

MINISTERUL CULTURII
INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE
DIN ROMÂNIA
2015

CAMPANIA 2014

Volum editat de către

Institutul Național al Patrimoniului

București, str. Ienăchiță Văcărescu nr. 16, sector 4, cod 040157

tel. +4021 336.60.73; +4021 336.54.24;

fax: +0211 336 99.04; +4021 336.50.69;

www.patrimoniu.gov.ro

Colegiul de redacție:

dr. Dana Mihai

dr. Raluca Iosipescu

Ruxandra Șerban

Grafică, machetare, tehnoredactare: Ruxandra Șerban

Copyright ©autorii textelor și INP

Autorii textelor își asumă responsabilitatea conținutului rapoartelor publicate

Versiunea pe internet a Cronicii Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2014: www.patrimoniu.gov.ro

Coperta I: Valea Dâmboviței la Cetățeni. foto Dragoș Măndescu

Cavaler medieval descoperit la Cetățeni, foto Dragoș Măndescu

Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate, Sector: Sud-Est. Ceramică

Coperta IV: Giurgești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu.Sub Pădure). Plastică antropomorfă și ceramică pictată Cucuteni A3 (cercetare Constantin Mihai, 1970; Colecția Liceului Ion Neculce Târgu Frumos)

Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși” - Vas descoperit în inventarul gropii Gr. 53 A

Editat mai 2015

ISSN 2343 – 919X

ISSN-L 2343 – 919X

MINISTERUL CULTURII

INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI

**COMISIA NAȚIONALĂ DE
ARHEOLOGIE**

**DIRECȚIA GENERALĂ JURIDICĂ ȘI
DE PATRIMONIU CULTURAL**

**CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE
DIN ROMÂNIA
2015**

CAMPANIA 2014

**A XLIX-A SEȘIUNE NAȚIONALĂ DE RAPOARTE ARHEOLOGICE
PITEȘTI, 28 - 30 MAI 2015
MUZEUL JUDEȚEAN ARGEȘ**

Cuvânt înainte

Arheologia este o ramură a istoriei, din punctul de vedere al cercetării academice, dar și o știință în sine. Arheologia studiază civilizațiile și culturile umane vechi, ca și relațiile acestora cu mediul înconjurător, prin analizarea urmelor materiale rămase. Ministerul Culturii are în vedere însă și dimensiunea mai largă, de protejare a patrimoniului cultural, prin intermediul cercetării arheologice. Cercetarea arheologică servește totodată, ca element necesar al studiilor istorice, la realizarea proiectelor de intervenții la obiective arheologice, inclusiv cele clasate în Lista Monumentelor Istorice.

De la topografie, până la deschiderea unor suprafețe și analizarea datelor colectate, arheologia se bazează pe cercetare trans-disciplinară, precum antropologie, geologie, chimie, paleontologie, magnetometrie sau paleobotanică, suferind multiple transformări de la arheologia procesuală până la arheologia post-procesuală, aceasta din urmă fiind încă disputată în cercurile științifice. Fără îndoială că arheologia este o știință relativ nouă, care suferă transformări în acord cu descoperirile științifice de vârf și acest lucru nu face decât să crească importanța acestei științe în ceea ce privește atât studierea strictă a trecutului istoric, dar și aportul său pentru educația culturală a unor întregi generații.

În ultimii ani, în România au fost create premisele dezvoltării unei noi activități culturale, cu rezultate spectaculoase, ce nu pot fi ignorate: arheologia experimentală și re-enactmentul, ultima fiind activitatea prin care se urmărește recrearea aspectelor unor perioade sau evenimente istorice. Se pare că, pe lângă oferta culturală tot mai diversificată a unor instituții muzeale importante, astfel de activități culturale pot contribui nu doar la educarea publicului spectator, ci și la conștientizarea importanței moștenirii culturale în interiorul comunității sau a societății.

Nu în ultimul rând, adresăm un gând bun și mulțumiri atât arheologilor care au contribuit cu rapoartele proprii de cercetare arheologică la realizarea Cronicii, cât și celor care au lucrat la procesarea acestora, astfel încât informația științifică să poată fi oferită tuturor celor interesați de ultimele descoperiri arheologice de pe teritoriul României.

*Bogdan Stanoevici
Secretar de Stat*

Mai 2015

Cuprins

Cuvânt înainte	5
Lista abrevierilor	8
Lista rapoartelor de cercetare – cercetări arheologice sistematice	13
Rapoartele de cercetare arheologică – cercetări sistematice	17
Lista rapoartelor de cercetare arheologică preventivă, supravegheri și diagnostic	159
Rapoartele de cercetare arheologică preventivă, supravegheri și diagnostic	163
Anexe	255
Planșe	265

Lista abrevierilor

APPAT	Asociația pentru Promovarea Patrimoniului Arheologic din Transilvania
BCU București	Biblioteca Centrală Universitară - București
CICE Iași	Centrul de Istorie și Civilizație Europeană - Iași
CMIA Bacău	Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, Bacău
CMJ Bistrița	Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud
CMJ Neamț	Complexul Muzeal Județean Neamț, Piatra-Neamț
CMNM Iași	Complexul Muzeal Național „Moldova”, Iași
CNADNR	Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA
CNMA Sibiu	Complexul Național Muzeal “Astra” Sibiu
CNMCD Târgoviște	Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” ,Târgoviște
DAI Berlin	Deutsches Archäologisches Institut, Berlin
DC Alba	Direcția pentru Cultură a județului Alba
DC Harghita	Direcția pentru Cultură a județului Harghita
DC Hunedoara	Direcția pentru Cultură a județului Hunedoara
FIB	Facultatea de Istorie București
GeoEcoMar	Institutul Național de Cercetare - Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină
IA Iași	Institutul de Arheologie Iași
IAB	Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
IAIA Cluj	Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca
ICAFR București	Institutul de Cercetări Antropologice “Francisc Rainer” București
ICEM Tulcea	Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea
INFIN București	Institutul Național de Fizică și Inginerie Nucleară “Horia Hulubei”, București
INP	Institutul Național al Patrimoniului, București
IPJ Neamț	Inspectoratul de Poliție a județului Neamț
ISER București	Institutul de Speologie „Emil Racoviță”, București
M Brăila	Muzeul Brăilei
M Caracal	Muzeul Câmpiei Romaneșului Caracal
M Gheorghieni	Muzeul „Tarisznyás Márton” Gheorghieni
M Sebeș	Muzeul Municipal “Ioan Raica” Sebeș
MA Mangalia	Muzeul de Arheologie „Callatis”, Mangalia
MAE Corabia	Muzeul de Arheologie și Etnografie Corabia

MB Suceava	Muzeul Bucovinei Suceava
MC	Ministerul Culturii
MC Franța	Ministerul Culturii - Franța
MCC Hunedoara	Muzeul „Castelul Corvinilor”, Hunedoara
MCDR Deva	Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
MCG Oltenița	Muzeul Civilizației Gumelnița, Oltenița
MDJ Călărași	Muzeul Dunării de Jos, Călărași
MG Năsăud	Muzeul Grăniceresc Năsăudean
MI Galați	Muzeul de Istorie Galați
MI Turda	Muzeul de Istorie Turda
MINAC	Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța
MJ Argeș	Muzeul Județean Argeș
MJ Botoșani	Muzeul Județean Botoșani
MJ Buzău	Muzeul Județean Buzău
MJ Ialomița	Muzeul Județean Ialomița
MJ Mureș	Muzeul Județean Mureș
MJ Satu Mare	Muzeul Județean Satu Mare
MJ Teleorman	Muzeul Județean Teleorman
MJ Vaslui	Muzeul Județean Vaslui
MJ Vâlcea	Muzeul Județean Vâlcea
MJERG Caransebeș	Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță - Caransebeș
MJI Brașov	Muzeul Județean de Istorie Brașov
MJIA Maramureș	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
MJIA Prahova	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova
MJIA Zalău	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Zalău
MM București	Muzeul Municipiului București
MM Huși	Muzeul Municipal Huși
MM Tecuci	Muzeul Mixt Tecuci
MN Brukenthal	Muzeul Național Brukenthal, Sibiu
MNCR	Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe
MNIR	Muzeul Național de Istorie a României
MNIT	Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj
MNUAI	Muzeul Național al Unirii Alba Iulia
MO Craiova	Muzeul Olteniei Craiova
MSC Miercurea Ciuc	Muzeul Secuiesc al Ciucului, Miercurea Ciuc
MTC Oradea	Muzeul Țării Crișurilor Oradea

SNR Filiala Craiova	Societatea Numismatică Română, Filiala Craiova
U București	Universitatea din București
UAIC Iași	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași
UAUIM București	Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” București
UBB Cluj	Universitatea „Babeș - Bolyai” Cluj-Napoca
UCDC București	Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București
UDJ Galați	Universitatea Dunării de Jos Galați
ULB Sibiu	Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu
Univ. Alba Iulia	Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
Univ. Craiova	Universitatea din Craiova
UO Constanța	Universitatea „Ovidius” Constanța
UPM Târgu Mureș	Universitatea “Petru Maior” Târgu Mureș
USH București	Universitatea “Spiru Haret” București
USM Suceava	Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava
UV Târgoviște	Universitatea „Valahia” Târgoviște
UV Timișoara	Universitatea de Vest Timișoara

RAPOARTELE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ SISTEMATICĂ

LISTA RAPOARTELOR DE CERCETARE (CERCETĂRI ARHEOLOGICE SISTEMATICE)

1. com. Adamclisi, Jud. Constanța Adamclisi - Tropaeum Traiani 2013. Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3 17	12. Bologa, com. Poieni, jud. Cluj 35
2. com. Adamclisi, Jud. Constanța Adamclisi - Tropaeum Traiani - Sector B – 2014 <i>Punct: Cetate – Sector B</i> 17	13. Bordușani-Popină, jud. Ialomița 36
3. com. Adamclisi, Jud. Constanța, Adamclisi - Tropaeum Traiani <i>Punct: Cetate,</i> Sector A, la nord de Basilica A – 2014 19	14. Localitatea: Bozânta Mică, com. Recea, jud. Maramureș <i>Punct: "Grind"</i> 40
4. com. Adamclisi Jud. Constanța Tropaeum Traiani - Sector C1 <i>Punct: Cetate</i> 20	15. Sânnicolau Mare, jud. Timiș <i>Punct: Bucova Pusta IV</i> 41
5. Alba Iulia, jud. Alba <i>Punct: Cartier Cetate</i> 20	16. Bucșani, com. Bucșani, jud. Giurgiu <i>Punct: "Pod", "Pădure"</i> 43
6. com. Albești, Jud. Constanța <i>Punct: Cetate</i> 22	17. Budureasca, com. Vadu Săpat, jud. Prahova <i>Punct: Budureasca 4 „Puțul Tătarului”</i> 44
7. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Palatul Guvernatorului consular al celor trei Dacii <i>Punct: str. Munteniei nr. 15-17, sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii</i> 23	18. Castrul roman, termăe și vicusul militar de la Călugăreni, jud. Mureș <i>Punct: Castrul roman, termăe și vicusul militar</i> 45
8. Ardeu Cetățuie, Jud. Hunedoara, com. Balșa, sat Ardeu <i>Punct „Cetățuie”</i> Industria materiilor dure animale 26	19. Capidava, com. Topalu, sat Capidava, jud. Constanța <i>Punctul "Cetate"</i> 47
9. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea [Orgame / Argamum] <i>Punct: Cap Dolojman</i> 31	20. Capidava, com. Topalu, sat Capidava, jud. Constanța <i>Punct: Sectorul de est</i> 49
10. com. Bârsești, jud. Vrancea <i>Punct: Necropola de pe platoul Dumbravă</i> 33	21. Capidava, com. Topalu, sat Capidava, jud. Constanța <i>Punct: Sectorul X extramuros</i> 50
11. Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud <i>Punct "Băile Figa"</i> 34	22. Municipiul Caransebeș, comuna Buchini, sat Buchini, Jud. Caraș-Severin – Balta Sărată <i>Punct: „Câmpul lui Poșta”</i> 51
	23. Municipiul Carei, Jud. Satu Mare <i>Punct: Bobald – Tumul 1, 2014</i> 52
	24. com. Cășeiu, jud. Cluj <i>Punct: Cășeiu-SAMVM</i> 52

25. Cașolt-Dealul Bisericii, com. Roșia, jud. Sibiu 53	42. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria] 77 Histria A - Sector T (Templu) Histria B - Sector Sud Histria C - Sector: Extra muros Poarta Mare – Turnul Mare Histria D - Sector RTS (Zid Roman Timpuriu Sud)
26. Cefa, com. Cefa, jud. Bihor <i>Punct: La Pădure</i> 54	43. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida] <i>Punct: Cetatea Fetei</i> 83
27. Cehei, oraș Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj <i>Punct: „Nove/Pusta Mare”</i> 55	44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum] <i>Punct: Cetate (Pontonul Vechi)</i> <i>Sector: Sud-Est</i> 93
28. Așezarea și necropola de la Telita-Celic Dere, com. Frecăței, jud. Tulcea <i>Punct: Celic Dere</i> 56	45. Câmpulung, jud. Argeș <i>Punct: Castrul roman Câmpulung - „Jidova”</i> 95
29. Covasna, jud. Covasna <i>Punct: Cetatea Zănelor</i> 57	46. Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj <i>Punct: Râțul boilor (parcul industrial TETAROM III)</i> 97
30. Sat Cheia, Comuna Grădina, Jud. Constanța <i>Puncte: Cheia - Vatra Satului, Cheia - La Pazvant I - III, Peștera La Baba, Peștera Craniilor</i> 58	47. Limba-Oarda de Jos, com. Ciugud (localitate suburbană Alba Iulia), jud. Alba <i>Punct: Vărăria</i> 99
31. Cioroiu Nou, com. Cioroiși, jud. Dolj <i>Punct: Cetate</i> 59	48. com. Luna, jud. Cluj <i>Punct: Nod Rutier</i> 100
32. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița <i>Punct: Piscul Crăsani</i> 60	49. Luncavița, com. Luncavița, jud. Tulcea <i>Punct: Cetățuia</i> 101
33. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava] <i>Punct: Grădiște, Erdenburg</i> 62	50. Sfârleanca, com. Dumbrăvești, jud. Prahova <i>Punct: Castrul și băile romane de la Mălăiești</i> 102
34. Curtea Domnească, Târgoviște, jud. Dâmbovița <i>Punct: Curtea Domnească</i> 64	51. Malnaș Băi com. Malnaș, jud. Covasna <i>Punct: „Füvenyestető” (Platoul nisipos)</i> 103
35. Desa, jud. Dolj, necropola La-Tène <i>Punctul „Castravița”</i> 67	52. Jud. Satu Mare, comuna Medieșu Aurit, loc. Medieșu Aurit <i>Punct: Șuculeu</i> 106
36. Drobeta Turnu Severin, județul Mehedinți, strada Independenței, nr. 2 67	53. Micia, Mintia, com. Vețel, jud. Hunedoara <i>Punct: NE Amfiteatru</i> 106
37. Fântânele, com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud <i>Punct: „La Gâța”</i> 70	54. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea <i>Punct: Trecere bac</i> 107
38. Frumușeni, com. Frumușeni, jud. Arad <i>Punct: Mănăstirea Bizere</i> 71	55. Oltina, com. Oltina, jud. Constanța <i>Punct: Capul Dealului</i> 108
39. Orașul de Floci, comuna Giurgeni, Jud. Ialomița 73	56. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [Durostorum] <i>Punct: Ferma 4</i> 108
40. Hârșova, jud. Constanța <i>Punct: Hârșova-tell</i> 75	
41. Hârșova, jud. Constanța, str. Cetății, str. Carsium <i>Punct: Poarta de nord a cetății</i> 76	

57. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța <i>Punct: Păcuiul lui Soare</i> <i>Sectorul: Poartă</i> 109	74. Șoimeni, comuna Păuleni-Ciuc, județul Harghita <i>Punct "Dâmbul Cetății"</i> 131
58. Păuca-Biserica Ungurească com. Păuca, jud. Sibiu 110	75. Stelnica, com. Stelnica, jud. Ialomița <i>Punct: Grădiștea Mare</i> 132
59. Pietrele „Măgura Gorgana”, com. Băneasa, jud. Giurgiu 111	76. Sucidava, oraș Corabia, cartier Celei, jud. Olt 133
60. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău <i>Punct: Gruia Dării</i> 112	77. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași <i>Punct: Malu Roșu</i> 134
61. Pietroasele, com. Pietroasele, jud. Buzău <i>Punct: Edificiul cu hypocaust, Necropola 2</i> 113	78. Supuru de Sus, com. Supur, Jud. Satu Mare <i>Punct Bondaua – Val roman 2014</i> 136
62. Valea Doamnei, oraș Piatra Neamț, jud. Neamț <i>Punct: Poiana Cireșului</i> 115	79. Castrul roman de la Sutoru - sat Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj <i>Punct: „Pe șes”</i> 136
63. Platonești, com. Platonești, jud. Ialomița <i>Punct: Platoul Hagieni – Valea Babii</i> 117	80. com. Țaga, județ. Cluj <i>Punct: Baza Arheologică, Stația de Gaz, Viglab</i> 137
64. Porolissum, com. Mirșid-Creaca, jud. Sălaj <i>Punct: Porolissum, Moigrad-Jac</i> 118	81. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea <i>Punct: „Taraschina”</i> 139
65. Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași <i>Punct: Gorgana a doua</i> 120	82. Tărtăria, com. Săliștea, jud. Alba <i>Punct "Gura Luncii"</i> 141
66. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara <i>Punct: La Vie</i> 121	83. Jupa, oraș Caransebeș, Jud. Caraș-Severin, [Tibiscum-Jupa] <i>Punct: Cetate sau Peste ziduri</i> 142
67. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, Uroi, oraș Simeria, jud. Hunedoara <i>Punct: Măgura Uroiului</i> 122	84. Turda, jud. Cluj [Potaissa] <i>Punct: Dealul Cetății</i> 144
68. Răcarii de Jos, com. Brădești, jud. Dolj <i>Punct: Castrul de la Răcari</i> 123	85. Pantelimonul de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [ULMETUM] 146
69. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava] <i>Punct: Grădiște, Erdenburg</i> 124	86. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa] 147
70. Sacidava, com. Aliman, jud. Constanța <i>Punct: Dealul Muzait</i> 125	87. Urlați, Jud. Prahova <i>Punct: „La Câmp”/„La Islaz”</i> 149
71. Grădiștea de Munte (Sarmizegetusa Regia), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara 126	88. Comuna Vitănești, Jud. Teleorman <i>Punct „Măgurice”</i> 150
72. Sighișoara „dealul viilor”, jud. Mureș <i>Punct „Necropolă”</i> 127	89. Vlădeni-Popina Blagodeasca, jud. Ialomița 151
73. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj <i>Punct: Cetate</i> 128	90. Mitoc, com. Mitoc, jud. Botoșani <i>Punct: MALU GALBEN</i> 153

1. com. Adamclisi, Jud. Constanța

Adamclisi - Tropaeum Traiani 2013. Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3

Responsabil sector: Mihai Severus Ionescu (Baza 90 Aeriană, Otopeni); Colectiv: Nicolae Alexandru Ionescu, Andrei Silviu Caramelia, Bogdan George Stan, Andrei Adrian Oproiu, Vlăduț Marius Bîrțoiu (studenți FIB)

Cercetările arheologice efectuate între anii 2003-2014 au urmărit dezvelirea unei porțiuni din sectorul A, la nord de basilica "simplă", precum și verificarea rezultatelor cercetării magnetometrice și electrometrice efectuate inițial aici. Suprafața cercetată, de aproximativ 40 x 20 m, a permis identificare parțială a șase clădiri și trei străzi aferente acestora. Prima stradă, denumită ABV IV, este orientată est-vest și are lungimea de 280 m, măsurată între intersecțiile cu străzile AV 1 și BV 5, ce asigurau comunicarea cu via principalis. Celelalte două străzi, AV 2' și AV 3, sunt orientate nord-sud, perpendiculare pe prima. Strada AV 3, ultima identificată, făcea legătura între străzile ABV IV și AV II, singurele axe de circulație funcționale în secolul VI p.Ch., la nord de via principalis (fig. 1).

În campania arheologică efectuată în luna iulie 2014 s-a continuat dezvelirea spre nord a străzii AV 3, al cărei traiect era previzibil încă din anii precedenți în secțiunile S 11, S 12 și S 13. A fost trasată o singură secțiune, S 14, orientată est-vest, cu dimensiunile de 7x3 m (fig. 2 și 3). După decopertarea stratului vegetal, în vestul secțiunii a fost identificat un zid de piatră legată cu pământ, orientat nord-sud, lat de 0,85-0,90 m. El reprezintă zidul estic al edificiului A 11, mai precis al unei noi încăperi a acestuia, A 11β (fig. 4). În estul secțiunii situația se prezintă în felul următor. La 1,45 m de limita estică a fost dezvelit un prag orientat nord-sud, compus dintr-o singură lespede de piatră, lungă de 1,70 m și lată de 0,15 m. Spre nord acesta face corp comun cu un zid rudimentar, lat de 0,60 m, ce are în structura sa un fragment de fus de coloană refolosit. Dimensiunile pragului sunt similare cu ale altor intrări din sector, A 6α, A 7, A 8α, A 8γ (fig. 5). Două elemente sunt de remarcat aici. În primul rând pragul nu este poziționat planimetric pe linia zidului vestic al edificiului A 9 ci intră în stradă, pe care o îngustează cu 0,60 m. O situație similară avem pe latura de nord a străzii principale, între poarta de vest și strada BV 3, unde pe o porțiune de 110 m, aferentă edificiilor B 3, B 4 și B 5, via principalis se îngustează cu 4 m¹. În al doilea rând, zidul rudimentar identificat, împreună cu pragul, închid spațiul liber din vestul edificiului A 9, corespunzător încăperii A 9δ, existentă inițial aici apoi dezafectată (fig. 6). Situația din teren conturează existența unei curți exterioare, folosită pentru utilități, ce înlocuiește cândva încăperea dezafectată. Este de remarcat magazia circulară adosată zidului (fig. 7), din păcate incomplet cercetat. Tot aici poate fi menționată și recuperarea, din exteriorul peretelui vestic al încăperii A 9β, a 39 de fragmente de sticlă întregibile, probabil resturile unei ferestre, un argument în plus adus ideii de spațiu

deschis. Analiza materialului descoperit în campaniile precedente plasează funcționarea clădirii în a doua jumătate a secolului VI p.Ch. (fig. 8). Cercetările realizate în acest an conturează traseul străzii AV 3 și definitivează cercetarea edificiului A 9². [Mihai Severus Ionescu].

2. com. Adamclisi, Jud. Constanța

Adamclisi - Tropaeum Traiani - Sector B – 2014

Punct: Cetate – Sector B

Nr. Autorizației: 100/2014

Cod RAN/Cod LMI: 60892.08/ CT-I-m-A-02567.01

Denumirea sitului arheologic: TROPAEUM TRAIANI

Perioada de desfășurare: septembrie-octombrie 2014

Instituția organizatoare a cercetării arheologice: Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”

Numele responsabilului științific: Alexandru Barnea; Colectiv: Alina Mușat Streinu, ing. Florin Scurtu, Adriana Panaite

Rezultatele cercetării arheologice (Adriana Panaite, Alina Mușat Streinu)

Conform reperelor stabilite de dl. Ing. Scurtu și a planului de încadrare realizat au fost efectuate 2 secțiuni noi, SG13 și SG14, dar a fost continuată cercetarea și într-o secțiune trasată în campaniile anterioare, SG5.

SG 13

Noua secțiune a fost trasată perpendicular față de SG 9, lăsând un maror de 1 m, pe direcția E-V, cu o lungime de 14 m și o lățime de 2 m. După îndepărtarea stratului vegetal de aproximativ 0,17 m, compus dintr-un pământ aproape negru la culoare, am ajuns la un strat compact de dărâmatură, format din numeroase fragmente de materiale de construcție (țigle, cărămizi, chirpici). Tot după îndepărtarea stratului vegetal s-a profilat foarte clar un zid între metrii 6,20 și 7, cu pietre masive căzute de o parte și alta a acestuia. După curățare, am observat că zidul orientat N-S are o grosime aproximativă de 0,70 m, format din blocuri masive în partea superioară, legate cu pământ, păstrat pe trei asize, cele două inferioare fiind compuse din blocuri de piatră de dimensiuni mai mici. Acest zid împarte secțiunea în două contexte diferite. La est de acest zid a fost înregistrat stratul compact de dărâmatură, pe când la vest de zid a fost înregistrat un strat de culoare gri, cu mai puține fragmente de materiale de construcție, dar cu mai multe pietre de mari dimensiuni, probabil prăbușite din zid.

Context 1 – Est de zid/ metrii 0 – 6,20 m

În această zonă am continuat cercetarea arheologică până la adâncimea de 0,63-0,70 m, îndepărtând stratul de dărâmatură, până am atins un nivel compact, galben închis la culoare, cu urme de lutială. Între metrii 0 și 2 am observat foarte aproape de suprafață o aglomerare de pietre care după curățare s-a dovedit a reprezenta restul a două ziduri slab conservate și dărâmate aferentă. Cele două ziduri au o grosime de 0,40 m fiecare și s-au păstrat pe două (zidul E-V) și trei asize (zidul N-S). Cele două ziduri sunt formate din blocuri de piatră de dimensiuni medii (oscilând ca dimensiuni între aprox. 0,10 – 0,20 m) legate cu pământ. Primul zid este orientat E-V și pare să fie continuarea

¹ Al. Barnea, I. Barnea, I. Bogdan-Cătănicu, M. Mărgineanu-Cârstoiu, Gh. Papuc, *TROPAEUM TRAIANI I, Cetatea*, București, 1979, fig.97 și fig. 100.

² M.S.Ionescu, Șt. E.Gamureac, F. Drăghici, *The edifice A 9 from the roman-byzantine town Tropaeum Traiani*, Pontica 46 (2013), pag. 173-223.

zidului descoperit în SG9. Cel de-al doilea zid, orientat N-S, formează un colț cu primul, astfel cele două ziduri descoperite în SG13 delimitează o încăpere împreună cu două ziduri descoperite anterior în SG9. De remarcat este faptul că acest colț clar profilat pare să fi integrat și o placă masivă din piatră. Cercetarea din SG13 din interiorul acestei încăperi s-a oprit pe nivelul de dărâmtură, astfel funcționalitatea acestui spațiu va putea fi stabilită după continuarea săpăturii și corelarea materialului cu cel descoperit în aceeași zonă din SG9.

Un alt element descoperit în acest perimetru, între metrii 2,15 – 2,70, îl reprezintă un fragment de sarcofag ce pare să fi fost plasat pe un bloc de piatră fasonată, așezată direct pe nivelul de pământ galben cu urme de lutuială, la același nivel cu cele două ziduri. Din păcate, se pare că cea mai mare parte a sarcofagului este cuprinsă în profilul de S al secțiunii.

Context 2 – Vest de zid/ metrii 7-14

În această zonă, după cum am menționat, după îndepărtarea stratului vegetal am atins un strat compact format din pământ foarte prăfos, de culoare gri. Stratul conținea fragmente litice de mari dimensiuni, dar și fragmente de materiale de construcții. Cercetarea arheologică s-a oprit o dată cu atingerea unui nivel compact de pământ gri, bătătorit, cu urme de lutuială, la adâncimea de cca. 0,77-0,80 m. Pe acest nivel am observat și curățat un zid orientat E-V, din care se putea observa doar primul șir de pietre, celelalte aflându-se integrate în profilul de S. Acest zid legat cu pământ și format din pietre de dimensiuni medii (cca. 0,20 m) a putut fi înregistrat pe două asize și pe o lungime de 1,40 m între metrii 12.60 și 14.

Materialele recuperate din SG 13 constau în principal din fragmente ceramice provenite de la vase de transport (amfore), servit (o cană), un opaiț aproape întreg, dar și alte fragmente ce urmează a fi identificate. Materialele se încadrează cronologic în intervalul sec. V-VI, dar cercetarea de specialitate va oferi o datare precisă.

SG 14

Cea de-a doua secțiune deschisă a urmărit stabilirea limitelor străzii principale N-S, *cardo*. Secțiunea a fost trasată pe direcția E-V, la un 1 m vest de SG 12. Inițial, SG 14 a măsurat 12 m lungime și 2 metri lățime, pentru ca după extinderea spre est și vest și eliminarea marilor de 1 m, să ajungă la dimensiunile 17 x 2 m.

După îndepărtarea stratului vegetal de aproximativ 0,10-0,12 m, și în această secțiune s-a profilat un zid masiv ce a despărțit-o în două contexte, cu dimensiuni aproape egale. Zidul măsoară aproximativ 0,80 m grosime, format din blocuri de piatră legate cu pământ, pastrate pe trei asize, orientat N-S.

Context 1 – Est de zid

În această zonă am continuat cercetarea arheologică până la adâncimea de cca. 0,45 m. Imediat după stratul vegetal am îndepărtat un strat de pământ galben închis, prăfos, cu fragmente litice și de materiale de construcții. La aproximativ 1,20 m E de zid au apărut două blocuri litice de mari dimensiuni, nivel la care am oprit cercetarea. Cele două blocuri par a fi în poziția inițială și este posibil să reprezinte urmele unui pavaj, fie că vorbim despre un posibil trotuar sau un alt tip de spațiu de circulație. Cu toate acestea, nivelul pe care a fost oprită săpătura nu poate în aceste condiții indica funcționalitatea certă a acestui spațiu.

Context 2 – Vest de zid

În această zonă, săpătura s-a oprit imediat după îndepărtarea stratului vegetal pentru că a fost atins un nivel

compact, tare, de pământ gri. Acest strat nu părea să se continue până la zid, astfel am decis efectuarea unui sondaj de 1 x 1 m cu adâncimea de 0,80 m, în urma căruia am observat cele trei asize. În acest sondaj am săpat într-un strat de pământ galben închis, prăfos, cu numeroase fragmente litice și de materiale de construcții, dar timpul scurt alocat cercetării și condițiile meteo nefavorabile nu a permis îndepărtarea totală a acestui nivel de dărâmtură. Zidul descoperit în SG14 nu poate momentan fi atribuit unui edificiu, la fel cum nici stratul dur de pământ gri nu poate cu siguranță fi atribuit unui drum sau unei curți interioare. Materialele recuperate în timpul cercetării arheologice sunt foarte puține la număr, constând mai ales din fragmente ceramice de amfore, databile în perioada sec. V-VI.

SG5

În secțiunea SG5, cercetată parțial în campaniile anterioare, am reluat cercetarea începând cu metrul 6.60 până la metrul 16. Pentru că în perimetrul aflat între metrii 6.60 și 12.70 cercetarea arheologică ajunsese până la adâncimea de cca. 0,80-0,90 m, sistată pe un nivel de dărâmtură format dintr-un pământ brun cu fragmente de materiale de construcții (țigle, olane, cărămizi, chirpici), am continuat cercetarea până la atingerea unui nivel de călcare. Săpătura a continuat până la adâncimea de 1,20 m, nivel la care am atins un strat de pământ brun deschis, compact și au ieșit în evidență urmele unei construcții din piatră legată cu mortar. Prima latură a fost identificată la metrul 8,05, iar o a doua latură a devenit clară în profilul de E, vizibilă până la metrul 12,70, unde cercetarea arheologică nu a atins acest nivel. Pe mijlocul primei laturi se poate observa urma unui bloc litic masiv care ar fi putut servi ca fundație pentru o bază de coloană, un astfel de element arhitectonic fiind descoperit în timpul săpăturilor din campania anterioară.

Între metrii 10,90 și 12,55 au fost identificate și clar profilate două blocuri litice masive, cu dimensiuni de 0,70 x 0,54 x 0,27 m și 0,90 x 0,60 x 0,23 m, unul în continuarea celuilalt, pe direcția N-S, pentru ca în extremitatea sudică să fie descoperit un fus de coloană în picioare. Aceste descoperiri, fundația pentru baza de coloană, cele două blocuri, fusul de coloană, precum și un al doilea fus descoperit în campania anterioară, toate aflate în linie dreaptă pe aceeași direcție, îndreptătesc presupunerea că ar fi putut face parte dintr-o curte interioară a unui edificiu important sau dintr-o piață.

Continuând cercetarea până la metrul 16, unde se află fusul de coloană identificat anterior, am adâncit această zonă de la cca. 0,40 m până la 0,80 m. Cu această ocazie am urmărit spațiul aflat între zidul observat în campania anterioară și fusul de coloană descoperit în această campanie. Între metrii 13,40 și cca 15,40 am identificat o aglomerare masivă de cărămizi din chirpici ars (dimensiunea maximă a unei astfel de cărămizi întregi fiind de 0,40 x 0,42 x 0,10 m), care la prima vedere părea a forma un zid. La o curățare mai atentă am observat că aceste cărămizi nu formau un zid, ci păreau mai degrabă depuse în vederea unei utilizări ulterioare; nu excluden nici ipoteza că reprezintă urmele unei dărâmături. Această din urmă este întărită și de proximitatea față de fusul de coloană și de zidul din piatră imediat la S de acesta.

Conform raportului de cercetare al secțiunii din anul 2007, se pare că întreaga zonă era acoperită de fragmente de chirpici arși și de țigle. Aceste date împreună cu cele obținute în timpul săpăturii din 2014 pot susține ipoteza prăbușirii unui edificiu construit din chirpici arși și țigle, dar în condițiile actuale nu se

poate stabili o legătură clară între aceste urme de distrugere, zidurile și pavajul descoperite.

Materialele recuperate constau din fragmente ceramice diverse, o parte databile în perioada secolelor V-VI, în special cele descoperite în zona superioară, urmând ca o cercetarea a tuturor fragmentelor să ofere datări precise.

Verificarea arheologică a unor zone anormale geofizice

Datele geofizice privind zona investigată (Dr. Ing. Florin Scurtu, GEI PROSECO București)

Cercetările geofizice de teren în cetatea Tropaeum Traiani au început în anul 2000 (v. Scurtu, Barnea, 2005) și au continuat până în anul 2006, cu fonduri de la Institutul de Arheologie Vasile Pârvan în primul an și apoi cu fonduri obținute de la Ministerul Cercetării în cadrul a două proiecte de cercetare conduse de subsemnatul. Începând cu anul 2006 am realizat, în colaborare cu arheologi recomandați de responsabilul științific al șantierului Tropaeum Traiani, săpături de verificare și confirmare a unor obiective arheologice puse în evidență de cercetarea noastră geofizică. Secțiuni arheologice de sondaj, în sectorul B al cetății, au fost realizate practic în fiecare an, cu rezultate care au validat obiectivele arheologice presupuse ca urmare a interpretării fizico-arheologice a anomaliilor geofizice.

Din cauza vremii foarte nefavorabile, în anul 2014 verificările arheologice au fost efectuate doar în perioada 28 octombrie – 1 noiembrie, utilizând 5 muncitori, cu program de lucru prelungit. Ca și în anii trecuți, cheltuielile de transport și manoperă au fost suportate de subsemnatul, din fondurile proprii.

Săpăturile arheologice de anul acesta au urmărit trei obiective: 1) verificarea și confirmarea poziției jumătății vestice a edificiului de formă trapezoidală pus în evidență de harta geomagnetică a zonei de NV a sectorului B (edificiu cercetat parțial, în anii 2012-2013, prin secțiunile SG9 și SG11), 2) localizarea fizică, pe teren, a amplasamentului *cardo* în zona de la nord de *decumanus maximus*, pe baza datelor geomagnetice și 3) detalierea zonei nordice a secțiunii SG5 (secțiune începută în anul 2007 și continuată în 2013) pentru a verifica o eventuală corelație între mai multe fusuri de coloană (unul dintre acestea probabil chiar în poziție primară) evidențiate de această secțiune.

1) Pentru cercetarea părții vestice a edificiului trapezoidal a fost realizată o secțiune orientată E-V, SG13, cu dimensiunile de 14 m x 2 m. Aceasta începe la 1 m V de secțiunea SG9, care este orientată N-S și traversează atât întregul edificiu, cât și străzile care îl limitează la N și la S.

Elementul reper din secțiunea SG13 îl constituie un zid orientat N-S, amplasat chiar la mijlocul secțiunii (m.6,3-m.7), având o grosime de circa 0,70 m și format din blocuri legate cu pământ. La vest de acesta, pe lângă aspectele arheologice clasice este de remarcat și stratul vegetal, compus dintr-un pământ aproape negru la culoare și foarte aderent, aproape lipicios, ca și cum ar fi fost îmbibat cu un lichid unsuros (Fig.11_SG13_in timpul cercetării). La est de zidul central au fost evidențiate câteva artefacte care invită la detalieri în campania viitoare.

2) Pentru realizarea celui de al doilea obiectiv am amplasat, pe baza hărții geomagnetice, o secțiune (SG14) orientată V-E, imediat la N de movila de pământ rezultat din săpăturile anterioare, la V de secțiunea SG12 realizată în anul 2013 (de fapt chiar în continuarea acesteia). Secțiunea SG12 avusese scopul de a explica prezența în zona respectivă a unei

anomalii locale rezistivimetrice de maxim și a arătat că maximum rezistivimetric respectiv a fost generat de o aglomerare compactă de blocuri de calcar de mari dimensiuni, rezultat al prăbușirii zidurilor unei clădiri antice masive acoperite în prezent în întregime de către aceste blocuri (Scurtu, Paraschiv, 2014). Hărțile geofizice (geomagnetică și rezistivimetrică) indicau faptul că această clădire avea fațada spre *cardo*, aflat imediat la vest de clădire.

Un obiectiv subsecvent a fost acela de a confirma lățimea de 12 m a acestei străzi (după cum rezultă din harta geomagnetică și din secțiunea SG3 realizată în anul 2006), precum și eventuala prezență a unui zid median care să împartă strada în două părți aproximativ egale, așa cum apare și în SG3, dar și în alte situri arheologice, de exemplu la *Porolissum* (Moga 1950, Scurtu 1977).

Cel mai evident rezultat al săpăturii din secțiunea SG14 este prezența în zona sa centrală a unui zid masiv, de circa 0,80 m grosime, format din blocuri de piatră legate cu pământ, orientat N-S, care împarte secțiunea în două părți aproximativ egale (Fig.02_SG14_zid central). Partea estică a secțiunii pare să includă și un pavaj. Limita estică a *cardo* se află probabil sub aglomerarea de blocuri din secțiunea SG12, la 5-7 m E de zidul central. În ceea ce privește partea de vest a secțiunii, este probabil ca stratul de pământ tare pe care a fost oprită săpătura să fie de fapt pământ alunecat din movila învecinată, compactat și diagenizat în zecile de ani de depozitare în această poziție, în acest caz limita vestică a *cardo* aflându-se la un nivel inferior. Pentru mărirea gradului de probabilitate a interpretării acestor situații vor fi necesare mici detalieri în campania următoare.

3) Detalierea zonei nordice a secțiunii SG5 s-a realizat pe o lungime de circa 13 m (între punctele m.0 și m.13 ale secțiunii inițiale), cu intenția de a afla relația dintre un fus de coloană posibil în poziție primară (m.9,5) și o aglomerare de chirpici situată imediat la N de aceasta, precum și pentru adâncirea secțiunii în partea sa nordică (m.6-m.0) până la atingerea unui nivel de călcare, operațiune care nu fusese realizată în anul 2013 din lipsă de timp. Ambele obiective au fost atinse, cu rezultate interesante, descrise mai jos.

3. com. Adamclisi, Jud. Constanța, Adamclisi - Tropaeum Traiani

Punct: Cetate

Sector A, la nord de Basilica A – 2014

Nr. Autorizației: 100/2014

Cod RAN/Cod LMI: 60892.08/ CT-I-m-A-02567.01

Denumirea sitului arheologic: TROPAEUM TRAIANI

Perioada de desfășurare: septembrie-octombrie 2014

Instituția organizatoare a cercetării arheologice: Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”

Numele responsabilului științific: Alexandru Barnea;

Responsabil sector: Panaite Adriana (IAB); Colectiv:

Studenti, masteranzi, doctoranzi FIB, voluntari

Perioada: septembrie-octombrie 2014

În campania arheologică desfășurată în 2014 în Sectorul A, la N de Basilica A din orașul roman Tropaeum Traiani ne-am concentrat mai ales pe anexele aflate pe latura nordică basilicii. Cercetarea acestora s-a desfășurat în mare parte în secțiuni anterior deschise, care au fost recurățate și extinse și a fost realizată o nouă secțiune în care a fost identificat un singur zid.

Secțiunea nou trasată denumită convențional S 43 a fost trasată la N de S 19 și S 22, cu dimensiunile de 5x3 m. Cercetarea a coborât până la adâncimea de cca. -1,00 m unde ne-am oprit pe un nivel de dărâmtură din pietre de mari dimensiuni, nefasonate, fragmente de chirpici, amestecate cu pământ cenușiu, roșiat și cu foarte puțin material arheologic. Zidul identificat este orientat NS și reprezintă foarte probabil continuarea spre N a edificiului A 17 cu încă o camera, așa cum de altfel, apare și pe planul cercetărilor magnetometrice realizate în zonă (2009).

Pe colțul de NE al basilicii era cunoscut din cercetările anterioare (2006, 2008, 2013) un zid adosat care mergea spre E. În zona cuprinsă între acesta și absida basilicii am procedat într-o primă etapă la extinderea vechilor secțiuni (S 18 și S 20) și apoi la lărgirea în suprafață a săpăturii. Au putut fi astfel observate mai multe ziduri care aparțin anexei basilicii, care a avut două faze constructive, dar și un zid mai vechi, dintr-un edificiu aflat anterior în această zonă.

În această zonă cercetarea a mers în adâncime procedându-se la razieli succesive, ceea ce a permis identificarea mai multor nivele de distrugere marcate de prezența materialelor de construcții: tigle întregi sau fragmentare, cărămizi. Coborând mai în adâncime sub materialele de construcție menționate au fost puse în evidență două complexe distincte: primul este reprezentat de o groapă foarte bine delimitată în grund, cu pământ negru și puține resturi arheologice, iar cel de-al doilea este reprezentat de o zonă cu pământ galben, deosebit de tare în care au fost identificate resturile a cel puțin două schelete umane. Menționăm că acestea aparțin la cel puțin doi indivizi (craniu întreg și fragmente dintr-un al doilea craniu), însă oasele nu se aflau în conexiune anatomică. Nu excludem, cu titlul de ipoteză – din cauza tiglelor numeroase din zonă – existența aici a unor morminte ce au fost răvășite în momentul lucrărilor constructive legate de ridicarea anexelor basilicii A.

Imediat la N de basilică se află un edificiu de mari dimensiuni (12x5m), cu două încăperi, numit convențional A 17. În secțiunile practicate între cele două monumente s-a putut observa mai clar anul acesta un nivel de călcare ce corespunde perioadei romano-târzii de funcționare a orașului și care reprezintă o cale de acces între cele două. Edificiul A 17 reprezintă o construcție anexă a basilicii, care nu are legătură directă cu aceasta, din punct de vedere constructiv. Între cele două, în secțiunea S 17 P a putut fi identificat anterior un zid dintr-o construcție mai veche, regăsit anul acesta și în zona cercetată în suprafață. În plus, anul acesta a putut fi identificată foarte bine intrarea în prima cameră a acestui edificiu.

La încheierea campaniei, pe zona anexelor basilicii am procedat la acoperirea cu folie de plastic, iarbă uscată și pământ, astfel încât nivelurile arheologice pe care ne-am oprit să fie mai bine păstrate și conservate.

Materialul arheologic rezultat în urma cercetării este reprezentat de ceramică, oase animale, fragmente de sticlă și obiecte de metal și o monedă. Cu excepția acesteia din urmă, adusă și predată spre analiză la Cabinetul Numismatic al Institutului de Arheologie, tot materialul este depozitat la Muzeul din Adamclisi, unde a început să fie prelucrat.

4. com. Adamclisi Jud. Constanța

Denumirea sitului arheologic: Tropaeum Traiani - Sector C1

Punct: Cetate

Nr. Autorizație: 100/2014

Cod RAN/Cod LMI: 60892.08/ CT-I-m-A-02567.01

Instituția organizatoare a cercetării arheologice: Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”

Numele responsabilului științific: Alexandru Barnea

Responsabil sector: Talmațchi Gabriel Mircea (MINA Constanța); Colectiv: Talmațchi Gabriel Mircea; Șova Constantin (MINA Constanța)

Perioada de desfășurare: septembrie-octombrie 2014

Lucrările de specialitate din subsectorul C1 (sectorul C), din cartierul romano-bizantin aflat în zona de sud a cetății Tropaeum Traiani, s-au executat pe parcursul a două săptămâni, concentrându-ne asupra secțiunii S15 și a interiorului unei camere a edificiului descoperit în anii trecuți (*domus*), poziționată între amintita secțiune și caseta 1 (ce cuprinde o porțiune a zidului exterior de est a respectivului edificiu și o porțiune din *cardo*). În S15 ne-am desfășurat activitatea în zona carourilor 10-15, adâncindu-ne aproximativ 0,30 m. Zona pare a aparține unei camere mai mari a edificiului sau, oricum, a unui posibil spațiu larg interior (încă nedelimitat în totalitate), marginit în apropierea vestibulului de acces de o bază de coloană ce facea parte dintr-un probabil portic. Din spațiul amintit au fost extrase numeroase fragmente litice cu urme puternice de arsură. Am remarcat în grundul secțiunii o zonă aproximativ circulară, alungită ușor de la sud la nord, de cca. 1,00 m în diametru. Este foarte posibil să fie o groapă umplută în partea superioară cu cenușă (totul având o culoare gri-cenușoasă). Ea este poziționată în imediata apropiere a bazei de coloane, alături de zidul de vest al vestibulului amintit.

Cel de al doilea obiectiv, camera amintită, ne-a relevat o structură simplă (s-a păstrat doar o asiză) a unui probabil zid, arcuit (de la est la vest), întrerupt de un bloc de piatră prelucrat (pe interior), cu dimensiunile de 0,75 x 0,40 m. Acesta pare a fi, foarte probabil, un fost jgheab destinat evacuării sau direcționării apei în interiorul clădirii sau spre exteriorul ei. Este posibil, în acest stadiu al cercetărilor, să considerăm că zidul împarte respectiva cameră în două spații mai mici ca suprafață, fie fiind două spații de locuit, fie două spații destinate păstrării unor provizii sau altor materiale. Această compartimentare aparține uneia din etapele ulterioare de locuire (poate penultimul), respectiv de intervenție directă asupra planului inițial al edificiului.

Din cele două zone cercetate au rezultat numeroase fragmente de țiglă și olane (unele sparte, câteva aproape întregi (căzute de la acoperiș), ca și materiale ceramice fragmentare datate în secolul VI p.Chr.

5. Alba Iulia, jud. Alba

Punct: Cartier Cetate

Nr. Autorizație: 12/2014

Cod sit: 1026.12

Colectiv: Aurel Rustoiu – responsabil (IAIA Cluj), Mariana Egri, Silvia Mustăță, David Petruț, Andreea Drăgan (UBB Cluj), Gabriel Rustoiu, Constantin Inel, Ovidiu Oargă (MNUAI), Matthew McCarty (Princeton University, USA), Michael Joyce (Marea Britanie), Beatrice Ciută, Tudor Borsan (Univ. „1 Decembrie 1918” Alba Iulia), Alpár Dobos

(Univ. ELTE Budapesta, Ungaria), Csaba Szabó (Univ. Pécs, Ungaria), Marius Stan, Răzvan Gaspar (studenți, UBB Cluj), Rareș Bobăilă (student, Univ. „1 Decembrie 1918” Alba Iulia), Erin Edwards (student, University of Maryland, USA), Kathleen Ryan, Rebecca Lowy, Tess Bissell, Margaret Spencer (studenți, Princeton University, USA), Shaun McKinnon, Gino Canlas (studenți, University of Alberta, Canada), Sabina Ion (student, University of Cincinnati, USA).

Cercetările arheologice din anul 2014 în punctul *Cartier Cetate*, obiectiv *Mithraeum III*, din Alba Iulia, județul Alba, s-au desfășurat pe baza unui proiect multi-anual de cercetare, inițiat în anul 2013 și dezvoltat de Muzeul Național al Unirii Alba Iulia în parteneriat cu Universitatea Princeton (SUA), Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca și Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca. Principalul scop al campaniei din acest an, desfășurată în perioada iulie – august 2014, a fost continuarea cercetărilor din anul 2013 prin extinderea spre sud a suprafeței deja investigate, pentru a dezveli integral clădirea sanctuarului lui Mithras identificată în 2008. Cercetările s-au desfășurat conform autorizației de cercetare arheologică sistematică nr. 12/2014, fiind finanțate de către Universitatea Princeton și Andrew Gardner Magic Fund, USA.

Din punct de vedere metodologic, s-a optat pentru cercetarea și înregistrarea datelor arheologice pe baza sistemului „single context recording”, care implică excavarea și înregistrarea geo-referențiată a fiecărui context arheologic identificat în teren, precum și a elementelor arhitecturale, artefactelor și ecofactelor asociate.

Suprafața excavată în anul precedent, având dimensiunile de 17 x 9 m, a fost extinsă spre sud printr-o nouă suprafață de 17 x 5 m. Scopul principal a fost de a dezveli latura sudică a sanctuarului, care include fundația băncii sudice din sala centrală, precum și toată partea din stânga a antecamerei. Un alt scop a fost de a rezolva problema extinderii spre sud a locuinței medievale (12 – 13 p.Chr.) parțial identificate în 2013 în colțul sud-vestic al sanctuarului.

Cercetările arheologice din 2014 au dus la dezvelirea în proporție de aproximativ 90% a planimetriei sanctuarului, rămânând de rezolvat doar situația zonei din spatele sălii centrale, în care prospecțiile geofizice din acest an par să indice prezența unei abside. Starea de preservare a laturii sudice a sanctuarului este similară cu cea a restului structurii, în sensul în care doar fundația s-a păstrat bine, fiind construită din piatră de râu legată cu mortar. Din elevația propriu-zisă a zidurilor, precum și din podeaua confecționată din elemente ceramice, s-a păstrat foarte puțin, dar s-au putut recolta câteva fragmente de tencuială pictată, precum și multe fragmente din substructura podelei. Cercetarea integrală a fundațiilor sanctuarului a relevat și maniera de amenajare a terenului pe care acesta a fost construit. Astfel zona construcției, care la origine era foarte înclinată, a fost sistematic nivelată cu ajutorul unor umpluturi de sol lutos brun-gălbui, bine compactate, care au compensat panta naturală în special pe direcția nord-est și est. Tot pentru compensarea pantei naturale, fundațiile sanctuarului sunt mai înalte în aceste direcții.

Aceleași cercetări din 2014 au identificat și planimetria și fazele constructive ale antecamerei sanctuarului. Astfel, în prima fază antecamera a constat dintr-o singură încăpere a cărei lățime corespunde cu cea a sălii centrale. În faza a doua, antecamera a fost împărțită în două camere mai mici, inegale ca dimensiuni, prin

construirea unui zid interior, din care s-a păstrat doar fundația, perpendicular pe zidul fațadei. În interior, camera mai mică din stânga intrării pare să fi fost decorată cu semcoloane scunde din calcar, adosate la zidul fațadei, având în vedere descoperirea uneia dintre ele, căzută într-un colț. Podeaua antecamerei a fost puternic afectată de o locuire care a fost provizoriu datată în secolele 10–11 p.Chr. pe baza materialului arheologic recuperat. Tot în legătură cu antecamera, au fost identificate și urmele intrării în sanctuar aparținând fazei a doua, respectiv un postament scund rectangular, confecționat din piatră de râu legată cu mortar, adosat la fațadă.

Extinderea spre sud a cercetărilor a permis și identificarea mai multor urme aparținând perioadei medievale. Astfel, în colțul sud-vestic al sanctuarului s-a continuat dezvelirea locuinței aparținând secolelor 12 – 13 p.Chr., identificată în 2013. Această are o formă cvasi-rectangulară, cu stâlpi de colț și intermediari din lemn și cu „fundații” din piatră de râu de dimensiuni mari, elemente arhitecturale și fragmente de monumente romane reciclate. Pe lângă cuptorul pietrar identificat în 2013, pe latura vestică a locuinței a mai fost identificată în 2014 o groapă de provizii în formă de clopot, având o deschidere ovală. Groapa de provizii avea pe fund un strat din piatră de râu, iar partea inferioară a pereților era căptușită cu cărămizi romane întregi sau fragmentare puse pe cant. Umplutura gropii a conținut foarte puțin inventar, constând din câteva oase animale și fragmente ceramice mici.

În exteriorul sanctuarului, pe latura sa sudică, au fost descoperite câteva grămezi de cărămizi și țigle romane, mai mult sau mai puțin fragmentare, care par să fi fost sistematic colectate și reciclate după abandonarea construcției, în legătură cu activitățile din perioada medievală târzie din această zonă. Ipoteza este de asemenea susținută de prezența unei alte structuri rectangulare în colțul sud-estic al suprafeței cercetate în 2014, afectând puțin și colțul sud-estic al antecamerei sanctuarului. Această structură a fost construită din bărne de lemn și a fost înconjurată pe cel puțin două laturi de un „pavaj” din cărămizi și țigle romane întregi. Având în vedere că această structură se continuă în profilul sudic al suprafeței excavate în 2014, funcțiile și planimetria sa exactă vor fi elucidate în campania din 2015, odată cu extinderea suplimentară a suprafeței spre sud. Este însă destul de clar că în ultima fază, după abandonare, această structură a fost folosită ca groapă de gunoi, conținând mai ales numeroase resturi animale, precum și ceramică medievală târzie.

Inventarul arheologic recuperat în această campanie constă din: elemente arhitecturale din calcar, gresie și ceramică, multă ceramică romană, medievală și modernă, instrumente de iluminat, vase fragmentare de sticlă, obiecte diverse din fier, bronz, argint, os, cahle fragmentare, monede romane și austriece, precum și o mare cantitate de oase de animale aparținând diferitelor perioade. Conform legislației în vigoare, materialul arheologic s-a predat pentru înregistrare, conservare și restaurare la MNUAI. S-au recoltat de asemenea mai multe probe de sol, materiale de construcții, palinologice, arheobotanice și arheozoologice care au fost predate pentru analiză la laboratoarele de specialitate cu care s-au încheiat acorduri de colaborare.

Summary

The archaeological campaign of 2014 on the *Cartier Cetate* site, *Mithraeum III* findspot, from Alba Iulia, Alba District, is part of a multi-annual research project developed by the National Museum of Unification Alba Iulia together with the Princeton University

(USA), Babeş-Bolyai University Cluj-Napoca and the Institute of Archaeology and History of Art Cluj-Napoca. The main scope of this campaign, carried out in July – August 2014, was to continue the investigations of 2013 by extending the already investigated area to the south, in order to completely identify the entire structure of the Mithras sanctuary. The investigations of 2014 led to the unearthing of around 90% of the sanctuary's structure, so the single remaining question concerns the area behind the central hall, in which the geophysical survey seems to indicate the existence of an apse. Aside from the Roman remains, the campaign of 2014 also completed the unearthing of the medieval dwelling identified in 2013 in the south-western corner, also identifying the nearby storage pit. Another late medieval timber structure was identified in the south-eastern corner. The recovered inventory consists of: architectural elements, pottery, objects made of glass, iron, silver, bronze, stone, coins and a large quantity of animal bones. Several palynological, archaeobotanical, archaeozoological, soil and building materials samples were also collected.

6. com. Albeşti, Jud. Constanţa

Punct: Cetate

Nr. Autorizaţie: 46/2014

Codul RAN: 60954.01

Denumirea sitului arheologic: aşezare fortificată

Instituţia organizatoare a cercetării arheologice: Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie Constanţa

Numele responsabilului ştiinţific: Buzoianu Livia

I. Cercetare arheologică sistematică

Campania arheologică din 2014 de la Albeşti şi-a propus o cercetare în suprafaţă în zona de NV din sectorul A, prin desfiinţarea unor martori de săpătură. Au fost avute în vedere carourile 63-62-55-56. Cercetarea trebuia să fie urmată de lucrări de conservare primară.

Împingerea începerii campaniilor arheologice 2014 în a doua jumătate a lunii septembrie a dus la imposibilitatea angajării forţei de muncă necesară pentru atingerea scopului propus în proiectul de cercetare a sitului Albeşti - Cetate. Condiţionată de acest aspect campania s-a desfăşurat între 17-30 Septembrie. După 1 octombrie singura perioadă în care s-au putut desfăşura cercetări a fost cuprinsă între 13 şi 15 octombrie, cu numai trei muncitori, neangajaţi în aceste zile în muncile agricole.

Astfel, rezultatele obţinute au fost următoarele:

Campania din toamna anului 2014 a început prin curăţarea de vegetaţie a unei suprafeţe întinse (liniile corespunzătoare carourilor 45-49, 52-56 şi 59-63). Această arie a fost degajată de vegetaţia bogată în vederea reluării cercetării în spaţiul cuprins între zidul Z şi turnul incintei II, zonă de o deosebită relevanţă pentru înţelegerea modificărilor din topografia generală a aşezării.

SA, c.63

Confruntarea cu vechile înregistrări din SA c.63:

- se păstrează ruptura de zid din profilul de N al caroului (L=0,65 m, l=0,45m, gr=0,30m);

- zidul care traversa caroul pe direcţia N/S nu se păstrează.

Demontarea matorului dintre carourile 63-56 evidenţiază zidul cu direcţia V/E (uşor deviat SV/NE). Zidul era înregistrat în

planul cetăţii în SA c.56. El continuă şi în caroul 63). Zidul este construit din blocuri de calcar relativ mari.

Dimensiunile păstrate: L= 3,70 m; l=0,70 m.

Dimensiunile blocurilor 0,80x0,45x0,20; 0,65x0,50x0,15.

Într-o ipotetică ordonare cronologică:

- zidul din profilul de N stă pe tasarea superioară;

- zidul care traversează parţial caroul pe direcţia SV/NE este prins între dalele unui pavaj. Este pavajul care corespunde tasării inferioare din profilele mai vechi. În aceste condiţii pavajul şi zidul deviat (dacă nu tot pavaj dinspre profilul de S) sunt contemporane.

- cea mai veche amenajare este reprezentată de câteva dale de calcar păstrate în centrul caroului şi spre latura sa de S, ce par să stea peste tasarea inferioară (aceste).

SA, c.62

Cercetarea c.62 s-a oprit în campaniile anterioare la o adâncime de aproximativ 0,20 m faţă de actualul nivel de călcare, pe stratul superior de tasare. Adâncirea în c.62 s-a făcut până la nivelul pavajului superior în partea sa sudică, unde a fost demontat şi matorul dinspre c.61. Matorul dinspre c.63 şi o pătrime din suprafaţa caroului nu au fost săpate, pentru a păstra o cale de acces pentru evacuarea pământului provenit din demontarea matorilor situaţi la est de acest carou. Pavajul superior s-a conservat în partea de sud a c.62, pe toată lungimea sa şi pe o lăţime de 1,5 m. Acesta continuă spre E şi iese în c.55 cu încă aproximativ 1 m. Pavajul este distrus din vechime. În centrul c.62 dalele lipsesc sau sunt deranjate. În colţul de sud-vest al c.62, apare un strat de pământ roşiatic, tare, cu urme de arsură, ce ar putea indica prezenţa unei vetre peste pavajul superior. Ne-am oprit pe acest nivel, urmând ca în campania viitoare să verificăm provenienţa arsurii din această parte a cetăţii şi dacă sub ea pavajul superior continuă spre vest sau nu, precum şi care ar fi legătura între acesta şi zidul orientat SE/NV ce a fost dezvelit în campania din 2012 în c.66-69.

SA, c.56

În colţul de de SV al fostului c.56, după demontarea matorului de S, au apărut în profilul de V, imediat sub pavajul superior, două plăci de piatră aşezate pe cant, una în continuarea celeilalte, pe direcţia SV-NE. Spre N apare altă dală, la 0,25 m distanţă de celelalte. Înălţimea acestui aliniament de pietre este de 0,25 m şi lăţimea totală de 0,35 m. Ar putea aparţine unui canal de scurgere, dacă nu chiar legată de porţiunea de canal surprinsă în c.69, în campania din 2012, pe direcţia căreia se şi situează.

De asemenea, pavajul inferior se continuă şi în acest carou, la - 0,40 m sub cel superior.

SA, c.55

În campania din 2014 s-a revenit asupra acestui carou după demontarea matorului său de N. S-a curăţat traseul unui zid orientat NE-SV. Numai o parte din faţa sa de S se mai conservă, acesta fiind demontat din vechime. Zidul, lat de 0,70 m se conturează la -0,70 m de la nivelul actual de călcare. Pare să fie contemporan cu zidul din c.63-56.

Pavajul superior se continuă pe toată latura de vest a acestui carou, pe o lăţime de aproximativ 0,50m – 1m, intră pe sub matorul de vest şi se continuă în jumătatea sudică a c.62, unde dalele de piatră au aspect diferit şi dimensiuni mai mici.

Sintetizând, situaţia corespunzătoare carourilor 62-63 şi 55-56 din SA, este următoarea:

- la -1 m adâncime apar câteva dale de pavaj, ce suprapun un prim nivel de tasare, la care s-a ajuns, în zona cercetată în campania 2014, numai în centrul c.63 și în colțul de SV al c.56;
- la -0,80 m pavajul superior și zidurile orientate SV/NE din c.63-56 și c.55; cele două ziduri par să aparțină aceluiași complex;
- -0,50 m nivel de tasare care are la bază un strat de pământ cenușiu;
- zidul rupt, orientat N/S, surprins în profilul de N al c.63, care stă pe tasarea superioară.

Se verifică astfel și în zona de NV a sectorului A două faze de locuire, constatate în locuințele L1-L3 din zona centrală a sectorului. Este posibilă și o a treia fază sesizabilă în zidul din profilul de N al c.63 și în compartimentările situate la S, între zidul Z și incinta a III-a.

II. Prospekțiuni de teren pe platoul situat la sud de cetate

La aproximativ 550 m SE de cetate, pe latura de V a unei văi orientate N/S, care jonctonează la N cu valea pe marginea căreia se află cetatea, au fost observate anul acesta materiale arheologice și blocuri sau dale de piatră prelucrate, scoase pe drumul de pământ după ce câmpul adiacent a fost arat.

Din acest motiv, pe suprafața amintită s-au efectuat prospekțiuni de teren. S-au observat două porțiuni cu denivelări marcate de o abundență de materiale ceramice și fragmente de blocuri de piatră de dimensiuni medii. Pe marginea drumului erau scoase și două blocuri de piatră de dimensiuni mari, unul dintre ele având și un orificiu săpat pe una dintre fețe - probabil de la sistemul de prindere de alte blocuri dintr-un zid.

Fragmentele ceramice recoltate din cele două puncte aparțin perioadei elenistice (fragmente de ceramică gri, toarte, panse sau buze de amfore elenistice), dar și celei romane timpurii - fragmente de cănițe cu nervură sub buză sau toarte de amfore. Și ceramica lucrată la mână este bine reprezentată în ambele puncte.

Confruntarea situației din teren cu imagini satelitare și cu fotografiile aeriene ale platoului de sud au confirmat prezența în zonă a două patrulelate situate la o distanță de aproximativ 40 m una de cealaltă, notate mai jos *Punctul 1* și *Punctul 2*, ambele situate pe terenul agricol.

Punctul 1 - are contur aproape pătrat, cu latura de aproximativ 50 m lungime. Materialul litic împrăștiat pe câmp era foarte bogat, la fel și cel ceramic. Printre fragmentele litice amintim un bloc de piatră de dimensiuni mici și o placă de dimensiuni medii - probabil dintr-un pavaj.

Punctul 2 - are contur trapezoidal, latura mică (cea vizibilă pe imaginea din satelit) măsoară aproximativ 50 m lungime.

În campaniile viitoare avem în vedere întocmirea formalităților pentru secționarea măcar a unuia dintre cele două puncte, ce ar putea aparține fie unor structuri de supraveghere a teritoriului, fie unor ferme rurale în teritoriul callatian.

7. Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Palatul Guvernatorului consular al celor trei Dacii

Punct: str. Munteniei nr. 15-17, sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii.

Nr. Autorizație: 11/2014.

Cod sit: 1026.19.

Colectiv: Viorica Rusu-Bolindeț (MNIT), responsabil științific, Constantin Inel (MNUAI), Matei Drămbărean (DJPCN Alba), membri în colectiv; Teodor Muntean (Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" Iași), MA Florin Ovidiu Botiș (UBB), Mihaela Bleoancă, Gabriela-Tatiana Loga, Andrei Buda, Daniel Udrea (Universitatea "1 Decembrie 1918" Alba Iulia), Samuel Frățilă (absolvent, UBB), Alexandru Ștefan Stanciu (student, Universitatea "1 Decembrie 1918" Alba Iulia).

Proiectul de cercetare arheologică ce vizează Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii are ca scop urmărirea evoluției acestui complex arheologic pe perioada stăpânirii romane în Dacia și felul în care acesta s-a încadrat în civilizația urbană a orașului antic Apulum. În acest sens, s-au făcut cercetări arheologice mai întâi pe o suprafață distrusă parțial prin excavare (vezi mai jos descrierea situației inițiale a sitului), apoi săpăturile arheologice s-au concentrat pe laturile de est, respectiv sud ale sitului în discuție: în anul 2001 a fost deschisă o secțiune pe latura de est a rezervației arheologice - SXVII/01, iar în anul 2007, o alta, în extremitatea sudică a acesteia - SXVIII/07. În campania acestui an a fost deschisă o nouă secțiune, SXIX/14, pe latura sudică a sitului, paralelă și situată la est de secțiunea SXVIII/07. Obiectivele urmărite prin deschiderea acestor secțiuni vizau dezvelirea exhaustivă a zonelor rămase necercetate pe laturile menționate, pentru completarea informațiilor referitoare la sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii și pentru punerea în valoare istorico-arheologică a acestui important complex arheologic al Daciei romane.

Datorită fondurilor reduse alocate de Ministerul Culturii, cercetarea arheologică din acest an și-a propus ca obiectiv principal finalizarea dezvelirii vestigiilor din secțiunea deschisă în anul 2007 (SXVIII/07). Totodată, a fost deschisă o nouă secțiune, S XIX/14, de 12,80 x 3 m, amplasată la 3 m spre est și paralelă cu secțiunea S XVIII/07.

De asemenea, cu ajutorul Consiliului local al municipiului Alba Iulia și a Direcției Județene pentru Cultură și Patrimoniu Național Alba, s-a întreprins acțiunea de igienizare a sitului - cosirea ierbii crescute, tăierea copacilor care afectau ruinele, curățarea gunoalelor - care a permis astfel începerea săpăturilor arheologice în condiții optime.

Datele tehnice referitoare la cercetările întreprinse vor fi descrise mai jos:

Secțiunea SXVIII/07 (Pl. I-II, fig. 1a, 3-21)

Este situată în extremitatea sudică a rezervației arheologice, pe terenul care nu a fost distrus prin excavare. Inițial a avut laturile de 10 x 3 m. Datorită intemperiilor și a umpluturilor unor gropi moderne, profilele s-au prăbușit, fapt ce a necesitat extinderea ei, în anul 2008 având 10,80 x 3,80 m. În campaniile următoare, laturile secțiunii S XVIII/07 au fost din nou lărgite din aceleași motive, dimensiunile actuale ale secțiunii S XVIII/07 fiind de 12 x 4,90 m. Profilul vestic s-a păstrat pe o porțiune de 6,85 m, însă a fost casetat în anul 2009 pe o lungime de 4,70 m cu 0,45 m spre vest, ca urmare a prăbușirii lui în zona în care a existat o groapă contemporană. Profilul estic, care s-a prăbușit în colțul nord-estic, a fost casetat pe o porțiune de 3,10 x 0,40 m începând de la colțul menționat spre sud. Secțiunea este orientată nord-sud și de la adâncimea de -2,95 m, pe care am rămas în anul 2010, s-a ajuns la -3,20 în campania anului 2012. În campania anului 2014, adâncirea în suprafață s-a produs în mod inegal, în funcțiile de situațiile arheologice întâlnite. Astfel, în extremitatea sudică a

secțiunii, unde au fost constatate complexe aparținând unor faze de lemn, adâncirea s-a continuat până la -2,90 m, în timp ce în restul secțiunii, s-a ajuns la -3,30-3,40 m.

Principalele rezultate obținute în anul 2014 în această secțiune sunt legate de dezvelirea a două construcții aparținând ultimei faze de locuire romană a sediului guvernatorului consular al celor trei Dacii (secolul al III-lea p. Chr.), precum și descoperirea de elemente constructive care se încadrează în cele două faze anterioare ale complexului arheologic (mijlocul și a doua jumătate a secolului al II-lea p. Chr.) (Pl. I-II, fig. 3-6). Totodată, s-a descoperit pe toată suprafața secțiunii, cu concentrare în zona sudică, a unei faze de lemn anterioare construirii sediului guvernatorului consular al celor trei Dacii (Fig. 19-21).

Astfel, în jumătatea de sud a secțiunii a fost descoperită o clădire romană, ale cărei dimensiuni sunt de 6,10 x 3,40 m, restul ei continuând spre est, respectiv vest. Este compusă din două camere (denumite convențional **camerale 4 și 5**), ale căror ziduri, construite în tehnica *opus mixtum* (cu rânduri alternative de pietre și cărămizi prinse cu mortar) sunt foarte bine conservate (Pl. II, fig. 3-6, 9).

Prima dintre camerele acestei clădiri, cea situată pe latura sudică a clădirii menționate (denumită convențional **camera 4**) a acestei clădiri are dimensiunile de 3,10 x 3,50 m, din ea fiind surprins numai colțul nord-estic (Pl. II, fig. 3-5). În interiorul ei fost găsit nivelul de călcare la adâncimea de -2,70 m, reprezentat de un strat brun-gălbui, relativ compact, amestecat cu pigmenți de mortar și de arsură. În interiorul acestei încăperi a fost descoperit un *praeurnium* prin care se asigura încălzirea unei camere învecinate, situate spre est (vezi mai jos) (Pl. II, fig. 6a, 7-8). *Praefurnium*-ul a avut pereții din cărămizi și pietre prinse cu mortar, lățimea maximă a acestora fiind de 0,40 m. Nu s-a păstrat decât peretele nordic al canalului de alimentare al acestuia, celălalt perete fiind distrus de o groapă modernă (fig. 3, 6a, 7). Gura cuptorului avea lățimea interioară de 0,30 m, înălțimea pe care s-a păstrat fiind de 0,45 m. La bază avea un strat de mortar cu grosimea de 0,05 m (fig. 7a). În interiorul cuptorului, ca și printre *plae*-le de *hypocaust* păstrate din instalația pe care o deservea, s-a păstrat un strat consistent de cenușă, dovadă a utilizării sale intense. La un moment dat, gura acestui *praeurnium* a fost obturată, la partea superioară fiind pusă o piatră de mari dimensiuni (0,40 x 0,40 x 0,35 m).

Praefurnium-ul deservea o încăpere dotată cu o instalație de *hypocaust*. Din aceasta din urmă a mai fost prinsă o porțiune de 2,20 m x 1,10 m lângă și de-a lungul profilului estic, fiind constituită deocamdată dintr-o podea de mortar și primele patru cărămizi ce constituiau baza stălpilor ce o susțineau, restul ei continuând sub profilul estic al secțiunii (fig. 7b, 8).

Cea de-a doua încăpere a clădirii romane din jumătatea sudică a secțiunii S XVIII/07 (denumită convențional **camera 5**), din care cunoaștem deocamdată colțul ei sud-estic, are dimensiunile de 2,50 x 4,00 m, ea continuând spre vest (Pl. II, fig. 6b, 9). Are păstrată și o parte a podelei, realizată din mortar amestecat cu bucăți de cărămidă (*opus signinum*) (3,60 x 1,10 m x 0,15 m), precum și *suspensura* care stătea la baza ei. Cercetările arheologice efectuate în acest an au continuat sub nivelul de călcare al acesteia (reprezentat de podeaua din *opus signinum* menționată mai sus) și a fost observată în interior, de-a lungul zidului compartimental al camerei, o crepidă de 0,05-0,10 m grosime, sub care fundația zidului respectiv are o tehnică interesantă de construcție: au fost realizate două asize, constituite

din materiale tegulare și chiar fragmente ceramice, toate așezate înclinat și prinse cu mortar, cu siguranță pentru a asigura o cât mai mare soliditate a acestuia (fig. 9b) (tehnica numită în formă de "schelet de pește" („Fischgrätmauerwerk”). Ca urmare a adâncirii în suprafață (până la maxim -3,05), s-au putut face și observații legate de modalitatea de construire a zidului perimetral al aceleiași clădiri. Astfel, acesta a fost realizat în tehnica *opus mixtum*, pe o înălțime de 0,85 m fiind constituit din rânduri alternative de piatră și cărămizi, țigle prinse cu mortar. Multe dintre materialele tegulare au fost refolosite, ele purtând ștampila legiunii a XIII-a Gemina cu sau fără antroponime. Mai jos, pe o înălțime de 0,45 m, temelia este compusă din multe fragmente de mortar, de *opus signinum* și din bucăți mici de cărămizi prinse cu mortar. Este o modalitate inedită de construcție, neconstată deocamdată pe situl în discuție. De asemenea, în campania acestui an a fost dezvelită parțial și gura unui alt *praeurnium*, care se află în imediata vecinătate a profilului vestic (fig. 9a). Deocamdată a apărut un fragment din zidul care se afla la partea superioară a acestuia, pe L = 0,30 m (restul merge sub profilul vestic) și h = 0,65 m. Gura *praeurnium*-ului are h = 0,60 m, iar din umplutura sa, la golire, au apărut fragmente de materiale tegulare, bucăți de mortar, câteva fragmente ceramice și de sticlă de geam. Această instalație nu poate fi cercetată în totalitate pentru moment deoarece spre vest terenul aparține unor particulari.

Construcția romană din colțul nord-estic al secțiunii, denumită convențional **camera 3** (Pl. II, fig. 9), are deocamdată dimensiunile de 5,30 x 3,30 m. Din ea a fost surprins numai zidul perimetral sudic (Z21), restul clădirii întinzându-se înspre nord și est. Zidul dezvelit, cu lungimea de 5,30 m și lățimea 0,70 m, este și el construit în aceeași tehnică *opus mixtum* ca și clădirea descrisă mai sus, însă la realizarea lui au fost refolosite foarte multe materiale tegulare fragmentare, unele dintre ele ștampilate (fig. 9b). Elevația are înălțimea de 1,10 m. Partea inferioară a temeliei lui este alcătuită numai din pietre de mari dimensiuni prinse cu mortar. Spre bază, până la adâncimea la care s-a ajuns în campania acestui an (-3,30 m), temelia se îngustează cu 0,10 m. Pe latura internă, zidul are un aspect mai îngrijit, fiind realizat din pietre mari de calcar și gresie, prinse cu mortar. El a fost demantelat pe o lungime de 2,40 m de la profilul nordic spre sud-est, aici având lățimea maximă de 0,50 m.

Totodată, în campania acestui an s-a constatat existența, în extremitatea SE a zidului în discuție (Z21), în substructura acestuia, lângă profilul estic, a unui *praeurnium*, care a fost obturat la un moment dat (fig. 11). Din el este vizibilă numai latura vestică, ce a fost constituită din patru cărămizi și din două pietre din calcar suprapuse, având înălțimea totală de 0,82 m. În interiorul clădirii nu ne-am adâncit în această campanie (din motive de siguranță legate de conservarea zidului perimetral al clădirii) pentru a putea observa dacă s-au mai păstrat urmele instalației de încălzire pe care cuptorul respectiv îl deservea.

Din interiorul acestei camere au fost descoperite câteva fragmente de tencuială pictată policromă, fragmente ceramice și obiecte de sticlă fragmentare. Aparține de asemenea ultimului nivel de locuire romană cunoscut al sediului guvernatorului, respectiv secolului al III-lea p. Chr. Adâncimea la care s-a ajuns în interiorul camerei 3 este de -2,75 m, cercetarea ei urmând a fi încheiată în campaniile viitoare, pe măsură ce continuarea ei va apare și în secțiunea S XIX/14.

În afara clădirilor aparținând ultimei faze a complexului reprezentat de sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii, în

campania acestui an au fost descoperite elemente de construcție încadrabile primelor două faze de existență ale acestuia. Astfel, la -2,94 m adâncime, la 0,60 m de fundația zidului perimetral al camerei 5 și având aceeași orientare cu acesta (nord-vest – sud-est), a fost dezvelită temelia unui zid aparținând primei faze romane a complexului (**Pl. II, fig. 12b, 13-14**). Fundația respectivă, dezvelită pe lungimea de 5,60 m și având lățimea de 0,60 m, era constituită din pietre de râu, prinse cu mortar și lut galben compact, din care au fost păstrate numai primele două asize. Ea reprezintă zidul perimetral al unei clădiri romane de mari dimensiuni, care a fost suprapusă de fundațiile clădirilor din fazele ulterioare de locuire ale sediului guvernatorului. De asemenea, în colțul sud-vestic al secțiunii, au fost descoperite fundațiile altor două ziduri aparținând aceleiași construcții (**Pl. II, fig. 14-16**). Unul dintre ele, orientat NE-SV, are lungimea dezvelită de 4,10 m și lățimea de 0,60 m. El continuă spre S și N și era perpendicular pe zidul perimetral descris anterior, împreună constituind o clădire cu dimensiunile dezvelite de 5,50 x 5,10 m. Aceasta din urmă are și un zid compartimental de 1,20 x 0,60 m, perpendicular pe zidul orientat NV-SE, care la capătul opus este suprapus de fundațiile clădirii romane aparținând ultimei faze romane din jumătatea sudică a secțiunii. Structurile constructive menționate alcătuiesc împreună două încăperi ale acestei clădiri din prima fază de piatră a Palatului guvernatorului (**fig. 14-16**). O altă posibilă compartimentare a acestei construcții a fost surprinsă la 3,30 m de profilul estic al secțiunii sub forma unei amprente de perete de lemn (?), perpendiculară pe temelia construită din pietre de râu (**fig. 12b**). Are dimensiunile dezvelite de 0,60 x 0,75 m (porțiunea cuprinsă între zidul cu temelia din pietre de râu și zidul perimetral al clădirii romane din jumătatea sudică a secțiunii S XVIII/07), restul ei fiind suprapus de substructurile camerei 5.

Construcția romană pe care zidul cu fundație din pietre de râu prinse cu lut și mortar o delimitează aparține primei faze de locuire a complexului arheologic reprezentat de Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii, respectiv celei de-a doua jumătăți a secolului al II-lea p. Chr. Tehnica de construcție a temeliei zidului în discuție este identică cu cea a clădirilor din aceeași fază descoperite la baza gropii excavate.

Pentru faza a II-a de locuire a sitului, au fost descoperite două colțuri de clădiri (**Pl. II**), care au fost surprinse în apropierea profilelor de est (0,70 x 1,00 m, între -2,55 și -2,88 m) (**fig. 12a**) și vest ale secțiunii (0,30 x 0,25 m). Acestea sunt orientate nord-vest – sud-est, ca și clădirile aparținând ultimei faze romane și continuă spre est și vest. Dintre ele, numai cea din apropierea laturii estice a secțiunii este mai bine conturată, fiind constituită din asize succesive de piatră și cărămidă prinse cu mortar. Construcțiile respective suprapun temelia din pietre de râu a clădirii aparținând primei faze de locuire a complexului arheologic (pe latura vestică), respectiv sunt suprapuse de fundațiile edificiilor romane din ultima fază de locuire a complexului (pe latura estică, zidul perimetral al camerei 3 suprapune colțul de clădire din faza anterioară).

În afara elementelor constructive descrise mai sus, în campania acestui an am continuat golirea unei gropi de scoatere a unui zid sau a unor elemente constructive romane aflate în carourile 1-2 ale secțiunii (**Pl. II, fig. 17-19**). Ea are dimensiunile cunoscute de 4,90 x 1,50 m. Poziția stratigrafică a acesteia (a fost surprinsă atât în suprafață, aproape în diagonală pe lățimea secțiunii, cât și pe profilele de est și de vest) ne indică ultima fază de locuire romană ca fiind momentul în care ea fost realizată. Ea a demantelat zidul orientat SE-NV al unei mari construcții care a

funcționat în spațiul dintre clădirile romane din cele două extremități ale secțiunii. Nu cunoaștem, deocamdată, motivul acestei demolări a zidului perimetral al construcției romane menționate. După cantitatea foarte mare de material tegular scoasă până în acest moment din groapa de demantelare (vezi **fig. 17-18**), constituită din cărămizi, țigle, olane, *tegulae mammatae* (foarte multe ștampilate cu sigla legiunii a XIII-a Gemina și/sau cu antroponime sau cu sigla trupelor însărcinate cu paza guvernatorului), este evident că avem de-a face cu o construcție impresionantă. Groapa a fost golită total în campania acestui an, singura porțiune unde prezența ei a fost la o adâncime mai mare este în extremitatea ei vestică, lângă profilul vestic, unde s-a ajuns la adâncimea de -3,30 m (**fig. 19, 20a**).

Cercetarea arheologică din campania anului 2014 a constatat și existența unei/unor faze de lemn, concentrate ca elemente constructive în extremitatea sudică a secțiunii (**fig. 21**). Aici a fost descoperită amprenta unui perete de lemn și a urmelor de tencuială ale acestuia. El este orientat NE-SV, similar cu cea a fundației zidului perimetral al clădirii aparținând primei faze de piatră a complexului. Deocamdată nu avem indicii privind datarea acestei faze de locuire – cu siguranță anterioară însă construirii în piatră a Palatului guvernatorului – deci prima jumătate a secolului al II-lea p. Chr.

Secțiunea SXIX/14 (**Pl. I, fig. 22-23**)

În vederea continuării dezvelirii în suprafață a zonei aflate pe laturile de sud și est ale rezervației arheologice, a fost deschisă o nouă secțiune. Aceasta, denumită convențional S XIX/14, a fost amplasată la 3 m est de secțiunea S XVIII/07, are orientarea N-S și dimensiunile de 12,80 x 3 m. În campania acestui an au fost săpate straturile moderne și contemporane, reprezentate de dărâmtura și fundațiile a două construcții. Astfel, în carourile 1-3 ale secțiunii a fost surprinsă de-a lungul profilului estic, fundația unei construcții moderne, constituită din pietre de calcar de dimensiuni variabile și sporadic din cărămizi, inclusiv din materiale tegulare romane refolosite (**fig. 23a**). Acestei construcții i-a aparținut și o anexă din lemn, care a fost incendiată la un moment dat, urmele puternice de arsură fiind surprinse pe toată suprafața secțiunii (**fig. 22-23**). În extremitatea sudică a lui S XIX/14 au fost descoperite și substructurile constituite dintr-un singur rând din cărămidă ale unei anexe rectangulare, cu dimensiunile de 2,22 x 1,80 m (**Pl. II, fig. 22, 23b**). Ea aparține unei alte clădiri moderne, a cărei pivniță a fost descoperită în extremitatea sud-estică a secțiunii S XVIII/07. Ca și aceasta din urmă, ea a fost umplută ulterior cu gunoarie menajere în perioada contemporană. Cercetarea arheologică a acestui an s-a oprit la adâncimea maximă de -0,92 m, urmând a fi continuată în campaniile viitoare.

Ambele secțiuni au fost excavate manual. Vestigiile descoperite au fost documentate științific, fiind folosite atât metode clasice (desene la scară pentru grunduri și profile, fotografie digitală), cât și moderne (înregistrări cu stație GIS, fotografiere cu dronă).

Ruinele dezvelite au fost protejate cu folie de protecție, peste care s-a pus un strat de 0,20 m de pământ.

Materialele arheologice

Materialele descoperite în această campanie sunt atât de epocă romană, cât și de epocă modernă sau contemporană.

Piesele romane sunt preponderent constituite din material tegular ștampilat. Ștampilele poartă sigla legiunii a XIII-a Gemina (**fig. 24**), adesea însoțită de antroponime (nume de meșteri care activau în cadrul unității militare sau de centurioni): *Annevis*

Saturninus, Aurelius Caius, Aurelius Godes, Aurelius Enthimus, Aurelius Mommo, Iulius Marcianus (fig. 25b), Caes(.) Pot(....) etc. O categorie aparte de ștampile, specifică sitului excavat, o reprezintă cea cu sigla *pedites singulares* (trupe pedestre speciale, însărcinate cu paza guvernatorului) sau *numerus singularium* (numele generic sub care erau desemnate aceleași trupe) (fig. 25a). Acest gen de descoperiri confirmă caracterul oficial al acestui complex, astfel de materiale tegulare nefiind întâlnite în structura locuințelor private. În campania acestui an au fost descoperite 49 de cărămizi, țigle și olane întregi sau fragmentare, care au ștampilă sau semne particulare.

Dintre artefactele aparținând epocii romane, cea mai remarcabilă este o piesă sculpturală de mici dimensiuni (16,5 x 13 x 11,5 cm) din calcar, cu reprezentarea unui cap de taur încadrat de ghirade (fig. 26). Piesa, bine realizată din punct de vedere artistic, nu pare să fie ruptă dintr-un monument mai mare, ea fiind prelucrată pe toată laturile. Pare mai degrabă să aparțină unui element arhitectonic cu rol funerar (fig. 26b) sau unui monument votiv dedicat lui Men (fig. 26a). Ea a fost descoperită într-un context modern, fiind refolosită ca material de construcție.

Dintre artefactele romane descoperite amintim și trei fragmente de opaițe de tip Firmlampen, fără ștampilă de producător păstrată; un fragment de buză de farfurie cu două litere grafitate după ardere (fig. 28a), un fragment de mâner de *patera*. Se adaugă fragmente ceramice aparținând categoriilor fină (fig. 27, 28b) și de uz comun (fragmente de boluri, castroane, oale etc) și câteva fragmente de vase din sticlă.

Totodată, din noua secțiune dezvelită, S XIX/14, au fost descoperite câteva artefacte aparținând epocii moderne: trei monede de bronz (kreutzeri), dintre care a fost identificată una dintre ele, aflată într-o stare mai bună de conservare, bătută în anul 1807 în timpul împăratului Francisc I (fig. 29b), o monedă de bronz schifată bătută în timpul regelui Ungariei, Bela al III-lea (1172-1196) (fig. 29a), fragmente de pipe produse în centrul de la Schemnitz (Banská Štiavnica) în secolul al XIX-lea, materiale ceramice diverse (materiale de construcție, vase ceramice fragmentare), câteva recipiente de sticlă aparținând secolelor XIX și XX..

Datele oferite de stratigrafia secțiunilor SXVIII/07 și S XIX/14 vin să completeze informațiile referitoare la stratigrafia complexului arheologic reprezentat de Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii pe latura sudică a zonei supuse cercetării arheologice recente. Astfel, s-a constatat că pe această latură, nivelele de locuire modernă sunt foarte bine atestate, atât prin construcții (cel puțin două clădirimoderne au fost surprinse în extremitatea sudică a secțiunii a secțiunii S XVIII/07 și în secțiunea S XIX/14), cât și prin prezența a mai multor gropi menajere. Ultimul nivel de locuire romană este la o adâncime mai mare decât în cazul situațiilor stratigrafice constatate în săpăturile anterioare pe latura de nord și pe cea de est a rezervației arheologice. În zona cercetată în perioada 2007-2012, depunerile moderne ating 1,50–1,80 m, fapt ce îngreunează cercetarea vestigiilor romane. În același timp însă, clădirile de mari dimensiuni dezvelite aici sunt la fel de bine conservate ca și cele descoperite în groapa excavată. Ele au aceeași orientare, aceeași tehnică de construcție, iar materialele arheologice descoperite sunt de același gen cu cele descoperite anterior pe același sit. Acest fapt confirmă continuarea spre sud a complexului arheologic, în imediata sa apropiere (cca 150 m sud) fiind partea cea mai consistentă a Palatului guvernatorului, dezvelită de Adalbert Cserni între anii 1888-1908.

Campaniile viitoare vor avea ca scop dezvelirea construcțiilor romane de pe laturile de sud și de est ale complexului arheologic, în vederea urgentei lor valorificări din punct de vedere istorico-turistic. Obiectivul major al eforturilor noastre îl reprezintă restaurarea Palatului guvernatorului consular al celor trei Dacii și transformarea lui într-un parc arheologic, el fiind un sit unicat pe teritoriul României și unul dintre puținele cunoscute în Imperiul roman.

8. Ardeu Cetățuie, Jud. Hunedoara, com. Balșa, sat Ardeu

Punct „Cetățuie”

Nr. Autorizație: 117 /2014

Cod RAN: 87870.01

Tip de sit: locuire (1), locuire civilă (11), cetate (122)

Încadrare cronologică: preistorie (1), eneolitic târziu (143), epoca bronzului (15), epoca bronzului timpuriu (151), epoca bronzului mijlociu (152), epoca bronzului târziu (153), Hallstatt (16), Hallstatt timpuriu (161), Latène târziu (213), epoca post romană (33), epoca medievală (43), epoca medievală timpurie (431), epoca medievală târzie (432)

Colectiv: Iosif Vasile Ferencz (Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva) – responsabil științific al șantierului; Mihai Cristian Căstăian (Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva) – responsabil de sector, Cristian Ioan Popa (Universitatea „1 Decembrie 1918” – Alba Iulia) – responsabil de sector, Cristian Constantin Roman (Muzeul Castelul Corvinilor – Hunedoara) – responsabil de sector. La cercetări au participat și studenții: Vlad Török și Adrian Cășălean.

Perioada de desfășurare a campaniei: 07.10.2014-18.10.2014

Cercetări arheologice la Ardeu pe dealul Cetățuie și în zona înconjurătoare au fost întreprinse începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea când Téglas Gábor, primul director al Muzeului din Deva a descins în acest areal. Din acest motiv se poate spune că est cel mai vechi obiectiv investigat de muzeul de aici, la inițiativa sa și nu ca partener în activități inițiate de alte instituții.

Din anul 2001 Muzeul Civilizației Dacice și Romane din Deva a demarat o suită de campanii de cercetare sistematică. Toate acestea au clarificat aspecte importante legate de arhitectura monumentului, au condus la identificarea mai multor complexe arheologice, a aspectelor principale privind cronologia sitului și privind comunitățile umane care au locuit pe parcursul timpului în acel loc. Cantitatea impresionantă și mai ales varietatea materialului arheologic descoperit reprezintă una dintre caracteristicile specifice ale acestui sit.

Finanțarea lucrărilor s-a făcut din bugetul MCDR, al Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, al Direcției Județene a Drumurilor R.A – Hunedoara și nu în ultimul rând, din cel al Ministerului Culturii.

Campania de cercetări din anul 2014 s-a desfășurat pe parcursul verii, fiind finanțată de MCDR Deva. Lipsa forței de muncă în zonă ne-a determinat să apelăm la voluntari, puși la dispoziție de Asociația pro Corvina, din Ardeu, pe bază de contract. Lucrările s-au desfășurat pe culmea dealului, în interiorul

cetății dacice. Cercetările au fost orientate pe două sectoare distincte.

1. Continuarea cercetării atelierului dacic de fierărie, prelucrarea bronzului și realizarea obiectelor din IMDA (industria materiilor prime animale)

2. Extinderea cercetării turnului – locuință, cea mai impunătoare clădire aflată în incinta cetății dacice de la Ardeu, continuând cercetarea începută în campania anului 2013.

În campania din luna august, în intervalul 18-31 august cercetările au continuat investigarea atelierului metalurgic. Martorul stratigrafic lăsat între secțiunea S5B și suprafața Sp4 a fost demontat cu multă atenție, cu scopul de a fi surprinse nivelurile de amenajare ale complexului.

În campania din luna octombrie, în intervalul 7 – 18 octombrie ne-am concentrat cercetările asupra turnului – locuință și spre cercetarea cu ajutorul sitei a pământului depozitat pe marginea unităților de cercetare în campaniile din anii 2002 și 2013.

Pe sectorul de cercetare, situat pe mamelonul cel mai înalt, care domină întregul platou superior, a fost trasată și cercetată parțial în campania din anul 2013 o suprafață cu dimensiunile de 5x5 m. În acel loc am considerat că a fost identificată platforma din piatră locală pe care a fost construit turnul-locuință. Lucrul cu atenție sporită, cernerea întregii cantități de pământ prin sită și evidențierea tuturor elementelor din piatră ale structurii dacice amenajate au făcut imposibilă finalizarea cercetării. În campania din luna octombrie am secționat pe o lățime de 1 m, în partea sudică ceea ce credem a fi platforma din piatră, pentru a obține un profil stratigrafic.

Fondurile alocate de către Ministerul Culturii au fost utilizate, conform anexei la contractul de finanțare aprobat prin contractul de finanțare. Astfel, pentru materiale și materiale consumabile a fost destinată suma de 920 lei (la care s-a adăugat suma prin care MCDR a cofinanțat aceste lucrări, în valoare de 210 lei). Cheltuielile de deplasare pentru arheologii participanți au fost achitate de către muzeu. De asemenea, au fost angajați 6 muncitori necalificați pentru realizarea săpăturilor, conform contractului.

Cercetarea cu ajutorul sitei a pământului depozitat pe marginea unităților de cercetare

Începând cu campania din anul 2009 pământul provenind din cercetarea arheologică de la Ardeu a fost cernut prin sită. În acest fel au fost recuperate materiale arheologice de mici dimensiuni, dar cu mare importanță pentru istoria locului. Atât în campaniile mai vechi, cât și în ultimii ani pământul care nu a fost sitat a fost depozitat pe marginea unităților de cercetare cu intenția de a acoperi, dacă este cazul, șanțurile cercetate.

Movile de pământ rezultate din cercetările mai vechi (Téglás Gábor 1880 sau Larisa Nemoianu 1973) încă se mai văd la suprafața solului. Credem că este foarte posibil ca ele să ascundă încă o serie de obiecte de patrimoniu. Din acest motiv ne-am propus să cercetăm cu ajutorul sitei, rând pe rând, toate aceste „depozite” de pământ, încercând să recuperăm artefactele. Munca presupune atenție și solicită din plin „resursa timp” alocată investigațiilor arheologice.

În campania din octombrie 2014 am cercetat cu ajutorul sitei pământul rezultat din cercetarea suprafeței Sp 2/2002, depozitat de noi la nord de această unitate de cercetare. În partea nordică a acesteia a fost identificată în campania din anul 2002

marginea unei locuințe dacice, precum și „amprenta” zidului fortificației medievale. În pământul depozitat mai bine de un deceniu am redescoperit și am pregătit pentru analiza mai mulți bulgări de mortar.

De asemenea, dintre piesele de patrimoniu se disting o cheie romană din fier și un pandantiv realizat din colț de animal răpitor (vulpe, câine?). Trebuie menționată cu acest prilej și o vertebră de pește. Această piesă, alături de un cârlig de pescuit realizat din sârmă de fier dovedește prezența la Ardeu a unui pescar, poate al doilea, după meșterul a cărui atelier îl cercetăm cu amănunțime încă din anul 2004.

Tot în acest pământ cercetat cu ajutorul sitei am remarcat din nou prezența a numeroase pietricele, în marea lor majoritate cuarțite, cu urme de rulare în apă.

Astfel de pietricele au fost observate de noi și cu alte prilejuri, iar prezența lor, pe culmea dealului Cetățuie a fost interpretată ca o dovadă că o parte din pământul cercetat de noi a fost adus intenționat de la poalele dealului, dintr-o zonă din apropierea văii.

Din secțiunea magistrală S4M/2002 a rămas o cantitate relativ mică de pământ, depozitată pe margine, în partea de vest. Descoperirile descoperite cu prilejul cercetării acestui sector, deosebit de bogate, au fost interpretate ca reprezentând inventarului turnului – locuință, căzut în urma unui incendiu de mari dimensiuni. Piesele descoperite cu acel prilej, de o diversitate și într-un număr remarcabil au fost în parte analizate și supuse interesului specialiștilor cu diverse prilejuri. Cercetând cu ajutorul sitei o parte din pământul depozitat pe marginea secțiunii, în campania din octombrie 2014 au fost recuperate un fragment din muștiucul unei zăbale din fier și o țință provenind de la o sanda romană.

Alături de artefactele prezentate a fost recoltată și o mare cantitate de lipitură de lut, arsă, provenind din pereții turnului – locuință.

Cercetarea arheologică a turnului – locuință

Identificată în partea nordică a dealului Cetățuie, cea mai importantă/impozantă clădire din cadrul cetății dacice de la Ardeu este Turnul – locuință. În campania din anul 2002 a fost surprins un fragment dintr-o structură din piatră legată cu lut, cu o lățime de cca 2 m, păstrată pe o înălțime de cca 0, 40 m, chiar în capătul secțiunii magistrale. Noi am interpretat-o ca fiind zidul nordic al turnului – locuință.

În campania din anul 2013 ne-am propus extinderea cercetărilor asupra mamelonului aflat în partea nordică a platoului superior cu scopul de a cunoaște planimetria edificiului. Imediat sul nivelul vegetal se găsea o aglomerare de pietre, în cea mai mare parte piatră locală, însă nelipsind nici calcarul cu aspect poros provenind de la distanță de mai mulți kilometri de Ardeu.

În campania din luna octombrie 2014 am continuat cercetarea acestei suprafețe de cercetare secționând partea sudică pe lățimea de 1 m, cu scopul culegerii de date privind arhitectura acestui obiectiv. Artefactele descoperite sunt puține și sunt constituite din ceramică foarte fragmentată, puține fragmente de oase și un număr mic de artefacte metalice. Între acestea se numără, așa cum era și firesc, materialele de construcție (piroane), dar și un vârf de săgeată fragmentar.

Ceea ce a ieșit în evidență în această arie încă din anul trecut a fost că stânca locală, cruțată de către daci, în colțul sud – estic al suprafeței noastre de cercetare prezintă urme de amenajare. Pe măsura avansării cercetării a devenit evident faptul

că aceasta a fost tăiată, mai multe urme de daltă putând fi observate cu claritate.

În ceea ce privește rostul efortului depus, el a devenit, de asemenea foarte clar în urma cercetărilor din toamna acestui an. S-a putut observa că stânca a fost modelată pentru a putea fi construit un zid al cărui parament interior realizat din blocuri de calcar poros, de talie mare a fost surprins *in situ*. Zidul cercetat de noi, aparținând unei construcții monumentale pe care în continuare o interpretăm ca fiind turnul – locuință este realizat în aceeași tehnică pe care o cunoaștem din Munții Orăștiei. Noi am reușit să identificăm numai o asiză, în mica noastră secțiune fiind formată dintr-un bloc de calcar și un al doilea sub formă de butisă, implantată în emplecton.

Emplectonul, cu o lățime de mai mult de doi metri a fost realizat din piatră locală lipită cu un lut de culoare gălbuie, foarte dens și în același timp cu proprietăți plastice (frământat în mână el poate să fie modelat precum plastelina).

Paramentul exterior nu a fost găsit, el găsindu-se, foarte probabil în afara unității noastre de cercetare.

Cercetarea noastră în campania din octombrie 2014 în zona turnului – locuință a contribuit din plin la înțelegerea arhitecturii dacice la Ardeu. Zidul identificat de noi în campania din 2002 era de fapt emplectonul, iar blocurile din piatră de talie, care lipsesc în acel loc, credem că au fost scoase într-o perioadă ulterioară evului mediu, așa cum pare să dovedească groapa identificată în campania din anul 2013 și cum pare să fie și situația identificată în acest an în partea superioară a emplectonului.

Abstract

In the 2014 field campaign the objectives of the researches were to continue the investigation of the workshop, and to extent the researches to the tower dwelling.

Excavating the southern area of the Sp6 surface we discovered a fragment belonging to a wall made of big blocks of limestone which it prove that the tower house was built using the same technique used in the Orăștie Mountains.

Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2014

Corneliu Beldiman (UCDC, București), Diana-Maria Sztancs (UCDC, București)

Context. Cercetările arheologice desfășurate în campania 2014 în situl de la Ardeu, punctul „Cetățuie”, jud. Hunedoara (în continuare, ARC) de către un colectiv condus de dr. Iosif Vasile Ferencz (Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva) au prilejuit și recuperarea unui mic lot de artefacte aparținând industriei materiilor dure animale (IMDA). Ele provin, probabil (fiind descoperite în contexte secundare), din nivelul de locuire atribuit celei de a doua epoci a fierului, respectiv perioada Statului Dac (sec. I î.Chr. – I p.Chr.)³.

Scopul analizei de față este acela de a introduce în circuitul științific datele primare relative la piesele respective. Una dintre ele (corn de cerb – deșeu) se înscrie, din punct de vedere tipologic și

tehnologic, în seria materialelor deja recuperate în sit și analizate. altele (pandantive din dinți de animale) sunt semnalate pentru prima dată în cuprinsul repertoriului IMDA de la ARC, astfel că importanța lor este cu atât mai mare, chiar dacă nu avem la dispoziție date de context clare⁴.

Ocazia recentă a analizei resturilor animaliere, oferită de proiectul realizării expoziției și a catalogului artefactelor dacice din materii dure animale, ca și contribuțiile ulterioare, au permis o primă abordare a acestei problematice⁵.

Aducem mulțumiri dr. Iosif Vasile Ferencz pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție spre studiu lotul respectiv și datele aferente.

Metodologie, repertoriu. Lotul studiat cuprinde 3 piese (N total = 3) (tabelul nr. 1; fig. 1-6). Acestea se păstrează în colecțiile Muzeului Civilizației Dacice și Romane, Deva (în curs de inventariere). Starea de conservare a suprafețelor este bună și foarte bună, permițând efectuarea optimă a observațiilor impuse de studiul complex specific al artefactelor din materii dure animale.

În prima etapă a studiului s-a realizat clasificarea tipologică, urmată de elaborarea repertoriului lotului, în cadrul căruia fiecare piesă este identificată printr-un indicativ, compus din sigla sitului, anul descoperirii și numărul curent (exemplu: ARC/2014_1).

Fiecare artefact a fost tratat după un protocol standard, cu mai multe paliere și componente, vizând înregistrarea extensivă/exhaustivă a datelor (a se vedea tabelul nr. 1 și repertoriul). Se vizează aspecte precum: materiile prime; starea de conservare (piese întregi, fragmentare/fragmente); tipologia; morfologia; morfometria; urmele de fabricare; urmele de utilizare; formularea ipotezelor relative la rolul funcțional.

Fișele artefactelor sunt ordonate pe niveluri/culturi. Fișa standard pune la dispoziție datele despre artefact în următoarea structură: Indicativ • Tip • Cod tipologic • Categorie (unelte, arme, podoabe, materii prime, accesorii etc.) • Instituție deținătoare/Colecție • Număr de inventar • Context • Apartenență culturală • Fig. • Materie primă • Stare de conservare (întreg, fragmentar, fragment) • Descriere (morfologie, date tehnice privind fabricarea, urme de utilizare, rol funcțional prezumat etc.) • Dimensiuni (mm) • Bibliografia/Inedit⁶.

Tipologie, materii prime, aspecte tehnologice

Categoriile tipologice reprezentate sunt, în conformitate cu lista tipologică Beldiman 2007⁷. III Podoabe; V Diverse. Piese tehnice. Deșeuri.

Repartiția cantitativă a grupelor tipologice și a tipurilor se prezintă astfel: III Podoabe: Pandantiv amenajat pe canin de câine, N = 1; Pandantiv (Materie primă) – canin rezidual de ciută, N = 1; V Diverse. Piese tehnice. Deșeuri: Rază de corn de cerb, segment distal, N = 1.

Ca materii prime, efectivul este compus din piese realizate din: dinte (canin) de animal domestic (câine); dinte (canin) de animal sălbatic vânat (ciută); corn de cerb (rază), procurat prin culegere sau prin vânătoare.

Analiza artefactelor descoperite în campania 2014 a recurs, în mod sistematic, la mijloace optice de observare

⁴ Ferencz, Beldiman 2012; Beldiman 2012a; Beldiman 2012b; Beldiman *et alii* 2012b; Beldiman, Sztancs 2014; Beldiman, Ferencz, Sztancs 2014.

⁵ Ferencz, Beldiman 2012; Beldiman 2012a; Beldiman 2012b; Beldiman *et alii* 2012b.

⁶ Beldiman 2007; Sztancs 2011; *supra*, nota 2.

⁷ Beldiman 2007, p. 71-76.

³ Ferencz 2012a; Ferencz 2012b; Ferencz 2012c; Ferencz, Roman 2010; Ferencz *et alii* 2005; Ferencz *et alii* 2010; Ferencz *et alii* 2011; Ferencz *et alii* 2014 – cu bibliografia.

(microscop optic, mărimi x10 – x40; microscop digital, mărimi x10 – x400); au fost realizate seturi complete de fotografii la diverse scări, inclusiv cu ajutorul microscopului, completându-se banca de imagini a repertoriului artefactelor din sit, constituită anterior.

Cuantificarea tuturor parametrilor pieselor recuperate în campania 2014 a permis alimentarea bazei de date a IMDA din situl de la ARC, inițiată cu prilejul analizei primului lot de piese în anul 2012.

Ca procedee tehnice atestate prin analiza artefactelor se pot menționa: debitajul prin percuție directă/cioplire, percuție directă/fracturare cu ajutorul toporului/securii (rază de corn de cerb); fasonarea prin abraziune și racaj și perforare bilaterală cu sfredelul (canin de câine).

Piesele se obțineau prin procesarea materiei prime *intra-sit*, probabil în mediul domestic (pandativ din canin de câine; materia primă pentru pandativ din canin de ciută) sau în atelierul de fierărie identificat prin cercetările din anii anteriori (probabil cornul de cerb); materiile prime se procurau local de la speciile domestice și vânată sau erau culese (cornul de cerb).

Piese similare au fost semnalate în contextul siturilor de epocă dacică (pandative din dinți de animale; de remarcate frecvența lor relativ redusă, mai ales a celor confecționate din canini de cerb/ciută)⁸ sau în componența lotului de la ARC studiat anterior (mai ales piesa ARC 13)⁹.

Concluzii. Analiza tipologică și tehnologică a pieselor IMDA descoperite la ARC în campania 2014 a permis adăugarea în lista tipologică aferentă lotului IMDA studiat până în prezent a două piese relativ rare, semnalate în premieră în sit: pandativ realizat din canin de câine; materie primă pentru pandativ realizat din canin de ciută; adăugarea în repertoriul pieselor tehnice a unui artefact care documentează procesarea cornului de cerb, probabil în cuprinsul atelierului de fierărie. Importanța pieselor analizate este, astfel, sporită semnificativ de aceste atribute. Datele au fost încărcate în baza de date și în banca de imagini create pentru artefactele IMDA din situl de la ARC.

Lotul studiat furnizează noi repere tipologice, paleotehnologice și cultural-cronologice importante pentru abordarea complexă și extensivă a manifestărilor civilizației și culturii dacice în spațiul intracarpatic.

Repertoriu. Fișa standard pune la dispoziție datele despre fiecare piesă în structura menționată *supra*, Metodologie, repertoriu.

ARC/2014_1 ● Pandativ amenajat pe canin perforat de câine ● MCDR – FNI (provizoriu) ● Date probabile: a doua epocă a fierului, sec. I î.Chr. – I p.Chr. ● Fig. 1-2 ● 2014 SP 2 Passim Din pământul depozitat pe marginea suprafeței spre nord în anul 2002. ● Câine (*Canis familiaris*) ● Canin inferior stâng ● Piesă întreagă; suprafețe în stare de conservare foarte bună; pe

fețe se observă două fisuri axiale, produse în vechime, afectând pe fața laterală întreaga lungime, iar pe fața mezială cca jumătate din lungime. ● Canin inferior stâng de câine, perforat pentru a fi utilizat ca pandativ; partea proximală (apicală) a fost amenajată pentru realizarea perforației prin racaj și abraziune pe ambele fețe, pe o lungime de cca 9-10 mm. Extremitatea proximală este anatomică, nemodificată din punct de vedere tehnic, având formă convexă semicirculară. Perforația are formă circulară în plan și bitronconică asimetrică în profil (diametru exterior mai mare pe fața mezială); este plasată excentric; a fost realizată prin rotație continuă probabil cu ajutorul sfredelului; pe fața opusă a fost alezată. Urme de utilizare: tocirea, lustruirea intense ale suprafețelor, mai ales a părții proximale amenajate; urme clar marcate la nivelul perforației, care are marginile tocite. ● Dimensiuni (mm): L tot 33,78; EP 3,60/1,76; PP la nivelul perf 5,14/2,43; PM 8,14/4,75; baza coroanei 8,47/5,21; ED 2,87/2,51; diam perf pe fața 1: ext 3,87; diam perf pe fața 2: ext 3,66; diam int perf 2,70.

ARC/2014_2 ● Materie primă pentru pandativ – canin rezidual de ciută ● MCDR – FNI (provizoriu) ● Date probabile: a doua epocă a fierului, sec. I î.Chr. – I p.Chr. ● Fig. 3-4 ● 2014 SP 4 Passim Din curățarea părții de vest a suprafeței în jurul cuptorului. ● Ciută de cerb (*Cervus elaphus*) ● Canin drept ● Piesă întreagă; suprafețe în stare de conservare foarte bună; tocire anatomico-funcțională la nivelul coroanei. ● Canin de ciută; suprafețele se prezintă cu morfologia anatomică nemodificată din punct de vedere tehnic; nu se observă urme de extragere din maxilar. Prezența în contextul complexului arheologic argumentează prelevarea intenționată în vederea amenajării unui obiect de podoabă (pandativ perforat). Trebuie remarcată cu acest prilej frecvența relativ redusă a descoperirilor de piese de podoabă realizate pe canini de cerb în situri aparținând celei de a doua epoci a fierului (civilizația geto-dacică), fapt care sporește importanța recuperării piesei. ● Dimensiuni (mm): L tot 22,52; EP 5,32/2,05; PP 6,35/2,87; PM 7,65/4,05; baza coroanei 9,70/5,32; ED 6,20/5,22.

ARC/2014_3 ● Rază de corn de cerb – Deșeu ● MCDR – FNI (provizoriu) ● Date probabile: a doua epocă a fierului, sec. I î.Chr. – I p.Chr. ● Fig. 5-6 ● 2014 SP 4 Passim. ● Cerb (*Cervus elaphus*). ● Rază de corn de cerb, segment distal. ● Piesă întreagă; suprafețe în stare de conservare foarte bună; pe fața laterală se observă o suprafață exfoliată a compactei, cu dimensiunile de 11,15/7,25 mm. ● Rază de corn de cerb, segment distal, detașat prin percuție directă/cioplire repetată, precisă, aplicată pe întreaga circumferință; detașare prin percuție directă/fracturare. Se pot observa urmele de impact transversale și oblice, suprapuse, generate prin aplicarea procedurii ciopririi, folosindu-se o unealtă cu tăiș foarte ascuțit (topor sau secur). Urmele de impact sunt mai numeroase pe fața posterioară și pe fața anterioară. Ordinea efectuării operației de cioplire în raport cu fețele razei (stabilite convențional) este: 1 fața posterioară; 2 fața anterioară; 3 fața laterală; 4 fața mediană. Morfologia urmelor de impact denotă din partea meșterului precizie, meticulozitate și utilizarea unei unelte adecvate efectuării operației; se poate avea în vedere faptul că piesa provine din atelierul de fierărie, alăturându-se altor artefacte de corn de cerb studiate anterior; se poate remarca faptul că una dintre piese (bază de ax, ARC 13¹⁰) prezintă aceleași urme de impact/cioplire precise ca și obiectul analizat. Scopul intervenției tehnice a fost extragerea segmentul

⁸ Hunedoara - „Grădina Castelului” – Beldiman *et alii* 2012b, p. 99-100, 348-349, pl. 62 (piesă similară aceleia de la ARC) și pl. 63; Poiana, jud. Galați – Vulpe, Teodor 2003; p. 568-569, fig. 89-90/8 (piesă de corn de cerb foarte asemănătoare cu aceea de la ARC); p. 596, fig. 90/2-4, 6-7, 9-10 – dinți perforați (fig. 90/7, canin perforat foarte asemănător cu acela de la ARC); Brad, jud. Bacău – Ursachi 1995, 314, pl. 233/1-14 – mânere de corn de cerb; p. 412, pl. 30/15-17 – dinți perforați (pl. 30/15, canin perforat foarte asemănător cu acela de la ARC); Răcățoiu, jud. Bacău – Căpitanu 1987, p. p. 101, fig. 7/1-3, 6-12 – dinți perforați (fig. 7-12, canini perforați foarte asemănători cu aceia de la ARC).

⁹ Beldiman *et alii* 2012b, p. 77-85, 294-313, pl. 9-27; mai ales piesa ARC 13, bază de ax cu urme de detașare prin cioplire – p. 301, pl. 15.

¹⁰ Beldiman *et alii* 2012b, p. 80, 301, pl. 15.

distal-proximal al razei pentru confecționarea unui mâner de cuțit sau pentru altă unealtă; astfel de mănere au fost recuperate din cuprinsul inventarului atelierului de fierărie. ● Dimensiuni (mm): L tot 43,15; EP 14,53/11,07; PM 12,78/10,53; ED 7,25/5,04.

Abrevieri

ARC – Ardeu-„Cetățuie”; Diam – diametru; ED – Extremitatea distală; EP – Extremitatea proximală; Ext – exterior; FNI – Fără număr de inventar (provizoriu); IMDA – Industria materiilor dure animale; Int – Interior; L – Lungimea; L tot – Lungimea totală; MCDR – Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva; N – Număr; N tot – Număr total; Perf – Perforația; PD – Partea distală; PM – Partea mezială; PP – Partea proximală; SP – Suprafața; UCDC – Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București.

Bibliografie

BELDIMAN C. 2007 – *Industria materiilor dure animale în preistoria României. Resurse naturale, comunități umane și tehnologie din paleoliticul superior până în neoliticul timpuriu*, Asociația Română de Arheologie, Studii de Preistorie – Supplementum 2, București, 2007.

BELDIMAN C., 2012a – *Metodologia studiului artefactelor din materii dure animale/Methodology of study of osseous materials artefacts*, în Ferencz, Beldiman 2012, p. 40-42, 194-196.

BELDIMAN C., 2012b – *Artefacte din materii dure animale descoperite la Ardeu-„Cetățuie”/The Dacian osseous materials artefacts discovered at Ardeu-„Cetățuie”*, în Ferencz, Beldiman 2012, p. 50-53, 204-207.

BELDIMAN C., SZTACS D.-M. 2014 – *Analiza materialului osteologic descoperit în campania 2013. Gestionarea resurselor de origine animală. Date asupra activităților economice*, în CCA 2013, București-Oradea, 2014, p. 18-21.

BELDIMAN et alii 2012b – BELDIMAN C., SZTANCS D.-M., FERENCZ I. V., *Catalogul artefactelor de os și corn/Catalogue of bone and antler artefacts*, în Ferencz, Beldiman 2012, p. 73-108, 226-259.

BELDIMAN et alii 2013 – BELDIMAN C., FERENCZ I. V., SZTANCS D.-M., *Dacian osseous materials artefacts discovered at Ardeu-„Cetățuie”, Hunedoara County. Decorated red deer antler plate*, în C. Rîșcuța, I. V. Ferencz, O. Tutilă-Bărbat (eds.), *Archaeological Small Finds and Their Significance. International Symposium, Third edition: “The costume as an identity expression”*, Museum of Dacian and Roman Civilisation, 4th – 5th of April 2013, Deva, Cluj-Napoca, 2012, p. 113-129.

BELDIMAN et alii 2014 – BELDIMAN C., FERENCZ I. V., SZTANCS D.-M., *Ardeu- „Cetățuie”, jud. Hunedoara. Date recente privind gestionarea resurselor economice de origine animală la daci*, în S. Forțiu, A. Cîntar (ed.), *Arheovest II. În onoare lui Gheorghe Lazarovici. Interdisciplinaritate în arheologie*, Timișoara, 6 decembrie 2014, vol. II, JATEPress, Szeged, 2014, p. 725-748.

CĂPITANU V. 1987 – *Obiecte cu semnificație culturală descoperite în dăva de la Răcățeu, județul Bacău*, Carpica, 18-19, 1986-1987, p. 71-101.

FERENCZ et alii 2005 – FERENCZ I. V., BODÓ C., CĂSTĂIAN M., *Raport privind săpăturile arheologice pe șantierul Ardeu (com. Balșa, jud. Hunedoara)*, în CCA 2004, Jupiter-Mangalia, București, 2005, p. 56-57.

FERENCZ et alii 2010 – FERENCZ I. V., ROMAN C. C., CĂSTĂIAN M. C., DIMA C., *Raport privind cercetările arheologice pe șantierul Ardeu – Cetățuie, Campania 2009*, în CCA 2010, Suceava, București, 2010, p. 28-29.

FERENCZ et alii 2011 – FERENCZ I. V., ROMAN C. C., CĂSTĂIAN M. C., DIMA C., *Raport privind cercetările arheologice pe șantierul Ardeu – Cetățuie, Campania 2010*, în CCA 2010, Sibiu, 2011, p. 11-12.

FERENCZ et alii 2014 – FERENCZ I. V., CĂSTĂIAN M. C., DIMA C., ROMAN C. C., POPA C. I., *Raport privind cercetările arheologice pe șantierul Ardeu – Cetățuie, Campania 2013*, în CCA 2014, București-Oradea, 2014, p. 18.

FERENCZ I. V., 2012a – *Aproape un secol de uitare. Unele repere istoriografice privind cetatea dacică de la Ardeu*, în C. Drăgan, C. Barna (ed.), *Studii de istorie a Transilvaniei. Volum dedicat istoricului Ioachim Lazăr la 70 de ani*, Cluj-Napoca - Deva, 2012, p. 70-84.

FERENCZ I. V., 2012b – *Cetățuia dacică de la Ardeu/The Dacian fortress of Ardeu*, în Ferencz, Beldiman 2012, p. 47-49, 201-203.

FERENCZ I. V., 2012c – *Ardeu-Cetățuie. Ten years after*, Sargetia, Serie nouă, 3, 2012, p. 119-130.

FERENCZ I. V., BELDIMAN C. (coord./eds.), 2012 – *Artă și meșteșug în epoca Regatului Dac. Artefacte de os și corn. Catalog/Art and craftsmanship during the Dacian Kingdom. Bone and antler artefacts. Catalogue*, Consiliul Județean Hunedoara, Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva, Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, Facultatea de Istorie București, Muzeul „Castelul Corvinilor” Hunedoara, Muzeul de Istorie Sighișoara, Asociația „Pro Corvina” Hunedoara, Cluj-Napoca, 2012.

FERENCZ I. V., ROMAN C. C., 2010 – *The Dacian fortress from Ardeu – research directions*, Acta Terrae Septemcastrensis, 9, 2010, p. 173-184.

SZTANCS D.-M. 2011 – *Industria materiilor dure animale în neoliticul din Transilvania. Repertoriu, tipologie, studiu paleotehnologic, date privind paleoeconomia. Baze de date, teză de doctorat*, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, 2011.

URSACHI V. 1995 – *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, Bibliotheca Thracologica X, București.

VULPE R., TEODOR S. 2003 – *Piroboridava. Așezarea geto-dacică de la Poiana*, Bibliotheca Thracologica XXXIX, București.

Abstract

Ardeu-„Cetățuie”, Hunedoara County. Osseous materials industry discovered in 2014. The report presents the data issued from the analysis regarding a collection comprising 3 artefacts made of osseous materials (teeth and red deer antler) discovered in the Dacian hillfort from Ardeu-„Cetățuie” (ARC). These belong probably to the Second Iron Age – Classical Dacian Civilization (I century B.C. – I century A.D.).

The typological distribution of the assemblage was presented according to Beldiman 2007 Typology: III. Adornments; V Varia. Technical pieces. Waste.

The quantitative distribution of the typological groups is the following: III. Adornments: pendant of perforated dog canine, N = 1; raw material for pendant made of red deer residual canine, N = 1; V Varia. Technical pieces. Waste: red deer antler tine, terminal (distal) fragment of tine.

With respect to the raw materials used, the pieces are made from teeth (dog canine, red deer residual canine coming from a female – hind).

The analysis of the artefacts discovered during 2014 archaeological campaign used a series of optical means of study (optic microscope, zoom x10 – x40; digital microscope, zoom x10 – x400); complete sets of photos (microscopic, inclusive) at various scales were taken.

All the pieces parameters were taken and this allowed to continue feeding a database containing osseous materials industry from ARC. Our approach facilitated the highlight of some typological and technological characteristic elements of the artefacts, some of them attested for the first time here.

As technical procedures identified while analyzing the artefacts, we may mention: débitage using direct percussion an chopping /splitting probably with the help of an iron axe (for processing the red deer antler); the scraping and the multidirectional abrasion (axial, oblique, transversal) and the perforation using a drill were the shaping techniques applied (for manufacturing the pendant made of dog canine). Due to the local procurement of the raw materials, all the pieces were produced intra site, as well as in the blacksmith workshop.

The studied assemblage offers new typological, palaeo-technological and chrono-cultural markers important for a complex and extensive approach of complex manifestations of Classical Dacian Civilisation in Transylvania [Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs].

9. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea [Orgame / Argamum]

Punct: Cap Dolojman

Nr. Autorizație: 105/2014

Cod sit: 160653.02

Colectiv: Dorel Paraschiv, Mihaela Iacob, George Nuțu, Florin Topoleanu, Vera Rusu (ICEM Tulcea), Mihaela Mănușu-Adameșteanu (IAB), Natalia Mateevici (Muzeul Național de Istorie a Moldovei Chișinău), Ștefan Honcu (doctorand, UAIC), Sorin Costea (absolvent UDJ Galați)

Cercetările din această campanie s-au desfășurat în două puncte, ambele situate în afara orașului romano-bizantin. Într-unul dintre acestea s-au desfășurat cercetări sistematice (sectorul *Extra muros*) iar în celălalt, preventive (în punctul „Baza arheologică”).

Sectorul *Extra muros*

Mihaela Iacob, Dorel Paraschiv

În această campanie a fost demontat profilul dintre S8 și S9, profil situat la N de edificiul cercetat în anii anteriori. În S9 fusese surprinsă latura de N a edificiului, latură ce se păstrează mult mai bine decât celelalte. Edificiul a funcționat în sec. IV, cele mai recente monede descoperite în interiorul acestuia fiind dateate în timpul împăraților Valens și Valentinian. În zona de V a secțiunilor amintite au fost identificate o amenajare funerară de perioadă elenistică și două morminte romano-bizantine, ulterioare edificiului.

La demontarea profilului, primul nivel de locuire a apărut sub un strat de pământ negru, afânat, la adâncimea de 0,40 m față de actualul nivel de călcare în zona de E, respectiv la 0,50 m în cea de V. Nivelul, slab consistent, era marcat prin mai multe pietre,

ce proveneau de la edificiul amintit mai sus, deci corespunde funcționării acestuia. Pe nivel au fost descoperite fragmente de vase de bucătărie și de amfore (în special LR 2).

După un strat consistent de umplutură, urmează un al doilea nivel, la adâncimea de 0,80 – 0,90 m. Nivelul constă într-o podea de pământ galben tasat; pe aceasta au fost descoperite numeroase țigle de epocă romană timpurie și fragmente ceramice datat sec. II-III p. Chr.:

- veselă de masă de factură pontică (farfurii și boluri cu buza arcuită și „cu prag”) și orientală (în special boluri Hayes 3 Çandarlı);

- veselă de bucătărie și de băut de factură locală;

- oale de tradiție getică, lucrate la mână;

- amfore Șelov C, Dressel 24, Kapitän II, Zeest 84/85, de masă și ulcioare amforoidale.

Ultimul nivel de locuire a fost cercetat atât pe suprafața profilului, cât și a S8. Acesta a apărut la adâncimea de 1,25-1,40 m, fiind așezat direct pe steril. Nivelul conținea aceleași materiale ca precedentul, la care se adaugă fragmente de la o amforă heracleeană Pseudo-Cos și o monedă.

Punctul „Baza arheologică”

Dorel Paraschiv, Mihaela Iacob, Sorin Costea, Vera Rusu

Cercetarea arheologică preventivă s-a realizat pe un promontoriu situat la cca. 600 m V de incinta orașului romano-bizantin, pe malul lacului, pe locul în care urmează să fie amplasată noua bază arheologică, ce urmează să aibă și un muzeu de sit. A fost săpată o suprafață aproape dublă față de cea afectată de proiect. În zonele de N și de S săpătura a fost extinsă pentru cercetarea integrală a unor complexe.

Suprafața afectată de proiect (construcția propriu-zisă) a fost împărțită, teoretic, în cinci suprafețe de 8,30 x 4 m, orientate aproximativ N – S, numerotate de la E la V (S1 – S5), fără a se păstra profile între ele. La V de S5 s-a lăsat un profil de 8,30 x 1 m, după care s-a trasat următoarea secțiune, S6, cu dimensiunile de 8,30 x 4,20 m. Menționăm faptul că în zona de V a S5 și în S6 nu au fost identificate complexe arheologice, astfel că profilul dintre acestea nu a mai fost săpat.

După configurarea complexelor în suprafața inițială, în a doua fază unele suprafețe au fost prelungite spre S astfel:

- ultimii 3 m ai S3, cu 6 m (6 x 3 m);

- S4, cu 6 m (6 x 4 m);

- primul metru al S5, cu 6 m (6 x 1 m);

- ultimii 3 m ai S5, cu 4 m (4 x 3 m).

La capetele de N ale S1 – S6 s-a lăsat un profil cu lățimea de 0,30 m, după care au fost săpate trei noi secțiuni, orientate E – V (S7 – S9), cu lățimea de 2 m și lungimi variabile, în funcție de complexele identificate:

- S7, 23 x 2 m;

- S8, 13 x 2 m;

- S9, 11 x 2 m.

La sfârșit a fost demontat și profilul amintit mai sus, dintre S7 și S1 – S5 (20 x 0,30 m).

Toate complexele arheologice identificate și cercetate aparțin perioadei elenistice.

În stratul vegetal și, în unele zone, în straturile ulterioare, chiar până la stâncă (aceasta apărând la adâncimea maximă de 0,90 m) au fost descoperite numeroase materiale arheologice de epocă romană și romană târzie (sec. II-IV p. Chr.), în afara unor contexte stratigrafice. Aceasta demonstrează că zona a fost puternic bulversată, fapt explicabil prin prezența, în apropiere, a

unor nuclee de locuire (extramurane) din perioadele menționate. Materialele constau în:

- fragmente de amfore Șelov C (heracleene), Zeest 84/85, Zeest 72 (nord-pontice), LR 2 (egeene);
- veselă de băut și de bucătărie de factură locală;
- veselă de masă pontică și microasiatică;
- o toartă de opaiț;
- fragmente de vase din sticlă;
- o aplică, o limbă de curea și mai multe ținte din bronz;
- numeroase piroane și scoabe din fier;
- 40 de monede romane târzii (datate în sec. IV, până în timpul domniei împăraților Valens și Valentinian, perioadă după care locuirea extramurană încetează).

Pe lângă complexele elenistice și materialele de epocă romană, menționăm descoperirea unui fragment de la o ceașcă din prima epocă a fierului, a unui fragment ceramic din epoca bronzului și a unei pipe din lut.

Pe suprafața cercetată au fost identificate și cercetate șase ringuri funerare de perioadă elenistică.

Ringul 1

S-a conturat în zona centrală a săpăturii; acesta este puternic afectat de intervențiile ulterioare. Din complex se păstrează un tronson identificat în S2 și S3 (în lungime de cca. 6,5 m), la care se adaugă o piatră izolată în S2, două în S7 și două în profilul dintre S4 și S7. Pe baza acestor elemente, considerăm că ringul avea un diametru de peste 10 m. În profilul de N al S3 au fost descoperite câteva pietre deranjate care, după dimensiuni, par a fi făcut parte din acest complex. Ringul este format din pietre plate de mari dimensiuni (de până la 50 x 40 cm), așezate pe un sol relativ afânat; acestea apar la adâncimi cuprinse între 0,15 și 0,40 m față de actualul nivel de călcare. În interiorul ringului, în zona de S a acestuia, se păstrază o mică porțiune de manta realizată din pietre de mici dimensiuni, cu o suprafață de cca. 2 mp.

În centrul ipotetic al amenajării funerare, la adâncimea de 0,05-0,20 m, au fost descoperite două vase ceramice întregibile – un *lagynos* cu angobă portocalie și un *aryballos* cu firnis negru. Din interiorul ringului au mai fost recuperate și numeroase fragmente ceramice de la diverse vase (amfore de Chios și Thassos, vase de băut cu firnis negru sau *fish plates*).

Ringul 2

S-a conturat în colțul de NE al săpăturii inițiale (în S1 și S2), la 0,95-1 m de ringul 1. Acesta se păstrează integral, deși în interior s-au produs intervenții ulterioare (în epoca romană). Are diametrul maxim exterior de 3,30 m, iar cel interior de 2,35 m. Este format din pietre plate de dimensiuni medii, așezate pe mai multe rânduri (până la 11 asize). Pietrele apar la adâncimea de 0,15 m față de actualul nivel de călcare și continuă până la 0,90 m, adâncime la care apare stânca. Ringul a fost umplut integral cu pietre asemănătoare cu cele cu care a fost construit. Printre acestea au fost descoperite, pe lângă fragmente ceramice elenistice, și materiale de epocă romană (tegule și câteva fragmente ceramice, în special de la amfore LR 2). La baza ringului, în interior, în zona de S, au apărut câteva pietre de mari dimensiuni așezate pe stâncă. Tot la baza acestuia au fost descoperite o verigă din bronz (piesă de harnașament?), o altă piesă din același metal, un picior de amforă de Thassos, un mâner șampilat de la una sinopeeană și câteva fragmente de oase calcinate).

La cca. 1,25 m E de ringul 1 și la 1 m S de ringul 2 a apărut o structură din pietre plate având forma unui zid, pe o singură asiză, cu dimensiunile de 1,15 x 0,60 m.

Ringul 3

A apărut la V de ringul 1, în S4 și S5, în zona inițială de S a acestora (ulterior cele două secțiuni au fost prelungite). Acesta este relativ bine păstrat (lipsesc câteva porțiuni din zona de E). Are diametrul exterior de 4,50-4,60 m, iar cel interior de 4-4,20 m și este realizat din pietre de mici dimensiuni. Pietrele au apărut la adâncimea de 0,30-0,50 m. Ringul este înconjurat de o manta din pietre de mici dimensiuni. În interiorul acestuia, mantaua se mai păstrează doar în zona de V, pe o suprafață de cca. 2,5 mp. În interior, pe lângă câteva fragmente de oase calcinate, au fost descoperite mai multe fragmente de la o amforă de Chios și unul de mâner șampilat de la o piesă de Thassos (sub manta), care se întregesc cu un altul descoperit la mare distanță, la N de ring.

Ringul 4

S-a conturat în prelungirea spre N a săpăturii (după ce se lăsase un profil de 30 cm), în secțiunile S7 – S9, în dreptul S3 și S4, la cca. 5,50 m N de ringul 3 și la 1,50 m NV de ringul 1. Acesta este slab conservat – se păstrează trei zone relativ continue din pietre, la care se adaugă trei pietre izolate. Are diametrul maxim de 5 m și este realizat din pietre de dimensiuni medii, ce apar la adâncimi cuprinse între 0,15 și 0,25 m. La S, E și V de ring se păstrează porțiuni din manta; o suprafață de cca. 2,5 mp se păstrează și în zona centrală a acestuia. În interiorul ringului, în apropierea stâncii, pe lângă câteva fragmente de oase calcinate, au fost descoperite două vase întregi lucrate la mână (o cană și un bol), două monede elenistice și una datată în sec. IV p. Chr., aceasta din urmă antrenată.

Ringul 5

A apărut la cca. 1,85 m N de ringul 3 și la 2,20 m SV de ringul 4, atât în săpătura inițială în S4 și S5 cât și în extinderea spre N a acesteia, în S7. Starea de conservare a acestuia este precară – se păstrează o zonă continuă de pietre de mari dimensiuni în S7, ce apar la adâncimea de 0,15 – 0,20 m, la care se adaugă trei pietre în S5. Ringul este înconjurat de o manta din pietre, manta ce se păstrează și în interiorul acestuia. În zona centrală au fost descoperite fragmente de oase calcinate și de cărbuni, precum și un vas lucrat la mână – o urnă cu trei butoni și cu gură pentru turnare. Aceasta din urmă, așezată cu baza în sus, a apărut la adâncimea de 0,20-0,25 m față de profilul de N al S5.

Ringul 6

S-a conturat în prelungirea de S a S3 – S5, la cca. 1,6 m SE de ringul 3 și la SV de ringul 1. Din acesta se păstrează doar un tronson cu o lungime de cca. 5 m (este vorba de zona de NE și o piatră izolată, la NV. Diametrul ringului nu a putut fi calculat; în zona de S, unde stânca este la mică adâncime, acesta nu se mai păstrează. Pietrele din care a fost realizat sunt de mari dimensiuni. La N se păstrează porțiuni din manta. În interior au fost descoperite câteva fragmente de oase de mari dimensiuni (femure sau tibii), precum și fragmente de amfore de Cos și Thassos (între care un mâner șampilat).

Deoarece ringurile sunt foarte apropiate unele de altele, fiind dispuse în jurul unuia central, acestea pot fi considerate morminte ale aceleiași familii. Această concluzie poate fi întărită și de faptul că ringurile sunt plasate într-o zonă distinctă.

După cum am menționat, toate cele șase ringuri au fost, într-o oarecare măsură, afectate de intervenții ulterioare, ca și mantalele acestora. Mantalele sunt comune mai multor ringuri. Atât

pe acestea, dar mai ales imediat sub pietre, a fost descoperită o cantitate imensă de ceramică – vase lucrate la mână, ceramică cenușie realizată la roată, vase attice cu firnis negru (în special *kantharo*), ceramică pictată, dar mai ales amfore (de Chios, Thassos, Sinope, Heraclea și Cos) –, ce nu poate fi atribuită, cu exactitate, unui anumit mormânt.

În ceea ce privește datarea complexelor funerare, pe baza inventarului descoperit acestea pot fi plasate între sfârșitul sec. IV și începutul sec. II a. Chr.

În S6 săpătura s-a efectuat până la stîncă, care apare la adâncimi cuprinse între 0,32 m (în colțul de SV) și 0,50 m (în cel de NE). În această secțiune nu au apărut complexe arheologice, ci doar două monede datate în sec. IV p. Chr., în stratul vegetal.

La S de locul pe care urmează să se amplaseze construcția propriu-zisă a fost săpată o altă secțiune, pe suprafața viitoarei fose septice, spre marginea promontoriului. Suprafața, orientată aproximativ N – S, are dimensiunile de 6,80 x 2,50 m. Săpătura s-a realizat până la stîncă, care apare la 0,30 m. În această secțiune au fost descoperite doar câteva fragmente ceramice de perioadă elenistică și romană și un vârf de săgeată cu trei muchii, datat în sec. IV a. Chr.

10. com. Bârsești, jud. Vrancea

Punct: Necropola de pe platoul Dumbravă

Nr. Autorizație: 111/2014

Cod sit: 175233.01

Colectiv: Emilian Teleaga (responsabil științific), Dorin Sârbu, Ștefana Stoica cu contribuții de Mădălina Stănescu și Aurora-Emilia Apostu

Necropola de pe platoul Dumbravă din comuna Bârsești (cod RAN 175233.01) a fost săpată parțial în anii 1955-1958 de către Sebastian Morintz, anume 28 din cei 48 de tumuli identificați până acum. Aceste cercetări au fost publicate sub formă de rapoarte arheologice preliminare¹¹.

Noile cercetări au ca scop atingerea următoarele obiective:

1. studiul paleogeografic al microregiunii; 2. cartarea detaliată a întregii suprafețe funerare; 3. prospecțiunea geomagnetică; 4. restaurarea materialelor arheologice din vechile săpături, documentarea și încadrarea lor tipologică și cronologică; 5. datarea prin metoda carbonului radioactiv; 6. analiza paleoantropologică și -zoologică a materialului osteologic; 7. cercetarea mobilității populației prin analiza izotopilor de stronțiu; 8. analiza paleodietei populației; 9. modul de dezvoltare și structura necropolei de la Bârsești; 10. cuantificarea energiei folosite pentru înălțarea tumulilor; 11. structura socială a comunității înmormântate la Bârsești.

Din vechile săpături reiese că majoritatea movilelor au fost înălțate din pământ roșu și erau protejate de un înveliș de pietre. Tumulii (cu diametrul de 8-20 metri și înălțimea de 0,2-0,9 m) au fost ridicați deasupra mormintelor de incinerare cu resturile cremăției depuse pe solul antic sau în urnă, morminte care aveau și inventar ceramic, piese de port și arme. Movelele au fost înălțate în secolele 7-4 a. Chr.

Pentru valorificarea vechilor săpături și cercetarea exhaustivă a necropolei, după efectuarea unor periegeze și

ridicarea topografică a unei părți din suprafața cimitirului, în 2014 au fost reluate săpăturile arheologice sistematice la Bârsești (autorizația de săpătură nr. 111/2014). S-a cercetat o suprafață de 153,4 m², anume tumulul 32 (înălțime aparentă de 0,6 m și diametru de circa 8x9,5 m), dar și marginea de vest a tumulului învecinat 33.

Săpătura a fost planificată în funcție de tumulul 32, acesta cercetându-se prin patru sectoare triunghiulare între care s-au păstrat doi martori în cruce, orientați N-S (cu o deviere spre NNE de 7°) și E-V, lungi de 16,72 m și respectiv de 16 m, lași de 0,6 m, martori care se intersectează în apropierea vârfului tumulului. Cele patru sectoare au fost documentate prin 7-9 planuri succesive și prin șase profile, care au înregistrat structura de bolovani și movila centrală de pământ a tumulului.

La nord de vârful tumulului s-a observat o alveolă modernă cu diametrul de circa doi metri și urme de arsură. În partea de sud a alveolării a fost documentată o groapă de jefuire de formă tronconică, care străbate tumulul până aproape de baza sa.

Tumulul a fost înălțat deasupra solului steril al platoului și constă dintr-o movilă centrală de pământ cafeniu-roșcat cu un strat discontinuu de pietricele. Movila centrală era mărginită de un inel de pietre iar această structură era protejată de un înveliș de pietre care se rădesc spre centrul tumulului. Inelul și învelișul de pietre au fost construite în următorul mod: din loc în loc s-au așezat pietre foarte mari (mai ales în jurul movelei de pământ) iar între ele s-au depus compact pietre mici și mijlocii în mai multe straturi. În partea de nord a tumulului s-a descoperit un complex de pietre mari, orientat N-S, lung de 2,5 m și lat de 1,2 m, care au fost depuse ordonat pe suprafața lor maximă; acest complex suprapunea movila centrală de pământ și era suprapus de pietrele învelișului tumulului.

În marginea de NV a tumulului s-a documentat un complex de fragmente ceramice așezate pe și printre pietrele învelișului de bolovani ai tumulului. Numeroase fragmente ceramice, unele determinabile tipologic, fragmente de cărbuni și de ocră roșu au fost găsite dispersat în învelișul de bolovani și în movila de pământ a tumulului.

Cantitatea de piatră măsurată, care a fost folosită pentru înălțarea tumulului 32 și a părții de vest a tumulului 33 este de 15,3 metri cubi, dintre care 14 m³ pentru tumulul 32. Se poate estima că pentru adunarea pietrelor de pe platou, transportarea lor și înălțarea tumulului au fost necesare 28 de ore de muncă pentru două persoane adulte și cinci persoane minore, care aveau doar jumătate din puterea de muncă a adulților. O astfel de grupare familială ar fi putut construi tumulul în aproximativ trei zile.

Bibliografie:

Morintz 1957 a: S. Morintz, Săpăturile de la Bîrsești (reg. Galați, jud. Vrancea). Raport preliminar, MCA 3, 1957, 219-226.

Morintz 1957 b: С. Моринц, Новая гальштатская группа в Молдове (Курганный могильник в Бырсешти, район Вранча, Галацкой области), Dacia NS 1, 1957, 117-132.

Morintz 1959 a: S. Morintz, Săpăturile de la Bîrsești (r. Vrancea, reg. Galați), MCA 5, 1959, 355-361.

Morintz 1959 b: S. Morintz, Săpăturile de la Bîrsești (r. Vrancea, reg. Galați), MCA 6, 1959, 231-236.

Morintz 1961: S. Morintz, Săpăturile de la Bîrsești (r. Vrancea, reg. Galați), MCA 7, 1961, 201-207.

¹¹ Morintz 1957 a, 219-226; Morintz 1957 b, 117-132; Morintz 1959 a, 355-361; Morintz 1959 b, 231-236; Morintz 1961, 201-207.

11. Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud**Punct "Băile Figa"**

Nr. Autorizație: 20/2014

Cod RAN: 32492.02

Colectiv: Valerii Kavruk (Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni) – responsabil; Anthony F. Harding (Universitatea Exeter, Marea Britanie), Dan Lucian Buzea, Adela (Mateș) Kovacs, Alexandru Popa (Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni); Călin Dan Ștefan, Maria Magdalena Ștefan (Digital Domain); Radu Iustinian Zăgoreanu (Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud); Bogdan-Petru Niculică (Muzeul Bucovinei), Constantin Emil Ursu (Muzeul Bucovinei)

Perioada de desfășurare a campaniei: 12.09.2014 - 09.11.2014

Poziția geografică

Situl arheologic *Băile Figa* este situat pe teritoriul orașului *Beclean* (jud. Bistrița-Năsăud) – între cartierul *Podirei* și satul *Figa*¹², în vecinătatea nemijlocită a stațiunii balneare omonime (Pl. 1/1).

Istoricul cercetării

Situl a fost descoperit în anul 1977 și consemnat pentru prima oară în 1988¹³. În perioada 2006-2012, colectivul de cercetare româno-britanic coordonat de Valerii Kavruk și Anthony F. Harding a realizat în cuprinsul sitului și împrejurimi cercetări arheologice sistematice și preventive. Aceste cercetări au descoperit numeroase vestigii ale exploatării sării, din epoca bronzului, epoca fierului, perioada medievală timpurie și perioada modernă¹⁴.

Obiectivele cercetării

În anul 2014 cercetarea a urmărit următoarele obiective:

- Documentarea vestigiilor din S.XV (sectorul central-sudic al sitului), în scopul elucidării contextului din care provin troacele și scara descoperite anterior (în 1977, 2007, 2008 și 2013) în acel loc;
- Prelevarea probelor de lemn în vederea datării acestora prin metoda dendrocronologică și radiocarbon.

Descrierea cercetărilor din campania 2014

Inițial, S.XV, a fost deschisă în anul 2008, în imediata apropiere a locului în care în 1977 și 2007, în albia Pârâului Sărat, au fost descoperite două troace (nr. 1 și nr. 4). Cercetările efectuate în 2008 au dezvelit cea mai mare parte a troacei nr. 4 și parțial o scară de lemn, alături de multe alte obiecte. În campania din anul 2013, au fost descoperite alte două troace (nr. 5 și nr. 6) și două structuri din lemn.

Perimetrul S. XV (8 x 4 m) a cuprins albia și malul drept al Pârâului Sărat, practic în zona estică a secțiunii (c. A-C-I/1-2). Malul pârâului în zona cuprinsă de S. XV se înalță deasupra albiei pârâului cu 5 m și prezintă pante accentuate (de cca. 45-60°).

Săpăturile efectuate în 2014 au ajuns la adâncimi diferite: 0,4 m de la suprafața terenului în zona albiei Pârâului Sărat și 2,6 m de la suprafața terenului în partea estică (Fig.1/1-2).

Stratigrafia S. XV

Examinarea profilelor stratigrafice a scos în evidență 5 unități stratigrafice majore, după cum urmează, de sus în jos:

- strat vegetal (0-0,2 m);
- sol gălbui mixt format din lut, nisip și pietriș (0,2-0,5/0,8 m);
- lut galben tasat (0,5/0,8-1,2/1,5 m);
- nămol (1,2/1,5-1,8/2 m);

Vestigii arheologice descoperite în S. XV sunt concentrate aproape exclusiv în stratul de nămol de culoare gri.

Descoperiri

În cuprinsul S. XV a fost cercetată o structură de lemn *in situ*, o *troacă* (nr. 7), mai multe elemente izolate de la construcții de lemn, în poziție secundară și artefacte izolate.

Structuri de lemn in situ**Structura 1 (2013-2014)**

În partea de E a S. XV, în stratul de nămol a fost descoperită și parțial dezvelită o structură delimitată de un perete cu contur circular, format din nuiele împletite și pari verticali înfipti în nămol (Fig. 2/1-2). Partea dezvelită a acestei structuri este de formă circulară cu diametru de cca. 1,9 m. În interiorul acestui perimetru, aproximativ în centru, cu cca. 0,7 m mai jos de vârfurile superioare ale parilor gardului exterior, a fost descoperit un alt perete format din nuiele împletite, cu conturul paralel celui exterior. Peretele interior are suprafața cu diametru de cca. 0,9 m (Fig. 3/2). Cercetarea Structurii 1-XV-2014 nu a fost finalizată.

În scopul conservării, elementele de lemn au fost învelite cu pânză și folie, iar toată Structura a fost acoperită cu nămol.

Elemente izolate de la structuri de lemn, aflate în poziție secundară

În vecinătatea imediată a structurii 1 (2013-2014) se aflau numeroși pari și stâlpi, aflați în poziție secundară. În această fază a cercetărilor nu s-a putut stabili raportul dintre aceștia și structura 1. Totodată, în mai multe locuri din S. XV, în stratul de nămol, au fost descoperite mai multe fragmente de pari, scânduri și nuiele, aflate în poziție secundară (Fig. 3/1).

Troace

În cuprinsul S. XV au fost dezvelite 4 troace (nr. 1 – descoperită încă în 1977 și excavată în 2005; nr. 4 – descoperită în 2007, dezvelită parțial în 2008 și integral în 2013; nr. 5 și nr. 6 – descoperite și dezvelite integral în 2013). Acestea se aflau aproximativ în linie dreaptă ce traversa S. XV pe diagonală – din colțul SV până la cel NE și la distanțe relativ egale între ele. Lângă fiecare troacă se aflau jgheaburi de lemn.

La cca. 0,3 m sud de Structura 1 (2013-2014), gardul circular din lemn, în nămolul sărat, a fost descoperită partea superioară a unei troace din lemn (Troaca nr. 7).

Troaca nr. 7 (Fig. 4/1). A fost descoperită în partea sud a S. XV, la 2 – 2,5 m est de troaca nr. 4. Se afla în poziție oblic-verticală, cu capătul superior la suprafață și cel inferior aflat în nămol. Corpul troacei a fost confecționat dintr-un trunchi de copac (fag), având L = 1,7 m, LA = 0,45 m. Fundul troacei, pe linia sa mediană, a fost perforat cu orificii de formă pătrată (s-au păstrat 10 orificii), în acestea fiind inserate 10 cepuri din lemn perforate axial. Cepurile au capetele superioare de formă relativ circulară a căror lățime depășește lățimea orificiilor în care sunt inserate (Fig. 4/2). Cepurile au secțiunea pătrată (cu dimensiunile egale ale orificiilor în care sunt inserate) până la jumătatea superioară a piciorului.

¹² Kavruk V., Buzea D. L., Kovács A., Ștefan D., Constantin C., Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România*, 2013.

¹³ I. Chintăuan, I. Russu, *Considerații cu privire la utilizarea sării și apelor sărate din nord-estul Transilvaniei*, în: *File de Istorie*, 5, Bistrița, 1988. p. 238-277.

¹⁴ Harding A. Kavruk V., *Explorations in Salt Archaeology in the Carpathian Zone*, Budapest, Archaeolingua, 2013

Capetele inferioare sunt tronconice. În interiorul troacei se aflau cel puțin 3 de nuiile lungi de cca. 60 – 70 cm. Acestea sunt un fel de „ace” și cuprind nuiile întregi cu un vârf ascuțit înfășurat cu fire de cânepă (?). După toate probabilitățile, „acele” au fost folosite pentru închiderea orificiilor axiale ale cepurilor.

Unelte de lemn. În cuprinsul S.XV, în stratul de nămol, fără contexte relevante, au fost descoperite bărne și fragmente de bărne, pari ascuțiți, nuiile, legături din nuiile, jgheaburi și un baros.

Cronologie

În prezent, pentru încadrarea vestigiilor din S.XV sunt disponibile câteva datări obținute prin metode științifice. Astfel, troaca nr. 1, conform datărilor ¹⁴C, efectuate la Laboratorul din Groning, se încadrează în jurul 1000 cal BC; troaca nr. 4, conform datărilor radiocarbon, efectuate la Laboratorul din Oxford, datează din 2699±29 BP.

La acestea se adaugă rezultatele datărilor prin metoda dendrocronologică efectuate de Laboratorul de Dendrocronologie de la Institutul Arheologic German de la Berlin: conform acestora, 3 probe (scânduri de stejar de la Structura 2-XV-2013) datează din anii 995, 996 și 980 a. Chr.

Interpretarea preliminară a rezultatelor cercetărilor efectuate în S.XV

Cercetările din S. XV au scos în evidență un context arheologic relevant în vederea reconstituirii felului în care au fost folosite troacele la exploatarea sării. Pentru prima oară de când au început cercetările de la Băile Figa, în același context au fost descoperite: masivul de sare aflat la adâncime mică, troace și jgheaburi dispuse în lanț, o scară, structuri cu garduri circulare din nuiile împletite, structuri cu garduri sau pereți din scânduri verticale, precum și ciocane de minerit.

Ipoteza conform căreia troacele trebuie să fi funcționat în lanț, precum și că ele au fost folosite la exploatarea sării geme (minerit la mică adâncime), este susținută prin descoperirea în această campanie a unei noi troace (troaca nr. 7), aflată în perfectă stare de conservare.

Structurile aflate în apropierea acestor troace, în cazul în care se va confirma ipoteza utilizării troacelor pentru havarea masivului de sare cu ajutorul jeturilor de apă, puteau fi parte a sistemului de stocare provizorie a sării extrase. Totodată, contextul descoperit nu exclude posibilitatea ca aceste troace să fi fost folosite pentru un proces diferit, și anume pentru ridicarea concentrării slatinei prin transferul succesiv al acesteia dintr-o troacă în alta, caz în care *Structura 1-XV-(2013-2014)* ar fi putut să servească pentru acumularea slatinei.

În fiecare zi de lucru s-a efectuat documentarea științifică a descoperirilor arheologice. Toate descoperirile arheologice au fost menționate în *Jurnalul de Săpătură* și toate artefactele au fost consemnate în *Registrul de Șantier*. Au fost realizate planuri și profile de cercetare arheologică ale complexelor arheologice descoperite, pe hârtie milimetrică la scara 1: 10 cm și 1: 20 cm. Au fost efectuate măsurători cu stația totală și nivela topografică pentru corelarea cercetărilor din această campanie cu cele deja efectuate și cu ridicarea topografică a sitului. Măsurătorile adâncimilor au fost efectuate cu nivela topografică prin raportare la punct fix.

Artefactele (piesele speciale), descoperite au fost numerotate, descrise, marcate pe plan, înregistrate în Jurnalul de Șantier, fotografiate și conservate. În arhiva științifică a MNCR au intrat 4 de planuri de documentare arheologică (scara 1:10 cm), un

profil (scara 1:20 cm) și cca. 5,0 GB de fotografii digitale realizate în timpul cercetării arheologice, precum și 1 DVD cu un film realizat pe suport digital (aspecte din timpul săpăturilor arheologice).

Alte activități au fost cele legate de promovarea sitului, prin organizarea evenimentului cultural „*Ziua Porților Deschise*”. Au fost distribuite pliante de informare și s-a făcut ghidaj la sit de către arheologii MNCR.

La finalul campaniei din acest an, structurile și piesele din lemn preistoric au fost conservate și urmează să fie cercetate în campania din anul 2015.

Situl de la Băile Figa este unul dintre cele mai importante situri arheologice din Europa în care au fost descoperite vestigii preistorice privind exploatarea sării geme.

Abstract

Băile Figa archaeological site is near Beclean town (Bistrița-Năsăud County), in the immediate vicinity of the spa resort with the same name (Pl. 1/1). The site was discovered in 1977. During 2006-2012, Romanian-British research team made several archaeological researches. In 2014 excavations were carried out in trench S.XV.

In 2014 the excavated surface covered an area of 32 square meters. It was investigated structure 1 / 2013-2014 consisting of wattle fences. There were found several isolated elements, coming from wood construction in secondary position and isolated artefacts. Some of the most important discoveries is Trough no. 7. This object was on the south of S. XV, 2 - 2.5 m east from Trough no. 4. On the bottom of Trough 7, on its centreline was perforated with square holes (10 holes were preserved and visible), in which are inserted 10 pegs, axially perforated.

Inside the trough were at least three long rods approx. 60-70 cm. They are a kind of "needles" and complete twigs with a sharp point and sometimes wrapped with hemp (?). It is possible that these needles were used for closing the perforations of the pegs.

Structures in the vicinity of these troughs could be part of the system of storage of salt extracted. The structure and the discovery context doesn't exclude the possibility that these troughs were used in a different process, namely to raise the concentration of brine by its successive transfer from one trough to another.

Băile Figa site is a prehistoric and medieval salt mining monument, unique in south-eastern Europe. Researches from 2013 revealed new elements, completing the image on salt mining techniques used at the final stage of the Bronze Age.

During this archaeological campaign at Băile Figa were discovered for the first time in the same archaeological context, several objects like tools and installations, among which: troughs, gutters, poles, posts, beams, shovels and a wooden ladder, as well as circular wattle fences, mallets and prehistoric pottery.

12. Bologa, com. Poieni, jud. Cluj

Punct: Castrul Roman

Nr. Autorizație: 44/2014

Cod sit: 59069.01

Cod LMI: CJ-I-s-A-06975

Responsabil: Felix Marcu (MNIT)

Colectiv: George Cupcea, Rada Varga, Xenia Păușan (UBB), Cristian Filip (Lic. „O. Goga”, Huedin), Gelu Oloșutean (Lic. Teoretic „Gelu Voievod”, Gilău)
Perioada de desfășurare a campaniei: 23.09.2014 - 1.11.2014

Castrul de la Bologa este așezat în stânga Crișului Repede, între satele Morlaca și Poieni, pe o terasă înălțată în apropiere de locul de vărsare a văii Săcuieului în Criș la NE de satul Bologa, în punctul Grădiște.

Obiectivul principal în acest an a constat din cercetarea arheologică a curții clădirii comandantului de la Bologa, unul din cele mai importante și mai bine păstrate monumente din zonă. Am avut în vedere și continuarea cercetărilor la poarta de nord a castrului în scopul unei viitoare reconstituiri.

Praetorium-ul se află în zona centrală a castrului în partea din dreapta a clădirii comandamentului (fig. 1), *latus dextrum*. Clădirea comandantului se află la 4 m est de *principia* și ocupă o suprafață de 570,00 m².

Cercetările din anul 2012 s-au concentrat pe ceea ce părea a fi clădirea comandantului, în anul 2013 continuând cercetarea aici, ca reperi utilizând doar planul oferit de N. Gudea, fără o precizie foarte clară.

Cercetarea din cursul anului 2014 a avut ca obiectiv principal extinderea cercetărilor arheologice din anii precedenți. Inițial au fost identificați mai multe faze de locuire ale *praetorium*-ului pe care le-am descris anterior (CCA 2013/2014, nr. 13, p. 28-9).

A fost deschisă o suprafață de 10 x 12 m (220 mp), prelungindu-se secțiunea S6 din 2013, spre nord (Fig. 2). Cu această ocazie a fost trasat și un grid de 5 x 5 m, care să acopere în totalitate clădirea comandantului. Săpătura de anul acesta s-a concentrat în gridurile 8, 9, 10, 14, 15, 16.

Obiectivele principale ale campaniei au fost:

1. Identificarea închiderii încăperilor de pe latura de E.
2. Identificarea vreunui zid interior, care să delimiteze o curte sau un portic.
3. Stabilirea planului aproximativ al jumătății de E a *praetorium*ului.

În primele două săptămâni a fost îndeplinit primul dintre obiective, anume delimitarea definitivă, spre V a încăperilor III și IV din faza principală de piatră. Astfel, peretele P4 a fost surprins pe traseul său N-S, pe o lungime semnificativă, limita sa nordică nefiind stabilită încă.

De asemenea, a fost surprinsă și prelungirea Z6 spre V, până la aproximativ 90 cm față de P4, stabilindu-se astfel o intrare pe latura nordică, în încăperea IV. Pe traseul său a fost identificat un canal de circulație a aerului cald, sub podeaua C4, între încăperile IV și VII.

Încăperea VII este cea mai nouă încăpere identificată pe latura de E, pe locul unde era presupus un exterior, datorită mai ales deranjului masiv prilejuit de instalarea cuptorului C21. Astfel, ea este definită de Z2, Z6, P4 și o latură nordică încă descoperită.

Cu ocazia extinderii semnificative a suprafeței săpăturii, a fost identificată și curtea interioară a reședinței. La V de P4 și la N de P2* a fost identificat un portic, dar care nu prezenta o colonadă de piatră sau vreun stilobat, ci o succesiune de gropi de scoatere a stâlpilor masivi de lemn. O altă serie de astfel de stâlpi a fost identificată pe traseul P4, întrerupându-l la aproximativ 1-1,5 m distanță. Presupunem astfel că acești stâlpi și zidurile de incintă Z1 și Z2 susțineau acoperișul masiv al clădirii.

Conturul curții a fost surprins inițial la un nivel destul de recent, datorită prăbușirii unei părți a acoperișului și păstrării sale în situ. După înlăturarea acestuia s-a descoperit substructura pavajului curții, sub forma unui pietriș galben, de mici dimensiuni. În interiorul porticului a fost surprinsă demolarea unor pereți de lemn, probabil dintr-o fază anterioară, peste care a fost așezată podeaua porticului.

Faza considerată de către noi post-romană a fost surprinsă în mare parte prin demolarea ei, sub forma contextului 1, dar și prin intermediul prelungirii spre N a lui Z5 și apariției lui Z3, similar cu acela, care face colț cu el, dezvoltându-se spre E. Astfel, deși presupuneam un interior la V de Z5, este mai probabil ca acest interior să se fi desfășurat la E de el, pavajul 13 putând aparține unei curți sau portic.

Nivelul de conservare al clădirii este unul foarte bun. Datorită acestui fapt, și în lipsa unui proiect de conservare și restaurare a vestigiilor, am decis luarea de măsuri de protecție la un nivel minim. Faza la care s-a oprit cercetarea în acest an a fost acoperită cu un strat de material geotextil, în prealabil structurile cele mai sensibile fiind protejate cu ajutorul baloților de paie achiziționați local. Zona a fost acoperită și cu un strat superficial de pământ, pentru a permite circulația unui flux de aer, dar și pentru a proteja monumentul.

13. Bordușani-Popină, jud. Ialomița

Nr. Autorizație: 73/2014

Cod RAN/92998.01

Cod LMI IL-I-s-A-14029

Colectiv: D. N. Popovici, C. Cernea, I. Cernău, M. Dimache, A. Bălășescu, V. Radu, R. Hovsepyan, C. Haită, M. Mărgărit, L. Niță.

Campania 2014 a avut următoarele obiective:

- continuarea cercetării unor categorii ale spațiului construit, respectiv locuința incendiată SL 56 – locuința și a zonei de pasaj, C. 394;
- completarea schemei cronologice a locuirilor gumelnițene prin recoltarea unor probe în vederea obținerii unor date radio-carbon, în funcție de calitatea eventualelor eșantioane;
- completarea bazei de date a șantierului prin introducerea informațiilor privind unitățile stratigrafice, complexe și artefactele descoperite

Date semnificative asupra complexelor și contextelor arheologice cercetate

SL 56

Până în prezent aceasta este cea mai bine păstrată locuință incendiată descoperită și cercetată la Bordușani. Această situație ca și dorința noastră de a se încerca obținerea a cât mai multe date privind evoluția sa dar și a condițiilor de incendiere a impus cercetarea resturilor sale cu o atenție deosebită.

Vestigiile acestei locuințe incendiate, au fost observate în sectoarele 32, 33, 38 și 39. Suprafața păstrată a sa era de aprox. 66 m² (11 x 6 m), suprafața inițială, completă, era foarte probabil apropiată de aceasta, cca. 70 m².

SL 56 este suprapusă în zona sudică de către SL 50 (US 7238), iar în cea nordică de către niveluri ocupaționale exterioare (US 4891, 4897, 6058, 6059), suprapunând la rândul ei resturile unei locuințe neincendiate.

Până în momentul actual al cercetării (2014), nu au fost descoperite elemente constructive certe care să indice compartimentarea interioară a locuinței, însă nu excludem ipoteza existenței acestora (este probabilă existența unui perete interior ce ar fi împărțit locuința în două încăperi, distrus de intervențiile antropice posteroare: C 301, C 202, C 325, v. în acest sens și Fig. 2).

Diagrama stratigrafică a SL 56 cuprinde 12 SS. care evidențiază evoluția locuinței din momentul construirii acesteia și până la distrugerea prin incendiere.

Evoluția locuinței

Din punctul de vedere al materialelor utilizate cât și acela al soluțiilor constructive această locuință se înscrie în seria largă a celor cercetate la Bordușani. Chiar dacă intervențiile posteroare au afectat în bună măsură resturile sale s-a putut reconstitui evoluția sa din momentul începerii construirii și până la secvența finală, respectiv incendiarea.

Astfel, inițial, suprafața pe care a fost ridicată SL 56 a fost amenajată prin nivelarea resturilor provenind de la distrugerea unei locuințe neincendiate, anterioare, rezultând un pat de amenajare ce nu a fost demontat în campania 2014 (**SS. 1:** US 7267, 4895, 4901, 6069).

Până în momentul actual al cercetării (2014), nu a fost descoperit decât un singur șanț de fundație pentru SL 56, și anume C 523. Această situație a fost cauzată de perturbările stratigrafice antropice posteroare (șanțurile de fundație: C 292, C 514, C 283, C 202, C 301, C 325, C 265, C 280, C 286), ce au suprapus zonele în care ar fi trebuit să existe elemente constructive precum șanțurile de fundație și pereții de V, E și cel interior. Precizăm și faptul că zona de N a SL 56 este perturbată de limita suprafeței cercetate, respectiv limita actuală a tell-ului.

O secvență ulterioară (**SS. 2:** US 7265, 7266), este reprezentată de șanțul de fundație corespunzător peretelui de V al SL 56 (C. 523). Acesta a fost observat pe o lungime de 2.70 m, având o lățime de 20 cm, fiind orientat pe direcția : SSE-NNE. A rămas nedemontat în campania 2014.

După acest moment s-a trecut la realizarea pereților. C 518 (**SS. 3,** US 7269), reprezintă singurul perete al SL 56 identificat în campania 2014 și rămas nedemontat. Limitele acestuia nu au fost delimitate clar (față de nivelul de distrugere), însă a fost observat un aliniament de 8 gropi de țărși care ne oferă poziționarea și direcția sa.

C 524 (**SS.4,** US 7270, 4894, 4900 și 6093), reprezintă o platformă din bărne de lemn despicate. Acestea erau orientate pe direcția SEE – NVV și două pe direcția SSE – NNV. Remarcabil este faptul că aceasta exista numai în jumătatea de vest a SL 56 situație unică, până în prezent, în arealul nord-dunărean al culturii Gumelnița. Platforma nu a fost demontată în campania 2014. Lângă una dintre aceste bărne a fost descoperită o așchie de silex. Este dificil de afirmat dacă prezența sa în acest context este întâmplătoare sau nu.

C 512 (**SS 5.** US: 7254-St 33, 4967 -St 32), reprezintă o structură de combustie a SL 56. Aceasta era poziționată în colțul de SE al caroului E2 respectiv colțul de SV al caroului D2. C 512 nu a fost demontat în campania 2014. Este foarte probabil să fie structura de combustie din camera mică, însă până la descoperirea unor elemente de compartimentare a SL 56 aceasta rămâne doar o ipoteză. Menționăm că suprafața pe care ar fi trebuit să fie descoperită structura de combustie din camera mare (NV St. 38), a fost distrusă din vechime.

Ulterior a fost construită podeaua masivă a SL 56 (**SS. 6** US: 7262, 4893, 6068). Pentru aceasta a fost folosit un sediment siltic brun-roșcat, omogen, compact, cu puțină materie vegetală și rare fragmente ceramice de mici dimensiuni în compoziție. Podeaua a fost observată numai în jumătatea de vest a SL 56 și în apropierea structurii de combustie C 512. Pe podea au fost descoperite 3 vase întregibile (vas nr. 5, 8 și 12) toate trei fiind vase de mari dimensiuni. Podeaua avea în St. 39 o înclinare de la V la E iar în St. 33 de la N la S și o grosime ce varia de la 1 cm în V, la 10 în N-E caroului E 6. În aceasta a fost descoperit un gratoar fragmentar.

C 521(**SS. 7,** US: 6071 – 6092), reprezintă un aliniament de 11 gropi de țărș provenit de la o probabilă compartimentare inițială, la care s-a renunțat ulterior. C. 521 era orientat pe direcția SSV-NNE. În toate gropile de țărș a fost descoperit lemn carbonizat, fibrele acestuia fiind în poziție verticală.

Perforând podeaua, au fost observate o serie de gropi de par (**SS. 8** US: C 522 –US. 7263, 7264, C 511- US. 7252, 7253), C 509 - US. 4959, 4960, C 510- US. 4961, 4962, C 515- US. 7076, 7077, C 520 - US. 6065, 6066). Toate conțineau lemn carbonizat în poziție verticală și aveau diametre cuprinse între 14 -20 cm. La demontare nu a fost observată o grupare aparte a gropilor însă acestea sunt situate doar în jumătatea de est a SL 56.

După o perioadă de utilizare a locuinței s-a realizat o nivelare (**SS. 9** US: 6070, 6067), cu aport de material (US 6070) și refacerea parțială în zona de NV a locuinței, a podelei (US 6067). Aceasta s-a realizat cu scopul uniformizării suprafeței pe care s-a aflat C 521 rezultând o compartimentare diferită a locuinței în această fază.

Abandonarea locuinței

Aceasta s-a realizat prin incendiarea intenționată a ei (**SS. 10** US: 7260, 7261, C. 513 -7255, 7259, 7250, 4892, 4899, 6061, C. 519 - 6064 și 6063).

În jumătatea vestică, pe podeaua locuinței (SS. 6), a fost descoperit un nivel continuu de arsură *in situ* (US: 7260, 6063). Grosimea acestuia varia între 4 și 5 mm. La demontare s-a observat că era arsură în loc, sub aceasta, podeaua fiind rubefiată la partea superioară. Acest nivel de arsură pare să fie rezultatul arderii unei structuri ușoare din materie vegetală gen acoperiș. Această ipoteză este sprijinită de continuitatea și unitatea straturilor de arsură precum și de descoperirea în nordul caroului E 6 a unei mici suprafețe cu paie arse în loc.

Absența din jumătatea de E a nivelului de arsură este cauzată de intervențiile antropice, nivelul de distrugere aflându-se în multe cazuri direct pe platforma de lemn. Un alt aspect care susține această ipoteză este prezența în carourile D4, E4, E5 și F4 a unor pachete de chirpic de mari dimensiuni aflate în poziție oblică, verticală cât și orizontală situație care sugerează existența unor intervenții posteroare, având în vedere tocmai această situație. De asemenea între lipiturile unui pachet de chirpic din caroul D4, aflat în poziție oblică, a fost observat un fragment de lamă de silex. Prezența acestuia ar putea fi explicată prin absența podelelor în zona caroului D4 ceea ce poate presupune o eventuală intervenție antropică anterioară incendiării.

Aspectul general al distrugerii este eterogen fiind vizibile pachete mari de chirpic (20 -40 cm lungime) și medii (10 cm lungime), împreună cu chirpic mărunțit. În colțul de NE al caroului D4 au fost observate fragmente de chirpic arse până la vitrificare. În caroul F2 respectiv F3 (US 7259), în ceea ce ar putea fi zona de vest a camerei mici, distrugerea nu a fost atât de puternic afectată

de incendiere, chirpicul fiind ars superficial, la partea superioară. În St. 38 respectiv St. 39 pachetele de chirpic de mari dimensiuni păstrau urme de la structura de rezistență din lemn (pari cu diametre ce variau între 7 și 10 cm și împletitură de nulele cu diametre ce variau între 0.5 și 1 cm).

Distrugerea prezenta o înclinare principală de la N spre S și una secundară de la vest la est. În St. 32 grosimea stratului de distrugere variază de la 27 cm la N și 21 cm la S. În St. 38 avea o grosime de aprox. 35 cm în sud subțindu-se până la dispariție în caroul D5 iar în St. 39 grosimea nivelului de distrugere varia de la 15-20 cm în vest la 30 în est. În vestul St. 33 distrugerea are un aspect eterogen datorită cantității mari de carbune și cenușă prezente în compoziție precum și de arderea parțială a chirpicului. În St. 38 distrugerea era îndepărtată din vechime nemaipăstrându-se aici nici un element constructiv al SL 56.

Între pachetele de distrugere au fost descoperite relativ numeroase fragmente ceramice, aglomerări ale acestora fiind observate în: SE caroului E3, SE caroului E4, N caroului D4, și NE caroului F5. În distrugere au fost descoperite și un număr de 9 vase ceramice întregi și întregibile. Acestea li se adaugă și un număr de piese de silex, respectiv 3 lame fragmentare și 5 așchii. În zona acestor aglomerări au fost descoperite și trei piese IMDA. De asemenea în centrul caroului D4 au fost descoperite 3 fragmente centimetrice de plăcuțe de vatră.

Situațiile spațiale evidențiate sugerează pe de o parte intensitatea variabilă a arderii, mai intensă în zona de vest și mai slabă în cea de est.

Cândva, după incendierea locuinței, pe suprafața ocupată de resturile incendiate, foarte probabil după ce acestea nu mai erau fierbinți au fost practicate două alveolări (SS. 11, C. 517 - US: 7257, 7258 și C. 516 - 4965, 4966). Dintre acestea se remarcă C. 516. La partea inferioară a acesteia a fost descoperită o grupare de șase obiecte de lut în formă de corn. În apropierea lor a fost descoperit un bulgăre de chirpic ars, de mici dimensiuni (11/8 cm), în a cărui compoziție au fost descoperite numeroase semințe de linte, orz și grâu (cf. det. R. Hovsepyan), situație ce ne face să credem că amestecul respectiv a fost intenționat realizat. Prezența acestor obiecte precum și gruparea lor în apropierea fostei structurii de combustie C 512 presupun o depunere intenționată. Este dificil de apreciat care ar fi putut fi conexiunea cu locuința incendiată, dacă aceasta va fi existat.

Ultima secvență a evoluției acestei locuințe (SS.12, US: 7248, 4891, 4898 și 6060) marchează o perioadă de timp relativ scurtă, probabil de câțiva ani. Practic s-a putut observa că distrugerea prezenta la partea sa superioară un strat format din fragmente milimetrice și centimetrice de chirpic ars, iar cu excepția unei cruste mai dure la partea superioară se remarcă prin caracterul său poros. S-a observat că la partea sa superioară era și orizontal, situația sugerând foarte probabilă nivelare și tasare a distrugerii în vederea pregătirii spațiului necesar pentru construirea SL 50.

Cercetarea cu multă atenție a vestigiilor acestei locuințe nu a permis foarte multe concluzii ferme pe care sperăm să le formulăm pe baza datelor din săpătură. Aceasta în primul rând datorită intervențiilor posterioare care au afectat integritatea acestora. Ne referim aici la secvențele ocupaționale posterioare acelei ilustrate de SL 56.

Cu toate acestea, detaliile observate evidențiază cu destulă claritate, efectuarea unor acțiuni atât anterioare

momentului distrugerii definitive a locuinței prin incendiere cât și după acest moment.

Pe de altă parte, remarcăm și faptul că aglomerările de fragmente ceramice și de vase întregi sau întregibile nu suprapun direct zonele unde au fost observate intervențiile stratigrafice posterioare incendiului.

Această situație sugerează faptul că, foarte posibil, înregistrăm dovezile efectuării unei succesiuni de acțiuni concretizate de depunerea unor vase, întregi sau sparte pe loc, după care, ulterior incendiului s-a mai intervenit prin practicarea celor două alveolări (C. 516 și C. 517 din SS 11). Observarea detaliilor stratigrafice (și deci cronologice), evidențiază succesiune diferitelor activități. Dacă succesiunea acestora este coerentă și logică (din punctul nostru de vedere), în cazul ultimilor două, și ne referim aici la cele două alveolări concluziile sunt mai dificil de enunțat. În primul rând nu putem să afirmăm că aceste două intervenții au fost contemporane. Singurul element clar constă în faptul că, în mod cert, ele au fost practicate posterior incendiului. Ele diferă din punctul de vedere al compoziției și al dimensiunilor. Semnificațiile unor astfel de activități par a fi complexe. Depunerea unor diverse piese de lut dar și a unor bucăți de chirpic ars ce aveau în compoziție multe semințe provenind de la specii de plante cultivate (ce păreau a fi fost utilizate intenționat pentru a fi realizat numai chirpicul respectiv), în cazul C. 516 (SS 11) rămâne încă neclară. Toate aceste observații nu ne permit să afirmăm că activitățile ce au avut drept rezultat practicarea celor două alveolări pot fi integrate absolut sigur în seria de activități legate de încheierea ciclului utilizării locuinței, deși această ipoteză poate fi considerată drept posibilă.

Trebuie să precizăm în același timp că, după ce acestea au fost realizate, resturile locuinței incendiate au fost abandonate o perioadă destul de lungă de timp, probabil cel puțin câțiva ani, deoarece sunt acoperite de așa-numitul nivel de abandon, caracterizat de dezagregarea chirpicului ars sub efectul factorilor fizici, ploaie, îngheț-dezghet (SS 12).

Utilajul litic

În campania 2014 au fost descoperite un număr de 69 de piese.

Din punct de vedere tipologic repertoriul acestora nu este foarte bogat. Menționăm astfel cinci categorii de piese, respectiv topoare (2 exemplare dintre care unul fragmentar), cu o pondere statistică de 2,90%, gratoare (4 exemplare dintre care două fragmentare), cu o pondere statistică de 5,80%, lame (10 exemplare, dintre care un singur exemplar întreg, 4 fragmente proximale și 5 fragmente meziale) cu o pondere statistică de 14,50%, două lamele (dintre care una fragmentară), cu o pondere de 2,90% și așchii (51 de exemplare), cu o pondere statistică de 74%.

Din punctul de vedere al contextului arheologic, lotul cel mai important este cel descoperit în locuința 56, respectiv 15 piese, dintre care 8 așchii, 5 lame (toate fragmentare), 1 gratoar (fragmentar) și o lamelă. Dintre acestea o așchie și fragmentul de gratoar au fost descoperite în podeaua locuinței. Toate celelalte piese au fost descoperite în US-ul corespunzător distrugerii locuinței. Faptul că acestea nu prezintă urme de ardere permite supoziția că ele ar fi ajuns în acest context după momentul incendiului locuinței. În atari condiții este dificil de afirmat caracterul intențional al depunerii lor.

Celelalte 54 de piese au fost descoperite fie în umplutura unor șanțuri de fundație fie în niveluri ocupaționale exterioare.

Utilajul de piatră este și el puțin numeros și puțin variat din punct de vedere tipologic. Astfel, din numărul total de 8 piese, 5 sunt rășnițe fragmentare (cu o pondere statistică de 62,5%). A mai fost descoperit un șlefuitor, un percutor și o așchie de piatră.

Din punctul de vedere al contextului arheologic constatăm că 5 piese au fost descoperite în locuința 56. Lotul acesta este compus din 3 fragmente de rășnițe, un șlefuitor și o așchie. Toate aceste piese au fost descoperite printre vestigiile provenind de la distrugerile pereților, fără a prezenta urme de ardere asecundară ceea ce permite ipoteza că acestea au fost depuse/aruncate după distrugerea prin incendiere a locuinței. Din punct de vedere spațial nu se constată o regrupare a acestora cu utilajul de silex.

Utilajul IMDA

Nici această categorie de utilaj nu este numeroasă fiind descoperite numai 10 piese dintre care 4 dălți, 2 lustruitoare, 2 mânere, 1 împungător și una indeterminabilă tipologic, 6 fiind lucrate din os, 2 din corn iar alte 2 din valve de scoică.

Din punctul de vedere al contextului arheologic remarcăm faptul că 3 piese au fost descoperite în locuința 56. Dintre acestea mânerul, și piesa indeterminabilă tipologic au fost descoperite între resturile rezultate din distrugerea acesteia. O a treia, un lustruitor lucrat dintr-o valvă de scoică a fost descoperită în podeaua locuinței în zona caroului F3.

Se constată și în cazul celor două că nu prezintă urme de ardere secundară ceea ce sugerează faptul că au fost depuse/aruncate printre aceste resturi după distrugerea prin incendiere a locuinței.

Nici poziția lustruitorului în podeaua locuinței nu poate fi afirmată cu certitudine ca fiind intenționată.

Raport de cercetare sedimentologică

În campania de cercetări arheologice din anul 2014, cercetarea sedimentologică pe situl eneolitic Bordușani Popină a avut în vedere două obiective:

- cercetarea micromorfologică a unei locuințe incendiate, cercetată în suprafața S β; au fost studiate profilele micro-stratigrafice și au fost prelevate două eșantioane din nivelul de podea incendiat (US 7260), în scopul analizei modului de realizare a podelei și a nivelului de amenajare din bază, cercetării nivelului de utilizare a locuinței și stabilirii condițiilor de ardere prin incendiere a acesteia.
- cercetarea sedimentologică a succesiunii stratigrafice observată pe profilul estic al sondajului S II Vest, realizat în partea de nord-vest a așezării, în baza tell-ului, în scopul înregistrării primelor niveluri de locuire. Au fost observate nivelurile corespunzătoare unei locuințe incendiate, niveluri de locuire exterioară și de umplere ale unei gropi și unei amenajări posterioare.

Raport arheozoologic

În campania de cercetări arheologice din 2014 s-a studiat materialul provenit în principal de la demontarea locuinței SL 56. Materialul faunistic studiat până în prezent numără 737 resturi prelevate direct din complexele studiate. Majoritatea resturilor faunistice au fost triate pe teren în proporție de 100%, fapt ce a dus la identificarea arheozoologică a numeroși taxoni: moluște, pești, reptile și mamifere. S-au identificat primar: 7 taxoni de moluște, 5 specii de pești, 1 specie de reptile și peste 9 specii de mamifere. Toate aceste fragmente prezintă toate caracteristicile unor deșeuri menajere: urme de tăiere - de dezarticulare și de descărnare, urme de dinți (de carnivore, probabil caini), urme de ardere, etc.

Moluște. S-au identificat 240 cochilii de moluște. Dintre acestea cele mai numeroase (224) aparțin celor trei specii ale

scoicii de râu din genul *Unio* (*U. pictorum*, *U. tumidus*, *U. crassus*) și scoicii de lac (*Anodonta* sp.). Alte specii ce apar mai rar în esanșion aparțin gasteropodul *Viviparus* sp. și bivalvelor *Dreissena* sp. și *Pseudanodonta* sp. (tabel 1). Dimensiunile indivizilor de *Unio* se încadrează în categoria celor medii spre mari dar sunt prezenți și indivizi de mici dimensiuni (figura 1.). Valorile înălțimii cochiliei celor 29 indivizi de *Unio pictorum* se eșalonează între 22,4 și 40,1 mm, a celor 68 de indivizi de *Unio tumidus* între 17,6 și 42,5 mm iar a celor 11 indivizi de *Unio crassus* între 25,1 și 31,4mm.

Pești. În aceasta campanie în eșanșionul prelevat direct au fost identificate 105 resturi ce au aparținut peștilor (tabel 1). Acestea sunt în general oase robuste care se păstrează mai bine în timp și care pot fi colectate cu ușurință direct (keratohyalul, hyomandibularul, dentarul, opercularul, basioccipitalul, parasfenoid, vertebre). Speciile identificate sunt comune în Dunăre și apele dulci: sturioni, știucă, crap, lin și somn. Somnul domină ca număr de resturi (34,2%) fiind urmat de crap (31,6%) și știuca (28,9%). Celelalte ciprinide și sturionii sunt mai slab reprezentate cu resturi sub trei procente din totalul celor determinate.

Reptile. Sunt prezente doar 3 resturi ale țestoasei de apă, *Emys orbicularis*.

Mamiferele. Pentru mamifere au fost identificate un număr de 389 fragmente din care determinate 268 (68%). Ca și în eșanșionul precedent mamiferele domestice sunt dominante cu 97% din totalul resturilor determinate. Dintre domestice ierarhia se menține, astfel pe primul loc fiind vita domestică urmată de porc și ovicaprine și în final de câine. Mamiferele sălbatice cerbul, căpriorul, mistrețul și bursucul sunt prezente doar cu câte un rest.

Studiul tuturor acestor resturi în viitor va permite cunoașterea diferitelor aspecte legate de paleoeconomia animalieră (culesul moluștelor, pescuitul, vânătoarea și creșterea animalelor). De asemenea studiile de arheozoologie coroborate cu cele de paleobotanică (carpologie și antracologie), dar și cu cele de sedimentologie-micromorfologie vor permite observarea unor detalii sezoniere ale exploatarei animalelor, dar și a altor resurse din preajma tell-ului de la Bordușani.

Abstract

Materials and methods. The object of study is mostly charred and sometimes (bio-) mineralized carpological material recovered from Eneolithic layers of Bordușani site. Archaeocarpological material are separated from cultural sediments of different archaeological situations of the settlement by flotation (samples excavated started from 2008) and wet-sieving (all samples excavated before 2008 and a little part of 2008¹⁵) methods as well as by dry-sieving of excavated sediments for few cases when crop hoards were found in pure or almost pure states.

Carpological material from "concentrates" – primary products of flotation and sieving were handpicked and separated in "Eppendorf tubes" with corresponding labels. In addition, plant imprints and sometimes remnants themselves were observed in building clay when fractured. These impressions were recorded using semi-quantitative method.

Identification of carpological material based on morphological, anatomical and biometrical features is conducted by using of several publications including data on seeds and fruits of plants growing in Europe, Near East and Caucasus.

¹⁵ Method of archaeobotanical material recovery is specified for each sample.

Identifications are verified using carpological material from modern plants, some of which collected directly from environs of site and other parts of Danube valley. The taxonomical positions and nomenclature of plants are given according to recent taxonomy, in some cases traditional names are given in brackets.

Study results are interpreted based on economical significance and ecological features of recent cultivated and wild plants.

Results and discussion.

Archaeocarpological material from cultural sediments (excluding walls of buildings and other structures)

Seed material recovered from the site can be grouped in the following categories according to the ways they appeared in the sediments¹⁶:

a) Remnants and processing residues of food products derived from cultivated plants, cereals and pulses (Triticeae gen. spp., *Triticum* sp., *T. aestivum/durum*, *T. cf. aestivum*, *T. cf. spelta*, *T. dicoccum*), *T. monococcum/dicoccum*, *T. monococcum*, *Hordeum vulgare*, *H. vulgare* var. *nudum*, *H. vulgare* ssp. *vulgare* convar. *coeleste*, *H. vulgare* ssp. *vulgare* convar. *vulgare*, Viceae gen. spp., cf. *Vicia* sp., *Lens culinaris* ssp. *microsperma*, *Vicia ervilia*, *Pisum sativum*, *Lathyrus sativa*.

b) Residues of threshing waste of cultivated plants are found only as impressions in building clay.

c) Remnants of food products derived from gathered plants (*Sambucus* cf. *nigra*, *Rubus* cf. *fruticosus*, *Prunus* cf. *institia*, *Vitis vinifera/sylvestris*, *Quercus* sp.1, *Quercus* sp.2, cf. *Trapa* sp.

d) Seeds of segetal weeds, which infested the above mentioned cultivated plants (*Buglossoides arvensis*, *Lithospermum officinale*, *Asperugo procumbens*, Poaceae gen. spp., cf. *Bromus* sp., *Setaria* cf. *viridis*, *Trifolium*, seeds from Fabaceae family, Polygonaceae gen. spp., *Polygonum* sp., *P. cf. aviculare*, *P. convolvulus*, cf. *Rumex* sp., *Chenopodium* sp., Chenopodiaceae gen. sp., *Amaranthus* sp., *Galium* cf. *spurium*, *Convolvulus* sp., Lamiaceae gen. spp., Apiaceae gen. sp., seeds of cruciferous plants - Brassicaceae gen. spp.).

e) Seeds of ruderal weeds, which grown around and on the site. The most probable candidates are Cichorideae gen. sp., *Hyoscyamus* sp., *H. niger*, *Abutilon theophrasti*.

f) Seeds from dung of domestic animals.

- Here again, theoretically all grassy (and not only) plants can partly come as a dung. The most probable candidates are more eroded and sometimes uncharred or mineralized seeds of Poaceae gen. spp., *Setaria* cf. *viridis*, Fabaceae gen. sp. (small seeds), Polygonaceae gen. spp., *Polygonum* sp., *P. aviculare*, *P. ambiguum*, *P. convolvulus*, *Rumex* sp., *Chenopodium* sp., *Amaranthus* sp., Lamiaceae gen. spp., Brassicaceae gen. sp., all Cyperaceae gen. spp. (*Carex* spp., *Bolboschoenus/Schoenoplectus/Scirpus* sp.).

- Seeds of waterland plants, which come to the site possibly with building material and fishing nets (*Carex* species and cf. *Scirpus* sp., *Ceratophyllum demersum*).

14. Localitatea: Bozânta Mică, com. Recea, jud. Maramureș

Punct: "Grind"

Nr. Autorizație: 77/2014

Cod RAN al sitului: 106425.01

Colectiv: dr. Ioan Stanciu (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca) - responsabil; dr. Marius Ardeleanu, Raul Cardoș, dr. Dan Pop, Bogdan Bobină (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș)

Data de început a campaniei: 15.09.2014

Data de sfârșit a campaniei: 17.10.2014

Localitatea Bozânta Mică este situată la 15 km vest de Baia Mare și la 5 km nord-vest de drumul european E 58, între râurile Someș și Lăpuș. Locul de hotar, numit de localnici „Grind” sau „Grindul Alb”, se găsește în partea nord-vestică a localității, spre Arieșu de Câmp, la circa 150 m vest de malul stâng a Lăpușului și la 1,2 km sud-est de confluența acestuia cu râul Someș. În acest punct, cu prilejul mai multor cercetări de suprafață, prima dintre ele efectuată de dr. Ioan Stanciu în anul 1992, au fost descoperite numeroase fragmente ceramice datând din epoca bronzului, epoca romană și medieval timpurie.

Proiectul de cercetare arheologică a sitului de la Bozânta Mică „Grind” a fost inițiat, în anul 2008, de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș în colaborare cu Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca și are ca principale obiective cercetarea integrală a sitului, salvarea, protejarea, conservarea, restaurarea și valorificarea complexă a rezultatelor toate acestea urmând să contribuie la mai buna cunoaștere a epocii bronzului, epocii romane și perioadei medieval timpurii din bazinul inferior a Lăpușului. Primele cercetări arheologice sistematice au fost desfășurate în anul 2009, urmate apoi, an de an, de alte campanii de cercetare (2010-2013).

Campania arheologică din anul 2014 s-a desfășurat în perioada 15.09 – 17.10, conform *Autorizației pentru cercetare arheologică sistematică* nr. 77/2014, emisă de Ministerul Culturii. Colectivul de cercetare a fost alcătuit din: dr. Ioan Stanciu – responsabil științific de șantier (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca), dr. Marius Ardeleanu, Raul Cardoș, dr. Dan Pop, Bogdan Bobină (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș). În vederea realizării practicii de specialitate, în acest an, în campania arheologică, a participat și Dragoș Conțiu, student anul I la Secția Arheologie din cadrul Universității Babeș – Bolyai din Cluj Napoca.

În anul 2014 au fost trasate și cercetate două secțiuni și șase casete. S I/2014 a fost trasată paralel cu drumul de acces dinspre punctul „Grind” spre râul Lăpuș, la o distanță de 1,8 m de acesta, pe direcția nord-sud, cu dimensiunile de 68,5 x 2 m. Pentru recoltarea cât mai exactă a materialului arheologic, dinspre nord spre sud a fost realizat un caroiaj din doi în doi metri. În vederea verificării întinderii spre vest a complexului arheologic nr. 143, în dreptul caroului 44-46, pe latura vestică a SI/2014, cu un martor stratigrafic de 0,5 m, pe direcția est – vest, a fost trasată SII/2014, având dimensiunile de 10 x 1 m. Pentru cercetarea integrală a unor complexe arheologice au fost trasate și șase casete. În vederea identificării unor posibile complexe arheologice, caseta 1 (C1/2014) a fost trasată paralel cu SI/2014, la vest de aceasta, cu un martor stratigrafic de 0,5 m, în dreptul carourilor 8-14, având dimensiunile de 6,5 x 5 m și orientarea nord-sud. Pentru verificarea eventualei extinderi spre vest a complexului nr. 140, spre vest de SI/2014, cu un martor stratigrafic de 0,2 m (ulterior desființat), s-a trasat caseta C2/2014. Aceasta a fost orientată pe direcția nord – sud și a avut dimensiunile de 6,5 x 5 m. Pentru cercetarea integrală a complexului 144, spre vest de C1/2014,

¹⁶ Some plants could have various origin and appear in several categories.

paralelă cu aceasta, pe direcția nord – sud, cu un martor stratigrafic de 0,2 m (ulterior desființat) s-a trasat caseta C3/2014, cu dimensiunile de 2 x 1,5 m. Pentru cercetarea integrală a complexului 142, spre est de SI/2014, paralelă cu aceasta, pe direcția nord – sud, cu un martor stratigrafic de 0,2 m (ulterior desființat) s-a trasat caseta C4/2014, cu dimensiunile de 2,2 x 1,2 m. Pentru cercetarea integrală a complexului 149, spre nord și sud de SII/2014, paralele cu aceasta, pe direcția est – vest, cu câte un martor stratigrafic de 0,2 m (ulterior desființate) s-au trasat casele C5/2014 și C6/2014. C5/2014, situată la nord de SII/2014 a avut dimensiunile de 4 x 1 m, iar C6/2014, situată la sud de SII/2014, a avut dimensiunile de 4 x 2 m.

Stratul superior (vegetal și arabil) a fost săpat mecanizat cu ajutorul unui buldo-excavator. De la această adâncime (25-30 cm), săpătura a fost efectuată manual, cu ajutorul muncitorilor angajați. Metoda de săpătură folosită a fost cea bazată pe straturi și răzuiri succesive, fiecare strat săpat având o „pană de hârleț” (cca 15 cm), iar complexele identificate au fost secționate, desenate și fotografiate. Suprafața totală cercetată în campania din 2014 a însumat 226 m².

Stratigrafia se prezintă în felul următor: sub un strat vegetal de câțiva centimetri (3-5), urmează stratul arabil, de culoare cafeniu-nisipos (grosime medie 20-25 cm). De la 25-30 cm adâncime urmează un strat de pământ de culoare neagră cu chirpic și cioburi, după care, de la 50-60 cm adâncime urmează un strat de pământ nisipos cu pietriș. Stratul de steril arheologic constă într-un nisip fin de culoare gălbuie, la fel ca și în cazul celorlalte secțiuni săpate la Bozânta Mică „Grind”. Cu excepția zonelor unde au fost surprinse complexe arheologice, nu s-a identificat un strat de cultură corespunzător celor trei epoci cunoscute din cercetările efectuate în anii anteriori.

În cursul cercetărilor arheologice din anul 2014 au fost identificate și cercetate 14 complexe arheologice. Dintre acestea, un complex arheologic aparține Epocii Bronzului (sec. XIII a. Chr.) și este reprezentat de un mormânt dublu de incinerare cu oasele depuse în urnă (Cx. 143). Cinci complexe (Cx. 137, 139, 142, 144-145), reprezentând gropi de tipul cu pereții arși și lutuiți, aparțin epocii romane - *Barbaricum* (sec. II-III p. Chr.). Cu excepția unui vas de dimensiuni mari (chiup), depus în Cx. 137, din care s-a păstrat doar treimea superioară a lui, din gropi s-a recoltat puțin material arheologic, marea majoritate a ceramicii fiind recoltată din strat. Se remarcă câteva fragmente de la vase de tip chiupuri, decorate cu linii drepte și în val, castroane lucrate la roată, din pastă fină, culoare cenușie, dar și câteva fragmente de la vase lucrate cu mâna, de la oale, din pastă grosieră, cu pietricele în pastă, culoare cărămizie, cu urme de ardere secundară. Patru complexe arheologice descoperite (Cx. 140, 146, 149-150) aparțin epocii medievale timpurii (secolul VIII p. Chr.), două dintre ele fiind locuințe sezoniere, iar două gropi de stâlpi de susținere a structurii locuințelor. Datorită lipsei vreunui inventar, un număr de trei complexe arheologice au atribuire culturală incertă. Pe lângă materialul ceramic descoperit, au apărut și câteva fragmente de zgură de fier, precum și o mărgea din piatră fragmentară, un cui din fier, mai multe greutăți din lut pentru pescuit și 24 de unelte (lame) și nuclee din silex.

Materialele arheologice și documentația foto și grafică se găsesc la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș.

15. Sănnicolau Mare, jud. Timiș

Punct: Bucova Pusta IV

Nr. Autorizație: 113/2014

Cod RAN: 156721.07

Colectiv: Responsabil de cercetare: dr. Dragoș Diaconescu (Muzeul Banatului Timișoara; Colectiv de cercetare: dr. Raiko Krauß (Universitatea Tübingen), Dan Ciobotaru (Muzeul Banatului Timișoara) – responsabili de sector, Dr. Elena Marinova (KU Leuven) – Paleobotany, Dr. Bastiaan Notebaert (KU Leuven) – Geomorphology, Dr. Béatrice de Cupere (KU Leuven) – Archaeozoology, Dr. Andrea Josza (Timișoara), Dr. Zoltan Iustin (Muzeul Banatului Timișoara), (Muzeul Banatului Timișoara), Dr. Stephan Blum (Universitatea Tübingen), Luca Valcov (Dudeștii Vechi), Bogdan Craiovan (Timișoara), Boia Constantin (Timișoara), Cristian Oprean (Timișoara), Cristi Floca (Timișoara), Jonas Abele (Tübingen), Petru Ciocani (Tübingen), Joscha Gretzinger (Tübingen), Anna-Franziska Mandt (Tübingen), Anna Katharina Loy (Tübingen), Clemens Schmid (Tübingen), David Schwarz (Tübingen), Antonia Flontaș (München), Rémy Jeannot (Besançon), Kalina Gemkova (Sofia), Silvia Mircheva (Sofia)

Due to the results from the years 2012 and 2013, the settlement areas at the tumulus as well as the area southwest to it were expanded (fig. 1). The main focus of this research was on the one hand, to answer the question about the structure of the Early Neolithic structure, and on the other hand to create a time frame of the post Neolithic settlement patterns in this area. Therefore the southwest area was expanded by the trenches I, J (each trench: 4,5x5 m), and by N and O (each trench 4,5x4,5m). The trenches K and L (each 4,5x4,5 m with an expansion of trench K to the south by 2x4,5 m) were structured southeast to trench H (from the previous year excavation) in the north-eastern settlement area. For further clarification of the technical methods used in the first excavations by Kisléghi Nagy Gyula (Gall/Ciobotaru/Tănase 2010), and to possibly narrow down the time-frame of the tumulus, a further trench, trench M (5x5m), was opened approximately in the centre of the hill, which later on was expanded 2x3 m to the north.

Accompanying geomorphologic investigations by Bastiaan Notebaert revealed, that the, on the geomagnetic mapping, apparent finding free stripe between the settlement areas, is a landscape depression, on which ground deposits from a Neolithic settlement can be expected. In contrast to the north and south courses of branches from dried out rivers in relation to the habituated area, this depression is not the result of a branch from a river, since no associated sediments were found in the borehole detections. Under the instruction of Elena Marinova, areas within the old river branches, with the potential preservation of organic material, were probed for palynological studies. The zoological material from the previous year excavations were defined by Béatrice de Cupere. Further studies on a selection of fish bones and mollusc shells are planned at the Natural History Museum in Brussels.

In addition to the studies of previous years, the process and methodology from the excavation in 1904 by Kisléghi Nagy Gyula were reconstructed in detail. It was possible to follow the south-western edge of his excavation with trench L. The southern

profile of trench M in particular shows the sondages created by Kisléghi. Along with the already mentioned traces of the old excavation, visible in the geomagnetic mapping, it is now possible to reconstruct the excavation activities from 110 years ago in detail. The Kisléghi trenches are relatively irregular stripes with a tub-like cross section extending in a north-eastern direction. The gained sediment from one trench was poured into the last exposed trench. Evidently not all finds were recovered from the surface, as a large find accumulation was piled up against the border of the old cut edge.

Within the range of the tumulus three entire burials, in the trenches K, L and M, from the early Middle Ages were recovered. Like in the previous year, more human skeletal remains were found in the old Kisléghi trenches, which apparently come from graves that have been uncovered at that time. The discovery of two glass beads in the grave of an infant as well as a bronze bead in the grave of an adult male, give for the first time a clear indication for the dating of these graves (fig. 2). Due to similar finds from Hungarian cemeteries, the burials can be dated to the late 8th and the early 9th century AD. Based on the fragility of the infant's grave, it was recovered *en bloc* and was further exposed under laboratory conditions at the Museum of the Banat Bulgarians in Dudeștii Vechi. Because of its high value, it is now displayed in a glass cabinet as part of the exhibition.

One of the main results of the excavation campaign of 2014, are the indications for the dating of the tumulus. In the northern half of trench L a cremation burial of an infant covered with an urn was salvaged (fig. 4). The vessel is a bowl with a slightly inwards curved edge, which, based on the characteristic incised decoration at the outside, can be assigned to the Baden-Coțofeni group in the Banat (fig. 5). On the northern border of trench M a grave with an inhumation appeared, for which recovery an extension to the north was necessary. The burial was only grazed by an overlying section of the old excavation from Kisléghi and otherwise untouched. The grave pit was slightly trapezoidal in shape with, towards the feet, slimming contours. The bottom of the pit was completely covered by a dark matter, which could be the result from a past organic material, possibly a mat. In the underlying sediment, in the area of the ankles and the head, are traces of three small post tracks, which indicate a grave installation. The grave contained a provisionally determined elderly woman lying on her back with slightly to the left offset bent knees, due to earth pressure (fig. 6). In the chest area were numerous shells of snails, which, according to the zoologist, could not be explained by taphonomy. They are therefore seen as grave goods. In addition to the shells a shaped piece of red ochre on the right of the woman's head was found. The type of this burial and the piece of red ochre suggest that we are dealing with a classic ochre grave dating from around 3000 BC, the late Copper Age. This grave could possibly be the central burial of the tumulus, and the cremation burial of the child can be regarded as a secondary burial from the same time period. The cultural and historical significance of the ochre tomb lies in its geographical position, since it is one of the westernmost burials of a funeral custom that comes from the North-Pontic area (see Ecsedy 1979, Fig. 3).

The results of this year excavation on the structure of the Early Neolithic settlement can be summarized as followed:

In the south-western settlement area in the trenches I and J, another tall pit was documented (fig. 7). The structure of the feature is curved and shows no defined outline. Approximately in

the centre of this pit is a smaller pit, like a well, in which a complete foot vessel was found. The finding has exclusively been filled with Early Neolithic artefacts. The backfilling reconstruction however is very complex and appears to have occurred in several episodes. Respectively an interpretation of this finding is difficult. Apparently, this area was first used for extraction of construction clay and was later used for water extraction. The shape of the pit is too irregular to be considered as a building feature. Nevertheless the feature is to be seen in the context of the Early Neolithic settlement activity on the Bucova Pusta.

In the area south of the pit, the terrain descends into an old watercourse one, visible in the geomagnetic mapping. For clarification, two further trenches N and O were opened south to trench J (fig. 7). Especially in the south of trench O, the descent of the natural surface is clearly visible. Along the banks of the old river arm are still many Early Neolithic finds, including another completely to be reconstructed vessel. The find concentration in this area suggests that this old river branch existed contemporary with the Early Neolithic settlement. The geomorphological investigations this year however, could not be pursued to confirm this situation due to lack of time.

In the north-eastern settlement area a very complex setting in the trenches K and L could be documented. The Early Neolithic features are disturbed by later pitting and therefore at times still quite unclear. Clearly however is another Early Neolithic pit in the north between the trenches K and L, which has already been observed in the south section of trench H in the previous year. This pit has no regular shape as well and shows a complex filling chronic with Early Neolithic settlement material. One of the most important findings this year is another oven in the northern section of trench K (fig. 8). Similar to the oven from trench G, which was documented in the previous year, this is as well an out of the ground modelled freestanding oven. However in this case, it obtains a very elaborately designed dome, which leads into a cylindrical flue. The southern part of trench K shows other Early Neolithic pitting, which are all heavily cut by later disturbances. It is becoming apparent that the old terrain descends strongly in this area. Contrary to the original assumption, it seems, as mentioned earlier, in accordance with the geomorphologic investigations to be a terrain depression. This depression is filled with black sediment, which could be rearranged material from the eroded tumulus. A *terminus ante quem* for the filling of this valley offers another Early Medieval grave, which was embedded into this dark filling.

The opened excavation was documented photographically by the company "Andron Solutions" with a Quadrocopter from the air. These recordings can now be used to complete the already recorded station measurements of the terrain model.

All sediments samples of the Early Neolithic features, taken in the previous year, were floated at the excavation camp at the Museum of the Banat Bulgarians in Dudeștii Vechi. An archive data system was set up for the finds, which allows investigations at any time by other scientific experts. The labelling was done entirely in English, in order to enable international work. The community Dudeștii Vechi, offered us the possibility to set up a new archaeological exhibition at the museum in the future, to display the most important results of our research.

Literature:

I. Ecsedy, *The People of the Pit-Grave Kurgans in Eastern Hungary*. Fontes Arch. Hung. (Budapest 1979).

E. Gáll/D. Ciobotaru/D. Tănase, *Kisléghi Nagy Gyula – Archaeológiai Napló* (Szeged/ Timișoara 2010).

Rezumat

Cercetările arheologice de la Bucova-Pusta IV au relevat în campaniile 2012 și 2013 (campanii dorite de diagnoză arheologică) prezența în zona așezării neolitice timpurii de aici a unei movile de pământ (presupus tumul) pe suprafața căreia au fost identificate trei morminte aparținând Evului Mediu Timpuriu, datate mai precis în intervalul a doua jumătate a sec. al VIII-lea – prima jumătate a sec. al XIX-lea p.Chr. Fragmente scheletice umane au fost de asemenea identificate în secțiunile practicate de Kisléghi Nagy Gyula de la începutul secolului al XX-lea.

Campania anului 2014 a oferit posibilitatea confirmării ipotezei conform căreia movila de pământ era de fapt un tumul. Descoperirea unui mormânt de incinerare însoțit de o strachină tronconică tipică orizontului de tip Baden-Coțofeni precum și a unui mormânt de inhumare în care defunctul era depus pe spate cu picioarele flexate și dispuse spre stânga, având ca inventar o bucată de ocră și un grup de cochilii de melc în zona pieptului, au oferit posibilitatea datării acestui monument funerar în Epoca Târzie a Cuprului (cca. 3000 cal BC).

Cercetările din zona așezării neolitice timpurii au oferit posibilitatea identificării unui braț fosil de râu, vizibil și în rezultatele prospecției magnetice, braț de râu dovedit a fi activ într-o perioadă contemporană cu locuirea neolitică timpurie. Complexele arheologice aparținând acestei epoci au constatat în gropi, una dintre ele fiind în strânsă legătură cu o instalație de foc.

16. Bucșani, com. Bucșani, jud. Giurgiu

Punct: "Pod", "Pădure"

Nr. Autorizație: 63/2014

COD RAN 101387.01, 101387.02

COD LMI GR-I-S-B-14766

Colectiv: Responsabil științific dr. Cătălin Bem (MNIR); Membri ai colectivului: Vasile Opreș, Tudor Hila, Marian Tudoran, Constantin Haită (MNIR), Ciprian Crețu (FIB).

Campania 2014 pe șantierul arheologic Bucșani s-a desfășurat în două etape, în perioadele 8-18 iulie și 13 septembrie – 15 octombrie.

Două au fost obiectivele acestei campanii de cercetări.

Cel dintâi, obiectivul principal, a fost avansarea cercetării unei locuințe neincendiate din nivelul intermediar (N2) al *tell*-ului de *La Pod* (Loc 2/2010) și nivelurile ocupaționale exterioare construcției. Cele din ultimele momente de locuire sunt datate radiocarbon în cadrul proiectului Chronos (cca. 4350-4250 BC).

Au fost demontate progresiv, integral sau parțial, sedimentele care constituiau nivelurile ocupaționale exterioare din zonele de sud, est și vest ale locuinței, punându-se în evidență momentele de început ale construcției. Tipul de sediment, extrem de nisipos, fără conținuturi organici macroscopici, numeroasele cruste carbonatice – rezultat al acțiunii pluviale (sau a inundațiilor), urmată de evaporări rapide –, dar și diferențele de umiditate, au făcut extern de dificilă evidențierea fiecărei depuneri în parte. Zona exterioară a peretelui locuinței a putut fi pusă în evidență mai cu seamă datorită resturilor antropice (fragmente ceramice și resturi osteologice) – deseori în poziție oblică sau chiar verticală, adosate peretelui (fig. 1-3).

Puținele detalii constructive ale bazei peretelui – cu o grosime variabilă de 40-50 cm, decelate până în prezent, induc certitudinea că cel puțin pentru zona estică și nordică peretele a fost construit în tehnica paiantei, cu împletitură orizontală de nuiele pe stâlpi cu un diametru de cca. 8 cm. Dimensiunile minime ale spațiului construit ating 3,5x4,2 m, în extremitatea nordică fiind ridicată și vatra interioară (fig. 4). Rectangulară, cu colțuri rotunjite (1,45 x 1,20 m), aceasta avea cel puțin trei refaceri. Spre deosebire de descoperiri similare, gardina vetrei era impresionată termic, paradoxal dacă avem în vedere faptul că locuința este neincendiată.

Ca de obicei, inventarul interior este slab cantitativ – unei serii de fragmente ceramice adăugându-i-se fragmente ale unei afumători (strecurători) și ale unei râșnițe din calcar cochilifer (fig. 4). Sursa acestei materii prime nu este locală, Dobrogea putând fi aria de proveniență.

Refacerile demontate ale podelei, cu grosimi cuprinse între 2 și 5 cm, sunt realizate din același sediment extrem de nisipos, cromatic, textural și structural cu inime diferențe față de cel utilizat la construcția peretelui sau cel corespunzător nivelurilor ocupaționale exterioare. Față de acestea, diferența este dată de cvasi-absența materialelor arheologice macroscopice.

Demontarea integrală a locuinței neincendiate va fi finalizată în campania 2015.

Menționăm că toate materialele arheologice au fost spălate pe teren, iar suprafața cercetată a fost protejată/conservată cu folie și pământ. De asemenea, o serie de eşantioane au fost prelevate pentru a fi sitate la umed campania următoare.

Am realizat, în plus, câte o coloană stratigrafică în *tell*-ul de *La Pod*, precum și în cel de la *Pădure*, ambele cu scopul obținerii unor determinatoare stratigrafice care să vină în completarea metodologiei de cercetare a *tell*-urilor gumelnițene de mici și medii dimensiuni.

Cel de-al doilea obiectiv al campaniei 2014 a fost acela de a obține precizări suplimentare în ceea ce privește stratigrafia verticală a unor situri din microzona Bucșani.

Am realizat o serie de patru carote (fig. 5) în *tell*-ul de la *Zgârcei*, care, alături de celelalte două *tell*-uri amintite, definesc Microzona Bucșani. A fost interceptată succesiunea depunerilor antropice, precum și umplutura șanțului de delimitare, evidențiată și în urma mai vechilor cercetări magnetometrice, din cadrul proiectului *Chronos*. Adâncimea șanțului este de cca. 2,50 m de la suprafața actuală a solului iar stratigrafia antropică depășește 2,60 m.

În plus, ne-am concentrat activitatea și în zona de centru-vest a ansamblului Bucșani Pădure, în spațiul terenurilor private din dreapta DN61 (Giurgiu-Găești), acolo unde ni s-a permis accesul, contribuind la definirea suplimentară a Microzonei Bucșani și a ansamblului amintit. Am realizat astfel alte serii de carotaje care au relevat existența aceluiași nivel antropoc cu grosimi variabile (40-80 cm), ceea ce confirmă în mod fericit mai vechile cercetări sau presupuneri.

În prima etapă a campaniei, am urmărit efectuarea de carotaje în situl Bucșani Pădure-Pepinieră. Datorită creșterii bruște a nivelului Neajlovului, în urma viiturii (fig. 6-7) lunca fiind parțial acoperită iar nivelul râului crescând cu peste 5 m în numai câteva ore (vârful de viitură fiind localizat în noaptea de 12/13 iulie), am reușit să relevăm numai faptul că stratigrafia sitului pare a avea cel puțin 0,80 m grosime. Deși neplăcută în sine, inundarea văii a scos în evidență forța unui râu de mici dimensiuni, mai ales în condițiile

în care precipitațiile în zonă au fost de mică amplitudine. Deși până în data de 15 iulie apa s-a retras în albia majoră, accesul a rămas la fel de dificil datorită numeroaselor meandre ale Neajlovului care au reținut apa revărsată.

În toate cazurile, carotiera a fost utilizată în pași altimetrice succesivi de câte 10 sau, uneori, 15 cm, sedimentele prelevate au fost separate urmând a fi descrise sedimentologic în laborator.

În plus, au fost prelevate probe din zonele de nisipuri holocene din lunca Neajlovului pentru a retesta concentrația de aur aluvionar (fig. 8).

17. Budureasca, com. Vadu Săpat, jud. Prahova

Punct: Budureasca 4 „Puțul Tătarului”

Nr. Autorizație: 87/2014

Tipul de sit : 111 (așezare deschisă)

Colectiv: Alexandru Niculescu (Institutul de Arheologie “Vasile Pârvan”, București) – responsabil, Bogdan Ciupercă, Alin Anton (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești) Andrei Măgureanu, (Institutul de Arheologie “Vasile Pârvan”, București).

Campania de cercetare arheologică sistematică din cadrul Rezervației Arheologice Budureasca s-a desfășurat în perioada septembrie-octombrie 2014. Lucrările s-au derulat în punctul Budureasca 4 “Puțul Tătarului”, sectorul sudic.

Obiectivele campaniei din 2014 de la Budureasca 4 „Puțul Tătarului” au fost continuarea cercetărilor în sectorul sudic al sitului Budureasca 4 Puțul Tătarului și obținerea de informații cu privire la contemporaneitatea locuirii în cele două sectoare ale sitului, precum și verificarea stratigrafiei sitului realizată în urma săpăturilor mai vechi, de dinainte de anul 1989. Astfel, au continuat cercetările în secțiunea S VII, care în prezent are o lungime de 46 de m și o lățime de 2 m, secțiunea S VIII, aflată la nord de S VII, având dimensiunile de 36 x 2,5 m. În acest an a fost prelungită spre vest cu 16 m secțiunea S VI, aflată la sud de S VII, care are în prezent o lungime de 46 de m.

Cercetările arheologice desfășurate la Budureasca au dus la descoperirea unor noi structuri de locuire aparținând secolelor V-VII p. Chr., s-au confirmat din punct de vedere stratigrafic informațiile din săpăturile mai vechi și au lărgit aria locuirii aparținând latenului getic din cadrul acestui sit. În ceea ce privește numerotarea locuințelor aparținând secolelor V-VII p. Chr. pentru sectorul sudic al sitului am continuat numerotarea lui Victor Teodorescu, care pe un plan de situație are marcate 25 de astfel de structuri. Pentru sectorul nordic am început o numerotare nouă, până în prezent fiind cercetate un număr de patru locuințe aparținând acestei perioade.

Pentru a se verifica informațiile de pe planul de situație realizat de către predecesorii noștri (plan care nu este realizat la scară) a fost nevoie de curățarea zonei cercetate înainte de 1989 pentru a se identifica suprafețele deschise atunci, precum și dimensiunile acestora. În lipsa unui plan general al vechilor săpături singura modalitate de reconstituire al acestuia este de a identifica în teren toate suprafețele cercetate și de a verifica și corobora schița de plan cu planurile parțiale, planurile de complexe și situația din teren. Din păcate o parte dintre bornele amplasate pe suprafața sitului au dispărut, fapt care creează probleme

suplimentare privind localizarea unora dintre limitele suprafeței cercetate.

Locuințele identificate în ultimele campanii se înscriu în tipul specific perioadei secolelor V-VII p. Chr. cercetate în mai multe dintre siturile aflate în valea Budureasca (Budureasca 4 “Puțul Tătarului”, Budureasca 3 “La Greci”, Budureasca 5 “La Oncești”, etc.) Astfel, locuințele au o formă rectangulară, adâncite în pământ între 0,80 și 1 m, având gropi pentru stâlpii de susținere a structurii de rezistență amplasați la colțuri și uneori pe și pe mijlocul laturilor. Instalația de foc este în majoritatea situațiilor anejată din pietre legate cu lut și amplasată în cultul de nord sau nord-vest/nord-est. Dintre locuințele recent cercetate în ultima perioadă în sectorul de sud al sitului Budureasca 4 “Puțul Tătarului”, amintim locuința B 26, identificată în campania din anul 2013. Locuința a fost observată în secțiunile S VII și S VIII, carourile 19 - 23, la adâncimea de 1 - 1,13 m față de nivelul actual de călcare. Construcția are o formă rectangulară cu colțurile ușor rotunjite și dimensiunile de 4 x 3,60 m. Locuința se adâncește în pământ cu aproximativ 0,80 - 0,90 m de la nivelul de observare. Instalația de foc este situată în colțul de nord - vest și este de tipul cuptoarelor construite din pietre de râu legate cu lut. Din structura constructivă a acesteia nu a fost observată decât o groapă de stâlp plasată pe latura de vest. Inventarul este alcătuit din fragmente ceramice, cuțite din fier, cataramă din bronz, majoritatea descoperite în umplutura locuinței, dar și în zona din fața instalației de foc. O a doua locuință, notată B 27, a fost identificată și cercetată la aproximativ 7 m vest de B 26, în secțiunile S VII și S VIII, carourile 30 - 34, la adâncimea de 0,90 - 1,10 m față de nivelul actual de călcare. Locuința este adâncită în pământ, de formă rectangulară, cu colțurile rotunjite. Instalația de foc intră în profilul de nord al S VIII. În pământul din umplutura complexului și în jurul acestuia au fost recuperate numeroase fragmente de zgură de fier și fragmente ceramice. A treia locuință aparținând secolelor V-VII p. Chr. a fost identificată în S VIII, în carourile 42 - 46, la adâncimea de 1,20 m. Aceasta a fost notată ca B 28 și intră în profilele de nord și sud ale S VIII.

În sectorul sudic al sitului Budureasca 4 “Puțul Tătarului” au fost identificate și cercetate parțial și două locuințe aparținând latenului getic. Această descoperire împinge spre sud spațiul ocupat de așezarea identificată în cercetările din anii 2002-2007 din sectorul nordic al sitului. Aceste observații sunt cu atât mai importante cu cât pe planul de situație existent pentru cercetările de dinainte de 1989, nu sunt figurate complexe de locuire aparținând acestei perioade. În ceea ce privește structura celor două locuințe aparținând nivelului latene acestea sunt construcții de suprafață, spațiul lor fiind delimitat datorită pigmentației puternice și a bucăților provenite de la lipitura pereților. De pe suprafața locuințelor au fost recuperate numeroase materiale ceramice, repartiția acestora contribuind la delimitarea zonei interioare a locuințelor. Până în prezent nu au fost identificate instalații de foc în interiorul locuințelor, deoarece spațiul lor se extinde dincolo de zona cercetată.

În paralel cu cercetarea arheologică s-a lucrat la reorganizarea depozitului arheologic aflat la baza șantierului. Astfel, s-a continuat schimbarea ambalajelor (cutii și pungi) în care sunt păstrate materialele arheologice rezultate în urma cercetărilor arheologice efectuate în valea Budureasca în decursul celor peste 50 de ani (cercetări sistematice și periegeze). Odată cu această operațiune de schimbare în noile cutii din lemn se întocmește câte o fișă de evidență primară a materialului arheologic pentru fiecare

cutie, ca prim pas în vederea realizării unei evidențe computerizate a materialului arheologic de la Budureasca. Pentru fiecare pungă se menționează proveniența materialului, fie după marcajul fragmentelor ceramice, fie după marcajul existent pe pungi sau bilete, păstrându-se și aceste însemne în noua pungă.

Întreg efortul de a reconstitui planul general al cercetărilor de la Budureasca 4 "Puțul Tătarului", precum și reorganizarea depozitului și digitizarea informației arheologice au ca punct final elaborarea unei monografii cât mai complete și complexe a sitului mai sus menționat. În situația în care cercetările privind cea de-a doua parte a mileniului I p. Chr. sunt într-un vizibil regres, valorificarea și introducerea în circuitul științific al cercetărilor arheologice de la Budureasca 4 sunt de mare interes pentru înțelegerea acestei perioade.

Bibliografie

Victor Teodorescu, *Despre cultura Ipotești-Cândești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei*, SCIV, 15, 1964, 4, p. 485-503

Victor Teodorescu, *O nouă cultură arheologică recent precizată în țara noastră: cultura Ipotești-Cândești (sec. V-VII e.n.)*, Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de istorie, decembrie 1964, vol. 2, București, 1971, p. 104-130

Victor Teodorescu, *Centre meșteșugărești din secolele V/VI-VII*, București, 9, 1972, p. 73-97

Victor Teodorescu, Vasilel. Dupoi, Marinela Peneș, Dan Lichiardopol, Gheorghe Panait, *Stațiunea arheologică de la Budureasca, jud. Prahova (complexele daco-romane și străromânești)*, MCA, 1993, p. 365-388

Andrei Măgureanu, *O aplica avară descoperită la Budureasca (județul Prahova)*, Argeșis, XIV, 2005; p. 189-202

Andrei Măgureanu, Bogdan Ciupercă, *The 6th-8th Centuries metalurgical activitz from Budureasca Valley. The Moulds.*, Acta Musei Napocensis, 2007, p. 291-318;

Victor Teodorescu, *Studii și cercetări arheologice în Muntenia, Ploiești*, 2009

Bogdan Ciupercă, Andrei Măgureanu, *Unele observații asupra problemei tiparelor din secolele V-VII descoperite în spațiul extra-carpatic*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie, 1, 2009, p. 149-158

Bogdan Ciupercă, *Câteva puncte de vedere privind activitățile meșteșugărești și spațiile de "producție" între Carpați și Dunăre în secolele VIII-X*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie, 3, 2011, p. 223-232

Andrei Opaț, *Două amfore de la Budureasca și Cireșanu*, Arheologia Mileniului I p. Chr. Interferențe culturale la Dunărea de Jos, București, 2011, p. 103-118

Andrei Măgureanu, *Considerații privind o piesă de bronz descoperită la Budureasca*, SCIVA, 3-4, 2012, p. 313 – 320

Bogdan Ciupercă, *Observații asupra unor topoare de luptă din colecțiile Muzeului Județean de istorie și Arheologie Prahova*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie, 6, 2014, p. 143-150.

18. Castrul roman, termă și vicusul militar de la Călugăreni, jud. Mureș

Punct: Castrul roman, termă și vicusul militar

Nr. Autorizație: 81/2014

Cod sit: 116616.01; 116616.02

Cod LMI: MS-I-m-A-15354.02

Colectiv: Nicoleta Man - responsabil (MJM), Panczel Szilamer - responsabil de sector (MJM), Daniel Cioată - responsabil de sector (MJM), Manuel Fiedler - responsabil de sector, Coralia Crișan (MJM), Sorin Cociș (AIACluj), Silvia Mustăță (MJM), Alpar Dobos (MJM), Vass Lorand (MJM), Sido Kata (MJM), Otvos Kappany (MJM), David Petruț (MJM)

Perioada de desfășurare a campaniei: 4 august – 10 octombrie 2014

Satul Călugăreni face parte din punct de vedere administrativ din comuna Eremitu, județul Mureș. Accesul în sat se face pe drumul județean 153 A. Satul este străbătut de râul Niraj. Distanțele până la cele mai apropiate localități sunt Miercurea Niraj - 15 km, Sovata - 20 km, Reghin - 25 km și Tg. Mureș - 35 km.

Situl se află în apropierea râului Niraj, la capătul vestic al satului, în spatele ultimelor case și a drumului de țară care face legătura cu satul Dămieni. Castrul este amplasat pe terenul arabil din spatele caselor, și parțial se extinde în grădinile de pe lângă case. Vicusul este amplasat de-a lungul drumului spre Dămieni, de-o parte și de alta, având o întindere destul de mare, materialul ceramic extinzându-se pe o suprafață de cca. 5 ha. În primăvara anului 2013, termele au fost identificate prin prospecție geomagnetică, în dreapta drumului principal de ieșire din sat, la aproximativ 300 m de castru.

În campania de cercetări arheologice 2014 s-au continuat săpăturile în cele 3 sectoare începute anul trecut. Principalele obiective ale campaniei din anul 2014 au fost următoarele: corelarea datelor oferite de geofizică cu realitățile arheologice, stabilirea planimetriei părții de nord-vest a Principiei, a termelor și a clădirii din vicusul militar. De asemenea, s-au urmărit fazele de construcție și de reconstituire a secvenței cronologice a structurii și identificarea tipului de activități care au avut loc aici în epoca romană.

Sectorul I. Principia castrului roman

Cercetările, în principia, au debutat în anul 2013, pe o suprafață de 10 x 15 m, în care au fost decopertate aedesul și două încăperi dinspre nord. În acest an, suprafața inițială a fost extinsă cu 15 x 5 m, înspre est (basilica clădirii) și s-a continuat cercetarea aedesului, a celor două oficii care au funcționat aici în epoca romană, precum și al bazilicii. Campania 2014 s-a axat pe fazele de demolare și de utilizare a clădirii în ultimele sale etape de funcționare. Una dintre cele mai importante aspecte care au fost documentate (în partea exterioară a clădirii, birourile din spate) este reprezentată de o distrugere târzie cauzată de un incendiu care a afectat clădirea până la sfârșitul ultimei faze de utilizare. În partea vestică a șanțului de fundație a zidului exterior au fost surprinse urme de bărne orizontale arse, care pot fi corelate cu existența unei faze de lemn a construcției. Urme ale unei demolări masive au fost evidențiate și în exteriorul principiei, unde există un strat gros de țigle și olane care provin din prăbușirea acoperișului clădirii. S-a continuat decopertarea interiorului primei încăperi din stânga aedesului, unde a fost îndepărat o parte din lutul de

umplutură și unde au fost identificate 4 gropi de pari cu diametrul cuprins între 25 și 30 cm, care par să facă parte din structura de lemn al unei faze intermediare.

În colțul de sud-est al zidului din fața aedesului a fost descoperit un bloc de piatră rectangular cu o nișă de prindere la mijloc, încastrat în structura zidului, probabil din rațiuni arhitecturale. Zidul, probabil din cărămidă, nu s-a păstrat, dar împreună cu baza de altar alcătuia o mică intrare monumentală între basilica și aedes. Fragmentele de gresie, profilate și inscripționate, descoperite în fața blocului rectangular, dovedesc că acestea făceau parte din altar sau dintr-o bază de statuie.

Sectorul II. Termele castrului roman

În acest an s-au cercetat două suprafețe: B2 și B3 care au avut drept obiectiv determinarea planimetriei termelor înspre sud. Ca și în campania precedentă, cercetările au fost mult îngreunate de gropile moderne și contemporane, care se intersectează de multe ori și care au urmărit exploatarea pietrelor din zidurile termelor.

Suprafața B2 cu dimensiunile de 10 x 5 m, a fost trasată la sud de suprafețele B și B1 cercetate anul trecut, păstrând un martor de 0,50 m între ele.

În B2 a apărut un fragment de podea (*opus signinum*) cu dimensiunile de 1,20 x 0,60 m, la adâncimea de 0,20 - 0,25 m, imediat sub stratul vegetal. Podeaua a fost amenajată pe un strat de umplutură din lut și întărit în partea de sus cu un strat de piatră de râu. La nord este mărginită de un zid (*opus incertum*) din piatră de carieră (2 x 0,90 m), surprins puțin în colțul nord-estic al secțiunii. Acesta se intersectează perpendicular cu fundația unui alt zid, din piatră de râu fără material de legătură. Această fundație s-a păstrat pe o lungime de 3,20 m și are o lățime cuprinsă între 0,60 și 0,80 m. Alte două asemenea fundații din piatră de râu, din care se păstrează doar un singur rând de piatră se află unul în partea estică a secțiunii, la 0,90 m distanță de primul, de care este despărțit printr-o amenajare artificială de lut, care a fost folosită ca margine de susținere pentru ambele ziduri. Această fundație are orientarea nord-sud, cu o lungime de 2,80 m și o lățime de 1,40 m. În partea sudică se unește perpendicular cu o altă fundație, păstrată la același nivel cu prima, cu lungimea de 4,60 m. Înspre vest, acesta se termină în dreptul podelei mari (descoperită în B3). În mijlocul secțiunii, există un strat de demolare format din cărămizi mari, dispuse destul de compact pe o suprafață de 1,40 x 1,20 m, iar spre vest se continuă cu o lentilă mare de mortar într-o singură bucată. În colțul nord-vestic al secțiunii a apărut fundația din piatră de râu a unei abside, în care, pe alocuri se păstrează urmele de mortar, având deschiderea exterioară de 5,80 m și lățimea maximă de 1,50 m. În interiorul arcului, absida prezintă o umplutură de lut, care a constituit platforma pentru nivelul de călcare, nivel demonstrat de fragmentele de *opus signinum*, păstrate numai în profilul nordic. Între pietrele de fundație a absidei și lut se păstrează o lentilă groasă de arsură.

În colțul sud-estic al secțiunii (cu extindere în B3) a apărut un strat gros de arsură (0,10 - 0,20 m) peste o amenajare în trepte din lut. Pare a fi o zonă apropiată de praefurnium, pe aici fiind angrenat aerul cald și cenușa spre sistemul de hypocaust. Între absidă și această zonă de arsură există un canal care intră în profilul vestic și traversează secțiunea pe o lungime de 4 m. Canalul este săpat în trepte, iar în prima treaptă se păstrează 4 gropi de pari, dispuse la distanțe egale de 0,70 - 0,80 m. La 4 m acest canal se intersectează cu altul, de data aceasta un canal amenajat, care pornește din fața absidei, cu lățimea cuprinsă între

0,60 și 1 m mărginit de două rânduri de cărămizi dispuse pe lungime. Întreg canalul era plin cu un strat de cenușă și cărbune gros de 0,20 m. Acest canal se unește cu fundația care mărginește podeaua din S3, iar urmele de arsură se continuă deasupra rândului de pietre, până între cele două podele.

Suprafața B3 (10 x 5 m) este o extensie înspre sud a suprafeței B2. În jumătatea nordică, la mijlocul secțiunii cu dimensiunile de 2,80x2,60 m s-a păstrat o podea (*opus signinum*) aproape în stare perfectă cu trei nivele de refacere. La distanța de 1,20 - 1,60 m înspre est de aceasta, la aceeași adâncime (0,25 m), imediat sub stratul vegetal s-a păstrat a doua podea cu dimensiunile actuale de 1,10 x 2,60 m, cele două fiind paralele și despărțite de un canal pentru trecerea aerului cald, în prima fază și apoi de un perete cu fundația din piatră de râu, ambele cu lățimea de 1,20 - 1,60 m. Podeaua estică prezintă o înclinație evidentă spre sud-est. În partea sudică, cele două podele se închid într-un perete, din care se păstrează o parte din fundația de piatră de râu, lung de 5,10 m și cu o lățime de 0,70 - 0,90 m. De asemenea, pe latura vestică a podelei mari se păstrează urmele unui perete, tot cu fundația din piatră de râu. Urmele sunt slab conservate din cauza exploatării medievale și moderne a pietrei din terme. În colțul sud-estic al secțiunii a apărut un șanț adânc de 1,80 m, săpat în trepte, cu mult material arheologic, care ar putea fi șanțul unui zid, deoarece la baza lui s-au păstrat câteva pietre de râu de mari dimensiuni.

În jumătatea vestică a secțiunii s-a descoperit un șanț, cu lățimea maximă de 1,60 m, săpat în 3 trepte și înălțimea totală de 5,10 m. Pe prima treaptă s-au păstrat urmele a 4 gropi de pari, pe ambele părți, cu diametrul de 0,15 - 0,20 m. Se pare că acest șanț poate fi interpretat ca un canal de apă, deși fragmentele de conductă sunt mai puține decât în canalul din B2. Mai mult, traseul acestui canal pare să se întâlnească cu celălalt undeva în vestul ariei cercetare, în interiorul suprafeței, distanța dintre ele fiind de 2,20 m. În campaniile viitoare vom urmări întinderea spațială a termelor, delimitarea încăperilor și dispunerea exactă a instalațiilor.

Sectorul III. Vicusul militar

Suprafața C1 cu dimensiunile de 12 x 7,5 m a fost trasată în sudul suprafeței C din anul trecut, la 0,50 m distanță. Pentru o viziune de ansamblu asupra complexului care a fost descoperit parțial în C/2013 și care am concluzionat că se extinde spre sud, s-a mai decopertat o suprafață de 12 x 3 m, denumită C2 la distanța de 0,50 m de C1. În ambele suprafețe, cercetarea a înaintat până la adâncimea de 0,50 - 0,60 m, urmând ca dezvelirea complexelor să fie finalizată în campania următoare.

Campania arheologică din anul 2014 a avut drept scop cercetarea a 3 sectoare importante:

1. Principia castrului, din care au fost decopertate aedesul, cele două birouri dinspre nord și o parte din basilica;

2. Termele castrului, din care au fost surprinse zidul exterior, 3 încăperi dotate cu instalație de hypocaust și 3 încăperi identificate numai după traseul zidurilor și a fragmentelor de podea păstrate.

3. O locuință din vicusul militar, de mari dimensiuni, surprinsă parțial (numai fundația unui perete lung cu dimensiunile de 9 m x 0,80 m x 0,40 m) care traversează oblic secțiunea.

În anul 2015, cercetarea arheologică a sitului de la Călugăreni se va concentra pe cele 3 sectoare cercetate în 2013 și 2014.

Abstract

The archaeological excavations in 2014 in the Roman site of Călugăreni were focused on 3 important sectors:

1. The principia of the roman fort, which have been uncovered the aedes, two offices and a part of the basilica;

2. The thermae of the fort, of which were caught the outside wall and six rooms.

3. A dwelling of military vicus, a large one, partially surprised (only the foundation of a long wall with dimensions of 9 m x 0,80 m x 0,40 m), crossing angle the section.

In 2015, the archaeological research of the site of Călugăreni will be focus on the three sectors started in 2013.

19. Capidava, com. Topalu, sat Capidava, jud. Constanța

Punctul "Cetate"

Nr. Autorizație: 45/ 2014

Cod RAN 63063.1-12

Cod LMI CT-I-s-A-02600

Conf.dr. Ioan C. Oprîș (coordonator științific, FIB-UB), dr. Al. Rațiu (MNIR) - (sectoarele III, VII *intra muros*); dr. Al. Rațiu, conf.dr. Ioan C. Oprîș (sectorul VII); conf.dr. Ioan C. Oprîș, Tiberiu Potârniche (MINAC) – sectorul de est *intra muros*; dr. Cătălin Ionuț Dobrinescu (MINAC – responsabil sector), prof.dr. Zeno Pinter, dr. Claudia Urduzia (ULBS, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu) – sectorul X *extra muros*.

Relevu arhitectură și consultanță conservare primară anuală: arh. Anișoara Sion

Perioada de desfășurare a campaniei: 7 iulie 2014 - 31 octombrie 2014

Cercetările arheologice de la Capidava, cât și operațiunile de prelucrare a materialului arheologic rezultat și de alcătuire a rapoartelor de cercetare s-au desfășurat în campania 2014 pe durata lunilor iulie-octombrie. Rezultatele obținute în acest an sunt apreciable, în ciuda finanțării târzii puse la dispoziție de către MC, abia din cursul lunii septembrie a.c. În această situație cercetarea arheologică a înregistrat o amploare diminuată și o reevaluare din mers a planului anual al membrilor colectivului și ale instituțiilor partenere.

Conservare primară. În paralel cu cercetările arheologice s-au desfășurat și lucrări de conservare primară, dar acestea - cerute de întreținerea sitului și de săpăturile arheologice curente în obiectivele arhitecturale din cetatea romană și bizantină de la Capidava - au fost rapide și locale, pe măsura finanțării și timpului acordat prin contractul cu MC. Ele au avut în consecință drept unic obiectiv, situat în sectorul VII al cetății, tocmai clădirea situată la SV de Corpul de Gardă, înspre Dunăre). Operațiunile de conservare primară au constat în turnarea șapei de protecție, după ce zidurile perimetrice fuseseră conservate într-o campanie mai veche (din 2008). Zidurile păstrate ale clădirii respective se păstrează pe o lungime de 23 m (o dispunere în forma literei T), iar grosimea zidului este de cca 75 cm. Lucrările au fost efectuate în regie proprie, cu lucrători/zilieri din com. Topalu, specializați în aceste operațiuni încă din precedentele campanii.

Atunci acest mare edificiu așezat pe terasa dinspre Dunăre a fost conservat pe secțiunile păstrate, respectiv zidul perimetral

bine păstrat dinspre Corpul de Gardă și strada care desparte cele două edificii oficiale ale cetății, alături de un zid interior (compartimentare), care pornea înspre fluviu. Date fiind dimensiunile și aspectul monumental al edificiului, chiar și păstrat în partea sa NE (interiorul și latura dinspre Dunăre, de SV, fiind afectate de așezarea de bordeie, alunecare de teren etc.), impunea conservarea. Conservarea acestuia aduce și mai buna fixare a terasei, dată fiind diferența de nivel de cca 2 m între nivelul de călcare pe strada dintre edificiu și corpul de gardă și interiorul primului.

Cercetările arheologice propriu zise au continuat, cu sprijinul instituțiilor partenere (UB-FIB, MINAC, ULBS) în 3 sectoare *intra muros* (sectoarele III și distinct sectorul VII, unde înregistrăm o a doua campanie consecutivă de cercetare a comandamentului roman târziu – *Principia*, respectiv sectorul de est al cetății) și doar într-unul singur dintre cele *extra muros* (sectorul X), în spațiul ocupat de necropolele Capidavei.

Intra muros. Sectoarele III și VII. Săpăturile au avut ca rezultat un sondaj de control în camera III din C1/1994 (8 m²) din sectorul III al cetății. În sectorul VII, unde au continuat cercetările din *Principia* romană târzie, au fost cercetate suprafețele S 1 și S 3, S 4, S 5 (fiecare 4 x 4 m – total 64 m²). Respectivul proiect, ajuns la a doua campanie arheologică își propune obținerea sistematică a informației arheologice și arhitecturale asupra respectivei clădiri oficiale dotată cu absidă, de epocă romană târzie. Edificiul a fost sever afectat de alunecări de teren înspre Dunăre în perioadă târzie și mai ales prin suprapunerea sa în etapa finală de locuire a Capidavei cu o densă distribuție a locuirii în bordeie mediobizantine. Sectorul de est. Aici cercetările au avut în vedere patru zone distincte: încăperea C1, încăperea C6, martor sud-vest C 12 și coridor sud-est C1, însumând o suprafață de cca 50 m². Pe verticală, excavația s-a desfășurat la adâncimi diferite, încadrându-se între 0,00 m – 1,15 m în cazul încăperii C.1, respectiv -0,90 m – 3,35 m în cazul încăperii C.6.

Extra muros a fost cercetat în campania 2014 doar sectorul X. Cercetarea din acest an a continuat cercetările anterioare din anii 2010-2013 de la Capidava, sector X, mai precis pe terasa B, concentrându-se în special asupra cimitirului medieval de aici. Pe de o parte a continuat cercetarea în secțiunile deschise în anul anterior (S II, cu dimensiunile 2 x 7.50 m), pe de altă parte au fost deschise două noi secțiuni, S III (10 x 2 m) și S IV (8 x 2 m), la vest de secțiunile S Ib (10 x 3 m) și respectiv S II. Suprafața totală cercetată în campania 2014 este de 51 m².

Și în campania 2014 cercetarea de la Capidava a fost realizată în regim de șantier-școală, cu participarea studenților, masteranzilor și doctoranzilor de la Universitatea din București, respectiv ai Facultății de Științe Socio-Umane de la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu la cercetările din cursul lunilor iulie-august a.c.

În GIS-ul deja existent al sitului urmează a fi integrate în prima parte a anului 2015 (premergător viitoarei campanii) descoperirile curente din cetate sau din zona extramurană. Cercetarea la Capidava decurge în baza unui nou protocol de colaborare inter-instituțională, datat iulie 2013, între parteneri (unde Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța este organizatorul săpăturilor și administratorul sitului, iar Universitatea din București deține în continuare coordonarea științifică prin conf.dr. Ioan C. Oprîș).

Punct: Sector III, VII, intra muros

Cod sit: 63063.01 (cetate)

Colectiv: conf.dr. Ioan Carol OPRIȘ (UB – FIB), dr. Alexandru Rațiu (MNIR), MA Mihai Duca (MNIR).

Perioada desfășurării cercetării arheologice: 28 iulie - 17 august 2014 (cu prelungire de prelucrare a materialelor, curățare, fotografii în septembrie a.c.).

Suprafața cercetată: sondaj de control în camera III din C1/1994 (8 mp); suprafețele S 1 și S 3, S 4, S 5 (fiecare 4 x 4 m) în *Principia* romană târzie – sector VII.

Sector III *intra muros*. Clădirea C 1/ 1994 – sondaj de control. În sectorul III a continuat cercetarea în clădirea C1/1994, prin sondarea elementelor arhitecturale anterioare construcției respective, ale cărei începuturi ar putea fi plasate în secolul IV p.Chr. Săpătura s-a concentrat asupra colțului de NV al Camerei III, pe o suprafață de 8 mp și pe o adâncime de 0,8 - 1 m. Între elementele constructive anterioare ridicării C 1/1994 se distinge un zid din piatră și mortar, paralel cu zidul de SV al clădirii, cu aspect și mod de construcție total diferit (mortar de bună calitate, dimensiuni mult mai mari, respectiv o grosime de 1,1 m față de 0.60-0.65 m pentru zidurile perimetrale și de compartimentare ale C 1/1994). Acest zid a mai fost surprins în colțul de sud-est al aceleiași camere, unde cotește înspre Dunăre, trecând pe sub zidul perimetral al „Corpului de Gardă” (sau *horreum*). Este interesant de observat faptul că zidul timpuriu nu a fost folosit ca bază sau fundație pentru ridicarea noii clădiri, zidul perimetral al acesteia de pe latura sudică fiind construit la doar 0,3 m paralel cu zidul timpuriu. Acesta din urmă a fost însă integrat în podeaua camerei în perioada târzie, în substrucția nivelului de locuire, ceea ce a presupus nivelarea întregii suprafețe. Dată fiind dispunerea sa față de zidurile perimetrale ale C 1/1994 și caracteristicile locale ale fundațiilor acestora, dar și alte elemente întâlnite în teren (o șapă compactă din mortar care nivelează dărâmătura clădirii timpurii căreia îi va fi aparținut zidul masiv), nu am reușit pentru moment să epuizăm săpătura, respectiv să atingem partea inferioară a fundației C 1/1994.

Sectorul VII *intra muros*. *Principia*.

Campania 2013 – inițierea săpăturii la *principia* romană târzie. În sectorul VII săpăturile s-au reluat după o întrerupere de câțiva ani, prin inițierea unui nou proiect de cercetare, al cărui obiectiv declarat este obținerea tuturor informațiilor posibile asupra edificiului cu absidă, denumit în literatura de specialitate a sitului Capidava „*principia* târzie”. Cercetarea arheologică a acestui edificiu a fost proiectată conform unui plan multianual, implicând o săpătură în suprafață (după împărțirea în carouri de 4 x 4 m, fără martori). Realizarea efectivă a proiectului a fost încredințată dr. Alexandru Rațiu (reprezentant MNIR - instituție parteneră). Clădirea a fost împărțită în 2013 prin mijloace topografice, înaintea săpăturii propriu zise, în 35 astfel de carouri, cercetarea lor urmând a fi făcută într-o ordine prestabilită, în așa fel încât să permită înregistrarea cât mai multor informații stratigrafice posibile. În campania din 2013 au fost cercetate 2 din cele 4 suprafețe propuse, în fiecare dintre acestea atingându-se nivelul de secol VI p.Chr.

Astfel în S1/2013 a fost repus în evidență zidul perimetral de nord al edificiului, zid aflat azi la 30-40 cm sub actualul nivel de călcare, dar care apare în publicațiile mai vechi (planurile I și II din finalul monografiei Capidava I, 1958) ca fiind la suprafață, la nivelul

solului actual. În această suprafață au fost descoperite și urmele a două bordeie medievale distruse, din alcătuirea cărora se poate totuși distinge groapa și podeaua interioară. De asemenea sub podelele medievale a fost cercetat ultimul nivel roman-târziu, cel de sfârșit de secol VI, cu distrugere și ardere masivă. În acest nivel au fost apoi descoperite o cantitate importantă de ceramică romană specifică perioadei, dar și un perete prăbușit construit din cărămizi de chirpici.

Situația din S2/2013 a fost mult diferită față de suprafața cercetată la o distanță de doar 4 m NE de aceasta. S2/2013 este situată în jumătatea de sud a clădirii, dacă considerăm jumătatea fiind o axa imaginară ce pornește de la jumătatea absidei și împarte clădirea longitudinal. În aceasta parte a edificiului bordeiele medievale au afectat clădirea mult mai tare decât în partea sa de nord, respectivele locuințe fiind și mai mari și mai bine realizate în această zonă (cu pereții întăriți cu piatră). Bordeiele medio-bizantine au fost cercetate aici în anii 1950-1960, iar de atunci vegetația și coroziunea solului a schimbat complet datele situației în această zonă. Astfel săpătura din S2/2013 a însemnat în primă fază o curățare a vechilor săpături și o încercare de aducere la un numitor comun măcar pentru nivelurile inferioare, de secol VI sau de secol IV, cu situația din jumătatea de nord a edificiului. Cert este că am descoperit o podea distrusă parțial de rădăcina unui „oțetar”, dar rămâne încă de cercetat cărei perioade constructive a clădirii poate fi atribuită această podea.

Campania 2014. În sectorul VII s-a continuat cercetarea edificiului cu absidă, denumit în literatura de specialitate a sitului Capidava „*principia* târzie”, cu atacarea altor trei astfel de suprafețe, denumite S3, S4 și S5, concomitent continuând cercetarea în suprafața S1. Dispunerea în plan a suprafețelor S3-S5 este în continuarea suprafeței S1 pe axa est-vest a clădirii. S-a ales strategic această formulă, care poate oferi o imagine stratigrafică longitudinală foarte clară pentru întreg interiorul edificiului. Suprafețele au fost săpate succesiv înregistrându-se, atât foto cât și grafic, secvențele stratigrafice ce ulterior au fost demontate.

Astfel suprafața S3 a fost proiectată la est de S1, conform planului prestabilit. În această suprafață au fost descoperite și urmele a două bordeie medievale distruse, din alcătuirea cărora se poate totuși distinge groapa și podeaua interioară. Materialul ceramic descoperit în nivelul medio-bizantin este foarte bogat: vase de provizii, oale de bucătărie și un opaiț medieval. De asemenea sub podelele medievale a fost cercetat ultimul nivel roman-târziu, cel de sfârșit de secol VI, cu distrugere și ardere masivă. În acest nivel au fost apoi descoperite o cantitate importantă de ceramică romană specifică perioadei, dar și un zid de compartimentare construit din piatră legată cu pământ. Zidul era dispus pe podeaua de lut gros și foarte bine tasat, iar direcția zidului este perpendiculară pe zidul perimetral de nord al edificiului. La demontarea acestui zid au apărut, imediat sub pietre, mai multe fragmente de ceramică fină cu decor *barbotinat*. Din nivelul de secol VI în campania 2014 poate fi menționat mai multe fragmente de platou de tip ARS, fragmente de amfore specifice, fragmente de pahare din sticlă (fragment din picior) etc. Nivelul final în care s-a oprit săpătura este cel de secol IV, a cărui cercetare se va concretiza ulterior.

Suprafața S4 este situată în continuarea lui S1 pe axa est-vest, dispusă diametral față de S3. Succesiunea stratigrafică din această suprafață este identică cu cea întâlnită în S1 sau S3. Nivelul medio-bizantin este reprezentat aici de urmele a două

bordeie, din care se păstrează doar zona vetrei și parte din peretele adiacent. Materialul medieval este bogat, în general fragmente ceramice, din diverse grupe tipologice. Nivelul de secol VI este, la fel ca în restul cercetărilor din acest nivel din restul cetății, caracterizat de distrugere masivă prin incendiu. Cel mai important element constructiv cercetat în S4 este colțul de nord al zidului perimetral al clădirii. Prin această descoperire s-a putut stabili cu exactitate dimensiunea clădirii, având înregistrate astfel toate laturile acesteia. Descoperirile arheologice de obiecte din S4 sunt în aceeași notă cu restul săpăturii: fragmente de amfore, ceramică pentru servitul mesei și al lichidelor (câni, cești, platouri etc.).

Ultima suprafață cercetată în campania 2014 este S5, suprafață situată în continuarea lui S3 pe axa est-vest a clădirii. Această suprafață a fost cercetată până la nivelul de secol VI, fără a se descoperi elemente constructive noi. Nivelul medieval este lipsit de conținut, nu sunt semnalate bordeie, iar în ceea ce privește descoperire de material arheologic acesta este format din fragmente ceramice dispersate. Nivelul de secol VI însă este foarte bogat cu descoperiri diverse și interesante. În vecinătatea zidului perimetral de nord am descoperit o piatră de moară, fragmentară, dar întregibilă. În vecinătatea acesteia am descoperit un număr de 12 greutatea de război de țesut în formă de trunchi de piramidă, confecționate din chirpici nears. Poate cea mai interesantă descoperire este o lamă din fier pliată în patru, care poate va fi aparținut unei arme de dimensiuni mici (ca ipoteză de lucru). Restaurarea acesteia ar putea aduce mai multe argumente și clarificarea funcționalității. Restul materialului arheologic descoperit este format din ceramică, în mare măsură fragmentară, dar și din piese întregi, precum o amforetă și un opaiț.

20. Capidava, com. Topalu, sat Capidava, jud. Constanța

Punct: Sectorul de est

Cod sit: 63063.01 (cetate)

Colectiv: Tiberiu Potârniche (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța), conf.dr. Ioan Carol OPRIȘ (Universitatea din București – Facultatea de Istorie).

Perioada desfășurării cercetării arheologice: 17 septembrie - 31 octombrie 2014 (cu prelungire de prelucrare a materialelor, curățare, fotografii în noiembrie a.c.).

Suprafața cercetată: cercetările au avut în vedere patru zone distincte: încăperea C1, încăperea C6, martor sud-vest C12 și coridor sud-est C1, însumând o suprafață de cca 50 m². Pe verticală, excavația s-a desfășurat la adâncimi diferite, încadrându-se între 0,00 m – 1,15 m în cazul încăperii C1, respectiv -0,90 m – 3,35 m în cazul încăperii C6.

Campania din toamna anului 2014 desfășurată în sectorul de est al cetății romano-bizantine și medieval timpurii de la Capidava s-a derulat în patru puncte distincte, după cum urmează: încăperea C1, încăperea C6, martor sud-vest C12 și coridor sud-est C1.

Într-o primă fază a campaniei, după realizarea curățeniei specifice a sectorului de est, s-a trecut la demontarea martorului sud-vestic al încăperii C12, plasat în apropierea porții principale a fortificației. Demontarea s-a realizat succesiv pe straturile înregistrate anterior prin metode grafice. Au fost recuperate

materiale ceramice și osteologice, cuie de fier precum și fragmente de sticlă provenind de la ferestre. În urma demontării s-a constatat faptul că latura de sud-est a încăperii C14, a fost distrusă de un bordei medieval, denumit convențional (temporar) B1/2014. În cazul acestui complex au fost identificate podeaua, respectiv nivelul de călcare, din interiorul său fiind recuperate un vas borcan din sec. X-XI, precum și alte fragmente ceramice specifice.

În ceea ce privește încăperea C1, cercetarea și-a propus continuarea investigației începute în campania 2012. Atunci, încăperea a fost secționată longitudinal pe direcția NV-SE, fapt ce a relevat prezența a două vase de tip *dolium*, plasate pe latura de NV, precum și fundația unui zid de piatră legată cu pământ, databile în a doua jumătate a secolului al VI-lea. În campania 2014 am efectuat săpătura arheologică în cea de-a doua jumătate a încăperii, denumită convențional SII. Pe latura de nord-vest a fost descoperit un alt vas de tip *dolium*, de mai mici dimensiuni și într-o stare de degradare avansată. În colțul de est al încăperii C1 a fost înregistrată prezența unui zid din piatră legată cu pământ, ce închide, într-un unghi aproape drept, incinta sudică a sectorului de est cu latura de NE a încăperii C1. Materialul arheologic descoperit aici este relativ sărac, fiind reprezentat din câteva fragmente ceramice și obiecte metalice. Din punct de vedere stratigrafic, în urma cercetării au fost identificate nivelul de călcare din perioada finală a funcționării edificiului, nivelul de distrugere marcat de resturi de bărne incinerate, cenușă și fragmente provenind de la materialele de construcție folosite precum și distrugerea ulterioară, finală, reprezentată de multitudinea de țigle și olane ce au alcătuit acoperișul edificiului.

Datorită zidului descoperit în colțul estic al încăperii C1 am efectuat o secțiune exterioară, paralelă, pentru verificarea traseului acestuia. Este cea de-a treia zonă a sectorului de est, cercetată în cadrul campaniei 2014. Secțiunea are dimensiunile de 6 x 2 m și în interiorul ei au fost identificate trei ziduri, două dintre ele cvasiparalele cu latura de NE a C1, cel de-al treilea fiind perpendicular pe acesta. Zidul central este realizat din piatră legată cu mortar, din elevația lui fiind identificate patru asize. Materialul ceramic recuperat este variat, fiind prezente aici fragmente ceramice africane, ceramică cu barbotină, dar și fragmente ceramice aparținând amforelor de tip LR1. Perimetrul va fi extins în campania viitoare pentru a identifica traseul eventualelor încăperi.

Cea de-a patra zonă cercetată în cadrul campaniei 2014 este reprezentată de încăperea C6, care are lungimea de 6,25 m și lățimea de 6 m. Din acest motiv, pentru verificarea stratigrafiei și a elementelor de ordin constructiv am efectuat o secțiune longitudinală pe direcția NE-SV, denumită S I și având lățimea de 2 m. Secțiunile proiectate S II și S III, tot cu lățimea de 2 m, vor fi cercetate în campania viitoare, această metodă fiind preferată pentru o facilă evacuare a pământului excavat. Cercetarea a debutat la adâncimea de -0,90 m față de nivelul actual de călcare. În urma cercetării arheologice a fost înregistrat nivelul de distrugere romano-bizantină de la sfârșitul secolului al VI-lea, caracterizat prin fragmente de țigle, olane, bărne de lemn incinerate, precum și fragmente ceramice specifice. La adâncimea de 1,81 m a fost atins nivelul antic de călcare de la sfârșitul secolului al VI-lea, pentru ca la adâncimea de 2,10 m să fie înregistrat un strat compact de lut curat/loess. La această cotă se oprește și fundația zidurilor încăperii C6, în grund fiind reperată o groapă circulară cu diametrul de 1,36 m, realizată anterior zidului de SV al încăperii C6. Complexul denumit G1 a fost cercetat într-o prima fază pe jumătatea sa nord-vestică, ulterior fiind golit în

întregime. În urma cercetării acestuia au fost recuperate șase bucăți de țiglă de bună calitate, fragmente osteologice animale precum și fragmente ceramice. De asemenea au fost recuperate și trei căni ceramice (două întregi și una fragmentară) plasate pe fundul gropii la adâncimea de 1,10 față de nivelul de conturare (-3,20 m față de nivelul actual de călcare). Săpătura a continuat până la - 3,35 m pentru verificarea gropii, fiind înregistrat loess-ul. La finalul campaniei, din motive de conservare și pentru a nu afecta structura de rezistență a zidului încăperii C6, complexul G1 a fost acoperit integral.

Tot în cadrul cercetării întreprinse în încăperea C6 a fost reperat un al doilea complex denumit G2, plasat diametral opus față de G1. Întrucât descoperirea s-a înregistrat la finalul campaniei zona a fost acoperită pentru a fi conservată în vederea cercetării sale ulterioare în cadrul campaniei viitoare. Arhiva campaniei 2014 (carnet șantier, desene, înregistrarea foto, materialele descoperite) se află la Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

21. Capidava, com. Topalu, sat Capidava, jud. Constanța

Punct: Sectorul X extramuros

Cod sit: 63063.10

Colectiv: dr. Cătălin DOBRINESCU (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța), prof. univ. dr. Zeno Karl PINTER (Universitatea "Lucian Blaga" Sibiu), dr. Claudia URDUZIA (Muzeul Național Brukenthal Sibiu), dr. Beatrice KELEMEN (Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca), cadre didactice, doctoranzi și studenți ai Universității "Lucian Blaga" (Facultatea de Științe Socio-Umane – Departamentul de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă), cadre didactice și masteranzi ai Universității Babeș-Bolyai, voluntari.

Perioada de desfășurare a campaniei: 07 - 19 iulie 2014

Suprafața cercetată: Cercetarea din acest an a continuat cercetările anterioare din anii 2010-2013 de la Capidava, sector X, terasa B și s-a concentrat în special asupra cimitirului medieval de aici. Pe de o parte a continuat cercetarea în secțiunile deschise în anul anterior (S II, de 2 x 7,50 m), pe de altă parte au fost deschise două noi secțiuni, S III (10 x 2 m) și S IV (8 x 2 m), la vest de secțiunile S Ib (10 x 3 m) și respectiv S II.

Cercetările s-au concentrat în special pe dezvelirea mormintelor de înhumatie din necropola medievală, din care 5 morminte au fost cercetate anterior în campania 2010 și 4 în campania 2013. În acest scop în anul 2014 au fost deschise două noi suprafețe (S III și S IV) la vest de secțiunile S Ib și respectiv S II. S-a lucrat de asemenea în continuare în secțiunea S II. Noile suprafețe, ca și continuarea cercetării în cele vechi, au permis descoperirea și cercetarea a 8 noi morminte de înhumatie toate orientate V-E, din care 7 aparțin unor copii și unul singur unui adult, după cum urmează:

M 11 – mormânt de copil (7-8 ani), descoperit în secțiunea S II, la 2,30 - 2,40 m de capătul de sud al acesteia. Scheletul și întreaga suprafață a gropii sunt acoperite de numeroase pietre de dimensiuni medii. Groapa nu se poate distinge de pământul din jur, dar după aranjarea pietrelor se poate deduce că groapa era dreptunghiulară cu colțurile rotunjite. Din inventarul mormântului au

fost recuperate: un fragment dintr-un obiect de fier (de lângă femur), o verigă de bronz (din zona capului), un pandantiv globular de sticlă (de sub clavicula stângă). Dimensiuni: 0,75 x 1,60 m. Adâncimea la conturare: - 0,40 m. Adâncimea finală: - 0,55 m.

M 12 – mormânt de copil (38 săptămâni prenatale), descoperit în capătul nordic al secțiunii S III. Suprafața mormântului a fost acoperită cu pietre, imediat deasupra defunctului. Groapa nu se poate distinge de pământul din jur, dar după modul de aranjare a pietrelor sus menționate se poate deduce că groapa avea formă aproximativ ovală. Dimensiuni: 0,44 x 0,58 m. Adâncimea la conturare: - 0,60 m. Adâncimea finală: - 0,73 m.

M 13 – mormânt de copil (18-24 luni), descoperit imediat la sud de casetarea făcută anul trecut la S Ib, cu posibilă ofrandă animală. Din zon capului a fost recuperată o verigă de bronz. Adâncimea la conturare: - 0,77 m. Adâncimea finală: - 0,88 m.

M 14 – mormânt de copil (6-9 luni), descoperit în capătul de nord al secțiunii S IV. Umplutura gropii se distinge greu de pământul din jur. Forma gropii este dreptunghiulară cu colțurile rotunjite. Dimensiuni: 0,60 x 0,25 m. Adâncimea la conturare: - 0,55 m. Adâncimea finală: - 0,70 m.

M 15 – mormânt de copil (5-6 ani), descoperit în secțiunea S III. Groapa se distinge doar ca și consistență de pământul din jur. Forma este dreptunghiulară cu colțurile rotunjite. Din inventarul mormântului a fost recuperat: un fragment dintr-un obiect de fier (din zona inferioară a coastelor, partea stângă), un fragment dintr-un pieptene de os (din zona capului). Dimensiuni: 1,50 x 0,60 m. Adâncimea la conturare: - 0,70 m. Adâncimea finală: - 0,90 / 0,95 m.

M 16 – mormânt de copil (3-4 ani) aflat parțial în S III. S-a făcut o casetare pentru descoperirea sa integrală. Groapa nu se distinge decât ca și consistență de pământul din jur și are formă aproximativ ovală. Unul dintre brațe se află pe bazin, celălalt pe abdomen. Dimensiuni: 0,40 x 0,72 m. Adâncimea la conturare: - 0,80 m. Adâncimea finală: - 1,05 m.

M 17 – mormânt de adult (24-34 ani, sex posibil masculin), descoperit în secțiunea S III. Groapa se distinge doar ca și consistență de pământul din jur. Forma ei este aproximativ ovală. Din inventarul mormântului a fost recuperat: un fragment dintr-un obiect de fier (din zona inferioară a coastelor, partea stângă), o brățară fragmentară. Din zona bazinului au fost recuperate mai multe oase de copil. Brațele sunt așezate pe lângă corp, dar cele ale antebrațului stâng sunt deranjate. Dimensiuni: 1,80 x 0,65/0,70 m. Adâncimea la conturare: - 0,80 m. Adâncimea finală: - 0,95 m.

M 18 – mormânt de copil, descoperit în marțorul dintre secțiunile S Ib și S III.

M 19 – mormânt de copil (38-40 săptămâni prenatale), descoperit în marțorul dintre secțiunile S Ib și S III, la 0,60 m sud de picioarele M 15. Groapa nu se poate distinge de pământul din jur. Lipsesc oasele de la picioare. Dimensiuni: 0,28 x 0,20 m. Adâncimea la conturare: - 0,70 m. Adâncimea finală: - 0,75 m.

Inventarul mormintelor descoperite în campania 2010 (inel cu pentagramă, un cercel verigă și doi butoni-pandantivi, toate din bronz) au dus la datarea mormintelor în secolul al X-lea – începutul secolului XI. Inventarul recuperat în campania 2014 din mormintele M 11 - M 19 (brățară, verigi de bronz, pandantiv globular de sticlă), sugerează o datare asemănătoare și apartenența la același orizont de înmormântare.

În marea sa majoritate, materialul arheologic recuperat constă în oase umane și animale. Oasele umane au fost

descoperite în mare parte în conexiune anatomică, în morminte. Cele animale au fost descoperite disparat, în stratul de cultură din zonă. Ambele au fost trimise pentru analize la Centrul de Biologie Moleculară din cadrul Institutului de Cercetare în Bio-Nano-Științe al Universității "Babes-Bolyai" Cluj-Napoca, cele animale urmând să facă obiectul unui articol de specialitate în curând. Din stratul de cultură au fost recuperate de asemenea mai multe materiale ceramice, care împreună cu materialul din inventarul mormintelor M 11 – M 19, se află în depozitul șantierului. Cronologic, materialul descoperit în cele nouă morminte poate fi atribuit, ca și cel descoperit în anii anteriori, secolului al X-lea – începutul secolului XI. Cele două monede descoperite din stratul de cultură au fost predate pentru determinare Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

22. Municipiul Caransebeș, comuna Buchini, sat Buchini, Jud. Caraș-Severin – Balta Sărată

Punct: „Câmpul lui Poșta”

Cod RAN: 51029.10

Colectiv: dr. Adrian Ardeț – Responsabil științific (Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș); Caius Săcărin – responsabil sector (Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș); Dimitrie Pavel Negrei - responsabil sector (Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță Caransebeș).

Perioada de desfășurare a campaniei: 12.09. – 29.10.2014

Scurtă prezentare a sitului

Punctul „Câmpul lui Poșta” este o așezare neolitică deschisă, amplasată pe terasa a treia a râului Timiș, pe versantul din dreapta acestuia, la o distanță de 4 km SV de orașul Caransebeș, la hotarul dintre municipiul Caransebeș și comuna Buchini. Pe întinsul câmpului s-au descoperit materiale arheologice aparținând neoliticului, cultura Vinca A3, B1/B2), eneoliticul (cultura Tiszapolgar, cultura vaselor cu toate pastilate), epocii bronzului (grupul cultural Balta Sărată), perioadei dacoromane și evului mediu timpuriu. Săpăturile sistematice au dus la descoperirea a două niveluri de locuire neolitice, dar și complexe răzlețe eneolitice și din celelalte epoci enumerate.

Primele sondaje arheologice au fost efectuate de Ioan Stratan între anii 1961-1962, alte sondaje efectuează Sever Dumitrașcu, Richard Petrovsky, Petru Rogozea și Florin Gogăltan, aceștia s-au axat în special în zona sitului cu descoperiri de epoca bronzului, Grupul Cultural Balta Sărată. Săpături sistematice întreprinde Gh. Lazarovici între anii 1973-1975 și 1999-2004, fiind reluate în anul 2013 de un colectiv coordonat de dr. Adrian Ardeț și Caius Săcărin.

Cercetări arheologice preventive au fost efectuate de către un colectiv coordonat de dr. Adrian Ardeț în anul 2010 în zona de sud – vest a sitului.

Așezarea este cel mai important și extins sit neolitic de pe Valea râului Timiș. În zona orașului Caransebeș sunt numeroase situri la Balta Sărată – sud, „Șesul Roșu”, „Valea Cencii”, „Țiglarie”, Jupa - Semafor, ș.a. Toate acestea sunt așezări secundare sau sezoniere roite din situl de la Balta Sărată.

Obiective cercetării sistematice din anul 2014 sunt:

- Continuarea cercetărilor arheologice sistematice întrerupte în anul 2013.
- Extinderea cercetărilor arheologice în zona centrală a așezării neolitice
- Extinderea cercetărilor arheologice și în partea de est (ne cercetată până în prezent)¹⁷

Rezultatele cercetărilor și interpretarea lor:

În această campanie în prima fază au fost continuate cercetările în suprafața Su2, întrerupte în anul 2013. această suprafață având dimensiunile de 8 X 8 m. În a doua fază a cercetărilor arheologice, a fost deschisă o nouă suprafață la aproximativ 100 m sud-vest de suprafața Su2. Noua suprafață fiind denumită Su3 și având dimensiunile de 6 X 4 m, orientată V-E. (Fig. 1)

Stratigrafia, cu mici excepții, este identică cu cea cunoscută și publicată de la Caransebeș - Balta Sărată, punctul Câmpul lui Poșta.¹⁸ În suprafața Su2 între metru 0 – 0,30 m, este humusul actual de culoare negru – cenușiu, din acest strat pleacă mai multe gropi¹⁹, unele chiar din nivelul actual de călcare, cu adâncimi care variază între 0,30 – 0,50 m. Următorul nivel care apare la adâncimea de 0,30 m, este un nivel de dărâmare a locușelor, este surprins la adâncimea de 0,30 – 0,50 m, strat negru - cenușiu, cu multe materiale ceramice și chirpici. Între 0,50 – 0,90 m. este un strat brun cu foarte multe fragmente ceramice. La adâncimea de 0,90 m. a fost surprins un al doilea nivel de locuire, care constă din foarte mult chirpici. Lucrările în această suprafață au fost oprite din cauza inundării în urma ploilor și datorită faptului că terenul este mult mai jos în zona respectivă.

În suprafața Su 2/2014 a fost surprinsă o platformă de chirpici pe o suprafață de circa 7,20 x 6 m, în unele locuri lipsind chirpicul (fig.2). Pereții erau din bârne de lemn și împletituri de nuiele, acestea fiind lutuite. După ridicarea pereților au fost surprinse câteva gropi de stâlpi și o parte din podeauă care era din lut bătut. Această locuință face parte din faza B1 a culturii Vinca, nivelul BS II.

La adâncimea de – 0,90 m. au fost surprinși pereții prăbușiți, pe o suprafață de 5 x 3, 60 m, ai unei locuințe încadrate cronologic în faza B1, nivelul BS I. (Fig. 3)

Cercetările arheologice efectuate în suprafața Su3/2014, au ajuns până la adâncimea de 0,60 m. La adâncimea de – 0,25/0,30 m a fost surprins un nivel cu mult chirpici mărit. Acest nivel fiind puternic deranjat de lucrările agricole și de o gropa, în care au fost descoperite materiale ceramice amestecate, atât neolitice, cât și medievale. Această groapă este de formă ovală și are dimensiunile de 1, 60 x 1,40 m.(Fig. 4)

Materialul arheologic este foarte bogat, fiind descoperite foarte multe lame din silex și obsidian, topare și dalițe din piatră, idoli antropomorfi și zoomorfi, altărașe de cult și vase capac, vâscoare, vase întregibile și foarte multe fragmente ceramice, rășnițe, zdrobitoare etc.

¹⁷ În zona de est a așezării, până în anul 2009, au avut loc aplicații militare.

¹⁸ Lazarovici Gh., Petrescu S. M., Târdoiu D., Negrei D., Ion S. - *Balta Sărată. Campaniile 1999 – 2003 (I. Arhitectura)*, în Tibiscum 2003, p. 143 - 198

¹⁹ Aceste gropi sunt, cel mai probabil, lăcașuri de tragere săpate de soldați în timpul aplicațiilor militare care s-au desfășurat în acest perimetru.

Concluzii

În urma cercetărilor efectuate în acest an, putem spune că aşezarea se întinde în partea de est mai mult decât sa preconizat până acum. Descoperirea a mai multor gropi de împrumut ne duce la concluzia că suntem aproape de marginea aşezării.

Obiectivele cercetărilor viitoare

În vederea elucidării numeroaselor întrebări privind acest obiectiv arheologic se pune problema continuării cercetărilor arheologice şi punerii în valoare a întregii zone cercetate până în prezent.

De asemenea este necesară continuarea cercetărilor arheologice în zona de est unde presupunem că ar trebui să fie şanţul de apărare a aşezării, de asemenea trebuie continuată cercetarea arheologică în Su2 şi Su3 pentru elucidarea problemelor.

Bibliografie:

Bădescu C. – Bălţean I. -Studiu preliminar asupra industriei litice din aşezarea neolitică de la Balta Sărată, Campaniile 1999 – 2000, în *Analele Banatului*. SN, IX, 2002, p. 41 - 51.

Lazarovici Gh., Petrescu S. M., Ţârdoiu D., Negrei D., Ion S. - *Săpăturile de la Balta Sărată. Campania 2004*, în *Tibiscum* 2005, p. 157 - 182

Lazarovici Gh., Petrescu S. M., Ţârdoiu D., Negrei D., Ion S. - *Balta Sărată. Campaniile 1999 – 2003 (I. Arhitectura)*, în *Tibiscum* 2003, p. 143 - 198

Negrei Dimitrie Pavel, -*Statuetele antropomorfe descoperite la Caransebeş – Balta Sărată în anul 2010*, în A.M.C. *Tibiscum* 1/2011, serie nouă, Caransebeş, p. 17 – 38.

23. Municipiul Carei, Jud. Satu Mare**Punct: Bobald – Tumul 1, 2014**

Nr. Autorizaţie: 92/2014

Cod RAN 136535.02

Responsabil şantier: Liviu Marta, Zsolt Molnár

Membrii colectivului: Kapcsos Norbert

Scopul investigaţiilor arheologice a fost acela de a cerceta integral obiectivul arheologic Bobald-Tumul 1, obiectiv ce face parte dintr-un sistem de trei tumuli ce încadrează tell-ul din epoca bronzului de la Bobald. S-a urmărit dezvelirea mormântului tumular semnalat de prospecţiunea geofizică efectuată în anul anterior. În urma decopertării a două casete sub nivelul solului vegetal s-a conturat mantaua superioară a tumulului. După dezvelirea straturilor successive ale acestuia, în zona centrală a tumulului, în S1, a fost conturată o groapă de mormânt M1 de formă rectangulară cu colţuri rotunjite, orientată NE-SV. Pe fundul acesteia exista o platformă ce a fost amenajată din lemn. Având în vedere că în mormântul bine preservat nu a fost găsit defunctul au fost emise două ipoteze: cenotaf sau jefuire la scurt timp după înhumare. În lipsa inventarului funerar datarea mormântului este una dificilă şi incertă. Groapa mormântului taie stratul neolitic târziu, datat pe baza materialului ceramic, astfel structura stratigrafiei sitului reflectă că tumulul este una mai târzie. Totodată în stratul inferior al mantalei s-a găsit un fragment dintr-un colan format dintr-o sârmă de bronz răsucită. Obiectul de metal pus în discuţie este larg răspândit din preistorie până la epoca migraţiilor.

În lipsa sistemului de închidere a colanului datarea piesei în sine este nesigură.

Analogii apropiate (Oarţa de Sus) oferă indicii suplimentare pentru a lua în calcul o datarea tumulului în epoca bronzului, aşa cum sugerează anumite indicii şi analogii la relaţia tell/centru fortificat - tumul. Dispunerea aproximativ simetrică a tumulilor în jurul tell-ului de la Bobald pare să nu fie întâmplătoare, toate aceste obiective fiind indicii ale unui sistem rezidenţial din epoca bronzului, format din tell-ul fortificat şi din trei tumuli. Doi dintre tumuli sunt aşezaţi în poziţii alese în mod special, pe terasa pe care este aşezat tell-ul, sugerând că tumulii sunt dispuşi pe principalele căi de acces spre centrul fortificat. Distanţa dintre tell şi cei trei tumuli este aproximativ aceeaşi şi este comparabilă cu distanţa dintre tell-ul şi tumulul de la Medieşu Aurit. Aceste elemente sugerează că şi tumulul de la Bobald ar putea fi un element a unui ansamblu rezidenţial din epoca bronzului.

În oglinda datelor colectate în urma cercetărilor arheologice, mormântul tumular de la Bobald se poate interpreta, cel mai probabil, ca un cenotaf al unui membru al comunităţii care dispunea de un statut social înalt, dacă luăm în vedere efortul investit în ridicarea monumentului funerar. Campania de cercetare din 2014 reprezintă un avans din punct de vedere ştiinţific atât cu privire la cercetarea structurii şi funcţiei tumulilor din zona Careiului şi, probabil, a ansamblurilor rezidenţiale din epoca bronzului.

24. com. Căşeu, jud. Cluj**Punct: Căşeu-SAMVM**

Nr. Autorizaţie: 43/2014

Cod RAN 56675.02

Cod LMI CJ-I-s-B-06996

Colectiv: Isacu Adriana (MNIT Cluj-Napoca)

În anul 2014, scopul campaniei l-a constituit continuarea cercetării în zona barărilor din *praetentura dextra*. S-a curăţat caseta S XLIII (incepută în 2013, orientată nord-sud cu dimensiunile de 5 x 3 m) şi a fost extinsă la dimensiunile secţiunii S XLII, din 2011, respectiv 10 x 4 m.

Pe toată suprafaţa casetei S XLIII s-a surprins un strat compact de ţigle şi cărămizi, provenite din acoperişul barăcii. Stratigrafia orizontală a relevat o aglomerare de pietre între metri 2-3, respectiv bolovani de carieră şi râu, unii dintre aceştia ajungând în umplutura pereţilor de lemn ai barăcii. Baraca are două faze de construcţie, ambele din lemn, fapt constatat şi de campania din 2010. Urmele pereţilor celor două faze se disting prin umpluturile diferite şi contextul stratigrafic. În faza I, umplutura gropii de implantare a pereţilor arată că aceştia erau construiţi din bârne placate cu scânduri acoperite cu mortar. În a doua fază, scândurile fixate pe bârnele de susţinere sunt acoperite cu împletitură de nulele căptuşită cu chirpici. Nivelul de călcare, în ambele faze ale construcţiei, constă dintr-un strat de pământ bine bătătorit, în consistenţa căruia se disting pigmenti de arsură, fragmente de cărămizi, dar şi artefacte (cu precădere fragmente ceramice). Din punct de vedere al planimetriei, se remarcă o diferenţă minoră între suprapunerea pereţilor barăcii în cele două faze de construcţie: pe latura sudică, peretele exterior din faza a doua suprapune aproape integral peretele fazei anterioare; pe latura nordică, ductul pereţilor celor două faze este identic. S XLIII nu a surprins un strat compact de arsură pe laturile lungi ale casetei, ci parţial în zona nordică şi cea sudică s-a constatat un

nivel intens de arsură, ceea ce confirmă faptul că barăcile din faza a doua au fost parțial incendiate, după părăsirea castrului.

Materialul arheologic este diversificat și specific descoperirilor dintr-un astfel de complex arheologic: ceramică (fragmente de farfurii, străchini, boluri, oale); cuie și piroane din fier; obiecte de bronz (ținte, aplici fragmentare, pandantive)

Cercetarea exhaustivă a *prätenturii dextra*, chiar dacă nu aduce elemente noi, este necesară din perspectiva integrării castrului de la SAMVM în proiectul vizând integrarea limes-ului provinciei dacice pe lista monumentelor UNESCO.

Trebuie remarcat și faptul că din acest an, comunitatea locală și-a manifestat interesul pentru situl arheologic SAMVM, care va avea un loc aparte în cadrul Centrului de Informare Turistică de la Cășeu. În acest sens s-a stabilit un program concret de colaborare între MNIT, prin responsabilul de șantier, și reprezentanții Centrului. Se are în vedere organizarea unei minieșpoziții în cadrul centrului, cu postere și artefacte; realizarea de panouri explicative în zona castrului; includerea sitului pe traseele turistice din zonă.

25. Cașolț-Dealul Bisericii, com. Roșia, jud. Sibiu

Nr. Autorizații: nr. 93/05.06.2007, nr. 108/28.03.2008, nr. 84/08.05.2009, nr. 77/22.02.2010

Cod RAN: 145426.01

Colectiv: Ioan Marian Țiplic - responsabil (ULB Sibiu), Maria Emilia Țiplic (ICSU Sibiu), Elena Beatrice Ciută (UAB, Alba Iulia), Iulian-Marius Șchiopu (Muzeul Țării Făgărașului "Valer Literat")

Coordonatele geografice ale sitului în zona centrală sunt: 45°46'28.09" N și 24°16'43.03" S. Cota de altitudine este de 410,24 m).

Perioada de desfășurare a campaniei: iulie-august 2007-2010

Obiective

Cercetarea arheologică face parte dintr-un proiect amplu (*Vechi monumente ecleziastice pe valea Hărtibaciului*) vizând cercetarea monumentelor ecleziastice de pe valea Hărtibaciului. Până în prezent fiind cercetată parțial Biserica Evanghelică din Ruja, jud. Sibiu și abordată cercetarea bisericii dispărute situată pe Dealul Bisericii din Cașolț, jud. Sibiu.

Cercetarea arheologică are în vedere documentarea planului vechii biserici fortificate ce s-a aflat pe Dealul Bisericii (fig. 1) până în anul 1916²⁰. Acest monument nu este cunoscut decât prin prisma informațiilor documentare, deoarece nu a făcut obiectul unor cercetări de arheologie sau de istoria artei înainte de primul război mondial, iar în timpul acestuia a fost demolat complet, fiind deja de mai multă vreme în ruină.

Localitatea Cașolț este mai bine cunoscută în rândul specialiștilor datorită necropolei tumulare și a descoperirilor de epoca romană. Biserica medievală este atestată pentru prima oară în anul 1302, când parohia Sf. Maria din Cașolț a rămas vacantă din cauza decesului parohului, în vechea biserică construită pe dealul de deasupra actualei biserici luterane (ridicată în 1809) nu se mai păstrează astăzi nimic. Știm doar că în 1916 mai erau

vizibile ruine din construcția amintită și din care se mai vedea parte din incintă și un corp de clădire având la etaj o ușă gotică cu baghete. În timpul luptelor din primul război mondial și aceste ruine au fost complet distruse, iar la reforma agrară, terenul a intrat în proprietatea unui localnic, ce a vândut piatra ca material de construcție. După indicațiile sale biserica a avut un plan "dreptunghiular" cu contraforți (fig. 2). Până în prezent nu există, după cunoștința noastră, nici un plan al bisericii dispărute, imaginea cea mai veche fiind o reprezentare pe Ridicarea Josefină (fig. 3).

Situație existentă

Localitatea Cașolț este mai bine cunoscută în rândul specialiștilor datorită necropolei tumulare și a descoperirilor de epocă romană care au făcut obiectul unor cercetări mai vechi întreprinse în anii "50, "60 și "90 ai secolului trecut de către Mihail Macrea, Nicolae Lupu și respectiv Dumitru Popa²¹. Cimitirul se întinde pe o lungime de aproximativ 840 m și înglobează 299 de tumuli, datându-se în secolele II-III d.Chr.

Localitatea are în prezent două biserici (luterană și respectiv ortodoxă) ambele construite la începutul secolului XIX, ambele fiind construite sub dealul Bisericii pe laturile de nord și respectiv est ale acestuia.

Biserica medievală este atestată pentru prima oară în 1302, când parohia Sf. Maria din Cașolț a rămas vacantă din cauza decesului parohului²². Din vechea biserică construită pe dealul de deasupra actualei biserici luterane (ridicată în 1809) nu se mai păstrează astăzi nimic. Știm doar că în 1916 mai erau vizibile ruine din construcția amintită și din care se mai vedea parte din incintă și un corp de clădire având la etaj o ușă gotică cu baghete²³. În timpul luptelor din primul război mondial și aceste ruine au fost complet distruse, iar la reforma agrară, terenul a intrat în proprietatea unui localnic, ce a vândut piatra ca material de construcție. După indicațiile sale biserica a avut un plan dreptunghiular cu contraforți (Gheorghe Balteș - Cașolț).

Descrierea săpăturii arheologice. Campaniile 2007-2010

Situl a fost abordat în cele 4 campanii printr-un sistem de magistrală stratigrafică care a furnizat informații cu privire la stratigrafia și la depunerile paleobotanice. În baza informațiilor obținute în primele două campanii, ulterior s-a trecut la adaptarea sistemului de săpătură în așa fel încât să fie acoperită cca. 70% din suprafața platoului actual (fig. 2).

a. *Biserica*. În vara anului 2007 (iulie) pe dealul de deasupra actualei biserici luterane, în zona unde în 1916 mai erau vizibile fragmente de zidărie, au fost trasate 4 secțiuni (S1-S4), care au avut ca scop punerea în evidență a fundațiilor bisericii dispărute (faza romană) și a celorlalte faze ulterioare acesteia. De asemenea s-a mai avut în vedere stabilirea relațiilor stratigrafice (evoluția nivelului de calcare și a nivelelor de construcție sau dărâmare) și cercetarea primului cimitir din jurul bisericii. În urma primei campanii, rezultatele cercetărilor arheologice nu au fost foarte concludente în ceea ce privește planimetria bisericii. Prin cele patru secțiuni deschise s-au putut

²¹ Lupu 1955; Macrea și colab. 1959, pp. 403-410; Protase 1966, p. 27; Popa 2000, p. 186, 201.

²² *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, 1892, I, nr. 296.

²³ Fabini, H., *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, I.Bd., Hermannstadt/ Heidelberg, 1998, p. 331.

²⁰ Vătășianu încadrează aceste ruine în categoria castelelor (Vătășianu, 1959, p. 613, fig. 560).

descoperi fragmente din fundația unei structuri de zidărie realizată din piatră de râu legată cu mortar de bună calitate.

În campania arheologică din iulie 2008²⁴ au fost trasate alte trei secțiuni (S5-S7) care au adus un plus de informație cu privire la planimetria bisericii în ceea ce privește peretele nordic al colateralei și la traiectul zidului de incintă.

În vara anului 2009 campania arheologică a fost extinsă pe durata a 5 săptămâni permițându-se astfel trasarea și derularea cercetărilor în cadrul a 5 secțiuni, din care 4 (S8-S10, S12) au avut drept scop delimitarea clară a traiectului corului și a umărului de legătură între latura sudică a corului și peretele sudic al colateralei sudice, iar a cincea (S11) a adus un plus de informație cu privire la traiectul zidului de incintă.

În campania din anul 2010 au fost trasate alte 5 secțiuni (S13-S17) care au adus un plus de informații cu privire la planimetria bisericii și la necropola din jurul ei.

b. Fortificația

Aceasta a avut un traiect circular dar în situația actuală este greu de spus dacă a avut și alte turnuri situate pe traseul zidului sau doar turnul de poartă. Situația din teren nu justifică existența altor turnuri. Turnul de poartă s-a aflat pe latura de nord a platoului, așa cum reiese din analiza pozei publicată de H. Fabini și în S13 a fost pusă în evidență existența unei structuri de zidărie ce ar putea proveni de la fundația acestuia.

c. *Cimitirul*. În cele 4 campanii (2007-2010) au fost cercetate și 53 de morminte (fără inventar) ce ilustrează, în opinia noastră, existența a două orizonturi de înmormântare:

- primul nivel de morminte este ilustrat de mormintele orientate V-E, în paralel cu zidurile bisericii, nivel ce se poate data cel mai probabil în perioada de început a secolului al XIV-lea și până la mijlocul secolului al XVI-lea;

- al doilea nivel este ilustrat de mormintele ce nu mai au o orientare riguroasă, fapt ce demonstrează trecerea comunității catolice din localitate la Reformă și prin urmare se datează în perioada secolelor XVI-XVIII. De la sfârșitul secolului al XVIII-lea cimitirul a fost abandonat în favoarea celui ridicat în jurul noului lăcaș religios luteran construit la baza dealului Bisericii.

Concluzii preliminare. În baza datelor obținute până în prezent se poate afirma că biserica ce a funcționat pe dealul Bisericii din localitatea Cașolț face parte din rândul bisericilor de plan bazilical scurt, fără contraforți. Datarea largă a perioadei de funcționare poate fi făcută între limitele sfârșitului de secol XIII și sfârșitul secolului al XVIII-lea, moment de la care se renunță la construcția de pe deal în favoarea unei noi ridicate la baza acestuia. Momentul de construcție poate fi datat indirect prin raportarea la datările acceptate pentru monumentele din localitățile învecinate (Daia, Nou, Roșia, Hosman). Cercetarea arheologică a pus în evidență existența unei refaceri a închiderii de est a corului:

Biserica 1: construcția romanică de tip bazilical scurt cu cor pătrat și absidă semicirculară;

Biserica 2: modificarea majoră a corului care este închis cu o absidă patrulateră sprijinită la colțuri de contraforți

Cronologia relativă internă a monumentului suportă două faze (romanică și gotică) de evoluție pe aceeași suprafață, deoarece mormintele din preajma bisericii nu sunt deranjate de traseul fundațiilor, nici de cele ale fazei romane, nici de cele ale fazei gotice a corului. Mormintele din al doilea orizont de înmormântare se identifică în cadrul necropolei ce înconjură

monumentul datorită nealinerii lor față de monument, generându-se un aspect neîngrijit al orientării mormintelor, acesta fiind rezultatul impunerii ritului evanghelic în rândul comunității.

Bibliografie:

Lupu 1955 – LUPU, Nicolae, în: *SCȘ Cluj*, 6, Științe sociale.

Macrea și colab 1959 – MACREA, Mihail, DOLROIU Emil, LUPU, Nicolae, în: *MCA*, 6.

Protase 1966 – PROTASE Dumitru, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, Cluj-Napoca.

Țiplic și colab 2009 – ȚIPLIC, Ioan Marian, ȚIPLIC, Maria Emilia, CIUTĂ, Beatrice, ȘCHIOPU, Iulian, *Cașolț (Hermány, Kastenholz, Kastnhults)*, com. Roșia, jud. Sibiu în: *CCA. Campania 2008, 2009*, p. 91-92.

Vătășianu, 1959 - VĂTĂȘIANU, Virgil, *Istoria artei feudale în țările române. I. Arta în perioada de dezvoltare a feudalismului*, București.

26. Cefa, com. Cefa, jud.Bihor

Punct: La Pădure

Nr. Autorizație: 19/2014

Cod sit: 28255.01

Colectiv: Ioan Crișan, Muzeul Țării Crișurilor Oradea, responsabil de șantier

Înmormântările practicate în prima fază (sec. XI-XII) în cimitirul satului medieval Rădvani s-au desfășurat după ritualul creștin. Nu au apărut însă indicii că înmormântările erau în legătură cu un lăcaș de cult. Deși pietrele din talpa fundației bisericii ridicate în perioada secolelor XII-XIII provin de la o construcție mai veche, nu au fost sesizate urme ale unei activități constructive anterioare, corespunzătoare primei faze de înmormântări.

Pentru clarificarea acestei probleme, în anul 2013 fost efectuată o prospecțiune magnetometrică pe o suprafață de 1,98 ha în zona nordică a platoului central al sectorului A al sitului, în imediata vecinătate a temeliiilor amintitei biserici. Au fost identificate urmele unei modificări antropice a terenului și interpretate ca posibile șanțuri de fundație ale unei construcții patrulateră din care s-a extras cărămida sau piatra. În vederea verificării acestei ipoteze, în campania de săpături din anul 2014 a fost practică pe direcție SE-NV o secțiune de control, S X, de 30 x 1 m.

În secțiune au fost surprinse un complex aparținând neoliticului, probabil locuință, o groapă de epocă romană și patru complexe medievale. Complexele medievale sunt:

Cuptorul nr.1 (Cp.1). A fost amenajat, cel puțin parțial, prin colțonire. Vatra de formă circulară cu diametrele de 0,80 x 0,75 m, ușor albiată, se afla la 0,70 m de la suprafața solului (0,40 de la baza stratului). Martori din boltă s-au păstrat pe înălțimea de 0,20 m. Stratigrafic se afla parțial deasupra mormântului M.448 ce aparține primului nivel de înmormântări din cimitir. Pe vatră era depus un strat de cărbune în grosime de 5 cm, iar deasupra acestuia un strat de cenușă. La nivelul vetrei au fost găsite câteva mici fragmente ceramice provenite de la vase lucrate din pastă nisipoasă de factură comună databile în secolele XV-XVI.

Cuptorul nr.2 (Cp.2). A fost amenajat în aceeași manieră ca și cuptorul Cp.1. Vatra de formă ovală cu diametrele de 1,00 x 0,75 m se afla la 0,80 m de la suprafața solului (0,40 m de la baza

²⁴ Țiplic și colab., p. 91-92.

stratului cu depuneri medievale). Pe vatră au fost găsite două bucăți de cărămizi și o piatră de râu căzute probabil de pe boltă. La nivelul vetrei au fost identificate câteva mici fragmente provenite de la vase lucrate din pastă de factură comună databile în secolele XV-XVI. Ca și în cazul primului cuptor, nu au fost observate indicii că ar fi aparținut unei locuințe, ambele fiind probabil niște anexe sau mai degrabă amenajări sezoniere.

Groapa nr.19 (G.19). Groapă cu pământ afănat și cenușos, surprinsă parțial în secțiune. Avea gura de formă circulară cu diametrul de circa 2 m. Pereții coborau vertical depășind adâncimea de 2,25 m, nivel la care a atins pânza de apă freatică. Pământul din umplutura sa era afănat și cenușos și conținea bucăți de mortar și de cărămizi, chirpic ars, pietre nerulate, resturi de oase animale și fragmente ceramice medievale din secolele XI-XVI. Acestea din urmă provin de la vase din categoria nisipoasă comună de culoare cărămizie și nisipoasă fină de culoare cenușie. Aflată în proximitatea cuptorului Cp.1 este posibil ca între cele două complexe să fi existat o legătură funcțională.

Groapa nr. 21 (G.21). Secțiunea a intersectat doar jumătatea sa dinspre est. Gura avea forma circulară cu diametrul de 1,60 m, pereții drepecți. Se adâncea depășind 2,20 m de la suprafața solului (1,60 m de la baza stratului), nivel la care a atins pânza de apă freatică. La adâncimea de 0,80 m s-a delimitat o lentilă de cenușă, cărbune de lemn și zgură. În pământul de umputură al gropii se aflau fragmente ceramice de epocă romană și medievale din secolele XI-XVI, chirpic ars, pietre nerulate între care o bucată mare de micașist și o daltă scurtă de fier semănând cu un topor fără tub de înmănușare.

Mormântul 448 (M.448). Era un mormânt de adult. Scheletul, așezat în decubit dorsal cu brațele întinse pe lângă corp, avea lungimea de 1,70 m, fiind orientat pe direcția vest-est. Oasele se aflau în stare relativ bună cu excepția craniului. Stratigrafic se afla sub nivelul cuptorului Cp.1. Oasele antebratului drept au fost înlăturate la săparea gropii G.19. Mormântul aparține primei faze de înmormântări din cimitir, respectiv secolelor XI-XII.

Prin urmare, amprente din teren sesizate de prospecțiunea magnetometrică nu s-au dovedit a fi șanțuri de fundație ale unei construcții patrulateră din care s-a extras cărămida și deci la Rădvani nu a existat un lăcaș de cult din zid corespunzător primei faze de înmormântări din cimitir. Fără a dispune de dovezi materiale, presupunem că, în cazul în care a existat o biserică în secolele XI-XII în jurul căreia s-au practicat înmormântări, construcția era din lemn.

27. Cehei, oraș Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj

Punct: „Nove/Pusta Mare”.

Cod RAN: 139919.01

Nr. Autorizație: 76/2014.

Colectiv: dr. Sanda Băcuț-Crișan – responsabil (MJIA Zalău), drd. Daniel Culic – membru (MJIA Zalău), dr. Dan Băcuț-Crișan – membru (MJIA Zalău).

Perioada de desfășurare a campaniei: 5.05. – 6.05. 2014.

Localitatea Cehei (oraș Șimleu Silvaniei) este amplasată în Depresiunea Șimleului, așezarea de la Nove fiind situată pe terasa din partea stângă a văii Crasnei.

Obiectivele cercetării

Cercetarea a avut drept obiectiv principal salvarea vestigiilor arheologice și eliberarea terenului de sarcină arheologică pe suprafața delimitată de viitoarea construcție (casă familială), stabilirea stratigrafiei sitului și colectarea cât mai multor informații despre tipul de habitat. Situl era cunoscut din anii 90, în acest punct efectuându-se cercetări preventive în anii 2008, 2010, 2012 și 2013.

Metodologia de cercetare

Pe suprafața care urma să fie afectată de viitoarea construcție a fost deschisă o unitate de cercetare arheologică preventivă notată S. 1/2014 cu dimensiunile de 10,60 m x 12,60 m.

Stratigrafia sitului

Din punct de vedere stratigrafic avem următoarea situație: humus de culoare cenușie-negricioasă (0,00 - 0,40/0, 50 m), lut maroniu steril d. p. d. v. arheologic (de la -0, 50 m).

Rezultatele cercetărilor

În suprafața cercetată arheologic notată S. 1/2014 au fost identificate și cercetate 8 complexuri arheologice denumite C. 1, C. 2, C. 3, C. 4, C. 5, C. 6, C. 7, C. 8/2014.

Complexul C. 1/2014 - Locuință de formă aproximativ rectangulară conturată la adâncimea de 0, 50 m. Fundul acesteia se afla la adâncimea de 0, 80 m. Instalația de foc consta într-o vatră simplă arsă la roșu. Pe fundul locuinței au fost surprinse și două gropi de stâlp de la elevația construcției. Datate: epoca bronzului.

Complexul C. 2/2014 - Groapă de provizii de formă circulară conturată la adâncimea de 0, 50 m. Fundul acesteia se afla la adâncimea de 1, 30 m. Datate: epoca bronzului.

Complexul C. 3/2014 - Groapă de provizii de formă circulară conturată la adâncimea de 0, 50 m. Fundul acesteia se afla la adâncimea de 1, 20 m. Datate: epoca bronzului.

Complexul C. 4/2014 - Groapă de provizii de mari dimensiuni, de formă circulară conturată la adâncimea de 0, 50 m. Fundul acesteia se afla la adâncimea de 1, 40 m. Datate: epoca bronzului.

Complexul C. 5/2014 - Groapă de provizii de formă circulară conturată la adâncimea de 0, 50 m. Fundul acesteia se afla la adâncimea de 0, 85 m. Datate: epoca bronzului.

Complexul C. 6/2014 - Groapă de provizii de formă circulară conturată la adâncimea de 0, 60 m. Fundul acesteia se afla la adâncimea de 1, 00 m. Datate: epoca bronzului.

Complexul C. 7/2014 - Groapă de provizii de mari dimensiuni, de formă circulară conturată la adâncimea de 0, 60 m. Fundul acesteia se afla la adâncimea de 1, 70 m. Datate: epoca bronzului.

Complexul C. 8/2014 - Groapă de provizii de formă circulară conturată la adâncimea de 0, 60 m. Fundul acesteia se afla la adâncimea de 1, 00 m. Datate: epoca bronzului.

Cercetările cu caracter preventiv derulate în acest sit în anul 2014 s-au soldat cu descoperirea unui număr de 8 complexuri împreună cu materialul arheologic aferent databil în epoca bronzului (grupul cultural Cehăluț). Situl era cunoscut anterior prin cercetările de teren efectuate de-a lungul anilor, când au fost recuperate în special materiale arheologice aparținând evului mediu timpuriu. Odată cu cercetarea din anul 2008 s-au adus observații cu privire la locuirea din eneolitic, fiind cercetate locuințe foarte bogate Tiszapolgar iar în anul 2010 au fost identificate și cercetate complexe aparținând epocii bronzului.

Pe baza cercetărilor efectuate aici în anii 2008, 2010, 2012 și 2013 precum și a celor derulate cu această ocazie în 2014 am

reușit să creionăm o imagine de ansamblu privind întinderea și etapele de locuire din situl de la Cehei Nove. Cunoaștem azi că în acest sit locuirea a început în perioada eneolitică prin comunitățile culturii Tiszapolgar urmate de cele ale comunităților epocii bronzului (grupul cultural Cehăluț). Ultima locuire pare să aparțină comunităților evului mediu timpuriu din sec. XI-XIII.

Abstract:

At the end of rescue archaeological excavations have been identified and investigated 8 archaeological features. Archaeological material found in these features consists in pottery sherds. The archaeological vestiges belong to the Bronze Age (Cehăluț).

Bibliografie:

I. Bejinariu, D. Băcuet-Crișan, S. Băcuet-Crișan, Al. V. Matei, H. Pop, *Șantierul arheologic Cehei „Nove, str. Pustă”, în Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campanie 2008, Târgoviște, 2009, p. 284-285.*

28. Așezarea și necropola de la Telita-Celic Dere, com. Frecăței, jud. Tulcea

Punct: Celic Dere

Nr. Autorizație: 108/2014

Cod RAN: 160421.04

Colectiv: Valeriu Sirbu (M Brăila; IAB – responsabil științific; Maria-Magdalena Ștefan (SC Digital Domain București; IAIA Cluj), Dan Ștefan (SC Digital Domain București; IAB), Tomasz Bochnak (Rzeszów University, Polonia), Sorin Ailincăi (ICEM Tulcea), Gabriel Jugănar (ArheoResearch Tulcea) – membri în colectiv

Campania 2014: 15 septembrie - 3 octombrie

În campania anului 2014 s-au continuat cercetările în cele două sectoare, deschise din 2013: în așezarea din a doua epocă a fierului, prin secțiunea S17, și în necropola tumulară alăturată, în sectorul corespunzător tumulului T48. Dacă cercetarea movei a fost încheiată, secțiunea din așezare va fi finalizată, cel mai probabil, în campania viitoare.

În paralel cu săpăturile arheologice s-a continuat documentarea necropolei și a vechilor săpături realizate de Gavrilă Simion, în anii '80-'90, prin: dezvelirea și curățarea resturilor de mantale funerare din piatră păstrate *in situ*, măsurători topografice de detaliu, documentare fotogrametrică a contextelor cu ajutorul imaginilor achiziționate cu drone, apoi prin extinderea zonelor investigate prin cercetări geofizice - profile de rezistivitate electrică în zona de graniță dintre cimitir și așezare, dar și în alte diverse sectoare, în lungul drumurilor forestiere ce străbat situl, achiziție de date de susceptibilitate magnetică pe toată suprafața sitului (un total de 37 ha), și magnetometrie gradiometrică în partea sud-estică a cimitirului, pe o suprafață de 3200 mp.

Sectorul "Necropolă). Movila T48, identificată încă din 2009 prin cercetări geofizice, la 50 m sud de T44, a fost cercetată în perioada 2012-2014 prin încadrarea ei într-o secțiune pătrată cu latura de 5.50 m, poziționată în imediata apropiere a principalului drum forestier ce străbate cimitirul de la nord la sud. Datorită dimensiunilor reduse ale mantalei din piatră locală spartă, neprelucrată, de 4.00 m (E-V) x 4.7m (N-S), s-a optat pentru

secționarea complexului printr-un singur martor stratigrafic oblic (pe direcția NNV-SSE), cu lățimea de 0.60 m. Săpătura a coborât până la adâncimea de 1.00 m de ambele părți ale martorului. Constatându-se lipsa oricăror evidențe ale unor gropi sau alte urme de înmormântări ori depuneri, profilul nordic al martorului a fost desenat, martorul demontat și săpătură adâncită încă 50 cm, sub forma unui sondaj central pentru verificări finale. În concluzie, T48 a fost o movilă cenotaf, cu o manta din blocuri relativ subțiri de gresie, așezate într-o formă ovală, cu diametrul lung corespunzător căderii generale a terenului. Pietrele din manta au fost așezate pe mai multe rânduri, câteva blocuri mai mari sugerând pe margini amenajarea unui ring, dar nu continuu, amplasat într-un mic șanț. Blocuri de piatră mai mari, unele măsurând 70 cm lungime, au fost identificate, în special, în partea sud-estică a construcției. Înălțimea mantalei nu depășea 25 cm. Pietrele din manta au fost așezate, în special pe margini, sub forma "solzilor de pește". Mantaua este foarte subțire în centru, unde a și fost afectată de prezența unui copac (care, probabil, a răsărit într-un spațiu mai liber de pietre). Forma inițială a movei a fost afectată de o săpătură arheologică mai veche, vizibilă în partea estică a săpăturii, care a demontat, probabil, o mică parte din periferia estică a mantalei. În centrul movei s-a observat, foarte slab, o groapă ce cobora sub manta 45 cm. Forma și dimensiunile acesteia nu se observau clar, astfel că nu a fost sesizată precis în suprafață, probabil avea un diametru E-V de 1.30 m (între pietrele din ring așezate vertical). În umplutura acesteia s-au identificat doar câteva fragmente mici de lemn ars, descoperite sub pietrele din ring, probabil depuse în șanțul de amenajare al acestuia. Un vas de dimensiuni mici, lucrat cu mâna din pastă poroasă, cu exteriorul de culoare cărămizie, a fost spart pe loc și amestecat cu pietrele din manta în sectorul nord-vestic. Un procent semnificativ din movele de la *Celic Dere* nu au acoperit morminte. De asemenea, e interesant de remarcat că vasul a fost spart pe loc în partea de nord a mantalei, adică în același sector în care se depun, de obicei vertical, vasele în mormintele de înhumăție sub tumuli.

La aproximativ 11 m SSE de T48 a fost identificată sub o folie de plastic o movilă cercetată de G. Simion. Aceasta se mai păstra sub forma unui ring oval cu diametrul lung (N-S) de 4.5m, format însă, după toate aparențele, artificial, prin săparea părții centrale a mantalei și conservarea *in situ* a zonelor marginale. Ca și în alte situații documentate recent în cimitirul de la Telita *Celic Dere*, observăm că ringul de pietre nu era obligatoriu folosit în amenajarea movelelor și că în anumite situații interpretarea și, respectiv, cercetarea prin săpătură a mantalelor a fost forțată.

În sectorul "Așezare" s-au continuat cercetările în secțiunea S17, de 3.00 x 12.00 m, orientată E-V, ea fiind poziționată în imediata apropiere a săpăturilor realizate, tot de colectivul actual, în 2006. Numerotarea carourilor a început din capătul estic al secțiunii. În jurul adâncimii de 50-60 cm s-au evidențiat, pe toată suprafața cercetată, un număr de 8 complexe arheologice (gropi de diferite dimensiuni și forme), stratul de deasupra lor având aspectul unui nivel de abandon cu foarte multe fragmente ceramice, mai ales amfore, marcat în partea inferioară de fragmente de pereți arși de lut, în special în caroul 6, ce acoperă gropile. Aici nivelul de pereți de lut ars este consistent (între adâncimea de 35 și 65 cm), ca o aglomerare nu foarte compactă, asociată cu fragmente ceramice arse secundar. Nu s-au observat, însă, alte urme specifice unei arde pe loc – cenușă cărbune, nivel de sol ars. De aceea, interpretăm aceste fragmente

arse ca resturi ale unui incendiu ce au fost curățate din locul producerii, apoi aruncate în apropiere și nivelate.

Dintre toate gropile identificate doar două sunt, integral, în secțiune (CPL 2 și CPL 6), restul fiind intersectate parțial. Se remarcă complexul 4, din caroul 2, o groapă în care a fost aruncată o parte dintr-o vatră. De asemenea, menționăm complexul 2, o groapă ovală de 1.50 m (N-S) x 1.10 m (E-V), ce a livrat numeroase fragmente ceramice și bucăți de vetre dezafectate, cărbuni, cenușă, dar și bulgări de pământ galben. Dintre fragmentele ceramice descoperite aici semnificativă este partea inferioară a piciorului unui kylix cu firnis negru (probabil un import attic din secol V a.Chr.).

Rămâne ca cercetarea din campania următoare să stabilească dacă este vorba de niveluri stratigrafice diferite, cărora le corespund aceste complexe, pentru câteva existând suspiciuni că sunt ulterioare nivelării observată în toată secțiunea, la adâncimea de 45/50 cm. Pe de altă parte, complexele (gropile/aglomerările de materiale arheologice) s-au conturat într-un strat cu materiale, nu în steril - care apare doar în foarte puține locuri (de ex., în caroul 3, lângă profilul nordic), la adâncimea de 70/80 cm. Prin urmare, deși avem indicii pentru existența mai multor etape de activitate în acest sector (cel puțin două, separate de un incendiu?), succesiunea clară va putea fi lămurită doar în campania viitoare. Remarcăm lipsa pietrelor în contextele arheologice investigate, precum și prezența slabă a materialului osteologic. Câteva fragmente mici și neidentificabile de fier și bronz au mai apărut răzleț în stratul cuprins între 50-90 cm adâncime. Majoritatea materialelor sunt reprezentate de ceramică fragmentară de factură locală, atât vase lucrate cu mâna, dar și ceramică cenușie lucrată la roată, dar și multe fragmente de amfore (mai ales în nivelul superior - nivelat), probabil indicând activități databile în secolul IV a.Chr. În materialul descoperit în strat, la adâncimea de 60 cm în caroul 6, au fost identificate și câteva fragmente ceramice ce ar putea fi asociate tradițiilor ceramice Babadag.

29. Covasna, jud. Covasna

Punct: Cetatea Zănelor

Nr. Autorizație: 58/15.07.2014

Cod RAN: 63535.01

Cod LMI: CV-I-S-A-13058

Colectiv: Viorica Crișan (MNIT), responsabil științific, Valeriu Sîrbu (Muzeul Brăilei), Paul Pupeză, Nagy Jozsef (MNIT), Monica Mărgineniu-Cârstoi (IAPV), Virgil Apostol (MNIR); Anca Pop, Piroska Eszter colaboratori

Perioada: iulie - septembrie 2014

Cercetările arheologice de la Covasna - Cetatea Zănelor s-au concentrat în ultimele campanii în zona bastionului și a zidului de curtină de pe terasa a II-a. În anul 2007 a fost trasată secțiunea S7H, de 22 x 8 m, cu scopul inițial de a stabili dimensiunea și traseul zidului de curtină în partea sud-estică a terasei a II-a. Scopul propus inițial a fost atins dar, după cum era firesc, au apărut și situații neprevăzute. Astfel, s-a constatat că, pe dărâmătura zidului de curtină, după distrugerea fortificației din piatră, s-a ridicat o nouă fortificație, din lemn (palisadă), ce cuprindea bastionul și o parte din zidul de curtină al terasei a II-a, atât spre sud-est cât și spre nord. Materialele care aparțin acestor

faze sunt puține, doar câteva fragmente ceramice, majoritatea de factură dacică, fără a lipsi unele care par a fi mai târzii. Ca atare, în acest stadiu al cercetărilor, este greu de precizat când s-a ridicat și cine a folosit fortificația din lemn.

Campania din anul 2014 a continuat cercetarea în S7H, finalizându-se săparea primului nivel de locuire dacică. Dacă după campania din anul 2013 s-a presupus că este vorba despre două construcții ridicate în apropierea zidului de curtină, după cercetările din 2014 se poate afirma că este vorba de fapt de o singură construcție, probabil de un templu. Urmele identificate în secțiune ale acestui edificiu acoperă o suprafață de circa 8 x 6 m. Edificiul avea acoperișul susținut de trei rânduri de stâlpi din lemn, pe fiecare rând fiind conturate până în prezent câte șapte gropi pentru aceștia. Gropile se adâncesc în stâncă până la 0,90 m, diametrul lor fiind de cca. 0,30 m. Așa cum reiese din stratigrafia complexului, pentru montarea stâlpilor s-a săpat inițial un șanț în stâncă, lat de circa 0,60 m, în care au fost ulterior amplasați stâlpii la o distanță de aproximativ 1m unul de altul. Șanțul a fost umplut apoi cu stâncă sfărâmată și argilă, umplutura fiind foarte bine tasată. Edificiul era delimitat spre nord-est de stânca pantei dinspre terasa I, iar spre zidul terasei a II-a de către un aliniament alcătuit din pietre de mari dimensiuni. Este foarte probabil ca aceste pietre mari să facă parte dintr-un drum pavat cu placi de gresie, aflat între edificiu și zidul de curtină. Edificiul a funcționat pe parcursul primei faze dacice de locuire, fiind distrus prin foc. În interiorul complexului s-au conturat trei zone în care s-a făcut foc.

Piese care pot fi asociate cu acest posibil templu sunt variate, predominând ceștile dacice și fructierele de mari dimensiuni. S-au descoperit de asemenea mărgelile de sticlă și chihlimbar, fusaiole și jetoane din lut, o cute din piatră, o monedă de argint din Dyrrachium, o monedă de bronz din Mesambria precum și un număr mare de oase de animale. În umplutura complexului s-au găsit numeroase pietre de calcar de mici dimensiuni și formă relativ circulară, a căror semnificație n-a fost încă stabilită (calcarul lipsește din zona cetății).

Zidul de curtină a fost dezvelit pe o porțiune de circa 1,5 m lățime, săpându-se până la amenajarea fundației în stâncă. Zidul prezintă cel puțin două faze de construcție. Într-o primă fază, pietrele zidului au fost așezate pe o fundație alcătuită dintr-un strat de argilă și unul cu sfărâmatură de stâncă, sub care se afla stânca. Pietrele din zid au fost atent alese și aranjate cu grijă, fiind legate cu argilă. Faza a doua a zidului este una de refacere, fiind folosit parțial zidul din prima fază. Pietrele sunt dispuse cu mai puțină atenție, fiind de asemenea legate cu argilă, însă de o consistență diferită față de cea din prima fază. Totodată, pentru a întări structura, au fost montate grinzi transversale din lemn, a căror urme sunt încă vizibile. Zidul are o grosime în acest sector de circa 4,60 m. Pe dărâmătura acestui zid a fost ridicată ulterior o palisadă din lemn.

Cercetarea în S7H a fost aproape în întregime finalizată (o parte din zidul de curtină n-a fost investigat iar șanțurile săpate pentru stâlpii templului n-au fost în întregime săpate). La finalul săpăturii a fost protejată cu panouri din lemn porțiunea dezvelită în 2014 a zidului de curtină fiind de asemenea înlocuite panourile deteriorate care susțineau zidul de curtină al terasei a II-a dezvelit în campaniile anterioare. Totodată, au fost protejate și complexele dezvelite în secțiunea S7H.

Problemele pe care le ridică interpretarea descoperirilor din situl de la Covasna - Cetatea Zănelor sunt numeroase, rezolvarea lor presupunând deschiderea de noi săpături sau continuarea

unora vechi. Pe termen scurt, se are în vedere deschiderea unor noi secțiuni, în partea de sud-est și nord-vest a S7H, în principal pentru a se delimita în întregime templul identificat în campania din 2014. Pe termen lung, se impune finalizarea cercetărilor efectuate în jurul bastionului (terasa a II-a și a III-a), continuarea cercetării pe acropolă (acțiune de altfel extrem de dificilă din cauza numeroaselor gropi lăsate de căutătorii de comori) precum și deschiderea unui nou sector de cercetare pe latura nord-vestică a terasei a III-a (pe unde se făcea accesul în cetate și unde probabil a funcționat un alt bastion). De asemenea, ar fi necesară deschiderea unui nou sector de cercetare în extremitatea nordică a terasei a II-a, unde se leagă de terasa I, acolo unde Alexandru Ferenczi amintește de existența unui turn de supraveghere roman.

Abstract:

The archaeological excavations at Covasna - *Fairy Fortress* in 2014 were placed on the 2nd terrace, near the bastion, in section S7H. Especially the first phase of the Dacian habitation was investigated. During the champagne a possible temple building was found (three rows of pits for wooden columns) and a portion of the curtain wall was unveiled (with two construction phases).

Bibliografie:

Crișan V., Sirbu V., Popescu C., *Covasna - "Cetatea Zânelor". Un munte fortificat de daci*, în *** *Noi descoperiri arheologice în sud-estul Transilvaniei*, Covasna, 2003, p. 51-72.

Crișan V., *Cetatea Zânelor - din terasă în terasă*, în *Magazin Istoric*, oct. 2009.

Crișan V., *Cetatea Zânelor de la Covasna*, în *** *Dacii din Curbura Carpaților*, Sfântu Gheorghe, 2009, p. 59-85.

Crișan V., Sirbu V., *Covasna - Fairies Fortress. A Carpathian Mountain Fortified by Dacians*, în Pop H., Băjenaru I. (ed.), *Identități culturale locale și regionale. Studii de arheologie și antropologie istorică*, Cluj-Napoca, 2010, p.265-285.

30. Sat Cheia, Comuna Grădina, Jud. Constanța

Puncte: Cheia – Vatra Satului, Cheia – La Pazvant I - III, Peștera La Baba, Peștera Craniilor.

Nr. Autorizație: 50/2014

Cod RAN: 63018.01, 63018.02, 63018.11 (Cheia – La Pazvant).

Cheia – Vatra Satului (63018.02), La Pazvant (63018.11), Peștera La Baba (63018.01), Peștera Craniilor (63018.xx).

Reper: Vatra Satului – cimitirul turcesc, Cheile Dobrogei – peșterile La Baba și Craniilor, Valea Casimcei – Dealul Pazvant I,II și III.

Perioada de desfășurare a campaniei: septembrie – octombrie 2014.

Încadrare cronologică: Eneolitic, Hallstatt, locuire getică cu importuri grecești și elenistice, locuire romană timpurie, romano-bizantină, medievală timpurie și Evul Mediu (sec XVI).

Colectiv: responsabilului științific Voinea Valentina Mihaela; colectivul de cercetare: Szmoniewski Bartłomiej, Bodolică

Vitalie, Bălășescu Adrian, Radu Valentin, Haită Constantin, Soficar Andrei, Glicherie Caravan.

Instituția organizatoare a cercetării arheologice: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.

Instituții partenere în cadrul proiectului de cercetare arheologică: Institutul de Arheologie și Etnologie al Academiei Polone, Cracovia; Muzeul Național de Istorie a României, Institutul de Antropologie Francisc Rainer; GeoEcoMar, filiala Constanța.

Suprafața cercetată: 75 mp.

Scurtă descriere a situației arheologice

Cercetările arheologice întreprinse în cadrul proiectului româno-polon *Central Dobrudja – Landscape Changes and Human-Environment Interactions from Neolithic to Middle Ages (2014 – 2016)* au vizat atât continuarea săpăturilor arheologice în puncte deja investigate (Cheia – Vatra Satului, Peștera La Baba, Peștera Craniilor), cât și extinderea investigațiilor în zone necercetate de-a lungul Văii Casimcea - între Cheile Dobrogei și Casian (Dealul Pazvant).

Cercetările arheologice din campania 2014 au vizat următoarele obiective:

- prospecțiuni pe Valea Casimcei, între Cheile Dobrogei și Casian și cartarea siturilor în punctele Pazvant I (necropolă medievală), Pazvant II (așezare medievală), Pazvant III (așezare romano-bizantină);
- continuarea sondajelor stratigrafice în exteriorul Peșterii La Baba și Peșterii Craniilor;
- studiu arheozoologic pentru materialul faunistic recoltat din peșteri cercetate în Cheile Dobrogei;
- analiza antropologică a scheletelor din necropola medievală Cheia – La Pazvant I;
- analiza geologică a depunerilor sedimentare din fața peșterilor La Baba și Craniilor.

Descriere tehnică Cheia – Vatra Satului (pl. I – III)

Pentru delimitarea așezării Hamangia III spre nord și vest au fost realizate două secțiuni:

- S.K. (1,5 x 5 m și caseta 1 - 2 x 2 m) la limita de est a cimitirului turcesc și la vest de drumul comunal, orientată nord-sud;
- S.L. (1,5 x 5 m) – la nord-est de vechea secțiune S.G., paralel cu drumul comunal care trece pe la sud de tumul, orientată vest – est.

În secțiunea S.K., la adâncimea de 0,80 m s-a delimitat o groapă, surprinsă foarte puțin în suprafață, fiind vizibilă mai ales pe profilul de vest. Pentru cercetarea în suprafață a complexului a fost deschisă caseta 1 (2 x 2 m). Groapa corespunde unui mormânt de copil, amenajat după tradiția musulmană cu o cameră de acces și firidă laterală. După blocarea cu cărămizi uscate a firidei și umplerea camerei de acces, groapa a fost acoperită cu blocuri de piatră, surprinse la adâncimea de 0,30 m. Scheletul este orientat vest (cap) – est, în poziție chircit pe dreapta. Nu are inventar funerar. Grosimea depunerilor menajere (0,30 – 0,40 m) care acoperă nivelul de călcare al necropolei sugerează o utilizare cu mult anterioară, posibil din perioadă modernă (sec XVIII – XIX). Pe profilul de nord al casei s-a delimitat groapa altui mormânt de copil. De asemenea, la baza profilul de nord al secțiunii S.K. s-a conturat groapa altui mormânt.

Sedimentul de culoare cenușie - negricioasă delimitat la adâncimea 0,40 – 0,60 m conține foarte puține fragmente ceramice romane, olane și câteva fragmente Hamangia.

Nivelul de locuire Hamangia apare la adâncimea de 0,65 – 1,00 m având consistența unui strat exterior – foarte bine tasat, cu material ceramic provenind mai ales de la vase de provizii și de gătit (cu barbotină), piese de silex și deșeuri de prelucrare, oase.

În secțiunea S.L. nivelul de locuire Hamangia apare la adâncimea de 0,30 – 0,50 m, sub forma unui sediment de culoare cenușie – bej, foarte bine tasat, amestecat cu ceramică de uz comun, fragment de rășniță, piese de silex, oase de dimensiuni mari, plăcuțe de vatră (în poziție secundară).

Cheia – Dealul Pazvant (Pl. IV - VIII)

Cercetările efectuate pe Valea Casimcei, între Cheile Dobrogei și Casian, au permis identificarea mai multe situri pe Dealul Pazvant: Pazvant I – necropolă medievală (sec. XVI), Pazvant II – așezarea contemporană necropolei, situată la aproximativ 400 m est de primul punct, Pazvant III – așezare romano-bizantină situată la 100 m nord-vest de necropolă.

Pazvant I – necropola medievală de la poalele Dealului Pazvant, în apropiere de maxima curbura a râului, a fost în parte distrusă de viiturile periodice produse pe cursul Casimcei, de alunecările de teren și de pășunatul intens. Aglomerările de pietre marchează camerele de acces ale mormintelor amenajate în firidă laterală. În zona prăbușită, aproape de cursul actual al râului, s-au observat oase umane (fragmente de crani). În secțiunea S.I (4 x 6 m), orientată nord – sud, au apărut mormintele M.2 – M.5. Menționăm că primul mormânt M.1, care a permis datarea necropolei, a fost cercetat în 2012 (săpătură de salvare); în dreptul falangelor de la mâna stângă s-a descoperit o monedă emisă de Murat III (1546 - 1595). Aglomerările de pietre surprinse în secțiunea S.I la adâncimea de 0,30 – 0,50 m erau orientate pe direcția vest – est, ca și scheletele. În cazul mormintelor M.2, M.3 și M.5, pietrele suprapuneau camerele de acces. Defuncții au fost depuși în fride laterale, săpate în pereții de sud ai camerelor de acces, în poziție întins pe spate, orientați vest (cap) – est. Doar mormântul M.2 prezintă o piesă de fier (puternic corodată), depusă lângă palma dreaptă. Mormântul M.4 conține oase umane în poziție secundară (calotă craniană suprapusă de coaste).

Pazvant II – așezarea medievală, situată pe panta lină a Dealului Pazvant, la 400 m est de necropolă, în apropierea unei derele care se varsă în râul Casimcea a fost cercetată în secțiunea S.I (4 x 5 m), orientată pe direcția vest – est. În jumătatea de nord a suprafeței deschise, după îndepărtarea nivelului vegetal, la adâncimea de 0,30 – 0,40 m s-a descoperit o locuință, cu mai multe niveluri de refacere și cu amenajări interioare: complexul C.1 – o vatră de formă circulară (diametru aproximativ 0,85 m), un perete despărțitor - C.2, realizat din blocuri de piatră. După demontarea ultimului nivel de construcție s-au observat două vetre în cea mai mare parte distruse și acoperite de ultima lătuială. În interiorul vetrei C.1 și în nivelul de distrugere s-au descoperit fragmente ceramice provenind de la vase smălțuite, pictate cu roșu – cărămiziu, bej și verde – oliv.

Pazvant III – așezare romano-bizantină, situată la aproximativ 100 – 200 m nord – vest de cimitirul medieval, pe platoul înalt al Dealului Pazvant. Nivelul de locuire romano-bizantină a fost identificat în sondajul S.II (2,5 x 1,5 m, orientat vest – est, lângă drumul comunal) la adâncimea de 0,50 – 1,00 m: fragmente ceramice (îndeosebi provenind de la amfore), tegule, blocuri de piatră – vizibile mai ales pe profilul de sud-est.

Cheia - Peștera La Baba

În fața Peșterii *La Baba* a fost deschis primul sondaj exterior – S.V (2 x 3 m) (va fi extins și continuat în campania

viitoare). Până la adâncimea de 1,30 m au fost identificate următoarele secvențe stratigrafice:

- nivel 1 – printre stratul gros de pietriș fragmente de ceramică romano-bizantină;
- nivel 2 (0,80 – 1,00 m) ceramică romană
- nivel 3 (1,00 – 1,30 m) alături de ceramică romană timpurie, fragmente ceramice lucrate cu mâna de factură getică și câteva fragmente ceramice hallstattiene (cu lustru negru în exterior și suprafață roșie în interior).

Cheia - Peștera Craniilor (Pl. IX - X)

În secțiunea S.II (9 x 4 m) a fost curățat profilul de est și s-au prelevat probe pentru analize geologice și datări absolute. Stratigrafia profilului analizat se prezintă astfel:

- 0 – 0,30 m - nivel 1: strat vegetal;
- 0,30 – 0,60 m – nivel 2: depunere naturală cu foarte puțin material ceramic medieval timpuriu, blocuri de piatră rare;
- 0,60 – 0,80/0,85 m – nivel 3: strat cenușiu cu urme de arsură, chirpici și material ceramic romano-bizantin (îndeosebi amfore decorate cu striuri), oase;
- 0,80 – 1,20 m – nivel 4: sub nivelul de arsură, strat negricios amestecat cu fragmente ceramice romano-bizantine și numeroase blocuri de piatră;
- 1,20 – 1,50 m – nivel 5: strat de culoare bej – cenușie amestecat cu fragmente ceramice romane, elenistice și getice (lucrate cu mâna);
- 1,50 – 1,80 m – nivel 6: acumulare naturală de pietriș
- 1,80 – 2,00 m – nivel 7: ceramică de factură hallstattiană lucrată cu mâna.

În sondajul S.F. (1 x 4 m), orientat vest – est, trasat pe platoul din fața Peșterii Craniilor la intrarea dispre Valea Seacă s-au descoperit foarte puține fragmente de amfore romano-bizantine și oase, suprapuse de o acumulare masivă de pietriș și blocuri de piatră. Stânca apare la adâncimea de 1,70 m.

31. Cioroiu Nou, com. Cioroiu, jud. Dolj

Punct: Cetate

Nr. Autorizație: 60/2014

cod sit (cod RAN) 71849.02, cod LMI DJ-I-s-B-07886

Colectiv: Dorel Bondoc, Ileana Gabriela Filip

Săpăturile din anul 2014 pe șantierul arheologic Cioroiu Nou s-au desfășurat în perioada august-septembrie și au fost afectate în desfășurarea lor, de ploile abundente ce au căzut în această vreme. Chiar și așa însă, rezultatele obținute au fost pe măsura eforturilor depuse.

Sectorul vizat de săpăturile arheologice din 2014, a fost ca și în anii precedenți, cel din nord-vestul fortificației, acolo unde am putut evidenția un edificiu termal și mai multe clădiri cu ziduri de piatră.

S-a început prin redeschiderea unor săpături mai vechi care nu fuseseră terminate în anul 2010, în vecinătatea de NE a edificiului termal ridicat de militarii detașamentului legiunii VII Claudia. Sumare prezentări ale acestui edificiu (numit de noi atunci, clădirea A) au fost făcute în anul 2010²⁵ și 2013²⁶.

²⁵ D. Bondoc, *Cioroiu Nou. 100 descoperiri arheologice / One hundred archaeological discoveries*, Craiova 2010, p. 13-16.

Săpăturile arheologice din anul 2014 au adus completări și precizări importante privind fazele de construcție și cronologia clădirii. Astfel, în colțul său de NV a fost depistată o nouă cameră a edificiului termal, situată în dreapta intrării. Camera aparține unei faze timpurii de construcție. Zidurile sale au grosimea de 0,60m și au lungimea păstrată de 5,50 m (nord-sud) și 2,60 m (est-vest). Fundațiile lor, realizate din pietre de gresie legate cu mortar, au fost aflate la adâncimea de -1,20 m. Iar pentru amplasarea lor au fost săpate șanțuri de amplasare în pământul galben (steril din punct de vedere arheologic). Paradoxul constă în faptul că respectiva cameră a fost scoasă din funcțiune la un moment dat, iar zidurile sale au fost demantelate. Concret, camera "închidea" forma dreptunghiulară firească, a termelor.

Săpăturile din anul 2014 au elucidat motivul pentru care camera de NV a fost scoasă din funcțiune și zidurile sale, demantelate. O nouă construcție cu ziduri de piatră și cărămidă a fost ridicată la finele secolului II, cu fundațiile amplasate în pământ, 30 cm deasupra fundațiilor termelor. Această construcție situată la NV de edificiul termal era bănuită de ceva timp, dar a devenit clar acum raportul stratigrafic și cronologic dintre cele două clădiri.

Construcția de la finele secolului II se desfășoară în direcțiile est și nord, dar planul său complet nu a putut fi stabilit, întrucât spre est a fost suprapusă de clădirile din secolul III, iar spre nord săpăturile sunt încă nefinalizate. Clădirea a fost compartimentată în vederea obținerii mai multor camere. În interiorul său au fost descoperite mai multe fragmente de amfore de tip Dressel 24 similis (fig. 1), ceramică romană realizată din pastă fină de culoare roșie, ceramică de factură dacică realizată cu mâna (fig. 2), un tipar destinat turnării de piese metalice, un inel cu piatră gemă, opaițe, obiecte de fier, obiecte de sticlă, etc.

Mai departe, extinderea săpăturilor arheologice spre nord de clădirea B din prima jumătate a secolului III, a pus în evidență că aceasta era mult mai mare decât se cunoștea până acum. Fundațiile sale au fost realizate din pietre de calcar, rânduite pe mai multe asize. Nu avem deocamdată indicii privind utilitatea acestei clădiri. Din obiectele descoperite menționăm aici, ceramică, obiecte de fier, obiecte de bronz, obiecte de sticlă, oase animale, monede, etc.

Nivelul constructiv din prima jumătate a secolului III se încheie printr-o distrugere generală produsă cândva la mijlocul acestui veac. A fost suprapus de construcții mai modeste, din a doua jumătate a secolului III, realizate mai ales din spoliile ale construcțiilor mai vechi.

Ceva mai târziu, probabil pe la mijlocul secolului V, platoul fortificației pare a fi fost utilizat pentru înmormântări, așa cum ne lasă să înțelegem descoperirile arheologice mai vechi, dar și mai noi.

32. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița

Punct: Piscul Crăsani

Nr. Autorizație: 74/2014

Cod sit: 92934.01

Cod LMI: IL-I-s-B-14038

Colectiv: Marian Neagu, responsabil științific de șantier (MDJ Călărași), Valeriu Sirbu, responsabil de sector pentru epocile

bronzului și fierului (M Brăila ; IAB), Florin Vlad, responsabil de sector pentru epocile neo-eneolitică și de tranziție, Ioan Cernău, Cătălina Cernea (MJ Ialomița), Dan Ștefan, Maria-Magdalena Ștefan (SC Digital Domain SRL București ; IAB ; IAIA Cluj)

În cercetările din această campanie s-au urmărit două obiective: a) finalizarea unor complexe de epocă geto-dacică, descoperite în campania anterioară, și b) identificarea unei zone cu stratigrafie și complexe neolitice.

Astfel, pe **Platou**, au fost trasate două noi secțiuni, S IX = 30 mp și S X = 12 mp, din care doar în S IX au fost epuizate stratul arheologic și complexele identificate.

În total, în S IX, au fost identificate 11 noi complexe, două neolitice (o locuință adâncită și o groapă) și nouă geto-dacice (patru gropi, patru vetre exterioare și o alveolă); se adaugă, C22, locuință adâncită getică, descoperită în 2013.

În S X săpăturile n-au fost epuizate, ajungându-se doar până la complexele identificate în campania din 2013, anume șanțul getic și C13, un bordei getic, astfel că rezultatele cercetărilor de aici vor fi prezentate după campania din 2015.

Epoca neolitică - cultura Boian

În secțiunea IX, imediat sub nivelul getic inferior, a fost înregistrat un nivel neolitic, anume al culturii Boian. Cu toate că nivelul a fost observat de la adâncimi diferite, între - (1.30 - 1.40)m în jumătatea sudică a secțiunii și la -0.70m în extremitatea nordică a acesteia, nivelul nu prezintă o înclinare deosebită, această diferență a fost cauzată de panta naturală, măsurarea adâncimilor efectuându-se de la nivelul actual de călcare și nu de la un punct de referință fix.

Menționăm, de asemenea, că în jumătatea sudică a secțiunii stratul a fost perturbat de două complexe getice (groapa C36 și locuința C22), în rest el fiind înregistrat continuu pe toată întinderea săpăturii.

Nivelul de cultură neolitic era de culoare cenușie-deschisă, cu o structură compactă și o grosime ce varia de la 20-30cm, în carourile -1 și -2, subțindu-se până la 15cm, în caroul 3, și până la doar câțiva cm, în caroul 4.

Stratul avea urme antropice pe toată întinderea sa. Cel mai frecvent au fost observate fragmente ceramice de dimensiuni medii, urmate de rare fragmente de oase de mamifere și câteva unelte din silex.

Au fost înregistrate, de asemenea, și două complexe arheologice: C 37 – locuință adâncită, și C 38 – groapă.

Încadrarea culturală a nivelului neolitic din secțiunea IX/2014 de la *Piscul Crăsani* se bazează pe analiza fragmentelor ceramice (compoziție, forme, decor etc.). Acestea, fie că proveneau din stratul de cultură, fie din complexele arheologice, aparțineau culturii Boian, faza Giulești.

Complexul 37; A = 0.60 m

Locuință neolitică adâncită, observată în carourile 1 și -1 ale SIX/2014.

C37 a fost observat la -1.20 m, adâncindu-se până la -1.80 m, față de nivelul actual de călcare, rezultând o adâncime reală de 0.60 m. El nu a fost cercetat integral din cauza faptului că cea mai mare parte a sa se continuă în profilul vestic al SIX/2014. De altfel, suprafața cercetată era puternic perturbată de complexele arheologice posterioare, C22 și C34, de epocă getică. Din cauza acestor factori forma locuinței nu poate fi precizată, însă, din observațiile de pe teren, pare să aibă o orientare SE-NV.

²⁶ D. Bondoc, G. Filip, în Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2012. A XLVII-a Sesiune Națională de rapoarte arheologice, Craiova 27-30 mai 2013, p. 46-47.

Menționăm, de asemenea, că pe profilul de vest al secțiunii locuința a fost observată pe o lungime de aprox. 2.40 m.

În umplutura acesteia au fost descoperite numeroase fragmente ceramice cu decor specific culturii Boian-Giulești. Dintre formele de vase descoperite aici remarcăm castronul, paharul, capacul și vasele bitronconice. Motivele decorative constă din excizii, pliseuri și, în cazul câteorva fragmente provenite din același vas, din motive geometrice realizate prin excizie și imprimare. Unele fragmente au fost arse reducător, altele oxidant.

Complexul 38

Complexul 38 reprezintă o groapă Boian, observată în estul caroului 3 al SIX/2014.

Ea a fost cercetată pe o suprafață foarte mică, fiind perturbată de complexe getice C35 și C33, motiv pentru care nu poate fi determinată cu precizie forma complexului. Putem, cel mult, aproxima o formă relativ circulară, cu un diametru de circa 70cm. În umplutura acesteia a fost descoperit un vas întreg, împreună cu fragmente ceramice de mici dimensiuni, toate aparținând culturii Boian.

Epoca geto-dacică

Din cadrul complexelor identificate vor prezenta, succint, pe cele mai reprezentative

Complexul 22; L = 4.00 m x 3.00 m; A = 1.00 m

Locuința getică adâncită, observată în carourile -1 și 1-3 ale SIX/2014.

Cercetarea ei a început în campania 2013, atunci fiind observată pe o suprafață mică, în nordul S IV, iar în 2014 a fost trasată secțiunea S IX, în care a fost cercetată încă aproximativ 50% din ea, mai precis partea ei de est.

Locuința a avut o formă rectangulară, este orientată SSE-NNV și ocupă o suprafață de aproximativ 16 m². Pe axa SSE-NNV are o lungime de 4.00/4.25 m, iar pe SEE-NNV 4.00 m. Locuința a fost observată de la adâncimea de -0.60/0.70m, însă limitele ei s-au definit mai clar la -0.80 m, adâncindu-se până la -1.80 m. Locuința taie nivelul getic vechi și pare să fie contemporană cu groapa de provizii C36. Locuința C22 este tăiată de C23 și C34, gropi, și suprapune, la rândul ei, locuința neolitică C37. De asemenea, în dreptul laturii estice s-au conservat relativ bine porțiuni din lipitura unui perete. Dacă avem în vedere adâncimea păstrată a gropii, 1.25 m spre sud și 0.70 m spre nord, o putem considera locuință adâncită. În groapa locuinței au fost observate cinci etape de umplere, de sedimente diferite, din care pe patru sunt vetre. În nivelurile care constituie umplutura C 22 au fost descoperite numeroase fragmente ceramice, atât getice, cât și neolitice, acestea din urmă aflându-se, desigur, în poziție secundară. Dintre fragmentele getice menționăm numeroase fragmente de fructiere, modelate cu mâna sau cu roata, apoi de borcane și câni etc.

Poziția stratigrafică indică datarea ei în a doua jumătate a sec. II –încep. sec. I a. Chr.

Complexul 33; D = 1.00 - 1.15 m; A = 0.55 m

Groapă getică de formă tronconică, cu fundul ușor în pantă, observată în estul caroului 3 al SIX/2014, identificată la -1.00m, adâncindu-se până la -1.55 m, față de nivelul actual de călcare, deci are o adâncime de -0.55m; partea ei superioară a fost, probabil, distrusă cu ocazia unei nivelări ulterioare. La adâncimea de -1.00m, pe axa N-S, are un diametru de aproximativ 1.00m, iar la -1.25m are un diametru de aprox 1.15m. Nu a fost cercetată integral (mai mult de jumătate se continuă în profilul estic al SIX/2014).

În umplutura gropii au fost descoperite numeroase fragmente ceramice getice, precum și o piatră plată (rocă nisipoasă, posibil formațiune naturală), foarte friabilă. Majoritatea fragmentelor ceramice au fost descoperite mai jos de -1.25 m, deci spre bază, între care se remarcă un vas bitronconic în miniatură (conservat în proporție de 60%), fragmente de fructiere, ceașcă-opaiț, borcane, fusaiole etc. Poziția stratigrafică și inventarul indică datarea ei în sec. II a. Chr.

Complexul 34; D = 1.15 - 1.90 m; A = 1.35 m

Groapă getică, tronconică, observată în caroul 1 al SIX/2014, între adâncimile de -(0.85-2.10) m, față de nivelul actual de călcare, deci adâncimea ei este de -1.35 m; cercetată integral. La adâncimea de -0.85m, pe axa N-S, are un diametru de cca. 1.15 m, iar -2.1 0m are un diametru de cca. 1.90 m. În umplutura sa au fost descoperite numeroase fragmente ceramice, atât getice, cât și neolitice, precum și numeroase oase de mamifere. Dintre materialele ceramice getice menționăm un fragment de strecurătoare, unul de bol și altul de amforă elenistică, cărămizie. Între -(1.20-1.30) m, în zona de NE a complexului, a fost observată o acumulare de oase de mamifere, iar de la -1.40m umplutura este foarte afânată.

C34 taie atât locuința getică C22, cât și locuința Boian C37. Stratigrafia sugerează datarea ei în prima jumătate a sec. I a. Chr.

Complexul 36; D = 1.00 - 1.80 m; A = 1.10 - 1.15 m

Groapă getică de formă tronconică, cu fundul plat, din caroul 4 al SIX/2014, observată la adâncimea de -0.90 m și se continuă până la -2.10 m, față de nivelul actual de călcare, deci adâncimea este de 1.10 m. Nu a fost cercetat integral, din cauza faptului că cea mai mare parte a complexului se continuă în profilul vestic al SIX/2014. La adâncimea de -1.10 m, pe axa N-S, are un diametru de aproximativ 1.00 m, iar la -2.10 m are un diametru de 1.80 m.

Umplutura era constituită dintr-un sediment foarte afânat, de culoare brună-închisă, fără constituenți antropici (ceramică, oase). Partea inferioară a C36 prezenta urme de ardere, mai vizibile spre centrul acestuia. Pe fundul complexului a fost descoperit un nivel subțire de semințe de mei. Grosimea acestuia varia de la 1 mm, pe margini, la 3 mm, în centru. Identificarea semințelor, ca *Panicum Miliacelum*, a fost făcută de către carpologul armean Roman Hovsepyan, căruia îi mulțumim.

Este posibil ca C36 să țină de locuința C22, dat fiind că sunt săpate de la același nivel, iar distanța dintre ele este de doar 1m. Posibil să fie o groapă de păstrare a proviziilor. Stratigrafia sugerează datarea ei la sf. sec. II-prima jumătate a sec. I a. Chr.

Descrierea complexelor/vetrelor C39, C40, C41, C42

În umplutura locuinței C22 au fost observate patru vetre, dintre care prima descoperită (ultima din punct de vedere cronologic) prezintă două faze de utilizare. De menționat că cele patru vetre păstrează, aproximativ, același amplasament.

Toate aceste vetre, deși se află în interiorul locuinței getice adâncite C22, la diverse adâncimi, ele nu indică faze de locuire a acesteia. Așa cum reiese clar din stratigrafie, în locuința getică s-au efectuat cinci nivelări/umpluturi, evidențiate atât de culoarea și structura sedimentelor, cât și de cele patru vetre. La nivelul lor de amenajare nu s-au observat podine urme de pereți ori materiale arheologice care să indice faze de utilizare a locuinței. Succesiunea lor, aproximativ în aceeași arie, dar pe o grosime de 0.45/0.50 m, fiecare urmată de o umplere și nivelare a gropii fostei locuințe adâncite, poate fi explicată, eventual, prin faptul că zona oferea o oarecare protecție; ele pot fi considerate ca vetre

exterioare. Deocamdată, la baza complexului C22 nu s-a descoperit vreo vatră.

S IX. Observații generale.

În S IX s-au identificat, deci, 12 complexe, din care două sunt neolitice, iar 10 geto-dacice. Față de suprafața excavată, 30 mp, se poate aprecia că s-a descoperit un număr reprezentativ de complexe.

Pentru prima dată după reluarea săpăturilor, în 2011, s-au identificat strat și complexe de locuire neolitice, materialul fiind variat și reprezentativ pentru încadrarea vestigiilor în cultura Boian, faza Giulești.

Deoarece au cercetat în întregime doar puține complexe pentru epoca geto-dacică și inventarul nu conține markere cronologice reprezentative, încadrarea lor cronologică, în sec. II-I a. Chr., s-a făcut pe baza succesiunii stratigrafice și a analizei generale a inventarului din ele.

Résumé

Les fouilles de cette campagne ont eu deux objectifs: a) terminer la recherche des complexes d'époque géto-dace, découverts pendant la campagne précédente, et b) identifier une zone avec une stratigraphie et des complexes néolithiques.

Ainsi, nous avons tracé sur le **Plateau** deux nouvelles sections, S IX = 30 m² et S X = 1 m², dont pour la première seulement on a épuisé la couche archéologique et les complexes identifiés.

Dans S IX nous avons identifiés en tout 11 nouveaux complexes, deux néolithiques (une habitation creusée et une fosse) et neuf géto-daces (quatre fosses, quatre foyers extérieurs et une alvéole), tous datant de l'époque géto-dace; il s'y ajoute C22, une habitation creusée, mise au jour en 2013.

Dans S X les fouilles ne sont pas achevées, car on n'est arrivé qu'aux complexes identifiés pendant la campagne de 2013, à savoir le fossé gétique et C13, une hutte gétique, de sorte que les résultats des recherches y faites seront présentés après la campagne de 2015.

Nous avons identifié, pour la première fois après la reprise des fouilles en 2011, une couche et des complexes d'habitation néolithiques, le matériel étant varié et représentatif pour classer les vestiges dans la culture Boian, phase Giulești.

Etant donné que peu de complexes de l'époque géto-dace ont été complètement fouillés et que le mobilier ne contenait pas de marqueurs chronologiques représentatifs, nous avons établi leur chronologie aux IIe – Ier siècles av. J.-C., prenant seulement en compte la succession stratigraphique et l'analyse générale du mobilier.

Bibliografie

I. Andrieșescu, *Piscul Crăsani*, ARMSI, III, Cultura Națională, București, 1924;

N. Conovici, *Șantierul arheologic Piscul Crăsani - 1978, Raport preliminar*, A XIII-a Sesiune Națională de Rapoarte, Oradea, 1979, Materiale, Oradea, 1979, p. 143-145;

N. Conovici, M. Neagu, *Șantierul arheologic Piscul Crăsani*, A XV-a Sesiune Națională de Rapoarte, Brașov, 1981, Materiale, București, 1983, p. 193-200;

N. Conovici, *Câteva figurine antropomorfe geto-dacice descoperite la Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița)*, SCIVA, 25, 1974, 2, p. 295-301;

N. Conovici, *Cupele cu decor în relief de la Crăsani și Copuzu*, SCIVA, 29, 2, 1978, p. 165-183;

N. Conovici, *Piese ceramice de interes deosebit descoperite la Piscul Crăsani*, SCIVA, 32, 4, 1981, p. 571-579;

N. Conovici, *Un rhyton ceramic descoperit la Piscul Crăsani*, Thraco-Dacica, VIII, 1987, p. 92-99;

N. Conovici, *Obiecte pentru cult și magie descoperite la Piscul Crăsani*, Pontica, XXVII, 1994, p. 61-83; M. Neagu et alii, CCAR 2012, p. 48-50; CCAR 2013, p. 50-52;

V. Sirbu, I. Cernău, C. Cernea, M. Neagu, Fl. Vlad, D. Ștefan, M.-M. Ștefan, S. Stanc, *Cercetările arheologice de la Crăsani de Jos - Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița). Campania 2013. Epoca geto-dacică*, Istros XX, 2014, p. 207-257.

33. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava]

Punct: Grădiște, Erdenburg

Nr. Autorizație: 25/2014

Cod sit: 40376.01

Cod LMI: BV-I-s-A-11283

Colectiv: Liviu Petculescu – responsabil (MJI Brașov), Stelian Coșuleț (MJI Brașov), Cristina Mitar (MCDR Deva), Darren Poltorak (Archaeotek Canada), Traian Dumbrăveanu (UBB Cluj Napoca).

Campania din anul 2014, finanțată de Cosiliul Județean Brașov, s-a desfășurat în perioada 15 iulie – 29 august și a urmărit continuarea cercetărilor începute în 2006 în zona barărilor din *praetentura sinistra* a castrului Cumidava²⁷. În acest an, ca și în toate campaniile începând din 2006, s-a lucrat în suprafețe cu dimensiunile standard de 6 x 4 m, separate de martori cu lățimea de 1 m.

În această campanie au participat, pentru al patrulea an consecutiv, un număr de 4 voluntari ai organizației Archaeotek din Canada (Centre de Recherches et Techniques Archéologiques) în baza contractului de colaborare încheiat între respectiva organizație și Muzeul Județean de Istorie Brașov. Ca și în campaniile precedente, voluntarii, provenind din țări diferite, au fost coordonați de către lectorul universitar, arheolog Darren Poltorak.

Voluntarii au lucrat și în această campanie, conform protocolului, într-un sector propriu, care a constat în continuarea cercetării Sp. 11, începută în anul 2012. Săpătura a continuat de la adâncimea de 0,80 – 0,90 m unde se ajunsese în campania precedentă, demontându-se structura de piatră a *via* – ei *principalis* din cea de-a doua fază constructivă a castrului. Sub nivelul drumului s-au evidențiat marginile celor două clădiri surprinse în campaniile precedente: clădirea lungă cu un singur șir de camere și baraca cu contubernii cu două camere și spațiul dintre barăci lat de cca 1,30 m. Întrucât cei patru voluntari au lucrat numai 12 zile, cercetarea acestei suprafețe nu a fost încheiată.

Colectivul românesc de cercetare a deschis trei noi suprafețe marcate Sp. – 16, - 17 și - 26; a finalizat demontarea matorului dintre Sp. – 35 și - 45 și a săpat ultimul metru al matorului dintre Sp. – 17 și 7.

²⁷ CCA 2007, pag. 291 – 292; CCA 2008, pag. 256 – 257, pl. 56; CCA 2009, pag. 185 – 186; CCA 2011, pag. 109 – 111; CCA 2012, pag. 116 – 117; CCA 2014, pag. 113 – 114.

În suprafața Sp. -16 s-a săpat până la adâncimea de 1,10 – 1,40 m, în funcție de panta terenului, ajungându-se la pământul viu. În colțul de NE al suprafeței a fost surprinsă secțiunea oblică efectuată de N. Gudea. Pe aprox. 2 m de la începutul suprafeței este un strat de dărâmături compacte de piatră, ajungând până la adâncimea de 0,80 m, provenind din clădirea săpată parțial de N. Gudea, al cărei perete sudic este situat în suprafețele adiacente: Sp. - 5, până la Sp. -35. Sub dărâmăturile de piatră, la -0,70 – 0,80 m, a apărut stratul de chirpic ars, suprapus de pământ negru pigmentat cu cenușă, aparținând primei faze constructive a castrului; cea a construcțiilor de lemn. La 0,90 m adâncime și 0,50 m distanță de profilul lung, dinspre Est al suprafeței, a fost surprins șanțul de implantare al peretelui de lemn al barăcii, lat de 0,30 m. Descoperirea unei balamale de ușă și a unui zăvor în fața acestui șanț indică existența ușilor de intrare în baracă. Existența unui strat de pietriș destul de compact pe mijlocul suprafeței indică prezența unui pavaj în fața barăcii. Paralel cu peretele barăcii, la 1,80 m distanță, a apărut un șanț lat de 0,30 m, cu gropi de par cu diametrul de 0,50 – 0,60 m, distanțate una față de alta la cca. 0,80 m, reprezentând, probabil temelia unui portic de lemn. La începutul secțiunii, de-a lungul profilului lung de Vest, la -1,10 m, a fost descoperit un șanț cu lățimea de 0,50 m dispus ușor unghiular față de orientarea clădirilor primei faze. Șanțul, adânc de 0,30 m, cu umplutură de pământ afânat conținând pietriș și mortar, intră în marorul dinspre Sp. - 26, la 4,40 m de începutul suprafeței. Funcționalitatea acestui șanț va fi identificată prin continuarea săpăturilor în Sp. - 26 și în marorul respectiv, în campania 2015.

Pe nivelul de călcare al primei faze constructive, la începutul lui Sp. - 16, pe o suprafață de cca. 0,5 mp, în și lângă șanțul cu pietriș și mortar, au fost recuperați 13 denari, majoritatea emiși de dinastia severică, dintre care 2 subaerați și 2 tăiați, plus un *dupondius* ilizibil.

Suprafața Sp. - 17 a fost săpată până la adâncimea de - 0,80 m. Începutul suprafeței a fost distrus de o secțiune lată de 1,40 m, dispusă perpendicular pe zidul de incintă, care nu apare în planurile publicate de N. Gudea și, deci, ar fi putut fi făcută și de M. Macrea. În continuare, aprox. perpendicular pe suprafață, a apărut drumul secundar aparținând fazei construcțiilor de piatră, paralel cu *via principalis*, identificat și în cercetările anterioare în Sp. 7, 17 și - 7. Drumul cu grosimea maximă de 0,35 m, a cărei margine nordică e tăiată de secțiunea sus-amintită, are lățimea păstrată de 4 m, însă, nefiind surprinsă rigola, e posibil ca pietrișul alunecat din structura sa după abandonarea castrului, să-i fi depășit marginea dinspre *via principalis* și, deci, în perioada sa de funcționare, să fi fost mai îngust. Structura drumului este spartă în zona sa centrală de o groapă modernă.

Sub baza drumului, la -0,75 – 0,80 m, continuă traseul celor două șanțuri de implantare ale barăcii de lemn surprinse în Sp. - 16. Imediat sub baza drumului a fost descoperită o statueta de bronz calcinată, reprezentând pe Amor, aparținând, cu certitudine, fazei de lemn a castrului.

Suprafața Sp. - 26 nu a putut fi terminată datorită fondurilor reduse aflate la dispoziția colectivului de cercetare. pe o jumătate din ea s-a săpat până la -0,60 m iar pe cealaltă până la - 0,90 m. La începutul suprafeței, pe o distanță de cca 3 m, sunt dărâmături compacte din pietre, unele de mari dimensiuni, provenind tot din clădirea săpată parțial de N. Gudea. În restul suprafeței apare structura de pietriș a unui drum secundar dispus între barăcile de lemn ale primei faze constructive a castrului.

Marorul dintre Sp. - 35 și - 45 a fost săpat până la adâncimea de 1,45 m. Sub *via sagularis* din faza de piatră, cu o structură din pietriș pe un pat de nivelare de nisip, este prezent stratul de chirpic ars din faza construcțiilor de lemn. Pe nivelul fazei respective au fost identificate resturi de dărâmături de acoperiș și amprenta temeliei unui perete transversal.

Deși fondurile alocate campaniei 2014 au fost reduse, materialul arheologic recuperat este bogat și variat. În afară de ceramica comună există și fragmente de *terra sigillata*, ceramică șampilată cu rozete și brăduți, ceramică incizată cu decor floral și barbotinată. Dintre obiectele de sticlă se remarcă un fragment de bol cu coaste și un jeton din pastă verde. Podobele sunt reprezentate de o fibulă cu balama din bonz argintat, un ac și un arc de fibule de bronz și o fibulă cu piciorul întors pe dedesubt din fier, un inel masculin de fier și unul de bronz de copil, ambele cu geme pierdute. Printre obiectele cu funcționalitate diversă menționăm un belciug și o balama de ușă, un manșon și inele din fier, mecanisme de broască pentru casete, piese de plumb și os. Echipamentul militar este reprezentat de vârfuri de bolt și un fragment de mâner de scut din fier, limbi de curea, fragmente de cataramă, aplici de centiron și de curea din bronz. La toate acestea se adaugă statueta de bronz a lui Amor, deja amintită, și peste 20 de monede, majoritatea denari.

În campania din 2015 se va continua programul de cercetare al *praetentura* - ei *sinistra* prin deschiderea unor noi suprafețe și demontarea marorilor, urmărindu-se dezvelirea unor părți din baraca cercetată în această campanie.

Abstract

The excavations in the *praetentura sinistra* of Cumidava auxiliary fort started in 2006, continued in 2014. In this season of excavations were dug three new areas of 6 x 4 m, separated by 1 m wide balks: - 16, -17 and - 26. Also continued the digging of the balk between the areas - 35 and - 45.

In the area - 16 were uncovered the foundation trenches of the front wall of the wooden barrack of the first construction period of the fort and of the wooden portico of the same building. In the area - 17 was sectioned the road, parallel to the *via principalis* of the stone fort which divides *praetentura sinistra* in two parts, already known from the previous researches. Beneath the road continued the foundation trenches of the barrack found in the area - 16.

The excavation of the area - 17 was not completed due to shortage of funds. In this area was uncovered the gravel structure of a secondary road between the wooden barracks of the first period fort.

In the balk between areas - 35 and - 45 was dug the *via sagularis* of the second period fort and the destruction layer of a wooden building of the first period fort.

In 2014 were discovered a lot of small finds among which: a bronze statuette of an Amor, more than 20 silver and bronze coins, four brooches, sherds of *terra sigillata*, barbotine, stamped and incised pottery; fragments of glass vessels, one bronze and one iron ring, bolt heads, an iron shield handle, a bronze buckle, belt plates, strap ends and a bronze leather mount, probably from horse harness.

34. Curtea Domnească, Târgoviște, jud. Dâmbovița**Punct: Curtea Domnească**

Nr. Autorizație: 59/2014

Cod sit: 65351.19; Cod LMI: DB-II-a-A-17237

Colectiv: Petru Virgil Diaconescu – responsabil (C.N.M. „Curtea Domnească” - Târgoviște), Denis Căprăroiu (Univ. Valahia - Târgoviște), Ovidiu Cîrstina, Mihai Claudiu Năstase, Gheorghe Olteanu, Florin Gabriel Petrică, Minodora Cărciumaru, Felician Cheosea, Ana Ilie (C.N.M. „Curtea Domnească” - Târgoviște)

Curtea Domnească din Târgoviște, cea mai vastă și cea mai bine conservată din spațiul românesc, bine cunoscută în documentele de epocă, a beneficiat în anii ultimului secol de ample investigații arheologice, studii de arhitectură, artă, articole și chiar lucrări monografice.

Din această perspectivă s-ar putea conchide cu ușurință ca ceea ce era de spus s-a afirmat deja, concluzie, care suferă, însă, de un grad mare de superficialitate. Începută în 1934 o dată cu investigațiile lui Virgil Drăghiceanu, reluată în 1954 și continuată până în prezent, cercetarea a suferit de anumite neîmpliniri: campanii de cercetare rămase inedite și până în ziua de azi sau publicate târziu, inexistența unei ridicări topografice până 1975, gestiunea neunitară a arhivei grafice, topometrice, fotografice și a patrimoniului mobil, toate aflate în mai multe instituții de profil și chiar prezența pe sit în același timp a unui număr prea mare de arheologi (de exemplu, în 1986 au fost numai puțin de 12). Nu trebuie totuși trecut cu vederea faptul că, în final, sub conducerea responsabilului de șantier Nicolae Constantinescu (1961 - 1986) a apărut un studiu monografic asupra ansamblului. Complexitatea problematicei a rămas, așa cum recunosc chiar și cei care și-au legat perioade consistente activitatea profesională de cercetarea curții domnești târgoviștene.

Factorul determinant în apariția unei reședințe domnești la Târgoviște în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, a fost comerțul legat de „drumul Câmpulungului”, care lega centrul Europei de gurile Dunării, nordul Mării Negre și de aici mai de departe de Orientul Mijlociu, respectiv spre 1400, „drumul Giurgiului”, care conecta Târgoviște de sus menționatul port la Dunăre și, implicit, de Peninsula Balcanică și Constantinopol.

Nu insistăm asupra istoricului investigațiilor arheologice, nu numai din motivul că acesta ar ocupa o parte consistentă ci și pentru că a apărut, pe larg, în ultima lucrare monografică dedicată Curții Domnești din Târgoviște²⁸.

Perimetrul cercetat în anul 2014, pe care îl avem, de altfel, în vedere și pentru anul 2015, respectiv Biserica-paraclis, Turnul Chindiei și prima incintă de piatră a beneficiat de investigații încă din 1934, când secretarul Comisiunii Monumentelor Istorice, Virgil Drăghiceanu, a degajat biserica și casa de secol XV (Casa 2). După preluarea obiectivului de către Direcția Monumentelor Istorice, în 1961, încep lucrări ample de cercetare impuse și de proiectul de restaurare. Perimetrul s-a aflat în atenția grupului de cercetare condus de arheologul Nicolae Constantinescu, din partea Institutului de Arheologie din București, în timpul campaniilor din anii 1961, 1964 - 1965, 1976, 1981 și 1986,

respectiv de arheolog Gheorghe I. Cantacuzino, din partea Direcția Monumentelor Istorice, în anii 1966 - 1967 și 1974²⁹. Un sondaj pe incinta de secol XV a fost întreprins de Petru Diaconescu, în anul 2008³⁰.

Din punct de vedere științific, deși, așa cum am arătat deja, monumentele respective au beneficiat de atenție încă de la începuturile activității arheologice în fosta reședință domnească de la Târgoviște totuși rezultatele nu au fost încă, pe măsura efortului investit. După numai puțin de 15 campanii de cercetare nu dispunem încă de o imagine clară asupra începuturilor reședinței domnești, a succesiunii temporale a primelor edificii ridicate aici.

Se afirma în 1965 și 1969 că undeva la sfârșitul secolului al XIV-lea și la începutul secolului următor, în timpul domniei voievodului Mircea cel Bătrân, exista, la Târgoviște, în partea de nord-est a orașului o casă domnească. Lângă ea se afla un paraclis, iar de jur împrejur se înălța un zid de incintă³¹. Cu privirea la momentul construcției Turnului Chindiei: „... datează din a doua jumătate a secolului al XV-lea și poate fi identificat cu acel castel pe care îl vedea Ștefan Bathory la 11 noiembrie 1476”³². Mai departe: „în timpul deceniilor de domnie ale lui Mircea cel Bătrân... se ridică o casă domnească, având în preajmă o biserică-paraclis, cuprinse în cadrul unei incinte restrânse, înconjurată de un zid de piatră”³³.

Este adevărat că cercetările ulterioare, în special, campania de cercetări arheologice din 1986, duc la descoperiri importante, respectiv așa numita Casa 1. Autorul (mai puțin autorii) consideră: „Deși arheologic/stratigrafic, lipsesc observațiile referitoare la stratul propriu-zis, de construcție al Casei 1, totuși, cel puțin la V de aceasta se vedește – în faza folosire – o amenajare a terenului, o înălțare cu c. 0,30 m (prundiș, lut brun-roșcat, prin săparea pivniței, în amestec cu fragmente de cărămizi iar deasupra un strat subțire de nisip fin, situat – 1,70 m... Pe scara timpului și a locului, acesta este nivelul de călcare, la c. 1400, când se ridică nucleu Curții Vechi din Târgoviște”³⁴. Despre biserica-paraclis: „De reținut: spre E, noul edificiu religios, s-a fundat pe u strat masiv de moloz, masat sau amestecat cu pământ și prundiș – molozul provenit desigur din demolarea Loc “A”, eventual și a altor construcții – v. pl/3,5 – 8 umpluturi de 3 – 4 m grosime, care au modificat din vechime marginea terasei către lalomița, inclusiv, apoi, prin demolările ținând de Casa 1, șubrezind astfel terenul prin apele de șiroire. Se explică, așadar, de ce paraclisul curții a necesitat reparații/refaceri mai ales la încăperea altarului cum probează masivul de zidărie adosat spre S de axul altarului...”³⁵.

Mai adăugăm observațiile legate de Turnul Chindiei care: „se profilează, încă din 1961, ca un fel de subiect enigmă...”³⁶, autorii ferindu-se de a specifica fără echivoc momentul construcției și mulțumindu-se doar în a relua părerea arhitectului Cr. Moisescu:

²⁹ *Ibidem*, p. 157 - 179.

³⁰ Petru Virgil Diaconescu, Gheorghe Olteanu, Mihai-Claudi Năstase, Florin-Gabriel Petrică, *Curtea Domnească din Târgoviște, Cercetări arheologice 2008 - 2010*, Argeșis, Studii și Comunicări, seria Istorie, XIX, 2010, p. 112 și pl. 4.

³¹ Nicolae Constantinescu, Cristian Moisescu, *Curtea Domnească din Târgoviște*, ed. Meridiane, București, 1969, p. 12.

³² Nicolae Constantinescu, Cristian Moisescu, *Curtea Domnească din Târgoviște*, ed. Meridiane, București, 1969, p. 12.

³³ *Ibidem*, p. 17.

³⁴ Nicolae Constantinescu (coordonador), Corneliu Ionescu, Petru Diaconescu, Venera Rădulescu, *op. cit.*, p. 94.

³⁵ *Ibidem*, p. 95.

³⁶ *Idem Ibidem*, p. 97.

²⁸ N. Constantinescu (coordonador), Corneliu Ionescu, Petru Diaconescu, Venera Rădulescu, *Târgoviște. Reședință Voievodală - 1400 - 1700. Cercetări arheologice (1961 - 1986)*, Târgoviște, ed. Cetatea de Scaun, 2009, p. 9 - 12, p. 87 - 92.

*"Se admite astăzi, în general, că Turnul Chindiei, având rolul de donjon al Curții Domnești, a fost construit în a doua jumătate a secolului XV, probabil în vremea lui Vlad Țepeș"*³⁷.

Intenția noastră nu este de a relua argumentele și contraargumentele unei polemici încă active, legate de monumentul devenit simbol al orașului Târgoviște ci de a argumenta necesitatea și motivația reluării cercetărilor în această zonă, iar rezultatele investigațiilor întreprinse în anul 2014 le putem caracteriza cel puțin promițătoare. Cu toate acestea rămân întrebări la care sunt necesare răspunsuri date cu mai multă claritate. Este menționat, în primul rând un nivel de demolare, cu mortar, anterior paraclisului. De unde provine acesta dacă, paraclisul a funcționat concomitent cu, Casa 1 identificată în 1986, ambele ridicate în a doua parte a domniei lui Mircea cel Bătrân. Cum se explică dimensiunile bisericii-paraclis care sunt disproporționată din acest punct de vedere față de Casa 1, a cărei bec nu depășea 90 m².

Nu s-a demonstrat, decât teoretic, că turnul de intrare al paraclisului a fost adăugat. Arhitectul Ștefan Balș a emis o altă ipoteză: *"S-a constatat, în primul rând, că arcadele laterale (ale turnului de intrare, n. n.) sprijinite spre vest de stâlpi masivi de zidărie, sunt încastate spre est în zidăria pronaosului și sunt construite o dată, fără nicio urmă de adăugire ulterioară"*³⁸.

Suprafața cercetată nu a fost foarte mare mai ales că în cea de a doua parte a campaniei de cercetare situația concretă a impus o abordare bazată în cea mai mare parte pe răzuiri succesive ale contextelor tocmai pentru o mai sigură evidențiere și corelare a complexelor descoperite. (pl. II)

O parte semnificativă din perimetrul cercetat în timpul campaniei arheologice din 2014 a fost conservată pe timpul iernii urmând ca cercetarea asupra sa să continue cel puțin anul următor, menționând faptul că există elemente suficiente chiar pentru a ne gândi la o cercetare extinsă, pe încă două campanii.

Spre deosebire de campaniile anterioare am beneficiat de descoperirea a 16 monede din care 15 au fost și identificate³⁹. Se remarcă moneda din M 2 dar și cel de al doilea ducat emisiune Mircea cel Bătrân recoltat de sub patul de mortar al pavajului 2 hexagonal. Rare și prețioase sunt și cele două emise de Dan II (1420 - 1431) din care una a fost identificată chiar în rosturi pavajului I de cărămidă al paraclisului (pl. VII/3). Împreună cu cele șapte monede ungurești emise de Sigismund de Luxemburg între 1430 - 1437 acestea datează prima etapă a paraclisului. Mai menționăm cele două monede de la sfârșitul secolului al XVI-lea, ce marchează a treia fază de refacere a paraclisului.

Din restul inventarului metalic mai menționăm un inel de argint descoperit la M 2 încă nu foarte bine încadrat tipo-cronologic.

Iese în evidență ceramica de secol XIV identificată cu precădere în nivelul anterior construirii paraclisului și anume, fragmente de borcane *cu streășină* și fragmente de străchini smălțuite cu alb predominant ca fond. Tot categoriei ceramică îi aparțin fragmentele de țiglă (olane) recuperate de pe pardoseala 1 a paraclisului cât și cahele fragmentare din secolele XV - XVII (pl. X). Mai menționăm fragmentele de frescă mai ales cele aparținând

secolelor XV - XVI.

În privința stratigrafiei începem prin a face două observații. Prima dintre ele se referă la nivelele ulterioare secolului al XV, distruse prin degajarea ruinelor de către Virgil Drăghiceanu, cu excepția absidei altarului necercetată până în 2014 și construită chiar pe muchia terasei înalte a râului Ialomița, această poziționare a sa a obligat la refacerea și consolidarea pe exterior cu un contrafort iar cea de a doua se referă la faptul că situațiile întâlnite în exteriorul bisericii se prezintă diferit față de interior.

Pe scurt, situația stratigrafică generală se prezintă altfel (pl. III):

- Pământ viu lutos roșcat, poziționat la - 0,80 m/- 1,20 m față de cota de călcare actuală;
- Humusul medieval în general ras de nivelurile ulterioare;
- Primul nivel de locuire, în care au fost identificate urmele unor construcții de lemn, gropi de bulumaci, grinzi carbonizate în situ, sau numai "șanțul de poză", un cuptor distrus. Menționăm că, în special dar neunitar, în S II, apar și fragmente de podină arsă;
- În S II, carourile 1 și 2 și în S III apar sporadic urme de moloz dintr-o construcție anterioară bisericii. Acestui nivel îi aparțin două morminte, apărute, cu totul neașteptat, în altar (pl. IV și pl. IX);
- O nivelare de pietriș în S II sau lut în S III și C 1 preced construcția bisericii actuale;
- Nivelul de construcție al bisericii, pe alocuri pat de mortar, suportul pentru pardoseala 1 (pl. III);
- O nouă nivelare cu lut constituie suportul pentru pardoseala 2, hexagonală. În capătul estic al S III, un strat gros de moloz ca și în cel de sud al S II marchează un nivel de distrugere care a afectat chiar și structura fundației bisericii;
- Pardoseala de cărămidă hexagonală este un al doilea moment cheie al cărui interpretare corectă structurează întreaga evoluție a monumentului. De remarcă, pe pardoseala, deosebită mai ales prin amprente pe patul de mortar, urme consistente de arsură, fragmente de țiglă, gropi de bulumaci carbonizați.
- Urmează stratul de poză al ultimei pardoseli, păstrată paralelipedică, cu o refacere, singura identificată în cercetările anterioare, pardoseală după care s-a executat și cea folosită, în 1965, la restaurarea Direcției Monumentelor Istorice;

În exteriorul bisericii, respectiv în S II, caroul 1, se confirmă rezultatele obținute de cercetarea din 1976, biserica a fost ridicată înaintea Casei 2, cel puțin a fazei inițiale a paraclisului. Pe profilul de est se observă un prim nivel de construcție anterior bisericii. În capătul opus de nord al S II stratigrafic biserica se prezintă anterior incintei de piatră dar nu cu mult timp înaintea acesteia, cele două nivele amintite fiind despărțite de o nivelare cu lut a cărei grosime nu depășește 6 - 8 cm.

Secțiunea I a verificat situația stratigrafică din pronaos, pe latura de sud, respectiv corespondențele între Turnul Chindiei și biserica-paraclis. Cămășuiala care îmbracă baza turnului pe exterior, respectiv trunchiul de piramidă prezintă o fundație superficială cu o grosime de - 0,30 m. La bază, noua fundație este poziționată peste stratul de arsură imediat anterior pardoseli paralelipedice.

Considerații generale asupra rezultatelor campaniei arheologice - Curtea Domnească din Târgoviște 2014.

Biserica-paraclis (Biserica Doamnei). Campania din anul

³⁷ Cristian Moisescu, Târgoviște. Monumente istorice și de artă, ed. Meridiane, București, 1974, p. 54.

³⁸ Ștefan Balș, Rodica Mănculescu, *Un tip neobișnuit de pridvor în arhitectura veche din Muntenia, în Buletinul Monumentelor Istorice*, București, 1971, p. 78 și fig. 6

³⁹ Identificarea descoperirilor numismatice dr. Irina Cirstina.

2014 a confirmat, în linii mari, cercetările și concluziile anterioare, respectiv ridicarea acesteia de către Mircea cel Bătrân⁴⁰, după 1398, apar însă și deosebiri față de concluziile cercetărilor anterioare. Au fost identificate patru pardoseli suprapuse, din care cea dreptunghiulară reprezintă pe cea inițială (databilă cronologic relativ prin moneda emisiune Dan al II-lea, descoperită chiar în rostul dintre cărămida pavajului – pl. VII/fig. 2). Biserica a suferit, cel puțin o distrugere majoră, în a doua jumătate a secolului al XV-lea. Ipoteza are două argumente: primul, existența unui nivel de arsură, cu moloz, care desparte pardoseala I de pardoseala II, hexagonală, de unde s-au recuperat și fragmente de tiglă smălțuită și frescă, al doilea, e dat de extremitatea de est a S III, unde am putut decela un strat consistent de moloz, amestecat cu, cărămidă, urmat de o nivelare cu lut roșcat, bătut, suport pentru pardoseala II, hexagonală. Situația observată la nivelul fundației bisericii-paraclis constituie un argument în plus. Am constatat, aceasta prezintă două structuri suprapuse: mortar de calitate inferioară, cromatic mai gălbui, pe o înălțime de – 1 m/– 1,10 m față de nivelul actual de călcare, suprapus de un altul, consistent și cromatic mai alb. Reluând observațiile din 1976, în S I, caroul 1, pe ambele profile apare un nivel de pigmenti de mortar, care dublează la – 0,30 m nivelul cunoscut de construcție al bisericii. Presupunem, că la un moment dat, lăcașul este distrus de un seism puternic, posibil cel din 1470 și biserica este refăcută complet prin demolarea parțială a fundației și refacerea acesteia la cotă superioară (cel puțin pe laturile de est și de sud). Ipoteza noastră este deocamdată întărită doar de structura diferită a fundației, piatră mărunță cu mortar slab la bază și blocuri mari la partea superioară. Această situație a fost observată și anterior dar problema nu a fost pe deplin soluționată: „*existența a două faze, a două biserici diferite, succesive, cu același plan dintre care prima poate fi fost, eventual, din lemn*”⁴¹. În cea de a treia etapă de funcționare a bisericii apare pardoseala de cărămidă paralelipipedică, care o înlocuiește pe cea hexagonală. Că este vorba despre o reconstrucție majoră o demonstrează gropile de bulmăci ce străpung patul pardoselii hexagonale, din loc în loc, respectiv urmele schelei (pl. 7/3). În colțul de sud-est al pronaosului s-a identificat o construcție în arc de cerc din două rânduri de cărămidă, goală la interior, probabil postamentul pentru agheasmatar. În aceeași etapă, în axul absidei altarului se ridică o banchetă din cărămidă, respectiv *sintronul*, locul pentru jilțul rezervat lui Iisus Hristos și pentru cele ale apostolilor. Pentru încadrarea cronologică menționăm două monede, un dinar unguresc de la 1579 și un triplu gros polonez de la 1585. Mai târziu, probabil în 1702, Constantin Brâncoveanu, ridică o nouă catapeteasmă, refăcând și pardoseala și zugrăveala, aceasta din urmă sesizată pe partea de elevație păstrată până în urmă cu 30 – 40 de ani.

Turnul Chindiei. În campania 2014 a fost deschisă doar o mică secțiune/sondaj la exteriorul acestuia, spre est, pe latura sudică a pronaosului bisericii. Observația principală este, fundația adăugată pe exterior, a turnului, suprapune două niveluri de construcție anterioare. Menționăm, pronaosul a fost investigat în anul 1967 când pe latura de nord a acestuia a fost descoperit un

mormânt, foarte prost conservat iar cu un an înainte spațiul interior al turnului de intrare unde s-au identificat nivelele de construcție ale bisericii, respectiv după cum arată autorul cercetării, turnul adăugat bisericii⁴². Sondajele din 1966 – 1967 nu au atins talpa fundației bisericii care în S I 2014 atinge adâncimea de – 1,45 m (pl. V). Rămân, încă, în suspensie două probleme și anume, turnul de intrare al bisericii a fost adăugat și când s-a petrecut acest lucru? Afirmația că turnul este adăugat pe baza planimetriei bisericilor de *tip Cozia* din care face parte și paraclisul bisericii domnești, inițial fără turn sau pridvor nu a fost verificată arheologic. Acesta funcționa la sfârșitul secolului al XVI-lea când în pronaos se adăugă pardoseala din cărămidă paralelipipedică identificată în colțul de nord-est al S I, lipită de zidul naos-pronaos (pl. V/2). Nu fost elucidat nici momentul în care vechiul turn de intrare se transformă în bastion de observație și apărare așa cum îl cunoaștem chiar și înaintea restaurării din anii 1847 – 1852 din schițe și desene de epocă. Fundația care îmbracă pe exterior turnul inițial este cert medievală și nu adăugată cum s-a crezut la refacerea din secolul XIX. Considerăm că transformarea s-ar fi putut petrece, o dată cu cea de a treia refacere a bisericii, la sfârșitul secolului al XVI-lea când dispunem și de prima relatare mai clară despre Turnul Chindiei ca donjon datorată lui Giuseppe Pisculo, în anul 1595, care observa cele patru *săcălușe* (turnuri n.n.) de deasupra lui⁴³.

Incinta de piatră. După cum am amintit incinta este posterioară bisericii. Se mai adaugă încă o observație și anume structurile diferite ale fundației, respectiv elevației. În timp ce fundația este alcătuită din pietre mici, cărămidă sfărâmată într-un mortar rezistent, elevația este ridicată din lespezi și bolovani legați printr-un liant slab calitativ în care predomină nisipul. Presupunem o refacere substanțială a incintei la partea vizibilă dar încă nu putem face precizări cronologice.

Construcții anterioare bisericii-paraclis. În afara de construcțiile civile, locuințe din lemn cu beci aparținând târgului, care ocupau, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea o bună parte din perimetrul viitoarei curți domnești⁴⁴. S-au identificat și altele, chiar mai vechi decât cele aparținând orașului, în apropierea perimetrului cercetat în 2014: în 1976, un cuptor mărginit de un pavaj de cărămidă⁴⁵ continuat spre sud de un pavaj de bolovani din care s-a recuperat cea mai veche monedă medievală descoperită în Târgoviște și anume un dinar emis de Carol Robert de Anjou între 1335 – 1338⁴⁶. Este posibil să fi existat o construcție de dimensiuni apreciabile contemporană cu cele identificate de noi și anterioare bisericii paraclis⁴⁷. În campania de cercetări din 2014

⁴⁰ N. Constantinescu (coordonador), Corneliu Ionescu, Petru Diaconescu, Venera Rădulescu, *op. cit.*, p. 61 și notele de la 79 la 83.

⁴¹ *Ibidem*, p. 60.

Ghe. I. Cantacuzino, *Date arheologice în legătură cu cronologia unor construcții ale Curții Domnești din Târgoviște*, în Monumente Istorice – Studii și lucrări de restaurare, 3, București, 1969, p. 147 – 151.

⁴² Ghe. I. Cantacuzino, *Date arheologice în legătură cu cronologia unor construcții ale Curții Domnești din Târgoviște*, în Monumente Istorice – Studii și lucrări de restaurare, 3, București, 1969, p. 147 – 151.

⁴³ *Călători străini despre țările române*, III, 1968, p. 630 – 631.

⁴⁴ Petru Diaconescu, *Arheologia habitatului urban târgoviștean. Secolele XIV – XVIII*, Târgoviște, 2009, p. 13, 16 – 18.

⁴⁵ Gabriel Mihăescu, Eugen Fruchter, *Curtea domnească din Târgoviște*, București, 1986, fig. 14.

⁴⁶ N. Constantinescu (coordonador), Corneliu Ionescu, Petru Diaconescu, Venera Rădulescu, *op. cit.*, p. 92 – 93, fig. 46.

⁴⁷ Potrivit observației avansate de arh. Corneliu Ionescu, membru al colectivului de cercetare din campania 1986 după care Casa 1, pe baza nivelului de incendiere observat în gârlici a fost precedată de o alta, cea de-a doua din piatră și zidărie, urmând planul primei clădiri ridicată din lemn (în acest caz ne punem problema logică nu în primul rând când eu fost construite și ci mai ales pentru cine n.n.), Corneliu Ionescu,

s-au identificat elemente ale unei construcții din lemn, respectiv o bârnă carbonizată între incintă și biserică cu latura de cca. 12 cm și lungimea păstrată de 1,40 m, orientată E-V (pl. VII/2), un șanț în absida altarului care probabil a adăpostit o grindă și o parte din elevația peretelui cu orientarea N-S (pl. III) la care se adaugă și un cuptor descoperit în naosul bisericii și anume în S II, carourile 6 – 8 (pl. V, VI/1). De remarcat în S II, carourile 2 – 3, apariția unei structuri aparținând, probabil, unei împrejurări din lemn, alcătuită din două rânduri paralele de bulumaci cu diametrul mediu de 0,20 m dispuși din 0,20 m în 0,30 m pe șir iar distanța dintre rânduri de cca. 0,20 m și la 0,60 m spre sud în paralel un șanț lat de 0,25 m dubla construcția, orientată nord-sud. Menționăm că pentru întreaga construcție adâncimea amprente este în medie de 0,20 m iar stratigrafic aparține nivelului inițial de locuire al perimetrului cercetat, respectiv un strat cenușiu lutos, cu pigmenti de cărbune, chirpici, ceramică și resturi osteologice de animale. Construcția a fost distrusă printr-un incendiu după arsura concentrată la partea superioară a nivelului menționat (pl. VI/1).

Cimitirul. Identificarea a două morminte în naosul actual al bisericii paraclis pune problema existenței unui cimitir anterior. Amplasarea lor în absida altarului exclude posibilitatea ca acestea să aparțină bisericii-paraclis. În cazul M 2, de adult (M 1 de copil, distrus în proporție de 50 % de o groapă ulterioară) care a putut fi cercetat în întregime prezintă groapa săpată în sub nivelarea de lut galben-roșcat cu cărbune la bază, care reprezintă, de fapt, patul pe care s-a așezat prima pardoseală a paraclisului. La baza acestui strat a fost identificat un ducat emisiune Mircea cel Bătrân. Se mai adaugă un amănunt, în umplutura M 2 se observă mortar de var, provenind în mult ca sigur de la o construcție de piatră și cărămidă din imediată vecinătate spre sud.

Rezultatele campaniei 2014 sunt foarte încurajatoare dar pentru a avansa concluzii reale, cum este acest subiect sensibil legat de apariția curții domnești din Târgoviște mai este nevoie de cel puțin încă o cercetare arheologică de teren.

Sintetizând rezultatele campaniei 2014 se prezintă astfel:

- Existența unei locuiri anterioare bisericii și anume, construcții de lemn, poate și protejate de o îngrădire sau chiar palisadă;
- identificarea unui cimitir anterior paraclisului, cimitir care a existat probabil pe lângă o biserică și o clădire civilă distruse de construcția beciului Casei 2 a Curții domnești;
- biserica-paraclis a fost refăcută de două ori, respectiv în secolele XV-XVI. Prima refacere a fost cauzată de un seism, dovadă, fragmentele de olane descoperite pe prima pardoseală, căzute de la acoperiș împreună cu bolțile.
- turnul de intrare al bisericii este transformat în fortificație spre sfârșitul secolului al XVI-lea, deocamdată o ipoteză de lucru, cercetările viitoare având sarcina să lămurească pe deplin situația;

Abstract:

Even if they were started since 1934, the archeological investigations on Wallachia's former princely residence and capital city from Târgoviște have failed, yet, to provide the expected definitive conclusions regarding the beginning of this princely court and, even less, about the times of its previous occupation and its significance in the 14th century.

These were the main reasons we chose to concentrate once again the research effort on to the northern perimeter of the

Princely Court and its two reference monuments, the chapel, probably built by Prince Mircea the Elder and Chindiei Tower, assumed to date from the fifteenth century.

The results of 2014's archeological campaign were very encouraging but to advance to more clear conclusions, as is this sensitive issue related to Targoviste's Princely Court appearance will require more than another year of investigations. The cornerstone of the research conducted by the team of archeologists of the "Princely Court" National Museums Complex of Targoviste was the identification of a cemetery which must have been coexisting in addition to a church and perhaps nearby a civil building, both destroyed by construction of "House 2" as is generically labeled the second constructions stage of the Princely Court from Targoviste.

35. Desa, jud. Dolj, necropola La-Tène

Punctul „Castravița”

Nr. Autorizație: 161/2014

Cod RAN: 72034.03

Colectiv: Emilian Teleaga, Florin Ridiche

La sfârșitul anului 2013, arhitectul Dr. Virgil Apostol a efectuat o ridicare topografică detaliată a dunei de nisip „Castravița”, situată la nordul unui braț al Dunării, în localitatea Desa. Aceasta a permis reconstituirea formei dunei actuale și înțelegerea rolului fortificației romane timpurii în nivelarea ei, astfel distrugându-se parțial necropola La-Tène.

Săpăturile arheologice din 2014 au avut ca scop cercetarea necropolei La-Tène și s-au efectuat în zona sud-estică a dunei, anume două casete de 6×4 m și de 6×6 m. După îndepărtarea stratului de humus, s-a descoperit un strat cu țigle romane și cu ceramică lucrată la roată, strat care reprezintă probabil nivelul de dărâmătură al fortificației romane. Mai jos s-a descoperit mormântul La-Tène nr. 10, parțial distrus. La adâncimea de 0,8-0,9 m s-a ajuns la stratul cu fragmente ceramice preistorice.

Dr. Mihai Constantinescu (Institutul de Antropologie București) a efectuat determinările paleoantropologice ale resturilor umane incinerate iar dr. Adrian Bălășescu (Muzeul Național de Istorie a României) a analizat paleofauna din mormintele La-Tène.

În stadiul actual al cercetărilor necropola La-Tène este formată din două grupe de morminte din La-Tène mijlociu și târziu. Această cronologie rezultă din analiza materialului arheologic și din analizele cu radiocarbon efectuate de dr. I. Hajdas (Institutul pentru Fizica Particulelor al Școlii Superioare Federale Tehnice din Zürich).

36. Drobeta Turnu Severin, județul Mehedinți, strada Independenței, nr. 2

Punct: Amfiteatrul militar de la Drobeta

Nr. Autorizație: 79/2014

codul RAN 109782.02

Cod LMI: MH-I-s-A-10047

Colectiv: responsabil științific Constantin C. Petolescu și Florian Matei-Popescu - Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”; Marin Iulian Neagoe, Dumitru Cristian Manea - Muzeul Regiunii Porților de Fier

Resturarea Casei „Nifon” din cadrul mănăstirii Stelea – Târgoviște, în Revista Monumentelor Istorice, 1991, 1, p. 72, nota 19.

Perioada de desfășurare a campaniei: 01.07-30.09.2014

Săpăturile arheologice sistematice au avut ca obiectiv cercetarea sectoarelor B și C, situate pe latura de sud, respectiv vest a perimetrului ocupat de ruinele clădirii amfiteatrului.

Lucrările prevăzute de proiectul „Muzeul Regiunii Porților de Fier și valorificarea lui ca produs turistic”, finanțat din fonduri europene, prin Programul Operațional Regional 2007-2013, a reprezentat motivul efectuării săpăturilor de cercetare arheologică sistematică, într-un perimetru situat la circa 30 m vest de ruinele bisericii medievale cu contraforți și 100 m de ruinele termelor romane. Zona nu fusese practic cercetată niciodată (doar un sondaj superficial realizat prin anii '80 ai secolului trecut, imediat la vest de biserica medievală a noii Mitropolii a Țării Românești, care a intersectat doar un zid „lipsit de importanță”⁴⁸).

În timpul lucrărilor de excavare necesare construirii fundațiilor unui pavilion multifuncțional, efectuate în octombrie 2010, au fost decoperate porțiuni dintr-un zid din piatră legată cu mortar, care se arcau către sud și nord, pe o distanță de circa 6–10 m, a cărui grosime nu depășește 0,7 m – care a fost distrus, într-o anumite porțiune (în zona dintre porțile de sud și est), până aproape de fundație.

După efectuarea unei săpături arheologice preventive au mai fost identificate alte două ziduri perpendiculare pe primul zid identificat, în partea de est, la o adâncime de circa 1,5 m de la actualul nivel de călcare. Aceste ziduri, situate la o distanță de circa 4 m, aveau dimensiunile de 2-2,5 x 0,7 m, fiind lucrate, de asemenea, din piatră legată cu mortar și păreau a delimita o posibilă cale de acces în interiorul construcției identificate.

La momentul respectiv exista doar bănuiala că această construcție ar putea fi un amfiteatru roman, întrucât nu aveam o imagine de ansamblu a traseelor de zidărie, iar săpătura mecanizată a modificat substanțial configurația terenului, producând și distrugerea unei porțiuni de circa 8 m din zidul arenei, situație constatată abia după curățarea zonei de la sud de secțiunea de cercetare arheologică deschisă în 2010. Cercetările au dus la scoaterea la lumină a traseului ringului arenei amfiteatrului (jumătatea estică a acestuia) și au identificat porțile de Est și Sud ale amfiteatrului. A rămas neatinsă aproximativ jumătatea de vest a sitului.

Ideea existenței unui amfiteatru militar la Drobeta fusese enunțată cu mai bine de un secol în urmă⁴⁹. Astfel, o scenă de pe Columna lui Traian (scena C = 86), după actul memorabil al inaugurării podului, redă, pe malul dacic, trei complexe constructive: mai întâi, la capătul podului, castrul; apoi o construcție de lemn identificată a fi un amfiteatru militar; apoi alt complex constructiv, care trebuie să fie termele romane. Printr-o întâmplare nefericită, la 1900 de ani de la ridicarea și inaugurarea Columnei, interpretarea scenei respective era confirmată.

Începând din anul 2012, în această zonă, au fost organizate, anual, săpături arheologice sistematice, de un colectiv

format din arheologi din cadrul Institutului de Arheologie Vasile Pârvan – București și Muzeului Regiunii Porților de Fier.

Descrierea cadrului fizico-geografic

Situl se află pe terasa înaltă a Dunării, la circa 100 m de fluviu și a fost amplasat prin dislocarea unor cantități de argile și pietrișuri cuaternare. Zona este mărginită la sud de calea ferată și de o pasarelă pietonală de beton. Spre nord și spre vest, suprafața e delimitată de o clădire, respectiv gardul muzeului. În partea de est, spre castrul roman, se găsește biserica medievală și o alee modernă.

Descrierea situației arheologice și stratigrafice

În jumătatea de vest a amfiteatrului, au fost deschise șase secțiuni (1-6), de aproximativ 12-18 X 2 m. Între acestea au fost păstrați martori stratigrafici de 0,5-1 m lățime. După stabilirea stratigrafiei sitului, martorii dintre secțiunile 2-5 au fost desființați, rezultând trei suprafețe. O altă secțiune (8) a fost trasată paralel cu secțiunea 1, spre limita sudică a jumătății de vest a amfiteatrului. De asemenea, o secțiune (7) a fost trasată pentru a dezveli zidul de vest al porții de sud a amfiteatrului. Săpătura a fost realizată manual pe niveluri de 0,1 m, după fiecare nivel executându-se o răzuire a grundului cu scopul de a identifica conturul unor eventuale complexe arheologice.

Situația stratigrafică din jumătatea de vest a amfiteatrului, înregistrată de toate profilele secțiunilor și suprafețelor deschise, se prezintă astfel:

- 0 – 0,1 m – nivel vegetal;
- 0,1–0,6 m – nivel de umplutură de culoare maro închis în care au apărut materiale de epocă modernă și contemporană (fragmente de sticlă, vase din porțelan, fragmente de cărămidă) și foarte rar câteva fragmente ceramice medievale și romane, antrenate incidental în umplutură;
- 0,6–1,5 m – nivel arheologic medieval alcătuit dintr-un sol de culoare gri închis cu un conținut ridicat de arsură, pigment de cărbune și cenusă în care au apărut materiale specifice secolelor XIII-XIV (în special ceramică);
- 1,5–2,3 m – nivel arheologic roman alcătuit dintr-un sol de culoare gri deschis, cu urme de arsură și pigment de cărbune, în care au apărut numeroase fragmente de material tegular, ceramică și monede de epocă romană;
- 2,3–2,5 m – nivel steril arheologic alcătuit dintr-un sol aluvionar de culoare maro deschis, intercalat de lentile de nisip;

Rezultatele cercetărilor arheologice preventive au condus la identificarea pragului intrării de sud, barată ulterior și utilizată, cel mai probabil ca spațiu de locuit.

În sectorul C a fost identificată intrarea de vest a amfiteatrului, a zidurilor parapet ale acesteia, a pragului de la intrare și a unei construcții de mici dimensiuni alipită de colțul sud-vestic al intrării, precum și a unei porțiuni din traseul unui alt zid, paralel cu cel al arenei.

Campania din anul 2014

Cercetările din anul 2014 au continuat investigarea zonei de la **poarta de sud**, începute în campania precedentă (2013). Suprafața afectată de săpătură măsoară 11 x 8,30 m.

Intrarea dinspre ringul de piatră măsoară 4,30 m; cea dinspre exterior 5,20 (-5,70 m). Zidul (brațul) de est al intrării măsoară 4,10 (împreună cu ringul: 5,10 m; spre capătul dinspre sud, către Dunăre, zidul urmează linia ascendentă a pantei – care se vede și în profil – fiind numai superficial înfipt în sol). Probabil că, spre interior și exterior, intrarea era sub formă de boltă,

⁴⁸ În realitate, această secțiune a trecut chiar peste pragul deschiderii de Est a amfiteatrului.

⁴⁹ E. Petersen, *Trajans dakische Kriege nach den Säulenrelief erzählt*, II, Leipzig, 1903, p. 63 și urm.; C. Patsch, *Der Kampf um dem Donauraum unter Domitian und Trajan*, 1937, p. 104 („ein holzernes Theater”); D. Tudor, *Les ponts romains du Bas-Danube*, București, 1974, p. 70-76; R. Vulpe, *Columna lui Traian*, București, 1988; idem, *Columna lui Traian – Trajan's Column*, București, 2002, p. 92 (= 284); F. Coarelli, *la Colonna Traiana*, Roma, 1999, p. 163.

deoarece s-au descoperit numeroase fragmente de cărămizi; deasupra era un acoperiș cu țigle.

Zidul din stânga (brațul de vest) al intrării a fost descoperit încă din anul precedent, prin trasarea unei secțiuni scurte (S 7; dimensiuni: 11 x 3 m), perpendiculară pe aleea pietonală de ciment; astfel între suprafața cercetată anul precedent și S 7 a rămas un profil, în care se observă linia ascendentă a paniei, dinspre ringul (zidul înconjurător al) arenei spre aleea pietonală. Acest zid străpunge profilul, chiar în zona de contact cu ringul; măsoară 3 m (capătul dinspre sud, spre Dunăre, a fost distrus de o conductă de apă, care parcurge zidul pe cea mai mare parte a lungimii). Aceste ziduri au o grosime de 0,70 m. De asemenea, în profilul menționat se vede, la o adâncime de 0,90 m, urma unui stâlp – cel de la marginea (exterioară ?) a tribunei.

Intrarea spre arenă se făcea printr-o intrare de circa 1,50 m. în partea dinspre vest, poarta (ușa ?) era delimitată de zidul amfiteatrului, și în prezent mai înalt în acest loc; în partea opusă, poarta este delimitată de un fragment de zid constând din câteva pietre și trei cărămizi suprapuse (cea mai mare parte, spre brațul de est al porții, a fost distrusă, probabil în timpul excavărilor din 2011 – când a fost distrusă și o parte a brațului intrării, la zona de contact cu ringul).

În fața intrării, pe nivelul cel mai de jos săpat (stratul de călcare antic) s-a identificat pragul. El constă mai întâi (lipit de zidul ringului) dintr-un bloc de calcar, lung de 1,40 m, prezentând o scobitură spre arenă; în față, mai jos, se află alte două blocuri (fiecare măsoară 60 cm; ușor depărtate unul de altul – la 17 cm), reprezentând treapta următoare de intrare în arenă. În zona din fața pragului, a apărut o monedă tip PROVINCIA DACIA de la Herennia Etruscilla.

Profilul dinspre N al laturii scurte a S 7 indică un strat de arsură – care corespunde ca adâncime cu cel din S 8 (v. *infra*).

Ulterior, probabil pe la începutul secolului al IV-lea, intrarea a fost barată. Bararea constă în două nivele de piatră, iar deasupra s-a așezat un mare bloc de piatră. Din această zona provine o monedă de bronz purtând efigia lui Galerius (monetăria de la Cyzic, anul 308-309).

Ulterior ne-am propus mai cercetarea **intrării de vest** a amfiteatrului. Pentru cercetarea porții de vest, s-a marcat o suprafață (distinsă cu cifra romană II) măsurând 19 x 9 m (nu s-a mers pe toată lățimea spre vest posibilă, pentru a nu pune în situație de prăbușire o construcție de pe o proprietate vecină). Zidul amfiteatrului (porțiunea dinspre nord, unghiul intrării fiind identificat încă din 2012) a fost identificat la adâncimea de 1,90–2 m. Observăm însă că zidul de nord al intrării, la locul unde se sfârșea suprafața casei atelierului (demolată în 2013-2014), urca brusc cu încă 1 m (decă se află, față de nivelul solului vegetal, măsurat pe malul de est al suprafeței cercetate, la adâncimea de circa 1 m).

Deschiderea porții măsoară 6 m, fiind, se pare, poarta principală a amfiteatrului. La circa 2,50 m, s-a identificat pragul intrării. De fapt, acesta era format din 4 blocuri de piatră de calcar gălbui-roșiat, înalte de 20-25 cm; lățimea lor este de circa 60 cm. În ordinea N-S, blocurile au lungimile: 1,20 m (prezentând profilul pentru oprirea ușii spre Est); cel de-al doilea bloc este lung de 1,24 m (profilul de oprire a ușii pe partea de Vest); cel de-al treilea este lung de 1,40 m (profilul de oprire a ușii tot spre Vest); cel de-al patrulea bloc este lung de 1,10 m (profilul este orientat spre Vest). Deoarece poziția blocurilor nu este perfect plană (spre exemplu, primul bloc prezintă capătul de jos mai lăsat; dimpotrivă, blocurile 2 și 3, la locul unde se ating, sunt mai ridicate), presupunem că ele

nu stau pe teren ferm (prin urmare, nu s-au "înfipt" în loessul nativ în decursul secolelor!), ci se află pe traseul încă ascuns al ringului, din zona deschiderii (porții de vest). Între primul bloc și ringul de piatră rămâne un spațiu liber de circa 25 cm și la fel între blocurile 1 și 2; alt spațiu rămâne între blocurile 3 și 4, precum și între blocul 4 și ringul arenei (spre sud); considerăm că în locurile respective erau înfipti stâlpi, care flancau intrarea. Mai observăm la capetele blocurilor niște icuri (la capătul de nord al primului bloc; între blocurile 1 și 2; între blocurile 3 și 4; la capătul de sud al blocului 4, spre locul unde reîncepe ringul arenei); acestea serveau probabil la fixarea canaturilor porților. Astfel, porțile laterale se deschideau spre interior, iar cele interioare spre exterior.

La o anumită depărtare de prag, pe linia presupușilor stâlpi dintre blocurile 1 și 2, precum și între blocurile 3 și 4, s-au identificat, în loessul nativ, amprente de doi (?) stâlpi arși. S-ar părea că spațiul de acces spre poartă (dintre cele două "brațe" ale intrării) era împărțit în trei "piste" de acces – una centrală, alte două marginale.

Spre capătul de sud al suprafeței porții, s-a identificat, pe o lungime de circa 1 m, continuarea ringului arenei (zidul ce mărginește arena); restul se ascunde sub mal. Din capătul acestui zid pornește, spre vest, celălalt zid (de sud) care formează intrarea de Vest.

Pe cuprinsul suprafeței investigate au apărut, în afară de obișnuita ceramică, numeroase cărămizi, unele purtând ștampila *I(egionis) V M(acedonicae)*; unele cărămizi (întregi) au formă ușor trapezoidală în plan, fiind posibil să fi fost utilizate la o intrare boltită. Profilul de pe malul de Est al suprafeței (înalt de circa 2,70 m), prezintă la bază o linie clară de arsură (la nivelul pragului), iar deasupra, în special spre zona de contact cu linia ringului, un strat de nivelare (?) cu arsură.

Situația se complică în zona "brațului" drept (dinspre sud) al intrării, deoarece, la circa 2,90 m depărtare de ring, acesta este "încălecat", perpendicular, de un alt zid, lung în partea de Est de 2,30 m; acesta nu se "țese" cu zidul intrării, deci este posterior. Credem că aparține unei construcții de după distrugerea și abandonarea amfiteatrului: deoarece este înalt de 1,40-1,50 m, iar fundația lui se află la nivelul pragurilor fostei intrări a amfiteatrului. Alt zid a fost construit deasupra "brațului", care a fost demolat până la o adâncime similară cu cea a zidului ringului care pornește spre nord – nord - est; în stratul aparținând arheologic nivelului amfiteatrului, s-a săpat fundația, plină cu pietre de râu de dimensiuni mai mici. Ulterior, pe cuprinsul suprafeței IV, zidul amfiteatrului apare la o cotă superioară.

Această construcție prezintă două încăperi orientate spre Vest (ascunde sub terenul proprietății învecinate).

În aceste condiții, am extins săpătura spre sud, sub forma unei alte suprafețe (IV), mărginită spre sud de un profil la 2 m depărtare de secțiunea 1/2012. Zidul perpendicular, cu fundația adâncă, mai continuă spre sud cu circa 2,80 m, pierzându-se într-o mare groapă modernă; astfel zidul dinspre sud a dispărut, dar traseul lui poate fi identificat după profilul lăsat în malul de vest, chiar la limita cu proprietatea învecinată.

Pe cuprinsul supr. IV s-a dezvelit în continuare zidul amfiteatrului – care prezintă urme de distrugere, provocate de căutătorii de piatră (pe o linie care a determinat distrugerea zidului de sud al construcției târzii menționate mai sus).

Mai menționăm o descoperire, datând de la începutul secolului XX: în partea de est a acestei suprafețe s-a descoperit, sub un capac de fontă, acoperit de un strat de pământ, un puț, cu

peretii zidiți cu cărămidă, evident dezafectat; adâncimea măsurată de noi: 9,60 m.

Tot în jumătatea de vest a amfiteatrului s-a continuat adâncirea în suprafața II, până la circa 2 m; zona este total răvășită de construcțiile moderne (fundatia de beton a uneia se află chiar pe profilele secțiunii nr. 3; nu am reușit a o demantela, anii trecuți, decât în parte). Aici s-a aflat ceramică feudală, în strat amestecat cu cenușă; între alte descoperiri, menționăm un brăzdar de fier, destul de bine conservat (trecut prin foc). La îmbinarea dintre zidul ringului arenei și latura de nord a intrării (de Vest) s-a amenajat, probabil în antichitatea târzie, o locuință – demarcată de profilele de pe malul de vest și cel de est.

De asemenea, către sfârșitul campaniei, în luna septembrie, s-a trasat o nouă secțiune (S 8; dimensiuni: 8,50 x 2 m; în capătul dinspre est ne-am oprit, deoarece se află un copac), la depărtare de 2 m (spre sud) de S1 (prima secțiune efectuată în 2012), cu scopul de a surprinde și aici zidul arenei (surprins de altfel în S 7). S-a observat, pe loessul virgin, la adâncimea de 0,70 m, un strat puternic de arsură, care a calcinat lutul virgin, pe o lungime de 4,80 m; la capătul de vest, acest strat taie oblic secțiunea și se delimitează foarte clar de restul secțiunii (partea de vest a acesteia). Probabil este urmare arderii tribunelor de lemn din această zonă.

Concluzii arheologice și istorice

Prin urmare, amfiteatrul de la Drobeta a durat până după mijlocul secolului al III-lea. El a fost probabil afectat de marea invazie din anul 267 – când barbarii („scitii”) au intrat pe Dunăre, devastând teritoriul roman (SHA, *Gall.*, 13, 6; *inter hoc Scythae per Euxinum navigantes, Istrum ingressi, multa gravia in solo Romano fecerunt*); după părerea noastră, abia acum au fost distruse definitiv o serie de alte obiective militare din Dacia sud-carpatică (Slăveni, Bumbești, Drobeta).

Viața romană revine însă la începutul secolului al IV-lea (cum arată descoperirile monetare).

Astfel, constatăm că intrările de est și de sud sunt transformate în spații de locuit (?); în partea de sud a intrării porții de vest se construiește o clădire, care suprapune în parte zidul amfiteatrului.

Rezumat

În toamna anului 2010, lucrările edilitare desfășurate în curtea Muzeului Porților de Fier din Drobeta Turnu-Severin (jud. Mehedinți) au dus la descoperirea urmelor unui monument de piatră, de mari dimensiuni, situat la circa 150 de metri vest de castrul roman și la circa 100 de metri est de termele romane. Zona este mărginită la sud de calea ferată și de o pasarelă pietonală de beton. Spre nord și spre vest, suprafața e delimitată de o clădire respectiv gardul muzeului. În partea de est, spre castrul roman, se găsește biserica medievală cu contraforți și o alee modernă. Această suprafață fusese investigată parțial în anii 1960-1970, rezultatele nefiind publicate vreodată. În 2010, s-au săpat o zonă de aproximativ 45 x 35 m. Pe întreaga suprafață a apărut un zid în formă de semicerc, cu raza de aproximativ 15 m și grosimea de 0,60 - 0,70 m, realizat din piatră de râu legată cu mortar; se păstrează până la o înălțime de 0,50 - 2,00 m. Monumentul fost identificat drept un amfiteatru roman. Înspre partea de sud, dinspre Dunăre, de est, spre castrul roman, și nord au fost identificate intrările amfiteatrului. Săpăturile arheologice s-au desfășurat în perioada 16 iulie-15 august și 15 septembrie-1 octombrie 2012, iulie 2013, precum și în lunile iulie-septembrie 2014, în jumătatea

de vest, rămasă neatinsă. Scop a fost precizarea traseului zidului amfiteatrului, stabilirea dimensiunilor acestuia și a stratigrafiei zonei. Au fost trasate 8 secțiuni (1-8) – secțiunile 2-5 au fost transformate apoi în 3 suprafețe (I-III), în funcție de situația din teren. O altă suprafață a fost deschisă între secțiunile 1 și 2 (suprafața IV). De asemenea, a fost dezvelită integral porțile de Est, Sud și Vest ale amfiteatrului. A rămas încă necercetată poarta de Nord, afectată, parțial, de lucrările de construcție ale unui pavilion multifuncțional.

37. Fântânele, com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud

Punct: „La Gâta”

Nr. Autorizație: 14/2014

Cod RAN: 33701.05

Responsabil științific: Dan Lucian Vaida (Muzeul Grăniceresc Năsăudean)

Colectiv: Berecki Sándor (Muzeul Județean Mureș) – responsabil de sector; George G. Marinescu (Muzeul Județean Bistrița-Năsăud) – responsabil de sector; Ioana Chira (Cluj-Napoca) – responsabil de sector.

Cercetările arheologice s-au desfășurat în intervalele 7-24 iulie 2014 și 16 octombrie – 7 noiembrie 2014, finanțarea fiind asigurată de Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud și Ministerul Culturii și Patrimoniului Național. Obiectivul campaniei a constat în cercetarea și delimitarea celor două necropole (celtică și scitică) identificate în acest punct și realizarea de măsurători topografice complexe. Cu ocazia săpăturilor arheologice au fost trasate 18 secțiuni (S₁₀₆-S₁₂₃), orientate SV-NE și NV-SE, cu lungimi cuprinse între 10-30 m și lățimi între 1,5-3 m, cu martori de 0,5 m, rezultând o suprafață verificată de cca. 700 m². În urma investigațiilor din acest an au fost descoperite trei morminte scitice (M₄₅, M₄₇ și M₅₀), aparținând sec. VI-V î. Chr.; și cinci morminte celtice (M₄₄, M₄₆, M_{46A}, M₄₈ și M₄₉), datate în sec. III-II î. Chr.

Complexele funerare scitice:

M₄₅ – mormânt de incinerare; groapă funerară de formă patrulateră cu colțurile rotunjite; ad. de depunere: 70 cm. Resturile de oase umane incinerate au fost depuse în partea centrală a gropii.

Inventar: 1 – vas mare bitronconic lucrat cu mâna, cu buza evazată, prevăzut cu butoni pe gât și apucători în jumătatea inferioară; 2 – lamă de cuțitaș din fier; 3 – ofranda alimentară (oase de animal).

M₄₇ – mormânt de incinerare în urnă; forma gropii funerare nu a fost stabilită; ad. de depunere: 30 cm. Au fost recuperate cioburi dintr-un vas lucrat cu mâna, distrus de lucrările agricole, și fragmente de oase umane incinerate. Nu au fost găsite alte materiale arheologice.

M₅₀ – mormânt de înhumare; groapă funerară de formă patrulateră, cu colțurile rotunjite; ad. de depunere: 150 cm.; orientare V-E. O caracteristică aparte o reprezintă ritualul de înmormântare, în colțul vestic al gropii fiind depus un craniu uman, dar lipsind celelalte oase ale scheletului. În apropierea craniului au fost descoperite și restul materialelor arheologice.

Inventar: 1 – vas mare bitronconic lucrat cu mâna, prevăzut pe linia diametrului maxim cu patru apucători mari; 2 – vas bitronconic de dimensiuni mici, lucrat cu mâna, ornamentat cu butoni; 3 – ceașcă lucrată cu mâna, cu toarta supraînălțată; 4 –

vas miniatural, aflat în vasul mare; 5 – oglindă de bronz cu mâner din fier; 6 – lamă de cuțitaș din fier; 7 – fusaiolă tronconică din lut; 8 – ofranda alimentară (oase de animal).

Complexe funerare celtice:

M₄₄ – mormânt de incinerare; groapă funerară de formă patrulateră cu colțurile rotunjite; ad. de depunere: 80 cm. Resturile de oase umane incinerate au fost depuse în partea vestică a gropii.

Inventar: 1-2 – vase ceramice lucrate la roată; 3 – cuțit mare din fier; 4 – fibulă din bronz; 5 – ofranda alimentară (oase de animal).

M₄₆ – mormânt de înhumare; groapă funerară de formă patrulateră cu colțurile rotunjite; ad. de depunere: 90 cm.; schelet întins pe spate cu mâinile pe bazin; orientare SE (capul) -NV.

Inventar: 1 – zăbală din fier; 2 – lanț de sabie din fier; 3 – piatră prelucrată, cu rol nedeterminat.

M_{46A} – mormânt de incinerare, suprapus în limitele aceleiași gropi de M₄₆; ad. de depunere: 110 cm.

Inventar: fragmente ceramice amestecate cu resturi de oase umane incinerate.

M₄₈ – mormânt de incinerare; forma gropii nu a fost stabilită; ad. de depunere: 40 cm. Pachetul de oase umane incinerate a fost găsit în partea de nord a gropii.

Inventar: cinci vase lucrate la roată, cu forme și dimensiuni diferite (conservarea deficitară nu a permis recuperarea acestora).

M₄₉ – mormânt de înhumare; groapă funerară de formă ovală; ad. de depunere: 60 cm.; schelet întins pe spate cu mâinile pe lângă corp; orientare NV (capul)-SE.

Inventar: 1 – cuțit din fier; 2 – fibulă din fier.

Materialele arheologice rezultate au intrat în patrimoniul Muzeului Grăniceresc Năsăudean, obiectele necesitând, ca de fiecare dată, operațiuni specializate de restaurare și conservare; ulterior urmând a fi valorificate științific și expozițional. La muzeul din Năsăud se păstrează și documentația de șantier. Cercetările la Fântânele-„La Gâța” urmează să fie reluate, cu aceleași obiective, în vara anului 2015.

Pe lângă cercetările arheologice menționate, în situl de la Fântânele au fost realizate și o serie de măsurători topografice complexe. Ca urmare a întinderii celor două necropole pe o arie care depășește cu mult cea estimată inițial, a fost necesară reluarea și extinderea lucrărilor de topografie pe o suprafață de cca. 6 ha, dar și transpunerea pe plan a tuturor celor 123 de secțiuni trasate de la începutul investigațiilor și până în prezent (1999-2014). Această activitate se impunea, deoarece ultima ridicare topografică a sitului data din anul 2004, iar de atunci au fost efectuate numeroase intervenții arheologice, care nu au fost înregistrate topografic din cauza lipsei de fonduri. Operațiunea a fost posibilă în toamna anului 2014, ca urmare a unei finanțări de 5.000 lei alocate de către Ministerul Culturii și Patrimoniului Național. În cadrul lucrărilor s-au realizat măsurători complexe, planuri de situație, planuri de detaliu cu curbe de nivel, modelul digital al terenului și interpretarea arheologică a datelor topografice.

Bibliografie:

Dan Lucian Vaida, *Celtic finds in North-East Transylvania (IVth-IInd centuries B.S.)*, în *Thracians and celts* (Proceedings of the International Colloquium from Bistrița, 18-20 May 2006), Cluj-Napoca, 2006, p. 295-323.

Dan Lucian Vaida, *Preliminary considerations regarding the Celtic cemetery from Fântânele (the point – La Gata)*, în *Funerary Practices of the Bronze and Iron Ages in Central and South-Eastern Europe* (Proceedings of the 9th International Colloquium of Funerary Archaeology Bistrița, 9-11 May 2008), Cluj-Napoca, 2009, p.237-246.

George G. Marinescu, *Un mormânt de tip scitic descoperit la Fântânele „La Gâța”*, în *Arhiva Someșană*, IX, 2010, p. 13-28.

38. Frumușeni, com. Frumușeni, jud. Arad

Punct: Mănăstirea Bizere

Nr. Autorizație: 14/2014

Cod sit (RAN): 9315.03

Cod. LMI: AR-I-S-A-00439

Colectiv: Adrian Andrei Rusu - responsabil (IAIA Cluj); Peter Hügel, George P. Hurezan (CM Arad), Ileana Burnichioiu, Oana Toda (Univ. Alba Iulia); au participat: Andrei Fărcaș (masterand CEU Budapesta), Irina Bota (absolvent master Univ. Alba Iulia), Ancuța Cotaș (absolvent FAD Timișoara), Máté Tóth (student UBB Cluj), Mihai Ciupercă, Ana Fetcu, Sebastian Manolescu, Claudiu Purdea, Emanuela Timișescu, Stefan Wagner (studenți Univ. Alba Iulia).

Situl arheologic Frumușeni - *Mănăstirea Bizere*, se află la 1,5 km nord-est de localitate și 15 km est de Arad, în lunca Mureșului, pe malul stâng al râului, în punctul numit Fântâna Turcului. În acel punct sunt situate urmele arheologice ale unui complex monastic benedictin cu perioada de funcționare cuprinsă între secolele XII-XVI.

Pe parcursul campaniei arheologice din anul 2014 cercetarea a avut în vedere o serie de obiective, după cum urmează:

- practicarea unor secțiuni de verificare pentru racordarea topografică a principalelor spații construite din nord-vestul complexului, în vederea rafinării planului general cu scopul realizării proiectului clădirii de protecție peste biserica abațială;
- sondarea extremei de sud-est a sitului, în vederea verificării rezultatelor investigațiilor geofizice (2013);
- investigarea mai detaliată a structurilor din vestul bisericii abațiale (palisada), identificate parțial în cursul campaniilor mai vechi.

Au fost executate nouă secțiuni și casete arheologice cu dimensiuni variate în diferitele puncte listate ca obiective de cercetare (fig. 1).

Structuri identificate

1. Trei dintre clădirile majore ale zonei de nord-est a sitului au fost relocalizate pentru racordarea topografică:

Biserica abațială. A fost regăsită în S 121 (6 x 2 m) și S 122 (19 x 2 m). S-a identificat zidul despărțitor al navei de nord. Pe același zid s-a regăsit amprenta unui vechi stâlp cu latura patrulateră. De asemenea, s-au revăzut podele tardive, refăcute în perioada de final a funcționării bisericii, în care au fost integrate cărămizi fragmentare și blocuri de marmură albă care serviseră odinioară confecționării părților de mozaic ori confecționării mortarelor de calitate.

Capela. A fost regăsită în S 122, la limita umeralor de geneză a absidei semicirculare.

Palatul abațial. Un segment din latura sa de sud și un postament adosat au fost descoperite în S 122. A fost înregistrată lățimea laturii de sud, excavată de către căutătorii de piatră până la ultimul șir de blocuri din piatră. Lângă acest zid, fără să coboare în grosimea stratului de gresie înregistrat ca aparținând atelierului de cioplire a pietrei din mănăstire, a fost adosat un pinten de zidărie, construit cu cărămidă.

2. Una dintre clădirile adosate claustrului, spre vest, a fost descoperită în S 115 (10 x 1,5 m) și S 116 (5 x 4,5 m). S-au identificat segmente aparținând, după toate aparențele, laturilor de nord și de vest. Demantelările târzii ale zidărilor abației au afectat într-o mai mare măsură peretele vestic, identificat doar pe baza șanțului de scoatere și a amprentelor de mortar încă păstrate la baza fundației. Celălalt segment de perete, cu orientare aproximativă sud-est - nord-vest, a dispus de o fundație și o elevație cu pietre ecarisate, din care s-au păstrat blocuri din prima asiză. Contextul recomandă clădirea ca aparținând fazelor vechi ale mănăstirii, de până în sec. XIII.

3. Palisada protectoare din jurul palatului, capelei și bisericii abațiale a fost descoperită în S 117 (5 x 4 m), S 118 (10 x 1,5 m), S 119 (10 x 1,5 m) și S 120 (10 x 1,5 m), pe întreaga sa lungime (fig. 3, 4). În S 120 a fost regăsit colțul de nord, cu o rezolvare în unghi, spre est, cu două bărne dispuse paralel (est-vest), și prin adosarea unei instalații de tipul unei fundații superficiale, spre vest, a cărei dezvoltare nu a fost cercetată în cadrul acestei campanii. Traseul palisadei urmează o linie nord-est - sud-vest. La extrema de sud, ea se încheie pe suprafața lui S 116, tot cu o rezolvare în unghi, cu bărne duble. A avut o lungime estimată de circa 40 m.

Palisada a fost concepută cu două linii (dublă), la o distanță aproximativă de 1,80-2,50 m (calculând și grosimile bărnelor implantate). A constant în tronsoane de bărne (între 0,30-0,40 m grosime) de diferite lungimi (cel mai scurt, de aprox. 2 m, în S 119). A fost sprijinită de bărne verticale (între 0,20-0,40 m grosime), dispuse neregulat, atât la interiorul șirului paralel, cât și în afara sa. Picioarele stâlpilor au fost fixate cu fragmente de blocuri de piatră și cărămizi fragmentare.

Doar în S 117 a fost regăsit șanțul aferent palisadei, orientat spre vest. A fost o amenajare care poate fi identificată de la o deschidere de 1,80 m și o adâncire în V, cu aproximativ 1 m. Șanțul nu a dispus de nici un fel de soluție de escarpare, dimpotrivă, fiind o soluție provizorie, cu săpare într-un teren instabil, care dispunea și de straturi cu pietriș curat, de râu. Depunerile aluvionare de pe fundul acestuia, indică faptul că în el exista apă, cel mai probabil fiind conectat la brațul Mureșului înspre nord-est.

Din gropile fostei palisade au fost recoltate numai fragmente ceramice care aparțin perioadei finale a Evului Mediu. Datarea se sprijină și pe succesiunea *post quem* față de cimitir, dar și față de unele depuneri aluvionare, marcând inundații ale sitului încă din perioada sa de funcționare. Câteva morminte au fost instalate însă și peste traseul ei, ceea ce lasă de presupus că a dispărut ori a fost parțial scoasă din utilitate înainte de părăsirea definitivă a locului.

4. Tot în vederea realizării racordului topografic au fost dezvelite parțial nava și zidul de sud al refectoriului. Un segment de podea și urma zidului perimetral de sud a fost găsit în S 123 (23 x 2 m). Este de o lungime de 3,30 m, dotat cu amenajări de cărămidă, cu rost de podea. În colțul de NV a fost descoperit un fragment de zid prăbușit pe cant. Pe podea s-a identificat orificiul

unei bărne de schele, pentru un picior de circa 0,30 m diametru. Zidul perimetral a pornit de la o amenajare plană cu cărămizi (deteriorată spre est), de la care fundația (circa 1 m) și elevația au fost complet scoase de către spoliatorii de piatră.

5. La sud de refectoriu, aceeași secțiune (S 123) a întâlnit o clădire adosată refectoriului. A apărut la un alt nivel decât cel al podelelor refectoriului vecin, dar tot cu o podea elaborată, din cărămizi întregi, cu grijă așezate, însă diferit față de tehnica podelelor refectoriului. A fost delimitată la est de un zid (cu grosimea de 0,30 m), în schimb, către sud a dispus doar de un perete pornit de la o bărnă din lemn (cu lungimea de 0,17-0,18 m). Faptul că este atât de îngustă (lățimea spațiului delimitat 1,20 m), face improbabilă utilizarea drept spațiu de locuire.

6. Spațiu de preparare succesivă a mortarelor de construcție a fost găsit, mai la sud, în S 123. După un prim orizont de scurgere a mortarului preparat, s-a recurs la soluția unei vane dreptunghiulare, prelungi (circa 5,5 m, lățimea de circa 0,80-0,90 m). A fost confecționată din lemn și poziționată parțial pe un suport din bărne de lemn. S-au înregistrat scurgeri de mortare din calitatea fără cărămidă pisată, cu cărămidă sau amestec de pietriș. În vecinătate s-au regăsit bucățele de calcar necalcinat, care au fost selectate și evacuate din spațiul de preparare. Locul a servit cu siguranță preparării principalelor șarje de mortare care au condus la edificarea bisericii și a principalelor sale clădiri vecine.

7. Urme ale unor activități metalurgice, fără o delimitare în suprafață a amenajărilor clare aparținătoare unor ateliere, au fost găsite în S 123, jumătatea de sud. S-au înregistrat mai multe lentile cu pământ ars la roșu (pe profilul de est, în zona m 13-15, apoi către extrema de sud a secțiunii. În dreptul m 20 a apărut urma bine conturată a unui cuptor cu Ø de 0,90 m. Gura nu a fost surprinsă în secțiune, fiind ascunsă dincolo de profilul de est. O casetă operată acolo a delimitat un contur general ușor oval, cu o gură de alimentare probabilă, înspre nord-est. Destinația sa exactă rămâne nesigură, impunându-se în zonă o cercetare în suprafață. Oricum, în jur, nu sunt urme clare de locuire, în afara unei cantități oarecare de ceramică (sec. XII-XIII) și oase de animale, care nu aparțin unor complexe.

Pentru rostul locului a fost însă determinantă cantitatea de zgură, de mai multe tipuri, și a lupelor de fier. Ele indică o clară specializare a zonei pentru activități tehnologice, legate de mai multe tipuri de procese de fabricare, legate nu doar de metalurgie, ci și de metale nobile (bronz, plumb) și materii vitroase (sticlă și smalt).

Cimitirul

Au fost cercetate un număr de 91 de morminte, din secțiunile S 115, S 116, S 117 (fig. 5), S 118, S 119 și S 120.

Mormintele au fost așezate aproximativ în șiruri, la vest de biserică, capelă și palatul abațial. Mai mult decât atât, unele se suprapun în asemenea manieră încât nasc suspiciunea că au avut marcare de suprafață care a permis săparea oarecum riguroasă. Concentrarea maximă a fost regăsită la vest de închiderea bisericii abațiale. Zona din preajma palatului aparține deja periferiei cimitirului și a fost deranjată de către amenajarea palisadei.

Înhumații aparțin uni populații complexe, amestecată din punct de vedere al vârstei și sexelor (inclusiv femei cu copii nenăscuți ori decedați la naștere). S-au înregistrat anomalii anatomice pe oasele descoperite (rupturi vindecate ale membrilor și coastelor, inflamații ale cutiei craniene, sudări nereușite ale oaselor fracturate, ori ale vertebrelor).

Inventarul cel mai bogat aparține primelor morminte, din sec. XII-XIII (cercei de tâmplă cu capăt în S, cataramă, ace cu terminație globulară).

Probabil de cimitir sunt legate cele două lespezi din stuc, descoperite în S 116 (165 x 55 cm) și S 119 (195 x 40 cm) (grosimi sensibil egale, de circa 10 cm). Ele au fost însă mișcate din poziția lor normală, orientată E-V, probabil odată cu amenajarea palisadei.

Concluzii

Cercetarea a contribuit la racordarea topografică a principalelor elemente construite din preajma bisericii abațiale (care urmează a fi precizate în proiectul de ridicare a clădirii protectoare peste spațiul cu mozaicuri).

S-a ajuns la o maximă de cunoaștere a cimitirului aferent. Având în vedere că totalul general a ajuns la circa 300 de morminte, se poate socoti că dispunem de un procent de recuperare de circa 70-80%.

A fost lămurită în proporție de 80-90% structura și funcționarea palisadei protectoare din vestul grupului principal de clădiri.

S-a confirmat prezența zonei tehnologice în sudul refectoriului. Ea deschide un capitol nou și generos la înțelegerea vieții mănăstirești.

Abstract:

The 2014 archaeological campaign was mainly focused on the topographical retrieval of some previously identified and widely investigated features of the Benedictine abbey from Bizere (such as the so-called palace, the chapel and the abbey church in the north-eastern corner of the site and the refectory in the south-eastern area).

In addition, several new or scarcely known complexes were identified and researched. Therefore, a 40 long double wooden palisade was uncovered almost entirely (along with a segment of its pairing ditch), and the relative chronology in connection to the cemetery phases was established. It was a late addition to the monastic landscape of the site, dated most likely at the end of the fifteenth century and beginning of the subsequent one, while only few tombs appeared after the palisade fell into ruin.

In the area located west of the abbey church, the north-western corner of a building pending to the monastery portico was identified (belonging to the early construction phases, probably thirteenth century), but its function still remains unknown.

Southwards of the refectory a small building with tile floors and probably one wooden wall was documented, as further to the south the existence of a workshop area of the Benedictine abbey was certified, setting new objectives for future research campaigns.

An important area of the cemetery was investigated in several trenches and new data on the funerary horizons was yielded by the excavation of 91 graves, out of which only the earliest ones had inventory.

39. Orașul de Floci, comuna Giurgeni, Jud. Ialomița

Nr. Autorizație: 76/2014

Cod RAN - 124910.02

Cod LMI: IL.-I-s-A-14051

Cod tip de sit, 113, Cod de epocă, 431, 432,

Colectiv: Daniela MIHAI, responsabil științific (Institutul Național al Patrimoniului), Florin Vlad (Muzeul Județean

Ialomița), Gheorghe Matei, arhg. Radu Coman, Elena Rența, restaurator Simona Munteanu

Oraș unicat în Țara Românească, Orașul de Floci, a fost dezvăluit prin cercetările arheologice sistematice desfășurate de patru decenii, care au dus la descoperirea a peste 250 de locuințe, a patru biserici și a 8 ateliere meșesugărești, 7 necropole, etc., ce redau măsura importanței acestui oraș comercial. Obiectivele campaniei anului 2014 au fost următoarele: epuizarea S. I de pe grindul 1 și decopertarea atelierului 5, precum și a locuinței cu pivniță, (grindul 6) cu fundație din piatră, în vederea punerii acestora în valoare și conservării ei *in situ*.

Astfel, pe grindul 1, a fost deschisă caseta H cu 12x2 m, spre sud.

S 2, grindul 1, cu dimensiunile de 30x2 m.

Pe grindul 6, la 50 m sud-est de biserica 2, a fost deschisă o nouă casetă, cu dimensiunile de 13x2 m.

Pentru a putea valida sau invalida investigațiile magnetometrice care au fost făcute în anul 2013, a fost trasată o secțiune, S 2, cu dimensiunile de 30x2m, în cuprinsul căreia a fost surprinsă o secvență de trei locuințe, din care se mai păstrează doar podelele de lut galben, incendiate, peste care s-au prăbușit pereții de chirpic arși la roșu. Cercetările vor continua în această zonă și în anii următori.

Deasemenea, au fost cercetată o parte din necopola ce probabil aparține de biserica nr 2, fiind surprinse și cercetate în acest an 14 morminte.

Descriere morminte

M.96, caseta H, - 0,45 m, mormânt de înhumatie, orientat E-V, mâinile depuse de piept, groapă de formă dreptunghiulară, care a perforat o altă groapă menajeră.

M. 97, caseta H, mormânt de înhumatie orientat E -V, în poziție anatomică, cu bratele pe piept, fără inventar funerar.

M. 98, S I, caseta H, c. 5, - 0, 40 m, reînhumare, fără inventar funerar.

M. 99, S I, caseta H, c. 2, - 0,50 m, craniu care intersectează doar profilul de nord al casetei.

M.100, caseta H, c. 5, - 0, 45 m, mormânt de înhumatie, orientat E-V, distrus de M 106

M.101, caseta H, c. 1, -0, 60 m. mormânt de înhumati, orientat E-V; mâinile indoite din coate și depuse pe piept, la picioare are un mormânt de copil, M. 105. La mâna stângă a fost descoperit un inel.

M. 102, S I, caseta H, -0, 55 m., mormânt de înhumatie, orientat E-V, este tăiat de M 104. Inventar un cercel.

M. 103, caseta H, c. 2, orientat E-V, -0,50 m, fragment de craniu, reînhumare

M. 104, caseta H, orientat E-V, -0, 65 m, mormânt de înhumatie, secționat de o groapă. Inventar funerar, 1 inel, 1 cercel

M. 105, S I, caseta H, -0, 60 m, mormânt de copil parțial păstrat.

M. 106, caseta H, c. 5, mormânt de înhumatie, orientat E -V, -0,50 m

M. 107, caseta H, c. 5, mormânt de înhumatie, orientat E -V, -0,50 m, în poziție anatomică, cu mâinile pe piept, suprapus de M 98. Inventar bumb de argint

M. 108, caseta H, c. 1, -0,60 m, mormânt de înhumatie, în poziție anatomică, mâinile indoite din coate și depuse pe piept. Inventar funerar, un inel și 2 bumbi de metal, probabil de argint

M. 109, caseta H, c. 5, -0,60 m, mormânt de înhumatie, se mai păstrează doar craniul.

M. 110, caseta H, c. 2, -0, 80m, mormânt de înhumatie, orientat E V, mâinile depuse pe piept, a fost suprapus de M. 97.

Inventar arheologic

Ceramica nesmălțuită

Tipul de vas cel mai bine documentat este oala cu toartă, cu fundul drept, ușor profilat, pereții arcuiți, gura evazată iar toarta, a cărei lățime ajungea până la 4 cm, pornea din buză sau imediat de sub ea și se sprijinea cu baza pe diametrul maxim.

Oalele cu toartă erau lucrate dintr-o pastă de bună calitate având în compoziție nisip fin, erau arse în mediu oxidant, în general neuniform, având la suprafață o culoare cărămizie-roșiatică. Majoritatea fragmentelor descoperite păstrează și urme de ardere secundară.

Fragmentele de căni descoperite documentează o formă de vas asemănătoare oalei cu toartă, cu fundul drept, corpul arcuit, gura evazată și buza dreaptă sau rotunjită. La fel ca și în cazul oalelor, toarta pornește din buză și se sprijină cu baza pe diametrul maxim. Sunt lucrate, de asemenea, din pastă de bună calitate, cu mică fină în compoziție, iar arderea este bună, de regulă uniformă. Pereții sunt subțiri iar la suprafață au culoarea cărămizie-roșiatică.

În ceea ce privește fragmentele de oale-cahlă descoperite, acestea indică o formă tronconică de vas cu gura evazată, buza dreaptă și lățită. La fel ca și în cazul oalelor și cănilor, sunt lucrate din lut de bună calitate, cu nisip fin în compoziție, arderea este oxidantă, uniformă sau incompletă, având o culoare cărămizie-roșiatică.

Din inventarul arheologic descoperit în una din gropile menajere din acest punct fac parte și câteva fragmente de vase aparținând **ceramicii cenușii**. Fragmentele descoperite documentează o formă de vas cu fundul drept, pereții bine arcuiți, umărul sus, gura evazată, buza îngroșată și rotunjită sau țesită oblic spre exterior.

Ceramica smălțuită

În cadrul ceramicii smălțuite cele mai numeroase fragmente sunt cele de farfurii, majoritatea având fundul inelar cu două mici orificii pentru agățat. Sunt lucrate dintr-o pastă de bună calitate, cu mică fină în compoziție. Din punct de vedere cromatic predomină smălțul de culoare verde de diverse nuanțe dar au fost folosite și smălțurile de culoare maronie și galbenă, de asemenea, în mai multe nuanțe. Motivele ornamentale sunt, de cele mai multe ori, geometrice, sub formă de linii circulare realizate într-o culoare contrastantă culorii de fond, șiruri de mici linii oblice, semicercuri, linii în formă de val, spirale, pete de culoare alungite dispuse radial în câmpul central în culori alternative, de regulă verde și maroniu, etc. În cazuri mai rare, în asociere cu decorul geometric apare și un decor floral stilizat și tot un rol secundar pare să-l aibă și ceramica decorată în tehnica sgratitării. Fragmentele de farfurii sunt prezente în toate cele trei niveluri de locuire. Pe suprafața aceluiași piese, motivele ornamentale se desfășoară atât în câmpul central cât și în cel exterior acestuia, de regulă în asociere.

În așezarea medievală *Orașul de Floci* unelte de fier sunt bine reprezentate, confecționarea acestora în cadrul așezării fiind atestată și de prezența în săpătură a lupelor de fier și a zgurii.

În cele trei niveluri de locuire din acest punct cercetate în anul 2014 obiectele de fier descoperite au o stare de conservare precară, majoritatea, din cauza stratului gros de coroziune, sunt greu de determinat.

Menționăm aici un fragment de cuțit de fier cu lungimea de cca 21 cm și lățimea de cca 2,5 cm descoperit în una din gropile menajere cercetate. De la mânerul lucrat, probabil, din lemn, s-au mai păstrat trei nituri.

Instrumentarului gospodăresc din acest punct i-au aparținut și o rășniță de piatră din care s-a mai păstrat un fragment cu grosimea pereților de 4,5 – 7 cm și două greutatea pentru plasele de pescuit (11,5 x 8 x 3,5 cm; 9 x 7 x 4,5 cm), toate descoperite în ultimul nivel de locuire.

Sectorul nr. 2 (Șosea). Ca și în cazul punctului precedent, majoritatea materialelor descoperite aparțin ceramicii nesmălțuite și smălțuite.

Ceramica nesmălțuită

Inventarul ceramic descoperit indică o mare frecvență a oalelor cu toartă, cu fundul drept și profilat, pereții arcuiți și gura evazată, lucrate din pastă de bună calitate, cu mică fină în compoziție, arse oxidant incomplet sau uniform, având la suprafață o culoare cărămizie-roșiatică. Toarta, care pornea din buză sau imediat de sub ea, dreptunghiulară cu colțuri rotunjite în secțiune, avea lățimi cuprinse între 2,5-4 cm. Fragmentele de oală-cahlă descoperite într-o groapă menajeră aparținându-i unui nivel de locuire târziu, au făcut parte, se pare, dintr-o sobă demolată. Fragmentele descoperite, din păcate foarte mărunțite, sunt de la piese de dimensiuni reduse, cu pereții foarte subțiri, de cca 3 cm. Cele mai multe dintre fragmentele descoperite în acest complex arheologic prezintă și urme de ardere secundară.

Din categoria ceramicii nesmălțuite fac parte și câteva fragmente de discuri ornamentale și de cahle dreptunghiulare.

Cele mai multe dintre fragmentele de discuri ornamentale au fost descoperite în nivelul cel mai vechi. Sunt lucrate din pastă fină, cu nisip fin în compoziție, și arse oxidant uniform sau incomplet. Pe suprafața exterioară figurează largi șanțuri circulare asociate uneori cu șiruri circulare de mici alveole, acest ultim decor fiind atestat și în nivelul târziu de locuire.

Fragmentele de cahle dreptunghiulare nesmălțuite, cu pasta și arderea asemănătoare cu cea a discurilor ornamentale, sunt și mai puține. De remarcat că două dintre fragmentele descoperite, cu un decor vegetal stilizat în relief, își au analogii în inventarul ceramic descoperit în anul 2012 în sectorul Biserica nr. 1 și în așezarea medievală Brăila, ultimele datate în sec. al XVI-lea. Unul dintre fragmente a fost descoperit în nivelul târziu de locuire, celălalt, într-o groapă menajeră împreună și cu un fragment de cahlă dreptunghiulară cu motivul în relief Sfântul Gheorghe omorând balaurul.

Trebuie să menționăm și câteva fragmente unicate până în această etapă a cercetărilor din acest punct, un fragment de picior de sfeșnic lucrat din pastă bună, ars uniform și decorat cu un șir circular de mici alveole pe marginea bazei și mai multe fragmente provenind de la piciorul unui vas cu baza deschisă pe care au fost practicate șase ferestre (goluri) oblice-alungite, descoperit în nivelul de locuire intermediar, lucrate, de asemenea, din pastă bună și arse oxidant uniform. Pe aceste din urmă fragmente figurează un decor în apropierea bazei compus dintr-o linie circulară incizată urmată de o linie circulară realizată cu humă de culoare albă care se repetă la partea sa superioară, continuată fiind de un alt decor cu humă care nu mai poate fi reconstituit. Diametrul bazei este de cca 11,5 cm iar înălțimea de cca 7 cm.

Ceramica de import

Câteva mici fragmente de farfurii, căni și cupe, aparțin centrului comercial Iznik. Fragmentele au fost descoperite în toate

nivelurile de locuire. Culoarea de fond este albă sau albă-sidefie, iar decorul este realizat cu culoare albastră pe cele mai multe. Un fragment de toartă de câniță descoperit într-o groapă menajeră, are o secțiune relativ circulară și este decorat cu mici pete ovale și dungi verticale de culoare albastră.

Două fragmente mărunte, descoperite în nivelul târziu de locuire, aparțin unor vase de Iznik, tip Milletus, datând de la sfârșitul secolului al XV lea.

Abstract

A unique medieval town in Țara Românească, the City of Wool, (Orasul de Floci) was revealed by systematic archaeological research carried out, which led to the discovery of over 250 homes, four churches and eight workshops, 7 cemeteries, etc., that render the the importance of this commercial town, that followed a cruel fate from a historical point of view. We mention the objectives that were followed for the 2014 campaign

Completion of archaeological research began in 2010, Section 1

Completion of research related to the church cemetery which belongs to the church no 2.

40. Hârșova, jud. Constanța

Punct: Hârșova-tell

Nr. Autorizație: 56/2014

Cod RAN 60810.01

Cod LMI CT-I-s-A-02677

Colectiv: D. N. Popovici, B. Randoin, C. Haită, R. Hovsepyan, A. Ilie

Cercetarea arheologică desfășurată în cadrul programului de cooperare româno-francez de pe tell-ul de la Hârșova a fost afectată drastic de finanțarea redusă. Această situație a impus modificarea strategiei cercetării în campania 2014.

În consecință, principalul obiectiv avut în vedere a constat în precizarea limitelor suprafeței tell-ului.

Reamintim că cercetările efectuate în ultimii ani au avut drept principal obiectiv studiarea formării tell-ului și evoluția sa în perioada culturii Boian. În funcție de situația concretă de aici și de acordul diversilor proprietari, săpăturile s-au concentrat în apropierea principalei zone cercetate până în 2008, în ceea ce a fost denumită SC unde, anterior, se efectuaseră unele cercetări întrerupte datorită imposibilității de a se putea lucra în două zone simultan.

Datele obținute până în prezent în această zonă semnalau unele particularități ale evoluției monumentului în perioada sa formativă.

Una dintre consecințele logice ale acestora avea în vedere faptul că, în timp, amplitudinea în suprafață a diverselor secvențe ocupaționale a fost variabilă. În acest stadiu al cunoștințelor noastre, un factor ce a avut o pondere importantă în această evoluție, pare să fi fost topografia zonei.

În acest context definirea cu o cât mai mare precizie a limitelor tell-ului în spațiu și în timp și încadrarea cronologică a acestora devenea foarte importantă.

În funcție de posibilitățile existente ne-am propus deci să încercăm să precizăm limitele tell-ului prin realizarea unor sondaje perimetrale și studierea stratigrafiei acestora cu scopul definirii încadrărilor culturale și cronologice. Acestea au fost efectuate

manual, cu carotiera mecanică și cu cea de de 2 m. Astfel au fost controlate laturile de vest (strada Danubius), nord (strada Gh. Doja) și est (strada Grădinilor), ale tell-ului. Practic, totalitatea acestora au fost realizate în curțile locuitorilor, acolo unde s-a putut obține acordul acestora.

A fost avută în vedere și posibilitatea recoltării a unor esantioane în vederea obținerii unor datări C 14 care să poată permite o mai sigură încadrare cronologică a acestor extinderi.

Dar și acest obiectiv a fost dificil de îndeplinit în condițiile în care locuitorii din zonă au rămas reticenti față de orice intervenție de acest tip datorită situațiilor datând dinainte de 1990 când se pare că se plănuia demolarea (sistematizarea zonei), unei părți a locuințelor. În consecință nu au putut fi realizate toate sondajele sau carotajele necesare. Sperăm că acestea vor putea fi efectuate în campaniile viitoare.

În limita timpului și a fondurilor avute la dispoziție au fost efectuate și două sondaje manuale respectiv S. I Vest și S. II Est. Acestea au fost efectuate cu scopul de a se putea obține informații mai elocvente privind nu numai amplitudinea extensiei stratigrafice dar și asupra caracterului locuirilor surprinse în săpătură.

Rezultate semnificative

Sondajul I Vest

Acesta a fost practicat în partea de vest a tell-ului (strada Danubius), cu scopul de a se verifica limita locuirii preistorice și realiza și încadrarea culturală.

Traseul străzii Danubius pare să fi urmat această limită a tell-ului. Semnificativă este și situația conform căreia pe cea mai mare parte a traseului său stânca de calcar este la suprafață cu excepția ultimului segment ce coboară abrupt spre Dunăre. De aceea Sondajul I Vest (1,5 x 2 m), a fost amplasat aici.

Analiza profilelor stratigrafice a permis câteva observații foarte importante din punctul nostru de vedere.

Astfel s-a putut certifica faptul că aici există numai resturi de locuire atribuite culturii Gumelnița. Locuirea aici pare să fi fost afectată spre vest de intervențiile posterioare, fără a se putea obține date ce să precizeze epoca când acestea au fost efectuate. Înclinăm să credem că mai curând acestea au fost realizate în perioada sec. XVII – XIX când tell-ul, în partea sa dinspre Dunăre, a fost puternic afectat de intervențiile antropice, numeroase construcții, amenajări, inclusiv căi de acces, fiind realizate. În consecință credem că este posibil ca în acest sector locuirea eneolitică să se fi extins încă câțiva metri spre vest pe lățimea străzii.

O altă observație semnificativă are în vedere faptul că amplitudinea stratigrafică are aici cca. 3 m. baza acesteia fiind pe roca naturală. Astfel este evident faptul că secvențele ocupaționale surprinse aici marchează perioada în care locuirea Boian a ocupat zona de până în apropierea stâncii, ajungând foarte probabil până la partea sa superioară. Astfel se poate explica de ce secvențele ocupaționale gumenițene se suprapun direct pe stânca naturală.

În zona de vest a tell-ului se înregistrează cele două mari etape de locuire eneolitică, Boian și Gumelnița cu mențiunea că extensia lor stratigrafică pare să fi fost deosebită față de zona sa centrală.

Practic locuirea Boian a ocupat această zonă și a produs în cele din urmă ridicarea nivelului de călcare până la un nivel ce poate fi situat la cca. 3 m sub nivelul actual de călcare.

Sondajul II Est (strada Grădinilor)

Acest sondaj (1,2 x 2 m), nu a oferit o situație mult diferită. Partea superioară a stratigrafiei demonstrează multiple intervenții

antropice, ultimele fiind cu certitudine contemporane (resturi de materiale de construcție, obiecte fragmentare de fier, etc.). Prezența unor fragmente ceramice romane indică și existența unor secvențe ocupaționale datând din epoca romană, distruse și ele de cele ulterioare.

La baza profilului vestic au fost surprinse vestigiile a două locuințe neincendiate, în sensul că și aici extensia locuirii gumelnițene a fost mai târzie comparativ cu zona centrală. Aici construcțiile eneolitice au fost construite direct pe un substrat leosoid, natural.

Coroborarea datelor obținute prin intermediul carotajelor a permis observația că procesul de formare a tell-ului a fost declanșat pe o suprafață denivelată, care, cel puțin în zonele studiate (centrale și de est), nu pare să fi fost pregătit în prealabil prin nivelare. Primele secvențe ocupaționale se concentrează, foarte probabil, în zona de est a tell-ului, primele structuri construite fiind amplasate pe micile denivelări naturale existente. Această locuire pot fi atribuite unei perioade ce corespunde în linii mari cu perioada de evoluție a culturii Boian. Zona aceasta era mai joasă fiind protejată de pîntenul de calcar de la vest de tell, pe care mai târziu s-a ridicat cetatea Carsium. Spre nord exista o situație asemănătoare cu diferența că aici exista un substrat leosoid.

Probele C 14 prelevate din aceste două sondaje vor permite în viitor o încadrare cronologică mai clară care ar putea nuanța observațiile preliminare.

Un al doilea obiectiv a avut în vedere continuarea studierii documentației cu scopul realizării textelor privind principalele complexe cercetate în campaniile anterioare.

1. continuarea analizelor documentației în vederea redactării textelor definitive privind unele complexe arheologice cercetate în S. B.;
2. pregătirea documentației prin obținerea unor copii electronice cu scopul completării fondului documentar al șantierului;
3. începerea reorganizării depozitului temporar –ceramică ce a fost afectat de scurgerile de ape pluviale din anii anteriori.

Raport sedimentologic

În campania anului 2014, cercetarea sedimentologică a avut în vedere analiza unor succesiuni situate în baza tell-ului, în scopul înțelegerii relațiilor spațiale dintre depunerile antropice și fundamentul natural, precum și a modului de formare al acestuia.

În acest scop, au fost analizate succesiunile stratigrafice de pe profilele a două sondaje, situate în extremitatea vestică, respectiv estică a așezării în care au fost identificate nivelurile de podele și de utilizare atribuite unor locuințe incendiate și neincendiate și ale unor niveluri ocupaționale exterioare, inclusiv depuneri de deșeuri menajere.

Această informație a fost completată cu ajutorul unor carotaje realizate cu o carotieră mecanică, atât în zona de nord, cât și în zona de nord-est a sitului, în scopul identificării limitelor tell-ului. În ambele situații, au fost observate numai nivelurile de acumulare naturală, situate în afara așezării, astfel încât au fost conturate mai bine limitele acestui tell de mari dimensiuni.

Raport carpologic

Cu scopul obținerii unor date suplimentare au fost prelevate mai multe probe din contexte arheologice clare, în principal din Sondajul I Vest. Au fost astfel prelevate și studiate 9 probe provenind din mai multe US-uri (30003, 30009, 30012, 30023, 30024, 30047, 30034, 30036 și 30045).

Dintre acestea, cele provenind din US-urile 30003, 30009, 30012, 30023, 30024, 30047 nu au conținut resturi carpologice.

Probele din US-urile 30034 și 30036 provin din SL 302 iar cea din US 30045 din SL 304.

În ambele situații s-a observat existența unor mari cantități de semințe din interiorul celor două locuințe.

Interesant este și faptul că în primul caz, (US 30034 și 30036), lotul analizat constă numai din semințe de *Hordeum vulgare* iar cel de al doilea lot (US 30045), constă la rândul său numai din semințe de *Vicia ervilia*.

41. Hârșova, jud. Constanța, str. Cetății, str. Carsium **Punct: Poarta de nord a cetății**

Nr. Autorizație: 47/2014

Cod RAN: 60810.02

Tip sit – 11,122,125

Cod LMI: CT-I-s-A-02676

Colectiv: Constantin Nicolae-responsabil, Vitalie Bodolică, Daniela Mihai, Cristina Talmațchi.

Perioada desfășurării campaniei: 22 septembrie 2014 - 17 octombrie 2014

Obiectivele cercetării: în limita fondurilor obiectivul a fost demontarea maritorilor de la turnul T 1 al porții de nord din cetatea romano-bizantină Carsium. S-a urmărit mediatizarea obiectivului și a sitului în comunitatea locală și zonală cu prilejul sesiunii finale a proiectului Danube Limes Brand care a avut loc pe 27-28 septembrie la Harsova, Capidava și Tulcea.

Rezultatele cercetării

După demontarea maritorului central de la intersecția secțiunii S I și A II a fost pus în evidență zidul care a avut ca scop să micșoreze intrarea pe poartă. Acesta a fost realizat din piatră, în mare parte cu aspect bolovănos, legată cu mortar din var, nisip și cărămidă pisată. Are lățimea de 2,42 m și lungimea totală de 2,80 m după amprenta lăsată în pavajul dintre turnuri. La construire, acesta a redus intrarea pe poartă la mai puțin de jumătate. Obturarea porții trebuie să se pună pe seama evenimentelor care au avut loc în a doua jumătate sau la sfârșitul secolului al IV-lea, când întreaga frontieră dunăreană s-a aflat sub amenințarea goților, după cum este posibil ca aceasta să se facă la începutul secolului al V-lea sub presiunea hunilor.

În urma demontării maritorului dintre S I și S 3 precum și după înlăturarea depunerilor dintre cele două turnuri (S I) s-a pus în evidență fundația interioară a turnului (T1). Aceasta este clădită din piatră calcaroasă fasonată pe toate părțile, cu dimensiuni diferite (0,50 x 0,42; 0,41 x 0,35; 0,53 x 0,28; 0,38 x 0,36; 0,52 x 0,38; 0,86 x 0,35; 0,68 x 0,41; 0,53 x 0,37; 0,55 x 0,36; 0,39 x 0,41; 0,71 x 0,40; 0,50 x 0,30). Deasupra fundației, imediat la intrare, sunt blocuri mari de piatră bine fasonate cu dimensiuni considerabile (1,62 x 0,65 x 0,50). Întreaga construcție se plasează direct pe stâncă. În frontul turnului, fundația are drept contrafort un pînten calcaros ajustat în mod special în acest scop. Cercetarea în acest sector a permis efectuarea de noi măsurători asupra grosimii turnului: 2, 65 m în capătul rutund și 2,70 m spre partea interioară.

Îndepărtarea depunerilor din fața intrării pe poartă (S I) a dus la evidențierea pavajului. Acesta a fost realizat din piatră de mici dimensiuni și fragmente ceramice prinse cu pământ, omogenizate între denivelările naturale ale stâncii, și bine compactate. Dintre pietrele pavajului au fost recuperate mai multe

monede (câteva lizibile). După dimensiune, se încadrează în tipologia celor de la mijlocul și a doua jumătate a secolului al IV-lea.

Din săpătură au fost recuperate numeroase materiale. Se remarcă, în primul rând, fragmentele de vase din ceramică: amfore, veselă curentă de bucătărie, fragmente din vase de sticlă, fragmente de opaițe. Pe unele fragmente se văd resturi de inscripții cu vopsea roșie. Prezența unor materiale atipice epocii (fragmente elenistice, ceramică de lux de epocă romană) demonstrează că ne aflăm în fața unor intervenții majore după distrugerea porții. Acestea au avut loc, cel mai probabil, poate chiar din timpul construirii fortificației de secolul al VI-lea, când depunerile de pe promontoriul de la Dunăre au fost împinse peste resturile construcției. Nu este exclus ca rularea materialului să se facă chiar în evul mediu, având în vedere că în fața porții, la cca 15-20 m, s-a edificat incinta cetății medievale.

42. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]

Nr. Autorizație: 53/ 2014

Cod RAN 62039.01

Cod LMI CT-I-s-A-02681

Colectiv: Responsabili științifici, Mircea Victor Angelescu, Alexandru Avram (responsabil program cercetare IAB), IAB, Vasile Pârvan, București

A. Sector T (Templu)

Colectiv: Iulian Bîrzescu (IAB), Alexandru Avram (IAB), Monica Mărgineanu Cîrstoiu (IAB, arhitect), Virgil Apostol (MNIR), Alexandra Lițu (Facultatea de Istorie, Universitatea București), Florina Panait Bîrzescu (IAB), Gabriel Talmațchi (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța). Au participat și studenții: Elena Brîndușa Manea (Facultatea de Istorie, Universitatea din Iași), Tiberiu Plăcintă, Paula-Cristina Nica, Sergiu-Iulian Pomirleanu, Ciprian Dumitriu, Monica-Maria Horbaniuc, Eliza-Alexandra Mătrescu (Facultatea de Istorie, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași) și Ion Petreș (Facultatea de Istorie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj).

B. Sector Sud

Colectiv: Mircea Dabîca (IAB); Linca Kuchinski (studentă UBB).

C. Sector RTS (Zid Roman Timpuriu Sud)

Colectiv: M. Angelescu (IAB), Irina Nastasi (MINAC)
În anul 2014 lucrările au fost finanțate de MNIR (sector EMPMTM) și de MC (Sud, RTS). Sectorul T a lucrat cu voluntari.

D. Sector Extra muros Poarta Mare – Turnul

Mare

Colectiv: Paul Damian — responsabil sector, Adela Băltăc, Virgil Apostol, Ioana Paraschiv-Grigore, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR).

Histria A - sectorul T (Templu)

Colectiv: Iulian Bîrzescu (IAB), Alexandru Avram (IAB), Monica Mărgineanu Cîrstoiu (IAB, arhitect), Virgil Apostol

(MNIR), Alexandra Lițu (Facultatea de Istorie, Universitatea București), Florina Panait Bîrzescu (IAB), Gabriel Talmațchi (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța). Au participat și studenții: Elena Brîndușa Manea (Facultatea de Istorie, Universitatea din Iași), Tiberiu Plăcintă, Paula-Cristina Nica, Sergiu-Iulian Pomirleanu, Ciprian Dumitriu, Monica-Maria Horbaniuc, Eliza-Alexandra Mătrescu (Facultatea de Istorie, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași) și Ion Petreș (Facultatea de Istorie, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj).

Perioada desfășurării campaniei: 1 aug.-1 sept. 2014.

Între 2007 și 2012, săpăturile făcute la vest de templul Afroditei și de monumentul C au scos la iveală, pe o lungime de cca. 23 m, fundațiile unui zid arhaic monumental (1-1,10 m grosime), ceea ce ne-a condus la ipoteza că avem de-a face cu o primă incintă (peribol) a sanctuarului. La 1 m vest de acest zid a fost dezvelit un alt zid, de data aceasta din blocuri de calcar cochilifer, pe o lungime de 22 de m, orientat ca și primul nord-sud, datat în epoca elenistică, pentru care am propus aceeași interpretare, anume o incintă a sanctuarului de epoca elenistică. Pentru a verifica ipotezele de lucru privind traseele acestor ziduri, în anul 2012 am executat trei sondaje în partea de nord a sanctuarului, la vest de templul lui Zeus. Aici avuseseră loc săpături arheologice la începutul anilor 50 ai secolului trecut, când au fost dezvelite zidurile unei case de epocă romană târzie (cunoscută în literatură și vulgata drept "casa constantiniană"), și un monument de epocă elenistică, monumentul B, interpretat inițial drept templu, ulterior drept stoa. Din rapoarte lipsesc detaliile cu privire la alte monumentele. Mai mult, spre deosebire de alte suprafețe, săpătura s-a oprit pe un nivel elenistic târziu - roman timpuriu.

Doar într-un singur sondaj făcut în 2012 la nord de monumentul C a fost dezvelit zidul arhaic, pe o lungime de aproximativ 1 m. În al doilea sondaj am dat peste o săpătură veche iar în al treilea, în imediata apropiere a monumentului B, am descoperit un depozit votiv de epocă arhaică, caracterizat printre altele prin depunerea a două traverse de ancore din marmură. Cercetarea lângă monumentul B a continuat și în campania din anul 2013, când am deschis trei suprafețe în interiorul încăperii centrale de pe latura de vest a "casei constantiniene". Rezultatele au fost diferite, spre exemplu una dintre suprafețe, S2, deschisă în partea sudică a încăperii casei, a corespuns în ceea mai mare parte unei săpături mai vechi, neînregistrate. Cu totul altfel a stat situația în suprafețele de lângă monumentul B, S1 și S3. Atât cercetările din 2013, cât și cele din 2014 s-au concentrat în aceste două suprafețe.

Aria de ofrande votive din S1 (4,40 x 3,30 m). În campania 2014, ca și în anul anterior, principalul complex cercetat a fost reprezentat de o suprafață special amenajată deasupra stâncii de șist verde, pe care au fost depuse ofrande și unde au avut loc arderi succesive. Inițial acesta prezenta caracteristicile unui depozit votiv. Observațiile stratigrafice făcute în cursul săpăturilor din anul 2014 au dus la redefinirea complexului cercetat. Suprafața cercetată în campania din acest an a măsurat 1,30 m (E-V) x 3,20 m (N-S) m, de la nivelul unei „căpăcuiei” cu calcar galben turonian până pe pământul brun de pe stânca nativă de șist verde (adâncime până la stânca de șist: 60 de cm). Depunerile votive au fost surprinse într-o succesiune de straturi, protejate de alte

straturi, din care două sunt din piatră mărunțită din șist și calcar. Aria de ofrande și sacrificii de la vest de templul lui Zeus a funcționat aproape tot secolul al VI-lea a. Chr., fiind unică în contextul sanctuarului histrian. Prea multe date cu privire la limitele acestei arii de ofrande față de campania anterioară nu am adus, singurele limite cunoscute fiind la sud și vest, pentru celelalte limite va trebui să extindem săpăturile. Nici în 2014 nu au lipsit descoperiri cu caracter votiv, precum graffiti cu formule dedicatorii, vase miniaturale corintice, din care un aryballos aproape complet aparținând "grupului războinicilor" (Warrior Group) și un kotylos cu benzi, o teracotă fragmentară reprezentând un cap de șoim de origine ioniană. Alte descoperiri, care sunt de amintit: vârfuri de săgeți, fragmente de cupe attice, cupe cu ochi ioniene, numeroase fragmente de oase și cărbune.

Monumentul B și un nou monument de epocă clasică, S3. Un alt obiectiv al cercetărilor din ultimii ani l-a reprezentat monumentul B. Sumar descris în raportul final din 1954 (*Histria I*, București 1954), monumentul B a avut de suferit în antichitate, fiind aproape în întregime dezafectat în epoca romană. *In situ* se mai păstrează din fundație două rânduri de blocuri din calcar turonian frumos tăiate, trei blocuri în partea inferioară și șapte blocuri mai mici deasupra, cu urme de gujoane de prindere. În campaniile anterioare am putut stabili două faze de funcționare a monumentului în epocile elenistică timpurie și dezvoltată. În campania din acest an, în suprafața S3 [2,80 (N-S) x 3 (E-V) m], la nivelul fundației monumentului B, a fost surprinsă, pe o lungime de 2,80 m, o amprentă de la un posibil zid sau monument dezafectat, orientat nord-sud, având 1,5 m grosime și 45 cm adâncime. Legătura directă a acestei amprente cu fundația monumentului B este întreruptă de o fântână de epocă romană târzie, care a distrus toată stratigrafia până la stâncă. Traseul acestei amprente va putea fi verificat în viitor doar înspre sud, astfel vom putea aduce noi date cu privire la dimensiunile și forma monumentul B.

În suprafața S3 a mai fost identificată o fântână de epocă romană, ce apare în profilul de nord, cu un diametru de 1,60 m, o adâncime păstrată de 1,37 m. Fântâna a fost menționată rapid în rapoartele mai vechi. Din interior acesteia lipsesc elemente databile clare, singurele descoperiri fiind spoliile din calcar cochilifer și blocuri mari de șist.

Tot în S3 a fost dezvelit în campania 2014 un zid databil către mijlocul secolului al V-lea a. Chr. Fundația zidului, orientat nord-sud, a fost surprinsă pe o lungime de 2,94 m, cu o grosime de 53-60 cm. Este alcătuită din blocuri neregulate din șist, mai rar din calcar, și păstrează trei rânduri de pietre. La 1,04 m de profilul sud al S3, zidul are o intrare de 92 cm, dezafectată într-o a doua fază de funcționare a acestuia. De la fundație până la stâncă de șist sunt între 37 și 56 cm, stâncă nefiind regulată. Zidul aparține unui nou monument din sanctuarul histrian, pentru a cărui interpretare sunt încă puține date. Cu siguranță la începutul epocii elenistice, când a fost ridicat monumentul B, monumentul din care făcea parte zidul din S3 era dezafectat.

Histria B - Sector Sud

Colectiv: Mircea Dabîca (IAB); Linca Kuchinski (studentă UBB).

Din anul 2010 **obiectivul principal** al cercetării arheologice în **Sectorul Sud** de la Histria este acela de a pune în evidență, atât din punct de vedere științific dar și muzeistic, orașul roman timpuriu de la Histria, mai puțin cunoscut și cercetat în

economia investigațiilor arheologice de pe acest sit. În campania din anul 2014, cercetarea arheologică în **Sectorul Sud** al cetății greco-romane Histria s-a concentrat în zona de la vest de secțiunea S3b, una din sub-secțiunile componente ale secțiunii magistrale S3 începută cu trei ani în urmă. (Fig. 1)

Scurt istoric

În campania arheologică din anul 2012, într-o a treia etapă de cercetare în sub-secțiunea S3b, în caroul 9 și la adâncimea de -1,20 m, a fost descoperit un zid (Z8) lat de aproximativ 1,80 m, orientat E-V, cu un contrafort în caroul 10 de 0,50 m, zid din piatră de șist verde legată cu mortar. Acesta continuă în adâncime până la -2,45 m, fiind de fapt fundația acestui zid. Continuarea acestei structuri constructive impozante a fost identificată în aceeași campania arheologică și în secțiunea de verificare S 5 (6 m x 2 m) situată la 3,50 V de S3b, unde s-a surprins continuarea acestui zid atât spre V, dar și un colț al lui care duce zidul spre N (Z10). Deasemenea, continuarea acestei structuri a fost sesizată și în extremitatea nordică a S3b, unde la adâncimea de -2,00 m a apărut, după toate probabilitățile, latura de nord a unui posibil **edificiu public de mari dimensiuni**, aici fiind surprinsă doar o lățime de 1,60 m din lățimea totală a acestui zid (Z9), care mai continuă și sub martorul dintre S3a și S3b. Concluzia noastră din campania arheologică 2012 a fost aceea că este foarte posibil ca aceste ziduri de piatră legate cu mortar, Z8, Z9, Z10, cu lățimi foarte mari, să facă parte dintr-un edificiu de epocă romană timpurie, de mari dimensiuni (aproximativ 20 m lățime), cu o funcționalitate publică, oficială, având în vedere atât poziționarea sa în mijlocul orașului roman timpuriu, cât și faptul că, în campania din 2011 cât și în cea din anul 2012 s-au descoperit mai multe fragmente de tencială pictată între cele două limite de N și de S ale secțiunii S3b. Ca urmare a acestei descoperiri arheologice importante s-a impus nevoia cercetării și analizării acestei structuri constructive de mari proporții, de epocă romană timpurie, precum și a structurilor arheologice conexe acestei clădiri oficiale, respectiv orizontul de locuire romană timpurie și cele două necropole care suprapun acest edificiu.

În campania din anul 2014, obiectivul central al cercetării arheologice din Sectorul Sud a fost continuarea identificării planului arhitectonic al **edificiului roman timpuriu de mari dimensiuni** cu un caracter public, oficial, mai exact a laturii sale de vest, a colțului de nord-vest și a compartimentării vestice a acestui monument. Pentru atingerea acestor obiective au fost continuate cercetările arheologice în S6 și S7 (secțiuni deschise în campania din 2013) și au mai fost începute alte trei secțiuni S8, S9 și S10. Secțiunea S6 (fig. 2, 3), (6 x 2 m), este poziționată perpendicular pe S3b, la 1,5 m vest de S3b și la mijlocul distanței dintre cele două capete ale S3b și perpendiculară pe obiectivul căutat, zidul de vest al edificiului. Suprafața S7 (Fig. 7, 8) (7 x 4 m) este poziționată la 1,5 m vest de martorul dintre S3a și S3b și la 6 m nord față de S6, obiectivul aici fiind identificarea colțului de nord-vest al acestui edificiu. Secțiunea S8 (Fig. 9 10) (7 x 2 m) a fost deschisă la 7,20 m V de alea centrală a sitului arheologic Histria, obiectivul fiind aici, identificarea continuării spre V a zidului compartimentării edificiului roman timpuriu, respectiv Z15. Sondajul S9 (Fig. 11, 12) (4 x 1,50 m) a fost trasat tot la V de alea centrală, fiind poziționat chiar în marginea vestică a acestei alei, obiectivul aici fiind același ca în S8. Caseta S10 (aproximativ 4 x 4 m, datorită orientării sale la alea) a fost deschisă la 1,0 m N de suprafața S7, aici fiind căutată continuarea unui nou zid apărut în această campanie, Z16.

Începem descrierea situațiilor arheologice în ordinea cronologică a acestor cercetări, respectiv cu S6. Aici s-a recurs într-o primă etapă la lățirea cu 0,50 cm spre S a acestei secțiuni, pentru a îndrepta profilul S al S6, prăbușit în campania precedentă din cauza condițiilor meteo nefavorabile. Stratigrafic situația arheologică se prezintă la fel. După stratul de pământ negru cu mult material ceramic roman târziu, vegetalul, care a fost urmărit până la o adâncime de 0,41 m, am descoperit un nivel cu pământ galben până la adâncimea de 0,85 m, niveluri în care au fost descoperite trei monede de bronz. De la această adâncime începe stratul de dărâmătură al edificiului nostru roman timpuriu, cu foarte mult mortar, dale de cărămidă, pietre de șist verde, alături de multe fragmente de tencuială pictată, cu o nuanță galbenă. Materialul ceramic este roman timpuriu după forme, mai ales ceramică fină.

În această campanie s-a mai cercetat un mormânt, M 16 (Fig. 13-15), descoperit în caroul 1 anul trecut. Din punct de vedere tipologic și stratigrafic, acest mormânt face parte din prima necropolă atestată arheologic în această zonă, cea din secolele IV-V p.Chr., morminte cu amenajare de țigle de acoperiș, dispuse peste mort în două ape. Orientat NV-SE, M 16 este un mormânt de înhumăție, dar un cenotaf așa cum am aflat ulterior, probabil de copil, după dimensiunea complexului funerar, cu o groapă de formă dreptunghiulară și cu treaptă, identificată foarte ușor în grund încă de sus de la nivelul coamei țiglelor dispuse în două ape peste mort.

În continuare, cercetarea arheologică în secțiunea S6, s-a concentrat în caroul 1, (Fig. 4-6) la V de Z11 (latura V a edificiului roman timpuriu) pentru a ajunge la baza fundației zidului Z11, la cota la care ne-am oprit în caroul 3 în campania precedentă, pe un nivel de pietriș, nisip și fragmente ceramice rulate. În S6, în campania trecută a fost descoperită la adâncimea de 1,14 m continuarea spre nord a laturii vestice a edificiului roman timpuriu, denumit convențional Z11. Întâi a fost descoperită latura sa de vest și la limita dintre carourile 1 și 2, la adâncimea de 1,25 m și latura sa de est, astfel încât, rezultă că Z11 are o lățime medie de 1,80 m, la fel ca și celelalte segmente de zid descoperite, ceea ce confirmă identificarea sa ca zidul de vest al edificiului roman timpuriu. În campania din 2014, în caroul 1, în interiorul edificiului, am investigat fundația acestui zid Z11 până la adâncimea de 2,42 m, unde ne-am oprit tot pe un nivel de nisip cu pietriș mărunț, nisip și fragmente ceramice rulate. Au putut fi surprinse și aici nivelul de dărâmătură, un nivel de arsură, nivelul de construire al edificiului cât și cel de refacere al acestui edificiu roman timpuriu datat în secolul III p.Chr., datare determinată de materialul ceramic cât și de materialul numismatic. Săpătura a fost oprită în caroul 1 și 3, pe un nivel de pietre de mari dimensiuni rulate, care în acest moment par să indice un pavaj anterior edificiului roman timpuriu.

Și în suprafața S7 (Fig. 7, 8) s-a continuat cercetarea arheologică în această campanie. În primul rând a fost extinsă cu încă aproximativ 3 m spre V, până la alea centrală a sitului arheologic Histria. Într-o primă etapă au fost cercetate două morminte de înhumăție, M12 și M14 descoperite în campania precedentă în nivelul de pământ galben, la o adâncime medie de 0,70 m., acestea făcând parte tipologic și stratigrafic din prima necropolă atestată în această zonă cea de secolele IV-V p.Chr. Acestea sunt morminte cu amenajare de țigle de acoperiș dispuse în două ape peste defunct. Ca și în cazul secțiunii S6, mormintele din suprafața S7 încep în stratul de pământ galben, dar gropile acestora sunt săpate în nivelul de dărâmătură cu mortar al edificiului roman timpuriu. În caroul 3, M 12 (Fig. 16, 17) este un

mormânt de înhumăție, de copil după dimensiuni, în poziție decubit dorsal, fără inventar funerar, cu groapa de formă dreptunghiulară, ușor identificabilă în grund, orientat E-V. Acesta are o amenajare de țigle de acoperiș și are scheletul prost conservat, datorită acțiunii unui rozător care a deranjat scheletul în partea centrală a complexului funerar, gangul rozătorului fiind foarte bine evidențiat în grund. M14 (Fig. 18, 19) din vestul suprafeței S7 este tot un mormânt de înhumăție, cu o groapă de formă ovală și amenajată în zidul Z15, deasupra acestuia, cu amenajare din țigle de acoperiș dispuse la fel, în două ape peste mort, probabil un adult, în poziție decubit dorsal cu mâna stângă pe bazin, cu scheletul relativ bine conservat și fără inventar funerar.

Cercetarea arheologică a continuat în această campanie și sub orizontul funerar de secolele IV-V p.Chr., în carourile 3 și 4, sub M12 dar și în extremitatea de V a suprafeței, în partea extinsă a acesteia. (Fig. 7, 8) Încă din campania precedentă (Fig. 20-27) au fost descoperite și documentate aici, fundația colțului de NV a edificiului roman timpuriu, care are o formă de contrafort, denumit convențional Z12, și care a fost demantelat în pantă spre est. Au fost surprinse cele două colțuri, de interior și exterior ale edificiului. Latura de vest a edificiului, Z12, are o lățime de 1,80, la fel ca și cea de nord, Z13. În caroul 5, la nord de edificiu a mai fost surprins un segment de zid de aceeași factură, Z14, piatră de șist verde legată cu mortar, despre care în acest moment putem spune că este anterior edificiului, fiind tăiat de de colțul de NV al acestuia, așa cum a rezultat din cercetarea de anul acesta. De asemenea tot din campania precedentă, în caroul 1, la vest de edificiu, a fost descoperit un al segment de zid, denumit convențional Z15, orientat E-V, perpendicular pe zidul de vest al edificiului, Z12, cu care este țesut și nu adosat, deci același moment cronologic. Acesta însă, cu o lățime de doar 1,40 m, reprezintă în acest moment o compartimentare spre V a acestui mare edificiu public roman timpuriu. Acest segment de zid a constituit interesul nostru în această campanie arheologică, motiv pentru care au fost deschise S8 și S9.

După cercetarea arheologică din acest an din suprafața S7, se pot aduce mai multe precizări în legătură cu structurile constructive descoperite aici. Astfel în carourile 3 și 4, Z13 (Fig. 7) este demantelat în pantă spre E până la o cotă de - 2,00 m, așa cum am putut constata în acest an. În profilul de S avem evidențiată o groapă destul de mare (Fig. 28), care mărginește latura de S a lui Z13, și pe fundul căreia au fost descoperite mai multe pietre de dimensiuni mari și o monedă de bronz, care după determinarea ei ne va putea oferi o datare mai exactă pentru acest complex arheologic. Sub M 14 și M15, cele două morminte de pe zidul Z15, s-a surprins plinta acestui zid și o porțiune din elevația acestuia (Fig. 29). Foarte interesantă este situația arheologică surprinsă în extinderea suprafeței S7 efectuată acest an. În lumina noilor cercetări din acest an, rezultă că avem mai multe momente cronologice (Fig. 30). Cel mai vechi moment cronologic este reprezentat de noul zid apărut în acest an, Z16, care este perpendicular pe Z15 și tăiat de acesta din urmă, ceea ce ne permite o încadrare cronologică anterioară secolului III p.Chr., adică un posibil nivel 1b sau 1a în cronologia histriană (epoca romană timpurie). Al doilea moment cronologic este reprezentat de Z15, zidul compartimentării vestice a acestui edificiu, care, așa cum am observat anul acesta, taie pe Z16 și continuă spre V până la alea centrală a sitului. Un al treilea moment cronologic ar putea fi reprezentat de refolosirea atât a lui Z16 cât și a lui Z15, peste aceste două ziduri fiind așezate mai multe dale mari de piatră și

aduse la același nivel, într-un scop care urmează să fie identificat și analizat în campaniile următoare.

La V de aleea centrală a sitului arheologic Histria au fost trasate și începute doar, două secțiuni arheologice S8 și S9 (Fig. 9-12). Scopul lor a fost acela de a surprinde continuarea lui Z15, zidul compartimentării edificiului, spre V, continuare presupusă după lățimea destul de mare a acestui zid (1,40 m) care, teoretic, ar trebui să aibă o lungime considerabilă. Din păcate însă, nu am descoperit continuarea lui Z15, datorită și faptului că suntem încă sus în cele două secțiuni și nu știm cât de mult a fost demantelat zidul în această parte, spre vest. Pe de altă parte, trebuie să menționăm aici, descoperirea în S8, pe mijlocul secțiunii, a unui canal antic orientat N-S, construit din piatră de șist verde legată cu pământ, probabil de epocă romană târzie. Despre S10, caseta începută în ultimele zile, nu putem încă spune foarte multe deoarece nu ne-am adâncit mult în ea. Scopul deschiderii ei a fost acela de a identifica continuarea zidului Z16 spre N, cercetare care va fi efectuată în campania arheologică viitoare.

În campaniile arheologice viitoare se va continua cercetarea acestui mare edificiu roman timpuriu, atât spre est, pentru laturile de nord și sud, cât și spre vest, pentru cercetarea compartimentării apărute în campania din 2013.

În privința inventarului mobil descoperit în campania arheologică 2014, menționăm fragmente ceramice romane, timpurii (secolele II-III p.Chr.) în cantitate apreciabilă, dar și romane târzii (secolul VI p.Chr.), material osteologic uman și animalier, fragmente de tencuială pictată, cărămizi, țigle și fragmente de blocuri din calcar, și nu în ultimul rând mai multe monede de bronz (14 piese), care după analizarea lor de către specialiștii în numismatică ne vor putea permite stabilirea unor repere cronologice mai clare. Au mai fost descoperite două fragmente de statuete romane din teracotă.

Abstract

In 2014 the main research objectives in Sector South at Histria was to continue unveiling the *Early Roman public/official building*, more precisely its W limit, its NW corner and its W inner structures. In order to reach these objectives, we continued excavating in trenches S6 and S7 (that were started in 2013) and we started three other trenches, namely S8, S9 and S10.

We have excavated 3 inhumation graves (M12, M14, M16) that, from a stratigraphic and typological point of view, pertain to the first necropolis attested in this area, dated to the 4th – 5th c. AD. These are graves covered with roof tiles set as a roof over the deceased.

As far as the mobile funerary inventory is concerned, in 2014 we discovered an important quantity of Early Roman (2nd – 3rd c. AD) and Late Roman (6th c. AD) pottery fragments, human and animal bones, painted plaster fragments, bricks, roof tiles, fashioned limestone blocks and 14 bronze coins. We also discovered two fragments of Roman terracotta statuettes.

Histria C - Sector: Extra muros Poarta Mare – Turnul Mare

Colectiv: Paul Damian — responsabil sector, Adela Băltăc, Virgil Apostol, Ioana Paraschiv-Grigore, Eugen Paraschiv-Grigore (MNIR).

Obiectivele generale ale acestei campanii au fost continuarea – eventual finalizarea – cercetării în unele suprafețe

deschise anterior și reluate în campania 2013. Din cauza pânzei freatice foarte ridicate și a umidității foarte mari din luna iunie, acest obiectiv a fost abandonat. Astfel, ne-am concentrat asupra altor zone aflate în cercetare, unde anterior au fost surprinse părți din edificiul nr. 2⁵⁰.

Edificiul nr. 2⁵¹

Cercetările au urmat două direcții: zona de la N de turnul F al incintei romano-bizantine, respectiv cea de la S de acesta. La N de turn, investigația s-a limitat la definitivarea cercetării asupra a două complexe identificate anterior (respectiv CPL 6 și pavajul Ph), dispuse parțial în fostele profile ale casetelor E2–3, respectiv E2–F1. Odată cu desființarea acestor martori în campania precedentă, a fost posibilă cercetarea integrală a acestor complexe. CPL 6⁵² este denumirea convențională dată unui cuptor de formă circulară, amplasat la S de zidul Z16⁵³. Amenajat pe un pat de scoici cuptorul avea bordura construită din calcare și șisturi (2 asize) de dimensiuni medii, pereții din cărămizi și fragmente tegulare (păstrate pe 2–3 asize), toate lipite cu lut. În interiorul acestuia, erau prăbușite mai multe cărămizi din pereți (uneori și 4–5 asize). Fundul cuptorului era construit tot din material tegular. Dimensiuni surprinse: diametru exterior = 1,14 m, interior = 0,83 m, hp = 0,30 m. Amplasamentul, forma și dimensiunea indică faptul că acest complex putea fi o instalație de încălzire sau/și una de uz casnic. De asemenea, el funcționa odată cu pavajul Ph și corespundea momentului de funcționare al zidurilor Z14–16, Z43 (edificiul 2, încăperea 2 și 3). Pavajul Ph⁵⁴, surprins anterior doar în caseta F1, se extinde spre N spre pragul din zidul Z16, pavajul este realizat din dale de calcar, șisturi prelucrate (șlefuite) și spolia. Stratigrafic, s-a constatat că un strat de nisip foarte fin (gr. cca. 0,05 m) acoperă un strat de arsură (gr. cca. 0,05 m), iar pentru amenajarea pavajului s-a practicat o nivelare cu lut (gr. cca. 0,20 cm). S-a demontat o parte din pavaj (spre S) pentru a cerceta structura nr. 1⁵⁵. S-a constatat că sub pavaj era o groapă de dimensiuni medii, umplută cu material arheologic divers, nisip și scoici, iar structura nr. 1 era de fapt o întăritură din pietre de dimensiuni mici, bătătorite, pentru a stabili zona în vederea implantării pavajului Ph. Stratigrafia indică din nou că zona a fost incendiată iar ulterior nivelată cu un strat de nisip și apoi de lut. Din punct de vedere stratigrafic, s-a constatat aceeași situație ca în E1–2 sondaj 1 (din campania 2013⁵⁶). La S de turnul F investigația s-a concentrat asupra uneia dintre încăperile edificiului nr. 2, respectiv cea cu pavajul din calcar⁵⁷. Pentru surprinderea unor detalii constructive, s-a demontat o parte din acest pavaj. S-a constatat că substructura pavajului era formată din pietre și lut, iar pentru implantarea dalelor s-a practicat o nivelare cu lut. Ca și în alte cazuri, s-a constatat un nivel de distrugere (pigmenți de arsură, material ceramic etc.) nivelat cu straturi de scoici (gr. cca. 0,05–0,10 m) și lut (0,15–0,20

⁵⁰ Despre cercetările din acest sector, vezi Paul Damian, Adela Băltăc, Date preliminare despre cercetările arheologice din sectorul extra muros Poarta Mare – Turnul Mare (2000–2004), SCIVA, 54–55, 2003–2004, p. 131–147 cu completările din CCA 2006, p. 195–197; CCA 2007, p. 198–200; CCA 2008, p. 165–166; CCA 2009, p. 134–135, CCA 2014, p. 63–64.

⁵¹ Vezi CCA 2014, 63 și nota 5.

⁵² Investigat parțial în campania 2001, vezi CCA 2002, p. 171.

⁵³ Despre zid, vezi Damian, Băltăc, *op. cit.*, p. 144, nota 86

⁵⁴ Damian, Băltăc, *op. cit.*, p. 144, nota 89, fig. 2 și 3

⁵⁵ Damian, Băltăc, *op. cit.*, fig. 2

⁵⁶ CCA 2014, p. 63–64

⁵⁷ CCA 2014, p. 64

m), pe alocuri s-au practicat întărituri cu pietre compacte, asemănătoare cu structura 1 de sub pavajul Ph.

Cercetarea a mai cuprins și suprafețele I1 și J1, trasate la finalul campaniei 2013, care cuprind porțiunea rămasă până la Turnul Mare. În suprafața I1 a fost surprins un strat de dărâmtură (cercetat pe o grosime de 0,50–0,60 m) compus din material tegular (cărămizi, *tegulae* și *imbrices*), chirpici (calupuri de dimensiunile unor cărămizi), tencuială din lut (care uneori păstra urmele de nuiete sau materiale vegetale folosite la fabricare), material ceramic și osteologic, obiecte din fier (mai ales cuie), calcare și șisturi etc. care indică un moment de distrugere în zonă, asemănător cu cel surprins în casele H1–2, dar și în alte perimetre situate la N de turnul F. În suprafața J1 a fost sesizată o secțiune mai veche, efectuată de-a lungul plintei Turnului Mare și s-a încercat evacuarea unei părți din umplutura acesteia. Tot aici au fost identificate porțiuni din traseele a patru noi ziduri⁵⁸, care indică existența unei clădiri⁵⁹?, compartimentate, deocamdată, în trei spații. Pe toată suprafața secțiunii a fost surprins un strat de distrugere (lemn carbonizat, chirpici și lut ars, material tegular, fragmente ceramice și cuie); pe alocuri s-a sesizat faptul că acest nivel a fost acoperit cu un strat de lut. În una dintre încăperi a fost înlăturat parțial acest strat, sub care au fost surprinse trei dale din calcar (parte a unui pavaj?) și accesul în încăperea (care se afla pe latura de N).

Materialul arheologic recoltat (ceramic, numismatic, obiecte din metal și os) este variat și relativ bogat și indică o datare preliminară în secolul al II-lea – începutul secolului al III-lea pentru complexele investigate.

Abstract

This campaign's objectives were the investigation of certain details concerning the building no. 2, previously identified south and north of the F tower of the Late Roman defense wall. We investigated two archaeological complexes, previously identified in the room 3 (a kiln and a pavement). In the new investigated area south of F tower 4 new walls were discovered that seem to belong to a new building.

Histria D - Sector RTS (Zid Roman Timpuriu Sud)

Colectiv: M. Angelescu (IAB), Irina Nastasi (MINAC)

În efortul de a aduce noi date privind incintele histriene, campania 2014 a marcat deschiderea unui nou sector în partea de sud a sitului, în spațiul adiacent feței interioare a incintei romane timpurii. Sectorul RTS este delimitat de: Poarta I, porțiunea de curtină până la flexiunea incintei și latura acesteia de după flexiune, până în capătul ei de sud, Mixindrul, depresiunea din mijlocul cetății romane timpurii și spațiul aferent complexului Terme II.

Pentru lămurirea unor aspecte generale referitoare la organizarea urbană din spațiul amintit s-a trasat o secțiune orientată N-S între axul porții I și curtină dintre flexiune și următorul bastion dinspre sud (curtină 2 și bastionul B). Orientarea secțiunii S1 a fost dată de axul porții I, pe care S1 îl taie perpendicular.

Rezultatele vizate prin deschiderea S1 sunt următoarele:

- surprinderea nivelului străzii care intra în cetate prin Poarta K și obținerea unei situații stratigrafice nederanjată de săpăturile vechi pentru a putea verifica cronologia acestei incinte;
- surprinderea direcției axului arterei de acces în cetate prin poarta I;
- surprinderea unor trasee de ziduri și raportarea lor la direcția incintei și a străzii amintite;
- verificarea topografiei Histriei romane timpurii propuse de Al. Ștefan pentru sectorul adiacent incintei corespunzătoare acestei perioade și obținerea de noi date privind urbanismul histrian roman timpuriu;
- identificarea săpăturilor vechi (Z3, săpăturile din timpul operațiunilor de restaurare a porții I, a șanțului de dezvelire a feței interioare a incintei, degajat în prima parte a secolului XX) sau a diferitelor intervenții moderne, neconsemnate în publicații;

Secțiunea S1 – date tehnice

După curățarea vegetației din zona Porții I (pe tot traseul fostei secțiuni Z3 și a extinderii ei spre nord), pe linia S1 și pe coama incintei între bastioanele B și C) a fost trasată Secțiunea S1, cu lungime de 60 m. În paralel a fost practicat un mic sondaj de 2x2 m, între capătul de N al S1 și poarta I, în cel mai de jos punct al intervențiilor moderne (Z3 și extinderea ei spre nord în vederea restaurării porții I), pentru a se identifica nivelul pe care s-a oprit vechea săpătură. Pe trei sferturi din suprafața dezvelită, la 15 cm sub nivelul de călcare actual (format de fapt din pământul scurs din malurile vechii secțiuni Z3), s-a conturat marginea unei platforme de culoare albă, alcătuită din piatră de calcar mărunțită, orientată E-V și mărginită de un strat de pământ negru, probabil un șanț. Cota la care apare, precum și materialul din pământul scos atât din sondaj, cât și din capătul de nord al S1 indică apartenența sa la o perioadă anterioară celei romane timpurii, care constituia obiectivul investigațiilor arheologice din această zonă.

În prima fază a cercetării s-au deschis cele două capete ale secțiunii. În partea din dreapta Porții I a fost degajată o porțiune de 6 m din lungimea S1, ajungându-se până la o adâncime de 1,5 m, până la care nu s-a înregistrat niciun strat antic nederanjat, ci numai pământul scurs din săpăturile vechi, amestecat cu fragmente elenistice, romane și moderne. Singurul material databil apărut aici, însă în pământul scurs de pe maluri în săpătura veche, este un fragment de amforă din Chersones, mai exact, o toartă șampilată cu numele astinomului *Návov*, databilă în a doua jumătate a secolului III a.Chr. Din cauza timpului scurt avut la dipsoziție în campania 2014 și a numărului limitat de muncitori, am încheiat adâncirea în această parte a secțiunii și am concentrat ambele echipe de muncitori în capătul de sud al S1, unde stratigrafia antică nu era deranjată la fel de mult precum în partea sa nordică.

Suprafața porțiunii săpate în sudul S1 este de 15 x 2 m (deoarece S1 pică oblic pe incintă numerotarea carourilor s-a început de pe coama emplectonului incintei, S1 numărând în prezent 8 carouri de 2 x 2 m, fără extinderea spre sud). În urma înregistrării colțului unui edificiu construit în tehnica *opus mixtum*,

⁵⁸ Z47 (orientat N-S, paralel și suprapus de incintă, traseul continuă și în I1) dimensiuni surprinse: L = 9 m, l = 0,30–0,50 m (construit din calcare și șisturi legate cu mortar); Z48 (perpendicular pe Z47, orientat E-V), L = 5,60 m, l = 0,45 m (construit din blocuri mari de calcar); Z49 (orientat N-S, perpendicular pe Z53 și probabil pe Z48, construit din blocuri de calcar așezate vertical), dimensiuni surprinse L = 5,90 m, l = 0,20–0,40 m; Z53 (orientat E-V, paralel cu Z48, construit din calcare, spolia și șisturi), dimensiuni surprinse L = 2,30 m, l = 0,40 m.

⁵⁹ Este dificil în stadiul actual al cercetării să afirmăm dacă este vorba despre o nouă clădire sau este o continuare a edificiului nr. 2.

orientat NV-SE, S1 a fost lărgită spre sud cu încă 2 m, pe o lungime de 10 m (carourile 1bis – 5bis), pentru surprinderea în întregime a laturii sale de SV și mai ales a colțului de S.

Complexe

C1

Edificiul are plan dreptunghiular, cu latura scurtă de 4 m. Niciuna dintre cele două laturi lungi nu a fost degajată pe întreaga sa lungime, ambele intrând în profilul de vest al secțiunii (cea de SV a fost curățată pe o lungime de 0,65 m, iar cea de NE pe 4,35m. Orientarea edificiului este NV-SE. Este construit din piatră și cărămidă, legate cu mortar. Din elevație s-au păstrat numai patru asize de cărămidă, pe o înălțime de 0,35 m. Fundația este din piatră nefasonată. Grosimea zidurilor pare să fi atins 0,65 m. Toate fețele interioare ale celor trei laturi surprinse în săpătură au fost distruse din vechime, însă grosimea zidurilor poate fi stabilită în funcție de dispunerea cărămizilor în interiorul colțului de vest. Pe latura de SE se înregistrează o intervenție ulterioară, care poate fi interpretată fie ca reparație, fie ca blocarea unei intrări. Lățimea mică a porțiunii completate cu piatră legată cu mortar pare să indice mai degrabă o reparație.

A doua intervenție ulterioară construcției C1 este reprezentată de construirea unui zid alcătuit din piatră de dimensiuni medii, nefasonată, legată cu mortar cu o compoziție asemănătoare cu cea a mortarului folosit la ridicarea C1, însă cu o tentă ușor mai închisă. Acest zid are axa longitudinală paralelă cu cea a zidului de NE al C1 și este strâns lipit de el. Zidul de NE al C1 este demantelat până la ultima asiză de cărămidă, și pare să marcheze un nivel de călcare interior dintr-o a doua fază a C1. La curățarea acestei asize de cărămidă, a fost descoperită, între cele două ziduri, o monedă de la Severus Alexander, care ar marca un *terminus ante quem* pentru încheierea celei de-a doua faze de funcționare a C1. Prin urmare, prin raportare la cronologia histriană, existența edificiului C1, cu cele două etape ale sale, s-ar încadra în perioada corespunzătoare nivelurilor I B și I C.

Mormântul M1

Scheletul, aparținând unui copil mic, orientat cu capul spre vest, cu mâna dreaptă îndoită pe piept, era marcat de o linie de pietre înfipte pe cant în stratul brun-cafeniu, care marchează ultimul nivel antic din zonă. Orientarea sa, poziția mâinii drepte, adâncimea de conturare (imediat sub vegetal), cât și parapetul de piatră de pe latura de nord a scheletului îl include în categoria descoperirilor funerare din aceeași arie cercetată în anii 50 ai secolului XX⁶⁰.

Stratigrafie

- stratul de dărâmată compactă, surprins peste edificiul C1 numai pe o parte din latura sa de sud, a fost înregistrat de o parte și de alta a incintei⁶¹ și pare să aparțină și în cazul de față stratului de distrugere finală a incintei romane timpurii (adâncimea la care apare și componența sa); caracterul discontinuu al acestui strat în S1 se explică prin existența mai multor intervenții moderne în zonă, înregistrate pe profilele secțiunii, unele dintre ele ajunse până la asiza superioară păstrată a laturilor lui C1; de remarcat

faptul că piatra pare să provină din embletonul incintei și apare peste asiza superioară de cărămidă a C1 și peste șanțul săpat pe lângă zidurile sale, ceea ce indică o operațiune organizată de spoliere a monumentelor romane timpurii din această parte, din care au fost alese blocurile de piatră fasonată; după încheierea acestei operațiuni, în lipsa paramentelor, embletonul incintei a alunecat treptat de o parte și de alta a fostei incinte.

- Sub acesta apare un strat brun-cafeniu, ce aparține ultimei etape de viață în zonă; acestuia îi corespunde M1 și groapa de demantelare a zidurilor C1, din care au fost recuperate blocurile de piatră din asizele superioare; groapa de demantelare se observă în grund pe o parte și pe alta a laturii de NE a C1, taie nivelul de călcare dintre incintă și C1 și bulversează interiorul C1, unde se adâncește până la - 2,25 m, față de nivelul actual de călcare. Fețele interioare ale zidurilor C1 sunt distruse în totalitate acum, iar spațiul rămas gol după săparea gropii este umplut cu moloz provenit probabil din prăbușirea, în timp, a ceea ce a rămas în picioare din C1 (piatră de dimensiuni diferite, cărămidă, dale de pavaj, fragmente de olane, funduri de amfore cu strat gros de mortar pe ele, mult mortar – în general material de construcție deteriorat din antichitate).

- Lutuială galbenă, groasă de 0,20 m surprinsă numai pe o mică porțiune, tăiată pe de o parte de șanțul modern de dezvelire a incintei și de șanțul antic de demantelare a C1 pe de altă parte; această lutuială nivela un strat de dărâmată și o linie de zid format din blocuri de piatră de dimensiuni medii, legate cu pământ și orientat N-S; orientarea total diferită a zidului, tehnica de construcție, neutilizarea mortarului ca liant și materialul recoltat din nivelul ce îi corespunde îl plasează într-o epocă pre-romană.

Intervenții moderne:

Pe profilul de V se disting două intervenții moderne. Prima este șanțul de dezvelire a feței interioare a incintei, lată de aproximativ 1 m. A doua se observă în capătul de N al S1, și are forma unui șanț îngust de aproximativ 1 m, care taie vegetalul până la limita cu stratul brun-cafeniu. Acestua din urmă se distinge și pe profilul de E, unde se observă încă o groapă de dimensiuni mai mari și neregulată ca formă, care a atins fața dinspre NE a zidului cu piatră și mortar. În urma acestei săpături au fost dislocate pietre din fața exterioară a zidului și a fost înlăturată o parte din dărâmătura interioară a C1. În continuare, pe profilul de E al caroului 4 bis, se observă încă o groapă, cu aspect neregulat, la aproximativ 10 cm distanță de prima.

Concluzii preliminare

- C1 respectă orientarea zidului de incintă roman timpuriu, fiind contemporan cu funcționarea sa.

- Stratigrafia este deranjată de groapa antică de demantelare a zidurilor lui C1, dar și de o serie de intervenții moderne.

- Singurul nivel surprins clar în capătul de S al S1 este stratul de lut galben, care, având vedere complexul pe care îl nivelează, poate fi considerat cel mai vechi nivel roman timpuriu, cel corespunzător ridicării incintei de după flexiune și a ridicării C1; această nivelare, lată de 1,75 m (din care acum se păstrează numai 0,50 m) reprezintă un spațiu pietonal, ce însoțea probabil incinta pe toată lungimea ei, facilitând accesul către treptele bastioanelor ce flancau porțile.

- Într-o etapă ulterioară, lui C1 i-a fost adosat un zid din piatră legată cu mortar, de-a lungul feței exterioare a laturii de NE a edificiului, lipit de aceasta. Campaniile viitoare vor lămurii utilitatea sa.

⁶⁰ În secțiunea Z2, la E de incintă, M1, M2 și M3, Histria I, p. 185.

⁶¹ Surprinsă și în spațiul *intra muros*, la -0,75 m de la nivelul actual de călcare și în cel extra muros, la -0,70 m, în S1 și -0,95 m, respectiv -0,75 m în S4, Sector sud, campania 2009 cf. CCA 2010. Campania 2009, p. 81; în zona porții K, "nu e liberată în întregime, adică deschizătura porții a rămas sub dărâmături" (ceea ce arată că dărâmătura s-a păstrat pe o arie mai întinsă, fiind degajată în momentul curățării zidului) cf. Histria I, p. 291 și Pl. XXXI;

Abstract

The 2014 campaign led to the opening of a new research sector, aiming to collect new data on the city walls of the city (in this case the Early Roman fortification). On the other hand we expect discoveries that will allow us to define the main aspects of the urbanism of the early Roman city – the major circulation axes of the city in the area connected to the Early Roman Gate I and the plan of this quarter. The excavation of Section 1 shows modern interventions and many pits that are affecting the stratigraphy. The building discovered (C1) has the same orientation as the fortification and in its exterior an access to the wall was discovered. In a second phase a stone wall was endorsed to this building.

43. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]

Punct: Cetatea Fetei

Nr. Autorizație de cercetare sistematică: 106/2014

Nr. Autorizație de cercetare preventivă nr. 194/2014

Cod sit: 161277.01

Cod LMI: TL-I-s-B-05924, TL-I-s-A-05926, TL-I-s-A-05927

Colectiv: Mihaela Iacob – responsabil, Dorel Paraschiv, George Nuțu, Marian Mocanu, Diana Andreea Stan, Vera Rusu (ICEM Tulcea), Costel Chiriac, Dan Aparaschivei, Lucian Munteanu, Alexander Rubel, Andrei Opaț, Sever-Petru Boțan, George Bilavski (IA Iași), Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, Simina Stanc (UAIC Iași), Andrei-Dorian Soficaru (IAFR București), Natalia Mateevici-Culai (Muzeul de Istorie Națională a Moldovei Chișinău), Alina Neagu (UB), Alessandro Teatini, Antonio Ibba, Salvatore Ganga, Alberio Gavini (Universită degli Studi di Sassari), Alexandru Popa, Sergiu Musteață (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” Chișinău), Decebal Nedu, Oana Gheorghe (UDJ Galați), Ștefan Honcu, Cristina Nica, Radu Petcu, Petre Colțeanu, Dănuț Prisecaru, George Aaniței, Bogdan Băetu, Tiberiu Plăcintă, Diana Ungureanu, George Ivașcu, Elena-Brîndușa Manea, Nicu Bălan, Roxana Nedelcu (doctoranzi, masteranzi și studenți UAIC Iași), Sorin Costea, Oana Gheorghe (absolvenți UDJ Galați), Ion Petreș, Noris Erich Szakacs, Linca Kucsinschi (UBB Cluj-Napoca), Vanessa Carboni, Salvatore Fadda, Valeria Boi, Milena Stacca, Davide Antonio Fiori, Claudio Farre (doctoranzi și masteranzi Università degli Studi di Sassari) Sergiu Moraru (student, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” Chișinău), Iulia Chiriac (Asociația Ibida Tulcea), Bogdan Mihai Simion, Beatrice-Mihaela Panduru, Alexandru Laurențiu Voicu (Internship Ministerul Culturii) Sofia Akrivopoulou, Sofia Georgiadou (Archaeological Museum of Thessaloniki), Marin Marinov, Dimitar Damyantovski (Varna Regional History Museum), Anna Kalytska, Inna Kalytska (Crimean Branch of the Institute of Archaeology, Simferopol), Viktoriya Nessel (National Reserve “Chersonese Tauric”, Sevastopol), Guram Chkhatshvili, Kakhaber Kamadze (Batumi Archaeological Museum), Fulden Andac, Koca Caglar (Sinop Special Provincial Administration), Maria Fotiou (Alpha Mentor Association, Thessaloniki), Marianthi Padovani

(Aristotle University of Thessaloniki), Sultaniie Ibrahimova (Crimean University of the Humanities, Yalta), studenți UAIC Iași

Cercetările din campania 2014 s-au derulat în perioada iulie – septembrie. Finanțarea a fost asigurată de MCPN, Asociația Ibida, Gianni Alexandrescu (Iași), Adrian Andrușcă (Ovidiu – în cazul unei săpături preventive), precum și prin două proiecte internaționale și unul național.

Cercetările sistematice au continuat în sectoarele Curtina G – Turnul 8, Turnul 10 (de fapt, la structurile intramurane din apropierea turnului), Curtina D, Necropola romano-bizantină, în așezarea romană târzie din punctul Fântâna Seacă și în cea de epocă elenistică din punctul Donca. În acest an a fost deschis un nou sector *intra muros*, la S de Curtina G, coordonat de Alessandro Teatini și Antonio Ibba.

Două cercetări au avut caracter preventiv; ambele s-au desfășurat în interiorul orașului romano-bizantin. Prima dintre acestea s-a desfășurat pe terenul aferent unuia din imobile ce constituie Baza arheologică (Baza I), iar a doua pe o proprietate privată (Andrușcă Adrian).

În cadrul proiectului UEFISCDI „Tehnici noi de cartare și investigație non-invazivă a siturilor arheologice din Dobrogea centrală (studiu de caz – bazinul râului Casimcea)” (coordonator Internio Systems SRL București, parteneri MINA Constanța și ICEM Tulcea) au fost înregistrate așezările din bazinul superior al Casimcei (de pe teritoriul localității Slava Cercheză) și s-au realizat cercetări magnetometrice în așezarea din punctul Fântâna Seacă.

În cadrul proiectului „Black Sea – Unity and Diversity in the Roman Antiquity”, finanțat de UE, în cadrul Joint Operational Programme “Black Sea Basin 2007-2013” (coordonat de Consiliul Județean Tulcea, având ca parteneri: Archaeological Museum of Thessaloniki, Varna Regional History Museum, Crimean Branch of the Institute of Archaeology Simferopol, Batumi Archaeological Museum, Universitatea Liberă Internațională din Moldova Chișinău, Sinop Special Provincial Administration și ca parteneri asociați: ICEM Tulcea, MINA Constanța, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași, Asociația Ibida Tulcea, Aristotle University of Thessaloniki, Alpha Mentor Association Thessaloniki, Crimean University of the Humanities Yalta, National Reserve „Chersonese Tauric” Sevastopol, Yalta Historical-Literary Museum, Sinop Archaeological Museum, Fitzwilliam Museum Cambridge, Université de Provence Aix-Marseille I, Università di Bologna) s-au desfășurat următoarele activități:

- dotarea șantierului (L)Ibida, a bazei arheologice și a laboratorului de restaurare cu logistică;
- realizarea unei expoziții itinerate la Tulcea, Constanța, Thessaloniki, Varna, Batumi, Chișinău, Sinop, Istanbul și catalogului acestora;
- promovarea sitului, de către membri ai colectivului, prin prezentări de comunicări la simpozioane organizate în orașele de mai sus;
- organizarea unei tabere arheologice la (L)Ibida – Slava Rusă cu tineri specialiști din România, Grecia, Bulgaria, Georgia, Republica Moldova, Turcia, Italia.

Proiectul “(L)Ibida. Una città ai confini dell’Impero” derulat pe baza protocolului semnat între Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea și Università degli Studi di Sassari (Sardegna) în 2013 este finanțat – din partea italiană – de către Ministero degli Affari Esteri, Ministero dell’Istruzione dell’Università e della Ricerca, Regione Autonoma della Sardegna. Proiectul prevede

participarea echipelor română și italiană la cercetarea interdisciplinară a cetății Ibida și a teritoriului său prin aplicarea unor metode moderne, mai puțin utilizate în arheologia românească: realizarea unui suport cartografic digital și a unui GIS, fotointerpretare a imaginilor fotografice aeriene și satelitare, prospecțiuni electromagnetice, studii paleoambientale, analize ADN. Rezultatele acestor cercetări vor fi valorificate prin publicații comune în reviste de specialitate din România și Italia, un colocviu internațional și o monografie a sitului. Echipa românească de cercetare include pe toți cercetătorii romani implicați în studiul sitului, iar cea italiană, cuprinde, în afara specialiștilor de la Universitățile di Sassari, un specialist în arheologie paleocreștină de la Pontificia Commissione di Archeologia Sacra și un specialist în paleoantropologie de la University Health Network din Taranto. La cercetări participă doctoranzi, masteranzi și studenți de la universitatea parteneră italiană.

În cadrul proiectului, în 2014, a fost documentată fotografic⁶² întreaga suprafață a necropolei în scopul observării unor anomalii care să poată duce la identificarea altor monumente funerare de tip hypogeu, fiecare sector de cercetare a fost documentat prin fotografii zenitale georeferențiate; a continuat activitatea de scanare tridimensională cu ajutorul unui laser scanner portabil (utilizând, pentru vizualizare, programul MeshLab) a pieselor arheologice descoperite la Ibida și în teritoriul cetății (tegule, material epigrafic), între acestea trei inscripții descoperite la Mihai Bravu.

În afara acestui proiect, un număr de masteranzi și doctoranzi ai universității italiene au desfășurat activități de înțiere, cercetare-valorificare a materialului arheologic descoperit la Ibida în cadrul programului de mobilitate LLP ERASMUS PLACEMENT (mai-august 2014).

Tot materialul ceramic a fost spălat restaurat, prelucrat și depozitat pe șantier. La sfârșitul lunii august a fost realizată o expoziție la Baza arheologică, în cadrul „Zilelor porților deschise la Cetatea (L)Ibida”.

Sectorul Curtina G – Turnul 8

Dorel Paraschiv, Costel Chiriac, Marian Mocanu, Sorin Costea

În această campanie s-a demontat profilul dintre S 4 și S 5, profil ce acoperea zona dintre latura interioară (de E) a turnului 8, faza timpurie și cea exterioară (tot de E) a aceluiași turn, faza târzie.

A fost surprinsă plinta exterioară a turnului din faza târzie. Plinta nu este vizibilă la joncțiunea turnului cu incinta. Aceasta poate fi observată de la 1,85 m de la colț; la colțul de NE al turnului are lățimea de 10 cm, lățindu-se treptat. Înălțimea maximă pe care se păstrează elevația acestuia e de 2,60 m. Succesiunea materialelor utilizate e următoarea:

- plinta (din pietre și mortar), care a fost cercetată pe o înălțime de 30 cm;
- asize din pietre – 75 cm;
- cinci asize din cărămizi cu grosimea de 4-5 cm și cu strat de mortar de 6-7 cm între acestea – în total 55 cm;
- asize din piatră – 90 cm;
- asize din cărămidă – se mai păstrează doar două, partea superioară a turnului fiind, evident, demantelată.

Săpătura a scos în evidență și latura interioară a fazei timpurii a turnului, spre N, pe cel mult două asize. Joncțiunea dintre aceasta și incintă fusese surprinsă în S 5 (situată la E).

Spațiul dintre laturile turnurilor se îngustează ușor de la incintă până spre „frontul” acestora; la incintă acesta este de 3,60 m, iar la colțul de NE al turnului timpurii de 3,40 m de la plintă, respectiv de 3,50 m de la paramentul zidului.

Blocurile de piatră ale fazei timpurii sunt de dimensiuni mari (de 60 x 50 x 35 cm), iar cele ale fazei târzii, de dimensiuni medii (de 30-45 x 20-25 cm).

Săpătura s-a realizat într-un strat masiv de dărâmatură din pietre, cărămizi (unele cu marcă) și mortar, ce conținea și câteva fragmente ceramice din perioada romano-bizantină, din cea romană timpurie și din prima epocă a fierului.

Sectorul Turnul 10

Lucrețiu Mihailescu-Birliba, Petre Colțeanu, Radu Petcu, Diana Ungureanu, Roxana Nedelcu

Campania din 2014 s-a concentrat pe demontarea matorului dintre secțiunile S3 și S4, deschise anii anteriori, în campaniile 2008-2009. Situația apărută s-a legat însă foarte bine de edificiile din aceste secțiuni și din secțiunea S7. Dispunem astfel de două niveluri ale unei străzi orientate E – V, care ajuge în turnul 10: un nivel de secol IV p. Chr., caracterizat prin dale rectangulare de dimensiuni mari, și un nivel de secol VI, reprezentat de dale mai lungi. În secolul al VI-lea, un portic închide și îngustează strada, mărginind-o de un edificiu de mari dimensiuni, susținut de contraforți pe interior, datorită configurației terenului. Edificiul are zidurile legate cu pământ și, având în vedere descoperirile (vase pentru provizii), considerăm că acesta a servit drept depozit în apropierea turnului și a zidului de incintă. Mai târziu, în perioada medievală, edificiul a fost spart pentru a se amenaja locuințe din chirpici, ale căror resturi sunt prezente în toată suprafața săpăturii. Ceramica descoperită odată cu resturile de chirpici datează aceste amenajări aproximativ la sfârșitul secolului al XIV-lea – începutul secolului al XV-lea. Dintre descoperirile remarcabile menționăm, în afară de monede datate între secolele IV-VI p. Chr., obiecte de os și corn de lucrate cu finețe (un pieptene, un mâner de oglindă și o piesă presupusă ca făcând parte din categoria „Taschenbeschläge” – închizătoare de pungi).

Sector Curtina D

Mihaela Iacob, Sever Botan

Cercetarea sectorului cuprins între turnurile 5 și 6 ale incintei cetății Ibida continua investigațiile desfășurate într-o prima etapă în 2005, când a fost trasată o secțiune orientată E-V de 30x2 m perpendiculară pe incintă, cercetându-se până la adâncimea de 1,45 m atât spațiul atât intramuros cât și cel extramuros. Se observase atunci ca zona aceasta, fiind mai joasă și deci mai accesibilă populației locale, a fost puternic demantelată în epoca modernă, suferind ulterior o depunere aluvionară consistentă. S-a putut face observația că și în această zonă curtina a fost reparată în sec. VI, probabil după atacul kutrigurilor.

Campania din anul 2014 a avut drept obiectiv, într-o prima etapă, curățarea secțiunii din 2005, înlăturarea dărâmatului din extramuros, și coborârea până la cota de 1,70 m. În a doua etapă s-a prelungit secțiunea, în extra muros, cu încă 20 m, și s-a coborât, până la aceeași adâncime pe jumătate din lățimea acesteia (20 mx1 m). S-a constatat că până la această adâncime nu apar structuri constructive cum se întâmpla în cazul sectoarelor Curtina G și Turnul 8, ci doar straturi succesive de aluviuni, fara a

⁶² fotografiile facute cu ajutorul aparatului fotografic atasat unui zmeu.

lipsi unele materiale arheologice: fragmente de tegule și ceramica de perioada română, oase animale, monede datate în sec. IV – una de tip *Securitas Reipublicae*, una *Virtus Exerciti* și a treia – o emisiune Constantin I – de tip neprecizat.

Se dovedește astfel că în zona Curtinei G, în exteriorul incintei, va fi existat o zonă de deversare controlată a surplusului de apă adunat de paraul actual Slava de pe dealurile din zonă, pârâu care traversează cetatea și care – chiar și în zilele noastre – inundă jumătate din satul Slava Rusă, în zona ce suprapune ruinele cetății. Cercetările din 2015 vor lua în considerare colaborarea cu specialiști în domeniu pentru a putea exploata aceasta informație legată de succesiunea straturilor aluvionare.

Sectorul intra muros

(Alessandro Teatini, Antonio Ibba, Alberto Gavini, Salvatore Ganga)

Cercetarea arheologică a acestui sector a debutat în 2014 într-o zonă în care, în cursul campaniei din 2003 a fost identificat, prin intermediul fotografiei aeriene, un edificiu de mari dimensiuni. Săpătura s-a desfășurat în sistemul *open area* prin deschiderea unei suprafețe de teren de 14x2 m. După înlăturarea vegetației și a unui nivel de daramatură în piatră și chirpici, au ieșit la iveală două ziduri paralele orientate NE-SV aflate la distanță de cca. 8 m și care reprezintă, evident, limitele unei vaste construcții, distruse în timp; pe latura de nord a fost identificată o intrare. Concomitent cu desfășurarea în suprafață, cercetarea s-a desfășurat și în adâncime, fiind individualizate și descrise mai multe unități stratigrafice care documentează dinamica depunerilor în timp și permite plasarea în context a materialelor constructive care au aparținut edificiului: prabusirea construcției a fost consecința unui incendiu, peretii construcției fiind construiți din chirpic pe fundații de piatră folosind ca liant lutul; din săpătura au fost recuperați mai mulți chirpici aproape întregi, arși secundar datorită incendiului. Acoperișul a fost realizat din tegule pe structura de lemn, iar tavanul era lipit cu pământ, fapt dovedit de prezența unor bucăți în acesta, pe podea, sub resturile cazute ale acoperișului de tiglă.

În interiorul stratului de daramatură au fost observate mai multe gropi, acoperite și acestea de pietre și chirpic; deasupra uneia dintre aceste gropi se afla un mormant în groapa simplă, marcat pe margine de pietre de mari dimensiuni; groapa s-a surpat cu cca. 40 cm sub nivelul la care a avut loc înmormântarea – probabil ca urmare a impactului cu o mare cantitate de material prabusit, antrenând și partea superioară a scheletului, care a rămas, totuși, în conexiune anatomică cu bazinul și membrele inferioare. Defunctul e o tânără, înmormântată în poziție decubit dorsal, cu brațele împreunate pe abdomen; din obiectele care au însoțit-o în mormânt sunt de amintit: un cerceș de bronz tip *verigă simplă* – găsit lângă craniu, doi dinți de mistreț prelucrați, descoperiți în zona brațului și servind, probabil, ca agrafe pentru prinderea veșmântului, și o fusaiolă de os.

O primă reconstituire a acestor eviente duce la interpretarea ca mormantul a fost realizat în ruinele edificiului, la puțin timp după evenimentul care a dus la distrugerea acestuia, când "textura" stratului de daramatură nu era compactată, compactarea acesteia ducând în timp la cedarea graduală a fundului gropii, astfel ca aceasta nu a afectat nici poziția corpului, nici conexiunea scheletului. Este vorba despre documentarea unei înmormântări în interiorul spațiului urban motivate de degradarea caracterului urban al cetății, când regulile stricte privind interzicerea înmormântărilor intra muros erau interzise prin lege: probabil ca cetatea sau cel puțin o parte din cetate suferise

distrugerii puternice, așa cum demonstrează cercetările din punctul Turnul 10, unde, în faza finală de viață a cetății, prabusirea construcțiilor este consecința unui puternic incendiu.

Materialele arheologice descoperite constau în principal în ceramica datată în perioada română târzie: fragmente de amfore, în special Late Roman 1 și 2 și Phocian red slip ware, cu posibilitatea individualizării, din punct de vedere stratigrafic, a două nivele, unul corespunzător stratului inferior de daramatură – cel în care a fost săpată groapa – și nivelul superior al daramaturii, care a "sigilat" toată suprafața edificiului, inclusiv mormantul. În nivelul superior, a apărut și un fragment de ceramic gri, probabil în categoria *Slavic pottery*.

E posibil să ne aflăm în fața unei situații contemporane sau posterioare atacurilor avaro-slavicilor, când, în Scythia, asistăm la ruralizarea spațiilor urbane, ocupate de puținii locuitori rămași pe loc sau de către noii veniți. În acest context socio-cultural, care încheie lunga istorie a lumii antice, la Ibida, un edificiu de mari dimensiuni ar fi putut fi utilizat, după distrugere, ca loc de amenajare a unui mormant închis, delimitat de zidurile edificiului, ulterior acoperindu-l în totalitate. Fragmentul de ceramic gri este de pus în legătură cu noul orizont cultural, succesiv caderii definitive a *limes*-ului danubian, odată cu sosirea "noilor protagoniști", într-o regiune anterior integrată Imperiului roman apoi Imperiului roman de răsărit. La nivel de ipoteză putem plasa evenimentul nostrum în primii ani ai secolului al VII-lea, când atât documentația numismatică cât și cea arheologică demonstrează sfârșitul vieții urbane și al economiei monetare la Ibida. Aceste date se cer verificate în campaniile viitoare pentru a putea lamuri dacă avem de a face cu un mormant izolat sau un spațiu destinat unei mici necropole, care sunt fazele de construcție ale edificiului și care este dezvoltarea în plan a acestuia.

Sectorul Necropolă

Alina Neagu, Cristina Nica

Pentru cercetarea de anul acesta din zona necropolei, s-a hotărât trasarea unei secțiuni (SV/2014) în prelungirea celei din anul anterior (SIV/2013), în josul pantei, cu aceeași orientare NNV – SSE și aceeași dimensiuni – lungimea de 12 m și lățimea de 3 m. Secțiunea, plasată pe direcția unei ravene, a fost caroiată din 3 în 3 m, începând din capătul de NNV. Au fost recuperate 11 morminte romano-bizantine, unele puternic afectate de ploi și de lucrările agricole din anii trecuți. Pentru excavarea unora dintre morminte a fost nevoie de trasarea unor casete în profilele de V și de E ale secțiunii: caseta A în caroul 1, profilul de V; caseta B în caroul 2, profilul de E; caseta C în caroul 1, profilul de E; caseta D în caroul 3, profilul de E; caseta E în caroul 2, profilul de V; caseta F în caroul 4, profilul de V; caseta G în caroul 2, profilul de V.

La aceste morminte cercetate printr-o săpătură sistematică în necropolă, se adaugă un mormânt apărut în drumul de țară de la N de cetate (ce duce din șoseaua Slava Rusă – Slava Cercheză către mănăstirea Uspenia), pentru care s-a efectuat o săpătură de salvare.

M 162, Secțiunea V/2014, Caroul 1

- Schelet de copil;
- Stare de conservare slabă. Craniul, foarte fragmentat, era căzut pe partea stângă; vertebrele, clavicula și humerusul, păstrate, sunt foarte slab conservate, la fel și oasele din zona toracică; oasele membrelor inferioare s-au conservat relativ bine: ambele femure, peroneele și tibiele s-au găsit întregi și în conexiune anatomică;
- Orientarea scheletului: VSV – ENE (craniul la VSV);

- Poziția scheletului: decubit dorsal; starea de conservare slabă a oaselor nu a făcut posibilă stabilirea cu precizie a poziției acestora, cu excepția oaselor lungi ale membrilor inferioare, mai bine conservate, care erau întinse și paralele;
- Adâncimi (măsurate de la profilul de E al secțiunii): craniu – 1,02 m; bazin – 1,10 m; femure, tibiai și peronee – 1,20 m;
- Mormânt cu amenajare în țigle: la 0,40 m V de craniu se aflau două țigle întregi (lipsește doar un mic fragment de la una dintre ele), alăturate și în poziție verticală, cu laturile înguste ca bază și suprafețele concave spre craniu; dimensiunile țiglelor: L – 62 cm, l – 40 cm;
- S-au descoperit cinci piroane din fier (3 ex. în dreptul craniului, 1 ex. sub tibia stângă, 1 ex. lângă tibia dreaptă), ce dovedesc o înmormântare cu coșciug;
- Fără inventar funerar.

M 163, săpătură de salvare efectuată pe drumul agricol de la N de cetate

- În ruptura drumului au ieșit la iveală, parțial, femurele, tibiaile și peroneele unui schelet uman de adult.
- Stare de conservare relativ bună. Craniul, crăpat, păstrează într-o stare foarte bună dentiția; nu sunt vizibile claviculele; sternul este foarte fragmentat; coloana vertebrală este slab conservată, dar completă și în conexiune anatomică; omoplații, coastele și oasele membrilor superioare sunt destul de bine conservate, cu excepția oaselor mâinii drepte, care sunt dispersate și incomplete; oasele coxale sunt foarte slab conservate, fragile, dar complete și în conexiune anatomică; oasele membrului inferior drept se păstrează în întregime, iar dintre oasele membrului inferior stâng se păstrează femurul, rotula, epifizele proximale ale tibiei și peroneului;
 - Orientarea scheletului: V – E (craniul la V);
 - Poziția scheletului: decubit dorsal; oasele membrilor superioare întinse și paralele, cu oasele mâinii stângi pe epifiza proximală a femurului stâng; oasele membrilor inferioare întinse și paralele;
 - Adâncime (de la nivelul de călcare): craniu – 0,35 m; oasele membrilor inferioare se aflau foarte aproape de nivelul de călcare, parțial vizibile în ruptura drumului;
 - Mormânt fără amenajare funerară;
 - Au fost descoperite patru piroane din fier (1 ex. în dreptul craniului, 1 ex. lângă coxalul stâng, 1 ex. lângă coxalul drept, 1 ex. lângă oasele piciorului drept), dovezi ale unei înmormântări în coșciug;
 - Fără inventar funerar.

M 164, Secțiunea V/2014, Caroul 1

- Mormântul a fost deranjat și distrus aproape în întregime de arături și ploi. S-au păstrat doar craniul (probabil de adult), humerusul stâng (fără epifiza proximală), o coastă și alte mici fragmente neidentificabile. Craniul, căzut pe partea dreaptă, are oasele feței foarte fragmentate, iar parietalul stâng lipsește; în interiorul craniului a fost găsit un incisiv central;
- Orientarea și poziția scheletului nu s-au putut determina, deoarece mormântul a fost deranjat, iar cele câteva oase păstrate nu se aflau în conexiune anatomică;
- Adâncime (măsurată de la profilul de V al secțiunii) – 0,47 m;
- Mormânt fără amenajare funerară;
- Fără inventar funerar.

M 165, Secțiunea V/2014, Caroul 2, Caseta B

- Schelet de adult;
- Stare de conservare slabă. Craniul, căzut pe partea stângă, a fost tasat sub presiunea pământului; oasele din zona

toracică, inclusiv coloana vertebrală, dar și cele ale bazinului, sunt într-o stare foarte precară; femurele, tibiaile și peroneele au epifizele distruse, iar dintre oasele picioarelor s-au păstrat doar calcaneele, un metatarsian și câteva falange; lipsesc ambele rotule; un gang de animal traversa scheletul în dreptul membrilor inferioare, fapt ce a afectat, probabil, poziția oaselor;

- Orientarea scheletului: SV – NE (craniul la SV);
- Poziția scheletului: decubit dorsal; membrele superioare cu oasele mâinilor pe bazin; membrele inferioare întinse, paralele și apropiate în zona genunchilor;
- Adâncimi (măsurate de la profilul de S al casetei B): craniu – 0,42 m; bazin – 0,45 m; picioare – 0,50 m;
- Amenajare funerară cu țigle: țiglele (sparte, dar întregibile), în număr de cinci, erau așezate în șir și în poziție verticală pe partea dreaptă a scheletului, cu suprafețele concave spre acesta; de menționat faptul, că la 0,90 m V de craniu se afla o altă țiglă, spartă și în poziție orizontală, despre care nu se poate spune cu precizie dacă a aparținut sau nu acestui mormânt;
- Fără inventar funerar.

M 166, Secțiunea V/2014, Caroul 1, Caseta C

- Schelet de copil;
- Stare de conservare foarte slabă. Se păstrează craniul, fragmentat și foarte fragil, mici fragmente de coaste și posibil oase coxale;
- Orientarea scheletului: SV – NE (craniul la SV);
- Poziția scheletului: din cauza stării precare a oaselor, aceasta nu a putut fi determinată;
- Adâncimi (măsurate de la profilul de N al casetei C): craniu – 0,18 m; coaste – 0,20 m; bazin – 0,25 m;
- Amenajare funerară cu țigle: fragmentele de țigle, de mici dimensiuni, se aflau pe partea dreaptă a scheletului;
- Fără inventar funerar.
- Observație: Mormântul M 166 se afla la 0,45 m deasupra mormântului M 167.

M 167, Secțiunea V/2014, Caroul 1, colțul de NV al Casetei B

- Schelet de adult;
- Stare de conservare bună. Craniul, căzut spre stânga, păstrează în întregime dentiția; din scheletul postcranian s-au păstrat destul de bine claviculele, omoplații, sternul, coastele, vertebrele, oasele membrilor superioare; oasele bazinului, bine conservate, se aflau în conexiune cu coloana vertebrală și epifizele femurale; femurele, tibiaile, peroneele, rotulele (găsite în articulațiile genunchilor) și oasele picioarelor sunt foarte bine conservate;
- Orientarea scheletului: VSV – ENE (craniul la VSV);
- Poziția scheletului: decubit dorsal; craniul, căzut ușor pe partea stângă, se afla ceva mai sus decât restul scheletului; membrul superior stâng întins, cu oasele mâinii în apropierea coxalului stâng; membrul superior îndoit din cot, cu oasele mâinii pe osul sacrum; membrele inferioare întinse și paralele;
- Lungimea scheletului: cca. 1,58 m;
- Adâncimi (măsurate de la profilul de N al casetei C): craniu – 0,80 m; bazin – 0,98 m; picioare – 1,00 m;
- Amenajare funerară cu țigle: țiglele (sparte, dar întregibile) erau așezate pe partea dreaptă a scheletului, în șir și în poziție verticală; un fragment de țiglă a fost găsit pe tibia dreaptă (fără a provoca ruperea osului), iar un altul, de dimensiuni mai reduse, se afla pe oasele bazinului;
- Fără inventar funerar.

M 168, Secțiunea V/2014, Caroul 3, Caseta D

- Schelet de adult;
- Stare de conservare slabă. Craniul, păstrat în stare fragmentară, era căzut pe partea stângă și tasat sub presiunea pământului; coloana vertebrală, coastele și oasele bazinului sunt într-o stare precară, la fel și oasele lungi ale membrilor superioare și oasele mâinilor; oasele membrilor inferioare sunt relativ bine conservate;
- Orientarea scheletului: VSV – ENE (craniul la VSV);
- Poziția scheletului: decubit dorsal; membrul superior stâng întins, cu oasele mâinii pe osul coxal stâng; membrul superior drept îndoit din cot, cu oasele mâinii pe ultimele vertebre lombare și osul sacrum; membrele inferioare, întinse și paralele, aveau oasele picioarelor parțial suprapuse în zona falangelor (piciorul stâng peste cel drept);
- Adâncimi (măsurate de la profilul de V al secțiunii): craniu – 0,45 m; bazin – 0,62 m; picioare – 0,63 m;
- Mormânt fără amenajare funerară;
- Fără inventar funerar.

M 169, Secțiunea V/2014, Caroul 2

- Mormântul a fost distrus în mare parte de arături și ploi. Craniul, probabil de copil, este puternic fragmentat; la est de acesta, pe o lungime de 0,70 m, s-au găsit alte fragmente osteologice (ose lungi, coaste);
- Starea de conservare foarte slabă a scheletului nu a făcut posibilă stabilirea cu precizie a orientării acestuia, dar este de presupus că ea va fi fost V – E (craniul spre V), deoarece micile fragmente de oase lungi au fost găsite la E de craniu, în spre mijlocul secțiunii, pe direcția raveni;
- Poziția scheletului nu a putut fi determinată din cauza stării de conservare foarte slabă a oaselor;
- Adâncimi (măsurate de la profilul de V al secțiunii): craniu – 0,53 m; fragmente oase lungi – 0,59 m;
- Mormânt fără amenajare funerară;
- Fără inventar funerar.
- Observație: La excavarea mormântului M 169, în dreptul craniului, la aceeași adâncime cu acesta și intrând în profilul de V al secțiunii (0,40 m distanță de la craniu la profil), au fost dezvelite parțial femurele, tibiele și oasele picioarelor unui alt schelet (M 171). Fragmentele de craniu ale M 169 s-au găsit amestecate cu câteva falange de la piciorul drept al scheletului M 171 și două piroane din fier ce aparțin aceluiași mormânt.

M 170, Secțiunea V/2014, Caroul 2

- Mormântul a fost deranjat și distrus aproape în întregime de ploi și de arăturile din anii trecuți. Din schelet s-a păstrat doar craniul (probabil de copil) în stare fragmentară, dar având o parte din dentiție; scheletul postcranian lipsește în totalitate;
- Adâncime (măsurată de la profilul de V al secțiunii): craniu – 0,40 m;
- Mormânt fără amenajare funerară;
- Fără inventar funerar.

M 171, Secțiunea V/2014, Caroul 2, Caseta E

- Schelet de adult;
- Stare de conservare relativ bună. Craniul, tasat sub presiunea pământului și fragmentat, păstrează în întregime dentiția; coloana vertebrală este conservată destul de bine, la fel și oasele membrilor superioare, cu excepția carpienelor, metacarpienelor și falangelor (în special ale mâinii stângi), care lipsesc sau au fost deplasate de un gang de animal ce traversează zona toracică; coastele de pe partea stângă erau și ele în parte deplasate și în stare fragmentară; oasele bazinului sunt slab conservate și foarte fragile; oasele membrilor inferioare se păstrează într-o stare foarte

bună (de menționat că unele falange ale piciorului drept au fost găsite împreună cu fragmente de craniu ale M 169 și două piroane din fier ale M 171);

- Orientarea scheletului: SV – NE (craniul la SV)
- Poziția scheletului: decubit dorsal; craniul căzut pe partea stângă; membrul superior stâng întins, cu oasele antebrațului foarte aproape de osul iliac stâng; membrul superior drept îndoit din cot la un unghi de 90 de grade, cu oasele antebrațului pe vertebrele lombare L3 – L4 și oasele mâinii deasupra osului iliac stâng; membrele inferioare întinse și paralele;
- Adâncimi (măsurate de la profilul de V al casei E): craniu – 0,50 m; bazin – 0,60 m; picioare – 0,70 m;
- Mormânt fără amenajare funerară;
- S-au descoperit mai multe piroane din fier, ce dovedesc că defunctul a fost depus într-un coșciug (1 ex. în dreptul craniului, 2 ex. lângă oasele piciorului drept – descoperite împreună cu fragmente de craniu ale M 169, 2 ex. în dreptul oaselor piciorului stâng, 2 ex. pe partea dreaptă a scheletului);
- Inventar funerar: o cataramă din fier, foarte slab conservată, găsită sub tibia stângă; fiind foarte fragilă, nu a putut fi recuperată întreagă.

M 172, Secțiunea V/2014, Caroul 4, Caseta F

- Schelet de copil;
- Stare de conservare foarte slabă. Scheletul, descoperit foarte aproape de suprafața solului, a fost în mare parte distrus de ploi și arături. Craniul nu s-a păstrat, iar din restul scheletului, ceva mai bine conservate, deși în stare fragmentară, sunt oasele lungi ale picioarelor;
- Orientarea scheletului: SV – NE (craniul (lipsă) la SV și membrele inferioare la NE); deși foarte fragmentate, oasele lungi ale membrilor inferioare au fost găsite în poziție anatomică și orientate pe direcția SV – NE; celelate mici fragmente osteologice păstrate, se găseau grupate în continuarea femurelor, spre SV;
- Poziția scheletului: singurele oase a căror poziție a putut fi stabilită sunt cele ale membrilor inferioare – femurele, tibiele și peroneele, păstrate fragmentar, erau întinse și paralele;
- Adâncimi (măsurate de la profilul de V al casei F): tibii – 0,10 m; fragmentele osteologice dinspre profilul de V al casei F – 0,17 m;
- Mormânt fără amenajare funerară;
- Fără inventar funerar.

M 173, Secțiunea V/2014, Caroul 2, Caseta G

- Schelet de copil;
- Stare de conservare foarte slabă. Scheletului îi lipsește partea superioară, fiind păstrate doar femurele (parțial), tibiele, peroneele și oasele piciorului drept; lipsesc: craniul, oasele toracelui, oasele membrilor superioare și ale bazinului;
- Orientarea scheletului pare să fi fost SV – NE (osele-lipsă spre SV și membrele inferioare la NE); oasele lungi ale membrilor inferioare, singurele păstrate, au fost găsite în conexiune anatomică și orientate pe direcția SV – NE; restul scheletului, aflat pe mijlocul raveni săpate de ploi, a fost, probabil, luat de ape;
- Poziția scheletului: singurele oase păstrate, oasele membrilor inferioare, erau în conexiune anatomică, întinse și paralele;
- Adâncime – 0,48 m (de la profilul de S al casei G);
- Mormânt fără amenajare funerară;
- Fără inventar funerar.

Săpătura în secțiunea SV/2014 se va continua în campania din anul următor.

Punctul Fântâna Seacă

Ștefan Honcu, Lucian Munteanu, Marian Mocanu, Diana Andreea Stan

Cercetările efectuate anul acesta în așezarea din punctul „Fântâna Seacă” au avut ca scop principal finalizarea excavării secțiunii S3, începute de noi în 2013 și deschiderea de noi secțiuni care, sperăm noi, să ne permită identificarea funcției, cronologiei și planimetriei edificiului dezvelit anul anterior⁶³. Astfel, în primele zile ale cercetării au fost curățate secțiunile de vegetație, pentru a putea înlătura materialul de protecție și pământul cu care am acoperit zidurile și dărămătură descoperite anul trecut.

Nivelul arheologic a fost surprins în S3, după cum am constatat în urma cercetărilor din campania precedentă, la adâncimea de 0,25-0,30 m, nivel care constă dintr-un strat consistent de dărămătură compactă, formată din pietre de dimensiuni mici și medii, sumar fasonate și *tegulae*. În urma înlăturării stratului de pământ, a fost surprinsă, la distanța de 1 m față de profilul de E, în C2 și, respectiv, de 2 m față de același profil, în C1 al secțiunii, pe o distanță de 7 m, latura de V a edificiului E1. Odată identificat zidul care închide latura de V a edificiului E1, ne-am concentrat cercetarea în C2, în încercarea de a obține cât mai multe informații cu privire la cronologia, planimetria și funcția edificiului în timpul scurt pe care l-am avut la dispoziție și cu forța de muncă redusă din cauza lipsei fondurilor. Astfel, a fost îndepărtat stratul de dărămătură din acest carou, care avea o grosime de 20 cm. În interiorul acestuia am descoperit mai multe fragmente de sticlă de geam concentrate într-o zonă aflată la 2,60 m față de profilul de N și la 10-40 cm de cel de V. În partea de N a C2, la aproximativ 40-50 de cm de profil, s-a conturat un zid (Z5) constituit din pietre mici, sumar fasonate, legate cu pământ negru. Acesta are o lungime de 2,50 m și o lățime de 40 de cm, fiind păstrat precar, din cauza lucrărilor agricole. El corespunde, din punct de vedere cronologic, celei de a doua fază de locuire a acestui edificiu. Încăperea a fost construită prin blocarea căii de acces dintre edificiul E1 și colțul unui alt edificiu, care a fost surprins în profilul de V a secțiunii S3. Odată cu blocarea spațiului dintre cele două încăperi cu zidul (Z5) din a doua fază de locuire, a fost construit și un pavaj din lespezi de calcar, pe o suprafață de 2,60 x 2,30 m, surprins la o adâncime de 50 cm față de nivelul de călcare. Aceste dale au dimensiunile cuprinse între 100 x 80 cm și 40 x 30 cm. S-a putut constata că pavajul încăperii este incomplet, întrucât, în urma lucrărilor agricole, din acesta au fost dislocate trei dale, care au fost găsite în dărămătura din C1. În continuarea pavajului am surprins, la aceeași adâncime de 50 cm, podeaua încăperii, ce constă dintr-un strat de pământ galben, bine tasat, cu grosimea de 10 cm. În partea de NE a secțiunii S3, în C2, am realizat o microsecțiune, cu scopul de a verifica raportul stratigrafic dintre E1 și zidul Z5. În urma excavării acesteia s-a putut constata că edificiul E1 este mai timpuriu decât zidul Z5, care se datează în aceeași perioadă cu pavajul de dale, în timpul domniei împăratului Valens. Nivelul de pământ steril a fost atins la adâncimea de 95 de cm, iar săpătura s-a oprit la 115 cm.

Materialul arheologic descoperit în această secțiune constă în ceramică de bucătărie (oale datate în a doua jumătate a secolului IV p. Chr.), amfore (LRA II, Sinope și fragmente dintr-un tip necunoscut de amforă cu *graffito*). Pe lângă materialul ceramic recoltat au mai fost scoase la suprafață numeroase monede de la împărații Constantin II (337-361) și Valens (364-378). O descoperire importantă făcută anul acesta în C2 al secțiunii, la

adâncimea de 0,50 cm, este un *umbo* de fier, păstrat în proporție de 90%, pe pavajul de dale, împreună cu mai multe fragmente de ceramică.

Anul viitor ne propunem să terminăm de excavat secțiunea S3 și să deschidem noi secțiuni care să ne permită să identificăm planimetria și funcția edificiului descoperit în anul 2013.

Cercetarea magnetometrică în punctul Fântâna Seacă⁶⁴

Alexandru Popa, Sergiu Musteață

Scopul investigațiilor a fost determinat de nevoia cunoașterii organizării și structurii interioare a sitului de epocă romană târzie din punctul „Fântâna Seacă”. În campania anului 2014 ne-am propus:

1. să testăm funcționalitatea echipamentului din dotare în sit;
2. să localizăm urmele magnetometrice ale principalelor complexe și edificii de la NNE de săpăturile recente din punctul Fântâna Seacă, în vederea elaborării strategiei de planificare a cercetărilor arheologice din campaniile viitoare.

Metoda de lucru în teren a presupus mai multe etape:

1. familiarizarea cu caracteristicile sitului (suprafață, relief);
2. stabilirea strategiei de achiziție a datelor;
3. stabilirea modului și locului amplasării rețelei de grid-uri;
4. curățarea de deșeuri metalice a suprafețelor alese;
5. calibrarea magnetometrului;
6. realizarea în teren a rețelei de grid-uri pentru măsurări;
7. georeferențierea gridurilor cu ajutorul GPS-ului;
8. achiziția datelor.

Pentru cartografierea geomagnetică a suprafeței sitului s-a folosit o instalație compusă din cinci sonde „Fluxgate” de tip „Dr. Förster”. Sondele au fost dispuse pe un suport mobil non-magnetic. Distanța dintre ele este de 0,50 m, așa încât măsurătorile să poată fi executate concomitent pe o fâșie cu lățimea de 2,50 m. Distanța dintre punctele măsurate de fiecare sondă a fost de 0,05 m. Viteza de propulsare a căruciorului varia între 0,6 și 1,2 m/s. Sondele magnetometrice măsoară componenta verticală a câmpului magnetic de sub ele cu o marjă de eroare de circa 0,5 nT.

Puterea de penetrare în adâncime depinde de mai mulți factori, dar mai ales de dimensiunile obiectelor căutate, așa încât anomaliile puternice pot fi distinse și la adâncimi relativ mari. Susceptibilitatea magnetică reprezintă măsura în care materialele sunt dispuse să fie influențate de câmpul magnetic al Pământului. Echipamentele folosite de noi se bazează pe identificarea contrastelor magnetice existente între diferite zone ale subsolului și măsoară variația locală a câmpului magnetic al pământului. Metoda geomagnetică de investigație a subsolului este posibilă datorită răspunsului magnetic bun oferit de majoritatea siturilor arheologice. Principalul dezavantaj al acestei metode îl constituie dificultatea evaluării adâncimii structurilor detectate. De asemenea, metoda geomagnetică este influențată negativ de prezența în sol a deșeurilor metalice, care se observă în imaginile prezentate sub formă unor bipoli de la alb la negru.

Cartarea magnetometrică s-a efectuat în grid-uri rectangulare, aliniate într-un sistem local de coordonate, inițiat cu ocazia acestor prospecțiuni. Poziția în coordonate „Stereo 70” a acestor grid-uri a fost determinată ulterior cu ajutorul unui GPS geodezic de tip Leica GS08, care, cuplat cu semnalul de corecție de la ROMPOS, oferă o precizie de 2-4 cm.

⁶³ CCA. Campania 2013, p. 124.

⁶⁴ Cercetarea a fost realizată în cadrul proiectului PN-II-PT-PCCA-2013-4-0732, finanțat prin UEFISCDI.

Pentru atingerea obiectivelor demersului nostru, am trasat șase grid-uri rectangulare, dimensiunile și configurația acestora fiind adaptate configurației parcelei agricole și, mai ales, dispunerii în teren a secțiunilor arheologice efectuate până acum de colectivul de cercetare din acest punct.

În total s-a cercetat o suprafață de cca 18400 m². Planurile magnetometrice ale suprafețelor prospectate au fost realizate prin interpolarea valorilor măsurate cu cele cinci sonde ale magnetometrului. Cu acest scop am folosit soft-ul din dotarea magnetometrului și algoritmul patrulaterului bilinear. Pentru vizualizarea rezultatelor măsurărilor s-a folosit imaginea în spectru de la alb la negru: spațiile cu magnetism mai puternic sunt reprezentate în tonalități mai întunecate, pe când valorilor cu magnetism scăzut le revin tonalități deschise. Rezoluția imaginilor este circa 20 x 20 cm.

În rezultat s-a descoperit o serie întreagă de anomalii magnetice care corespund atât unor complexe arheologice, cât și unor artefacte din metal pierdute sau depuse în pământ. Dintre anomaliile magnetice descoperite, remarcăm cele corespunzătoare unor complexe arheologice, unor edificii rectangulare cu zid de piatră, unui șanț de delimitare, precum și unui sau mai multor cuptoare, probabil de ars ceramică.

Cercetările ulterioare urmează să completeze planul magnetometric al sitului și să contribuie considerabil la atingerea obiectivelor cercetării pluridisciplinare din punctul „Fântâna Seacă”.

Punctul Donca

Natalia Mateevici, Dorel Paraschiv, Radu Petcu, Sergiu Moraru

În această campanie au continuat cercetările în secțiunea trasată în 2013. Aceasta are dimensiunile de 15 x 3 m (trei carouri de 3 x 3 m) și este orientată aproximativ N – S, ținându-se cont de panta terenului. De la colțul de NV la cel de SE al secțiunii avem o diferență de nivel de cca. 1 m.

Sub stratul vegetal, care are o grosime maximă de 0,70 m, a apărut sterilul galben. În vegetal a fost descoperită o mare cantitate de fragmente ceramice datate în sec. IV-III a. Chr., în special de la amfore (Thasos, Chios, Mende, Sinope, Chersones, Heraclea, tip Murighiol).

În campania precedentă a fost cercetat un singur complex, o groapă menajeră (G1), în caroul 2, la 0,25 m de profilul de V al secțiunii. Groapa, de formă aproape cilindrică (cu diametrul de 1,40 x 1,50 m) s-a conturat la adâncimea de 0,70 m față de actualul nivel de călcare, iar fundul acesteia se găsește la -1,17 m.

La începutul caroului 3, la 0,30 m de profilul de E s-a conturat o altă groapă (G2). Aceasta are diametrul de 1,50 x 1,55 m, pornește de la adâncimea de 0,55 m, iar fundul (ușor albiat) se găsește la -1,10 m.

Ultima groapă menajeră cercetată în această campanie (G3) a apărut la 0,05 m față de profilul de S al secțiunii, în zona centrală a acestuia. Groapa, cu diametrul de 1,75 m, a putut fi observată de la adâncimea de 0,57 m față de profilul amintit, iar fundul acesteia se găsește la 1,30 m. Spre deosebire de primele două gropi, bogate în materiale (vase ceramice – amfore, ceramică cenușie lucrată la roată, ceramică getică lucrată la mână etc.), cea în discuție conținea câteva pietre și resturi de chirpic de la o locuință.

În caroul 2, pe profilul de E, respectiv în caroul 3, pe cel de V au fost surprinse alte două gropi, ce vor fi cercetate în campania viitoare.

În jumătatea de V a caroului 3 au apărut trei gropi de stâlpi, cu diametrul de 0,25 m, orientate aproximativ N – S; ultima dintre acestea e în profil, în colțul de SV al secțiunii. Distanța dintre gropi e de 1,75 m, respectiv 2,75 m. Prima groapă a fost surprinsă la -1,10 m, a doua la -1,00 m, iar a treia la -0,50 m față de profilul de V; bazele acestora se găsesc la -1,23, -1,10, respectiv 0,80 m.

Punctul Baza 1

Mihaela Iacob, Dorel Paraschiv, Sorin Costea

Cercetarea a avut caracter preventiv, aceasta fiind prilejuită de construirea unui grup sanitar.

Pe terenul aferent unuia dintre imobilele ce constituie parte a Bazei arheologice (L)Ibida – Slava Rusă (situat pe Str. Morilor Nr. 688), în stânga râului Slava (la 2 – 3 m de albia acestuia), a fost trasată o secțiune orientată aproximativ E – V (după clădirile existente), cu dimensiunile de 7,5 x 3 m. Până la adâncimea de -1,10 m față de profilul de E, de -1,40 m față de cel de N și de -1,30 m față de cel de S, s-a săpat în straturi aluvionare succesive ce conțineau numeroase fragmente ceramice romano-bizantine (în special de la amfore LR 1) și câteva de epocă medievală târzie. La acestea se adaugă o monedă romană din bronz de la începutul sec. V și una medievală europeană din argint.

La adâncimea menționată mai sus a apărut o stradă orientată aproximativ N – S (perpendiculară pe secțiune și pe cursul râului). Strada, realizată din blocuri masive paralelipipedice din calcar (cel mai mare având dimensiunile de 105 x 85 cm), se compune din trei elemente:

- o parte centrală, utilizată probabil de vehicule, cu lățimea de 1,75 – 1,80 m;

- două părți laterale, cu lățimea de 1,02 – 1,05 m (la E), respectiv 1,10 – 1,20 m (la V).

Părțile laterale au fost așezate pe un plan înclinat (diferența de nivel fiind de cca 20 cm), pentru a fi posibilă scurgerea apelor pluviale. Zona de V nu mai prezintă înclinarea inițială, datorită, probabil, terenului mai instabil. Strada e distrusă parțial spre profilul de S (spre râu).

Substrucția străzii a putut fi observată doar în zona de V. Aceasta este formată din pietre de mici dimensiuni și are o grosime maximă de 75 cm.

Am păstrat strada în totalitate și ne-am adâncit doar în zona de V, pe ultimii 2,60 m, deci pe o suprafață de 3 x 2,60 m. În această porțiune am surprins șapte gropi, tăiate unele de altele, materialele fiind foarte amestecate. Succesiunea cronologică e următoarea:

- Groapa nr. 1 a fost surprinsă doar în profilul de V; aceasta pornește de la adâncimea de -2,85 m și are fundul la -4,25 m, fiind săpată în steril. Complexul conține materiale arheologice datate în sec. II – III p. Chr.

- Groapa nr. 2, surprinsă în profilele de V și de N, taie groapa anterioară; aceasta a fost surprinsă la adâncimea de -2,40 m și are fundul la -4,15 m (în steril). Fundul acesteia e marcat printr-o lentilă de pământ galben, cu o grosime de cca. 10 cm.

- Groapa nr. 3, care taie groapa nr. 2, a putut fi observată în profilele de N și de E. Aceasta pornește de la adâncimea de 2,10 m și are fundul la -3,85 m (de asemenea, în steril).

- Groapa nr. 4, care taie complexul anterior, a fost surprinsă doar în profilul de E. Aceasta a putut fi observată tot de la adâncimea de -2,10 m (de sub substrucția străzii) și are fundul la -3,00 m (tot în steril).

- În profilul de V a fost surprins fundul altei gropi (nr. 5). Aceasta, ce conținea mai multe pietre de mici dimensiuni, taie

primele două complexe, fiind surprinsă între adâncimile de -2,75 și -3,10 m.

- Groapa nr. 6 a fost surprinsă în profilul de S; aceasta pornește de la nivelul străzii (-1,20 m) și are fundul la -4,75 m, în steril. Cel puțin în partea inferioară (sub nivelul la care a fost tăiată de groapa următoare, 7) a fost marcată de pietre. Complexul conținea foarte multă cenușă și cărbuni - constituind probabil un „container” pentru depozitarea resturilor cinerate - și fragmente dintr-o amforă fragmentară LR 2, datată în sec. VI p. Chr.

- Groapa nr. 7 a fost surprinsă în profilele de S, V și N și taie gropile nr. 1, 2, 5 și 6. Aceasta a putut fi observată de la nivelul străzii, la altitudinea maximă de -1,20 m în profilul de S și tot în același profil are și adâncimea maximă -3,40 m. Groapa, contemporană cu strada, a fost folosită pentru îngroparea a trei *dolia*.

Groapa nr. 7 a tăiat parțial un nivel de călcare format dintr-o podea din pământ galben și resturi de chirpic. Podeaua a fost surprinsă în profilele de V și de N la adâncimea de -2,60 -2,85 m și are o grosime maximă de 15 cm.

Materialele arheologice de epocă romană timpurie, descoperite în prima groapă, constau, aproape în exclusivitate, în ceramică. Aceasta este reprezentată prin:

- veselă de masă produsă în ateliere din nordul Mării Negre, în sudul acesteia și în vestul Asiei Mici (Çandarli ware);
- veselă de băut și de bucătărie de factură locală;
- amfore de masă, ulcioare amforoidale, amfore nord-pontice pentru pește și sinopeene pentru vin.

La vasele ceramice se adaugă o monedă colonială, datată în sec. III.

Materialele de epocă romano-bizantină sunt reprezentate prin:

- amfore LR 1, LR 2, LR 3, LR 4, Antonova 9 (orientale), Kuzmanov 15 și Kuzmanov 16 (pontice) la care se adaugă o piesă Spathia de mici dimensiuni (nord-africană);
- veselă de masă orientală (LRC ware), reprezentată, în special, prin forma Hayes 3;
- veselă de bucătărie și de băut de factură locală;
- fragmente de vase de sticlă și de geam;
- un inel din bronz;
- monede:
 1. Constantivs II, tip GE (2 stg.), 330-335 p.Chr., -3 m;
 2. Justinianvs I, decanomia, *passim*;
 3. Justinvs II și Sophia, pentanomia, C2, -1,95 m (sub nivel stradă);
 4. Constantinvs II, tip FTR-FH3-4, a. 354-357/8, *passim*;
 5. Tip GE (2 stg.), a. 330-335, -2,40-2,70 m;
 6. Tip GR (8), a. 364-378, -3,20 m;
 7. Tip Iovi Conservatori ?, a. 307-337, -3,20 m;
 8. Tip GR (22?), a. 408-422; -2,30 m;
 9. Justinvs II și Sophia, pentanomia, *passim*;
 10. Monedă sec. IV, -3,90 m;
 11. Monedă imperială greacă, sec. III, -3,70 m;
 12. Monedă sec. V, -2,15 m;
 13. Tip GE (1 stg.), a. 335-337 -3,20 m;
 14. Monedă sec. IV, -3,10 m;
 15. Monedă sec. IV, -2,90-3,00 m;
 16. Monedă sec. V, *passim*;
 17. Grup de trei monede, sec. IV (1 ex. Securitas Reipublicae, a. 364-378), -2,50 m;

18. Grup de șapte monede sec. IV-VI p.Chr. (1 ex. Urbs Roma/lupoica, a. 337-341; 1 ex. GR (22-23) a. 408-422; 1 ex. GE (1 stg.) a. 335-337; 1 ex. Virtvs Exerciti, a. 383-408; 1 ex. decanomia romano-bizantină) -2,40-2,70 m.

Punctul Proprietatea Andrușcă

Dorel Paraschiv, Mihaela Iacob, Sorin Costea, Ștefan Honcu

Cercetarea a avut caracter preventiv; aceasta a fost realizată ca urmare a intenției unui locuitor de a-și „extinde și supraetaja locuința”.

Zona cercetată este situată în interiorul cetății Ibida, spre incinta comună a cetății cu fortificația-anexă de pe dealul Harada, în imediata vecinătate a suprafeței cercetate în anul 2008, care au dus la dezvelirea unui segment dintr-un edificiu public, ce a funcționat în sec. IV-V p.Chr.⁶⁵.

Cercetarea arheologică s-a realizat în partea de S a actualei construcții. Suprafața săpată a fost trasată la 0,50 m de aceasta, ținându-se cont de conturul casei. A rezultat o zonă formată din două dreptunghiuri. Primul, denumit de noi suprafața B, măsoară 7,10 m pe direcția aproximativă V – E, respectiv 1,50 m pe cea N – S. Al doilea, suprafața A, are 4,40 m pe direcția V – E, respectiv 3,30 m pe cea N – S. Suprafața totală cercetată este de 25,17 mp.

Primele structuri de locuire au apărut în SB, începând cu al doilea metru al secțiunii (față de capătul de V). Sub o nivelare modernă cu o grosime de cca. 20 cm, urmează un strat de dărâmtură antică, din pietre și pământ. Aceasta din urmă suprapune un edificiu, din care am surprins, parțial, două ziduri. Primul, orientat aproximativ S – N, apare la adâncimea de 35-40 cm față de actualul nivel de călcare în profilul de S, respectiv la 55 cm în cel de N. În profilul de N am surprins colțul edificiului. Zidul orientat aproximativ V – E, curbat ușor spre E, continuă pe aproape întregul traseu al SB, pierzându-se spre capătul acesteia (spre SA). Avem de-a face cu unul-două rânduri de pietre legate cu pământ, deci am surprins doar baza fundației edificiului. După materialele arheologice descoperite în umplutura de deasupra zidurilor (constând, în exclusivitate, din fragmente ceramice), considerăm că edificiul a fost construit în sec. VI p. Chr. (probabil în a doua jumătate). În colțul interior al edificiului cercetarea s-a realizat până la adâncimea maximă de 2,60 m (cât ne-a permis spațiul îngust), surprinzând o succesiune de nivelări.

Pe primul metru al suprafeței, la V de edificiul prezentat, săpătura s-a putut realiza până la adâncimea de 1,90 m.

Chiar în mijlocul profilului de V, la adâncimea de 0,40 m față de actualul nivel de călcare, am surprins colțul exterior al unui alt edificiu, edificiu ce se găsește, în mare parte, sub actuala locuință. Edificiul a avut două faze de funcționare.

Din ultima fază se păstrează cinci asize din pietre fasonate cu grijă, legate cu pământ. Înălțimea acestora e de 80 cm. acestea îi corespunde o nivelare consistentă din pământ galben, pe care au fost descoperite mai multe olane de la acoperiș.

Prima fază a fost surprinsă pe o înălțime de 65 cm – patru asize din pietre dimensiunile de 35-40 x 10-25 cm. La baza săpăturii, la N de colțul edificiului, am descoperit trei pietre plate,

⁶⁵ M. Iacob et alii, *Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea* ([L]Ibida), în CCA. Campania 2008, 2009, p. 199-200; D. Paraschiv, M. Mocanu, *Un édifice public découvert à (L)Ibida*, în M. V. Angelescu, I. Achim, A. Băltăc, V. Rusu-Bolindeț, V. Bottez (eds.), *Antiquitas istro-pontica. Mélanges d'archéologie et d'histoire ancienne offerts à Alexandru Suceveanu*, Cluj-Napoca 2010, p. 537-549.

așezate. Acestea provin fie de la o structură anterioară, fie de la un mic contrafort corespunzător primei faze.

Lipsa materialelor arheologice din această zonă (exceptând olandele amintite) ne determină să susținem doar că ambele faze de funcționare sunt anterioare edificiului din a doua jumătate a sec. VI.

În suprafața A cercetarea a putut fi realizată până la solul steril din punct de vedere arheologic, până la adâncimea maximă de 3,70 m, adâncime la care a fost surprinsă talpa fundației unui edificiu de mari dimensiuni, din pietre legate cu mortar, edificiu cercetat parțial și în 2008, pe strada de la E de proprietate, cu prilejul lucrărilor pentru aducțiunea apei în localitatea Slava Rusă. Clădirea (considerată de noi „edificiu public”) a fost surprinsă pe o înălțime de 3 m (incluzând și fundațiile); în suprafața cercetată de noi am descoperit doar un colț exterior (de NV) al acesteia. Zidurile edificiului au apărut la adâncimea de 70 cm în profilele de E și de S ale secțiunii. Colțul acestuia (spre mijlocul suprafeței) apare la 1 m față de actualul nivel de călcare. Edificiul a fost abandonat cândva în sec. V p.Chr.; dărămătura a fost nivelată, în profilul de N aceasta apărând la adâncimea de 1,10-1,20 m. În actuala săpătură nu am putut determina grosimea zidurilor; știm însă din urma campaniei 2008 că cel mai gros dintre acestea măsoară 1,05 m.

Zidul de N al edificiului cu mortar a perforat un altul, dispus aproximativ perpendicular pe secțiune. Acesta a fost surprins la adâncimea de 3,05 m în zona în care a fost distrus, respectiv la 3,20 m în profilul de N. Zidul anterior are o grosime de 60 cm; din acesta se păstrează doar fundația, pe cel mult trei asize pe fața dinspre V, respectiv pe cinci pe cea dinspre E. Situația din teren (lipsa elevației, nivelarea cu prilejul construirii edificiului cu mortar) nu a permis datarea primului zid.

Succesiunea stratigrafică în suprafața A (evident, în exteriorul edificiului cu mortar) este următoarea:

- steril (sol aluvionar);
- primul nivel (anterior edificiului cu mortar) surprins doar în profilul de N (cel dinspre locuința contemporană), mai exact doar la V de zidul anterior edificiului; acesta este un nivel slab consistent, cu pigmenți de arsură, ce conține țigle și câteva fragmente ceramice de epocă romană timpurie (de la farfurii nord-pontice și ulcioare locale);
- sol aluvionar;
- al doilea nivel (nivelul constructiv al edificiului) ce constă într-un pat de mortar și pietricele, cu o grosime de 5-18 cm;
- strat de pământ – nivelare;
- al treilea nivel (de reparație a edificiului) ce constă într-o podea suprapusă de un strat de pietre și mortar; pe profilul de E (înspre zid) nivelul este incendiat;
- dărămătură din pietre și pământ;
- nivelare cu pământ negru;
- al patrulea nivel (ultimul corespunzător edificiului);
- dărămătură din pietre și pământ;
- nivelare cu pământ negru;
- pat din pietre și mortar corespunzător demantelării edificiului – nivel de călcare (al cincilea nivel);
- nivelare cu pământ negru;
- lentilă de pământ galben, surprinsă pe profilul de V și, parțial, pe cel de N (al șaselea nivel), fiind întreruptă de un strat de dărămătură din pietre și pământ; în această zonă a fost descoperit un sigiliu din plumb, datat în sec. VI p. Chr.;
- nivelare cu pământ negru;
- vegetal.

Pe baza observațiilor preliminare asupra materialelor arheologice, putem data astfel contextele:

- primul nivel – în sec. II-III p. Chr.;
- următoarele două nivele – în sec. IV;
- al patrulea nivel – la sfârșitul sec. IV sau în sec. V;
- al cincilea nivel – în sec. V;
- al șaselea nivel – în sec. VI.

Pe lângă materialele de epocă romană și romano-bizantină, în straturile superioare au fost descoperite și câteva fragmente ceramice datate în a doua jumătate a sec. XIV sau în prima jumătate a sec. XV.

Materiale arheologice

Deși suprafața cercetată a fost restrânsă, de pe aceasta a rezultat o cantitate foarte mare de materiale arheologice.

Cea mai numeroasă categorie de materiale este ceramica, reprezentată prin 420 de piese, în exclusivitate fragmentare. Sunt prezente toate categoriile funcționale: amfore, veselă de masă, veselă de băut, veselă de bucătărie și vase pentru depozitare. Majoritatea acestora se datează în perioada romano-bizantină.

Amforele sunt reprezentate prin 238 de exemplare, la care se adaugă nouă capace. Acestea reprezintă 58,81 % din totalul pieselor ceramice. Distribuția pe tipuri este următoarea:

- LR 1 – 61 ex.;
- LR 2 – 59 ex.;
- LR 3 – 3 ex.;
- LR 4 – 1 ex.;
- Antonova 9 – 1 ex.;
- Zeest 80 / Berenice MR 5 – 2 ex.;
- amfore egeene neidentificate – 10 ex.;
- carot Sinope – 6 ex.;
- Selov B – 1 ex.;
- Selov C? – 1 ex.;
- amfore heracleene târzii – 1 ex.;
- amfore sud-pontice neidentificate – 1 ex.;
- amfore nord-pontice masive pentru pește – 1 ex.;
- Kuzmanov 15 – 30 ex.;
- Kuzmanov 16 – 14 ex.;
- Opaț B V – 3 ex.;
- amfore de masă – 37 ex.;
- ulcioare amforoidale – 4 ex.;
- amfore cu zona de producție neidentificată – 1 ex.

Amforele ciliciene pentru vin LR 1 și cele egeene pentru vin reprezintă peste jumătate din numărul recipientelor pentru transport – 25,63 %, respectiv, 24,79 %. O pondere însemnată o au și amforele vest-pontice (locale) – amforele de masă – 15,55 %, cele Kuzmanov 15 – 12,60 % și cele Kuzmanov 16 – 5,88 %.

Pe zone de producție, distribuția este următoarea:

- amfore orientale – 137 ex., 57,56 %;
- amfore vest-pontice – 88 ex., 39,98 %;
- amfore sud-pontice – 11 ex., 4,62 %;
- amfore nord-pontice – 1 ex., 0,42 %;
- amfore necunoscute – 1 ex., 0,42 %.

Capacele de amfore sunt reprezentate prin nouă exemplare:

- piese concave – 2 ex.;
- piese de mari dimensiuni, discoidale, cu inscripție sau decor – 1 ex.;
- piese confecționate din cărămizi – 5 ex.;
- piese confecționate din pansa unor amfore – 1 ex.

Vesela de masă este atestată prin doar 40 de piese, acestea reprezentând 9,52 % din totalul vaselor ceramice.

Distribuția acestora este următoarea:

- LRCW, forma Hayes 3 – 22 ex.;
- LRCW, forma Hayes 10 – 1 ex.;
- alte forme orientale – 1 ex.;
- LRCW, baze de farfurii – 13 ex. (între care 1 ex. cu decor șampilat cu motive geometrice și 1 ex. cu motive vegetale);
- ARSW, forma 104 sau 105 – 1 ex.;
- farfurii romane timpurii nord-pontice – 2 ex.

Această categorie este reprezentată, aproape în exclusivitate, prin farfurii orientale – focene (92,5 %).

Vesela pentru băut, în exclusivitate de factură locală este prezentă prin 38 de piese, ceea ce reprezintă 9,05 % din totalul ceramicii. Aceste vase pot fi clasificate astfel:

- ulcioare cu gura pălniformă – 6 ex.;
- ulcioare cu gura trilobată – 6 ex.;
- câni – 9 ex.;
- cupe – 4 ex.;
- ulcioare sau câni, baze – 13 ex.

Vesela de bucătărie este prezentă, de asemenea prin piese locale. Cele 93 de piese reprezintă 22,14 % din numărul vaselor ceramice. Distribuția acestora este următoarea:

- oale – 73 ex.;
- oale lucrate la mână – 1 ex.;
- cratițe – 4 ex.;
- castroane – 3 ex.;
- capace – 12 ex.

Vasele pentru depozitare sunt atestate prin două *dolia* (0,48 % din totalul vaselor ceramice).

Pe centre de producție, vasele ceramice rezultate din cercetarea în discuție se încadrează astfel:

- centre orientale – 175 ex., 42,67 %;
- centre nord-africane – 1 ex., 0,24 %;
- centre sud-pontice – 10 ex., 2,38 %;
- centre nord-pontice – 3 ex., 0,71 %;
- centre vest-pontice (locale) – 230 ex., 54,76 %;
- centre necunoscute – 1 ex., 0,24 %.

Opaițele sunt prezente prin doar cinci exemplare, fragmentare. La obiectele din ceramică mai menționăm o fusaiolă, un mosor și o greutate pentru plasa de pescuit.

Vasele din sticlă sunt reprezentate prin câteva exemplare, fragmentare.

În ceea ce privește piesele din metal, au fost descoperite o fibulă din bronz tip „arbaletă” ce se datează la sfârșitul sec. IV sau în sec. V p. Chr., un instrument medical (din bronz) și mai multe piese din fier (două lame de cuțit, un vârf de sulită, o verigă, o scoabă și mai multe piroane).

La acestea se adaugă câteva obiecte din os.

Descoperirile monetare:

1. SB, -1,34 m, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
2. SA, -2,65 m, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
3. SA, -2,65 m, tip Gloria Romanorum (18), a. 393-395;
4. SA, -1,40 m, tip Salus Reipublice (2), a. 423-425;
5. SA, -1,10 m, monedă grecească autonomă, Callatis?;
6. SA, -2,40-2,50 m, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
7. SA, -2,20 m, Gloria Romanorum (8), a. 364-378;
8. SA, -2,20 m, tip Gloria Exercitus (1 stg.), a. 335-341;
9. SA, -2,20 m, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
10. SA, -2,20 m, tip Gloria Romanorum (8), a. 364-378;

11. SA, -2,20 m, sec. V;
12. SA, -2,20 m, sec. IV;
13. SA, -2 m, tip Virtus Exerciti, a. 395-408;
14. SA, -2 m, tip Concordia AVGG, a. 395-408;
15. SA, -2 m, tip Spes Romanorum (1), a. 387-388;
16. SA, -2 m, tip Salus Reipublice (2), a. 423-425;
17. SA, -2 m, tip Victoria Augg (4), a. 383-392;
18. SA, -2 m, tip Gloria Romanorum (8), a. 364-378;
19. SA, -2 m, tip Salus Reipublice (2), a. 423-425;
20. SA, -2 m, tip Salus Reipublice (2), a. 423-425;
21. SA, 2 m, tip Salus Reipublice (2), a. 423-425;
22. SA, -1,80 m, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
23. SA, -1,80 m, tip Virtus Exerciti, a. 395-408;
24. SA, -1,80 m, fragment, tip Gloria Romanorum?;
25. SA, -1,80 m, 2 ex., sec. IV-V;
26. SB, -2,65 m, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
27. SB, -2,65 m, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
28. SB, -2,65 m, sec. IV;
29. SB, -2,65 m, tip Spes Reipublicae, a. 358-361;
30. SA, -1,50 m, tip Gloria Romanorum (8), a. 364-378;
31. SA, -1,50 m, tip Cruce în cunună, a. 425-435;
32. SA, -1,70 m, tip Cruce în cunună, a. 425-435;
33. SA, -1,70 m, tip Gloria Romanorum (23), a. 408-423;
34. SA, -1,70 m, 2 ex., sec. V;
35. SA, -1,80 m, tip Securitas Reipublicae, a. 364-378;
36. SA, -1,80 m, tip Gloria Romanorum (23), a. 408-423;
37. SA, -1,80 m, 3 ex., sec. IV-V;
38. SB, -2,60 m, tip Virtus Exerciti, a. 395-408;
39. SB, -2,60 m, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
40. SB, -2,60 m, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
41. SA, -0,75 m, sec. V;
42. SA, -1,10-1,15 m, sec. IV-V;
43. SA, -1,35 m, sec. IV-V;
44. SA, -2,70 m, tip Vota, a. 341-346;
45. SB, -2,30 m, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
46. Passim, tip Spes Reipublice, a. 358-361;
47. Passim, tip Securitas Reipublicae, a. 364-378;
48. Passim, 3 ex. sec. IV-V;
49. Passim, tip Spes Reipublice, a. 358-361;
50. SA, -2,50 m, tip Securitas Reipublicae, a. 364-378;
51. SA, 2,00 m, fragment, sec. IV-V;
52. SA, -2,20-2,25 m, tip Gloria Romanorum (8), a. 364-378;
53. SA, -2,25-2,40 m, tip FTR-FH3-4, a. 354-358;
54. SA, -2,25-2,40 m, tip FTR-FH3-4, a. 354-358;
55. SA, -2,25-2,40 m, tip Securitas Reipublicae, a. 364-378;
56. SA, -2,25-2,40 m, tip Virtus Exerciti, a. 395-408;
57. SA, -2,25-2,40 m, tip Gloria Romanorum (22?), a. 408-423;
58. SA, -2,25-2,40 m, 2 ex., sec. IV;
59. SA, 2,25 m-2,40 m, tip Spes Reipublice, a. 358-361;
60. SA, -2,25-2,40 m, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
61. SA, -1,50 m, 2 ex., sec. V;
62. SA, -1,80 m, tip Virtus Exerciti, a. 395-408;
63. SA, profil V, tip Salus Reipublice 2, a. 423-425;
64. SA, profil V, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
65. SA, profil V, tip Salus Reipublice (2), a. 423-425;
66. SA, profil V, tip Vota, a. 383;
67. SA, profil V, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
68. SA, profil V, tip Salus Reipublice (2), a. 423-425;

- 69. SA, profil V, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
- 70. SA, profil V, sec. V;
- 71. SA, profil V, fragment, tip FTR (FH3-4), a. 354-358;
- 72. SA, profil V, tip Gloria Romanorum (22?), a. 408-423;
- 73. SA, profil V, tip Spes Reipublice, a. 358-361;
- 74. SA, profil V, tip Securitas Reipublicae, a. 364-378;
- 75. SA, profil V, tip Victoriae... a. 341-346;
- 76. SA, 2,20-2,25 m, 11 ex. sec. IV-V;
- 77. SB, 2 m, 2 ex. sec. IV-V;
- Sigiliu plumb, sec. VI.

Identificarea preliminară a monedelor (în condițiile în care acestea nu au fost curățate și restaurate) ne arată o preponderență a monedei de sec. IV și de sec. V, stratul de sec. VI fiind distrus în epoca modernă – a se vedea în acest sens zidul datat, după materialul ceramic, în sec. VI care se păstrează la nivel de fundații. Date fiind dimensiunile săpăturii și faptul că nivelul de sec. II-III p.Chr. a fost atins pe o suprafață restrânsă, nu trebuie să ne mire absența, la momentul acesta, a descoperirilor monetare de această perioadă.

Sigiliul de plumb constituie un al doilea exemplar de la Ibida și printre puținele din Dobrogea de această perioadă.

Concluzii

În urma cercetării arheologice preventive efectuate în interiorul cetății Ibida pe proprietatea d-lui Andrușcă Adrian (Str. Codrului nr. 624) au fost identificate patru complexe arheologice din sec. II-VI, surprinse sub forma de ziduri: un zid ce a funcționat în sec. II-III p.Chr. care intra sub locuința actuală, un colț al edificiului public – *auditorium*? – cunoscut din 2008, un colț al unui edificiu de sec. V-VI – care intra, de asemenea, sub locuința actuală și un colț al unui edificiu ce a funcționat în sec. VI, acesta din urmă păstrat la nivel de fundație și una-două asize, distrus de intervențiile constructive din sec. XIX-XX. Materialul arheologic este extrem de bogat și variat, unele dintre piesele arheologice descoperite constituind descoperiri rare în Dobrogea romană.

Cel mai important monument rezultat în urma cercetărilor arheologice de pe proprietatea Andrușcă îl reprezintă, fără îndoială, edificiul public construit din blochete de piatră legate cu mortar. Prin grosimea zidurilor (de peste 1 m) și prin înălțimea pe care se păstrează zidurile (3 m cu fundație, 2,50 m doar elevația), acesta este unic în peisajul provinciei Scythia. Avem de-a face, cu siguranță, cu un edificiu public, al doilea cunoscut până în prezent în cetatea (L)Ibida – după Basilica Iconomoff – și, deloc întâmplător, situat pe aceeași linie cu aceasta, la cca. 100 m distanță.

Coroborând datele cercetărilor din 2008 cu cele din prezent, putem afirma că planul edificiului era complex, acesta neînscriindu-se într-un dreptunghi; în ambele campanii descoperind câte un colț de NV. Amintim că în anul 2008 am reușit să cercetăm și un colț din interiorul acestui edificiu; astfel, în prima fază de funcționare, acesta era pavat cu cărămizi rectangulare, prinse în mortar, iar de-a lungul zidurilor am surprins o „băncuță” realizată din pietre legate cu mortar, cu înălțimea de 60 cm și lățimea de 52 cm, fapt ce conduce la ideea că acesta era de fapt un *auditorium*, primul edificiu de acest fel dezvelit pe teritoriul Dobrogei romane.

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]

Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

Sector: Sud-Est

Nr. Autorizație: 107/2014

Cod sit: 159696.05

Cod LMI: TL-I-s-A-05804

Responsabil șantier: dr. Florin George Topoleanu (ICEM Tulcea)

Colectiv: dr. Aurel Stănică, drd. Marian Mocanu, dr. Valentin Panait, Liliana Marcu (ICEM Tulcea), dr. Laurențiu Radu (MA Mangalia), drd. Honcu Ștefan (UAIC), dr. Virgil Apostol (MNIR), dr. Emilian Gămureac (MC), dr. Corneliu Beldiman, dr. Diana-Maria Sztancs (UCDC București), dr. Simina Stanc (UAIC), Daniela Stănică, Laura Stănică (Asociația Pro Noviodunum).

Campania de săpături arheologice sistematice din anul 2014 în cetatea Noviodunum s-a desfășurat în perioada 1 – 31 octombrie, având ca obiectiv principal continuarea cercetărilor în Turnul de Colț (TC), aflat în partea de S-E a fortificației.

Reamintim că cetatea Noviodunum, cel mai important obiectiv arheologic din Dobrogea de Nord, amintit de izvoarele antice începând cu Ptolemeu până la Constantin Porfirogenetul, a intrat în atenția specialiștilor încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, primele săpături arheologice fiind practicate în deceniile șase – șapte ale secolului XX. În perioada următoare informațiile despre sit au fost completate în urma descoperirilor întâmplătoare și a săpăturilor de salvare din așezarea civilă și teritoriu. În anul 1995 au demarat cercetările arheologice sistematice inițiate de Institutul de Cercetări Eco – Muzeale din Tulcea, din colectiv făcând parte specialiști din prestigioase instituții de cultură din țară și străinătate.

Din anul 2000, săpăturile se desfășoară în cadrul proiectului *Noviodunum 2000*, care urmărește cercetarea științifică, degajarea și valorificarea muzeală a sectorului de SE al cetății Noviodunum. Acesta cuprinde un segment al fortificației, în care se înscriu trei turnuri romano-bizantine – Turnul Mare (TM) la V, Turnul de Colț (TC) la est, Turnul A (TA) la mijloc și cele două curtile aferente. Construit la începutul secolului al IV-lea p.Chr., pe latura de SE a cetății, Turnul Mare de la Noviodunum are o anvergură de 31,40 m și avansează în exterior pe 16,30 m lungime, acoperind o suprafață interioară de 225 mp, cu ziduri de 3,20 m grosime, cu parament din blochete ro-rostuite și elevație în opus mixtum. Turnul A, refăcut de mai multe ori în cele trei secole de istorie romano-bizantină, se prezintă sub forma unui evantai, ca un bastion rectangular cu frontul rotunjit. Posibil, ca și acest turn să fi suprapus castrul de pământ, construit de romani la începutul secolului I p.Chr.

Turnul de Colț

Localizat în colțul de S-E al fortificației romano-bizantine, Turnul de Colț, are o formă de evantai și a fost puternic afectat de diversele demantelări practicate de-a lungul mai multor perioade istorice. Acest monument a făcut obiectul mai multor campanii de cercetări arheologice, începând cu anul 2002, fără însă a se ajunge la concluzii definitive privind etapele sale constructive. Cert este că forma de evantai a turnului își găsește analogii apropiate la Capidava, Dinogetia, Tropaeum Traiani, (L)Ibida sau Troesmis –

Cetatea de Est, pentru sec. IV p.Chr., cu o fază anterioară, „realizată probabil în timpul Severilor sau chiar mai devreme”⁶⁶.

În primele zile ale campaniei anului 2014, s-a procedat la îndepărtarea vegetației de pe latura de Sud a cetății, pe o lungime de peste 200 m, cu precădere a celei din Turnul de Colț, monumentul cu cel mai mare impact asupra vizitatorilor datorită poziției sale, la intersecția șoselei (str. Câmpia Libertății) cu drumul de acces către baza arheologică. De asemenea, cu mijloace mecanice, a fost îndepărtată o mare cantitate de pământ excavat din Turnul de Colț de-a lungul timpului și depus în partea de Sud-Est a cetății, care îngreuna atât accesul cât și extinderea cercetării.

Urmărind studiarea relației dintre Turnul de Colț și Incinta de Est a fortificației, în 2014 a fost reluată cercetarea în secțiunile TC3 (Extindere Est) - TC2, carourile 3-4, prin deplasarea spre Nord cu 2 m a zonei investigate, astfel încât un profil, orientat Est-Vest, lung de 9,75 m, și înalt de 3,65 m să cadă perpendicular pe incintă. Menționăm că în carourile 4-5, spre zidul de incintă, cercetările anterioare au epuizat nivelurile de locuire de perioadă medie bizantină, oprindu-se pe un nivel marcat de un cuptor de ars ceramică, datat în sec. VI p. Chr.⁶⁷. Deplasarea spre Nord a zonei studiate a prilejuit obținerea unui profil, perpendicular pe latura de Nord-Est a Turnului de Colț, relevant pentru identificarea fazelor constructive ale turnului și a incintei, aceasta din urmă prevăzută cu două plinte. Au fost astfel puse în evidență trei gropi constructive, situație stratigrafică spectaculoasă, dar în acest stadiu al cercetărilor, dificil de interpretat și cronologic, datorită sărăciei materialului arheologic.

Prima groapă vizibilă aici, lată de 0,80 m. și adâncă de 4 m de la ultima asiză păstrată a Turnului de Colț, este umplută cu un pământ gălbui închis, curat, fără material arheologic. În partea sa inferioară această groapă se oprește pe un *bauschutt* gros de cca. 0,05 – 0,07 m, dur, compus din mortar de var, alb, rar cu fragmente de cărămidă pisată, identic cu cel folosit la construirea Turnului de Colț. Credem că această primă groapă a fost mai degrabă practică pentru o reparație, deoarece în structura zidului, la cca. 0,20 m deasupra *bauschutt* – ului două asize sunt scoase în afară cu 0,05 m, situație oarecum nefirească, dat fiind modul extrem de îngrijit cu care a fost construit Turnul de Colț.

A doua groapă constructivă are aceeași lățime, 0,80 m, la – 3,40 m adâncime de la ultima asiză a Turnului de Colț. De data aceasta, groapa este umplută cu pământ negru, bine tasat, în care se găsesc fragmente de vase ceramice atipice și fragmente de cărămizi. Datarea este asigurată de o monedă, care după modul pare să aparțină sec. IV p.Chr. Și această groapă are la bază un *bauschutt*, de data aceasta mult mai consistent (cca. 0,10 m de mortar în partea superioară), sub care se păstrează straturi succesive de pământ negru și galben, inserții de mortar și fragmente de cărămizi. Rostul acestei intervenții constructive este greu de determinat în actualul stadiu al cercetărilor, în condițiile în care latura de Nord – Est a Turnului de Colț (în TC 3 - TC2) nu prezintă urme distincte, aflându-se la 0,60 – 0,65 m de la două plintă, dispusă în masa unei zidării compacte, unitare.

În sfârșit, cea de a treia groapă de intervenție săpată de-a lungul traseului drept, de Nord – Est a Turnului de Colț este lată de 0,25 m în partea inferioară și 0,35 m în partea superioară, deasupra plintei, la – 3,20 m de la ultima asiză păstrată. Pământul

de umplutură este tot de culoare neagră, dar mai afânat, cu pietre și fragmente de cărămizi în compoziție.

Aceeași situație stratigrafică a fost constatată între TC3 (Extindere Est) și TC2, pe profilul lung de 9,75 m, orientat Est – Vest, după eliminarea pământului de colțul creat prin extinderea spre Nord a zonei cercetate și latura de Nord – Est a Turnului de Colț. Astfel, în partea de Vest a acestui profil, sunt conturate, cu aceleași dimensiuni, cele trei gropi constructive, prezente și de-a lungul zidului de incintă, atât cât a putut fi dezvelit. Elementul de noutate, surprinzător în acest moment al cercetărilor, este descoperirea unei structuri masive de zidărie, adosată atât incintei cât și Turnului de Colț, păstrată pe o lungime de 2,20 m. și lată de 1,10 m., pe care se oprește a doua groapă constructivă. La o primă evaluare este vorba cel mai probabil de o construcție neterminată însă, pentru întărirea Turnului de Colț. În carourile 3-4, pe profilul Est – Vest al extinderii spre Nord, sunt conturate clar în pământul galben steril două gropi, pe același nivel cu cuptorul de ars ceramică amintit, astfel că, în absența unor elemente sigure de datare, le atribuim tot sec. VI p.Chr. Relevant pe acest profil este șanțul de apărare al fortificației, săpat în sterilul galben, cu o pantă de 45°, spre Est, umplut cu pământ negru amestecat cu resturi de mortar alb, fragmente ceramice atipice și pietre.

În 2014 a fost reluată cercetarea în secțiunea TC3 orientată, paralelă cu latura de Est semicirculară a Turnului de Colț, secțiune care reprezenta limita de Est a campaniei din anul 2012, cu scopul de a identifica eventualele faze constructive mai timpurii ale Turnului de Colț. La cca. 4,20 – 4,50 m. sub nivelul actual de călcare, în pământul galben steril în care a fost construit turnul și incinta, a fost descoperit un șanț de formă neregulată, orientat Est – Vest, în care se păstrează, sub latura de Est a Turnului de Colț, un segment de zid, construit neglijent din pietre de talie mijlocie. În acest stadiu al cercetărilor nu putem constata decât că este vorba de o amenajare romană timpurie în legătură poate cu faza de pământ a castrului. Dacă situația stratigrafică încă nu este pe deplin lămurită, materialul arheologic recoltat este revelator. Astfel, în această zonă, au fost descoperite fragmente ceramice care se pot sigur data începând cu a doua jumătate a sec. I până în prima jumătate a sec. III p.Chr. Amintim în acest sens de vesela de masă fină, de origine pontică, forma Dragendorff 37 galică și imitație pontică, vase de sticlă sau opaițe. Dintre monedele care au putut fi identificate amintim doar de o piesă de la Marcus Aurelius.

Secțiunea TC3 (Extindere Est) a fost extinsă cu cca. 1 m spre Est, păstrându-se o platformă pentru evacuarea pământului. În acest fel sa creat un nou profil orientat Nord – Sud, lung de cca. 10 m, de-a lungul căruia a fost realizat un sondaj de 1,10 m lățime, săpată parțial până la adâncimea de 5,25 m, colă la care am atins parțial fundul șanțului de apărare al fortificației. Șanțul, săpat în trepte în pământul galben steril, are două mari etape de umplere, vizibile atât în profil cât și în timpul cercetării arheologice, marcate de arsură, pietre de mici dimensiuni și fragmente ceramice provenind de la vase și cărămizi, datate în aceeași perioadă cu cele descoperite în TC 3.

Un alt punct de lucru al sectorului cercetat în campania anului 2014 a fost pilonul central al Turnului de Colț, în secțiunea TC2, c. 1-2, cu scopul de a identifica adâncimea fundației. A fost astfel eliminat pământul galben steril de pe latura scurtă de Est a pilonului până la adâncimea de 2,60 m de la ultima asiză păstrată. Pilonul central are cel puțin două etape constructive, marcate de două plinte două *bauschutt* – uri corespunzătoare la -1,20 și -2,00

⁶⁶ Radu, Stănică, 2012, 477-486.

⁶⁷ Radu, Stănică, 2012, 481.

m de la ultima asiză păstrată. Cu această ocazie a fost descoperit și paramentul interior al Turnului de Colț, construit îngrijit, din blochete de talie de 0,50 – 0,70 m. lungime și 0,40 – 0,55 m. lățime.

În vederea identificării limitei de Sud a Turnului de Colț a fost practicat un sondaj între secțiunea TC1 și TC4, de 2,80 × 2,00 m. și adânc de 2,30 m. Paramentul curb al Turnului a apărut la – 1,30 m, construită îngrijit din blochete prelucrate. Și aici este evidentă demantelarea monumentului, practică atât în epoca medievală cât și în perioada modernă și contemporană.

A fost de asemenea dezvelită limita de Vest a Turnului de Colț, în TC5 cunoscută din campaniile anterioare, cu scopul realizării unei ridicări topografice care să includă și descoperirile recente.

Amenajarea depozitului șantierului

În campania anului 2014 am acordat o mare atenție și amenajării depozitului arheologic amenajat într-un spațiu generos oferit de o clădire ridicată în anii '50, pentru depozitarea cerealelor. Clădirea a fost achiziționată în 1997, de către ICEM Tulcea a reprezentat locul ideal pentru constituirea depozitului de sit. Totodată, un compartiment al acestei clădiri a fost utilizat în ultimii ani și ca spațiu de expunere pentru obiectele descoperite în cursul campaniilor de săpături și care au fost valorificate cu ocazia manifestărilor (Ziua Porților Deschise) organizate aici de colectivul de cercetare al Șantierului Arheologic Isaccea-Noviodunum. Materialul arheologic, în special ceramica, a fost selectat, spălat, numărat și depozitat în cutii. De asemenea, a fost studiat materialul arheozoologic și antropologic, rezultat din cercetările arheologice sistematice și preventive de la Noviodunum.

Cercetări de teren

Ațiunea de identificare a siturilor, a continuat și în campania din anul 2014. Echipa implicată în proiect a avut în vedere delimitarea unor situri aflate în vecinătatea cetății.

De asemenea, pe parcursul campaniei de săpături sistematice au fost recuperate prin periegeze sau donații de la localnici mai multe artefacte deosebit de valoroase pentru completarea informațiilor privind istoria cetății Noviodunum. Dintre acestea amintim de fragmentul unei inscripții latinești săpată pe o placă de marmură, un vas zoomorf în formă de berbec, fragmentele unor vase ceramice, monede și o ancoră modernă.

Bibliografie:

Radu, Stănică 2012 - L. Radu, A. Stănică, *Un cuptor de ars ceramica descoperit la Noviodunum*, Pontica 45, 477-486.

45. Câmpulung, jud. Argeș

Punct: Castrul roman Câmpulung - „Jidova”

Colectiv: Constantin C. Petolescu, Floriann Matei-Popescu - Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”; Ion Dumitrescu - Muzeul Județean Argeș

Perioada cercetării: 18 august – 5 septembrie 2014

În campania 2014, cercetările arheologice s-au desfășurat în suprafața cuprinsă între *horreum* – la vest, clădirea comandamentului (*principia*) – la est, *via principalis* – la sud și linia (imaginară) care unește capetele de nord ale căderilor *horreului* și *principiilor* (36×13 m). Acest spațiu este ocupat în partea de nord de un edificiu de mici dimensiuni, dotat cu instalație de încălzire (hypocaust). Rolul acestei construcții, cercetată de Emilian

Popescu și Eugenia Popescu, nu a fost pe deplin clarificat, ea fiind denumită provizoriu „clădirea ofițerilor” (vezi secțiunea SG, prin care s-a identificat latura de sud a acestei clădiri; planul publicat în *Materiale și cercetări arheologice IX*, 1970). Neclar era și rostul aceluia spațiu liber (18×13 m), rămas neutilizat, aflat la sud de acest edificiu (fig. 1).

Intrigați de această situație, în anul 2010, am decis reluarea cercetărilor, prin deschiderea unei suprafețe la sud de micul edificiu cu hypocaust. Prin cercetările anterioare (efectuate de Em. Popescu și Eugenia Popescu), această suprafață fusese săpată până la un nivel de dărâmturi, în care s-a identificat traseul micului edificiu cu hypocaust. La reluarea cercetărilor noastre, în porțiunea de la sud de această clădire, s-a înlăturat mai întâi stratul vegetal constituit în ultima jumătate de secol. S-a ajuns astfel la nivelul de dărâmtură, format din bolovani de râu, fragmente de cărămizi și țigle, chiar mici fragmente de chirpic întărite prin foc; dezordinea în care au apărut, după curățare (șpăcluire și periere), ne-a arătat că proveneau din dărâmarea celor trei edificii din apropiere. S-a mai observat că sub aceste dărâmturi se află depus un strat subțire de pietriș. De asemenea, identificarea unei strade late de 3,5 m, situa la o depărtare de 50-60 cm de zidul micului edificiu cu hypocaust, ne-a pus problema dacă nu cumva, înainte de acest mic edificiu, a existat o altă clădire dar mai mare în lățime, cu circa jumătate de metru. De altfel, pe suprafața dintre acest drum și *horreum* s-au identificat porțiuni mici cu arsură.

Cercetările din 2011 s-au concentrat în suprafața dintre *via principalis* și latura de sud a micului edificiu cu hypocaust. Săpătura atentă ne-a relevat o situație interesantă. După înlăturarea stratului de pietriș, s-a constatat existența unui nivel arheologic cu urme de arsură; prin săparea în straturi subțiri și răzuiri repetate, au apărut fragmente ceramice (cele mai multe *membra disiecta*, dar unele provenind de la vase parțial întregibile; ba chiar și un mic amforidion, aproape întreg), obiecte de fier (cuie, scoabe). Tot pe acest strat au fost descoperite și trei monede: un denar de la Severus Alexander, o altă piesă de argint (dar neidentificată), precum și o mică piesă de bronz (trecută prin foc, complet ștearsă; posibil o monedă „colonială”). A fost observată, de asemenea, o „împănare” de formă circulară care ne indica foarte clar locul unui stâlp pe latura de est. Pe aceeași latură au fost surprinse și alte grupări de pietre, fapt ce ne-a permis identificarea ipotetică a traseului construcției de lemn. Totodată, cercetările au arătat că, după distrugerea acestei clădiri prin incendiere, dărâmăturile au fost evacuate și s-a făcut o nivelare, peste care s-a întins un strat de pietriș (în porțiunea dintre *via principalis* și edificiul cu hypocaust)

Pentru a stabili legătura stratigrafică dintre edificiul de mici dimensiuni și clădirea comandamentului, s-a efectuat un sondaj stratigrafic care unește cele două edificii, secționând stradela dintre ele (fig. 2). S-a constatat astfel că acest drum are o grosime de circa 20 (?) cm. Sondajul a mai arătat că zidul edificiului străpunge stratul roman de dărâmtură.

Acest șanț a fost adâncit în porțiunea dinspre clădirea cu hypocaust până la 0,70 m; s-a constatat că fundația acesteia intra în stratul de loes și nisip. Tot în această porțiune, în stratul de loes a fost observată amprenta gropii unui stâlp cu diametrul de circa 0,80-0,90 m (ea corespunde gropii cu nr. 7, de pe rândul al V-lea, rând care marchează latura estică a „barăcii” de lemn).

Prelungirea acestui sondaj cu încă 1 m în interiorul micului edificiu ne-a permis să observăm modul de realizare a

hypocaustului: pe stratul ferm de loess (probabil după înlăturarea totală a stratului de arsură), s-a așternut un strat subțire de nisip (bine tasat), peste care apoi s-au pus, în șiruri, cărămizi pătrate, iar peste acestea, pentru a forma pilele, cărămizi de formă cubică, asemenea celor descoperite în alte părți ale castrului.

Aceste observații stratigrafice ne-au condus deja la concluzia că acest mic edificiu s-a construit ulterior incendiului barăcii de lemn și paintă.

În anii 2012-2013, cercetările ne-au permis identificare a cinci rânduri de stâlpi, care marchează traseului și a planului barăcii. Rândurile de stâlpi sunt orientate pe direcție nord-sud. Așa cum s-a constatat încă din 2012, rândul din marginea de vest se află la o depărtare de 0,80-0,90 m de linia contraforților *horreum*-ului, intrând sub edificiu cu hypocaust, care se află la 0,60 m de aceeași linie, ceea ce arată că „baraca” cu structură de lemn și pământ este anterioară. Rândul care marchează latura dinspre *principia* a construcției de lemn se află la 0,35 m est de clădirea cu hypocaust.

Totodată, în campania 2013, s-a mai observat că prima linie de stâlpi – rândul I (cea care marchează latura de vest a „barăcii” de lemn) continuă și la nord de „edificiul cu hypocaust”, unde au fost identificate alte două gropi. Traseul rândului dinspre *principia*, denumit rândul al V-lea, a fost complet identificat, numărând unsprezece stâlpi (numerotare gropilor s-a făcut pornind în ordine cerscătoare de la via principalis spre nord). Locul stâlpilor se observă prin amprenta (lut mai închis la culoare datorită deferențelor compoziției organice – lemn ars sau putrezit) lăstate în loess și prin concentrările de pietre și cărămizi/tegule.

Între cele două rânduri de stâlpi, care marchează laturile lungi ale barăcii, au fost identificate alte trei, având orientare nord-sud – rândurile II-IV. Rândul al doilea se află la o depărtare de 0,80 m – 1 m față de rândul I, iar rândul III apare sub forma unei linii perfect dreaptă, dispusă paralel cu rândurile I și respectiv V, la 3,5 m față de rândul I și 4,5 m față de rândul V. Între rândul al III-lea și al V-lea se interpune rândul al IV-lea dispus la 1 m față de rândul al III-lea, marcat prin patru gropi de stâlpi.

Latura nordică a barăcii de lemn este reprezentată, în primul rând, de cei doi stâlpi care marchează colțul de nord vest și respectiv nord-est (stâlpii cu numărul 11 din rândurile I și V). Pe această latură se observă clar, urma perfect circulară a unui stâlp, el face parte din rândul II.

Impresia noastră este că rândurile III și IV marchează un coridor longitudinal, lat de 1 m. Gropile de pe rândul II marchează numai stâlpi aflați în pereții transversali, orientați est-vest, deoarece pereții au o lungime de circa 3,5 m. Construcția are aspectul unei „barăci duble”, rândul al III-lea de stâlpi împărțind în două compartimente spațiul interior.

La nord de clădirea cu hypocaust a rămasă deocamdată nesăpată relativ pătrată, pe care s-a observat un strat de pietriș și chiar câteva cărămizi aflate *in situ* care pot proveni de la o podea. De asemenea, în fața gurii absidei dinspre *horreum*, s-au descoperit fragmente de cărămidă care alcătuiau *prefurnum*-ul care alimenta instalația de *hypocaust*.

Prin cercetările din cursul anului 2014 am urmărit clarificarea aspectelor legate de compartimentarea interioară a barăcii de lemn. S-a avut în vedere, de asemenea, secționarea gropilor de stâlpi de pe rândul I și V, identificate în campaniile precedente, cu scopul de a observa forma, dimensiunile și umplutura lor. Apoi, s-a urmărit stabilirea funcționalității gropii circulare, de mari dimensiuni, identificate la sud de clădirea cu

hypocaust, carourile B2-B3 și stabilirea raportului conologic dintre acest complex și „baraca de lemn”.

Fondurile limitate ne-au permis doar secționarea gropilor de stâlpi cu numerele: 2 și 11, din rândul I; 4, 8, 10 și 11, din rândul al V-lea. Parțial au fost secționate gropile de stâlpi nr. 2, 3, 5, 9 din rândul al V-lea și groapa nr. 10, din rândul I.

Cu această ocazie, am observat că dimensiunile gropilor de stâlpi care marchează laturile lungi ale construcției de lemn, respectiv gropile de pe rândurile I și V, au diametre cuprinse între 0,80-0,90 m și au fost săpate până la adâncimea de 0,50-0,70 m, iar în profil forma lor apare perfect tronconică.

Profilul unei gropi de stâlp se distinge în lutul galben (loess) după amprenta de culoare neagră, în umplutura ei observându-se, către margini, bucăți de tegule de mari dimensiuni dispuse pe cant, pietre medii și mari, fragmente ceramice, fragmente de olane, cărămizi. Astfel de situații au fost constatate la gropile nr. 5 și 6 din rândul al V-lea, unde pe marginea ei au apărut jumătăți de cărămizi, așezate pe cant pentru a împănă stâlpul. Tot pe același rând, la groapa nr. 3, la adâncimea de 0,45 m, limitele ei erau marcate de un ring de pietre. Suprafața circulară înconjurată de rigul de pietre avea un diametru de 0,35-0,40 m, dimensiune ce ar putea coincide cu diametrul unui stâlp.

Deosebit de interesante apar situațiile întâlnite la gropile cu nr. 11, care marchează colțurile de nord-vest și nord-est ale barăcii, ele oferind detalii cu privire la modul în care a fost edificată construcția de lemn și chirpici. Aici, în campania precedentă au fost surprinse urmele unui tălpi (bărnă de lemn). La groapa nr. 11, din rândul I, după secționarea tălpii și a gropii de stâlp, s-a observat că în profil amprenta tălpii avea formă rectangulară. La adâncimea de 0,92 m față de nivelul actual de călcare (talpa și groapa au fost surprinse la adâncimea de 0,50 m) a apărut un ring de pietre, care indică urma unui stâlp. Zona înconjurată de pietre are un diametru de 0,30-0,35 m, ceea ce ar putea sugera diametrul stâlpului în care se fixa talpa de lemn. Diametrul gropii propriu-zise, cu „împănarea de pietre” măsoară 0,80 m.

Gropile de pe rândurile II-IV au diametre mai mici, 0,45-0,60 m, prin urmare și stâlpii lor aveau diametre mai mici, deoarece erau destinați compartimentării clădirii pe lungime sau pe orizontală. Ele sunt marcate în lutul galben tot prin amprenta de culoare neagră, pietre de dimensiuni medii, dispuse pe cant.

Groapa de mari dimensiuni surprinsă în carourile B2-B3, în campania 2013, a fost secționată. Amprenta sa a fost observată în solul viu (lutul galben). După secționare, s-a constatat că în profil groapa avea o formă de pânză, în partea superioară diametrul său măsura 1,80 m, îngustându-se treptat, iar de la adâncimea de 0,85-0,90 m (de la nivelul la care a fost surprinsă) devinea cilindrică, având un diametru de 0,90 m. În adâncime groapa măsura 2,45 m, străpungând stratul de loess și nivelul de pietriș aluvionar, în care se oprește. Umplutura ei se compune din: pământ negru cu pigmenți de lemn ars, pietre de dimensiuni medii și mici, cărămizi foarte fragmentare, acestea din urmă dând umpluturii un aspect ușor roșiatic. Materialul descoperit în umplutură nu este foarte spectaculos. El se rezumă la câteva fragmente de cărămizi, tegule, olane de acoperiș și ceramică. Dintre piesele ceramice recuperate merită amintite două găuri de amforă – tip Kăpitan II (fig. 7).

În privința funcționalității, dată fiind adâncimea relativ mare și faptul că fundul ei străpunge stratul de pietriș aluvionar presupunem că ea reprezintă groapa unui puț.

După cum am subliniat și în rapoartele din anii precedenți, construcția de lemn este anterioară celei de piatră. Secționarea gropilor de stâlpi ne relevat o situație similară cu cea întâlnită la barăcile cercetate în *retentura dextra*. Construcția de lemn, de mari dimensiuni, 33×8 m, era susținută de stâlpi, trunchiuri groase, circa 30-40 cm, iar interiorul ei era compartimentat în două șiruri de încăperi, posibil despărțite printr-un coridor median. Ca elemente de datare menționăm: un denar de la Geta Caesar și de o fibulă în formă de „T”, ambele piese apărute pe nivelul de călcare al barăcii. Construcția a fost distrusă prin incendiere, o monedă de la Severus Alexander fiind recuperată din stratul de arsură. Ea reprezintă doar un *terminus post quem*, distrugerea putând fi provocată de invazia carpică din timpul lui Filip Arabul. În cursul acestui război a fost distrusă și clădirea din *latus sinistrum*, cum arată moneda de la Philippus Caesar, cea mai târzie monedă de pe limes transalutan.

Rezumat

Cercetările arheologice din cursul anului 2014 s-au desfășurat în suprafața cuprinsă între horreum - la vest, clădirea comandamentului (principia) - la est, via principalis - la sud și linia (imaginară) care unește capetele de nord ale cădirilor horreului și principiilor (36,50×13 m). Ca obiectiv principal, s-a urmărit clarificarea aspectelor legate de compartimentarea interioară a barăcii de lemn cercetată parțial în anii 2010-2013. S-a avut în vedere, de asemenea, secționarea gropilor de stâlpi de pe rândurile I și V, identificate în campaniile precedente și s-a urmărit stabilirea funcționalității gropii circulare, de mari dimensiuni, apărute la sud de clădirea cu hypocaust, carourile B2-B3. Secționarea gropilor de stâlpi ne-a relevat o situație similară cu cea întâlnită și la barăcile cercetate în *retentura dextra*. Construcția de lemn, de mari dimensiuni, 32×8 m, era susținută de stâlpi, trunchiuri groase, circa 30 cm în diametru, iar interiorul ei era compartimentat în două șiruri de încăperi, posibil despărțite printr-un coridor median. Groapa de mari dimensiuni avea profilul în formă de pălnie, secțiune circulară. De la nivelul la care ea a fost surprinsă, se adâncea până la 2,45 m, străpungând solul aluvionar, reprezentând groapa unui puț. După cum am subliniat și în rapoartele din anii precedenți, construcția de lemn este anterioară celei de piatră, care ocupă partea de nord a suprafeței cercetată de noi și interpretată în raportul din MCA IX, 1970 drept „clădirea ofițerilor”.

46. Jucu de Sus, com. Jucu, jud. Cluj

Punct: Râțul boilor (parcul industrial TETAROM III)

Nr. Autorizație: 3/2014

Cod sit: 58268.04

Colectiv: Ioan Stanciu – responsabil (IAIA Cluj), Katie Tucker, Katie Hunt, Nick Ogden (Transylvania Bioarchaeology), studenți de la instituții de profil din UK, USA și Canada

Complexul de situri de la Jucu de Sus (în interiorul Parcului Industrial TETAROM III, gestionat de către Consiliul Județean Cluj) a fost identificat în 2007, apoi parțial investigat în același an, cu prilejul unei ample cercetări arheologice preventive⁶⁸. Conform

poziționărilor indicate la fig. 1 au fost precizate atunci următoarele situri (marcajele sunt ulterioare campaniei 2007): *Situl Ia* (nucleul unei așezări medievale timpurii, cu punctul de greutate în sec. VIII, cercetată în proporție de cca. două treimi; izolat, au apărut acolo și complexe din sec. III–II a.Chr. și din partea finală a epocii bronzului); *Situl Ib* (segment restrâns al așezării amintite – o gospodărie, în apropierea acesteia, cercetată în 2007); *Situl Ic* (segmentul nordic al aceleiași așezări medievale timpurii, integral investigat ca urmare a unei intervenții preventive din anul 2008⁶⁹); *Situl II* (fermă romană/*villa rustica* din vremea provinciei Dacia, integral investigată în 2007⁷⁰; în același loc, un cimitir cu morminte plane de incinerare, databil în sec. VIII, apoi un altul, de poziționat pe durata secolelor XI–XII, posibil până la începutul sec. XIII); *Situl III* (periferia unei așezări din sec. XI–XIII, cu câteva complexe răsfricate, documentate în 2007). Pentru a evita unele confuzii deja produse⁷¹, sunt importante următoarele precizări: nu există nicio legătură între cele două cimitire suprapuse în *Situl II*; necropola din sec. VIII corespunde așezării din vecinătate, în bună parte investigată; cea din sec. XI–XII trebuie să se afle în legătură directă cu așezarea înregistrată sub sigla *Situl III*.

Deoarece, pe de o parte, cercetarea arheologică preventivă din anul 2007 nu a epuizat totalitatea siturilor identificate, pe de alta, în porțiunile în care ele se aflau nu erau anunțate în perspectiva imediat următoare alte construcții sau amenajări, a fost acceptată atunci o descărcare parțială de sarcină arheologică. Ca urmare, porțiunea necercetată din *Situl Ia* a fost înregistrată ca *Rezervația arheologică I*, iar cea a cimitirelor medievale timpurii (*Situl II*), ca *Rezervația arheologică II*. În ciuda acestei situații, a intervenit o înțelegere neclară între Consiliul Județean Cluj și un investitor privat, în anul 2012 pe locul *Situl II* fiind construit un parc fotovoltaic, care a afectat unele morminte din cele două cimitire.

Complexul de situri de la Jucu se află în apropierea râului Someșul Mic (pe malul vestic), între acesta și actuala șosea (și cale ferată) Cluj – Gherla, la 21 km nord-est față de orașul Cluj-Napoca. Comparativ cu situația de dinaintea amenajării parcului industrial, imaginea terenului apare astăzi profund modificată, tocmai datorită diverselor construcții și amenajări. Specificul microzonei este dat de terenul mlăștinos, străbătut de urmele unor vechi cursuri de apă și grindurile presărate printre acestea. Tocmai pe locurile celor din urmă au fost înfiripate așezările (din această cauză și structura internă dispartă a așezării din sec. VIII) și spațiile funerare (cele două cimitire medievale timpurii, alături de *villa rustica* romană au ocupat poziția cea mai ridicată față de terenul din jur).

La o adâncime maximă de 30–40 cm sub stratul de pământ arat în decursul vremii există o depunere constantă (grosime maximă de 40 cm) de pământ negru, argilos (steril din punct de vedere arheologic), generat sub influența condițiilor de mlaștină, sub care apare nisipul sau pietrișul geologic. Nivelurile de călcare preistorice, din epoca romană și medievală timpurie se aflau în partea superioară a stratului de pământ negru.

Academiei Române, Cluj-Napoca (Ioan Stanciu) și Muzeul de Istorie Gherla (Mihai Meșter), cu participarea a numeroși studenți și doctoranzi de la Universitatea amintită. Coordonatorul întregului colectiv a fost Al. Diaconescu, lui I. Stanciu revenindu-i responsabilitatea sectorului Epocă Medievală Timpurie.

⁶⁹ STANCIU 2014.

⁷⁰ DIACONESCU 2012.

⁷¹ DIANA, MESTER 2013, p. 199–201.

⁶⁸ Prin colaborarea dintre Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca (Alexandru Diaconescu), Institutul de Arheologie și Istoria Artei al

Necropola din sec. XI-XII, creștină, este una de mari dimensiuni (aproape sigur amenajată în jurul unei biserici încă neidentificate), cu ajutorul secțiunilor de control din campania 2007 fiind posibilă estimarea unui număr în jurul a 1000 morminte. Aproape fără excepție defuncții au fost orientați conform practicii creștine, cu capul înspre vest, ușoare deviații fiind frecvente. Foarte rarele cazuri când intervin diferențe tranșante de orientare indică, probabil, morminte de înhumatie legate de cimitirul din sec. VIII, rămase neatinse de înmormântările ulterioare. Complexele funerare sunt dispuse în șiruri paralele. Uneori defuncții au fost depuși în interiorul unor ciste dreptunghiulare, construite din cărămizi, țigle și olane romane, dar și bucăți de piatră de carieră, materiale existente în ruinele romane din acel loc, pe atunci de presupus că încă vizibile la suprafață. Inventarul este foarte sărac (în multe dintre morminte chiar lipsește), frecvente fiind obiectele în formă de tămplă cu capătul în forma literei 'S', confecționate din bronz sau argint. Măgelele sunt o prezentă rară, de amintit fiind și un inel digital lucrat din tablă de bronz.

În campania 2007 au fost cercetate 80 morminte de înhumatie și 9 de incineratie, cele din urmă poziționate la marginile vestică și sud-vestică ale necropolei mai recente (adică nu au fost distruse de înmormântările ulterioare). Referitor la mormintele de incineratie, oasele calcinate au fost depuse fără excepție în urne (oale modelate la roata înceată, cu decorul obișnuit epocii medievale timpurii), cele mai multe dintre ele atinse de plug. Inventarul este sărac și în cazul acestora, de remarcat fiind un denar roman (trecut prin flăcările rugului), probabil găsit la fața locului și reutilizat ca podoabă, de asemenea un amnar de fier.

Investigarea sistematică a celor două cimitire a fost reluată în campania arheologică 2014 (23 iunie – 18 iulie), în virtutea unui proiect și protocol de colaborare încheiat cu un an înainte între IAIA Cluj și Transylvania Bioarchaeology (cu privire la durata 2014–2019). O miză importantă a proiectului sunt diversele analizele bio-arheologice, planificate pentru etapa 2016–2019.

Săpătura a fost planificată în apropierea unei foste construcții din epoca romană, pe dimensiunile a două carouri de 5 × 5 m, de la un nivel corespunzător bazei fostului strat de pământ arat (de pe întreaga suprafață a fermei romane arătura a fost decapată mecanic deja în anul 2007). Cele 10 morminte identificate (cu numerele 1–10/2014) străpungeau un nivel nivel subțire (contextul 090) aflat în legătură cu o etapă timpurie a amenajării construcțiilor din epoca romană (la adâncimea corespunzătoare au fost găsite puține fragmente ceramice din această perioadă).

Datorită specificului solului doar în câteva cazuri a fost surprins în termeni mai siguri fundul gropilor, forma lor în plan urmând conturul corpului defunctului. Cu anumite deviații, morții au fost așezați cu capul la vest. Starea de conservare a scheletelor este relativ bună; în cinci cazuri este vorba despre bărbați adulți, în unul despre o femeie adultă împreună cu un adolescent de sex masculin, iar două schelete au aparținut unor copii. Ca de obicei, inventarul a lipsit, doar în mormântul de femeie fiind găsit lângă mandibulă, sub osul temporal drept, un „inel de tămplă” cu capătul de forma literei 'S' (bronz).

Rezultatele preliminare ale analizei antropologice a unei părți dintre schelete au fost deja publicate⁷². Urmează ca pe

măsura avansului cercetării arheologice de teren acestea să fie continuate, alături de alte investigații de specialitate⁷³.

Abstract

The 2014 season of excavation at the site of Jucu de Sus, Cluj was the first to be undertaken as a collaboration between Transylvania Bioarchaeology and the Institute of Archaeology and Art History, Cluj-Napoca. The co-directors were Dr Katie Tucker (Transylvania Bioarchaeology) and Dr Ioan Stanciu (Institute of Archaeology and Art History). The excavation season was run as a fieldschool in practical archaeological skills and the majority of the field team was made up of students and graduates from universities in the UK, USA and Canada.

The site of Jucu de Sus was first identified and partially excavated in 2007 prior to the construction of an industrial park, with a Roman period villa rustica, two separate early medieval settlements (dating to the 8th and 11th – 12th centuries), and their corresponding cemeteries which were located in and around the abandoned Roman villa. Eighty inhumation burials (11th – 12th centuries) and nine cremation burials (8th century) were recovered and it was estimated that around one thousand burials remain to be excavated.

The four-week 2014 season involved the excavation of a 15m by 10m trench at one end of an approximately 8m strip that had remained unexcavated at the end of the 2007 season. Ten west-east inhumation burials were recovered, all of which had been cut through the occupation layer associated with the villa rustica. The skeletal remains have so far only been subject to a quick visual examination but this indicates that of the ten individuals, five are adult males, one is an adult female, with one adolescent male and two infants/young children. The adult female had the remains of a copper alloy earring found next to the mandible but there were no other grave goods found.

The 2015 excavation season will continue to focus on the area of the 2014 trench as it is known that burials remain to be excavated in this area. The 2015 season will also focus on the skeletal analysis of the remains excavated in 2014 in order to understand more about the demographic profile and health status of these individuals.

Bibliografie

DIACONESCU AL. 2012 – Juc-Herghelie. O fermă în interiorul anticei Napoca și aprovizionarea cu cai a armatei romane. Bibl. Mus. Napocensis 39. Cluj-Napoca: Mega.

DIANA A., MEȘTER M. 2013 – Meeting an Early Medieval Community: A Preliminary Analysis of the Human Skeletal Remains from the Jucu Cemetery (Cluj-Napoca, Romania), *MCA* 9, 2013, p. 199–218.

STANCIU I. 2014 – A Well from the Early medieval Settlement at Jucu de Sus (Cluj County, North-Western Transylvania). In: Cociș S. (Hrsg.), *Archäologische Beiträge. Gedenkschrift zum hundertsten Geburtstag von Kurt Horedt*. PAT 7. Cluj-Napoca: Mega, p. 325–339.

⁷² DIANA, MESTER 2013.

⁷³ Situația celor două cimitire (Rezervația Arheologică II) a devenit problematică (unele morminte sunt deja distruse), deoarece investitorul parcului fotovoltaic nu poate extinde amenajările conform proiectului inițial, iar proprietarul parcului industrial TETAROM III nu își asumă finalizarea cercetării arheologice preventive.

47. Limba-Oarda de Jos, com. Ciugud (localitate suburbană Alba Iulia), jud. Alba

Punct: Vărăria

Nr. Autorizație: 8/2014

Cod sit (sector): 1106.03

Colectiv: Marius-Mihai Ciută – responsabil (ULB Sibiu), Radu Totoianu, Călin Anghel (Muzeul "Ioan Raica" Sebeș), Sabin-Adrian Luca, Ana-Maria Tudorie (ULB Sibiu), Tudor Borșan, Beatrice-Elena Ciută, Paul Poienaru (UAB-IAS Alba Iulia)

Cercetarea arheologică sistematică s-a desfășurat în perioada 15.08 – 28.10.2014, în baza *Autorizației de cercetare arheologică sistematică* nr. 8, emisă la 03. 07. 2014 de Ministerul Culturii, Direcția Patrimoniu Național. Cercetarea din acest an a continuat un proiect amplu, început în anul 2009, întrerupt în 2011 și reluat în anul 2012, sub noua formulă, aceea a colaborării cu Centrul Cultural Lucian Blaga din Sebeș, în poziția *instituției organizatoare a cercetării arheologice*⁷⁴.

Ca și în anii trecuți, cercetarea s-a desfășurat în lipsa fondurilor aferente⁷⁵, vremea capricioasă, solul foarte dur și alți factori neprevăzuți, fiind cei care au influențat obiectivele proiectate pentru campania 2014, astfel că scopul acestui an a fost unul proporțional.

În campania 2014 s-a procedat la continuarea cercetării în suprafața **SXVII/2012-2013** (devenită astfel SXVII/2012-1014) cu dimensiunile de 10 x 10 m., practică în sectorul *Vărăria* (sector situat între *Vărar*, la est și *Bordane* la vest, delimitat la sud de DJ 107C iar la nord de fruntea (limita) terasei dinspre Mureș⁷⁶.

Dacă în campania anului 2013 obiectivul principal a fost acela al depășirii nivelului afectat de intervențiile antropice respectiv al *săpării manuale a stratului de sol, până la o adâncime de cca. 50-60 cm., în scopul recuperării integrale a materialelor ceramice preistorice, amestecate de lucrările agricole*, respectiv al finalizării excavării stratului cu materiale amestecate⁷⁷ și atingerea nivelului *nederanjat* corespunzând locuirii Vinča, fazele timpurii: B1 (A3-B1), obiectiv realizat în întregime, în campania anului 2014 cercetarea a avut ca obiectiv continuarea investigării complexelor de locuire (L1/2013) caracterizate prin prezența locuințelor de mari dimensiuni, pe pat de piatră de râu, surprinse imediat după contactul cu stratul *nederanjat*.

În prima fază a fost identificată a unitatea de cercetare utilizând sistemele de referință topografică, implementate cu

ocazia efectuării ridicării topografice, în sistem Stereo 70, respectiv de identificare a sistemului de cariere (*grid*) a sectorului/sitului⁷⁸. Colțurile suprafeței arheologice (SXVII/2012-2014) au fost fixate în teren atât prin metoda trasării coordonatelor absolute cu ajutorul programului de trasare al stației totale cât și prin metoda alinamentelor, folosind ca bază de plecare laturile pătratului, precum și bornele principale și secundare practicate pe acest sector de sit. A fost astfel identificat fiecare punct de colț al suprafeței, respectiv sistemul de caroiaj din interiorul acesteia.

Pentru a evita pierderea de timp și de resurse, s-a procedat la excavarea mecanizată a întregii suprafețe (SXVII/2012-2014), până la adâncimea de 40-60 cm. Ulterior a fost săpat manual stratul de pământ până la atingerea foliei de plastic, depuse în campania precedentă pentru marcarea adâncimii atinse și protejarea depunerilor relevante. În campania 2013 în carourile 18-25 din jumătatea sudică a suprafeței, la adâncimea de 70-90 cm, a fost surprinsă partea superioară a unei locuințe de suprafață, specifică fazelor (subfazelor) Vinča timpurii (A3-B1), compusă din resturile podelei și a pereților, relevate prin fragmente de chirpici ars și pietre de râu, de diferite dimensiuni, din fragmente de podină lutuită, din fragmente de vatră și din inventarul material, predominant ceramic, al locuinței. În zonele amintite mai sus, unde s-a atins stratul arheologic *nederanjat*, s-a procedat la colectarea integrală a materialelor.

S-a procedat la prepararea nivelului de cercetare pentru dezvelirea integrală a complexului de locuire (L1/2013-2014). La spăcluirea atentă a suprafeței s-a relevat faptul că dimensiunile complexului de locuire au fost mult mai mari decât am apreciat inițial, acesta fiind surprins în carourile 4 (parțial) - 5, 8-10, 13-15, 18-25. Practic, complexul acoperă în întregime jumătatea estică a suprafeței, limita sa vestică evoluând oblic, dinspre nord (unde locuința este mai îngustă, fiind surprinsă doar în 2 carouri) spre sud, unde acoperă aproape toată suprafața (fig. 1).

Relevarea complexului s-a dovedit a fi una anevoioasă, prezentându-se sub forma unei aglomerări masive de materiale arheologice (fig. 1-2). S-a reușit relevarea parțială a acestuia, în carourile 4-5 și 8-10. au fost surprinse, în poziții *in situ*, cantități apreciabile de fragmente ceramice (aparținând tuturor categoriilor specifice fenomenului cultural vinciian timpuriu), rășnițe din gresie de diferite dimensiuni și forme, resturi faunistice (inclusiv coarne de bovine și ovicaprine), unelte din piatră șlefuită și cioplită, fragmente de chirpici incandiat, fragmente de vatră și de podină etc.

Remarcăm în acest context fragmentele ceramice decorate cu banda incizat punctată, provenind de la vase de diferite dimensiuni (vase capac, chiupuri, amfore etc.) și având dispuneri variate, fragmente decorate cu barbotină organizată, ceramica pictată de tip Lumea Nouă, fragmente decorate cu incizii paralele și cu pliseuri paralele, toarte perforate, butoni, ceramică aparținând speciei *blacktopped*, picioare de cupe de diferite dimensiuni, unele cu slipul de culoare roșie păstrat parțial, nuclee și piese litice cioplite din silix și obsidian, fragmente de topoare șlefuite, foarte multe rășnițe și fragmente de rășnițe, unelte (vârfuri) din os și corn, fragmente de greutăți din lut, numeroase lustruitoare din silice argilooasă, resturi faunistice, fragmente de chirpici ars etc., toate aparținând locuirii Vinča timpurii.

Particularizate în cadrul categoriei decorate cu benzi incizat punctate sunt cel puțin 3 fragmente de capace de vase,

⁷⁴ Conform *Protocolului de colaborare* pentru intervalul 2013-2018, semnat între această instituție și Universitatea Lucian Blaga din Sibiu.

⁷⁵ Mulțumesc pe această cale Primăriei comunei Ciugud, domnului primar Gheorghe Damian, care ne-a sprijinit, ca de obicei în ultimii ani.

⁷⁶ Ciută Marius-Mihai, Radu Totoianu, Călin Anghel, Tudor Borșan, Beatrice Ciută, Sabin Adrian Luca, Cosmin Suciu, Paul Poienaru, *Limba (com. Ciugud, jud. Alba)*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 2013*, Oradea, 2014. Și în acest an, proprietarul sectorului *Vărăria*, în persoana d-lui Florin Dregheci, și-a dat acordul pentru efectuarea de cercetări arheologice pe terenul său.

⁷⁷ Această strategie de abordare ce avea menirea de a elimina *riscul de a pierde materiale arheologice, fie chiar lipsite de context*, s-a dovedit a fi eficientă, dovadă fiind materialele recuperate, extrem de bogate și interesante. Această decizie a fost luată și deoarece situl de la Limba-Oarda de Jos a oferit în trecut *la cercetarea de suprafață*, în mod constant, materiale arheologice deosebit de importante (piese de plastică neolitică, antropomorfă și zoomorfă, unelte litice cioplite și/sau șlefuite, piese IMDA, fragmente de rășnițe etc.

⁷⁸ Ing. dr. Tudor Borșan, din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

probabil cu reprezentări prosopomorfe, toate păstrând perforația specifică. Atrage de asemenea atenția frecvența fragmenelor de vase ceramice decorate prin intermediul pliseurilor, paralele sau meandrate, care formează un tip de decor special, pe perete și pe fund. Tot în locuință au fost descoperite mai multe funduri de vase ceramice, cu urme de țesături textile sau rogojine imprimate.

Tehnica de construire a locuinței pare să fie tot mai clară, compusă dintr-o podicp din lut, "armată" cu pietre de râu, amenajată în mod repetat, cu pereți din armătură de nule lipite cu chirpici. Locuința care face obiectul cercetării nu pare să fi sfârșit în incendiu.

Majoritatea elementelor culturii materiale pledează pentru încadrarea locuinței de suprafață în subfaza B1 a culturii Vinča, deși există și elemente numeroase care pot *determina* încadrarea mai timpurie a complexului, în subfaza A3 a culturii.

Materialele arheologice rezultate în urma săpăturii au fost depuse, conform *Protocolului de colaborare* invocat la începutul raportului de față, la Muzeul „Ioan Raica” din Sebeș, urmând ca ele să fie prelucrate în vederea publicării și valorificării lor muzeale.

În timpul efectuării cercetărilor arheologice din acest an, concomitent cu acestea, în cuprinsul sectoarelor *Șesu Orzii* și *Bordane* au fost reluate, de către antreprenori, o serie de lucrări (trasarea topografică, bornarea axului, realizarea de prospecții geologice etc.) pentru realizarea proiectului Autostrăzii Sebeș-Turda, al cărui prim sector (*Tronson*) va parcurge, de la sud spre nord, exact prin mijlocul ansamblului de situri arheologice de la Limba-Oarda de Jos.

Imediat după încetarea cercetărilor din acest an, urmare a soluționării în instanță a litigiului legat de proiectul *Lotului I* al autostrăzii Sebeș - Turda (segmentul Sebeș - Alba Iulia), antreprenorul a procedat la bornarea traseului autostrăzii, prilej cu care am constatat faptul că unitatea noastră de cercetare (SXVII/2012-2014) precum și unitatea de cercetare din sectorul *Bordane* (SXVII/2010) aparțin arealului care va fi afectat (suprapus) de autostradă! Același lucru poate fi sesizat și în cazul SIV/1996, din sectorul *Șesu Orzii*, rămasă în conservare încă din anul 1996, unde o altă locuință similară și contemporană celei mai sus descrise (publicată între timp de responsabilul cercetării arheologice⁷⁹) a fost surprinsă și cercetată parțial, fiind acoperită cu folie de plastic⁸⁰) (fig. 4).

Pornind de la această realitate și în directă legătură cu ea, putem preciza faptul că și campania anului 2014 a însemnat, după o pauză de un an (!), un nou episod din ceea ce am numit a fi: *serialul de proastă calitate al intervenției intereselor de factură nearheologică în situl arheologic de la Limba-Oarda de Jos*. În speță, ca urmare a atitudinii Direcției Județene pentru Cultură Alba, un cetățean care a dorit să-și construiască o casă în sectorul *Șesu-Orzii-Balastieră* - și care a depus în acest sens documentația aferentă - nu a mai putut realiza construcția, deoarece managerul DJC Alba a decis că responsabilul științific al cercetării arheologice din acest sit se află în *conflict de interese*. Asistăm la un nou *abuz în funcție* al respectivului personaj, care, iată că mai nou se consideră și organ judiciar sau chiar ... instanță de judecată (sic). De la o persoană care în realitate a *experimentat* conflictul de interese în mod repetat, ne-am fi așteptat să fi parcurs măcar textul actului normativ care *definește* această infracțiune. Nu de alta dar

poate l-ar fi înțeles și ar a fi constatat că, în cazul de față, se află în eroare. Din nou!

Nu ne rămâne decât să rămânem consternați în fața evidențelor! După ce ani la rând un funcționar public (mereu același!) a încălcat în mod repetat regimul de protejare al sitului arheologic de la Limba-Oarda de Jos (prin efectuarea de supravegheri personale **neautorizate** de Ministerul Culturii și prin **emiterea** unor avize ilegale de construire, în baza propriilor rapoarte - oare cât de flagrant este în acest caz *conflictul de interese* ...), același funcționar public⁸¹, se **sesizează din oficiu** (!) și refuză dreptul de a efectua cercetări preventive contractuale unei instituții organizatoare a cercetării arheologice sistematice și unui responsabil științific care a beneficiat în ultimii 9 ani - de când are și calitatea de funcționar public - de autorizații de cercetare sistematică emise de Ministerul Culturii.

De aproape 5 ani, aceeași practică, aceeași persoană, aceleași abuzuri, urmate de aceleași delațiuni! Doar *entitățile de interese* aflate în spatele preopinientului *decizionar* s-au schimbat... Ne întrebăm: oare cât timp va mai dura această situație absurdă în curtea Ministerului Culturii?

48. com. Luna, jud. Cluj

Punct: Nod Rutier

Nr. Autorizație: 41/2014

Cod RAN 55366.01

Colectiv: Luca Paul Pupeză (MNIT) - responsabil de șantier, Nagy Szabolcs (MNIT), Pirocska Eszter (UBB), Cristian Aurel Roman (MNIT) - membri; Anca Pop, Péter Szilvia Sára, Ferenczi Márton, Szabó Bernadette, Adriana Antal, Sajter László, Kócza Richárd Róbert, Claudiu Barb, (UBB).

Perioada campaniei: 22.09.2014 - 23.10.2014

Situl arheologic Luna - Nod Rutier este amplasat la ieșirea din Câmpia Turzii spre Târgu Mureș, de-a lungul DN 15. Din punct de vedere administrativ se află parțial în zona orașului Câmpia Turzii și parțial în zona comunei Luna. Geografic, situl arheologic ocupă prima terasă de pe malul drept al râului Arieș.

Primele descoperiri din zonă au fost semnalate în anul 1999, în contextul lărgirii DN 15. Atunci au fost cercetate câteva locuințe adâncite datate în epoca romană târzie și în evul mediu timpuriu⁸². Cercetările au fost reluate în 2009, în cadrul proiectului Autostrada Transilvania. Inițial, din cele 20,9 ha vizate de către proiect, s-a delimita spațial o zonă de circa 5 ha cu descoperiri arheologice. Dar, având în vedere prioritățile de construcție, doar o suprafață de aproximativ 1 ha a fost cercetată. Pe restul de 4 ha s-a făcut doar o decopertare parțială fiind identificate o parte din complexele existente fără a fi cercetate. Așa cum o arată repartitia spațială a complexelor și a materialului identificat până în prezent, situl continuă și în afara zonei vizate inițial de proiectului Autostrada Transilvania, dimensiunea sa totală fiind mai mare.

În toamna anului 2010 toate lucrările la Nodul Rutier au fost întrerupte brusc din cauza incapacității beneficiarului de a

⁷⁹ M.M. Ciută - *O locuință vinciană timpurie descoperită la Limba Oarda de Jos -Șesu-Orzii (jud. Alba)*, în *Apulum*, L, 2013, p. 23-33.

⁸⁰ Vezi în acest sens raportul de cercetare al campaniei din acel an: I. Paul, M.M. Ciută, în C.C.A., 1997.

⁸¹ Care a omis să treacă în PUG-ul mun. Alba Iulia exact sectoarele *Bordane*, *Vărăria* și *Șesu Orzii*, adică arealul central al sitului, cel mai important, cu cea mai complexă și completă stratigrafie, cu cele mai importante complexe de locuire.

⁸² Lazarovici G., Meșter M., *Câmpia Turzii, jud. Cluj*, în CCA - campania 1999, 2000, nr. 35.

finanța mai departe proiectul de construcție blocându-se totodată și cercetarea arheologică. Ca urmare, neavând siguranța că lucrările de construcție vor continua în viitorul apropiat, în anul 2013 cercetările arheologice au fost reluate sub formă unora sistematice⁸³. Față de rezultatele cercetărilor preventive cele ale cercetării sistematice au fost mai modeste datorită lipsei de fonduri (șantierul nu a beneficiat de finanțare din partea Ministerului Culturii, costurile ultimelor campanii fiind acoperite din bugetul redus al MNIT și din sponsorizările obținute de la firma S.C. TRANSARCHAEO SRL).

Descoperirile din campaniile arheologice din 2009-2010 și 2013 au evidențiat faptul că este vorba despre cel mai mare sit de epocă avară din România (secolele VI-X). Au fost identificate 687 de complexe, dintre care 621 de complexe funerare (morminte) și 66 de complexe de habitat (gropi, cuptoare, locuințe adâncite). Doar pentru aproximativ 350 dintre aceste complexe arheologice cercetarea a fost finalizată.

Locuințele din așezare sunt de formă patrulateră, cu colțurile rotunjite, fiind parțial adâncite în pământ. S-au putut observa o anumită sistematizare a așezării, locuințe fiind aliniate conform unei trame stradale. Descoperirea unor cuptoare pentru ars ceramica și a unei mari cantități de zgură, indică puternice activități meșteșugărești. În ceea ce privește complexele funerare, ritul de înmormântare a fost exclusiv inhumat, iar harta descoperirilor ne indică concentrare a mormintelor în trei zone distincte. După inventarul funerar se pot diferenția clar două faze cronologice. Un grup restrâns de morminte indică un orizont ulterior funcționării așezării, unele morminte fiind amplasate chiar în fosta așezare, prezentând un inventar diferit.

Campania din anul 2014 a avut două etape. Prima etapă a însemnat pregătirea cercetării în suprafața de cca. 1 ha decapată în anul 2010, prin curățarea manuală, reidentificarea și marcarea complexelor arheologice. A doua etapă a campaniei a vizat cercetarea propriu-zisă: săparea manuală a complexelor, documentarea lor grafică și fotografică, întocmirea de fișe, alcătuirea planului topografic, precum și înregistrarea, inventarierea sau depozitarea materialului arheologic descoperit.

Au fost cercetate 24 de morminte și două locuințe adâncite, pe o suprafață de aproape 240 de m². Au fost identificate și două complexe noi, numărul complexelor identificate până în prezent ajungând la 689. Lucrările s-au desfășurat în cea mai mare parte în zona corespunzătoare fazei târzii a necropolei, care suprapune așezarea.

Mormintele aveau în inventar obiecte specifice epocii avară târzii. Mormintele de femei conțineau șiraguri de mărgelă din sticlă, cercei de bronz și argint. Mormintele de bărbați prezentau în inventar cataramă simple și centuri sofisticate (cu curele anexe, aplici și capete de curele din bronz) sau ustensile (amănare, cuțite). Locuințele săpate, precum toate celelalte deja identificate, aveau o formă patrulateră cu colțurile rotunjite. Erau adâncite în pământ, suprafața locuibilă fiind de circa 12-13 m². La nivelul podelei, la marginea spațiului locuit, s-au conturat urmele unor gropi de stâlpi pentru susținerea acoperișului. Una dintre locuințe era prevăzută cu o instalație de foc, amenajată în colțul nordic (o vatră simplă înconjurată cu pietre de râu de dimensiuni medii). Lipsa materialului arheologic de pe podeaua locuințelor precum și lipsa materialelor incendiate indică faptul că locuințele au fost

abandonate în mod pașnic. Din umplutura complexelor au fost recoltate puține fragmente ceramice, oase de animale și câteva obiecte din fier. Chiar și așa, puținul material arheologic descoperit în complexele de habitat poate fi pus în legătură cu unele materiale descoperite în necropola aflată la mică distanță de locuințe.

Abstract:

During the preventive archaeological research conducted in 2009 - 2010 and the systematical ones from 2013, at the Highway Junction from Luna was discovered and partially delimited a site which includes three cemeteries and one settlement. The archaeological site extends over an area of 5 ha, and the complexes belong to the Avars (6th - 10th centuries). During the excavations there were identified 689 complexes (623 graves and 66 complexes from the settlement) of which 350 were finalized. In 2014 one surfaces of 240 m² was investigated, with 26 archaeological complexes (2 pithouses and 24 graves).

49. Luncavița, com. Luncavița, jud. Tulcea

Punct: Cetățuia

Nr. Autorizație: 101/2014

Tip sit: tell

Cod RAN: 160699.02

Cod LMI: TL-I-s-A-05819

Colectiv: Cristian Micu – responsabil; Florian Mihail (ICEM Tulcea); Florea Mihai, Costel Haită, Adrian Bălășescu, Valentin Radu, Sandu Gabriel Vasile (MNIR București); Laurent Carozza, Albane Burens (UMR 5602 Geographie de l'Environnement, Toulouse, Franța), Michel Maille (UMR 5608 TRACES-CRPPM) – membri ai colectivului

Perioada de desfășurare a campaniei: 1-10 august 2014

Campania 2014. Obiectivele cercetării

- I. Realizarea unui program de cercetări de teren în zona de nord a Dobrogei, în vederea identificării unor posibile surse de materii prime litice
- II. Continuarea studiului pieselor amenajate pe materii dure de origine animală

Rezultate

I. Programul de cercetări început în acest an are în vedere, într-o primă etapă, identificarea unor posibile surse de materii prime pentru așezările eneolitice (cultura Gumelnița) din nordul Dobrogei care au făcut obiectul unor cercetări mai mult sau mai puțin sistematice. Echipa de prospecțiuni a conceput o fișă de înregistrare a eșantioanelor preluate și a stabilit cinci trasee susceptibile a oferi posibile zăcămintă de silice:

1. Somova – Tulcea – Victoria – Beștepe.
2. Cloșca – General Praporgescu – Mircea Vodă – Traian.
3. Nicolae Bălcescu – Slava Rusă – Babadag – Mihai Bravu.
4. Visterna – Jurilovca – Caugagia – Camena.

Au fost preluate 43 eșantioane din diferite puncte situate pe traseele menționate, fiecare beneficiind de o fișă specială și de o localizare GPS. Fragmente din fiecare eșantion au fost trimise către un specialist geolog și sunt în curs de determinare.

III. În campania 2014 a fost finalizată baza de date a pieselor incluse în categoria industria materialelor dure de origine animală.

⁸³ Roman C. A., Nagy S., Piroška E., Tecar T., *Comuna Luna, jud. Cluj; punct: Nod Rutier, în CCA - campania 2013, 2014, nr.50.*

Abstract

Campaign 2014. The research objectives.

I. The establishing of a field research programme in the area of Northern Dobrogea, regarding the identification of lithic raw materials possible sources.

II. The continuation of the study regarding the objects made of hard animal materials.

50. Sfârleanca, com. Dumbrăvești, jud. Prahova**Punct: Castrul și băile romane de la Mălăiești**

Nr. Autorizație: 4/19.05.2014

Cod RAN 131522.01

Cod LMI: PH-I-s-A-16208

Colectiv: Ovidiu Țentea, responsabil științific (MNIR), Alexandru Rațiu (MNIR), arh. Andrei Cîmpeanu, Szeredai Norbert (UBB), Bianca Preda (MJIA Prahova)

Cercetarea arheologică ale castrului și băilor de la Sfârleanca (com. Dumbrăvești) a fost inițiată în cadrul "Reabilitarea zonei cultural-istorice Dumbrăvești (jud. Prahova)" care a început în anul 2011. Campania din anul 2014 s-a derulat între 14 iulie – 25 octombrie, resursele financiare alocate cercetării din acest an fiind următoarele: Consiliul Județean Prahova, prin programul mai sus menționat - 30.000 lei, Ministerul Culturii, prin Programul național de finanțare a cercetărilor arheologice sistematice (OMCN Nr. 2463 din 01.07.2011) - 18.000 lei, Muzeul Național de Istorie a României - 14.000 lei și Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova – 10.000 lei. În cursul cercetărilor am utilizat în prima parte a perioadei resursele financiare alocate de către Consiliul Județean Prahova, Muzeul Național de Istorie a României și Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, iar după 22 septembrie, resursele alocate de către Ministerul Culturii.

Obiectivul campaniei arheologice din anul 2014 a fost finalizarea cercetării arheologice a băilor în vederea studierii lor integrale și a publicării, precum și pentru punerea lor în valoare prin restaurare și integrare în circuitul turistic.

Operațiunea premergătoare cercetării arheologice a fost curățarea arealului de vegetația crescută începând cu luna septembrie 2013, respectiv înlăturarea materialului geo-textil și a nisipului care proteja unele structuri constructive.

Prima etapă a cercetării arheologice a constat în săparea și înlăturarea marilor care despărțeau suprafețele cercetate. Reamintim faptul că aceste unități de cercetare arheologică numerotate de la S1-S14 au avut dimensiunile de 5 x 5 metri, fiind despărțite de murturi cu grosimea de 50 cm, fiind cercetate până la o adâncime medie de 1.80 m, adică un cubaj de aproximativ 4.5 m³. În total, pentru eliberarea întregii suprafețe au fost săpați 14 murturi. De asemenea, au fost refăcute profilele stratigrafice de pe latura vestică a edificiului. În urma acestei proceduri îndelungate am putut obține o suprafață impresionantă de cercetare, fapt care a condus la posibilitatea observării și cercetării detaliate a unor aspecte particulare ale edificiului și obținerea unor noi elemente constructive situate sub traiecele acestor murturi.

Obiectivele specifice ale cercetării au fost: **1.** finalizarea cercetării camerei C (10 x 8 m), zonă în care cercetarea din anul precedent a fost oprită la nivelul acoperișului prăbușit pe întreaga suprafață a camerei, **2.** cercetarea bazinului semicircular din extremitatea vestică a camerei D și a colțului nord-vestic al

acesteia, **3.** cercetarea limitei nordice a edificiului, zona cuptorului, respectiv identificarea și verificarea limitelor edificiului.

În campania din anul anterior am cercetat 4 camere, denumite A-D, respectiv bazinul B1, în care se intra din camera C. Camerele A, B și D au fost prevăzute cu sistem de încălzire cu *hypocaustum*. Pe suprafața camerei (cu excepția porțiunii afectate de traiecul conductei moderne de aducțiune a apei) a fost identificat nivelul acoperișului prăbușit al clădirii, fapt care compact al acoperișului, fapt care ne indica lipsa instalației de încălzire subterane.

Spațiul delimitat la nord de Z3, la vest de Z5, la sud de Z1, iar la est de Z2 a fost denumit anterior Camera A (10 x 5.9 m). Aceasta a fost distrusă parțial, aproape perfect pe diagonală de traiecul conductei moderne de aducțiune a apei, lățime de aproximativ 120 cm. Traiecul conductei amintite a distrus aproape în întregime traseul unei compartimentări (Z12) - orientate nord-sud - a spațiului denumit anterior Camera A. Acest zid a putut fi urmărit între intersecția sa cu Z3 și zona în care acesta a fost distrus de către conductă. În partea nordică, pe același aliniament, a fost identificată o porțiune de zid, cu aspect de pilastru adosat sau construit odată cu zidul Z1. Nu putem preciza deocamdată care este rolul exact al acestui stâlp/pilastru la finalizarea studiului final de arhitectură. Astfel avem de-a face cu două camere diferite care acoperă spațiul denumit anterior camera A. Vom redenumi acest spațiu astfel: Camera A, delimitată de Z1, Z5, Z3 și Z 12, respectiv Camera F, delimitată de Z1, Z12, Z3 și Z 2.

Camera A este o încăpăre cu încălzire prin pardoseală, având substructia pilonilor de cărămidă realizată dintr-un strat neted de mortar de var. Au putut fi identificate parțial 5 șiruri de piloni de cărămidă, aliniați est-vest, a câte maxim 7 rânduri, ușor distanțate între rândul 3 și 4. Acest spațiu corespunde unui culoar de circulație a aerului cald provenit din cuptor și care a traversat subsolul camerei D, ulterior blocat. Substructia care acoperea subsolul acestei camere a fost spartă pe o suprafață considerabilă de formă ovală, până la o adâncime de aproximativ 50 cm de la nivelul acesteia. Umplutura gropii consta în balast, fragmente de cărămizi, mortar, tencuială ș.a.m.d. Credem că a fost vorba de o intervenție de dată mai recentă care s-a putut datora unor săpături de amatori de mai mari dimensiuni. Cu această ocazie și imediat după aceea, au fost demontate parțial zidurile Z3, în preajma intersecției sale cu Z1, porțiune în care acestea au fost afectate și de conducta modernă, respectiv Z5, distrus în mare parte până la nivelul fundației. Materialul colectat în acest an nu ne-a putut furniza informații privitoare la momentul în care aceste structuri au fost demolate, însă acest moment a fost surprins în timpul campaniei din anul 2012, când au fost colectate numeroase reziduuri menajere dintr-o groapă situată deasupra nivelului păstrat al porțiunii estice a lui Z3. Aceste reziduuri au aparținut deceniilor 7 și 8 ai secolului trecut.

Spațiul cuprins între Z1, Z2, Z3 și Z12 a fost denumit camera F. Intrarea pe latura nordică dinspre camera C se realiza pe-un prag masiv din calcar cochilifer pe care s-a păstrat un strat cu grosimea de aproximativ 1 cm de *cocciopesto grossolano*. Un aspect particular îl constituie porțiunea sudică a zidului Z2, a fost construit din două rânduri de cărămizi pătrate, similare cu cele folosite la pilonii de *hypocaustum* (19 x 19 cm), prinse cu mortar de cărămidă. Această porțiune reprezintă o întrerupere a traiecului zidului Z2. Grosimea acestui traiect de cărămidă este de aproximativ 40 cm, adică lățimea celor două rânduri de cărămidă prinse cu mortar și finisate cu tencuială. Aspectul acestuia este

similar cu cel al pereților Bazinului B1, fapt care indică existența în colțul sud-estic al Camerei F a unui bazin. De asemenea, la aproximativ 1 metru vest, prăbușit între două rânduri de piloni de susținere a podelelor (*suspensurae*) din această cameră, a fost identificat o porțiune de perete prăbușit, realizat în aceeași tehnică, din două rânduri de cărămidă, legate cu mortar și tencuit pe ambele fețe ale sale. La bază peretele respectiv era curbat în partea sa vestică, iar în partea estică se închidea în unghi drept. În acest areal nu a fost identificate elemente de drenaj care să poată fi puse în conexiune cu funcționarea unui bazin cu apă caldă. Pe traiectul zidului Z2 nu a fost identificat nici un orificiu care să indice comunicarea spațiilor subteran ale Camerelor F și B, care să permită realizarea tirajului aerului cald provenit din cuptor, care a circulat la un moment dat prin Camera D, respectiv prin Camera A. Datorită faptului că cea mai mare parte a compartimentării dintre Camera B și Camera F a fost distrusă, nu putem aduce în discuție aspectele legate care să realizeze comunicarea cu alte camere.

Camera B (7 x 6,25m) este delimitată la nord de Z3' (prelungirea spre Est a zidului Z3), la est de Z9, la sud Z1' (amplasat în prelungirea spre est a zidului Z1) și la vest de Z2.

Camera C (8,07 x 12m) este delimitată la nord parțial de zidul Z3 și de pragul care marchează intrarea în Cam A, la est de Z6, la sud de Z11, și la vest de Z4.

Camera D (8,4 x 6,27 m; raza absidei cca 2,40 m) este delimitată la nord Z3, la est de Z4, la sud de Z10, iar la vest Z5.

Bazinul B1 (2,82 x 3,68 m) aparținea camerei C, din care se realiza și accesul. Acesta era delimitat la nord de Z3, la vest de Z6, la sud de Z8, iar la vest de Z7. Accesul era asigurat printr-un prag realizat din cărămizi cu dimensiuni similare cu cele ale pilonilor de substrucție a instalației de *hypocaustum*.

Unul dintre obiectivele importante a fost cercetarea **Camerei C** (10 x 8 metri), zonă în care cercetarea a fost oprită la finele campaniei precedente la nivelul acoperișului demolat, care reprezenta o sigilare a nivelului de utilizare al acesteia. În urma cercetării detaliate a celor aproximativ 70 m² (adică dimensiunile camerei, din care scădem suprafața afectată de conducta contemporană de aducțiune a apei) a fost identificat nivelul de călcare, constituit dintr-o podea realizată din balast, cărămizi și mortar din var, nisip și cărămidă pisată (*cocciopesto grosolano*). În interiorul camerei au fost identificate aproximativ 42 monete romane datate până la finele domniei lui Traian. A fost descoperit un nou bazin amplasat în mijlocul camerei (**B2**) și care deversa apa într-un canal, colectat de Canalul C2. Întregul material tegular a fost sortat și depozitat în zona estică a lotului cercetat, zonă în care intenționăm să construim un adăpost pentru acest material. De asemenea, materialul tegular a fost prelevat integral din patru sondaje de 1 mp și cântărit. În acest moment, prin date statistice putem oferi un model funcțional al acoperișului acestei camere. În proximitatea colțului nord-vestic a fost identificată o intrare secundară în cameră. În vederea studierii integrale a sistemului de drenaj a apei reziduale a fost re-dezvelit Bazinul B1.

În **Camera D** a fost extinsă cercetarea spre vest în vederea dezvelirii complete a bazinului din absidă și a colțului nord-vestic ale acestei camere. După cum se poate observa și pe plan (anexa profil Z1-Z5), în urma cercetării arheologice din această campanie, am realizat dezvelirea integrală a colțului nord-vestic al camerei, respectiv a bazinului aferent acesteia. Absida în care se afla Bazinul B3 era semnificativ mai mică decât traiectul proiectat axial presupus de noi la finele campaniei din 2013. Detalii semnificative

au rezultat în urma cercetării aproape integrale a canalului de tiraj a cuptorului în care ardea combustia

În urma cercetării detaliate a spațiului din proximitatea țevii moderne de aducțiune a apei **Camera A**, am putut observa o nouă compartimentare a acestui spațiu, în care avem de-a face de fapt cu două camere. În zona sud-estică a fost finalizată cercetarea peretelui Bazinului B2. Cercetarea a fost extinsă înspre sud-vest în vederea verificării colțului clădirii.

Același lucru l-am realizat în cazul **Camerei B**, pentru colțul sud-estic. De asemenea, cercetarea a fost extinsă în vederea identificării întregii laturi estice a camerei. S-au putut observa numeroase momente succesive de construcții, diverse reparații, corectări de plan și chiar nepotriviri ale unor soluții tehnice.

Unul dintre obiectivele importante a fost cercetarea **Camerei C** (10 x 8 metri), zonă în care cercetarea a fost oprită la finele campaniei precedente la nivelul acoperișului demolat, care reprezenta o sigilare a nivelului de utilizare al acesteia. În urma cercetării detaliate a celor aproximativ 70 m² (adică dimensiunile camerei, din care scădem suprafața afectată de conducta contemporană de aducțiune a apei) a fost identificat nivelul de călcare, constituit dintr-o podea realizată din balast, cărămizi și mortar din var, nisip și cărămidă pisată (*cocciopesto grosolano*). În interiorul camerei au fost identificate 42 monete romane datate până la finele domniei lui Traian. A fost descoperit un nou bazin amplasat în mijlocul camerei și care deversa apa într-un canal, colectat de Canalul C2. Întregul material tegular a fost sortat și depozitat în zona estică a lotului cercetat, zonă în care intenționăm să construim un adăpost pentru acest material. De asemenea, materialul tegular a fost prelevat integral din patru sondaje de 1 m² și cântărit. În acest moment, prin date statistice putem oferi un model funcțional al acoperișului acestei camere. În proximitatea colțului nord-vestic a fost identificată o intrare secundară în cameră.

În vederea studierii integrale a sistemului de drenaj a apei reziduale a fost re-dezvelit Bazinul B1.

Întreaga documentație tehnică a monumentului a fost realizată prin înregistrarea datelor cu stația totală. Cu același instrument sunt înregistrate principalele descoperiri arheologice. De asemenea, un stadiu intermediar al cercetării a fost documentat prin realizarea unui model 3D detaliat, datorat colectării datelor cu ajutorul dronei. Același precede a fost repetat la finele cercetării.

Obiectivul campaniei arheologice din anul 2014 a fost, după cum am amintit, finalizarea cercetării arheologice a băilor. Cercetarea interiorului a acestora a fost exhaustivă. În campania din anul 2015 urmează să extindem cercetarea în zona adiacentă edificiului în vederea stabilirii modalității de aprovizionare cu apă, respectiv a drenajului apei reziduale. De asemenea, avem în vedere o suprafață de cca 10 m², din limita instalației de încălzire a edificiului.

În data de 30 august 2014, cu începere de la ora 10⁰⁰ a fost organizată *Ziua Porților Deschise a sitului arheologic „Castrul și băile romane Mălăiești”*, ediția a doua. Cu acest prilej au fost prezentate și principalele descoperiri arheologice din băile romane (*balnea*), a căror cercetare care va fi finalizată în cursul acestui an. Prezentarea rezultatelor obținute de cercetarea interdisciplinară a vestigiilor a fost dublată de cea a aplicațiilor de proiecte de finanțare care au în vedere valorificarea acestor vestigii în beneficiul public, ca vector de dezvoltare durabilă. De-a lungul întregii zile au fost realizate ghidaje în castrul și băile romane, au

fost prezentate modalitățile de înregistrare a datelor: măsurători cu stația totală, desen arheologic, GPR, prelevarea și înregistrarea artefactelor. Au fost vizualizate diferite modele 3D ale obiectivelor cercetate, precum și ale unor situri similare. De asemenea au fost realizate activități de divertisment: jocuri romane pentru copii, concursuri cu premii.

Detalii: <https://www.facebook.com/castrulmalaiesti.prahova>

Abstract

The main objective of the 2014 archaeological campaign was the completion of the excavation of the baths in order to prepare an exhaustive study for publication, as well as to valorise the monument by restoration and development of a tourist tour.

The specific objectives of the archaeological investigations aimed: to finish the field research in room C (10 × 8 cm) by resuming the previous year excavation stopped on the level of the collapsed roof (covering the entire surface of the room); the excavation of the semi-circular basin in the western extremity and north-western corner of room D; the research of the northern limit of the edifice (the furnace), as well as identification and checking of the edifice's limits.

The archaeological excavation of the interior of the Roman baths was an exhaustive one, while in 2015 is scheduled to sound the areas adjacent to the edifice in order to identify the possible annexes, as well as the water supply system and the drainage one for residual water.

51. Malnaș Băi com. Malnaș, jud. Covasna

Punct: „Füvenyestető” (Platoul nisipos)

Nr. Autorizație: 6/2014

cod RAN: 64531.02 și 64540.02

Cod LMI: CV-I-s-A-13065

Colectiv: Sándor Berecki - responsabil (Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș), Attila László (Univ. „A. I. Cuza”, Iași), Sándor József Sztáncsuj (Muzeul Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe)

Perioada de desfășurare a campaniei: 23 iunie-4 iulie și 29 septembrie-3 octombrie 2014

Situl arheologic Malnaș Băi-Füvenyestető (rom. *Platoul Nisipos*) este situat la o distanță de cca. 200 m sud-vest de Malnaș Băi, pe un promontoriu al terasei înalte al râului Olt. Promontoriul, având forma alungită, cu lungimea de cca. 120 m și lățimea de 40-45 m este mărginit pe trei laturi de văile adânci ale Oltului și a pârâului Somos. Spre nord promontoriul se leagă de restul terasei printr-o șa îngustă (fig. 1).

Stațiunea a fost descoperită la începutul secolului trecut, primele sondaje de verificare fiind efectuate de custodele Muzeului Național Secuiesc din Sfântu Gheorghe, Ferenc László, în anii 1909-1910. Săpături sistematice au fost conduse de prof. Attila László (Universitatea „A. I. Cuza”, Iași), în perioada 1976-1989, cu întreruperi. A fost cercetată, cu aceste ocazii, o suprafață de aprox. 150 mp situată la marginea sudică a stațiunii, fiind dezvelite două locuințe de suprafață aparținând grupului cultural Ariușd, cât și o porțiune a sistemului de fortificație al așezării, alcătuită dintr-un șanț și un val adiacent respectiv urmele unei palisade, în afara șanțului de apărare. Stratigrafia așezării cuprinde patru nivele de locuire (I, II, IIIa și IIIb), toate aparținând grupului Ariușd, datele în faza

Cucuteni A (etapele A2, respectiv A3). Urmele de locuire din eneoliticul târziu (Coțofeni) și bronzul mijlociu (Wietenberg) sunt doar sporadice.

Materialul arheologic, atribuit în cea mai mare parte grupului Ariușd, se compune din ceramică pictată, fragmente de vase de uz casnic, figurine antropomorfe și zoomorfe, unelte de piatră, silix, obsidiană și aramă, cât și de o cantitate însemnată de material osteologic. S-a efectuat și datarea cu radiocarbon a nivelelor I și II – acestea indicând, pentru existența celor două nivele de locuire, o perioadă cuprinsă între 4400-4200 cal BC. Rezultatele săpăturilor au fost publicate de către A. László într-o serie de articole în cursul deceniilor trecute. În același timp, datorită caracterului redus al suprafețelor cercetate, unele probleme privind structura, organizarea internă a așezării eneolitice, a sistemului de fortificație, caracterul locuirilor și descoperirilor Coțofeni și Wietenberg au rămas deschise până în momentul de față. De asemenea, prelucrarea integrală și publicarea materialului arheologic (a ceramicii în special) a căzut în sarcina cercetărilor viitoare. În acest scop s-a impus reluarea, continuarea și extinderea cercetărilor arheologice de teren.

În perioada 2009-2010, stațiunea a constituit obiectul unor investigații topografice aeriene, în cadrul proiectului *Archaeological Survey in the Transylvanian Plain*, conceput și derulat prin colaborarea Muzeului Județean Mureș, a Institutului de Arheologie din cadrul Universității „Eötvös Loránd” de la Budapesta respectiv a Muzeului Național Secuiesc, proiect coordonat de Sándor Berecki și Zoltán Czajlik. Rezultatele prospecțiunilor aeriene au fost deja publicate în cadrul unui studiu de specialitate (vezi în bibliografie).

Cercetările din anul 2014 au avut ca obiectiv principal verificarea și completarea informațiilor privind sistemul de fortificație al stațiunii, identificarea, în mod precis, a zonelor cercetate în trecut, realizarea unor investigații interdisciplinare (geofizice și pedologice) cât și efectuarea unor cercetări de teren în hinterlandul stațiunii.

În zona șanțului de apărare din interiorul stațiunii deschis o secțiune pe latura vestică a stațiunii (S. I/2014), orientată în direcția NV-SE, aproximativ paralel cu S. 3 din 1977, cu dimensiuni de 1,5 × 35 m (în total 52,5 mp), împărțită cu un maror de 0,5 m în două sectoare: S. I/2014 Nord, cu lungimea de 17 m (cu colțurile A-B-C-D) respectiv S. I/2014 Sud, cu lungimea de 17,5 m (cu colțurile E-F-G-H).

Încercând să interpretăm observațiile făcute în cursul săpăturilor, constatăm în primul rând faptul (observat și cu ocazia cercetărilor din 1977) că zona șanțului de apărare este izolată din punct de vedere stratigrafic de restul așezării, între cele trei zone principale (zona A din interior, zona șanțului respectiv zona B din exterior) neputând fi observată un strat arheologic comun. Pe cele două capete ale S. I/2014 (aproximativ între m 1-7 și 29-35) sunt prezente doar humusul vegetal (stratul 1) și depunerea de culoare brun-deschisă (stratul 2), sub ele fiind depistat deja solul virgin, steril din punct de vedere arheologic. Între m 7 și 29, pe o lungime de cca. 22 m, suprafața solului virgin coboară, mai întâi mai lin, alcătuind câte o treaptă aproape orizontală (între m 8,5-12 și 29,5-24,5), apoi mai accentuat, în zona șanțului propriu zis (între m 9,5 și 24,5). Pe suprafața solului virgin din regiunea terasării, cât și în umplutura straturilor am depistat urmele unor aglomerări de pietre de râu, pietriș și pământ argilos, mai compact care, potrivit interpretării noastre, ar putea reprezenta urmele unui val. Valul, cu lățimea inițială de cca. 3,5-4 m a fost ridicat probabil din pământul

și pietrele scoase cu ocazia adâncirii șanțului de apărare. Pe partea exterioră a șanțului (adică spre nord) urma unui asemenea val nu a fost depistată. Pe baza observațiilor făcute de A. László în 1977 nu putem exclude însă nici existența unui contraval, construit pe această latură exterioră.

Șanțul de apărare, în forma sa actuală are o deschizătură de aproape 8-9 m, fundul șanțului având adâncimea maximă de 2,1 m față de nivelul actual al solului. Șanțul avea inițial forma aproximativă de pâlnie, cu gura larg deschisă. Latura sa interioară (sudică) era mult mai înaltă și mai abruptă, accentuată și prin ridicarea valului din interior. Apreciem, doar în mod ipotetic, că diferența de nivel inițial, între coama valului și fundul șanțului putea depăși chiar și 3 m, ceea ce reprezenta probabil un obstacol semnificativ în fața celor care încercau să pătrundă în interiorul așezării. Pe baza unor pietre mai mari, observate pe unele porțiuni din fundul șanțului, nu excludem nici faptul că pereții au putut fi pietruși, prin amenajare rocii naturale.

După demontarea rămășițelor valului s-a observat, imediat lângă profilul peretelui estic al suprafeței cercetate, între m 25,7 și 26,5, o groapă de stâlp cu diametrul de 25-30 cm, săpată în solul steril la o adâncime de 18-20 cm. Prin secționarea gropii s-a constatat că groapa conținea, pe laturile sale, o fâșie de lut galben mai compact, indicând faptul că stâlpul a fost introdus în groapa săpată în prealabil și bătătorită în jur cu lut galben, omogen. Groapa de stâlp, deși este singulară, poate indica ori existența unei îngrădiri conștând dintr-un gard de stâlpi, construită încă înaintea săpării șanțului de apărare, sau putea face parte din structura valului interior. Acest mod de construire a valului a fost observată de pildă în cazul fortificației stațiunii de la Ariușd.

Depunerile succesive, observate în umplutura șanțului din S. I/2014 indică abandonarea și astuparea, în cursul unei perioade mai îndelungate, a sistemului de fortificație. Construit probabil în prima fază de locuire a așezării eneolitice, șanțul a fost umplut, cu trecerea timpului, cu resturi de locuire (ceramică și bucăți de chirpici arse), provenind din rămășițele locuințelor distruse/demontate. Stratul de umplură nr. 7, de culoare brun-cenușie, foarte compactă, observată doar în interiorul șanțului propriu zis s-a format în timpul funcționării fortificației. Umplutura brun-închisă, corespunzătoare stratului 6, mai groasă, care acoperă atât suprafața șanțului cât și a teraselor pe ambele laturi s-a format, după toate probabilitățile, în urma abandonării fortificației de către locuitorii din eneolitic. Numeroasele pietre și fragmente ceramice (aparținând în mod exclusiv grupului Ariușd) indică faptul că valul a fost distrus, demontat, cel puțin în mod parțial, pietrele din structura acestuia fiind aruncate în umplutura șanțului. Locuirea eneolitică s-a extins, în această perioadă, pe teritoriul platoului exterior (zona B).

În perioada locuirii Coțofeni, documentată în mod sporadic deocamdată doar în regiunea sudică a terasei, șanțul n-a mai funcționat și traseul lui a fost umplut în mod definitiv probabil în epoca bronzului. Cele două straturi corespunzătoare acestei perioade au conținut, în mod amestecat, atât ceramică din eneolitic (grupul Ariușd și cultura Coțofeni) cât și din bronzul mijlociu (cultura Wietenberg), fapt care poate indica munci de amenajare, nivelare mai ample, conștând din scoaterea pământului din alte zone ale stațiunii și introducerea lor în șaua rămasă în urma șanțului.

Bibliografie

CZAJLIK ET ALII 2011: Z. Czajlik, S. Berecki, L. Rupnik, S. J. Sztáncsu, Preliminary Report on the Aerial Archaeological Survey in Transylvania (2009-2010), *Marisia*, XXXI, 2011, p. 7-17.

A. LÁSZLÓ 1993: A. László, Așezări întărite ale culturii Ariușd-Cucuteni în sud-estul Transilvaniei. Fortificarea așezării de la Malnaș Băi, *Arheologia Moldovei*, XVI, 1993, p. 33-50.

SZTÁNCSUJ 2012: S. J. Sztáncsu, Malnaș-Băi/Málnásföld [Malnaș/Málnás], CV - Platoul nisipos/Fövenyesetőd, în: S. Berecki, Z. Czajlik, Z. Soós (eds.), *Panorame istorice. Situri și monumente din Transilvania în fotografii aeriene – Történelmi látképek. Erdélyi régészeti lelőhelyek és műemlékek légi felvételei – Historical Landscapes. Aerial Photographs of Transylvanian Archaeological Sites and Monuments*, Catalogi Musei Mariesiensis, Seria Archaeologica, I, Budapeșt-Târgu Mureș, 2012, p. 22-23.

Prezentarea prospecțiunilor geomagnetice în situl Malnaș Băi-Füvenyesetőd

Alexandru Popa, Dan-Lucian Buzea, Björn Briewig

Lucrările asupra proiectului „Prospecțiuni geomagnetice în situl Malnaș Băi-Füvenyesetőd (Platoul Nisipos)” au fost coordonate de către Alexandru Popa. Din echipa de proiect au mai făcut parte Dan Buzea și Björn Briewig. Prezentul raport a fost întocmit și redactat de către Alexandru Popa și Dan Buzea, în baza observațiilor și înregistrărilor din teren. Ilustrația grafică, procesarea datelor și prelucrarea ilustrațiilor pe baza înregistrărilor originale a fost realizate de către Alexandru Popa.

Lucrările s-au desfășurat în perioada 25-27 iunie 2014. În zilele măsurătorilor nu s-au înregistrat precipitații. Vegetația de pășune de pe suprafața terenului era proaspăt cosită.

Metoda de cercetare

Susceptibilitatea magnetică reprezintă măsura în care materialele sunt dispuse să fie influențate de câmpul magnetic al Pământului. Echipamentele folosite de noi se bazează pe identificarea contrastelor magnetice existente între diferite zone ale subsolului și măsoară variația locală a câmpului magnetic al pământului. Metoda geomagnetică de investigație a subsolului este posibilă datorită răspunsului magnetic bun oferit de majoritatea siturilor arheologice. Principalul dezavantaj al acestei metode îl constituie dificultatea evaluării adâncimii structurilor detectate. De asemenea, metoda geomagnetică este influențată negativ de prezența în sol a deșeurilor metalice, care se observă în imaginile prezentate sub formă unor bipoli de la alb la negru.

Pentru cartografierea geomagnetică a suprafeței sitului s-a folosit o instalație compusă din cinci sonde „Fluxgate” de tip „Dr. Förster”. Sondele au fost dispuse pe un suport mobil non-magnetic, elaborat și asamblat de firma Sensys din Germania. Distanța din ele este de 0,50 m, așa încât măsurătorile să poată fi executate concomitent pe o fâșie cu lățimea de 2,50 m. Distanța dintre punctele măsurate de fiecare sondă a fost de 0,05 m. Viteza de propulsare a câruciorului varia între 0,6 – 1,2 m/s. Sondele magnetometrice măsoară componenta verticală a câmpului magnetic de sub ele cu o marjă de eroare de circa 0,5 nT. Puterea de penetrare în adâncime depinde de mai mulți factori, dar mai ales de dimensiunile obiectelor căutate, așa încât anomalii puternice pot fi distinse și la adâncimi relativ mari.

Cartarea magnetometrică s-a efectuat în grid-uri rectangulare. Poziția în coordonate absolute a acestora a fost determinată cu ajutorul unui GPS geodezic de tip Leica GS08.

Cuplat cu semnalul de corecție de la ROMPOS, sistemul oferă o precizie oscilând între 2 și 4 cm. Datele achiziționate au fost stocate în sistemul național de coordonate al României „Stereov 70”, conform normativelor Agenției Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară.

Metoda de lucru în teren a presupus mai multe etape:

1. familiarizarea cu caracteristicile sitului (suprafață, relief);
2. identificarea zonelor accesibile pentru măsurări;
3. stabilirea strategiei de achiziție a datelor;
4. stabilirea modului și locului amplasării rețelei de măsurări;
5. curățarea de deșeuri metalice a suprafețelor alese;
6. calibrarea magnetometrului;
7. materializarea în teren a rețelei de grid-uri pentru măsurări;
8. georeferențierea gridurilor cu ajutorul GPS-ului;
9. achiziția datelor.

Pentru atingerea obiectivelor demersului nostru, am trasat o serie de cinci grid-uri de formă rectangulară, dimensiunile și configurația cărora erau adaptate configurației terenului.

În total s-a cercetat o suprafață de 2255 m². Planul magnetometric al suprafeței prospectate (vezi fig. 32) a fost realizat prin interpolarea valorilor măsurate cu cele cinci sonde ale magnetometrului, folosindu-se soft-ul MagnetoArch din dotarea magnetometrului. Pentru vizualizarea rezultatelor măsurărilor s-a folosit imaginea în spectru de la alb la negru: spațiile cu magnetism mai puternic sunt reprezentate în tonalități mai întunecate, pe când valorilor cu magnetism scăzut le revin tonalități deschise. Rezoluția imaginilor este circa 20×20 cm.

Abstract

The prehistoric site at Malnaș Băi-*Platoul nisipos* (hung. Málnásfürdő-Füvenyestető) is known in the archaeological literature since the first decade of the 20th century. The first surveys on the site were carried out by Ferenc László, the archaeologist of the Székely National Museum (Sfântu Gheorghe) in 1909. The large scale systematic excavations were conducted by prof. Attila László („A. I. Cuza” Univerity, Iași) between 1976-1989. On that occasion were unearthed houses belonging to the early Copper Age Ariușd Group (the western branch of the Ariușd-Cucuteni-Tripolje cultural complex) and a part of the fortification of the Copper Age settlement. Also, some traces of habitation were found belonging to the late Copper Age Coțofeni Culture and the middle Bronze Age Wietenberg Culture.

The new excavations in 2014 were conducted by S. Berecki (Mureș County Museum, Târgu Mureș), S. J. Sztáncsu (Székely National Museum) with the help of prof. A. László, with the financial support of the Romanian Ministry of Culture and the Székely National Museum. The research objective in this year was the new survey of the fortification. Magnetometer surveys were also carried out by A. Popa, D.-L. Buzea (National Museum of the Eastern Carpathians, Sfântu Gheorghe) and B. Briewig (independent archaeologist, Germany). The fortification system of the prehistoric settlement consists of a cca. 2 m deep and 8-9 m wide ditch, an internal rampart build of earth and stone and, probably, an external rampart as well, on the northern side of the ditch. We also find some evidence of a possible wooden palisade, erected most probably in order to strengthen the inner rampart.

The fortification was built in the period of the early Copper Age, abandoned and uploaded with stones, earth and settlement remains during the time of late Copper Age and middle Bronze Age.

52. Jud. Satu Mare, comuna Medieșu Aurit, loc. Medieșu Aurit

Punct: Șuculeu

Nr. Autorizație: 90/2014

Cod RAN: 138093.02

Cod LMI: SM-I-s-A-05188

Responsabil șantier: Robert Gindele

Cercetările din anul 2014 au avut scop deschiderea unei secțiuni în zona de nord a așezării. Această secțiune a fost amplasată la 200 m nord de sectorul 1 de cercetare, a avut 75 x 2 m, fiind deschise casete unde au apărut complexe. Sub stratul arător de 35-40 cm în unele porțiuni apare un strat de cultură din epoca bronzului, care este tăiat de complexele din epoca romană. Acest strat are grosime variabilă, de la 10-14 cm între metrii 20-27 al secțiunii și 15-20 cm între metrii 50-75 al secțiunii.

În privința așezării din epoca bronzului în 2014 a fost surprinsă probabil zona centrală a așezării, având în vedere că în celelalte sectoare din anii trecuți nu s-a putut observa un strat de cultură aparținătoare acestei perioade. Au fost surprinse trei gropi de provizii, însă umplutura complexului 52 cu mai multe saci de chirpic atestă existența unor locuințe de suprafață în zonă. Materialul arheologic este caracteristic culturii Suciu de Sus, faza 1, în urma procesului de restaurare vor putea fi întregite mai multe vase bogat ornamentate. Remarcăm fragmentele mari de chirpic, unele ornamentate cu meandre în relief.

În cursul cercetărilor din 2014 au fost obținute informații importante privind topografia așezării de olari de la Medieșu Aurit-Șuculeu. Secțiunea de 75 x 2 m a fost trasată pe axa nord-sud, într-o zonă unde nu au fost efectuate măsurători geomagnetice, foarte probabil în zona de margine nord-estică a locuirii. Locuința adâncită în pământ și cele șase gropi de provizii, precum și cantitatea mai mică de material ceramic în comparație cu zona centrală sau lipsa stratului de cultură din epoca romană afirmă această presupunere. Din punct de vedere topografic secțiunea din 2014 a fost trasată pe marginea terasei pârului Racta, cuptoarele de ars ceramică fiind amplasate la câteva zeci de metri vest de această curbă de nivel, pe platoul terasei.

Materialul arheologic descoperit în 2014 constă în ceramică. La categoria tehnologică a ceramicii modelate cu mâna de factură grosieră apar ceștile dacice, oalele borcan ornamentate cu butoane plastice și brâu alveolat. Ceramica modelată al roată rapidă este fină cărămizie și în nuanțele cenușului, apar străchini, fragmente din ulcioare și din chiupuri de mari dimensiuni. Lipsește ceramica zgrunțuroasă sau șampilată. Locuința și gropile de provizii cercetate în 2014 aparțin fazei II de evoluție a așezării de olari de la Medieșu Aurit - Șuculeu, datată în a doua jumătate a sec. II-începutul sec. III d. Hr. Ceramica modelată cu mâna reflectă cultura materială ale dacilor liberi, în anul 2014 nu a fost descoperit niciun fragment ceramic caracteristic culturii materiale germanice.

53. Micia, Mintia, com. Vețel, jud. Hunedoara

Punct: NE Amfiteatru

Nr. Autorizație: 69/2014

Cod sit: 91991.01

Cod LMI: HD-I-s-A-03214

Colectiv: Paul Damian - responsabil (MNIR), Mihaela Simion, Decebal Vleja (MNIR), Marius Barbu (MCDR)

Cercetările din campania 2014 s-au desfășurat în cadrul sectorului Sector NE Amfiteatru. Acesta, deschis în campania anterioară, este amplasat pe un teren aflat în proprietatea MC, în imediata apropiere a drumului de pământ care face legătura dintre malul Mureșului (zona de deversare a Canalului de apă Calda a Termocentralei Mintia) și Halta Mintia. Perioada de desfășurare a cercetării a fost 1 septembrie-1 octombrie 2012, finanțarea fiind asigurată exclusiv de Muzeul Național de Istorie a României, fără aportul Ministerului Culturii.

S-a continuat cercetarea în cadrul secțiunii deschise în anul anterior (S1) fiind demontat nivelul de distrugere ce suprapune nivelul corespunzător secolului al II-lea p. Chr. Totodată, s-a extins aria de investigație prin trasarea a două casete (C1 și C2) cu dimensiunile de 5 x 5 m, poziționate pe latura de est a S1, cu marotor de 1 m între toate unitățile de săpătură. Au fost identificate și parțial cercetate 34 de complexe arheologice datate în perioada post romană, epoca romană și preistorie.

În S1 cercetarea arheologică s-a concentrat în jumătatea de Sud, pe porțiunea corespunzătoare celor două noi casete deschise. A fost pusă în evidență urmele a două locuințe de suprafață, de formă rectangulară, cu pereți de lut, parțial prăbușiți, fiind vizibile șanțurile de fundație a pereților și gropile de par. Poziția stratigrafică și materialul arheologic sugerează o datare în prima jumătate a secolului al II-lea p. Chr. Toată zona este afectată de o serie de intervenții (gropi), din ultimul nivel roman de ocupare a spațiului, precum și din perioada post romană. O atenție particulară a fost acordată unui cuptor din piatră, cu groapă de alimentare, care sparge nivelurile romane. Tot în această secțiune a fost pusă în evidență o structură anterioară epocii romane (colțul unei structuri rectangulare delimitată de un șanț din umputura căruia au ieșit la iveală mici fragmente ceramice preistorice). În stadiul actual al cercetărilor nu putem oferi alte indicii despre încadrarea culturală a acestei structuri, fiind necesară extinderea cercetării (prelungirea S1 și atingerea unui nivel similar în C1 și C2.)

În cele două casete deschise, au fost identificate și cercetate parțial trei complexe datate în perioada post romană care au afectat o fostă curte pietruită din ultimul nivel roman.

Materialul arheologic constă, în special, din fragmente ceramice comune și de lux, obiecte de port și podoabă, piese de echipament militar dar și armament fragmentar.

Abstract:

During the 2014 campaign was continued the archaeological investigation of the newly opened (2013) research sector, named conventionally "Sector NE Amphitheatre". The excavation focused on the main section (S1) by dismantling the destruction level overlapping the niveau of the 2nd c. The investigated area was extended by to addition cassettes (labeled C1 and C2), 5 x 5 m in size. There have been identified and partially excavated 34 archaeological structures dating to post-Roman period, Roman age and prehistory.

54. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea

Punct: Trecere bac

Nr. Autorizație: 104/2014

Cod sit: 161062.10

Cod LMI: TL-I-s-A-05864

Perioada desfășurării campaniei: iulie – septembrie 2014

Colectivul de cercetare: arheologi: Oana Damian (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, responsabil șantier), Mihai Vasile (Muzeul Național de Istorie a României), Daniel Ene (Muzeul Național de Istorie a României), antropolog Gabriel Vasile (Muzeul Național de Istorie a României), arhitecți: Monica Mărgineanu Cârstoiu (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”), Virgil Apostol (Muzeul Național de Istorie a României), Ștefan Bălici (Universitatea de Arhitectură „Ion Mincu”)

Cod tip de sit: 112, 113, 122, 21

Cod epocă: 41, 43

Investigațiile arheologice, desfășurate începând cu anul 1978, au pus în evidență pe linia Dunării, pe malul drept al brațului Sf. Gheorghe, la circa 12 km aval de Tulcea, în intravilan-ul satului Nufăru, un important centru de tip urban din secolele X–XIV, elemente ale fortificației bizantine, viețuirea și necropolele din sec. XI–XIII, precum și vestigii aparținând epocilor getică și romano-bizantină.

Cercetările arheologice derulate în campania 2014 în cetatea bizantină situată în intravilanul localității Nufăru s-au concentrat în zona nordică a promontoriului pe care se desfășoară așezarea, în punctul *Trecere bac* (încă proprietatea Enache Șinghi).

Campania 2014 a urmărit în principal continuarea cercetării curții de nord, a necropolei și a locuirii care o suprapune, în cadrul unei suprafețe deschise anterior, S 8, orientată N-S, cu dimensiunile de 10 x 8 m, într-o casetă trasată la nord de zidul de incintă, S 9 A, cu dimensiunile de 2,80 x 2,60 m, ca și la nord de zidul instalației portuare, într-o suprafață cu dimensiunile de 6 x 4,70 m, constituind extinderea spre nord a unei unități de săpătură numite marotor S 6 – zid instalație portuară.

Date referitoare la fortificația bizantină au fost obținute într-o casetă trasată în zona contrafortului din dreptul laturii vestice a accesului din/spre cetate. Curtina nordică este amenajată pe stâncă, iar zidul contrafort, păstrat pe înălțimea de 1,60 m, se sprijină pe o fundație cu aspect de crepidă, având atât lățimea cât și înălțimea de 0,65 m, din pietre legate cu pământ galben, construită în pământul galben așternut pe stânca nativă; nivelul de construcție este marcat de o placă de mortar hidrofug cu grosimea de 0,10 m.

Achizițiile de ordin stratigrafic ale campaniei 2014 în punctul *Trecere bac* nu aduc elemente în plus față de situația cunoscută, înregistrându-se prezența depunerii de pământ cenușiu prăfos în care au fost descoperite gropi menajere conținând fragmente osteologice animale și fragmente ceramice din secolul al XIII-lea, gropi care secționează nivelul înmormântărilor din secolele XI–XII.

În privința complexelor funerare cercetate în 2014, acestea se caracterizează prin aceleași aspecte de rit și ritual definind necropola cercetată în campaniile anterioare, încadrată între mijlocul secolului al XI-lea – începutul secolului al XIII-lea, localizată în zona nord-estică a promontoriului nufărean (*Piatră/km 104* și *Trecere bac*). Celor 418 complexe funerare cercetate în campaniile 1999–2002 și 2004–2013, li se adaugă încă 22 descoperite în 2014 (dintre care șase în S 6 și S 8 și 16 în extensia spre nord a suprafeței denumite marotor S 6 – zid instalație portuară), numărul total de complexe cercetate ridicându-se la 440. În general s-a practicat înhumarea individuală, înregistrându-se și

un mormânt dublu, precum și o serie de cazuri de reînhumări și de deranjamente, rezultate din suprapuneri de complexe funerare sau din suprapuneri ale complexelor funerare de complexe de locuire, ceea ce a dus la distrugerea parțială a complexelor funerare, din care s-au putut identifica uneori doar părți din schelet.

Gropile mormintelor au fost săpate în depunerea de sediment cenușiu prăfos. Orientarea mormintelor este V-E. Au fost înregistrate două șiruri paralele și două niveluri de înhumare. După marea cantitate de cuie și piroane de fier, se poate afirma drept certă utilizarea sicriilor, în ciuda absenței materialului lemnos care să o ateste. Scheletele apar în decubit dorsal, aparținând unor adulți și unor copii, cu craniile în poziție normală sau așezate fie pe partea dreaptă, fie pe cea stângă, cu brațele așezate în diverse poziții – variantele cu antebratele pe piept, abdomen, bazin, umeri sau pe lângă corp, cu subvariantele lor –, cu picioarele întinse, uneori ușor flexate; într-un caz, scheletul a fost înhumat cu picioarele îndoite de la genunchi pe partea dreaptă. Trei dintre morminte conțineau inventar, reprezentat de piese de podoabă (cercei de tip verigă și globulari și un medalion din bronz). Zona necropolei din punctul *Trecere bac*, martor S 6 – zid instalație portuară, este suprapusă de un nivel ocupațional, reprezentat prin trei gropi menajere, cu formă circulară, cu diametre de 1,50 m și adâncimi cercetate de până la 1,50 m, care afectează profund nivelul necropolei. Materialul arheologic descoperit constă în ceramică, material osteologic, obiecte mărunte din lut, bronz, os, corn, monede din bronz.

S-au efectuat relevee de arhitectură pentru monumentele aparținând epocii bizantine.

Din punctul de vedere al conservării primare, s-a procedat la intervenții cu mortar de var, pământ galben și carton bituminat asupra turnului porții practicat în grosimea zidului de incintă nordic și la înlocuirea unor blocuri deteriorate din zidul instalației portuare, precum și la protejarea malurilor și suprafeței săpăturii cu folie de polietilenă și saci umpluți cu pământ.

55. Oltina, com. Oltina, jud. Constanța

Punct: Capul Dealului

Nr. Autorizație: 49/2014

Cod RAN: 62495.01

Cod LMI: CT-I-S-B-20168

Colectiv: Cristina Talmațchi – responsabil, Gabriel Custurea și Constantin Șova (MINAC)

Perioada de desfășurare a campaniei: septembrie 2014

În anul 2014 au fost finalizate unele complexe descoperite în campania din 2012 (Cpl. 2/2012 și Cpl. 6/2012) și au fost cercetate altele noi apărute (Cpl. 1/2014 și Gr. 1/2014). Totodată a fost completată înregistrarea stratigrafică a secțiunii SIB, cu mențiunea că pe suprafața acesteia nu s-a ajuns încă în stratul de loess.

Cpl. 2/2012 era un bordei care păstra, pe latura de V, un cuptor cruțat, a cărui gură era orientată ușor NE. Cuptorul avea diametrul de 1,07 m și păstra pereții, groși de 0,05 m, pe o înălțime de maxim 0,15 m. În campania din 2012 nu am reușit să secționăm vatra acestuia, puternic arsă, fisurată și cu ușoare denivelări, acțiune înfăptuită în 2014. S-a constatat că aceasta prezenta o refacere, vatra superioară păstrând în general amprenta celei vechi, excepție o extindere de 0,02 m spre sud. Necesitatea refacerii acesteia a fost dată de distrugerile observate în zona guri

cuptorului și a marginii de nord. Stratigrafic, situația era următoarea: lipitura vetrei superioare, castanie-închisă, avea 0,035 m; sub aceasta era un strat negru-cenușos gros de 0,035-0,04 m (0,06 m spre gura cuptorului); urmează lipitura vetrei vechi, de 0,045 m, așezată pe un pat de tegule, cărămizi fragmentare, câteva fragmente ceramice și pietre. Dintre acestea se remarcă o tegulă fragmentară, care mai păstrează capătul unei casete dreptunghiulare și litera H.

Pentru cercetarea integrală a Cpl. 6/2012, o locuință de suprafață surprinsă în 2012 pe 1,83x0,80 m, a fost necesară lărgirea casei de pe latura sudică a secțiunii. Complexul, conturat imediat sub stratul vegetal, avea podeaua la adâncimea de 0,27-0,30 m. S-a constatat că acesta nu se mai păstrează integral, suprafața cercetată fiind de 2,20x1,83 m.

Cpl. 1/2014 este un bordei care s-a conturat la -1m și a cărui podea se află la -1,57 m, față de actualul nivel de călare. Acesta se află în C. 1-4 ale secțiunii și are dimensiunea de 3,50x3,30 m, cu mențiunea că spre nord intră parțial sub profil. Podeaua lui, din lutuală brună-cenușie, avea grosimea de cca. 0,03 m și se prezenta, la momentul descoperirii, sub formă de lentile. Spre limita de sud a complexului au fost observate două găuri de par, cu diametrul de 0,14 m, luate în partea inferioară. Pe suprafața cercetată a bordeiului nu a fost identificată instalația de foc. Din inventarul acestuia amintim: un împungător din os, o gresie, ceramică de uz comun decorată prin tehnica inciziei, un fragment cu angobă micacee și material osteologic.

În colțul de NV Cpl. 1/2014 a fost tăiat de o groapă, probabil de provizii. Aceasta s-a conturat la -0,60 m, a fost excavată până la -2,45 m (fără a fi finalizată), iar de la conturare până la -1,54 m pereții păstrează lutuală castaniu-gălbui, groasă de 0,06-0,08 m. În partea superioară, umplutura gropii constă în pietre afumate, fragmente ceramice și oase amestecate cu pământ, iar în cea inferioară alternau straturile de pământ cu cele de cenușă. Groapa (Gr. 1/2014), cu diametru de cca. 1,70 m, se lărgeste ușor în partea inferioară.

Materialul arheologic descoperit constă în ceramică fragmentară (sec. X-XI), printre care partea inferioară a unui urciur cu smalt verde-oliv, obiecte de uz casnic din piatră și lut (fusaiole, greutăți pentru plasa de pescuit, gresii), obiecte din fier (lame de cuțit, cuie etc.), obiecte din os (împungătoare), oase etc.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța.

56. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța

[Durostorum]

Punct: Ferma 4

Nr. Autorizație: 55/2014

Cod sit: 62547.01

Cod LMI: CT-I-S-A-02719

Colectiv: Paul Damian – responsabil, Adela Băltăc, Eugen Paraschiv-Grigore, Ioana Paraschiv-Grigore, Virgil Apostol (MNIR)

Cercetările din anul 2014⁸⁴ au continuat în sectorul I *Thermae*, având ca obiective generale surprinderea unor detalii

⁸⁴ Despre problematica anticului *Durostorum*, vezi Paul Damian, Adela Băltăc, The Civil Roman Settlement at Ostrov Durostorum, in Acts of the International Colloquium Important Sites from the Pre-Roman an Roman Time on the Lower Danube Valley (4th century BC-4th century AD), *Istros*

legate de planimetria edificiului nr. 3 și de relația acestuia cu edificiul nr. 2. Astfel, cercetarea s-a efectuat în suprafețele deja deschise în anii precedenți, respectiv în suprafețele C21–23. Pentru rezolvarea unor probleme de ordin stratigrafic s-au cercetat și zone din suprafețele C18–19, ocazie cu care s-a desființat și o parte din mariorul stratigrafic dintre acestea (în dreptul carourilor 1–5).

Edificiul nr. 3⁸⁵.

Cercetările din acest an s-au concentrat tot în zona porticului⁸⁶ identificat anterior în zona de N a edificiului și din care fuseseră cercetate zidurile limită de est (Z40) și sud (Z30), șapte baze de coloane⁸⁷ și două bazine⁸⁸, pe alocuri fiind surprinse și porțiuni din substructura nivelului de funcționare. Investigațiile din campania 2014 au pus în valoare existența a încă două bazine dispuse între bazinul nr. 1 și 2⁸⁹ și la o distanță de 1,50–1,80 m de rândul de baze de coloane (P4–6). Și aceste bazine sunt adosate zidului Z40 (deși zidul este demantelat puternic în dreptul bazinului nr. 4), iar distanța dintre bazine este de 0,90 m, acestea fiind aliniate la distanțe egale. Aceste două bazine sunt construite în aceeași manieră cu precedentele și anume tegule legate cu mortar, iar interiorul acestora este fasonat cu mortar hidrofug. Pe alocuri, marginile sunt întărite cu pietre sau tegule. Bazinul nr. 3, de formă rectangulară⁹⁰, are latura de est mai îngustă decât celelalte trei, iar pe centru are amplasat (la fel ca la bazinul nr. 1) un bloc de calcar cioplit la interior, având forma unei cuvete⁹¹. Bazinul nr. 4⁹², de formă rectangulară, are de asemenea o cuvetă pe centru⁹³, iar în colțul de SV este încadrat un bloc de calcar, în care s-au sculptat 3 trepte (asemănător cu cea din bazinul 1), treapta de sus fiind mai înaltă decât celelalte două. Numărul mare de *tegulae* și *imbrices* de la suprafață (până la conturarea marginilor) și concentrate pe centru indică faptul că acest bazin (dacă nu cumva toate) avea un acoperiș. Chiar dacă bazinul nr. 2 (ultimul într-o succesiune de la S la N) era foarte deteriorat, se poate afirma că cele 4 bazine sunt asemănătoare ca dimensiune, formă și modalitate de construcție. În stadiul actual de cercetare este foarte greu de precizat care este funcționalitatea acestor bazine, mai ales că există posibilitatea să fi fost acoperite (decă să nu fi funcționat ca impluvii), dar nici nu a fost sesizată vreo modalitate de aducțiune a apei. Faptul că acestea sunt finisate la interior cu mortar hidrofug, indică utilizarea unor lichide în interior,

însă funcționalitatea cuvetelor centrale și a blocurilor cu trepte ne scapă deocamdată.

Cercetările au continuat la N de bazinul 2, unde au fost descoperite mai multe tegule din pavajul porticului (dispuse de-a lungul zidului Z40, păstrate pe două rânduri), confirmând astfel ipotezele formulate anterior⁹⁴. Nu a fost finalizată cercetarea asupra traseului zidului Z40 și nici a zonei anexei porticului (la E de zidul Z40), elementele surprinse în această campanie doar completând informații anterioare.

A continuat cercetarea asupra a trei gropi, din diverse puncte ale edificiului (suprafețele 18–19 și 22), gropi despre care presupunem că au fost făcute pentru extragerea lutului pentru nivelări din diferite momente ale edificiului termal. Din aceste gropi a fost recoltat un bogat și divers material arheologic, în special ceramic (vase de uz comun și de lux, opaițe, teracote etc.) databil, la o primă evaluare, mai ales în secolul al II-lea p. Chr., dar și piese din sticlă, bronz și fier (fragmentare).

Abstract

In the campaign 2014 (for ancient *Durostorum* and previous research on this site see n. 1) we have resumed research in Sector I *Thermae*, aiming at discovering details concerning the Building no. 3, and stratigraphic relationship with the Building no. 2.

Building no. 3 (see n. 2 and 3). The investigations bring new details about the portico. Two new rectangular basins were investigated; they were made of bricks bound with waterproof mortar (like others two discovered in the campaigns from 2010 and 2013). New evidence about the functional level of the portico were also explored.

57. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța

Punct: Păcuil lui Soare

Sectorul: Poartă

Nr. Autorizație: 54/2014

Cod sit: 62547.02

Cod LMI: CT-I-s-A-02720

Perioada desfășurării campaniei: octombrie 2014

Colectiv de cercetare: arheologie: Oana Damian (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, responsabil de șantier)

14, p. 61–70. Rezultatele cercetărilor arheologice de la Ostrov (*Durostorum*) punctul Ferma 4 sunt publicate în rapoartele anuale (CCA), din campania 1997 până în prezent.

⁸⁵ Despre această clădire, vezi CCA 2014, p. 99 cu nota 2.

⁸⁶ Vezi CCA 2013, p. 99, nota 3.

⁸⁷ CCA 2013, p. 98

⁸⁸ Pentru bazinul 1, vezi CCA 2011, p. 88, iar pentru cel de-al doilea, vezi CCA 2013, 98.

⁸⁹ Cele două bazine se păstrează mai bine decât bazinul nr. 2, dar mai prost conservate decât bazinul nr. 1, ele fiind numerotate în ordinea descoperirii și anume bazinul nr. 3 la S de bazinul nr. 2, iar bazinul nr. 4 la N de bazinul 1 și la S de bazinul nr. 3.

⁹⁰ Dimensiuni exterioare 1,83×2,04 m, interioare 1,23×1,22 m; h maxim păstrat = 0,75 m.

⁹¹ Cuvetă: L = 0,35 m, l = 0,30 m, gr. marginii = 0,09–0,10 m, adâncimea = 0,11 m.

⁹² Dimensiuni exterioare 2,04×2,20 m, interioare 1,29×1,24 m, h maxim păstrat = 0,45 m.

⁹³ Cuvetă: L = 0,39 m, l = 0,34 m, gr. marginii = 0,09 m, adâncimea = 0,05 m.

Săpăturile arheologice sistematice inițiate în anul 1956 și continuate până în prezent au pus în evidență, în capătul nord-estic al insulei Păcuil lui Soare, existența unei cetăți construite a *fundamentis* de către bizantini la sfârșitul secolului al X-lea, astăzi distrusă în cea mai mare parte de apele Dunării. Începând cu primii ani ai veacului al XI-lea, cetatea de la Păcuil lui Soare își pierde caracterul eminate de bază navală, la adăpostul zidurilor cetății urmând să se desfășoare o intensă viață care va dura, cu o întrerupere în secolul al XII-lea, determinată de un incendiu provocat de invazia cumanilor din 1094, până în prima jumătate a secolului al XV-lea, momentul ocupării Dobrogei de către turci. În privința viețuirii, au fost înregistrate din punct de vedere stratigrafic, doar în interiorul perimetrului fortificat al așezării, șase niveluri de locuire. Viețuirea din așezarea insulară este atestată de descoperirile de locuințe adâncite și de suprafață, cu pereții

⁹⁴ Cercetările anterioare (vezi CCA 2013, p. 99) aduseseră indicii în ceea ce privește substructura unui pavaj, fără a surprinde *in situ* și pavajul.

sprîjiniți pe temelii de piatră, de cuptoare și materiale arheologice precum ceramică, unelte de metal, os sau piatră, arme și piese de harnașament, podoabe, ce evidențiază preocupările locuitorilor de aici: practicarea metalurgiei fierului, prelucrarea metalelor neferoase, olăritul, practicarea prelucrării lemnului, meșteșugul lucrului în piatră, în os și corn, meșteșugul casnic al prelucrării fibrelor textile, pescuitul, o parte din produsul rezultat în urma acestor activități fiind probabil comercializat. A fost cercetat totodată și cimitirul aparținând așezării medievale din secolele XIII–XIV, amplasat în zona porții de nord, dezafectate, a cetății.

În campania 2014, cercetările au fost reluate în sectorul *Poartă*, în cadrul suprafeței S I U. Deschisă în 2000 pentru epuizarea cercetării locuirii din zona de nord-vest a cetății, această suprafață, amplasată la o distanță de circa 30 m spre sud față de poarta de nord a cetății, la sud de S I T, era orientată N-S, cu dimensiunile (de atunci) de 8,50 × 5,00 m, fiind extinsă succesiv, în 2005, 2007, 2013, pentru regularizarea malurilor, ajungând la dimensiunile de 9,80 × 6,40 m. În 2014, suprafața a fost extinsă spre nord, ajungând la dimensiunile de 10,60 × 6,50 m. După curățarea suprafeței de vegetație și de depunerile aluvionare acumulate după campania din 2013 din cauza variațiilor nivelului Dunării, cercetarea s-a reluat de la o adâncime medie de aproximativ 1,20 m, atingându-se o adâncime de 1,40 m.

Stratigrafia zonei, acoperind perioada medievală a așezării, cunoscută deja din cercetările anterioare, prezintă următoarea succesiune: 1. pământ provenit din săpăturile anterioare, depus într-un strat gros de 0,30–0,40 m, conținând materiale ceramice amestecate; 2. strat vegetal – castaniul de pădure, cu aspect mazăros, gros de 0,25–0,40 m; 3. strat castaniu mazăros, foarte asemănător cu cel de mai sus, conținând pigmenți de cărămidă și fragmente ceramice, gros de 0,15–0,25 m, databil la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea; 4. strat cenușiu granulos, conținând pietre, pigmenți de chirpici, gros de 0,15–0,35 m, databil în secolul al XIV-lea; 5. strat cenușiu mai compact, conținând pietricele, pigmenți de cărbune și de chirpici, resturi de vetre și de podele de locuințe, gros de 0,20–0,40 m, databil în secolul al XIII-lea – începutul secolului al XIV-lea; 6. strat cenușiu, mai compact, cu tentă cafenie din cauza contactului cu stratul următor, conținând pietre, chirpici, pigmenți de cărbune, gros de 0,15–0,25 m, databil în secolul al XIII-lea;

În S I U, nivelul aparținând sfârșitului secolului al XIV-lea – începutului secolului al XV-lea, reprezentat de obicei de un strat de pământ cu o culoare ușor castanie, măturie a incendiului care a pus capăt vieții în cetate, se prezintă sub forma unui strat de pământ cenușiu gălbui extrem de dur, gros de 0,50 m, puternic pigmentat cu chirpici, cărbune, mortar, conținând numeroase pietre, fără complexe arheologice reperate, constituind de fapt nivelul de abandon al așezării insulare. Nivelul aparținând celei de-a doua jumătăți a secolului al XIV-lea constă dintr-un strat de pământ cenușiu brun, puternic pigmentat cu chirpici, cărbune, mortar.

Extinderea săpăturii spre nord nu a mai condus la descoperirea altor complexe funerare, cum ar fi putut sugera descoperirea în campania anterioară a trei morminte, situate la o distanță destul de mare de ceea ce se considera limita sudică a acestui cimitir.

În partea nordică a S I U a fost descoperită o locuință de suprafață, cu dimensiunile de 4,70 × 4,40 m, identificată după resturile pereților de chirpici, cu lățimea de 0,50 m, o grupare de pietre, cu aspect de pavaj, realizat din pietre refolosite de

dimensiuni diferite și poziționate neglijent, cu dimensiunile de 2,40 × 1,80 m și resturile de podea de pământ galben bălătorit. Locuința aparține, probabil, după poziția stratigrafică și materialul ceramic, nivelului de locuire din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. A fost recuperată o mare cantitate de ceramică și de material osteologic animal.

Este necesară atât continuarea cercetării S I U pentru epuizarea nivelurilor ocupaționale din această zonă, cât și extinderea acestei suprafețe spre est, pentru controlarea limitelor necropolei medievale.

58. Păuca-Biserica Ungurească com. Păuca, jud. Sibiu

Nr. Autorizație: 60/12.06.2013

Cod sit: 145239.04

Colectiv: Ioan Marian Țiplic, Cosmin Ioan Ignat (Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu); Maria Emilia Țiplic (Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu); George Tomegea (Complexul Național Muzeal ASTRA Sibiu).

Perioada desfășurării campaniei: iulie-august 2013

Cercetarea arheologică s-a realizat în perioada 14 – 31 iulie 2014. Având în vedere confirmarea existenței unei necropole de incinerare din secolele VIII–IX, prin descoperirea a cinci urne funerare (întregi sau fragmentare) în cadrul cercetărilor din anii 2012 și 2013, scopul cercetării din 2014 a fost delimitarea pe latura sudică a întinderii cimitirului.

Au fost trasate 5 secțiuni.

S 10 (4 × 3 m) a fost trasată la vest de S 9/2013 cu un martor de 0,20 m. La -0,64 m adâncime a fost descoperită o urnă funerară (U6) decorată cu linii paralele slab încizate ce conținea oase calcinate, cărbuni și pământ. A fost descoperită aproape de profilul de vest. În colțul sud-vestic a fost dezgolită o groapă goală de formă dreptunghiulară.

S11 (3 × 3 m) a fost trasată la vest de S10, cu latura nordică retrasă cu 1 m, fiind lăsat un martor de 0,20 m.

S12 (4 × 3 m) a fost trasată la 7 m vest de S11 și retrasă spre nord cu 1 m. La -0,40 m adâncime au fost descoperite U7 și U8, foarte aproape una de alta. Din U7 s-au păstrat doar trei fragmente ceramice decorate cu linii paralele orizontale. U8 este întreagă, dar a fost descoperită în stare fragmentară, gura intrând din cauza greutatea pământului în interiorul corpului. În urnă au fost descoperite oase calcinate, cărbuni și pământ. Vasul este decorat cu linii paralele orizontale. În exteriorul urnelor și între ele au fost descoperite mai multe bucăți de cărbune.

S13 (3 × 3 m) a fost trasată la 2,40 m est de S9 fiind aliniată cu latura sudică a acesteia. În colțul nord-estic, la -0,40 m adâncime, a fost descoperit un mic fragment dintr-o urnă, decorat cu linii paralele urmate de o linie în val.

S14 (4 × 3 m) a fost trasată la 0,20 m vest de S12, latura sudică fiind retrasă cu 1 m față de aceasta. La -0,50 m adâncime au fost descoperite alte două urne (U9 și U10) foarte aproape una de cealaltă. Urnele sunt aproape întregibile și conțineau oase calcinate, cărbuni și pământ. Vasul din U9 este neornamentat, iar cel din U10 este decorat imediat sub buză și pe corp cu motivul în ochi. În exteriorul urnei din U10 a existat un obiect de fier, dar care nu s-a păstrat, fiind observat doar pigmentul de oxid de fier pe exteriorul vasului.

Necropola se încadrează din punct de vedere cronologic între secolele VIII-IX și face parte din ceea ce Kurt Horedt numea *grupul Mediaș*⁹⁵.

La săpături au participat masteranzii Corina Hopârtean și Alexandru Cioltei, precum și studenți din cadrul Universității „Lucian Blaga” Sibiu.

Abstract

Archaeological research was carried out from 14 to 31 July 2014 and proved the existence of a cremation cemetery (8th-9th centuries), being discovered until now 10 urns whole or fragmentary (5 urns in the years 2012 and 2013 and 5 in 2014).

Bibliografie

Horedt 1965 - Horedt, Kurt, *Un cimitir din sec. IX-X e. n. la Mediaș*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai*, serie Historia, II.

Horedt 1976 - Horedt, Kurt, *Die Brandgräberfelder der Mediașgruppe aus dem 7.-9. Jh. In Siebenbürgen*, în *Zeitschrift für Archäologie* 10.

Horedt 1979 - Horedt, Kurt, *Die Brandgräberfelder der Mediașgruppe aus dem 7.-9. Jh. In Siebenbürgen*, în *Rapports du 11e Congrès International d'Archéologie Slave*, tom I, Bratislava.

Țiplic 2002-2003 - Țiplic, Ioan Marian, *Necropolele de tip Mediaș din Transilvania*, în *Acta Musei Napocensis*, 39-40 II.

Tomegea 2012 - Tomegea, George, *The analysis of the cremation graves of the birtual necropolises of Transylvania (7th and 9th centuries)*, în *Brukenenthal. Acta Musei*, VII.1.

59. Pietrele „Măgura Gorgana”, com. Băneasa, jud. Giurgiu

Nr. Autorizație: 64/2014

Cod RAN 101038.01

Cod LMI: GR-I-s-B-14814

Colectiv: Responsabil științific - prof. dr. Alexandru Vulpe și prof. dr. Svend Hansen; Colectivul de cercetare: prof. dr. Svend Hansen, dr. Agathe Reingruber (DAI-Eurasien Abteilung, Berlin); Meda Toderaș (IAB), analize arheozoologice- dr. Norbert Benecke, dr. Ritchie Kenneth (Centre for Baltic and Scandinavian Archaeology, Schleswig), analize palinologice- dr. Reinder Neef (DAI-Eurasien Abteilung, Berlin), restaurare- Maximilian Breu, Julia Menning; prelucrarea ceramicii - Katrin Beutler (Institut für Vor- und Frühgeschichte, Leipzig); prelucrarea obiectelor de silex - dr. Ivan Gatsov, Petranka Nedelcheva (Nov Bilgarski Universitet, Sofia); analize traseologice - dr. Marvin Kay (Department of Anthropology, University of Arkansas), prelucrarea rășnițelor din piatră - Ute Koprivc (DAI-Eurasien Abteilung, Berlin); prelucrarea obiectelor din os și corn - Petar Zidarov (Nov Bilgarski Universitet, Sofia) documentare grafică - Paul Petric (Univ. Babeș-Bolyai, Cluj Napoca), documentare fotografică - dr. Tilmann Vachta (DAI-Eurasien Abteilung, Berlin), Olivier Joumarin, Michael Müller (DAI-

Eurasien Abteilung, Berlin), Sven Brummack, Mehmet Karacak, (Institut für Prähistorische Archäologie, Freie Universität Berlin), Găvan Alexandra (Univ. Babeș-Bolyai, Cluj Napoca), Ivan Suvandziev (Nov Bilgarski Universitet, Sofia).

Instituțiile organizatoare a cercetării arheologice: Institutul de Arheologie “Vasile Pârvan” din București și Institutul German de Arheologie (Deutsches Archäologisches Institut), secția Eurasia.

Perioada de cercetare: 21 iulie - 30 august 2014

Cercetările arheologice din tell-ul de la Pietrele-Măgura Gorgana fac parte dintr-un proiect comun de cercetare româno-german (**Pietrele Archaeological Project**) inițiat de Institutul de Arheologie “Vasile Pârvan” din București și Deutsches Archäologisches Institut, Eurasien Abteilung.

În campania 2014 obiectivul urmărit a fost continuarea cercetărilor sistematice în așezarea de tip tell și în așezarea plană din jurul tell-ului.

Pe tell activitatea de cercetare din anul 2014 s-a desfășurat în cele două suprafețe (suprafața B și suprafața F). În așezarea plană din jurul tell-ului a fost extinsă spre nord și est suprafața T, cercetată și în anii precedenți (2012 și 2013).

Suprafața B

În suprafața B cercetarea a continuat în partea sudică și estică urmărindu-se astfel dezvoltarea contextelor identificate în campania trecută. Astfel, a fost epuizat stratul de nivelare, în mijlocul suprafeței fiind identificată o nouă structură de locuire, arsă, ușor înclinată spre sud, puternic afectată de intervenții ulterioare. Vatra (P14B375), localizată în colțul de NE, avea un singur nivel pavat cu pietre, de sub care au fost recoltate 5 vase întregibile (fig.1). În partea SV a secțiunii s-a continuat cercetarea structurii de locuire identificată în campania trecută. Astfel s-a observat că podeaua are trei niveluri de refacere, iar de-a lungul peretelui de nord (P14B518) au fost identificate 11 gropi de par, cu pietre dispuse împrejur, pentru susținere (fig.2). Lângă perete a fost descoperite un depozit alcătuit din 16 lame de silex (P14B330, fig. 3).

Suprafața F

În suprafața F cercetarea a continuat în stratul de nivelare de culoare gri-închis, lutos. În partea de NV a fost cercetat un cuptor de formă trapezoidală (P14F423), cu colțurile rotunjite (fig.4). Cuptorul aparține unei structuri de locuire arsă, ale cărei resturi au fost observate odată cu epuizarea stratului de nivelare. Resturile noii structuri arse se întind pe toată suprafața deschisă și urmează a fi cercetate în campania viitoare (fig.5). În partea nordică, lângă cuptor a fost cercetată o zonă cu foarte multe scoici și de animal.

Suprafața T

Secțiunea deschisă în anul 2014 a înglobat în partea sudică secțiunea T din anul 2013, descoperirile datate în neolitic din campaniile trecute reprezentând motivația extinderii săpăturii din anul curent. Astfel, a fost urmărită dezvoltarea spre nord a masei de chirpic ars suprinșă în campania 2013.

Pe parcursul cercetării au fost identificate oase umane singulare, la diferite adâncimi, precum și o structură rectangulară din pietre cu materiale arheologice de factură Dridu (P14T624, fig.6).

Masa de chirpic (P14T626) se întindea pe aproape toată suprafața deschisă, bucățile masive de chirpic prezentau

⁹⁵ Horedt 1965, 7-25; Horedt 1976, 35-57; Horedt 1979, 385-393; Țiplic 2002-2003, 9-24; Tomegea 2012, 101-115.

impresiuni de bărne (fig.7). Printre chirpici au fost găsite vase întregi și întregibile, greutăți din lut, oase de animale, pietre, etc.

În campania 2014 din diverse contexte arheologice au fost spălate și analizate eșantioane de sol, pentru identificarea resturilor faunistice ihtiologice.

Au fost colectate probe de sol pentru analize sedimentologice și arheobotanice și bucăți de lemn și cărbune pentru datarea cu radiocarbon și analize dendrocronologice.

Bibliografie

S. Hansen, M. Toderas, A. Reingruber, D. Nowacki, H. Nørgaard, D. Spänu, J. Wunderlich, Die kupferzeitliche Siedlung Pietrele an der Unteren Donau. Bericht über die Ausgrabungen und geomorphologischen Untersuchungen im Sommer 2010. Eurasia Antiqua 17, 2011, 45-120.

S. Hansen, M. Toderas, A. Reingruber, J. Wunderlich, N. Benecke, I. Gatsov, E. Marinova, M. Müller, Ch. Nachev, P. Nedelcheva, D. Nowacki, A. Röpke, J. Wahl, St. Zäuner, Pietrele an der Unteren Donau. Bericht über die Ausgrabungen und geomorphologischen Untersuchungen im Sommer 2011. Eurasia Antiqua 18, 2012 (în print).

60. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău

Punct: Gruia Dării

Cod sit: 48539.01

Cod LMI: BZ-I-s-B-02261

Colectiv: Valeriu Sirbu - responsabil științific (M Brăilei), Sebastian Matei, Daniel Costache, Laurențiu Grigoraș, Roxana Munteanu, Daniel Garvăn (MJ Buzău), Diana Davincă (IAB).

În această campanie ne-am propus continuarea cercetărilor pe *Platou*, în secțiunile S11 și S12, pentru a cerceta integral complexele descoperite în campaniile trecute, precum și avansarea în nivelele din epoca bronzului și eneolitic. De asemenea, s-a continuat cercetarea în secțiunile S26 și S27, situate în zona fortificației, la capătul de vest al S2.

Totodată, s-a urmărit deschiderea de noi suprafețe în interiorul incintei, dar și în afara acesteia. Astfel, au fost deschise 4 noi secțiuni, cu dimensiunile de 4x4 m (S28-S31), plasate la sud de S11 și S12, scopul fiind acela de a documenta noi complexe din sec. I p. Chr., când situl a devenit o zonă sacră. Trebuie precizat faptul că de 9 ani nu au mai fost cercetate asemenea complexe, săpătura concentrându-se pe nivelele dacice mai timpurii, precum și pe vestigiile din epoca bronzului și a fierului. De asemenea, au fost deschise două secțiuni, S32 și S33, în afara incintei, pe platoul din vecinătate, cu scopul de a verifica stratigrafia și de a documenta posibile complexe. S32 avea dimensiunile de 10 x 2 metri, iar S33 de 6 x 2 metri.

Cercetările din epoca eneolitică

În campania din anul 2014 ne-am propus sondarea platoului situat pe latura de V a fortificației dacice. Au fost trasate două secțiuni paralele, acestea primind siglele S. 32 și S. 33.

Secțiunea 32 a fost amplasată la circa 5 m NV de S1, perpendiculară pe aceasta. A avut orientarea SE-NV, dimensiunile de 2 x 10 m și a fost împărțită în carouri cu latura de 2 m.

Stratigrafia:

- nivelul vegetal, cu grosime ce variază între 0,04 și 0,10 m;

- strat de culoare negricioasă, mazăros, conține fragmente de lipitură arsă, puține resturi osteologice și fragmente ceramice ce pot fi atribuite mai multor epoci (epoca fierului, epoca bronzului și neo-eneolitice). Grosimea acestuia variază între 0,15 - 0,30 m, fiind mai gros spre capătul de SE.

- următorul nivel constă într-un pământ de culoare brun-negricioasă sau brun-castanie, cu numeroase fragmente ceramice și osteologice, dar și unelte sau așchii de silex în amestec. În cadrul acestui nivel, în c. 1-2, a fost identificată o structură notată cu **sigla CPL 249**. Aceasta se prezintă sub forma unei alveolări cu pereții oblici, deschiderea la gură de circa 2,80 m și adâncimea de 0,85 m, de la nivelul de săpare, și circa 1 m de la nivelul actual de călcare. Fundul alveolării era denivelat și avea o lățime de circa 1,60 m. A fost surprins pe toată lățimea secțiunii, fiind interpretat ca un posibil șanț. În umplutura CPL 249 au fost descoperite fragmente ceramice neo-eneolitice amestecate (Starčevo-Criș și Cucuteni B). Chiar dacă cercetarea complexului s-a făcut pe o suprafață redusă, putem susține că șanțul a fost săpat în perioada Cucuteni, materialele Starčevo-Criș fiind antrenate odată cu excavarea șanțului. În c. 3-5 stratul brun-negricios atinge grosimea de maxim 0,50 m și conținea foarte puține materiale arheologice.

- ultimul nivel este reprezentat de sterilul arheologic (argilă de culoare albicioasă-gălbui, foarte dură, cu conglomerate de calcar cochilifer în compoziție).

Secțiunea 33 a fost trasată paralel cu S. 32, la 5 m E de aceasta, scopul fiind acela de a observa / cerceta traseul CPL 249. Dimensiunile secțiunii au fost de 2 x 6 m. A fost săpată până la adâncimea de 0,50 m și nu a fost epuizată. În c. 1-2 a fost surprins același tip de structură, ca și în S. 32, pe latura de NV a amenajării fiind observat și un aliniament de pietre. Deoarece se dorește extinderea secțiunii și cercetarea complexului pe o suprafață mai mare, această secțiune a fost închisă înainte de a fi epuizată.

Cercetările din epoca bronzului.

Vestigii atribuite epocii bronzului, respectiv culturii Monteoru, au fost cercetate în campania din acest an, în principal, în secțiunile S11, S12, precum și în secțiunea S32. În acest an au fost descoperite și cercetate patru structuri de locuire de tipul locuințelor de suprafață (complexele 238 și 250, în secțiunea S12, și complexele 241 și 242, în secțiunea S11), patru gropi (complexele 237 și 244, în secțiunea S12, și complexele 239 și 240, în secțiunea S11), precum și o vatră – complex 253, în secțiunea S12. Fragmente ceramice din epoca bronzului au fost identificate, în poziție secundară și cu prilejul cercetării secțiunii S32, secțiune aflată în zona de sud-vest a platoului de la *Gruia Dării*, în afara incintei fortificate din epoca fierului.

În zona secțiunilor S11 și S12 depunerea din epoca bronzului nu a fost epuizată, prin urmare considerații privind grosimea acesteia precum și concluzii legate de caracterul ei nu pot fi deocamdată enunțate. În actualul stadiu al cercetărilor putem afirma faptul că în zona zidului de incintă din epoca fierului depunerea din bronzul târziu a fost afectată, în diferite grade, prin amenajări antropice din perioada geto-dacică; depunerile corespunzătoare perioadei de utilizare a stilurilor ceramice Ic2-Ic3 au o grosime medie de 1,50/1,70 m și reprezintă consistența locuirii din această perioadă a platoului de la *Gruia Dării*; și în această campanie, alături de descoperirile din secțiunile cercetate în anii anteriori (S15, S16, S17, dar mai ales S19) se confirmă existența unei depuneri consistente – atât din punct de vedere al duratei de locuire, cât și al numărului mare de complexe– atribuită

etapelor timpurii ale culturii Monteoru, etapă caracterizată de utilizarea stilurilor ceramice de factură Ic4.

Cel mai interesant complex din epoca bronzului cercetat în această campanie este **Complexul 242**, din S11. Acesta reprezintă un rest dintr-o structură de locuire, identificată la cota de - 1,43/- 1,48 m față de nivelul actual de călcare, pe o suprafață de 2,70 x 2,30 m. După demontarea distrugerii, constituită dintr-o masă de lipitură arsă, s-au putut observa amprente de la opt bârne/loazbe din lemn, cu dimensiuni ce variază între 1,42 m lungime și 0,14 m diametru. Ținând cont de orientarea acestora suntem de părere că nu au făcut parte din structura de lemn a construcției, ci au fost adosate peretelui, pe interior, fiind surprinse pe loc în momentul incendiului. Poziția stratigrafică, precum și puținele fragmente ceramice descoperite permit atribuirea complexului 242 unei etape corespunzătoare utilizării stilurilor ceramice Ila/b ale culturii Monteoru.

Cercetările din a doua epocă fierului

În această campanie au fost descoperite o serie de complexe noi, dar au fost cercetate și complexe descoperite în campaniile anterioare, cum ar fi, de exemplu, complexe 204, 228 și 229, toate reprezentând gropi. De asemenea, au fost descoperite 6 complexe noi, dintre care 3 structuri circulare de piatră ce s-ar putea încadra în categoria depunerilor de tip moviliță (complexele 246, 247 și 252).

Un complex foarte interesant este **complexul 245**. Acesta are o formă rectangulară cu dimensiunile vizibile de 2,40 x 1,20 m (într-un profil de NE). Se prezintă ca o aglomerare de bolovani mici așezați ca un pavaj, iar pe margine se aflau bolovani mari. Acest complex a fost observat la cota de -0,20/0,25 m. Un complex oarecum asemănător a fost cercetat în 2007-2008 pe **Terasa 1**.

În zona fortificației s-a lucrat în secțiunile S26 și S27. În S26, deși s-au îndepărtat trei rânduri de bolovani, nu s-a observat clar paramentul interior al zidului. Deși paramentul exterior s-a putut observa la suprafață în imediata apropiere a S26, totuși în această secțiune el nu s-a conturat clar. Trebuie luată în calcul posibilitatea ca acesta să fie alunecat la vale. În S27 ne-am adâncit la -1,80 m față de nivelul de dărâmătură al zidului, trecând printr-o succesiune de straturi, aglomerări de bolovani și lentile, care par a marca succesiunea celor două faze de fortificare. Rămâne ca în campania următoare să clarificăm aceste aspecte subliniate mai sus.

Materialul arheologic descoperit în 2014 este deosebit de bogat și variat, extrem de fragmentat în strat și mai bine păstrat în complexe adâncite. Vasele ceramice sunt variate, dar predomină borcanle, fructiere, ceștile-opaiț, cămile, bolurile, pithoi, kantharoi, capacele, unele pictate cu vopsea roșie. Dintre piesele cele mai expresive descoperite în această campanie notăm: 10 mărele din sticlă policromă, o brățară din bronz, două fibule din fier și o fibulă din bronz de tip Norrico-Pannonic, datată în a doua jumătate a sec. I p. Chr., unelte din fier, cum ar fi cuțite, dălți, seceri, scoabe, dar și numeroase fusaiole și jetoane.

În campania din 2015 ne propunem epuizarea secțiunii 12 (depunerea de epoca bronzului și eneolitic), cercetarea nivelului cu depuneri din sec. I p. Chr. din secțiunile 28, 29, 30 și 31 precum și continuarea săpăturii în zona fortificației – secțiunile 26 și 27.

Bibliografie.

V. Dupoi, V. Sirbu, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasele-Gruia Dării, județul Buzău (I)*, Buzău, 2001;

V. Sirbu, S. Matei, V. Dupoi, *Incinta dacică fortificată de la Pietroasa-Mică – Gruia Dării, com. Pietroasele, jud. Buzău (II)*, Buzău, 2005;

V. Sirbu, S. Matei, D. Costache, L. Grigoraș, G. El Susi, *Pietroasa Mică-Gruia Dării, jud. Buzău. Descoperirile din epocile eneolitică și a bronzului*, vol. III, Brăila-Buzău, 2011;

V. Sirbu, S. Matei, *Ritual and Inventory in a Dacian Sacred Enclosure – Pietroasa Mică-Gruia Dării (1st century BC-1st century AD)*, p. 155-182, în *Iron Age Sanctuaries and Cult Places in the Thracian World*, Proceedings of the International Colloquium Brașov, 19th – 2nd of October 2006, Brașov 2007;

V. Sirbu, *Les figurines anthropomorphes et zoomorphes découvertes dans l'enceinte sacrée dace de Pietroasa Mică-Gruia Dării (dép. de Buzău)*, p.177-193, în *Mélanges à la mémoire de Nicolae Conovici* (Eds. Al. Avram, V. Lungu, M. Neagu), Călărași, 2008;

V. Sirbu, *Figurine, statuete și capace antropomorfe și zoomorfe geto-dacice din Muntenia (sec. IV a. Chr.-I p. Chr.)*, Thracodacica, I (XXIV), 1-2, 2009, p. 37-69;

V. Sirbu, *A Sacred Dacian Enclosure at Pietroasa Mică-Gruia Dării: the center of a future archaeological park?*, CCDJ, XXVII, Călărași, 2010, p. 45-52;

S. Matei, Mousaios, XIV, 2009, p. 103-120;

V. Sirbu, Seb. Matei - *A Dacian Fortress from Pietroasa Mică-Gruia Dării*. In: "Settlements, Fortresses, Artefacts" - *The Thracians and their Neighbors in the Bronze and Iron Ages*, vol. I, Proceedings of The 12th International Congress of Thracology (Eds. Cr. Schuster, O. Cîrstina), Târgoviște, 10th -14th September 2013, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013;

V. Sirbu, Seb. Matei, *Pietroasa Mică – « Gruia Dării » : établissement, citadelle et lieu de culte à l'époque géto-dace (IVe s. av. J.-C. –Ier s. ap. J.-C.)*, Thracodacica, IV-V, SN, 2012-2013, p. 109-134;

V. Sirbu, Seb. Matei, M.-M. Ștefan, D. Ștefan, *The Geto-Dacian Cult Place from Pietroasa Mică-Gruia Dării, Buzău County (Romania)*, p. 341-369, Mousaios, XIX, Proceedings of the International Colloquium Residential Centres (dava, emporium, oppidum, hillfort, polis) and Cult Places in the Second Iron Age of Europe, Buzău (Romania), 23rd -26th October 2014, Buzău, 2014, p. 343-371;

V. Sirbu et alii, *Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău. Punct Gruia Dării*, CCAR, Buziaș, 2002, p. 233-235, pl. 82; CCAR, Covasna, 2003, p. 232-233, pl. 94; CCAR, 2004, Cluj-Napoca, p.232-234, pl. 51-B; CCAR, 2005, Jupiter-Mangalia, p. 271-274, pl. 30; CCAR 2006, Constanța, p. 267-268; CCAR 2007, Tulcea, p. 268-270; CCAR 2008, Iași, p. 225-227; CCAR 2009, Suceava, p.142-145, CCAR, 2010, p. 105-107; CCAR 2011, p. 104-106; CCAR 2012, p. 104-105; CCAR 2014, p. 58-59.

61. Pietroasele, com. Pietroasele, jud. Buzău

Punct: Edificiul cu hypocaust, Necropola 2

Nr. Autorizație: 32/2014

Cod RAN: 48496.17, 48496.05

Perioada de desfășurare a campaniei: 7 iulie – 19 septembrie 2014

Colectiv: dr. Eugen – Marius Constantinescu (responsabil de șantier), Gabriel Stăicuț, Cătălin Dinu (responsabili de sector) (Muzeul Județean Buzău)

Cercetările din această campanie au avut ca obiective: **a.** La *Edificiul cu hypocaust*: verificarea laturii de sud a incintei edificiului, verificarea situației din încăperea A, verificarea canalelor de evacuare a apelor uzate din încăperile D și E, verificarea traseelor exterioare ale canalelor de evacuare a apelor uzate, verificarea terenului situat la nord-vest de incinta edificiului; **b.** În *Necropola 2*: verificarea unei zone nesăpate din partea de nord-est a cimitirului și a unei suprafețe situată la sud de blocul-cămin.

Edificiul cu hypocaust (pl. 1.1). Pentru verificarea laturii de sud a incintei extinse a edificiului am trasat două casete: Caseta 2 cu dimensiunile 5,10 x 4,50 m, amplasată la vest de secțiunea S. VIII, și Caseta 3 cu dimensiunile 7,60 x 3,60 m, amplasată la sud de gardul ridicat între terenul pe care se află edificiul și terenul de la sud de acesta. De asemenea, am prelungit secțiunea S. VIII cu 5,20 m spre sud, iar între metri 20,50 și 23,20 am deschis o casetă, Caseta 5, pe latura de est a secțiunii.

În Caseta 2 au apărut două ziduri seci, fără legătură cu structurile edificiului cu hypocaust, și un fragment de zid legat cu mortar care continua și în S. VIII. Pentru a dezveli o parte mai mare din acest zid dincolo de limitele S. VIII spre est, am săpat Caseta 5, cu dimensiunile 2,70 x 1,00 m (pl. 2.1).

În Caseta 3 a apărut un fragment de zid legat cu mortar, prelungire a zidului de est al incintei edificiului cu hypocaust, câteva pietre din colțul de sud-est al zidului de incintă și un rest din fundația zidului de sud al incintei estinse, inclusiv porțiuni legate cu mortar (pl. 2.2).

În încăperea A am evacuat toate depunerile din anii 1977 – 1978. Am constatat că pilae-le care susțineau pardoseala au fost așezate pe un strat de mortar din var – nisip, gros de 2 – 8 cm, deus peste un pavaj din piatră de râu și de carieră. În zona praefurnium-ului, pilae-le erau amenajate din cărămizi dreptunghiulare cu dimensiunile 38 x 28 x 5/6 cm sau 38 x 16 x 5/6 cm, combinate câte două; în gura focarului pilae-le erau formate din câte o cărămidă; pilae-le de lângă zidurile de sud și de nord ale furnium-ului erau amenajate din cărămizi pătrate de 24 x 24 x 6 cm sau dreptunghiulare de 24 x 16 x 6 cm. Pe suprafața încăperii A, la est de praefurnium, au fost amplasate șapte rânduri de câte nouă pilae pe rând, amenajate din cărămizi pătrate de 18 x 18 x 6 cm sau de 19 x 19 x 6 cm (pl. 1.2); cărămizile din prima dimensiune erau fabricate din lut amestecat cu mult nisip, arse la galben-cărămiziu, iar cele din a doua dimensiune erau fabricate dintr-un material mai compact, mai bine presat, cu mai puțin nisip, ars la roșu intens, fiind mai grele decât cele din prima categorie de dimensiuni.

Canalele de sub pardoseala vizibilă a încăperilor D și E au fost amenajate din două rânduri de pietre așezate la distanța de 8 / 10 / 18 cm (pl. 3.2), fasonate cel puțin pe partea dinspre interiorul canalului. În încăperea E, capetele de nord și de sud ale canalului au fost amenajate din cărămizi așezate pe cant. În ambele încăperi canalul era acoperit cu cărămizi, de regulă, cu dimensiuni de 44 x 28 cm.

În exteriorul zidului de sud al edificiului, canalele de evacuare a apelor uzate au fost amenajate în două moduri: cele care evacua apele din bazinul B 1 Sud și din încăperea B au fost amenajate din două rânduri paralele de cărămizi cu dimensiunile 26 x 16 x 5 cm sau mai mici, așezate la distanță de

10 – 12 cm pe un pat de mortar din var – nisip, fiind acoperite pe toată lungimea cu cărămizi cu dimensiunile de 38/40 x 16/18 cm; canalul care evacua apele uzate din încăperea E a fost amenajat în forma unui triunghi isoscel cu vârful în sus (pl. 3.1).

Pe terenul situat la nord-vest de incinta edificiului cu hypocaust am deschis o secțiune, S. IX, cu dimensiunile 11,30 x 1,50 m, amplasată la 0,50 m vest de gardul de pe latura de est al fostei gospodării a lui Costel/Mircea Capotă, și la 9,50 m nord de limita de sud a acelei gospodării. La 1,00 m vest de secțiunea S. IX am amplasat o casetă, Caseta 4, cu dimensiunile 5,50 x 1,50 m. În secțiunea S. IX, carourile 1 – 2, și în Caseta 4, pe toată suprafața, la adâncimea de – 0,12/ – 0,30/ – 0,40 m a apărut un nivel compact de pietre aruncate, nu așezate. În secțiunea S. IX, caroul 6, la adâncimea de – 0,63/ – 0,70 m s-a conturat un complex de locuire, notat cu sigla L. 1; pentru cercetarea acestei locuințe am deschis o casetă, Caseta 6, cu dimensiunile 2,30 x 1,00 m; în această casetă, la adâncimea de – 0,52 / – 0,70 m a apărut un alt complex de locuire, notat L. 2. În locuința L. 1, la adâncimea de – 1,10 m se afla o vatră amenajată direct pe pământ din cărămizi romane fragmentare și din pietre de mici dimensiuni; la 0,20 m sud de vatră, pe același nivel cu aceasta, se afla o cărămidă romană cu dimensiunile de 28 x 14 x 5 cm. Ambele locuințe nu au fost epuizate.

În *Necropola 2*, situată în perimetrul sectorului administrativ al Stațiunii de Cercetare – dezvoltare Viti – Vinicolă Pietroasa, aflată la circa 1 km sud-vest de castrul roman, am deschis o secțiune S. XIII, cu dimensiunile 12,00 x 2,00 m, amplasată la 5,00 m nord de blocul-cămin construit în anul 1976 și la 5,50 m vest de blocul de locuințe. Caroiul secțiunii a fost făcut din 2 în 2 metri, cu punctul 0 amplasat la sud. În această secțiune, în caroul 1, la adâncimea de – 1,30 m, a fost descoperit un mormânt de înhumatie (M. 46), orientat sud – nord, cu inventar (pl. 4.2).

La sud de blocul-cămin am deschis o secțiune, S. XIV, cu dimensiunile 26,00 x 1,50 m (pl. 4.1). Caroiul a fost practicat din 2 în 2 metri, punctul 0 fiind plasat la nord. La limita dintre carourile 2 și 3, la adâncimea de – 0,86 m a fost localizat un mormânt de incineratie (M. 47), cu inventar; pentru cercetarea acestuia am deschis o casetă – Caseta A, cu dimensiunile 1,60 x 0,90 m. În carourile 5 – 7, la adâncimea de – 0,75/ – 1,14 m a apărut un complex de locuire – locuința L. 4; pentru cercetarea acestei locuințe am deschis o casetă – Caseta B, cu dimensiunile 3,10 x 1,50 m. Ceramica din umplutura locuinței este specifică culturii Dridu, sec. IX – XI, element de datare a complexului. Din lipsă de timp și de fonduri, Locuința L. 4 a fost cercetată parțial.

Mormântul 46 (pl. 5.1). Înhumat, matur, întins pe spate, orientat pe direcția sud – nord. Oasele scheletului bine păstrate. Brațele întinse pe lângă corp, palma stângă peste bazin, falangele palmei stângi în afara scheletului, falangele palmei drepte lipsesc. Rotula stângă și metatarsienele labei stângi lipsesc. Laba piciorului drept spre exterior. Craniul spre dreapta și în piept, țeasta spartă în mai multe fragmente, mandibula căzută. **Inventar:** 1. Fibulă de bronz cu piciorul întors pe dedesubt (pl. 7.1.b), resort bilateral format din câte cinci spine, arcul profilat, acul rupt, opritorul tubular; găsită sub mandibulă, peste vertebre. 2. Cataramă din fier ovală (pl. 7.1.a), puternic oxidată, ruptă în mai multe fragmente; găsită pe osul drept al bazinului. 3. Cuțitaș de toaletă din fier (pl. 7.1.c), cu lama lată scurtă, ruptă în două, vârful rupt lipsește, mâner ușor curbat; deus la partea superioară a osului drept al bazinului. 4. 43 de mărgelile poliedrice și aplatizate (pl. 6) din cornalină (?), depuse

la sud de craniu, lângă osul stâng al bazinului, la gât, în zona antebrațului drept, în zona cotului stâng.

Mormântul 47 (pl. 5.2). Incinerat în groapă și în urnă. Diametrul gropii: 0,90 x 0,70 m. De la rug au fost luate doar fragmente mici de oase, fără cenușă, care au fost depuse în groapă și câteva în urnă. Inventar: 1. Vas bitronconic (pl. 7.2.a), cenușiu, la roată, ușor deformat, fundul inelar neregulat, cu câteva impresii executate cu un obiect greu de precizat; depus spre marginea de sud – vest a gropii. 2. Fusaioală bitronconică (pl. 7.2.b), cenușie, finisată îngrijit, urme de ardere secundară. 3. Cataramă din fier (pl. 7.2.c), ovală, oxidată, cu spin din fier, trecut prin foc; se păstrează întreagă. 4. Cuțitaș din fier (pl. 7.2.d), rupt în două bucăți.

Locuința 4. În secțiunea S. XIV și Caseta B a fost localizat colțul de vest al locuinței. Pe laturile de vest și de sud s-au putut observa două gropi de par (pl. 4.3). Deasupra umpluturii, la adâncimea de – 0,73 m / - 0,93 m au apărut mai multe pietre de dimensiuni medii, care, probabil, fixau materialul din acoperișul locuinței. Din umplutura locuinței au fost recuperate: un vârf de săgeată cu trei muchii (pl. 8.3); o piesă realizată dintr-un os de animal, cu o perforație spre unul din capete, posibil o piesă de arc (?) (pl. 8.2); un fragment dintr-un obiect din os cu o perforație (pl. 8.4); un împungător/ perforator din os (pl. 8.1); trei brocuri de zgură metalică; fragmente ceramice lucrate la roată, decorate cu striuri orizontale, în val și combinate (pl. 8.5–26).

Abstract

The archaeological campaign of 2014 had the following objectives: a) The Edifice with hypocaust: verification of the south side of the enclosure wall, verification of room A, verification of the evacuation channels in rooms D and E, verification of the area located northwest of the enclosure wall; b) Necropolis no. 2: verification of the area northeast of the cemetery and the area located south of the block – house.

In this campaign we discovered two graves (M 46 – inhumation grave and M 47 - cremation grave) belonging to the 4th century necropolis and a dwelling, partially researched, dated between 9th-10th centuries .

62. Valea Doamnei, oraș Piatra Neamț, jud. Neamț

Punct: Poiana Cireșului

Nr. Autorizație: 83/2014

Cod RAN: 120735.04

Tip de sit: 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 113 (paleolitic superior)

Colectiv: dr. Elena-Cristina Nițu (responsabil științific) (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); prof. univ. dr. Marin Cărciumaru (Univ. „Valahia” din Târgoviște); dr. Ovidiu Cîrstina (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); dr. Gheorghe Dumitroaia (Complexul Muzeal Județean Neamț); dr. Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț); drd. Remus Dincă (Univ. „Valahia” din Târgoviște)

Perioada de desfășurare a campaniei: 8.08 - 29.08.2014

Situl Poiana Cireșului-Piatra Neamț este localizat pe valea Doamnei, zonă inclusă azi în orașul Piatra Neamț, la confluența râului Doamna cu Bistrița. Din punct de vedere stratigrafic,

așezarea prezintă cea mai lungă secvență geologică și culturală de Paleolitic Superior din această regiune. Cercetările de aici s-au desfășurat, cu unele întreruperi, din 1998 până în prezent. Din punct de vedere cultural, au fost săpate și descrise patru niveluri: un nivel epigravetian și trei gravetiene.

În afară de nivelul Epigravetian care este puternic derajat, nivelurile gravetiene sunt bine conservate, delimitate de strate sterile groase, foarte bogate din punct de vedere cultural, reflectând activități umane diverse: structuri de locuire, vetre, resturi faunistice, materiale litice foarte numeroase, zone cu pigmenți de ocru, o colecție bogată de unelte din os și corn, obiecte de artă (oase gravate, pandantive etc.). Trebuie spus că descoperirile de artă mobilă, date între 20.000 și 27.000 B. P., fac parte din patrimoniul mondial. Toate acestea, corelate cu existența mai multor tipuri de datări (C-14, OSL, paleomagnetism), fac din această așezare unul dintre siturile de referință cu cel mai vechi Gravetian din România și unul dintre cele mai vechi din Europa⁹⁶.

Circumstanțele și datele din teren, precum și rezultatele cercetărilor anterioare, au făcut subiectul a numeroase publicații din țară și străinătate, de aceea nu vom mai insista asupra lor în acest raport⁹⁷.

În campania din 2014 a fost deschisă o secțiune de 16 mp (SX1) în continuarea secțiunilor IX și X, obiectivul campaniei fiind săparea nivelului Gravetian I, cea mai bogată locuire din această așezare. Amplasarea secțiunii a fost determinată de observațiile și descoperirile făcute în anii precedenți: în SX a fost descoperit în 2013 un pandantiv din piatră gravat, printre puținele obiecte de podoabă de acest fel din Gravetianul estic, iar în SIX s-au identificat în 2011 numeroase materiale litice, osteologice și pigmenți de ocru, precum și o zonă de prelucrare a coarnelor de ren.

Metodologia de cercetare a respectat cele mai riguroase standarde de înregistrare și recuperare a materialului arheologic, precum și o conservare imediată a materialului osteologic. De altfel, aceeași metodologie modernă a fost utilizată și în campaniile

⁹⁶ M. Cărciumaru, M. Anghelinu, L. Steguweit, L. Niță, L. Fontana, A. Brugere, U. Hambach, M. Mărgărit, V. Dumitrașcu, M. Cosac, F. Dumitru, O. Cărlina, 2010, *The Pluristratified Upper Paleolithic Site From Poiana Cireșului, Piatra Neamț. Recent Results and Future Prospects*, in C. Neugebauer-Maresch & L. Owen (Eds.), *Aspects concerning the Middle and Eastern European Upper Paleolithic-Methods, Chronology, Technology and Subsistence*, Symposium Wien, 9-11 November, 2005, *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission ÖAW*, 2010, p. 209-219; L. Steguweit, 2009, *Long Upper Palaeolithic sequences from the sites of Poiana Cireșului, Bistricioara and Ceahlău-Dartsu (NE-Romania)*, *Preistoria Alpina*, 44, p. 33-38; C. Zeeden, U. Hambach, L. Steguweit, A. Fülling, M. Anghelinu, L. Zöller, 2009, *Using the relative intensity variations of the Earth's magnetic paleofield as correlative dating technique. A case study from loess with Upper Palaeolithic cultural layer at Poiana Cireșului, Romania*, *Quartär*, nr. 56, p. 175-185;

⁹⁷ L. Steguweit, 2009, *op.cit.*; L. Steguweit, M. Cărciumaru, M. Anghelinu, L. Niță, 2009, *Reframing the Upper Palaeolithic in the Bistrița Valley (northeastern Romania) Neue Untersuchungen zum Jungpaläolithikum im Bistrița Tal (Nordost-Rumänien)*, *Quartär*, 56, p. 139-157; C. Zeeden et al., 2009, *op.cit.*; M. Cărciumaru, M. Anghelinu, L. Niță, 2010, *The Upper Paleolithic in the Bistrița Valley (Northeastern Romania). An Overview of the Old Evidence*, in C. Neugebauer-Maresch & L. Owen (Eds.), *Aspects concerning the Middle and Eastern European Upper Paleolithic-Methods, Chronology, Technology and Subsistence*, Symposium Wien, 9-11 November, 2005, *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission ÖAW*, 2010, p. 49-63; M. Cărciumaru et al., 2010, *op.cit.*

anterioare de săpături, ceea ce implică o unitate a datelor obținute din acest sit în vederea valorificării lor în publicații.

Toate măsurătorile au fost luate de la un unic punct 0, stabilit de la începutul săpăturilor arheologice în 1998. Întreg materialul arheologic a fost înregistrat în sistem planimetric, fiecare artefact având pe fișa de înregistrare trei coordonate. De asemenea, poziția fiecărei piese a fost trecută și pe hârtie milimetrică. Delimitarea unor zone cu densități foarte mari de faună, nemă întâlnite în campaniile din anii precedenți, a impus decaparea nivelului Gravetian I prin folosirea exclusivă a unor spatule din lemn de diverse dimensiuni și a pensulelor, ceea ce ne-a permis recuperarea în condiții bune a materialelor faunistice, precum și a unor materiale de dimensiuni foarte mici (microlamele, fragmente de oase gravate). De asemenea, întregul sediment a fost tamisat, fiind astfel eliminate pierderile inerente unei săpături.

Caroiul a fost fixat la 1 m diferență în raport cu punctul 0, la fel ca și în secțiunile săpate în campaniile precedente, adâncimile menționate în continuare fiind raportate la caroiul. Secțiunea a fost împărțită în 16 carouri de 1 mp fiecare, numerotate A1-A6, B1-B6, C1-C2, D1-D2.

La sfârșitul fiecărei zi de săpătură, materialul a fost spălat, marcat și aranjat pe categorii tehnologice. De asemenea, faună a fost conservată și restaurată imediat cum a fost scoasă din săpătură, acest lucru fiind posibil prin prezența permanentă pe sit a unui conservator.

Materialul arheologic din nivelul Gravetian I se concentrează îndeosebi pe o grosime de aproximativ 35 cm, cu o densitate mai mare între 175 și 185 cm. Înregistrarea tridimensională a artefactelor, precum și observațiile din săpătură, ne-au permis individualizarea a trei locuri în cadrul acestui nivel, chiar dacă o delimitare clară a lor este destul de greu de realizat și nu poate fi absolutizată, mai ales că ansamblul artefactelor se înscriu unitar într-o tradiție gravettiană. Densitatea foarte mare, repartitia spațială, precum și observațiile preliminare asupra faunei descoperite (urme de prelucrare), implică existența unei zone de abataj și prelucrare a oaselor și coarnelor. În timp ce în anumite carouri predomină oase diverse de ren, cerb sau bizon (în principal în carourile A4-A6, B4-B5), în alte carouri asocierea artefactelor sugerează zone de prelucrarea cornului (coarne de ren sau cerb, galeți de diverse dimensiuni, unelte specifice, *burin*-ele predominând tipologic). Acest lucru este întărit și de numărul mare de unelte și arme din corn descoperite: vârfuri, netezitoare, străpungătoare și chiar un ac. Materialul litic prezintă o densitate relativ uniformă pe întreaga suprafață săpată, cu o variație puțin mai mare în zonele unde fauna este abundentă. Caracteristicile tehnice și tipologice sunt similare descoperirilor din anii precedenți (unelte predominante sunt *burin*-ele și, într-o măsură mai mică, măsură gratoarele, în timp ce lamelele *à dos* nu sunt prea numeroase), însă câteva diferențe se pot observa. Este evident un număr mai mare de microlamele simple și retușate fin, precum și câteva tipuri particulare, anume microlamele denticulate și lamelele *à dos* denticulate.

O caracteristică a zonei săpate sunt urmele de arsură și ocră în cantități foarte mare, care erau observabile încă de la intrarea în nivelul cultural, dar mai ales după demontarea zonei de abataj. Este greu de presupus că o cantitate atât de mare de ocră ar fi avut un caracter simbolic, mai ales că activitățile principale observate în suprafața săpată sunt abatajul, prelucrarea coarnelor și a uneltelor din piatră. Mai degrabă rolul său poate fi asociat cu aceste activități, fiind utilizat în prelucrarea pieilor de ren, activitate

evidentă în secțiunea săpată prin descoperirea unui străpungător, a unui ac și a numeroase netezitoare.

În afară de fauna deosebit de bogată și materialele litice numeroase, au fost descoperite mai multe obiecte de artă. Dacă pentru campania din anul 2013 cea mai reprezentativă descoperire a fost un pandantiv din piatră gravat cu motive geometrice și abstracte, fiind printre puținele obiecte de artă de acest tip descoperite în paleoliticul superior din Eurasia, anul acesta descoperirile de artă au fost mult mai numeroase. Printre piesele de artă, pe lângă câteva fragmente osteologice incizate încadrabile în schematismul gravetianului estic, se remarcă un pandantiv din piatră și două pandantive din canin de vulpe și dinte de cerb, precum și prima mărgea descoperită în paleoliticul din România, realizată din piatră. De asemenea, un metapod lateral de ren prezintă urme vizibile de prelucrare, morfologia piesei sugerând o figurină antropomorfă. De altfel, în Gravetian există o tradiție de utilizare a metapodilor pentru realizarea obiectelor de artă și chiar o imitare a formei acestora din alte materiale. În acest sens, putem aminti că în situl Afontova Gora, pe lângă un metapod incizat despre care s-a considerat că prezintă asemănări cu una din reprezentările de tip Venus de la Malta, a fost descoperită și o copie din fildeș a unui metapod. Realizarea unor copii de metapodii, în special din fildeș și în alte așezări din Rusia subliniază impactul care îl aveau metapodiile în conștiința oamenilor din această vreme, precum și valoarea lor simbolică conferită tocmai de faptul că, prin forma lor, sugerează silueta umană⁹⁸. Contextului descoperirii obiectelor de podoabă este similar pandantivului din piatră gravat descoperit anul trecut: pandantivele din dinte de cerb și vulpe, precum și mărgeaua de piatră, au fost descoperite sub zona de densitate maximă a materialelor, după demontarea materialelor faunistice, toate fiind găsite la circa 190 cm adâncime. De altfel, la această adâncime, materialele arheologice se diferențiază în unele aspecte în raport cu cele descoperite între 175-185 cm: densitatea osteologică este mult mai redusă, apar în număr mai mare plachete din gresie de dimensiuni similare, repartitia spațială este uniformă. Este vorba, probabil, despre o altă locuire, însă pentru definirea clară a acestui aspect sunt necesare săpături pe suprafețe mai mari, ceea ce ne propunem în campaniile viitoare.

Numărului impresionant de artefacte descoperite în această campanie (câteva mii de resturi faunistice și materiale litice) ne-a permis realizarea unei expoziții temporare la Muzeul Evoluției Omului și Tehnologiei în Paleolitic din Târgoviște dedicată săpăturilor din 2014 din situl Poiana Cireșului-Piatra Neamț.

Abstract

The main objective of the 2014 archaeological campaign at Poiana Cireșului-Piatra Neamț was the excavation of the Gravetian I layer, the richest cultural layer in this settlement. A section of 16 square metres was dug, located near the sections IX and X, excavated last years.

The high density of archaeological material, the spatial distribution, and preliminary observations on faunal remains (processing marks) demonstrated the existence of an area of butchering and processing of bones and antlers. This is reinforced by the large number of discovered antler tools and weapons (points, chisels, awls). The lithic material is now being analyzed,

⁹⁸ Abramov A., Anikovich M., Bader N., Boriskovsky P., Lubin V., Praslin N., Rogachev A., 1984: *Archaeology of the USSR*. 1984, Nauka, Moscow, 1984

but a few general features can be highlighted. The dominant tools are drills and to a lesser extent endscrapers, while backed bladelets are not very numerous. Compared with the tools discovered in previous years, some differences can be observed: a larger number of microblades simple and finely marginally retouched, and the presence of several particular types such as denticulated bladelets and denticulated backed bladelets.

Apart from the rich faunal remains and numerous lithic materials, were found also several art objects. Besides several incised bone fragments, some portable art objects stands out: two pendants made of deer tooth and fox canine, a stone pendant and a stone bead. Also a reindeer lateral metapodal presents visible marks, his morphology suggesting an anthropomorphic figurine.

63. Platonești, com. Platonești, jud. Ialomița

Punct: Platoul Hagieni – Valea Babii

Nr. Autorizație: 75/2014

Cod sit: 94410.12

Colectiv: Mircea-Victor Angelescu - responsabil (IAB Vasile Pârvan); Elena Rența, Simona Munteanu, Radu Coman - membri (Muzeul Județean Ialomița)

Punctul *Platoul Hagieni – Valea Babii* se află situat la cca. 1 km SE de satul Platonești, județul Ialomița.

Platoul Hagieni, a cărui înălțime domină cu cca. 60-70 m Ialomița și Dunărea, este delimitat de Lunca Ialomiței și de Brațul Borcea iar punctul în care s-au desfășurat cercetările este mărginit de *Valea Babii* și *Valea lui Paizan*, văi care pătrund adânc în terasă.

Cercetările din anul 2014 s-au desfășurat pe o suprafață situată în partea nordică a camerei funerare din tumulul T II, unde au fost trasate două casete cu dimensiunile 13 m x 9 m și 16 m x 2,50 m.

Pe suprafața acestor casete grosimea maximă a mantalei movei, pământ de culoare cenușie-negricioasă și granulat în care au fost descoperite materiale ceramice fragmentare și mici fragmente de chirpic, a fost de cca. 0,80 m. Mantaua movei suprapunea un strat de pământ de culoare cenușie-negricioasă destul de compact, cu o grosime de cca. 0,50 m, amestecat cu materiale ceramice specifice culturii Babadag, chirpic și fragmente de oase de animale. Următorul strat de pământ, de culoare cenușie-gălbui, cu grosimea maximă de cca. 0,40 m, suprapunea pământul galben, steril din punct de vedere arheologic.

Tumulul TII. Pe suprafața cercetată nu au fost descoperite morminte secundare. Singura descoperire cu caracter funerar făcută în campania anului 2014, un mormânt de înhumatie, probabil de femeie, se plasează anterior înălțării mantalei movei. Scheletul, cu orientarea NE-SV, era așezat pe spate cu brațele pe lângă corp și picioarele drepte și paralele. Craniul era ușor aplecat spre stânga. Cei doi cercei descoperiți, prin forma lor asemănătoare cu cea a două piese, considerate mărgeli în momentul descoperirii, aflate pe fundul camerei funerare centrale, par a asocia această ultimă descoperire cu monumentul funerar cercetat. Cerceii, de import grec, cu o formă amfroidală, înălțimea de cca. 3,5 cm, sunt lucrați din pastă de sticlă de culoare albastră și decorați cu câteva linii vălurite de culoare albă-gălbui pe diametrul maxim și cu câte o linie circulară la capete. Din sistemul de prindere au fost descoperite două inele minuscule, cu diametru de cca. 2-3 mm, lucrate din sârmă de bronz. Reamintim

că monumentul funerar cercetat a fost datat cu larghețe în perioada secolelor IV-III a. Chr., iar de analizele antropologice încă nu dispunem.

Așezarea hallstattiană. Din așezarea primei epoci a fierului aparținând culturii Babadag au fost descoperite trei gropi menajere cu diametrele gurii de 1,75 m x 1,45 m, 1,20 m x 1,10 m și 1,10 m x 1 m. Toate cele trei complexe arheologice au gura de formă ovală și sunt tronconice în secțiune. Pământul de umplutură, afânat și de culoare cenușie, era amestecat cu multă cenușă.

Din inventarul arheologic al celor trei complexe au făcut parte materiale ceramice fragmentare, fragmente de oase de animale, bucăți mărunte de chirpic și un frecător de rășniță lucrat din piatră. Așezării culturii Babadag i-a fost atribuită și o groapă de provizii cu gura de formă rotundă cu un diametru de cca. 1,45 m și tronconică în secțiune. Fundul gropii, situat la -1,67 m față de nivelul actual de călcare, era bine ars, având o culoare cărămizie-negricioasă și o duritate deosebită. Grosimea stratului de pământ ars era de cca. 4-5 cm. Urme de ardere s-au păstrat și pe pereți. În pământul de umplutură, de culoare negricioasă și bine afânat, ușor pigmentat cu pigmenți de culoare roșie, au fost descoperite câteva mici fragmente ceramice, neconcludente ca apartenență culturală, și câțiva mici cărbuni.

Inventarul arheologic descoperit în gropile menajere și stratul de cultură a fost format, în cea mai mare parte, de materiale ceramice fragmentare.

Fragmentele de vase de uz comun, lucrate din pastă cu cioburi pisate în compoziție, arse oxidant incomplet, documentează un vas de formă tronconică cu fundul drept, ușor profilat, gura largă, buza rotunjită sau lătită, dreaptă sau țesită. De regulă în exterior vasele au un aspect zgrunțuros, mult mai bine finisate, chiar lustruite, sunt suprafețele interioare. Decorul vaselor de uz comun este format dintr-un brâu alveolat aplicat orizontal la mică distanță față de buză. Un singur fragment de vas de uz comun este decorat cu bandă alveolată aplicată oblic pe corpul vasului având un capăt chiar imediat sub buza lătită și tăiat drept.

O categorie ceramică intermediară calitativ cuprinde vase lucrate dintr-o pastă de calitate mai bună, cu cioburile din compoziție mult mai bine pisate și o ardere relativ uniformă. Este reprezentată de vase de formă bitronconică și de străchini de formă tronconică cu marginea arcuită spre interior. Un fragment de la gura evazată a unui vas bitronconic este prevăzut cu o mică apucătoare trasă din buză. Un alt fragment de vas bitronconic prezintă la baza gâtului câteva caneluri orizontale sub care se află un șir ornamental de mici alveole superficiale alungite iar altul este decorat cu „S”-uri.

Atât vasele bitronconice, cât și strachinile cu marginea arcuită spre interior, au suprafețele foarte bine lustruite.

Ceramica fină este reprezentată de fragmente de cești cu toartă supraînălțată lucrate de regulă din pastă cu nisip în compoziție sau, în unele cazuri, cu cioburi foarte bine pisate. Cele mai multe dintre ceștile cu toartă supraînălțată au o formă bitronconică iar gura este evazată. Decorul ceștilor este de cele mai multe ori format din linii incizate dispuse orizontal sau oblic pe diametrul maxim, gât și toartă. Astfel, un fragment de ceașcă are diametrul maxim decorat cu benzi late de cca. 0,5 cm formate din creștături oblice dispuse în sens contrar asemănător unui zig-zag. Același decor continuă și pe gât, cele două registre fiind despărțite de o linie orizontală incizată. Alt fragment de ceașcă cu toartă supraînălțată este decorat cu o linie orizontală punctată urmată de alte trei linii orizontale incizate care au la bază o ghirlandă formată

din linii vălurite incizate. O asociere de linii oblice sub formă de sir orizontal, linii circulare incizate și mănunchiuri de linii oblice incizate dispuse în sens contrar figurează pe un alt fragment de ceașcă decorată la baza gâtului și pe suprafața de maximă arcuire. Un fragment de toartă de ceașcă este decorat spre gura vasului cu un chenar compus dintr-o linie incizată continuă dublată de o linie punctată. În interiorul chenarului sunt dispuse două linii oblice incizate. La bază decorul este închis de o linie orizontală. Tot pe un fragment de toartă de ceașcă chenarul este compus din câte două linii verticale incizate care la capătul dinspre baza torții formează un unghi. În interiorul chenarului sunt dispuse mănunchiuri de linii oblice așezate în sens contrar. Din punct de vedere tehnic pe unele fragmente de cești s-a constatat o asociere a decorului incizat cu decorul imprimat. Suprafețele ceștilor cu toartă suprainălțată sunt bine lustruite.

În umplutura uneia dintre gropile menajere au fost descoperite câteva fragmente care documentează un tip de ceașcă cu toartă suprainălțată, fundul ușor arcuit spre interior și corpul de formă tronconică, rar întâlnit în așezare. Ceașca era lucrată din pastă fină, cu nisip fin în compoziție iar suprafețele de culoare neagră au fost bine lustruite.

În stratul de cultură de sub mantaua movilei T II a fost descoperită o fusaiolă de formă bitronconică cu diametrul maxim de cca. 5 cm. Este lucrată dintr-o pastă de bună calitate, cu nisip fin în compoziție, are culoarea cenușie și este lustruită.

Tot în stratul de cultură au fost descoperite câteva frecătoare de rășniță lucrate din piatră și un fragment de rășniță de piatră împreună cu o cantitate destul de mare de chirpic, fapt explicabil, aceste descoperiri făcându-se în apropierea a două dintre locuințele de suprafață cercetate în anii anteriori. O parte dintre fragmentele de chirpic aveau impresiuni de nulele cu diametre de cca. 2 cm iar câteva aveau una dintre suprafețe netezită.

64. Porolissum, com. Mirșid-Creaca, jud. Sălaj

Punct: Porolissum, Moigrad-Jac

Nr. Autorizație: 93/2014

Cod RAN 140734.08, 140734.02

Cod LMI SJ-I-s-A-04909, SJ-I-s-A-04906

Colectiv: Horea Dionisiu Pop (responsabil științific), Emanoil Pripon (responsabil sector), Dan Augustin Deac (responsabil sector), Dumitru Gheorghe Tamba (MJIA Zalău)

în cadrul proiectului Circuitul Castrelor romane din județul Sălaj

Drumurile romane din castrul mare de pe Dealul Pomet

Cercetarea arheologică a avut drept scop dezvelirea traseului drumului roman din castru (*via praetoria*, *via principalis sinistra* și *via decumana*), ca parte integrantă a Proiectului "Circuitul castrelor din Sălaj", inițiat de Consiliul Județean Sălaj. Lucrările de decopertare a drumului din castru au debutat în data de 27 iulie 2014 și s-au încheiat la 10 octombrie 2014.

a.) Via decumana

Pentru atingerea obiectivului propus, au fost trasate 9 unități de cercetare numerotate de la S I la S IX. Dimensiunile: 10 x 5 m. Intervalele dintre ele (martor) au fost de 0,50 m. Numerotarea suprafețelor de cercetare și a carourilor a început din

spatele clădirii comandamentului (de la baza zidului) și a continuat până la *porta decumana*, situată pe latura de SV a castrului.

Stratigrafia acestui sector a fost relativ simplă. În 7 dintre cele 9 unități cercetate (S1-S5 și S7-S 8) a fost constată următoarea situație stratigrafică:

- 0,00 m – 0,20 m humus
- 0,20 – 0,60/0,75 m sol negru pigmentat, cu mult material arheologic scurs de pe panta versantului.

Drumul este mărginit pe ambele laturi de blocuri masive din piatră de carieră, de formă patrulateră. Pe amândouă laturile au fost așezate blocuri de mari dimensiuni (până la 0,80 x 0,40 x 0,25 m) cu fețele drepte, iar în interior se află dale din piatră de dimensiuni diferite, de formă mai mult sau mai puțin patrulateră. Axul drumului este marcat de un șir de blocuri de piatră, cu o ușoară alveolare orientată pe direcția drumului, cu rol de scurgere a apei. Blocurile de piatră au fost așezate pe un strat de nisip și pietriș ce măsoară până la 0,35 m în zona maximei bombări.

În zona secțiunilor S1 – S4 drumul este foarte puțin păstrat, piatra fiind scoasă și folosită ca material de construcție. În schimb, în zona secțiunilor S 5 și în special S7 – S 9, drumul este aproape intact pe o lungime de 30 de m.

Pe latura de NV, în zona secțiunii S6, dincolo de rigolă se profilează zidul unei clădiri situate pe un bot de deal din imediata vecinătate a drumului. Dărâmătura provenită de acest edificiu a salvat practic o porțiune a drumului de jefuitoarii de piatră.

În secțiunea S9, aproape de baza pantei depunerea de sol măsoară până la 1,40 m înălțime. În capătul sudic al suprafeței a fost surprins un strat consistent de piatră și tiglă provenit din ruina lentă a bastioanelor *porții decumana*.

Materialul arheologic recoltat cu ocazia cercetării drumului ce duce spre *porta decumana* provine de la clădirile aflate în partea de sus a pantei, și constă în cărămizi, țigle, fragmente arhitectonice, fragmente de vase ceramice, cuie, piroane, scoabe, obiecte din bronz, fier și 4 monede. Artefactele descoperite pe drum și în zona rigolelor poate fi datat într-o perioadă foarte lungă de timp, de pe la jumătatea secolului II p. Chr. până după mijlocul secolului III p. Chr.

b.) Via principalis sinistra

Măsurătorile geomagnetice nu au evidențiat prezența blocurilor de piatră din pavajul drumului. Ca atare am deschis pentru început două unități de cercetare pe sectorul de drum paralel cu clădirea comandamentului (SI – SII), cu dimensiunile de 10 m x 5 m fiecare. Deoarece nu au fost evidențiate nici măcar urme din fundația drumului, am efectuat patru sondaje la distanțe de 20 de m unul de altul, trei perpendicular pe axul drumului, cu dimensiunile de 2 m x 5m iar al patrulea paralel cu acesta, cu dimensiunea de 10 m x 2 m. Nici pe aceste sectoare ale drumului roman nu au fost evidențiate dale din piatră sau urme de amenajare a patului rutier cu nisip sau pietriș.

c.) Via praetoria

Cercetarea și punerea în evidență a acestui sector de drum a implicat deschiderea unui număr de șapte suprafețe de cercetare, numerotate dinspre clădirea comandamentului către *porta praetoria*. În primele două suprafețe cercetate (S I – S II) nu am surprins deloc elemente ale drumului roman, respectiv dale din piatră sau urme ale patului rutier amenajat cu nisip sau pietriș (Foto 13). În suprafețele de cercetare numerotate în continuare cu S III - S V, au fost puse în evidență zone în care s-au păstrat doar blocurile de piatră ce mărginesc lateralele drumului. În schimb, pe sectorul cuprins între suprafețele S VI – S VII drumul roman este

foarte bine păstrat, îndeosebi pe zona acoperită inițial de dărâmtura provenită de la o construcție dispuse paralel cu calea de acces către comandament.

Materialul arheologic recoltat cu ocazia cercetării drumului ce intră prin *porta praetoria* și duce către comandament este bogat și constă în cărămizi, țigle, fragmente arhitectonice, fragmente de vase ceramice, cuie, piroane, scoabe, obiecte din bronz, fier, o monedă, o fibulă și foarte multe fragmente de la o statuie colosală (sau mai multe) din bronz, unele cu urme de aurire. Între acestea se remarcă un fragment din zona umărului, cu dimensiunile de 30 cm lungime și 15 cm lățime.

Decopertarea drumului roman din castrul de la Porolissum, contribuie cu siguranță la creșterea atractivității acestui obiectiv pentru turiștii români și străini, stârnind în același timp curiozitatea și admirația vizitatorilor. Cercetările arheologice întreprinse pe *via decumana*, au pus în evidență existența unui zid ce ține de o clădire situată în imediata vecinătate a drumului, aspect sugerat înainte, atât de configurația terenului cât și de măsurătorile geomagnetice. Supravegherea arheologică de pe *via principalis sinistra* a evidențiat faptul că întregul sector de drum a fost supus unui proces de spoliere sistematică a suprastructurii (dalelor din piatră), urmată de erodarea până la dispariția totală a patului rutier (realizat din nisip și pietriș). Supravegherea arheologică de pe *via praetoria* a vizat o zonă cercetată într-o bună măsură anterior (1943, 1977 - 1983). Pe lângă punerea în valoare a segmentului de drum relativ bine păstrat, ce iese prin *porta praetoria* și se îndreaptă către comandament, a fost recoltat și un bogat material arheologic din care amintim fragmente de statui imperiale din bronz, fragmente de statuete, o fibulă din bronz și câteva monede.

Materialele arheologice recoltate cu ocazia cercetării celor trei sectoare de drum din castru provin de la clădirile aflate în partea de sus a pantei sau în imediata vecinătate a căilor de acces din epocă și constau în cărămizi, țigle ștampilate, fragmente arhitectonice, fragmente de vase ceramice, monede, cuie, piroane, scoabe, obiecte din bronz și fier. Artefactele descoperite pe drum și în zona rigolelor pot fi datate într-o perioadă foarte lungă de timp, de pe la jumătatea secolului II p. Chr., până după mijlocul secolului III p. Chr.

Materialele arheologice descoperite pe parcursul campaniei de supraveghere sunt depozitate la Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău.

Bibliografie:

E. Chirilă, N. Gudea, Alexandru V. Matei, Vasile Lucăcel, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice de la Moigrad (Porolissum) din anii 1977-1979*, în *Acta Mvsei Porolissensis*, IV, 1980, p. 81-100.

N. Gudea, E. Chirilă, Alexandru V. Matei, István Bajusz, *Raport preliminar în legătură cu săpăturile arheologice executate la Moigrad (Porolissum) în anii 1980-1982*, în *Acta Mvsei Porolissensis*, VII, 1983, p. 119-138.

N. Gudea, *Castrul roman de pe vârful dealului Pomet-Moigrad. Porolissum 1/Das Römergrenzkastell von Moigrad-Pomet. Porolissum 1*, Zalău, 1997.

Vama orașului

Activitatea de cercetare arheologică de la Moigrad/Porolissum a avut ca obiectiv identificarea și dezvelirea drumului din dreptul vămii romane, aflată în extremitatea nordică a vicus-ului așezării romane de la Porolissum. Aceste cercetări arheologice s-

au derulat în cadrul proiectului "Circuitul castror din Sălaj", inițiat de Consiliul Județean Sălaj. Lucrările de decopertare a drumului din castru au debutat în data de 27 iulie 2014 și s-au încheiat la 10 octombrie 2014.

În acest sens s-au efectuat cercetări în două secțiuni orientate nord-sud (denumite convențional S1 și S2), paralele cu latura estică a vămii cât și o casetă, denumită C1, amplasată între cele două secțiuni și burgus-ul vămii (fig. 1.).

Secțiunea 1.

Secțiunea 1 a avut o lungime de 10 m. și jumătate și 3 m. lățime, începând din zona în care acest drum era vizibil la suprafață. Aceasta a fost amplasată pe presupusul traiect al drumului, în vederea decopertării acestuia și a restaurării.

După îndepărtarea solului vegetal (Contextul 1), a fost identificată dărâmtura clădirii *tabularium*-ului vămii (Ctx 2)-constând din pietre, mortar și fragmente de țigle și olane- cât și zidul porticului acestei clădiri, necunoscut până în momentul de față (Ctx 3). În dărâmtura clădirii (în dreptul metrelor 2.50-3, la aproximativ 1-1,50 m. de profilul vestic și la o adâncime de aprox. 30 de cm.) au fost identificate o țiglă fragmentară, inscripționată cu degetul în pasta moale cu CVL (*C(ohors) (quinta) L(ingonum)*); o fibula de bronz datând în jurul mijlocului secolului al III-lea p. Chr. cât și două fragmente dintr-o inscripție de refacere a clădirii, ce fusesse încastrată în zidul dărâmat (Ctx 2). După îndepărtarea dărâmăturii a fost identificat dalajul drumului (Ctx 6), drumul fiind păstrat doar în jumătatea sa vestică. Lățimea drumului păstrat variază între 2 și 2,5 m., fiind vizibilă groapa prin care s-a efectuat intervenția modernă în extremitatea estică a secțiunii (Ctx 5).

În apropierea zidului porticului, în dreptul metrelor 5-6 au fost identificate o bază de statuie, aflată peste dărâmtura zidului cât și un prag rectangular. Drumul continua până în dreptul metrelor 6,80 unde se oprește, fiind intersectat de un zid (Ctx 4) care are o lungime de 2 m. și o lățime de 0.80 m. Ulterior s-a constatat faptul că acest zid este zidul de compartimentare a camerelor A și B ale clădirii vămii (cu 2 m. mai lung decât se considerase inițial), ulterior fiind identificat și pragul de acces în compartimentarea B și zidul estic al acesteia.

Secțiunea 2.

Secțiunea a doua a fost trasată în prelungirea secțiunii 1, la o distanță de aproximativ 1 m. Dimensiunile acesteia sunt de 13,50 lungime și 4 m. lățime. În această secțiune a fost identificată doar dărâmtura clădirii vămii (Ctx 2), constând din pietre, mortar, țigle și olane, cât și fragmente de ceramică, oase, piroane de fier sau fragmente de vase de sticlă. În această secțiune nu s-au putut identifica urme de dalaj sau substructie de drum sau urme ale scoaterii aceluia, constatându-se astfel că drumul nu a mai fost continuat la nord de clădirea vămii.

Caseta 1

În caseta 1 cu dimensiunile de 2x3 m, amplasată între zidul perimetral al burgus-ului și secțiunea 1 a fost identificat zidul nordic al clădirii *tabularium*-ului vămii și, ca o noutate, sub acest zid a fost identificat și șantul fazei de lemn a *burgus*-ului, care a fost umplut succesiv și peste care s-a construit ulterior zidul de piatră a *tabularium*-ului.

Materialele arheologice descoperite pe parcursul campaniei de supraveghere sunt depozitate la Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău, fiind supuse inventarierii și cercetării ulterioare.

Bibliografie:

N. Gudea, *Porolissum. Vama romană-monografie arheologică*, Cluj-Napoca, 1996.

65. Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași**Punct: Gorgana a doua**

Nr. Autorizație: 36/2014

Cod sit: 104760.07

Colectiv: Alexandru Morintz (IAB), Done Șerbănescu (MCG Oltenița), Cristian Schuster (IAB), Ion Tuțulescu (MJ Vâlcea), Alina Marinete (IAB) și studenta Cristina Alexandra Văcăroaia.

Campania arheologică de la Radovanu s-a desfășurat în perioada 28 iulie – 29 august 2014. Cercetările s-au concentrat doar pe *Gorgana a doua*. Comparativ cu campania anterioară, săpătura a fost de mai mică amploare (nu au fost deschise casete noi, ci doar continuate cele începute), o parte a timpului fiind dedicat măsurărilor magnetometrice

Au fost continuate investigațiile în Casetele 4, 5, Y și Z (fig. 1), unde în campania anterioară fusese identificată o aglomerare de material arheologic, constând din pietre, chirpici, fragmente ceramice și oase de animale. Întrucât structura de locuire (L3) se afla la marginile celor trei casete alăturate, s-a decis demontarea marilor dintre ele. Pentru a păstra însă evidența stratigrafică, inițial au fost demontați doar marorii dintre Casetele 4 și Y, respectiv 5 și Z. S-a putut documenta faptul că pereții construcției, foarte probabil o locuință, în special cel nordic, s-au prăbușit în interior în urma incendiului. Au fost descoperite numeroase fragmente de chirpici cu impresiuni de nuiete. Surprinde numărul mare de pietre, comparativ cu alte construcții. În extremitatea sud-estică a L3 a fost identificat un chiup. Partea superioară era prăbușită în interior, diametrul părții păstrate fiind 85 cm, iar grosimea pereților de circa 3 cm. La săparea chiupului, la est de acesta. A fost găsit un al doilea chiup aflat într-o stare mai proastă de conservare (fig. 2). În partea nordică a complexului au fost descoperite fragmente aparținând a cele puțin 4 fructiere.

De asemenea, au fost continuate cercetările în Casetele 2, X, 3 și 1. În Caseta 2 adâncirea nu s-a putut efectua decât în colțul estic, datorită unui șanț arheologic vechi, documentat anul trecut, care străbate secțiunea pe direcția nord-sud. În acest colț, ca și în Caseta X, au fost găsite un număr redus de pietre. A fost continuată săpătura în Caseta Q, unde s-a ajuns la adâncimea de 0,78 m. Materialul arheologic este sărac, constând într-un fragment cătuie și puține fragmente de amforă. Menționăm apariția a 3 mici aglomerări de pietre, situate aproximativ în centrul casetei.

O descoperire deosebit de importantă a fost efectuată în Caseta 1. Aici, în vecinătatea vetrei decorate cercetate în campania anterioară și recent publicată (Morintz A 2013; Șerbănescu et alii 2014), a fost găsit un obiect care, cel puțin pentru moment, ridică probleme în privința funcționalității, pentru acesta negăsindu-se analogii certe (fig. 3). Obiectul a fost realizat dintr-o gresie proasă.

Așa cum menționam la început, un alt obiectiv al campaniei din 2014 a fost efectuarea de măsurători geofizice. Utilizarea acestei metode non-distructive a fost aplicată pe suprafețele încă nesăpate, în principal cele dispuse în extremitate nordică a gorganei (fig. 1). Utilitatea metodei a fost verificată în campaniile anterioare, când semnalele de arsură au fost confirmate prin

săpătură prin descoperirea unor vetre. Prelucrarea și analizarea informațiilor geofizice vor oferi un sprijin în alegerea strategiei de cercetare pentru campaniile viitoare

Bibliografie:

L. Mecu, A. Nălbitoru, *Folosirea metodelor geofizice pe situl de la Radovanu*, Drobeta XX, 2010, p. 111-116.

A. Morintz, *On a possible function of the geto-dacian decorated hearths*, în C. Schuster, O. Cirstina, M. Cosac, G. Murătoareanu (ed.), *Proceedings of The 12th International Congress of Thracology, Târgoviște, 10th-14th September 2013, The Thracians and their Neighbors in the Bronze and Iron Ages, "Settlements, Fortresses, Artifacts"*, Volume I, Târgoviște, 2013, p. 255-268.

S. Morintz, D. Șerbănescu, *Rezultatele cercetărilor de la Radovanu, punctul Gorgana a doua (jud. Călărași)*. 1. Așezarea din epoca bronzului. 2. Așezarea geto-dacică, Thraco-Dacica, VI/1-2, 1985, p. 5-30.

C. Schuster, D. Șerbănescu, *Zur Spätbronzezeit an der unteren Donau. Die Kulturen Coslogeni und Radovanu und ihre Verbindungen mit dem östlichen Mittelmeerraum*, în F. Lang – C. Reinholdt – J. Weilhartner (ed.), *Στεφανος Αριστειος, Archäologische Forschungen zwischen Nil und Istros. Festschrift für Stefan Hiller zum 65. Geburtstag*, Wien, 2007, p. 241-250.

C. Schuster, D. Șerbănescu, A. S. Morintz, *About the horses from the getic dava from Radovanu-Gorgana a doua*, Thraco-Dacica IV-V, 2013, p. 75-108.

C. Schuster, D. Șerbănescu, A. S. Morintz, *Betrachtungen zu den mit Triskelion verzierten getischen Schalen*, Thraco-Dacica S.N., IV-V, 2013, p. 109-134.

C. Schuster, D. Șerbănescu, A. Morintz, *Die getischen Dava von Radovanu im Lichte der neusten Forschungen*, în C. Schuster, O. Cirstina, M. Cosac, G. Murătoareanu (ed.), *Proceedings of The 12th International Congress of Thracology, Târgoviște, 10th-14th September 2013, The Thracians and their Neighbors in the Bronze and Iron Ages, "Settlements, Fortresses, Artifacts"*, Volume I, Târgoviște, 2013, p. 335-346.

C. Schuster, D. Șerbănescu, T. Popa, A. S. Morintz, *Radovanu (Bezirk Călărași) und Mironesti (Bezirk Giurgiu), zwei Grabungsorte am rechten Arges-Ufer*, în A. Comșa, C. Bonsall, L. Nikolova (ed.), *Facets of the Past, Proceedings of the International Symposium Celebrating the 85th Birth Anniversary of Eugen Comșa, 6-12 October 2008, Bucharest, Romania*, București, 2013, p. 669-692.

D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, C. Semuc, I. Semuc, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua*, CCA 2005, p. 287, 459.

D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, A. Comșa, C. Semuc, C. Constantin, L. Mecu, C.A. Mocanu, S. Lungu, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua*, CCA 2006, p. 279-281.

D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, C.A. Mocanu, E. Petkov, L. Mecu, T. Nica, A. Nălbitoru, S. Lungu, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua*, CCA 2007, p. 285-286.

D. Șerbănescu, T. Nica, C. Schuster, A. Morintz, E. Petkov, A. Nălbitoru, L. Mecu, S. Lungu, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua*, CCA 2008, p. 247-248.

D. Șerbănescu, C. Schuster, Alexandru S. Morintz, *Despre vetrele altar din dava de la Radovanu, Gorgana a doua, jud. Călărași, România*, în *Studia Archaeologiae et Historiae Antiquae*, Chișinău, 2009, p. 145-154.

D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, A. Comșa, G. El. Susi, L. Mecu, A. Nălbitoru, I. Tuțulescu, R. Kogălniceanu, T. Vasileva, C. Markussen, J. Crary, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua, Gorgana întâi*, CCA 2009, p. 157-158.

D. Șerbănescu, Cr. Schuster, I. Tuțulescu, A. Ghenghea, L. Mecu, A. Nălbitoru, C. Terteci, T. Vasileva, Ch. Markussen, *Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua, Gorgana întâi*, CCA 2010, p. 110-112.

D. Șerbănescu, C. Schuster, A. S. Morintz, *Cu privire la ceramică getică din cele două dava de la Radovanu (Gorgana a doua și Gorgana întâi). Chiupurile*, Drobeta XXII, 2012, p. 67-85.

D. Șerbănescu, C. Schuster, A. S. Morintz, *The Getic Dava from Rdaovanu (Călărași county, Romania) and their cultic places*, Mousaios, XIX, 2014, p. 277-292.

66. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara

Punct: La Vie

Nr. Autorizație: 115 / 2014

Cod sit : 90672.02

Tip de sit și încadrare cronologică: 1, 11, 111, 114, 4, 42; epoca neoliticului timpuriu, epoca bronzului, prima epocă a fierului și perioada romană

Colectiv de cercetare: Gică Băeștean (responsabil de șantier) – Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Angelica Bălos (membru în colectiv) – Direcția Județeană pentru Cultură Hunedoara, Marius Gheorghe Barbu (responsabil sector) – Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Ioan Alexandru Bărbat (responsabil sector) – Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Andrei Gonciar (colaborator) - Archaeotek – Canada, Alec Brown (colaborator) - Archaeotek – Canada

Perioada: 2 iunie – 15 septembrie

Situl arheologic Villa rustica-La Vie, este amplasat pe terasa a II-a a Mureșului, pe mai multe proprietăți particulare.

Terenul în discuție se situează la aproximativ 700 m de Măgura Uroiului și în apropierea drumului imperial Sarmizegetusa - Apulum, în dreapta Mureșului și în imediata apropiere a confluenței acestui râu cu Streiul. Potențialul arheologic al zonei a fost semnalat încă din sec. al XIX-lea. Situl arheologic La Vie se află la vest de satul Rapoltu Mare, în apropierea carierei romane de la Măgura Uroiului. Administrativ, zona aparține de comuna Rapoltu Mare. Cercetarea arheologică se desfășoară pe o terasă, unde a fost identificată o construcție de mari proporții, probabil o *villa rustica*, proprietarii terenului fiind persoane particulare.

Campania arheologică din anul 2014 s-a desfășurat în perioada 2 iunie – 15 septembrie, având ca obiectiv principal cercetarea unei suprafețe mai extinse, în zona în care sondajele practicate în campania 2013 au evidențiat elemente ce indicau prezența unor clădiri solide de epocă romană.

În caseta C4, începută în campania 2013, a fost identificat un nivel masiv de dărâmtură de acoperiș. Cercetările din campania 2014 s-au concentrat în această zonă, dimensiunile reduse ale lui C4 (2x3 m) impunând deschiderea unei suprafețe extinse pentru lămurirea situației arheologice în cauză.

Astfel, a fost trasată suprafața Spl, cu dimensiunile de 9x9 m. Spl a fost împărțită în 4 secțiuni, despărțite de un maror, sub formă de cruce, lat de 1 m. Secțiunile, de formă pătrată (4x4 m), astfel obținute au fost numerotate S1, S2, S3 și S4, începând din colțul de N-E al suprafeței Spl și mergând crescător în sensul acelor de ceasornic.

S1. În S1 a fost identificat un zid orientat pe direcția est – vest și denumit Z3. Acesta are o fundație adâncă de 0,70 m și lată de 0,65 m, constituită din bucăți nefasonate de andezit și puține fragmente tegulare, legate cu un mortar alb. În partea superioară a fundației a fost turnat un pat de așteptare pentru elevație, din mortar alb, gros de 2–3 cm. Spre sud (spre partea interioară a clădirii), elevația lui Z3 este acoperită cu o tencuială albă, groasă de 2–3 cm. În partea de vest, Z3 intră în marorul dintre secțiunile S1 și S4, continuând în cea din urmă. În partea de est, zidul Z3 se adosează colțului unui alt zid (Z5), orientat N–S, ce iese din secțiunea S1 și își continuă traseul în secțiunea S2.

Z3 este zidul perimetral de nord al unei clădiri, ce a fost surprinsă în toate cele patru secțiuni ale suprafeței Spl. La sud de Z3, la nivelul la care începe elevația acestuia, se conturează o podea din *opus signinum*, ce mai păstrează amprente de un pavaj din cărămizi. Am numit această structură Cx 1. Podeaua în cauză se regăsește în toate cele patru secțiuni ale suprafeței Spl și are o structură formată din mai multe straturi.

La nord de Z3, la o adâncime de 0,40 m (față de nivelul actual de călcare) a fost identificată dărâmtura unui acoperiș. La îndepărtarea acestui nivel, au fost recoltate fragmente ceramice de dimensiuni mici, aparținând atât epocii romane cât și celei post-romane. Sub acestea, la o adâncime de 0,50 m (față de nivelul actual de călcare), apare o curte amenajată peste un nivel de demolare bine tasat. Nivelul de demolare, a fost transformat în substrucție noii curți, substrucție în care a fost descoperită și o fibulă cu genunchi, din bronz. Din pavajul propriu-zis al acestei curți s-au păstrat doar câteva mici lespezi din calcar, iar în paralel cu Z3 și adosat acestuia, un trotuar, gros de 10 cm și lat de 0,40 m, constituit din mici fragmente de andezit și bucăți de materiale tegulare, bine compactate (Cx 2).

Sub nivelul roman a fost identificat un strat brun-negricios, gros de aproximativ 0,30 m, ce conținea fragmente ceramice și litice, aparținând mai multor perioade preistorice (neolitic, eneolitic, epoca bronzului, prima epocă a fierului). La o adâncime de 0,90 m, au fost conturate mai multe complexe preistorice. Cx 3 s-a dovedit a fi o locuință semi-adâncită, de formă eliptică, aparținând culturii Basarabi. Aceasta apare în partea nord-vestică a secțiunii S1 și intră atât în profilul de vest cât și în cel de nord a acesteia, suprafața cercetată (2,10x1,40 m) constituind aproximativ un sfert din întreaga structură. În interiorul locuinței a fost identificată o vatră de foc cu două faze de utilizare, ce suprapune o groapă (Cx 5), adâncă de 1 m și având diametrul de 1,10 m.

Ultimii 10-20 cm, deasupra solului virgin s-au dovedit a fi bogați în materiale ceramice și litice specifice neoliticului timpuriu. În partea de nord-est a secțiunii S1 a fost cercetat un complex neolitic aparținând complexului cultural Starcevo-Criș (Cx4). Acesta s-a dovedit a fi o aglomerare de materiale ceramice, litice și

osteologice cu un diametru maxim de 1,70 m pe direcția nord-sud, parțial adâncită în solul steril din punct de vedere arheologic.

S2. Secțiunea S2 este străbătută de la nord la sud de zidul Z5. Acesta are o lățime de 0,65 m și a putut fi cercetat, până în prezent, pe o lungime de 5,90 m. Fundația sa este construită din bucăți de calcar local, legate cu mortar alb. Elevația din andezit a fost tencuită pe ambele fețe cu un mortar alb multistratificat. Inițial, acest zid constituia limita vestică a unei clădiri, al cărei pavaj a fost surprins la est de Z5. Pavajul Cx 6, constituit dintr-un strat de lut bătut și acoperit cu mortar alb, se află la o adâncime cu 30 de cm mai mare față de pavajul clădirii din cea de a doua fază (Cx 1). Pe acest pavaj (Cx 6), ce poartă urmele unei puternice incendieri (un strat gros de cărbune), apar multe elemente ceramice de paviment în poziție secundară, dar și alte materiale de construcție, precum cărămizi și cuie din fier. În cea de a doua fază de construcție, Z5 a constituit zidul estic al clădirii delimitate spre nord de către Z3.

La vest de Z5 continuă pavajul din *opus signinum* cu amprente de cărămizi (Cx 1).

S3. Lucrările arheologice întreprinse în secțiunea S3 s-au rezumat la dezvelirea și curățarea pavajului Cx 1, care ocupă cea mai mare parte a acesteia. Acesta are același aspect ca în S1 și S2, lucrările agricole distrugând însă pe alocuri partea superioară a acestuia. În extremitatea vestică a secțiunii S3, de-a lungul profilului de vest, a fost identificat un zid denumit Z4, ce închide spre vest clădirea delimitată spre est și nord de zidurile Z5 și Z3. Z4 intră în profil înspre sud și trece în S4 înspre nord, acolo unde face colț cu zidul Z3.

S4. Și cea mai mare parte a secțiunii S4 este acoperită de clădirea delimitată de zidurile Z3, Z4 și Z5. Zidul Z4, lat de 0,70 m, construit în aceeași manieră ca și zidul Z3, cu care se și țese, a fost surprins (până în prezent) pe o lungime de 7,80 m. El are în componență bolovani de andezit legați cu mortar alb. Pavajul Cx 1 se păstrează în condiții foarte bune, în partea de vest, în imediata apropiere a lui Z4 conservându-se și câteva cărămizi din partea sa superioară. Aceste cărămizi cu dimensiuni de 45X28 cm și 45X14 cm sunt alternate în șiruri orientate est – vest.

Colțul de nord-vest al clădirii romane din ultimă fază, format din intersecția zidurilor Z3 și Z4, suprapune și taie parțial colțul unei clădiri mai vechi, dezafectate, cu ziduri din calcar, situată în partea de nord-vest a secțiunii S4. Cele două ziduri din calcar (Z6 și Z7) au o direcție ușor defazată față de zidurile clădirii din andezit. Z6, orientat pe direcția est – vest, are o lățime de 0,80 m și se păstrează la nivel de fundație, fiind format din bolovani mari de calcar, legați cu mortar alb. Și Z7, orientat nord – sud, poartă aceleași caracteristici ca și Z6, spațiul cuprins între intersecția acestor două ziduri și colțul de nord-vest al secțiunii S4 conținând mult material de construcție, ars secundar.

Obiective

În cadrul campaniilor următoare se va urmări atât continuarea cercetării arheologice noninvazive cât și continuarea lucrărilor de arheologie clasică, în cele trei secțiuni rămase neterminate (S2, S3, S4), precum și deschiderea unor secțiuni noi, care să cerceteze concentrațiile mari de materiale preistorice apărute în arăturile din partea de est a teraselor de la Rapoltu Mare – *La vie*.

Abstract

During the Roman colonial occupation, our survey area around Simeria and Rapoltu Mare shows a very dynamic and

intensive synthesis of Roman provincial life, where a multitude of processes of colonization and creolization take place side by side.

In 2013 and 2014, we explored a series of Roman structures, by the imperial road. Our research have releaved a well preserved Roman villa, identified a stone quarry and mapped several ancient field configurations.

We will continue to investigate the importance and impact of the proximity of the main axis of movement, communication and commerce on the Roman provincial rural life, and its evolution through time. We will focus the excavation on the Roman *villa rustica* and its outbuildings, while continuing our topographic and geochemistry survey.

Bibliografie

Téglás, G., *Hunyadv. Tört.*, I, p.150

Bălos, Angelica, *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 1999*, CIMEC-Institutul de Memorie Culturală, București, 2000, 80

Luca, Sabin Adrian, *Repertoriul arheologic al județului Hunedoara*, Sibiu, 2008, 138

Barbu, Marius Gheorghe, *Cariera romană de exploatare a calcarului de la Rapoltu Mare, jud. Hunedoara, în Sargetia V* (serie nouă), Deva, 2014, p. 77-85.

67. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, Uroi, oraș Simeria, jud. Hunedoara

Punct: Măgura Uroiului

Nr. Autorizație: 70/2014

Cod sit 87736.01

Cod LMI 2004/HD-I-s-A-03204

Cod epocă: 1, 14, 15, 152, 153, 16, 161, 162, 2, 21, 213, 32, 432

Cod sit: 1, 11, 111, 112, 12, 125, 2, 211

Colectiv: Gică Băeștean (responsabil șantier), Angelica Bălos, Ioan Alexandru Bărbat, Oana-Cornelia Bărbat, Ioana Lucia Barbu, Marius Gheorghe Barbu, Mihaela Maria Barbu, Antoniu Tudor Marc, Romică Pavel, Adriana Pescaru
Perioada de desfășurarea campaniei: 22.07 – 18.08. 2014; 18.09 – 29.09.2014

Campania arheologică s-a desfășurat de-a lungul a două etape, între 22 iulie - 18 august 2014 și 18 - 29 septembrie 2014, având ca scop continuarea cercetării teraselor antropogene I și III, situate la baza dealului. Situl arheologic este amplasat la confluența Streiului cu Mureșul, în perimetrul conului din andezit vulcanic, cunoscut sub numele de Măgura Uroiului. Cercetările au relevat aici existența urmelor umane preistorice (aparținând culturilor Coțofeni, Nir-Andrid, Wietenberg, Gáva, Gornea-Kalakača, Basarabi), de a doua epocă a fierului și de epocă romană.

Campania din 2014 a fost finanțată de Muzeul Civilizației Dacice și Romane din Deva și Ministerul Culturii.

Terasa I – C1/2013. Au fost continuate cercetările în **caseta C1/2013**, având dimensiunile inițiale de 3x3 m, care a fost extinsă în acest an, ajungând la 4x6 m și o adâncime maximă de 1,5 m. Caseta este amplasată în interiorul fortificației, în zona sud-estică. Au fost identificate și cercetate două complexe aparținând

epocii bronzului și patru complexe din prima epocă a fierului, dintre care două vetre, amenajate pe pat de pietricele. Vatra Cx 2, cu diametrul de 0,80-1,00 m, s-a conturat la -0,50 m; pe suprafața acesteia au fost observate fragmente ceramice aparținând mai multor vase întregibile. La aprox. 1 m E de vatra Cx 2 s-a conturat, pe același nivel, vatra Cx 5, cu diametrul de aprox. 0,70 m, având două faze de amenajare. S-a putut observa că pentru amenajarea de fază a doua a fost așezat, peste patul de pietricele, un pat de cioburi ceramice, și ulterior a fost aplicată fătuiala vetrei.

Pe latura de SE a casei, la adâncimea de 0,52 m a fost identificat un vas aparținând culturii Gáva și oase calcinate. Nu au fost observate urmele unei gropi.

În colțul de E al unității de săpătură a fost cercetată o groapă circulară (Cx 6), cu diametrul 1,30 m, având o adâncime de 1 m. Forma complexului este ușor tronconică. În partea de sus a gropii, într-o zonă periferică cu foarte mult cărbune și cenușă, a apărut o rășniță, iar în cele două treimi superioare ale umpluturii au fost surprinse bucăți foarte mari de chirpici cu impresii vegetale (frunze). Ceramica descoperită în inventarul gropii poate fi încadrată cultural la nivelul sfârșitului bronzului timpuriu – începutului bronzului mijlociu, orizontul Nir-Andrid.

Terasa I – SXX. Punctul de interes se află deasupra Terasei a III-a. Fiind o zonă de platou superior, nivelurile de depunere sunt relativ subțiri, complexele conturându-se la adâncime mică (aprox. 0,30 m), iar solul steril arheologic apare la -0,40-0,50 cm.

În interiorul fortificației a fost cercetată suprafața **SXX**, având dimensiunile 5x5 m. Au fost identificate trei complexe aparținând primei epoci a fierului. Dintre acestea cel mai interesant este Cx 1, atât ca material arheologic, cât, mai ales, datorită funcționalității sale rituale. Groapa Cx 1 a fost identificată în colțul de NV al suprafeței, la o adâncime de -0,30 m, pentru cercetarea sa integrală fiind necesară dezvelirea a încă trei carouri de 1x1 m. Complexul are formă circulară, cu un diametru maxim de 1,80 m. A oferit materialul cel mai bogat, atât sub aspect cantitativ, cât și ca diversitate. De aici au fost recuperate fragmente mari ceramice din mai multe vase sparte pe loc, obiecte de plastică zoomorfă – patru idoli reprezentând tauri și unul reprezentând un cal, două roțițe de car, din lut, un inel plurispiralic din bronz. În inventarul gropii au apărut fragmente ceramice datate la nivel Gáva și Gornea-Kalakača.

Pe latura de E, la o adâncime de -0,50 m, s-a conturat complexul ovoidal Cx 2, având un diametru maxim de 1 m. Inventarul gropii cuprindea, pe lângă fragmente ceramice și oase, și un ac de bronz cu capul decorat.

Terasa III – S XVIII. În acest punct a fost continuată cercetarea din anul 2013, scopul fiind acela de a identifica marginea platformei din piatră care acoperă complexul funerar documentat parțial în campaniile anterioare. Unitatea de săpătură a fost extinsă cu încă 2 m, pe latura de NE, ajungând la dimensiunile 6x7 m. La 0,40 m adâncime a fost documentat nivelul de a doua epocă a fierului. În colțul de SE al suprafeței a putut fi observată o zonă cu foarte mult chirpici, fragmente ceramice dacice, deasupra unei amenajări din bolovani de andezit. Alături, pe același nivel, a fost cercetată o groapă menajeră conținând material ceramic de factură dacică și câteva fragmente ceramice de prima epocă a fierului. În marginea amenajării a fost descoperită o statueta antropomorfă feminină din ceramică.

Abstract

In 2014, the excavations were focused in the interior of the fortification, on Terrace no. I, and outside it, on Terrace no. III. The research continued on the Terrace no. I, on the cassette C1/2013 (4 x 6 m), where there were identified and unearthed, among others, two Early Iron Age hearths and a Bronze Age (Nir-Andrid) feature. One surface, S XX (5 x 5 m), has been also opened on the Terrace no. III. Three Early Iron Age pits have been unearthed here. One feature (Cx 1) was a ritual pit. Its inventory was very rich, consisting of five zoomorphic idols, two clay wheels, a multispiral bronze ring, many vessels and Gáva and Gornea-Kalakača sherds. The purpose of the research on terrace III was to identify the edge of the funeral complex. The research continued on the surface S XVIII (6 x 7 m). There were unearthed two Late Iron Age features. Among other artifacts, a Dacian female clay statuette was discovered.

Bibliografie:

Ardeu, Bălos 2002 – A. Ardeu, A. Bălos, *Cercetări arheologice la Măgura Uroiului*, Cvmidava, XXV

Ardeu, Bălos 2003 – A. Ardeu, A. Bălos, *Figurine zoomorfe descoperite la Măgura Uroiului*, Marmatia, VII/1.

68. Răcarii de Jos, com. Brădești, jud. Dolj

Punct: Castrul de la Răcari

Nr. Autorizație: 5/2014

cod sit (cod RAN) 71108.02, cod LMI DJ-I-s-B-07912

Colectiv: Dorel Bondoc, Gabriela Filip

Amplasat în imediata vecinătate a căii ferate Craiova-Filiași și a drumului european E 70, castrul roman de la Răcari reprezintă un monument arheologic de cea mai mare importanță pentru istoria acestor locuri. Prezența sa în perimetrul județului Dolj este o oportunitate pentru autoritățile județene și locale, în sensul posibilității de a fi cercetat, conservat și introdus în circuitul turistic.

În campania din anul 2014, săpăturile arheologice au vizat clădirea comandamentului castrului. Este un obiectiv de mari dimensiuni (lungime - 37 m; lățime - 34 m), realizat cu fundații și ziduri de piatră. Ruinele clădirii au avut de suferit de-a lungul vremii din cauza spolierii materialului de construcție, dar și a săpăturile mai vechi (Gr. Tocilescu-P. Polonic, Gr. Florescu), efectuate după o metodă mai puțin profesională; este vorba despre săpături de-a lungul zidului, lăsate apoi descoperite. Din aceste motive, locul pe care se găsea clădirea comandamentului se prezintă sub forma unui crater adânc. Ca și când nu ar fi fost de ajuns, după anul 1989, perimetrul castrului a devenit un loc predilect pentru unii localnici, de aruncare a gunoierului menajer.

Din anul 2011, responsabilitatea cercetărilor arheologice în castrul de la Răcari a fost atribuită în întregime Muzeului Olteniei din Craiova. În pofida distrugerilor provocate de trecerea timpului și de vandalismul oamenilor, ruinele fundațiilor clădirii comandamentului castrului au putut fi evidențiate de săpăturile noastre. Zidurile exterioare măsoară o grosime de 0,80m. În interior se găseau mai multe spații și compartimentări, cu utilități diverse. Pentru ridicarea clădirii au fost folosite cantități mari de materiale de construcție: pietre de râu, gresie locală (săgă), pietre de calcar, cărămizi. Un acoperiș impozant, realizat din țigle și olane dispuse pe o schelet de lemn, adăpostea interiorul clădirii.

Clădirea era amplasată în mijlocul castrului, cu deschiderea spre est, spre *porta praetoria*. Era alcătuită dintr-o curte interioară (*atrium*), în jurul căreia se găseau dispuse mai multe camere (*armamentaria*) destinate depozitării armelor și a echipamentului militar; dincolo de curtea interioară se găsea o sală mare (*basilica*) a cărei utilitate era de a găzdui ședințe, ceremonii sau procese; mai departe, la vest de basilica, încăperile din spate erau concentrate în jurul capelei sacre (*sacellum*), o încăpere de obicei absidată în care se păstrau drapelele (stindardele), reprezentările divinităților oficiale și tezaurul unității militare. De o parte și de alta a acestei camere se găsesc încă șase încăperi, câte trei pe fiecare parte, de dimensiuni diferite. Erau folosite ca birouri sau camere unde se depozitau arme și piese de echipament militar.

Foarte probabil, clădirea mai prezenta încă un etaj. Această afirmație se bazează pe grosimea neobișnuită a fundațiilor și zidurilor sale, precum și pe prezența celor trei contraforți exteriori, ai absidei camerei stindardelor; toate acestea se pot justifica numai prin necesitatea de a susține o construcție de dimensiuni mari. Clădirea comandamentului, ca și castrul de la Răcari au fost construite de soldații unității militare de aici - **N(umerus) M(aurorum)**.

În timpul săpăturilor au fost descoperite diverse obiecte: ceramică, monede (fig. 1), obiecte de fier (fig. 2), țigle sau cărămizi ștampilate (fig. 3), etc. Ne oprim aici cu aceste scurte considerații privind clădirea comandamentului din castrul roman de la Răcari, urmând să reluăm discuția cu un alt prilej.

Cercetarea și conservarea în întregime a ruinelor castrului este un deziderat important pentru Muzeul Olteniei din Craiova. Pentru ca toate ruinele să poată fi păstrate neacoperite de pământ, s-a procedat la operațiunea de conservare primară a lor. Această măsură se încadrează în intenția Consiliului Județean Dolj și a Muzeului Olteniei Craiova, de a proceda cât mai rapid la conservarea ruinelor întregului castru și introducerea acestuia într-un circuit turistic.

69. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava]

Punct: Grădiște, Erdenburg

Nr. Autorizație: 25/2014

Cod sit: 40376.01

Cod LMI: BV-I-S-A-11283

Colectiv: Liviu Petculescu – responsabil (MJI Brașov), Stelian Coșuleț (MJI Brașov), Cristina Mitar (MCDR Deva), Darren Poltorak (Archaeotek Canada), Traian Dumbrăveanu (UBB Cluj Napoca).

Campania din anul 2014, finanțată de Consiliul Județean Brașov, s-a desfășurat în perioada 15 iulie – 29 august și a urmărit continuarea cercetărilor începute în 2006 în zona barărilor din *praetentura sinistra* a castrului Cumidava⁹⁹. În acest an, ca și în toate campaniile începând din 2006, s-a lucrat în suprafețe cu dimensiunile standard de 6 x 4 m, separate de martori cu lățimea de 1 m.

În această campanie au participat, pentru al patrulea an consecutiv, un număr de 4 voluntari ai organizației Archaeotek din

Canada (Centre de Recherches et Techniques Archéologiques) în baza contractului de colaborare încheiat între respectiva organizație și Muzeul Județean de Istorie Brașov. Ca și în campaniile precedente, voluntarii, provenind din țări diferite, au fost coordonați de către lectorul universitar, arheolog Darren Poltorak.

Voluntarii au lucrat și în această campanie, conform protocolului, într-un sector propriu, care a constat în continuarea cercetării Sp. 11, începută în anul 2012. Săpătura a continuat de la adâncimea de 0,80 – 0,90 m unde se ajunsese în campania precedentă, demontându-se structura de piatră a *via* – ei *principalis* din cea de-a doua fază constructivă a castrului. Sub nivelul drumului s-au evidențiat marginile celor două clădiri surprinse în campaniile precedente: clădirea lungă cu un singur șir de camere și baraca cu contubernii cu două camere și spațiul dintre barăci lat de cca 1,30 m. Întrucât cei patru voluntari au lucrat numai 12 zile, cercetarea acestei suprafețe nu a fost încheiată.

Colectivul românesc de cercetare a deschis trei noi suprafețe marcate Sp. – 16, – 17 și – 26; a finalizat demontarea matorului dintre Sp. – 35 și – 45 și a săpat ultimul metru al matorului dintre Sp. – 17 și 7.

În suprafața Sp. -16 s-a săpat până la adâncimea de 1,10 – 1,40 m, în funcție de panta terenului, ajungându-se la pământul viu. În colțul de NE al suprafeței a fost surprinsă secțiunea oblică efectuată de N. Gudea. Pe aprox. 2 m de la începutul suprafeței este un strat de dărâmături compacte de piatră, ajungând până la adâncimea de 0,80 m, provenind din clădirea săpată parțial de N. Gudea, al cărei perete sudic este situat în suprafețele adiacente: Sp. – 5, până la Sp. -35. Sub dărâmăturile de piatră, la -0,70 – 0,80 m, a apărut stratul de chirpic ars, suprapus de pământ negru pigmentat cu cenușă, aparținând primei faze constructive a castrului; cea a construcțiilor de lemn. La 0,90 m adâncime și 0,50 m distanță de profilul lung, dinspre Est al suprafeței, a fost surprins șanțul de implantare al peretelui de lemn al barăcii, lat de 0,30 m. Descoperirea unei balamale de ușă și a unui zăvor în fața acestui șanț indică existența ușilor de intrare în baracă. Existența unui strat de pietriș destul de compact pe mijlocul suprafeței indică prezența unui pavaj în fața barăcii. Paralel cu peretele barăcii, la 1,80 m distanță, a apărut un șanț lat de 0,30 m, cu gropi de par cu diametrul de 0,50 – 0,60 m, distanțate una față de alta la cca. 0,80 m, reprezentând, probabil temelia unui portic de lemn. La începutul secțiunii, de-a lungul profilului lung de Vest, la -1,10 m, a fost descoperit un șanț cu lățimea de 0,50 m dispus ușor unghiular față de orientarea clădirilor primei faze. Șanțul, adânc de 0,30 m, cu umplutură de pământ afânat conținând pietriș și mortar, intră în matorul dinspre Sp. – 26, la 4,40 m de începutul suprafeței. Funcționalitatea acestui șanț va fi identificată prin continuarea săpăturilor în Sp. – 26 și în matorul respectiv, în campania 2015.

Pe nivelul de călcare al primei faze constructive, la începutul lui Sp. – 16, pe o suprafață de cca. 0,5 mp, în și lângă șanțul cu pietriș și mortar, au fost recuperați 13 denari, majoritatea emiși de dinastia severică, dintre care 2 subaerați și 2 tăiați, plus un *dupondius* ilizibil.

Suprafața Sp. – 17 a fost săpată până la adâncimea de - 0,80 m. Începutul suprafeței a fost distrus de o secțiune lată de 1,40 m, dispusă perpendicular pe zidul de incintă, care a fost efectuată de N. Gudea. În continuare, aprox. perpendicular pe suprafață, a apărut drumul secundar aparținând fazei construcțiilor de piatră, paralel cu *via principalis*, identificat și în cercetările anterioare în Sp. 7, 17 și – 7. Drumul cu grosimea maximă de 0,35 m, a cărei margine nordică e tăiată de secțiunea sus-amintită, are

⁹⁹ CCA 2007, pag. 291 – 292; CCA 2008, pag. 256 – 257, pl. 56; CCA 2009, pag. 185 – 186; CCA 2011, pag. 109 – 111; CCA 2012, pag. 116 – 117; CCA 2014, pag. 113 – 114.

lăţimea păstrată de 4 m, însă, nefiind surprinsă rigola, e posibil ca pietrişul alunecat din structura sa după abandonarea castrului, să-i fi depăşit marginea dinspre *via principalis* şi, deci, în perioada sa de funcţionare, să fi fost mai îngust. Structura drumului este spartă în zona sa centrală de o groapă modernă.

Sub baza drumului, la -0,75 – 0,80 m, continuă traseul celor două şanţuri de implantare ale barăcii de lemn surprinse în Sp. – 16. Imediat sub baza drumului a fost descoperită o statueta de bronz calcinată, reprezentând pe Amor, aparţinând, cu certitudine, fazei de lemn a castrului.

Suprafaţa Sp. – 26 nu a putut fi terminată datorită fondurilor reduse aflate la dispoziţia colectivului de cercetare. Pe o jumătate din ea s-a săpat până la -0,60 m iar pe cealaltă până la -0,90 m. La începutul suprafeţei, pe o distanţă de cca 3 m, sunt dărâmături compacte din pietre, unele de mari dimensiuni, provenind tot din clădirea săpată parţial de N. Gudea. În restul suprafeţei apare structura de pietriş a unui drum secundar dispus între barăcile de lemn ale primei faze constructive a castrului.

Martorul dintre Sp. – 35 şi – 45 a fost săpat până la adâncimea de 1,45 m. Sub *via sagularis* din faza de piatră, cu o structură din pietriş pe un pat de nivelare de nisip, este prezent stratul de chirpic ars din faza construcţiilor de lemn. Pe nivelul fazei respective au fost identificate resturi de dărâmături de acoperiş şi amprenta temeliei unui perete transversal.

Deşi fondurile alocate campaniei 2014 au fost reduse, materialul arheologic recuperat este bogat şi variat. În afară de ceramica comună există şi fragmente de *terra sigillata*, ceramică şampilată cu rozete şi brăduţi, ceramică incizată cu decor floral şi barbotinată. Dintre obiectele de sticlă se remarcă un fragment de bol cu coaste şi un jeton din pastă verde. Podoabele sunt reprezentate de o fibulă cu balama din bronz argintat, un ac şi un arc de fibule de bronz şi o fibulă cu piciorul întors pe dedesubt din fier, un inel masculin de fier şi unul de bronz de copil, ambele cu geme pierdute. Printre obiectele cu funcţionalitate diversă menţionăm un belciug şi o balama de usă, un manşon şi inele din fier, mecanisme de broască pentru casete, piese de plumb şi os. Echipamentul militar este reprezentat de vârfuri de bolt şi un fragment de mâner de scut din fier, limbi de curea, fragmente de cataramă, aplici de centiron şi de curea din bronz. La toate acestea se adaugă statueta de bronz a lui Amor, deja amintită, şi peste 20 de monede, majoritatea denari.

În campania din 2015 se va continua programul de cercetare al *praetentura sinistra* prin deschiderea unor noi suprafeţe şi demontarea marilor, urmărindu-se dezvelirea unor părţi din baraca cercetată în această campanie.

Abstract

The excavations in the *praetentura sinistra* of Cumidava auxiliary fort started in 2006, continued in 2014. In this season of excavations were dug three new areas of 6 x 4 m, separated by 1 m wide balks: - 16, -17 and - 26. Also continued the digging of the balk between the areas - 35 and - 45.

In the area - 16 were uncovered the foundation trenches of the front wall of the wooden barrack of the first construction period of the fort and of the wooden portico of the same building. In the area - 17 was sectioned the road, parallel to the *via principalis* of the stone fort which divides *praetentura sinistra* in two parts, already known from the previous researches. Beneath the road continued the foundation trenches of the barrack found in the area - 16.

The excavation of the area - 17 was not completed due to shortage of funds. In this area was uncovered the gravel structure of a secondary road between the wooden barracks of the first period fort.

In the balk between areas - 35 and - 45 was dug the *via sagularis* of the second period fort and the destruction layer of a wooden building of the first period fort.

In 2014 were discovered a lot of small finds among which: a bronze statuette of an Amor, more than 20 silver and bronze coins, four brooches, sherds of *terra sigillata*, barbotine, stamped and incised pottery; fragments of glass vessels, one bronze and one iron ring, bolt heads, an iron shield handle, a bronze buckle, belt plates, strap ends and a bronze leather mount, probably from horse harness.

70. Sacidava, com. Aliman, jud. Constanţa

Punct: Dealul Muzait

Nr. Autorizaţie: 57/2014

Cod RAN: 61032.01

Cod LMI: CT-I-m-A-02654.02

Arheolog Traian Clianţe

Cercetările arheologice efectuate până în anul 1979, au evidenţiat pe laturile de est şi de vest, existenţa a două turnuri-poartă. Reluarea cercetărilor urmăreşte ca în etapa următoare să se stabilească eventuala legătură dintre cele două intrări în interiorul fortificaţiei şi modalitatea de realizare a acesteia.

Lucrările prealabile reluării cercetărilor au constatat în degajarea de depuneri a accesului dinspre est al fortificaţiei.

După degajarea de materialele dislocate prin săpăturile anterioare, a fost deschisă o secţiune plasată la circa 7-8 m vest de accesul menţionat. Orientată de direcţia nord-sud, această secţiune are dimensiunile de 26x2 m.

Primul monument descoperit este un zid apărut la limita dintre carourile 8 şi 9 ale secţiunii; orientat aproximativ pe direcţia est-vest, el a fost lucrat din pietre legate cu mortar de culoare albă, care conţine mult var, nisip, piatră de râu mărunţă şi foarte puţine resturi ceramice. După tehnica de realizare, la care se adaugă grosimea (circa 1,3 m) şi orientarea, el pare să fie mai timpuriu decât celelalte descoperiri făcute în secţiune.

La nord şi la sud de acest zid, sub stratul de depuneri vegetale, au fost descoperite resturile a trei locuinţe. Prima dintre ele a fost parţial cercetată în capătul nordic al secţiunii (carourile 1-3); de sub un strat de dărâmătură, amestecat cu multă cenuşă a fost dezvelită parţial podeaua unei locuinţe, amenajată cu fragmente de materiale tegulare şi lut galben. De pe această podea au fost recuperate fragmente de amfore globulare cu striuri şi fragmente de amfore decorate „cu coaste”, tipuri categoricale cu largă circulaţie în sec. VI p. Chr.

Undeva mai la sud, în sectorul corespunzător carourilor 6-7, sub un strat de dărâmătură au fost descoperite resturile unei alte podele, de pe care au fost recuperate resturi identice cu cele menţionate mai sus.

De pe podeaua amenajată din resturi tegulare a fost recuperată o monedă de la Iustin I (518-527).

La sud de zidul descoperit la limita carourilor 8 şi 9, au fost dezvelite resturile unei alte locuinţe, respectiv părţi din podeaua acesteia de pe care au fost recuperate pe lângă fragmente de amfore globulare decorate cu striuri vălurite şi amfore decorate „cu

coaste", fragmente de amfore târzii de tipul celor cu formă cilindrică, cu pereți groși, decorate cu caneluri adânci, cu circulație mai ales în sec. VI p. Chr. Înlăturarea parțială a acestui nivel a permis descoperirea unui nivel de locuire anterior. Întrucât cercetarea acestui nivel este abia la început, încadrarea sa cronologică este dificil de precizat în acest moment; el poate să aparțină atât începutului sec. VI p. Chr., dar și sfârșitului sec. V p. Chr.

În sfârșit în sectorul corespunzător carourilor 4-6, au fost parțial cercetate resturile unei locuințe medievale timpurii, amenajată simplu, cu ziduri lucrate din pietre de mărime mică sau medie în amestec cu bucăți de cărămizi, țigle și olane, totul având ca liant lutul și podea de pământ, întărită cu fragmente de țigle.

De pe podeaua locuinței a fost recuperată o cantitate relativ mare de fragmente ceramice databile în sec. VIII-IX.

În sfârșit zidul cercetat în prezent până la nivelul epocii romane târzii (sec. VI p. Chr.), este cu siguranță anterior acestuia. Este de așteptat ca datarea lui să fie legată de castrul de sec. II p. Chr. (sesizat în primele campanii de cercetări) sau de refacerea mai târzie (sfârșitul sec. III-începutul sec. IV p. Chr.).

Secțiunea deschisă în sectorul de est al fortificației are dimensiunile: 26 x 2 m (52 m²). Pentru pregătirea reluării cercetării la turnul-poartă plasat pe latura de est a fortificației, s-a trecut la dezvelirea acestuia, pe suprafața de circa 50 m².

Din punct de vedere stratigrafic s-a conturat următoarea situație:

- sub nivelul de vegetal a fost săpat un strat de circa 0,2-0,35 m de pământ amestecat cu resturi de materiale antice din perioade diverse (sec. II-VI p. Chr.);
- sub acest strat a fost cercetat un nivel de locuire din sec. VI p. Chr.;
- sub acest nivel a fost deschis – pe o suprafață foarte mică – un nivel de locuire anterior, a cărui datare, la acest nivel al cercetărilor, nu poate fi stabilită.

71. Grădiștea de Munte (Sarmizegetusa Regia), com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara

Nr. Autorizație: 67/2014

Cod RAN 90397.01

Cod LMI: HD-I-s-A-03190, HD-I-s-A-03181

Cod tip sit 113; cod epocă 213

Colectiv științific: Gelu Florea (Universitatea Babeș – Bolyai, Cluj-Napoca, responsabil științific), Liliana Suci (Universitatea Babeș – Bolyai, Cluj-Napoca), Eugen Iaroslavschi (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca), Gabriela Gheorghiu (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca), Paul Pupeză (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca), Cristina Bodó (Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva), Cătălin Cristescu (Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva), Răzvan Mateescu (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca).

Perioada de desfășurare: 26 iulie – 15 august

În campania din anul 2014 cercetările de la Grădiștea de Munte s-au derulat într-un singur punct, anume în apropierea porții de sud a fortificației, fiind continuată investigarea arheologică a zonei în care a apărut o matrită de bronz cu o valoare istorico-

arheologică excepțională. În anul 2013 au fost trasate două suprafețe denumite convențional SP I/2013, respectiv SPII/2013 și o secțiune, SI/2013. S-a observat că, în antichitate, în zona menționată au avut loc diferite amenajări de anvergură, precum îndreptarea stâncii native, săparea unor șanțuri în stâncă sau aducerea unor cantități mari de pământ pentru realizarea unor noi structuri defensive. Datele noi impuneau extinderea săpăturii, astfel că în anul 2014 au fost deschise două noi secțiuni și o suprafață, notate SI/2014, SII/2014 și SPI/2014 (fig. 1). Totodată, a fost finalizată cercetarea în SPII/2013.

Secțiunea notată **SI/2014** a fost poziționată la NNE de SPI/2013, cu un martor între ele de 0,5 m. Ea era orientată NV – SE, a avut o lungime de 5,5 m și o lățime de 2,5 m. Și aici s-a constatat că, în antichitate, au fost aduse cantități mari de lut, pământ amestecat cu micașist și pământ lutos cu sfărâmatură de micașist. Stânca a apărut la 1,3 – 1,5 m adâncime, în partea mediană și estică a secțiunii, în vreme ce în extremitatea vestică ea nu a fost atinsă, cu toate că săpătura a ajuns la o adâncime de 2 m, după care a încetat din cauza pericolului de prăbușire a pereților secțiunii.

Nu a fost identificat nici un complex, dar în diferitele umpluturi au apărut numeroase fragmente de la vase ceramice, bucăți de țigle, cuie, zgură de fier etc.

Secțiunea **SII/2014** a fost amplasată la SEE de SPI/2013, cu un martor între ele de 0,5 m. Ea a avut o lungime de 5 m și o lățime de 3 m, fiind orientată NE-SV. Ulterior, s-a realizat o extindere dreptunghiulară, de 1,8 m lungime și 0,7 m lățime, în colțul nordic al secțiunii.

Rădăcinile fagilor seculari au afectat puternic stratigrafia în această zonă, dar s-a putut observa, totuși, prezența unui strat consistent de lut galben amestecat cu micașist, cu o grosime de 0,8 – 1 m. În jumătatea vestică a secțiunii stânca a apărut la o adâncime de 1 – 1,2 m față de nivelul actual de călcare. Ea a fost cioplită sumar, fiind practicate un fel de trepte cu înălțimea de cca. 0,15 m.

Lângă peretele vestic al secțiunii s-a conturat o groapă săpată în stâncă a cărei cercetare exhaustivă a impus realizarea extinderii dreptunghiulare menționate anterior. Ea avea diametrul în partea superioară de 1,2 m, în treimea inferioară ajungea la un diametru maxim de 1,6 m, pentru a se micșora apoi, diametrul bazei fiind de 1,2 m (adâncimea gropii era tot de 1,2 m) (fig. 2).

Excavarea umpluturii sale a prilejuit una dintre cele mai surprinzătoare descoperiri, aici fiind găsite zeci de bucăți de sticlă, dar și o turtă masivă din fier și numeroase nituri rotunde din fier care, în antichitate, fuseseră prinse pe un suport din piele. Tot în umplutura gropii, la adâncimi diferite, au apărut fragmente ceramice și cuie din fier.

Suprafața denumită convențional **SPI/2014** a fost trasată la SE de SPII/2013, cu un martor între ele de 1 m. Ea a avut 4 m lungime și 3,3 m lățime, poziționarea și dimensiunile ei fiind calculate în așa fel încât să ofere posibilitatea obținerii, prin asocierea datelor din suprafețele SPI/2013, SPII/2013 și SPII/2014, a unor profile lungi pe direcțiile NV-SE, respectiv NE-SV. Cercetarea arheologică nu a fost finalizată, urmând ca suprafața să fie redeschisă în campania din anul 2015.

Din punct de vedere stratigrafic s-a constatat existența unei nivel compact de pământ lutos amestecat cu sfărâmatură de micașist, cu o grosime ce a variat între 0,45 și 0,8 m. În acest strat s-au aflat fragmente ceramice și obiecte din fier. Sub el, cel puțin în partea vestică a suprafeței, a apărut un strat de sfărâmatură de

micașist, cu o grosime de 0,2 m, sub care se afla stânca nativă, sumar îndreptată.

Aici au fost observate două șanțuri săpate în stâncă, primul dintre ele cu o lungime de cca. 2,7 m și lățime de 0,40 – 0,45 m. Orientarea lui era aproximativ pe direcția est – vest. Al doilea avea o lungime de 1,9 m, o lățime de 0,3 – 0,4 m și era orientat nord – sud. Este de menționat că laturile lor scurte se intersectează aproape în unghi drept și că ambele șanțuri continuă pe direcțiile menționate, situație evidentă pe profilele de vest și de nord ale suprafeței (fig. 3).

Suprafața notată **SPII/2013** a fost trasată paralel cu SPI/2013, cu un maror de 1 m între ele; ea a măsurat 4 m în lungime și 3 m în lățime. Cercetarea nu a fost finalizată în primul an, astfel că suprafața a fost redeschisă în anul 2014. Din punct de vedere al stratigrafiei generale, situație este similară celei înregistrate pentru SPI/2013, în sensul că, sub humusul modern, s-a constatat prezența unui strat consistent de pământ lutos amestecat cu sfărâmată de micașist.

Este de consemnat că, direct pe stânca nivelată, au apărut fragmente ceramice și obiecte de fier, între care și țițele de la o *caliga*. Tot aici a fost cercetat complet un segment de peste 3 m lungime al unui șanț săpat în stâncă, cu o lățime de 0,45 – 0,55 m și o adâncime maximă de 0,9 m (fig. 4).

Funcționalitatea șanțurilor amintite în rândurile de mai sus nu este, încă, sigură, dar cel mai probabil ele au aparținut unui sistem de drenare/transportare a apei pe distanțe mari. În anii următori se intenționează identificarea traseului lor complet.

Datele acumulate până în prezent converg în a argumenta că zona a trecut prin diferite faze de amenajare în antichitate. În umpluturile variate de lut și de pământ amestecat cu micașist au fost descoperite numeroase artefacte, precum cuie din fier, țigle, fragmente ceramice, unele de factură dacică, altele de factură romană, bucăți de sticlă, unelte și arme din fier etc. (fig. 5). Este vorba, cel mai probabil, de materialul de construcție și de inventarul parțial al unor edificii distruse în perioada războaielor de la începutul secolului al II-lea p. Chr., ale căror resturi au fost prinse în masele mari de pământ dislocate aici. Unui asemenea inventar, al unui atelier de bijutier (?), îi va fi aparținut inclusiv matrița de bronz.

Toate artefactele au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane – Deva.

Abstract

The lack of funding restrained our excavation project to a minimum. Our priority was to open some more test trenches in the area in which, in 2013, after a thunderstorm, under the roots of a fallen tree a bronze matrix was found. Our intentions were to continue the previous year's excavations, to search further on for information regarding the stratigraphy and the context of this very important finding. The last year results were confirmed: in a first stage of occupation of the sector, a terrace was cut into the bedrock, followed by a second stage filling of the terrain in order to build an access ramp towards the Southern gate of the stone ramparts.

The excavation revealed a few sunken structures: a system of narrow ditches (possibly a rain water drainage) and also a quite large pit in which some rich and interesting artefacts were found: a few dozens of coloured glass pieces along with hobnails coming from a *caliga*'s sole (a similar finding appeared a few meters away from the pit, on the bedrock).

The next year's campaign's objectives will aim to reveal the presumed relation between the defensive ditch identified in 2013 and the embankment which was built in the vicinity of the Southern gate. The results might have huge consequences on the chronology of the entire defensive works of Sarmizegetusa Regia.

72. Sighișoara „dealul viilor”, jud. Mureș Punct „Necropolă”

Nr. Autorizație: 82/2014

Cod RAN: 114523.05

Responsabil: Dr. Radu Harhoiu, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”

Colectiv: Dr. Gheorghe Baltag (Sighișoara), Dr. Nikolaus G. O. Boroffka (Berlin), Dr. Erwin Gall, Dr. Adrian Ioniță și Dr. Daniel Spănu (București). Săpătura din acest an a fost coordonată și documentată de către Dr. Daniel Spănu secondat de către Dr. Erwin Gall.

Perioada cercetărilor: 22 septembrie – 7 octombrie 2014

Săpătura din campania 2014 a urmărit determinarea caracteristicilor și datării complexelor din proximitatea brațului colmatat al Târnavei care altă dată uda poalele „Dealului Viilor”, în extremitatea sudică a sitului. Datorită finanțării precare, dimensiunile suprafeței cercetate a.c. au fost mici: s-a cercetat o secțiune de 8/2 m cu latura lungă orientată pe direcție NNW 5800‰ – SSE 2600‰.

Stratigrafia zonei cercetate se compune din: (1) vegetal format recent în ultimii 10 ani, între 0 și cca 20 cm adâncime; (2) un strat de nivelare modernă a depunerilor de cărămidă, țigle și alte deșeuri moderne realizat cu prilejul desființării IAS-ului local; acest strat nivelat prin mijloace mecanizate s-a dovedit extrem de dur și se situează între cca. 20 cm și 75/80 cm adâncime; amenajarea acestei depuneri moderne a prilejuit deteriorarea contextelor pre și protoistorice; această depunere modernă conține numeroase fragmente de cărămidă, țigle și cahle smălțuite moderne, fragmente de unelte și mecanisme agricole (rulmenți, o tobă de eșapament, lanțuri, sârme, o potcoavă); pe lângă acestea mai trebuie semnalată și descoperirea unui piron medieval de secțiune pătrată, prelucrat prin forjare; (3) între cca 75/80 cm și 100/115 cm adâncime s-a păstrat depunerea preistorică ce suprapune solul steril din punct de vedere arheologic.

În secțiunea din acest an a fost identificat un singur complex, respectiv extremitatea răsăriteană a unei locuințe dotate cu un cuptor casnic. Umplutura locuinței are o culoare brună. Din extremitatea ei sudică provin câteva oase de animale fragmentare (de ovi-caprină) și un fragment ceramic de la un vas lucrat cu mână. Instalația de foc a fost amenajată din lespezi mari de gresie așezate într-o „nișă” săpată lateral locuinței, în solul steril galben-argilos. Umiditatea solului a distrus majoritatea urmelor de ardere – nu a fost identificate resturi de vatră. Printre lespezile mari (până la 35 cm latura) au fost identificate urme de lemn ars și pământ roșu. Groapa acestui cuptor este de formă ovală și măsoară 118 cm pe direcție NNW-SSE și 78 cm pe direcție VSV-ENE. Pereții arși ai gropii (marginile amenajării) au fost surprinși între -85 și -95 cm adâncime, iar lespezile de forme neregulate, așezate pe sterilul galben (între -88 cm și -99 cm adâncime) au fost dispuse în evantai, cu spații cât mai înguste între ele. Între lespezi a fost identificat un alt fragment ceramic de la un vas lucrat cu mână.

Inventarul părții de locuință descoperite în acest an este cât se poate de sărac și nu permite o încadrare cronologică certă. Totuși, prin analogie cu alte locuințe cu instalații de foc amenajate cu lespezi de gresie descoperite în Dealul Viilor, înzestrate cu un inventar expresiv din punct de vedere cronologic, se poate propune o încadrare a contextului descoperit în acest an în secolele VII-VIII.

Descoperirea locuinței din acest an indică în mod elocvent faptul că situl nu a fost cercetat integral – limitele lui nu au putut fi încă atinse, un deziderat care rămâne în sarcina săpăturilor viitoare. De asemenea, descoperirea din acest an indică faptul că punctul denumit „Necropolă” datorită numeroaselor înmormântări postromane și medievale, a fost totuși intens locuit în alte perioade, de exemplu în secolele VII-VIII. În mormântări sau chiar o necropolă corespunzătoare acestei locuiri nu a fost încă identificată. Iată încă una dintre sarcinile cercetărilor viitoare (Daniel Spănu).

73. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj

Punct: Cetate

Nr. Autorizație: 96/2014

Cod RAN: 139893.04

Cod LMI: SJ-I-s-A-04966

Cod sit: 112, 122;

Cod epocă: 152, 21, 213, 4, 431

Colectiv de cercetare: dr. Horea Pop (responsabil de șantier, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău-MJIAZ); Zsolt Csok (MJIAZ)

Perioada de desfășurare a campaniei: 1 - 31 oct. 2014

Scurtă prezentare

Masivul *Măgura Șimleului* domină zona nord-vestică a *Depresiunii Șimleului*, iar orașul Șimleu Silvaniei se întinde la poalele *Măgurii*, spre sud, pe malul râului Crasna. Toponimul *Cetate* desemnează un muncel la 500 m sud de cota maximă a *Măgurii* (597m). Cunoscut și sub denumirea maghiară de *Várhegy* (rom. *Cetate*) se presupune că ar fi fost antica localitate Dacidava (Dokidava, Docidava) menționată de geograful Ptolemeu în sec. II d.Chr.

Cu altitudinea maximă de 372 m și o diferență de nivel de 170 m, dominând valea Crasnei, dealul *Cetate* este legat de restul *Măgurii* printr-o șa lungă de 100 m, lată de 30 și se prezintă ca un mamelon tronconic, platoul său superior, de formă ovală, având diametrele de 30-40 m.

Istoricul cercetărilor

Până în anul 1992 cercetarea sitului nu a avut un caracter sistematic, constând mai ales în recoltări de artefacte de la suprafață sau în sondaje de foarte mică anvergură. Cum situl a fost suprapus, de-a lungul timpului de plantații de viță de vie, spațiul investigabil s-a micșorat considerabil. Mai mult, în anul 1986 a fost amenajat abuziv cu buldozerul un drum de acces până în șantul medieval al cetății din piatră. Această amenajare a distrus iremediabil jumătate din sistemul defensiv dacic de pe șaua de legătură și circa 15% din platoul superior cu terase și fortificație dacice și medievale. În anul 1992 am demarat un amplu proiect de cercetare a habitatului de pe și din jurul *Măgurii Șimleului* concretizat prin cercetări arheologice la situri din Șimleu Silvaniei: *Cetate*, *Observator*, *Uliul cel Mic*, *Castelul Bathory*, străzile *A. Mureșanu*, *Cetații*, *Argeșului*, 1 Decembrie 1918, *Eminescu*, *T.*

Vladimirescu, *G. Barițiu*, *Oașului* etc., din Cehei: *Mesig*, *Nove*; din Giurtelecu Șimleului: *Coasta lui Damian*.

Punctul *Cetate* de la Șimleu Silvaniei a fost cel dintâi abordat. În urma celor 9 campanii arheologice (1992-1997, 2003, 2008, 2009, 2013), începute în anul 1992, au fost investigați 1.600mp din sit. Colectivul de arheologi format din dr. Horea Pop și dr. Ioan Bejinariu a fost inițial coordonat de către regretatul cercetător dr. Mircea Rusu de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj Napoca, iar începând cu anul 1995 de către subsemnatul din cadrul Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău. Finanțările cercetării au fost asigurate de către Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău, Consiliul Județean Sălaj, Academia Română și Ministerul Culturii.

Vizibile la suprafață sunt o parte a ruinelor incintei medievale din piatră precar conservate, la baza căreia este observabil șanțul de apărare, actualmente colmatat. Cu greu mai pot fi observate valurile din pământ, care odinioară constituiau elementele defensive dacice de pe șaua de legătură a dealului cu restul *Măgurii Șimleului*.

Cele mai vechi urme arheologice de pe dealul *Cetate* datează din epoca pietrei, neolitic, dar fragmentele ceramice, aparținând acestei epoci, au fost descoperite fără context.

Foarte probabil în epoca bronzului (cultura Wietenberg) a existat o reședință aristocratică fortificată, dar nivelările ulterioare, dacice și medievale, au distrus aproape toate complexele aparținând acestei perioade. În cercetările noastre au fost descoperite materiale ceramice fragmentare, unelte și ustensile din piatră și lut ars.

Fortificația și locuirea dacică de pe *Cetate* se constituie a fi acropola așezării civile situate semicircular la baza dealului de pe străzile *A. Mureșanu*, *Argeșului* și *Cetații*. Au fost identificate două zone de fortificare ale dealului în epoca dacică (sec. I î.Chr.-I d.Chr.). Cea dintâi este mamelonul superior al acestuia. La baza unei pante de 20 m de limita platoului superior, au fost surprinse urmele unei palisade simple cu stâlpi așezați aproape unul lângă celălalt. La baza valului a fost săpat un șanț cu o deschidere la gură de 1,5-3 m și o adâncime de 1,5 m. În spatele palisadei au fost surprinse urme de locuire dacică (cuptor cu groapă menajeră) ceea ce sugerează o locuire permanentă în spatele fortificației. Lățimea drumului de rond din spatele palisadei era de 3-4 m, fiind prevăzut probabil cu acoperiș. Această incintă fortificată (un oval cu diametrul de 80x60 m), închide mamelonul superior al dealului al cărui platou a fost și el probabil fortificat în epoca dacică, dar nivelările medievale au distrus orice urmă de amenajare anterioară. Fortificația descrisă corespunde **fazei a doua** de fortificare a dealului în epoca dacică, undeva în a doua jumătate a sec. I d.Chr.

Cea de-a doua zonă de fortificare a dealului este șaua de legătură, singura cale de acces spre mamelonul superior. Astfel, la cca. 60 m de incinta descrisă anterior, pe șaua de legătură, au fost săpate în epoca dacică, două șanțuri care barează calea de acces spre vârf. Lucrările agricole moderne au deteriorat considerabil valurile ridicate în spatele acestor șanțuri. Primul șanț, cel exterior, are o deschidere de 2m la gură și 1,2 m la fund, cu o adâncime actualmente de doar 0,7 m. În spatele său, la 4 m distanță, a fost ridicat un sistem de palisade, de fapt un zid din lemn cu umplutură din pământ, menit a suplini dimensiunile modeste ale șanțului. Întreaga construcție rezultată are lățimea la bază de 8m. Înălțimea este greu de apreciat datorită degradărilor menționate (probabil cca. 4-5 m). Intrarea în fortificația de pe șa se făcea printr-un turn

exterior, iar în acel sector șanțul era prevăzut cu un pod din lemn care traversa de-altfel întreaga fortificație. Materialele arheologice descoperite indică o funcționare a acestei fortificații în sec. I î.Chr., probabil înainte de regele Burebista. Credem că sfârșitul acestei **prime faze** de fortificare a dealului se poate lega de momentul unificării realizate de acesta.

La 2 m în spatele paramentului interior al fortificației amintite a fost săpat un nou șanț lat la gură de 3,5m, adânc de 2m, având fundul alveolat. Deasupra icului șanțului la 7-8 m, cu o diferență de nivel de 5m a fost ridicată palisada complexă corespunzătoare acestui șanț. Lățimea acestei construcții era de 4m, iar lungimea aceea a șei de legătură, cca. 30m. În icul șanțului, pe lângă cenușa și arsura care dovedesc o distrugere de asemenea prin incendiere, au fost descoperite și oase umane izolate (fragmente de calotă craniană, o mandibulă cu evidente urme de tăiere în antichitate) care sugerează prezența capetelor de prizonieri în pari pe palisade și la Șimleu Silvaniei (a se vedea scena XXV de pe Columna lui Traian). Considerăm că această palisadă, aparținând **fazei a treia** de fortificare a dealului, aparent ridicată în pripă probabil în ajunul celui de-al doilea război, extinde aria protejată a acropolei, adăpostind construcții importante (edificii sacre?, locuințele aristocrației laice și ecleziastice?, ateliere, etc.), sfârșind la finele conflictului de la inc. sec. II p.Chr.

Fortificațiile acropolei de pe mamelonul superior al dealului *Cetate* cât și șanțul cu valul de baraj de pe șaua de legătură au fost ridicate abia după mijlocul sec. I p.Chr. din motive greu de înțeles (pericolul sarmatic sau roman?) funcționând succesiv, probabil în sensul unei extinderi de la circumvalația descrisă inițial la lărgirea ariei fortificate prin construirea valului de pe șaua de legătură unde se revine după ce, probabil la Burebista, este distrusă prima fortificație a dealului, descrisă puțin mai înainte. În spatele acestor noi elemente de fortificație se concentrează toate descoperirile dacice din zona superioară a dealului *Cetate*. Au fost descoperite o serie de construcții adâncite sau de suprafață realizate din lemn și chirpici, unele cu un inventar foarte bogat și spectaculos. Au fost cercetate gropi de provizii, menajere și chiar rituale, cuptoare și vetre de foc. Cu ocazia cercetărilor au fost descoperite și două tezaure de monede romane din argint acumulate de daci, care pot fi admirate în expoziția permanentă a Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău.

Cercetarea sectorului, preponderent medieval al sitului, amplasat pe platoul superior al dealului, s-a realizat doar în anii 1992, 1993 și 2003. În anul 2013, au fost reluate săpăturile și a fost cercetat sfertul nord-vestic al cetății medievale. Au fost trasate 6 unități de cercetare (S1-S6) excavându-se peste 130 mp. În această suprafață au fost descoperite o serie de complexe arheologice (Cx 1-26) dintre care majoritatea sunt intervenții moderne asupra stratigrafiei sitului (gropi de căutători de comori), din fericire de mică anvergură.

Dintre complexele descoperite se remarcă Cx1, donjonul cetății, necunoscut până acum mai ales datorită degradărilor suferite în ultimii 200 de ani, când starea sa de conservare a fost profund afectată de căutătorii de comori. Turnul cetății este o construcție aprox. pătrată cu ziduri groase de 1,6 m și laturile exterioare de 8m, iar ele interioare de aproape 5 m. În săpătura noastră au fost surprinse trei colțuri interioare, cel nordic, estic și sudic. Turnul pare complet ieșit înafara incintei ovale și are colțurile orientate spre punctele cardinale. Pentru construirea sa a fost realizată o scobire a pantei dintre șanțul fortificației și platou. Astfel au fost afectate fazele din lemn și cele preistorice anterioare.

Probabil parterul turnului se afla la nivelul șanțului peste care se cobora poarta de intrare în turn. Ceea ce a fost cercetat în acest an a fost umplutura de dărâmare a donjonului până la o adâncime de 2,3 m, dar presupunem că parterul construcției se află la cel puțin 2,5 m mai adânc. Colțul nordic este mai bine păstrat, deși fața interioară a zidului a fost degradată de dărâmare lentă, dar și de intervențiile căutătorilor de comori. Cercetarea noastră a abordat turnul prin suprafețele S1 și S2 despărțite de un martor lat de 1m, trasat aproximativ pe diagonala dintre colțul sudic și cel nordic al construcției. Pe latura sudică a acestor suprafețe au fost descoperite complexe (gropi de stâlp) care țin probabil de fazele din lemn ale cetății medievale sau de amenajări din preajma turnului. Pentru a avea vizibilitate spre valea Crasnei, turnul, care a fost construit în spatele dealului, în zona căii de acces în cetate, trebuie să fi avut cel puțin 5-6 nivele, parterul și primele două etaje abia atingând nivelul platoului superior al dealului.

Finalizarea cercetării turnului a rămas un deziderat al unei campanii viitoare.

Suprafețele S3 și S4 au fost trasate pentru completarea situației arheologice din acest sector. La mică adâncime a fost descoperită o platformă dreptunghiulară din mortar, care constituie pardoseala (groasă de max. 10 cm) unei construcții din lemn, compartimentată (Cx 8-9), datată probabil în ultima fază de locuire a cetății (sec. 14-15). Un colț al construcției (cel vestic) a fost surprins în S5 trasată pentru investigarea completă a complexului. Locuința avea 6x3m și era orientată cu colțurile spre punctele cardinale. Încăperea mică, sudică, a locuinței era de 2x3m. Locuința pare adaptată la orientarea donjonului și suprapune un alt complex important (Cx 11), observabil ca o dărâmatură de cărămidă și piatră care va fi cercetată în viitor.

Urme ale unor construcții asemănătoare, dar mai precar conservate, au fost descoperite și în S5 (Cx 10) și S6 (Cx 15). Inventarul acestor complexe este sărac și datorită adâncimii la care au fost descoperite (de la 0,05m până în 0,3 m), fiind afectate de numeroasele vetre de foc din perioada noastră, contemporană.

Mult mai consistent este stratul de incendiere al primei faze din piatră a cetății, surprins deja începând cu campania anului 1993. Chiar dacă nu depășește grosimea de 0,05-0,2 m, acesta este bogat în materiale arheologice surprinse de incendiu. Descoperirea, în acest nivel, a unei monede din argint de la Ștefan al V-lea al Ungariei, poate data finalul primei faze la sfârșitul sec. 13. Amenajarea celei de-a doua faze se petrece probabil la începutul sec. 14 și este precedată de o amenajare de anvergură în interiorul cetății în care mai exista un mamelon din mai vechea incintă din lemn și piatră. Acesta a fost mărunțit și nivelat în spatele zidului de incintă care a respectat traseul vechiului zid (2,4 m grosime), doar că a fost construit într-o manieră mai neângrijită și mai lat cu 0,2 m.

Inventarul arheologic medieval descoperit este unul extrem de bogat în special în numărul de piese metalice (peste 400 piese) și mai puțin ceramice recoltate. Predomină materialele de construcție (cuie, scoabe), fragmentele de fier și zgură de la activitățile meșteșugărești (peste jumătate din piese). Numeroase sunt accesoriile și armele cavalerului medieval (fragmente de armură, cataramă, pinteni, vârfuri de săgeți de arc și de arbaletă, sulite) și piese de harnășament (potcoave, aplici, zăbale), unelele (cuțite, seceri, ciocănele, topoare, dălțițe, cute, fierăstrău, etc.). Mult mai puține sunt piesele din os, dintre care se remarcă un posibil ornament de copertă de carte. Tot de la cărți provin o splendidă legătură de carte din bronz și alte table, unele

ornamentate. A mai fost descoperit un posibil fragment de clopot din bronz care poate sugera existența unei capele private în incinta medievală.

De la debutul cercetărilor arheologice sistematice pe dealul *Cetate* nu au fost descoperite monede medievale. În campania anului 2013 au fost descoperite trei dintre care una lisă din bronz, cea din argint emisă de Ștefan V (1270-1272), alta unifacială emisă de Ladislau IV (1272-1290).

O splendidă aplică, sau medalion din bronz cu grifon, a fost descoperit în umplutura de dărâmtură a donjonului (Cx 1) ceea ce sugerează statutul nobilului care stăpânea cetatea și domeniul acesteia în sec. 13-14.

În actualul stadiu al cercetării nu putem preciza relația directă dintre turnul descoperit (Cx 1) și incintă, dar nici momentul ridicării acestuia. Descoperirea unor elemente din piatră profilată sau care ținea de ancadramentele ușilor și a ferestrelor constituie un argument potrivit căruia avem de-a face cu o construcție impunătoare, iar cercetarea completă a acesteia și a complexelor de locuire din incintă, va aduce multă lumină privind evoluția, caracterul și organizarea internă a cetății medievale de pe dealul *Cetate* din Șimleu Silvaniei.

Campania anului 2014

Scopul principal al acestei campanii a fost acela de a investiga donjonul (Cx 1) identificat anul trecut. În acest sens a fost desființat matorul lat de 1m dintre S1 și S2, trasate anul precedent, care traversa turnul pe diagonală de la sud la nord. După această operațiune a fost trasată suprafața S3/2014 (3x7 m) în vederea identificării colțului vestic al donjonului, rămas neidentificat. Apoi, în această suprafață, a fost coborât nivelul la cel din săpăturile de anul trecut, adică la -2,3 m. La finalizarea acestei operațiuni interiorul turnului a fost secționat pe jumătate realizându-se un profil paralel cu laturile de NE și SV ale construcției medievale. Prin degajări treptate, excavându-se cel puțin 65 mc de piatră și pământ, în jumătatea de NE a donjonului s-a atins adâncimea de 4,5m unde s-a constatat și baza acestuia amenajată direct pe stânca locală. Aceasta face un plan puțin înclinat, probabil pentru scurgerea infiltrațiilor de apă spre șanțul defensiv. Toate observațiile noastre și materialele arheologice descoperite duc la concluzia că turnul a fost braconat în epoca modernă, în mai multe etape, după care a suferit un accentuat proces de degradare, zidurile prabușindu-se ireversibil. Actualmente doar laturile de NE și de SV sunt mai bine conservate, prezentând înălțimi de chiar 4,5m. Pe aceste ziduri poate fi observat un posibil decroș și câte trei orificii pentru fixarea grinzilor de susținere a unui nivel de călcare. Dezideratul nostru viitor presupune finalizarea golirii turnului și realizarea de săpături în exteriorul acestuia pentru surprinderea relației cu șanțul defensiv din fața sa. În vederea viitoarei restaurări a donjonului am procedat la separarea pietrei de construcție de pământul excavat. La finalul cercetării am protejat zidurile cu folie de nylon, piatră și pământ, accesul în preajma ruinei fiind marcat cu bandă de delimitare.

În paralel cu cercetarea donjonului, în vederea completării informațiilor din anul trecut și extinderii cercetării din interiorul incintei medievale, au fost trasate alte două suprafețe (S1 și S2) și a fost continuată și finalizată suprafața S4/2013.

Per total au fost descoperite alte 9 complexe arheologice (Cx 28-36).

Cercetarea din acest an a fost de asemenea foarte bogată în ceea ce privește materialul arheologic special, mai ales cel metalic (Anexa). Predomină materialele de construcție (cuie,

scoabe, peste 200) și fragmentele de fier și zgură de la activitățile meșteșugărești. Numeroase sunt accesoriile și armele cavalerului medieval (fragmente de armură, cataramă, pînteni, vîrfuri de săgeți de arc și de arbaletă, buteroale de spadă și pumnal) și piese de harnașament (potcoave, aplici, zăbale), unelte (cuțite, topoare, dălțițe, amnar, cheie etc.). Mult mai puține sunt piesele din os, dintre care se remarcă un inel simplu. Probabil de la cărți provin table din bronz, unele ornamentate. A mai fost descoperit un posibil fragment de clopot din bronz care poate sugera existența unei capele private în incinta medievală din prima fază de piatră. De la debutul cercetărilor arheologice sistematice pe dealul *Cetate* nu au fost descoperite monede medievale. În campania anului 2013 au fost descoperite trei dintre care una lisă din bronz, cea din argint emisă de Ștefan V (1270-1272), alta unifacială emisă de Ladislau IV (1272-1290), iar în anul 2014 doi denari republicani și nu mai puțin de 7 monede medievale din argint de la Bela IV (2), Ștefan V (2), Ladislau IV (1), Carol Robert (1), Austria (1). O splendidă aplică din bronz argintat a fost descoperit în umplutura de nivelare a vechii faze de piatră a cetății.

Toate aceste numeroase descoperiri speciale sugerează statutul nobilului care stăpânea cetatea și domeniul acesteia în sec. 13-14.

Suprafața nouă cercetată: 58,5m²

Concluzii

În actualul stadiu al cercetării nu putem preciza relația directă dintre turnul descoperit (Cx 1) și incintă, dar nici momentul ridicării acestuia. Descoperirea unor elemente din piatră profilată sau care ținea de ancadramentele ușilor și a ferestrelor constituie un argument potrivit căruia avem de-a face cu o construcție impunătoare, iar cercetarea completă a acesteia, a unor săpături în exteriorul ei cât și a complexelor de locuire din incintă, va aduce multă lumină privind evoluția, caracterul și organizarea internă a cetății medievale de pe dealul *Cetate* din Șimleu Silvaniei.

Bibliografie

Horea Pop, *Fortificații dacice din vestul și nord-vestul României*, Editura Mega, Cluj Napoca, 2006, p. 152.

Horea Pop, *Argintul dacic sălăjean*, Editura Mega, Cluj Napoca, 2008, p. 110.

Dacian Studies – Contributions for La Tène Period Researches, Editura Mega, Cluj Napoca, 2008 (editor H. Pop, p. 191).

Horea Pop, *Așezări dacice din vestul și nord-vestul României (sec. II î.Chr-I d.Chr.). Cu specială privire la Depresiunea Șimleului*, Editura Mega, Cluj Napoca, 2009, p. 171.

A. Rustoiu, H. Pop, A. Ursuțiu, F. Gogăltan, A. Gudea, *Habitat und Gesellschaft in Westen und Nordwesten Rumaniens von Ende des 2. Jahrtausends v. Chr zum anfang des 1. Jahrtausends n. Chr (11.Jh v. Chr - 2. Jh. n. Chr.)*, Editura Napoca Star, Cluj Napoca, 2002, p. 191.

Eduard Nemeth, Aurel Rustoiu, Horea Pop, Limes Dacicus Occidentalis. Die Befestigungen im Westen Dakiens vor und nach der römischen Eroberung, editori N. Gudea, C. Cosma, A. Rustoiu, editura Mega-Cluj Napoca, 2005, p. 177.

Horea Pop, Ioan Bejinariu, Sanda Băcuet-Crișan, Dan Băcuet-Crișan, Daniel Sana, Zsolt Csok, *Șimleu Silvaniei. Monografie Arheologică. Istoricul Cercetărilor*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2006, p. 173.

Alexandru V. Matei, Horea Pop, Elena Musca, Emanoil Pripon, Ioan Bejinariu, *Instrumente de iluminat din nord-vestul României. Lighting tools from North-West of Romania. Catalog de expoziție. Exhibition catalogue*, Editura Porolissum, Zalău, 2006, p. 117.

74. Șoimeni, comuna Păuleni-Ciuc, județul Harghita Punct "Dâmbul Cetății"

Nr. Autorizație: 66 / 2014

Cod sit: 83384.01

Responsabil: Valerii Kavruk (Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni)

Colectiv: Dan Lucian Buzea, Adela Mateș (Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni); Roxana Munteanu, Daniel Garvăn (Complexul Muzeal Județean Neamț); Corneliu Beldiman (Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București); Björn Briewig (Berlin, Germania)

Perioada de desfășurare a campaniei: 14.07-24.07.2014 și 02.10-31.10.2014

Poziția geografică

Așezarea preistorică se află la cca 8 km nord-est de municipiul Miercurea-Ciuc și la cca 1-1,5 km nord-est de satul Șoimeni (Csiksomortány), com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita, în locul numit „Dâmbul Cetății” („Várdomb” – în limba maghiară). Situl ocupă o movilă pe o șea joasă de deal, aflată între două coline mai înalte care fac parte dintr-un lanț de dealuri care, pe linia est-vest, se leagă de Carpații Orientali, iar spre vest de zona Depresiunii Ciucului.

Istoricul cercetărilor

Primele mențiuni arheologice despre sit datează din a doua jumătate a secolului al XIX-lea¹⁰⁰. În anii 1999-2014, cercetările au fost efectuate de Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni¹⁰¹. De această dată, săpăturile au fost efectuate pe suprafețe largi care au permis identificarea mai multor complexe. Totodată, au fost efectuate cercetări geofizice¹⁰² și geospațiale¹⁰³ și au fost prelevate și analizate o serie de probe în vederea datării vestigiilor descoperite¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Z. Székely, *Cultura Ciomortan*. În: Aluta, 2, p. 71-76.

¹⁰¹ V. Cavruc, *Noi cercetări în așezarea de la Păuleni (1999-2000)*. În: Angustia 5 – Arheologie (2000), p. 93-102; V. Cavruc, *Legături între Moldova și S-E Transilvaniei în bronzul mijlociu*. În: *Cultura Costișa în contextul epocii bronzului din România*, Piatra Neamț (2001), p. 58-138; V. Cavruc, D. Buzea, *Noi cercetări privind epoca bronzului în așezarea Păuleni (Ciomortan). Campaniile din anii 2001-2002. Raport preliminar*. În: Angustia, 7, Sfântu Gheorghe (2002), p. 41-88; D. Buzea, Gh. Lazarovici, *Descoperirile Cucuteni-Arișd de la Păuleni Ciuc – Ciomortan „Dâmbul Cetății”*. Campaniile 2003-2005. Raport preliminar. În: Angustia, 9 (2005), Sfântu Gheorghe, p. 25-88;

¹⁰² Ștefan et al. 2010, D. Ștefan, M.-M. Ștefan, C. Constantin, *Studiu geomagnetic al fortificațiilor din epoca bronzului de la Păuleni-Ciuc – Ciomortan – „Dâmbul Cetății”, jud. Harghita*. În: Angustia, 14, (2010), p. 427-436.

¹⁰³ R. Whitlow, *Archaeological Research at Păuleni-Ciuc, Harghita County*. În: Angustia 14, Sfântu Gheorghe (2010), p. 413-426.

¹⁰⁴ R. Whitlow, V. Kavruk, D. Buzea, B. Briewig, *Radiocarbon data from the Cucuteni-Arișd levels at Păuleni-Ciuc (Ciomortan) “Dâmbul Cetății”, Harghita County*. În: Acta Terrae Septemcastrensis, XII, Sibiu (2013), p. 37-64.

Cercetările au scos la iveală urme de așezări deschise din eneolitic (Arișd și Coțofeni), un complex funerar din epoca bronzului timpuriu (Jogodin?), urme de așezare fortificată din epoca bronzului mijlociu (Costișa-Ciomortan și Wietenberg), precum și fragmente ceramice izolate din cea de-a doua epocă a fierului. Datările ¹⁴C efectuate recent, au arătat că ultimele manifestări de tip Arișd (cu ceramica având analogii în Cucuteni A2) din acest sit datează din cca. 4200 – 4050 cal BC, cele de tip Costișa din cca. 2031 – 1925 cal BC¹⁰⁵, iar cele de tip Wietenberg (Chidioșan II / Boroffka B) – din 1830 – 1680 cal BC¹⁰⁶.

În anii 2011-2014 săpăturile au fost efectuate în principal în partea estică a sitului (S.I, c. L-M/1-5; c. G-M/1'-1-3) unde au cuprins porțiunea între coama valului de apărare și periferia estică a incintei așezării.

Obiectivele cercetării

În anul 2014 cercetările au urmărit următoarele obiective:

- cercetarea sitului de fortificație al așezării care datează din epoca bronzului;
- cercetarea vestigiilor arheologice din epoca bronzului mijlociu;
- cercetarea urmelor de locuire din perioada epocii cuprului;
- prelevarea de mostre pentru efectuarea analizelor cu radiocarbon (C.14);
- prelevare de mostre de sol în vederea analizelor pedologice (Fig.3/1-2).

Descrierea săpăturilor arheologice din campania 2013

În anul 2014, săpăturile au fost efectuate în partea estică a sitului (S.I, c. L-M/1', 1-4) – pe suprafața de 24 mp. În partea cercetată, s-a documentat depunerea eneolitică (Loc. 31) și umplutura valului de pământ (*Cultura Costișa*).

Vestigii eneolitice

Loc. 31 (Fig.1/4). A fost descoperită pe marginea de est a dâmbului, sub coama valului, în c. L-M/1'; L-M/1-5, la - 1,4 - 1,6 m de la coama valului. Partea parțial cercetată a locuinței a cuprins suprafața de 24 mp.

Umplutura locuinței era formată din pământ de culoare roșie (rezultat de la incendiul puternic la care a fost supusă locuința) în amestec cu bucăți de lipitură, probabil de la pereții prăbușiți.

Dărămăturile incendiate ale acestei locuințe au fost răspândite pe suprafața de circa 10 x 6 m. Perimetrul locuinței nu a putut fi stabilit cu exactitate din cauza faptului că o parte din dărâmături se află în zona rămasă necercetată din S.I, respectiv spre N (c. H-L/6), spre E (c. N-O/1-5) și spre S (c. K-N/2').

Materialul arheologic descoperit aparține fazei Cucuteni A2, mai exact nivelului eneolitic II, de la Păuleni-Ciuc. Acest complex va putea fi finalizat numai după ce suprafața va fi extinsă în zona estică a sitului și urmele de locuire din perioada epocii bronzului vor fi cercetate.

Vestigii din epoca bronzului mijlociu

Vestigii de tip Costișa-Ciomortan

Valul de pământ (Fig. 1/1-3; Fig. 2/1-2). Valul de apărare al așezării, prezintă o structură incluzând mai multe depuneri succesive de pământ de culori diferite. Cercetările au evidențiat încă o dată faptul că unele dintre umpluturile valului reflectă mai multe faze de ridicare și funcționare a acestuia.

¹⁰⁵ Datarea a fost obținută în cadrul Proiectului PN II – Program Idei, cod ID_664 – „Atlasul arheologic al României din paleolitic până în anul 1000 p. Chr.”, finanțat de UEFISCSU conform contractului 137 / 01.10.2007.

¹⁰⁶ R. Whitlow et al. 2013, *ob cit.*

După toate probabilitățile, a fost ridicat de *comunitatea Costișa-Ciomortan*. Această încadrare se întemeiază pe următoarele constatări certe: 1) cele mai recente vestigii descoperite sub val îi aparțin culturii Coțofeni; 2) Cpl. 13 aparținând în mod cert grupului Costișa-Ciomortan se afla în golul lăsat în mod intenționat în val în timpul ridicării acestuia; 3) cele mai timpurii complexe ce suprapun valul (Cpl. 7a, Cpl. 8a; Cpl. 9a) îi aparțin grupului Costișa-Ciomortan și sunt, la rândul lor, suprapuse de complexe Wietenberg (L. 7 a suprapus Cpl. 7a, L. 8 a suprapus Cpl. 8a, L. 9 a suprapus Cpl. 9a și L. 32 a suprapus Cpl. 52); 4) în umplutura valului uneori se găsesc fragmente ceramice de tip Costișa-Ciomortan. Există indicii, incerte, că, după ocuparea sitului de comunitatea Wietenberg, aceasta a reamenajat valul. Cert însă este faptul că cele 5 locuințele Wietenberg cercetate, se aflau exclusiv pe panta interioară a valului și suprapuneau complexele de tip Costișa-Ciomortan. Valul include urme de substructură formată din stâlpi (gropi de stâlp au fost adesea urmărite în profile și în plan) și mai multe depuneri succesive de pământ. În profilele longitudinale ale valului se observă că depunerile din care este format valul au forma sinusoidală, situația similară fiind atestată anterior și în partea nord-estică a sitului, unde în zona în care depunerile sinusoidale ale valului se aflau în coborâre, se afla un complex cu 3 indivizi incinerati pe loc într-o structură de lemn care traversa valul (Cpl. 13), pe care am interpretat-o ca fiind una dintre porțile așezării care la un moment dat a fost folosită pentru un ritual soldat cu sacrificarea a trei indivizi. Acest fapt sugerează că în timpul ridicării valului, pe alocuri au fost lăsate – o vreme – porțiuni goale. Semnificația formei sinusoidale a depunerilor urmărite în profilele longitudinale ale valului în zona cercetată în anii 2011-2014 poate fi elucidată după ce săpăturile vor ajunge la baza valului.

Pe nivelul valului, în zona cercetată c. M/ 1, a fost descoperită o groapă de stâlp care perfora umplutura valului: gr. 337 (profil în formă circulară cu baza sferică, dimensiuni: gura gropi are diametrul de 0,40 m, Ad: 0,15 m).

O altă groapă de stâlp a fost descoperită în nivelul inferior al valului, c. M/3, gr. 338 (pereții oblici spre baza ascuțită, dimensiuni: gura gropi are forma relativ circulară, cu diametrul 0,6 m, și adâncimea de 0,6 m de la nivelul descoperirii).

Groapa de stâlp nr. 337, aparține probabil infrastructurii complexului de locuit atribuit culturii Wietenberg, în timp ce groapa nr. 338, aparține probabil structurii valului din perioada Costișa-Ciomortan.

Complexele au fost conservate pe acest nivel și urmează a fi documentate în campania arheologică din anul 2015 (Fig. 6/1,2).

Concluzii

Situl de la de la Șoimeni - *Dâmbul Cetății* reprezintă unul dintre reperele cele mai importante în ceea ce privește relațiile dintre Transilvania și Moldova pe parcursul perioadei eneolitice și epocii bronzului mijlociu. Astfel, așezarea eneolitică leagă așezările de tip Ariușd din sud-estul Transilvaniei de cele cucuteniene din Moldova subcarpatică¹⁰⁷. Vestigiile de tip Costișa-Ciomortan de la Șoimeni scot în evidență relațiile cu arealul principal al culturii Costișa din Moldova. În contextul vestigiilor culturii Wietenberg, există „importuri” Monteoru.

Pentru anul viitor, colectivul își propune finalizarea săpăturilor în porțiunile deschise (Fig.4/1-2).

Abstract

The Șoimeni (also known as Ciomortan or Păuleni) site is located at the eastern edge of the Ciuc Depression, halfway between the Vlăhița Valley and the Trotuș river spring. The researches, carried out between 1954 and 2012, revealed traces of Eneolithic period open settlements (Ariușd and Coțofeni), an Early Bronze Age funerary complex (Jogodin), and the traces of the Middle Bronze Age fortified settlements of Costișa-Ciomortan and Wietenberg.

During 2014 campaign researches were continued in the eastern part of the site on a surface of 8 x 3 m. In the northern part of the researched area, the top part of an Ariușd dwelling was reached (Loc. 31).

Examination of longitudinal profiles of the rampart, elevated, apparently by Costișa-Ciomortan community, proved the fact that the successive deposits have sinusoidal shape.

75. Stelnica, com. Stelnica, jud. Ialomița

Punct: Grădiștea Mare

Nr. Autorizație: 71/2014

Cod sit: 94508.01

Cod LMI: IL-I-s-A-14064

Colectiv: Cristian Schuster – responsabil, Mircea Babeș-consultant științific, Anca Ganciu (IAB), Gh. Matei (MJ Ialomița)

Necropola getică. În campania 2014, au fost cercetate opt morminte de epocă getică: un mormânt de incinerare cu oasele depuse în urnă fără, patru morminte de incinerare cu oasele depuse în groapă și trei morminte de înhumare. În prezent avem 200 de morminte de înhumare, 134 de morminte de incinerare cu oasele depuse în urnă, și 81 de morminte de incinerare cu oasele depuse în groapă.

Numărul redus de descoperiri funerare din campaniile precedente dar și din acest an sugerează mai degrabă faptul că cercetarea sistematică a avut loc într-o zonă afectată de lucrările mecanice dar în egală măsură și faptul că ne aflăm într-o zonă de limită a unei aglomerări de morminte. Numărul relativ important de descoperiri care indică posibile resturi ale unor morminte, precum și indicii ale distrugerilor provocate ca urmare a lucrărilor mecanice din curtea fostului I.A.S., ne conduc către părerea că descoperirea unui număr redus de morminte ar putea fi și rezultatul lucrărilor mecanice efectuate pe suprafața ocupată de necropolă. Din păcate, dacă ne aflăm la limita dintre două aglomerări cu siguranță nu o vom mai surprinde, deoarece este (a fost) suprapusă de moară.

Mormintele de incinerare cu oasele depuse în urnă fără capac. Din această categorie a fost cercetat un singur mormânt **M. 424**, urna în poziție verticală, este un vas lucrat cu mână. Inventarul constă într-un tub de înmănușare și o cataramă de harnașament (?). În cazul acestui mormânt este de precizat faptul că a fost găsit în imediata apropiere a unei aglomerări de fragmente ceramice provenite de la mai multe amfore și vase lucrate cu mână.

Morminte de incinerare cu oasele depuse în groapă. În această campanie au fost cercetate patru morminte de acest tip (**M. 421, 423, 425, 426**). Constau din una sau două aglomerări de oase calcinate, cu vase de ofrandă și inventar,

¹⁰⁷ D. Buzea, Gh. Lazarovici, *Descoperirile Cucuteni-Ariușd de la Păuleni Ciuc – Ciomortan „Dâmbul Cetății”*. Campaniile 2003-2005. Raport preliminar. În: Angustia, 9, Sfântu Gheorghe, (2005) p. 25-88.

exceptând **M. 423**. Numărul vaselor de ofrandă variază de la unul (**M. 426**) până la trei sau patru vase (**M. 412**, în cazul **M. 425** numărul vaselor este incert). Inventar funerar a fost găsit doar în **M. 426** și consta în nouă mărgelile de sticlă, os și chihlimbar precum și un obiect de fier a cărui atribuire epocii getice este incertă. Mormântul a fost găsit într-un strat de pietriș cu resturi de sticlă, plastic și fier moderne.

Mormintele de înhumatie. Au fost cercetate trei morminte de înhumatie, doi indivizi de vârstă adultă (**M. 419**, **M. 422**) și un individ imatur (**M. 420**). Până la analiza antropologică nu putem face precizări privind vârsta indivizilor, exceptând **M. 420**. Într-un singur caz mormântul era puternic deranjat (**M. 420**). Orientarea mormintelor de înhumatie variază între ESE – VNV (**M. 419**) și SSE – NNV (**M. 422**). Mormântul **420** era puternic deranjat, *in situ* s-a găsit doar humerus-ul drept. Inventarul funerar apare doar în cazul **M. 422** și reprezentat printr-o mărgică de culoare albastră de mici dimensiuni și o cute.

În ceea ce privește cronologia descoperirilor funerare, în linii mari, aceasta rămâne neschimbată¹⁰⁸, respectiv sec. IV – III a. Chr.

Descoperiri Ev Mediu. Cercetările arheologice din această campanie au dus la descoperirea unei podele de locuință, în S. 49. Dat fiind faptul că a fost găsită în ultima zi de lucru a rămas necercetată. Aceleași epoci îi aparține și șanțul oval, a cărui cercetare a continuat și în această campanie. Restul descoperirilor care pot fi atribuite Evului Mediu constau predominant în ceramică.

Cultura Coslogeni. Culturii Coslogeni îi pot fi atribuite doar fragmente ceramice izolate, fragmente de copaie. Nu au fost cercetate complexe (gropi) care să poată fi atribuite acestei epoci.

În ceea ce privește cronologia descoperirilor funerare, aceasta rămâne neschimbată¹⁰⁹, respectiv sec. IV – III a. Chr.

Abstract

The point "Grădiștea Mare" is situated at the Danube River, in the place "Balta Borcei", at north by the bridge Fetești-Cernavodă. It is a surface by 15 ha and 0.50-2.00 m height.

The excavations are focused on the cemetery from 4th-3rd century BC. In the same time, we have discovered remains from other periods: Bronze Age (Coslogeni culture), late medieval age and modern period.

Discoveries from medieval age and modern period are represented by one dwelling house, pit props and one oval trench.

Belonging to 4th-3rd century BC, in this year we discovered eight graves: three inhumation graves belonging to adults (**M. 419**, **M. 422**) and immature (**M. 420**), one grave with cremated bones put in urn without lid (**M. 424**) and four graves with cremated bones deposited in pits (**M. 421**, **423**, **425**, **426**). The funeral inventory is very poor and is similar with the other graves discovered until now. Some graves are disturbed from different reasons in medieval and modern time.

From Coslogeni culture we discovered only isolated ceramics shreds.

We can assign to late medieval age one dwelling house, one oval ditch and isolated ceramics shreds.

76. Sucidava, oraș Corabia, cartier Celei, jud. Olt

Nr. Autorizație: 85/2014.

Cod RAN: 125551.05

Cod LMI: OT-I-s-A-08492

Tipul de sit: 122 cetate.

Încadrare cronologică: 34 epoca romano-bizantină.

Colectivul de cercetare: Petre Gherghe (Universitatea din Craiova), responsabil de șantier; Lucian Amon (Universitatea din Craiova), responsabil de sector; Mirela Cojoc (Muzeul de Arheologie și Etnografie Corabia); Ștefan Vasiliță (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București); Onoriu Stoica (Societatea Numismatică Română); Laurențiu Comănesu (Direcția pentru Cultură Olt).

Cercetările din anul 2014 au fost finanțate de Universitatea din Craiova și au beneficiat de sprijinul Primăriei orașului Corabia. Săpătura a fost realizată cu ajutorul studenților Universității din Craiova, în perioada 14-25 iulie 2014.

În actuala campanie săpăturile s-au derulat atât în interiorul cetății romano-bizantine, cât și în afara zidului vestic de incintă.

În primul sector s-a continuat investigarea zonei centrale (Suprafața 2002), cercetarea rezumându-se la adâncirea a patru casete aliniate pe direcția nord-sud (casetele C9, C11-C13), cu scopul uniformizării adâncimilor acestora și al obținerii unor eventuale noi informații. Ca și în anul 2013, rezultate mai importante au fost obținute în caseta C9, unde, după cum am văzut, la circa -2,00 m săpătura ajunsese la nivelul geto-dacic târziu. Sub acesta nu au mai fost surprinse amenajări constructive *in situ*, ci doar urme izolate care ajung la o adâncime de -2,50 m. Amintim un fragment de luteală gros de 8 cm de care era lipită o piatră de râu și care nu este exclus să provină de la un cuptor gen pietrar. În rest, nu au mai fost descoperite decât fragmente ceramice izolate, dintre care amintim buza unei fructiere din pastă neagră, prevăzută cu toartă torsionată, specifică sfârșitului de Hallstat- începutului de Latene și chiar un fragment de vas cu toartă în bandă și decor specific culturii Verbicioara. Pe baza celor prezentate, considerăm că cercetarea a ajuns aici la nivelul primei așezări geto-dacice (sec. IV-începutul sec. I a.Chr.) care, după cum cercetările mai vechi au dovedit, a avut un sfârșit violent.

Totodată, în ultima campanie s-a procedat la demontarea marotorului care separă caseta C9 de caseta C10, situată la sud precedentă.

În esență, la adâncimea de -0,90 m a fost descoperită o porțiune din podeaua unei încăperi, ca și din zidul de piatră, care o delimita, la est. Podeaua a fost amenajată peste un strat subțire de pietriș fin și era constituită dintr-un rând de fragmente de cărămizi și țigle romane, printre și peste care s-a aplicat o luteală compactă și foarte dură, cu grosimea de 5 cm. Jumătatea vestică a podelei era acoperită de un strat compact de cenușă. Pe nivelul de călcare al podelei au fost descoperite șase monede de bronz (curățate și conservate cu sprijinul laboratorului Muzeului Olteniei), aflate în curs de datare, dar și o aglomerare substanțială de fragmente de țigle, olane și cărămizi, provenite de la prăbușirea suprastructurii construcției, o scoabă și un vârf de săgetată (piramidal, cu peduncul) din fier, fragmente ceramice, dintre care

¹⁰⁸ N. Conovici, Gh. Matei, N. Conovici, Gh. Matei, *Necropola getică de la Stelnică-Grădiștea Mare (jud. Ialomița). Raport general pentru anii 1987-1996*, Materiale și cercetări arheologice (serie nouă), I, 1999, p. 99-144.

¹⁰⁹ N. Conovici, Gh. Matei, N. Conovici, Gh. Matei, *Necropola getică de la Stelnică-Grădiștea Mare (jud. Ialomița). Raport general pentru anii 1987-1996*, Materiale și cercetări arheologice (serie nouă), I, 1999, p. 99-144.

un mâner de opaiț etc. În partea superioară a acestei aglomerări, la adâncimea de -0,40 m a fost descoperită o altă monedă din bronz, emisă sub Iulian Apostatul, în anul 363.

Informațiile prezentate vin să le completeze pe cele culese în campaniile precedente. Podeaua descrisă aparține unei încăperi delimitate de ziduri din care s-au păstrat doar fundația din piatră. Singura latură conservată integral este cea nordică, cu o lungime de 5,80 m. Capetele acesteia se racordează în unghi drept, spre sud, cu alte două laturi, paralele între ele. Latura vestică se păstrează pe lungimea de 4,20 m, după care este total demantelată (ne mărginim să remarcăm faptul că după o întrerupere de 0,90 m, exact pe direcția ei este situat zidul care delimita spre est micul compartiment restaurat de D. Tudor la capătul nordic al vechiului hipocaust descoperit de acesta). Latura estică a încăperii s-a păstrat pe lungimea de 1,75 m, după care a fost, de asemenea, demantelată.

Încăperea descrisă pare a aparține aceluiași complex de construcții cărora, cercetările noastre anterioare, le-au atribuit termenul cetății.

În al doilea sector, situat în afara zidului de incintă vestic al cetății, s-a procedat la realizarea unui sondaj, printr-o secțiune orientată nord-sud, cu dimensiunile de 6x2 m. Locul ales este amplasat pe escarpa vestică a șanțului de apărare, față în față cu turnul-pasarelă descoperit de noi într-o campanie anterioară, plasat pe escarpa opusă a fosei. Scopul urmărit a fost acela de a verifica posibilitatea existenței unui pandant al construcției menționate. Săpătura s-a executat exact la limita gardului de protecție a sitului, fără a fi însă înregistrate rezultate notabile.

Résumé

Pendant les dernières recherches archéologiques, dans l'intérieur de la forteresse romano-byzantine, des résultats plus importants ont été obtenus dans la cassette C9, où, à des profondeurs entre 2,00 à 2,50 m, ont été trouvés des fragments de poterie spécifiques au fin de l'Hallstatt et du commencement de La Tène, qui appartiennent au premier niveau Geto-Dace (IV e siècle - début du I siècle av. JC). Aussi, en démontant le témoin conservé entre les cassettes C9-C10, à une profondeur de 0,90 m, nous avons découvert une partie du plancher et du mur, en pierre, d'une chambre (niveau romain). Le plancher était bâti en briques romaines couverts par une couche en terre battue, très compacte. Sur le plancher ont été trouvés des matériaux de construction, de la céramique, une pointe de flèche et six monnaies de bronze. Au dessus de toutes ces traces a été trouvée une autre pièce, émise par Julien l'Apostat en 363.

77. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași

Punct: Malu Roșu

Nr. Autorizație: 39/2014

Cod sit: 104216.03

Tip sit: 111, 117, 211

Încadrare cronologică: 14, 142, 143

Colectiv: Radian Romus Andreescu – responsabil, Cătălin Alexandru Lazăr, Mihai Florea, Emil Dumitrașcu, Vasile Opreș, Mădălina Voicu, Ionela Crăciunescu, Mihaela Golea, Adelina Darie (MNIR), Adrian Bălășescu, Valentin Radu, Gabriel Vasile (CNCP-MNIR), Theodor Ignat (MM București), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Cătălin Nicolae (IAB),

Roxana Sandu, Laura Șendrea (FIB), Valentin Parnic, Marian Neagu (MDJ Călărași), Mădălin Chitonu (DC Mehedinți), Iulia Pârvan (MJTA Giurgiu), studenți, masteranzi și doctoranzi FIB și UAUIM București;

Perioada: 10.07-18.08.2014

Cercetările arheologice de la Sultana - *Malu Roșu*, com. Mănăstirea, jud. Călărași se desfășoară în cadrul proiectului *Începuturile civilizației europene. Neo-eneoliticul la Dunărea de Jos*, coordonat de Muzeul Național de Istorie a României.

Din păcate, obiectivele cercetării din campania 2014 au fost mult diminuate datorită limitării finanțării acordate șantierului în discuție, exclusiv de către Muzeul Național de Istorie a României. În aceste circumstanțe, obiectivele planificate inițial au trebuit să fie restrânse și redimensionate. Astfel, cercetarea arheologică din acest an s-a axat pe continuarea săpăturilor arheologice interdisciplinare din cadrul *sectorului terasă*, în care se află necropola așezării de tip tell de la Sultana-*Malu Roșu*. Tot în cadrul aceluiași sector au continuat și cercetările din așezarea Boian din punctul *Ghețarie*. De asemenea, datorită unor circumstanțe favorabile, dar întâmplătoare, s-a identificat o nouă necropolă eneolitică, în punctul denumit de către localnici *Școala Veche*.

Sector terasă – necropolă preistorică

În acest sector au fost realizate două noi suprafețe de lucru - Son1/2014 (27 x 3) și Son2/2014 (27 x 3), amplasată spre sud față de secțiunile realizate în campaniile precedente. Astfel s-a urmărit identificarea limitelor necropolei preistorice spre sud, dar și stabilirea existenței (sau nu) a unor zone ce cuprindeau morminte cu inventar funerar bogat.

Cercetarea a condus la identificarea a 10 morminte de înhumăție (M75 – M84), atribuite perioadei eneolitice, pe baza relațiilor stratigrafice, a datărilor absolute, dar și a elementelor de tratament funerar (poziție, orientare).

Complexele funerare conțineau indivizi depuși în poziției chircită, pe partea stângă, orientați E-V, fără inventar funerar. Doar în M78 s-a identificat o lamă de silex. O descoperire deosebit de importantă o constituie mormântul M75. Acesta aparținea secvenței finale eneolitice (cultura Cernavoda I) și conținea un individ depus în poziției chircită, pe partea stângă, orientat E-V, ce avea drept inventar un vas tip askos. Din punct de vedere stratigrafic gropile mormintelor eneolitice au fost identificate în unitatea stratigrafică T1003, adâncindu-se în unele cazuri în unitatea stratigrafică T1004.

Pe baza datelor stratigrafico-contextuale acumulate până în prezent, dublate de cele peste 20 de datări radiocarbon și de analiza tipologico-stilistică efectuată asupra materialelor ceramice descoperite în contextele funerare, se poate afirma că necropola preistorică de la Sultana-*Malu Roșu* conține morminte ce pot fi atribuite culturilor Boian, Gumelnița, Cernavoda I (un singur caz) și epocii bronzului (un singur caz).

La fel ca și în anii precedenți, în perimetrul necropolei au fost identificate o serie de complexe ce aparțin unor perioade cronologice diferite (eneolitic, epoca bronzului, începutul epocii fierului, secolul al IV-lea p.Chr.). Dintre acestea amintim o groapă atribuită culturii Cernavoda I (C2/2014), ce conținea materiale ceramice fragmentare. De asemenea, au mai fost cercetate o serie de complexe aparținând perioadei finale a epocii bronzului și începutului epocii fierului, dintre care se remarcă complexul C8/2014 ce conținea o depunere de *Sus domesticus* (porc) într-o groapă de mici dimensiuni, în asociere cu fragmente ceramice. Tot

aceluiași orizont crono-cultural îi aparținea și o groapă de mari dimensiuni (C3/2014), ce conținea un craniu de *Equus caballus* (cal) și un schelet cvasi-complet de *Canis familiaris* (câine), în conexiune anatomică, aflate în asociere cu fragmente ceramice de la vase reintregibile.

Sector terasă – așezarea Boian

În zona așezării plane din punctul *Ghețarie*, aparținând culturii Boian, faza Vidra, datorită fondurilor insuficiente, cercetarea din campania 2014 a fost de mică amploare. Astfel, s-a continuat doar cercetarea Son2/2013 (20 x 2 m), amplasată în continuarea Son21/2012, nefinalizat în campania anterioară datorită bugetului limitat.

În cadrul acestei secțiuni a fost identificat un singur complex eneolitic – C22, ce reprezenta o groapă de dimensiuni medii, ce conținea materiale ceramice, piese litice și resturi faunistice. Pe baza materialelor ceramice și a observațiilor stratigrafice acest complex a fost atribuit fazei Vidra a culturii Boian.

Sector Școala Veche – necropolă eneolitică

După cum arătam și la începutul acestui raport, cu totul întâmplător, la cca. 300 m NV de așezarea Boian din punctul *Ghețarie*, chiar în apele lacului Mostiștea, pe o distanță cuprinsă între 0.50 m și 3 m de mal, s-a identificat o altă necropolă eneolitică. Noul punct a fost numit *Școala Veche*, conform denumirii utilizate de către localnici. Cercetarea acestor complexe funerare a reprezentat o veritabilă provocare, atât la nivel metodologic, cât și logistic, fiind necesare realizarea de diguri din saci, precum și dezvoltarea unui sistem de evacuare a apei ce se acumula cu o rată mare, în zonele îndiguite.

În campania 2014 s-au cercetat trei morminte de înhumăție, ce conțineau indivizi depuși în poziție chircită, pe partea stângă, orientați E-V, ce aveau ca inventar funerar piese de silix, mărgelile de ocră și vase ceramice specifice secvenței crono-culturale eneolitice (sfârșit de Boian – început de Gumelnița).

Precizăm că pe baza analizelor cartografice și a măsurătorilor topografice efectuate de echipa noastră de cercetare, s-a putut stabili că zona în care au fost identificate mormintele nu se afla sub ape (ca în prezent), înainte de realizarea îmbunătățirilor funciare din zona Mostiștea (aproximativ începutul anilor '80 ai secolului trecut). Actuala situație din teren se datorează procesului de eroziune accelerat al teraselor de către apele lacului Mostiștea din ultimii 30 de ani.

Această nouă zonă funerară ne indică dinamica complexă a comunităților eneolitice din zona Sultana, contribuind la mai buna cunoaștere a practicilor funerare specifice populațiilor respective.

Tehnica de săpătură aplicată în situl de la Sultana a constat în metoda micro-stratigrafică, înregistrările stratigrafice realizându-se în sistemul unităților stratigrafice (u.s.-uri), în cadrul unor registre de unități stratigrafice și complexe, fiind utilizate fișe tipizate.

Colectarea datelor brute din teren, în vederea înregistrărilor planimetrice și altimetrice, s-a realizat cu ajutorul unui receptor GNSS (Global Navigation Satellite System), la care s-au adăugat o nivelă optică Leica NA 724 și o stație totală Leica TCR 407 Power.

Sedimentul din morminte și din complexele cercetate a fost recoltat și sitat. Din toate mormintele cercetate au fost recoltate probe pentru datări absolute (^{14}C) și analize de paleoparazitologie și paleogenetică (A.D.N.).

Materialele faunistice au fost prelucrate și analizate pe teren de către echipa Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare din cadrul Muzeului Național de Istorie a României.

Piese IMDA vor fi analizate în laboratoarele Universității „Valahia” din Târgoviște.

Artefactele litice și ceramice vor fi analizate în laboratoarele Facultății de Geologie și Geofizică București.

De băgat și o frază ca datările au fost realizate prin programul Identitati (mai sus spui de 20 de date),

În funcție de bugetul disponibil, cercetările viitoare vor viza continuarea săpăturilor din așezarea de tip tell aparținând culturii Gumelnița, în așezarea plană aparținând culturii Boian, precum și în cadrul celor două necropole preistorice.

Abstract:

The archaeological site is located at ca. 400 m North-East from Sultana village, in the location named *Malu Roșu*, on the high terrace of the Mostiștea Lake.

In 2014 campaign, we have conducted archaeological research in the terrace sector, more precisely in the prehistoric necropolis and also in the flat settlement belonging to Boian culture, Vidra phase.

In the area of prehistoric necropolis, we have investigated ten inhumation graves belonging to the Eneolithic period and several pits, belonging to Cernavoda I culture, Bronze Age, Early Iron Age, and 4th century AD.

The graves contain skeletons in a hooker position, on the left side, E-W oriented, in most of the cases without grave goods.

In the area of flat settlement belonging to Boian culture, Vidra phase, have been identified only one Eneolithic complex (C22).

Last but not least, totally random, in the waters of Mostiștea Lake, in 2014 we identified a new Eneolithic cemetery. It is placed at ca. 300 m NW from Boian flat settlement. We excavated three inhumation graves that contain individuals in a hooker position, on the left side, E-W oriented, with ceramic pots as grave goods.

Bibliografie:

Andreescu R., Lazăr, C., *Valea Mostiștei. Așezarea gumelnițeană de la Sultana Malu Roșu*, Cercetări Arheologice 14, 2008, București, p. 55-76.

Andreescu R., Lazăr C. *et alii*, *Sultana, com. Mănăstirea*, CCA 2012, p. 123-124.

Andreescu R., Lazăr C. *et alii*, *Sultana, com. Mănăstirea*, CCA 2013, p. 142-143.

Lazăr, C. *et alii*, *The Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Călărași county, Romania)*, Studii de Preistorie 5, 2008, București, p.131-152.

Lazăr, C. *et alii*, *New Data on the Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Călărași county, Romania)*, Studii de Preistorie 6, 2009, București, p. 165-199.

Lazăr, C. *et alii*, *Traditions, Rules and Exceptions in the Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Southeast Romania)*, în Kogalniceanu R., Curcă R., Gligor, M. & Stratton, S. (eds.), *HOMINES, FUNERA, ASTRA. Proceedings of the International Symposium on Funerary Anthropology, June 5-8, 2011, Alba Iulia*,

British Archaeological Reports, International Series, no. 2410, Archaeopress, Oxford, p. 107-118.

Lazăr, C., *The Eneolithic Necropolis from Sultana-Malu Rosu (Romania) – A Case Study*, în Oosterbeek, L. & Fidalgo, C. (eds.), *Mobility and Transitions in the Holocene. Proceedings of the XVI World Congress of the International Union of Prehistoric and Protohistoric Sciences (Florianopolis, Brazil, 4-10 September 2011 in Wortley, South Gloucestershire)*, Vol. 9, British Archaeological Reports, International Series, no. 2658, Archaeopress, Oxford, p. 67-74.

78. Supuru de Sus, com. Supur, Jud. Satu Mare

Punct Bondaua – Val roman 2014

Nr. Autorizație: 91/2014

Cod RAN: 138994.03

Responsabil șantier: Robert Gindele

Finanțare Ministerul Culturii, Consiliul Județean Satu Mare

Campania de cercetare din 2014 de la Supuru de Sus-Bondaua a avut ca scop continuarea secționării liniei principale de fortificație care leagă fortificația truighiulară de pe dealul Bondaua.

Secțiunea S1/2014, orientat est-vest, a avut dimensiuni de 1,5 x 75 m și a încercat să surpindă atât linia principală de fortificație cât și presupusa fortificație rectangulară.

La metrii 0-8 a secțiunii, sub stratul arător, până la adâncimea de 75 cm s-a conturat un strat cenușiu-brun, argilos, care indică o băltire de apă pluvială. Această băltire într-o limită de proprietate diantea transformării terenului în pășune a fost observată pe fotografia aeriană din 2009. La metrii 10,2-10,7; 11,7-12,3; 13,7-14,4; 17-17,8; 23,7-24,3, la adâncimea de 52-55 cm pe un nivel au fost observate lentile de lut cenușiu-galbeni, care foarte probabil provin valul de pământ al liniei fortificate.

Sistemul defensiv, compus din val și șanț s-a conturat la metrii 34-42 al secțiunii. Valul a fost afectat de arătură, se conturează pe profil imediat sub stratul arător de 35-40 cm. Limita estică a valului, la metrii 34,2-34,44 este marcată printr-o lentilă de lut, cu diametrul de 28 cm, care era foarte probabil o glie pentru întărirea bazei la merginea valului. O lentilă compactă de lut galben-cenușiu se poate observa între metrii 35,28 și 38,4 ai secțiunii. Partea superioară este afectată de arătură, având o grosime maximă de 44 cm. Șanțul are o deschidere largă sub arător, conturându-se între metrii 38,4 și 42,3. Devine abrupt între metrii 39,8 și 41 al secțiunii și se adâncește până la 203 cm de la nivelul actual de călcare. Șanțul a fost umplut în mai multe faze, până la adâncimea de 56 cm cu un pământ afănat, cenușiu-negricesc, până la adâncimea de 102 cm cu pământ cenușiu, compact, până la adâncimea de 186 cm cenușiu-brun, compact și în vârful șanțului brun-gălbui, compact. Șanțul coboară în pantă abruptă dinspre vest și urcă spre val într-o pantă mai lină, permițând apărătorilor o posibilitate mai bună de apărare. Forma șanțului este tipică romană „Spitzgraben”, des întâlnită și în alte părți ai limesului european.

Linia principală de fortificație pe parcursul campaniei din 2014 a fost secționată, asigurând astfel legătura cu linia fortificată surprinsă lângă drumul național Zalău- Carei. În campaniile viitoare cercetarea se va muta la est de drumul național Zalău-Satu Mare, unde este însă necesară o măsurătoare geomagnetică prealabilă.

79. Castrul roman de la Sutoru - sat Sutoru, com. Zimbor, jud. Sălaj

Punct: „Pe șes”

Nr. Autorizație: 94/2014

Cod RAN: 143283.01

Cod LMI: SJ-I-s-A-04964

Tip de sit: 121 (castru)

Încadrare cronologică: 32 (epocă romană)

Colectiv de cercetare: Sorin Cociș (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj Napoca, responsabil științific), Coriolan Oprean, (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj Napoca), Vlad Lăzărescu, (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj Napoca), Ferencz Szabolcs, Cosmin Onofrei, Dan Tamba, Dragos Blaga

Interval: octombrie 2014

Obiectivele cercetării din anul 2014

Cercetările din anul 2014 au continuat proiectul început în 2001 în cadrul centrului militar de la Sutoru comuna Zimbor județul Sălaj. În 2014 obiectivul vizat era reprezentat de prospectarea geomagnetică și electrică a vicusului roman și a termelor. Din păcate cercetarea geofizică nu a putut fi efectuată până în acest moment din cauza lipsei accesului pe parcelele de teren, proprietarii condiționând accesul de strângerea în prealabil a recoltei. Din acest motiv, cercetarea din acest an a urmărit clarificarea localizării și stratigrafiei în zona termelor adiacente castrului roman.

Cercetarea din acest an a urmărit extinderea rezultatelor obținute în campania 2001-2002. Secțiunea S1/2001 a identificat atunci urme arheologice, după extinderea cercetărilor în zonă, care au fost ulterior identificate ca drept un edificiu termal. Din motive obiective, cercetarea de atunci nu a fost finalizată, neatingându-se nivelul steril.

În acest an cercetarea a urmărit finalizarea cercetării și clarificarea situației arheologice în zonă. În acest scop s-a efectuat caseta A de 5x5 m., la nord-vest de S1/2001, în continuarea acesteia. Nivelul steril a fost atins la adâncimea de 3,30 m. A fost identificate gropile de scoatere a două ziduri romane, precum și o zonă extinsă cu mortar și chirpic, fiind interpretată ca un interior de cameră. Structurile identificate reprezintă continuarea construcției surprinse în S1/2001, reprezentând o structură din interiorul edificului termal.

Rezultatele și interpretarea lor

Cercetarea a permis localizarea exactă, punerea în context și extinderea cercetării arheologice din anii 2001-2002 în zona termelor așezării de la Sutoru. Cercetarea din acei ani au identificat două ziduri paralele dispuse NE-SE, Z1 și Z2, din piatră de carieră legate cu mortar, între care au fost identificate piese ale unei instalații de tip *hypocaustum*, iar la sud de acestea, lipit de Z2, un strat de arsură consistentă, presupusă a fi un *praefurnium*. Caseta A a urmărit dezvoltarea spre nord a clădirii cercetate anterior, având ca scop clarificarea planimetriei edificului. Cercetarea a identificat o serie de structuri care au permis identificarea acestei zone ca fiind interiorul de structurii cercetate. Au fost documentate gropile de scoatere a două ziduri romane, unul paralel cu Z1 din S1/2001, iar cel de-al doilea perpendicular pe acestea. Aceste structuri sunt situate în zona sudică a casetei. Dacă zidul de orientare NE are o structură similară celor din S1/2001, cel perpendicular pare a fi, pe baza materialului tegular

preponderent în gropii de scoatere, din cărămidă. Zona centrală și nordică a casei este ocupată de un strat consistent de mortar, urmele unei amenajări a interiorului unei camere. Peste acesta, concentrat în anumite zone au fost documentate zone cu chirpic și urme de lutuială arsă, probabil căzute pe podeaua de mortar a camerei.

Materialul arheologic descoperit este destul de variat:

- materiale de construcție: *tegulae mamatae*, *tubuli*, o *pila* de *hypocaustum*, cărămizi, mai multe fragmente de țigle (una șampilată);

- ceramică de uz comun și șampilată;

- un ac de păr.

Tehnici și metode de cercetare

Caseta A a avut dimensiunile de 5 x 5 m până la o adâncime medie de 3 m. Planul și adâncimile la care s-au descoperit materiale arheologice au fost executate și înregistrate cu stația totală de tip Leica TS06. Cercetarea în suprafață a fost documentată cu planuri, profile, fotografii, iar contextele arheologice cu fișe de context după modelul propus de MOLAS Londra (GB). Materialele arheologice au fost înregistrate într-o listă de inventar digitală.

Obiectivele cercetărilor viitoare

Cercetările din 2014 au permis pe de o parte conturarea mai clară a structurilor edificiului termal în vederea delimitării sale și a structurilor care îl alcătuiesc. Aceste detalii suplimentare permit, în măsura fondurilor puse la dispoziție, o viitoare cercetare arheologică a întregului edificiu termal, oferind astfel contribuții esențiale în ceea ce privește cunoștințele referitoare la viața cotidiană în mediul militar roman.

80. com. Țaga, județ. Cluj

Punct: Baza Arheologică, Stația de Gaz, Viglab

Nr. Autorizație: 30/2013 și 42/2014

Cod RAN: 59835.04; 59835.05

Colectiv: dr. Viorica Crișan (responsabil de șantier); dr. Zoia Maxim; prof. univ. dr. Gheorghe Lazarovici (consultanți științifici, responsabili sector); dr. Diana Bindea (arheozoolog); Luminița Săsăran (geoarheolog); drd. Ovidiu Sechel; Zoltan Bede (topograf); Rodica Gaciu (desenator)

Perioada: 13.08 – 7.10.2013; 12 – 22.07.2014

Obiectivele cercetării

Ultimele campanii (2007-2014) s-au concentrat asupra studierii sistemelor de fortificații din partea estică a așezării, deoarece între șosea și Lacul Mare sunt proprietăți private, în bună parte vândute pentru a se construi case, astfel că pericolul distrugerii sitului este iminent. Din această cauză s-a intensificat cercetarea în această zonă prin diferite metode: prospecțiuni magnetometrice, sau topometrice, în vederea depistării sectoarelor care trebuie urgent studiate pentru a se salva cât mai multă informație și materiale din așezarea cu o întindere de peste 13 ha. Scopul cercetării din ultimii 3 ani a fost Poarta de Est a ultimei fortificații. Măsurătorile magnetometrice au relevat existența unui sistem de poartă foarte complex, cu socluri de gresie pentru coloane ce marcau poarta, șicane și turnuri, bastioane. În anul 2013 s-a deschis o secțiune S.32, de 11 x 3,5 m, la nord de S.27. Scopul era cercetarea zonei nordice cu bazele de coloane din Poarta de Est, dispuse în fața Turnului de Poarta, prelevarea în

situ a unui disc în vederea conservării și reconstituirii în Parcul Etnoarheologic Experimental de la Țaga, sub un șopron special amenajat. În anul 2014, s-au deschis trei secțiuni (S.33 – S.35 de câte 8 x 1 m) în vederea delimitării așezării și a sistemelor de fortificații, pe latura sud-estică.

Tehnici de cercetare utilizate, analize, prelucrări statistice

1. metode de cercetare nondistructive.

În anul 1996 au fost efectuate prospecțiuni de rezistivitate electrică a solului și pedologice, în centrul așezării. Apoi, în 2007 și 2008, s-au făcut prospecțiuni magnetometrice, de către o echipă de la Universitatea din Kiel, condusă de dr. Mischka Carsten (Germania) și o echipă de la Universitatea de Vest din Timișoara, coordonată de dr. Dorel Micle. Pe harta magnetometrică se văd clar cele 2 sisteme de fortificație formate din șanțuri și palisade, precum și **sistemul Porții de Est** (fig. 1), cu șicană și un turn de Poartă. Din păcate, aceste vestigii se găsesc pe proprietățile fam. Fodor și Rusu, *primul, exact pe acest loc extrem de important, s-a plantat o LIVADĂ (!!!!), iar ce-l de al doilea vrea să-și construiască o casă*. Pe harta parcelei prospectate de echipa timișoreană se poate observa, pe lângă cele două sisteme de fortificații, o „construcție” circulară în interiorul sistemului de apărare, care acum este aproape de șosea.

2. tehnicile și metodele de cercetare.

În campania din 2013 s-a deschis o secțiune (S.32 de 11 x 3,5 m) pe Poarta de Est: la nord de S.27, prin bunăvoința proprietarului V. Rusu. Caroiul este din 2 în 2 m și începe dinspre șosea spre Lac. În campania din 2014, secțiunile au fost trasate tot pe un terenul privat (fam. Zehan), urmărind sistemele de șanțuri, aici stratul vegetal fiind foarte subțire din cauza eroziunilor de pantă. Aceste verificări erau necesare, existând observații stratigrafice din S.29 și S.30 (șanțurile pentru conductele de apă ce au străbătut întreaga stațiune, de-o parte și alta a șoselei). Tot materialul ceramic și litic (sunt puține oase din cauza acidității solului, păstrându-se doar cele impregnate de grăsimi, sau arse, existând mai ales fragmente dentare și coarne) a fost spălat, prelucrat, urmând să fie introduse în Baza de date, selectat pe criterii tipologice și tehnologice pentru a fi inventariate, desenate și fotografiate. Pentru analiza ceramicii avem o colaborare în cadrul cercetării interdisciplinare cu Institutul de Fizică Izotopică și Moleculară din Cluj-Napoca pentru studierea microelementelor.

Rezultatele cercetării

Toată suprafața (S.32) a fost săpată manual de la 10 la 5 cm, în funcție de situația arheologică. Încă de la decopertarea stratului arabil (între 20 și 35 cm, pe alocuri) au apărut materiale arheologice constând din ceramică, chirpici și unelte litice, aflate în poziție secundară datorită arăturilor executate încă din evul mediu, fiind și un teren în pantă de peste 30°. Până la adâncimea de 1 m, materialul ceramic este în poziție secundară. De la acest nivel încep să apară complexe nederanjate, care constau din două zone pigmentate, formate din pământ negru amestecat cu bulgări de pământ galben lutos. Acest complex a fost notat cu C89 și a fost reperat din S.27. Complexul C89 a avut aspectul unui șanț oblic (se vede și pe magnetogramă) care iese din profilul sudic, în caroul 1, pătrunde în profilul sudic în caroul 2. Umplutura este cu mult pământ negru amestecat cu lut galben, ceea ce denotă o umplere rapidă în jurul unor stâlpi care coboară până la 1,6 m. La adâncimea de 0,9 m, în carourile 3A și 4A se observă o bază de coloană compactă din gresie, notat cu C.101. În jurul acestui complex nu sunt multe materiale arheologice, câteva fragmente au

fost descoperite pe soclu. În caroul 4B erau câteva fragmente de gresie foarte corodate (C.100). În profilul vestic, caroul 1B se observă o groapă (C.98), iar în profilul estic, caroul 6B/6A este un complex adâncit (C.99). După spăcluirea bazei de coloană, au fost făcute fotografii și desene, s-a impregnat cu mai multe straturi de lac diluat pentru a i se da consistență în vederea ridicării. Au fost pregătite două panouri pe care a fost pus discul de gresie cu diametru de 1,3 m pentru a fi transportat și depozitat în vederea conservării și reconstituirii. Au fost prelucrate (spălate, descrise în fișe, pregătite pentru introducerea în baza de date) și inventariate materialele arheologice rezultate din săpături (P. 181529-181558). Secțiunile S.33, S.34 și S.35, fiecare de 8 x 1 m au vizat delimitarea fortificației pe latura de sud-est, acolo unde panta este de 45°. În S.33, aproape de șosea, era șanțul interior, iar în celelalte două secțiuni s-au conturat șanțul și una din palisadele fortificației exterioare. Stratul de cultură lipsea, fiind erodat și scurs spre lac, de aceea au fost vizibile doar șanțurile și palisada ce avea fundația mai adâncă. Prin aceste ultime secțiuni am reușit să identificăm traseul complet al fortificațiilor, aflate pe terenurile private dintre Lacul Mare și șoseaua Țaga – Sucutard.

Scurtă evaluare a potențialului noilor informații.

Intrarea în interiorul fortificației se făcea printr-o poartă masivă formată dintr-o serie de „**socuri de coloane**” cu un **diametri de 1,30 m**, majoritatea în poziție orizontală, străjuite în partea de sus de un turn de poartă legat de ultima palisadă. Aceste descoperiri sunt deosebit de importante: nicăieri în neoliticul european și asiatic nu s-au descoperit astfel de complexe cu socuri de piatră. Sub unele socuri este strat de cultură, iar deasupra, în lentile, un strat de 10 – 15 cm de argilă galbenă care provine din construcția coloanelor. **Sistemul de apărare de la Poarta de Est** este format dintr-un Turnul de Poartă care a fost ridicat la capătul palisadei din interior și blochează pătrunderea frontală; între palisade poarta este flancată de coloane, iar în zona șanțului de apărare sunt șicane și împrejmuiri dispuse oblic pentru a direcționa intrarea și a bloca accesul necontrolat. A fost făcută și ridicarea topografică cu stația totală, realizată de Bede Zoltan, pentru întreaga stațiune.

Obiectivele cercetărilor viitoare

Continuarea cercetării **sistemului de apărare de la Poarta de Est**, care este unicat pentru neolitic, fiind și foarte bine păstrat. Rezultatele acestor cercetări sunt deosebit de utile pentru cunoașterea sistemelor tactice și strategice defensive și implicit ofensive a civilizației neolitice din jurul anului 4500 CAL BC. Cercetarea zonei dintre șosea și Lac este urgentată de faptul că proprietarii vând parcelele pentru a se construi case de vacanță și alte amenajări ce vor distruge cea mai bine păstrată parte a așezării.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare.

Având în vedere importanța crucială pentru cunoașterea marii civilizații dunărene neolitice, am ridicat *in situ* un soclu și intenționăm să reconstituim o coloană în **Parcul Etnoarheologic Experimental** ce se află în centrul așezării, pe locul secțiunilor S.10 și S.11, din cadrul Bazei Arheologice. În acest Parc s-au reconstituit un bordei, o casă, un semibordei și s-a ridicat structura de lemn (șopron) care să adăpostească atelierele de prelucrat: osul, piatra (unde vizitatorii să poată face unelte), ceramica, un furnal de topit minereu, iar în spatele casei un observator astronomic cu sprijinul Institutului Astronomic din Cluj. Stațiunea de la Țaga este mediatizată pe www.timemaps.net, iar activitatea de voluntariat pe www.facebook.com/taga.cj.

Abstract

Archaeological site of Țaga (Neolithic: The campaign XX - XXI, 2013 – 2014). In the past three years, archaeological excavation aimed bearing system. Eastern Entrance is flanked by ditches with baffle, the gate was massive construction between palisades with stone columns with the diameter of 1.3 m and a guard tower at the end of the inner palisade.

Keywords: stone columns, palisade, ditch defense, tower, Neolithic

Bibliografie:

Carsten M. 2008 – *Geomagnetische Prospektion neolithischer und kupferzeitlicher Siedlungen in Rumänien*, în *Eurasia Antiqua*, Band 14, p. 101-115.

Carsten M. 2012 – M. Carsten, Z. Maxim, M. Lazarovici, *Geophysical prospecting vs. Excavation at the Neolithic sites Țaga and Iclod*, în *ActaMN*, 2012, s.t.

CCA – www.cimec.ro

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh. 2006 – *Arhitectura neoliticului și Epocii Cuprului în România, Partea I. Neoliticul*, BHM, IV, Editura Trinitas, Iași.

Lazarovici Gh. 2009 – *Cultura Zau*, în *International Symp. "Ten Years After: The Neolithic of the Balkans as Uncovered by the Last Decade of Research"*. Proceedings of the Conference held at the Museum of Banat on November 9th – 10th, 2008, Eds. Fl. Drașovean, Dan Leopold Ciobotaru and Margaret Maddison, Timișoara p. 179-217.

Lazarovici Gh. 2010 – *Evolution, absolute und relative chronology of the Zau culture*, în *Studia Archaeologica et Mediaevalia*, XI, MMX, [Panta rei, *Studies in chronology and cultural development of South-Eastern and Central Europe in Earlier prehistory presented to Jozsef Pavúk on the occasion of his 75 birthday*], Eds. J. Štuková, P. Pavúk, P. Klapková, B. Kovár, Bratislava, p. 115-128.

Lazarovici Gh., Wittenberger M., Meșter M., Radu S., Ilieș I., Bodea M. 1996 – *Șantierul arheologic Țaga*, în *ActaMN*, 33.1, p. 323-352.

Lazarovici Gh., Meșter M., Radu S., Maxim Z. 1997 – *Șantierul arheologic Țaga. Campania din 1996*, în *ActaMN*, 34.1, p. 689-702.

Lazarovici Gh., Maxim Z., Meșter M. 2009 – *Istoria societății*, în *Monografia comunei Țaga*, I. Mărza (Eds.), Primăria Comunei Țaga, Editura „Delroti”, Cluj-Napoca, p. 220-272.

Lazarovici Gh., Lazarovici C.-M. 2005 – *Contribuții privind arhitectura eneoliticului din Banat, Crișana și Transilvania*, în *CultCivDunJos*, XXII, p. 399-420.

Lazarovici Gh., Maxim Z. 2014 – *Unele elemente ale fortificațiilor neolitice din vremea culturii Zau*, în *Volumul omagial Doina Ignat*, Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, p. 23-44.

Maxim Z. 1999 – *Neo-Eneoliticul din Transilvania. Date arheologice și matematico-statistice*, BMN, XIX, Cluj-Napoca.

Maxim Z., Voica C. 2010 – *Rezultatele analizelor izotopice ale unor fragmente ceramice Neo-Eneolitice din Transilvania*, în *Angustia*, 14, Sf. Gheorghe, p. 437-446.

Maxim Z. 2012 – *Despre câteva „sate” și „cetăți” neolitice transilvănene*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, p. 301-316.

Sechel O. 2014 – *Sistemele de acces în fortificațiile preistorice*, în *Volumul omagial Doina Ignat*, Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, p. 137-154.

81. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea

Punct: „Taraschina”

Nr. Autorizație: 102/2014

Cod RAN: 160298.01

Cod LMI: TL-I-s-A-21047

Tip sit: tell

Încadrare cronologică: Eneolitic, Latene, Epoca romană, Epoca Medievală

Colectiv: Cristian Micu – responsabil; Florian Mihail, Sorin Cristian Ailincăi (ICEM Tulcea); Florea Mihai, Constantin Haită, Adrian Bălășescu, Valentin Radu (MNIR București); Mihai Constantinescu (Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer” București); Mihaela Danu (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași) Laurent Carozza, Albane Burens, Jean-Michel Carozza, Tiberiu Groparu (UMR 5602 Géographie de l'Environnement, Toulouse, Franța), Erwan Messager (CEPAM UMR 7264 Nice, Franța), Robin Furestier (Cité de la Préhistoire d'Ornac l'Aven), Laurence Manolakkis (CNRS, UMR 8215 Trajectoire, Paris), Noelle Provenzano (CNRS, UMR 5140, Lattes-Montpellier) – membri ai colectivului

Perioada de desfășurare a campaniei: 1 - 12 octombrie 2014

Campania 2014. Obiectivele cercetării

- I. Continuarea cercetărilor în Zona 2 din așezarea-tell
- II. Prospekțiuni efectuate în nordul Dobrogei în vederea identificării zonelor sursă pentru industria litică cioplită
- III. Realizarea unui plan topografic al sitului eneolitic din punctul „Dâmbul lui Haralambie”

Rezultate

I. Zona 2 reprezintă o suprafață de 140 mp, aflată în partea de nord-est a sitului nr. 1 din punctul „Taraschina”. Săpăturile arheologice din anul 2014 au avut în vedere cercetarea întregii suprafețe mai sus menționate. Luând în considerare variațiile de nivel ale pânzei freatice, s-a decis cercetarea accelerată a carourilor J-N 53-54, până la o cotă generală de -0,70 m (pe fundul unor gropi din aceste carouri s-a ajuns chiar la -1,50 m) în raport cu punctul de reper fixat în imediata apropiere a Zonei 2. Până în prezent, au fost înregistrate 22 complexe arheologice (gropi, cuvete, un mormânt) și 54 unități stratigrafice. Acestea au fost grupate pe ansambluri, formate din unități contemporane, ce corespund marilor etape din formarea așezării-tell.

Ansamblul 0 reunește unități stratigrafice și complexe arheologice atribuite perioadei post-eneolitice. În Zona 2 au fost individualizate două complexe: groapa **Fs 2065**, cu material specific epocii romane; mormântul **Sp 2070**, pentru care nu a fost exclusă o încadrare în perioada modernă.

Ansamblul 1 include materialul arheologic (fragmente ceramice, fragmente de chirpici, material faunistic) descoperit în stratul vegetal și într-un orizont adiacent acestuia. Cele două unități stratigrafice înregistrate (**US 2001** și **US 2002**) par să se fi format ca urmare a afectării unor paleosoluri și a unor complexe arheologice eneolitice (partea superioară a acestora). Materialul ceramic a fost prelucrat în totalitate. În acest context, au fost înregistrate 5435 fragmente, cu o masă totală de 57,788 kg. Un procent de 77,6% dintre acestea reprezintă categoria micilor fragmente. Distribuția pe cele două unități stratigrafice este una inegală, de vreme ce 3980 fragmente aparțin US 2001. În marea lor majoritate, fragmentele analizate aparțin perioadei eneolitice. Doar 85 (1,55%) – cele mai multe descoperite în US 2001 – pot fi atribuite celorlalte epoci. Printre cele 5435 fragmente au fost identificate 812 elemente tipologice (peste 60% dintre acestea din urmă aparțin părții superioare a vaselor). Doar 20 fragmente ceramice au urme de pictură cu grafit.

Ansamblul 2 cuprinde în general complexe care formează ultima etapă de locuire identificată pe situl nr. 1 din punctul „Taraschina”. Au fost cercetate 7 gropi, prin a căror amenajare au fost afectate zone din ansamblurile 3, 4 și 5.

În campania 2014 a fost finalizată cercetarea complexului **Fs 2015**, ce corespunde unei grupări de gropi amenajate în aceeași zonă. Observațiile înregistrate cu această ocazie au permis formularea unor ipoteze în legătură cu amenajarea gropilor, destinația lor și procesele intervenite după încetarea locuirii, în special sub acțiunea factorilor naturali. În timpul săpăturii au fost prelevate eșantioane de sediment, pe fiecare unitate stratigrafică individualizată, în vederea sitării sub jet de apă, acțiune desfășurată, de altfel, pe sit. În acest context, o atenție deosebită a fost acordată identificării macroresturilor vegetale. Analiza materialului ceramic a condus la înregistrarea a 2746 fragmente – cu o masă de 62,382 kg – ce reprezintă 40,4% din materialul de acest tip din Ansamblul 2. Trebuie precizat că o analiză similară realizată pe materialul ceramic din complexul **Fs 2013**, ce aparține la rândul său Ansamblului 2, a avut ca rezultat contabilizarea a 1727 fragmente, cu o masă de 19,76 kg.

Ansamblul 3 este format din două unități stratigrafice, **US 2005** și **US 2008**, regăsite pe mare parte din Zona 2. Din punct de vedere al texturii lor, acestea corespund unui limon argilos brun. La nivelul interpretării, în stadiul actual al cercetării se poate presupune existența unor niveluri de acumulări succesive, al căror proces de formare este încă dificil de înțeles. În aceeași ordine de idei, trebuie spus că analizele micro-morfologice realizate pe eșantioanele de sol prelevate pe sit au arătat că procesele de bioturbare nu permit caracterizarea Ansamblului 3, care include un aport de elemente alogene. Prezența unor structuri amenajate (cuvete alungite) și densitatea materialului ceramic (6976 fragmente, cu o masă totală de 58,5 kg) par să indice mai degrabă o origine antropică a acestuia. În US 2005 au fost prelevate și două eșantioane de faună (mamifere) pentru datări radiocarbon.

Ansamblul 4 reprezintă o entitate omogenă, de aproximativ 40 cm grosime, compusă din două unități stratigrafice principale: **US 2030** și **US 2038**. Prima dintre acestea corespunde unui limon brun-deschis, pe alocuri compact. Acest nivel omogen prezintă totuși câteva bioturbații determinate de acțiunea rozătoarelor și a vegetației. În US 2030 au fost înregistrate 2114 fragmente ceramice, cu o masă de 19,7 kg. Alături de acestea, am consemnat material litic și fragmente de chirpici. US 2038 prezintă caracteristici asemănătoare. Diferențe nesemnificative au fost

sesizate la nivelul structurii, pe alocuri compacte, și culorii mai deschise (spre nuanțe de bej). Textura corespunde unui limon pe alocuri mai nisipos. Densitatea materialului arheologic este echivalentă cu cea menționată în cazul US 2030. Au fost contabilizate 3375 fragmente ceramice, cu o masă de 38,3 kg. Dintre acestea, 564 pot fi încadrate din punct de vedere tipologic (o mare proporție de fragmente din partea superioară a vaselor – 318) iar 33 păstrează urme de pictură.

În stadiul actual al cercetărilor nu poate fi exclus ca Ansamblul 4 să corespundă unui nivel de degradare a unor structuri din chirpici neincendiate, fapt susținut și de rezultatele analizelor micro-morfologice. Descoperirea unor resturi umane împrăștiate și a unor conexiune anatomică poate constitui un indiciu în legătură cu prezența unei înmormântări. Aceasta suprapune US 2038 și ar corespunde unei etape de abandon a acestei părți a sitului nr. 1 din punctul „Taraschina”.

Ansamblul 5 este format din cinci unități stratigrafice ce corespund unor niveluri ocupaționale ori structuri în elevație și cinci complexe tip cuvetă (**Fs 2050**, **Fs 2052**, **Fs 2055** și **Fs 2059**). Partea superioară a secvenței stratigrafice (**US 2042**) este reprezentată de un nivel siltic eterogen, ce include fragmente de chirpici neincendiați, dar și de un sediment mai închis, maron-brun. Suprafața acestei unități stratigrafice nu este una regulată. Prezența a numeroase resturi menajere, printre care și fragmente ceramice (1862, pentru o masă de 21 kg), pare să indice destinația spațiului în care aceasta s-a format.

Din punct de vedere stratigrafic, **US 2042** suprapune în același timp un nivel ocupațional (**US 2048**) și, probabil, un perete (**US 2044**). La rândul său este suprapusă de mici cuvette ce formează depresiuni artificiale, în care se regăsesc resturi menajere, contemporane cu etapa de degradare a structurilor neincendiate incluse în Ansamblul 4.

Tot în cadrul Ansamblului 5 a fost cercetat parțial **US 2049**: limon bej-deschis, ce poate indica un aport de material loessoid. Nu excludem atribuirea sa unui nivel de degradare a elementelor de arhitectură dintr-o structură neincendiată. Această unitate stratigrafică este suprapusă de **US 2042** și formează o lentilă bine individualizată în spațiu.

Ansamblul 6 este în curs de cercetare. Din acest motiv este dificil de stabilit legătura sa cu Ansamblul 5. În cadrul său au fost individualizate două unități stratigrafice care au apărut după cercetarea **US 2038**. Prima dintre acestea, **US 2043**, reprezintă un limon cenușiu, compact, omogen, ce ar putea fi pus în legătură cu demontarea unor elemente de arhitectură din structuri neincendiate. Este asociat cu fragmente ceramice, oase de mamifere și pești, fragmente scoici. **US 2047** corespunde la rândul său unui strat de chirpici neincendiați.

Ansamblul 7 a fost observat pe o suprafață de 2 mp, ce corespunde unui sondaj realizat în zona gropii **Fs 2015**, la o cotă determinată de contactul cu pânza freatică (adâncimea atinsă la finalul cercetării este de 1,90 m). Datorită condițiilor în care s-a realizat cercetarea, este imposibil să precizăm eventuale raporturi cu celelalte ansamluri definite anterior în Zona 2. Au fost individualizate două unități stratigrafice. Prima dintre acestea, **US 2045**, reprezintă un sediment argilos omogen marcat de prezența unor fragmente de chirpici incendiați de diferite dimensiuni. Sub **US 2045** a fost definit **US 2046**. Acesta este dificil de caracterizat, pentru că textura sa a fost în întregime modificată ca urmare a prezenței apei. Sedimentul este argilos, brun, plastic. Pentru o mai bună cunoaștere a contextului arheologic, au fost eșantionați și

sitați sub jet de apă 277 l de sediment. Prezența a numeroase resturi de pești și mici fragmente ceramice poate constitui un indiciu pentru existența unor niveluri ocupaționale.

În campania 2014 a continuat și **studiul industriei litice cioplite** de pe situl eneolitic din punctul „Taraschina”. Analiza noastră a urmărit o serie compusă din 194 exemplare provenite din Zona 2. O cantitate apreciabilă (aproximativ 40%) reprezintă așchii de mici dimensiuni, identificate pe parcursul selectării sedimentului obținut prin sitarea sub jet de apă a solului din diverse niveluri arheologice.

Caracterizarea materiei prime s-a realizat macroscopic și a ținut cont de criterii precum: culoare, aspect și granulație. Materia primă cu cea mai bună reprezentare este așa-numitul *silex balcanic*, ce prezintă culoarea maroniu, în diferite nuanțe, granulație fină și foarte fină, opac și aspect ce variază între mat și strălucitor. Cu o mai slabă, dar totuși importantă, prezență sunt: silexul negru, cu granulație fină sau medie, semi-translucid, cu aspect ce variază între mat și strălucitor, dar și cel gri-bej, cu granulație foarte fină, translucid sau semi-translucid și mat. În foarte mică măsură a fost înregistrată, pentru moment, folosirea altor varietăți de silex și a calcarului.

Producția suporturilor laminari și lamelari este predominantă. Au fost realizați într-o proporție covârșitoare din *silex balcanic*. Din punct de vedere tehnic, cele mai multe au fost obținute prin tehnica percuției indirecte. Pentru debitajul așchilor, executat cel mai adesea prin percuție directă dură sau moale, materiile prime preponderente au fost silexul negru și cel gri-bej.

Din totalul pieselor analizate 62 exemplare constituie obiecte finite.

Cea mai importantă prezență este cea a gratoarelor (20 ex.), prezente atât în formă simplă, cât și dublă. Piese cu retuș marginal și/sau de utilizare sunt al doilea mare grup al acestei serii (19 ex.). În mai mică măsură au fost identificate: piese de tip *pieces esquillées* (7 ex.), racloare (5 ex.), vârfuri (4 ex.), străpungătoare, unelte multiple, burin.

Studiul seriei ce corespunde campaniei 2014 contribuie nu doar la întregirea tabloului industriei litice din situl în care a fost descoperită, ci și la o mai bună caracterizare a acestui domeniu pentru întreaga zonă de nord a Dobrogei. Pentru viitor, este importantă, de asemenea, completarea informațiilor obținute cu cele oferite de studiile traseologice, ce se ocupă cu analiza funcțională a obiectelor litice cioplite.

În 2014 a fost realizat un **studiu al pieselor realizate din materii dure de origine animală** descoperite în Zona 2, în campaniile 2013 și 2014. Au fost avute în vedere 31 de exemplare. Dintre acestea 5 au fost amenajate pe corn de cerb, 25 pe oase de mamifere și unul singur pe o carapace de broască țestoasă.

Cu excepția unui exemplar descoperit în afara unui context arheologic bine definit și a altor două identificate în unitățile stratigrafice din Ansamblul 1, piesele înregistrate în campaniile mai sus menționate aparțin în mare parte Ansamblului 4 (20) și într-o mai mică măsură Ansamblului 2 (6) și 3 (1).

Materialul faunistic descoperit în Zona 2 a fost studiat în vederea cunoașterii caracteristicilor paleo-economiei sitului, pentru a determina particularitățile acestuia și pentru a identifica eventualele diferențe în raport cu Zona 1. Lotul analizat include 9530 resturi faunistice, consecință directă a intensei activități de sitare sub jet de apă a sedimentului în timpul cercetărilor arheologice desfășurate pe sit. În prezent, se poate spune că a fost conturată o imagine relativ completă a spectrului faunistic

pentru locuirea din punctul „Taraschina”. Această faună se raportează la diverse clase de animale: moluște, pești, reptile, păsări și mamifere. Au fost identificați 43 de taxoni (12 – moluște, 11 – pești, 2 – reptile, 1 – păsări, 17 – mamifere).

Studiul paleobotanic realizat în cadrul cercetărilor din punctul „Taraschina” are în vedere analiza fitolitelor și a materialului sporo-polinic. Pentru campania 2014 au fost fixate două obiective: 1. Creșterea rezoluției analizei fitolitelor pentru secvența 12, carotă înregistrată pe situl arheologic, în vederea finalizării studiului început în 2013; 2. testarea potențialului palinologic și fitolitic al noilor secvențe obținute ca urmare a realizării unor carotaje în preajma sitului arheologic.

II. Studiul pieselor de silex provenite de pe mai multe situri atribuite culturii din zona de nord a Dobrogei a născut întrebări cu privire la maniera de aprovizionare a comunităților în cauză cu acest tip de materie primă și, în același timp, a evidențiat gravele carențe informaționale legate de acest subiect. Pornind de la informațiile acumulate prin aceste studii dar și prin analizarea literaturii de specialitate dedicată resurselor litice ale Dobrogei, în vara anului 2014 a fost organizată o primă etapă de prospecțiuni pedestre.

Organizarea prospecțiunilor a avut la bază atât harta, însoțită de diverse indicii de localizare, publicată de către Al. Păunescu¹¹⁰, cât și harta geologică a Dobrogei de nord¹¹¹.

Echipa de prospecțiuni a conceput o fișă de înregistrare a eșantioanelor preluate și a stabilit cinci trasee susceptibile a oferi posibile zăcămintele de silex. În final, patru zile au fost petrecute pe teren pe rutele prezentate mai jos:

5. Somova – Tulcea – Victoria – Beștepe.
6. Cloșca – General Praporgescu – Mircea Vodă – Traian.
7. Nicolae Bălcescu – Slava Rusă – Babadag – Mihai Bravu.
8. Visterna – Jurilovca – Caugagia – Camena.

Au fost prelevate 43 eșantioane din diferite puncte situate pe traseele menționate, fiecare beneficiind de o fișă specială și de o localizare GPS. Fragmente din fiecare eșantion au fost trimise către un specialist geolog și sunt în curs de determinare.

Doar patru zile de prospecțiuni nu pot oferi o imagine completă asupra potențialului în resurse silicioase, întrucât nu a fost acoperită o suprafață foarte întinsă. Însă, ca o concluzie preliminară, a fost remarcat un potențial scăzut al acestei regiuni. Zona de nord, cuprinsă între Somova – Beștepe, pare complet lipsită de asemenea resurse, iar celelalte nu sunt foarte bogate. Schimbul se prefigurează ca principală modalitate de achiziție a materiei prime pentru comunitățile ce au locuit pe situl din punctul „Taraschina”.

III. În cadrul campaniei 2014 a fost realizat planul topografic al sitului eneolitic din punctul „Dâmbul lui Haralambie”. În acest context, pe noul plan au fost introduse și punctele în care au fost realizate carotajele din anul 2013.

Abstract

Campaign 2014. The research objectives.

I. The continuation of the researches in the Zone 2 from the tell-settlement

II. Field work in the Northern Dobrogea regarding the raw material sources for flint.

III. The achievement of survey plan of the chalcolithic site from the point „Dâmbul lui Haralambie”

Bibliografie

V. Ianovici, D. Giușcă, O. Mirăuță, *Harta geologică*, scara 1:200000, Foaia Tulcea, redactori O. Mirăuță, V. Mutihac, T. Bandrabur, A. Drăgulescu, Comitetul de Stat al Geologiei, Institutul Geologic, București, 1967.

A. Păunescu, *Considerații asupra depozitelor naturale care au constituit puncte de aprovizionare cu roci necesare cioplirii uneltelor de către comunitățile preistorice din Dobrogea*, Buletinul Muzeului "Teohari Antonescu" 2-4, 1996-1998, p. 83-91.

82. Tărtăria, com. Săliștea, jud. Alba

Punct "Gura Luncii"

Cod RAN 7080.01

Cod LMI: Ab-I-s-A-00078

prof.univ.dr. Sabin Adrian Luca

În campania desfășurată în anul 2014 în situl de la Tărtăria, din punctul Gura Luncii sau deschis trei suprafețe S IV, S V și S X, ce au dimensiunile de 16x8 m, fiind deschise la sud de S III, între ele păstrându-se un martor stratigrafic cu lățimea de un metru. În suprafețe nou deschise s-a îndepărtat stratul vegetal, ce are o grosime de aproximativ 0, 30 m.

În suprafața V a fost descoperită o locuință de suprafață, numerotată convențional cu L 2. Locuința 2 a fost descoperită la adâncimea de -0,30 m. În partea superioară au fost descoperite fragmente de chirpici, cu urme de nuiete, sub acestea fiind un nivel de pietre de râu, ce au dimensiunea de aproximativ 10 cm.

În suprafața X s-a ajuns pe stratul viu (steril din punct de vedere arheologic), acesta apărând la adâncimea de 0, 30 m. Pe acest nivel s-au conturat șapte gropi, o vatră de foc, un cuptor și un șanț de apărare.

Groapa 36 (foto 1) se află în caroul 306, intră sub profilul vestic, are forma circulară. Umplutura este de culoare neagră, afănată, cu pigment de cărbune și fragmente de chirpici. Materialele arheologice descoperite sunt: ceramice și osteologice. Dimensiuni: diametru 1 m, adâncime 0,55 m.

Groapa 37 (foto 2) se află în caroul 298, intră sub profilul vestic, are forma circulară. Umplutura este de culoare neagră, afănată, cu pigment de cărbune și chirpici. Materialele arheologice descoperite sunt: ceramice și osteologice. Dimensiuni: diametru 1,30 m, adâncime 0,20 m.

Groapa 38 (foto 3) se află în caroul 307, intră sub profilul sudic, are forma circulară. Umplutura este de culoare neagră, afănată, cu pigment de cărbune și fragmente de chirpici. Materialele arheologice descoperite sunt: ceramice și osteologice. Dimensiuni: diametru 1,20 m, adâncime 0,40 m.

Groapa 39 (foto 4) se află în carourile 299 și 300, are forma ovală. Umplutura este de culoare neagră, afănată, cu pigment de cărbune și fragmente de chirpici. Materialele arheologice descoperite sunt: ceramice, litice și osteologice. Dimensiuni: diametru 2,80/2,60 m, adâncime 0,55 m.

Groapa 40 (foto 5) se află în caroul 310, intră sub profilul sudic, are forma circulară. Umplutura este de culoare cenușie, afănată, cu pigment de cărbune. Materialele arheologice descoperite sunt: ceramice și osteologice. Dimensiuni: diametru 1,60 m, adâncime 0,36 m. Groapa taie groapa 40 A.

¹¹⁰ Păunescu 1996-1998.

¹¹¹ Ianovici et alii 1967.

Groapa 40 A (foto 6) se află în carourile 310 și 309, întră sub profilul sudic, are forma circulară. Umplutura este de culoare neagră, afănată, cu pigment de cărbune. Materialele arheologice descoperite sunt: ceramice și osteologice. Dimensiuni: diametru 1,34 m, adâncime 0,65 m. Groapa este tăiată de groapa 40.

Groapa 41 (foto 7) se află în carourile 282, 283, 290, 291, are forma ovală. Umplutura este de culoare neagră, afănată, cu pigment de chirpici. Materialele arheologice descoperite sunt: ceramice, litice și osteologice. Dimensiuni: diametru 2,80/2,50 m, adâncime 0,65 m.

Vatra 9 se află în caroul 310, la adâncimea de - 0,36 m, întră sub profilul sudic, fiind construită din lut. Dimensiuni: lungime 0,90 m, grosime 0,09 m.

Cuptorul 1, (foto 8) este un cuptor cu groapă de acces, situat în carourile 302 și 310, fiind săpat în lutul galben (steril din punct de vedere arheologic), are trei guri de aerisire în partea de sud, ce au un diametru de 0,16 m. Umplutura este neagră cenușie cu fragmente din bolta prăbușită. În interiorul cuptorului au fost descoperite fragmente ceramice și un vas întregibil datat în secolul X – XII d. Chr. Dimensiunile sunt următoarele: L. 1,80 m, diametru 0,96 m, adâncime 0,23 m. Cuptorul taie groapa 40.

Șanțul 1, (foto 9, 10) este un șanț situat în partea de nord al suprafeței, din el a fost surprinsă latura sudică, latura nordică fiind sub profilul nordic. Șanțul are umplutura de culoare brună, lutoasă, având aspectul literei V. Șanțul a fost săpat până la o adâncime de trei metri, ne ajungându-se însă la fund.

În campania 2014 s-au mai executat, de asemenea, trei secțiuni și un sondaj pe partea stângă a șoselei mai sus de fostul han. Cu acest prilej s-au putut face observații asupra amenajărilor legate de vechiul drum și s-a descoperit un strat cu numeroase urme de arsură.

S 36 a fost trasată pe direcția nord-sud, cu caroiul începând de la sud. În această secțiune, imediat sub stratul vegetal au putut fi observate mai multe straturi și lentile de nivelare bej și alburii, foarte tari, cu mult pietriș și rare materiale modern-contemporane (cuie puternic oxidate), straturi care pot fi puse în legătură cu amenajarea veche a drumului, care până după 1945 trecea prin fața fostului han, prin vale. Sub aceste straturi se afla un strat de pământ galben lutos cu rar pigment ceramic, așezat pe stratul de pietriș geologic, steril din punct de vedere arheologic. Dimensiuni: 8 x 2 m.

S 37 a fost trasată pe direcția vest-est, în prelungirea caroului 4 al S 36, păstrând un martor de 1 m. Stratigrafia a fost similară cu cea a S 36. Dimensiuni: 10 x 2 m.

S 38 a fost trasată la 12 m est și 9 m vest de S 36. În această secțiune, la -1,80 / 2,00 m, a fost observat un strat de nisip galben, tare, cu numeroase urme și pigment de cărbune, care coboară dinspre sud-vest și pare a marca un nivel de incendiere într-un șanț de apărare, posibil Hallstattian (deoarece platoul de deasupra săpăturii prezintă un val cu piatră și materiale din aceeași perioadă). Dimensiuni: 5 x 2 m.

S 39 a fost trasată la aproximativ 40 m E – NE de S 38. Imediat sub stratul vegetal a apărut un strat galben, foarte tare, cu multe pietricele, fragmente de asphalt și rar pigment ceramic, care se subțiază treptat pe profilele de est și sud. Sub acest strat se află sterilul arheologic constituit aici din nisipuri și marne amestecate natural. Dimensiuni: 2 x 2 m.

83. Jupa, oraș Caransebeș, Jud. Caraș-Severin, [Tibiscum-Jupa]

Punct: Cetate sau Peste ziduri

Nr. Autorizație: 36/2014

Cod RAN: 51038.01

Cod LMI: CS-I-s-A-10805

Sector 1

Obiectivele cercetării

În cadrul sectorului 1 obiectivul din acest an a fost continuarea cercetării arheologice în interiorul clădirilor XIII și XIV (începute în 2014), clădiri private, probabil adaptate și nevoilor comerciale. Ambele clădiri sunt dispuse la artera comercială a orașului antic, drum principal în *municipium*, cercetat în campaniile anterioare, pe o lungime de aproximativ 35 m și pe o lățime de 7 m.

Acest obiectiv face parte dintr-un plan de cercetare mai vast, care presupune dezvelirea, conservarea și punerea în valoare a orașului roman Tibiscum, dezvoltat pe malul drept și stâng al Timișului. Lucrările în zona clădirilor XIII și XIV au fost îngreunate de distrugerea provocată de construirea morii din Jupa, clădirea modernă distrugând parțial edificiile antice și o bucată din drumul roman. De asemenea, cursul râului Timiș și fluctuația acestuia au afectat în mare măsură zona comercială a anticului Tibiscum și implicit clădirile XIII și XIV.

Clădirea XIV

Cercetările au debutat în data de 23 iulie 2014, fiind trasată, în cadrul edificiului XIV o secțiune (S1/2014) orientată NV-SE, cu dimensiunile de 4 x 2 m. A-a putut constatat că edificiul XIV prezintă două faze de construcție, în piatră. Dintr-o primă fază de funcționare datează zidul Z 2 realizat din piatră de râu, legat cu mortar (0,40 x 1,7 m, întră în profilul NV), cu podeaua aferentă (Cxt 7). La un moment dat, construcția, în această fază nu a mai fost folosită, un strat de nivelare, compus din nisip și pietriș (Cxt 6) fiind aplicat pe întreaga suprafață. Din a doua fază de funcționare a clădirii datează zidul construit în tehnica *opus incertum*, Z 1 (0,65 x 1,2 m), un perete adosat acestuia și o podea din lut (Cxt 4). Numeroase gropi moderne se pot observa în profilele secțiunii. La adâncimea de 2.20-2.30 m a fost atins nivelul steril, afectat de bioperturbații și au fost surprinse gropile de construcție ale celor două ziduri.

Stratigrafie:

- 0-40 cm – humus (Cxt 1)
- 40-70 cm – strat de dărâmtură modernă, cu cărămizi și materiale de construcție de la moara care a afectat clădirea romană (Cxt 2); apar și materiale de construcții romane. Acest strat este probabil contemporan cu gropile G1, G 2, G 3 și cu groapa de scoatere a zidului Z 1
- 70-100 cm – un strat de nivelare de pământ compact gălbui (Cxt 3)
- 77/80 cm – nivel de călcare al încăperii (podea), delimitat de perete (P 1), compusă din pământ și mortar (Cxt 4)
- 80-130 cm – strat consistent de nisip și pietriș, surprins doar în zona sudică a secțiunii, între cele două clădiri (XIII-XIV), probabil strat de nivelare sau chiar o stradelă (Cxt 6)
- 120-150 cm – nivel de călcare, podea arsă (Cxt 7)
- 140-170 cm – nivel de călcare, podea din lut gălbui, cu două faze de funcționare/ refacere (Cxt 8, Cxt 9)
- 170-190 cm – strat de pământ afănat, sub nivelul de călcare (Cxt 10)

- 190-200 cm – strat de amenajare, din pământ și pietriș, peste care s-a construit podeaua (Cxt 11)
- 205-220 cm – strat de nivelare, format din nisip și pietriș, probabil din prima fază de locuire a clădirii, de la începutul secolului II p. Chr. (Cxt 12)
- 220-240 cm – steril (Cxt 13)

Clădirea XIII

O altă secțiune (S2/ 2014) a fost deschisă în clădirea învecinată, paralelă cu S1/2014. Secțiunea, orientată NV-SE, avea dimensiunile de 3 x 4 m. Clădirea XIII a fost conservată primar de către M. Moga, care s-a oprit cu cercetările pe ultimul nivel de locuire, roman și a restaurat cu ciment un zid perimetral cu un contrafort, Z 3 (1 x 3 m). Sub acest nivel, pe care s-a realizat restaurarea zidului (și de unde am pornit cercetarea în anul 2014), au rezultat numeroase fragmente de pereți prăbușiți (Cxt 3), din clădire (dar și fragmente *in situ*), surprinse pe o suprafață de 156 x 98 cm și alte straturi de dărâmtură (Cxt 4-6). La adâncimea 70-80 cm, în colțul NE a fost găsită urma unei podele din *opus signinum*, distrusă de gropile moderne (numeroase gropi se pot observa în profilele secțiunii, G 1, G 2). În acest an, ne-am oprit cu săpăturile la adâncimea de 140 cm și nu am atins stratul steril.

Această fază a clădirii, pe care am cercetat-o în 2014 și care se află sub faza restaurată de M. Moga se datează la sfârșitul secolului II p. Chr. - începutul celui următor, pe baza descoperirilor arheologice (o fibulă cu genunchi și un denar roman).

Materialul descoperit și tehnici de cercetare

Materialul arheologic a constat din fragmente ceramice și fragmente de oase, obiecte din bronz și fier, monede din argint și bronz. La construirea edificiilor XIII, XIV a fost utilizată piatră de râu, țigle, cărămizi și lemn. Din cadrul acestei campanii au rezultat numeroase cărămizi ștamplate inscripția MID și MII. Materialul rezultat în urma cercetării arheologice se află în depozitele MJERG Caransebeș.

În sondajul realizat în anul acesta au fost utilizate mijloacele clasice de cercetare arheologică, combinate cu tehnica fișelor de context arheologic.

Abstract

Buildings number XIII and XIV are located in the north-east part of the *municipium*'s main road, in the area deeply affected by the changing route of Timiș River. All this structures are private houses, probably with a public/commercial area.

Two distinct sections (S1/2014, S2/2014), orientated NW-SE, were made in order to understand the buildings' stratigraphy. Building number XIV had two different stone phases, contemporary with the period of *vicus* and *municipium*. The building number XIII (partially restored by M. Moga) was not entirely excavated. This year we were able to examine only the phase from the end of the 2nd century AD, phase dated with a *Kniefibel* and a silver *denarius*.

Sector 2 (Călin Timoc, Mariana Balaci)

Obiectivele cercetării

În campania arheologică din vara anului 2014 am continuat investigarea clădirii identificate de noi în anul 2013. Astfel între cele două secțiuni cercetate în anul precedent am deschis o suprafață (C/2014) de 9x5 m pentru a putea mai bine surprinde stratigrafia atât în interiorul, cât și în exteriorul clădirii din piatră. De asemenea încă din campania precedentă au fost identificate 3 nivele de locuire din lemn pentru fazele din vicus. Pentru o mai bună cercetare a locuințelor din aceste faze de lemn, cercetarea

pe suprafețe este cea mai eficientă și mai corectă. Ea ne-a permis să avem o imagine mai clară asupra dispunerii clădirilor de lemn și chirpici mai ales pentru fazele 1 și 2 de locuire din aşezarea vicană.

Clădirea XV

La aproximativ 30 de cm. adâncime s-a conturat deja zidul de piatră aferent clădirii identificate în cele două secțiuni realizate în campania precedentă. Tehnica de realizare este aceeași, adică piatră de râu legată cu mortar, iar lățimea sa este de 0,80 m. Acest zid ne-a apărut oblic pe suprafața noastră.

Referitor la faza de piatră a clădirii XV din vicus putem să mai spunem că am surprins colțul de nord al său și un contrafort realizat pe o lungime de 1,35 m de-a lungul zidului. Elevația zidului se păstrează pe o înălțime de 1 m, sub care am surprins, mai ales în interiorul clădirii, placa de mortar dispusă peste fundație. Această fundație era mai lată cu aproximativ 15 cm față de lățimea elevației zidului. Din spațiul interior al clădirii am surprins câteva cărămizi care probabil făceau parte dintr-o podea. De asemenea avem mai ales în exteriorul clădirii găsite mai multe fragmente ceramice și câteva mărgel. Tot în exteriorul clădirii XV, din nivelul acesteia, avem o groapă destul de mare, neregulată, cu un diametru aproximativ de 1 m în care am găsit 7 fragmente de cărămizi cu ștampila MID. Prezența lor în zona cercetată de noi se leagă clar de faza de piatră a clădirii. Pentru ridicarea acestei clădiri s-a realizat un nivel de amenajare din lut de culoare gălbuie compact gros de 20-25 cm peste ultimul nivel de lemn.

Nivelele de locuire de lemn sunt bine reprezentate în profilele lui C/2014. Ultimul nivel de locuire de lemn și chirpici din vicus apare la o adâncime de 0,50-0,60 m și putem spune că a fost un nivel dens de locuire care a fost distrus prin incendiere. În profile grosimea stratului de distrugere a acestui nivel de lemn este de 30-35 de cm. În acest nivel de distrugere au apărut o serie de fragmente ceramice și oase de animale. Sub acest nivel avem un strat de amenajare cu o grosime de 7-8 cm, iar sub acesta avem cel de-al doilea nivel de lemn și chirpici al vicus-ului. Acest al doilea nivel de locuire dispunea de construcții realizate din pereți de chirpici, însă podelele erau realizate din scânduri de lemn, am găsit chiar și câteva cuie pe aceste podele de scânduri. Structura de rezistență a clădirilor era realizată din stâlpi de lemn, noi chiar am identificat câțiva astfel de stâlpi cu diametrul maxim de 20 cm. Avem identificate bârne de lemn ale acestor construcții care aveau o lățime de 20 de cm și o grosime de 10-12 cm.

Prima fază de locuire în vicus s-a dovedit încă de la începutul cercetării noastre la clădirea XV o fază foarte interesantă. Clădirile aferente acestei faze nu au fost atât de distruse ca și cele din ultima fază de lemn și astfel ni s-au păstrat podelele lor realizate din mortar sau *cocciopesto*. Acest prim nivel de locuire apare la o adâncime de aproximativ 1,80-1,90 m față de nivelul actual de călcare. Cel mai bine astfel de podele cu urma pereților despărțitori dintre camere le avem păstrate în colțul de nord-est al casei C/2014. Se păstrează urmele pereților a două încăperi aparținătoare aceleiași clădiri. Acești pereți aveau grosimea de aproximativ 8-10 cm. Grosimea podelelor era de 5 cm, iar ele erau așezate pe un strat destul de nisipos, lucru absolut normal și obligatoriu pentru realizarea unei podele de mortar sau *cocciopesto*. Peste podelele celor două încăperi avem un strat dens de arsură care cel mai probabil provine de la acoperișul realizat din lemn care s-a prăbușit primul în timpul incendiului peste podeaua de mortar. Deasupra acestui strat de arsură neagră avem

urmele pereților de chirpici care au căzut apoi și ei peste podele. Acest strat de chirpici are o grosime de aproximativ 15 cm.

Spuneam că elementele aparținătoare clădirilor din prima fază de lemn a vicus-ului sunt remarcabile, putem observa o primă dispunere a acestora și putem să ne facem o părere cu privire la zona în care se concentrează locuirea civilă la începuturile sale. De altfel astfel de podele realizate din mortar sau *cocciopestole* am identificat și în S2/2013 și erau la fel de bine conservate ca și aici. În toate fazele de lemn ale locuirii civile am recoltat un bogat material arheologic, pe lângă vase din ceramică au apărut mai multe fibule, monede și chiar și un fragment dintr-o diplomă militară. Toate acestea ne vor fi utile în stabilirea cronologiei nivelelor de locuire.

Cercetarea asupra acestei clădiri XV și a nivelelor de lemn ale așezării vicane care s-a dezvoltat în jurul garnizoanei de la Tibiscum va continua și în campaniile următoare când sperăm să obținem mai multe informații referitoare la destinația clădirii XV din piatră, dar și alte elemente aparținătoare fazelor de lemn.

Sector 3 (Doina Benea, Simona Regep)

Obiectivele cercetării

Cercetările arheologice din anul 2014 au continuat investigarea sectorului de nord-vest al castrului mare, începută în anul 2009 prin trasarea a două secțiuni (S I/2014 și S II/2014).

Castrul mare

Prima secțiune (S I/2014) a fost amplasată la 1 m în spre sud-est față de cea din anul precedent cu scopul de a surprinde structura internă a castrului. A fost orientată pe direcția axei ce leagă colțul de nord-vest al castrului, de colțul de nord-vest al *principiei*. Secțiunea a avut dimensiunile de 12 X 1,50 m.

Stratigrafia este următoarea: **1.** 0,00-0,09 m humus vegetal; între m. 8,40-9,30 se conturează o groapă modernă care dezafectează toate straturile anterioare; **2.** 0,09-0,30 m strat de depunere eoliană, fără materiale arheologice, strat cu pământ nisipos de culoare gălbuie; **3.** 0,30-0,75 m nivel de locuire roman târziu, cu pământ de culoare negricioasă, cu pigmentație de chirpic, piatră de râu, cu urme slabe de ceramică; între m. 9,30-12 la adâncimea de 0,75-0,90 m apare nivelul de pietriș al unui drum din epoca romană târzie; **4.** 0,75-1,00 m nivel de distrugere prin incendiere al unei barăci militare, ce reprezintă ultima fază de locuire a barăcii; **5.** 1,00-1,50 m nivel de lut tasat de amenajare.

A doua secțiune (S II/2014) a fost trasată la nord-vest paralel cu secțiunea S I/2013. Secțiunea a avut dimensiunile de 11,50 X 1,5 m.

Stratigrafia este următoarea: **1.** 0,00-0,010 m humus vegetal; **2.** 0,10-0,45 m strat de depunere eoliană, fără materiale arheologice, strat cu pământ nisipos de culoare gălbuie; **3.** 0,45-0,95 m nivel de locuire roman târziu, cu pământ de culoare negricioasă, cu pigmentație de chirpic, piatră de râu, cu urme slabe de ceramică; între m. 0 – 0,75 apare un zid lat de 0,75 m, construit din piatră de râu, fragmente de calcar și de țigle, legate între ele cu mortar; **4.** 0,95-1,35 m nivel de distrugere prin incendiere al unei barăci militare, ce reprezintă ultima fază de locuire a barăcii; între m. 3,75 – 5 se păstrează podeaua de lut a barăcii; **5.** 1,35-1,70 m nivel de lut de amenajare. Materialul arheologic descoperit fragmente ceramice (vase, materiale de construcție).

În concluzie, ultimul nivel de locuire în castrul mare este marcat prin existența unei amenajări, construită din zid de piatră cu mortar din piese reutilizate. Faza a II-a a barăcilor este evidențiată

printr-o distrugere prin incendiere și dezafectare prin nivelare a locului.

Bibliografie

A. Ardeț, L. C. Ardeț, *Tibiscum. Așezările Romane*, Cluj-Napoca, 2004.

D. Benea, P. Bona, *Tibiscum*, București, 1994.

D. Benea, *Atelierele romane de mărgelă de la Tibiscum*, Timișoara, 2004.

84. Turda, jud. Cluj [Potaissa]

Punct: Dealul Cetății

Nr. Autorizație: 40/2014

Cod RAN: 52268.01

Cod LMI: CJ-I-s-A-07208

Colectiv: lect. dr. Sorin Nemeti - responsabil, prof.dr. Mihai Bărbulescu, lect. dr. Florin Fodorean, drd. Dragos Blaga, drd. Dan Matei (Universitatea "Babeș – Bolyai" Cluj-Napoca), dr. Mariana Pîslaru, (Muzeul de Istorie Turda), lect. dr. Fabian Istvan (Universitatea "Petru Maior" Targu Mures), dr. Irina Nemeti (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca), dr. Pavel Huszarik (Liceul Nădlac).

Cercetările arheologice s-au desfășurat în două etape: în perioada 4 august – 7 septembrie 2014 (cercetări finanțate de Primăria Municipiului Turda prin Muzeul de Istorie Turda și Universitatea Babeș - Bolyai Cluj Napoca) și în perioada 10 - 30 octombrie 2014 (cercetări finanțate de Ministerul Culturii prin contractul de finanțare a lucrărilor de cercetare arheologică sistematică nr. 42/23.09.2014).

Cercetarea arheologică în zona *praetentura sinistra* din anul 2014¹¹² a confirmat și completat planul presupus ca urmare a intersectării unor edificii în zonă prin secțiunea diagonală din anul 2012. S-a dezvelit în suprafață, cu martori intermediari, o parte din edificiul de tip *centuria*, de la sud (șapte *contubernia*, împreună cu zona porticului) și o parte din drumul dintre *centuriae* (S01- S12 / 2014). S-a excavat o suprafață totală de **400** mp, cu o adâncime medie de 1 m.

S01/2014 (15 x 3 m, orientată nord-sud, adâncime medie – 1 m)

Suprafața S01 a dezvelit spațiul central a trei *contubernia* (cele suprinse în secțiunea S06/2013).

În partea estică a suprafeței, la adâncimea de – 0,75 / -0,90 m s-a conturat marginea unei gropi de formă circulară (**G1**). Așa cum s-a constatat ulterior groapa continua și în suprafața alăturată (S05/2014). Golirea ei completă a condus la recoltarea unei mari cantități de material arheologic aparținând epocii romane (în poziție secundară în umplutura gropii) și medievale timpurii. După desființarea parțială a martorului dintre suprafețele S01 și S05 s-a îndepărtat nivelul de țiglă care acoperea parțial groapa G1 (la adâncimea de – 0,80 / -1,10 m). În plan s-a putut observa că groapa G1 este de fapt o locuință adâncită de mari dimensiuni, cu un plan rectangular, cu dimensiunile de cca. 4 x 4 m, cu două prelungiri în colțurile de sud-est și sud-vest. Fundul neregulat al

¹¹² Cercetările arheologice din intervalul 10-30 octombrie 2014 au fost finanțate din fondurile Ministerului Culturii prin contractul de cercetare arheologică sistematică nr. 42/23.09.2014.

gropii se găsește la - 2,10 / - 2,40 m de la nivelul actual de călcare. Prelungirea din colțul sud-estic corespunde cu zona de acces în locuință (în suprafața S10, în fața acestei prelungiri, s-a identificat o platformă realizată din piatră de râu la - 0,75 m). Prelungirea din colțul sud-vestic este un cuptor de formă ovală, cruțat în lut imediat sub fundația zidului despărțitor dintre două *contubernia* ale edificiului roman (săparea cuptorului antrenează prăbușirea fundației zidului roman). În cuptor s-au găsit nivele succesive de cenușă și cărbune. Locuința adâncită medievală timpurie nu a fost excavată integral (continuă și în spațiul necercetat dinspre est).

În suprafața S01 / 2014, în carourile 4-5, a fost identificată o altă groapă, **G2**, de formă rectangulară cu colțurile rotunjite, cu dimensiunile de 3 x 2 m, care se adâncește după golire, până la - 2,90 m, de la nivelul actual de călcare. Marginea nordică a gropii G2 apare în S06 / 2013. Marginile gropii G2 sunt marcate la nivelul la care a fost evidențiată (-0,60 m) de pietre de carieră, lespezi și țigle din acoperișul prăbușit așezate în cant (ceea ce indică faptul că groapa nu era complet umplută în momentul prăbușirii acoperișului). Țiglele acoperișului prăbușit al barăcii se află peste toată întinderea gropii și o sigilează, transformând-o într-un complex închis. În groapă s-au găsit exclusiv materiale romane, o fibulă cu corp plat traforat, opaițe, ceramică și multă cenușă și oase de animale. Groapa a fost săpată în epoca romană în partea din față a unui *contubernium* (*arma*), probabil ca groapă de provizii (siloz), iar după dezafectarea camerei a fost transformată în groapă menajeră.

S02 / 2014 (7 x 3 m, orientată nord-sud, adâncime medie - 1 m). În centrul suprafeței au fost dezvelite zidurile edificiului de tip *centuria* care se intersectează (zidul lung, orientat est-vest și un zid despărțitor dintre două *contubernia*, orientat nord-sud). Din fundația zidului lung se mai păstrează, în unele locuri, două asize de piatră de carieră prinse cu mortar, în altele doar o singură asiză pe o înălțime de cca. 20-25 cm. Zidul lung, care închide baraca spre nord, are o lățime medie de 0,80 m și se păstrează pe o înălțime de 0,40 m. Continuă în secțiunea S06/2013 unde se delimitează pragurile de intrare în *contubernia*. Zidul care desparte două *contubernia* are o lățime medie de 0,70 m și se păstrează două asize de piatră de carieră prinse cu mortar. În colțul nord-vestic al suprafeței, la - 0,35 / - 0,40 m apar, câteva pietre de mari dimensiuni aranjate astfel încât să formeze o platformă (este marginea estică a platformei identificate și în S06/2013 și care trebuie interpretată drept o bază de monument amplasată în portic).

S03 / 2014 (10 x 3 m, orientată est-vest, a fost trasată în continuarea suprafeței S06 / 2013). În suprafață a fost surprinsă amprenta zidului lung, nordic, al barăcilor și a două ziduri care separă *contubernia*. **S04 / 2014** (10 x 3 m, orientată est-vest. A fost trasată în continuarea suprafeței S01 / 2014). În suprafață s-a identificat zidul lung al edificiului de tip *centuria*, în bună măsură excavat prin intervențiile ulterioare medieval-moderne. Amprenta zidului în pământul setrilor indică faptul că avea o lățime medie de 0,80 m. În carourile 1-2 a fost identificată o platformă din lespezi de piatră și cărămizi (o *tegula mammata*, o cărămidă *bipedalis*), la adâncimea de -0,45 / - 0,50 m. Pe platformă și în jurul ei a fost găsită ceramică medievală. De altfel, întreaga zonă, în suprafețele S03, S04, S06 și S07, este bulversată de intervenții târzii. Zidurile sunt excavate integral (atât zidurile lungi cât și zidurile care separă *contubernia*) și lipsește nivelul de prăbușire a acoperișului (nivelul de *tegulae* și *imbrices*). În acest strat de răscolire a contextelor se

găsește în schimb multă ceramică medievală lucrată la roată cu pereți subțiri.

S05 / 2014 (15 x 3 m, orientată est-vest). În carourile 13-15 ale suprafeței, lângă zidul care separa două încăperi, a fost identificată groapa G1 (locuința adâncită medievală timpurie). În apropierea acesteia în suprafață au fost evidențiate alte trei gropi de formă aproximativ rotundă cu diametre diverse. G4, este de formă ovală, cu dimensiunile de 1,70 x 1,40 m și adâncimea de - 1,50 m, de la nivelul actual de călcare. G5 și G6 sunt intersectate de profile și au diametrele de 1,10 m, respectiv, de 1,45 m și adâncimi de 1,50 m, de la nivelul actual de călcare. În extremitatea vestică o groapă, G3, cu diametrul de 0,60 m. S-au intersectat două ziduri care despart încăperile. Zidul care închidea *centuria* spre sud a fost excavat pentru recuperarea pietrei și se află sub marmorul dintre S05 și S10 / 2014 așa cum se observă în profilul sudic al S05.

S06 / 2014 (10 x 3 m, orientată est-vest). În partea sudică a suprafeței, pe toată lățimea acesteia, s-a găsit urma scoasă a zidului care închidea barăcile spre sud. Urmă zidului scos a fost identificată pe aceeași direcție și în S07 / 2014. În centrul suprafeței a fost identificat un zid despărțitor dintre încăperi, orientat nord-sud. Într-un colț al unui *contubernium* s-a găsit un altar anepigraf din calcar de Podeni foarte friabil, cu dimensiunile de 57 x 25 cm.

Sub marmorul dintre suprafețele S06/2013 - S03 / 2014, S01 - S04 / 2014 și S05 - S06 / 2014 a fost identificat un zid care despărțea două *contubernia*. S-a observat că traseul lui era sinuos și că avea două nivele de construcție: unul roman, cu piatră de carieră și mortar și unul din epoca migrațiilor sau din evul mediu timpuriu cu zid sec care leagă cu pământ piatră de carieră și țigle. Prin desființarea marmorilor zidul a fost dezvelit pe o lungime de 8,30 m. De la intersecția cu zidul lung al barăcii, pe o lungime de 5,50 m, se observă fundația zidului roman din piatră de carieră și mortar și care are un traseu drept. Este suprapus pe întraga lungime de zidul târziu, sec, cu țiglă și cu un traseu neregulat. Partea păstrată a zidului roman și zidul sec construit pe el se întrerup la cca. 60 cm de profilul sudic al suprafeței S06, acolo unde începea urma zidului scos (zidul lung care închidea baraca spre sud). Această observație indică faptul că zidul sec cu piatră de carieră și țiglă romană reutilizată este anterior excavării zidului lung de sud al barăcii.

S07 / 2014 (10 x 3 m, orientată nord-sud). În partea sudică a suprafeței a fost identificată urma zidului posterior care închidea edificiul de tip *centuria* spre sud. Zidul a fost complet excavat de către căutătorii de piatră din epoca medievală modernă; urma de scoatere are o lățime de cca. 60-70 cm. În capătul nordic al suprafeței a fost identificată urma de scoatere a zidului lung anterior al edificiului, având o lățime similară. Între cele două urme de zid, lângă profilul estic, a fost identificat un zid despărțitor, orientat nord-sud, care apare la - 0,45 m de la nivelul actual de călcare. Din această fundație de zid se păstrează o asiză construită cu piatră de carieră și la partea superioară o platformă de mortar compactă, cu rol de pat de așteptare. În profilul vestic a fost identificată o mică platformă cu cărămizi la adâncimea de - 0,45 / - 0,50 m, care corespunde cu platforma întâlnită caroul 1 al suprafeței S04 / 2014. Existența acestor amenajări, așa cum indică ceramica medievală descoperită în apropierea lor, trebuie legată de momentul excavării pietrei din zidurile lungi ale barăcii.

S08 / 2014 (10 x 3 m, orientată est-vest). Această suprafață suprapune zona porticului barăcii și a drumului dintre

cele două clădiri destinate cazării soldaților. Într-o primă fază s-a decopertat până la nivelul acoperișului căzut, păstrându-se nivelul de țigle prăbușite pe toată întinderea suprafeței (partea superioară la adâncimi diferite de la - 0,25 la - 0,45 m). Printre țigle s-au găsit două fragmente de fusuri de coloană din portic (unul păstrat pe toată lungimea, de 1,78 m), o lespede de piatră cu dimensiunile de 60 x 70 cm, care servea drept sprijin pentru baza de coloană și o bază de coloană (diam. - 40 cm, înălțimea - 15 cm). Toate fragmentele arhitectonice descoperite - fusuri de coloană, lespede, bază de coloană sunt asemănătoare cu cele găsite în campaniile din anii 2012 și 2013, respectând aceleași proporții. În colțul sud-vestic la fost găsit un altar votiv din calcar, frumos decorat cu fronton și ornamente vegetale, dedicat pentru *Genius centuriae* (de unde rezultă precis că edificiul era o *centuria*, o baracă legionară unde era în garnizoană o *centuria* a unei *cohors quingennaria*). Într-o a doua fază a cercetării nivelul acoperișului prăbușit a fost înălțurat și s-a excavat zona porticului până la nivelul pământului steril.

S09 / 2014 (6 x 3 m, orientată est - vest). A fost deschisă în apropierea secțiunii S01 / 2012, suprapunând drumul dintre barăci și linia porticului barăcii nordice. În centrul suprafeței s-a găsit o lespede de piatră și un fus de coloană păstrat pe toată lungimea (deteriorat de plug în partea centrală). Fusul are lungimea de 1,70 m și diametrul de 0,34 cm (fiind modulat ca și celelalte fusuri descoperite în campaniile trecute: raza fiind modulul de 17 cm, diametrul în centru - 2 module, lungimea fusului 10 module). În restul secțiunii a fost dezvelită infrastructura drumului dintre barăci, din piatră de carieră (la - 0,45 / - 0,55 m).

S10 / 2014 (15 x 2 m, orientată est - vest). Suprafața a cercetat zona sudică, în spatele barăcii dinspre sud. În consecință din această zonă provine o mare cantitate de resturi menajere (fragmente ceramice, oase de animale). Sub martorul dintre S05 și S10 se află zidul care închide baraca spre sud (complet excavat pe toată lungimea). Doar între m. 11,30 și 14,60 se află o mică platformă de piatră de râu, care poate fi interpretată fie ca ultimul strat din fundația acestui zid (adesea din piatră de râu), fie ca o mică amenajare pentru intrarea în locuința adâncită G1.

Spre vest, dincolo de secțiunea diagonală S1/2012 au fost trasate două suprafețe paralele, **S11 / 2014** (15 x 3 m, orientată est-vest) și **S12 / 2014** (15 x 3 m, orientată est - vest), pentru a se vedea dacă edificiul de tip *centuria* continuă spre vest, până spre *via principalis*. În jumătatea sudică a suprafeței S11, de la m. 11 la m. 14, a fost dezvelită o platformă de piatră de carieră care a fost interpretată drept o porțiune a drumului care împărțea *praetentura sinistra* în două (drum intersectat în secțiunea S01 / 2012). La marginea platformei, în carourile 2-4 și 9-10 se observă două gropi de formă rectangulară cu dimensiunile de 1,50 x 1,30 m (G1) și 2,20 x 1,70 m (G2), de mică adâncime (cca. 20 cm), care au fost interpretate drept urme de scoaterea unor baze (lespezi) de piatră. Nici în S11, nici în S12 nu au fost descoperite ziduri sau amprente de ziduri care să certifice continuarea spre vest a edificiului de tip *centuria*.

Materialul arheologic descoperit prin cercetarea din anul 2014 este bogat: un altar votiv, fragmente arhitectonice (fusuri și baze de coloană), ceramica foarte variată, multe opaițe și fragmente de opaițe, fibule, piese de echipament militar, armament (vârfuri și călcăie de lance, vârfuri de sulțe de balista și de săgeți), o oglindă de plumb, alte artefacte din bronz și fier, monede, oasele de animale, toate aceste materiale descoperite și asocierea lor indică faptul că ne aflăm într-un spațiu locuit în interiorul castrului.

Cantitatea mai redusă de descoperiri și reutilizările de material arhitectonic sugerează faptul că ne aflăm în interiorul unui complex de barăci târzii și de scurtă durată.

85. Pantelimonul de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [ULMETUM]

Nr. Autorizație: 33/2014

Cod RAN 62618.01

Cod LMI: Ct-I-s-A-02726

Responsabil științific: Gabriel Mircea Talmațchi

Sector Est

(Constantin Băjenaru, Cătălin Nopcea, Dan Vasilescu)

Cercetările din sectorul de est au avut ca obiectiv continuarea investigării structurilor de locuire din apropierea curții de N și extinderea săpăturii în zona extramurană pentru corelarea informațiilor stratigrafice obținute intramuros. Cercetarea în spațiul intramuran s-a desfășurat în suprafața H 3-6 (4 x 8 m), iar în zona extramuros în secțiunea SB, c. 1-3 EM (2 x 6 m) și în suprafața I 1-3 EM (4 x 6 m).

Intramuros. O nouă suprafață (H 3-6) a fost deschisă în anul 2013, dar lipsa sprijinului financiar nu a permis obținerea de date suficiente. În această suprafață s-a identificat încă o locuință adosată curții de N, care a funcționat cu certitudine în sec. V (nivelele N3 și N2). Clădirea are o suprafață interioară de circa 30 mp și zidurile construite din piatră legată cu pământ. Dacă pentru momentul inițial (nivelul N3, din prima jumătate a sec. V) nu avem date foarte certe, în afara unor fragmente din podea, pentru momentul N2 (c. 450-470/480, încheiat printr-un incendiu devastator) se poate postula caracterul meșteșugăresc al acestei locuințe. Pe nivelul de călcare de la interior, care demonstrează numeroase intervenții și refaceri succesive (podea de lut inițială, urme de refaceri ale acesteia, dar și completări cu pavaje din pietre de șist), au fost descoperite mai multe râșnițe și un coș de moară amplasat aproximativ în zona centrală. În stratul gros de incendiu a fost descoperit material ceramic întregibil: două amfore (LR2 și tip burduf), cinci vase lucrate cu mâna, două ulcioare, patru opaițe.

Extrem de importante pentru cronologia fazei de început a fortificației (nivelul N4, sfârșitul sec. IV - începutul sec. V) este descoperirea a încă două morminte în spațiul intramuran. Dacă mormintele apărute în anul 2012 au fost implantate în interiorul unor bordeie, cele din acest an (M15 și M16) sunt amplasate într-o structură rectangulară de dimensiuni reduse, orientată paralel cu incinta. M15 este un mormânt în groapă simplă, defunctul în poziție decubit dorsal cu mâinile pe bazin și capul la V, având ca inventar o cataramă de bronz și un cuțit din fier. M16 (parțial afectat de o groapă din nivelul N2) este un mormânt în firidă laterală, defunctul fiind așezat în poziție laterală dreaptă, cu mâinile legate la spate, capul tot la V, având ca inventar o fibulă mică de bronz. Stratigrafic s-a observat că implantarea gropilor celor două morminte (și implicit a amenajării care le adăpostea) se face de la nivelul de călcare corespunzător locuirii din perioada de funcționare a celor trei bordeie din faza N4 descoperite până în prezent în acest sector.

Extramuros. O suprafață de aproximativ 36 mp a fost cercetată în exteriorul incintei de N, scopul principal fiind clarificarea cronologiei nivelului N4, mai exact prezența sau absența unui strat de cultură sau a unor complexe din această perioadă. Stratigrafia obținută este mult mai simplă decât în spațiul

intramuran: strat gros de dărmătură provenită din demantelarea incintei, nivelul de călcare din sec. VI (N1), pământ de nivelare cu mult pigment de mortar (N2), nivel de călcare pe pământ brun vegetal (N3). Complexele înregistrate sunt databile în sec. V: un șanț perpendicular pe incinta (din faza N2) și patru gropi din fazele N3 și N2. Lipsesc elemente stratigrafice certe care pot fi legate de momentul de construcție al incintei. Cercetarea acestei suprafețe extramurane confirmă faptul că bordeiele și mormintele descoperite în interiorul cetății aparțin într-adevar unei faze inițiale de locuire intramuros.

Sector Sud – bazilica paleocreștină

(Constantin Băjenaru, Cătălin Nopcea, Dan Vasilescu)

După o întrerupere de doi ani s-au reluat cercetările în acest sector dominat de bazilica paleocreștină. Obiectivul principal a constat în dezvelirea în suprafață a întregului monument și înregistrarea topografică și fotografică cu ajutorul mijloacelor UAV. Cercetarea s-a efectuat pe întreaga suprafață a bazilicii (aproximativ 26 x 13 m, incluzând narthexul, corpul trinaț, absida, anexele adosate absidei), precum și în suprafețele deschise în campaniile anterioare între bazilică și poarta mică de pe curtea de SE (F 46-51, E 46-51, ambele de câte 4 x 12 m).

Pentru o vizualizare corectă a situației din teren s-au curățat toate zidurile perimetrice, inclusiv prin golirea porțiunilor demantelate (în multe cazuri până la baza fundației). De altfel, în foarte puține porțiuni s-au păstrat asize din elevație. Cele mai importante observații legate de tehnica constructivă sunt următoarele:

- fundațiile zidurilor corpului trinaț (inclusiv absida) sunt realizate din piatră (calcar alb) legată cu pământ, în timp ce fundațiile narthex-ului adăugat în sec. VI sunt mai puțin adânci și folosesc mai mult șisturi verzi;

- la construcția primelor asize din elevația cu mortar a absidei s-a utilizat cel mai probabil un cofrag la partea exterioară, aflată în zona dinspre poarta mică de pe curtea de SE;

- pavajele din cărămizi ale navelor aparțin cel mai probabil fazei inițiale de utilizare a edificiului (sec. V), spre deosebire de pavajul bemei care pare să fi fost amenajat în perioada de reconstrucție din sec. VI.

După ridicarea absidei, pe o suprafață importantă din exteriorul acesteia, nivelul de călcare este ridicat cu circa 30-50 cm prin depunerea de pământ galben amestecat cu pigment de mortar. În sec. V (fazele N3 și N2) un zid-baraj din piatră legată cu pământ delimitează această ridicare de nivel în zona dinspre strada care accede către poarta de pe curtea de SE. După refacerea din epoca Justinian se renunță la acest zid de sprijin și se construiește o baracă adosată curții de SE.

Cercetarea zonei de la E de absidă s-a concentrat pe baraca din sec. VI, în interiorul căreia s-au reperat mai multe intervenții succesive (podele, gropi de pari, vetre), care sugerează o utilizare intensă pe parcursul celei de-a doua jumătăți a sec. VI. O monedă de la Mauricius Tiberius asigură un *terminus post quem* pentru momentul de distrugere al acestei baraci, ale cărei urme au fost constatate stratigrafic. În aceeași zonă, mai exact între absidă și baraca sus-menționată au fost identificate și două gropi databile în faza N1 (sec. VI). Dintre acestea, groapa G34 se individualizează prin capacitatea foarte mare (circa 2,50 m diametru și o adâncime de peste 5 m de la nivelul actual) și prin materialul descoperit, care ilustrează o utilizare în ultimul sfert al sec. VI. În umplutura de la partea superioară a gropii au apărut numeroase elemente care demonstrează cel mai probabil

scoaterea din uz a bazilicii (pietre, țigle și olane de acoperiș, sticlă de la ferestre).

În aceeași zonă de la exteriorul absidei, într-o poziție stratigrafică destul de neclară, s-a identificat un mormânt de copil (M17) în firidă laterală blocată de două țigle întregi. Corpul este orientat N-S (capul la S), iar ca inventar conține un ulcior, un opaiț, o fibulă de bronz, cercei de bronz, mărgelile miniaturale de sticlă, precum și aplice de bronz aurit de la un accesoriu pentru prins părul. Datarea mormântului în sec. IV este certă și, în lipsa unor date stratigrafice mai clare, este greu de spus dacă și acesta face parte din orizontul de înmormântări din faza inițială de locuire în fortificație (nivelul N4).

86. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]

Nr. Autorizație: 68/2014

Cod ran: 91063.01

Cod LMI: HD-I-s-A-03205

Colectiv: Dr. Carmen Ciongradi - responsabil (MNIT), Prof.dr. Alexandru Diaconescu (UBB), dr. Emilian Bota (MNIT), Dr. Ioana Oltean (University of Exeter, Marea Britanie), dr. Richard Petrovsky (Historisches Museum der Pfalz din Speyer/Karl Ruprecht Universität din Heidelberg), dr. Sorin Bulzan (Muzeul Țării Crișurilor, Oradea). Au participat un număr de peste 30 de studenți de la UBB, Universitatea din Exeter și Universitatea Karl Ruprecht din Heidelberg, precum și peste 20 de studenți voluntari conduși de Andrei Gonciar de la Archaeological Techniques and Research Center (ArchaeoTek – Canada) și dr. Andreea Cumurciuc de la Project Abroad. Analiza arhitecturală a Templului Mare a fost efectuată împreună cu Drd. Emanuel Demetrescu de la Istituto per le Tecnologie Applicate ai Beni Culturali din Roma.

Perioada de desfășurare a campaniei: iulie-octombrie 2014

Poarta de nord

În campania 2014 a continuat dezvelirea porții de nord a orașului prin executarea unui tranșeu de 15x1,5 m la nord-vest de suprafața excavată în anul anterior. Scopul principal a fost investigarea raportului dintre canalul cardinal al orașului și canalul de gresie, ambele descoperite încă din campania 2013. În același timp a fost continuată săpătura pe toată suprafața din fața porții, fiind îndepărtate blocurile de travertin și gresie aflate acolo, pentru excavarea integrală a șanțului defensiv de sud.

Principalele rezultate pot fi sintetizate astfel:

Prin fața porții nordice treceau inițial două șanțuri defensive în formă de "V". Cel de sud (cel mai apropiat de oraș) avea o lățime de cca. 6m și o adâncime de cca. 2 m. Cel de al doilea șanț, a fost identificat la cca. 3,50 m nord de primul, în capătul nordic al secțiunii și urmează a fi investigat în viitor. Șanțul sudic (cel dinspre oraș) a fost săpat inițial în lutul virgin (orizontul C de sol), gros de cca 30 cm. Stratul argilos are o culoare ocru-gălbui. Sub el se găsește stânca nativă (orizontul D) alcătuită din bolovani de râu și argilă bine sedimentată, care ocupă spațiul interstițial. Acest șanț a aparținut primei faze de fortificare a orașului și va fi fost asociat cu o palisadă și o poartă de lemn. Urmele acestora nu au fost încă identificate, dar prezența lor poate fi postulată pe baza

mai vechilor săpături peste elementele de fortificație ale Sarmizegetusei.

În prima fază de piatră, care este tot traianică, a fost construită platforma-fundație C21 (v. raportul pe anul 2013) și prima fază a canalului cardinal, ale cărui pereți la partea de jos se țin cu platforma-fundație. Ambele structuri au fost realizate din piatră de carieră (de la Zeicani) și mortar, tehnică specifică doar epocii traianice. Capătul nordic al canalului, care se vărsa în șanțul defensiv, a fost amenajat la capăt din cărămizi care s-au păstrat pe 7 rânduri. Aceste cărămizi au dimensiunile de 37x27cm și o grosime de 6 cm. Nu putem ști pe moment ce fel de elevație se ridica peste fundația C21, dar se pare că a fost din blocuri de gresie, lucru care poate fi confirmat sau infirmat numai de către săpăturile viitoare.

Într-o a doua fază de piatră canalul traianic a fost prelungit peste șanțul defensiv, cu un canal făcut din blocuri mari de gresie. El traversează oblic, pe direcția sud-vest - nord-est, șanțul defensiv, care cu această ocazie a fost parțial obturat în dreptul porții. Canalul dirija apa spre nord, traversând probabil și al doilea șanț. Pe fundul șanțului defensiv se găsește un strat de depuneri aluvionare (C 22), care trebuie să fi fost anterior ridicării canalului de gresie. Acum este posibil ca șanțul defensiv să fi fost întrerupt parțial în fața porții cu un strat de lut nisipos (C24), așezat peste un strat de dărâmătură, conținând în principal bolovani de râu (C 23).

Ulterior poarta a fost complet refăcută și peste platforma-fundație a fost așezat un strat de nivelare, căruia îi corespunde a doua fază a lui *cardo maximus*, precum și cea de a doua fază a canalului cardinal (v. raportul pe 2013). În această fază poarta din blocuri de gresie pare să fi fost augmentată și înlocuită cu alta și mai impozantă, căruia trebuie să îi aparțină bastionul de vest, identificat în extremitatea occidentală a săpăturii.

În spațiul din fața porții au fost identificate blocuri de travertin de la un arc cu o deschidere de circa 6 m, care a aparținut ultimei faze a porții. Fragmentele de marmură, cele mai multe cu inscripție, par să fi provenit de la această structură. În orice caz, pe moment este greu de definit aspectul porții nordice, câtă vreme suprafața excavată este foarte mică în raport cu monumentul în sine.

1. TEMPLUL MARE¹¹³

După pensionarea, urmată în scurt timp de decesul, regretatului Dorin Alicu, am descoperit în arhiva șantierului deținută de acesta mai multe jurnale de săpătură din anii 1976-1978, care făceau referire la două secțiuni în care au fost descoperite șanțuri în formă de "V", dar care nu au fost publicate. Prin urmare, în această campanie, am mai deschis trei secțiuni în curtea și în porticul templului, alături de celelalte două secțiuni (S1 și S2) deschise în campania precedentă (2013), care au clarificat stratigrafia păstrată în interiorul edificiului după cercetările anterioare. Aceeași stratigrafie surprinsă în campania din anul 2013 în secțiunile S1 și S2 a fost confirmată și în secțiunile din Templul Mare deschise în această campanie.

S3/2014 (Pl. 1 a-b)

Are dimensiunile de **5 x 1,5 m** adâncimea maximă fiind de **0,90 m**. A fost trasată în partea de est a templului perpendicular pe zidul de vest al porticului răsăritean. Scopul trasării acestei secțiuni a fost verificarea existenței unui șanț din faza anterioară templului, care apare în vechile jurnale de săpătură. Într-adevăr a fost descoperit un șanț de drenaj între m 2,45-3,40, care apare la adâncimea de 0,60 m și are o formă alveolată, coborând până la - 1,25 m. Partea inferioară a acestuia intră în solul steril, adâncimea maximă a șanțului fiind de 0,65 m. În partea de est a secțiunii a fost surprins un cuptor care fusese tăiat de zidul vestic al porticului de est. Totodată cuptorul intra în profilul de nord al secțiunii. Pentru a putea delimita acest cuptor am deschis o casetă cu dimensiunile de 1x1m. Cuptorul apare la adâncimea de 0,60 m și are dimensiunile păstrate de 1,10 m de la lungul zidului porticului și 0,50 m spre vest, el fiind distrus de zidul porticului.

S4/2014

Dimensiuni: **3 x 1,5 m** și adâncimea de **0,60 m**. Această secțiune a fost deschisă pentru a surprinde o eventuală fundație de la altarul central al templului, după cum apare într-o poză aeriană. Din păcate, imediat sub gila actuală apare solul steril. Se pare că ceea ce părea să fie în poza aeriană o fundație a unei construcții este lada de mortar din timpul restaurării templului.

S5/2014

Are dimensiunile de **5 x 1,5 m** adâncimea maximă fiind de **1,5 m**. A fost deschisă la sud de zidul nordic al porticului de sud pentru a verifica traseul canalului de drenaj descoperit în secțiunea S3. A fost surprins canalul respectiv, care apare la - 0,60 m, adâncimea lui fiind de 0,90 m. El este situat la o distanță de 2,60 m de zidul vestic al porticului de est și are o lățime la partea superioară de 1,15 m. Canalul începe imediat de lângă profilul sudic al secțiunii.

Tot în zona templelor, la o distanță de 0,50 m de zidul de nord al Templului lui Silvanus lipită de zidul vestic al Templului Mare a fost trasată o secțiune (S1) pentru a verifica existența altor șanțuri dintr-o fază anterioară, amintite în jurnalele de săpătură pomenite mai sus.

S1/2014

Dimensiuni: **43 x 1,5m**, adâncimea maximă **1,40m**. Stratigrafia în această secțiune a fost distrusă de lucrările agricole precum și de săpăturile efectuate în anii '70-80 când au fost dezvelite majoritatea templelor. A fost descoperit un șanț de drenaj situat între m 16 și m 18. Șanțul începe de la adâncimea de - 0,55 m și este adânc de 0,45 m.

Trebuie menționat că aceste canale au orientarea sud-nord, urmând panta naturală a terenului.

Summary

North gate.

The excavations from the previous year were continued by an additional trench, to the north-west of the first one. The aim was to establish the relation between the cardinal channel of the town and the presumably additional channel made of sandstone blocks. The main contribution of this campaign was the identification of two defensive ditches of the town which run continuously in front of the Trajanic timber and stone gate. Later the sand stone channel was added to the Trajanic one and the ditch was partly interrupted by this new structure.

The Great Temple

In the site archive, inherited from the late Dorin Alicu, we discovered several excavation records from the years 1976-1978,

¹¹³ Rapoarte de săpătură: H. Daicoviciu, D. Alicu, I. Piso, C. Pop, în Sargetia XIV, 1979, p. 146-149; H. Daicoviciu, D. Alicu, în ActaMN XVIII, 1981, p. 83-84; C. Ciongradi, A. Diaconescu, E. Bota, V. Voisian, G. Băeștean, CCA 2013: Analiză, interpretare: A. Rusu-Pescariu, D. Alicu, Templele romane din Dacia, Deva 2000, p. 114-119, A. Schäfer, Tempel und Kult in Sarmizegetusa, Paderborn 2007, p. 156-159.

regarding the two evaluation trenches that led to the discovery of the so called "Great Temple". They mentioned several "V" shaped ditches, which were never referred to in public before. In order to check this information, we decided to open in the 2014 campaign three small trenches, placed in the yard and in the southern portico of the temple, and a longer trench, north of the Temple of Silvanus and reaching the western wall of the Great Temple. We have identified two "V" shaped drainage ditches (not wider than 2 m and deeper than 0.50-0.90 m), which were dug before the building of the Great Temple. To the same horizon belongs an oven cut by the western wall of the temple.

87. Urlați, Jud. Prahova

Punct: „La Câmp”/„La Islaz”

Nr. Autorizație: 88/2014

Cod RAN: 131639.01

Colectivul arheologic: Alin Frînculeasa - responsabil științific, Bianca Preda, Octav Negrea, Claudia Dumitrescu (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova), Daniel Garvăn (Muzeul Județean Buzău)

Situl de la Urlați a fost identificat prin cercetări de suprafață în anul 2002. Au fost recuperate de la suprafața solului materiale ceramice din neo-eneolitic (culturile Starčevo-Criș, Boian și Gumelnița), epoca bronzului (cultura Tei), sec. II-III d.Hr. (cultura Chilia-Militari) și materiale medievale târzii (sec. XVII-XVIII). Cercetările se derulează în cadrul unui proiect ce vizează abordarea în particular a ariei nordice a culturii Gumelnița și în general, a dinamicii locuirii neo-eneolitice în această zonă, cu o preocupare pentru locuirea în zona de deal sau din imediata apropiere a acesteia. În această campanie ne-am propus finalizare complexelor arheologice descoperite în anul 2013, stabilirea unei strategii de cercetare pentru o perioadă mai îndelungată.

Metodologia de cercetare a fost adaptată obiectivelor principale. În acest an au fost trasate 5 suprafețe (S.1, S.2, S.3, S.4, S.5) de 5x5 m, patru din acestea amplasate la E de S.II/2013 și una la V de S.II/2013 și sud de S.I/2013. Între aceste suprafețe au fost păstrați martori stratigrafici groși de 0,5 m. Pentru a surprinde situl pe axul N-S în această campanie S.II a fost prelungit cu 9 m spre S, și cu spre 10 m spre N. Secțiunile și suprafețele au fost carioate din 2 în 2 m.

Stratigrafia sitului nu este unitară pe toată întinderea acoperită prin cercetări. Doar nivelurile de locuire atribuite culturilor Starčevo-Criș și Gumelnița au fost identificate pe profile, materialele din epoca bronzului - cultura Tei, apar imediat deasupra stratului eneolitic, iar cele atribuite culturii Chilia-Militari sau foarte rare în strat, ceva mai numeroase în singurul complex identificat.

Au fost cercetate parțial mai multe complexe arheologice, dar doar în câteva suprafețe au fost făcute descoperiri ce considerăm că merită în acest stadiu al cercetării o atenție mai deosebită.

Locuința 1 - a fost surprinsă în S.1, dar și în S.I și S.II, la adâncime de -0,35-0,45 m. Este o locuință de suprafață incendiată, cu inventar specific (ceramică, unelte de silex, rășnițe din piatră). Distrugerea de chirpici ars este una inconsistentă, nu mai groasă de 10 cm. Complexul aparține culturii Gumelnița.

Locuința 2 - a fost descoperită în S.II, în capătul de S. Este o locuință de suprafață incendiată, cu inventar specific (ceramică,

unelte de silex, rășnițe din piatră, greutate de lut). Distrugerea de chirpici ars este una ceva mai consistentă decât a locuinței 1. Locuința a fost conservată urmând a fi cercetată integral în campania 2014. Complexul aparține culturii Gumelnița.

Bordeiul 1 - un complex deosebit este locuința adâncită denumită bordeiul 1 (B1) descoperită în S.5. A fost surprinsă la -0,50 m adâncime, avea formă rectangulară, baza se găsea la -0,95 m de nivelul actual de călcare. A fost cercetată aproximativ 70%, deoarece intra în profilul de V al suprafeței 5. Avea formă rectangulară cu colțurile rotunjite. Pe fundul bordeiului au fost descoperite fragmente de la una sau două amfore neîntregibile, ceramică cenușie lucrată la roată, dar și grosieră, nisipoasă lucrată la mână, oase de mamifere. Complexul aparține culturii Chilia-Militari (sec. II-III d.Hr.).

Gropa 1 - un alt complex cercetat a fost o groapă circulară descoperită în S.1, ce tăia locuința 1. Era un complex din epoca bronzului, în inventar căruia se găseau fragmente ceramice decorate cu brâu alveolat, măturica sau prin împunsături, decor specific culturii Tei.

Groapa 2 - descoperită în S.1, sub locuința 1, avea formă circulară cu diametrul de cca 0,8 m și adâncimea de 0,4 m, având inventar format din ceramică Gumelnița, oase de mamifere.

Șanț 1- este un complex /șanț ce descrie o formă dreptunghiulară (cu laturile de circa 9x7 m). A fost surprins în S.2, S.3 și S.5, dar și S.II/2013. Are gura de 0,40 m, adâncimea de circa 0,70 m, umplutura negricioasă. Inventarul pare unul preistoric, cele mai recente cioburi sunt din epoca bronzului.

Șanț 2 - este un alt complex/șanț orientat paralel cu șanțul 1, a fost surprins în S.4, traversează această suprafață, oblic de la E la V. Are la gură circa 0,5 m, adâncimea de 0,4 m.

Cel mai numeros material identificat în această campanie este încadrat în cultura Gumelnița. A fost recuperată o cantitate importantă de ceramică, în general foarte fragmentată, puțină decorată, în general prin incizii sau mici impresiuni circulare. Alături de ceramică, am descoperit peste 200 de unelte litice cioplite din silex, dar și câteva unelte din piatră șlefuite, inclusiv rășnițe, frecătoare, etc. Plastică antropomorfă și zoomorfă este prezentă prin câteva fragmente.

Ceramica de epoca bronzului este fragmentară, are suprafața exterioară aspră/poroasă datorită prezenței nisipului grosier, are culoarea negricioasă sau gălbuie-cărămizie, foarte puțină este decorată. Două fragmente având culoarea cărămizie sunt decorate prin împunsături succesive în manieră specifică culturii Tei, mai multe fragmente au aplicat brâu alveolat sub buză, iar ceva mai multe sunt decorate cu măturica - *Besenstrich*.

Materialele Chilia-Militari constau în fragmente de vase lucrate la roată, în special ceramică cenușie, fragmente de amfore romane cărămizii, dar și ceramică grosieră lucrată la mână, având în pastă nisip și pietricele.

Bibliografie:

Andreescu Radian, Frînculeasa Alin, Garvăn Daniel, Nica Tiberiu, Torcică Ion, Niță Loredana, Dumitrașcu Valentin (2007) Noi cercetări arheologice în Muntenia. Descoperirile de la Urlați (jud. Prahova), *Argesis. Studii și comunicări*, Seria Istorie, XVI, p. 11-37.

Frînculeasa Alin, Niță Loredana, Dumitrașcu Valentin (2008) Asupra descoperirilor aparținând culturii Gumelnița de la Urlați (jud. Prahova), *Acta Musei Tutovensis*, III, p. 94-105.

88. Comuna Vitănești, Jud. Teleorman**Punct „Măgurice”**

Nr. Autorizație: 98/2014

Cod RAN 153811.01

Tip de sit: 117

Încadrare cronologică: 141-143

Colectiv: Radian-Romus Andreescu – responsabil de șantier, Katia Moldoveanu, Mihai Florea, Flavius Roaită (MNIR), Adrian Bălășescu, Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR-CNCP), Ion Torcică, Mădălina Dumitru (MJT).

Data de început a campaniei: 24.09.2014

Data de sfârșit a campaniei: 11.11.2014

Scurtă prezentare a sitului

Situl se află la cca. 1,5 km est de șoseaua București-Alexandria. Așezarea de tip tell din punctul „Măgurice” se află în lunca râului Teleorman, într-o zonă mlăștinoasă, la baza terasei de nord-est. Tellul se prezintă ca o movilă relativ ovală, cu diametrele la partea superioară de 40-45 m și o înălțime maximă de circa 6 m. Descoperirile din această așezare aparțin culturii Gumelnița (eneolitic, a doua jumătate a mileniului V BC).

Primele cercetări au fost întreprinse în 1993, având caracterul unor săpături de salvare și au continuat în campanii anuale până în anul curent.

Obiectivele cercetării

În campania 2014 cercetarea s-a concentrat într-o zonă marginală a așezării, unde săpăturile anterioare au relevat prezența unui număr ridicat de oase de animale și numeroase unelte confecționate din os-corn.

Un alt obiectiv al campaniei a fost realizarea planului săpăturilor și a unui model 3D al așezării de tip tell, folosind un dispozitiv tip UAV (dronă).

Rezultatele și interpretarea lor

În campania 2014 a fost cercetată o zonă marginală a așezării, situată în suprafața Sy, carourile S-Z (1-5). În această suprafață, aflată în marginea nordică a așezării, săpăturile anterioare au relevat prezența unui număr ridicat de oase de animale și numeroase unelte confecționate din os-corn. Acest fapt ne-a determinat să continuăm cercetările în această zonă, unde pare a fi atestată existența unui atelier de prelucrare a uneltelor din corn. Ca argumente aducem descoperirea în aria de studiu a unui număr mare de fragmente de coarne de cerb și a unei serii de „săpăligi” din corn, cu gaură de înmănușare, care erau lucrate din aceste materii prime. Fragmentele de corn și „săpăligile” erau concentrate în zona carourilor S2-T1-T2-V1, aflate în apropierea profilului magistral.

Alături de acestea s-au găsit și numeroase fragmente ceramice, dar și fragmente de chirpici ars și plăcuțe de vatră. Acestea din urmă nu este exclus să facă parte din locuința L4/97, care a fost descoperită în suprafața alăturată și ale cărei resturi incendiate se prelungeau în profilul magistral. De asemenea, în această zonă au apărut și numeroase pietre de mari dimensiuni, care ar putea proveni de la un fel de amenajare legată de funcționarea presupusului atelier de prelucrare a oaselor, dar nu s-a constatat o dispunere coerentă a acestora. De altfel, nu a fost surprinsă nici un alt fel de amenajare care ar putea fi legată de această activitate.

Un fapt interesant este că, în așezarea tell de la Căscioarele, se menționează prezența unei „locuințe” (nr.8), care a

funcționat ca un veritabil „depozit-abator”¹¹⁴ aflat în marginea așezării, situație similară cu așezarea de la Vitănești, care se situează pe același palier cronologic.

Din zona cercetată a fost prelevată o cantitate mare de oase de animale, de dimensiuni mari și de o mare varietate (mandibule, capete femurale, vertebre, coarne etc). Analiza materialului osteologic și a uneltelor din os și corn este în curs de desfășurare și va face obiectul unor studii de specialitate.

A fost deschisă și o nouă suprafață de 6x10 m, respectiv Sy, carourile Z I- Z III (1-5), aflată în continuarea celei investigate în această campanie, dar cercetarea ei nu a fost finalizată. În această suprafață a fost descoperită multă ceramică dar foarte puține oase, astfel că putem spune că am determinat în cea mai mare parte întinderea ariei de prelucrare a oaselor.

Scurtă descriere a descoperirilor

Materialul arheologic este foarte bogat, fiind format mai ales din ceramică, printre care și câteva vase de mari dimensiuni, oase, figurine antropomorfe și zoomorfe din lut, greutate din lut, unelte din silex, os și corn, podoabe etc. Printre acestea se remarcă o serie de „săpăligi” din corn, cu gaură de înmănușare.

Materialele sunt depozitate la MNIR, MJT și la Școala din Vitănești.

Tehnicile și metodele de cercetare folosite

Metoda de cercetare este săpătura în suprafață. Suprafața tellului a fost împărțită în două suprafețe, Sx și Sy, separate printr-un mator de 2 m. La rândul lor, aceste suprafețe au fost împărțite în sectoare de 10x10 m și apoi în carouri de 2x2 m, numerotate de la A la Z (1-10). De-a lungul timpului, strategia de cercetare a constat în săparea unei suprafețe de control stratigrafic, Sx A-G (1-5) pentru a cunoaște specificul civilizației gumelnițene în zona de vest a Munteniei, în paralel cu cercetarea nivelului de locuire aparținând fazei B1 a culturii Gumelnița, pentru a cunoaște care era modul de organizarea al ultimei comunități gumelnițene care a locuit pe tell. Totodată au fost făcute și cercetări ce au vizat zona din jurul tellului, fiind descoperite mai multe locuiri aflate în jurul tellului.

Obiectivele cercetărilor viitoare

Obiectivele viitoare vizează cercetarea nivelului de locuire Gumelnița A2 pe toată suprafața tellului și stabilirea legăturilor așezării neolitice cu mediul înconjurător.

Abstract

The main goal of the 2014 campaign was to continue the research of an area situated at the margins of the tell settlement. In this area, previous excavations revealed the presence of a great amount of animal bones of various sizes and types, together with many tools made of antler. These circumstances made us presume that a workshop for making antler tools might have existed in this area. The achaeozoological analyses are still carried on and they will make the subject of special studies.

Bibliografie:

Andreescu R. et alii, *Vitănești „Măgurice”, com. Vitănești, județul Teleorman*, Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Campaniile 2008-2011, cImEc 2009-2012.

¹¹⁴ S. Marinescu-Bilcu, *Sur l'organisation interne de certaines stations des cultures Boian-Gumelnița et Precucuteni-Cucuteni*, Cercetări Arheologice, XI, 1998-2000, p.324.

Andreescu R.R., Mirea P., Moldoveanu K., Torcică I., *Noi descoperiri în aşezarea gumelniţeană de la Vităneşti "Măgurice"*, Buletinul Muzeului Judeţean Teleorman. Seria arheologie 1, 2009, p. 75-92.

89. Vlădeni-Popina Blagodeasca, jud. Ialomiţa

Nr. Autorizaţie: 72/2014

Cod sit. 94802.03

Cod LMI IL-I-s-B-14071

Responsabil Ştiinţific: dr. Emilia Corbu - Muzeul Judeţean Ialomiţa

Popina Blagodeasca se află la circa 4 km de locul unde râul Ialomiţa se varsă în Dunăre şi la 5 km de com. Vlădeni. Cercetările arheologice din aşezarea medieval-timpurie au fost publicate în primul volum al monografiei Vlădeni-Popina Blagodeasca¹¹⁵.

Obiectivul principal al acestei campanii a fost cercetarea zonei din faţa şanţului de apărare, precum şi finalizarea unor complexe descoperite de-a lungul anilor şi legate oarecum de acesta. A fost decopertată o suprafaţă de 121 m² distribuită în patru puncte, două în sectorul A şi două în sectorul B, trei pe partea de vest a grindului şi unul pe partea de sud. Rezultatele au fost de ordin calitativ şi cantitativ.

Din punct de vedere calitativ a fost primul an când am lucrat în diverse puncte ale popinei şi am avut ocazia să verific şi să evaluez în aceleaşi condiţii microclimatice aspectul a două niveluri arheologice getic şi medieval-timpurie, în privinţa consistenţei, texturii, compoziţiei, culorii. Subliniez acest lucru deoarece în Bărăgan verile sunt secetoase, fapt ce poate influenţa descrierea sedimentelor la un moment dat. Din punct de vedere cantitativ au fost descoperite şi cercetate un număr de şase complexe arheologice.

Complexe medieval-timpurie

Zona din faţa şanţului de apărare

De la bun început trebuie spus că în faţa şanţului de apărare pe SF c.14-19 şi pe SI-Cas. A53-SK am găsit un alt şanţ de apărare.

I. Situaţia din Cas. A53, SK, c.1-2 – Capătul nordic al şanţului de apărare. (Pl.II)

În cursul campaniei din 2014, am reluat cercetarea pe SG c. 10-15, unde investigam zona din faţa şanţului de apărare (SG c.4-9). Situaţia din 2011 nu era clară. Pe SG se constata o stratigrafie destul de deranjată şi inegală. Pe SG c.11, fusese descoperit un complex getic distrus de locuirea medieval-timpurie. Dar, dincolo de el, pe profilul sudic al SG c.15 se observa un complex medieval-timpurie caracterizat de multă cenuşă şi arsură. Acest complex nu se mai regăsea pe profilul nordic care spre deosebire de cel sudic era foarte curat, simplu cu un nivel arheologic destul de sărac şi subţire. Pornind de la această situaţie, în 2014, am deschis o casetă Cas. A 53 (4 x 4 m) de-a lungul profilului sudic al SG c.15. Pe suprafaţa ei am descoperit un complex cu aceleaşi caracteristici ca ale şanţului pe celelalte secţiuni SF, SI, SH, adică un sediment brun-negricios, afănat, caracterizat de cenuşă şi arsură în pelicule alternate cu pământ galben şi pungi de cenuşă (fig.1). În consecinţă am mai deschis o

secţiune SK din care am lucrat doar primele două carouri (4 x 1,50 m) (fig.2). Pe suprafaţa cercetată şanţul avea lăţimea de 7 m, adâncimea maximă de 1,75 m şi urca treptat pe profilul cas. A53, pentru ca în SG să nu mai fie vizibil deloc. Practic pe traseul cas. A53- SK, c.1-2 am surprins capătul nordic al şanţului (fig.3). Posibil că acel complex cu cenuşă şi arsură şi o groapă de par de pe SG c.14-15 provine de la o construcţie de la capătul şanţului. Inventarul descoperit consta din 346 fragmente ceramice, 111 fragmente medii şi mici de oase de animale, câteva pietre. Fragmentele ceramice proveneau de la patru categorii specifice evului mediu-timpuriu şi anume: ceramica nisipoasă (48,55%), ceramica cenuşie (15,89%), ceramică din pastă roşie (20,52%) şi ceramica lucrată cu mâna (15%). Prima categorie era cea mai numeroasă şi anume 168 frgmente din pastă de calitate diferită. Astfel în straturile de suprafaţă (-0,40 m) au apărut cioburi din pastă cu nisip şi scoică şi caolinoidă decorate divers cu registre de striuri, corp canelat, registre de valuri alternate cu striuri, valuri formând ochiuri între ele. Din straturile mai profunde (-1,20-1,35) au apărut fragmente din pastă cu nisip şi microprundişuri decorate cu registre de valuri, registre de striuri şi valuri formând ochiuri între ele. Nu lipsesc cioburile din pastă semifină cu nisip abia vizibil decorate divers.

Din categoria ceramicii cenuşii au apărut 55 de fragmente dar destul de diferite calitativ şi chiar cronologic. Astfel în straturile de suprafaţă se găsesc cioburi din pastă fină, cenuşie de nuanţe cromatice diferite, lucrată la roata de mână, în timp ce în adâncime apar cele cimentoase lucrate la roata rapidă, atipice, care merg din antichitate până în epoca migraţiilor. Din categoria ceramicii lucrate cu mâna au apărut 52 de fragmente din pastă cu cioburi pisate, angobă portocalie, decorate cu incizii scurte. Sunt şi fragmente cu nisip şi cioburi pisate în pastă, lustruite.

Din categoria ceramicii din pastă roşie de amforă, ulcioare sau oale au apărut 71 de fragmente mai mult în straturile de suprafaţă şi mai puţine în adâncime.

Situaţia statistică a inventarului este similară cu aceea a şanţului pe SI, SH şi SG.

II. Şanţul de apărare pe SF c.14-20 (Pl.I)

Secţiunea SF/2007 a fost prelungită cu încă 14 m spre vest pentru a vedea zona din faţa şanţului de apărare de pe SF c.6- c.13. A rezultat SF c.14-20 cu dimensiunile de 14 x 1,50 m.

Pe traseul acesteia a fost descoperit un alt şanţ de apărare identic cu cel de pe SE. Se delimita la 0,35 m de la suprafaţa solului ca o peliculă brună-negricioasă, foarte afănată alternată cu pelicule mari de pământ galben (Fig.4). Acest sandwich cobora până la 1,10 m unde sedimentul brun se restrângea sub forma unor gropi ovale de dimensiuni diferite cu un diametru aproximativ cuprins între 0,70- 2 m, adânci de aproape 2 m (fig.5). Situaţia pământului galben din jur ne îndreptăţeşte să credem că acesta nu provenea de la malurile colmatate ale şanţului, ci pur şi simplu nu fusese săpat. Practic şanţul a fost săpat uniform până la 1,10 m după care fundul a fost împânzit cu gropi adânci până la 2 m. În capătul vestic, la adâncimea de -0,85 m se afla o treaptă lată de 0,75 m pe care se afla un sediment cenuşos şi două gropi de par. Acest fapt ne îndreptăţeşte să credem că acolo se afla paramentul de lemn al şanţului (fig.6). Tot la acest capăt s-a delimitat o situaţie extrem de rară. Sub un nivel de aprox. 0,25-0,30 m în care se amestecau stratul arabil cu nivelul arheologic se afla pământ galben curat. Practic şanţul se închide într-o depunere de pământ galben cu care nu are nici o legătură. Dacă ar fi urma unui val aplatizat atunci ar fi trebuit să se afle deasupra nivelului de călcare

¹¹⁵ Emilia Corbu, Vlădeni-Popina Blagodeasca, vol. I, Ed. Istros, Brăila, 2013

de la care a fost săpat șanțul. În cazul nostru, deși ne-am adâncit în pământul galben până la -0,60 m, deci sub nivelul de săpare al șanțului, nu am găsit nici un nivel de călcare. Din păcate, din pricina culturilor agricole nu ne-am putut extinde mai mult. La celălalt capăt, estic, al șanțului stratigrafia este una specifică în care sub stratul arabil se afla nivelul arheologic destul de gros (fig.7).

Situația stratigrafică de la SF c.20 este identică cu situația de pe SC/2002, unde la -0,30 apărea pământ galben curat. Distanța dintre SF c.14-20 și SC/2002 este de doar 50 m. SC a fost trasată N-S pe un vârf ca o colină înălțată și care coboară lin spre SF.

Situația va fi explicată doar după prelungirea secțiunii SF în culturile agricole și efectuarea unei ridicări topografice a zonei. Avem două ipoteze de lucru. Prima ar fi existența unui val antic de pământ în zonă. A doua, existența unui tumul aplatizat. Avem știre despre existența a doi tumuli situați la capătul sudic al popinei, la aproximativ 200 m de locul nostru, distruși în timpul comunismului pentru ridicarea digului din apropiere. La o periegează în zonă am descoperit pământ galben în suprafață.

Inventarul șanțului de apărare pe secțiunea SF este mult mai sărac, doar 93 fragmente deși conține cele patru categorii ceramice prezentate mai sus. Și statistica lor pe categorii este oarecum diferită. Astfel că din ceramica nisipoasă s-au găsit doar 22 (23,65%) fragmente răspândite în toată secțiunea la adâncimi diferite și de calitate foarte diversă fiind prezente patru categorii de pastă (cu nisip de granulație medie dar bine omogenizată, cu nisip puțin și cioburi pisate, cu nisip și microprundișuri și în fine cu nisip și scoică). Pasta cenușie este și mai puțin reprezentată de doar 8 fragmente (8,6%) foarte diferite calitativ și tehnic, lucrate atât la roata de mână (în straturile superioare, până la -0,70 m) cât și roata rapidă (în adâncime). Mult mai numeroase sunt cele lucrate cu mâna, adică 34 fragmente (36,55%) de calitate la fel de diferite. Unele au pasta poroasă, angobă cărămizie, ardere oxidantă slabă cu miez negru decorate cu brâu alveolat. Altele au pasta semifină cu nisip, eventual cioburi pisate, angobă cărămizie, ardere oxidantă slabă cu miez negru. La fel de ridicate (29 ex. adică 31,8%) sunt și fragmentele ceramice din pastă roșie, de import, specifice amforelor. Situația statistică a șanțului pe SF c.14-19 este similară cu șanțul pe SE și SF c.6-13.

Segmentul de palisadă nr. 2 (cas. B37, cas. B38) (PL.III)

Șanțul în care a fost înfipt paramentul de lemn al palisadei s-a delimitat la -0,50 m de la suprafața solului ca un sediment brun-negricios, tasat, pigmentat cu pământ galben, rar paiantă și arsură (fig.8). Șanțul cu pereții evazați are deschiderea de 1 m la gură și 0,60 m la bază. Adâncimea este de 1,12 m (fig.9). În acest an a fost cercetat pe o lungime de șase metri. Lungimea totală a segmentului de palisadă cercetat până în prezent ajunge la 17 m. În general, inventarul palisadelor a fost sărac și în cazul de față constă din 139 fragmente ceramice de la patru categorii. Din pasta cu nisip s-au găsit doar 28 fragmente (20,14%) foarte diferite calitativ. Unele aveau puțin nisip decorate cu registre de striuri și valuri pe umăr. Din categoria ceramicii cenușii s-au găsit doar cinci fragmente (3,59%) unele lucrate la roata de mână, altele la roata rapidă, lustruite simple sau în linii oblice. Mult mai numeroase și cu un procent aproape egal erau cioburile din pastă roșie de import (50 ex. adică 35,9%) și lucrate cu mâna, adică 56 ex (40,28%). Deși sărac și atipic, procentele statistice arată o similaritate cu situația de pe șanțul de apărare pe SF, ceea ce denotă o

contemporaneitate a celor două complexe. Acest segment de palisadă se datează împreună cu șanțul de apărare în sec.VII-IX.

Groapa de bucate nr. 27 (cas. B38, c.2)

Era o groapă inclusă într-o anexă gospodărească de formă ovală cu dm. de 3 m delimitată la -0,45 de la suprafața solului ca un sediment brun-marونیu, afânat cu pigmenți de paiantă, pietre, material ceramic, cenușă până la -0,80 m. Groapa avea formă de butoi cu diametrul gurii egal cu diametrul fundului de 1,35 m (fig.10). Gura era în formă de pânză, se îngusta și forma un gât profilat sub care pornea umărul arcuit. Diametrul maxim al gropii era în zona mediană. În groapă se afla un sediment brun-negricios cu pigmenți alburii de cenușă vegetală, foarte afânat.

Groapa a intersectat palisada și în zona în care cele două complexe s-au intersectat groapa avea perețele drept și era amenajată probabil o intrare, locul în care se cobora în groapă. Acest amănunt ne îndreptățește să credem că resturile palisadei erau încă vizibile în momentul în care groapa a fost săpată și s-a ținut cont de faptul că sub terenul afectat de șanțul palisadei nu s-ar putea amenaja umărul boltit al gropii. Inventarul gropii este la fel ca și în celelalte gropi de bucate foarte sărac. Au fost găsite doar 64 fragmente din care 30 (46,97%) lucrate cu mâna, destul de atipice și diferite calitativ. La fel de mare era și procentul ceramicii din pastă roșie, de 29,68%, adică 19 fragmente diferite calitativ. Ceramica nisipoasă era de doar 20,31%, cele 13 fragmente fiind destul de diferite, reținem însă pasta cu scoică și ardere reducătoare. Nesemnificativă este ceramica cenușie de doar 3,12%. Propunem o datare de sec.X.

Locuința de suprafață nr. 3 (Cas. A54)

În cursul campaniei din 2013 a fost cercetată pe suprafața SI c.13,14, cas. A51. În acest an a fost finalizată. După finalizarea prelucrării datelor grafice vom avea desenul întregului complex. Sub locuința de suprafață se afla un strat arheologic destul de gros în care se delimita un alt complex. Față de inventarul publicat în raportul de anul trecut nu sunt foarte multe diferențe sub raport statistic și procentual, încadrarea cronologică a complexului fiind în sec.X-XI.

Nivelul getic

Bordeiul getic nr. 3 (cas. B35-B36) (PL.IV)

Se delimita la 0,70-0,76 m de la nivelul actual al solului pe un strat de sedimente afânate de culoare brun-cenușiu pigmentat cu galben. În umplutura gropii bordeiului se aflau alternate pelicule de sedimente brun-negricios, poros, pigmentat, alternat cu pământ galben sau cenușă.

Probabil că are plan rotund. Am cercetat o suprafață de 5 m lungime și 2,5 m lățime. Podeaua lutuită se afla la -1,65 m. Pe toată latura estică avea o treaptă lutuită, lată de 0,90 m, la adâncimea de -1,38 m. Pe latura de SE se aflau două trepte de intrare la -0,92 m și 1 m (fig.11). Inventarul era sărac și provenea din straturile inferioare deoarece în straturile superioare rezultate din distrugerea locuinței, inventarul era aproape absent. Existența unor pelicule de cenușă și a unor bucăți de paiantă arsă până la vitrificare ne sugerează distrugerea locuinței prin incendiu.

În bordei se afla un inventar compus din fragmente ceramice neîntregibile aflate în toate straturile de umplere de la -0,70 la -1,50 m. Au fost găsite 396 fragmente din care 302 lucrate cu mâna (76,26%), 78 din pastă roșie de import (19,69%) și 16 din pastă cenușie (4,04%). Ceramica lucrată cu mâna era diferită calitativ. Unele aveau pasta semifină, bine omogenizată cu cioburi pisate, ardere oxidantă, decorate cu alveole și butoni, apăsători orizontale. Proveneau de la vase cu gât înalt și buza dreaptă.

Altele aveau pasta aspră cu cioburi pisate, ardere oxidantă bună, culoare roșie-cărâmbie. Altele aveau o calitate mai slabă, pastă poroasă, ardere slabă, oxidantă. Unele aveau și nisip în pastă, miez negru, angobă. Incadrarea cronologică a complexului va fi făcută după cercetarea integrală a acestuia.

Concluzii

Rezultatele acestei campanii au fost deosebite atât cu privire la sistemul defensiv cât și cu privire la nivelurile de locuire din așezare. În acest moment se poate spune cu siguranță că așezarea getică se întinde și grindul sudic, mai precis dincolo de segmentul de palisadă nr. 2. Bordeul getic se află la doar cinci metri de această palisadă însă stratigrafia casetelor în care a fost cercetat bordeul este total diferită de stratigrafia casetelor în care a fost cercetată palisada. Așezarea medieval-timpurie s-a dezvoltat în spatele palisadelor. Nivelul medieval timpuriu lipsește pe traseul casetelor B35, B36, SL c.1,2. Acest fapt explică și configurația terenului care coboară în pantă N-S.

Revelația campaniei este existența celui de al doilea șanț de apărare la aproximativ 3-4 m distanță de primul. Rămâne de văzut dacă cele două fac parte din același sistem defensiv sau sunt faze diferite. Ipoteza pe care o avem în acest moment este aceea că șanțul a avut inițial forma unei potcoave așa cum vedem pe secțiunile SE, SF c.14-19, Cas. A53-SK. Un braț se închidea în Cas. A53, SK. Inventarul este similar, cronologic și stratigrafic se încadrează în sec. VII-IX. Ulterior șanțul a fost refăcut începând de pe traseul SF, SI, SH, SG, unde deasemenea inventarul este similar, dar mult mai târziu. Bogăția de inventar și încadrarea lui cronologică în perioada sec.X-XI am pus-o pe seama apropierea de complexele de locuire din așezarea medieval-timpurie, dar se pare că ne aflăm de fapt într-o fază mai târzie a șanțului de apărare. Diferențele nu ar fi doar de inventar, ci și de modul de săpare. În faza mai veche șanțul a fost săpat uniform până la o adâncime după care fundul a fost împânzit de gropi adânci de forme diferite. În faza mai nouă șanțul a avut aceeași adâncime pe toată suprafața. În ambele cazuri pereții au fost întăriți cu pari din lemn. Pentru a verifica această ipoteză trebuie să cercetăm limita nordică a grindului sudic.

Datările finale vor fi făcute după prelucrarea întregului material documentar.

Abstract

Archaeological research in early-middle age settlement from Vlădeni-Popina Blagodeasca (Ialomița county)

The settlement is located in neighbourhood of the place when the Ialomița river flows in Danube, near Vlădeni village. The place had a glorious history in ancient time.

Four different places from two sectors in Popina Blagodeasca had been investigated. The main objective was research of the place in front of defensive ditch. They were resulting a series of stratigraphical data about neighbourhood between two historical settlements (early middle-age and getic) and it described two archaeological levels. The surprise is another defensive ditch discovered in front of defensive ditch. Now, the hypothesis is the defensive ditch has two fases. The report described five early-middle age archaeological piles (defensive ditch on two sections, a palisade, a house, a storage-pit) and a getic dwelling-house. Description contains date about size, stratigraphically situation, sediments and inventory.

90. Mitoc, com. Mitoc, jud. Botoșani

Punct: MALU GALBEN

Cod sit: 38385.02 / Cod LMI: BT-I-s-A-01812.

Autorizație de cercetare arheologică sistematică 24 / 2014.

Colectiv: V. Chirica, responsabil (Institutul de Arheologie din Iași), Pierre Noiret, responsabil (Université de Liège, Belgia), Philip Nigst, responsabil (Université de Cambridge), George Bodi, Valentin-Codrin Chirica, Măriuca Vornicu (Institutul de Arheologie din Iași), Florian Germain, Jérémy Ghiavon, Timothée Libois (student, Univ. Liège), Jodie Manners (studentă, Univ. Cambridge, Chase Murphree (student, USA).

Présentation

Les habitats aurignaciens et gravettiens sont cantonnés dans le colluvium de la 4e terrasse du Prout, à l'extrémité de sud du village Mitoc. Le site a été découvert par N. N. Moroșan, étant présenté dans son travail de synthèse concernant les sites paléolithiques entre le Prut et le Dniestr. Le géologue et paléolithicien a établi sa stratigraphie géologique, constatant la présence des pièces en silex à des profondeurs de plus de 5 m.

Pendant les années 1956 et 1957, C. S. Nicolăescu-Plopșor et N. Zaharia ont effectué des sondages stratigraphiques, précisant l'existence de restes d'habitat appartenant au Paléolithique inférieur final (éclats taillés dans la technique clactonienne, à talon lis, oblique, et bulb très proéminent), à la profondeur de 12-13 m; un niveau d'habitat, à pièces à aspect moustérien a été mis en évidence, mais sans précisions stratigraphiques; la trace d'un niveau d'habitat aurignacien, et restes d'habitat post-paléolithique y suivent. Depuis 1978, c'est V. Chirica qui a fait des amples fouilles à Mitoc-Malu Galben.

On a découvert quatre niveaux réels d'habitat gravettien, qui se superpose sur les *agglomérations* aurignaciennes (niveaux d'habitat dispersés); un dernier niveau, gravettien, toujours à caractère dispersé, finit la série stratigraphique dans ce large site. On n'a pas constaté l'existence d'habitats paléolithiques plus anciens que les habitats aurignaciens, et ni plus récents que les habitats gravettiens.

Dans le volume monographique du site (M. Otte, V. Chirica, P. Haesaerts, dir., 2007, p. 85-135), l'entier inventaire des matériaux lithiques a été publié sous la forme des tableaux présentés en plusieurs séries, dans le cadre des deux cultures archéologiques : l'Aurignacien et le Gravettien, conformément aux entités inventoriées par V. Chirica, dans les années 1978-2001, auxquelles on ajoute les découvertes effectuées pendant les années de collaboration avec les collègues de Belgique.

Les concentrations aurignaciennes et gravettiennes de matériaux lithiques n'ont pu être enregistrées strictement sur les profondeurs à cause de la dispersion des matériaux lithiques et paléofaunistiques, de sorte qu'on est arrivé à leur encadrement dans le périmètre des unités litho-stratigraphiques (sédimentaires), établis par P. Haesaerts.

*

En 2012, un protocole d'accord a été établi entre l'Académie roumaine, Filiale de Iași, et l'Université de Liège en vue de procéder à de nouvelles fouilles au site paléolithique de Mitoc-Malu Galben.

Les objectifs du partenariat étaient les suivants:

- de nouvelles fouilles au site de Mitoc-Malu Galben;
- l'organisation de recherches interdisciplinaires;
- l'exploitation des nouvelles découvertes archéologiques;
- l'utilisation de nouvelles méthodes interdisciplinaires (enregistrement en coordonnées X, Y, Z à la station totale; analyse technologique du matériel lithique; analyses micro-morphologiques).

L'accord prévoyait des travaux de terrain étalés en deux campagnes successives, durant l'été 2013 puis en 2014, avec l'étude du matériel archéologique entre les campagnes de fouilles, jusqu'en 2015.

Une première mission a été menée durant le mois de juillet de 2013, orientée vers la fouille partielle d'un petit atelier de taille gravettien (Chirica *et al.*, 2014).

Description du travail de terrain (30 juin - 10 juillet 2014)

En arrivant sur le site, une phase de nettoyage s'est avérée nécessaire pour étendre la fouille de l'an passé vers la gauche («Trench 14-B» sur la fig. 1), mais au final cette zone du chantier a été très peu fouillée. Entre autres ont été relevés un certain nombre de silex apparaissant dans la coupe au niveau des carrés M4 et N4. La fouille a révélé quelques pièces correspondant aux ensembles «Gravettien II» puis «Gravettien I», mais sans atteindre des concentrations comparables à celles de l'année passée. La fouille de cette zone est abandonnée dès le 4 juillet.

L'autre but de la campagne 2014 était la recherche de l'Aurignacien, particulièrement ses dernières occurrences. À cet effet, c'est la zone sud-ouest du chantier qui a focalisé l'attention (fig. 1). Après un soigneux nettoyage de cette partie (fig. 2), le travail a débuté en prenant comme point de départ les relevés de tranchées effectués par P. Haesaerts en 2013. Deux artefacts apparaissaient dans la coupe de la tranchée «13-5», correspondant à l'ensemble «Aurignacien I». Très rapidement, la fouille révèle une trentaine d'artefacts dans les carrés I11 puis H11.

Il a semblé vite évident que c'est cette zone sud-ouest, «aurignacienne» qui serait la plus intéressante. Des profils ont été nettoyés pour repérer les paléosols décrits par P. Haesaerts dans les années 1990-2000, et en 2013 (partie supérieure de la fig. 3). Quelques grosses pièces laissent supposer que les vestiges d'un atelier sont atteints, peut-être en lien avec un atelier fouillé en 1995 dans les carrés B-E/5-7, entre les profondeurs - 9,13 et -9,68 (altitudes P. Haesaerts).

La fouille et l'enregistrement ont été menés comme l'année passée. Les points topographiques de référence installés en 2013 ont été retrouvés et ont pu être utilisés. Ainsi, toutes les découvertes ont-elles pu être enregistrées dans le système de carroyage mis en place par V. Chirica dès 1978. Tous les objets de plus d'1 cm ont été mesurés en X, Y, Z, à la station totale: une seule mesure pour les objets aussi larges que longs; deux mesures (= à chaque extrémité) pour les objets allongés (longueur supérieure à deux fois la largeur); 6 mesures pour les objets massifs, par exemple les nucléus (chaque mesure correspond au centre d'une des faces du parallélépipède-rectangle dans lequel l'objet s'inscrit). Chaque objet a été emballé dans un sachet séparé sur lequel était collée une étiquette portant le numéro du carré et un numéro propre attribué à chaque artefact. La fouille a été menée par décapage fin à la truelle et aux petits outils, de manière

à dégager les objets sans les déplacer. La position de la face sur laquelle repose l'objet (face dorsale ou ventrale vers le bas) a été enregistrée. Sur l'étiquette autocollante est imprimée un code barre, qui facilitera l'encodage descriptif dans la base de données Access.

Les sédiments ont été intégralement tamisés à l'eau, à maille de 1 mm, et les objets découverts (esquilles, lamelles) groupés dans un sachet avec un numéro d'identification correspondant à une mesure à la station totale pour la surface de décapage correspondant aux sédiments tamisés.

Un amas de blocs massifs a d'abord été repéré le 4 juillet dans les carrés K-I/10, photographié (fig. 4) et ensuite démonté. Il s'est vite avéré que l'essentiel du matériel retrouvé correspondait à l'ensemble «Aurignacien I», le plus riche et le mieux daté depuis les travaux des années 1980 à 2000, localisé principalement au sein de l'unité sédimentaire 11a. La densité d'artefacts était remarquable et tout laisse à penser qu'il s'agissait d'une zone de rejet de blocs et déchets après débitage (fig. 5).

Quatre zones ont été fouillées pour cet «Aurignacien I»: une concentration dans les carrés K-I/10, deux dans le carré I 11, et une quatrième dans les carrés H-A/11. Plus en avant vers le centre du site, la limite du remblai apparaît de manière visible à plusieurs endroits et il n'y avait donc pas lieu d'étendre la fouille dans cette direction (fig. 6).

Après quelques jours, lorsque le niveau archéologique a été dépassé dans les différents carrés et que plus aucun artefact n'était découvert; quelques pièces apparaissant dans les profils des parois témoignaient de l'emplacement précis des concentrations (fig. 7).

À la fin de la campagne, toutes les coupes ont été nettoyées, photographiées et dessinées après y avoir tracé un quadrillage de 50 × 50 cm (fig. 8-9). Deux paléosols ont été repérés et suivis sur l'ensemble des profils (unités sédimentaires «10a» et «11a», cette dernière en lien avec les concentrations lithiques).

Des échantillons ont été prélevés, pour la micromorphologie et pour des tests de tamisage (analyse du micro-débitage: c'est-à-dire les fragments inférieurs à 2 mm, séparés durant l'analyse des sédiments qui les contiennent; combinée à l'analyse micro-morphologique, elle peut être utile pour estimer le degré de perturbation des sédiments, y compris déterminer si le débitage a eu lieu sur place, ou si la zone prélevée correspond à une zone de rejet).

Échantillons pour analyse micro-morphologique:

Numéro	Localisation	Unité sédimentaire
SM-3	Tranchée 14-A	unité sédimentaire 11a
SM-4	Tranchée 14-A	unité sédimentaire 11a
SM-5	Tranchée 14-A	unité sédimentaire 11a
SM-6	Tranchée 13-A	unité sédimentaire 7a
SM-7	Tranchée 13-A	unité sédimentaire 6b

Échantillons pour analyse du micro-débitage:

Numéro	Localisation	Unité sédimentaire	
MD-1	Tranchée 13-A	unité sédimentaire 7a	à côté de l'échantillon SM-1 (2013)

MD-2	Tranchée 13-A	unité sédimentaire 7a	à côté de l'échantillon SM-6
MD-3	Tranchée 13-A	unité sédimentaire 6b	à côté de l'échantillon SM-2 (2013)
MD-4	Tranchée 13-A	unité sédimentaire 6b	à côté de l'échantillon SM-7
MD-5	Tranchée 14-A	unité sédimentaire 11a	à côté de l'échantillon SM-5
MD-6	Tranchée 14-A	unité sédimentaire 11a	à côté de l'échantillon SM-4
MD-7	Tranchée 14-A	unité sédimentaire 11a	à côté de l'échantillon SM-3

Enfin, de nouveaux points topographiques de référence ont été installés:

ID	X	Y	Z
PD14-19	5.498	3.585	-6.992
PD14-20	4.486	3.599	-6.799
PD14-21	4.297	3.863	-6.785
PD14-22	3.688	4.502	-6.657
PD14-23	2.973	5.308	-6.478
PD14-24	2.863	5.852	-6.067
PD14-25	1.756	7.508	-6.002
PD14-26	19.027	28.233	-7.79
PD14-27	17.503	28.183	-7.684

Bilan des découvertes de 2014

Catégories	nombre	%
silex	1604	95,59
pierre	68	4,05
os	3	0,18
charbon	2	0,12
mollusque	1	0,06
Total	1678	100

Comme le tableau ci-dessus le montre, aucun outil lithique n'a été retrouvé en 2014. Les produits de débitage et les nucléus sont, par contre, nombreux (1604 enregistrements pour des artefacts en silex) et, parfois, de belles dimensions, rarement vus dans l'Aurignacien de ce site auparavant. Certains objets en silex ont fait l'objet de 2 ou 6 mesures à la station totale (voir ci-dessus). Très peu d'autres types d'artefacts ont été retrouvés, confirmant d'une certaine façon la nature des concentrations fouillées en tant que zones d'abandon de déchets de débitage. Le mollusque isolé était lié à une bioturbation et correspond probablement à une intrusion holocène.

Par comparaison, le petit atelier fouillé dans la même unité sédimentaire en 1995 (Otte *et al.*, 2007, annexe, p. 215) avait livré de beaucoup plus petit restes de débitage (y compris des pièces techniques : 20 flancs et 35 tablettes), un nombre important d'outils (4 grattoirs carénés et à museau, 7 burins carénés, un

burin busqué, deux burins simples, 2 lames retouchées) et 46 chutes de burin attestant la production de lamelles à partir de pièces carénées, organisé autour des restes de trois foyers (Noiret, 2009, fig. 5, p. 57). Comme si nous avions atteint en 2014 la périphérie de l'atelier spécialisé, fouillé en 1995, ou en tout cas une zone de rejet des blocs les plus imposants, par opposition aux pièces de plus petit gabarit restées à proximité de la zone de production, près des foyers.

Des projections horizontale (fig. 10) et verticales (fig. 11-12) du matériel récolté, réalisées à l'aide du logiciel NewPlot GIS, ont été obtenues à partir des coordonnées X, Y et Z. La projection horizontale montre clairement les quatre concentrations fouillées. Les deux projections verticales donnent l'impression d'une forte dispersion, mais, ici, les artefacts découverts dans des carrés contigus sont projetés sur un seul plan et la pente était forte dans la direction est-ouest (fig. 11). En se limitant à la partie concernant les carrés K10 et K9, la dispersion est moindre et on perçoit clairement que l'essentiel des découvertes provient d'un seul horizon archéologique, avec une dispersion verticale de 5 à 10 cm maximum. Les objets apparaissant le plus haut dans ces projections appartiennent peut-être à un second horizon archéologique, mais il faudra attendre les résultats de l'analyse des artefacts pour en être certain (les remontages, entre autres).

La géométrie des dépôts et l'allure des paléosols repérés (voir fig. 8) ne donnent pas l'impression qu'il y ait eu d'importants remaniements des sédiments, qui paraissent bel et bien être *in situ*. Les « tests de fabrique » (voir Chirica *et al.*, 2014) qui doivent être menés à partir de l'enregistrement de l'orientation des artefacts pour lesquels deux mesures ont été prises, confirmeront (ou non) cette impression, en conjonction avec les observations de P. Haesaerts sur les processus de formation du site. Auparavant, ni V. Chirica, ni P. Haesaerts n'ont mentionné de remaniements importants dans les dépôts du site.

Analyses en laboratoire

Durant l'année 2013-2014, les artefacts découverts dans le « Gravettien II » et le « Gravettien I » en 2013 ont été analysés et encodés dans une base de données descriptive. Le but est la réalisation d'une analyse technologique des modalités de débitage au sein des ensembles « Gravettien I » et « Gravettien II ». Durant l'année 2014 et dans les prochains mois en 2015, la même opération sera menée pour le matériel découvert lors des fouilles en 2014. De cette manière, il sera possible de procéder à des comparaisons entre les procédés de débitages propres au Gravettien et à l'Aurignacien.

L'imprégnation des échantillons micro-morphologiques prélevés en 2013 a atteint son terme et ceux-ci vont pouvoir être étudiés par Carolina Malone, à l'Université de Ténériffe. L'imprégnation des nouveaux échantillons, prélevés en 2014, est en cours à l'Université de Cambridge. Le tamisage fin des autres échantillons prélevés en 2014 doit encore être mené.

Les résultats de l'analyse micro-morphologique combinée aux « tests de fabrique » donnera des informations sur les processus de formation des accumulations lithiques du site, autant pour le Gravettien que pour l'Aurignacien.

Perspectives

La question des ensembles les plus récents de l'Aurignacien (« II » et « III », d'après les appellations de Otte *et al.*, 2007) reste en suspens. La découverte de concentrations importantes correspondant à l'ensemble « Aurignacien I » cette année a mené très logiquement à leur fouille, sans laisser le temps

de poursuivre l'exploration systématique du grand profil sud du gisement (voir partie supérieure de la fig. 3). C'est pourtant là que réside la meilleure chance de retrouver des concentrations d'Aurignacien récent et que pourraient donc être concentrés les efforts lors de prochaines campagnes de fouilles. C'est la seule zone où, actuellement, les unités sédimentaires qui les renferment sont facilement atteignables. Ailleurs, que ce soit dans le profil ouest ou dans le profil nord, il faudrait fouiller auparavant d'importantes masses sédimentaires renfermant à coup sûr de nombreuses concentrations gravettiennes, ce qui est pour l'instant inenvisageable. Cette exploration devrait être le but principal des prochaines recherches au site en 2015.

Bibliographie

CHIRICA V., NOIRET P., NIGST P., HAESAERTS P., 2014, Mitoc Malu Galben, *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2013*, XLVIII-a sesiune națională de rapoarte arheologice, Oradea, 5-7 iunie 2014, Muzeul Țării Crișurilor Oradea, p. 81-83, 347-351.

CHIRICA V., CHIRICA V.-C. BODI G., 2014. *La Vallée du Prut moyen – entre Miorcani et Ripiceni. Stratigraphie géologique et habitats paléolithiques*, Ed. Pim, Iasi, 168 p.

NOIRET P., 2009, *Le Paléolithique supérieur de Moldavie*, Liège, ERAUL 121, 604 p.

OTTE M., CHIRICA V. & HAESAERTS P., 2007, *L'Aurignacien et le Gravettien de Mitoc-Malu Galben (Moldavie roumaine)*, Liège, ERAUL 72, 227 p.

CHIRICA V., BORZIAC I., 2009. *Gisements du Paléolithique supérieur récent entre le Dniestr et la Tissa, BAI, XXII*, Ed. PIM, Iasi, 360 p.

CHIRICA V., BORZIAC I., CHETRARU N., 1996. *Gisements du Paléolithique supérieur ancien entre le Dniestr et la Tissa, BAI, V*, Iasi, 335 p.

**RAPOARTELE DE CERCETARE
ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ,
SUPRAVEGHERE ȘI DIAGNOSTIC**

LISTA RAPOARTELE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ, SUPRAVEGHERE ȘI DIAGNOSTIC

91. Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava <i>Punct: Sub Pădure</i> 163	103. Dumbrava, com. Unirea, jud. Alba <i>Punct: Dumbrava 2 (Autostrada A10, Sebeș-Turda, lot 4, sit 3, km 60+550-60+700)</i> 181
92. Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava <i>Punct: Dealul Lipovanului</i> 164	104. Măhăceni, com. Unirea, jud. Alba <i>Punct: Măhăceni 1 (Autostrada A10, Sebeș-Turda, lot 4, sit nr. 4, km 62+000-62+230)</i> 182
93. loc. Merești, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita <i>Punct: Abri 122/1200</i> 165	105. Stejeriș, com. Moldovenești, jud. Cluj <i>Punct: Stejeriș 1 (Autostrada A10, tronson Inoc-Turda/lot 4, sit nr. 5, km 64+850-65+100)</i> 183
94. Alba Iulia, jud. Alba <i>Punct: Izvorul Împăratului</i> 166	106. Stejeriș, comuna Moldovenești, județul Cluj <i>Punct: Stejeriș II (A10, Turda-Sebeș, Lot 4, Sit 6, km 65+600-65+900)</i> 184
95. Autostrada Lugoj-Deva, Lot 2. Nemeșești-Sit 6, Km 50+050-50+150 170	107. Bădeni, com. Moldovenești, jud. Cluj <i>Punct: Dealul Bădenilor (Autostrada A10: Sebeș-Turda, tronson Inoc-Turda, sit 7, km 67+300-67+600)</i> 185
96. Autostrada Lugoj-Deva, lot 2, Km. 46+550 – 46+900, sat Margina, com. Margina jud. Timiș <i>Punct "Dealul Trâmbiței"</i> 172	108. Măhăceni, com. Unirea, jud. Alba <i>Punct: Turdăoi (Autostrada A10: Sebeș-Turda, tronson Inoc-Turda, sit 8, km 61+500-61+750)</i> 186
97. Autostrada Lugoj-Deva, lot 4, Bacea, com. Ilia, jud. Hunedoara <i>Punct: La Sărături (Sit 1, km 80+750-80+950)</i> 173	109. Autostrada Timișoara - Lugoj Lot 2 (km 54+000 – 79+625) 187
98. Brănișca, com. Brănișca, jud. Hunedoara <i>Punct - Pescărie Est (Autostrada Lugoj – Deva, lotul nr. 4, Situl nr. 3, km 88+750-89+000)</i> 175	110. Sat Bălata, com. Șoimus, jud. Hunedoara <i>Punct: Bălata – Pe Teleci/Teleghi</i> 189
99. Brănișca, com. Brănișca, jud. Hunedoara <i>Punct: Pescărie Vest (Autostrada Lugoj-Deva, lotul nr. 4, situl nr. 2, km 88+450-88+625)</i> 176	111. Borlovenii Vechi, com. Prigor, jud. Caraș-Severin <i>Punct: Leu (Vârful Leului)</i> 190
100. Autostrada Sebeș – Turda, Lot 4: Inoc (jud. Alba) – Mihai Viteazu (jud. Cluj), km 53+000 – 70+000 177	112. Complexul istoric al fostei Mănăstiri Cașin, Mănăstirea Cașin, jud. Bacău 191
101. Unirea, comuna Unirea, județul Alba Autostrada Sebeș – Turda, lot 4, Sit 1, km 57+200–57+350 178	113. com. Căuaș, Jud. Satu Mare <i>Punct: Sighetiu</i> 195
102. Dumbrava, com. Unirea, jud. Alba <i>Punct: Dumbrava 1 (Autostrada A10, Sebeș-Turda, lot 4, sit 2, 59+050-59+250)</i> 180	114. mun. Cluj-Napoca, jud. Cluj <i>Punct: str. Șt. O. Iosif nr.1-3</i> 195

115. mun. Cluj-Napoca, jud. Cluj <i>Punct: Avram Iancu nr. 25</i> 196	131. Salca, Oradea, Jud. Bihor <i>Punctul Pepinieră</i> 225
116. Costanda-Lădăuți, comuna Barcani, jud. Covasna <i>Punct: Borșoș</i> 197	132. Oradea, jud. Bihor <i>Punct: Salca – Ghețarie</i> 226
117. Costești, com. Costești, jud. Iași <i>Punct: Cier/Lângă Școală</i> 197	133. Pârteștii de Sus, com. Cacica, jud. Suceava <i>Punct: Tonog</i> 228
118. sat Sălașu de Sus, com. Sălașu de Sus, jud. Hunedoara <i>Punct: Curtea Cnezială Cândreș</i> 200	134. Peceneaga, com. Peceneaga, jud. Tulcea 229
119. Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău <i>Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși”</i> 200	135. Peștera Calului, loc. Merești, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita <i>Punct: Peștera Calului</i> 230
120. Gheorghe Doja, com. Gheorghe Doja, jud. Ialomița <i>Punct: La Văcărie</i> 203	136. Vârghiș, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita <i>Punct: Peștera Ursului</i> 231
121. Giurgești, com. Costești, jud. Iași <i>Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu</i> 204	137. Piatra-Neamț, jud. Neamț <i>Punct: Curtea Domnească</i> 231
122. Hârșova, jud. Constanța (Stația de epurare) <i>Punct: str. Luncii, nr. 1</i> 205	138. Ploiești, jud. Prahova <i>Punct: Tumul Gara de Vest</i> 233
123. loc. Iojib, com. Medieșu Aurit, Jud. Satu Mare <i>Punct Colonia Iojibului</i> 206	139. com. Răchitoasa, Jud. Bacău <i>Mănăstirea Răchitoasa</i> 235
124. Iscacea, jud. Tulcea [Noviodunum] <i>Punct: Cetate (Pontonul Vechi)</i> 206	140. Cornești, județul Timiș <i>Punct: Iarcuri</i> 236
125. Iscea, jud. Tulcea [Noviodunum] <i>Punct: Cetate</i> <i>Sector: Sud-Est</i> Industria materiilor dure animale..... 210	141. Sălcioara, com. Jurilovca, jud. Tulcea <i>Punct: Zimbru II</i> 238
126. com. Luna, jud. Cluj <i>Punct: Tarlău nr. 1</i> 216	142. Mănăstirea Secu, com. Vânători – Neamț, jud. Neamț <i>Punct: Vechiul Schit Nifon</i> 239
127. com. Lelicieni, jud. Harghita <i>Punct biserica romano-catolică din Misentea</i> 216	143. Biserica Evanghelică, Sibiu, jud. Sibiu <i>Punct: Biserica Evanghelică</i> 241
128. Negrilești „Curtea Școlii”, com. Negrilești, jud. Galați <i>Punct: Sectorul C3-C4 („La Punte” și „Pin”)</i> Industria materiilor dure animale 218	144. oraș Șimleu Silvaniei, județ Sălaj <i>Punct „Pământul lui Bacsadi”</i> 242
129. Ocna Sibiului, jud. Sibiu <i>Punct: Fața Vacilor - La Făgădău</i> 223	145. Șoimești, comuna Ceptura, Jud. Prahova <i>Punct: „Dealul Merez/La Merez”</i> 243
130. Salca, Oradea, Jud. Bihor <i>Punctul Biserică</i> 223	146. Sânmartin de Beiuș, jud. Bihor <i>Punct: DN 76 - „La piatră”</i> 244
	147. Suplacu de Barcău, com. Suplacu de Barcău, jud. Bihor <i>Punct: „Dealul Roșu”</i> 244

148. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui		152. Toboliu, com. Toboliu, jud. Bihor	
<i>Punct: Dealul Miclea/Paic</i>	246	<i>Punct: Dâmbu-Zănăcanului</i>	251
149. Timișoara, județul Timiș		153. Sat Viștea comuna Gârbău, jud. Cluj:	
<i>Punct Piața Timișoara 700 (City Business Center, clădirea E)</i>	246	<i>Punct: Sit 2, Autostrada Transilvania, tronson Gilău – Nădășel, km 0+000-8+800, respectiv nod rutier Viștea</i>	252
150. Timișoara, jud. Timiș		154. sat Voinești, comuna Lerești, jud. Argeș	
<i>Punct: str. Lucian Blaga</i>	248	<i>Punct: Voinești – Thermae</i>	253
151. Timișoara, județul Timiș			
<i>Punct: Piața Unirii</i>	250		

91. Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava**Punct: Sub Pădure****Nr. Autorizație: 108/2014**

Cod sit: 146806.04

Colectiv: Bogdan Petru Niculică (Muzeul Bucovinei Suceava) – responsabil, Vasile Budui (USM Suceava), Ioan Ignat (Școala Gimnazială „Gheorghe Popovici”, Lozna-Botoșani), masterand Ionuț Stigleț, student Vera Baran (USM Suceava)

În perioada 15 septembrie – 15 octombrie 2014, în baza autorizației de diagnostic arheologic nr. 108 / 2014, eliberată de Ministerul Culturii, au fost întreprinse lucrările arheologice necesare identificării și verificării stratigrafiei, determinării exacte a limitelor de sit și reperarea unor puncte de interes arheologic, în așezarea de tip Komariv (Bronz Mijlociu), de la Adâncata – Sub Pădure, com. Adâncata, jud. Suceava, pentru săpăturile sistematice ulterioare.

Cercetările au fost efectuate cu finanțarea Muzeului Bucovinei din Suceava, cu sprijinul Primăriei Adâncata, prin domnul primar Viorel Cucu, în perioada 2-15 octombrie, când s-au desfășurat intervențiile invazive în perimetrul așezării. Aceste lucrări au fost precedate de investigații de teren non-distructive, corelate cu cercetarea de cabinet, care au constatat în cotarea unor puncte și perimetre, stabilirea topografiei generale a sitului, observații geomorfologice. După etapa elaborării hărților specifice unei analize de *landscape*, au urmat verificări în deschiderile la zi și patru sondaje pedologice și carotaje geologice, coordonate de lect. univ. dr. Vasile Budui de la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, concomitent cu efectuarea unor sondaje stratigrafice minime.

Situl de la Adâncata este unul aparte în cadrul preistoriei din spațiul nord-est carpatic. El însumează deopotrivă cimitirul tumular biritual, de înhumare și incinerare din punctul „Imaș”, precum și așezarea contemporană, aflată la cca. 500 m nord-est de necropolă, aparținând culturii Komariv (Komarów), o civilizație extrem de puțin cunoscută în acest moment la noi în țară. Tocmai acesta este motivul pentru care s-au desfășurat și investigațiile din toamna anului 2014: în Bronzul Mijlociu (cca. 2200-1500 a.Chr.), în zona de nord a Moldovei s-a manifestat extensia sudică a cercului cultural Trzciniec, care include și componenta culturală Komariv (Komarów). Aceasta este caracterizată prin morminte tumulare și plane, deseori în construcții de piatră (moșteniri din mai vechiul mediu cultural al civilizației Amforelor Sferice), și printr-o ceramică decorată cu șnurul și, în mod deosebit, cu diverse motive incizate (mai ales triunghiuri și romburi), la care se adaugă o caracteristică interesantă, anume utilizarea silicolitului și cuarțitului pisat ca degresanți.

În ceea ce privește metoda de cercetare arheologică, s-a optat pentru deschiderea unui număr de opt secțiuni, notate SI – SVIII, cu lungimi diferite, practicate în marginea de sud a promontoriului pe care erau semnalate vestigiile din Epoca Bronzului în timpul periegezelor. Astfel, notăm: SI – 7 m x 1,20 m; SII – 6 m x 1,20 m; SIII – 6 m x 1,20 m; SIV – 8 m x 1,20 m; SV – 10,30 m x 1,20 m; S VI – 5 m x 1,20 m; SVII – 6 m x 1,20 m; SVIII – 3 m x 1,50 m. Suprafața totală aferentă lucrărilor a fost de 62,46 mp, până la adâncimi ce variază între 0,50-0,70 m. Așezarea se prezintă, cel puțin în zona noastră de investigare, intactă din punctul de vedere al intervențiilor de epocă modernă și post-modernă. Stratigrafia a fost comparată cu materialele descoperite

în timpul cercetărilor de suprafață și a sondajelor din anul 2006, ajungându-se la câteva concluzii interesante.

În primul rând, limita de sud a așezării este una „falsă”, cu alte cuvinte ea nu a fost reprezentată în Epoca Bronzului de marginea actuală a pârâului de pe marginea sudică a așezării. În ultimii 3500-4000 de ani s-a constatat o evoluție graduală adiacentă malului nordic și estic al pârâului, care a rupt din marginea inițială a așezării, fapt confirmat de investigațiile geomorfologice din toamna anului 2014. Au fost identificate alunecări fosilizate, în albia pârâului, din acestea fiind prelevate materiale arheologice (ceramică); există mai multe porțiuni ale așezării, care au alunecat și s-au desprins, în timp, din platoul așezării.

O altă observație este cea legată de stratigrafia așezării, care este una extrem de simplă: un strat de cultură cu grosimi maxime de 0,20-0,27 m, suprapus de material post-Epoca Bronzului și delimitat la partea inferioară de sterilul arheologic. Pentru întâia dată avem descoperiri aparținând Evului Mediu târziu, respectiv secolelor XVII-XVIII, care vor trebui confruntate cu izvoarele documentare privind locuirea medievală târzie din zona satului Adâncata, știut fiind faptul că vatra inițială a acestuia se plasează la câțiva kilometri înspre nord, spre valea Siretului. Periegezele efectuate cu prilejul noilor arături din data de 8 octombrie 2014 ne arată că în întregime, platoul pe care se dezvoltă așezarea a fost locuit în Epoca Bronzului. Chiar dacă materialele sunt reduse numeric și prezintă o inconsistență a distribuției spațiale, credem că săpăturile viitoare vor putea furniza descoperiri utile cercetării culturii Komariv, ceea ce ne îndeamnă să apreciem la un alt nivel modul de habitat preistoric din punctul „Sub Pădure”. Așa cum au arătat sondajele din vara anului 2006, locuințele erau de tipul colibelor ușoare, fapt ce explică efectiv lipsa identificării, cel puțin în acest stadiu al cercetării, a locuințelor adâncite sau de suprafață. Unele bucăți de lipituri și de vatră, puternic distruse în timp, sunt dovezi ale unor amenajări antropice de genul colibelor cu vetre interioare, probabil acoperite cu rogojini, piei, stuf, materiale perisabile, care, cel puțin în urma unor incendieri sau a intemperțiilor, nu s-au mai putut păstra.

O descoperire importantă constă în punerea în evidență a unui nivel arheologic despre care nu aveam date până în prezent, aparținând perioadei timpurii a Epocii Bronzului. Acest nivel se poate data începând cu a doua jumătate a mileniului IV a.Chr., prin caracteristicile ceramicii (buze crestate, brăie în relief crestate, străchini bitronconice cu decor incizat, executat cu un instrument cu vârf triunghiular), el aparținând orizontului arheologic din Bronzul Timpuriu, de tipul Izvoare III – Târpești – Dolhești Mari – Botoșana – Suceava-Câmpul Șanțurilor – Bosanci-La Pod la Rediu, nivel caracterizat prin lipsa completă a ceramicii pictate în rețea de tip Tripolie CII-y2 (tripolian târziu, orizontul Horodiștea-Erbiceni-Gordinești-Văhvatintî / Ofatintî).

De asemenea, datele pedologice preliminare, concretizate și prin prelevarea mai multor eşantioane de sol, ne indică prezența luvizolurilor albice, mai mult sau mai puțin gleizate sau pseudogleizate, fapt care sugerează prezența unui covor de arbuști și vegetație forestieră pentru o îndelungată perioadă de timp, inclusiv, probabil, la nivelul Epocii Bronzului, fapt confirmat de altfel și de recente studii pe loturi de probe de cărbune din necropola de la Adâncata și din așezarea din punctul *Sub Pădure*, care prezintă dovada existenței în acele timpuri a stejărișurilor (*Quercinee*: stejar și gorun) și a aninului negru, specii existente și în prezent în zona platoului Adâncata. Situl de la Adâncata

(necropola tumulară de la *Imaş* și așezarea contemporană) prezintă un interes major, prin asocierea cimitir-așezare, iar din punct de vedere cronologic, descoperirile ceramice sugerează încadrarea în cea de a doua fază a culturii Komariv (prezența brăielor în relief, a decorului canelat oblic și vertical, a triunghiurilor incizate, a buzelor răsfrânte și a vaselor de mari dimensiuni, de tip „lalea”), respectiv între secolele XVIII-XV a.Chr.

Résumé:

Les investigations de diagnostic archéologique effectuées pendant l'automne de 2014, avec le financement de Muzeul Bucovinei Suceava, ont permis d'établir précisément la stratigraphie du site archéologique d'Adâncata – *Sub Pădure* (com. d'Adâncata, dép. de Suceava). L'établissement est contemporain avec la nécropole tumulaire du point *Imaş*, située seulement à quelques centaines de mètres vers le sud-ouest. Les matériaux céramiques prépondérants appartiennent à la culture de Komariv (XVIIIe-XVe siècles a.Chr.), en étant caractérisés par des bandes en relief, par le décor rainuré obliquement et verticalement, par la présence des triangles incisés, des bords reflétés et des pots de grandes dimensions, de type „tulipe”. Comme matériaux dégraissants on a utilisé le silicite et le quartzite broyés. Une découverte intéressante est celle liée à la présence d'un niveau d'habitation intermittent du Bronze Ancien, appartenant à l'horizon de découvertes Izvoare III – Târpești – Dolhești Mari – Botoșana – Suceava-Câmpul Șanțurilor – Bosanci-La Pod la Rediu, qui est caractérisé par l'absence totale de la céramique peinte en réseau de type Tripolie CII-y2 (Tripolie tardif, l'horizon Horodiștea-Erbiceni-Gordinești-Văhvați / Ofatini). Pendant les recherches on a découvert aussi des fragments céramiques médiévaux (XVIIe-XVIIIe siècles), pour le moment inédits.

92. Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava

Punct: Dealul Lipovanului

Nr. Autorizație diagnostic: 197/9.10.2014

Cod sit: 146806.02

Colectiv: Mareș Ion - responsabil de șantier (MB Suceava),
Aparaschivei Constantin - membru (MB Suceava).

Obiectivul cercetării arheologice: evaluarea arheologică, studii interdisciplinare, punerea în planul topografic a suprafețelor investigate.

Rezultatele cercetărilor arheologice:

Pentru continuarea cercetărilor arheologice de la Adâncata - *Dealul Lipovanului*, care au debutat în 2013, în campania din 2014 au fost urmărite următoarele obiective: decopertarea spațiului dintre S II / 2013 și S III / 2013, a cuptorului din S II / 2013 (carourile 27 - 28 - 29) și cercetarea șanțului de apărare amplasat în capătul sudic al așezării. Au fost trasate următoarele secțiuni:

S V / 2014, pe direcția SV 40° - NE 8°, paralel cu S II / 2013, cu lungimea de 20 m și lățimea de 3 m.

S VI / 2014, pe direcția SV 40° - NE 8°, paralel cu S I / 2013, cu martor intercalat de 0,50 m, cu lungimea de 20 m și lățimea de 1,5 m.

S VII / 2014, pe direcția SV 40° - NE 8°, paralel cu S VI, cu martor intercalat de 50 cm, cu lungimea de 20 m și lățimea de 1,5 m.

S VIII / 2014, pe direcția S - E, N - V, cu lungimea de 10 m și lățimea de 2 m, situată în capătul sudic al așezării.

Caseta 1 / 2014, pe direcția SV 40° - NE 8°, cu lungimea de 2 m, lățimea de 2 m și adâncimea de 2 m.

Stratigrafia:

- 0 / -0,20 m, sol negru-cenușiu (arabil, amestecat cu materiale arheologice Cucuteni A-B₁, dislocate în urma arăturilor).

- 0,20 / - 0,40 / -0,60, sol cenușiu (stratul de cultură Cucuteni A-B₁).

- 0,60 / - 2,00 sol brun gălbui (steril arheologic).

Cuptorul

Între S V / 2014 și S II / 2013, carourile 27 - 28 - 29, a fost deschisă Cas 1 / 2014, cu scopul de a descoperi integral un cuptor surprins parțial în campania arheologică din 2013. Acesta avea vatra albiată (concavă), construită pe structură lemnoasă, cu suprafața luită, arsă până la roșu, gri-cenușiu, mozaicată de la arderea îndelungată. Cuptorul avea forma alungită, fiind construit de la nivelul de călcare preistoric, (-0,35 m), prin săparea unei gropi alveolate în lutul galben, până la adâncimea de -0,80 m, cu lungimea de 2,40 m și lățimea de 1,80 m. La partea superioară a cuptorului au fost descoperite două statuete antropomorfe, iar umplutura acestuia consta în câteva fragmente ceramice, piese de silex, oase calcinate de animale, chirpici cu impresiuni de nuiel și lodbe de lemn, la bază fiind un strat consistent de cenușă. După formă și dimensiuni, acest cuptor de uz gospodăresc este singular până în prezent în cultura Cucuteni A-B₁. Sub cuptor a fost descoperită Gr 1 / 2014.

Groapa 1 / 2014

În S V / 2014 și S II / 2013, între carourile 27-28-29 și Cas 1 / 2014, a fost investigată o groapă de mari dimensiuni (3,10 m lungime, 1,8 m lățime și 1,00 m adâncime), umplută cu puține fragmente de chirpic ars, numeroase fragmente ceramice, bucăți mărunte de cărbune, cenușă, numeroase vase întregibile pictate cu alb, roșu și negru (forme preponderente: vase cu suport, pahare, amfore, vase binoclu, castroane, *briquetage*), trei statuete antropomorfe, două piese de lut ars (jetoane), rășnițe, numeroase resturi osteologice de animale (bour, vită domestică, cerb, cal, porc domestic și sălbatic, oaie, capră, câine) și de om (a fost descoperit un fragment de femur uman).

Groapa 2 / 2014

În S V / 2014, între m 34,20 și m 35 de la -0,50 la -0,68 m, a fost cercetată o groapă în a cărei umplutură au fost descoperite un vas întregibil, un topor de piatră, o lamă de silex, oase, chirpic, cărbuni și cenușă.

Groapa 3 / 2014

Între S V / 2014 și S II / 2013 a fost surprinsă o groapă de mici dimensiuni, între m 33,55 și m 34,10, săpată de la -0,45 m până la -0,65 m în S V (în lutul galben), care avea în umplutură chirpic, cărbuni, cenușă și fragmente ceramice.

Și pe suprafața cercetată arheologic în anul 2014 a fost documentat un singur nivel de locuire din cultura Cucuteni, etapa A-B₁. Câteva fragmente ceramice păstrează pictura cu negru-ciocolatiu pe fond alb, caracteristică stilului β1 și δ1, roșu pe fond alb în stilul α2. De asemenea, a fost descoperit în Gr. 1 / 2014 un fragment ceramic decorat cu caneluri înguste și adânci, pictat cu roșu pe fond alb.

Materialele arheologice au intrat în colecțiile Muzeului Bucovinei și includ piese unicate. Au fost recoltate probe de sol din cuptor, Gr. 1/2014 pentru analize antracologice și sedimentologice.

Abstract

The excavations in the archaeological site of Dealul Lipovanului, located in the village of Adâncata, Suceava County,

started in 2013, continued in 2014. In this season of excavations were dug four new trenches, being discovered a very interesting archaeological materials: a large quantity of ceramic fragments, flint blades, stone axes, grinders and anthropomorphic statuettes. Among these discoveries we mention a hearth and under it a pit in which were found 3 fragments of anthropomorphic statuettes, flint blades, round pieces of burned clay with incised signs, various painted vessels. From the arheozoological analysis of the faunal remains, have been identified animal specimens like: *bos primigenius*, *bos taurus*, *cervus elaphus*, *sus scrofa domesticus*, *sus scrofa ferus*, *ovis aries*, *capra hircus*, *equus caballus*, *canis familiaris* and *homo sapiens*.

Bibliografie

Crâșmaru Aristotel, *Drăgușeni. Contribuții la o monografie arheologică*, Botoșani, 1977.

Cucoș Ștefan, *Faza Cucuteni B în zona subcarpatică a Moldovei*, BMA, VI, Piatra Neamț, 1999.

Dumitrescu Vladimir, *Probleme privind sincronismele unor culturi eneolitice*, în SCIVA, 27, 3, 1976.

László Attila, *Cercetări arheologice în așezarea Cucuteni A-B de la Huși*, în ArhMold, IV, 1966.

Mantu Cornelia-Magda, *Cultura Cucuteni. Evoluție, cronologie, legături*, BMA, V, Piatra Neamț, 1998.

Mareș Ion, *Metalurgia aramei în civilizațiile Precucuteni și Cucuteni*, Suceava, 2012.

Mareș Ion, Aparaschivei Constantin, *The foundation ditch of the settlement Cucuteni A-B₁ from Adâncata - Dealul Lipovanului, Suceava County. The worship complex „The Goddesses from Adâncata”*, în Ursu C. E., Țerna S., ed., *Anthropomorphism and symbolic behaviour in the Neolithic and Copper Age communities of South-Eastern Europe*, Suceava, 2014.

Marinescu-Bâlcu Silvia, Bolomey Alexandra, *Drăgușeni. A Cucutenian Community*, București, Wasmuth Verlag, Thübingen, 2000.

Markevici I. Vsevolod, *Pozdnetripol'skie plemena severnoj Moldavii*, Știința, Chișinău, 1981.

Monah Dan, *Plastica antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, BMA, III, Piatra-Neamț, 1997.

Monah Dan, Cucoș Ștefan, *Așezările culturii Cucuteni din România*, Iași, 1985.

Movša G. Tatjana, *Periodizacija i hronologija seredn'ogo ta pizdn'ogo Tripil'ja*, în Arheologija, 5, 1972.

Nițu Anton, *Formarea și clasificarea grupelor de stil Cucuteni AB și B ale ceramicii pictate Cucuteni-Tripolie*, Iași, 1984.

Nițu Anton, Bazargiuc Violeta, *Considerații cu privire la ceramica Cucuteni A-B pe baza descoperirilor recente*, în ArhMold, IX, 1980.

Passek S. Tatiana, *Periodizacija tripol'skih poselenij*, în MIA, 10, 1949.

Petrescu-Dâmbovița Mircea, Văleanu Mădălin-Cornel, *Cucuteni - Cetățuie. Monografie arheologică*, BMA, XIV, Piatra-Neamț, 2004.

Sorochin Victor, *Aspectul regional cucutenian Drăgușeni-Jura*, BMA, XI, Piatra Neamț, 2002.

93. loc. Merești, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita

Punct: Abri 122/1200

Nr. Autorizație: 205/2014

cod RAN al sitului: 85065.09

Tipul de sit: 115/11

Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgoviște), George Murătoareanu (UV Târgoviște), Alexandru Radu (DC Dâmbovița), Daniel Vereș (ISER Cluj Napoca), Dan Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Loredana Niță (UV Târgoviște), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Valentin Dumitrașcu (IAB), Horia Ghiță, Doru Bogdan Stroe, Valentin Negoii, Bogdan Niță, Dorin Rus (studenți UV Târgoviște), Iulian Hotinceanu
campania: septembrie 2014

Abri 122/1200 este amplasat în versantul drept al Cheilor Vârghișului, în sectorul terminal al acestora dinspre localitatea Vârghiș, fiind reprezentat de o mică groată amplasată în treimea inferioară a versantului (fig. 1). Situl a fost cercetat sub coordonarea lui I. Deneș în mai multe etape în anii 1989, 1990, 1995 și 1996, dar rezultatele cercetărilor nu au fost încă publicate. Săpătura a afectat cea mai mare parte a depozitului sedimentar din aria adăpostului, dar îndepărtarea acestuia nu a fost efectuată în cursul săpăturilor. Precizăm faptul că cercetarea anterioară nu a abordat și spațiulul grotei (fig. 1, S.1). Obiectivele cercetărilor de anul 2014 au fost degajarea materialului sedimentar din imediata vecinătate a grotei, spațiu delimitat de secțiunile S2 și S3 (fig. 2), și recuperarea integrală a materialului arheologic neidentificat anterior în cursul săpăturii și, în principal, cercetarea pachetelor sedimentare din spațiul grotei – secțiunea S1 (fig. 2), prin dezvelirea *in situ* a materialului antropoc și colectarea de probe necesare stabilirii vârstei locuirii paleolitice. Materialul sedimentar *passim*, rezultat din cercetarea anterioară, a fost recuperat pe adâncimi raportate la punctul unic punct zero stabilit de noi, pe principiul că depunerea sa a fost efectuată în ordinea decopertării. În aria grotei săpătura arheologică a fost efectuată în pase mecanice de dimensiuni variabile, adaptate în funcție de densitatea materialului. Acesta a fost introdus în baza de date a proiectului de cercetare prin raportarea la trei coordonate (x, y, z). Întregul sediment rezultat în urma săpăturii, *passim* și *in situ*, a fost trecut prin site cu dimensiuni variabile în vederea recuperării integrale a materialului arheologic.

Colecția litică recuperată din sedimentele afectate de cercetarea anterioară este alcătuită din 561 piese, cu precizarea faptului că acestea provin din afara unui context stratigrafic cert. În spațiul grotei au fost identificate *in situ* 43 de piese; aceste artefacte provenind dintr-un sector al adăpostului neafectat de cercetări anterioare, dar vor fi prezentate pe măsură ce colecția se va îmbogăți prin cercetările viitoare. Piese din categoria *passim* (tabel 1) provin din pachetele sedimentare cercetate de I. Deneș în campaniile din anii 1995 și 1996, după cum rezultă din planul de săpături la care am avut acces.

Cheile Vârghișului, Abri 122/1200, eșantion litic 2014 (*passim*)

Materie primă	Categorii de produse de debitaj				
	Așchii	Lame	Nuclee	Piese rețușate	Fragm. indet.
Cuarțit	188	39	14	1	33
Gresie	107	13	2	-	1
Silex/jasp (?)	90	3	3	2	12
Altele	41	2	1	1	8

Nucleele sunt, în general, globulare, epuizate sau fragmentate, de dimensiuni reduse, cu suprafețe corticale rotunjite sau suprafețe de fractură opuse celor de debitaj. Acestea din urmă poartă negative de desprindere aparținând așchiilor. Una din piesele de cuarț poate fi definită ca o așchie-nucleu de tip Kombewa – cele două fețe ale suportului prezintă două negative de așchii, a căror desprindere a fost inițiată din talonul așchiei-nucleu. Suporturile aparțin, majoritar, etapei de *plein débitage* și sunt dominate de așchii fragmentate, cu taloane fațetate sau netede și mici desprinderi accidentale la nivelul bulbului de percuție. În câteva cazuri, morfologia așchiilor pare să indice desfășurarea debitajului de tip *Levallois*. Piesele retușate sunt reprezentate de o așchie cu retușă inversă, parțială, din calcar fin, crem-gălbui, un vârf distal, din cuarț, retușat bifacial și două vârfuri bifaciale din silex (fig. 3/a, b, 4/a, b). Acestea din urmă sunt triunghiulare, cu baza concavă sau oblică și ușor asimetrice, fie datorită unor desprinderi *reflechies*, fie datorită întreruperii fasonării bifaciale.

În asociație cu materialul litic din spațiul grotii au fost identificate trei piese din materiale dure de origine animală cu o evidentă morfologie de vârf. Analiza preliminară a acestora a confirmat faptul că două dintre acestea au fost utilizate. La o primă piesă, (fig. 5/a, b) pentru a se crea morfologia de vârf, au mai fost date două mici lovituri, rezultând un vârf cu laturi concave. Nu a intervenit nici-o operație de fasonaj și datorită proprietăților osului de a se fractura într-un mod adecvat utilizării. Printre elementele care ne susțin ipoteza, este faptul că, la nivel median, pe laturile de fractură, se dezvoltă o plajă de uzură și lustru macroscopic, cu o lățime de aproximativ 35 mm, ce evoluează simetric pe laturi, total absentă pe restul osului (care își păstrează o stare brută pe planul de fractură) (fig. 5/e). Noi considerăm că reprezintă zona de frecare cu mâna. De asemenea, extremitatea, prezintă o uzură extinsă pe cca. 5 mm, tradusă la microscop în striuri paralele axei (fig. 5/c, d), destul de regulat dispuse. De asemenea, ea prezintă pierderi de materie primă depresionare, o tocire intensă, cu rotunjire, ceea ce presupune folosirea într-o percuție ușoară. La cel de al doilea fragment (fig. 6/a), nu a intervenit nici un procedeu de prelucrare, fiind folosită în stare brută. Doar la nivelul extremității pare să se dezvolte o uzură bilaterală, ușor asimetrică, extinsă pe 3 mm, pe o latură și pe 2,6 mm, pe cealaltă. Extremitatea este puternic rotunjită pe *fil du tranchant* (fig. 6/b) și ilustrează la microscop striuri dispuse longitudinal cu axa piesei (fig. 6/c). Pare să fi fost folosită într-o acțiune de răcire, probabil, folosindu-se alternativ ambele fețe.

La o analiză preliminară materialul faunistic recuperat, atât în regim *passim*, cât și din depozit sedimentar nederanjat din spațiul grotii (fig. 7, a, b), prezintă un grad de fosilizare uniform și pare să constituie rezultatul unei acumulări de natură antropică. Ansamblul reflectă o bună reprezentativitate a scheletului, deoarece include fragmente anatomice variate, de la falange, la dentiție și oase ale craniului. Au fost identificate resturi provenind de la erbivore de talie mare (*Bos/Bison*) și medie (*Capra*), canide (*Canis lupus*) și urs (*Ursus spelaeus*). Dintre resturile culinare, comunitatea pare să fi recuperat, într-un mod oportun, diferite fragmente desprinse din peretele diafizar al unor oase lungi, probabil de erbivor, din care au fost realizate utilajele descrise anterior. Astfel, am putut identifica două astfel de fragmente, rezultate dintr-o acțiune de percuție, probabil pentru extragerea măduvei.

Din contextul *in situ* al grotii au fost recuperate probe OSL și mostre de cărbune și os necesare datării radiocarbon.

În acest stadiu al cercetării arheologice și analizei preliminare a materialului colectat putem accepta existența a două etape de locuire atribuite paleoliticului mijlociu în aria adăpostului și a grotii din partea sa terminală. Nivelul superior a fost afectat de săpătura anterioară, după cum ne indică procentul ridicat de utilaje litice recuperate din materialul excavat.

Abstract:

In this phase of the archaeological research and of the preliminary analysis of the material collected from *Abri 122/1200* we can overtly talk about the existence of two stages of habitation during The Middle Paleolithic in the area containing the shelter and the ending side of the cave.

The superior level has been affected by the previous digging, as indicated by the high percentage of the stone equipment recovered from the excavated material. From the actual context of the cave have been sampled OSL evidence and coal and bone necessary to the radiocarbon ageing measurement.

94. Alba Iulia, jud. Alba

Punct: Izvorul Împăratului

Nr. Autorizație preventivă: 148/2014

Cod RAN: 1026.10.

Responsabil științific: Aurel Dragotă (ULBS). Colectiv științific: Gabriel Tiberiu Rustoiu (MNUAI), Matei Drîmbărean (DJCCPCN Alba), Valentin Deleanu (Alba Iulia); Studenți/masteranzi: Boca Petru, Oprișan Nicoleta, Mărginean Horia, Cîmpean Victor, Mailat Damaris, Sima Mihai-Alexandru, Schönthaler Alexandru Iosif Nicolae, Runcan Bogdan, Ghirbomean Raluca Elena, Lungu Sabina Teodora, Tudor Evi Ieronim, Nobil Ioana Livia, Almajanu Andreea, Merca Diana Alexandra, Dumitru Roxana Daniela (ULBS).

Punctul *Izvorul Împăratului (Crăuta)* se află pe a doua terasă a Mureșului, pe partea dreaptă a DJ 107 A (Alba Iulia-Picliș). Investigațiile arheologice realizate de către M. Blăjan între anii 2001-2007 au permis dezvelirea a 211 morminte de înhumăție, datate pe baza elementelor de rit și ritual funerar în secolele X-XI¹¹⁶. Cercetările din anul 2014 au urmărit întinderea necropolei și racordarea la vechile cercetări efectuate pe terenul privat al Fundației Universitare AISTEDA. În acest sens, în perioada 11. VII.- 29. VII. 2014, au fost deschise opt unități de cercetare (S. 1-S. 8) cu dimensiuni diferite și casele aferente. Sondele efectuate la baza terasei, au evidențiat urme ale unor complexe preistorice sumar conturate din cauza unor lucrări mecanice anterioare.

Pe terasa a doua s-au identificat opt morminte, orientate cu o singură excepție (M. 1) pe axul E-V (craniul). Defuncții (adult și copii) au fost depuși în gropi simple sau bordate cu material tegular, piatră și calcar (M. 5, M. 8, M. 9).

În ceea ce privește poziția antebrațelor se cunosc câteva variante: dreptul pe abdomen sau bazin și stângul pe lângă corp

¹¹⁶ Blăjan 2002, p. 33; Blăjan 2006 a, p. 70-72; Blăjan 2006 b, p. 53-56; Blăjan 2006 c, p. 427-433; Blăjan 2007 a, p. 243-249; Blăjan 2007 b, p. 54-57; Blăjan 2010, p. 272-278.

(M. 2, M. 4), ambele pe lângă corp (M. 5, M. 7, M. 9) bazin (M. 8) sau pe abdomen (M. 6).

Ofranda de ou a fost depusă în stânga bazinului (M. 2), între gambe (M. 4) și stânga humerusului (M. 9).

Inventarul funerar se compune din: podoabe (inel pentru deget din bandă/lamelă de bronz, inele de buclă, brățări torsadate, mărga), piese de uz casnic (cuțit), armament și accesorii (săgeți, resturi de la armătura tolbei, cataramă Kecel, distribuitoare de curele).

Vasele ceramice au fost depuse în dreapta abdomenului (M. 5) și stânga craniului (M. 9). Unul dintre vase, descoperit în stare fragmentară, a fost ornamentat cu incizii distanțate. Poziția de depunere, dimensiunea și decorul vaselor au analogii în a doua jumătate a secolului X, în necropolele de la Alba Iulia-*Str. Brîndușei*, *Stația de Salvare*, *Picliș-La Izvoare*, ș.a.m.d. În secolul al X-lea, în necropolele de la Alba Iulia, vasul ceramic a fost depus întotdeauna într-un singur exemplar în următoarele poziții anatomice:

- a.) la călcâiul drept/zona de articulare oasele gambei cu laba piciorului;
 - b.) lângă laba piciorului stâng;
 - c.) stânga craniului, deasupra humerusului;
 - d.) dreapta craniului;
 - e.) între gambe;
 - f.) dreapta bazinului;
 - g.) în stânga abdomenului;
 - h.) lângă femurul stâng;
 - i.) la gamba stângă;
- Ceramica este ornamentată destul de frecvent cu:
- a.) incizii liniare dese/distanțate, trasate din zona umerilor spre partea inferioară;
 - b.) două linii în val pe umeri, ce suprapun incizii liniare;
 - c.) linii în val, trasate la partea superioară;
 - d.) ornamente piezișe la partea superioară, ce suprapun incizii liniare distanțate;

Înălțimea acestor vase este cuprinsă între 7, 4 cm-11, 5 cm, diametrul gurii 9 cm-10, 8 cm și al bazei între 4 cm-7 cm.

Destul de frecvent, mormintele cu ceramică au fost amenajate (bordate) parțial cu calcar și tegule romane reutilizate. Ceramica a fost depusă atât în morminte de copii, cât și de adulți (femei și bărbați/războinici) în asociere și cu alte ofrande (ou, resturi de cabalină).

Între alte amenajări se remarcă un complex roman din care s-a recuperat ceramică, oase și cărămizi (S. 6) și groapa menajeră romană/postromană peste care a fost depus M.8, foarte consistentă în resturi de cărbune, vase ceramice întregibile, bucăți mari de chirpic cu amprente de nuiel și urme de ouă. Destul de frecvent, în apropierea vasului ceramic la câțiva cm se afla depusă și ofranda de ou.

Inelele 13 G ce apar între unu și cinci exemplare/mormânt au fost realizate din sârmă de argint. Acestea au corespondențe în orizontul de secol X din cimitirele de la Alba Iulia-*Stația de Salvare*, *Str. Brîndușei* și *Picliș-La Izvoare*.

Brățara 5 Giesler se combină cu un exemplar torsadat cu bucle (M.7) și inele 13 Giesler. Această asociere de brățări s-a întâlnit și în necropolele de la Galanta-*Papföld*/M. 13¹¹⁷, Nitra-*Zobor*/M. 38¹¹⁸ și Malé Kosihy/M. 489¹¹⁹. Brățări torsadate cu

capetele în formă de bucle s-au identificat în spațiul Slovaciei la Bešeňov/M. 79¹²⁰, Bánov/M. 25¹²¹, Čakajovce/M. 124¹²², M. 258¹²³, M. 475¹²⁴, M. 651¹²⁵, Malé Kosihy/M. 231¹²⁶, M. 269¹²⁷, M. 272¹²⁸, Pol'ny Kesov¹²⁹ și Skačany¹³⁰. În spațiul Voivodinei, se remarcă câteva exemplare în descoperirile de la Bočar¹³¹ și Banatsko Arandelovo¹³². Cele mai numeroase descoperiri se cunosc din arealul Ungariei, atât din perspectiva numărului de piese cât și al necropolelor în care s-au identificat: Aldebrő – *Mocsáros*/M. 7¹³³, Dunaszekcső¹³⁴, Eperjes M. 4¹³⁵, Kistokaj-*Homokbánya*/M. 45¹³⁶, Kál-Legelő/M. 35¹³⁷, Homokmégy-*Halom* /M. 8¹³⁸, Letkés II/M. 89¹³⁹, Pílin-*Sírmányhegy*/M. 75¹⁴⁰, Szentes-*Szentlászló*/M. 48¹⁴¹ și Szob-*Kiserdő*/M. 37¹⁴².

Brățările cu bucle se combină cu artefacte variate: cercei Saltovo, medalioane pentru păr, inele cu pentagramă, ceramică, aplici rombice, mărga și scoici kauri, zăbale, scărițe de călărie, monedă vest-europeană și formele 1, 2, I-II, 4, 10, 11 a-b, 13, 17 a, 19, 36 și 37 Giesler¹⁴³.

Acest gen de brățări au fost realizate prin torsadarea a trei sârme de bronz și au fost datate în ultimele trei decenii ale secolului X. Ele dispar din inventarele funerare cel mai târziu la începutul secolului al XI-lea.

Cuțitul descoperit în M. 8 are analogii și în alte necropole din secolul X de la Alba Iulia-*Stația de Salvare* și *str. Brîndușei*, unde se combină frecvent cu amnar și cremene. Poziția anatomică de depunere este diferită:

- a.) lângă craniu;
- b.) deasupra umărului drept;
- c.) lângă șoldul stâng;
- d.) pe partea stângă a abdomenului;
- e.) zona bazinului;
- f.) între gambe;

Armături/resturi metalice de la tolba se cunosc din necropolele de secol X de la Biharia-*Dealul Șumuleu*/M. 6¹⁴⁴ și Vârșand-*Movila dintre viii*/M. 7¹⁴⁵

¹²⁰ Nevizánsky 1979, p. 382, 392, Pl. VII/2, 4.

¹²¹ Točík 1968, p. 14, Pl. V/14; Kiss 1985, p. 316; Točík 1987, p. 211, Fig. 14/17.

¹²² Rejholcová 1995, p. 14sq, 79, Pl. XXIX/6-7.

¹²³ Rejholcová 1995, p. 28, Pl. XLV/5.

¹²⁴ Rejholcová 1995, p. 52, Pl. LXXVII/5.

¹²⁵ Rejholcová 1995, p. 73, 79, Pl. CIV/14.

¹²⁶ Hanuliak 1994, p. 128, Pl. XLVIII A/3.

¹²⁷ Hanuliak 1994, p. 130, Pl. LV A/4.

¹²⁸ Hanuliak 1994, p. 130, Pl. LVI C/2.

¹²⁹ Točík 1992, p. 157, Fig. 99/1.

¹³⁰ Nevizánsky 2011, p. 165, Fig. 12/2.

¹³¹ Kiss 1985, p. 316; Stanojev 1989, p. 33, Fig. 83.

¹³² Tömörkény 1904, p. 266, Fig. C/6; Kiss 1985, p. 316; Stanojev 1989, p. 15, Fig. 35; Kovács 1991-92, p. 45, 48, Fig. 8/99, 10/130, 11/142.

¹³³ Révész 2008, p. 20, Pl. 1/3-4.

¹³⁴ Hampel 1905, p. 113sq, Pl. 53/1; Kiss 1983, Fig. 22/4; Kiss 1985, p. 316.

¹³⁵ Kiss 1985, p. 316; Bálint 1991, p. 59, Pl. XV/27-28.

¹³⁶ Végh 1993, p. 57, Fig. 18/7.

¹³⁷ Füredi 2003, p. 337, Fig. 5; Révész 2008, p., Pl. 54/17.

¹³⁸ Fodor 1996, p. 314, Fig. 5.

¹³⁹ Bakay 1978, p. 118, Pl. LV/2.

¹⁴⁰ Hampel 1907, p. 184, Pl. 71/1; Kiss 1985, p. 317.

¹⁴¹ Széll 1941, p. 235, Pl. IV/24; Kiss 1985, p. 318.

¹⁴² Bakay 1978, p. 27, Pl. X/7.

¹⁴³ Dragotă 2015, mss.

¹⁴⁴ Cosma 2001, p. 518, Fig. 9/6-7, 9, 11-13, 17.

¹¹⁷ Točík 1992, p. 147, Fig. 97/1.

¹¹⁸ Čaplovič 1954, p. 12, Pl. IX/4; Kiss 1985, p. 316.

¹¹⁹ Hanuliak 1994, p. 137, Pl. XC/2.

Distribuitoarele de curele identificate în M. 8 erau componente ale unei tolbe depuse în zona membrului inferior drept. Din păcate, armătura din fier a tolbei a fost extrem de precară. În secolul al X-lea, asemenea piese erau utilizate la harnașamentul calului dar și la curelele de la tolbă.

Separatoarele de curele realizate din bronz, apar între 1-3 exemplare/mormânt și au diametrul cuprins între 2, 7-4 cm. Ele se combină uneori în morminte cu ofrandă de cal depusă lângă membrul inferior stâng (Karos/M. 16, Tiszavasvári-Aranykerti tábla/M. 7, Vârșand-Movila dintre viii/M. 33) și cu artefacte diverse: amnare, cremene, cuțite, centură cu aplici, catarama Kecel și dreptunghiulare, sabie, spadă, vârfuri de săgeți, tolbe, plăci din os de la arc, zăbale, scărițe de călărie, mărgelă, inele 13 și cercei 38 a Giesler.

Piese asemănătoare ca formă dar cu diferențe în privința elementului central, apar în colecțiile Muzeului din Belgrad¹⁴⁵ sau în descoperirile de la Alba Iulia- *Stația de Salvare*¹⁴⁷, Vârșand-Movila dintre viii/M. 33¹⁴⁸, Budaörs-Tűzkőhegyrőlt¹⁴⁹, Csanytelek-Díltor/M. 10¹⁵⁰, Dolný Peter II/M. 61¹⁵¹, M. 64¹⁵², Karos, Kiskunfélegyháza-Izsáki út-Határdomb¹⁵³, Komárno¹⁵⁴, Košúty¹⁵⁵, Szabolcs-Vontatőpart/M. 9¹⁵⁶, Nagykörű¹⁵⁷, Sárrétudvari-Hizófdőld/M. 106¹⁵⁸, M. 258¹⁵⁹, Sárrétudvari-Poroshalom/M. 216¹⁶⁰, Szécsény- Pórpást¹⁶¹, Tiszavasvári-Aranykerti tábla/M. 7¹⁶² și Vörs-Papkert- B/ M. 561¹⁶³. Catarama de tip Kecel (M. 8) a fost descoperită lângă gamba dreaptă a defunctului, fapt ce ne permite să o considerăm ca un accesoriu al tolbei de săgeți. După forma plății, decorul linear și adâncitura marcată pentru vârful spinelui, se poate plasa/incadra în tipul C Révész, prezent la finalul secolului X și începutul secolului XI în mormintele păturii mijlocii. Piese cu asemenea caracteristici s-au descoperit la Hódmezővásárhely-Gorzsá/M. 65 și Letkés-Tégláégető I/M. 76.¹⁶⁴

Ofranda de ouă este întâlnită la orizonturi cronologice și medii culturale diferite, în lumea germanică, slavă, avară și maghiară. Depunerea ofrandei de ouă între gambe se remarcă în secolele VII-VIII la Radvaň nad Dunajom/M. 29¹⁶⁵, M. 99¹⁶⁶ dar și în necropole din secolele X-XI: Malé Kosiň/M. 200¹⁶⁷, Majš/M.

11¹⁶⁸ și Ptuj/M. 385.¹⁶⁹ Celelalte poziții anatomice de depunere au analogii în necropolele de la Majš/M. 224¹⁷⁰, M. 33, M. 53¹⁷¹ și Szeged- Kiskundorozsma/M. 701.¹⁷²

Situația observată la Izvorul Împăratului, atât din perspectiva numărului de ouă dar și al poziției anatomice de depunere are similitudini și în alte necropole: *Str. Brîndușei, Stația de Salvare* și *Picliș-La Izvoare*. În spațiul Transilvaniei, ofranda de ouă apare în următoarele poziții anatomice:

- în apropierea sau în interiorul vaselor ceramice;
- între gambe;
- în zona axilei, pe stânga sau dreapta;
- în zona craniului (situații mai rare);
- deasupra bazinului, pe partea stângă/dreaptă interior;
- în zona gambei stângi, în apropierea unui vas ceramic;
- la membrul inferior stâng/pe exterior și aproape de articulația femurului cu oasele gambei;
- aproape de falangele de la membrul inferior stâng;
- la membrul inferior stâng/zona de articulare gambă și laba piciorului în exterior sau în zona oaselor metatarsiene;
- pe rotula stângă și deasupra bazinului pe partea dreaptă;

În funcție de numărul de ouă depuse și de poziție, obiceiul poate fi perceput ca având o dublă semnificație: o nouă viață/renaștere dar și ofrandă alimentară¹⁷³.

Elementele de rit și ritual funerar pledează pentru o datare a acestor descoperiri în a doua jumătate a secolului al X-lea. Complexitatea acestui sit, o adevărată „cheie” pentru istoria politică și religioasă a Transilvaniei, ne permite să luăm în considerare două ipoteze: a. funcționarea necropolei s-ar afla în conexiune cu una dintre comunitățile etnice existente în zonă la cumpăna dintre milenii; b. prima și singura necropolă utilizată indiferent de etnie ce are ca numitor comun creștinismul, sau mai exact revitalizarea lui prin intermediul misiunii bizantine conduse de Hierotheus.

Bibliografie

ArchErt - Archeologiai Értésítő, Budapest.

AAASH – Acta Archaeologica Academię Scientiarum Hungaricę, Budapest.

BMMK- A Békés Megyei Múzeumok Közleményei.

FoIArch - Folia Archaeologica, Budapest.

HOMÉ- A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, Miskolc.

MFME- StudArch- Mora Ferencz Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica, Szeged.

SlovArch - Slovenská Archeológia, Nitra.

Ziridava- Complexul Muzeal Arad, Arad.

Bakay 1978. K. Bakay , Honfoglalás – és államalapítás – kori temetők az Ipoly mentén, în: StudCom 6, Szentendre, 1978.

Bálint 1991. Cs. Bálint, Súdungarn im 10. Jahrhundert, Budapest, 1991.

¹⁶⁸ Kiss 1983, p. 77.

¹⁶⁹ Korošec 1999, p. 27, 131, Pl. 39/13.

¹⁷⁰ Kiss 1983, p. 91.

¹⁷¹ Kiss 1983, p. 80.

¹⁷² Lőrinczy-Türk 2011, p. 425sq, Fig. 29/7.

¹⁷³ Dragotă 2014, p. 183-192.

¹⁴⁵ Popescu 1956, p. 90, Fig. 81/5-6. Resturile metalice s-au descoperit la umărul și șoldul drept, în asociere cu două plăcuțe de os de la arc, având capetele decorate cu incizii neregulate.

¹⁴⁶ Bálint 1991, Pl. XXXIII a/23-24.

¹⁴⁷ Ciugudean 1996, p. 14, Fig. 56; Ciugudean-Pinter-Rustoiu 2006, p. 31, Fig. 62.

¹⁴⁸ Popescu 1956, p. 92, Fig. 84/3.

¹⁴⁹ Irásné 1992, p. 96, 100, Fig. 2/16-20; 7.

¹⁵⁰ Széll 1941, p. 246, Pl. IX B/25.

¹⁵¹ Točík 1968, p. 22sq, Pl. XIII/17, 23-24.

¹⁵² Točík 1968, p. 23, Pl. XX/23-24.

¹⁵³ Fodor 1996, p. 329sq, Fig. 2.

¹⁵⁴ Točík 1968, p. 32, Pl. XX/41.

¹⁵⁵ Točík 1968, p. 32, Pl. XXI/13; Chropovský 1955, p. 264-275.

¹⁵⁶ Fodor 1976, p. 371-382, Fig. 2; 3/2-3.

¹⁵⁷ Fodor 1996, p. 244, Fig. 2; Hampel 1905, p. 556sq, Pl. 385/6.

¹⁵⁸ Fodor 1996, p. 264, Fig. 12; Nepper 2002, p. 315, Pl. 265/1-3.

¹⁵⁹ Fodor 1996, p. 273, Fig. 40; Nepper 2002, p. 350, Pl. 331/1.

¹⁶⁰ Nepper 2002, p. 395-398, Pl. 352/8.

¹⁶¹ Patay 1957, p. 64, Fig. 6.

¹⁶² Tóth 2014, p. 138, Pl. 97/4-5.

¹⁶³ Költő 1993; Fodor 1996, p. 378, Fig. 1.

¹⁶⁴ Révész 1987, p. 272, Fig. 1/3; 6/3; Bakay 1978, p. 89, Pl. XLI/12.

¹⁶⁵ Točík 1992, p. 32.

¹⁶⁶ Točík 1992, p. 47.

¹⁶⁷ Hanuliak 1994, p. 127, Pl. XLII-C.

- Blăjan 2002.** M. Blăjan, *Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Izvorul Împăratului. Cod sit: 1026.13. Campania 2001*, în: CCA ..., 2006, p. 33.
- Blăjan 2006 a.** M. Blăjan, *Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Izvorul Împăratului. Cod sit: 1026.13. Campania 2005. Autorizație de cercetare sistematică nr. 6/2005*, în: CCA XL, 2006, p. 70-72.
- Blăjan 2006 b.** M. Blăjan, *Alba Iulia- Izvorul Împăratului*, în: *Simpozionul Internațional Habitat-Religie-Etnicitate: Descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania/Habitat-Religion-Ethnicity: 9th-11th Century Archaeological Finds in Transylvania. Catalog de expoziție/Exhibition Catalogue*. Coordonatori: H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, G. T. Rustoiu, Editura Altip, Alba Iulia, 2006, p. 53-56.
- Blăjan 2006 c.** M. Blăjan, *Descoperiri paleocreștine în bazinul mijlociu al Mureșului (sec. II-X)*, în: *Discobolul nr. 100-101-102 (105-106-107), aprilie-mai-iunie 2006*, p. 427-433.
- Blăjan 2007 a.** M. Blăjan, *Descoperiri paleocreștine în bazinul mijlociu al Mureșului (sec. II-X)*, în: (Editori: Avram Cristea, Jan Nicoale) *Creștinismul popular între teologie și etnologie*, Editura Reintregirea, Alba Iulia, 2007, p. 243-249.
- Blăjan 2007 b.** M. Blăjan, *Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Izvorul Împăratului. Cod sit: 1026.13. Campania 2006. Autorizație de cercetare sistematică nr. 5/2006*, în: CCA XLI, 2007, p. 54-57.
- Blăjan 2010.** M. Blăjan, *Descoperiri paleocreștine în bazinul mijlociu al Mureșului (sec. II-X)*, în: *Sfântul Ierotei. Episcop de Alba Iulia (sec. X)*, Editura Reintregirea, Alba Iulia, 2010 (editori: Ioan-Aurel Pop, Jan Nicolae, Ovidiu Panaite), p. 272-278.
- Čaplovič 1954.** P. Čaplovič, *Slovanské pohrebište v Nitre pod Zoborom*, în: *SlovArch* 1954, p. 5-50.
- Chropovský 1955.** B. Chropovský, *Výskum staromadarského pohrebišta v Košútoch okr. Galanta*, în: *SlovArch* III, 1955, p. 264-275.
- Ciugudean 1996.** H. Ciugudean, *Anul 1000 la Alba Iulia. Între istorie și arheologie. Catalogul expoziției*, Alba Iulia, 1996.
- Ciugudean-Pinter-Rustoiu 2006.** *Simpozionul Internațional Habitat-Religie-Etnicitate: Descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania/Habitat-Religion-Ethnicity: 9th-11th Century Archaeological Finds in Transylvania. Catalog de expoziție/Exhibition Catalogue*. Coordonatori: H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, G. T. Rustoiu, Editura Altip, Alba Iulia, 2006.
- Dragotă 2014.** A. Dragotă, *Eggs as Offerings in Tenth-Eleventh Century Necropolises*, în: *Ziridava* 28, 2014, p. 183-192.
- Dragotă 2015.** A. Dragotă, *Brățări cu extremitățile în formă de bucle (sec. X-XI)*, în mss (2015).
- Fodor 1976.** I. Fodor, *Vorbericht über die Ausgrabungen am Szabolcs- Vontatópart und in Szabolcs-Kisfalud*, în: *AAASH* 28, 1976, p. 371-382.
- Fodor 1996.** I. Fodor, *A honfoglaló magyarság*, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1996.
- Füredi 2003.** Á. Füredi, *Honfoglalás kori temető Kálon/Cemetery in Kál from the age of the Hungarian conquest*, în: *BMMK* 24-25/2003, p. 331-351.
- Hampel 1905.** J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, I-III, 1905.
- Hampel 1907.** J. Hampel, *Újabb tanulmányok a honfoglalási kor emlékeiről/Neuere Studien über die Denkmäler der Landnahmezeit*, Budapest, 1907.
- Hanuliak 1994.** M. Hanuliak, *Malé Kosihy. Pohrebisko z 10. - 11. storočia. Materialia Archaeologica Slovaca*, Tomus XII, Nitra, 1994.
- Irásné 1992.** Irásné M. K., *Honfoglalás kori leletk Budaörs-Tűzkőhegyről/ Les trouvailles de l'époque de la conquête hongroise du Mont Tűzkőhegy de Budaörs*, în: *Budapest Régiségei* XXIX, Budapest, 1992, p. 95-107.
- Kiss 1985.** A. Kiss, *Studien zur Archäologie der Ungarn im 10. und 11. Jahrhundert*, în: *Die Bayern und ihre Nachbarn*, Wien, 1985.
- Kiss 1983.** A. Kiss, *Baranya megye X-XI. századi sírleletei./Grabfunde aus dem 10 und 11 Jahrhundert im komitat Baranya (Ungarn)*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983.
- Költő 1993.** L. Költő, *Honfoglalás kori tegezes sír Vörsön/Ein Landnahmezeitlicher köcher in Vörs*, în: *HOMÉ* XXX-XXXII/2, 1993.
- Kovács 1991-1992.** L. Kovács, *A Móra Ferenc Múzeum néhány régi, 10-11. századi leletanyagáról: Oroszlámos, Horgos, Majdán, Rábé (Csóka)*, în: *MFME* 1991/92-1, Szeged, p. 37-74.
- Lőrinczy-Türk 2011.** G. Lőrinczy, A. Türk, *10. századi temető Szeged- Kiskundorozsma, Hosszúhátról. Újabb adatok a Maros-Torkolat Duna-Tisza közti oldalának 10. századi településtörténetéhez /Gräberfeld des 10. Jh. in Szeged-Kiskundorozsma, Hosszúhát. Ergebnisse zur siedlungsgeschichte des 10. Jh. der region zwischen Donau und Theiß gegenüber der Maros-Mündung*, în: *MFME-Studia Archaeologica* XII, 2011, p. 419-479.
- Nepper 2002.** M. Ibolya Nepper, *Hajdú-Bihar megye 10-11. századi sírleletei, I-II*, Budapest-Debrecen, 2002.
- Patay 1957.** P. Patay, *Adatok a Nógrádi dombvidék X-XI. századi településtörténetéhez*, în: *ArchÉrt* 84/1, 1957, p. 59-66.
- Popescu 1956.** D. Popescu, *Cercetări arheologice în Transilvania*, Editura Academiei R. P. R., București, 1956.
- Rejholcová 1995.** M. Rejholcová, *Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie)*. Katalóg Archeologicky ústav Slovenskej akadémie vied, Nitra, 1995. *Archaeologica Slovaca Monographiae*, Tomus XV, 1995.
- Rejholcová 1995.** M. Rejholcová, *Das Gräberfeld von Čakajovce (9.-12. Jahrhundert)*. *Analys.* Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra, Nitra-Budapest, 1995.
- Révész 1987.** L. Révész, *Lyraförmige schnallen in dem Karpatenbecken*, în: *AAASH* XXXIX/3-4, 1987, p. 257-285.
- Révész 2008.** L. Révész, *Heves megye 10-11. századi temetői/Die Gräberfelder des Komitates Heves im 10.-11. Jahrhundert*, Budapest, 2008.
- Stanojev 1989.** N. Stanojev, *Nekropole X-XV veka u Voivodini*, Novi Sad, 1989.
- Széll 1941.** M. Széll, *XI. századi temetők Szentés környékén. / Les cimetières du XI ème siècle aux environs de Szentés*, în: *FolArch* III - IV, 1941, p. 231-267.
- Tömörkény 1904.** I. Tömörkény, *Oroszlámosi leletekről és ásatás a körös-éri iskolánál*, în: *ArchÉrt* 24, 1904, p. 263-271.

Tóth 2014. A.Tóth, *A Nyíri mezőség a 10-11. században*, Szeged, 2014.

Végh 1993. K. Végh, *A Kistokaji honfoglalás kori temető/ Bestattungsort aus der Zeit der Landnahme is Kistokaj*, în: *HOMÉ* XXX-XXXI, Miskolc, 1993, p. 53-103.

95. Autostrada Lugoj-Deva, Lot 2. Nemeșești-Sit 6, Km 50+050-50+150

Nr. Autorizație preventivă: 146/2014

Cod RAN: 157656.01

Cod sit: 14, 143

Cod epocă: 1

Localizarea sitului: localitatea Nemeșești, comuna Margina (jud. Timiș)

Colectiv de cercetare: Horea Pop (responsabil de șantier, MJIA Zalău), Diana Iegăr (MJ Satu Mare), Zoltan Kadasi (MJ Satu Mare), Viorel Ștefan Georgescu (SC Vanderlay), Ioan Bejinariu (MJIA Zalău), Dan Băcuț-Crișan (MJIA Zalău)

Perioada de desfășurare a campaniei: 12 iunie 2014 - 18 iunie 2014

Scurtă prezentare: Descriere tehnică: au fost trasate 5 unități de cercetare. Decopertarea solului vegetal s-a realizat mecanizat. Complexele conturate au fost cercetate manual. S-au realizat fotografii, desene și fișe pentru fiecare complex cercetat. Rezultate: cercetarea arheologică preventivă de la Nemeșești din anul 2014 a constatat în decopertarea sitului 6 identificat în urma lucrărilor de diagnostic arheologic care au precedat cercetarea preventivă. În majoritatea suprafețelor trasate adâncimea la care a apărut sterilul (argila maronie) a fost de max. 0,5 m. În întreaga suprafață trasată au apărut doar 19 complexe arheologice, amenajate la periferia sitului identificat.

Istoricul cercetărilor: Localitatea Margina este atestată documentar din anul 1365, dar este amintită încă înainte de 1300 ca reședință a unui district românesc aparținând de Comitatul Hunedoara și, mai apoi, de Comitatul Timiș. Comuna Margina are în componență nouă localități aparținătoare pe care le amintim în ordinea atestării lor documentare: Sintești - atestat documentar din anul 1511; Breazova - atestată documentar din anul 1596; Coșteul de Sus - atestat documentar din anul 1548; Groși - atestat documentar din anul 1508; Zorani - atestat documentar din anul 1507; Nemeșești - atestat documentar din anul 1424; Coșevița - atestată documentar din anul 1540; Bulza - atestată documentar din anul 1598. Porțiunea kilometrilor 27+620 - 56+220 a viitoarei autostrăzi Lugoj-Deva a fost investigată, în lunile februarie-martie a acestui an, prin cercetări de suprafață (periegeze) și diagnostic arheologic intruziv, de un colectiv de arheologi de la Muzeul Banatului și Castelul Corvineștilor din Hunedoara. Scopul acestor cercetări a fost identificarea vestigiilor arheologice în vederea elaborării unei strategii pentru realizarea cercetărilor arheologice preventive pe tronsonul km 27+620 - 56+220 al viitoarei autostrăzi. În urma acestor cercetări de suprafață, în câteva puncte au fost descoperite fragmente ceramice databile din eneoliticul final (cultura Coțofeni) epoca bronzului (grupul cultural Balta Sărată), perioada hallstattiană și epoca medievală târzie/modernă (sec. XVII-XVIII). Pe lângă acestea au mai fost descoperite materiale sporadice care nu aparțin unor locuri aflate pe tronsonul cercetat ci, foarte probabil,

au fost vehiculate de pe dealurile din apropiere, unde s-ar putea situa așezările.

Campania anului 2014: cercetarea arheologică preventivă de la Nemeșești sit 6 a constatat în trasarea mecanizată a 4 unități de cercetare cu scopul de a verifica toate suprafețele din cei 5.604 mp propuși pentru descărcare de sarcină arheologică. Din punct de vedere stratigrafic, situația sitului în acest sector nu este complexă. În majoritatea suprafețelor trasate adâncimea la care a apărut sterilul (argila maronie) a fost de max. 0,5 m. Materiale arheologice preistorice au apărut sporadic într-un nivel cenușiu cu pigmentare slabă aflat între humus și steril (-0,20-0,50 m).

Complexele și elementele de inventar.

Complexul nr. 1: tipul complexului: groapă cu resturi menajere; conturat la adâncimea de -0,4 m; adâncimea complexului de 0,18 m; forma în plan neregulată; umplutura formată din sol brun cenușiu deschis cu pigmenți ceramici și cărbune; la sudul complexului sol cenușiu gălbui cu pigmenți roșiatici; dimensiunile complexului: lungime 1,42 m, lățime 0,92 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna, chirpici, piese litice (așchii de silex).

Complexul nr. 2: tipul complexului: groapă cu resturi menajere; conturat la adâncimea de -0,4 m; adâncimea complexului de 0,16 m; forma în plan ovală; umplutura formată din sol brun cenușiu cu pigmenți de cărbune; dimensiunile complexului: lungime 1,28 m, lățime 0,96 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna.

Complexul nr. 3: tipul complexului: groapă cu resturi menajere; conturat la adâncimea de -0,4 m; adâncimea complexului de 0,08 m; forma în plan ovală; umplutura formată din sol brun cenușiu deschis cu pigmenți de cărbune și chirpici; dimensiunile complexului: lungime 1,2 m, lățime 0,52 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: piese litice (așchii de silex).

Complexul nr. 4: tipul complexului: groapă cu resturi menajere; conturat la adâncimea de -0,4 m; adâncimea complexului de 0,34 m; forma în plan neregulată; umplutura formată din sol cenușiu negricios cu cărbune, chirpici, ceramică și cenușă; dimensiunile complexului: lungime 1,54 m, lățime 1,32 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna, piese litice (așchii de silex).

Complexul nr. 5: tipul complexului: groapă cu resturi menajere; conturat la adâncimea de -0,3 m; adâncimea complexului de 0,2 m; forma în plan ovală; umplutura formată din sol brun deschis; dimensiunile complexului: lungime de 2,2 m, lățime de 1,24 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna.

Complexul nr. 6: tipul complexului: groapă de stălp; conturat la adâncimea de -0,48 m; adâncimea complexului de 0,3 m; forma în plan circulară; umplutura formată din sol brun cenușiu deschis cu pigmenți de cărbune; dimensiunile complexului: diametru de 0,48 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna, piese litice (așchii de silex).

Complexul nr. 7: tipul complexului: groapă cu resturi menajere; conturat la adâncimea de -0,3 m; adâncimea complexului de 0,2 m; forma în plan circulară; umplutura formată

din sol brun deschis; dimensiunile complexului: diametru de 0,9 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna.

Complexul nr. 8: tipul complexului: locuință adâncită; conturat la adâncimea de -0,45 m; adâncimea complexului de 0,3m; forma în plan ovală, prezintă amenajări cu lut și pietriș, iar pe latura vestică prezintă o lavită cruțată în lut; umplutura formată din sol negru cu cenușă, ceramică și chirpici; dimensiunile complexului: lungime 4 m, lățime 2,7 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară și întregibilă modelată cu mâna, piese litice (așchii de silex, obsidian și cuarțit). Foarte probabil complexul Cx 12, aflat în vecinătate, este anexă a locuinței Cx 8, probabil groapă de provizii.

Complexul nr. 9: tipul complexului: groapă cu resturi menajere; conturat la adâncimea de -0,3 m; adâncimea complexului de 0,32 m; forma în plan ovală; umplutura formată din sol brun cenușiu deschis cu pigmenți de cărbune; dimensiunile complexului: lungime 1,0 m, lățime 0,82 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna, piese litice (așchii de silex).

Complexul nr. 10: tipul complexului: groapă cu resturi menajere; conturat la adâncimea de -0,3 m; adâncimea complexului de 0,36 m; forma în plan ovală; umplutura formată din sol brun deschis; dimensiunile complexului: lungime 2,28 m, lățime 1,9 m; în complex a fost practică o altă groapă la sud cu diametrul de 0,8 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna, piese litice (așchii de silex).

Complexul nr. 11: tipul complexului: groapă cu resturi menajere sau groapă de scos lutul; conturat la adâncimea de -0,4 m; adâncimea complexului de 0,1 m; forma în plan ovală; umplutura formată din sol cenușiu cu cărbune; dimensiunile complexului: lungime 2,8 m, lățime 2,15 m; În plan apare ca o pată cenușie care în secțiune e reprezentată de doar două mici alveolări; apartenență culturală: probabil cultura Coțofeni, eneolitic târziu; nu prezintă inventar arheologic.

Complexul nr. 12: tipul complexului: groapă cu resturi menajere; conturat la adâncimea de -0,3 m; adâncimea complexului de 0,34 m; forma în plan ovală; umplutura formată din sol brun cenușiu deschis cu cărbune și un strat negricios cu cenușă; dimensiunile complexului: lungime 2,4 m, lățime 2,1 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna, chirpici.

Complexul nr. 13: tipul complexului: groapă-cuptor pentru ars ceramică; conturat la adâncimea de -0,4 m; adâncimea complexului de 0,36 m; forma în plan circulară; Pereții nu au fost amenajați special, dar au ars la roșu; umplutura formată dintr-un strat superior cu arsură roșie din pereții prăbușiți în sol maroniu. Acest strat suprapune un altul negru cu cenușă și lemn ars; dimensiunile complexului: diametru de 0,74 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: lut ars la roșu, lemn ars.

Complexul nr. 14: tipul complexului: groapă de stălp; conturat la adâncimea de -0,4m; adâncimea complexului de 0,3 m; forma în plan circulară; umplutura formată din sol cenușiu cu fragmente ceramice; dimensiunile complexului: diametru de 0,44 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna.

Complexul nr. 15: tipul complexului: groapă de lut; conturat la adâncimea de -0,4m; adâncimea complexului de 0,15-

0,25 m; forma în plan neregulată; umplutura formată din sol cenușiu și maroniu steril; dimensiunile complexului: lungime 4,2 m, lățime 2,62 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna de la o oală în nivelul de conturare.

Complexul nr. 16: tipul complexului: groapă-cuptor pentru ars ceramică; conturat la adâncimea de -0,4 m; adâncimea complexului de 0,46 m; forma în plan circulară; Pereții nu au fost amenajați special, dar au ars la roșu pe o grosime de 4-6 cm mai ales în partea lor superioară; umplutura formată dintr-un strat superior cu arsură roșie din pereții prăbușiți în sol maroniu. Acest strat suprapune un altul negru cu cenușă și lemn ars; dimensiunile complexului: diametru la conturare de 0,62 m, iar la bază de 0,70 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: lut ars la roșu, lemn ars și fragmente ceramice modelate cu mâna disparate.

Complexul nr. 17: tipul complexului: groapă cu resturi menajere; conturat la adâncimea de -0,4 m; adâncimea complexului de 0,1m; forma în plan ovală; umplutura formată din sol brun cenușiu deschis; dimensiunile complexului: lungime 0,86 m, lățime 0,6 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna.

Complexul nr. 18: tipul complexului: groapă-cuptor pentru ars ceramică; conturat la adâncimea de -0,4 m; adâncimea complexului de 0,60 m; forma în plan circulară; Pereții nu au fost amenajați special, dar au ars la roșu la o grosime de 6 cm mai ales în partea superioară; umplutura formată dintr-un strat superior cu arsură roșie din pereții prăbușiți în sol maroniu. Acest strat suprapune un altul negru cu cenușă și lemn ars; dimensiunile complexului: diametru de 0,62 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: lut ars la roșu, lemn ars, ceramică fragmentară modelată cu mâna.

Complexul nr. 19: tipul complexului: groapă de stălp ce face din structura de rezistență a locuinței Cx 8; conturat la adâncimea de -0,4m; adâncimea complexului de 0,42 m; forma în plan circulară; umplutura formată din sol negru cu pigmenți de chirpici, cenușă și arsură; dimensiunile complexului: diametru 0,44 m; apartenență culturală: cultura Coțofeni, eneolitic târziu; inventar arheologic: ceramică fragmentară modelată cu mâna, chirpici, piese litice (așchii de silex).

Materialul arheologic descoperit, puțin și foarte fragmentar, nu permite încadrări cronologice strânse. În general materialul mai bogat a fost descoperit în complexul Cx8.

Până acum, monumentele atribuite purtătorilor culturii Coțofeni din nord-estul Banatului sunt extrem de rare. Din "Peștera cu apă" de la Românești provine un lot de materiale ceramice pe care motivele decorative executate în tehnica împunsăturilor succesive se regăsește masiv, alături de forme caracteristice culturii Kostolac. Aceste descoperiri, completate de altele efectuate în anul 1991 (nepublicate !) sunt caracteristice fazei finale a culturii Coțofeni (Coțofeni III c). Puține fragmente ceramice Coțofeni au fost descoperite și cu ocazia săpăturilor efectuate la Susani, dar acestea sunt caracteristice unei etape foarte timpurii a culturii. Ca atare, posibilitățile de raportare a descoperirilor din situl de la Nemeșești la alte descoperiri Coțofeni din regiune este limitată.

Starea de conservare a materialului ceramic descoperit în complexe Coțofeni cercetate pe acest sit este extrem de precară. În multe cazuri stratul superior al pereților pe care este aplicat

decorul este foarte deteriorat, iar ornamentica nu mai poate fi sesizată. Starea de fragmentare avansată, coroborată cu conservarea precară a resturilor ceramice fac dificil procesul de restaurare. Astfel, în această etapă toate considerațiile pe care le facem se bazează exclusiv pe decorul fragmentelor ceramice. Destul de bine reprezentat este decorul realizat din benzi verticale, late umplute cu hașuri oblice, precum și cel ce constă din incizii lungi, dispuse oblic sau aparent dezordonat pe fragmentele descoperite. Pe un singur fragment ceramic apare decorul realizat în tehnica *împunsăturilor succesive*, iar acesta constituie un indiciu pentru plasarea evoluției, cel puțin a sectorului cercetat al așezării, pe parcursul fazei Coțofeni III, probabil cândva la începutul acestei faze. Până la restaurarea unora dintre recipientele descoperite care să permită o eventuală combinare a formelor cu ornamentica vaselor, spre o datare mai precisă, alte afirmații pot avea un grad ridicat de relativitate. Pe baza puținelor date ^{14}C disponibile pentru descoperirile Coțofeni târzii (Băile Herculane, Ostrovu Corbului, Poiana Ampoiului) evoluția fazei Coțofeni III este plasată, în mare, în prima jumătate a mileniului III î. Chr.

Suprafața cercetată: 3.000 m².

Concluzii: Cercetarea arheologică preventivă de la Nemeșești sit 6 din anul 2014, a constatat în trasarea a 4 unități de cercetare (Suprafața sitului delimitată la diagnostic=3.849 mp; Suprafața propusă pentru descărcare=5.604 mp, iar Suprafața cercetată=3.000 mp) cu scopul de a verifica toată suprafața afectată de proiect.

În principală suprafață trasată, ca și în celelalte, adâncimea la care a apărut sterilul (argila maronie) a fost de max. 0,5m. În prima și cea mai întinsă suprafață decapată mecanic, au apărut 19 complexe arheologice, amenajate la periferia sitului preistoric aparținând perioadei de tranziție spre epoca bronzului (Cultura Coțofeni). Dintre cele 19 complexe 11 sunt gropi cu esturi menajere, 3 gropi pentru arderea recipientelor ceramice, 3 gropi de stâlp, o locuință adâncită și o groapă de scos lut.

96. Autostrada Lugoj-Deva, lot 2, Km. 46+550 – 46+900, sat Margina, com. Margina jud. Timiș *Punct "Dealul Trâmbiței"*

Autorizație de cercetare preventivă nr. 123/2014.

Cod RAN al sitului: 157594.04

Tip de sit: 111, 222.

Încadrare cronologică: 153, 16, 21.

Colectiv: Ioan Bejinariu (responsabil de șantier), Dan Avram Băcuet, Horea Pop, Dan Augustin Deac (Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău), Daniel Vasile Sana, Viorel Ștefan Georgescu, Andrei Heroiu (SC Vanderlay SRL).

Perioada de desfășurare a campaniei: 28.05. – 28.06. 2014.

Localitatea Margina se află în nord-estul județului Timiș, în zona de convergență cu Aradul și Hunedoara, pe cursul superior al Begăi. Situl arheologic care a făcut obiectul cercetărilor cu caracter preventiv de pe acest tronson al Autostrăzii Lugoj-Deva se află la nord-est de sat, pe partea dreaptă a drumului județean care duce spre Nemeșești. Este vorba despre un teren în pantă (*"Dealul Trâmbiței"*), cu o lentă înclinație sudică, la poalele căruia curge un afluent secundar al Begăi. Alte două pâraie cu un debit modest delimitează situl spre sud-vest și sud-est. În decursul timpului anumite porțiuni ale sitului au fost afectate de eroziunea naturală,

iar în anii socialismului de amenajarea pentru agricultură cu scrapere. Situl a fost descoperit în primăvara anului 2014 în contextul evaluării de teren efectuată pe traseul proiectat al autostrăzii.

Cercetarea cu caracter preventiv și-a propus salvarea vestigiilor arheologice apărute pe acest tronson al autostrăzii, precum și înregistrarea, respectiv studierea datelor și artefactelor apărute.

Cercetarea arheologică a stabilit că intensitatea locuirii și implicit densitatea complexelor arheologice diferă pe suprafața cercetată. Cea mai mare densitate a complexelor s-a profilat în jumătatea vestică a zonei cercetate, după care urmele de locuire sunt mai rare. Totodată spre baza pantei, la limita de jos a zonei investigate nu au fost surprinse complexe arheologice, iar stratul de cultură dispare. Pe cea mai mare parte a suprafeței cercetate, succesiunea stratigrafică este următoarea:

1) 0,00 – 0,25/0,35 m strat vegetal cu puține materiale ceramice și chirpici, antrenate de eroziunea naturală și lucrările agricole;

2) 0,25/0,35 m – 0,50/0,60 m, strat de cultură de culoare cenușiu-brun-închis, cu aspect lutos. Deși au fost documentate complexe arheologice care aparțin la patru etape de locuire umană a fost imposibil să decelăm diferențieri în acest strat de cultură, care ar trebui să corespundă măcar acelor etape când locuirea a fost mai consistentă. Singurele observații posibile au fost cele de stratigrafie orizontală (suprapuneri de complexe). Sub acest strat apare stratul steril, de culoare roșcată, cu aspect lutos.

Pe suprafața cercetată, care însumează aproape 2,4 ha au fost descoperite 802 complexe, dintre care 737 au fost determinate ca fiind antropice. Este vorba despre resturile unor construcții, gropi cu diverse destinații, zone de aprovizionare cu lut, instalații de foc și morminte. Cea mai mare parte a complexelor arheologice aparțin perioadei Bronzului Târziu. Este vorba despre două orizonturi de locuire care pare că se succed nemijlocit. Cea mai veche etapă de locuire umană aparține grupului cultural **Balta Sărată**. Cronologic acestei etape îi urmează complexe cu ceramică care și află numeroase analogii în descoperirile de tip **Susani**, manifestare culturală cunoscută mai ales prin descoperirile cu un caracter special din tumuli cercetați în localitatea eponimă, aflată la circa 20 km în aval, pe cursul Begăi. Ulterioare acestei etape de locuire sunt câteva complexe (gropi) ce aveau în inventar ceramică caracteristică **primei epoci a fierului**, cu forme, decor, ardere și culoare similare din multe puncte de vedere descoperirilor de tip Gáva II din Transilvania. Doar două complexe atestă prin inventarul ceramic o locuire sporadică, cel puțin în partea cercetată a sitului, din **perioada Lătene**.

Multe dintre gropile descoperite aparțin categoriei gropilor de stâlp și au fost evidențiate grupări / șiruri de asemenea gropi care par să delimiteze anumite zone. Unele dintre aceste grupări aparțin în mod cert fazei de locuire Balta Sărată. Destul de numeroase sunt gropile cu depuneri de unul sau mai multe vase întregi care au fost documentate atât în cele două etape de locuire din Bronzul Târziu cât și în cea aferentă primei epoci a fierului. Una dintre cele mai interesante descoperiri de acest fel constă din patru vase puse unul într-altul și apoi depuse într-o alveolă ce se adâncea foarte puțin. Complexul (Cx. 637) aparține locuirii de tip Balta Sărată. Cel puțin două complexe cu caracter funerar, ambele aparținând culturii Balta Sărată au fost identificate în suprafața investigată. Ambele sunt morminte de incinerare în urnă și au apărut spre limita estică a zonei cercetate.

Inventarul arheologic descoperit constă în cea mai mare parte din ceramică fragmentară, dar au existat și complexe cu vase întregi ori întregibile. Condițiile de păstrare în solul acid au afectat starea de conservare a acestei categorii, precum și a osului. Au fost descoperite extrem de puține resturi osteologice. În câteva complexe au fost descoperite greutatea piramidale din lut ars, întregi sau fragmentare, precum și nuclee, respectiv așchii de silex cafeniu-roșcat specific zonei. Ar părea surprinzătoare raritatea metalului, dat fiind că pe această suprafață vastă, cu sute de complexe descoperite a apărut un singur obiect de bronz, însă situația este similară și în situl Balta Sărată cercetat pe acest tronson la Bătești ori în cele investigate în apropiere, în vara lui 2012 la Traian Vuia și Păru. În acest context al discuției este cu atât mai surprinzătoare descoperirea între resturile unei construcții (Cx. 282 aparține locuirii Balta Sărată) a unei lupe de fier (probabil limonit - "fier de mlaștină"). Piesa respectivă a fost analizată, iar în toate cele trei probe concentrația de fier depășește 98 %, căruia i se adaugă în proporții foarte reduse titan, mangan și cupru.

Importanța descoperirilor arheologice efectuate în cercetarea cu caracter preventiv din situl de la Margina "Dealul Trâmbiței" este una deosebită. Vorbim despre, poate cea mai puțin cunoscută din punct de vedere arheologic zonă a Banatului. Concluzia este valabilă mai ales pentru etapele de locuire din Bronzul Târziu, respectiv cea din prima epocă a fierului pentru care am acumulat o informație mai vastă. Analiza preliminară a materialului ceramic de tip Balta Sărată descoperit în această așezare sugerează o etapă târzie din evoluția acestui grup, probabil etapa Balta Sărată IIIb - IV. Studiul lotului de materiale Balta Sărată provenite din acest sit și din alte două cercetate pe acest lot al autostrăzii, totodată și publicarea siturilor cercetate anterior la Traian Vuia și Păru vor permite definirea mai coerentă a evoluției târzii a acestui grup, dar și a momentului la care se produce individualizarea, pe fond Balta Sărată, a descoperirilor de tip Susani. Deocamdată situația stratigrafică constatată la Margina, dar și în situl aflat la circa 5-6 km sud-est, la Bătești pare să confirme aceste presupuneri anterioare. Inventarul ceramic al complexelor din prima epocă a fierului constă mai ales din străchini cu marginea invazată, imitând torsadarea, vase cu gâtul trompetiform, decorate cu caneluri pe interiorul buzei, recipiente bitronconice decorate cu caneluri verticale pe zona diametrului maxim, întrerupte de nervuri vertical reliefate sau de grupuri de impresiuni rotunde dispuse tot vertical. Preliminar, până la studiul detaliat al acestui lot ceramic înclinăm spre atribuirea locuirii unei etape mijlocii a primei epoci a fierului, perioadă aproape necunoscută în această zonă a Banatului.

Summary:

In the summer of 2014 year preventive excavations were carried out in the vicinity of Margina village (comm. Margina, Timiș county). A surface around 2,4 ha were investigated and a number of 802 features were researched. The majority of features belonging to the Late Bronze Age (discoveries from Balta Sărată and Susani type) but also many pits belonging to the First Iron Age were discovered. Two other pits belong to the Latène period.

Bibliografie:

M. Gumă, Epoca bronzului în Banat. Orizonturi cronologice și manifestări culturale, Timișoara 1997.

I. Stratan, Al. Vulpe, Der Hügel von Susani, în P.Z. 51,1, 1977, p. 26-80.

P. Rogozea, Cronologia grupului cultural Balta Sărată, în An.Ban. III, 1994, p. 179-183.

97. Autostrada Lugoj-Deva, lot 4, Bacea, com. Ilia, jud. Hunedoara

Punct: La Sărături (Sit 1, km 80+750-80+950)

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 52/2014

Cod sit: 89874.01

Colectiv: Mihai Gabriel Vasile – responsabil științific, Daniel-Lucian Ene (MNIR), Cătălin Cristescu (MCDR Deva)

Cercetarea arheologică preventivă a sitului 1 Bacea – *La Sărături* a fost realizată în contextul lucrărilor de construire a autostrăzii Lugoj-Deva, Lot 4, în perimetru în care diagnosticul arheologic efectuat de echipa MCDR și MNIR, în perioada octombrie-noiembrie 2013, a identificat existența unor structuri arheologice corespunzătoare unei necropole de incinerare, datate în perioada Hallstatt-ului târziu și a unei așezări deschise, din perioada evului mediu timpuriu.

Obiectivul principal a constat în cercetarea exhaustivă a tuturor vestigiilor identificate, situate în zona afectată direct de lucrările de construire a viitoarei autostrăzii. Campania de cercetare arheologică preventivă s-a derulat în intervalul lunilor martie-aprilie 2014.

Situl se află situat pe o terasă cu altitudine medie, la o distanță de 550 m de limita actuală a localității Bacea, pe direcția SE. De jur împrejur (cu excepția porțiunii de N), terasa este înconjurată de un pârâu, fapt ce lasă impresia unui loc mlăștinos. Distanțele din partea centrală a sitului, față de principalele căi de acces, sunt de 220 m până în dreptul șoselei Sârbi – Ilia (Est) și de 800 m până la marginea drumului județean 706A (Ilia – Băița), actualmente între km 80+750-80+950 ai viitoarei autostrăzi A1: Lugoj – Deva.

Cercetarea a fost efectuată în suprafață, pe întreaga zonă afectată de proiectul autostrăzii (7.918 m.p.), prin decapare mecanică în suprafață până la nivelul de identificare a complexelor arheologice. În cazul investigației în suprafață am recurs la decopertarea cu mijloace mecanice până la o adâncime de cca 0,10-0,40 m, cote la care au fost identificate complexele arheologice, fiecare fiind investigat prin săpătură manuală.

Nu a fost s-a constatat o situație stratigrafică generală complexă, terenul fiind utilizat anterior pentru lucrări agricole intensive, acestea ducând la o contaminare a straturilor de depunere. Stratigrafia generală înregistrată pentru acest sit este următoarea:

1. Nivel de sedimente de culoare gri închis (negricios), afânat, conține resturi vegetale, pigmenți de chirpici ars și rare fragmente ceramice antrenate, cu o grosime de 0,30-0,40 m, reprezentând stratul de arătură;
2. Nivel de sedimente de culoare neagră, lutos, cu material ceramic, litic și chirpici în compoziție, cu grosime variabilă 0,05-0,10 m, adeseori absent, fiind distrus de lucrările de arat;
3. Nivel de sedimente de culoare galben, lutos, fără urme de intervenție antropică.

Descoperirile arheologice din cadrul sitului Bacea – *La Sărături* se încadrează în categoria așezărilor deschise (nefortificate). Au putut fi stabilite trei secvențe ocupaționale. Astfel primul orizont de locuire, din punct de vedere cronologic, este reprezentat de un mormânt de incinerare datând din perioada

Hallstatt târziu (Cx 18); cel de-al doilea nivel este reprezentat de 51 complexe de habitat rural medieval timpuriu (23 locuințe semi-adâncite: Cx 008, 021, 31, 039, 041, 042, 046, 047, 053, 057, 058, 060, 061, 063, 075, 076, 079, 081, 082, 089, 097, 100 și 24 de gropi menajere: Cx 001, 003, 004, 005, 006, 007, 008, 009, 010, 011, 013, 014, 015, 016, 017, 019, 023, 025, 026, 027, 028, 034, 035, 064); cel de-al treilea nivel este reprezentat de trei cuptoare deschise (Cx 002, 013, 015) și un depozit de unelte agricole (Cx 087), datând din perioada medievală timpurie sec VIII–IX. Se adaugă o serie de amenajări agricole (gropi pentru susținerea căpițelor de fân) din perioada modern/contemporană.

În continuare, prezentăm selectiv o descriere preliminară a unor complexe cercetate în cadrul sitului, anume cele considerate a fi reprezentative pentru conturarea imaginii de ansamblu privind situația arheologică.

Hallstatt târziu

Cx 018: mormânt de incinerare; ad. la conturare: 0,30 m. ad. finală 1,50 m. L: 3,20 m l: 2,10 m. Descriere: formă în plan ovală; umplutura: sol cenușiu, lutos, cu pigment de cărbune, cu un nivel distinct de aceeași culoare dar mai nisipos, cu puternică pigmentare naturală (oxizi de fier). Se pare că groapa a fost săpată în trepte, partea inferioară având pereți aproape drepți. În colțul vestic se observă o dâră de cărbune, posibil unul dintre nivelurile de umplutură, fără a se identifica pe toată lățimea complexului. Mai multe pietre, unele de mari dimensiuni, erau aruncate aproximativ în centrul gropii în treimea sa inferioară. Dimensiunile mari ale complexului pun sub semnul întrebării funcționalitatea ca groapă menajeră, alături de inventarul sărac al acesteia. Este posibil să fie vorba de o intervenție ulterioară unele pietre din umplutură având aspect similar celor din componența Cx 022. În partea nordică a complexului s-a identificat o strachină hallstattiană și oase calcinate.

Este posibil așadar ca în punctul *La Sărături* din apropierea localității Bacea, la nord de traseul viitoarei autostrăzi să fi existat la sfârșitul primei epoci a fierului (Ha D) o necropolă de incinerare.

Complexele din perioada medievală timpurie sec. VIII–IX

Cx 008, locuință adâncită; ad. la conturare: 0,30 m, ad. finală: 0,90 m, dimensiuni: bordei – 3,30 × 3,40 m; cuptor – 0,70 × 0,70m; descriere: formă în plan dreptunghiulară cu colțuri rotunjite; umplutură: sol negricios, ușor afânat, cu mult pigment de cărbune și chirpici; locuință adâncită cu cuptor plasat în colțul N, pe un pat de lut cruțat. În partea vestică, în apropierea cuptorului, locuința este mai adâncită, putându-se observa o 'treaptă' în colțul vestic (un posibil loc de dormit). Gura cuptorului este orientată spre SE. Au fost observate urme de chirpici și cărbune pe traiectoria pereților; Inventar: ceramică lucrată la roată, ornamentată, vase întregibile, fragmente dispartate, decor incizat, vatră portabilă; chirpici cu amprente, fragmente dispartate; piatră - cute, râșniță; fier - unelte - cuțit; oase de animal fragmente dispartate.

Cx 002, cuptor; ad. la conturare: 0,40 m, ad. finală: 0,50 m; Descriere: formă în plan circulară; umplutura: pietre și cărbune. Structură circulară de piatră, între blocurile de piatră a fost descoperită ceramică medievală timpurie și fragmente de cărbune. Forma finală a cuptorului este cea de potcoavă (axa orientată spre S-E). În interior au fost surprinse două zone de pământ roșu din structura veche. Camera de ardere este de 45-50 cm, pereți groși de 35 cm; Inventar: ceramică lucrată la roată, fragmente dispartate; lipitură de vatră; piatră cioplită – silex.

Cx 087 depozit de unelte agricole, ad. la conturare: 0,30 m, ad. finală: 0,40 m L: 4 m; Descriere: descoperire făcută la decapare, la îmbinarea nivelului vegetal cu cel galben. Depozit compus din zece piese, trei brăzdare de plug, un cuțit de plug, o săpăligă, un topor, două fragmente de cuțit, o șaiă și o placă de fier

Cercetarea arheologică efectuată în perioada martie–aprilie 2014, pe traseul viitoarei autostrăzi A1: Lugoj–Deva, în raza actualului sat Bacea (comuna Ilia), a condus la investigarea completă a sitului arheologic, fiind descoperite 52 de complexe încadrate cronologic în perioadele: Hallstatt târziu (un mormânt) și evul mediu timpuriu. Astfel a fost cercetată integral întreaga suprafață afectată de lucrările de construire a viitoarei autostrăzi.

În prezent materialul arheologic descoperit în cadrul sitului este în curs de prelucrare post-săpătură și restaurare în laboratoarele de profil ale Muzeului Național de Istorie a României.

Abstract

The archaeological site from Bacea – *La Sărături* was uncovered prior to the construction works of the future motorway A1 Lugoj – Deva (km 80+750 – 80+950). The site is located on the right bank of Mureș river, about 550 m southeast of Bacea village, Ilia commune, Hunedoara county. The site was identified during the archaeological survey in late autumn 2013 and it was investigated during 4 weeks, in spring 2014. Throughout preventive archaeological excavations there has been excavated an area of 7.918 sq.M., where 52 archaeological complexes have been outlined. The vestiges of the early medieval period settlement comprised 23 dwellings, 24 refuse pits, 3 fire installations and one deposit of agricultural tools. All this archaeological vestiges belongs to the 7th–9th centuries. Also, was recorded a cremation grave belonging to late Hallstatt period. All these finds confirm the existence of a significant archaeological potential unknown prior to our excavations on the site, as well as enriches the repertory of late Hallstatt and early medieval vestiges along the Mureș valley.

Bibliografie

- A. Canache, F. Curta, *Depozite de unelte și arme medievale timpurii de pe teritoriul României*, în *Mousaios*, IV, 1994, I, p. 179–221
- C. Cosma, *Cosiderații privind așezările rurale și tipurile de locuințe din Transilvania în secolele VIII – X*, în *Ephemeris Napocensis*, VI/1996, p. 261–280
- C. Cosma, *Vestul și nord-vestul României în secolele VIII – X d. H.*, Cluj-Napoca, 2002
- R. Harhoiu, Gh. Baltag, *Sighișoara Dealul Viilor. Monografie arheologică*. Bistrița-Cluj-Napoca 2006
- K. Horedt, *Die Brandgräberfelder der Mediașgruppe*, Zeitschrift für Archaeologie 10, 1976, 35–57
- K. Horedt, *Morești. Grabungen in einer vor- und frühgeschichtlichen Siedlung Siebenbürgens*, București, 1979
- Al. Vulpe, *Istoria și civilizația spațiului carpato-dunărean între mijlocul secolului al VII-lea și începutul secolului al III-lea a. Chr.*, în Mircea Petrescu-Dîmbovița, Alexandru Vulpe (coord.), *Istoria românilor. Vol. I. Moștenirea timpurilor îndepărtate*, ediția a II-a, București, 2010, p. 465–515

98. Brănișca, com. Brănișca, jud. Hunedoara
Punct - Pescărie Est (Autostrada Lugoj – Deva, lotul nr. 4, Situl nr. 3, km 88+750–89+000)

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 54/2014
 Cod sit: 88555.04

Colectiv: Mihaela Simion – responsabil (MNIR), Costin Țuțuianu (MCDR), Florentin Munteanu (MNIR), Andrei Heroiu (SC Vanderlay Arheo SRL)

În urma lucrărilor de diagnostic arheologic efectuate în anul 2013 de către colectivul Muzeului Civilizației Dacice și Romane Deva și a Muzeului Național de Istorie a României, au fost identificate pe traseul viitoarei Autostrăzi Lugoj – Deva, lotul nr. 4, trei situri arheologice și anume: Sit 1 – km 80+750–80+950, Sit 2 – km 88+450–88+625, Sit 3 – km 88+750–89+000. Prezentul raport de cercetare arheologică preventivă se referă la Situl nr. 3 – km 88+750–89+000.

Situl, denumit convențional situl nr. 3 Brănișcă – „Pescărie Est”, este poziționat în extravilanul localității Brănișcă, la estul complexului piscicol Baza de agrement „Maria”, în dreptul culoarului de delimitare dintre lazul nr. 1 și lazul nr. 2.

Din punct de vedere geografic, acesta se află situat în zona cunoscută sub numele de Terasa Brănișca – Bretea Mureșană. În prezent, zona este utilizată intens în scop agricol, iar limita sa de vest este dată de amenajarea celor trei lazuri piscicole de agrement aparținând Bazei de agrement „Maria”. Capătul vestic al sitului a fost afectat de amenajarea canalului de deversare al acestor lazuri. De asemenea, zona este dominată de dealul Măguraua, în imediata vecinătate a sitului, spre V (altitudine 225 m). Pe hărțile și ridicările topografice din secolele XVIII–XIX, pe locul actualelor amenajări ale iazurilor piscicole, este vizibil cursul Târnaviței, azi dispărut, situl nr. 3 fiind de fapt amplasat pe terasa primă a acestui curs de apă

Trăsăturile fizico-geografice și climatice ale regiunii, aparent nu foarte favorabile unui habitat al comunităților umane pe o perioadă îndelungată, au favorizat totuși prezența unor structuri de habitat, care se eșalonează din Preistorie și până în Evul Mediu, probabil, unul dintre motive fiind existența unor importante surse de materii prime.

A fost trasată inițial o secțiune magistrală de sondaj, paralelă cu axul median al autostrăzii. Aceasta a fost denumită convențional SM (Secțiunea Magistrală), având o lungime de 300 m și o lățime de cca 4,60 m. Pe baza observațiilor efectuate în urma finalizării SM a fost realizat un model predictiv de distribuție a complexelor arheologice și au fost delimitate două zone distincte pentru care s-au aplicat proceduri metodologice diferite. Astfel, **Zona nr. 1**, în care nu au fost identificate complexe arheologice, ci doar un nivel de cultură nedistribuit uniform, are o lungime de 110 m și o lățime de 40–45 m. Stratul de cultură arheologică este vizibil în extremitatea de est a acestei zone. Din punct de vedere metodologic, pentru Zona 1 s-a aplicat metoda sondării prin mijloace mecanice. Astfel, au fost trasate un număr de 19 secțiuni stratigrafice, cu dimensiuni de 10 × 2,50 m (S1–S10), amplasate astfel: S1–S9, perpendiculare pe SM, orientate pe axa NV–SE; S10, paralelă cu SM.

Pentru **Zona nr. 2**, datorită concentrării structurilor arheologice, s-a optat pentru decopertarea în suprafață și abordarea tuturor complexelor arheologice cu ajutorul forței de muncă calificate și necalificate, potrivit Standardelor și Procedurilor în vigoare. La rândul ei, pentru gestionarea observațiilor și

eficientizarea evacuării pământului, **Zona nr. 2** a fost împărțită în trei suprafețe distincte (SP1, SP2, SP3), delimitate de martori de 2,00 m.

A fost astfel delimitat un perimetru de cca 9.054 mp, unde se concentrau complexele arheologice pentru care s-a impus metoda cercetării în suprafață. Pentru toate sondajele inițiale efectuate, caracteristicile și observațiile efectuate au fost înregistrate într-o fișă standardizată, documentarea preliminară fiind completată prin fotografii digitale. De asemenea, amplasarea și dimensiunile acestor sondaje au fost înregistrate topografic, prin măsurători realizate cu stația totală.

Au fost identificate și cercetate un număr de 114 de complexe arheologice datate în perioade istorice distincte. Astfel, inițial spațiul a fost ocupat de comunități de la finalul perioadei eneolitice și începutul epocii bronzului (Tiszapolgár, Cernavoda III – Boleraz, Coțofeni). De asemenea, au fost investigate complexe arheologice corespunzătoare epocii de tranziție de la finalul epocii bronzului la începutul primei epoci a fierului (Bronz D – Hallstatt A1), complexe din perioada migrațiilor timpurii – epoca post romană (Sântana de Mureș – Cerneahov), precum și din perioada medievală timpurie (sec. VII–IX p. Chr.). Principala ocupare a spațiului a fost însă cea corespunzătoare secolelor VII–IX p. Chr., situl nr. 3 fiind doar o periferie a unei așezări de dimensiuni mari amplasată pe prima terasă a unui râu (afluent al Mureșului în antichitate), astăzi dispărut.

Câteva dintre complexele investigate au caracteristici constructive și inventare care conduc către o plasare cronologică în perioada eneolitică și începutul epocii bronzului. Este vorba de locuințe adâncite, adesea cu amenajări complexe din lut cruțat, ceea ce poate oferi indicii asupra organizării interne a acestor structuri de locuire. Complexele în discuție au dimensiuni mari (cca 4,80 × 5,00 m) și adâncimi de până la 1,50 m. Din interiorul lor a fost recoltat un bogat material arheologic, constituit mai ales din ceramică și utilaj litic, prelucrarea post-săpătură a acestuia fiind în măsură să ofere o încadrare cronologică mai exactă a acestor complexe.

În afara complexelor pentru care caracteristicile constructive ne îndreptățesc să le atribuim o funcționalitate de locuință, în Situl nr. 3 au fost cercetate și o serie de gropi cu material care se încadrează în aceeași perioadă istorică.

În ceea ce privește orizontul cronologic atribuit perioadei Bronz D – Hallstatt A în cadrul complexelor arheologice investigate au fost sesizate materiale ceramice care aparțineau unor grupe culturale recent definite, anume Deva-Românești sau Susani-Simeria.

Următorul orizont cronologic prezent în Situl nr. 3 este legat de ocuparea spațiului la nivelul sec. IV p. Chr. – începutul sec. V p. Chr. Cele două structuri de locuire investigate își găsesc analogii în materialul arheologic atribuit complexului cultural Sântana de Mureș – Cerneahov. Prezența unor astfel de structuri poate fi pusă în legătură cu descoperirile datate în această perioadă din centrul de la Vețel¹⁷⁴, dar și cu noile informații aduse de cercetarea preventivă de pe tronsonul de autostradă Deva–Orăștie, respectiv situl de la Șoimuș¹⁷⁵.

¹⁷⁴ C. D. Țuțuianu, *Ținutul hunedorean de la retragerea romană până în secolul al XI-lea*, în Județul Hunedoara. Monografie, volumul I, 2012

¹⁷⁵ C. Schuster, R. Petcu, R. Petcu, A. Heroiu, V. Rumeș, A. P. Crețu, M. Dimache, L. Irimuș, S. Dobrotă, D. Vasilescu, T. Mandanache, D. Prisecaru, G. Neagu, A. Ștefănescu, E. Dumitrașcu (sector A), N. C. Rîșcuța, G. Băeștean, I. A. Bărbat, A. T. Marc (sector B), *Șoimuș, com.*

Pentru ocuparea spațiului în perioadă medieval timpurie (epoca târzie a migrațiilor), în cazul de față documentat printr-un sistem de habitat compus din locuințe cu podeaua ușor adâncită și cu cuptor pe colțul de N, cele mai apropiate analogii în cadrul literaturii de specialitate din zonă sunt: Ardeu Cetățuia, Hațeg – Câmpul Mare, Orăștie – punctul X5¹⁷⁶ etc. Informații mai detaliate despre aceste descoperiri vor fi posibile odată cu finalizarea restaurării și analizei post-săpătură a materialului arheologic și cu încadrarea strictă tipologică a structurilor de locuire investigate.

Abstract

The site, named conventionally Site no. 3 Brănișcă – Pescărie Est, is located outside Brănișca locality, eastwards of the piscatorial complex "Baza de agrement – Maria", right of the delimitation corridor between Pond no. 1 and Pond no. 2. The preventive archaeological excavation, made in spring 2014, was occasioned by the construction of the Lugoj – Deva motorway, sector 4. There have been identified and investigated 114 archaeological complexes of different historic periods. Initially, in here existed a prehistoric settlement (late Eneolithic – beginning of the Bronze Age, horizon defined by Tiszapolgár, Cernavoda III – Boleraz, Coțofeni cultures). Also there were archaeological structures from the transition period of late Bronze Age to early Iron Age (Bronze D – Hallstatt A1), respectively of early migration period – post-Roman epoch (c. Sântana de Mureș – Cerneahov culture) and early Middle Ages (7th–9th c.). The most important occupational sequence is represented by the habitat of the 7th – 9th c., since the site is only a periphery of a large settlement of this kind located on the first terrace of a former river (tributary to the Mureș river in antiquity), nowadays all gone.

99. Brănișca, com. Brănișca, jud. Hunedoara

Punct: Pescărie Vest (Autostrada Lugoj–Deva, lotul nr. 4, situl nr. 2, km 88+450–88+625)

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 53/2014

Cod sit: 88555.03

Colectiv: Decebal Vleja – responsabil (MNIR), Ioan Alexandru Bărbat (MCDR), Vasile-Octavian Opreș (MNIR), Petre Colțeanu (SC Vanderlay Arheo SRL), Florela Vasilescu (SC Vanderlay Arheo SRL)

Situl arheologic Brănișca – Pescărie (Situl nr. 2) se află situat în partea de vest a unui complex de agrement format din patru lacuri (pescării), pe partea dreaptă a drumului județean Băița – Ilia (DJ 706A), la o distanță de 200 m față de ductul șoselei actuale și la aproximativ 400 m de ultimele case din localitatea Brănișca.

Situl era mărginit la est de unul din cele patru iazuri, localizate în imediata sa vecinătate, fiind despărțite de un canal, care asemeni iazului, afectaseră parțial situl în această zonă. De

asemenea, situl era traversat, de la nord la sud, de o vale (o veche albie de râu, parțial colmatată).

Cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat în perioada 24 martie – 18 aprilie 2014. Suprafața afectată de construirea viitorului obiectiv de infrastructură a fost sondată inițial prin intermediul unei secțiuni magistrale (denumită S 1), având 4 m lățime și 175 m lungime, realizată utilizând un excavator dotat cu lamă de taluz. O dată delimitate și identificate principalele complexe arheologice din secțiunea magistrală, a fost utilizată tehnica decapării în suprafață, rezultând astfel două suprafețe de cercetare (denumite SP 1 și SP 2).

În urma decapării integrale a suprafeței cuprinse între km 88+450–88+625, pe o lățime de 40 m, reprezentând ampriza autostrăzii (suprafața totală cercetată fiind de 6.758 mp), au fost cercetate 211 complexe (210 gropi și o structură de locuire), încadrate cronologic în epoca bronzului târziu (Bz D) și în perioada timpurie a primei epoci a fierului (Ha A₁).

În general, gropile au fost conturate la adâncimea de 0,20–0,30 m, fiind de formă circulară sau ovală în plan, iar spre bază lărgindu-se, rezultând astfel un profil în formă de clopot. Materialul arheologic descoperit în aceste gropi constă din ceramică, iar uneori obiecte de bronz. Este cazul complexului 44, unde a fost descoperit un depozit compus din șapte brățări din bronz (trei plurispiralice și patru brățări cu capete deschise).

De asemenea, a fost cercetată o structură de locuire (Cx 30) compusă din trei compartimentări alveolate. Nivelul de utilizare al locuinței coboară cu maxim 0,40 m față de nivelul actual de călcare. Structura avea de șase stâlpi exteriori și un stâlp central, cu diametru cuprins între 0,30–0,40 m. Pe latura de sud a fost descoperit șanțul de implantarea și un perete de lut ars, incendiat. În locuință nu a fost identificată nici o structură de încălzire (cuptor, vatră), ceea ce ne face să credem că este vorba despre o structură de locuire sezonieră.

Din punct de vedere cronologic, în urma cercetărilor arheologice preventive desfășurate pe suprafața sitului Brănișca „Pescărie Vest”, atât materialul ceramic, cât și obiectele de bronz (brățări, ace de podoabă) se încadrează în perioada de tranziție de la sfârșitul epocii bronzului și începutul primei epoci a fierului (Bz D – Ha A₁).

Analogiile depozitului de bronzuri descoperit la Brănișca – „Pescărie Vest” în complexul Cx 44 se găsesc la Cornuțel (com. Păltiniș, jud. Caraș-Severin), unde au fost identificate trei brățări cu capetele răsucite spiralic cu secțiunea romboidală (sau „brățări cu duble volute”, cum sunt denumite de I. Stratan¹⁷⁷). Cronologia brățărilor cu capete spiralice de la Brănișca (Cx 44), poate fi raportată la seria depozitelor Uriu-Domănești (sec. XIII a. Chr.; Bz. D/Ha A₁), unde este inclus și depozitul de la Cornuțel de către M. Petrescu-Dîmbovița¹⁷⁹, încadrarea fiind menținută și de M. Gumă¹⁸⁰. Spre aceeași secvență cronologică opta și I. Stratan, nuanțând faptul că depozitul de la Cornuțel s-ar putea situa spre finalul seriei depozitelor Uriu-Domănești și la începutul celor de tip Uioara-Șpălnaca¹⁸¹. Pentru o datare cât mai exactă a depozitului de bronzuri și implicit a materialelor ceramice din cadrul complexului Cx 44, amintim și descoperirea unei brățări cu capete

Șoimuș, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie), Punct: Șoimuș 1 (Avicola) km. 29+750-30+300, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2011, Târgu-Mureș, 2012, p. 292–293

¹⁷⁶ I. Andrițoiu, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Hunedoara, în Sargeția. Acta Musei Devensis*, XIV, 1979, p. 16, nr. 3; V.V. Vizauer, *Așezări și locuințe medievale timpurii în Transilvania: (sec. VI/VII–IX/X)*, Cluj Napoca, 2008, p. 312

¹⁷⁷ Stratan 1977, p. 524

¹⁷⁸ Petrescu-Dîmbovița, 1977, p. 55

¹⁷⁹ Petrescu-Dîmbovița 1977., p. 51, pl. 35/4–6; Gumă 1993, p. 252

¹⁸⁰ Gumă 1997, p. 248, pl. LXXIV/5–7

¹⁸¹ Stratan op. cit., p. 527

spiralice în mormântul M103 la Cruceni (faza II)¹⁸². Este de remarcat și existența unor asemenea podoabe realizate din aur, precum brățările din tezaurul (depozitul) de la Firiteaz (jud. Arad), păstrate în colecțiile Muzeului Național Maghiar. De asemenea, aceste piese se încadrează în orizontul perioadei de tranziție de la sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului.

Având în vedere și caracteristicile ceramicii fragmentare în același complex Cx 44, prin prezența anumitor forme (castroane cu profil în „S” cu umărul puternic reliefat și buza evazată) sau a unor ornamente (incizii, împunsături succesive și pliseruri), putem afirma că ne aflăm încă la un orizont contemporan cu ultimele manifestări ale grupului Balta Sărată¹⁸³.

Toate aceste trăsături ale culturii materiale deosebite pe artefactele ce compuneau inventarul gropii Cx 44 de la Brănișca – „Pescărie Vest”, ne conduc către încadrarea într-o etapă aflată înaintea grupului Susani, perioadă marcată prin prezența unor sinteze culturale care au loc în Banat la momentul Bz D¹⁸⁴. Produsul acestei imixtiunii culturale este generat de elemente Cruceni-Beleghiș II – Balta Sărată IV, la care s-au adăugat influențe ale curentelor culturale de tip Igrîța și Gáva timpurie, toate stând la baza nașterii grupului Susani¹⁸⁵. Toate aceste manifestări au la bază posibila migrație a unor comunități preistorice (Csórva) din Câmpia Pannonică spre Est¹⁸⁶.

În final, putem afirma că situl cercetat în punctul Brănișca – Pescărie Vest este de importanță aparte, cu rezultate ce vor aduce, în urma cercetării detaliate a materialului arheologic, contribuții importante la cunoașterea aprofundată a sfârșitului epocii bronzului și începuturile epocii fierului din Banat și SV Transilvaniei.

Résumé

Site archéologique Branisca – Pescărie Vest (site 2) se trouve dans sur le côté droit de la route Băița – Ilia (DJ 706A) à une distance de 200 m de cela. La recherche archéologique a permis la fouille de 211 complexes (210 fosses et une structure d'habitat), attribués à la fin de l'âge du bronze et dans le début de l'âge du fer. Parmi les découvertes on mentionne sept bracelets de bronze, des objets de parure et de la céramique.

Bibliografie

Gumă 1993 M. Gumă, *Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României*, Bibliotheca Thracologica, IV, București, 1993.

Gumă 1997 M. Gumă, *Epoca bronzului în Banat, orizonturi cronologice și manifestări culturale*, BHAB, V, Timișoara, 1997

Petrescu-Dimbovița 1977 Mircea Petrescu-Dimbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977

Stratan 1977 Ion Stratan, *O nouă descoperire hallstättiană din Banat*, în SCIV, tom 15, nr. 4, 1977, p. 523–528

100. Autostrada Sebeș – Turda, Lot 4: Inoc (jud. Alba) – Mihai Viteazu (jud. Cluj), km 53+000 – 70+000

¹⁸² Gumă 1993, pl. IX/8; Gumă 1997, p. 257, pl. LXXXIII/8

¹⁸³ Gumă 1997, p. 64–65

¹⁸⁴ Gumă 1997, p. 65–66

¹⁸⁵ Gumă 1997, p. 63–66; Popa, Totoianu 2010, p. 230

¹⁸⁶ Gumă 1997, p. 64

Autorizație pentru diagnostic arheologic 105/2014

Colectiv: Paul Damian (responsabil științific), Ionuț Bocan, Corina Borș, Emil Dumitrașcu, Florentin Munteanu, Mihaela Simion, Decebal Vleja (MNIR), Petre Colțeanu, Radu Petcu (SC Vanderlay Arheo SRL)

Finanțare: S.C. PORR CONSTRUCT S.A. / CNADNR

Perioada desfășurării campaniei: iunie–iulie 2014

Construirea autostrăzii Sebeș–Turda (A10) reprezintă un obiectiv important în contextul proiectelor de infrastructură inițiate în ultimul deceniu în România, având ca scop asigurarea unei legături rapide și în siguranță între zona de nord și cea de sud a țării, respectiv între magistralele Nădlac – București – Constanța (coridorul IV pan-european de transport) și Borș – București, facilitând deopotrivă traficul între două mari centre urbane ale Transilvaniei: Cluj-Napoca și Sibiu. Principalele aspecte avute în vedere de lucrările de diagnostic arheologic (teoretic și de teren), realizate de o echipă din cadrul MNIR în vara 2014, au fost stabilirea – de-a lungul traseului amintit – prezenței sau absenței vestigiilor și materialelor arheologice, respectiv coroborarea acestor observații cu informațiile de referință furnizate de bibliografia de specialitate și delimitarea zonelor potențial afectate de viitoarele lucrări de construire.

Din punct de vedere geografic, zona de amplasare a obiectivului traversează, de la sud la nord, Podișul Măhăceni – o unitate deluroasă de contact. Acesta este poziționat în partea central nord-vestică a țării, fiind considerat, din punct de vedere al geografiei fizice, ca o zonă de contact între Munții Trascăului și Depresiunea Transilvaniei, aparținând sectorului de dealuri și depresiuni pericarpatice vest-transilvănene, de la marginea Apusenilor. Ultimii kilometri ai proiectului de infrastructură străbat zona plată a Depresiunii Turda – Câmpia Turzii, pe o terasă superioară a râului Arieș. Traseul viitoarei autostrăzi traversează teritoriul administrativ al următoarelor comune: Unirea (jud. Alba), Moldovenești și Mihai Viteazu (jud. Cluj).

Literatura de specialitate, destul de semnificativă, menționează o serie de descoperiri pentru zona afectată de construcția autostrăzii A10:Sebeș – Turda, lotul nr. 4. Studiul vechilor hărți, în special a celor iosefine (1769–1773) și francisco-iosefine (1806–1869) a fost important pentru cunoașterea evoluției peisajului zonei investigate, din secolul al XVIII-lea și până la începutul secolului XX. De asemenea, în literatura de specialitate sunt cunoscute numeroase descoperiri arheologice provenind din zona localităților Inoc¹⁸⁷, Unirea¹⁸⁸, Măhăceni¹⁸⁹ – jud. Alba –, respectiv Stejeriș¹⁹⁰, Bădeni¹⁹¹, Mihai Viteazu¹⁹² și mun. Turda¹⁹³ –

¹⁸⁷ Rep AB 1995, p. 111

¹⁸⁸ Rep AB 1995, p. 199–201; Ciugudean 1997, p. 149, nr. 58; Ursuțiu 2002, p. 100

¹⁸⁹ Popa 1970, *passim*; Rep AB 1995, p. 124

¹⁹⁰ Petrescu-Dimbovița 1977, p. 151; Rep CJ 1992, p. 369; LMI 2010, p. 776, nr. 570; LMI 2010, p. 776, nr. 574

¹⁹¹ Petrescu-Dimbovița 1977, p. 126; Bader 1983, 21, nr. 8, pl. 2/8; Vulpe 1986, p. 51, nr. 7; Rep CJ 1992, p. 47–48; Ciugudean 1997, p. 138, nr. 5; Ursuțiu 2002, p. 83; LMI 2010, p. 739, nr. 99; LMI 2010, p. 766, nr. 443; LMI 2010, p. 766, nr. 447; LMI 2010, p. 766, nr. 449

¹⁹² Rep CJ 1992, p. 275–277; LMI 2010, p. 747, nr. 199; LMI 2010, p. 750, nr. 238; LMI 2010, p. 764, nr. 422; LMI 2010, p. 764, nr. 423; LMI 2010, p. 765, nr. 426; LMI 2010, p. 765, nr. 427; LMI 2010, p. 765, nr. 432; LMI 2010, p. 765, nr. 433; LMI 2010, p. 765, nr. 436

¹⁹³ Rep CJ 1992, p. 389–409; LMI 2010, p. 780, nr. 626

jud. Cluj –, ale căror teritorii administrative vor fi străbătute de viitoarea autostradă. Toate aceste semnalări, menționate în bibliografia de specialitate din ultimii 50 de ani, pentru zona studiată se referă – preponderent – la descoperiri arheologice întâmplătoare și nu la cercetări arheologice propriu-zise, astfel că – în mare măsură – datele de acest fel sunt mai dificil de localizat în teren. Se cuvine amintit faptul că, în anii 2008 și 2013, în condițiile realizării și al actualizării studiului de fezabilitate pentru construirea unui drum expres care să lege municipiul Sebeș de municipiul Turda, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia a realizat pentru CNADNR și Search Corporation (în calitate de beneficiari) o evaluare preliminară de teren pentru traseul stabilit la acea vreme, prin efectuarea unor periegeze și documentări teoretice. Parțial, traseul drumului expres proiectat în urmă cu câțiva ani corespunde, cu anumite corecții, actualului traseu al autostrăzii Sebeș–Turda.

În ceea ce privește diagnosticul intrusiv realizat în vara anului 2014 de către o echipă de arheologi din cadrul MNIR, au fost realizate un număr de 348 de secțiuni stratigrafice de sondaj pe întreaga suprafață de teren accesibil, în perimetrul afectat de construcția lotului nr. 4 al autostrăzii Sebeș–Turda. Acestea au avut dimensiuni și orientări variabile, fiind executate cu utilaje de tip buldoexcavator cu lamă de taluz. Amplasarea secțiunilor de sondaj s-a făcut în funcție de relief, fiind amplasate perpendicular și longitudinal față de axul autostrăzii.

Pe baza observațiilor astfel obținute, a fost pusă în evidență existența a 8 situri arheologice (Pl. I), după cum urmează: Unirea – la km 57+200–57+350 (zonă de habitat din perioada epocii bronzului, a primei epoci a fierului – Hallstatt), precum și a evului mediu); Dumbrava 1 – la km 59+050–59+250 (vestigii de locuire din perioada epocii bronzului și epoca medievală); Dumbrava 2 – la km 60+550–60+700 (zonă de habitat și un mormânt din epoca bronzului); Măhăceni 1 – la km 62+000–62+230 (vestigii de locuire din perioada mijlocie a epocii bronzului mijlociu și prima epocă a fierului – Hallstatt timpuriu), Măhăceni 2 – la km 61+560–61+750 (zonă de habitat din epoca bronzului); Stejeriș 1 – la km 64+850–65+100 (zonă de habitat din epoca bronzului); Stejeriș 2 – la km 65+600–65+900 (zonă de habitat din epoca bronzului); Bădeni – la km 67+300–67+600 (vestigii de locuire din perioada epocii bronzului timpuriu).

Ulterior, începând cu a doua parte a lunii august 2014, în cazul tuturor celor 8 situri delimitate prin lucrările de diagnostic amintite au fost demarate, în conformitate cu legislația în vigoare, cercetări arheologice preventive.

Pentru tronsonul km 68+550–70+550, intervenția din teren s-a limitat la cercetări cu caracter periegetic, având în vedere faptul că accesul în teren nu a fost posibil datorită culturilor agricole și a opoziției proprietarilor acestor culturi. Trebuie făcută însă precizarea că în acest sector este prevăzută construirea bretelei de nord a viitorului nod rutier Turda.

În concluzie, remarcăm faptul că datele din teren coroborate cu cele din literatura de specialitate au oferit noi informații cu privire la existența și distribuția habitatelor din diferite epoci istorice în zona de la poalele Munților Trascău, pe valea Mureșului mijlociu. De asemenea, este de notat că rezultatele obținute prin cercetarea arheologică preventivă a celor 8 situri delimitate, vor contribui în mod cert la mai buna cunoaștere a realităților arheologice pentru zona studiată.

Abstract

In summer 2014, an archaeological survey and intrusive diagnosis were undertaken along the future motorway A10: Sebeș – Turda, sector 4. Between km 53+000 – 70+000, from Inoc (Alba county) to Mihai Viteazu (Cluj county), there have been made 348 trial trenches, with different sizes and orientations. As a result, there were outlined 8 archaeological sites, as follows: Unirea – km 57+200 – 57+350 (Bronze Age, Hallstatt and Middle Ages habitat area); Dumbrava 1 – km 59+050 – 59+250 (habitation vestiges of Bronze Age and Middle Ages); Dumbrava 2 – km 60+550 – 60+700 (Bronze Age habitat area and a grave); Măhăceni 1 – la km 62+000 – 62+230 (habitation vestiges of middle Bronze Age and early Iron Age – early Hallstatt), Măhăceni 2 – la km 61+560 – 61+750 (Bronze Age habitat area); Stejeriș 1 – la km 64+850 – 65+100 (Bronze Age habitat area); Stejeriș 2 – la km 65+600 – 65+900 (Bronze Age habitat area); Bădeni – la km 67+300 – 67+600 (habitation vestiges of early Bronze Age). Later on that year, preventive archaeological excavations were undertaken in all these sites.

Bibliografie

Bader 1983 – T. Bader, *Die Fibeln in Rumänien*, PBF, XIV, 6, München, 1983

Ciugudean 1997 – H. Ciugudean, *Cercetări privind epoca bronzului și prima vârstă a fierului în Transilvania*, Bibliotheca Musei Apulensis 7, Alba Iulia, 1997

LMI 2010 – Lista Monumentelor Istorice 2010, Monitorul Oficial nr. 646 bis din 16 iulie 2004

Petrescu-Dîmbovița 1977 – M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, Editura Academiei R.S.R., București, 1977

Popa 1970 – Iuliu Popa, *Monografia satului Măhăceni, com. Unirea, jud. Alba, scrisă la 1970*, publicată on-line la adresa <http://evaluatecluj.wordpress.com/monografia-satului-mahaceni-ab-1970>

Rep AB 1995 – *Repertoriul arheologic al județului Alba*, V. Moga, H. Ciugudean (ed.), Bibliotheca Musei Apulensis 2, Alba Iulia, 1995

Rep CJ 1992 – *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Bibliotheca Musei Napocensis 5, Cluj-Napoca, 1992

Ursuțiu 2002 – A. Ursuțiu, *Etapa mijlocie a primei vârste a fierului în Transilvania (Cercetările de la Bernadea, com. Bahnea, jud. Mureș)*, IEC V, Cluj-Napoca, 2002

Vulpe 1986 – A. Vulpe, Zur Entstehung der geto-dakischen Zivilisation. Die Basarabi-Kultur, în *Dacia* N.S. 30, 1–2, 1986, p. 49–91

101. Unirea, comuna Unirea, județul Alba

Autostrada Sebeș – Turda, lot 4, Sit 1, km 57+200–57+350

Autorizație de cercetare arheologică preventivă nr. 265/2014
Cod sit: 8167.3

Colectiv: Mihai Gabriel Vasile – responsabil științific, Marius Streinu, Florentin Munteanu (MNIR), Horațiu Dorin Groza (Muzeul de Istorie Turda)

Situl nr 1 Unirea a fost semnalat pentru prima dată în vara anului 2014 cu ocazia efectuării lucrărilor de diagnostic arheologic

intrusiv, efectuate de o echipă de specialiști din cadrul MNIR, pe traseul viitoarei autostrăzi A10, de-a lungul tronsonului Sebeș – Turda, lot 4, km 50+700–70+550, județul Alba.

Cercetarea sitului 1 Unirea a fost realizată ca urmare a construirii autostrăzii Sebeș – Turda, Lot 4, în perimetrul în care diagnosticul arheologic din iunie 2014 a identificat existența unor structuri arheologice aparținând perioadei mijlocii a epocii bronzului și a unei așezări din perioada evului mediu timpuriu.

Obiectivul principal a constat în cercetarea exhaustivă a tuturor vestigiilor identificate, situate în zona afectată direct de lucrările de construire a viitoarei autostrăzii. Campania de cercetare arheologică preventivă s-a derulat în intervalul lunilor octombrie–noiembrie 2014.

Situl se găsește pe o terasă cu altitudine medie, la o distanță de 550 m de limita actuală a localității Unirea, pe direcția NV. Pe latura de SV, terasa este înconjurată de un părau, o ravenă seacă numită Valea Gorunului. Distanța din partea centrală a sitului, față de principala cale de acces, este de 250 m V până la drumul E 81 Unirea–Turda.

Nu a fost înregistrată o situație stratigrafică generală complexă, terenul fiind anterior expus lucrărilor agricole intensive, acestea ducând la o contaminare a straturilor de depunere, pe alocuri nivelul ocupațional preistoric fiind grav afectat de culturile agricole. Astfel, stratigrafia generală a sitului este următoarea:

1. Nivel de sedimente, de culoare brună-maronie, cu textură preponderent argiloasă, afânat, deranjat de lucrările agricole (arătură), strat vegetal actual; dispus de la nivelul actual de călcare (0) până la cota de $-0,30/0,35$ m;

2. Nivel de sedimente de culoare neagră, cu textură pelitică (lut), în compoziția sa fiind identificat material arheologic (fragmente ceramice, chirpici, oase și pigmenți de cărbune) – nivel de cultură, de la adâncimea de $-0,30/0,35$ până la $-0,65/0,70$ m;

3. Nivel de sedimente de culoare galbenă, cu o textură pelitică (argilă), steril din punct de vedere arheologic de la adâncimea de $-0,65/0,70$ până la $-1,00$ m;

4. Nivel de sedimente de culoare gri-cenușiu cu un conținut ridicat de nisip sub forma unei acumulări de granule fine (0,5–3 mm), steril din punct de vedere arheologic de la adâncimea de $-0,65/0,70$ până la $-2,00$ m;

5. Nivel de sediment de culoare alb-cenușiu, rocă moale cu textură fină, o gresie în descompunere, steril din punct de vedere arheologic de la adâncimea de $-0,65/0,70$ până la $-4,00$ m.

Cercetările arheologice cu caracter preventiv, efectuate în toamna anului 2014, de-a lungul a patru săptămâni, au confirmat prezența potențialului arheologic semnalat anterior, fiind identificate și investigate exhaustiv 32 de complexe arheologice distribuite pe o suprafață de circa 7.520 m.p., între km 57+200–57+350 ai viitoarei autostrăzi A10: Sebeș–Turda. Contextele arheologice sunt constituite din: șase locuințe de suprafață, 11 gropi, 14 complexe arheologice de tip aglomerare de material arheologic, un mormânt de înmormântare.

Situl a fost împărțit în patru cadrane prin trasarea a două secțiuni magistrale: **S 1** ($150 \times 1,6$ m = 240 m.p.) orientată S–N și de la vest spre est **S 2** ($140 \times 1,6$ m = 136 m.p.); **S 2** a fost în două jumătăți inegale **S 2 A** ($83 \times 1,6$ m) la vest de **S 1** și **S 2 B** ($50 \times 1,6$ m) la est de aceasta. Pornind de la acestea, am deschis 7 suprafețe de cercetare cu dimensiuni variabile.

Sp 1: situată în cadranul sud-vestic, la vest de S 1, la sud de S 2, dimensiuni: 60×15 m, suprafață totală 900 mp, adâncimea

finală 0,85 m; au fost cercetate patru complexe arheologice (Cx 1, 2, 3, 4).

Sp 2: situată în cadranul sud-estic, la sud de S 2, dimensiuni: $29 \times 13,5$ m, suprafață totală 391 m.p., adâncimea finală 1 m; au fost cercetate două complexe arheologice (Cx 8, Cx 11).

Sp 3: situată în cadranul nord-estic, la nord de S 2, dimensiuni: 40×20 m, suprafață totală 800 m.p., adâncimea finală 1 m; au fost cercetate nouă complexe arheologice (Cx 5, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16).

Sp 4: situată în cadranul nord-estic, la nord de S 2, dimensiuni: 27×27 m, suprafață totală 729 m.p., adâncimea finală 0,95 m; au fost cercetate patru complexe arheologice (Cx 17, 18, 19, 20).

Sp 5: situată în cadranul nord-estic, la sud de S 2, dimensiuni: 49×29 m, suprafață totală 1.421 m.p., adâncimea finală 0,90 m; a fost cercetat un complex arheologic (Cx 22).

Sp 6: situată în cadranul nord-vestic, la nord de S 2, dimensiuni: 34×33 m, suprafață totală 1.122 m.p., adâncimea finală 1,40 m; au fost cercetate cinci complexe arheologice (Cx 22, 23, 24, 25, 26).

Sp 7: situată în cadranul nord-vestic, la nord de S 2, între acest sondaj și Sp 6, dimensiuni: 34×24 m, suprafață totală 816 m.p., adâncimea finală 1,30 m; au fost cercetate șapte complexe arheologice (Cx 27, 28, 29, 30, 31, 32).

Ținând cont de disponerea complexelor descoperite în suprafețele de cercetare deschise, a fost verificată zona de interes prin secțiuni, deschise cu mijloace mecanice și săpate manual. Am deschis 17 secțiuni cu dimensiuni variabile prin care ne-am propus identificarea limitelor exacte ale sitului. În aceste secțiuni nu a fost identificat niciun complex arheologic, mai mult nu au fost reperate nici urme de intervenție antropică. Situl se conturează printr-o dispunere în diagonală a complexelor, în jumătatea nordică a tronsonului de autostradă ce intersectează așezarea preistorică.

Complexele arheologice au putut fi sesizate doar din nivelul solului de culoare neagră, în care se delimitează destul de dificil prin pigmentarea zonelor cu chirpici și materiale ceramice. De menționat că pe terasa unde se află situl cercetat, lucrările agricole au fost intense ducând la contaminarea straturilor și uneori la distrugerea complexelor arheologice, în special a locuințelor de suprafață.

În continuare prezentăm selectiv o descriere preliminară a trei dintre complexele cercetate în cadrul sitului, anume cele considerate a fi reprezentative pentru conturarea imaginii de ansamblu privind situația arheologică.

Cx 1: locuință de suprafață, SP1, lungime: 5,25 m; lățime: 1,60 m; adâncime la conturare: 0,40 m; adâncime finală: 0,60 m; descriere: formă în plan neregulată; forma pereților neregulată; se conturează sub forma unor pete de chirpici pe o lungime de circa 5 m; sunt observate trei pete de chirpici suprapuse de fragmente ceramice sparte pe loc; se observă două vase întregibile; locuința a fost afectată în mare măsură (90%) de lucrările agricole; inventar: ceramică lucrată cu mâna, ornamentată și neornamentată; vase întregibile, fragmente ceramice grupate; decor: impresiuni, proeminente; chirpici cu amprente, fără amprente, zone compacte; oase de animal prelucrate, neprelucrate, nearse, fragmente dispartate.

Cx 2: mormânt de înmormântare, SP1, diametru: 1,56 m, adâncime la conturare: 0,40 m; adâncime finală: 1,05 m; descriere: formă în plan circulară; forma pereților tronconică; sediment de

culoare negru cenușiu cu resturi menajere (fragmente ceramice, cărbune). Groapa se conturează la nivelul solului sub formă circulară pe fundul ei am găsit resturile unui schelet uman în poziție chirchită pe partea dreaptă; orientare NE-SV, pe zona abdominală inferioară și bazin au fost dispuse fragmente ceramice, iar în extremitatea de E un vas fragmentar; inventar: ceramică lucrată cu mâna, decorată și atipică; vase întregibile, fragmente grupate; decor: proeminente; plastică: zoomorfă; chirpici fără amprente, fragmente dispartate; oase umane, în conexiune anatomică, nearse; oase de animal neprelucrate, nearse, fragmente ceramice dispartate.

Cx 9: Groapă cu depuneri/rituală?; SP3; lungime: 1,64 m; lățime: 0,8 m; adâncime la conturare: 0,15 m; adâncime finală: 0,9 m; descriere: formă în plan ovală; forma pereților tronconică; pachete mari de lut și multe fragmente ceramice, vase întregibile; groapa se conturează dificil în stratul de cultură, doar pe limita depunerii; o parte a materialelor arheologice a fost afectată în proporție de 25% de decaparea mecanică; în partea superioară au fost depuse vase mici (castron), în partea inferioară au fost depuse vase de dimensiuni medii și mari; nu au fost depuse vase întregi, ci numai fragmente mari din diferite părți ale vaselor ceramice; inventar: ceramică lucrată cu mâna, decorată și atipică, vase întregi, vase întregibile, fragmente grupate; decor: incizat, excizat, caneluri, impresiuni, alveole, brăuri crestate/alveolate; chirpici cu amprente, fără amprente, zone compacte; material organic; alte materiale organice: semințe grâu carbonizat.

Cercetarea arheologică efectuată în perioada octombrie–noiembrie 2014 pe traseul viitoarei autostrăzi A10: Sebeș–Turda, în nord-vestul teritoriului extravilan al satului Unirea (com. Unirea), a condus la investigarea completă a sitului arheologic, fiind descoperite 32 de complexe încadrate cronologic în perioada mijlocie a epocii bronzului (cultura Wietenberg). Astfel a fost cercetată integral întreaga suprafață afectată de lucrările de construire a viitoarei autostrăzi.

Abstract

The archaeological site from Unirea was uncovered prior to the construction works of the future motorway A10 Sebeș–Turda (km 57+200–57+350). The site is located on the west side of Unirea village, about 550 m from the village entrance, Unirea commune, Alba county. The site was identified during the archaeological survey, in summer 2014 and it was investigated during 4 weeks, in autumn 2014. Throughout preventive archaeological works there has been excavated an area of 7,520 sq.m., where 32 archaeological complexes have been outlined. The vestiges of the middle Bronze Age settlement comprised six dwellings, 25 refuse pits and a grave. All these finds confirm the existence of a significant archaeological potential unknown prior to this excavation on the site, as well as enriches the repertory of the middle Bronze Age vestiges along the Mureș valley, adding one more settlement to the repertory of finds assigned to the Wietenberg culture.

Bibliografie

G. Bălan, *Așezarea Wietenberg de la Micești*, în Terra Sebus. Acta Musei Sabensis, 6, 2014, p. 25–86, Sebeș

G. Bălan, Raluca Burlacu Timofte, M. Răza, T. Muntean, *Situri descoperite recent aparținând culturii Wietenberg*, Apulum, LI, p. 195–240, Alba Iulia, 2014

N. G. O. Boroffka, *Die Wietenberg Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südsteuropa*. UPA, 19, Bonn, 1994

H. Ciugudean, *Cercetări privind epoca bronzului și prima vârstă a fierului în Transilvania*, Bibliotheca Musei Apulensis 7, Alba Iulia, 1997

M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, Editura Academiei R.S.R., București, 1977

Repertoriul arheologic al județului Alba, V. Moga, H. Ciugudean (ed.), Bibliotheca Musei Apulensis 2, Alba Iulia, 1995

102. Dumbrava, com. Unirea, jud. Alba

Punct: Dumbrava 1 (Autostrada A10, Sebeș–Turda, lot 4, sit 2, 59+050–59+250)

Autorizație de cercetare arheologică preventivă nr. 270/31.10.2014

Colectiv: Eugen Marius Paraschiv-Grigore – responsabil (MNIR), Gabriel-Dan Balteș (MNUAI), Daniel Lucian Ene (MNIR), Dan Matei (MIT), Ioana Paraschiv-Grigore (MNIR), Alexandru-Mircea Rațiu (MNIR), Vlad Rumeș (MNIR)

Situl 2 (Dumbrava 1) de pe lotul 4 al Autostrăzii A10, sector Sebeș – Turda (km 53+700 – km 70+000), tronson km 59+050–59+250 se înscrie, din punct de vedere geografic, în Culoarul Turda – Alba Iulia, o subdiviziune a Depresiunii Transilvaniei.

Evaluarea teoretică (efectuată de specialiștii MNUAI în anii 2008 și 2013) și de teren (efectuată de specialiștii MNIR în perioada iunie–iulie 2014) a urmărit realizarea unei documentări de arhivă, cât mai complete, asupra diverselor categorii de surse istorico-arheologice (texte, fotografii, hărți, schițe etc.) și a referințelor bibliografice relevante, dar și a celor aerofotografice de arhivă, precum și realizarea unor observații directe pe teren (în perimetrul vizat), pentru identificarea zonelor susceptibile să conțină vestigii arheologice, având în vedere semnalările anterioare.

Situl a fost semnalat ca urmare a campaniei de diagnostic arheologic desfășurate în vara anului 2014, realizată de o echipă de specialiști din cadrul MNIR. Situl arheologic a fost localizat la sud de valea pârâului Dumbrava, pe prima terasă a acestuia. În fapt, autostrada traversează acest pârâu în zona km 59+500, prin intermediul unui viaduct.

Astfel, a fost delimitată o zonă de habitat, datată preliminar în epoca bronzului, fiind identificat un complex arheologic. Pe baza cantității de material ceramic și a resturilor de chirpici descoperit, s-a presupus prezența unor structuri de locuire. Situl arheologic a fost denumit convențional „Sit. nr. 2 – Dumbrava 1”.

Cercetările arheologice cu caracter preventiv, efectuate în toamna anului 2014, de-a lungul a 3 săptămâni, au confirmat prezența potențialului arheologic semnalat anterior, fiind identificate și investigate exhaustiv 33 complexe arheologice (un cuptor, două locuințe, gropi menajere, o groapă de lut și zece vetre), distribuite pe o suprafață de circa 3.521 mp, între km 59+050 – 59+250 ai viitoarei autostrăzi A10: Sebeș – Turda, tronson Inoc – Turda / lot 4.

Pentru a avea o imagine cât mai sugestivă asupra stratigrafiei generale a sitului de la Dumbrava 1, strategia inițială a inclus trasarea de secțiuni de aproximativ 15 × 2 m la baza primei

terase a pârâului Dumbrava și a unor suprafețe de aproximativ 50 × 30 m pe prima terasă a pârâului, între km 59+100–59+250. În urma acestor acțiuni, toată suprafața sitului a fost cercetată.

Săpătura arheologică a început prin trasarea de secțiuni (S01–S08) în partea de nord a sitului, pentru delimitarea cât mai exactă a acestuia. Ulterior, au fost trasate suprafețe arheologice, având dimensiuni variabile în funcție de configurația terenului, în vederea identificării și cercetării complexelor arheologice. În total au fost trasate 15 secțiuni și patru suprafețe de dimensiuni variabile, ce au acoperit întreaga suprafață a sitului.

Unitățile de săpătură (suprafețe/secțiuni) au fost excavate aproape exclusiv manual, doar la decapare fiind folosit excavatorul, iar complexele au fost săpate manual, cu efectuarea constantă a observațiilor și înregistrărilor arheologice.

Astfel, la nivel general, a fost stabilită următoarea succesiune stratigrafică în cazul Sitului 2 – Dumbrava 1:

- Nivel de sedimente de culoare gri-închis (negricios), afânat, conține resturi vegetale, rare fragmente ceramice antrenate, situat de la nivelul de călcare (0), până la cota ce variază între –0,20/0,25 m;

- Nivel de sedimente de culoare galben, lutos, în care au fost identificate complexele, situat de la cota la care se termină nivelul de arătură –0,20/0,25 m, până la cota, ce variază între –0,25/1,30 m;

- Nivel de sedimente de culoare găbenă, lutos, cu incluziuni calcaroase, fără urme de intervenție antropică.

Într-o descriere preliminară sumară, descoperirile arheologice din cadrul sitului de la Dumbrava 1, se încadrează în categoria complexelor de habitat, încadrabile tipologic în epoca medievală (două locuințe semi-adâncite și un cuptor menajer). Pe lângă aceste complexe, au mai fost descoperite 19 gropi menajere ce pot fi încadrate cronologic în perioada primei epoci a fierului (Hallstatt timpuriu – cultura Gava, încadrarea făcându-se la o primă analiză vizuală a materialului arheologic descoperit în aceste complexe). Complexele CX24 – CX33 sunt vetre pentru prelucrat fierul, de formă aproximativ circulară în plan și lenticulară/albiată în secțiune și se pot data în perioada modernă (datarea se bazează pe baza unei pipe de lut descoperite în zona complexului CX27).

Abstract

The archaeological site no. 2 from Dumbrava was uncovered prior to the beginning of the construction works of the future motorway Sebeș – Turda, section Inoc – Turda. The archaeological investigations were conducted by a team of archaeologists from the National History Museum of Romania, along with specialists from the National Union Museum of Alba Iulia and Turda History Museum. The research aimed to determine the nature and distribution of the archaeological remains in the area affected by the future construction works of the A10 motorway, using a series of methods, techniques and specific practices. As a result of the archaeological excavations, 33 archaeological complexes have been identified and investigated: a domestic kiln and two semi-sunken dwellings from the medieval period, a clay pit, Bronze Age refuse pits and 10 metal-working fire platforms, dating to the modern era.

Bibliografie

P. Damian, M. Simion, I. Bocan, C. Borș, D. Vleja, E. Dumitrașcu, *Raport de diagnostic arheologic. Obiectivul: Autostrada Sebeș –*

Turda, lot 4 (km 53+700 – 69+900), Arhiva Secției Arheologie, MNIR, București, 2014

H. Ciugudean, *The Late Bronze Age in Transylvania (With primary focus on the central and southern areas)*, în Liviu Marta (Ed/Hrsg.), *Amurgul mileniului II a. Chr în Câmpia Tisei și Transilvania. Das Ende des Jahrtausende v. Chr. Auf der Theiss-Ebene und Siebenbürgen. Simpozion/Symposium Satu Mare 18-19 iulie 2008*, (*Satu Mare. Studii și Comunicări*, 26/1, 2010, p. 157–202

103. Dumbrava, com. Unirea, jud. Alba

Punct: Dumbrava 2 (Autostrada A10, Sebeș–Turda, lot 4, sit 3, km 60+550–60+700)

Autorizație de cercetare arheologică preventivă nr. 238/2014
Cod sit: 8194.01

Colectiv: Paul Cristian Damian – responsabil (MNIR), Gabriel-Dan Balteș (MNUAI), Daniel Lucian Ene (MNIR), Horațiu Dorin Groza (MIT), Florentin Munteanu (MNIR), Eugen Marius Paraschiv-Grigore (MNIR), Ioana Paraschiv-Grigore (MNIR)

Situl 3 a fost semnalat în cadrul campaniei de diagnostic arheologic desfășurată în vara anului 2014, realizată de o echipă de specialiști din cadrul MNIR. Astfel, în urma campaniei de diagnostic arheologic, a fost delimitată o zonă funerară, datată în epoca bronzului (cultura Noua), fiind identificat un mormânt de înhumatie. Situl arheologic a fost denumit convențional „Sit. nr. 3 – Dumbrava 2”.

Situl arheologic este fost localizat la nord de valea pârâului Dumbrava, pe un „pinten” de deal, într-o zonă ce domină culoarul ce se întinde între comuna Unirea (jud. Alba) și comuna Măhăceni (jud. Cluj). În fapt, viitoarea autostradă va străpunge acest „pinten” de deal în zona km 60+600.

Obiectivele campaniei de cercetare arheologică preventivă în teren au constat în identificarea distribuției spațiale, a elementele constitutive a tuturor vestigiilor, cât și recuperarea tuturor artefactelor și ecofactelor descoperite, date fiind caracteristicile structurilor arheologice identificate. Prin urmare, obiectivul principal al echipei de specialiști a constat în cercetarea exhaustivă a tuturor vestigiilor situate în zona afectată direct de lucrările de construire a autostrăzii, dar și identificarea altor zone cu potențial arheologic situate în imediata vecinătate —dar în afara— traseului acesteia.

Cercetările arheologice cu caracter preventiv, efectuate în toamna anului 2014, de-a lungul a 3 săptămâni, au confirmat prezența potențialului arheologic semnalat anterior, fiind identificate și investigate exhaustiv 44 complexe arheologice (31 morminte de înhumatie, 12 amenajări de formă circulară cu pietre și ceramică și o groapă cu material tegular), distribuite pe o suprafață de circa 4.094 m², între km 60+550–60+700 ai viitoarei autostrăzi A10, Sebeș–Turda, tronson Inoc – Turda / lot 4.

Pentru a avea o imagine cât mai sugestivă asupra stratigrafiei generale a sitului de la Dumbrava 2, strategia inițială a inclus trasarea de secțiuni de aproximativ 15 × 2 m spre limitele sitului arheologic și a unor suprafețe de aproximativ 50 × 30 m în zona de maximă concentrare a complexelor arheologice, între km 60+550–60+700. În urma acestor acțiuni, toată suprafața sitului a

fost cercetată. Astfel, la nivel general, a fost stabilită următoarea succesiune stratigrafică în cazul Sitului 3 – Dumbrava 2:

- Nivel de sedimente de culoare gri-închis (negricios), conține resturi vegetale, rare fragmente ceramice antrenate, situat de la nivelul de călcare (0), până la cota ce variază între – 0,25/0,35 m;

- Nivel de sedimente de culoare galben, lutos, în care au fost identificate complexele, situat de la cota la care se termină nivelul de arătură –0,25/0,35 m, până la cota ce variază între – 0,25/1,30 m;

- Nivel de sedimente de culoare găbenă, lutos, cu incluziuni calcaroase, fără urme de intervenție antropică.

Săpătura arheologică a început prin trasarea de secțiuni (S03–S09), în partea de est a sitului, pentru delimitarea cât mai exactă a acestuia. Alte secțiuni (S10, S11, S12 și S14) au fost trasate la limita de vest a sitului, iar la limita de sud au fost trasate patru secțiuni (S16, S18, S19, S20). În zona de nord a sitului au fost trasate două secțiuni în apropierea pantei descendente (S15 și S13). În partea centrală a sitului, unde s-au concentrat complexele arheologice au fost trasate 2 secțiuni (S01 și S02), perpendiculare una pe cealaltă. În cele patru cadrane delimitate de S01 și S02, au fost deschise patru suprafețe numerotate cu Sp 01 (în cadrantul de NE), Sp02 (în cadrantul de NV), Sp03 (în cadrantul de SE) și Sp04 (în cadrantul de SV).

Unitățile de săpătură (suprafețe/secțiuni) au fost excavate aproape exclusiv manual, doar la decapare fiind folosit excavatorul, iar complexele au fost săpate manual, cu efectuarea constantă a observațiilor și înregistrărilor arheologice.

Descoperirile arheologice din cadrul sitului de la Dumbrava 2, sunt reprezentate de morminte de înhumăție, încadrabile tipologic în epoca bronzului (cultura Noua). Pe lângă aceste morminte, au mai fost descoperite 12 amenajări circulare cu piatră și fragmente ceramice ce datează din aceeași perioadă. Un singur complex (Cx11), în care s-au descoperit mai multe fragmente de material tegular, pare a nu avea legătură cu celelalte complexe, fiind greu de datat datorită lipsei oricărui element de datare și a materialului tegular comun mai multor epoci.

Materialul arheologic recoltat este format din ceramică (vase întregi, întregibile etc), fragmente tegulare (descoperite în Cx11) și câteva fragmente de bronz provenite dintr-un mormânt.

Abstract

The archaeological site no. 3 from Dumbrava was uncovered prior to the beginning of the construction works of the future motorway Sebeș – Turda, section Inoc – Turda. The archaeological investigations were conducted by a team of archaeologists from the National History Museum of Romania, along with specialists from the National Union Museum of Alba Iulia and Turda History Museum. The research aimed to determine the nature and distribution of the archaeological remains in the area affected by the future construction works of the A10 motorway, using a series of methods, techniques and specific practices. As a result, following the preventive archaeological excavations, 44 archaeological complexes have been identified and investigated: 31 inhumation graves (crouched position), 12 circular gravel and pottery platforms and a pit filled with tegulae and bricks.

104. Măhăceni, com. Unirea, jud. Alba

Punct: Măhăceni 1 (Autostrada A10, Sebeș – Turda, lot 4, sit nr. 4, km 62+000–62+230)

Autorizație de cercetare arheologică preventivă: nr. 220/2014

Colectiv de cercetare: Paul Damian – responsabil științific, Emil Dumitrașcu, Irina Ene, Florentin Munteanu (MNIR), Horațiu Groza, Dan Matei (Muzeul de Istorie Turda), Petre Colțeanu (SC Vanderlay Arheo SRL)

Sit 4. Cercetarea arheologică preventivă a fost efectuată pe baza autorizației emisă de Ministerul Culturii, la solicitarea beneficiarului, respectiv SC PORR Construct SRL și Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA, care realizează construcția autostrăzii A10, sector Inoc – Turda / lot 4 (km 53+700–70+000). Terenul unde este poziționat situl se află în proprietatea statului român, în extravilanul localității Măhăceni, com. Unirea, jud. Alba, mai exact la nord de pâraul Măhăceni, afluent vestic al pâraului Unirea și DC 86.

Cercetările arheologice cu caracter preventiv, desfășurate în perioada 11 septembrie–13 octombrie 2014, au confirmat prezența potențialului arheologic semnalat în urma diagnosticului arheologic efectuat în perioada iunie–iulie 2014, fiind identificate și investigate exhaustiv 43 de complexe arheologice distribuite între km 62+000–62+230 ai viitoarei autostrăzi A 10, sector Inoc – Turda / lot 4 (km 53+700–70+000).

Situl arheologic este situat pe primele două terase de pe partea stângă a pâraului Măhăceni, perpendicular pe traseul autostrăzii, între km 62+000–62+230. Complexele arheologice aparțin perioadei târzii din epoca bronzului (cultura Noua) și au fost identificate între km 62+000–62+110, respectiv pe prima terasă a pâraului Măhăceni.

Pe a doua terasă, între km 62+150–62+230, a fost identificată o văioagă, orientată E–V, denumită convențional Cx 12. În această zonă au fost trasate 10 unități de săpătură (S. 001–S. 008, S. 014–S. 015) ce au confirmat o nivelare a perimetrului în vederea utilizării agricole a terenului.

Între km 62+110–62+150 este alfă panta ce face legătura între cele două terase. Prin patru unități de săpătură (S. 009, S. 024–S. 026) a fost cercetat și acest perimetru. La limita de est a autostrăzii, în S. 009, au fost descoperite materiale arheologice rulate, în rest nu au fost identificate complexe arheologice.

Între km 62+000–62+110 au fost descoperite complexe arheologice din epoca bronzului mijlociu (cultura Noua). Distribuția spațială a complexelor indică o poziționare Est–Vest, între km 62+070–62+110, în partea de SE a autostrăzii (62+000–62+070). Pentru zona de SV cele șase unități de săpătură (S. 017–S. 023) nu au dus la identificarea de complexe arheologice.

În partea de sud a sitului arheologic de la Măhăceni au fost cercetate locuințe de suprafață, locuințe incendiate, gropi cu resturi menajere, gropi cu depuneri rituale, gropi de par, un șanț, în suprafețele denumite convențional S. 010–S. 013.

Locuințele incendiate cercetate (Cx. 3_S. 010, Cx. 6_S. 012, Cx. 19_S. 011, Cx. 23_S. 012, Cx. 27_S. 011, Cx. 30_S. 011, Cx. 35_S. 011, Cx. 36_S. 010, Cx. 37_S. 011, Cx. 38_S. 011, Cx. 43_S. 011) sunt orientate E–V. Umplutura acestora conține cenușă, fragmente ceramice, chirpici, oase de animale și utilaj litic fragmentar. De asemenea, s-au descoperit oase de animale prelucrate.

Gropile (Cx. 1_S. 010, Cx. 2_S. 011, Cx. 4, S. 011, Cx. 5, S. 011, Cx. 22_S. 012, Cx. 29_S. 012, Cx. 31_S. 011, Cx. 32_S.

011, Cx. 33_S. 011) au în umplutura lor fragmente ceramice, oase de animale, chirpici, utilaj litic fragmentar. O excepție o constituie Cx. 1. Acesta conținea două vase (unul depus în altul), iar între acestea a fost descoperită o buclă de păr din bronz.

Abstract

The site was identified through the archaeological surveys in 2008, 2013 (a preliminary series on non-invasive surveys made by a team from MNUAI) and 2014 (a complete survey, including trial trenches, undertaken by a team from MNIR). The preventive archaeological investigations were made in autumn 2014, confirmed the presence of the archaeological vestiges, being identified 43 archaeological complexes. As a result was thoroughly investigated a large area (between km 62+000 and 62+230 of the future motorway A10: Sebeș – Turda). The investigated vestiges were traces of prehistoric structures (surface dwellings, dwellings set on fire, refuse pits, ritual deposition pits, poles pits, a ditch) can be assigned to the middle/late Bronze Age (Noua culture).

105. Stejeriș, com. Moldovenești, jud. Cluj

Punct: Stejeriș 1 (Autostrada A10, tronson Inoc-Turda/lot 4, sit nr. 5, km 64+850–65+100)

Autorizație de cercetare arheologică preventivă: nr. 212/2014
Cod sit: 58785.04

Colectiv de cercetare: Paul Damian – responsabil științific, Emil Dumitrașcu, Sorin Cleșiu, Florentin Munteanu (MNIR), Radu Petcu (SC Vanderlay Arheo SRL)

Cercetarea arheologică preventivă a fost efectuată pe baza autorizației emisă de Ministerul Culturii, la solicitarea beneficiarului, respectiv SC PORR Construct SRL și Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA, care realizează construcția autostrăzii A10, sector Inoc – Turda / lot 4 (km 53+700–70+000). Terenul unde este poziționat situl se află în proprietatea statului român, în extravilanul localității Stejeriș, com. Moldovenești, jud. Cluj, mai exact la 3,10 km ENE față de satul cu același nume, căruia îi aparține administrativ, la aproximativ 200 m vest față de DN 1, la 670 m N față de lacul Stejeriș și a 1,25 km S față de lacul Bădeni.

Cercetările arheologice cu caracter preventiv, efectuate în perioada august–septembrie 2014, de-a lungul a 3 săptămâni, au confirmat prezența potențialului arheologic semnalat în urma diagnosticului arheologic efectuat în perioada iunie–iulie 2014, fiind identificate și investigate exhaustiv 4 de complexe arheologice situate între km 64+900–65+000 ai viitoarei autostrăzi A10, sector Inoc – Turda / lot 4 (km 53+700–70+000).

Săpătura arheologică a început prin trasarea de secțiuni în zona de nord în vederea delimitării sitului în această zonă. Pentru cercetarea exhaustivă, au fost trasate cinci suprafețe în zona centrală, în general având 30 × 15 m, în vederea identificării și cercetării complexelor arheologice. Aceste suprafețe au acoperit integral zona de interes arheologic (S. 004–S006 și S. 010–S. 011). Aici au fost descoperite două locuințe de suprafață, o zonă de cult și o groapă menajeră. Celelalte secțiuni (S. 001–S. 003, S. 007–S.009, S. 012–S. 015, S. 017–S. 026), precum și o altă suprafață (S. 016) au acoperit întreaga zonă de interes cuprinsă între km 64+850–65+100. În aceste unități de săpătură nu au fost descoperite complexe arheologice. În urma acestor investigații,

considerăm că autostrada a afectat limita estică a unei așezări din epoca bronzului mijlociu (cultura Wietenberg).

Complexele arheologice cercetate

Cx. 1. Amenajare rituală ce a fost identificată în S. 004 (caroul 2–15/B-I) și în S. 010. În centrul amenajării a fost cercetată o groapă. Aceasta a fost săpată într-un sediment lutos de culoare galben-brună. Forma acesteia în plan este circulară. Adâncimea la care a fost identificată groapa este de 0,60 m de la nivelul actualul nivel de călcare, iar adâncimea maximă finală este de 0,90 m. Dimensiunile generale ale complexului: diametru de aproximativ 1 m. Materialul descoperit în umplutura gropii este compus din ceramică (vase de mari dimensiuni decorate cu triunghiuri incizate și decor meandric, cești cu toarta suprainălțată), chirpici (lipitură de perete sau vatră) și o greutate din lut. Groapa este încadrată de cinci gropi de par, posibil de la piloni de susținere ai unei construcții de suprafață. Spațiul amenajării este delimitat de trei pietre de mari dimensiuni, căzute pe o parte și așezate aproximativ în funcție de punctele cardinale (N, E și V).

Cx. 2. Locuință de suprafață, situată în S. 005, caroul 1–5/G-J. Forma acesteia este dreptunghiulară, orientată aproximativ N–S. Adâncimea la conturare este de 0,90 m, de la nivelul actual de călcare, iar adâncimea maximă finală este de 1,60 m. Dimensiunile generale ale complexului: lungime – 10,5 m; lățime – 7 m. Modul constructiv este alcătuit dintr-o structură de pereți de chirpici cu gropi de par (șase gropi de par identificate) și șanțuri de implantare pentru pereți. În partea de SE a locuinței este dispusă vatra păstrată fragmentar la nivelul amprentei termice. Umplutura locuinței era compusă dintr-un sediment lutos de culoare neagră ce conținea resturi de podea, fragmente ceramice, resturi de bărne arse, utaj litic (rășnițe, lustruitoare) și chirpici vitrificați.

Cx. 3. Locuință de suprafață, situată în S. 006, caroul 5–10/B-E. Forma acesteia este dreptunghiulară, orientată aproximativ N–S. Adâncimea la conturare este de 1,50 m, de la nivelul actualul nivel de călcare, iar adâncimea maximă finală este de 1,90 m. Dimensiunile generale ale complexului: lungime – 10,5 m; lățime – 7 m. Modul constructiv este alcătuit dintr-o structură de pereți de chirpici cu gropi de par (cinci gropi de par identificate) și șanțuri de implantare pentru pereți. În partea de SE a locuinței este dispusă vatra suprainălțată de la nivelul podelei. Umplutura locuinței era compusă dintr-un sediment lutos de culoare neagră ce conținea fragmente ceramice, utilaj litic și chirpici vitrificați.

Cx. 4. Groapă de formă circulară situată în S. 005, caroul 6/H în proximitatea SE a locuinței Cx2. Groapa a fost săpată într-un sediment lutos, de culoare galbenă, cu concrețiuni calcaroase, iar umplutura acesteia este compusă dintr-un sediment lutos de culoare neagră. Forma acesteia în plan este ovală, cilindrică. Adâncimea maximă a gropii este de 0,50 m de la nivelul de identificare. Dimensiunile generale ale complexului: diametrul de 1,65 m. Materialul descoperit în umplutură este compus din material ceramic, chirpici și un vas de provizii ars secundar, depus în poziție verticală, aproximativ în centrul gropii.

Abstract

The archaeological site Stejeriș 1, nr. 5, was identified in the summer of 2014, following archaeological diagnosis by a team of specialists from the MNIR. Preventive archaeological research took 3 weeks (August–September 2014) and confirmed the archaeological potential found between km 64+850 and 65+100 of the future motorway A10, Inoc – Turda sector/ lot 4 (km 53+700–70+000). There were identified and investigated exhaustively four

archaeological complexes (two surface dwellings, a ritual structure/asmblage and a domestic pit), between km 64+900–65+000. These investigations concluded that the highway affected the eastern limit of a middle Bronze Age settlement (Wietenberg culture).

106. Stejeriș, comuna Moldovenești, județul Cluj

Punct: Stejeriș II (A10, Turda-Sebeș, Lot 4, Sit 6, km 65+600–65+900)

Autorizație de cercetare preventivă: 213/2014

Cod RAN: 58785.05; Cod sit: 58785.05

Colectiv: dr. Irina Ene (responsabil de șantier, MNIR), Vlad Rumega-Irimuș (MNIR), Luciana Rumega-Irimuș (MNIR), dr. Corina Borș (MNIR), Vasile Opriș (MNIR), dr. Florentin Munteanu (MNIR)

Din punct de vedere geografic, zona de amplasare a autostrăzii A10: Sebeș–Turda traversează, de la Sud la Nord, Podișul Măhăcești – o unitate deluroasă de contact situată între Munții Trascăului și Depresiunea Transilvaniei, aparținând sectorului de dealuri și depresiuni de la marginea Apusenilor¹⁹⁴. Situat la poalele Munților Trascău, Podișul Măhăcești conține în structura sa morfogenetică formațiuni piemontane, care au fost intens erodate policiclic și transportate de rețeaua hidrografică inițială și adaptată ulterior rețelei hidrografice a râurilor Arieș și Mureș¹⁹⁵.

Literatura de specialitate menționează o serie de descoperiri pentru zona afectată de construcția Autostrăzii Sebeș–Turda, lotul nr. 4. Studiul hărților istorice, anume cele iosefine (1769–1773) și francisco-iosefine (1806–1869), este de asemenea relevant pentru documentarea aspectelor legate de amenajarea terenurilor din zonă în secolele XVIII – XIX, dar și pentru identificarea unor obiective arheologice, astăzi inaccesibile pe baza observației vizuale directe. Bibliografia de referință cuprinde date despre o serie de descoperiri arheologice provenind din zona localităților¹⁹⁶ ale căror teritorii administrative vor fi străbătute de viitorul tronson de autostradă (PI I).

În zona localității Stejeriș (com. Moldovenești, jud. Cluj)¹⁹⁷ au fost reperate mai multe puncte de interes arheologic și anume: a) *Izvorul Rece* – fragmente ceramice neolitice (culturile Starcevo-Criș și Petrești) sau aparținând culturilor Coțofeni, Wietenberg, hallstattiene, dacice, dar și din sec. IX–XI; b) *Gâlmee* – câțiva tumuli, de epocă neprecizată; din același punct provin materiale ceramice din epoca bronzului; c) *Vizuină Lupului* – o sabie de fier din sec. XII, împreună cu alte piese din fier și oase umane; d) *pe teritoriul satului*, fără precizarea locului de descoperire provin

monede din epoca romană și un depozit de bronzuri (două culturi, o seceră și două brățări) aparținând seriei Uriu-Domănești¹⁹⁸.

Situl a fost delimitat în urma lucrărilor de diagnostic arheologic (teoretic și intrusiv) efectuate de o echipă de specialiști din cadrul Muzeului Național de Istorie a României, în lunile iunie–iulie 2014. În perioada august–septembrie 2014, cu ocazia cercetărilor arheologice preventive au fost deschise 16 secțiuni magistrale și 9 suprafețe, în cuprinsul sitului, fiind astfel descoperite 25 de complexe arheologice (Pl. IV), având elementele de inventar (ceramică, materiale litice) ce aparțin Epocii Bronzului târziu și perioadei Hallstatt-ului timpuriu, respectiv și Epocii Migrațiilor. Decaparea a fost efectuată utilizând excavatoare cu cupă de taluz. Într-o primă etapă, s-a avut în vedere decaparea stratului vegetal și, în funcție de inexistența sau existența unui nivel de cultură s-a continuat apoi decaparea succesivă. După fiecare etapă de decapare, complexele delimitate au fost săpate manual (Pl. II, III). Obiectivele campaniei de cercetare arheologică preventivă în teren au constat în cercetarea exhaustivă a tuturor vestigiilor identificate în zona afectată direct de lucrările de construire a autostrăzii.

Situl se delimita între km 65+600 și km 65+900 limitat la Est de DN7, aproximativ pe direcția N–S. De asemenea, scurgerea apelor pluviale, urmând panta naturală, aluviunile aduse de pârâul Stejeriș, practicarea agriculturii intensive și diverse alte intervenții antropice necunoscute au dus la deteriorarea vestigiilor arheologice, astfel încât unele dintre complexe se aflau într-o stare de conservare precară.

Cele 16 secțiuni de sondaj au fost orientate V–E, astfel: patru din ampriza de vest până în ax, în limita nordică a sitului; șapte în limita sudică a sitului din ampriza de vest până în ax, cu excepția S011 care a fost trasată din ax în ampriza estică. Prin S012 și S013 a fost sondată zona dintre suprafața S I și S008, respectiv S009 și S010. Prin S014 s-a sondat zona dintre S003 și S004, iar prin S015 zona dintre S004 și suprafața A. Prin deschiderea S016, orientată N–S s-a verificat zona dintre ax și ampriza de Est în limita digului. Cu excepția S006, în care a fost observată o aglomerare de chirpici (Cx. 002), restul secțiunilor nu au înregistrat urme ale unor intervenții antropice. Pentru aglomerarea de chirpici din S006 a fost deschisă caseta I (17,4 × 4,7 m), iar pentru un șanț modern din S008 (Cx. 003), caseta II (14,8 × 8,5 m)¹⁹⁹.

De asemenea, a fost decopertată o suprafață de aproximativ 210 m lungime și aproximativ 30 m lățime pe ampriza de Vest, astfel: SA (32,2 × 11,6 m), SB (33 × 9 m), SC (35 × 29,2 m), SD (26,6 × 10 m), SE (32,1 × 16,7 m), SF (33 × 11,3 m), SG (35 × 23,2 m), SH (40 × 12,4 m) și SI (23,8 × 15,8 m). În total a fost excavată o suprafață de aproximativ 6.300 mp, până la o adâncimea medie cuprinsă între 0,70–0,80 m.

Materialul arheologic tipic nu este foarte bogat (Pl. VII, VIII, IX), în unele situații lipsind elemente de datare certe, ceea ce poate fi explicat prin faptul că fie pentru zona mai înaltă (zona II) locuințele au fost sezoniere, iar arăturile contemporane au

¹⁹⁴ Geografia României, vol. III, 1987, p. 286

¹⁹⁵ B. I. Onac, Podișul Măhăcești – Studiu Geomorfologic, Universitatea Babes Bolyai Cluj Napoca (teză de doctorat), 2010, p. 6

¹⁹⁶ Informațiile primare cu privire la descoperirile semnalate sunt publicate în cadrul *Repertoriului arheologic al județului Alba*, V. Moga, H. Ciugudean (ed.), Bibliotheca Musei Apulensis 2, Alba Iulia, 1995, *Repertoriului arheologic al județului Cluj*, Bibliotheca Musei Napocensis 5, Cluj-Napoca, 1992, respectiv al *Listei Monumentelor Istorice și Repertoriului Arheologic Național* (resursă informațională digitală publică, disponibilă la adresa <http://www.cimec.ro/scripts/ARH/RAN/sel.asp>.)

¹⁹⁷ *Repertoriului arheologic al județului Cluj*, Bibliotheca Musei Napocensis 5, Cluj-Napoca, 1992, p. 369

¹⁹⁸ M. Petrescu-Dâmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, Editura Academiei R.S.R., București, 1977, p. 151

¹⁹⁹ Dimensiunile aproximative ale secțiunilor de sondaj: S001 (15,5 × 2,1 m), S002 (24,8 × 2,1 m), S003 (26,1 × 2,1 m), S004 (29 × 2,1 m), S005 (25 × 2,1 m), S006 (24,5 × 2,1 m), S007 (33 × 2,1 m), S008 (35 × 2,1 m), S009 (35 × 2,1 m), S010 (32 × 2,1 m), S011 (12 × 2,1 m), S012 (30 × 2,1 m), S013 (28 × 2,1 m), S014 (27,5 × 1,6 m), S015 (16,8 × 1,6 m), S016 (38 × 1,8 m)

răspândit resturile acestora, fie, pentru zona I, mai joasă și inundabilă, materialul a fost „rulat” în etapele de curgeri abundente.

Stratigrafia generală a zonei este prezentată într-o ordine inversă a depunerilor sedimentare, pornindu-se de la stratul superior către bază. Cu anumite excepții generate de perturbările datorate permanentei intervenții antropice și de configurația geomorfologică (alveolări, văioage) specifică zonei, stratigrafia generală este împărțită pe două zone: I și II

Zona I (Pl. V):

- 0–0,40 m: nivel vegetal (pământ negru sfărâmicios și resturi vegetale);
- 0,40–0,50/0,60 m: nivel de inundație contemporană (pământ negru, lutos cu urme de chirpici);
- 0,50/0,60–1 m: nivel de cultură (pământ lutos, pigmentat cu chirpici și fragmente ceramice în care au fost surprinse complexe arheologice);
- 1–1,70 m: nivel mlăștinos (pământ negru-cafeniu, lutos, fără pigmenți sau materiale arheologice);
- 1,70–2,06 m: nivel de pământ negru-cafeniu, lutos sau cu intruziuni calcaroase pe alocuri, steril din punct de vedere arheologic.

Zona II (Pl. VI):

- 0–0,40 m: nivel vegetal (pământ negru sfărâmicios și resturi vegetale);
- 0,30–0,40 m: nivel de cultură (pământ negru afânat cu pigmenți de chirpici și foarte puține fragmente ceramice atipice; nu este prezent în toată zona II);
- 0,40–1,16 m: nivel de pământ galben, compact, fără material arheologic, steril din punct de vedere arheologic. Pe alocuri culoarea acestuia este brun negricioasă cu o consistență lutoasă.

Principalele descoperiri constau în locuințe semi-adâncite și gropi menajere precum: **Cx.4**, situat în SD (locuință cu instalație de foc din care s-a păstrat doar amprenta termică la sol); **Cx.5**, localizat în SC (două complexe, dintre care unul probabil urmele unei locuințe cu instalație de foc protejată de pietre, iar al doilea o groapă); **Cx.6**, situat în SC (groapă menajeră, datând probabil din perioada hallstättiană); **Cx.7**, situat în SC (locuință adâncită, datând din perioada migrațiilor); **Cx.8**, localizat în SD (locuință adâncită cu o groapă menajeră, datând probabil din perioada hallstättiană timpurie – cultura Gavă ?); **Cx.9**, identificat în profilul dintre SD și SE (locuință adâncită cu podea incendiată, vatră protejată de pietre, datând din perioada migrațiilor); **Cx.12**, situat în SB (locuință semi-adâncită suprapusă de un strat de măr); **Cx.13**, localizat în SB (locuință semi-adâncită suprapusă de un strat de măr); **Cx.16**, situat în SC (ceramică spartă pe loc, ce poate fi încadrată culturii Gavă – faza timpurie); **Cx.17**, localizat în SC (locuință adâncită cu podea, vatră protejată cu pietre și nivel de lemn păstrat datorită umidității solului); **Cx.20**, identificat în SC (groapă menajeră); **Cx.21**, localizat în SH (locuință adâncită, datând din perioada migrațiilor); **Cx.22**, situat în SA (locuință adâncită, datând din perioada migrațiilor); **Cx.23**, identificat în SH (groapă menajeră cu mai multe fragmente de rășniță); **Cx.25**, localizat în SG (groapă cu schelet de animal, fără material ceramic); **Cx.26**, situat în SG (groapă menajeră cu rășniță, posibil în legătură cu locuința Cx. 21).

Cercetările arheologice preventive au confirmat și aprofundat datele stabilite prin evaluarea arheologică de teren și au investigat o zonă de habitat de la sfârșitul epocii Bronzului / prima Epocă a Fierului, cât și locuințe sezoniere din Epoca Migrațiilor.

Materialul arheologic se află în curs de prelucrare, astfel că rezultatele cercetării de teren și post-săpătură vor face subiectul unui articol.

Abstract

In summer 2014, along the future motorway Sebeș–Turda, sector no. 4, between km 65+600–65+900, was identified the so-called site 6 – Stejeriș II (Stejeriș, Moldovenești commune, Cluj County). Further archaeological excavations were undertaken in August – September 2014, throughout 16 sections and 9 excavation areas being discovered 25 archaeological complexes, having in inventory archaeological materials belonging to the late Bronze Age, early Iron Age and the Migration period.

107. Bădeni, com. Moldovenești, jud. Cluj

Punct: Dealul Bădenilor (Autostrada A10: Sebeș–Turda, tronson Inoc–Turda, sit 7, km 67+300–67+600)

Autorizația de cercetare arheologică preventivă: nr. 214/12.11.2014

Cod sit: 58749.06

Colectiv de cercetare: Ionuț Bocan – responsabil științific, Paul Damian (coordonator proiect), Daniel Lucian Ene, Mădălina Voicu, Vasile Opreș, Ioana Paraschiv-Grigore, Adela Băltăc, Eugen Marius Paraschiv-Grigore, Sorin Cleșiu, Silviu Ene, Luciana Rumeș-Irimuș, Vlad Rumeș-Irimuș, Mihai Gabriel Vasile (MNIR), Marius Răza, Gabriel Balteș (MNUAI), Dan Matei, Horațiu Groza (MIT)

Cercetarea arheologică preventivă s-a realizat pe baza autorizației emise de Ministerul Culturii și a fost efectuată la solicitarea beneficiarilor, respectiv Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA și PORR CONSTRUCT SRL, care construiesc tronsonul Inoc – Turda al viitoarei autostrăzi A 10.

Acest sit din vecinătatea satului Bădeni era necunoscut anterior în literatura istorico-arheologică. Acesta a fost reperat în luna iunie a anului 2014, în urma diagnosticului arheologic realizat de către o echipă de specialiști din cadrul Muzeului Național de Istorie a României.

Situl de la Bădeni este amplasat pe Dealul Bădenilor (427 m altitudine), la est de intersecția dintre DN 1 (E 81) și DC 82. Din punct de vedere geografic, terenul se prezintă sub forma unui platou, de altitudine medie. Zona în discuție se află în imediata apropiere a Tăului Bădenilor. Integritatea sitului arheologic în ansamblu a fost afectată parțial de lucrările din perioada modernă și contemporană.

Scopul cercetării arheologice preventive a fost acela de a investiga aria cu potențial arheologic identificată în urma diagnosticului arheologic amintit, între km 67+300–67+600 ai viitoarei autostrăzi A10, Sebeș–Turda, tronson Inoc–Turda. În acest sens, inițial a fost deschisă o unitate de săpătură magistrală, S 002, amplasată pe lungimea sitului. Prin intermediul observațiilor făcute în cadrul acesteia a fost stabilită atât stratigrafia generală a sitului, cât și concentrarea și tipul complexelor arheologice. Astfel, în următoarea fază au fost decapate mecanic 15 unități de săpătură (S 001; S 003–S 016), cu dimensiuni și orientări variabile, în funcție de configurația terenului. De asemenea, pentru cercetarea acestui sit arheologic au fost deschise 13 suprafețe de

cercetare, de dimensiuni variabile, notate de la Sp 1 la Sp 13. Acestea au fost amplasate de o parte și de alta a secțiunii magistrale, S 002, suprafața decapată fiind de 14.368 mp.

Cercetarea arheologică preventivă a sitului din punctul Dealul Bădenilor, efectuată în perioada august–octombrie 2014, a condus la investigarea completă a zonei afectată de lucrările de construire amintite, astfel fiind identificate și cercetate 177 de complexe arheologice.

Într-o prezentare sumară, descoperirile arheologice din cadrul sitului de la Bădeni se încadrează, atât în categoria complexelor de habitat, cât și în categoria celor cu caracter funerar, încadrabile cronologic în mai multe perioade istorice: eneolitic (cultura Tiszapolgár) – 10 complexe arheologice, în perioada de tranziție la epoca bronzului (cultura Coțofeni) – 137 de complexe arheologice și în perioada modernă (perioada celui de-al II-lea Război Mondial) – 6 complexe arheologice. De asemenea, menționăm faptul că, un număr de 24 de complexe arheologice nu au inventar, lipsind așadar elementele de datare.

Complexele arheologice sunt reprezentate de:

– locuințe incendiate (10 complexe din acest tip, respectiv Cx 1, Cx 8, Cx 32, Cx 54, Cx 55, Cx 77, Cx 78, Cx 91, Cx 96 și Cx 122); acestea au formă dreptunghiulară în plan, sunt prevăzute cu vetre, majoritatea păstrate fragmentar la nivelul amprentei termice, cu plăcuțe de vatră căzute și împrăștiate în dărâmătură; pământul de umplutură al locuințelor este un sediment lutos de culoare cenușiu-gălbui ce conține resturi de podea și pereți, fragmente ceramice, resturi de bărne arse, utilaj litic (rășnițe, lustruitoare), chirpici vitrificați;

– 145 de gropi (Cx 5, Cx 6, Cx 10, Cx 11, Cx 13, Cx 14, Cx 15, Cx 17 – Cx 25, Cx 27 – Cx 28., Cx 30 – Cx 31, Cx 35 – Cx 36, Cx 38 – Cx 53, Cx 57 – Cx 72, Cx 74 – Cx 76, Cx 80 – Cx 88, Cx 90, Cx 92, Cx 93 – Cx 95, Cx 97 – Cx 116, Cx 118 – Cx 120, Cx 123 – Cx 165, Cx 167 – Cx 172, Cx 174); caracteristicile generale ale gropilor sunt reprezentate de forma ovală în plan și tronconică sau albiată în secțiune; majoritatea au sedimentul de umplutură cenușiu-deschis, lutos, compact, ce conține numeroase fragmente de lut ars, fragmente ceramic și oase de animale;

– nouă complexe arheologice reprezentând aglomerări de material arheologic (ceramică, oase de animal, mici fragmente de chirpici, pietre), probabil zone menajere ? (Cx 2, Cx 3, Cx 4, Cx 7, Cx 9, Cx 26, Cx 117, Cx 121, respectiv Cx 166);

– două morminte de înhumăție (Cx 12 și Cx 89); ambele scheletele au fost depuse în poziție chircită; acestea prezintă trăsăturile caracteristice generale ale ritului de înhumăție: indivizii sunt depuși în gropi de forma ovală, în poziție chircită, cu diverse grade de flexare a membrelor;

– patru platforme construite din pietre de dimensiuni mici și medii (Cx 34, Cx 37, Cx 56 și Cx 71);

– patru alveolări naturale umplute cu material arheologic (Cx 29, Cx 33, Cx 73 și Cx 161);

– trei tranșee din timpul celui de-al doilea Război Mondial (Tr 1, Tr 2, Tr 3);

– fundațiile unei barăci din timpul celui de-al doilea Război Mondial (Cx 173).

Cercetarea arheologică efectuată în perioada august–octombrie 2014 pe traseul viitoarei autostrăzi A10: Sebeș–Turda, în raza actualului sat Bădeni (comuna Moldovenești, județul Cluj), a condus la investigarea completă a zonei sitului arheologic, afectată de construirea viitoarei autostrăzi, fiind descoperite 177 de

complexe arheologice. Astfel, a fost cercetată integral întreaga suprafață afectată de lucrările de construire a viitoarei autostrăzi.

Abstract

The preventive archaeological investigation of Bădeni site no.7, within the area known as Dealul Bădenilor (km 67+300–67+600 of the future motorway Sebeș – Turda, section Inoc – Turda), took place between August and October 2014. The entire area impacted by the motorway's construction was archaeologically researched (14,368 sq.m.) and 177 archaeological complexes have been identified and investigated. Thus have been uncovered 10 complexes represented surface dwellings set on fire, two (crouched) burials, nine areas consisting of a dense concentration of archaeological materials (mainly pottery), three gravel platforms and 147 pits, all belonging to different prehistoric cultures (Eneolithic and early Bronze Age – Tiszapolgár and Coțofeni cultures). Three trenches and the foundations of a barrack from the Second World War period were also discovered.

108. Măhăceni, com. Unirea, jud. Alba

Punct: Turdăoi (Autostrada A10: Sebeș–Turda, tronson Inoc–Turda, sit 8, km 61+500–61+750)

Autorizația de cercetare arheologică preventivă: nr. 240/2014.

Cod sit: 8210.02

Colectiv de cercetare: Paul Damian – coordonator proiect, Ionuț Bocan – coordonator sit, Daniel Lucian Ene, Silviu Ene, Florentin Munteanu (MNIR), Marius Râza, Gabriel Balteș (MNUAI), Dan Matei, Horațiu Groza (MIT)

Cercetarea arheologică preventivă s-a realizat pe baza autorizației emise de Ministerul Culturii și a fost efectuată la cererea beneficiarilor, respectiv Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA și PORR CONSTRUCT SRL, care construiesc tronsonul Inoc – Turda al viitoarei autostrăzi A 10.

Situl din punctul Măhăceni – Turdăoi nu era necunoscut în literatura istorico-arheologică anterioară. Acesta a fost reperat în luna iulie a anului 2014, în urma diagnosticului arheologic realizat de către o echipă de specialiști din cadrul Muzeului Național de Istorie a României.

Situl de La Măhăceni, punct Turdăoi se înscrie, din punct de vedere geografic, în Culoarul Turda – Alba Iulia, o subdiviziune a Depresiunii Transilvaniei. Administrativ, situl se află în raza teritorială a satului Măhăceni, comuna Unirea, județul Alba, fiind amplasat pe terasa dreaptă a pârâului Măhăceni, la aproximativ 250 m sud față de acesta. Din punct de vedere geografic, terenul se prezintă sub forma unei succesiuni de platouri, de altitudine medie. Pârâul Măhăceni străbate această zonă de la vest spre est, dând naștere unei lunci joase, ușor inundabilă. Integritatea sitului arheologic în ansamblu a fost afectată parțial de lucrările agricole practicate în zonă în perioada modernă și contemporană.

Scopul cercetării arheologice preventive a fost acela de a investiga aria cu potențial arheologic identificată în urma diagnosticului arheologic amintit, între km 61+500–61+750 ai viitoarei autostrăzi A10, Sebeș–Turda, tronson Inoc–Turda. În acest sens au fost decapate mecanic 18 unități de săpătură (S 001–S 018), cu dimensiuni și orientări variabile, în funcție de

configurația terenului. De asemenea, pentru cercetarea acestui sit arheologic au fost deschise 12 suprafețe de cercetare, de dimensiuni variabile, orientate pe axa N-S. Acestea au fost amplasate de o parte și de alta a secțiunilor magistrale, Sp 1, S 008 și S 011, fiind notate de la Sp 1A la Sp 12. Astfel, a fost decapată mecanic o suprafață de 13.593,51 m.p.

Cercetarea arheologică preventivă a sitului din punctul *Turdăoi*, efectuată în perioada octombrie-noiembrie 2014, a condus la investigarea completă a zonei afectată de lucrările de construire amintite, astfel, fiind identificate și cercetate 56 de complexe arheologice.

Într-o prezentare sumară, descoperirile arheologice din cadrul sitului de la Măhăceni – *Turdăoi* se încadrează în categoria complexelor de habitat, databile în două perioade istorice: sfârșitul epocii bronzului – începutul epocii fierului (perioada de tranziție de la Bronz D la Hallstatt A1, 50 de complexe arheologice) și în perioadă medievală, sfârșitul sec. XII – începutul sec. XIII (6 complexe arheologice).

Astfel, primul nivel, din punct de vedere cronologic, este cel al perioadei de tranziție de la Bronz D la Hallstatt A1. În cadrul acestuia au fost delimitate și investigate 50 complexe arheologice: patru locuințe de suprafață, incendiate (Cx 21, Cx 26, Cx 30 și Cx 39), două locuințe adâncite (Cx 6, Cx 17), 42 de gropi (Cx 1, Cx 2, Cx 3, Cx 4, Cx 5, Cx 7, Cx 8, Cx 9, Cx 10, Cx 11, Cx 12, Cx 13, Cx 16, Cx 18, Cx 19, Cx 20, Cx 22, Cx 23, Cx 25, Cx 27, Cx 31, Cx 32, Cx 33, Cx 34, Cx 35, Cx 36, Cx 37, Cx 38, Cx 40, Cx 41, Cx 42, Cx 43, Cx 45, Cx 46, Cx 47, Cx 49, Cx 51, Cx 53, Cx 55, Cx 56, Cx 57 și Cx 58) și două complexe arheologice reprezentând aglomerări de material arheologic (ceramică, oase de animal, mici fragmente de chirpici, pietre), probabil zone menajere ? (Cx 44, respectiv Cx 52).

Al doilea nivel de locuire este reprezentat de o așezare medievală, fiind identificate cinci locuințe de tip adâncit, cu pietrar și un cuptor menajer, cu groapă de deservire. În urma analizei preliminare a materialului arheologic recoltat, aceste complexe arheologice se datează la sfârșitul sec. XII – începutul sec. XIII.

Cercetarea arheologică efectuată în perioada octombrie-noiembrie 2014 pe traseul viitoarei autostrăzi A10 Sebeș-Turda, în raza actualului sat Măhăceni, punct *Turdăoi* a condus la investigarea completă a zonei sitului arheologic, afectată de construirea viitoarei autostrăzi A10, fiind descoperite și investigate 56 de complexe arheologice. Astfel, a fost cercetată integral întreaga suprafață afectată de lucrările de construire a viitoarei autostrăzi.

Abstract

The preventive archaeological research made in site no. 8, named Măhăceni-Turdăoi, between km 61+500-61+750 of the future motorway A10, Sebeș-Turda, Inoc-Turda section, was carried out between October, 13th and November 21st, 2014. There were identified 56 archeological complexes all over the area to be impacted by the construction of the motorway (an area of 13,593.51 sq.m. investigate from an archaeological point of view). The preventive archaeological investigations led to discovery of very consistent archaeological vestige, dating from two historical periods: the end of the Bronze Age and the beginning of the Iron Age (the transition period from Bronze D to Hallstatt A1 and in the Middle Age period, the end of the 12th c.– the beginning of the 13th c.).

109. Autostrada Timișoara - Lugoj Lot 2 (km 54+000 – 79+625)

Autorizație de diagnostic arheologic nr. 13/2014

Colectiv: Daniela Tănase (Muzeul Banatului Timișoara) - responsabil, Robert Gindele (Muzeul Județean Satu Mare), Andrei Bălărie, Andrei Georgescu (Muzeul Banatului Timișoara), Adrian Hamzu, Iulian Leonti, Andrei Talagiu, Petrică Ionuț Colțeanu, Radu Petcu

Construirea lotului 2 al autostrăzii Timișoara-Lugoj a impus realizarea unei evaluări a potențialului arheologic între km 54+000 – 79+625, pe teritoriul comunei Remetea Mare, a orașului Receaș, a comunei Topolovățu Mare și a comunei Belinț.

Obiectivul evaluării a fost determinarea prezenței sau absenței siturilor arheologice în zona afectată de lucrările de construire a autostrăzii. În cazul descoperirii unor vestigii arheologice, cercetarea a urmărit distribuția spațială a acestora, stratigrafia zonei, precum și caracterul și starea lor de conservare.

Diagnosticul intruziv pe traseul autostrăzii Autostrăzii Timișoara-Lugoj, Lot 2 (Km 54+000 - 79+625) a fost realizat prin efectuarea unor secțiuni stratigrafice mecanizate, cu dimensiuni de 10x2 m, acestea fiind prelungite unde s-a considerat că este necesar. Distanța între secțiuni a fost de 50 m, acestea fiind îndesite în zonele unde s-au identificat situri sau în zonele cu presupus potențial arheologic. Pe tronsonul studiat au fost trasate în total 802 de secțiuni, din punct de vedere statistic o secțiune la o distanță de 30 m.

Sit 1 – km. 75+720-75+920 (comuna Topolovățu Mare). Așezare barbară.

Așezarea a fost descoperită pe terasa estică a unui părau, fiind identificate mai multe gropi de provizii. Gropile se concentrează în secțiunile S76 și S74 și fac parte, probabil, din aceeași unitate gospodărească

S74Cx1. Groapă de provizii, surprinsă parțial în secțiune. S-a conturat la metrii 8,5-9,5 ai secțiunii (nr. de la est la vest), la adâncimea de 80 cm și se adâncește până la 102 cm; este ovală în plan (surprinsă parțial). Bazându-ne pe profilul secțiunii putem să facem următoarele precizări: stratul arabil are o grosimea de 40 cm, în profil se conturează imediat sub acesta gura gropii, cu un diametru de 74 cm. Groapa are o formă tronconică în secțiune, cu un diametru maxim de 102 cm la adâncimea de 80 cm. Fundul este alveolat. Umplutura constă în pământ cenușiu-brun, afânat, cu fragmente de chirpici și cărbune de lemn. Pe fundul gropii a fost descoperit un fragment dintr-o piatră de râșniță.

S76Cx1. Groapă de provizii, s-a conturat la metrii 25-26 ai secțiunii (nr. de la est la vest), la adâncimea de 40 cm. Este ovală în plan, 80 x 77 cm, se adâncește la 82 cm de la nivelul actual de călcare. Pereții coboară în pantă, fundul este plat, cu un diametru de 56 cm. Umplutura constă în pământ afânat, brun-galben, cu foarte multe fragmente de chirpici și cărbune de lemn.

S76Cx2. Groapă de provizii, s-a conturat la metrul 28 al secțiunii (nr. de la est la vest), la adâncimea de 40 cm. Este ovală în plan, 86x62 cm, se adâncește la 94 cm de la suprafața actuală. Este tronconică, cu diametrul maxim de 96 cm la adâncimea de 80 cm. Fundul este plat, umplutura constă în pământ afânat, brun-galben-cenușiu, cu mult chirpici și cărbune de lemn.

Ceramica descoperită în complexe (ceramică cenușie, fină, modelată la roată și grosieră, modelată cu mâna) ne indică o datare pe parcursul secolelor II-IV d. Hr. Așezarea era locuită de o

populație barbară (daci liberi sau germanici), având foarte probabil un caracter de așezare cu gospodărie dispuse răsfirat.

Sit 2 – km. 73+080 – 73+320 (plus bretea sud din nodul rutier km 73+600), (comuna Topolovățu Mare). Așezare din epoca târzie a bronzului și din epoca medievală.

Așezarea a fost identificată pe terasa estică a pârâului Valea Gacovinei, întinzându-se pe lungimea acesteia. Situl arheologic este foarte vizibil în suprafață, datorită nuanței mai închise a solului, precum și a fragmentelor ceramice și de chirpici de pe arătură.

Informații semnificative privind stratigrafia sitului sunt oferite de secțiunea S185. Sub stratul arabil de 40-45 cm se află un strat de humus cu o grosime de 20 cm, sub care, la adâncimea de 60 cm se conturează complexele. În secțiune au fost surprinse două complexe cu umpluturi diferite: o groapă menajeră (Cx1) și o locuință adâncită în pământ cu o vatră amenajată pe podea (Cx2). Groapa s-a conturat la metrii 2-4 ai secțiunii (nr. de la sud la nord), având o deschidere de 208 cm, pereții coboară în pantă, fundul este drept, cu un diametru de 64 cm. Groapa se adâncește la 142 cm de la nivelul actual de călcare. Umplutura constă în pământ de nuanță brun-cenușie. Pe fundul gropii a fost descoperit un fragment dintr-o piatră de rășnită. Locuința adâncită în pământ s-a conturat în vecinătatea nordică a gropii. În profil locuința se conturează sub humus, la adâncimea de 60 cm. Are o lungime de 264 cm și se adâncește până la 102 cm de la nivelul actual de călcare. Fundul este oblic, se adâncește ușor către vatră. Vatra este amenajată la extremitatea nordică a locuinței, în profilul secțiunii fiind surprinsă pe o lungime de 52 cm și are grosimea de 7 cm. Umplutura diferă față de cea a gropii, fiind mai afânată și de o nuanță cenușiu-brună. Groapa se datează în epoca târzie a bronzului, iar locuința în epoca medievală.

Complexele databile în epoca medievală au mai fost surprinse în secțiunile S188 și S192. Două gropi apropiate au fost surprinse în S188: Cx1 conturându-se la adâncimea de 40 cm, având o formă ovală, de 120x98 cm, alveolată în secțiune, cu adâncimea maximă de 68 cm de la nivelul actual de călcare și Cx2 surprins parțial în profil, de formă ovală (72x?cm), conturat sub stratul arabil, cu o deschidere de 230 cm, are pereți care coboară în pantă, fundul plat, cu diametrul de 68 cm, iar adâncimea maximă este de 52 cm de la nivelul actual de călcare. În S192 a fost conturată o groapă ovală, 202x134 cm, cu pereți care coboară în pantă și cu fundul drept. Umplutura complexelor este asemănătoare, solul are culoarea cenușie, este afânat, are în compoziție mult cărbune de lemn și fragmente de chirpici. Materialul arheologic provenit din aceste complexe constă în ceramică modelată la roată rapidă, cenușie, fină și zgrunțuroasă. Între forme remarcăm capace, buze de oale și străchini, care pe baza profilurii buzelor se pot data în sec. XV-XVI.

Sit 3 – km. 65+500 – 65+620 (oraș Recaș). Așezare din epoca eneolitică.

Așezarea a fost descoperită pe un grind din valea pârâului Isvarașița, înconjurat de o zonă mlăștinoasă. Pe terasele pârâului nu au fost descoperite indicii arheologice pentru vreo urmă de locuire umană. Așezarea este caracterizată din punct de vedere arheologic printr-un strat de cultură, care apare la adâncimea de 30-32 cm, având o grosime de 3-4 cm. Stratul de cultură a fost surprins în secțiunea S424 și constă în pământ cenușiu-brun, cu fragmente ceramice, chirpici și cărbune de lemn. În acest strat a fost descoperit un topor din piatră. În secțiunea învecinată, la est, S422, sub stratul de cultură, la adâncimea de 80 cm s-au conturat

mai multe gropi de stâlpi, care sunt amplasate în șiruri și atestă prezența unei clădiri rectangulare, orientate aproximativ nord-sud. Deși clădirea a fost surprinsă parțial, pe baza gropilor de stâlpi putem să presupunem o lățime mai mare de 4 m și o lungime mai mare de 7 m. Pe baza diagnosticului arheologic și pe baza amplasării pe un grind din zona mlăștinoasă putem să presupunem existența unei așezări cu construcții de suprafață, identificabile arheologic prin șiruri de gropi de stâlpi. Fragmentele de chirpici și de cărbune de lemn indică posibilitatea de descoperire a unor porțiuni arse din pereții din lut bătut și a unor vetre amplasate în interiorul sau exteriorul locuințelor de suprafață.

Sit 4 – km. 61+640 – 61+740 (oraș Recaș). Fortificație liniară din pământ.

Valul de pământ secționat de ductul autostrăzii se observă foarte bine în suprafață. Terenul actualmente este folosit ca pășune. Are direcția nord-sud și se poate urmări pe cca. 300 m atât la nord, cât și la sud de autostradă. La suprafață are o lățime de 9-10 m. Valul a fost tăiat pe lățime, cu două secțiuni cu lungimea de 30 m (S525 și S524), fiind curățată și cercetată arheologic secțiunea S525.

S525 (30 m, cu numerotarea metrilor de la est la vest).

Stratul arabil are o grosime de 35-40 cm. Sub stratul arabil se distinge un strat nederanjat, de humus, cu o grosime de 18-20 cm (până la adâncimea de 40-60 cm). Acest strat, foarte probabil, a fost cultivat în perioada comunistă. Între metrii 13-19 ai secțiunii, la adâncimea de 60 de cm, se conturează umplutura valului, care constă într-un sol de o textură și consistență foarte clar deosebită de solul nederanjat. Umplutura este compactă, se poate observa că a fost tasată, are o culoare brun-deschisă, cu pigmenți de chirpici și pigmenți de cărbune de lemn. În faza de diagnostic valul nu a fost desființat, secțiunea fiind adâncită în vecinătatea vestică a valului, unde între metrii 20-25, la adâncimea de 80 cm s-a conturat în plan o intruziune print-o umplutură cenușiu-brună. La o adâncime de 145 cm s-a constatat în profilul secțiunii, că din această zonă a fost extras pământ pentru înălțarea valului. Groapa de împrumut are o formă neregulată și se adâncește până la 140 cm. Pe parcursul diagnosticului arheologic nu a fost identificat vreun șanț care să poată fi legat de valul descoperit.

Sit 5 – km. 54+660 – 54+760 (oraș Recaș). Așezare celtică.

Așezarea s-a conturat pe terasa vestică a pârâului Gherțeamoș. Așezarea se întinde pe un grind de nisip care este înconjurat din trei părți de valea largă, mlăștinoasă a pârâului. Ductul autostrăzii afectează marginea sudică a acestui grind. Complexele au fost identificate în două secțiuni învecinate și fac parte probabil dintr-o singură gospodărie. În S722, la adâncimea de 40 cm s-a conturat un cuptor circular, cu diametrul de 102 cm, cu pereți arși pe o grosime de 7-8 cm, pe alocuri cu urme de nisip ars la vitrifiere. În profilul secțiunii putem observa că grosimea stratului arabil este de 32 cm, după acest strat urmează un humus gros de 16 cm. În stratul de humus, în profil, se poate observa urma dărămăturii cupolei cuptorului. În secțiunea învecinată, S723, la adâncimea de 62 de cm, s-a conturat o locuință adâncită în pământ, rectangulară, cu colțuri rotunjite. Umplutura locuinței constă în sol cenușiu-brun, afânat, cu mult chirpici și cărbune de lemn, concrețiuni de calcar. Au fost descoperite fragmente ceramice cu aspect fin, modelate la roata rapidă și fragmente ceramice grosiere, modelate cu mâna. Pe baza acestor descoperiri locuirea se poate data în sec. III-II î. Hr. și se poate atribui din punct de vedere etnic celtilor.

Din punctul de vedere al habitatului uman în microzonele traversate de ductul autostrăzii putem să observăm că acestea sunt zone secundare de locuire și că autostrada traversează un teritoriu aflat între două blocuri masive de locuire umană: terasele nordice ale cursului Bega și terasele afluentului Gherțamoș. Teritoriul studiat de noi este traversat pe direcția nord-sud de mai mulți afluenți nordici ai râului Bega, terasele acestora fiind favorabile pentru locuire umană. Cercetarea noastră poate sta la baza unui studiu de predictibilitate a habitatului uman: trei din cele patru așezări identificate fiind amplasate pe terasele estice ale acestor afluenți, care au cea mai lungă perioadă de expunere la soare din zi. Așezările se întind pe lungimea acestor terase, autostrada secționându-le „pe lățime”, aceasta fiind și explicația că siturile au fost afectate pe o distanță de 200-300 m. Diagnosticul a demonstrat existența unor structuri de așezări răsfricate, compuse din gospodării alcătuite probabil din unități de locuire ce presupuneau o locuință, anexe și gropi de provizii. Așezarea eneolitică (Sit 4) face o notă de excepție și nu se înscrie în modelul de predictibilitate de mai sus. A fost descoperită pe un grind foarte puțin pronunțat din valea mlăștinoasă a unui afluent, terasele învecinate nefiind locuite.

Bibliografie

- A. Bejan, *Banatul în secolele IV-XII*, Timișoara 1995.
- M. Drăgoescu, *Descoperiri arheologice și numismatice pe teritoriul Banatului între anii 1872-1918*, în AnB S.N. IV, 1995, p. 315-375.
- M. Gumă, *Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României*, Bibliotheca Thracologica IV, București 1993.
- N. Gudea, I. Moțiu, *Observații în legătură cu istoria Banatului în epoca romană*, în Banatica 7, 1983, p. 151-202.
- Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, Bibliotheca Musei Napocensis III, Cluj-Napoca, 1979.
- M. Mare, *Banatul între secolele IV-IX*, I, Timișoara 2004.
- F. Medeleț, I. Bugilan, *Contribuții la problema și la repertoriul movilelor de pământ din Banat*, în Banatica 9, 1987, p. 87-198.
- F. Medeleț, *Contribuții la repertoriul numismatic al Banatului, Epoca Latène, secolul IV în. d. Chr.-106*, în AnB S. N. III, 1994, p. 239-308.
- M. Moroz-Pop, *Contribuții la repertoriul arheologic al localităților din județul Timiș din paleolitic și până în Evul Mediu*, în Banatica 7, 1983, p. 469-490.
- M. Sâmpetru, *Vestul României în secolele IV-X e.n.*, în Thracologica XIII, 1-2, 1992, p. 135-157.
- D. Țărău, M. Luca, *Panoptic al comunelor bănățene din perspectivă pedologică*, Timișoara 2002.
- D. Țicu, *Geografia ecleziastică a Banatului medieval*. Cluj-Napoca 2007.

110. Sat Bălata, com. Șoimuș, jud. Hunedoara Punct: Bălata – Pe Teleci/Teleghi

Autorizație de cercetare preventivă nr. 151/2014

Cod RAN: 91358.0: Latitudine: 45° 54'42": Longitudine 22°55'03! E

Schit orthodox "Sf. Irodion de la Linici; Sf. Doctori fără de arginți și Demian"

Perioada de desfășurare: 26.06.2014 – 16.07.2014

Colectivul de cercetare: Nicolae Cătălin Rișcuța (responsabil de șantier), Ioana Lucia Barbu, Ioan Alexandru Bărbat, Oana Cornelia Bărbat, Cătălin Cristescu, Antoniu Tudor Marc (MCDR Deva)

Săpătura preventivă s-a realizat pe baza autorizației nr. 151/2014, emisă de Ministerul Culturii și a fost efectuată la cererea beneficiarului, Episcopia Ortodoxă a Devei și Hunedoarei, care dorește să construiască obiectivul: Schit ortodox „Sf. Irodion de la Linici, Sf. Doctori fără de arginți Cosma și Demian”, sat Bălata, comuna Șoimuș, județul Hunedoara.

Studiul bibliografic efectuat în paralel cu evaluarea de teren a condus la formularea unor concluzii. Schitul urmează să fie edificat pe teritoriul administrativ al satului Bălata, com. Șoimuș, pe terasa înaltă a Mureșului, în punctul numit *Pe Teleci/Teleghi*. Descoperirile arheologice, fortuite sau făcute în cursul unor cercetări de suprafață, în zona dintre localitățile Șoimuș și Bălata, unde se găsește și situl arheologic menționat, au intrat de multă vreme în literatura arheologică de specialitate²⁰⁰. Cele mai recente descoperiri au fost efectuate în toamna anului 2011, cu prilejul Proiectului Autostrada Deva-Orăștie, în partea de sud a sitului arheologic *Pe Teleci/Teleghi*, între kilometrii 29+750 – 30+300, fiind identificate importante așezări datând din epoca neolitică, a bronzului, perioadele dacică și romană, precum și post-romană și medieval timpurie.

Scopul săpăturii arheologice preventive a fost acela de a identifica eventualele vestigii pe terenul pe care se va realiza construcția obiectivului propus și verificarea stratigrafiei zonei. Pentru a cerceta întregul areal vizat au fost deschise 14 suprafețe de dimensiuni variabile. Amplasarea și orientarea acestora a fost determinată de amprenta la sol a viitoarelor construcții. De asemenea, pentru cercetarea în întregime a complexelor arheologice descoperite au fost deschise trei casete și a fost desființat matorul dintre suprafețele Sp I și Sp V.

Din punct de vedere al stratigrafiei orizontale este nevoie să menționăm că zona cercetată se află pe terasa înaltă a Mureșului, spre interiorul acesteia, fiind mărginită spre E de un bot proeminent. La suprafață se observă existența unei zone de forma unei muchii mai înalte care străbate, de la N la S, lotul supus cercetării. Tocmai în această zonă mai înaltă au fost descoperite cele mai multe complexe și materiale arheologice. Stratigrafia se prezintă astfel: sub stratul vegetal, având o grosime de 0,20/0,25 m, se află un strat de cultură, cenușiu, cu pigmenți de chirpici ars, cărbune și fragmente ceramice, cu o grosime de 0,20/0,30 m. Solul steril din punct de vedere arheologic, format din lut galben sau galben-brun, apare la baza acestui strat, la -0,50 - 0,60 m.

În urma cercetării au fost descoperite 26 complexe arheologice. Stratul de cultură al locuirii a fost bulversat de lucrările agricole și cele de îmbunătățiri funciare. Complexele arheologice reprezintă locuințe de suprafață (colibe), locuințe adâncite (semibordeie), gropi de provizii și menajere, un cuptor și un mormânt de înhumatie. Dintre artefacte, ceramica este materialul arheologic dominant, fiind reprezentată de vase de diverse tipuri.

²⁰⁰ Roska 1942, p. 165, nr. 113; Floca 1969, p. 17; Floca 1972, p. 13-14; Andrițoiu 1979, p. 27, nota 34; Ferencz, Ferencz 2001, p. 132; Luca 2005, p. 151; Luca 2008, p. 165.

Ceramica hallstattiană este de bună calitate, bine arsă, iar culoarea este variabilă, de la cărămiziu la brun și cenușiu. Din cauza fragmentării excesive nu pot fi recunoscute prea multe tipuri ceramice. Totuși, câteva fragmente au făcut parte din oale și străchini. Decorul este sărac, constând în proeminențe alungite, butoni, brăuri simple sau alveolate și caneluri pe buza vaselor.

Ceramica din epoca migrațiilor este, în cea mai mare parte, de factură grosieră, degresată cu nisip, lucrată la mână sau la roata înceată, de culoare neagră, brună sau cenușie. Există și câteva fragmente de vase fine, lucrate la roată, cu pereți subțiri, de culoare cenușie. Dintre formele ceramice pot fi recunoscute oale, ulcioare, tigăi.

Ceramica din Evul mediu timpuriu este lucrată la roată, de factură semifină și grosieră, având culoarea neagră sau cenușie. Ca forme ceramice întâlnim oale, ulcioare, străchini.

De asemenea, în cazul unor complexe de diferite epoci au putut fi identificate o serie de materiale arheologice speciale: un cuțit din fier, doi piepteni bilaterali din os, decorați, de epoca migrațiilor. Din mormântul de înhumatie descoperit (Cx 8) provin două fibule digitate din bronz și două mărgelile de sticlă.

În urma analizei preliminare a descoperirilor, complexe menționate se datează, pe baza inventarului (ceramică și material cu caracter special), în prima epocă a fierului (sec. VI-V a. Chr.), epoca migrațiilor (sec. V-VI p. Chr.) și Evul mediu timpuriu (sec. VIII-IX p. Chr.).

Cercetările arheologice au confirmat faptul că situl Șoimuș – *Pe Teleci/Teleghe* este unul complex, de mare întindere, cuprinzând mai multe epoci istorice. Suprafața cercetată de noi, respectiv zona Schitului Bălata, a fost locuită, nu foarte intens, în prima epocă a fierului, epoca migrațiilor și Evul mediu timpuriu. Tipul complexelor descoperite, în special instalații menajere (gropi, vetre, cuptoare etc.), numărul redus al complexelor de locuire (colibe, bordeie), precum și singurul mormânt descoperit indică faptul că avem de-a face cu o locuire de scurtă durată, poate chiar sezonieră. Materialele arheologice descoperite contribuie substanțial la reconstituirea elementelor de habitat și a culturii materiale a locuitorilor acestei zone în vechime, dar și la precizarea unor aspecte privind evoluția cultural-cronologică a acestui areal din punct de vedere arheologic.

Abstract

During the rescue excavations at Bălata, Pe Teleci/Teleghe point, 26 archaeological features (huts, pit-houses, garbage pits, storage pits, an oven and an inhumation grave) were identified and unearthed. The complexes belong to the Early Iron Age, the post-Roman period and the Early Middle Ages. The recovered archaeological material is relatively rich and diversified, consisting of pottery, tools and adornments, made from stone, bone, antler, metal and glass.

Bibliografie

Andrițoiu 1979 - I. Andrițoiu, Contribuții la repertoriul arheologic al județului Hunedoara, în *Sargetia*, XIV, 1979, p. 15-34.

Drașovean, Rotea 1986 - F. Drașovean, M. Rotea, Așezarea neolitică de la Șoimuș. Contribuții la problemele neoliticului târziu din sud-vestul Transilvaniei, în *Apulum*, XXIII, 1986, p. 9-24.

Ferencz, Ferencz 2001 - I. V. Ferencz, D. Ferencz, Materiale celtice inedite păstrate în colecțiile Muzeului din Deva, în *Apulum*, XXXVIII/1, 2001, p. 129-136.

Floca 1969 - O. Floca, Harta arheologică a municipiului Deva, în *Sargetia*, VI, 1969, p. 7-36.

Floca 1972 - O. Floca, Activitatea de cercetare istorică a Muzeului județului Hunedoara din Deva (1939-1972), în *Sargetia*, IX, 1972, p. 11-28.

Luca 2005 - S. A. Luca, Repertoriul arheologic al județului Hunedoara, BS, XIV, Alba Iulia, 2005.

Luca 2008 - S. A. Luca, Repertoriul arheologic al județului Hunedoara, BB, XXVI, Sibiu, 2008.

Roska 1942 - M. Roska, Erdély régészeti repertoriuma. I. Óskor, Kolozsvár, 1942.

Schuster et alii 2012 - C. Schuster, R. Petcu, R. Petcu, A. Heroiu, V. Rumeaga, A. P. Crețu, M. Dimache, L. Irimuş, S. Dobrotă, D. Vasilescu, T. Mandanache, D. Prisecaru, G. Neagu, A. Ștefănescu, E. Dumitrașcu (sector A), N. C. Rîșcuța, G. Băeștean, I. Al. Bărbat, A. T. Marc (sector B), Șoimuș, com. Șoimuș, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie), Punct: Șoimuș 1 (Avicola) km. 29+750-30+300, în CCA, campania 2011, Târgu-Mureș, 2012, p. 291-292.

111. Borlovenii Vechi, com. Prigor, jud. Caraș-Severin

Punct: Leu (Vârful Leului)

Autorizație cercetare sistematică nr. 34/ 2014

Cod RAN: 53602.01

Cod LMI: CS-I-s-B-10793

Tipul sitului: Fortificația și așezarea hallstattiană de la Leu

Colectiv: dr. Dumitru Țeicu- responsabil; dr. Ana- Cristina Hamat; dr. Dacian Rancu

Cercetarea din punctul Leu a fost facilitată de proiectul, *Lucrări pentru studiul de fezabilitate LEA 40 kw Porțile de Fier-Anina*, tronsonul 2 Bozovici- Iablanța jud. Caraș Severin, de către CNTEE TRANSELECTRICA S.A.- S. T. TIMIȘOARA în 2013. Cu această ocazie a fost efectuat un sondaj arheologic în punctul Leu, în urma căruia au rezultat 7 complexe, care au fost cercetate și publicate în CCA Campania 2014²⁰¹. Așa cum ne-am propus în urma acestui sondaj, în toamna anului 2014 am deschis o campanie de cercetare sistematică pe dealul Leu, pentru a verifica stratigrafia și starea de conservare a sitului.

Zona comunei Prigor este foarte una bogată în vestigii arheologice. În special în localitatea Borlovenii Vechi au fost descoperite datorită unor periegeze mai vechi vestigii de epocă Hallstatt în punctul Leu²⁰², aflat pe malul stâng al Nerei, la 2 km N de sat-sit listat în RAN²⁰³ și LMI²⁰⁴. În apropierea acestui sit, se află așezarea daco-romană de secole III-IV de la Balta Neagră-La Mânăstire²⁰⁵-listată și ea în RAN²⁰⁶, iar la ieșirea din sat pe terasa râului Nera, în amonte, a fost semnalată o movilă de pământ cu o

²⁰² Țeicu, Rancu, Hamat 2014, p. 213.

²⁰³ 53602.01 (<http://ran.cimec.ro/sel.asp>).

²⁰⁴ CS-I-s-B-10793.

²⁰⁵ Moga, Gudea 1975, p. 140; Benea, Bejan 1989- 1993, p. 129; Benea 1996, p. 237; Mare 2004, p. 161; Luca 2004, p. 38; Luca 2006, p. 47.

²⁰⁶ 53602.02 (<http://ran.cimec.ro/sel.asp>).

datate neprecizată²⁰⁷, aflată în punctul Moara Veche și listată în RAN²⁰⁸.

Cercetarea arheologică a început în data de 29. 10. 2014 și s-a încheiat în 14. 11. 2014, fiind trasată o secțiune S1/ 2014 cu dimensiunile 10x 2 m pe direcția V-E, la aproximativ 7m de S1/ 2013. S- a trecut apoi la decopertarea stratului vegetal până la o adâncime de 0, 35 m datorită pantei terenului. În urma acestei operațiuni au rezultat primele materiale, majoritatea fragmente ceramice, alături de care au mai fost descoperite și fragmente de chirpici. Materialul a apărut pe toată suprafața, însă cele mai multe fragmente ceramice au apărut în carourile 5-10. În al doilea strat s-au conturat deja complexele 1, 2, 3, 4 între carourile 5 și 10. După ce suprafața a fost curățată, complexele au fost fotografiate și înregistrate și s-a trecut la excavarea manuală a acestora. Datorită pantei naturale a dealului, în parte estică a secțiunii s-a ajuns la adâncimea 1, 59 m, fiind dezvelită o amenajare din piatră de râu între carourile 0-4. De asemenea, între carourile 1-7 s-au conturat complexele 5, 6, 7, 8, 9. Din păcate, și aici straturile superioare au fost afectate de către lucrările agricole până la adâncimea de 0, 35-0, 40 m – prin urmare din complexurile 1, 2, 3, 4 să rămână foarte puțin de excavat. De asemenea, în zona de est straturile superioare sunt formate din sol alunecat de pe vârful dealului și care a antrenat și materiale arheologice, fragmente ceramice, acestea fiind descoperite astfel în poziție secundară.

Numerotarea complexelor s- a făcut de la vest spre est, cu numere de la 1 la 9, fiind în general vorba de alveolări naturale ale terenului în care au fost găsite

Stratigrafia generală a secțiunii a fost în mare parte deranjată de lucrările agricole și ea se compune în principal din trei straturi. Stratul 1 corespunde sterilului arheologic, strat de consistență lutoasă aflat deasupra stâncii, de culoare 10 YR 7/8 yellow, cu flecuri de culoare 7.5 YR 7/8 strong brown. Stratul 2 corespunde stratului de contact cu sterilul, de consistență lutoasă și de culoare 10 YR 5/6 yellowish brown. Stratul 3 corespunde nivelului vegetal, deranjat de lucrările agricole și de consistență lutoasă și de culoare 10YR 4/2 dark grayish brown. De asemenea, umplutura complexurilor este de consistență lutoasă și de culoare 10 YR 5/6 yellowish brown, cu pigmentație sporadică de cărbune și chirpic, piatră de râu și fragmente ceramice.

În concluzie, cercetarea arheologică sistematică din punctul Leu - Cetate, localitatea Borloveni Vechi, comuna Prigor a surprins, la adâncimea de 0, 35 m în partea de vest și 1, 59 m în partea de est, nouă complexe corespunzătoare unor alveolări naturale ale solului și o amenajare din piatră de râu datate, prin materialul arheologic descoperit aici, în perioada neolitică și eneolitică. De asemenea, în stratul superior, deranjat de lucrările agricole, a fost descoperită o mărgea datată în perioada secolelor III - IV. Din păcate, lucrările agricole au deranjat în mare măsură straturile arheologice, așa cum s-a constatat și la prima campanie în zonă²⁰⁹. La aceasta se adaugă și faptul că în partea de est, panta fiind foarte abruptă, de- a lungul timpului multe materiale au alunecat împreună cu solul de pe vârful dealului, fiind găsite de noi în context secundar.

Pentru viitor ne propunem ca zona fortificației și a așezării să fie cercetată sistematic, iar materialul descoperit să fie pus în valoare în cadrul unei expoziții tematice organizată de către colectivul Muzeului Banatului Montan.

Abstract

In the fall of 2014 we investigated the fortification and the settlement from Leu-Cetate, situated in the village Borloveni Vechi. The archaeological research has been made through one section S1/ 2014 in which we have discovered nine complexes, most of them being natural ground delve. This research had as a result the discovery of ceramic materials- mostly fragments, which can be dated in to the Neolithic and Eneolithic period. The material found here however, suggests also a human presence in the IIIrd- IVth A.D. Unfortunately, because of the agricultural works, this situation could not be detected in stratigraphic terms.

Bibliografie

Bozu, Săcărin 1979, Bozu O. Săcărin C., *O expediție arheologică în Valea Almăjului. Realități și perspective*, Banatica 5, p. 553- 558.

Benea 1996 Benea Doina, *Dacia sud-vestică în secolele III-IV*, Timișoara.

Benea, Bejan 1989- 1993 Benea Doina, Bejan A., *Viața rurală în sud- vestul Daciei în secolele II- IV (II)*, ActaMN 26- 30, p. 127- 148.

Luca 2004 Luca S. A., *Repertoriul arheologic al județului Caraș Severin*, București 2004.

Luca 2006 Luca S. A., *Descoperiri arheologice din Banatul Românesc. Repertoriu*, Sibiu.

Mare 2004 Mare M., *Banatul în secolul IV- IX*, Timișoara.

Medeleț, Bughilan 1987 Medeleț, F., Bughilan, I., *Contribuții la problema și la repertoriul movilelor de pământ din Banat*, Banatica, 9, 1987, 87- 198.

Moga, Gudea 1975 Moga M., Gudea N., *Contribuții la repertoriul arheologic al Banatului*, Tibiscus 4, p. 129- 146.

Țicu 2003 Țicu D., *Contribuții la repertoriul arheologic al Banatului montan*, Banatica, 16, p.339- 376.

Țicu, Rancu, Hamat 2013 Țicu D., Rancu D., Hamat Ana-Cristina, *Borloveni Vechi, com. Prigor, jud. Caraș- Severin. Punct: Leu*, CCA. Campania 2013, București 2014, p. 2013.

112. Complexul istoric al fostei Mănăstiri Cașin, Mănăstirea Cașin, jud. Bacău

Cod RAN: 23458.01

Cod LMI: BC-II-a-A-00856;

Tip sit: mănăstire

Colectiv: Costică Asăvoaie – responsabil, Lăcrămioara Stratulat (CMNM Iași), Cosmin Niță.

La solicitarea SC RESCON MOLDOVEANU SRL Bacău, din luna mai 2014 către CMN Moldova Iași, care are în vedere restaurarea ansamblului mănăstirii Cașin s-a deplasat un colectiv format din CS III Costică Asăvoaie, Dr. Lăcrămioara Stratulat și Cosmin Niță. În intervalul 15.05 – 30.05. 2014 s-au realizat și studiile geotehnice care s-au făcut pe bază de sondaje, acestea permițând observarea unor date cu caracter istoric și arheologic care au facilitat elaborarea acestei diagnoze după cum urmează²¹⁰.

²⁰⁷ Medeleț, Bughilan 1987, p. 111; Luca 2004, p. 38; Luca 2006, p. 47.

²⁰⁸ 53602.03 (<http://ran.cimec.ro/sel.asp>).

²⁰⁹ Țicu, Rancu, Hamat 2014, p. 213.

²¹⁰ Varianta extinsă a acestui raport a fost publicată în revista "Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei", (serie nouă), XX, Iași, 2014, p. 89-110.

Mănăstirea Cașin a fost ctitorită de domnul Țării Moldovei, Gheorghe Ștefan (13 aprilie 1653–8 mai 1653 și 16 iulie 1653–13 martie 1658), între anii 1656-1657.

Din descrierea lui Paul de Alep care a ajuns în zonă, la 14 octombrie 1656²¹¹, rezultă că mănăstirea era apărată natural dar și antropoc din toate părțile iar locul în care era amplasată îi asigura controlul asupra unei porțiuni de drum (trecere obligatorie) din care ulterior se bifurcau căi către Transilvania și Țara Românească. Construirea alertă a zidului de incintă denotă faptul că rolul ei era unul primordial militar motivat prin unul religios, invocând cumva motivația utilizată anterior pentru păstrarea Cetății Neamțului. După opinia lui Petronel Zahariuc biserica a fost terminată la sfârșitul anului 1656 iar restul complexului nu a fost finalizat cu toate că în anul 1657 lucrările au continuat cu aceeași intensitate ca și în anul precedent²¹².

Mănăstirea se pare că a fost construită pe locul unui așezământ monahal mai mic, ctitorit tot de Gheorghe Ștefan probabil când se afla doar "în boierie" în satul Poienile, pe care îl cumpărase de la toți "moșinașii", la începutul anului 1655. A înzestrat mănăstirea cu multe sate, pe tot parcursul domniei sale, multe dintre acestea fiind din miezul averii lui Gheorghe Ștefan; așadar el s-a gândit să-și protejeze averea în cazul unui pericol extern iar mănăstirea a fost construită ca adăpost în cazul unei invazii turcești, dar nu numai, fiind închinată de ctitor Patriarhiei de Ierusalim, ceea ce îi conferea și o anumită imunitate²¹³.

În timpul lui Gheorghe Ștefan s-au construit zidul de incintă, biserica, turnul clopotniță, chiliile și casa domnească. Alexandru Papadopol Calimah menționează că trupul lui Gheorghe Ștefan ar fi fost adus după ce a murit la Stettin și îngropat la M-rea Cașin. Această informație este întărită de relatările unor bătrâni din sat care ar fi fost martori la refacerea de la 1806 ce menționau că "înăuntrul ei [bisericii] s-a găsit un zid în partea stângă, într-o criptă un sicriu și că acela era sicriul la Gheorghe Ștefan"²¹⁴.

După domnia lui Gheorghe Ștefan mănăstirea a intrat în declin până în timpul domniei lui Istrate Dabija când situația ei economică s-a redresat și a primit noi danii. În anul 1717 domnul Țării Moldovei, Mihai Racoviță, a dat ordin să se dărâme zidul de incintă al mănăstirii; odată cu zidul întregul ansamblu a avut de suferit din cauza conflictelor ce au existat în acel an²¹⁵. Mănăstirea a rămas în această stare până la începutul secolului XIX când la cutremurul din 1805 – a suferit iarăși mari distrugerii. Egumenul de atunci al mănăstirii, Ierotei Țarigrădeanul a demarat lucrările de reparație a complexului în 1806 când a reparat biserica.

Alte reparații ale bisericii s-au făcut în perioada 1836 – 1839 de către egumenul Isaia Țarigrădeanul, care nu s-a mulțumit doar cu atât, ci s-a intitulat ctitor doar pe sine, procedând la raderea pisaniei vechi – cea a lui Gheorghe Ștefan – pe care la un colț se mai pot observa literele vechi din care se poate reconstitui numele domnului Gheorghe Ștefan. Zidul de incintă a fost refăcut în perioada 1820-1830.

Între biserica mănăstirii Cașin și cea a mănăstirii Golia au existat unele asemănări deoarece meșterii care lucrau la Golia la

jumătatea secolului XVII au fost transferați la Cașin iar aceștia au construit noua biserică după modelul Goliei²¹⁶. În decursul timpului s-au petrecut modificări generate de factori naturali și de conflictele armate iar acestea au generat reparații la ambele biserici. Noii constructori nu au mai refăcut edificiile așa cum erau ele la momentul primei construcții. De exemplu, numai mănăstirea Cașin a suferit reparații după cum urmează: după 1717, 1805-1806, 1836-1839, 1892-1895, 1907, 1909, 1926, 1940, 1959, 1983-1989.

De cele mai multe ori biserica mănăstirii Cașin a fost luată ca model și reper explicativ pentru elucidarea necunoscutelor de arhitectură a bisericii de la Golia, soluție riscantă dacă se ține cont de multiplele refaceri de la Cașin. Asemănarea dintre cele două biserici s-a păstrat doar la nivelul planimetric, la nivelul superior al elevației cele două sunt diferite. Diferențe se pot observa la nivelul ferestrelor, la nivelul cornișei, al boltirii și la nivelul turnurilor.

Planul bisericii de la mănăstirea Cașin este cel moldovenesc, în formă treflată, cu absidele laterale la exterior sub formă dreptunghiulară, în interior având formă rotundă iar în elevație, în partea superioară se termină în semicalotă.

La uși și ferestre se găsesc ancadramente florale, care în prezent sunt și la turnul clopotniță pe exterior. Ctitoria inițială, a lui Gheorghe Ștefan, a fost demantelată cel puțin până la soclu. Două repere importante care vin în sprijinul acestei afirmații se află acum montate în paramentul turnului clopotniță:

1. Două fragmente de brâu torsadă, considerat de către istoricii de artă, a fi introdus în Țara Moldovei prin biserica de la Dragomirna care face carieră culminând cu Trei Ierarhi.
2. Fragmente de soclu (sau glaf fereastră ?).

La exterior, ca elemente decorative, sunt pilaștrii angajați care sunt uniți în partea superioară de o friză nesuștinută de capitelluri așa cum este la Golia iar la bază au încrustați câte o rozetă.

În a doua jumătate a secolului XIX, fosta mănăstire a început să se degradeze, iar ca urmare a acestui fapt, biserica a fost reparată, în perioada 1892-1895²¹⁷, ca și mai apoi, la începutul secolului XX, între anii 1907 și 1910.

În ședința Comisiunii Monumentelor Istorice din 12 iulie 1908, pe baza referatului arhitectului N. Ghika, s-a cerut aprobare pentru dărâmarea unei clădiri din curtea fostei mănăstiri, menționând că nu are nici o importanță din punct de vedere artistic; Comisia a cerut o cercetare din punct de vedere istoric²¹⁸. Clădirea a fost dărâmată între timp deoarece în ședința Comisiei din 21 iunie 1913 s-a cerut anchetarea privind dărâmarea fără autorizație a construcțiilor aparținătoare de fosta mănăstire Cașin²¹⁹, se pare că edificiul dărâmat este cel care era situat la N de turnul clopotniță, iar ruinele se pot observa și în prezent.

În anul 1920 clopotnița și școala domnească care au fost acoperite cu șindrilă care în același an, au luat foc din cauza unei locomotive a trenului forestier al Societății Union. Cu acest prilej au ars și două turlă de la biserică împreună cu catapeteasma ce era lucrată cu aur și întregul mobilier²²⁰. După acest an școala domnească nu a mai fost reparată niciodată. Acest dezastru a determinat repararea bisericii în anul 1926 și a turnului clopotniță

²¹¹ Călători străini despre Țările Române, vol. VI, București, 1976, p. 157.

²¹² Petronel Zahariuc, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod (1653-1658)*, Iași, 2003, p. 503.

²¹³ Ibidem.

²¹⁴ Alexandru Papadopol Calimah, *Despre Gheorghe Ștefan voievod Domnul Moldovei (1653-1668)*, București, 1890, p. 104.

²¹⁵ George Ioan Lahovari, C. I. Brătianu, Grigore Tocilescu, Marele Dicționar Geografic al României, vol. II, București, 1899, 227.

²¹⁶ G. Balș, *Biserice și mănăstiri moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933, p. 174.

²¹⁷ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 158.

²¹⁸ BCMI, 1908, p. 179.

²¹⁹ BCMI, 1913, p. 96.

²²⁰ Institutul Național al Patrimoniului, fond DMI, dos. 2872/1979, f. 3.

în anul 1936. Lucrări de reparații sau mai făcut în 1940, de către locuitorii comunei, 1959 și 1983-1989.

Primele investigații arheologice pe acest ansamblu s-au făcut în anul 1983 de către Alexandru Artimon și au constatat într-un sondaj la turnul clopotniță și o verificare a casei domnești. În 1986 au fost degajate de vegetație zidurile școlii domnești²²¹.

În anul 1991 același arheolog a făcut investigații la Casa domnească și a trasat 6 secțiuni în scopul delimitării, verificării etapelor de construcție și a evoluției sale. În timpul cercetărilor s-a constatat că terenul destinat construcțiilor a fost defrișat în mod sistematic iar în secțiuni au fost surprinse straturi de pământ cafeniu cu prundiș fără urme materiale, în partea superioară au fost găsite fragmente ceramice din secolul XVII, fragmente de cahle cu reprezentări florale, geometrice și zoomorfe și fragmente de ceramică din secolele XVIII – XIX²²². S 1 a fost trasată pentru a verifica legătura dintre casa domnească și zidul de incintă de pe latura de V (20×2 m) și s-a constatat că zidul incintei de pe latura de V este contemporan cu Casa domnească. În cadrul secțiunilor S2, S3 și S6 s-a observat un zid ce pare să meargă paralel cu zidul de sud al casei domnești ce are o lățime de 1,50 m și o adâncime de până la – 2,75 m iar nivelul anterior de calcare față de cel actual (latura exterioară pe S) este situat la cca. 1.35 m²²³. În S5 (latura de N) s-a observat că elevația se adâncește până la – 0,85 m față de nivelul actual de calcare iar acesta pare să fie vechiul nivel de calcare²²⁴. În S4 s-a verificat întinderea spre E a casei și dispunerea bolților demisolului. În cadrul secțiunii s-a observat un strat de pietre, mortar și cărămizi care se află la cca. – 0,45 m față de actualul nivel de calcare iar între – 0,95 – 1,45 m s-a dezvelit bolta exterioară²²⁵. Grosimea zidului Casei domnești pe latura de E este de 1,75 – 1,85 m²²⁶. În studiul domnului Al. Artimon din 1991 dăinuie o anume confuzie generată de modul său de exprimare ceea ce impune reluarea cercetărilor pentru a completa datele istorice bazate pe elementele arheologice.

Observații făcute pe baza sondajelor geotehnice (2014)

1. Zidul de incintă (Z.E și Z.N). Au fost efectuate două sondaje, unul la zidul de nord și celălalt la zidul de vest pe extremitatea de nord (Fig. 1).

- Sondajul pe zidul de nord are o lățime de 1 m, lungime de 1.20 m și adâncimea de 1,10 m. Nivelul de calcare stabilit este la adâncimea de – 0,30 – 0,40 m față de nivelul actual de calcare.
- Sondajul de la extremitatea de nord a zidului de vest are 0,80 m lățime, 1,20 m lungime și 1,10 m adâncime. Nivelul de calcare a fost stabilit la – 0,30 m adâncime față de nivelul actual de calcare.

2. Școala domnească (ȘD) (jumătatea sec XIX) a funcționat până în anul 1920 când a fost distrusă de un incendiu.

Sondajul este plasat în exteriorul clădirii, pe latura de S-E și are dimensiunile următoare: 1.50 m lungime, 1,20 m lățime și 1,90 m adâncime (Fig. 1). Nivelul de calcare intermediar, cel al ultimilor constructori, este marcat în zidire cu cărămidă dar și în profil prin limita dintre pământul cenușiu și actualul strat vegetal și este situat la – 0,30 m de nivelul actual de calcare iar cota de fundare este

situată la 1.00 m față de nivelul de calcare actual. Se poate observa că edificiul a fost construit pe alte construcții mai vechi iar materialul utilizat este refolosit. După cum se poate observa piatra și cărămida au fost scoase de la unul sau mai multe construcții anterioare iar fundația nu a fost fixată în sol virgin ci pe umpluturi. Umplutura este compusă din piatră brută de râu, piatră fasonată și cărămidă reutilizată cu urme de cel puțin două categorii de liant.

Un alt nivel de calcare, al constructorilor primului edificiu este greu de reperat și urmează a fi stabilit la etapa de săpătură arheologică preventivă sau supraveghere a lucrărilor de subzidire și cămășuire. Aceste operațiuni menționate anterior sunt necesare datorită pietrei de râu rulate și nefasonate care – se știe – nu fac priză bună în lianții utilizați anterior cimentului industrial, acesta fiind de slabă calitate și în cantități minimale și de asemenea, datorită fundării pe umpluturi.

3. Turnul Clopotniță (T1). Sondajul s-a executat pe latura de S a turnului în dreptul pilonului angajat din jumătatea de S, în interiorul incintei și are următoarele dimensiuni: 2.00 × 2.00 m și 1.80 m adâncime (Fig. 1).

Structura solului în profil pe latura de S a casei este următoarea:

Pământ negru cu intruziuni de mortar și piatră spartă de dimensiuni relativ mici (6 – 15 cm) și de formă neregulată. După toate probabilitățile sunt resturi de la fasonarea blocurilor folosite la restaurarea turnului. Acest amestec constituie, de altfel, și solul vegetal. După toate indiciile, malurile șanțului folosit pentru turnarea fundațiilor s-a surpat, de unde a rezultat "panta pământului negru" și decroșul fundației turnate.

Mai există un strat de lut galben, curat provenit din șanțul de fundare și un strat de pământ nederanjat.

După forma fundațiilor decroșate în profil, se consideră că cei care au construit au luat ca reper pentru înălțarea elevației "reverul" superior al fundației și nu partea consistentă (miezul) care se menține pe adâncimea fundației. Prin urmare, partea exterioară a zidului (fațada) are o temelie incertă, ceea ce presupune prevederea lucrărilor de subzidire. Suprafața de calcare a constructorilor era denivelată și se află la partea inferioară a pietrelor de talie mare.

Stratigrafie:

- Sol supraînălțat: 0,40 m în partea de nord a zidului și 0,60 m pe partea de sud;
- Trei asize din piatră fasonată, în vederea nivelării fundației turnate: 0,60 m;
- Nivelul anterior de calcare: 1,00 m (N) și 1,20 m (S)
- Fundație turnată în cofrag natural: adâncimea controlată este de 0,60 m.
- Decroșul maxim dintre miezul fundației în retragere și buza fundației: 0,20 m (N) și 0,60 m (S).

Alte observații:

Fundația turnată în cofrag natural nu a putut fi săpată până sub talpă din cauza riscurilor de majore. A putut fi relevat faptul că este constituită din bolovani de râu legați cu mortar de proastă calitate, friabil. Riscurile constă în a se fisura elevația sau a se tasa cel puțin paramentul în caz de seism. Adâncimea controlată este de 0,60 m.

Fragmentele de brâu situate în exteriorul porții, la o înălțime de 1,48 – 1,75 m față de actualul nivel de calcare, este posibil să fi făcut parte din brăul primei biserici, cea a lui Gheorghe Ștefan.

²²¹ Al. Artimon, *Raport de cercetare arheologică – Casa domnească de la Mănăstirea Cașin, jud. Bacău*, campania 1991, Institutul Național al Patrimoniului, fond. DMI, dos. 6691/7.12.1991, fila 4.

²²² *Ibidem*, f. 6

²²³ *Ibidem*.

²²⁴ *Ibidem*, f. 7

²²⁵ *Ibidem*.

²²⁶ *Ibidem*.

În colțul de NV la intrare, pe exterior, sunt inserate în asizele 2-3 ale paramentului, la înălțimea de 0,80 – 1,08 m și 1,16-1,35 m, două piese fasonate cu profilatură de soclu, provenind, foarte probabil, de la prima biserică (Gheorghe Ștefan). Cea de a doua piesă, din partea superioară, deși fisurată, arată ca o piesă de colț. Aceste au fost precizate mai sus. Cele două muluri, care încadrează arcada de la intrare pe paramentul exterior reprezintă mai curând o refolosire a unor fragmente din brăul torsadă ce a ornat cândva biserica lui Gheorghe Ștefan, ornament foarte uzitat în epocă.

Retragerea în fundație a condus la o eroare care impune subzidire și se poate considera: viciu în construcție, schimbarea meșterilor sau ignoranță.

4. Casa Domnească (CDdV).

Sondajul a fost făcut la intrarea din partea de V mai exact din mijlocul intrării și până la jumătatea pilastrului angajat al ușii (Fig. 1), cu următoarele dimensiuni: 3×0,80×150 (h)

Dimensiunile secțiunii:

- Diferența dintre actualul nivel de călcare până la prag: - 0,90 m.

- Grosime prag: 0,42 m;

- Lățime: 0,80 m;

- Lungime: 3,00 m.

Observații

- Adâncime de la extremitatea interioară a bolții până la vechiul nivel de călcare (prag) – 2,10 m;

- Adâncime de la extremitatea interioară a bolții până la actualul nivel de călcare 1,20 m;

La casa domnească partea păstrată până în prezent este un demisol nicidecum o pivniță, dovadă în acest sens sunt ferestrele și nu guri de aerisire (mai relevante în sectorul de E). Este recomandat a se vedea construcții de acest fel la Mănăstirile Dragomirna, Cetățuia, Sala Gotică de la Trei Ierarhi etc.

Este posibilă adâncirea ulterioară pentru transformarea în pivniță pentru acest fapt a se vedea diferența dintre arcu ușei și bolta încăperii pe V fiind vizibilă aglomerația modernă de material.

5. Biserica (B)

5.1 B S1 – interior, latura de S, între pronaos și pridvorul inițial (Fig. 1).

Dimensiuni: lungime 2,00 m, lățime 1,20 m, adâncime sondaj 2,55 m. În această sondaj a fost observată următoarea situație stratigrafică:

- Pavaj modern din beton cu armătură (propus pentru eliminare): 0 – 0,15 m;

- Pat din nisip, granulație relativ fină, unitară: - 0,15 – 0,30 m ce corespunde cu blocheții din piatră fasonată (la partea lor superioară) care la rândul lor, sunt amplasați pe o fundație turnată în cofrag natural din piatră de diferite dimensiuni, înecate în mortar din var și nisip.

- Strat de umplutură din piatră spartă, pigment dens din mortar, clot de cărămidă, mai pe scurt – resturi de la momentul construcției (nu există urme de tencuială): - 0,30 – 0,55 m;

- Pământ negru – cenușiu, nederanjat: - 0,55 – 0,75 m. La - 0,55 m este stratul inițial de călcare (1805-1806);

- Strat de pământ argilos cu densitate mare, nederanjat: - 0,75 – 2,55 m;

- La distanța de 0,62 - 0,65 m față de latura de V a pilastrului angajat a fost surprins în secțiune, pe o lățime de 0,45 m, în profilul de V al casei, începând cu adâncimea de - 1,37 – 1,38 m și până la baza casei o inserție de cărămidă zidită unitar.

Dimensiunile la parament ale cărămizilor 5×13×30 cm, ușor variabile.

- Cota de fundare dacă o corelăm cu cea a casei B S2 din exteriorul bisericii de pe latura de N, este: - 3,40 m, față de actualul nivel de călcare

5.2 B S2 – exterior, latura de N de la jumătatea pilastrului vestic al pronaosului până la jumătatea pilastrului angajat din dreptul delimitării dintre gropniță și pridvor (Fig. 1). Sondajul are următoarele dimensiuni: 3,00 m lungime, 2,80 m lățime din dreptul jumătății pilastrului angajat ce corespunde delimitării dintre gropniță și pridvor și 0,90 m lățime din dreptul pilastrului vestic al pronaosului și adâncimea de 3,70 m.

Situația stratigrafică în profilul de E al sondajului este următoarea:

- Strat de ciment modern: 0 - 0,10 m;

- Două blocuri masive de piatră (0,42 m grosime bloc): - 0,10 – 0,90 m; la - 0,90 m este nivelul de călcare al constructorului de la 1805-1806;

- O gaură de tirant ce merge de a lungul bisericii, situată la o adâncime de - 1,10 m cu o lățime de 0,17 – 0,20 m. Acesta a ieșit din traseul firesc și trebuie avut în vedere de către restauratori pentru introducerea de armătură și injectare cu beton;

- Strat de argilă, adăugat: - 0,90 m – 2,40 m;

- Strat de pământ negru, care reprezintă la partea sa superioară nivelul de călcare al primului constructor (Gheorghe Ștefan): - 2,40 – 2,90 m;

- Strat de lut: - 2,90 – 3,70 m.

Situația stratigrafică în profilul de N al sondajului este următoarea:

- Strat de ciment modern: 0 - 0,10 m;

- Un bloc de piatră: - 0,10 – 0,50 m;

- Decroș în fundație cu o lățime de 0,40 – 0,50 m situat la - 1,65 m;

- Zid de piatră de râu nefasonată: - 0,50 - 2,50 m;

- Zid de piatră fasonată: - 2,50 - 3,40 m. La - 2,50 m este nivelul de călcare din vremea lui Gheorghe Ștefan.

Situația stratigrafică în profilul de V al sondajului este următoarea:

- Strat de ciment modern: 0 - 0,10 m;

- Strat de umplutură din piatră de râu, piatră spartă și resturi de cărămizi: - 0,10 - 0,60 m. În rest situația stratigrafică pe acest profil este similară cu cea din profilul de E al sondajului.

6. Chiliile (latura de N a Turnului Clopniță și eventual pe S):

La acestea trebuie degajat pământul de umplutură cu utilaj mecanic sub supraveghere arheologică până la nivelul superior al ruinelor.

Toate cele descrise mai sus relevă – se speră – importanța majoră a Complexului Istoric Mănăstirea Cașin pentru evoluția istorică și arhitectonică din Moldova pentru perioadele de evoluție socială medievală, modernă și chiar contemporană. Cercetarea arheologică, sub formă de diagnostic intruziv, cu caracter preventiv și de supraveghere permanentă a lucrărilor necesar a fi executate în sol, este imperios necesară și trebuie prevăzută în mod expres într-un Proiect de restaurare atât de necesar acestui deosebit de important complex monumental.

113. com. Căuaș, Jud. Satu Mare**Punct: Sighetiu**

Responsabil șantier: Liviu Marta

Membrii colectivului: Zsolt Molnár, Norbert Kapcsos

Finanțare: Proiectul de cooperare tranfrontalieră cu finanțare ENPI, HUSKROUA/1101/139, „BREAKING THROUGH COOLture – European values and common future”, Consiliul Județean Satu Mare

Cercetarea arheologică a urmărit verificarea rezultatele magnetografice din așezarea fortificată hallstattiană (cultura Gáva) de la Căuaș-Sighetiu, în care s-a constatat existența unor structuri dreptunghiulare dispuse ordonat, care după dimensiuni păreau a fi locuințe.

Au fost deschise două suprafețe deasupra a două structuri din partea de sud-est a sitului, alese pentru că erau izolate și putea fi delimitate mai ușor. În ambele suprafețe au fost surprinse pereți dărâmați ce provin de la două locuințe incendiate, precum și urme de activitate umană realizată anterior, respectiv ulterior construcției și utilizării celor două locuințe. Deși în magnetogramă cele două locuințe apar sub forma a două dreptunghiuri asemănătoare, modul în care s-au prezervat cele două locuințe este diferit. În timp ce Complexul Cx1 situat în S1 apare sub forma unor trasee de pereți drepecți dispuși în unghi drept, Cx2 în S2 s-a prezervat sub forma unei platforme de dărâmături de pereți. Nu s-au păstrat gropi de stâlpi care să indice planimetria exactă a locuințelor. Indicii asupra modului de construcție a structurii pe care era aplicată lipitura de lut sunt oferite doar de amprente de pari și nuiiele rămase în aceasta. Fiecare locuință era prevăzută cu vatră.

În preajma locuințelor au fost surprinse o serie de elemente referitoare la activitatea realizată în cadrul așezării: prepararea hranei pe vetre (3 vetre), râsnirea cerealelor (două râșnițe, așezate una lângă alta) și arderea/depunerea de ofrande în gropi. Greutățile mari de lut identificate lângă pereți, din perspectiva dimensiunilor mari, par să fi reprezentat mai degrabă elemente de susținere a acoperișului decât elemente ale unor războaie de țesut. Acul de pescuit de mari dimensiuni (10 cm lungime, 1,2 cm diametru) prezent în perimetrul uneia din locuințe susține importanța jucată de pescuitul unor exemplare mari de pește în economia așezării, situată în zona de mlaștină. Diagnosticul realizat la Căuaș confirmă faptul că structurile dreptunghiulare surprinse geomagnetic sunt locuințe. Prin aceasta se certifică faptul că așezarea a avut dispunere sistematică a locuințelor, drama stradală obținută asigurând o valorificare eficientă a locuirii din așezare și fluidizarea circulației din interior. Cantitatea mare de materiale arheologice obținute confirmă datarea așezării în faza evoluată a culturii Gáva.

114. mun. Cluj-Napoca, jud. Cluj**Punct: str. Șt. O. Iosif nr.1-3**

Autorizații de cercetare preventivă: nr. 204/2013

Cod RAN al sitului: 54984.214

Tip de sit: 1, 11, 113

Încadrare cronologică: 3, 32, 4, 5

Colectiv: Cristian Aurel Roman (MNIT) – responsabil de șantier; Eugenia Beu-Dachin, Luca - Paul Pupeză (MNIT) – membri.

Perioada de desfășurare a campaniei: iunie 2013 - ianuarie 2014

Cercetarea arheologică preventivă de pe strada Șt. O. Iosif din Cluj-Napoca s-a făcut ca urmare a efectuării unor lucrări de reabilitare la *Centrul multifuncțional de servicii sociale integrate pentru persoanele vârstnice*, situat la nr. 1-3. Obiectivul este amplasat în centrul orașului, în lunca Someșului, în vecinătatea Canalului Morii. Este vorba despre zona nord-estică a orașului roman Napoca și a orașului medieval Cluj. În acest areal, cu diverse ocazii au fost descoperite numeroase vestigii și artefacte datate din preistorie până în epoca modernă.

S-au deschis două secțiuni: S1 (20 X 3 m) și S2 (11 X 3 m). În trasarea acestora s-a ținut cont de caracteristicile geofizice ale amplasamentului și de memoriul de rezistență pus la dispoziție de către beneficiar. Ca atare cercetarea s-a desfășurat în interiorul clădirii ce urma a fi reabilitată, la o distanță de cel puțin 1,5 m față de pereți. S1 a fost deschisă în interiorul corpului nordic al clădirii, iar S2 în interiorul corpului sudic. Deoarece straturile de cultură până la o adâncime de 2 m erau instabile și ușor friabile, a fost nevoie de realizarea unor sprijiniri din lemn pentru pereții secțiunilor. Măsura s-a dovedit a fi absolut necesară, ajungându-se cu săpătura până la aproape 5 metri adâncime. Pentru protecția lucrărilor au fost construite balustrade din lemn în dreptul fiecărei laturi a secțiunilor.

Cele două secțiuni deschise au fost trasate la mică distanță una de cealaltă, ceea ce face ca unele nivele arheologice să fie similare. Până la o adâncime de aproximativ 2,5 m s-au descoperit complexe din epoca modernă și puține materiale medievale. Atât în S1 cât și în S2 au fost dezvelite mai multe ziduri realizate din piatră de calcar și cărămidă, legate cu mortar, ce au aparținut unor clădiri ridicate probabil la începutul secolului al XVIII-lea. Două astfel de ziduri, din cărămizi legate cu mortar, se pare că au făcut parte dintr-un canal de drenaj boltit. În secțiunea S2 s-au găsit zidurile unei foste pivnițe precum și o groapă cu pereți din lemn (fântână?) în care s-au găsit numeroase vase pentru lichide, o bună parte dintre ele întregibile, și oase de animale. Structurile medievale lipsesc, materialul databil în această epocă provenind din straturile de nivelare moderne.

Sub straturile de epocă modernă s-au descoperit urmele a cel puțin două faze de piatră ale unor construcții din epoca romană. În faza cea mai timpurie s-a ridicat un zid cu fundația din piatră de râu, a cărui elevație nu s-a păstrat. Ulterior s-a construit un zid cu elevația din piatră de calcar și fundația din pietriș amestecat cu nisip. Acestei ultime faze i-a aparținut probabil și o platformă de tegule mari de acoperiș, plasate cu marginile în jos, astfel încât partea lor dreaptă forma o veritabilă podea din cărămidă. Amplasat/căzut pe această podea de țigle întoarse s-a descoperit un altar votiv dedicat zeului *Silvanus Domesticus*. Materialele arheologice descoperite sunt diverse (fragmente ceramice, fragmente de *tegula mammata*, țigle, cărămizi, olane, piese de paviment, obiecte din fier, bronz și sticlă), dar acestea nu permit o încadrare cronologică foarte precisă a celor două faze din piatră. Anterior acestor faze din piatră a fost identificată o altă fază de locuire romană, din care s-au păstrat urmele unor instalații pentru foc. Materialul arheologic a fost preponderent ceramic, la care se adaugă oase de animale. Adâncimea maximă la care a ajuns investigația este de aproximativ 5 m, aici atingându-se nivelul steril din punct de vedere arheologic.

Descoperirile din acest sit vin să se alăture celor deja existente în apropiere, dovedind, dacă mai era cazul, că ne aflăm într-un areal cu descoperiri arheologice importante pentru istoria zonei.

Abstract:

The rescue excavation from Șt. O. Iosif Str., nos. 1-3, took place in June and December 2013, and in January 2014, with the purpose of archaeological discharge of the plot that was the subject of rearrangements within the *Multifunctional Center for Social Services for Elderly*. Two sections (S1 and S2) were made in order to investigate the historical levels and to rescue the archaeological remains. In both section S1 and section S2 walls belonging to different historical eras have been unearthed. They were built of limestone and brick bonded with mortar. The material and the structures discovered until the depth of 2,5 m date the layers and the contexts mostly to the Modern Period. Middle Ages is poorly represented. Two other structures belonging to buildings dated to the Roman Period but built up in different times were unearthed, together with artifacts belonging to the same era (pottery, fragments of *tegula mammata*, tiles, bricks, pavement pieces etc.). Among them, a limestone altar dedicated to god *Silvanus Domesticus* was discovered. The archaeological material was composed mainly of pottery and animal bones. The investigation reached the depth of 5 meters, the last researched layer being archaeologically sterile.

Bibliografie:

S. Cociș, E. Beu-Dachin, V. Voișian, *Un altare votivo a Silvano, scoperto a Napoca*, Acta Musei Napocensis, 39-40/I, 2002-2003 (2004), 235-239.

I. H. Crișan, M. Bărbulescu, E. Chirilă, V. Vasiliev, I. Winkler, *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj-Napoca 1992.

Al. Diaconescu (with contributions from D. Bogdan, C. Găzdac, Viorica Rusu-Bolindeț, L. Vass, M. Ardelean, Sorana Ardelean), *Excavations at "Central Store" cod RAN 54984.02*, Acta Musei Napocensis 49/I, 2012, 125-176.

A. I. Gudea, *Fauna identified subsequent to rescue excavations performed at "Central" shopping center-development*, Acta Musei Napocensis, 49/I, 2012, 177-228.

I. Mitrofan, *Vestigii din Napoca romană*, Acta Musei Napocensis, XIII, 1976, 197-204.

V. Rusu-Bolindeț, M. C. Popescu, *Roman remains discovered in the north-eastern area of Napoca – the rescue excavations at 29 Regele Ferdinand St*, Acta Musei Napocensis, 49/I, 2012, 229-282.

115. mun. Cluj-Napoca, jud. Cluj

Punct: Avram Iancu nr. 25

Autorizația de cercetare preventivă nr. 172/2014
Cod RAN 54984.07

Colectivul de cercetare: C.Ș.I Dr. Sorin Ilie Cociș, Dr. Cosmin Onofrei, Ferencz Sabalcz, Drd. Dragoș Blaga, Dr. Vlad-Andrei Lăzărescu

Cercetările arheologice preventive din str. Avram Iancu nr. 25 (Cluj-Napoca, jud. Cluj) s-au desfășurat în intervalul septembrie-octombrie 2014 și au vizat curtea interioară a fostului

imobil. Din punct de vedere administrativ, investiția străbate zona ce merge în paralel cu zidul medieval al orașului.

Obiectivele cercetării arheologice au fost determinarea prezenței sau absenței materialelor arheologice, a structurilor, complexelor și a artefactelor din zona afectată de lucrările viitoare. Odată cu demararea cercetărilor a fost urmărită stratigrafia zonei, precum și caracterul și starea de conservare a artefactelor și structurilor găsite. În paralel, s-a făcut și o evaluare a riscurilor privitoare la patrimoniul cultural din zonă în relație cu implementarea proiectului de construcție.

Ca și metodă de lucru au fost combinate tehnicile cu caracter non-invaziv cu cele cu potențial distructiv. Astfel, în primă fază, au fost cercetate ortofotoplanurile și fotografiile satelitare disponibile, în vederea identificării unor structuri antropice cu valoare istorică.

Ulterior, în spațiul zonei afectate de următoarea investiție, s-a întreprins cercetarea prin săpătură manuală, datele fiind înregistrate cu ajutorul fișelor de context. Pentru toată zona afectată de săpătură s-a realizat curățarea manuală a profilelor și a suprafeței în vederea fotografierii și desenării acestora. Atât pentru întreaga zonă în diferitele stadii ale cercetării, cât și pentru complexele descoperite, s-au efectuat fotografii digitale de ansamblu, de profile și după caz, detalii.

Planul zonei afectate de lucrările viitoarei investiții a fost pus la dispoziție de către beneficiarul lucrării. Planul întregii zone afectate și a complexelor descoperite ulterior s-a realizat pe baza punctelor topografice înregistrate cu stația totală de către colectivul de cercetare, în limitele suprafeței delimitate de beneficiar prin următoarele coordonate STEREO 70:

În urma săpăturilor au fost surprinse un număr de 28 de contexte arheologice ce aparțin epocilor modernă, medievală și romană. Arhiva formată din fișe de context, fișe de material special, fotografiile aferente și desenele la scară se află în posesia colectivului de cercetare, până la publicarea științifică a rezultatelor.

Secțiunea în perimetrul căreia s-a desfășurat cercetarea are dimensiunile de 24 x 4 m și o adâncime maximă de peste 5 m. În urma săpăturilor arheologice de aici a fost surprins pentru prima oară sistemul complet de fortificație al orașului medieval. Pe o lățime de 4 m în zona zidului a fost dezvelită întreaga fundație, aici putând fi găsită și o inscripție ce amintește anul 1703, cel mai probabil când s-a produs o refacere. Șanțul aferent fortificației medievale are o lățime ce depășește 12 m și prezintă două faze de colmatare.

În spațiul dintre zid și șanț, în zona nederanjată de intervențiile medievale, a fost surprinsă parte din necropola sudică a orașului roman Napoca. Au fost identificate șase morminte, patru de incinerare și două de înhumare (ce corespund contextelor 18,19,20,21,22 și 27). Dintre toate mormintele cercetate numai unul de incinerare are inventar complet (2 vase, 1 opaiț, 1 monedă de la împăratul Hadrianus, 1 jeton și oasele calcinate). Din punct de vedere cronologic, cele două morminte de înhumare sunt mai târzii decât cele de incinerare.

În final menționăm că necropola cercetată și parte a sistemului de fortificație se întind dincolo de laturile perimetrului secțiunii noastre. Prin urmare, în cazul în care viitoarele lucrări vor depăși acest perimetru este obligatorie o nouă săpătură preventivă.

116. Costanda-Lădăuți, comuna Barcani, jud. Covasna

Punct: Borșoș

Autorizație cercetare arheologică preventivă nr. 206/2014

Cod. RAN: 63651.01

Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgoviște), George Murătoareanu (UV Târgoviște), Alexandru Radu (DC Dâmbovița), Dan Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Alexandru Popa (MCR Sf. Gheorghe), Andrea Chiricescu (MCR Sf. Gheorghe), Horia Ghiță, Bogdan Niță, Erika Garnier, Ghegoiu Eugen (studenți UV Târgoviște)

Perioada de desfășurare a campaniei: septembrie 2014

Situl paleolitic de la Costanda-Lădăuți este amplasat la contactul dintre Munții Întorsurii (la Nord) și Depresiunea Întorsura Buzăului (la Sud), la o altitudine absolută de aproximativ 750 m, pe Dealul Borșoș, într-o largă înșeuare (fig. 1). Așezarea a fost cercetată de arheologul Al. Păunescu în cursul a două campanii în anii 1960 și 1961, când a fost săpată o suprafață de 120 metri pătrați. Un mic sondaj de 8 metri pătrați a fost executat în 1973 de Al. Păunescu și M. Cărciumaru în vederea prelevării de probe necesare cercetărilor interdisciplinare (fig. 2). Rezultatele arheologice au atras atenția asupra faptului că materialul litic, atribuit tardenoasianului, este în asociație cu resturi de combustie (cenușă), iar unele piese prezintă urme evidente de ardere.

Cercetarea noastră a avut în vedere reevaluarea componenței culturale a etapei de locuire, prin dezvelirea *in situ* a materialului arheologic de factură paleolitică, precum și colectarea de probe necesare cercărilor interdisciplinare. Săpătura arheologică s-a efectuat în pase mecanice de dimensiuni variabile, adaptate în funcție de densitatea pieselor. Date obținute au introduse în baza informatică a proiectului de cercetare prin raportarea la trei coordonate (x, y, z). Cercetarea arheologică a fost precedată de o evaluare magnetometrică a suprafeței sitului arheologic în vederea identificării zonelor afectate de săpătura arheologică anterioară, dar și a concentrărilor de materiale posibil de origine antropică (fig. 3). Secțiunea deschisă, cu suprafața de 2 pe 1 m., a fost amplasată în proximitatea zonei în care apar la suprafață produse debitate și numeroase fragmente de silex datorate gelifracției, antrenate la suprafață de lucrările agricole (fig. 4). Această asociație, produse de debitaj și fragmente rezultate în urma procesului de gelifracție, a fost întâlnită pe întreaga coloană stratigrafică. Stratigrafia sitului corespunde descrierilor anterioare, respectiv faptul că materialul litic se concentrează în sedimentul lutos – slab nisipos de culoare neagră. Au fost recuperate numeroase piese arse, nuclee orientate pentru obținerea de lamele, produse secundare de debitaj, lamele (fig. 5), precum și piese retușate (fig. 6). În acest stadiu preliminar al cercetării arheologice, cât și a analizei materialului litic, este dificil de identificat tradiția culturală prezentă la Costanda – Lădăuți. Debitajul orientat către obținerea de lamele, alături de tipurile de retuș aplicate pe unele dintre suporturi, ne indică o perioadă finală a paleoliticului superior.

Abstract

The absence of recognizable components after the archaeological digging represents a reality that does not have correspondence only in the thorough research on the Palaeolithic period. Actually retaking the diggings in Palaeolithic sites known

throughout research reports and synthesis studies are raising a series of issues which can affect the final results of the archaeological research. This occurs also because of the lack of detailed plans regarding the placement of the area on which research was carried out and also relating them to identifiable points on the field. This is why, through using modern methods of non-invasive prospecting, the magnetometric research allows, at least at a theoretical level, to spot the area affected by previous archaeological digging and the concentration of materials that may be of anthropic origins. The total area of research through magnetometric prospects in the Palaeolithic establishment from Borșoș hill is of 3404 m² and it represents half of the surface on which one can identify Palaeolithic archaeological remnants. The magnetometric research went together with the execution of sections meant to point out the stratigraphy of the Palaeolithic site, the identification and recuperation of the Palaeolithic archaeological material from the site, taking thus the required evidence for the interdisciplinary analyses.

Bibliografie:

Cărciumaru M., 1980, Mediul geografic în pleistocenul superior și culturile paleolitice din România, Editura Academiei, București.

Cărciumaru M., Păunescu Al., 1975, Cronostratigrafia și paleoclimatul tardenoasianului din depresiunea Întorsura Buzăului, în Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie, tomul 26, nr. 3, p. 315-341.

Cosac, M., Popa, Al., Buzea, D.-L., Chiricescu, A., Murătoareanu, G., Radu, Al., Prospectiuni geomagnetice și cercetări arheologice în situl paleolitic de la Costanda – Lădăuți, punct „Borșoșu” (com. Barcani, jud. Covasna), în Arheovest. Interdisciplinaritate în Arheologie, vol. II, Szeghet, 2014, p. 513-527, ISBN 978-963-315-228-7 (Osszes/General), ISBN 978-963-315-221-8 (Vol. 2).

Păunescu Al., 1966, Cercetări paleolitice, în Studii și Cercetări de Istorie Veche, tomul 17, nr. 2, p. 319-333.

117. Costești, com. Costești, jud. Iași

Punct: Cier/Lângă Școală

Nr. Autorizație: 95/2014

Cod sit (RAN) 95541.01

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil, Sorin Ignătescu (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea (Liceul Ion Neculce Târgu Frumos), Radu Pirnău (Academia Romana-Filiala Iași), Diana-Măriuca Vornicu (IA Iași), Cristian Secu, Radu-Gabriel Furnică, Andreea Vornicu (UAIC Iași)

În perioada 14-26 iulie 2014 au continuat activitățile de diagnostic arheologic de Costești-Cier/Lângă Școală²²⁷ (fig. 1-2.1), începute din 2012²²⁸, care vizează determinarea gradului de

²²⁷ Colectivul de cercetare mulțumește tuturor voluntarilor și studenților practicanți care au participat la activitatea de investigare arheologică de la Costești pentru eforturile depuse.

²²⁸ D. Boghian *et alii*, Costești, com. Costești, jud. Iași, Punct: Cier/Lângă Școală, în CCAR. Campania 2012, 2013, p. 199-200, 366-367; o versiune detaliată pe CD-ROM-ul volumului (www.inp.org.ro/www.cimec.ro); D. Boghian *et alii*, Costești, com. Costești, jud. Iași, Punct: Cier/Lângă Școală, în CCAR. Campania 2013, 2014, p. 204-206, 518-525; versiune detaliată pe CD-ROM-ul volumului (www.inp.org.ro/www.cimec.ro); D. Boghian, S.-

afectare a depozitului arheologic, obținerea unei documentații arheologice, cu stratigrafia verticală și planimetria complexelor, realizarea de investigații interdisciplinare ale așezării și vestigiilor și reconstrucția integrată a evoluției locurii în sit. În anul 2014 s-a urmărit terminarea investigării S. I/2012 (m. 0-40x2 m) și Cas. I/2013 (m. 15-18x2,5 m), pentru obținerea unui profil stratigrafic complet (fig. 2.2; 3-4). Complexitatea situațiilor arheologice, ploile frecvente și intense și numărul redus de lucrători nu ne-au permis decât atingerea parțială a țintelor propuse.

Au fost investigate complexele Cucuteni A3 (L. 3-5 și 8/2013), locuințele Cucuteni A-B2/B1 (L. 1-2/2012), un complex medieval timpuriu (L7/B2) și un mormânt medieval (M. 35)²²⁹.

Complexele Cucuteni A3

L. 3/2013, în curs de cercetare, a fost identificată de la -0,38 m, m. 25-31 (fig. 3.2; 4.3); *in situ* la -0,90/-1,20 m, fiind deranjată de înmormântările medievale (M. 10; 12; 20; 22-25; 32-35) și braconaje. Sub dărămăturile de pereți/plafon, purtând amprente de nulele de la substrucția lemnoasă ($\varphi=2-5$ cm), în $\square 26a-27a$; 29a-30a, -1,10/-1,20 m, se observă porțiuni de pereți, oarecum în elevație (vizibili și pe profilul nordic), pe lângă care au fost descoperite vase întregibile. Ca instalații interioare, în $\square 26a$, decontextualizate, la -0,62 m, au fost identificate lipiturile unei vetre/cuptor? (V1/C1/2013), iar în $\square 29a$, la -1,20 m o altă vatră (V2/2014).

L. 4/2013 (fig. 5) terminată de cercetat (în S. I/2012, m. 31,50-37, -0,60/-1,10 m), a fost deranjată, la SV, de mormintele M.13-15; 18-19; 21. Realizată într-o alveolă de cca. 0,40 m, nu avea platformă, ci doar o podină de lut, acoperită de lutuilele de pereți, drept pentru care o considerăm parțial-adâncită. Substrucția lemnoasă era alcătuită dintr-o carcasă de nulele de grosimi diferite ($\varphi=2-5$ cm), rar mai groase, ridicată pe pari, peste care s-au aplicat lutuilele din argilă și materiale vegetale tocate, arse diferit (în timpul unui incendiu), la cărămiziu la suprafață, la brun și negru-cenușiu în interior și la partea inferioară. Pe podină s-au găsit fragmente de vase uzuale și pictate, rășnite/nicovale, unelte de silex și piatră, câteva oase etc. La m. 34 (profilul nordic) se observă o groapă de par/baza unui perete interior, care arată că locuința a fost bicompartimentată. Pe baza inventarului, construcția pare o anexă gospodărească.

L. 5/2013 se află în S. I/2012, m. 20-24, -0,80/-1,10 m, continuându-se în porțiunile nesăpate, fiind deranjată de M. 7-9 (fig. 4.3). Deși este în curs de cercetare, se observă, la partea superioară, lipiturile de pereți/plafon aplicate pe o substrucție lemnoasă din nulele împletite. De la o instalație, în $\square 21a$, -0,95/-1,05 m, au fost descoperite fragmentele unei gardine de vatră/creastă de cuptor (?), cu o mulură corniformă V 3/2014, în asociere cu vase întregibile.

Presupusă din anul precedent, **L. 8/2013** se individualiza în șanțul de control de pe lângă profilul nordic al S. I, în $\square 7-9a$, la -1,35 m, fiind mai clară după demontarea L. 7/B. 2/2014. Este în curs de cercetare și, se pare, că a fost construită asemănător cu celelalte case Cucuteni A3.

Din toate complexele Cucuteni A3 provine o importantă cantitate de ceramică pictată (fig. 9).

Complexele Cucuteni A-B2/B1

L. 1/2012, identificată în S. I, m. 0 și 6, -0,40/-0,60 m (fig. 3.1; 6.A.1), deși deranjată serios de M. 31/2013, groapa 3/2013 și braconaje, prezenta unele porțiuni *in situ* ($\square 1a$ și b și $\square 3/6a$ și b ; în profilele NE și NV, $\square 1$ și $\square 4-6a$). Avea o podină din argilă destul de curată, bătătorită (lutuială nearsă, cu mai multe niveluri de refacere, grosime de 0,15-0,20 m), surprinsă între m. 3,50-4,50 pe profilul NV S. I și $\square 4-5a$, la -0,90/-1,00 m (fig. 6.B.1-4). Partea supraterană a avut o substrucție masivă de lemn, cu bărne și „dulapi” groși, cu amprente păstrate pe lutuilele de perete/plafon, puternic arse (bucăți de circa 0,20-0,30 m lungime și 0,15-0,20 m grosime).

L. 2/2012 (fig. 3.1; 6.A.2; 8) găsită în S. I, m. 9,70-14,40, -0,40-0,60 m, la VSV de L. 1/2012, a fost afectată de săpăturile anterioare (m. 6,80-9,70 m, B. 2/L. 7/2014), morminte (M. 16) și braconaje (m. 14,40-20). Păstra *in situ* doar unele porțiuni masive de pereți/plafon, $\square 11-14a$ și b și în profilul de NV al S. I (m. 10-15), (fig. 7.A.1-4). Podeaua acestei case era tot simplă, cu lipitură nearsă pe nivelul de călcare (fig. 7.B.1-4). Lutuiile masive de pereți și plafon, cu straturi subțiri de fățuială/refacere, prezintă amprente de substrucție lemnoasă (dulapi), sub formă de bucăți de circa 0,40-60 m și 0,15-0,20 m grosime, cu 2-3 rânduri de depunere, ca urmare a dărămării casei spre interior. Unele lutuile masive par a proveni de la baza pereților. Aproximativ în centrul masei de lipituri ($\square 12a$), pe profilul nordic, a fost identificată o alveolă, probabil de la o groapă de stălp, care poate indica prezența unui perete despărțitor. Luând în calcul straturile succesive de dărămături, cantitatea, structura și masivitatea lipiturilor de pereți/plafon, considerăm că această locuință a fost, probabil, etajată (parter scund și un etaj). Sub lipiturile de pereți/plafon se afla o parte din inventarul ceramic (amfore, amforete, castroane, pahare pictate în grupele stilistice $\gamma 2$, $\delta 2-2a$ și $\epsilon 1$), (fig. 10).

Complexele medievale, sec. VIII-X/XI și XVI-XVII

Bordeiul 2/L. 7/2014 a fost identificat în S. I/2012 (latura estică între m. 6-7, pe profilele N și S, și cea vestică la m. 10). Săpat de la -0,30 m, se adâncea inegal, până la -1,20/-1,30 m, afectând nivelurile Cucuteni A-B2/B1 și A3, bordeiul pare să fi fost rectangular. Prezenta două structuri de piatră: una superioară, spre SV, un fel de platformă (circa 4 m², la -0,30/-0,40 m) din gresie puternic cimentată (pe care am considerat-o anterior eventuala podea/platformă de biserică (?)) și o alta inferioară, spre NE, o aglomerare de gresii cu o anumită coerență, aflată cu 0,40-0,50 m mai jos decât precedentă, până pe „podea”, de la un posibil cuptor-pietrar. Ca inventar, s-au găsit fragmente ceramice de la o oale-borcan cu nisip în compoziție.

M. 35/2014 a fost descoperit în S. I/2013; $\square 30a$; -0,95 m, scheletul cu orientarea NV-SE fiind deranjat de M.32/2013. Starea de conservare era precară, iar conexiunea anatomică relativă (bucăți de craniu și oase ale trunchiului).

Complexele care nu pot fi, deocamdată, încadrate

Groapa 4/2014 descoperită în S. I, m. 5,40-6,20 m, se adâncea până la -1,30 m. Pare ulterioară B. 2/L. 7/2014 și nu

C. Enea, R.-G. Pirnău, C. Secu, *Elemente de landscape archaeology în zona siturilor cucuteniene Costești-Cier și Giurgești-Dealul Mănăstirii, jud. Iași*, în ArheoVest, Nr. II: [Simpozion ArheoVest, Ediția a II-a:] *In Honorem Gheorghe Lazarovici, Interdisciplinaritate în Arheologie*, Timișoara, 6 decembrie 2014, Vol. 1: Arheologie, Vol. 2: Metode Interdisciplinare, Asociația "ArheoVest" Timișoara, Szeged, 2014, 2 vol. + DVD, Vol. 2: p. 571-611, on-line <http://arheovest.com/simpozion/arheovest2/27.pdf>.

²²⁹ Descrierea detaliată a complexelor și situațiilor arheologice în D. Boghian, S.-C. Enea, S. Ignătescu, Luminița Bejenaru, Simina Margareta Stanc, *Comunitățile cucuteniene din zona Târgului Frumos. Cercetări interdisciplinare în siturile Costești și Giurgești*, Editura Universității "Al. I. Cuza" din Iași, Iași, 2014, p. 32-37.

excludem să fie un tranșeu din cel de-al doilea război mondial sau o groapă de mormânt surprinsă în capătul sud-estic.

Determinări pedologice preliminare (Cristian Secu, Radu-Gabriel Pîrnău)²³⁰

1.1. Materiale și metode

Investigațiile pedologice au vizat determinarea rezistenței la penetrare (RP), cu *penetrolloger*-ul *Eijkelkamp*, prevăzut cu GPS, cap conic cu aria de 1 cm² și unghiul de 60°, care permite obținerea grafică și numerică a rezistenței la penetrare (MPa), funcție de adâncime (max. 80 cm). Datele au fost prelucrate cu softul *Penetro Viewer 6.08*, cu vizualizarea grafică și transferul măsurătorilor în format numeric în *Excel*, unde au fost calculate mediile pe diferite adâncimi. Pentru fiecare plot s-au făcut două măsurători, la distanțe de 10 cm una de alta. Măsurătorile s-au realizat omediat la NV de deschisă de către arheologi (S. I/2012). Pentru estimarea ariei de răspândire și adâncimea de apariție a artefactelor în afara secțiunii, pe baza adâncimii pătrunderii tije *penetrolloger*-ului în sol. Măsurătorile au fost suprapuse peste modelul numeric al terenului realizat prin vectorizarea și interpolarea valorilor altitudinale extrase după planurile topografice la scara 1:5000.

Pentru a obține rezultate cartografice calitative, s-a realizat un grid (1×1 m), între carourile 9-15, cu 28 de puncte de măsurare (Fig. 11.2). Rezultatele RP au fost spațializate folosind modulul *Geostatistical Analyst* din *ArcGis 10.2*, aplicând tehnica de interpolare IDW (*Inverse Distance Weighted*).

Caracterizarea proprietăților fizice precum porozitatea și densitatea aparentă s-a realizat prin prelevarea probelor de sol în așezare, în cilindri cu volumul de 100 cm³. În laborator s-a determinat masa cilindrilor conținând solul prelevat în stare umedă, după care au fost introduși în etuvă timp de 8 ore, la 105°C. Ulterior, s-a reluat determinarea pentru materialul de sol uscat. A urmat măsurarea volumului solului cu picnometru (*Eijkelkamp*) și prin calcul s-au determinat: porozitatea totală, densitatea aparentă și umiditatea gravimetrică.

1.2. Rezultate și discuții

Evoluția reliefului sitului de la Costești este accelerată, determinată de acțiunea pârâului și de procesele geomorfologice. Bahluiețul micșorează continuu și neuniform suprafața sitului arheologic, prin eroziunea monticulului. Prezența gresii și argilelor diminuează eroziunea la baza versantului, dar viiturile dislocă plachetele de gresie și creează un mal de tip consolă. La partea superioară intervine gelifracția și infiltrarea preferențială a apei în materialul neomogen, determinând desprinderi și prăbușiri, care atenuază forma și înclinarea malului.

1.2.1. Porozitatea (Tab. 1) prezintă valori cu o distribuție normală pe profil până la adâncimea de 59 cm (Fig. 11.1). În orizontul **Am** porozitatea este consecința activității biogene și aprovizionării cu humus, devenind mijlocie în celelalte două orizonturi. În nivelul antropogen apar diferențe de la un strat la altul, determinate, mai ales, de natura incluziunilor. În **MA₃**, prezența materiei organice, formată predominant din materiale arse (cărbune) a mărit considerabil porozitatea (60%). Deși fragmentele

de origine minerală (lutuială arsă) ar trebui să prezinte o porozitate mai scăzută, dimpotrivă, prin aspectul spongios și friabil, aceste materiale au o porozitate ridicată. Această proprietate se reflectă în capacitatea redusă de a reține apa, aspect confirmat de valoarea redusă a umidității (8,28%). La nivelul acestui strat, rădăcinile ierboase fine și fauna pătrund fără restricție.

Un set de patru determinări efectuate pentru nivelul antic de călcare evidențiază aportul de material antropogen, amestecul și tasarea acestuia. Influența faunei în situl arheologic constă în amestecul și afânarea materialelor, care este evidențiată de valoarea mare a porozității într-o crotovină (68%) dispusă la aceeași adâncime cu orizontul **Cca**. În secțiunea analizată, orizontul **Cca** reprezintă partea inferioară a profilului, slab afectată de activități antropice, în apropiere fiind identificate și câteva neoformațiuni de carbonați.

1.2.2. Densitatea particulelor (Tab. 1) se înscrie, pentru majoritatea solurilor minerale, în palierul 2,60–2,75 g/cm³, dar solurile din siturile arheologice se abat adesea de la aceste valori, datorită prezenței și diversității artefactelor din care sunt alcătuite. Pe profil se remarcă valoarea anormală a densității în **Am** (3,13 g/cm³) față de media din literatura de specialitate, dar trebuie menționat că acesta se datorează incluziunilor de material de construcție.

1.2.3. Rezistența la penetrare reprezintă un indicator al compactării solurilor. În orizontul de suprafață (**A**), compactarea este determinată de tehnicile de cultivare, de trafic, de existența drumurilor etc. În orizonturile îngropate, compactarea poate cauza degradarea proprietăților fizice ale solurilor prin diminuarea porozității, modificarea proceselor chimice, redistribuirea și degradarea artefactelor. Compactarea solurilor trebuie interpretată în corelație cu utilizarea actuală a terenurilor și cu cea din trecut, cu tipul solurilor și cu proprietățile acestuia (textura, umiditatea, structura etc.). Rezistența solului crește drastic pe măsura diminuării umidității din sol. De aceea, măsurătorile au fost efectuate realizat după 3 zile de la producerea precipitațiilor, când umiditatea a ajuns aproape de capacitatea de câmp. Prezența artefactelor împiedică pătrunderea tije în sol, putându-se măsura adâncimea de apariție a acestora. Determinarea adâncimii de apariție a artefactelor în sol permite luarea celor mai bune decizii pentru lucrările de excavare. Riscul deteriorării obiectelor din sol este redusă întrucât valorile RP sunt afișate pe ecran în timpul măsurătorii, iar creșterea valorii este asociată cu interceptarea unor stratificații.

La Costești-Cier adâncimea cea mai mică de apariție a artefactelor s-a determinat între caroul 11 și 14, la o distanță de 1 m, maxim 2 m față de marcaj. Prin îndesirea punctelor de măsurare a rezistenței la penetrare și interpolarea valorilor obținute se poate reda conturul și adâncimea la care se află îngropate unele locuințe, căile de acces dintre acestea, drumurile sau altor areale unde solul a fost tasat prin circulație.

Abstract

In the campaign 2014 (14 to 26 July), was followed end of the research of T. I/2012 (m. 0-40x2m) and Cas. I/2013 (m. 15-18x2.5m), in aim to obtain a complete stratigraphic profile. For objective reasons (frequent rain, few workers) were investigated only complexes Cucuteni A3 (D. 3-5 and 8/2013), the dwellings Cucuteni A-B2/B1 (D. 1-2/2012), an early medieval complex (L7 / B2), a medieval grave (G. 35/2014) and have made some pedological determinations.

²³⁰ Analizele au fost efectuate în *Laboratorul de Geoarheologie* și în *Laboratorul pentru evaluarea calității solurilor* din cadrul Departamentului de Geografie, Universitatea "Al. I. Cuza" din Iași. O formă a acestor determinări C. Secu, R.-G. Pîrnău. *ANEXA 1. Rezultate pedologice preliminare. Situl Costești-Cier*, în D. Boghian, S.-C. Enea, R.-G. Pîrnău, C. Secu, *op. cit.*, ArheoVest, Nr. II, vol. 2, p. 598–601, on-line <http://arheovest.com/simpozion/arheovest2/27.pdf>.

118. sat Sălașu de Sus, com. Sălașu de Sus, jud. Hunedoara

Punct: Curtea Cnezială Cândreș

Autorizație de cercetare preventivă nr. 30/2014

Cod RAN: 91125.03; Latitudine: 45° 30' 34", Longitudine: 22° 57' 12"

Perioada de desfășurare: 21.02.2014 - 11.03.2014

Colectivul de cercetare: Costin-Daniel Tuțuianu (responsabil de șantier), Ioana Lucia Barbu, Ionuț Codrea (MCDR Deva).

Săpătura preventivă s-a realizat pe baza autorizației nr. 30/2014, emisă de Ministerul Culturii și a fost efectuată la cererea beneficiarului, primăria comunei Sălașu de Sus, județul Hunedoara, care dorește să realizeze obiectivul: Reabilitare și restaurare Curte Cnezială Cândreș.

Terenul se află în intravilanul comunei Sălașu de Sus, județul Hunedoara. Suprafața afectată de proiect este de 152 mp.

Istoricul cercetării: Cercetările arheologice pe valea Sălașului au fost efectuate în trei campanii: 1977, 1978 și 1979, având ca responsabil de șantier pe Victor Eskenasy (București) și ca membri: Adrian A. Rusu de la BCU - Cluj-Napoca, Mircea Dan Lazăr din partea MCDR Deva și studenții Petre Beșliu, Ioan Aurel Pop și M. Sângerzan.

Campania din anul 1977 a avut ca prim obiectiv curtea nobiliară de la Sălașul de Sus. Cercetările au evidențiat prezența unei locuiri în incinta fortificată, în secolul al XV-lea, datând construcțiile actuale în secolele XVI-XVII.

Săpăturile au fost reluate în 1978, cu scopul de a verifica concluziile campaniei anterioare și de a încerca identificarea curții nobiliare. Săpăturile au fost de mai mică amploare (au fost trasate câteva secțiuni și casete), ținta principală reprezentând turnul donjon de la Mălăiești. Au fost verificate relațiile dintre zidurile actualei capele și o serie de mărturii ale unor autori din secolul al XIX-lea.

În campania arheologică din 1979, care a durat 30 de zile, arheologii s-au axat exclusiv pe cercetarea turnului donjon de la Mălăiești.

Prin coroborarea rezultatelor arheologice și studierea istoricului familiei Sărăcin, cercetătorii au identificat monumentul aflat astăzi în picioare, ca fiind o capelă de curte, folosită exclusiv de familia nobiliară. Ea a fost datată în secolul al XVII-lea, fiind o reamenajare a unei clădiri anexe curții nobiliare, mai veche cu un secol.

În urma cercetării arheologice au fost realizate un număr de 6 secțiuni arheologice (S1-6), care au dus la descoperirea unor materiale aparținând în marea lor majoritate perioadei medievale târzii, secolele XV-XVII.

Cercetarea a reliefat existența anterioară a unei clădiri civile care a fost refolosită și care prin adăugarea unui altar și a unui turn clopotniță a fost amenajată ca și capelă de curte. În timpul cercetării arheologice, în secțiunile trasate au fost descoperite mai multe gropi de stâlpi de la schela de construcție a capelei. Totodată, sub această clădire cu scop civil a existat anterior o locuire mai veche, dovadă apariția locuinței cu cuptor, datat în secolul XV.

În secțiunea S 4, în urma cercetării arheologice preventive au fost descoperite 2 morminte de copii. Mormântul 1, notat **M1**, a fost descoperit între metrii 2 și 3 ai secțiunii, paralel cu zidul altarului capelei. Groapa mormântului este de 1,08 x 0,22 m.

Corpul a fost depus în sicriu de lemn, fiind descoperite mai multe cuie de la acesta. Scheletul era întins pe spate, cu brațele pe bazin. Nu avea inventar arheologic.

Tot în această secțiune, dar în profilul de sud, a mai fost descoperit un mormânt notat **M2**, care se pare a fost deranjat de o groapă de stâlp de la schela de construcție. De aici au fost recuperate o parte din oseminte și cuie de la sicriu de lemn. Ambele morminte sunt, se pare, de copii născuți prematur.

Abstract

During the restoration project of the Calvinist chapel from Sălașu de Sus, initiated by the city hall of Sălașu de Sus, the preventive archaeological research of the objective was necessary. It was intended to clarify some issues that the previous researches did not reach. Such was probed also the outside of the chapel and the enclosure wall. The research revealed the existence of a civil building that has been reused, and by adding an altar and a bell tower was designed as a chapel yard. During the archaeological research were discovered several pits of scaffolding poles from the construction of the chapel. Outside the altar, on the North side were discovered two children's graves, probably dating from the eighteenth century.

Bibliografie

Eskenasy 1979 V. Eskenasy, Cercetările arheologice de la Mălăiești și Sălașul de Sus (jud. Hunedoara). Campania 1978, în MCA, 13, 1979, p. 345-347;

Eskenasy 1980 V. Eskenasy, A. A. Rusu, Cercetările arheologice la cetatea de la Mălăiești (jud. Hunedoara), în MCA, 14, 1980, p. 531-536;

Eskenasy, Rusu 1980 V. Eskenasy, A. A. Rusu, Cahle cu cavalier în turnul din cetatea cnezială de la Mălăiești (jud. Hunedoara), în Sargetia, 15, 1980;

Eskenasy 1981 V. Eskenasy, Complexul de monumente al cnezatului Sălașului, în Documente noi descoperite și informații arheologice, București, 1981, p. 41-60;

Rusu A.A. 1982 A. A. Rusu, Cetatea Mălăiești și cnezatul Sălașului (sec. XIV-XVII), în AIIA - Cluj-Napoca, 25, 1982, p. 54-92;

Rusu A.A. 2007 Căminii și biserici din Țara Hațegului până la 1700, Satu Mare, 2007

119. Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău

Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși”

Autorizație de cercetare preventivă nr. 34/ 2014

Cod RAN: 24221.02

Tip sit: Așezare civilă

Cod de epocă: 142, 152, 212

Încadrare cronologică: Eneolitic, Cultura Cucuteni, Faza A₃

Colectiv: Lăcrămioara Elena Istina (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău) – responsabil științific de șantier; Membri: Bucșă Valentin (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău)

În perioada 14 iulie - 16 august 2014 s-au desfășurat lucrările celei de-a unsprezecea campanii arheologice preventive în situl cucutenian de la Fulgeriș. Secțiunea S XV a fost trasată în paralel, spre nord, cu secțiunea S XIV/ 2013, cu un marot de 0,50

m, după coordonatele vechii secțiuni și amplasată în planul topografic de specialistul Andrei Asăndulesei²³¹, de la Platforma ARHEOINVEST de la Universitatea „Al.I. Cuza” Iași. Secțiunea S XV, cu dimensiunile de 10 x 6 m, orientată NE-SV a fost amplasată pe proprietatea Fodor V. Floarea și Fodor D. Vasile.

Din păcate pentru situl cucutenian, proprietarul actual al terenului Fodor Constantin, pe proprietatea căruia ne-am amplasat secțiunile arheologice în ultimii ani, tocmai deoarece era o proprietate care nu era propice pentru agricultură, prin amplasarea acesteia în pantă, în primăvara anului 2014 a plantat pe proprietatea sa pomi fructiferi, care au afectat situl prin săparea gropilor de plantare a pomilor. Oricum toată suprafața sitului cucutenian de pe *Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși*, fiind proprietate privată și folosită ca teren agricol afectează anual ceea ce se mai păstrează din resturile preistorice din satul cucutenian, acest lucru ar trebui să genereze o cercetare integrală a sitului într-un timp cât mai scurt, pentru a salva cât mai multe informații și artefacte preistorice ce ar putea reconstitui așezarea preistorică din acest punct, amplasat în zona colinară a județului Bacău.

Finanțarea cercetărilor a fost asigurată de Consiliul Județean Bacău. Forța de muncă a fost asigurată cu săteni din satul Fulgeriș, angajați cu Convenție civilă.

Prin cercetările arheologice întreprinse în acest sit, în perioada anilor 2003-2014, a fost cercetată o suprafață de 633,5 mp din suprafața de circa 1 ha pe care se întinde așezarea cucuteniană.

Cercetările arheologice realizate până în prezent au surprins un număr de nouă locuințe cucuteniene, faza Cucuteni A₃, și un număr de 54 de complexe închise (gropi menajere sau de cult, datate din perioadele: eneolitic, începutul epocii bronzului, epoca geto-dacă – sec. I î.Hr.-I d.Hr.). Astfel, obiectivele cercetării arheologice în acest sit rămân în continuare salvarea resturilor de locuire cucuteniene de la degradarea anuală a terenului ce se manifestă prin eroziune, alunecări de teren, precum și arătura anuală care afectează grav stratul arheologic. Pe toată suprafața cercetată până în prezent nu a mai fost surprins un nivel de locuire ulterior perioadei cucuteniene, tocmai datorită degradării stratului arheologic, fiind descoperite din perioadele epocii bronzului și perioadei geto-dace doar gropi menajere. În acest context, ne propunem ca pe viitor să cercetăm întreaga suprafață pe care se întinde așezarea cucuteniană de la Fulgeriș, pentru a vedea numărul locuințelor din cadrul așezării, tipul și mărimea acestora, precum și modul lor de amplasare în cadrul așezării, instalații de foc, tipul anexelor, numărul și forma complexelor închise etc.

Pe suprafața secțiunii S XV, trasată în 2014, au fost cercetate resturile locuinței L₉, precum și resturile a cinci complexe închise, în cazul de față fiind vorba de gropi menajere, numerotate în continuarea celor descoperite în campaniile anterioare cu: Gr. 51 (aceasta fiind surprinsă pe jumătate în secțiunea S XIV cercetată în 2013), Gr. 52, Gr. 53, Gr. 53A, Gr. 54.

Între resturile locuinței L₉, cercetate în carourile c. 1-4 a-f, la adâncimile -0,30-0,40 m, pe lângă fragmentele ceramice, fragmentele de lutuie provenite de la pereții acesteia, au fost descoperite și resturile mozaicale de la spăturile de vatră, fapt ce atestă existența sistemului de încălzire al acestei locuințe preistorice. Alte artefacte prelevate de pe suprafața acestei locuințe constau în unelte din silix și piatră, vase ce sunt în curs de restaurare la laboratorul muzeului băcăuan, dar și frumoase

statuete antropomorfe decorate cu incizii, specifice acestei culturi preistorice.

În perimetrul carourilor c. 9-10 a-b, la adâncimea de -0,40 m s-a profilat groapa Gr. 52, care este de mici dimensiuni în diametru (75x80 cm) și este de formă aproximativ rotundă. Pământul de umplutură al acestei gropi este de culoare brun închis. Prin cercetarea acestei gropi, între adâncimile de -0,40-0,50 m, au fost descoperite fragmente ceramice, fragmente de oase de animale și mici pigmenți de cărbune. Tot în umplutura acestei gropi, la adâncimea de -0,85 m, în caroul c. 10b s-a descoperit un con de lut de mici dimensiuni, având vârful rupt din vechime. La adâncimea de -1,10 m groapa Gr. 52 s-a îngustat având dimensiunile de 67x62 cm în diametru. Groapa Gr. 52 s-a finalizat de cercetat la adâncimea de -1,55 m de la nivelul actual de călcare.

În carourile c. 6-7f, la adâncimea de -0,35 m s-a conturat o altă groapă, Gr. 53, fiind jumătate din aceasta, restul acesteia fiind în nordul secțiunii trasate în această campanie. Pământul de umplutură al acestei gropi este negricios. Prin cercetarea acestei gropi, la adâncimea de -0,50 m s-a constatat că aceasta s-a retras de la metrul 6,27. Materialul recoltat din umplutura acestei gropi a indicat faptul că aceasta a fost săpată de populația din secolele I î.Hr.-I d.Hr. care a locuit pe acest deal, fiind materializată prin ceramică specifică culturii geto-dace. Între adâncimile -1,50-1,65 m, s-a constatat un amestec de materiale cucuteniene cu cele dacice, ceea ce ne-a condus la ideea că avem de a face cu o suprapunere de gropi din perioade istorice diferite, și anume groapa Gr. 53 a fost săpată de populația geto-dacă peste o altă groapă săpată de populația preistorică din perioada culturii Cucuteni, denumită de noi Gr. 53A.

Pentru a lămurii această situație a fost trasată o casetă de 1,30 x 1,30 m pentru a lărgi suprafața de cercetare și a lămurii relațiile și contextele dintre cele două gropi Gr. 53 și Gr. 53A. Astfel, s-a putut constata faptul că era o suprapunere de gropi săpate în epoci diferite. Prin cercetarea casetei trasate, în caroul c. 8d, la adâncimea de -1,55 m a fost descoperit un vas cucutenian, descoperit întreg, ceea ce demonstrează faptul că a fost depus intenționat în această groapă. Vasul este modelat din pastă fină, de culoare cărămizie (dimensiuni H = 19 cm, D. gurii = 15 cm), pictat tricrom, cu motive spiralice; prezintă două torțițe amplasate la baza gâtului, perforate orizontal. Deoarece acest vas a fost descoperit în colțul casetei de prelungire trasate de noi, am procedat la lărgirea din nou a suprafeței de cercetare, pentru a delimita și cerceta, în întregime groapa cucuteniană Gr. 53A. Astfel, în caroul c. 8d, la -0,95 m a fost descoperit depunerea unui schelet de animal, care a fost prelevat până la adâncimea de -1,20-1,25 m. Este vorba despre o specie de mistreț, probabil pui, din datele preliminare deținute până acum, care a fost sacrificat și depus în groapa cucuteniană. Resturile acestuia au fost prelevate și vor fi date spre analiză specialiștilor în arheozoologie.

În perimetrul caroului c. 3f, la -1,00 m, s-a conturat, în profilul nordic al secțiunii S XV, un alt complex închis, Gr. 54, care are pământul de umplutură negru cu lentile de pământ galben. Din umplutura acestei gropi au rezultat câteva fragmente ceramice. Această groapă a fost săpată din vechime până la adâncimea de -1,80 m.

După finalizarea cercetării secțiunii S XV, s-a demontat martorul de 0,50 m păstrat între secțiunile S XIV și S XV, fiind recuperate numeroase fragmente ceramice ce vor fi corelate cu

²³¹ Căruia îi mulțumim din nou pentru colaborare și pe această cale.

descoperirile din cele două secțiuni în vederea restaurării pieselor sparte *in situ* în aceste zone.

Materialul arheologic descoperit în campania 2014 în situl cucutenian de la Fulgeriș este în cea mai mare parte în curs de prelucrare, atât din punct de vedere al restaurării²³², cât și al inventarierii, urmând a completa prin studii dedicate patrimoniului descoperit prezentul raport preliminar.

Considerăm că este în continuare importantă realizarea de cercetări în situl cucutenian de la Fulgeriș, atât pentru valoarea patrimoniului descoperit în urma acestor cercetări, precum și pentru a creiona tipologia așezării cucuteniene de pe Dealul Fulgeriș.

Summary

The archeological research campaign of the cucutenian site from Fulgeriș-Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși, Pâncești, Bacău County, took place in 2014, between July 14 and August 16. It was drawn the section S. XV, placed in parallel with section S. XIV from 2013, continuing further research from the years 2005-2013 from the propriety of Fodor V. Floarea and Fodor D. Vasile. The dimensions of this section were 10x6 m, oriented NE-SW.

Following the research undertaken in this campaign, in the section S. XV were captured the remains of the L₉ household, belonging to the Cucuteni culture, phase A₃. Also, there were found a number of five closed complexes, those being the waste dumps, numbered in continuation of those found in previous years with: Gr. 51, 52, 53, 53 A and 54.

The artifacts discovered in the research of the section S. XV belong to the Cucuteni culture, especially from the household waste L₉.

Bibliografie

Alaiba, R., Istina, L.E., **Ceramica de tip Cucuteni C descoperită în stațiunea Fulgeriș-Dealul Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău**, în *Carpica*, XXXV, Bacău, 2006, p. 47-60.

Artimon, Al., Istina, L.E., Istina, M.A., David, I., **Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși**, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2003*, Cluj-Napoca, 2004, p. 124-125, nr. 74.

Cucuteni – un univers mereu inedit (coord. L.E. Istina), Catalog de expoziție, Iași, Editura Documentis, 2006, 46 p.

Haimovici, S., Vornicu, A., **Studiul arheozoologic al resturilor faunistice din situl Fulgeriș-Cucuteni A (com. Pâncești, jud. Bacău)**, în *Carpica*, XXXIV, Bacău, 2005, p. 357-372.

Istina, L.E., **A Copper Axe found in the Cucuteni settlement of Fulgeriș (Bacău County)**, în *Acta Musei Tutovenss*, III, Bârlad, 2008, p. 75-85.

Istina, L.E., **Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct: Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși**, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2008*, Târgoviște, 2009, p. 301-303, nr. 149.

Istina, L.E., **Observații privind cercetările arheologice în situl cucutenian de la Fulgeriș, jud. Bacău. Campanie 2004**, în *Carpica*, XXXIV, Bacău, 2005, p. 55-75.

Istina, L.E., **Pintadere descoperite în situl cucutenian de la Fulgeriș, jud. Bacău**, în *Memoriae Antiquitatis*, vol. XXV-XXVI (2008-2009), Piatra Neamț, 2010, p.171-179.

Istina, L.E., **Plastica antropomorfă descoperită în așezarea cucuteniană de la Fulgeriș. Repertoriu**, în *Carpica*, XXXV, Bacău, 2006, p. 39-46.

Istina, L.E., **O figurină zoomorfă descoperită în situl cucutenian de la Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău**, în *Carpica*, XXXVII, Bacău, 2008, p. 123-129.

Istina, L.E., Asăndulesei, A., Vornicu, D.M., Venedict, B., Balaur, R., **Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct: Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși**, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2009*, Suceava, 2010, nr. 123.

Istina, L.E., Boldur, D.-O., David, D., Ursachi, L., **Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși**, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2006*, Tulcea, 2007, p. 158-160, nr. 82, pl. 36.

Istina, L.E., Boldur, D.-O., Istina, M.-A., **Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși**, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2005*, Constanța, 2006, p. 162-166, nr. 79, pl. 29.

Istina, L.E., Bucșă, V., **Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși**, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2011*, Târgu Mureș, 2012, nr. 117.

Istina, L.E., Bucșă, V., Gania, S., Tencariu, F.A., **Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși**, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2012*, Craiova, 2013, p. 162-163, nr. 89.

Istina, L.E., Bucșă, V., **Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși**, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2013*, Oradea, 2014, p. 179-182, nr. 112, fig. 1-12, p. 494-500.

Istina, L.E., David, D., **Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși**, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2007*, Iași, 2008, p. 139-141, nr. 69.

Istina, L.E., David, D., **Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși**, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2010*, Sibiu, 2011, nr. 99.

Istina, L.E., Tencariu, F.A., **Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși**, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2004*, Mangalia, 2005, p. 152-153, nr. 100, pl. 15.

Mirajul așezărilor cucuteniene din județul Bacău: Lichitișeni, Țigănești, Fulgeriș (coord. L.E. Istina), Catalog de expoziție, Bacău, Editura Corgal Press, 2009, 38 p.

²³² Mulțumim colegilor din cadrul Compartimentului de restaurare, Iulia Voinescu și Petru Voinescu, pentru ajutorul acordat în cadrul prelucrării și restaurării materialului descoperit în situl de la Fulgeriș, precum și kolegei Andra Iuliana Ciocărlan pentru sprijinul acordat în desenarea unor piese.

120. Gheorghe Doja, com. Gheorghe Doja, jud. Ialomița

Punct: La Văcărie

Autorizație de cercetare preventivă nr. 65/2014

Cod RAN 93619.01

Cod LMI IL-I-s-B-14048

Colectiv: Gheorghe Matei (M.J.Ialomița), - responsabil de șantier, Ioan Cernău (M.J.Ialomița), - responsabil de sector
Perioada 6 - 30 mai 2014

Suprafața pe care s-au desfășurat săpăturile arheologice este localizată în extravilanul com. Gheorghe Doja, jud. Ialomița, punctul *La Văcărie*, aflat la est de punctul *La Cărmidărie*, (Pl. 1, fig. 1, fig. 2). Pe această suprafață urmează să fie construită o stație de vacuum pentru sistemul de canalizare al localității.

Scopul cercetării a constat în identificarea urmelor de locuire și cercetarea exhaustivă a acestora pe suprafața destinată construirii investiției. În acest scop au fost deschise trei secțiuni de 20/3 m cu martori de 1 m între acestea. Secțiunile au fost notate cu cifre romane, fiind împărțite în carouri de 2/3 m, notate cu cifre arabe.

În toate cele trei secțiuni stratigrafia s-a prezentat astfel: (Pl. 2, fig. 2).

Primul nivel (0-0.25 m) este reprezentat de stratul arat, fără inventar arheologic.

Al doilea nivel (-0.25 -1 m) nivel de pământ brun închis, granular, mai compact decât primul; conține foarte rare fragmente ceramice și oase de mamifer. În S I și S II la adâncimea de aproximativ -0.40 m au fost descoperite fragmente ceramice din perioada medievală dezvoltată (sec. XVIII - XIX) (Pl. 3, fig. 7).

Al treilea nivel (-1 -1.25 m) sediment de culoare brun-gălbui, reprezintă nivelul de locuire hallstattian, în care au fost săpate și complexele cercetate (C 2, 4-11).

Al patrulea nivel (-1.25 -1.45 m) tranziție între nivelul de cultură și pământul galben;

Al cincilea nivel (mai jos de -1.45 m) - pământ galben, formațiune naturală.

În urma săpării secțiunilor au fost descoperite 11 complexe arheologice:

C1- vatră contemporană descoperită în SI (caroul 1), a fost cercetată pe o suprafață mică (0.6/0.5m²), restul vetrei continuându-se în profilul de est și cel de nord. Limitele complexului s-au conturat de la -0.25 m. (Pl. 2, fig. 1, 2).

C2- groapă hallstattiană, surprinsă în S I, carourile 3 – 4, la o adâncime de -1.20 m față de nivelul de călcare actual²³³; formă ovală cu diametrul pe axa N-S de 1.90 m. Adâncimea maximă până la care a fost observat era de -1.70 m (Pl. 2, fig. 1, 2). Inventarul arheologic a fost foarte sărac. Majoritatea fragmentelor ceramice descoperite provin de la vase bitronconice de mari dimensiuni, lucrate cu mâna, din pastă grosieră. (Pl. 3, fig. 1).

C3- groapă surprinsă în secțiunea II, caroul 9, de formă aproximativ rotundă, cu diametrul de 0.5 m. Complexul a fost pus în evidență la adâncimea de -0.55 m. După cercetare, atribuirea culturală a complexului a rămas incertă, dat fiind faptul că nu a avut inventar arheologic și complexul era posterior nivelului de locuire hallstattian. Fără inventar arheologic.

C4- groapă hallstattiană, surprinsă în S II, carourile 3 – 4, la o adâncime de -0.9 m, de formă ovală, cu diametrul pe axa N-S de 1.50 m. Adâncimea maximă până la care a fost observat era de -1.30 m (Pl. 2, fig. 1; Pl. 1, fig. 3). Inventarul a fost foarte sărac, majoritatea fragmentelor ceramice descoperite provin de la un vase de mari dimensiuni lucrate la mână, din pastă grosieră (Pl. 3, fig. 5). A fost descoperit doar un fragment ceramic din pastă fină, provenind dintr-o ceașcă.

C5- groapă hallstattiană, surprinsă în S II, carourile 4 – 5, la o adâncime de -1.00 m, formă aproximativ rotundă cu diametrul pe axa N-S de 1.50 m. Adâncimea maximă până la care a fost observat era de -1.80 m (Pl. 2, fig. 1; Pl. 1, fig. 3). Fără inventar arheologic.

C6- groapă hallstattiană, surprinsă în S II, caroul 7, la o adâncime de -1.00 m, formă ovală cu diametrul pe axa N-S la partea superioară 1.10 m, iar la partea inferioară 1.90 m. Adâncimea maximă până la care a fost observat era de -1.75 m (Pl. 2, fig. 1, 2; Pl. 1, fig. 3). Fără inventar arheologic.

C7- groapă hallstattiană, surprinsă în S II, caroul 9, la o adâncime de -1.00 m, formă aproximativ rotundă cu diametrul pe axa N-S la partea superioară 1.20 m, iar la partea inferioară 1.60 m. Adâncimea maximă până la care a fost observat era de -1.70 m (Pl. 2, fig. 1; Pl. 1, fig. 3). Fără inventar arheologic.

C8- groapă hallstattiană, surprinsă în S III, caroul 4, la o adâncime de -1.23 m, formă aproximativ rotundă cu diametrul pe axa N-S la partea superioară 1.20 m, iar la partea inferioară 1.40 m. Adâncimea maximă până la care a fost observat era de -1.65 m (Pl. 2, fig. 1; Pl. 1, fig. 4). Majoritatea fragmentelor ceramice din pastă grosieră descoperite provin de la un vase de mari dimensiuni lucrate la mână. Ceramica fină este mai puțin prezentă fiind descoperite doar câteva fragmente ceramice, provind de la o cană și o strachină cu gura invazată și decor plastic cu caneluri oblice (Pl. 3, fig. 2).

C9- groapă hallstattiană, surprinsă în S III, caroul 5, la o adâncime de -1.20 m, formă ovală cu diametrul pe axa N-S la partea superioară 1.64 m, iar la partea inferioară 1.70 m. Adâncimea maximă până la care a fost observat era de -1.50 m (Pl. 2, fig. 1). A fost descoperit doar un fragment din pastă grosieră provenit de la baza unui vas de mari dimensiuni. Din pastă fină au fost descoperite un fragment provenit de la o strachină cu gura invazată și decor plastic cu caneluri oblice și fragmentele a trei căni cu toartă suprainălțată (Pl. 2, fig. 4).

C10- groapă hallstattiană, surprinsă în S III, carourile 7-8, la o adâncime de -1.20 m, formă ovală cu diametrul pe axa N-S la de 1.64 m. Adâncimea maximă până la care a fost observat era de -1.60 m (Pl. 2, fig. 1). Fără inventar arheologic.

C11- groapă hallstattiană, surprinsă în S III, carourile 1-2, la o adâncime de -1.30 m, formă ovală cu diametrul pe axa N-S la de 1.70 m. Adâncimea maximă până la care a fost observat era de -2.00 m. În C11 a fost descoperit un singur obiect- o piesă de lut fragmentară (aproximativ 45%) din pastă grosieră, de formă discoidală cu diametrul de 11 cm și înălțimea de 4 cm. În centru are o perforație cu diametrul de 1.5 cm, aceasta a fost practică înainte de ardere. Pe fața superioară prezintă trei impresii rotunde dispuse la distanțe egale față de centrul piesei, acestea au un diametru de 1 cm și o profunzime de 0.7 (Pl. 2, fig. 1).

Cercetarea arheologică preventivă de la Gheorghe Doja, în zona de protecție a punctului *La Cărmidărie*, jud. Ialomița, desfășurată în luna mai a anului 2014 a acoperit o suprafață de aproximativ 240 m².

²³³ Toate adâncimile sunt relative, ele fiind luate față de suprafața solului

Cercetările efectuate aici atestă o așezare din perioada Hallstattului timpuriu, aspect foarte important deoarece în punctul *La-Cărmidărie* și în zona de protecție a acestuia nu era cunoscută până acum decât așezarea de perioadă getică și medievală timpurie. Astfel așezarea cercetată se încadrează în arealul așezărilor de pe brațul Borcea și al râului Ialomița: Vlădeni – *La Vii*, Vlădeni – *Popina Lată*, Bordușani – *Popina*, Stelnică – *Grădiștea Mare*, și a râului Ialomița: Platonești – *Valea Babii*, Bucu – *Pochină*, Dridu – *La Metereze*, Țândărei – *La Spital*, Perieți – Fundata și Gheorghe Doja – *Valea lui Rădoias*.

Atât nivelul de cultură cercetată, cât și complexele arheologice au fost sărace din punct de vedere al inventarului arheologic. Ca excepție, se remarcă complexele 1, 2, 4, 8, și 9. Astfel de vase au mai fost descoperite în jud. Ialomița la Dridu – *La Metereze* și la Vlădeni – *Popina Lată*²³⁴. Menționăm că în complexele 3, 5, 6, 7, 10 nu au fost descoperite materiale arheologice care să le dateze, atribuirea acestora la perioada Hallstatt făcându-se pe baza relațiilor stratigrafice.

Abstract

The archaeological preventive research of the hallstattian settlement of Gheorghe Doja, Ialomița County was conducted in May 2014 by the Ialomița County Museum research team. The excavations consisted in 3 sections, covering a 180 m² surface. We identified 11 archaeological complexes: C1 contemporary, C2, C4 - C11 hallstattian pits, with archaeological inventory (mostly pottery), dated to the XI-Xth century B.C. and C3 pit posterior to hallstattian layers.

Bibliografie

Conovici N., Matei Gh., *Stelnică- Grădiștea Mare, jud. Ialomița*, în CCA 1983-1992, 1997;

Mihai V., *Cercetările arheologice de la Dridu-La Metereze (jud. Ialomița) (1979-1980)*, în MCA. 1980;

Rența E., Bucu, com. Bucu, jud. Ialomița. Punct: Pochină, în CCAR, Campania 2002, 2003;

Rența E., Munteanu S., Platonești, com. Săveni, jud. Ialomița. Punct: Platoul Hagieni- Valea Babei, în CCAR, Campania 2004, 2005;

Rența E., *Prima epocă a fierului pe cursul râului Ialomița*, Târgoviște, 2008;

Vlad F., Matei Gh., *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Ialomița*, în Ialomița IV, Slobozia, 2003-2004;

Morintz S., *Noi date și probleme privind perioadele hallstattiană timpurie și mijlocie în zona istro-pontică (cercetările de la Babadag)*, în Thraco-Dacica, VIII, 1-2.

121. Giurgești, com. Costești, jud Iași

Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu

Autorizație evaluare de teren nr. 98/2014

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil, Sorin Ignătescu (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea (Liceul Ion Neculce Târgu Frumos), Radu Pîrnău (Academia Română-Filiala Iași), Cristian Secu (UAIC)

²³⁴ E. Rența, *Prima epocă a fierului pe cursul râului Ialomița*, Târgoviște, 2008, fig. 29-31

Situl arheologic Giurgești–Dealul Mănăstirii (*Chetrosu*), cunoscut și sub denumirea *Sub Pădure*, este o așezare cucuteniană de înălțime (311 m altitudine absolută; 100 m altitudine relativă, față de albia Bahluietului), situată pe un promontoriu cvasi-triunghiular, orientat spre sud, evoluat din Dealul Ulmișul, în partea de NE a satului, la N de școală și la NV de biserică. Este flancat de pârâul Cotocu (*Chetrosu/Păscănia/Bărbătești*), la est, și Bahluiet, spre vest, în zona imasului satului, proprietate a Consiliului Local Costești (coordonate geografice 47°14'21,22"N, 26°54'15,11"E) (fig. 1-2; 4.3-7). Denumirea locului este legată de Schitul Giurgești (fig. 3), existent până în timpul celui de-al doilea război mondial, când a fost ars (1944)²³⁵. Promontoriul are pante foarte abrupte (25-50°), pe laturile de vest, sud și est, între altitudinile de 225-275 m, iar de la 275/280 m până la 311,1 m versanții sunt mai puțin înclinați (5-10°), suprafața devenind cvasi-orizontală (2-5°) pe platou. Versantul vestic, dinspre Bahluiet, este cuestasiform, iar cel sudic, deasupra confluenței Bahluiet-Cotocu, și cel estic, dinspre valea Cotocului/Chetosului, prezintă intense procese de eroziune.

Semnalat din perioada interbelică, de învățătorul Vasile D. Diaconescu (1937)²³⁶, cercetat de către Ecaterina Vulpe și Meluța Miroslov (Marin), în august-septembrie 1942²³⁷ și, ulterior (1970-1991), prin unele investigații periegetice (C. Mihai²³⁸, D. Boghian), acest sit este foarte puțin cunoscut în literatura de specialitate, deoarece materialele rezultate, unele amestecate cu cele de la Costești-Cier, au rămas nepublicate. De atunci și până în prezent, situl s-a degradat continuu, în urma lucrărilor genetice din cel de-al doilea război mondial (operațiunile militare Târgu Frumos, aprilie-mai 1944, și Iași-Chișinău, august 1944), a împăduririlor și despăduririlor repetate și prin eroziunea de pe versantul sud-estic (alunecările de teren), către pârâul Cotocu/Păscănia/Chetrosu.

Cercetările de diagnostic arheologic (27 iulie-14 august 2014), au vizat determinarea gradului de afectare naturală și antropică a sitului, realizarea unor investigații non-intruzive (scanări magnetometrice) și intruzive (realizarea unui sondaj stratigrafic), pentru obținerea unor date arheologice și stabilirea stadiului de păstrare a complexelor, vestigiilor și obținerea unei documentații stratigrafice și planimetrice. Pentru atingerea obiectivelor propuse, deocamdată, au fost studiate diferite materiale cartografice, au fost întreprinse cercetări periegetice, geomorfologice și pedologice.

Astfel, s-a putut stabili că materialele arheologice Cucuteni A3 se găsesc răspândite pe un areal de circa 20 ha, în partea de N-E

²³⁵ Informațiile despre schit sunt puține și confuze (N. Stoicescu, *Reperoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 327-328, vocile Giurgeni, Giurgești). Așezământul monahal apare pe o hartă din 1865 (*Planul cotunilor Giurgeștii, Costeștii și Corneștii de pe moșia Ruginoasa, județul Sucuiva, plasa Siretiu, a Principiului Stăpânitorii Alecsandru Ioan I, 1865*).

²³⁶ D. Boghian, S.-C. Enea, S. Ignătescu, Luminița Bejenaru, Simina Margareta Stanc, *Comunitățile cucuteniene din zona Târgului Frumos. Cercetări interdisciplinare în siturile Costești și Giurgești*, Editura Universității "Al. I. Cuza" din Iași, Iași, 2014, p. 24.

²³⁷ Ecaterina Vulpe, *Raport asupra săpăturilor din comuna Costești-Baia, în Raport asupra activității MNA pe anii 1942-1943*, București, 1944, p. 38 (august-septembrie 1942, șapte tranșee, din care unul a fost trasat transversal pe axul lung al sitului, probabil pe direcția NV-SE, de 20 m lungime).

²³⁸ C. Mihai, *Așezările de la Giurgești și Buznea în zona Târgului Frumos, în Danubius*, 6-7, 1972-1973, p. 11-12 (a recuperat materialele dintr-o groapă).

a satului Giurgești, aflată pe interfluviul Bahluiet-Cotocu/Chetrosu (aproximativ 200-225 m altitudine), către confluența acestora, pe pantele sudice și estice ale promontoriului, între 225 și 300 m altitudine, cât și pe platoul cvasi-orizontal. În momentul de față, potrivit răspândirii materialelor, este dificil a afirma dacă este vorba de o singură locuire sau de suprapunerea vestigiilor din mai multe etape ocupaționale sau doar de materiale purtate din sit, deoarece zona este acoperită de construcții și de vegetație arboricolă²³⁹.

Din aerofotografii²⁴⁰ (fig. 4.1-2) și pe baza observațiilor geomorfologice din teren, precizăm că mai bine de jumătate din suprafața sitului este puternic bulversată de eroziuni: rupturi de pantă, alunecări de tip *hârtoș* către valea pârâului Cotocu, de segmente longitudinale de drum de țară care s-au adâncit prin precipitații, căpătând aspectul unor ravene (fig. 5.1-2; 6.1-8; 7.1-6). Nu excludem ca unele lucrări genistice să fi creat condițiile pentru erodarea sitului. În multe cazuri, în șanțurile și ravenele, care au afectat puternic depunerea arheologică, se observă stratul de cultură, cuprins între 0,40 și 0,80 m adâncime, din care au fost recuperate multe fragmente ceramice, pictate și uzuale, arme și unelte din piatră, materiale osteologice, lipituri de la structura locuințelor și cuptoarelor etc (fig. 7.7-8; 8.1-8; 9-10). Cu toate acestea, există, mai ales pe platou, suprafețe care par neafectate și care ar putea conserva bine unele complexe.

În dreptul sitului, pe valea pârâului Cotocu/ Chetrosu/ Pășcănia, în versantul vestic al Dealului Ulmișul, s-a dezvoltat o deschidere naturală, în care se observă nivelurile basarabiene de gresie bine cimentată (fig. 5.3-8), orizont care apare și pe valea Bahluietului, în Dealul Pietrișul, la Costești.

În aceste condiții, considerăm că trebuie continuată monitorizarea sitului arheologic de la Giurgești–Dealul Mănăstirii (Chetrosu/Sub Pădure) și se impune realizarea unor sondaje arheologice și chiar cercetări sistematice, pentru determinarea precisă a gradului de preservare a complexelor în zonele neafectate de eroziune și intervenții antropice.

Abstract

The research of archaeological diagnostic (27 July-14 August 2014), in the site *Giurgești–Dealul Mănăstirii (Chetrosu/Sub Pădure)* has established that Cucuteni A3 archaeological material (painted and usual pottery, weapons and stone tools, bone material, burn clay daub of the dwellings and ovens structure) are spread an area of over 20 hectares. Over one half of the site area is strongly affected by the natural erosions (slope ruptures, landslides, gullies), some caused by the human activities (longitudinal segments of country road, trenches of the Second World War, afforestation/deforestation repeated). Continuous monitoring of the geomorphological processes and archaeological excavations are required.

122. Hârșova, jud. Constanța (Stația de epurare)

Punct: str. Luncii, nr. 1

Autorizație de cercetare arheologică preventivă nr. 18/2014

²³⁹ Din literatura anterioară ar reieși faptul că este vorba de cel puțin două locuiri (N. Zaharia, M. Petrescu-Dimbovița, Emilia Zaharia, *Așezări din Moldova*, București, 1970, p. 288; D. Monah, Șt. Cucos, *Așezările culturii Cucuteni*, Iași, 1985, p. 100; V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. II, Iași, 1985, p. 419).

²⁴⁰ A. Asăndulescu, *Oblique air photography for Chalcolithic sites from Eastern Romania Analysis and interpretation. Some examples*, în SAA, XX, 2014, p. 81, fig.10-11.

Cod RAN: 60810.13

Cod tip de sit: 111

Cod de epocă: 431

Colectiv: Cristina Talmațchi – responsabil, Vitalie Bodolică, Gabriel Talmațchi, Constantin Nicolae (MINAC)

Perioada: ianuarie – mai 2014

Săpăturile arheologice au fost prilejuite de realizarea investiției „Stația de epurare”, de către S.C. RAJA S.A. Constanța. Locația punctului se află la limita V-SV a orașului Hârșova, pe malul drept al Dunării, pe o terasă situată la circa 200 m de fluviu și 1200 m de cetatea Carsium. Cercetarea a fost începută în septembrie 2013, un prim raport fiind prezentat în numărul trecut al cronicii, și a fost finalizată în mai 2014. Cu această ocazie au fost identificate o așezare deschisă din perioada medievală timpurie (sfârșitul sec. VIII/începutul sec. IX-X) și câteva complexe din perioadele preromană și romană timpurie.

În așezarea medievală timpurie au fost identificate peste 50 de locuințe (adâncite sau de suprafață), probabil un atelier pentru prelucrarea materialului osteologic, cuptoare menajere (unele cu groapă de acces), gropi de provizii și gropi menajere. Acestora li se adaugă un mormânt de inhumatie, orientat V-E, cu capul la V, care suprapunea una din locuințe.

Dintre locuințe, predomină cele adâncite, doar câteva fiind de suprafață. În inventarul acestora se regăsesc cuptoarele și vetrele deschise. Primele pot fi scobite în peretele uneia dintre laturi (de regulă pe nord ori pe vest) sau pot fi clădite din pietre neregulate, de tipul pietrar. Toate cuptoarele scobite aveau, la momentul descoperirii, cupola prăbușită în interior, cel mai mult pereții păstrându-se pe înălțime până la 0,35 m. Vetrele lor prezentau mai multe modalități de amenajare: din lutuială; din lutuială amestecată cu piatră mărunță; cu pat de ceramică peste care a fost aplicată lutuială; respectiv, din plăci de pavaj romane, refolosite. Diametrul vetrelor varia între 1,05 și 1,30 m, iar grosimea acestora între 0,05-0,08 m. Acolo unde se mai păstra, gura avea deschiderea de 0,35-0,41 m și, uneori, era străjuită de pietre sau cărămizi. Un singur cuptor pietrar a fost găsit în picioare, celelalte având bolta prăbușită în interior și în imediată apropiere. Cel întreg, aparținând Cpl. 71, prezenta pe exterior următoarele dimensiuni: l=0,92 m, adâncimea=1,10 m și h=0,76 m. În numeroase cazuri, cuptoarele pietrar păstrau cenușă deasupra vetrei, aceasta ajungând și până la 0,13 m grosime. Cele mai multe aveau gura spre sud.

Vetrele deschise prezentau, în cele mai multe cazuri, una sau două plăci de pavaj romane refolosite împrejmuite, total sau parțial, cu pietre de dimensiuni mijlocii, neregulate.

Locuințele aveau în general suprafețele cuprinse între 3 x 3 m și 3,80 x 3,60 m. Doar la câteva dintre ele au fost surprinse gropi de par, iar la alte patru resturi ale unor temelii din piatră. Podelele locuințelor erau din lutuială, groasă de 0,03-0,04 m, în două cazuri fiind surprinsă și o refacere a acestora.

Gropile de provizii, prezentând forme circulare, se aflau dispuse între locuințe și aveau pereții drepecți sau arcuți, fără a fi luituiți. Acestea aveau diametrul de 1,20-1,50 m, iar adâncimea de 0,60-1,38 m.

Complexelor medievale timpurii li se adaugă două gropi cu materiale din perioadele preromană și romană timpurie (ambele descoperite pe terasa a II-a) și un mormânt cu defunctul depus în poziție chircită (aflat în partea nordică a terasei a III-a).

Stratigrafia sitului se prezenta, în linii generale, după cum urmează: nivelul vegetal, cu o grosime variind între 0,15 și 0,35 m; urmează un strat brun-negricios, granulat, cu material medieval-timpuriu, de 0,30-0,62 m grosime; apoi unul cenușiu-gălbui, ușor prăfos, tot cu material medieval-timpuriu, cu o grosime variind de la 0,20 la 0,48 m; acesta este urmat de un nivel galben-brun cu numeroase galerii de crotovine și fără material arheologic, a cărui grosime este de 0,20-0,28 m; apoi loess-ul. Grosimea nivelurilor respective face excepții în zona gropilor de provizii sau a celor menajere, unde poate ajunge și la aproape 2 m.

Alte excepții au fost date de prezența unor tranșee din perioada modernă (care tăiau așezarea medievală timpurie pe terasele a II-a și a III-a). Adâncirea acestora până la 1,05-1,15 m, respectiv 2 m în zona de ramificație, a dus la distrugerea nivelurilor medievale timpurii și implicit a unor complexe, cel mai elocvent caz aflându-se în S4, unde Cpl. 46 avea distrusă jumătatea de sud, care a fost tăiată de tranșee.

Stratigrafia suportă modificări și în perimetrul gropilor cu materiale din perioadele preromană și romană-timpurie. Distrus de așezarea medievală-timpurie, stratul de cultură contemporană gropilor respective, este discontinuu și inconsistent, putând fi mai mult presupus. De altfel, cele două gropi, rămase neafectate printre complexele așezării medievale timpurii, au fost adâncite în loess.

Deși pe suprafața așezării a fost descoperit un mormând de înhumare, care suprapunea una din locuințe, nu putem vorbi de o restrângere a suprafeței acesteia și transformarea perimetrului respectiv în necropolă, deoarece s-a dovedit a fi un caz singular.

Cercetarea efectuată la Hârșova, pe str. Luncii la nr. 1, a reușit să salveze o mare parte din așezarea medievală timpurie. A fost surprinsă limita ei de nord. Spre vest se află vechea stație de epurare, ceea ce duce la presupunerea că adevărata limită a așezării în această parte pare a fi imposibil de conturat. Greu de conturat sunt și celelalte două limite. Spre est au fost înregistrate alte acțiuni antropice (stălp, groapă de gunoi, locuințe contemporane), iar la sud cercetarea s-a oprit la drumul de pământ de lângă digul de protecție împotriva apelor Dunării, dincolo de acesta aflându-se o zonă inundabilă.

Materialul rezultat este cu precădere ceramic întreg sau întregibil, preroman și roman (amforă, căniță, farfurii, castroane, vase-borcan, unguentarium), însă majoritar medieval timpuriu (oale cu sau fără toarte, urcioare cu gura trilobată, urechi de găleată, arse oxidant sau reducător). Aceștia i se adaugă obiecte din os (impungătoare, patine), rocă (dăliță pentru prelucrat osul, gresii), lut (fusaiole, ascuțitori din cărămidă și greutatea pentru plasa de pescuit), fier (vârfuri de săgeți, cuțite și piroane), o pipă fragmentară și una întreagă (descoperite în tranșee, alături de ceramică lucrată la roata rapidă și ornamentată pe umăr cu linii orizontale din angobă albă) și o monedă (un as imperial, aflat într-o stare de conservare destul de precară).

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța.

123. loc. Iojib, com. Medieșu Aurit, Jud. Satu Mare

Punct Colonia Iojibului

Responsabil șantier: Robert Gindele

Finanțare: Proiectul de cooperare tranfrontalieră cu finanțare ENPI, HUSKROUA/1101/139, „BREAKING THROUGH COOLture – European values and common future”, Consiliul Județean Satu Mare

Cercetările arheologice de la Medieș Vii colonia Iojibului au fost demarate în urma măsurătorilor geomagnetice efectuate pe amplasament. Au fost deschise 4 secțiuni paralele, orientate pe axa nord-sud cu dimensiuni de 2,5 x 5 m, cu martori de 0,5 m între ele. Suprafața cercetată însuma astfel 15 x 15 m. Au fost descoperite 66 de complexe din care 52 urme ale unor cuptoare de redus minereu.

Secțiunile au fost trasate pe baza planului geomagnetic și au reușit să acopere toată bateria de cuptoare de redus minereu identificată. Cuptoarele au fost conturate imediat sub stratul arător, la adâncime de 30 cm. Din cuptoare au rămas în situ zgura de fier de la baza acestora, sub zgura fiind descoperită un strat subțire de cărbune de lemn. Bucățile de zgură sunt foarte compacte cu un conținut ridicat de fier, sunt circulare și păstrează forma cuptorului. Cele mai mici dimensiuni sunt în jur de 25-30 kg cele de mari dimensiuni depășesc 60 kg.

Microzona sitului arheologic este caracterizată printr-o câmpie joasă, mlăștinoasă, cu multe meandre colmatate. Solul are multă resursă de fier de baltă, care a fost exploatată pe amplasament și a fost redusă în cuptoare. Aceste cuptoare de redus minereu su funcționat în baterii sau izolate. Săpăturile au surprins o baterie formată din mai mult de 50 de cuptoare identificate foarte clar în măsurătorile geomagnetice. Cuptoarele au avut următoarea schemă de funcționare: într-un cuptor conic cu diametrul de 70-100 cm, adâncit ușor în pământ au fost așezate straturi succesive de bulgări de fier de baltă și cărbune de lemn, înălțându-se la 120-150 cm la suprafață. În partea inferioară au fost introduse două orificii prin care era suflat aer cu ajutorul unor foale. În urma procesului de topire minereul de fier s-a scurs către partea inferioară a cuptorului formând o lupă de fier. Datarea în secolele II-III d. Hr. ale vestigiilor se sprijină pe analiză de C14 executată într-un laborator de la Poznan (Polonia).

Bateria cercetată prin săpătură nu era singulară, pe mai multe zeci de hectare zgura de la suprafață indica mai multe baterii, ne aflăm de fapt în fața unui mare centru de redus minereu de „fier de baltă”, acestea fiind contemporane cu cel mai mare centru de producție ceramică din Europa Barbară, de la Medieșu Aurit, din imediata vecinătate, la doar 10 km distanță.

124. Iscea, jud. Tulcea [Noviodunum]

Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

Autorizație de săpătură arheologică preventivă nr. 94/06.05.2014

Cod sit: 159696.05

Cod LMI TL-I-S-A-05894

Colectiv: Responsabil șantier: dr. Florin George Topoleanu (ICEM Tulcea); dr. Aurel Stănică, dr. George Nuțu, drd. Marian Mocanu, Diana Stan, Liliana Marcu, dr. Valentin Panait (ICEM Tulcea), dr. Emilian Gamureac (MC), dr. Adrian Adamescu (MI Galați), dr. Aurel Vilcu (IAB), Eftimie Dumitru (S.C. Topo Consult S.R.L. Isaccea)

Sector: TPF (Teren Poliția de Frontieră)

TPF - Teren Poliția de Frontieră

Cercetarea arheologică preventivă din situl Cetatea Noviodunum a fost realizată pentru obiectivul „Construire sediu sector Poliție de Frontieră Isaccea”, beneficiar S.C. Modvest Construct S.R.L. Pitești în calitate de proiectant prin împuternicirea

nr. 1852895/19.03.2014 emisă de Inspectoratul General al Poliției de Frontieră - Garda de Coastă Constanța.

Anterior realizării cercetării arheologice preventive, în anul 2011, au fost realizate o evaluare de teren și un raport de diagnostic arheologic, ale cărui concluzii le inserăm mai jos.

Obiectivul evaluării de teren și al raportului de diagnostic a fost acela de a determina prezența/absența patrimoniului arheologic în perimetrul afectat de proiect și în imediata vecinătate a acestuia. În același context, s-a luat în considerare realizarea unor sondaje de evaluare arheologică a terenului și o scurtă analiză a materialului arheologic înregistrat pe suprafața solului, dar și cel provenit din sondajul de evaluare.

În stabilirea metodelor și tehnicilor folosite pentru realizarea diagnosticului arheologic au fost luate în considerare următoarele elemente:

1. Cercetările de teren realizate în aprilie 2004, în cadrul proiectului Noviodunum Archaeological Project (NAP)³, au vizat și terenul care reprezintă obiectivul acestui raport.

2. Cercetările de teren realizate de un colectiv al Șantierului Arheologic Isaccea [Noviodunum], compus din arheologi din cadrul Muzeului de Istorie și Arheologie din cadrul ICEM Tulcea, Muzeul de Arheologie "Callatis" Mangalia, Muzeul Brăilei și Institutul de Arheologie Iași, în septembrie 2005 și noiembrie 2010, au avut ca obiectiv și terenul vizat de această investiție. Observațiile făcute în anul 2005, atestau existența la suprafața terenului, a materialelor arheologice, în special fragmente de amfore (sec. II-III p.Chr.), materiale de construcție (cărămizi, tegulae, dar și pietre de diferite dimensiuni), oase umane (fragmente de craniu și vertebre). În noiembrie 2010, în urma cercetării de teren s-a descoperit același material arheologic, ca în anul 2005, în plus se adaugă descoperirea unor fragmente ceramice de perioadă medie bizantină. De asemenea, observațiile topografice, indicau prezența pe acest teren a unei structuri defensive (val și șanț), reprezentând capătul vestic al acestei structuri, ce urmează curba de nivel, făcând o buclă spre sud (paralel cu str. Câmpia Libertății).

Cu acest prilej a fost realizat și un sondaj de evaluare din punct de vedere arheologic a terenului afectat de investiție²⁴¹.

3. Lucrările efectuate de S.C. Romtelecom S.A., pentru "Racord cablu FO Cogent Isaccea – mal Dunăre stație de Gaze Isaccea", în vara anului 2011, supravegheate de specialiștii ICEM Tulcea, care au constat în realizarea unui șanț, între terenul ce face obiectivul acestui studiu, rigola șoselei betonate, au confirmat ipotezele de lucru. Au fost recuperate materiale arheologice specifice epocii romane.

4. De asemenea, lucrările de "reabilitare și extindere a alimentării cu apă și a sistemelor de canalizare din aglomerarea Isaccea", beneficiar Primăria Oraș Isaccea, realizate în vara anului 2013 de S.C. Condor S.A. și care au constat în montarea unei conducte de canalizare și aducțiune apă, sub platforma șoselei betonate, au adus noi date și informații privind stratigrafia, nivelurile ocupaționale și epocile istorice, la nord de terenul TPF. Toate aceste date confirmă ipotezele de lucru ale colectivului de cercetare, care în anul 2011, au propus realizarea cercetării arheologice preventive a terenului ce urma a fi afectat de noua investiție. [Aurel Stănică]

Investiția construirii viitorului sediu al Poliției de Frontieră, Sector Isaccea afectează o suprafață de 6000 mp, dintr-un teren

situat în zona de protecție a Sitului arheologic Cetatea Isaccea-Noviodunum²⁴².

Având în vedere suprafața mare ce urma a fi cercetată arheologic s-a optat pentru împărțirea acesteia în 18 secțiuni, orientate N-S, despărțite de martori stratigrafici ce aveau o lățime de 1,00 m. Secțiunile au lungimea cuprinsă între 54 m (S 1) și 74 m (S 17). În zona de nord a terenului, către șoseaua betonată, s-a optat pentru o retragere spre sud a secțiunilor, datorită prezenței cablurilor de telefonie internațională, dar și a cablului de fibră optică introdus în anul 2011.

Pentru sistemul de notare s-a utilizat o numerotare a secțiunilor de 1 la 18, utilizând sigla S (S 1 la S 18), iar pentru complexele cercetate au fost numerotate începând cu cifra 1 (Cpl. 1), pentru fiecare secțiune în parte.

Facem precizarea, că S.C. Modinvest Construct 2000 SRL Pitești, societate comercială care a câștigat licitația pentru investiția „construire sediu sector Poliție de Frontieră Isaccea”, în calitate de proiectant, nu a respectat mare parte din prevederile contractului încheiat cu ICEM Tulcea, pentru desfășurarea în bune condițiuni a cercetării arheologice preventive.

Cercetarea arheologică a terenului afectat de investiție s-a realizat în două etape, în funcție de finanțarea asigurată de reprezentantul beneficiarului.

Astfel, în perioada 5 mai - 30 iunie, a fost investigată o suprafață de 3000 mp, fiind înregistrate un număr de 164 de complexe arheologice.

În suprafața afectată de proiect (S1-S13), au fost identificate și cercetate un număr de 164 de complexe, dintre care: 2 - atribuite perioadei getice; 25 - aparțin epocii romane; 113 - sunt din perioada medievală (sec. XIII); 14 - Amenajări din perioada Primului Război Mondial și al Doilea Război Mondial. La această listă se mai adaugă 7 complexe care nu conțineau materiale arheologice.

Legat de tipurile de complexe investigate se poate preciza că au fost înregistrate 20 de morminte medievale (sec. XII-XIII), 10 locuințe, 60 gropi, 3 cuptoare de olar, 8 vetre de suprafață, toate fiind datate în secolul al XIII-lea, 21 de gropi din perioadă romană, 3 morminte din aceeași perioadă, 1 complex funerar (criptă), 14 amenajări din Primul Război Mondial - Al Doilea Război Mondial (tranșee, gropi, sobă de companie).

A doua etapă a cercetărilor arheologice preventive s-a desfășurat în perioada 15 - 30.09.2014, fiind investigate între secțiunile S14-S17, un număr de 110 de complexe din care: 28 de epocă romană, 73 de epocă medievală, 1 din timpul războaielor mondiale, iar 8 complexe fiind lipsite de materiale arheologice.

În privința tipurilor de complexe cercetate se poate preciza că au fost înregistrate 37 de morminte medievale (sec. XII-XIII), 30 de gropi menajere, 4 cuptoare de olar, 2 vetre de suprafață, toate fiind datate în secolul al XIII-lea, 21 de gropi din perioadă romană, 1 mormânt, 3 cuptoare de olar și gropile de rebuturi, 3 vetre din aceeași perioadă (sec. II-IV), 8 complexe fără inventar și 1 groapă din Primul Război Mondial.

²⁴² Prima delimitare a sitului arheologic Cetatea Noviodunum, realizată de Victor H. Baumann în anul 1997, pe baza datelor avute în acel moment la dispoziție, nu a cuprins și terenul afectat de această investiție. Cercetările de teren realizate în cadrul programului de cercetare Noviodunum 2000 și NAP (Noviodunum Archaeological Project), au adus noi date și informații, referitoare la potențialul arheologic al unor terenuri situate în vecinătatea sitului delimitat.

²⁴¹ Topoleanu, Gamureac Stănică 2014, p. 115-146.

Epoca romană

Materialul arheologic de epocă romană, reprezentat în cea mai mare parte de fragmente ceramice, se găsește răspândit pe toată zona afectată construcției, atât la suprafața solului, cât și în stratul arabil, îndepărtat cu mijloace mecanice. În secțiuni, complexele de epocă romană sunt de două tipuri :

- A. Monumentele funerare
- B. Gropi menajere
- C. Cuptoare

A. Monumentele funerare

Din cele cinci morminte identificate, vor fi descrise aici doar patru, al căror inventar a permis încadrarea cronologică.

1. Cavou – S3/S4, C 4-6, Cpl. 3

Singurul monument zidit din perimetrul cercetat, a fost identificat în zona cea mai înaltă a terenului afectat realizării investiției, în S 3, C 4-6, la cca. - 0,35 m de actuala suprafață de călcare. Construcția se regăsește și în S 4, astfel că marotorul lat de un metru dintre cele două secțiuni oferă posibilitatea cunoașterii stratigrafiei. Monumentul a fost săpat în pământul galben (loess) și zidit din interior. Pentru construcție au fost folosite blochete de piatră de dimensiuni mici și mijlocii și cărămizi de mai multe dimensiuni, legate cu pământ. Pe paramentul interior, îngrijit realizat, se mai păstrează parțial o tencuială de culoare albă, groasă de 1-2 cm, cu urme slabe de vopsea roșie.

Din păcate, cavoul a fost jefuit din vechime, astfel că nu s-au păstrat elemente pentru a putea preciza tipul de acoperiș (boltă?), iar laturile de nord și est au fost demantelate de la jumătate către colțul de nord-est până la nivelul pragului intrării. De asemenea, au fost puternic deranjate și scheletele defuncțiilor înmormântați în cavou, astfel că, este dificil de reconstituit atât conexiunea anatomică a fiecărui individ, cât și succesiunea înmormântărilor.

Construcția este rectangulară, cu laturile lungi de 3,30/ 3,40 m (interior) și 3,70/ 3,85 (exterior). Acestea au fost construite în *opus incertum* din blochete medii, fasonate sumar. Pentru regularizarea asizelor s-au folosit cărămizi. Grosimea zidurilor variază între 0,40-0,30 m, iar liantul folosit a fost lutul. Paramentul interior a fost lucrat cu grijă, urmele de mortar păstrate *in situ* sugerând că pereții interiori au fost tencuiți. Tencuiala a fost realizată dintr-un mortar alb, omogen, fără incluziuni. Pe unele fragmente se mai păstrează urme de vopsea roșie dispusă probabil în registre.

Laturile scurte situate la N și S au dimensiunile de 2,20 m (interior), respectiv 2,90 m (exterior) și au fost construite mai îngrijit, din cărămidă. Construcția este uniformă până la baza firidelor, de unde vor fi folosite blochete de dimensiuni mici și medii, fasonate sumar.

În pereții de V, S și E au fost practicate patru firide lucrate îngrijit, din cărămidă.

Mormintele din cavou, în număr de 11, au fost puternic deranjate, astfel încât este dificil de reconstituit conexiunea anatomică a fiecărui individ.

Mormintele în plăci. Au fost cercetate trei astfel de complexe.

B. Gropi menajere

Pe suprafața cercetată au fost identificate peste 40 de gropi menajere de epocă romană (sec. II-IV p.Chr.). Multe dintre acestea sunt atribuite perioadei doar după câteva fragmente ceramice atipice, sau chiar considerând cota la care au fost descoperite sau amenajarea lor în pământul galben.

C. Cuptoare

Identificarea unui atelier ceramic, în capătul de nord al S 16 – S 17, carourile 17– 18, a reprezentat o descoperire deosebită, pentru epoca romană. În aceste zone, la – 1,00– – 1,10 m în S 16 și –1,10– – 1,30 m în S 17, în grund s-au conturat mai multe gropi medievale. La golirea lor, în șapte dintre ele (Cpl.19, 20 în S 16 și Cpl.1, 2, 3, 4, 8 în S 17), la cca. –1,50 m, s-a ajuns pe "ruina" unui (?) cuptor și groapa de deșeuri/rebuturi aferentă. Adâncimea maximă a gropii de deșeuri este de – 2,50 m. Din cuptor se păstrează doar un mic segment din focar peste care s-a prăbușit grătarul și bolta. A rezultat o masă de chirpic, ars la roșu și foarte moale, chiar umed, din cauza nivelului crescut al Dunării.

Dar principala cauză a distrugerii instalației a fost intervenția medievală, cu gropi menajere de mari dimensiuni. Din marea cantitate de material ceramic recoltat atât din groapa de deșeuri cât și din masa de chirpic a cuptorului distrus, au putut fi identificate preliminar imitații după amfore de tip Zeest 100 și Zeest 64,91-94,104-105, dar și un tip local, vest pontic. În ruina cuptorului au fost găsite și două tipuri diferite de căni, probabil produse la Noviodunum în cantități mult mai mici.

Datarea întregii instalații este cu siguranță asigurată de câteva zeci de monede mărune din bronz din epoca lui Constantin I, răspândite pe întreaga suprafață cercetată.

Epoca medievală

În cadrul cercetărilor arheologice preventive din situl Noviodunum au fost investigate mai multe complexe medievale, reprezentate de locuințe, gropi menajere, morminte de înhumăție, vetre și cuptoare de olar.

Au fost cercetate aproape 60 morminte de înhumăție, surprinse la adâncimi ce variaza între 0,30-1,15 m, față de nivelul actual al terenului. Majoritatea mormintelor sunt orientate V-E sau SVV-NEE, cu mici deviații. În mormântările s-au făcut după ritualul creștin, scheletele fiind depuse în decubit dorsal. La un mormânt cercetat în anul 2011, a fost depus un vas borcan, pe partea stângă a scheletului, iar la două dintre mormintele cercetate în acest an a fost descoperite un inel și o cataramă. În secțiunea S6, în stratul vegetal, a fost descoperit și un cercel de tămplă.

Planimetria sugerează o organizare spațială a cimitirului, existând și suprapuneri între complexele funerare medievale, fapt care sugerează două momente în care s-au practicat înmormântările, dovedit și de adâncime. O primă grupă de morminte, o formează cele surprinse între 0,20 - 0,50 m. Un al doilea nivel, probabil mai timpuriu, îi aparțin mormintele a căror adâncime este cuprinsă între 0,60-1,15 m.

Există o situație - S 13 - unde un complex menajer - Cpl. 7, a secționat un mormânt de înhumăție (Cpl. 8), dar mai sunt alte trei în complexe menajere în care au fost descoperite oase umane.

Într-un singur caz, a fost descoperit un mormânt de înhumăție într-o locuință (S11, Cpl. 2), care prezenta o singură fază de utilizare. Pe baza observațiilor stratigrafice, care indică existența a două orizonturi de înmormântări, la care adăugăm unele analogii cu descoperiri similare din necropola surpinsă în așezarea civilă (cercetări 1995-1997, 2003), la sud de zidul de incintă, mormintele descoperite pe terenul TPF poate fi datat în secolul al XII-lea și primele decenii ale secolului al XIII-lea.

Gropile menajere reprezentate într-un număr mare (cca. 100 complexe), asupra cărora nu insistăm, dar facem câteva precizări, sunt gropi de formă cilindrică sau clopot, în care s-a găsit

un material divers – fragmente ceramice (vase borcan, oale cu toartă, amfore, opaițe, ceramică smălțuită), oase de animale, oase de pește, solzi de pește, lame de cuțit, vârfuri de săgeți din fier, obiecte din os și corn. În complexul 10 din S11 au fost descoperite 12 vase borcan întregi, la care se adaugă fragmente de la cel puțin 4 vase care întregesc.

1. Ceramica

În cadrul materialului respectiv distingem două mari categorii: a. ceramica locală și b. ceramica de import.

a. Ceramica locală - uzuală sau de bucătărie.

Se pot face unele diferențieri, prin calitatea pastei folosite, prin formele și modul de ornamentare, cât și prin procedeele tehnice privind modelarea și arderea vaselor.

Repertoriul ceramicii comune de la Noviodunum TPF, cuprinde următoarele forme: vasul borcan, oala cu toartă, ulciorul, castronul și opaițul. În această categorie, remarcăm vasul borcan, reprezentat la Noviodunum TPF printr-un număr foarte mare de fragmente, dar și 12 vase întregi descoperite în complexul 10 din S11.

Oala cu toartă este reprezentată de un exemplar întreg și un număr apreciabil de fragmente care ilustrează această specie ceramică. Majoritatea fragmentelor sunt lucrate din pastă de bună calitate (pastă roșie; o serie de fragmente prezintă miez cenușiu), cu urme de ardere secundară, decorate pe buza sau în zona mediană de caneluri. În această categorie se remarcă câteva fragmente, smălțuite la interior.

Ulcioarele sunt vase de capacitate, care sunt utilizate, în general, la păstratul lichidelor. Exemplarele descoperite la Noviodunum TPF prezintă corpul ovoidal, gâtul îngust, fundul plat și sunt prevăzute cu o toartă. La trei dintre exemplarele descoperite este prezent ciocul de scurgere.

Opaițele folosite la iluminatul locuințelor se remarcă printr-un număr mare de fragmente și sunt prezente în fiecare complex cercetat - locuințe sau gropi menajere. Forma opaițelor, este asemenea unui tăvițe cu fundul plat și cu pereții scunzi și evazați. În margine, au fost prevăzute cu un cioc unde ardea fitilul. Câteva din exemplarele descoperite sunt prevăzute cu o toartă, care are forma literei L. Castronul, ca formă, este atestat printr-un singur fragment. Registrul ornamental este unul variat și constă din benzi de linii paralele dispuse pe umeri, pe corpul vasului sau pe buza acestuia.

Vasele acestei categorii au pereții groși de 4 până la 6 mm și au fost confecționate dintr-o pastă ce are în compoziție: nisip, congrețuni calcaroase, fragmente ceramice pisate sau scoici.

Culoarea vaselor este una foarte nuanțată, de la roșu, bej deschis, gri sau negru în unele cazuri.

Majoritatea fragmentelor și vaselor întregi provin din complexe menajere sau locuințe, fiind asociate cu material osteologic, piese din metal, os, corn, la care se adaugă un număr mare de monede tăiate.

Cuptoarele de olar. Au fost surprinse patru astfel de instalații, utilizate, în general, pentru producerea ceramicii. Cuptoarele descoperite la Noviodunum sunt de tip bicameral, compuse din camera de ardere și camera de coacere, despărțite printr-un grătar perforat. Descoperirea celor patru cuptoare de olar, atestă existența în regiune a unor meșteri specializați, care produceau anumite categorii ceramice în centrul de la Noviodunum. În secțiunea S8, complexul 3, a fost cercetată și groapa olarului în care s-au găsit alături de omniprezentele fragmente de vase borcan, resturi ale materialului de combustie, și fragmente de

lutuială arsă.

b. Ceramica de import

O categorie care surprinde prin numărul mic de fragmente, sunt amforele și ceramica smălțuită.

b.1. Amforele

Au ajuns în regiune prin intensele schimburi comerciale în care era antrenată regiunea. Amforele bizantine din tipul IV au corpul romboidal, rotunjit, cu diametrul maxim sub torți, alungite spre fund, decorate cu caneluri dispuse mai ales pe umeri și spre fund, cu gâtul foarte scurt, vertical, având marginea extrem de ușor evazată, deasupra buzei, pornind chiar din ea, fără nicio delimitare specială, înălțându-se cele două torți, plate sau ovale, dar mai groase decât ale amforelor piriforme (tip II și III), depășind orificiul vasului doar cu 3 – 5 cm, după o îndoitură largă căzând oblic pe umărul acestuia, unindu-se cu corpul în zona diametrului maximal. Acest tip este necunoscut la Constantinopol, dar este foarte răspândit în așezările rusești din nordul Mării Negre, pe Don și pe Nipru, documentat la Nessebar, Silistra și a cărui prezență în Dobrogea poate fi pusă pe orientarea către nord a relațiilor comerciale în vremea Imperiului Latin, când anumite centre din Rusia Kieveană devin producătoare de amfore, inițial după model bizantin, apoi ajungându-se la produse locale – amforele de tip kievian. În același timp, anumite centre din nordul Anatoliei (Trapezunt) produc acest tip de amfore, care erau aduse în regiune de comercianții genovezi, cei care dețineau monopolul traficului comercial din Marea Neagră. Se remarcă câteva torți și fragmente din corpul vasului, care indică exemplare de mici dimensiuni, ce se înscriu în categoria amforelor romboidale și ar putea proveni dintr-un centru din Crimeea.

Ulcioarele amforoidale, denumite de noi de *tip Uzun bairi*, sunt lucrate dintr-o pastă de bună calitate, foarte compactă și arsă unitar, de culoare gălbuie-cărămizie. Torțile sunt ovale în secțiune sau rotunjite. Decorul constă în registre de benzi incizate pe gât și pe umeri sau benzi incizate în val, executate cu un pieptene. Sunt vase de dimensiuni mici, care prezintă fundul plat. Printre fragmentele de la Noviodunum TPF au fost găsite câteva exemplare din fundul acestui tip de vase, și un număr mare de torți, iar analogiile cu descoperirile similare de la Noviodunum, Uzum Baiar (Mihail Kogălniceanu) și Nufăru, ne fac să semnalăm și în acest punct prezența acestei categorii.

b. 2. Ceramica smălțuită

Pentru această categorie am putut identifica un număr foarte mic de fragmente din pastă de culoare roșie sau din caolin. Ca tipuri, este dificil să identificăm categoriile din care fac parte. Remarcăm numărul foarte mic de fragmente ceramice, care ilustrează această grupă, dacă facem o comparație cu descoperirile din cetate și așezarea civilă situată în proximitatea suprafeței cercetate. Pe baza contextelor și analogiilor cu descoperiri similare, materialul ceramic de la Noviodunum TPF poate fi datat la mijlocul secolului al XIII-lea

Industria materiilor dure, animale

Prezența într-o cantitate apreciabilă a materialelor osteologice de animale atestă indirect interesul pentru prelucrarea și confecționarea de diferite obiecte din os și corn. În sprijinul acestei afirmații vin mai multe descoperiri în complexele menajere sau în locuințe de oase și coarne de animale care au o formă nedefinită sau sunt în curs de prelucrare și care căpătau o formă finită: mânere, piepteni, piese de harnașament sau diferite arme. Potrivit datelor oferite de cercetarea arheologică, se prelucrau oase de animale cu talie mare, coarne de cerb și de cornute, colți

de mistreți.

Materia primă utilizată în acest meșteșug era obținută fie de la resturile de animale domestice, fie de la animalele sălbatice: cerbi, căprioare sau porci mistreți. Astfel, putem observa interesul egal pentru creșterea animalelor și practicarea vânătorii, produse rezultate din aceste activități urmând a fi consumate în aceeași măsură. Prelucrarea resturilor osteologice de animale este atestată în mod direct de descoperirile unor serii întregi de unelte, arme, obiecte de uz casnic și chiar a unor obiecte de port și podoabă.

Majoritatea artefactelor identificate la Noviodunum TPF au fost descoperite în contexte și complexe, datate în secolul al XIII-lea.

Analiza acestui lot permite o concluzie preliminară: funcționarea la Noviodunum în secolul al XIII-lea a unor ateliere în care se prelucrau materii dure animale, în special corn de cerb, care se utiliza la realizarea pieselor de port/podoabă, uneltelor sau armelor.

2. Locuințele

Complexele care atestă și în această zonă un nucleu de locuire în vecinătatea cetății de la Noviodunum, sunt locuințele (10 complexe). Acestea se împart în două categorii semiîngropate și de suprafață. Locuința de suprafață reprezintă o fază de refacere a uneia din locuințele de tip bordei. Toate complexele de locuit prezintă refaceri, nu au fost surprinse urme de incendiere și nu par a fi utilizate o perioadă lungă de timp. De asemenea, toate locuințele, după ce au fost părăsite sunt transformate în gropi menajere.

Nu s-au putut stabili limitele exacte la șase dintre locuințe, motiv pentru care nu s-au putut face aprecieri privind forma, tehnica de construcție și inventarul.

3. Materialul numismatic

Într-o economie deschisă, în care mecanismele de funcționare sunt relativ puțin cunoscute, circulația monetară este oglinda fidelă a comerțului practicat, arată căile de pătrundere și legăturile comerciale cu anumite spații geografice. În cazul Imperiului Bizantin, circulația monetară permite observarea diferitelor crize financiare și politice și impactul acestora asupra spațiului din nordul Dobrogei, inclusiv pentru așezarea de la Noviodunum. La Noviodunum TPF semnalăm monedele cu modul mic și modul mare, din categoria stamenelor devalorizate²⁴³.

Pentru perioada cuprinsă între 1204–1279/1282 au fost sesizate patru etape care au fost stabilite în funcție de tipul pieselor descoperite și evenimentelor politice care au afectat regiunea. Pe baza materialului numismatic, o etapă sesizată la Noviodunum TPF se plasează în intervalul 1224–1241. Specifice sunt așa-numitele monede tăiate total. Remarcăm numărul mare de astfel de monede, care apar în săpăturile de la Noviodunum. Tăierea în masă a monedelor se pare că a avut loc între 1241–1261. Acest proces de tăiere a monedei, aflată atunci în circulație, a avut loc pe plan local.

Evenimentul care a marcat această practică a fost invazia tătară din 1241/1242. Descoperirile de la Isaccea – Noviodunum confirmă această ipoteză. Numerarul aflat în uz este supus acestui proces de tăiere, care era în fapt o denominare, menită să suplinească lipsa materialului numismatic aflat în circulație. Prezența monedei tăiate este un alt argument pentru o datare a complexelor cercetate la mijlocul secolului al XIII-lea.

Pe baza materialului numismatic și a materialului arheologic (vase borcan, oale cu toartă, amfore, opaițe, ceramică smălțuită), oase de animale, oase de pește, solzi de pește, lame de cuțit, vârfuri de săgeți din fier, obiecte din os și corn etc.) descoperit în complexele cercetate, putem concluziona că pe suprafața cercetată au fost investigate complexe menajere și locuințe ce pot fi datate la mijlocul secolului al XIII-lea și un cimitir medieval, cu două orizonturi de înmormântări, ce poate fi datat în secolul al XII-lea și primele decenii ale secolului al XIII-lea.

În ciuda faptului că cercetarea unor complexe nu a fost finalizată, la care mai adăugăm cantitatea mare de ceramică, numărul mare de obiecte, volumul mare de informații, am extras unele date preliminare, care definesc contextul locuirii medievale de pe suprafața terenului Noviodunum TPF.

Aceste descoperiri aduc o valoroasă contribuție științifică la cunoașterea realităților istorice din zona Gurilor Dunării, mai ales la începutul Evului Mediu.

Bibliografie:

Topoleanu, Gamureac Stănică 2014 - F. Topoleanu, E. Gamureac, A. Stănică, *Preliminary Considerations on Roman pottery from a rescue excavation at Noviodunum*, Peuce S.N. 12, p. 115 – 146.

125. Isceea, jud. Tulcea [Noviodunum]

Punct: Cetate

Sector: Sud-Est

Nr. Autorizație: 94/2014

Cod sit: 159696.05; TL-I-s-A-05804

Corneliu Beldiman (UCDC, București), Diana-Maria Sztancs (UCDC, București)

Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2014

Contextul. Săpăturile arheologice din anul 2014 de la Isaccea-„Cetate” (Noviodunum), jud. Tulcea (NOV) au avut caracter de salvare și s-au desfășurat în sectorul afectat de lucrările de construire a sediului Poliției de Frontieră (TPF)²⁴⁴.

Campania arheologică 2014 de la Noviodunum a prilejuit și recuperarea unui lot de artefacte aparținând industriei materiilor dure animale. În marea lor majoritate, piesele provin din complexe: S1/C11, S1/C12, S2/C3B, S3/C3 – două piese, S13/C15 = gropi databile în sec. al XIII-lea; S6/C3 – două piese = groapă databilă în sec. II-III A.D.; o piesă passim – a se vedea tabelele nr. 1-2). Studiul lor continuă analiza sistematică a acestui gen de materiale (începută în 2013)²⁴⁵, care formează deja o colecție bogată, alcătuită pe parcursul a șase decenii de săpături arheologice. Adresăm cu acest prilej mulțumirile noastre dr. Aurel-Daniel Stănică; domnia sa ne-a pus la dispoziție cu amabilitate materialele spre studiu.

Metodologie, repertoriu. Efectivul total include 9 piese (N tot = 9). Dispersia în diverse sectoare ale sitului (S1, S2, S3, S6, S13) conturează un context care nu permite, cu acest prilej, extragerea unor concluzii detaliate. Funcționarea în epoca romană

²⁴³ În majoritatea complexelor au fost descoperite un număr mare de monede tăiate, la care se adaugă și trei tezaure care conțin același tip de monede.

²⁴⁴ Topoleanu, Stănică 2013; Topoleanu, Stănică 2014; Topoleanu, Stănică 2015 (raport în prezentul volum, cu bibliografia).

²⁴⁵ Beldiman, Sztancs 2013; Beldiman *et alii* 2013; Beldiman, Sztancs 2014; Beldiman, Stănică, Sztancs 2014; Sztancs, Beldiman, Stănică, 2014

(sec. II-III A.D.) și în evul mediu (sec. al XIII-lea) a unor ateliere în care se prelucrau (și) materii dure animale (mai ales corn de cerb) și se utilizau la realizarea diverselor artefacte, inclusiv compozite (mobilier, obiecte de lemn și de metal, arme etc.) este de avut în vedere; în acest sens avem ca dovezi materiile prime aflate în diverse stadii de procesare, eboșele, piesele reparate etc.

Scopul analizei de față este acela de a introduce în circuitul științific descoperirile cele mai recente, cu datele primare în formă extensivă. Repertoriul de la finalul raportului și tabelele nr. 1-2 oferă toate aceste date semnificative relative la artefacte, tratate conform reperelor metodologiei actuale a domeniului²⁴⁶.

Analiza a recurs, în mod sistematic, la mijloace optice de observare (microscop optic, mărimi x10 – x40; microscop digital, mărimi x10 – x400); au fost realizate seturi complete de fotografii la diverse scări, inclusiv cu ajutorul microscopului, inițindu-se baza de imagini a repertoriului artefactelor din sit (cf. fig. 1-20).

Catalogul include piesele având indicativul provizoriu NOV/2014, piesele fiind numerotate de la 1 la 9 (exemplu: NOV/2014_1), ordonate pe criterii tipologice. Atribuirile cultural-cronologice ale materialelor studiate preiau încadrările propuse de autorii cercetărilor (epoca romană și evul mediu), corelate, acolo unde a fost posibil, cu observațiile asupra specificului aspectelor tipologice și tehnologice. Ele sunt preliminare, putând comporta unele revizuri. Etapele majore de locuire la Noviodunum se plasează în sec. I-VII, X-XI și XII-XV²⁴⁷.

Pentru aspectele generale ale studiului complex al artefactelor din materii dure animale databile în epoca romană, romană târzie, romano-bizantină (sec. I - al VII-lea) și medio-bizantină (sec. al IX-lea – al XI-lea) din Dobrogea a se vedea abordările recente²⁴⁸. Descoperirile databile în evul mediu (sec. al XII-lea – al XV-lea) au făcut rareori obiectul unor abordări extensive²⁴⁹. Contribuțiile generate de analiza loturilor IMDA de la Noviodunum pot oferi reperele metodologice și repertorial/tipologice actuale pentru abordarea acestui gen de manifestări ale culturii materiale în spațiul istro-pontic și regiunile învecinate.

Piesele sunt inedite și se păstrează în colecțiile Institutului de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea, Muzeul de Istorie și Arheologie. Fiecare artefact a fost tratat după un protocol standard, cu mai multe paliere și componente, vizând înregistrarea extensivă/exhaustivă a datelor – a se vedea repertoriul. Se vizează aspecte precum: materiile prime; starea de conservare (piese întregi, fragmentare/fragmente); tipologia; morfologia; morfometria; urmele de fabricare; urmele de utilizare; formularea ipotezelor relative la rolul funcțional. Fișa standard pune la dispoziție datele despre artefact în următoarea structură: Indicativ • Tip • Cod tipologic • Categorie (unelte, arme, podoabe, materii prime, accesorii etc.) • Instituție deținătoare/Colectie • Număr de inventar • Context • Apartenență culturală • Fig. • Materie primă • Stare de conservare (întreg, fragmentar, fragment) • Descriere (morfologie, date tehnice privind fabricarea, urme de utilizare, rol funcțional prezumat etc.) • Dimensiuni (mm) • Bibliografia/Inedit²⁵⁰.

²⁴⁶ Beldiman 2007; Sztancs 2011.

²⁴⁷ Topoleanu, Stănică 2013; <http://www.noviodunum.ro>.

²⁴⁸ Beldiman *et alii* 2011; Beldiman, Sztancs 2007a; Beldiman, Sztancs 2007b; Beldiman, Sztancs 2010; Beldiman *et alii* 2010. A se vedea și Nuțu, Stanc, Paraschiv 2014; Nuțu, Stanc, Stan 2014.

²⁴⁹ Rusu, Mărginean 2004.

²⁵⁰ Beldiman, Sztancs 2013; Beldiman *et alii* 2013.

Tipologie, materii prime, aspecte tehnologice și economice. Categoriile tipologice reprezentate sunt, în conformitate cu lista tipologică Beldiman 2007²⁵¹: I Unelte: ace de cusut de os (N = 2); II Arme: vârf de săgeată de os (N = 1); III Accesorii: cataramă de corn de cerb (N = 1); plăcuță de os (N = 1); plăcuță de corn de cerb (N = 1); IV Elemente receptoare: mâner de corn de cerb (N = 1); V Diverse: Materii prime – Corn de cerb (N = 1); Deșeuri de corn de cerb (N = 1); efectiv total N = 9.

Materiile prime, eboșele, piesele rebutate, deșeurile indică procesarea locală probabilă a MDA în ateliere în care se produceau (și) artefacte IMDA (os și corn de cerb).

În privința materiilor prime, predomină cornul de cerb (5 piese), în timp ce osul este reprezentat prin 4 piese (oase lungi și plate de mamifere de talie mare).

Potrivit datelor furnizate de autorii cercetărilor, dar și în urma analizei datelor tipologice și tehnologice, încadrarea cronologică probabilă se referă la: epoca romană – circa sec. II-III A.D. (4 piese: ace de os – 2, închizătoare pentru pungă de piele, cataramă); evul mediu – sec. al XIII-lea (5 piese) (tabelele nr. 1-2).

Modalitățile de procesare a materiilor prime includ procedee simple, precum fracturarea, cioplirea, despicarea, raclajul axial, abraziunea, tăierea transversală cu cuțitul sau cu ferăstrăul, dar și soluții tehnologice pretențioase, precum perforarea/multiperforarea, gravarea (realizarea decorului), fasonarea și finisarea integrale etc. Ca unelte folosite menționăm toporul sau secura, cuțitul, ferăstrăul.

Fabricarea artefactelor se referă, foarte probabil, la mediul specializat, respectiv la existența unor ateliere în cadrul sitului. În acest sens pledează prezența unor piese ilustrative, precum eboșele, materiile prime în diverse stadii de transformare, deșeurile și piesele nefinisate – vezi *supra* și Repertoriul. Această concluzie, provizorie, va putea fi confirmată prin extinderea studiului asupra restului artefactelor de la Noviodunum (loturile vechi), inclusiv asupra materialului arheozoologic.

Piesele IMDA studiate furnizează necesare repere tipologice, tehnologice și cultural-cronologice pentru abordarea complexă și extensivă a manifestărilor civilizației și culturii comunităților de la Noviodunum (respectiv, IMDA) din epoca romană și evul mediu.

Repertoriu. Fișele artefactelor sunt ordonate pe criterii tipologice. Fișa standard pune la dispoziție datele despre artefact în structura menționată *supra*, Metodologie, repertoriu.

NOV/2014_1 • Ac de cusut de os • NOV 2014 TPF S6 Caroul 10 Complex 3 -1,00 m Nr. inv. 50498 • Datare probabilă: epoca romană (sec. II-III A.D.) • Fig. 1-2 • Stare de conservare: piesă fragmentară – lipsește extremitatea distală, fracturată în vechime; starea de conservare a suprafețelor este foarte bună. • Materie primă: fragment diafizar de os lung, probabil de vită (*Bos taurus*). • Descriere: ac de cusut de os; debitaj cu parametri neprecizabili, dată fiind fasonarea integrală a piesei; a fost probabil realizat prin percuție directă/despicare, percuție directă/cioplire, tăiere cu ferăstrăul. Fasonarea este integrală și a fost realizată prin raclaj axial, aplicat cu lama cuțitului; la partea proximală și extremitatea proximală se observă urme de abraziune oblică; finisare prin polizare (lustruire) cu o bucată de piele sau de material textil pentru estomparea urmelor de fasonare și facilitarea utilizării. Secțiuni circulare și ovale fațetate la partea mezială și partea distală și biconvexe asimetrice la partea proximală.

²⁵¹ Beldiman 2007, p. 211-234

Extremitatea proximală este rectilinie. La partea proximală a fost realizată o perforație de formă ovală simetrică; procedeul perforării a recurs la practicarea, pe fața inferioară (mai puțin bombată), prin rotație continuă, a două perforații circulare, având pereți rectilini și ușor oblici; aceste perforații sunt plasate în axul piesei, la o distanță de cca 2 mm una de cealaltă. S-a procedat apoi la excavarea sectorului dintre perforații cu vârful unui cuțit și regularizarea pereților prin cioplire. Urme de utilizare: tocirea, lustruirea intense ale suprafețelor, mai ales la partea proximală și la extremitatea proximală, prin manevrare și contactul cu materialul asamblat prin coasere; este posibil ca fracturarea extremității distale să se fi produs în timpul folosirii. ● Dimensiuni (mm): L tot 112/108,30; EP 4,62/1,76; PP la perf 4,87/2,15; PM 4,13/3,69; PD 3,62/3,57; CD 3,05/2,98; perf: diam pe FS 5,43/2,13; diam perforațiilor inițiale 2,10.

NOV/2014_2 ● Ac de cusut de os – Eboșă ● NOV 2014 TPF S13 Caroul 11 Complex 15 Nr. inv. 50496 ● Dată probabilă: epoca romană (sec. II-III A.D.) ● Fig. 3-4 ● Stare de conservare: piesă întreagă; starea de conservare a suprafețelor este foarte bună. ● Materie primă: fibula de mari dimensiuni. ● Descriere: ac de cusut de os – eboșă; debitaj prin percuție directă/cioplire, percuție directă/fracturare pentru extragerea segmentului distal al fibulei, a cărei morfologie anatomică se pretează în mod optim la amenajarea unui ac de cusut cu modul de lungime standard (cca 100-120 mm). Fasonarea este parțială și a fost realizată prin raclaj axial intens, aplicat cu lama cuțitului, ca și prin percuție directă/cioplire; pe fața inferioară fasonarea a fost aplicată pe întreaga lungime a piesei, iar pe fața superioară pe cca jumătate din lungimea piesei; în rest se conservă suprafața cu morfologie anatomică (partea proximală a piesei este anatomică). Marginile au fost modelate prin raclaj axial și cioplire pe întreaga lungime. Extremitatea distală este conservată integral. Secțiunile sunt ovale asimetrice. Suprafețele sunt microfațetate în urma aplicării raclajului. Eboșă abandonată în cursul operației de fasonare. ● Dimensiuni (mm): L tot 118,61; EP 12,17/4,66; PP 8,76/4,50; PM 6,82/5,31; PD 6,67/5,35; CD 4,69/3,59.

NOV/2014_3 ● Vârf de săgeată de os – Eboșă ● NOV 2014 TPF S2-3 Complex 3B Sud criptă Fără nr. inv. (provizoriu) ● Dată probabilă: evul mediu (sec. al XIII-lea) ● Fig. 5-6 ● Stare de conservare: piesă fragmentară – lipsește extremitatea distală, fracturată în vechime; starea de conservare a suprafețelor este foarte bună. ● Materie primă: fragment diafizar de os lung, probabil de vită – humerus?; metapod? (*Bos taurus*). ● Descriere: eboșă de vârf de săgeată de os; fasonat aproape integral; păstrează la partea proximală/extremitatea proximală o porțiune a suprafeței medulare (cavitatea medulară). Secțiuni ovale și circulare fațetate. Formă generală tronconică alungită. Extremitatea proximală este concavă asimetrică (de debitaj). La partea proximală se observă două planuri de fractură simetrice. Debitaj realizat probabil prin percuție directă/cioplire, percuție directă/despicare, percuție directă/fracturare; urmele debitajului nu se conservă. Fasonare aproape integrală, realizată prin percuție directă/cioplire și raclaj axial, generând fațete suprapuse și juxtapuse pe întreaga suprafață exterioară; urmele de cioplire indică aplicarea operației în sensul EP → ED. Fracturarea la nivelul părții distale s-a produs probabil în timpul fasonării, determinând abandonul piesei. ● Dimensiuni (mm): L tot 141,80/63,80; EP 11,38/7,58; PP 11,68/10,64; PM 11,00/10,95; PD 9,79/9,44; L planuri de fractură 11,27/9,41.

NOV/2014_4 ● Plăcuță perforată de corn de cerb ● NOV 2014 TPF S6 Caroul 7 Complex 1 Nr. inv. 50499 ● Dată probabilă: epoca romană (sec. II-III A.D.) ● Fig. 7-8 ● Stare de conservare: piesă întreagă; starea de conservare a suprafețelor este bună; urme de coroziune slabă uniform distribuite pe suprafețele piesei. ● Materie primă: corn de cerb, fragment (compacta) de rază sau de ax. ● Descriere: plăcuță perforată de corn de cerb; probabil închizătoare de pungă de piele?; formă generală pentagonală neregulată (sau rectangulară cu o extremitate triunghiulară); fasonare integrală; pe fața inferioară se păstrează parțial țesutul spongios. Extremitățile au fost definite în mod convențional: extremitatea proximală – mai lată; având contur concav asimetric; extremitatea distală mai îngustă, având contur convex asimetric (ambele cu morfologie de debitaj și fasonare). Secțiunile sunt convex-concave simetrice, fața superioară este convexă, fața inferioară concavă. Extremitatea proximală a fost modelată prin tăiere transversală cu cuțitul sau ferăstrăul, iar extremitatea distală pare brută de debitaj, fiind fracturată pe două planuri. Marginile sunt teșite, modelate prin raclaj axial și cioplire. Debitajul realizat probabil prin percuție directă/cioplire, percuție directă/despicare, percuție directă fracturare; fasonarea este integrală, realizată prin raclaj axial și cioplire a suprafețelor și marginilor și prin tăierea transversală a extremității proximale. La partea proximală și partea distală a fost amenajată câte o perforație; perforația proximală (1) este ovală asimetrică, realizată de pe fața superioară prin rotație alternativă cu vârful cuțitului; plasată excentric spre marginea dreaptă. La nivelul perforației respective, pe margini au fost practicate două creștături largi pentru ghidarea ligaturii; creștăturile au marginile tocite. Perforația distală (2) este subcirculară, plasată excentric spre marginea stângă; realizată de pe fața superioară prin rotație alternativă cu vârful cuțitului; creștăturile de pe marginile de la nivelul ei sunt similare celor de la partea proximală. Urme de utilizare: tocirea marginilor perforațiilor și ale creștăturilor prin contactul cu ligatura de închiderea a pungii; închizătoare de pungă de piele. ● Dimensiuni (mm): L tot 91,19; EP 21,65/4,57; PP 22,45/4,70; PP la nivelul perf 1 19,54/4,05; PM 20,78/4,58; PD la nivelul perf 2 17,42/2,69; ED 18,21/1,75; perf 1/FS diam ext 8,28/7,70; diam int 7,05/7,22; perf 1/FI diam 7,78/7,20; dist perf 1 – MD 4,78; dist perf 1 – MS 7,70; dist perf 1 – EP 17,06; perf 2/FS diam ext 7,49/7,37; diam int 7,49; perf 2/FI diam 7,49; dist perf 2 – MD 6,52; dist perf 2 – MS 4,44; dist perf 2 – ED 12,61; creștături: PP/MD L 7,80; ad 1,30; PP/MS L 7,83; ad 0,75; PD/MD L 6,54; ad 0,50; PD/MS L 7,44; ad 0,65.

NOV/2014_5 ● Mâner de cuțit de corn de cerb ● NOV 2014 TPF S3 Complex 3 (7) -0,30 m Nr. inv. 50495 ● Dată probabilă: evul mediu (sec. al XIII-lea) ● Fig. 9-11 ● Stare de conservare: piesă fragmentară – lipsește un sector îngust al părții distale, fracturat în vechime și un sector al extremității proximale, fracturat recent (exfoliere); spongiosa dislocată la extremitatea proximală, probabil la curățare. Suprafețele în stare foarte bună. La partea proximală s-au produs două fisuri dispuse opus simetric pe diametru, cu lungimi de 55 și 46,25 mm. Tot la partea proximală se observă o urmă de tăiere produsă accidental cu vârful cuțitului foarte bine ascuțit. ● Materie primă: segment proximal-distal de rază de corn de cerb. ● Descriere: mâner de cuțit de corn de cerb; fasonat integral. Formă generală tronconică alungită, cu diametrul mai mare la extremitatea proximală și mai mic la extremitatea distală; secțiunile sunt ovale și circulare. Striuri transversale și fațete de raclaj axial acoperă întreaga suprafață a piesei.

Extremitatea proximală este rectilinie, cu secțiunea ovală asimetrică, bine finisată: decor gravat care constă într-o linie gravată cu vârfului cuțitului, paralelă cu extremitatea proximală, plasată la o distanță de 2,25-3 mm de aceasta. Extremitatea distală este rectilinie, are secțiunea ovală asimetrică, marginea fațetată; tot aici se observă două urme reziduale de gravare cu lama cuțitului, ca și o alveolă triunghiulară, similară celor care formează decorul plasat la partea proximală, sugerând intenția nefinalizată de decorare similară a părții distale. Debitaj prin percuție directă/cioplire și percuție directă/fracturare sau tăiere transversală cu ferăstrăul pentru extragerea segmentului proximal-distal al razei. Fasonarea integrală prin racla axial intens cu lama cuțitului; urme specifice păstrate pe întreaga suprafață. Decor gravat și crestă care formează o bandă plasată la 2,50 – 3,35 mm față de extremitatea distală; banda este lată de cca 2,80 mm; realizată din două linii paralele gravate, având în interior un motiv în relief în forma „dinților de lup”, frecvent întâlnit pe piesele de os și corn medievale timpurii, inclusiv descoperite la NOV; motiv în zig-zag obținut prin excavarea (crestarea) a două șiruri de mici suprafețe triunghiulare echilaterale cu latura de cca 2 mm, având vârfulurile opuse și decalate la distanțe egale pe cele două șiruri. Se remarcă execuția foarte precisă a decorului. La extremitatea distală s-a amenajat o perforație axială de formă ovală asimetrică în plan și tronconică asimetrică în profil, prin excavarea țesutului compact și spongios cu ajutorul vârfului de cuțit sau al unui perforator metalic cu diametru redus; apoi prin rotație alternativă. În interiorul perforației nu se observă urme de oxid de fier, ceea ce ar putea indica absența etapei de utilizare a mânerului pentru inserția lamei cuțitului sau utilizarea și apoi extragerea lamei de cuțit din mâner. Urme de utilizare: tocirea și lustruirea slabe ale marginilor și suprafețelor, acestea au fost (posibil) produse prin manevrare în timpul prelucrării. Alveola triunghiulară de la partea distală, similară celor care formează decorul plasat la partea proximală, sugerează intenția nefinalizată de decorare similară a părții distale. Posibil piesă abandonată înainte de a fi terminată, poate din cauza fisurării axiale a părții distale/mezale. ● Dimensiuni (mm): L tot 111,27; EP 23,47/22,66; PP 22,76/21,88; PM 21,80/20,62; PD 21,17/18,63; ED 19,34/17,66; perf diam 15,02/7,78; ad perf cca 16; decor EP: lăț bandă 2,25-3; lăț șant gravat 0,3; ad șant gravat 0,3; decor ED: lăț bandă 2,80; ad bandă 0,3-0,5; triunghiuri latura L 2.

NOV/2014_6 ● Plăcuță decorativă gravată de os ● NOV 2014 TPF S1 Carourile 10-11 Complex 11 Nr. inv. 50506 ● Date probabile: evul mediu (sec. al XIII-lea) ● Fig. 12-13 ● Stare de conservare: piesă fragmentară – fracturată în vechime la extremitatea distală după gravare; extremitatea proximală a fost modelată prin tăiere transversală, după gravare; starea de conservare a suprafețelor este foarte bună. ● Materie primă: fragment probabil de os plat (corp costal) (compacta) provenind de la un erbivor de talie mare nedeterminabil – vită? (*Bos taurus*). ● Descriere: plăcuță decorativă gravată de os; fasonare integrală; pe fața inferioară se păstrează parțial țesutul spongios. Extremitățile au fost definite în mod convențional: extremitatea proximală – mai lată; extremitatea distală mai îngustă. Secțiunile sunt convexe-concave simetrice, fața superioară este convexă, fața inferioară concavă. Formă generală rectangulară, cu marginile sinuoase și extremitățile având contur neregulat – de fracturare. Debitajul realizat probabil prin percuție directă/cioplire, percuție directă/despicare, percuție directă fracturare; fasonarea este integrală, realizată prin raclaj axial; finisare prin lustruire (polizare)

cu o bucată de piele sau de material textil pentru obținerea unei suprafețe perfect netede în vederea realizării decorului gravat. După gravare extremitățile au fost fracturate, la extremitatea proximală s-a aplicat anterior tăierea transversală cu ajutorul cuțitului; scopul a fost probabil acela de a obține o lungime potrivită aplicării/încastrării piesei pe un obiect de lemn, metal etc. ca element decorativ (aplică). Pe fața superioară s-a realizat decorul geometric complex gravat cu vârful cuțitului, care acoperă întreaga față respectivă; este compus din mai multe elemente compozite: A – trei benzi formate din câte patru linii paralele cu traseu sinuos, cu undulații quasisimetrice, creând impresia de benzi suprapuse împletite. Benzile au fost numerotate (1-4) de la stânga la dreapta. Banda 1 formează o buclă semicirculară la partea distală a piesei. Se observă imperfecțiuni de amplasarea a liniilor care compun benzile, în sensul că liniile unei benzi nu continuă pe aceeași direcție atunci când se intersectează cu altă bandă; B – la partea distală s-a gravat o bandă transversală (1) compusă, cu lățime inegală, având margini dispuse la distanțe variabile (convergente), deși intenția inițială era probabil de a fi paralele; în interior s-au gravat o altă bandă (2), formată din două linii transversale relativ paralele și două șiruri de triunghiuri crestate formând motivul în „dinți de lup” sau zigzag în relief, similar celui de pe mânerul de corn de cerb NOV/2014_5; C – deasupra motivului decorativ B a fost gravat un triunghi dublu hașurat oblic, una din laturile lui fiind formată de linia gravată distală a benzii exterioare (1) a motivului decorativ B; triunghiul hașurat se păstrează parțial și este plasat spre marginea stângă; decorul se compunea, probabil, inițial din patru triunghiuri care rezervau în centru un romb. Se remarcă precizia realizării motivului gravat, ceea ce sugerează ca autor un meșter specializat care lucrează într-un atelier. Urme de utilizare: tocire, lustruire superficiale; plăcuță decorativă aplicată (încastrată) pe obiecte de lemn sau metalice (aplică). ● Dimensiuni (mm): L tot 67,20; EP 17,06/1,53; PM 16,83/1,72; ED 15,65/1,52; motivul decorativ A: lăț linii gravate 0,3; ad 0,3; lăț benzi 3,15-3,90; dist dintre linii 0,85-1,50; motivul decorativ B: banda 1 (exterioră): 3,38-4,86; lăț banda 2 (interioară) 1,22-1,56; dist dintre linii 0,70-0,96; lăț linii gravate 0,3; ad 0,3; triunghiuri L laturi 0,5; motivul decorativ C: L latura păstrată 5,83; L cca 14; L romb central cca 25.

NOV/2014_7 ● Cataramă de corn de cerb ● NOV 2014 TPF S3 Complex 3 (11) Nr. inv. 50494 ● Date probabile: Date probabile: epoca romană (sec. II-III A.D.) ● Fig. 14-16 ● Stare de conservare: piesă fragmentară – lipsește partea distală (buclă), fracturată recent; starea de conservare a suprafețelor este foarte bună. ● Materie primă: corn de cerb, fragment (compacta) de ax de mari dimensiuni. ● Descriere: cataramă de corn de cerb (piesă de centură) masivă, modelată grosier, nefinisată. Formă generală trapezoidală, cu marginile concave, extremitatea proximală convexă asimetrică și buclă probabil de formă semicirculară sau rectangulară. Debitajul realizat probabil prin percuție directă/cioplire, percuție directă/despicare, percuție directă fracturare; urmele operațiilor au fost eliminate prin fasonare. Fasonare prin cioplire și raclaj pentru înlăturarea parțială reliefului anatomic pe fața superioară; fațetarea marginilor și a unor sectoare ale feței superioare; înlăturarea parțială a țesutului spongios pe fața inferioară prin aceleași operații. Dispozitivele de fixare pe curea de piele: A – la partea proximală s-a practicat o perforație (fantă) de formă rectangulară, dispusă transversal excentric spre marginea stângă, cu extremitățile concave semicirculare asimetrice și cu margini de contur sinuos, fațetate.

Perforația s-a realizat prin procedeul multiperforării cu sfredelul de pe fața inferioară prin rotație continuă și al excavării; la extremități s-au practicat două perforații, iar în spațiul dintre ele alte două perforații, la distanțe egale; toate perforațiile au formă cilindrică și prezintă striuri elicoidale specifice; marginile fantei au fost regularizate prin cioplire și raclaj; fanta are margini oblice, mai dezvoltate pe fața inferioară; perforația A avea rolul de a permite fixarea capătului curelei (cu lățimea de cca 23 mm), care se petrecea prin fantă, se îndoaia și se nitea sau se cosea; B – fantă similară perforației/fantei A, din punct de vedere morfologic și tehnic (de realizare) dispusă axial pe centrul părții distale; avea rolul de a permite montarea axială a limbii metalice a cataramii; C – perforație transversală realizată pe centrul grosimii piesei, pe fața superioară, la partea distală, cu rolul de inserție a tijei (știftului) de fixare a limbii cataramii (probabil metalice); a fost realizată cu sfredelul în sensul MD → MS; secțiune circulară, formă ovală asimetrică în plan; tija se introducea dinspre marginea dreaptă; D – buclă probabil semicirculară sau rectangulară cu colțurile rotunjite (fracturată recent), realizată prin cioplire (ajurare); margini fațetate; s-a excavat de pe fața inferioară, unde este amplă, apoi pe fața superioară. Urme de utilizare: tocirea, lustruirea superficială a feței superioare și a marginii stângi; probabil a fost fixată pe curea spre stânga, cu marginea stângă în sus; probabil lărgirea perforației transversale (C) prin mișcarea tijei metalice de fixare a limbii. ● Dimensiuni (mm): L tot 140/110,57; EP 32,02/6,12; PP la nivelul perf 33,61/9,75; PM 31,86/11,74; PD (baza buclei, la nivelul fracturii) 41,64/11,84; perf A: FS: L ext 25,14; L int 21,40; lăț max ext 5,95; lăț max int 5,30; diam perf cca 4,60; FI: L ext 22,70; L int 21,00; lăț max ext 5,50; lăț max int –; dist perf – MD 6,48; dist perf – MS 4,38; dist perf – EP 18,50; perf B: diam 5,70; extremitatea spre MD 7,90/4,98; extremitatea spre MS 7,83/4,10; perf C: L 14,27; lăț 5,45; diam perf cca 5; L știft cca 25-30; bucla (D): gros 7,72-8,49; lăț 6,35-8,53; L cca 30; L limbă ca 45.

NOV/2014_8 ● Corn de cerb – Materie primă ● NOV 2014 TPF S1 Carourile 10-11 Complex 12 Fără nr. inv. (provizoriu) ● Date probabile: evul mediu (sec. al XIII-lea) ● Fig. 17-18 ● Stare de conservare: piesă fragmentară – lipsește extremitatea distală a razei 1, detașată/fracturată în vechime; lipsește un sector al razei 1 la partea proximală, fracturat recent; lipsește un sector al rozetei (cca 2/3), fracturat recent (la descoperire); starea de conservare a suprafețelor este mediocră (coroziune); urme de coroziune slabă uniform distribuite pe suprafețele piesei. ● Materie primă: corn de cerb, ax drept, exemplar adult de talie mare; ax lepădat; fragment bazal de ax cu medalion, rozetă, raza 1 și baza razei 2. ● Descriere: materie primă constituită de baza axului și raza 1, detașată prin percuție directă/cioplire; extremitatea distală a razei 1 detașată prin același procedeu tehnic, aplicat pe fața anterioară; urme de impact se conservă și pe fața posterioară și pe cea laterală; detașare prin fracturare; Urme de percuție directă/cioplire, percuție directă/fracturare la nivelul rozetei, detașându-se cca 2/3 ale circumferinței; percuție directă/cioplire la nivelul bazei razei 2 pentru detașare prin fracturare; pe ax se observă urme de cioplire pe fața mediană și pe fața posterioară, oblice, ample, produse cu lama toporului în sensul ED → EP; planurile multiple de fractură indică aplicarea operațiilor de detașare pe axul hidratat (relativ proaspăt) sau înmuiat special pentru procesare. Materie primă pentru confecționarea unui mâner, a plăcuțelor etc. ● Dimensiuni (mm): L tot 330; baza ax diam 88,20; R1: baza 53,86/34,10; PM 38,12/32,06; PD 19,33/16,43.

NOV/2014_9 ● Corn de cerb – Deșeu ● NOV 2014 TPF Passim Fără nr. inv. (provizoriu) ● Date probabile: evul mediu (sec. al XIII-lea) ● Fig. 19-20 ● Stare de conservare: piesă întreagă; starea de conservare a suprafețelor este foarte bună. ● Materie primă: corn de cerb, rază, segment distal. ● Descriere: deșeu de prelucrare constituit de segmentul distal al unei raze de corn de cerb, detașat prin percuție directă/cioplire aplicată pe fața laterală/fața mediană pe cca 1/3 din diametru și percuție directă/fracturare; o urmă reziduală de impact, transversală, produsă în vechime se conservă pe partea mezială – fața laterală/fața mediană; o altă urmă de impact, oblică, produsă recent, pe fața anterioară. ● Dimensiuni (mm): L tot 120,24; EP 20,14/15,83; PM 16,61/15,38; ED 5,24/5,13; suprafața cioplită 18/15,25. [Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs].

Abrevieri

Ad. – Adâncimea; C – Caroul; CD – Calibrul distal; Diam – diametrul; Dist – Distanța; ED – Extremitatea distală; EP – Extremitatea proximală; Ext – Exterior; FI – Fața inferioară; FS – Fața superioară; Gros – Grosimea; IMDA – Industria materiilor dure animale; Int – Interior; Inv. – Inventar; L – Lungimea; L tot – Lungimea totală; Lăț – Lățimea; Max – Maxim; MD – Marginea stângă; MD – Marginea dreaptă; N – Număr; N tot – Număr total; NOV – Noviodunum; PD – Partea distală; Perf – Perforație; PM – Partea mezială; PP – Partea proximală; R – Rază (de corn de cerb); S – Secțiunea; TFP – Teren Poliția de Frontieră; UCDC – Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București

Abstract

Isaccea, Tulcea County (Noviodunum). Osseous materials industry discovered during 2014 archaeological campaign. The archaeological researches carried out in 2014 in various sectors of the Isaccea-“Fortress” site (Noviodunum), Tulcea County (NOV) made possible the recovery of an assemblage comprising osseous materials artefacts. Their study continues the systematic analysis of this type of pieces discovered at Noviodunum, started in 2013. This kind of artefacts already forms here a rich collection that has been created during the past six decades of archaeological excavations.

The dispersion of discoveries in various sectors of the site does not allow us to formulate some detailed conclusions. We should take into account the existence of some workshops where osseous materials artefacts (especially those made of red deer antler) were produced during the Roman period and Middle Ages (the 2nd – 3rd centuries AD; the 13th century). These pieces were probably used in composite artefacts such as: tools, weapons, accessories for cloths, accessories for furniture, various objects made of wood, weapons etc. The raw materials discovered in various stages of manufacture (blanks, unfinished; raw material etc.) are proofs in this respect.

This analysis aims at highlighting the last discoveries and the primary data related to this in an extensive manner. The data in the catalogue and tables 1-2 offers all significant informations regarding the artefacts. They are presented according to the current methodology of the domain.

In order to achieve the objectives of the study, the optical means of observation were used (optical microscope, zoom x10 – x40; digital microscope, zoom x10 – x400); complete sets of images at various scales were taken (microscopic including), in this way being initiated a bank of artefacts images discovered at

Noviodunum. The catalogue includes the pieces having the codes NOV/2014_1 and numbered from 1 to 9, classified from a typological point of view.

Chronological and cultural data related to the studied artefacts were provided by the one author of the researches (A. D. Stănică) and they were correlated (whether it was possible) with the observations regarding the specificity of the typological and technological aspects. The data are preliminary and they can be revised. The main periods of inhabitation of Noviodunum site are dated from the 1st to the 7th centuries, the 10th to the 11th and the 12th to the 15th centuries. The analysed artefacts are dated *grosso modo* in Roman period (2nd – 3rd centuries) and Middle Ages (13th – 14th century).

Each artefact was studied according to a standard protocol comprising several levels and components with the aim of registering the data in an extensive/exhaustive manner (see the catalogue). Raw materials, status of conservation, typology, morphology, dimensions, manufacturing traces, use-wear traces, functionality were the main aspects taken into account. The standard form includes data regarding the artefact, according to the following structure: Indicative • Type • Typological code • Category (tools, weapons, adornments, raw materials, accessories etc.) • Holder/Collection • Inventory number • Context • Culture • Fig. • Raw material • Status of conservation (entire, fragmentary, fragment) • Description (morphology, technical data regarding the manufacture, use-wear traces, presumed functionality etc.) • Dimensions (mm) • Bibliography/Unpublished.

The typological categories that form the assemblage are presented according to Beldiman 2007 Typological List: Weapons: Tools: bone needles (2); Weapons: bone arrowhead (1); Accessories: red deer antler perforated plate (1); Hafts: handle made of red deer antler (1); decorated bone plate (1); belt buckle made of red deer antler (1); Technical pieces – Raw material, waste: red deer antler tine (1); red deer antler tine, distal end (1).

Regarding the raw materials, the red deer antler is present by 5 pieces while the bone was used for manufacturing 4 pieces.

According to the data made available by the authors of the research as well as according to the data obtained during the typological and technological analysis, the chronology of the artefacts is the following: Roman period (the 2nd – 3rd centuries – 4 pieces); the Middle Ages (the 13th century – 5 pieces).

The ways in which the raw materials were processed include simple procedures such as: fracture, chopping, scraping, abrasion, sawing, cutting with knife but also more complex technological procedures like: perforation, engraving in order to decorate the piece and finishing it etc. Axe, knife and saw were the tools used for this purpose. The manufacture of the artefacts was a specialised one which supposed the existence of some workshops within the site or a production outside it (trade as source included).

The analysis of studied assemblage provides the new typological, technological, cultural and chronological benchmarks for the complex and extensive approach of the cultural manifestations from Noviodunum during the Roman period and the Middle Ages [Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztanacs].

Bibliografie

BELDIMAN C. 2007 – *Industria materiilor dure animale în preistoria României. Resurse naturale, comunități umane și tehnologie din paleoliticul superior până în neoliticul timpuriu*,

Asociația Română de Arheologie, Studii de Preistorie – Supplementum 2, București, 2007.

BELDIMAN C., STĂNICĂ, SZTANCS D.-M. 2014 – *Isaccea-Noviodunum. Artefacte din materii dure animale descoperite în 2012 și 2013*, Peuce, Serie nouă, Studii și cercetări de istorie și arheologie, 12, 2014, p. 233-268.

BELDIMAN C., SZTANCS D.-M. 2007a – *Histria. Sectorul Basilica extra muros. Industria materiilor dure animale*, în CCAR 2006, București, 2007, p. 202-205.

BELDIMAN C., SZTANCS D.-M. 2007b – *Capidava. Industria materiilor dure animale*, în CCAR 2006, București, 2007, p. 108-112.

BELDIMAN C., SZTANCS D.-M. 2010 – *Capidava. Industria materiilor dure animale*, în CCAR 2009, București, 2010, p. 48-50.

BELDIMAN C., SZTANCS D.-M. 2013 – *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate, Sector: Sud-Est. Industria materiilor dure animale descoperită în campaniile 2009-2012*, în CCAR 2012, București, 2013, p. 74-75.

BELDIMAN C., SZTANCS D.-M. 2014 – *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate, Sector: Sud-Est. Industria materiilor dure animale descoperită în campaniile 2012 și 2013*, în CCAR 2013, București, 2014, p. 94-97.

BELDIMAN *et alii* 2010 – BELDIMAN C., ELEFTERESCU D., SZTANCS D.-M., *Ostrov-Durostorum. Industria materiilor dure animale*, în CCAR 2009, București, 2010, p. 132-136.

BELDIMAN *et alii* 2011 – BELDIMAN C., RUSU-BOLINDEȚ V., ACHIM I. A., SZTANCS D.-M., *Aspects of ancient economy at Histria: bone/antler anvils and iron sickles*, Mircea Victor Angelescu, Irina Achim, Adela Băltăc, Viorica Rusu-Bolindeț, Valentin Bottez (eds.), *Antiquitas Istro-Pontica. Mélanges d'archéologie et d'histoire ancienne offerts à Alexandru Suceveanu*, Institut d'Archéologie „Vasile Pârvan” de l'Académie Roumaine, Faculté d'Histoire de l'Université de Bucarest, Cluj-Napoca, 2010 (2011), p. 421-436.

BELDIMAN *et alii* 2013 – BELDIMAN C., STĂNICĂ A.-D., SZTANCS D.-M., *Noviodunum. Data about the bone and antler artefacts*, Annales d'Université Valahia Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire, Tome XV, Numéro 1, 2013, p. 37-53.

NUȚU, STANC, PARASCHIV 2014 – Nuțu G., Stanc, S. M., Paraschiv D., *Niculitel. A Roman Rural Settlement in North-East Moesia Inferior. Archaeological & Archaeozoological Research*, Archaeologica et Anthropologica II, Parthenon Verlag, Kaiserslautern und Mehlingen, 2014.

NUȚU, STANC, STAN 2014 – Nuțu G., Stanc S., Stan D. A., *Carved Bone and Antler from Northern Dobruja in Archaeological and Archaeozoological Context*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014.

RUSU A. A., MĂRGINEAN FI. 2004 – *Prelucrarea osului și cornului în Transilvania medievală (Început de abordare tematică)*, Arheologia medievală, 5, 2004, p. 113-158.

SZTANCS D.-M. 2011 – *Industria materiilor dure animale în neoliticul din Transilvania. Repertoriu, tipologie, studiu paleotehnic, date privind paleoeconomia. Baze de date*, teză de doctorat, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, 2011 (nepublicată).

SZTANCS D.-M., BELDIMAN C., STĂNICĂ 2014 – *Artefacte din materii dure animale descoperite la Noviodunum*, Comunicare

prezentată la Sesiunea Internațională de Comunicări Științifice „Arheologia Mileniului I p.Chr.”, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești, 28-30 august 2014.

TOPOLEANU, STĂNICĂ A.-D. 2013 – *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate, Sector: Sud-Est*, în CCAR 2012, București, 2013, p. 70-74.

TOPOLEANU, STĂNICĂ A.-D. 2014 – *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate, Sector: Sud-Est*, în CCAR 2013, București, 2014, p. 91-94.

TOPOLEANU, STĂNICĂ A.-D. 2015 – *Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate, Sector: Sud-Est*, în CCAR 2014, București, 2015 (sub tipar).

126. com. Luna, jud. Cluj

Punct: Tarla nr. 1

Autorizații de cercetare preventivă nr. 104/2014

Cod RAN al sitului: 55366.01

Tip de sit: 1, 11, 21.

Încadrare cronologică: 33

Colectiv: Monica Tecar (MNIT) – responsabil de șantier, Nagy Szabolcs (MNIT), Piroška Eszter Anca Pop (UBB) - membri, Cosmin Covrig, Petkes Melánia, Lukács Erzsébet(UBB).

Perioada campaniei: 09.05.2014 - 13.05.2014

La începutul lunii mai 2014, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei a fost solicitat de către firma S.C. Epicus Invest SRL în vederea realizării unei săpături arheologice preventive în punctul Tarla nr. 1, situat în comuna Luna – intravilan, pe DN 15, unde urma să fie construită o hală de producție cabluri de conectare.

Terenul supus investigației arheologice se află situat în imediata apropiere a sitului arheologic de la Luna – Nod Rutier (așezări și necropole de epocă avară), identificat în anul 2009 cu ocazia lucrărilor de construire a unui tronson din Autostrada Transilvania²⁵². În urma identificării aici a unor vestigii arheologice, lucrările de construire a investiției sus-numite au fost întrerupte și s-a demarat cercetarea arheologică. S-a evitat tehnica de săpătură prin realizarea de secțiuni, datorită complexității sitului, fiind realizată o decopertare mecanică, cu ajutorul utilajelor (excavator cu cupă de taluz de 2,5 m lățime), în vederea curățirii întregii suprafețe (1000 mp) și a identificării complexelor arheologice.

Stratigrafia generală a sitului arată în felul următor:

- 0 – 0,25 m: strat vegetal;
- 0,25 – 0,40/0,45 m: strat de pământ de culoare neagră, bine afănat.
- 0,40/0,45 – 0,50 m: strat de pământ de culoare maronie, lutos, cu complexe arheologice.
- 0,50 – 1,30 m – strat de lut galben cu pietriș.
- 1,30 – strat de balast, steril din punct de vedere arheologic.

În urma identificării complexelor, a corelării lor cu complexele învecinate, acestea au fost golite, utilizându-se metodele clasice: secționarea complexului, realizarea documentației grafice a profilului obținut în urma secționării, golirea

complexului prin documentarea fiecărei piese descoperite, realizarea fișelor de complex și a unor imagini digitale a complexului, a pieselor, respectiv a ansamblului din care acesta face parte.

Au fost identificate un număr de 8 complexe: unul aparține epocii preistorice iar 7 (două morminte de înhumatie - CX 1, CX 2, două locuințe ușor adâncite în pământ - CX 6, CX 7, două gropi - CX 4, CX 5 și o platformă de pietre - CX 8) datează din epoca migrațiilor.

Mormântul de înhumatie (CX3) a fost sesizat, clar, la 1,25 m adâncime față de nivelul actual. S-a conturat ca o pată de culoare galbenă în amestec cu pământ de culoare negru – maroniu. În plan, are formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite. Mormântul este orientat Est – Vest și are dimensiunile de 1,90 x 1,40 m. Adâncimea maximă a gropii este de 1,35 m. Mormântul a fost săpat în stratul de lut galben, fiind umplut cu pământul rezultat în urma săpării gropii. Scheletul este destul de bine păstrat, fiind depus în poziție chirchită. Trebuie menționat că o parte din schelet nu se afla depus în poziție anatomică (respectiv craniul și coastele). Ca și obiect de inventar a avut depus un vas, poziția acestuia fiind cu gura în jos. Alte obiecte de inventar nu au fost semnalate. Pe baza vasului depus, atribuim mormântul epocii bronzului târziu, respectiv fazei a IV – a a culturii Wiitenberg.

Cele două morminte (CX 1, CX2) erau orientate V-E și au fost săpate aproximativ la aceeași adâncime. Urme referitoare la prezența sicriului nu au fost observate și nu aveau depuse nici obiecte de inventar. Trupurile au fost așezate pe spate, cu capul orientat spre V, picioarele și mâinile fiind întinse. Lipsa materialului arheologic împiedică datarea precisă a mormintelor. Prin ritul și ritualul funerar practicat, mormintele prezintă legături strânse cu necropola de epocă avară, situată în apropiere, la Nodul Rutier. Luând în considerare și distanța relativ mică față de sit, cele două morminte descoperite, pot să reprezinte limita estică a necropolei. Sigur, nu putem exclude nici alte datări, având în vedere că astfel de morminte se găsesc și în alte epoci, mai ales pe parcursul evului mediu.

Locuințele (CX 6, CX 7) aveau forme patrulatere cu colțurile rotunjite. Erau ușor adâncite în pământ, suprafața locuibilă fiind 7 - 8 m². Una dintre locuințe era prevăzută cu instalație de foc, aceasta fiind amenajată în colțul nordic. Cantitatea redusă al materialului arheologic recoltat din aceste complexe ne indică faptul că locuințele au fost golite înainte să fie părăsite. Gropile (CX4, CX5) săpate inițial pentru depozitarea alimentelor, conțineau și mai puține materiale arheologice. Ele nu au fost refolosite ca și gropi de menaj, cum se întâmplă în cele mai multe cazuri. Foarte probabil că erau contemporane cu locuințele descoperite la numai câțiva metri. Analiza preliminară al materialului arheologic datează locuirea între secolele VIII-X.

127. com. Lelicieni, jud. Harghita

Punct biserica romano-catolică din Misentea

Autorizație de cercetare preventivă nr.122/2014

Cod RAN: 85733.01

colectiv: Botár István, Muzeul Secuiesc al Ciucului

Misentea (m: Csikmindszent) se află la 9 km est de orașul Miercurea Ciuc, de-a lungul pârâului Mindszent-pataka (numit la aval și Szentlélek-pataka), care este confluentul stâng a râului Olt, în județul Harghita. **pl. 1.**

²⁵² C. A. Roman, Sz. Nagy, E. Piroška, T. Tecar, Luna, jud. Cluj, punct: Nod Rutier, cod sit 54984.213, în CCA campania 2013, 2014, p. 83-84.

Satul apare pe lista dijmelor papale din 1333-1334 (sub forma *Omnibus Sanctis*), la data asta era deci un sat cu o biserică parohială.²⁵³ Izvorul atestă existența bisericii nu și data de edificare a acesteia, începutul secolului al 14-lea este deci o dată *ante quem*.

Sanctuarul actual e gotic cu plan poligonal, cu contraforți pe colțuri, ferestre arcuite gotice, și cu boltă așezat pe console. Pe peretele nordic e un tabernacul gotic. Nava e improporțional mai mare cu ferestre largi moderne, la care se alătură un portic pe partea sudică și un turn de clopotniță dinspre vest. **pl. 2.**

Conform tradiției locale biserica a fost construit în 1602 o relatare descrie acest an incizat în peretele bisericii.²⁵⁴ Această dată provine de la localnici, dar nici un alt autor nu a confirmat. Orbán Balázs relatează despre alte două inscripții în jurul bisericii: 1230 pe partea vestică a sacristiei (azi dispărută) și 1247 pe o piatră din incintă, ambele considerate de drept de el ca falsuri ulterioare, deși a acceptat că ele ar putea fi semnul unor tradiții locale.²⁵⁵ Conform lui Léstyán altarul și acoperișul bisericii au fost distruse de invazia turcească din 1661, și tot el amintește că turnul a fost construit de către episcopul Mártonffy József care era originar din Misentea între 1799-1815. ²⁵⁶ Anterior clopotul medieval din 1505 a fost așezat într-o clopotniță de lemn care a fost amintit în vizitația episcopală din 1731.²⁵⁷

În 2005 am efectuat o cercetare arheologică destul de limitată în vecinătatea bisericii.²⁵⁸ **pl. 03.**

Cercetarea din 2014

Cercetarea preventivă din 2014 a fost efectuată ca parte a cercetărilor premergătoare întocmirii planului de restaurare a monumentului, proces care a conținut și deschiderea câtorva sonde geologice pentru studii privind statica clădirii. În cursul cercetării din anul curent am continuat numerotarea cercetării din 2005 atât în cazul secțiunilor cât și în cazul mormintelor. Astfel secțiunile din 2014 încep cu numărul 3., iar mormintele cu numărul 7. Numerotarea secțiunilor indică doar ordinea de deschidere a acestora.²⁵⁹ **pl. 30.**

- S3 – partea sudică, colțul navă-sanctuar
- S4 – partea sudică, colțul sanctuar-contrafort
- S5 – partea sudică, colțul navă-scară galeriei
- S6 – partea sudică, colțul navă-porticul sudic
- S7 – partea nordică, colțul sanctuar-sacristie, latura estică
- S8 – partea nordică, colțul navă-turn
- S8 – partea nordică, lângă navă
- S10 – incintă, partea nordică, colțul intrare-zid incintă, latura estică

Desenele proprii realizate în scara 1:20 respectiv 1:10 au fost amplasate în planul primit de la arhitectul Tövissi Zsolt (ATR Line) și ridicarea topografică executat de Sárkány László (Topoland). Cotele de nivel au fost măsurate cu un aparat Sokkia, la fel ca și în 2005, de la bârna de fier geodezică (nr. 1.746) de pe peretele nordic a navei, care are cota absolută de 759,020 m.

La cercetarea arheologică a participat în afară de responsabilul săpăturii istoricul de artă Kósa Béla și arheologul Zólyva Levente cărora le mulțumesc și pe această cale colaborarea.

Concluzii, periodizarea bisericii

Datarea exactă a perioadei de construcție a bisericii în momentul actual nu este certă. Știm doar că clădirea a stat cu siguranță la începutul secolului al 14-lea, și are mai multe elemente romanice ce sunt caracteristice pentru epoca arpadiană: sanctuar cu plan dreptunghiular, ferestre semicirculare. Pe baza bisericilor din vecinătate, cercetate arheologic (Săncrăieni, Armășeni, Șumuleu)²⁶⁰ putem afirma că asemenea bisericii erau comune în zonă în epoca arpadiană deja începând de secolul al 12-13-lea.

Pentru delimitarea cronologică mai exactă a primei faze sunt însă șanse reale folosind metoda dendrocronologică: *grinzile aparent originale din timpul construcției din frontonul inferior dintre navă și cor pot fi datate în cazuri optime cu o precizie de un an!* Pentru asta ar fi nevoie de o prelevare și analiză dendrocronologică care poate fi efectuat în Laboratorul Dendrocronologic din Transilvania (Miercurea Ciuc).

Pe baza cercetărilor arheologice (2005., 2014) și de parament (2005) efectuate putem afirma că biserica din perioada arpadiană s-a păstrat în mare proporții nu numai în fundații dar și în ziduri de elevație! Din biserica secolului 13 mai stă aproape întreaga clădire! Singurele excepții sunt peretele estic a corului (demolat cu ocazia lărgirii gotice) și cel vestic a navei (demolat după 1799). Biserica a avut ornamente pictate atât în exterior ca și în interior, urmele acestora pot fi identificate restaurate și prezentate cu ocazia eventualelor lucrări de restaurare ca și ferestrele romanice înzidite. Noi picturi murale au fost executate și în secolele 14-15.

Lângă navă (!) a fost construit o clădire patrulateră, probabil o sacristie în secolul al 14-lea, care a funcționat până la sfârșitul secolului 15. La est de aceasta lângă sanctuarul dreptunghiular a fost construit o clădire cu contraforți (?) cândva la începutul secolului al 15-lea, a cărei funcții sunt incerte: ar putut fi o nouă sacristie, fundația unui turn sau campanile (dacă a fost terminat). **pl. 18.**

O majoră renovare a fost efectuat în perioada gotică. Zidul estic a închiderii corului romanice a fost demolat și păstrând peretele sudic și nordic corul a fost prelungit cu o închidere poligonală gotică cu contraforți. Coroana/șarpanta a fost înălțată atât pe navă cât și pe cor. Ferestrele romanice au fost înzidite și au fost deschise noi ferestre mai mari în stil gotic. *Datarea lucrărilor gotice poate fi definit prin analiza dendrocronologică a stâlpilor de la altar, care marchează cu siguranță data ante quem a finalizării construcțiilor gotice.* Este posibil ca la această dată a fost construit și sanctuarul actual în locul clădirii anterioare cu contraforți. Acestea s-au terminat probabil înainte de 1505 data la care a fost procurat un clopot, care a fost așezat într-o clopotniță de lemn.²⁶¹

În cursul ultimei intervenții între 1799-1815 biserica a primit actuala înfățișare: a fost demolat zidul vestic a navei care a fost prelungit și sa construit simultan un turn vestic de clopotniță. Poarta principală din sud au fost desfințate și în locul lor a fost construit un portic.

Ultima modificare a planului a survenit odată cu construirea scării de acces spre galeria vestică la colțul SV a navei. **pl. 31.**

²⁵³ MonVat 112., 116., 132., EO II. 412

²⁵⁴ Pesty 1862. 58.

²⁵⁵ Orbán 1869. 33., Keöpeczi 1929. 394., Endes 1938. 73., 344-345.

²⁵⁶ Léstyán 2000. 239-240.

²⁵⁷ Botár 2001. 139-140., illette ERKEJ 133.

²⁵⁸ Botár 2006b., Botár 2009.

²⁵⁹ Prescurtările utilizate: S – secțiune, M – mormânt.

²⁶⁰ Botár 2009.

²⁶¹ Inquisitio (1716): *Campanile ligneum in quo campanae duae, una nova, și ERKEJ 133.: turris lignea* (1731)

Bibliografie

BOTÁR István 2001 Csík korai templomairól. *Székelyföld* V. évf. 11. szám, 119-149.

2006a A csíkszenttamási Csonkatorony 2003. évi régészeti kutatása. *A Csíki Székely Múzeum Évkönyve* 2005. I/ 37-54.

2006b Cercetări arheologice la biserica romano - catolică din Misentea (Csíkmindszent, jud. Harghita). In: *Arhitectura medievală religioasă din Transilvania* IV. Szerk. A. A. Rusu – Szőcs Péter, 115-130.

2009 *Kövek, falak, templomok. Régészeti kutatások Csík középkori templomaiban 2002-2007 között*. Csíkszereda.

BOTÁR István – GRYNÆUS András – TÓTH Boglárka

2006 „Középkori” templomtornyok a Csíki-medencében. A székelyföldi dendrokronológiai kutatások első eredményei. *Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából* új sorozat. I (XI.) kötet, 129-136.

ENDES Miklós

1938 Csík, Gyergyó, és Kászon székek földjének és népének története 1918-ig. Budapest ERKEJ *Erdélyi római katolikus egyházlátogatási jegyzőkönyvek és okmányok I.* Közzéteszi Kovács András, Kovács Zsolt. Kolozsvár, 2002.

LÉSTYÁN Ferenc 2000 *Megszentelt kövek I-II*. Kolozsvár (új kiadás)

MEZŐ András MonVat *Monumenta Vaticana historia regni Hungariae illustrantia*. Series I. Tomus I. Budapest, 1887.

ORBÁN Balázs 1869 *A székelyföld leírása*. II. Csík-szék. Pest

PESTY Frigyes 1864 Helységnévtár Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár F1/3814 A Csíkszék. XIX század, 13. kötet. Mikrofilm-másolatok.

128. Negrilești „Curtea Școlii”, com. Negrilești, jud. Galați

Punct: Sectorul C3-C4 („La Punte” și „Pin”)

Cod sit: 75285.01

Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2014

Colectiv: Corneliu Beldiman (UCDC, București), Diana-Maria Sztancs (UCDC, București)

Context. Cercetările arheologice desfășurate în campania 2014 în situl multistratificat de la Negrilești-„Curtea Școlii”, jud. Galați (în continuare, NGS) au prilejuit și recuperarea unui lot de artefacte aparținând industriei materiilor dure animale (în continuare, IMDA), atribuit culturilor Starčevo-Criș, Noua și Sântana de Mureș. Piese provin din complexe (locuința L2/2014 – neolitic timpuriu; groapa Cx.14/2014 – epoca bronzului; groapa Cx.6/2014 – epoca romană târzie) și din stratul de cultură.

Aducem mulțumiri prof. Costel Ilie pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție spre studiu lotul de artefacte și datele aferente.

Metodologie, repertoriu. Cu prilejul de față ne propunem prezentarea rezultatei analizei primare a artefactelor descoperite în campania de cercetări a anului 2014.

Lotul studiat cuprinde 8 piese (N total = 8), dintre care trei aparțin culturii Starčevo-Criș, faza IIIB, două culturii Noua și trei culturii Sântana de Mureș (tabelul nr. 1; fig. 1-22). Piese se păstrează în colecțiile Muzeului de Istorie „Paul Păltănea” Galați (în curs de inventariere). Starea de conservare a suprafețelor este, în general, bună, permițând efectuarea optimă a observațiilor impuse de studiul complex specific al artefactelor din materii dure animale.

Piese analizate se alătură loturilor rezultate din campaniile anilor 2012 și 2013, publicate recent²⁶².

În prima etapă a studiului s-a realizat clasificarea tipologică, urmată de elaborarea repertoriului lotului, în cadrul căruia fiecare piesă este identificată printr-un indicativ, compus din sigla sitului, numărul etapei de locuire și numărul curent (exemplu: NGS-2014/I 3); indicativul ține seama de proveniența stratigrafică; astfel, nivelul atribuit culturii Starčevo-Criș a primit cifra I, nivelul atribuit culturii Noua a fost desemnat prin cifra II, iar cel aparținând culturii Sântana de Mureș prin cifra III.

Fiecare artefact a fost tratat după un protocol standard, cu mai multe paliere și componente, vizând înregistrarea extensivă/exhaustivă a datelor (tabelul nr. 1). Acestea sunt etalate/sintetizate statistic/tabelar. Se vizează aspecte precum: materiile prime; starea de conservare (piese întregi, fragmentare/fragmente); tipologia; morfologia; morfometria; urmele de fabricare; urmele de utilizare; formularea ipotezelor relative la rolul funcțional.

Fișele artefactelor sunt ordonate pe niveluri/culturi. Fișa standard pune la dispoziție datele despre artefact în următoarea structură: Indicativ • Tip • Cod tipologic • Categorie (unelte, arme, podoabe, materii prime, accesorii etc.) • Instituție deținătoare/Colectie • Număr de inventar • Context • Apartenență culturală • Fig. • Materie primă • Stare de conservare (întreg, fragmentar, fragment) • Descriere (morfologie, date tehnice privind fabricarea, urme de utilizare, rol funcțional prezumat etc.) • Dimensiuni (mm) • Bibliografie/Inedit²⁶³.

Tipologie, materii prime, aspecte tehnologice și economice. Categoriile tipologice reprezentate sunt, în conformitate cu lista tipologică Beldiman 2007²⁶⁴, I Unelte; V Diverse. Piese tehnice. Deșeuri.

Repartiția cantitativă a grupelor tipologice și a tipurilor pe culturi se prezintă astfel: în cazul culturii Starčevo-Criș constatăm prezența uneltelor (I A = Vărfuri, N = 1; I B = Netezitoare, N = 1; I F = Linguri-spatule, N = 1); pentru cultura Noua este prezent în lot un omoplat crestă (I Unelte, N = 1) și un deșeu de corn de cerb (V Diverse. Piese tehnice. Deșeuri, N = 1); cultura Sântana de Mureș este reprezentată prin: I A = Ac de cusut²⁶⁵, N = 1; două deșeuri de corn de cerb – V Diverse. Piese tehnice. Deșeuri, N = 2.

²⁶² Ilie, Ciobotaru *et alii* 2014; Ilie *et alii* 2013; Beldiman, Sztancs 2013; Beldiman, Sztancs 2014; Beldiman, Ilie, Sztancs 2013; Sztancs, Beldiman, Ilie 2014; Beldiman, Ilie, Sztancs 2014.

²⁶³ Beldiman 2007; Sztancs 2011; Beldiman, Sztancs, Buzea 2012, p. 79.

²⁶⁴ Beldiman 2007, p. 71-76.

²⁶⁵ Piesa poate fi încadrată din punct de vedere tipologic și ca ac de păr; ea a fost atribuită de autorii cercetărilor culturii Sântana de Mureș și adoptăm această încadrare culturală cu prilejul de față; în același timp, nu excludem posibilitatea ca artefactul să aparțină culturii Noua; în mediul acestei culturi se cunosc obiecte similare, descoperite relativ frecvent – a se vedea Florescu 1991, p. 309, fig. 137/1, 3, 5-6, 8-11, 13-15; p. 310, fig. 2-5, 14 (Cavadinești, Gărbovăț, Trușești), în contrast cu raritatea sau absența lor în aria culturii Sântana de Mureș; analiza ulterioară a datelor de context poate aduce precizări suplimentare.

Ca materii prime, efectivul aparținând culturii Starčevo-Criș este compus din piese realizate din oase lungi provenind de la specii nedeterminabile (N = 1) și de bovine (N = 1), ca și din segmente de corpuri costale de bovine (N = 1). Artefactele aparținând culturii Noua sunt confecționate din omoplat de vită (N = 1) și rază de corn de cerb – segment distal; cultura Sântana de Mureș este reprezentată printr-o piesă de os (fibula de porc) și două raze de corn de cerb – segmente distale.

Analiza artefactelor descoperite în campania 2014 a recurs, în mod sistematic, la mijloace optice de observare (microscop optic, mărituri x10 – x40; microscop digital, mărituri x10 – x400); au fost realizate seturi complete de fotografii la diverse scări, inclusiv cu ajutorul microscopului, completându-se baza de imagini a repertoriului artefactelor din sit, constituită anterior.

Cuantificarea tuturor parametrilor pieselor recuperate în campania 2014 a permis alimentarea bazei de date a IMDA din situl de la NGS, inițiată cu prilejul analizei pieselor descoperite în campania 2012. Ca și în cazul loturilor din anii anteriori, demersul nostru a permis relevarea unor elemente ale ambianței tehnologice în care artefactele au fost confecționate și utilizate.

Ca procedee tehnice atestate prin analiza artefactelor neolitice timpurii se pot menționa: debitajul prin aplicarea percuției directe/cioplirii, a percuției directe/fracturării și a percuției directe/despiciării probabil cu ajutorul toporului litic sau al unei lame litice; probabil a șanțurii axiale sau abraziunii în suprafață; fasonarea recurge la abraziunea multidirecțională (axială, oblică, transversală) și finisarea prin polizare. Piese se obțineau *intra-sit*, probabil în mediul domestic, prin procesarea materiilor prime procurate local de la speciile crescute și consumate în mod curent. Situațiile și observațiile menționate mai sus dovedesc, o dată în plus, derularea în sit, în etapa de locuire Starčevo-Criș, a activităților domestice rutiniere de prelucrare a materiilor dure animale, a pieilor, prepararea făinii sau consumul alimentelor cu ajutorul lingurii-spatule de os etc. În regiune, situl NGS se alătură celui binecunoscut de la Trestiana - „Stroe Beloescu”, jud. Vaslui ca importanță a lotului IMDA recuperat și studiat²⁶⁶. Alte piese similare provin din așezarea de la Munteni, jud. Galați²⁶⁷.

Artefactele aparținând culturii Noua sunt realizate prin procedee rutiniere; pentru debitaj este atestată fracturarea; fasonarea s-a realizat prin crestare ca unică amenajare specială – cazul omoplatului. Analiza acestuia din urmă a prilejuit elaborarea unei grile coerente de analiză detaliată a unor astfel de piese, asamblând toate reperele cuantificabile; după cum se știe, aceste piese fac încă obiectul discuțiilor legate de modalitatea de utilizare. Tratatul statistic al detaliilor tehnice, decelate printr-o minuțioasă analiză microscopică, prelevată exhaustiv și sistematizate va permite, în viitor, propunerea unor ipoteze mai solide, apropiate de aspectele reale ale utilizării omoplaților crestați. Ca analogii ale omoplatului crestă de la NGS putem menționa piesele descoperite (între multe alte situri din Moldova) la Lupșanu, Rusenii Noi, Tanacu, jud. Vaslui; Gârbovăț, jud. Galați; Lichișeni, jud. Bacău²⁶⁸. Se poate formula, în cazul artefactelor Noua, ca și al celor Starčevo-Criș menționate, concluzia legată de derularea în sit a activităților domestice rutiniere de prelucrare a materiilor dure animale (os, corn de cerb), ca și prelucrarea pieilor.

Importantă este și prezența în lot a pieselor aparținând culturii Sântana de Mureș; alături de un ac de cusut de os avem

două deșeuri de raze de corn de cerb, rezultate în procesul de obținere a materiilor prime necesare confecționării mânerelor sau a plăcuțelor rectangulare folosite la asamblarea pieptenilor. Procesarea materiilor dure animale (os și, mai ales, corn de cerb) este astfel, atestată clar într-un nou sit Sântana de Mureș din zona sudică a Moldovei, aflat în aria adiacentă binecunoscutei așezări cu bogate ateliere de prelucrare a cornului de cerb de la Bărlad-„Valea Seacă”²⁶⁹.

Concluzii. Analiza tipologică și tehnologică a pieselor IMDA descoperite în situl de la Negrilești – „Curtea Școlii” în campania 2014 a permis: precizarea unor repere ale repertoriului tipologic al culturilor Starčevo-Criș, Noua și Sântana de Mureș din regiunea sudică a Moldovei; identificarea preliminară a unor genuri de activități domestice derulate în sit, ilustrate prin prezența unor artefacte specifice prelucrării materiilor dure animale, prelucrării pieilor, al fibrelor vegetale și animale, confecționării veșmintelor și a altor artefacte textile sau de piele etc.; utilizarea lingurilor-spatule, specifice culturii Starčevo-Criș; utilizarea omoplaților crestați de către comunitățile locale Noua; procesarea cornului de cerb în mediul culturii Sântana de Mureș adaugă un punct nou cu astfel de descoperiri în arealul acestei culturi; confirmarea fiabilității sistemului tipologic elaborat pentru artefactele MDA preistorice din spațiul românesc (lista Beldiman 2007).

Lotul studiat furnizează noi repere tipologice, paleotehnologice și cultural-cronologice importante pentru abordarea complexă și extensivă a manifestărilor civilizației și culturii comunităților neolitice și ale epocii bronzului din spațiul Moldovei meridionale, ale căror artefacte au putut fi, cu acest prilej, analizate în mod sistematic.

Repertoriu. Fișele artefactelor sunt ordonate pe niveluri/culturi. Fișa standard pune la dispoziție datele despre artefact în structura menționată *supra*, Metodologie, repertoriu.

Cultura Starčevo-Criș

NGS-2014/I 1 • Vârf pe fragment diafizar de os lung • I A1

• Unelte • MIGL • Fără număr de inventar (provizoriu) • Caseta 3 Caroul 2B -1,50 m Complex Cx17/L2 • Cultura Starčevo-Criș, faza IIIB • Fig. 1-3 • Os lung de mamifer, specie indeterminabilă • Stare de conservare: piesă fragmentară; lipsește marginea stângă a părții proximale/meziale, fracturat recent la descoperire. Suprafețele se păstrează în condiții bune; modificate superficial prin coroziune • Descriere: vârf pe fragment diafizar de os lung; debitaj realizat probabil prin percuție directă/despicare, percuție directă/cioplire și percuție directă/fracturare; fasonare parțială realizată prin abraziune transversală/abraziune oblică la partea distală/parte activă. Partea activă este simetrică în plan și convex-concavă în secțiune, cu extremitatea distală rotunjită; marginile au fost regularizate prin percuție directă/cioplire pentru a dobândi o morfologie cu margini relativ paralele, probabil pentru fixarea piesei într-un mâner de lemn. Urme de utilizare: tocirea, lustruirea părții active; probabil unealtă pentru perforarea pieilor groase sau folosită la țesut. • Dimensiuni (mm): L tot 90,49; EP 9,82/2,49; PM 15,64/6,04; PD 15,32/6,21; CD 10,27/4,91; LPA cca 35. • Inedit.

NGS-2014/I 2 • Netezitor pe segment de corp costal • I

B2 • Unelte • MIGL • Fără număr de inventar (provizoriu) • Caseta 3 Caroul 2B -1,40 m Complex Cx17/L2 • Cultura Starčevo-Criș, faza IIIB • Fig. 4-6 • Corp costal de vită • Stare de

²⁶⁶ Popușoi 2005.

²⁶⁷ Beldiman 2007, p. 179, 297 – cu bibliografia.

²⁶⁸ Florescu 1991, p. 223, fig. 51/3; p. 236, fig. 64/5; p. 287, fig. 115/1-5.

²⁶⁹ Palade 2000.

conservare: fragmentară; se păstrează segmentul distal, cu partea activă, fracturat în vechime probabil în timpul utilizării prin aplicarea unei presiuni prea mari. Suprafețele se păstrează în condiții mediocre, fiind afectate de exfolieri și coroziune. • Descriere: netezitor pe segment de corp costal de vită; debitaj realizat prin percuție directă/cioplire și percuție directă/fracturare; partea activă este bilaterală asimetrică spre dreapta; a fost amenajată prin abraziune axială; fasonarea este parțială, localizată la nivelul părții active; morfologia asimetrică a fost accentuată prin utilizare; pe fața inferioară s-a produs distrugerea totală a țesutului compact, ca și fracturarea compactei pe marginile părții active. Urme de utilizare: tocirea, lustruirea părții active pe fața inferioară; rotunjirea extremității distale; dislocarea țesutului compact pe fața inferioară și pe margini, lăsând la vedere țesutul spongios; fracturarea la nivelul părții distale/meziale prin aplicarea unei presiuni prea mari în timpul folosirii; piesa nu era, probabil fixată într-un mâner. Unealtă pentru prepararea (curățirea de grăsime) pieilor. • Dimensiuni (mm): L 96,60; PM/PD 38,10/10,49; LPA/FI 41,70; LPA/FS 7; lăț PA 26,92; gros ED 1,48.

NGS-2014/I 3 • Lingură-spatulă de os • I F • Unelte • MIGL • Fără număr de inventar (provizoriu) • Caseta 1 PIN Complexul Cx14 -2,20 m • Cultura Starčevo-Criș, faza IIIB • Fig. 7-9 • Metapod de vită • Stare de conservare: piesă fragmentară; lipsesc partea mezială și partea proximală; fracturare la nivelul părții meziale în vechime. Se păstrează partea distală. Suprafețele se păstrează în condiții bune; urme de coroziune superficială • Descriere: lingură-spatulă având foarte probabil partea proximală (mănerul) cilindrică, îngustată spre extremitatea proximală; partea mezială avea morfologie simplă (neprofilată); partea distală (căușul) este de formă trapezoidală alungită, cu secțiuni triunghiulare aplatizate, cu vârfuri rotunjite; fața superioară este ușor convexă, iar fața inferioară convexă; extremitatea distală este convexă asimetrică spre stânga în plan, amenajată bilateral, mai pronunțat pe fața inferioară; marginea este rotunjită; Pe fața inferioară/partei meziale-distale se păstrează țesutul spongios, ca și un sector al cavității medulare. Debitaj realizat probabil prin percuție directă/descivare sau șanțuire axială și abraziune (urmele au fost eliminate prin fasonare); fasonare integrală realizată prin abraziune transversală/abraziune oblică; finisare integrală (polizare cu o bucată de piele sau material textil) pentru eliminarea/estomparea striurilor de abraziune. Urme de utilizare: tocirea, lustruirea părții proximale; striuri superficiale axiale și oblice pe fața inferioară a extremității distale; fracturarea la nivelul părții meziale produsă probabil în timpul utilizării prin aplicarea unei presiuni prea mari. Morfologia asimetrică a părții active (extremitatea distală) indică manevrarea cu mâna dreaptă. Probabil lingură-spatulă pentru mâncat sau pentru raclat substanțe alimentare în stare pulverulentă, cum este făina de pe lespede de măcinat. • Dimensiuni (mm): L 57,05; PM 11,15/5,94; PD 14,89/4,44; ED 15/3,55; LPA/FI cca 9.

Cultura Noua

NGS-2014/II 1 • Omoplat creștat²⁷⁰ • I A • Unelte • MIGL • Fără număr de inventar (provizoriu) • Caseta 1 Caroul 1B -0,60

²⁷⁰ A se vedea relativ recent Bălășescu, Dietrich 2009 – cu bibliografia. Lucrarea se dorește a fi o abordare sistematică, în premieră, a problemei tratate, dar nu oferă repere metodologice majore complete (mai ales descriptive și morfologice) și nici nu argumentează prin analize traseologice (singurele relevante) ipoteza utilizării omoplaților creștați ca unelte pentru procesarea pieilor.

m • Cultura Noua • Fig. 10-12 • Omoplat de vită • Stare de conservare: piesă fragmentară; lipsește cca jumătatea din lungimea anatomică; Suprafețele se păstrează în condiții bune; urme de coroziune superficială • Descriere: omoplat drept/dreapta de vită (*Bos taurus*). Piesă fragmentară, fracturată în vechime și recent. Partea activă se păstrează integral. Fracturare intenționată (tehnică) în vechime pe o direcție oblică la nivelul corpului scapular – partea mezială (debitaj); fracturarea accidentală recentă (la descoperire) a marginii toracice, de la nivelul corpului scapular aproape pe întreaga lungime păstrată a marginii respective (distanța dintre marginea fosei articulare și fractură: 15 mm); fracturare intenționată (tehnică) în vechime integrală a spinei scapulare păstrate pe segmentul respectiv; fracturarea s-a produs pe două planuri, eliminând spina și acromionul (fasonare pentru facilitarea prizei în mână). Tuberozitatea supraglenoidă este întreagă. Pe fața exterioară (laterală) sub gâtul scapular/partei proximale a corpului scapular (partea mezio-distală a artefactului) se observă o urmă de impact adâncă de cca 2 mm, liniară, produsă recent (la descoperire) de lama șpaclului sau a cazmalei, dispusă oblic față de axul lung al piesei, lungă de 15,80 mm și lată de 0,85 mm; la impact s-a produs și dislocarea/exfolierea țesutului compact pe o suprafață adiacentă urmei de impact (dimensiuni: 16,50/10,20 mm). La nivelul C7 și C8 se observă o urmă de tăiere transversală superficială, lungă de cca 12 mm, produsă foarte probabil cu lama de cuțit la jupuire; creștăturile suprapun urma de tăiere, marcând succesiunea producerii urmelor. Pe marginea exterioară a fosei articulare, sectorul corespunzător feței exterioare (laterale) se păstrează o urmă de impact lungă de cca 3 mm, produsă cu un tăiș metalic (probabil cuțit) în timpul depesării/dezarticulării. Elemente metodologice – descriere: fața exterioară anatomică = fața superioară a artefactului; piesa se descrie anatomic cu fosa articulară plasată în jos, fața exterioară(laterală) la vedere, iar artefactul cu fosa articulară plasată în sus, iar fața superioară la vedere. Numerotarea creștăturilor (C) și a dinților (D) se face în sensul acelor de ceas (de la stânga la dreapta) cu cifre arabe, având ca reper tuberozitatea supraglenoidă. Se are în vedere colectarea tuturor parametrilor cuantificabili ai artefactului, precum: numărul creștăturilor și al dinților, sensul realizării creștăturilor, morfologia și dimensiunile creștăturilor și ale dinților, amplasarea pe marginea exterioară a fosei articulare, distanța dintre creștături și dinți, amplasarea exactă a plajei de uzură etc. Debitajul: extragerea segmentului scapular mezo-proximal prin percuție directă/cioplire – percuție directă/fracturare, aplicată la partea mezială a artefactului (corpului scapular); a rezultat o fractură oblică în raport cu axul principal al piesei. S-a urmărit extragerea unui segment cu lungime convenabilă pentru manevrare (cca 100 mm). Fasonarea: înlăturarea spinei scapulare a segmentului extras prin debitaj și a acromionului prin percuție directă/cioplire – percuție directă/fracturare pe două planuri; s-a urmărit modificarea morfologiei anatomice pentru adaptarea la priza optimă directă în timpul utilizării. Amenajarea părții active prin realizarea, probabil cu ajutorul lamei unui cuțit, a unui șir de creștături pe cca 1/3 din circumferința marginii exterioare a fosei articulare (cadran de ceas: 8,30 – 1,30. S-au realizat 10 creștături (C1 – C10) triunghiulare asimetrice (8) și simetrice (2), plasate la distanțe relativ egale, rezervând între ele 9 dinți (D1 – D9)²⁷¹ de formă trapezoidală

²⁷¹ Denumirea este propusă de A. Bălășescu, și L. Dietrich (2009); o adoptăm în demersul nostru pentru a evita introducerea (redundanță) a noi elemente descriptive în analiza omoplaților creștați.

asimetrică. Realizarea creștăturilor s-a făcut foarte probabil de la C1 la C10, concluzie rezultată din analiza morfologiei acestor amenajări, amplă la primele creștături și mai redusă spre capătul șirului. Rolul creștării marginii fosei articulare (partea activă a piesei) era acela de a eficientiza curățarea suprafeței pieilor și a împiedica acumularea rapidă a grăsimii și țesuturilor musculare pe marginea respectivă în timpul operației de grataj, realizată cu ajutorul omoplatului. Urme de utilizare: tocirea, lustruirea pe fața exterioră a marginii fosei articulare la nivelul dinților D6 – D9 și a marginilor creștăturilor C6 – C10; fațetarea în plan vertical a suprafeței dinților; striuri fine dispuse axial pe suprafața dinților; tocirea, lustruirea marginii superioare a dinților; tocirea și lustruirea la nivelul corpului scapular, marginea cervicală deasupra tuberozității supraglenoide, produsă de manevrarea intensă. Amplasarea plajei de uzură indică manevrarea cu mâna dreaptă sau stângă și utilizarea piesei o perioadă scurtă, cu poziționarea identică pe suprafața supusă procesării. • Dimensiuni (mm): L tot 116; EP 29,77/19,12; PM 36,26/24,14; PA: diam fosa articulară 52,93/43,81; L suprafața cu urme de utilizare cca 33; L circumferința PA (cu creștături și dinți) cca 65; lăț creștături: 3,35-4,95; ad ext creștături 2,86-3,80; L margine superioară dinți (dist dintre creștături) 2,22-3,29 • Inedit.

NGS-2014/II 2 • Deșeu de corn de cerb • V A • Diverse. Piese tehnice: Deșeuri • MIGL • Fără număr de inventar (provizoriu) • Caseta 1 Complexul Cx14 -2,20 m • Cultura Noua • Fig. 13 • Corn de cerb, rază probabil de coroană • Stare de conservare: piesă întreagă. Suprafețele se păstrează în condiții foarte bune. Se observă două urme scurte liniare de impact produse de o lamă, recente, produse la momentul descoperirii. • Descriere: deșeu de corn de cerb constituit de partea distală/terminală a unei raze probabil de coroană; debitaj: detașare prin fracturare prin percuție directă/cioplire – percuție directă/fracturare. Rest de debitaj; s-a urmărit prelevarea părții proximale-distale a razei pentru confecționarea unui mâner sau a plăcuțelor. • Dimensiuni (mm): L tot 99,93; EP 22,49/19,44; PM 19,79/19,10; ED 8,98/8,26.

Cultura Sântana de Mureș

NGS-2014/III 1 • Ac de os • I A • Unelte • MIGL • Fără număr de inventar (provizoriu) • Caseta 1 Complexul Cx6 -1,70 m • Cultura Sântana de Mureș²⁷² • Fig. 14-16 • Fibula probabil de porc domestic (*Sus scrofa domesticus*) • Stare de conservare: piesă fragmentară; se păstrează partea proximală și mezială; fracturată recent la partea mezială/distală. Culoarea brun poate indica aplicarea tratamentului termic (coacere) pentru sporirea durității. Suprafețele se păstrează în condiții bune. • Descriere: ac de os amenajat pe fibula de porc domestic. Debitaj: etapă absentă. Fasonarea: înlăturarea epifizei prin tăiere transversală cu ajutorul cuțitului; urme clare păstrate la extremitatea proximală a piesei; extremitatea proximală este ușor convexă, simetrică. Raclaj axial aplicat cu lama cuțitului pe margini și pe fața inferioară, la partea proximală pentru regularizare și pentru facilitarea perforării; urme de derapaj specifice păstrate. Perforație de formă ovală asimetrică, plasată excentric spre marginea stângă; realizată pe ambele fețe (bilateral), amplă pe fața inferioară și mai puțin marcată pe fața superioară, unde a fost doar alezată; aplicarea procedurii rotației alternative, aplicate cu ajutorul vârfului de cuțit. Perforație asimetrică în secțiune, cu pereți concavi. Urme de utilizare: tocire

și lustruire la nivelul părții meziale/părții distale prin contactul cu materialul textil sau pielea asamblate prin coasere; tocirea și lustruirea părții proximale, generate prin manevrare. Ac de cusut sau ac de păr. • Dimensiuni (mm): L tot 89,53/47,53; EP 8,74/3,33; PP la perf 7,87/2,96; PP 6,54/2,79; PM 4,08/3,67; perf: diam pe FI: ext 5,35/4,29; int 4,10/3,72; diam pe FS ext 4,43/4,23; dist perf EP 2,03; dist perf MD 2,02; dist perf MS 3.

NGS-2014/III 2 • Deșeu de corn de cerb • V A • Diverse. Piese tehnice: Deșeuri • MIGL • Fără număr de inventar (provizoriu) • Caseta 1 Complexul Cx6 -1,70 m • Cultura Sântana de Mureș • Fig. 17-19 • Corn de cerb, rază nedeterminabilă • Stare de conservare: piesă întreagă. Suprafețele se păstrează în condiții foarte bune. • Descriere: deșeu de corn de cerb constituit de partea distală/terminală a unei raze; debitaj: detașare prin tăiere transversală cu ferăstrăul în adâncime pe toată grosimea compactei, pe două sectoare ale feței posterioare, însumând cca 1/3 din circumferință; detașare prin percuție directă/fracturare, cu desprinderea compactei. Rest de debitaj; s-a urmărit prelevarea părții proximale-distale a razei pentru confecționarea unui mâner sau a plăcuțelor. • Dimensiuni (mm): L tot 65,72; EP 20,02/18,68; PM 16,67/14,40; ED 4,91/4,53.

NGS-2014/III 3 • Deșeu de corn de cerb • V A • Diverse. Piese tehnice: Deșeuri • MIGL • Fără număr de inventar (provizoriu) • Caseta 1 Caroul 2D -1,40 m • Cultura Sântana de Mureș • Fig. 20-22 • Corn de cerb, rază nedeterminabilă • Stare de conservare: piesă întreagă. Suprafețele se păstrează în condiții foarte bune. • Descriere: deșeu de corn de cerb constituit de partea distală/terminală a unei raze; debitaj: detașare prin tăiere transversală cu ferăstrăul în adâncime pe toată grosimea compactei, pe întreaga circumferință în cinci reprize; detașare prin percuție directă/fracturare, cu desprinderea compactei. Rest de debitaj; s-a urmărit prelevarea părții proximale-distale a razei pentru confecționarea unui mâner sau a plăcuțelor. • Dimensiuni (mm): L tot 59,09; EP 16,84/15,38; PM 12,55/12,14; ED 4,22/3,29.

Abrevieri

Ad – Adâncime; C – creștătură (la omoplat crestă); CD – Calibrul distal; Com. – Comuna; Cx – Complex; D – dinte (la omoplat crestă); Diam – Diametru; Dist – Distanța; ED – Extremitatea distală; EP – Extremitatea proximală; Ext – Exterior; FI – Fața inferioară; Fig. – Figura; FS – Fața superioară; Gros – Grosimea; IMDA – Industria materiilor dure animale; Int – Interior; Jud. – Județ; L – Lungimea, Locuința (vezi contextul); L tot – Lungimea totală; Lăț – Lățimea; LPA – Lungimea părții active; MD – Marginea dreaptă; MIGL – Muzeul de Istorie „Paul Păltânea” Galați; MS – Marginea stângă; N – Număr; N tot – Număr total; NGS – Negrilești-„Curtea Școlii”; PA – Partea activă; PD – Partea distală; Perf – Perforația; PM – Partea mezială; PP – Partea proximală.

Bibliografie:

BĂLĂȘESCU A., DIETRICH L. 2009 – *Observații privind utilizarea omoplaților creștați din cultura Noua, pe baza materialului de la Rotbav, jud. Brașov*, Analele Banatului, S.N., Arheologie-Istorie, 17, 2009, p. 33-46.

BELDIMAN C. 2007 – *Industria materiilor dure animale în preistoria României. Resurse naturale, comunități umane și tehnologie din paleoliticul superior până în neoliticul timpuriu*, Asociația Română de Arheologie, Studii de Preistorie – Supplementum 2, București, 2007.

²⁷² Pentru încadrarea culturală a se vedea *supra*, nota 264.

BELDIMAN C., ILIE C., SZTANCS D.-M. 2013 – *Artefacte din materii dure animale descoperite în situl de la Negrileşti, „Curtea Școlii”, jud. Galați*, Danubius, Supliment, 31, 2013, p. 79-106.

BELDIMAN C., ILIE C., SZTANCS D.-M. 2014. – *Artefacte din materii dure animale descoperite la Negrileşti (jud. Galați) în 2013*, Danubius, 32, 2014, p. 9-28.

BELDIMAN C., SZTANCS D.-M. 2013 – *Negrileşti, „Curtea Școlii”, jud. Galați. Industria materiilor dure animale descoperită în 2012*, în CCA 2012, București, 2013, p. 172-173.

BELDIMAN C., SZTANCS D.-M. 2014 – *Negrileşti, com. Negrileşti-Curtea Școlii. Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2013*, în CCA 2013, Oradea-București, 2014, p. 194-197.

BELDIMAN C., SZTANCS D.-M., BUZEA D. L. 2012 – *Animale, tehnologie și artefacte preistorice din materii dure animale descoperite la Păuleni-Ciuc, jud. Harghita. Catalog/Prehistoric osseous materials artefacts discovered at Păuleni-Ciuc, Harghita County. Catalogue/Állatok, technológia és állati eredetű nyersanyagból készült tárgyak Csikpálfavi (Hargita Megye) lelőhelyről. Katalógus*, Editura Angustia, Sf. Gheorghe, 2012.

FLORESCU A. C. 1991 – *Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România. Așezări și necropole*, Muzeul Dunării de Jos – Cultură și civilizație la Dunărea de Jos IX, Institutul de Tracologie – Bibliotheca Thracologica I, Călărași, 1991.

ILIE C. et alii 2013 – ILIE C., ADAMESCU A., CIOBOTARU P., ALECSĂ D., COTOI O. S., *Negrileşti, „Curtea Școlii”, jud. Galați*, în CCA 2012, București, 2013, p. 170-172.

ILIE C., CIOBOTARU P. et alii 2014 – *Negrileşti, com. Negrileşti-Curtea Școlii*, în CCA 2013, Oradea-București, 2014, p. 192-194, 475-483.

PALADE V. 2000 – *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă (sfârșitul sec. al III-lea – a doua jumătate a sec. al V-lea)*, Editura Arc 2000, București, 2000.

POPUȘOI E. 2006 – *Trestiana. Monografie arheologică*, Editura Sfera, Bârlad, 2005.

SZTANCS D.-M. 2011 – *Industria materiilor dure animale în neoliticul din Transilvania. Repertoriu, tipologie, studii paleotehnologice, date privind paleoeconomia. Baze de date, teză de doctorat*, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, 2011 (manuscris).

SZTANCS D.-M., BELDIMAN C., ILIE C. 2014 – *Starčevo-Criș Osseous Materials Industry from Southern Moldova, Romania. The Negrileşti Site, Galați County*, in S. Vitezović, D. Antonović (eds.), *Archaeotechnology: Studying technology from Prehistory to the Middle Ages*, Belgrade, Srpsko Arheološko Društvo, 2014, p. 135-150.

Abstract

Negrileşti comm., Galați County – Curtea Școlii (Schoolyard). Osseous materials industry discovered in 2014. The report presents the data issued from the analysis regarding a collection comprising 8 artefacts made of osseous materials (bone and red deer antler). These belong to the Starčevo-Criș (3), Noua (2) and Sântana de Mureș (3) cultures. The artefacts were recovered during the 2014 excavation campaign in Negrileşti comm., Galați County – Curtea Școlii (Schoolyard) site (NGS).

The typological distribution of the assemblage was presented according to Beldiman 2007 Typology: I. Tools (awls, bone spoon); V Varia. Technical pieces. Waste.

The quantitative distribution of the typological groups and types across cultures is the following: pieces dated from Starčevo-Criș culture are exclusively tools (I A – Awl, N = 1; I B2 – Bone scraper/lissoir, N = 1); I F – Bone spoon, N = 1); pieces dated from Noua culture: I A – scraper made from notched scapula, N = 1; V A – Waste, red deer antler, terminal fragment of tine, N = 1; pieces dated from Sântana de Mureș culture: I A – bone needle, N = 1; V A – Waste, red deer antler, terminal fragments of tines, N = 2.

With respect to the raw materials used, the Starčevo-Criș assemblage comprises pieces made from undetermined mammal (N = 1) and cattle long and flat bones (N = 2); the Noua pieces are made from a cattle flat bone and a red deer antler, terminal fragment of tine; the Sântana de Mureș pieces are made from a pig fibula and two terminal fragments of tines.

The analysis of the artefacts discovered during 2014 archaeological campaign used a series of optical means of study (optic microscope, zoom x10 – x40; digital microscope, zoom x10 – x400); complete sets of photos (microscopic, inclusive) at various scales were taken.

All the pieces parameters were taken and this allowed the initiation of a database containing osseous materials industry from NGS. Our approach facilitated the highlight of some characteristic elements of the technological environment in which the artefacts were used (and probably, manufactured, too).

As technical procedures identified while analyzing the Early Neolithic artefacts, we may mention: débitage using direct percussion/splitting probably with the help of a lithic axe or a lithic blade; the axial grooving and the abrasion were probably also applied. The multidirectional abrasion (axial, oblique, transversal) was the shaping technique applied. Due to the local procurement of the raw materials, all the pieces were produced intra site, probably during some household activities.

The observations mentioned above prove the practice of some household activities like: osseous materials and hides manufacture; clothes manufacture; preparing flour and eating food with bone spoons etc.

The site of NGS and the one of Trestiana – “Stroe Beloescu” (Vaslui County) are very important for Moldova in terms of osseous materials artefacts discovered there. Other similar pieces were discovered at Munteni, Galați County. The pieces dated from Noua Culture were manufactured by applying the following procedures: fracturing, notching and abrasion. The use of notched scapulas as tools (scrapers) for hide processing is documented in the site. The hypothesis regarding the practice of routine household activities like osseous materials artefacts manufacture (bone) can also be stated. Artefacts discovered in 2014 at NGS attested also the systematic processing of some hard animal raw materials – red deer antler – in the area of Sântana de Mureș culture.

The typological analysis of osseous materials artefacts discovered at Negrileşti – „Curtea Școlii” in 2014 allowed us to: mention some benchmarks regarding the typology of osseous materials artefacts dated from Starčevo-Criș and Noua cultures from Southern Moldova; identify some household activities practiced in the site and which were illustrated by specific artefacts related to osseous materials industry, hides/vegetal and animal fibres manufacture etc.; use of bone spoons, specific for Starčevo-

Criș culture; the systematic processing of some hard animal raw materials – red deer antler (Sântana de Mureș culture); thus NGS is a new site with such rare and important discoveries in Romania.

The studied assemblage offers new typological, palaeotechnological and chrono-cultural markers important for a complex and extensive approach of Neolithic, Bronze Age and Late Roman period manifestations from the Southern part of Moldova [Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs].

129. Ocna Sibiului, jud. Sibiu

Punct: Fața Vacilor - La Făgădău

Autorizație de cercetare preventivă nr. 147/2014

Cod RAN: 143860.07

Colectiv: Silviu Istrate Purece (ULBS), responsabil științific, Monica Cintează, Gheorghe Cătălin Cornici, Alexandra Filoftea Dogărescu, Augustin-Ionel Ungureanu

Așezarea romana rurală de la Ocna Sibiului, punctul „Fața Vacilor-La Făgădău”, este situată pe prima terasă de pe malul stâng al Visei, la 2 km vest de oraș. Analiza materialului ceramic din așezarea de la Ocna Sibiului indică, cu multă certitudine, origininea norico-pannonică a coloniștilor care au locuit aici. Elementele inconfundabile și cu mare grad de certitudine în stabilirea etnicului sunt forma și decorul ceramicii în cele două tehnici Kammstriche și Besenstrich, prezența abundentă a vaselor Dreifußschale. Analogii foarte bune în ceramica din complexe norico-pannonice se găsesc și pentru alte forme îndeosebi pentru străchini și farfurile din pastă fină cenușie și roșie.

În anul 2014 au fost trasate două secțiuni denumite: S1/2014 și S2/2014. Prima secțiune a vizat zona centrală a terasei, în timp ce a doua a fost trasată în zona de vest a acesteia. Ambele secțiuni au avut dimensiunea de 10x2 m. Materialele provenite din cele două secțiuni sunt specifice comunităților norico-pannonice, toate complexe de dezvelite prin intermediul cele două secțiuni fiind datate în perioada de existență a provinciei romane Dacia.

În secțiunea S1/2014 au fost identificate urmele unei posibile construcții din lemn. Existența acesteia pare a fi indicată de amprenta unei bărne de lemn, observată la 0,75 m adâncime, în carourile 4 și 5, cu marginile lutuite. Aceasta avea un traseu aproape paralel cu profilurile de nord și sud ale secțiunii. La adâncimea de 0,90, în S 1/2014, a fost identificată o amenajare cu piatră de râu și fragmente de piatră de râu, prezentă în carourile 2-3. Amenajarea are o lungime de maximă, în zona cercetată, de 2,5 m, pe centrul secțiunii fiind surprinsă una dintre margini. Aceasta intră în profilul de nord al secțiunii. Este foarte posibil să avem de-a face cu un paviment, piatra fiind atent așezată pe același nivel.

În S 2, la aceeași adâncime ca și în S 1 – 0,90 m, a fost identificată tot o amenajare cu piatră de râu și spărturi de piatră de râu, situată în marginea de est a secțiunii. Amenajarea are o întindere de aproximativ 1 m și o formă aproape pătrată. Sub aceasta a fost descoperit o vatră de foc, cu un diametru de 0,60 m, foarte puternic arsă. Încă o amenajare cu piatră a fost găsită, la aceeași adâncime, și în extremitatea vestică a secțiunii S 2. Stratul de piatră pornește din colțul nord-vestic al secțiunii și coboară de-a lungul profilului nordic, pe o lungime de 2 m. A fost surprins pe o lățime de 0,80 m. În centrul secțiunii S 2 au fost găsite bucăți masive de lemn carbonizat căzute pe o lungime de 1,70x1 m.

Abstract

In 2014 were drawn two sections called: S1/2014 and S2/2014. The first section was placed in the central area of the terrace, situated near the River Visa, while the second one was placed in the western area of the terrace. Both sections have the size of 10x2 m. The archaeological materials from the two sections are specific to Norico-Pannonian communities, all the complexes found in the two sections are being dated in the time of Roman Dacia.

Bibliografie:

D. Popa, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2005*, p. 240-241; *Campania 2006*, poz.127; *Campania 2008*, poz. 54, *Campania 2010*, poz. 40.

D. Popa, *Așezarea norico-pannonică de la Ocna Sibiului*, în vol. *Relații interetnice în spațiul românesc, II. Populații și grupuri etnice (sec. II î. Hr.-V d. Hr.)*, (Bibliotheca Septemcastrensis XXI), 2006, p. 141-166.

D. Popa, *A Roman Steelyard Discovered at Ocna Sibiului*, în vol. *Fontes Historiae. Studia în onorem Demetrii Protase*, Bistrița – Cluj-Napoca, 2006, p. 523-530.

D. Popa, *Un fragment de vas cu inscripție descoperit în așezarea romană de la Ocna Sibiului*, în *Studia Universitatis Cibiniensis*, 6, 2009, p. 33-43.

130. Salca, Oradea, Jud. Bihor

Punctul Biserică

Autorizație nr. 100/2014

Cod sit: 26573.05

Colectiv: Gruia Fazecaș - responsabil (Muzeul Țării Crișurilor), Marian Lie, Cristina Cordoș, Ana Ignat, Florin Gogăltan (IAIA), Mihaela Savu (APTAH), Laura Ardelean (Universitatea din Oradea)

Situl arheologic de la Oradea – *Salca Biserică* este amplasat pe terasa superioară a Crișului Repede, în imediata apropiere a pârâului Peța (traseul său actual este canalizat). În luna iulie 2014 a fost supusă cercetărilor arheologice preventive o suprafață de aproximativ 90 m² poziționată la 20 m NE de biserica ortodoxă Sf. Ioan Iacob Hozevitul și 50 m SE de str. Vavilov (perpendicular pe axul ei). Demararea acestor investigații a fost impusă de intenția primăriei din Oradea a amenaja o parcare și a vizat identificarea potențialului arheologic și a impactului asupra sitului a respectivului proiect.

Terasa Salca a început să fie cercetată arheologic încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Toate săpăturile desfășurate de-a lungul timpului, în sectoarele *Ghețarie*, *Cărămidărie*, *Pepinieră*, *Fabrica de Bere/Lotus Market*, au conturat o puternică locuire a zonei care se extinde pe mai multe epoci. Cele mai vechi urme cunoscute aparțin neoliticului timpuriu (stilul ceramic Criș), urmate de o locuire neolitică târzie (Herpály/Oradea-Salca), una din perioada timpurie (Tiszapolgár), mijlocie (Bodrogheresztúr) și târzie a epocii cuprului (Baden și Coțofeni), epoca bronzului (Otoman), prima epocă a fierului, precum și din perioadele La Tène, migrații și feudală timpurie. Considerând faptul că suprafața destinată cercetării din situl de la *Salca Biserică* s-a regăsit pe marginea terasei Salca, s-a urmărit și o evaluare a intensității de locuire în această zonă prin comparație cu siturile deja cunoscute. Tot în

cursul anului 2014 pe terasa Salca, în apropierea punctului de cercetare care a făcut obiectul investigației noastre, a mai fost condusă o cercetare arheologică preventivă de către colegul Sorin Bulzan (Muzeul Țării Crișurilor Oradea), rezultatele preliminare ale acesteia indicând un nivel medieval și cel puțin un nivel neolitic.

Din punctul de vedere al metodologiei de cercetare, s-a deschis o suprafață, denumită Suprafața 1/2014 de cca. 90 m², care în partea superioară pe o adâncime de aproximativ 40 cm a fost decapată mecanic cu un utilaj de tip buldo-excavator, fiind cunoscut faptul că, anterior, în aria de cercetare a funcționat un depozit de combustibil solid ce a afectat zona. Ulterior, Suprafața 1 a fost împărțită în trei casete cercetate manual, după cum urmează: Caseta 1 de 5x6 m (PI.I.2), Caseta 2 de 4x6 m (PI.I.4) și Caseta 3 de 3x5 m. Caseta 1 a fost poziționată în partea sud-estică a suprafeței. Caseta 2 a fost amplasată la vest de prima, fiind lăsat între ele un martor de 50 cm grosime. La nord-est de Caseta 1 a fost trasată Caseta 3, păstrându-se și în acest caz un martor de 50 cm grosime. Prin această strategie de dispunere, s-a urmărit obținerea unor profile stratigrafice continue pe mai multe laturi, rezultatul constând în 4 profile a câte 9 m lungime cu câte un martor de 50 cm. Săparea casetelor s-a făcut prin adâncirea, în medie cu 15 cm, pe planuri succesive. De asemenea, casețele au fost divizate în griduri cu celula de 1x1 m, pentru o mai bună înregistrare a datelor.

În total, în urma cercetărilor, a fost surprins un număr de 38 de complexe arheologice, cea mai mare parte a acestora concentrându-se în Casețele 1 și 2, deci în partea centrală și de SV a ariei investigate. Majoritatea complexelor reprezintă urmele unor locuințe adâncite, gropi menajere, respectiv gropi, care lipsite fiind de artefacte și având o formă oval-alungită au fost interpretate ca surse pentru lut. De asemenea au fost înregistrate trei cuptoare, dintre care unul a fost descoperit în Caseta 3, foarte afectat de intervențiile antropice moderne, iar un altul a fost surprins în profilul SE al Casetei 1. În schimb, a putut fi documentată cupola unui cuptor (Cx 01) cu o formă ușor convexă (PI. I.1). Complexul a fost secționat pe direcția NE-SV pentru a se realiza un profil transversal prin acesta. Materialul recoltat din zona sa (carourile E4, E5, E6) a constatat din fragmente ceramice provenind de la un vas de mari dimensiuni, dar și de la alte vase, bucăți de lut ars, piatră cu urme de arsură, piese litice cioplite (așchii de debitaj de mici dimensiuni, aflate în poziție secundară) și fragmente osteologice, dintre care o parte calcinate. A putut fi identificată și plita (sau lipitura) cuptorului, reprezentată de un lut puternic ars, de culoare brun negricioasă. Datarea complexului, pe baza ceramicii asociate a fost stabilită pentru secolele XI-XII. În apropierea acestuia, pe planul al treilea, a mai fost descoperită o fusaiolă din lut, lucrată la roată (PI. II.1). În Caseta 1 a mai fost documentat un complex medieval timpuriu, reprezentat de o groapă ovală (Cx 03), în care a apărut un număr redus de fragmente ceramice, o fusaiolă (PI. II.3), respectiv așchii de debitaj rulate.

Un alt complex medieval timpuriu a putut fi identificat în Caseta 2 și a reprezentat o structură rectangulară cu dimensiunile de 290x260 cm ale cărei limite au fost demarcate doar pe trei laturi (PI. I.3). Au putut fi identificate și o vatră (Cx 26), surprinsă în profilul nord-vestic al casetei, și patru gropi de stâlp care aparțin locuinței. Din complex au fost recuperate mai multe fragmente ceramice dintre care unele cu decor tipic, dar și osteologice, precum și piese litice cioplite în poziție secundară. Prezența acestora din urmă se datorează cel mai probabil faptului că locuința intersectează alte complexe (Cx 17, 18, 19, 20, 21). Dintre

acestea notăm complexul Cx 17, ce a apărut în apropierea profilului de SV al Casetei 2, neputând fi cercetat integral. Din interiorul său au fost recoltate numeroase piese litice cioplite, respectiv așchii de debitaj, preponderent fiind obsidianul, urmat de piese din silex, aparținând neoliticului târziu (PI. II.2), dar și fragmente ceramice databile în aceeași perioadă (PI. II.5.b-c.), fragmente osteologice și un corn de cervidee. Printre artefactele neolitice descoperite în Caseta 2, amintim și o greutate de lut, descoperită în poziție secundară în partea nord-vestică a casetei.

Mai multe complexe s-au conturat sub forma unor aglomerări de chirpici, cu limitele mai mult sau mai puțin ușor de stabilit. Aceste aglomerări au fost mai pronunțate în Caseta 1, acolo unde ele au fost însoțite de un material caracteristic neoliticului târziu (fragmente ceramice pictate).

Majoritatea complexelor arheologice descoperite aparțin perioadei târzii a epocii neolitice, reprezentate în partea de vest și nord vest a județului Bihor de manifestări ale stilului ceramic Herpály. Epocii timpurii a cuprului îi pot fi atribuite două complexe ce conțin artefacte specifice Tiszapolgár. În poziție secundară au fost găsite și câteva fragmente ceramice Baden-Coțofeni (PI.II.5.a). În concluzie cercetarea noastră a dus la documentarea unui nivel de locuire medieval timpuriu (secolele XI-XII) cu mai multe complexe (locuință, cuptoare, gropi), a unor gropi ce se plasează prin materialul arheologic descoperit la debutul perioadei timpurii a epocii cuprului (Tiszapolgár) și a trei niveluri de locuire neolitice târzii delimitate prin amenajări de suprafață.

Abstract

The archaeological site known as Oradea – *Salca Biserică* is located on the superior terrace corresponding to Crișul Repede River, and in the close vicinity of Peța stream. In July 2014, there was investigated a surface of about 90 m², nearby the Orthodox Church St. Ioan Iacob Hosevitul, more exactly at 20 m NE from it, and at 50 m SE from Vavilov street, perpendicularly with its axis. The necessity of an excavation in this particular area was imposed by a town project that envisaged the construction of a parking lot.

As for the methodology applied during the 2014 research at Oradea – *Salca Biserică*, an area of 90 m², named Surface 1, was mechanically excavated until a depth of about 40 cm, knowing that in the area previously functioned a coal deposit, which affected the upper part of the site. Afterwards, this large surface was split in three smaller trenches, namely Caseta 1 of 5 by 6 m, Caseta 2 of 4 by 6 m and Caseta 3 of 3 by 5 m. By applying this procedure, we were able to obtain four long, continuous stratigraphic profiles.

The features identified were represented mostly by pits, with various shapes and contents. There could, therefore, be documented a series of possible recessed houses, garbage pits, and pits that were probably used for extracting the clay. The pits had as inventory pottery sherds, adobe pieces and obsidian and flint tools: blade fragments and splinters. Other features included three Early Medieval ovens, out of which only one could be properly documented, an Early Medieval (11th- 12th century A.D.) rectangular house, and a hearth assemblage, probably connected to the house. Among the artefacts we note two loom spindle whorls, as well as a Neolithic loom weight, and a few painted late Neolithic pottery sherds.

The majority of the features belong to the late phase of the Neolithic period, represented in Bihor County by manifestations of Herpály ceramic style. Two features can be attributed, based on their artifacts, to the Early Copper Age (Tiszapolgár). Overall, there

were documented an Early Medieval level and three Late Neolithic inhabitation levels.

131. Salca, Oradea, Jud. Bihor

Punctul Pepinieră

Autorizație de cercetare preventivă nr. 112/2014

Cod sit: 26573.05

Cod LMI BH-I-s-B-00944

Colectiv: Gruia Fazecaș - responsabil (Muzeul Țării Crișurilor), Marian Lie, Cristina Cordoș, Alexandra Gavan, Ana Ignat, Florin Gogăltan (IAIA), Cristian I. Popa, Marius Rizea (Universitatea 1 Decembrie Alba-Iulia), Ryan Mathison (St. Olaf College - USA), Raul Trif, Claudiu Suciuc, Iulia Halbac, Paul Vadineanu, Ion Petreus (studenții UBB).

Necesitatea demarării unor cercetări arheologice preventive de amploare pe porțiunea cuprinsă între Strada Ceyrat și Cimitirul Municipal Rulikowski a apărut ca urmare a intenției de dezvoltare a unui nou complex de imobile în zonă. Suprafața în cauză este parte integrantă a sitului arheologic Salca, aflat în partea sudică a orașului, ocupând terasa stângă a pârâului Peța. Situl, cunoscut prin descoperiri întâmplătoare mai vechi, dar și prin numeroase campanii arheologice desfășurate în diverse puncte, este unul extrem de important, cu contribuții majore la înțelegerea unor vechi etape culturale.

Cercetările arheologice preventive desfășurate în perioada mai-iunie 2014 au vizat o arie de aproximativ un hectar (două suprafețe inegale), amplasată în mare parte pe teritoriul fostei pepinieră a orașului. Din păcate zona a fost afectată de intervenții antropice moderne. Excavările de pământ, ce au răvășit parțial zona de interes, cât și zonele învecinate, au făcut deja obiectul unor campanii arheologice de salvare (1998, 1999) întreprinse de arheologii Muzeului Țării Crișurilor. Folosirea terenului ca și pepinieră a dus la alte deranjări observate atât înaintea, cât și în timpul cercetărilor de teren propriu-zise (fig 1). Rezultatul acestor intervenții a constat în bulversarea totală a nivelurilor culturale. După decaparea mecanizată a nivelului de pământ deranjat, s-au conturat un număr de 116 complexe, dintre care patru s-au dovedit a fi însă urmele unor rădăcini de copaci sau intervenții moderne ori contemporane.

Din punctul de vedere al dispoziției, în prima suprafață complexe sunt răspândite aleatoriu, în timp ce în a doua suprafață s-a observat o tendință de aglomerare a lor în partea centrală și sudică, corespunzând marginii terasei pârâului Peța. Majoritatea complexelor descoperite sunt gropi cu diverse funcționalități, clasate în funcție de forma și conținutul lor în: menajere, de provizii, pentru exploatarea lutului. Nu este exclus ca unele să fi avut și scopuri rituale, una în special atrăgând atenția prin multitudinea de fragmente ceramice specifice perioadei finale a epocii bronzului. Au fost identificate de asemenea și două cuptoare, datate pe baza fragmentelor ceramice în secolul al XIV-lea. Tehnica de realizare este similară, cu plită și groapă de deservire, unul având cel mai probabil și o fază de reamenajare. Au fost descoperite și trei șanțuri, două cu lățimea de aproximativ 70 cm, relativ paralele, ce traversează partea nordică a suprafeței aflate pe marginea pârâului Peța. Din umplutură provin doar câteva fragmente ceramice de mici dimensiuni, ceea ce face imposibilă datarea lor exactă. Cert este că cel de-al treilea șanț, mult mai lat, este ulterior celor două și pare să aparțină unei faze a epocii

bronzului. Funcția acestor șanțuri nu este încă evidentă, servind probabil pe post de elemente defensive sau de delimitare. Un alt tip de complexe identificate sunt locuințele. Patru astfel de structuri sunt certe, aparținând unor perioade diferite: epoca bronzului, La Tène, epoca medievală. În general, acestea se prezintă sub forma unor amenajări relativ rectangulare, cu colțuri rotunjite. Au fost identificate gropi de pari la interior și exterior. În cazul locuinței medievale (fig. 2), aceasta prezintă un cuptor din piatră și cărămidă, fiind descoperite în interior și pietre de rășniță fragmentare. Este posibil ca și alte 4 complexe cu dimensiuni relativ mari să fi funcționat ca locuințe, nefiind identificate însă gropi de pari în interior sau în proximitate lor.

În partea sudică a celei de-a doua suprafețe a fost cercetat un mormânt de înhumare (fig 3), ce suprapunea parțial o groapă preistorică. Defunctul, orientat pe direcția SV-NE, a fost așezat pe spate. Pe partea lui dreaptă a fost depus un vârf de lance, în zona inferioară a cutiei toracice o monedă din bronz, iar în zona pelviană, pe partea stângă, a fost descoperită ceea ce pare a fi lama unui cuțit din fier. Moneda este de la Constans (Siscia, 347-348 identificare dr. Cristian Găzduc). Resturile osteologice se află momentan în atenția antropologilor, urmând a fi analizate.

Din punctul de vedere al datării, complexe identificate în timpul campaniei de la Salca-Pepinieră din anul 2014 aparțin mai multor epoci. Se remarcă complexe cu ceramică pictată caracteristică neoliticului târziu. Interesantă este descoperirea unor gropi cu materiale ce țin de orizontul Cernavodă III-Boleráz. Epocii bronzului îi aparțin mai multe secvențe, începând cu etapa timpurie, dar cele mai numeroase pot fi atribuite perioadei târzii. Pe lângă fragmente ceramice specifice acestor etape, au fost descoperite și câteva artefacte de bronz, printre care menționăm două pandantive (fig 4). A doua epocă a fierului este și ea bine reprezentată, remarcându-se complexe cu fragmente ceramice lucrate la roată de factură celtică, vase cu grafit sau pictate, recipiente locale lucrate cu mâna, precum și o fibulă fragmentară din fier (fig 5). Deși nu apar fragmente ceramice specifice epocii migrațiilor, prezența unui mormânt de înhumare poate fi considerat un indiciu al utilizării acestei zone și în această perioadă. Epocii medievale îi pot fi atribuite mai multe complexe și locuințe, ceramica recuperată fiind specifică secolelor XIII – XIV.

Campania de cercetări preventive din acest an atestă și confirmă importanța arheologică a terasei Salca. Multitudinea de vestigii arheologice și diversitatea perioadelor în care aceasta a fost locuită arată că terasa stângă a pârâului Peța, care nu îngheață niciodată, a reprezentat un punct de atracție pentru comunitățile umane din toate perioadele.

Abstract

The archaeological site from Salca terrace in Oradea is already well known from previous accidental discoveries and archaeological investigations. The areas investigated in May-June 2014 (uneven in size and adding to about 1 ha), are situated between Ceyrat Street and Rulikowski Cemetery and were overlapped by the municipal plan nursery. Visible excavations and other modern interventions made it clear from the beginning that the archaeological layers were altered almost entirely. After removing the top disturbed soil, a number of 116 features were identified, among them a few natural root holes and modern garbage pits.

Judging from the size, shape and content, most of the features probably functioned either as storage pits or garbage pits.

As well, a few clay extracting holes were also identified. Of a greater interest are two earth ovens (dated to the 14th century A. D.) both build in a similar manner, with a service pit and a clay hob. Three ditches crossing the second investigated surface were also observed, two of them relatively narrow and parallel to each other and a considerably wider one, overlapping the smaller ones. Another type of feature found here is represented by dwellings, four such structures being identified for certain. Even thou these are dated to entirely different periods (Bronze Age, La Tène and Medieval period), the building techniques and dimensions are rather similar, with roughly rectangular shape and traces of post holes. Four other features could function as dwellings of huts. In the southern area of the second surface, close to the edge of the terrace, an inhumation grave was discovered oriented on a SV-NE axis. The deceased was laid on its back, with upper limbs along the torso and lower limbs fully extended. An iron spear head, an iron blade and a bronze coin were discovered near or on the body. The coin was dated to the 347-348 A.D.

From a chronological point of view the site is heterogeneous, comprising finds from different periods: Late Neolithic, Early Copper Age, Bronze Age, Iron Age and Middle Age, various cultural manifestations within this periods being represented. The material finds are also diverse. Pottery from all above mentioned stages is well represented (with many fragments nicely decorated), but other artefacts, such as spindle whorls, loom weights, adobe, bone and antler fragments were found. Apart from the already mentioned grave goods, among special finds we mention a few Neolithic stone blades, two bronze pendants and an iron fibula (brooch).

132. Oradea, jud. Bihor

Punct: Salca – Ghețarie

Autorizația pentru cercetare arheologică preventivă nr. 100/2014

Cod sit: 26573.05, 26573.13

Cod LMI BH-I-s-B-00944

Colectiv: Sorin Bulzan, Muzeul Țării Crișurilor, Oradea.

Cercetările preventive efectuate în perimetrul Lidl Romania SCS situat în Oradea str. Nufărului, nr. Cad. 186001, jud. Bihor au constat în casele Cas. A (5 x 3,5 m), Cas. B (3,20 x 2,5 m), C (3 x 5,3), D (2 x 5,30 m), E (7 x 2,60 m), F (7,60 x 7 m). Ele au fost precedate de cercetări arheologice de diagnostic (S. 1-4).

Epoca neolitică. Așezarea aparținând culturii Oradea Salca - Herpaly sau Herpaly.

Complexele arheologice descoperite au relevat existența unei părți dintr-o așezare din neoliticul dezvoltat, aceeași care în literatura științifică românească a dat numele unui grup cultural cunoscut sub numele Salca-Herpaly. În acest sector al așezării situat imediat pe marginea primei terase a Crișului s-a constatat frecvența unor complexe adâncite cu forme rotunde sau ovale. Un complex de această formă (C.9) a tăiat alte două de dimensiuni mai mari și marginile drepte care nu au putut fi surprinse în întregime (C. 3 și C. 17). Cel mai vechi dintre acestea pare locuința adâncită C. 3, urmată de C.17, un complex de locuire semiadâncit, care avea podina susținută de un strat de pietriș peste care s-a aplicat, un strat de lut și încă o fază de refacere în aceeași manieră. Astfel se pot decela trei mari etape ale locuirii din neoliticul dezvoltat aparținând culturii Salca-Herpaly mai cunoscută

sub numele de cultura sau grupul Herpaly. Prima se caracterizează prin existența unor locuințe adâncite având în inventar și ceramică incrustată cu alb de tip Szakalhat (complexul C.3), a doua, faza "clasică" de locuire când apar locuințe ridicate pe stâlpi mari din lemn și cuptoare amenajate în interior (reprezentată de complexul C. 17 din 2014). A treia fază a fost surprinsă în suprafața cercetată într-o formă specifică prin complexele rotunde sau ușor ovale. În suprafețele săpate până acum în așezare ele au apărut doar aici, spre marginea terasei. Aceste etape corespund stratigrafiei sitului Oradea-Salca "Ghețarie" precizată cu prilejul cercetărilor din anii 1996-1998²⁷³.

Epoca eneolitică. Așezarea aparținând culturii Tisapolgar.

Complexele descoperite în anul 2014 se caracterizează prin diversitate, cea mai mare identificată până acum la Oradea-Salca "Ghețarie". Alături de locuințele de suprafață cu platformă din piatră de râu de talie mijlocie, probabil rectangulare, cunoscute în acest sit apare pentru prima dată și o baterie de cuptoare menajere de sine statătoare (C.12-14) și un complex semiadâncit (C.6). Pentru primul complex se remarcă consistența resturilor sale descoperite în săpătură, alături de platforma din piatră existând, pe aceasta din urmă și în afara suprafeței, bucăți consistente de lut ars de la podina din lut și de la pereții prăbușiți ai locuinței. Din complexul adâncit s-a conturat o singură latură cu un colț rotunjit, restul fiind tăiat de gropile conductelor de temoficare din anii 60 și de lucrările de excavare a buzei terasei efectuate cu acest prilej. În complex, alături de ceramica specifică a fost descoperită și o mârgea tubulară din aramă confecționată din tablă îndoită.

Epoca medievală timpurie. Așezarea din secolele VIII-IX.

Acestei epoci îi aparțin complexele C. 7, C.12, C. 19 și C. 23. C. 12 reprezintă un cuptor de tip pietrar descoperit înspre profilul vestic din caseta F. Bolta cuptorului era prăbușită peste vatra realizată din lipitură de lut. Între vatră și boltă se afla un strat de cenușă în care s-au găsit fragmente ceramice lucrate la roată care îi asigură datarea. Restul complexelor descoperite sunt gropi de provizii în formă de clopot. Ele au fost umplute cu pământ negru lutos foarte tasat și greu de săpat²⁷⁴.

Descrierea complexelor:

Complexul C. 1 umplut cu pământ cu multă cenușă a fost de formă aproape rotundă sau ușor ovală cu diametrul maxim de 3 m și cel minim de 2,72 m, adânc de 1,30. Mai multe dăre de cărbune și cenușă l-au străbătut pe orizontală, semn al unor umpleri succesive. În inventarul său bogat în ceramică și mult os trebuie remarcate fragmente de corn de *Cervus Elaphus* cu urme de prelucrare, unelte de os și ceramică. Ca piesă specială se remarcă și un fragment de idol din lut de formă tronconică cu mijlocul perforat și incizii laterale.

C. 2 a fost un complex de formă ovală surprins pe latura de sud a casei, probabil semiadâncit 0,60 cm și umplut, ca și precedentul, cu pământ amestecat cu multă cenușă. Spre fund existau pietre de râu de dimensiuni medii spre mari, împreună cu fragmente de chirpic de la pereți sau vetre fără ca vreo instalație de foc să poată fi surprinsă *in situ*.

²⁷³ S. A. Luca, C. Ilieș, S. Bulzan, *Noi cercetări arheologice la Oradea-Salca*, în *Studia Universitatis „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Theologia Graeco-Catholica Varadiensis*, XLV, Cluj-Napoca, 2000, 1, p. 109-163.

²⁷⁴ Pentru alte descoperiri din această așezare, vezi, S. Bulzan, D. Băcuieț Crișan, *O locuință medievală timpurie descoperită la Oradea-Salca "Ghețarie"*, în *Crisia XXIX*, 1999, p. 33- 43.

C.3 s-a dovedit a fi o locuință adâncită. Marginile adâncite în trepte coborau până la adâncimea de 1,50 m. Surprins parțial, atât pe lungime, cât și pe lățime, complexul a fost tăiat de G. 8 și intra în profilul de vest al casei A. Pe fund a fost identificată o urmă de chirpic de formă pătrată aplicată direct pe lutul galben. Potrivit stratigrafiei și materialului (existența fragmentelor ceramice încrustate cu alb de tip Sakalhat) acest complex aparține primei locuiri neolitice din așezare.

C.4 s-a conturat în Cas. A ca o aglomerare de chirpic de la un perete căzut, imediat sub stratul modern. Sub aceasta exista un strat consistent de cenușă de la acoperișul căzut. Complexul era tăiat de o groapă de pom și de una de provizii medievală timpurie, C. 19. Sub chirpic și cenușă s-a conturat o groapă tot cu material Salca-Herpaly, C.10.

C.5 a fost descoperit parțial tot în Cas. A (colțul de SE). Este o groapă umplută cu pământ brun-cenușiu. Se adâncește 50 cm. O latură a fost de 62, a doua de 45 cm.

C. 6 a fost surprins în casele C, D. Este un complex adâncit 0,80 m. cu pereții albiați umplut cu pământ negru cu chirpic. Conține material Tisapolgar. Sub el, în caseta D, în colțul de NE a apărut o parte a unui complex rotunjit umplut cu pământ cenușiu-maroniu cu cenușă și material arheologic Salca-Herpaly având pe fund un corn de cerb.

C. 7 este o groapă de provizii în formă de clopot umplută cu pământ negru, și lentile de lut cu ceramică. Conținea ceramică medievală timpurie cu scoici în pastă. A fost surprins în caseta C la 0,80 m față de nivelul actual de călcare. Adâncimea gropii este de 1,80 m, diametrul maxim de 2,24 m. și cel al fundului, ușor neregulat, de 1,80 m.

C. 8 este un complex neolitic sănțuit umplut cu lut, cenușă, chirpic și piatră de râu. În profilul de vest al casei C se observa cum a fost umplut în lentile, de cenușă sau de lut. În caseta C a fost surprins de la est la vest. Este posibil să fi reprezentat un complex de suprafață cu orientarea est-vest. Cum în restul suprafețelor nu se încheie este greu de apreciat la ce anume folosea. Lățimea maximă surprinsă este 1,70-1,74 și se adâncește 60 cm.

C. 9, o groapă rotund-ovală adâncă de 2,20 cu diametrul de 2,30 m coboară drept sau ușor albiat. Era umplută cu cenușă închisă la culoare, pietre de râu, os, ceramică și chirpic. Potrivit profilului din S. 2, aceasta taie C. 3, dar și C. 17 fiind, astfel, un reper stratigrafic important pentru fazele neolitice de la Oradea Salca „Ghețarie”, reprezentând o etapă mai târzie decât complexele adâncite precum C.3 sau C.17.

C.10 din Cas. A este o groapă rotundă (diametru 1,60 m) umplută cu cenușă, depusă în lentile. Fundul este albiat și neregulat, dar marginile sunt în formă de butoi.

C.11 a fost surprins parțial în Cas. F cu o adâncime între 72 și 52 de cm și formă ovală. Este umplut cu cenușă și lentile de lut. Complexul a furnizat ceramică pictată, ceea ce îi asigură datarea în neolitic. În profil, complexul are formă de clopot cu un strat de cenușă pe fund. Fundul este neregulat. Marginea spre răsărit este destul de dreaptă, fiind suprapusă de un cuptor, C. 14, eneolitic.

C.12 este un cuptor de tip „pietrar”, formă ovală și o vatră cu crustă așezată direct pe lutul galben (diametrul 62 cm.). Pereții cuptorului sunt groși, de 18 cm. Ei sunt construiți din piatră de râu, multă gresie roz, o bucată de la o râșniță, calcar și chirpic de la un posibil cuptor mai vechi. Tot din pereți au fost recuperate bucăți de

la un țest, precum și material ceramic. Bolta cuptorului a căzut pe crustă.

C.13 este un „cuptor de pâine” având scopuri menajere. În cea mai mare parte intră în profilul de vest. În interior măsura 72 cm, înălțimea păstrată a boltei era de 30 cm, iar crusta vetrei de 4-5 cm. Din cuptor provine puțin material ceramic, probabil Tisapolgar. În față se afla o gură de alimentare cu deschiderea de 28-30 cm. O groapă de cenușă, puțin adâncită, se afla în fața gurii cuptorului. În ea a apărut un ciob poros preistoric. Groapa era ovală și măsura 84 de cm. în lungime și 56 cm. în lățime.

C.14 este tot un cuptor eneolitic. Ceramica descoperită în dărâmtura de pe crustă este arsă la roșu. Dimensiunile în interior sunt de 90 x 1,12 m. Bolta cuptorului s-a păstrat pe o înălțime de 10 cm. Cuptorul suprapunea complexul C. 11, dar gura de aprovizionare se afla deja pe lutul galben.

C.15 a fost descoperit tot în caseta F, fiind tot un cuptor, dar cu vatra mult distrusă, având diametrul de 1 metru.

Cele trei cuptoare descrise până acum se plasează în jurul unei gropi ovale, puțin adânci ca un fel de pată de cenușă rezultată în urma adunării cărbunelui și cenușii din cuptoare. Era lata de 1,40 și lungă de 3 metri.

C.16, apărut tot în caseta F, reprezintă un strat de nivelare sub platforma de piatră umplut cu pământ ocru cu chirpic, cărbune și ceramică.

C.17 a fost descoperit în caseta E. Este un complex semi-adâncit umplut cu un pământ cu multă cenușă și chirpic, având două faze de podele din piatră de râu. Prima este construită dintr-o piatră mai mărunță, dar cu grosimea între 12-30 cm. Urmează un strat de lut cu cenușă peste care a fost așezată o nouă podea cu pietre de râu mai mari și bucăți de chirpic. Peste aceasta s-a executat o nouă lătuială, iar deasupra acesteia s-a acumulat un nou strat de cenușă. Complexul a fost tăiat de o groapă rotundă, C. 9, precum și de o altă groapă, C.18. Pe fund, o groapă de formă alungită se termina într-o groapă de par rotundă, adâncă de aproximativ 90 cm, cu diametrul de 60 cm (C.21). Se pare pe a doua podea a fost amenajat un cuptor boltit tăiat de C.18. Astfel lungimea păstrată a cuptorului până la gura de alimentare măsura 54 cm. Grosimea boltei, 12 cm, iar crusta avea o grosime de 4 cm. Înălțimea între crustă și boltă era de 33 cm. În fața lui cuptorul avea o groapă de cenușă de aproximativ 80 cm. diametru și adâncimea de 56 cm. Suprafața cu podea din pietriș s-a păstrat pe o lungime de 3,80 metri și pe o lățime de 2, 20 metri.

C.18 este o groapă rotundă și umplută cu pământ negru. Adâncă de 2, 20 metri, diametrul depășește 1,90 m. În profil forma gropii este cilindrică. Acesta taie C. 17 și cuptorul acestuia. Fundul gropii era drept.

C.19 (Cas. F) este o groapă cu marginile în formă de clopot umplută cu un pământ negru lutos amestecat cu chirpic și lentile de lut. Complexul se adâncește până la 2,40 și are un diametru de 1,76 m. Acest complex îl taie pe C. 11. Complexul este unul medieval timpuriu, cum ar arăta un singur fragment ceramic decorat cu linii vălurite.

Complexul C. 20 reprezintă o locuință de suprafață cu platformă de piatră de râu surprinsă înspre profilul de nord al Cas. F. Platforma are o grosime de 20 cm, fiind parțial distrusă. Este tăiată de C. 22, o groapă rotundă cu pământ negru și lentile de lut. Lungimea platformei de la est la vest este de 4,96 – 5 metri. Acesta este mărginit de o groapă de par și de un perete din chirpici prăbușit. Platforma din piatră a fost dreaptă cu toate că

terasa avea aici o înclinație semnificativă, astfel că C. 16 trebuie interpretat ca un strat de nivelare al pantei.

C.22 este o groapă rotundă umplută cu pământ negru și lentile de lut. Are marginile albiate și fundul denivelat. Se adâncește între 70 și 90 de centimetri.

C. 23 s-a conturat în caseta F, spre profilul de sud ca o pată rotundă de pământ negru și dăre de lut. Ca inventar se remarcă o piesă din fier și un singur fragment medieval timpuriu decorat cu linii vălurite. Diametrul măsoară 1,96 la conturare și 1,80 m spre fundul în trepte spre vest. Adâncimea maximă a fost de 2,40 m.

133. Pârteștii de Sus, com. Cacica, jud. Suceava

Punct: Tonog

Autorizația de cercetare preventivă nr. 208/2014

Cod sit: 147535.01

Colectiv: Bogdan Petru Niculică – responsabil, Monica Dejan, Ștefan Dejan (Muzeul Bucovinei, Suceava)

În zilele de 2 și 3 august 2014, cetățeanul Paul Croitoru din Cacica (com. Cacica, jud. Suceava), a descoperit un tezaur de 300 de monede dacice, la care se adaugă mai multe fragmente monetare, datând din secolele III-II î.Hr. Autorul descoperirii a utilizat detectorul de metale și a practicat o săpătură manuală, de formă aproximativ circulară, cu diametrul de cca. 3 m, cu adâncimi variabile, mergând uneori chiar până la 0,60 m. Domnia sa a predat piesele identificate pe teren Direcției Pentru Cultură și Patrimoniu Național Suceava, ulterior, acestea intrând în patrimoniul Muzeului Bucovinei Suceava. Conform declarațiilor descoperitorului și a observațiilor arheologilor suceveni, care s-au deplasat în teren, punctul în care a avut loc descoperirea monetară se află în cuprinsul satului Pârteștii de Sus, pe tarlaua „Tonog”, de pe Dealul Cojocului (coordonate GPS: 47°39'40,02" N; 25°53'27,5" E), într-o zonă în care nu era semnalată prezența vreunui sit arheologic.

Cercetările preventive au fost întreprinse în perioada 1-3 septembrie 2015, în baza autorizației de cercetare preventivă nr. 208 din 16.08.2014, eliberată de Ministerul Culturii și au avut drept scop recuperarea eventuală a altor piese monetare, stabilirea stratigrafiei și evaluarea situației arheologice. Foarte importantă era reconstituirea, dacă aceasta mai era posibilă, a condițiilor de descoperire inițiale, întrucât în cazul oricărui gen de tezaur / depozit, indiferent de epoca istorică de care se leagă, aceste date pot clarifica anumite aspecte ce țin de caracterul depozitului respectiv (ex. votiv, caracter funerar). Din păcate, locul descoperirii se afla chiar în mijlocul unui drum de țară de pe platoul Dealului Cojocului, aici fiind efectuată și „săpătura” celui care a descoperit tezaurul monetar.

Au fost trasate trei secțiuni (SI-SIII) și trei casete (C1-C3), toate orientate E-V, atât de-a lungul drumului de țară, cât și pe traseul acestuia. Astfel, SI: 16 m x 1 m, a avut menirea de a surprinde stratigrafia zonei în care a avut loc descoperirea, această secțiune fiind trasată adiacent drumului, la sud de acesta. SII: 6 x 1 m, a fost ulterior deschisă paralel cu SI, chiar în drumul de țară, la 2,80 m nord de acesta. Intervalul de 2,80 m rezervat între aceste două secțiuni reprezintă porțiunea de drum afectată de săpăturile d-lui Croitoru, care au condus la descoperirea celor 300 de monede, cu ajutorul detectorului de metale și a decopertării drumului. În aceste două secțiuni, la adâncimi variate, de la -0,05

m la -0,55 m, au fost descoperite numeroase monede (cca. 100), concentrate preponderent între metrii 8-13,70 în SI și metrii 0-4,20 în SII. Spațiul dintre cele două secțiuni a fost cercetat prin intermediul C1: 2,80 x 3 m și C3: 6 x 2,80 m, aceasta din urmă suprapunând spațiul afectat de săpătura efectuată la momentul descoperirii tezaurului. C2: 2 x 1,50 m a fost trasată cu scopul de a controla porțiunea de teren aflată la vest de marginea SII. O ultimă secțiune, SIII: 2 x 1 m a vizat verificarea porțiunii situate la est de C3. Deși autorul descoperirii a prelevat de la fața locului 300 de monede, prin urmare un număr consistent, în timpul cercetărilor ulterioare au mai fost identificate alte 150 de monede întregi și fragmentare. Din punct de vedere arheologic-stratigrafic, nu a existat posibilitatea reconstituirii condițiilor inițiale de descoperire. Mai mult decât atât, zona drumului de țară a fost puternic afectată în toamna anului 2013, când au avut loc importante nivelări și îmbunătățiri ale drumului de pe Dealul Cojocului. Stratigrafia zonei neafectate de aceste lucrări este simplă (așa cum reiese din SI și SII), nefiind observat nici un strat (nivel) arheologic: sol vegetal (0-0,15 / 0,20 m); sol brun-cenușiu de pădure (0,20-0,60 / 0,70 m); solul viu, sterilul arheologic (de la 0,60 / 0,70 m). Probabil, la momentul depunerii în pământ a tezaurului monetar, în antichitate, piesele au fost așezate în acest sol de pădure, scopul acestei acțiuni (poate legat de o practică votivă?) nemaiputând fi, din păcate, reconstituit în prezent. O mențiune specială trebuie făcută aici: în timpul cercetărilor arheologice nu au fost identificate materiale arheologice ceramice sau osteologice, singurele artefacte fiind piesele monetare.

Tezaurul monetar este format dintr-un număr de 485 de monede și fragmente monetare. Monedele din componența tezaurului sunt imitații după tetradrahmele macedoneene, fiind emise în intervalul secolelor III-II î. Hr. Tipul monetar predominant este Huși-Vovriești, binecunoscut în descoperiri din zona Moldovei, la care se adaugă și tipuri monetare atribuite tradițional monetăriei dacice. Deși nu se cunoșteau descoperiri de această factură în zona de nord a Moldovei, tezaurul de la Pârteștii de Sus se înscrie în cadrul larg al orizontului de tezaur cu tetradrahme macedoneene emise de către Filip II și Alexandru cel Mare și imitațiile lor, acesta întinzându-se din zona central și est europeană, până în Balcani. Având în vedere contextul descoperirii prezentat mai sus, nu putem avansa nici o ipoteză despre mărimea inițială a tezaurului și cât s-a recuperat din el. Totuși, cantitatea mare de metal prețios recuperată, peste 5 kg de argint, poate fi considerată una deosebit de importantă pentru o comunitate (care rămâne să fie descoperită în viitor), acumularea realizându-se într-o perioadă lungă de timp.

Abstract:

In august 2014, after a metal detecting action, a coin hoard was discovered near Pârteștii de Sus (Suceava county). Subsequently, the place of discovery was researched by the archaeologists from The History Museum of Bucovina-Suceava. Despite research, the coins were the only find, any other archaeological materials were missing. The coin hoard comprises 485 imitations of Macedonian tetradrachms issued between the 3rd and the 2nd centuries BC. Because of the lack of discoveries from that epoch in the Suceava county, we can not assume the owner of this treasure or the hiding context of it.

134. Peceneaga, com. Peceneaga, jud. Tulcea*Autorizația de diagnostic arheologic nr. 64/2014*

Colectiv: Mihaela Iacob, Dorel Paraschiv, Marian Mocanu, Diana Stan, Valentin Panait (ICEM Tulcea)

În perioada martie – mai 2014 au fost realizate cercetări de suprafață pe raza comunei Peceneaga, pentru *Studiul istoric* al acestei unități administrativ-teritoriale, ce urmează să fie inclus în *Planul de urbanism general*. Au fost identificate 24 de situri, majoritatea acestora nefiind incluse în *L.M.I.* Siturile au fost incluse într-o *Hartă arheologică*; pentru marcarea acestora s-au luat cca. 2350 coordonate *Stereo 70* (cca. 650 pentru siturile propriu-zise și cca. 1700 pentru zonele de protecție).

La cca. 2 km S de localitate, pe un promontoriu stâncos de pe malul Brațului Măcin, în punctul „Piscul Sărat” sau „Colțanii Mari” se găsește un *quadriburgium* de epocă romană târzie, înregistrat pentru prima dată de P. Polonic, la sfârșitul sec. XIX. Din acesta se păstrează latura opusă fluviului (cu o lungime de 36-37 m, respectiv cca. 44 m cu tot cu turnuri) și, parțial, cele perpendiculare pe acesta. Din zona situată la N și la E de *quadriburgium*, de pe o suprafață de cca. 9,6 ha, a fost recoltată o mare cantitate de ceramică, încadrată în mai multe perioade istorice: eneolitic (cultura Gumelnița), prima și cea de-a doua epocă a fierului, epoca romană timpurie și cea medio-bizantină²⁷⁵. Este dificil de delimitat fiecare sit în parte, deoarece zona a fost afectată de cultura viței-de-vie în perioada comunistă.

La cca. 700 m S de sat, în dreapta șoselei Peceneaga – Ostrov, se găsește „Movila Cazacului”, ce prezintă bornă geodezică. Aceasta face parte dintr-un șir de patru tumuli (ceilalți trei fiind situați în stânga șoselei) orientați aproximativ E – V; distanța dintre movile e de cca. 600 – 700 m. În jurul „Movilei Cazacului” se găsește o așezare getică de perioadă elenistică, cu o suprafață de peste 10 ha.

Între „Piscul Sărat” și „Movila Cazacului”, în punctul „La Ziduri” P. Polonic menționa că aici s-au descoperit „ziduri vechi și șapte ulcioare cu cenușă”. Alte urne funerare au fost descoperite cu prilejul lucrărilor agricole în anii '50-'60 ai secolului trecut, însă acestea n-au fost recuperate.

Aceiași P. Polonic menționa, la 4 km N de Ostrov, în punctul „Valea Hogii” (sau „Cetatea Băltina”), o fortificație romană cu două faze. Din schița topografică rezultă că avem de-a face în prima fază cu un *burgus*, iar apoi cu o fortificație de tip *quadruburgium*. În ceea ce privește aceasta din urmă, sunt desenate latura de est (măsurând 90 m), de nord (în lungime cea cca. 70 m) și, parțial, cea de sud. La N și la E de prima fortificație indicată de Polonic, dar în perimetrul celei de-a doua, au fost descoperite țigle de epocă romană, la care se adaugă mai multe blocuri fasonate din calcar, acestea din urmă aduse de la distanță, căci roca în discuție nu se găsește în zonă. Aceste materiale ne fac să nu negăm existența celei de-a doua fortificații menționate de acesta, pe plan fiind indicat și un fragment din incintă; în plus, din mărturiile unor localnici, reiese că, în urmă cu câteva decenii, a fost demontat un tronson de zid (cel de E). În prezent, fortificația poate fi cu greu imaginată în teren. Surprinzătoare este lipsa oricăror materiale arheologice de epocă romană în zonă, cu excepția celor de construcție.

²⁷⁵ Vezi și D. Paraschiv, M. Iacob, *Archaeological land survey of Peceneaga and Ostrov areas (Tulcea county) – Dobroudja*, Strabon 1,1, 2003, 25-26. Piesețe eneolitice sunt semnalate pentru prima dată.

În ceea ce privește prima fortificație indicată de Polonic, am considerat, și ne menținem și în prezent acest punct de vedere, că această structură este de fapt un *tell* gumelnițean (în anii 2001-2002, în urma unei afectări a sitului am observat mai multe niveluri suprapuse)²⁷⁶, deși ulterior C. Bem a afirmat că e vorba de o așezare simplă, „suprapusă și distrusă pe aproape întreaga sa suprafață de un fort roman (din secolele II-III)”²⁷⁷.

De la N, E și S de așezarea eneolitică, de pe o suprafață de peste 1 ha au fost recuperate mai multe fragmente ceramice aparținând culturii Babadag.

De la 6,5 km nord de Ostrov, până la cca. 4,5 km de această localitate, în dreapta șoselei ce vine de la Peceneaga, pe întreaga terasă (incluzând și suprafața *tell*-ului), se găsește o mare cantitate de ceramică de perioadă elenistică, concentrată în special spre malul Dunării. Suprafața acestei așezări (care se situează în NV comunei Ostrov și în SV comunei Peceneaga) e de cca. 30 ha²⁷⁸. Ceramica recoltată este, aproape în exclusivitate, de factură greacă – amfore de Thassos, Chios, Sinope, Heracleea Pontică, Rhodos, tip Murighiol etc; materialele autohtone sunt foarte rare. La acestea se adaugă două frecătoare din piatră. În stânga aceleiași șosele, în dreptul așezării, se găsesc mai mulți tumuli, greu observabili în prezent; probabil avem de-a face cu necropola acestora.

Între punctele „Cetatea Băltina” și „Piscul Sărat”, pe terasele ce domină Dunărea, au fost identificate materiale din mai multe perioade istorice:

- la cca. 1,5 km N de limita așezării din punctul „Băltina”, la S de stația de epurare, pe o suprafață de aproape 1,4 ha – fragmente ceramice elenistice (în exclusivitate de la amfore) și medio-bizantine;

- pe următorul promontoriu, la N de stația de epurare, pe cca. 1,7 ha – fragmente de vase-borcan medio-bizantine;

- la cca. 500 m NV de ultimul punct – descoperire izolată – un fragment de picior de amforă de Thassos (sec. IV-III) și o buză de la o altă piesă, de asemenea elenistică;

- la cca. 500 m V de punctul anterior și la 1 km E de punctul „Piscul Sărat”, într-o zonă puternic afectată datorită terasărilor pentru cultura viței de vie, pe aproape 1,8 ha – fragmente de amfore elenistice și de vase-borcan medio-bizantine;

- la E de valea ce delimitează situl „Piscul Sărat”, pe o suprafață de 1,45 ha – un fragment ceramic din prima epocă a fierului, câteva elenistice și mai multe piese de de epocă romană timpurie (un fragment de la o amforă Dressel 24, unul de la una heracleeană Pseudo-Cos și patru de ulcioare amforoidale datate în sec. II-III p. C) și medio-bizantină (vase-borcan și o căldare „pecenegă”).

La cca. 0,5-1 km E de localitate și la V de Dealul Nisip, de o parte și de alta a drumului Peceneaga – Traianu se găsesc mai

²⁷⁶ *Ibidem*, p. 27; D. Paraschiv, C. Micu, *Un nouveau tell de la culture de Gumelnița en Dobroudja*, SAA 9, p. 119-128. Punctul se găsește chiar în dreptul bornei kilometrice ce indică 5 km până la Ostrov; în publicațiile anterioare am afirmat că acesta e situat la 4 km de localitatea amintită.

²⁷⁷ C. Bem, *Le corpus des stations Gumelnița entre Danube et Mer Noire (avec un regard sur Boian-Spanțov et Cernavoda I)*, în L. Carozza, C. Bem, C. Micu (eds.), *Société et environnement dans la zone du Bas Danube durant le 5ème millénaire avant notre ère*, Iași 2011, p. 47-48, fig. 29.

²⁷⁸ Într-o primă publicație am considerat că avem de-a face cu două așezări – una situată la 6,5-6,2 km de Ostrov, și una în zona *tell*-ului (D. Paraschiv, M. Iacob *op. cit.*, 27; vezi și Irimia 2007, 156).

multe movile movile; acestea se observau pe hărțile militare (scara 1 : 25000) realizate în anul 1962. Movele erau orientate pe direcția N – S, pornind de la un promontoriu ce ajungea până la zona inundabilă Dunării. În prezent, acestea nu se mai observă în teren; movelele din dreapta drumului au fost distruse cu prilejul construirii sediului CAP, iar cele din stânga acestuia, de o plantație de viță-de-vie. De pe o suprafață de peste 5 ha, situată în stânga drumului menționat au fost recuperate numeroase fragmente de amfore elenistice (sec. IV-III a. Chr.) și de vase autohtone. Artefactele erau concentrate în mai multe puncte – probabil fostele movile. La descoperirile elenistice se adaugă un fragment de la o oală-borcan de perioadă medio-bizantină.

La cca. 4,5 km E de localitate (la limita administrativă dintre comunele Peceneaga și Cerna), în dreapta șoselei Peceneaga – Traianu, la cca. 1,2 km de aceasta, se găsește o movilă funerară („Movila Breazului”); aceasta are bornă geodezică. La baza movelei a fost decoperită o statuie-menhir, alături de mai multe pietre de mari dimensiuni. Piesa are o înălțime de 1,75 metri și este în bună stare de conservare; avem de face cu un personaj masculin, cu capul și gâtul bine profilate, ce are schițate toate detaliile anatomice, precum și o armă. Probabil că statuia a fost descoperită în centrul tumulului și a fost transportată la baza acestuia împreună cu pietrele amintite, cu prilejul amplasării bornei.

La V de „Movila Breazului”, la cca. 500 m de cealaltă parte a șoselei (pe teritoriul comunei Cerna), se găsește un alt tumul, afectat la bază de lucrările agricole.

La limita de SE a teritoriului administrativ al comunei Peceneaga, la granița cu comunele Dorobanțu și Ostrov, în punctul „La Ceardace” pe un promontoriu, a fost identificată o așezare din prima epocă a fierului, suprapusă de una getică de perioadă elenistică: suprafața sitului e de aproape 1 ha. Materialele hallstattiene constau în mai multe fragmente de vase de mari dimensiuni și unul de la o ceașcă cu toarta supraînălțată. În ceea ce privește perioada elenistică, aceasta e reprezentată prin fragmente ceramice autohtone și amfore. La acestea se adaugă unele descoperiri izolate: o unealtă din piatră (frecător sau topor-ciocan) ce se datează, probabil, în epoca bronzului, un fragment atipic de la un ulcior de epocă romană sau romano-bizantină și unul de la o amforă LR 1. Din spusele localnicilor, la est de promontoriu, în locul pe unde curgea un izvor (numit „Cișmeaua Babel”, colmatat în prezent), a fost descoperit, în urmă cu câteva decenii, un apeduct din tubuli ceramici; cu siguranță, acesta este de epocă romană.

135. Peștera Calului, loc. Merești, Cheile Vârgheșului, Jud. Harghita

Punct: Peștera Calului

Autorizație de cercetare preventivă nr. 158/2014

Cod RAN 85065.08

Tipul de sit: 115/11

Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgoviște), George Murătoareanu (UV Târgoviște), Alexandru Radu (DC Dâmbovița), Daniel Vereș (ISER Cluj Napoca), Dan Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Loredana Niță (UV Târgoviște), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Valentin Dumitrașcu (IAB), Horia Ghiță, Doru Bogdan Stroe, Valentin Negoii, Bogdan Niță, Dorin Rus, Bogdan Vidroiu, Heraclea Măcriș, Alexandru

Barbu, Radu Florian Șerban, Silvan Oprea (studenți UV Târgoviște), Iulian Hotinceanu

Data de început și data de sfârșit a campaniei: iulie 2014

Peștera Calului este amplasat în versantul drept al Cheilor Vârgheșului, la 60 de metri în amonte de peștera Mare și la 6 m. deasupra talvegului (fig. 1). Depozitul sedimentar al peșterii a fost cercetat de Fr. Prodek (1911) și de un colectiv coordonat de L. Roșu (1969), dar nu dispunem de un plan al amplasării secțiunilor efectuate în planul peșterii. În anul 1957 Tr. Orghidan și M. Dumitrescu au efectuat un studiu interdisciplinar asupra spațiului cavernei și au recuperat din sala principală faună pleistocenă, ceramică neolitică și recentă. Materialul litic, descoperit în cursul cercetării arheologice din anul 1969, în proximitatea unei vetre amenajate și în asociație cu faună pleistocenă, nu a fost prezentat detaliat, dar L. Roșu atribuie aceste piese aurignacianului. Al. Păunescu (2001) a analizat aceste piese și consideră că aparțin musterianului și aurignacianului.

În momentul actual depozitul peșterii este afectat și de o serie de sondaje efectuate în scopul recuperării de faună.

Obiectivul nostru pentru anul 2014 a fost de a amplasa o secțiune în portalul peșterii (fig. 2), în proximitatea secțiunii efectuată de L. Roșu în 1969, încă observabilă în planul peșterii (fig. 3, a, b). Cercetarea a avut în vedere reevaluarea componenței culturale a etapelor ocupaționale, prin dezvelirea *in situ* a materialului arheologic de factură preistorică, precum și colectarea de probe necesare cercărilor interdisciplinare. Săpătura arheologică s-a efectuat în pase mecanice de dimensiuni variabile, iar date obținute au introduse în baza informatică a proiectului de cercetare prin raportarea la trei coordonate (x, y, z). Cercetarea arheologică a fost acompaniată de reevaluarea topografică a depozitului sedimentar al peșterii din spațiul portalului, prin utilizarea stației totale (fi. 4). Au identificate și marcate în planul peșterii secțiunile din cercetările anterioare, dar și gropile datorate acțiunilor de braconaj.

Din materialul passim au fost recuperate fragmente ceramice preistorice indeterminabile. Săpătura a atins la adâncimea de 1,45 m. patul peșterii fără a se identifica materiale de factură paleolitică. Acest fapt se poate explica prin faptul că portalul peșterii nu a oferit condiții optime de locuire datorită reactivării cu periodicitate a unui aport sedimentar datorat Vârgheșului. Această ipoteză este susținută de succesiunea din profilul stratigrafic, unde lentile de nisip sunt intercalate de depuneri de pietriș aflat la un grad ridicat de rulare (fig. 5), fapt ce indică un regim de sedimentare torrențial. În acest stadiu al cercetărilor acceptăm posibilitatea ca materialul paleolitic menționat de cercetarea anterioară să provină din galeria principală a peșterii, din spațiul neinundabil al acesteia, unde în campania viitoare vom plasa o nouă secțiune.

Abstract:

Calului Cave is situated on the right versant of Vârgheșului notches at 60 meters up Mare Cave (Peștera Mare) and 6 meters up the thalweg. Our objective for 2014 has been of putting a section at the entrance of the cave. The archaeological research has been accompanied by the topographical reevaluation of the sedimentary deposit of the cave from the entrance space, through the use of the total station.

There have been identified the divisions from the previous researches but also the holes caused by poaching. Indeterminable

prehistorical ceramic fragments from the passim material have been recovered. The digging reached the depth of 1.45m in the ground of the cave without being able to identify the materials belonging to the Paleolithic. This aspect can be explained through the fact that the entrance of the cave did not offer proper conditions of habitation due to periodical reactivation of a sedimentary deposit created due to the existence of Vârghișului versant. This hypothesis is sustained by the stratigraphic profile where sand lens are intercalated with ballast deposit, finding themselves in a high state of rolling.

At this stage of the research we accept the possibility that the paleolithic material mentioned in the previous research comes from the main gallery of the cave, from the space which cannot be flooded, where we will place a new section in the next campaign

Bibliografie:

Jungbert, B., 1979, Repertoriul localităților cu descoperiri paleolitice din Transvania (II), în Acta MN, XVI, Cluj-Napoca, p. 408.

Orghidan, Tr., Dumitrescu, M., 1963, Complexul carstic din Cheile Vârghișului, în Lucrările Institutului de speologie „Emil Racoviță”, tom I-II, 1962-1963, Editura Academiei, p. 99-102.

Păunescu, Al. Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan, Editura Agir, București, 2001, p. 398-399.

136. Vârghiș, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita

Punct: Peștera Ursului

Autorizație de cercetare preventivă nr. 207/2014
cod RAN 85065.08

Tipul de sit: 115/11

Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgoviște), George Murătoreanu (UV Târgoviște), Alexandru Radu (DC Dâmbovița), Daniel Vereș (ISER Cluj Napoca), Dan Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Loredana Niță (UV Târgoviște), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Valentin Dumitrașcu (IAB), Horia Ghiță, Doru Bogdan Stroe, Dorin Rus (studenți UV Târgoviște)

Perioada campaniei: septembrie 2014

Peștera Ursului este situată în versantul drept al Cheilor Vârghișului, la 107 m. deasupra talvegului, la baza unui perete de stâncă înalt de 6-7 m (fig. 1). Peștera prezintă trei deschideri, două orientate E-NE și a treia spre nord (fig. 2). Deschiderea principală este blocată din cauza unor prăbușiri de stâncă și bolovani, dar accesul este permis prin deschiderea din imediata apropiere a acesteia. Peștera este dezvoltată pe orizontală și prezintă o sală principală lungă de 30 m și largă de 20 m, precum și alte două secundare de mai mici dimensiuni. Situl a fost cercetat de J. Gabor, H. Kessler și M. Mottl, cea care a efectuat o săpătură de 2x10 m., până la adâncimea de 2 m. În anul 1957 Tr. Orghidan și M. Dumitrescu au efectuat un studiu interdisciplinar asupra spațiului cavernei și au recuperat din profilul săpăturii efectuate de M. Mottl faună pleistocenă. În momentul actual depozitul peșterii este afectat și de o serie de sondaje efectuate în scopul recuperării de faună. Materialele arheologice recuperate în cursul etapelor de cercetare anterioare au fost atribuite aurignacianului, dar nu au fost prezentate detaliat.

Obiectivul nostru pentru anul 2014 a fost de a amplasa o secțiune în sectorul A al peșterii (fig. 2), zonă afectată parțial de cercetările anterioare (fig. 3), unde, cel puțin la nivel teoretic, poate fi surprinsă o concentrare de material arheologic preistoric, iar nivelele ocupaționale pot fi surprinse nederanjate. Din păcate, datorită localizării cu greutate a sitului, precum și a timpului limitat de cercetarea arheologică din Abri 122, nu am reușit decât o curățare parțială a unui profil stratigrafic rezultat în urmă a săpăturii lui M. Mottl. Din proximitatea săpăturii a fost recuperată ceramică preistorică, iar din sondajele efectuate de speologi sau arheologi amatori faună pleistocenă. În profilul stratigrafic a fost surprinsă o lentilă macroscopică de cenușă vulcanică datorată erupției unui vulcan din lanțul carpatic (fig. 4, 5, 6), Masivul Ciomadu, foarte probabil una dintre erupțiile masive din MIS 3, în jur de 40-45 ka (analize cronologice pe depozitele proximale sunt în curs de realizare). Cercetarea viitoare va stabili relația dintre acest marker cronologic, respectiv modificările de mediu locale datorate acestui eveniment, și locuirea paleolitică identificată de cercetarea anterioară.

Abstract:

The research proposed for 2014 in Ursului cave has been limited due to the demanding localization of the site and to the time limited by the archaeological research from Abri 122. There has been carried out only a partial cleaning of the stratigraphic profile, during the M. Mottl digging. From the proximity of the digging has been recovered prehistoric ceramic and Pleistocene fauna from the sampling realized by amateur speologists or archaeologists. A macroscopic lens of volcanic ash has been discovered in the stratigraphic profile due to the eruption of a Carpathian chain, Ciomadu massif, most probable one of the massive eruptions from MIS 3, around 40-45 ka (chronological analysis on the proximal deposits which are to be created). The next research will establish the relationship between this chronological marker, namely the local environmental changes caused by this event, and the Paleolithic habitation identified through the previous research

Bibliografie:

Jungbert, B., 1979, Repertoriul localităților cu descoperiri paleolitice din Transvania (II), în Acta MN, XVI, Cluj-Napoca, p. 408.

Mottl, M., 1950, Ösemlös- ösrégészeti vizsgálatok Északerdély barlangjaiban, A Magyar Királyi (Állami) Földtani Intézet Évi Jelentése, 1943, II, p. 469-470.

Orghidan, Tr., Dumitrescu, M., 1963, Complexul carstic din Cheile Vârghișului, în Lucrările Institutului de speologie „Emil Racoviță”, tom I-II, 1962-1963, Editura Academiei, p. 122-124.

Păunescu, Al. Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan, Editura Agir, București, 2001, p. 398.

137. Piatra-Neamț, jud. Neamț

Punct: Curtea Domnească

Autorizație de cercetare arheologică preventivă nr. 254/2014
Cod RAN: 120735.07

Tip sit: 113

Încadrare cronologică: 43

Colectiv: Gheorghe Dumitroaia – responsabil; Adrian Corneliu Bătrina-Milencovici; Ciprian-Dorin Nicola, George-Dan Hânceanu, Vasile Diaconu, Ceașu Silviu (CMJ Neamț)

Cercetările arheologice s-au desfășurat pe fondul lucrărilor prevăzute prin proiectul *Restaurare și consolidare vestigii arheologice descoperite în zona istorică și culturală Curtea Domnească-Muzeul Curții Domnești II*, proiect ce a fost avansat ca urmare a descoperirii în cursul anului 2011 a ruinelor unei pivnițe pentru a cărei perioadă de funcționare a fost avansat ca interval cronologic sfârșitul veacului al XV-lea – mijlocul secolului al XVII-lea²⁷⁹.

Însă, pe parcursul desfășurării lucrărilor de restaurare, au fost depistate unele indicii ce argumentau reluarea cercetării arheologice. Ținând cont de elementele care indicau cel puțin două faze de construcție, în special prezența unor fragmente de piatră ce puteau să ateste existența unui zid median, interiorul Pivniței II (desfășurat pe cca. 101 m²) a fost împărțit în două suprafețe, după cum urmează:

1) Suprafața A (49 m²) – cu un perimetru delimitat de zidul median și laturile de vest, sud și est a Pivniței II;

2) Suprafața B (52 m²) – cu un perimetru delimitat de zidul median și laturile de nord, vest est a Pivniței II.

Metoda aleasă pentru investigațiile arheologice a fost adaptată în funcție de natura vestigiilor cercetate, dar și de unele limitări de ordin obiectiv, în special evacuarea pământului excavat. Astfel, au fost realizate casete și secțiuni de control, după care, în funcție de rezultatele obținute, s-a trecut la dezvoltarea unor suprafețe mai mari, de regulă sub forma unor extensii ale casetelor sau secțiunilor. Pe parcursul cercetării au fost efectuate 13 casete și 12 secțiuni, care împreună cu extensiile au însumat cca. 65 m². Menționăm că în cazul tuturor secțiunilor și casetelor s-a mers cu cercetarea până sub nivelul fundațiilor interceptate și că nu s-au obținut secvențe stratigrafice satisfăcătoare, confirmându-se temerea că ultimul nivel de depunere arheologică interceptat în anul 2011, și care coincide cu momentul ridicării Pivniței II, este totodată și cel final.

Pe parcursul cercetării arheologice au fost interceptate traseele a două construcții anterioare celei aflate în proces de restaurare. Așadar, situl cunoaște o evoluție ce se desfășoară de-a lungul a trei faze, în ordine cronologică fiind vorba de construcțiile C1A, C1B și C2.

Construcția **C1A** a fost surprinsă în jumătatea sudică a C2, în suprafața A, fiind interceptate doar fundațiile de pe latura de nord și de vest. De la bun început precizăm faptul că axul central al pivniței C1A este ușor pieziș față de axul pivniței C2, astfel încât, spre colțul de sud-vest, s-a constatat o decalare a celor două fundații cu 0,25-0,30 m. Observații mai temeinice s-au putut face doar în cazul fundației de nord, care a fost dezvelită pe o lungime de 5,90 m, restul fiind suprapusă de zidăria C2. Lățimea acestui tronson de zidărie variază între 1,00-1,10 m, observația aceasta fiind valabilă și pentru zidăria vestică, dezvelită pe o lungime de 7,85 m. Zidăria păstrată pe cele două laturi se adâncește în medie cu 0,45 m față de zidăria C2 (-1,30/-1,75m²⁸⁰ față de Cota 0²⁸¹).

Fundația este una îngrijită, zidăria păstrând trei rânduri de piatră legată cu mortar din abundență, cu puține goluri umplute cu piatră sfărâmată. Mortarul utilizat este unul spre cenușiu, cu numeroase pungi de var în compoziție

Din păcate, nu au fost surprinse elemente care să ne permită abordarea sistemului de boltire al pivniței din faza I, dacă acesta într-adevăr a existat. De asemenea, nu se pot face aprecieri ferme cu privire la gârliciul pivniței. Însă o serie de observații ar putea oferi suportul pentru localizarea gârliciului în colțul de nord-est al pivniței. În primul rând, avem în vedere un ușor decroș păstrat pe latura nordică a zidăriei din prima fază ce ar putea constitui urmele amenajării unei căi de acces. Din nefericire, acest decroș nu a putut fi urmărit și pe latura estică întru-cât fundația dezvelită de noi pe această latură corespunde fazei a III-a. În al doilea rând, axul central al gârliciului din faza a III-a este perpendicular cu axul central al C1A și nu cu al C2, așa cum ar fi fost de așteptat. Acest lucru este dublat și de faptul că latura sudică a gârliciului C2 este pe același traiect cu zidăria nordică a C1A. Or, aceste observații pot conduce la ipoteza conform căreia, în momentul amenajării căii de acces a construcției C2, meșterii s-au folosit de zidăria deja existentă, adoptând traseul descris de latura nordică a gârliciului C1A cu mici ajustări.

Cât privește celelalte două laturi, cea sudică și estică, acestea se pare că au fost integrate în fundațiile C2, din moment ce zidăria interceptată în 2014 este de o calitate diferită față de cea atribuită primei faze și nici nu descrie un traiect simetric cu restul elementelor din faza I.

În lipsa unei stratigrafii concludente cauzate de perturbarea sau amputarea nivelurilor anterioare ridicării construcției C2, datarea s-a făcut în principal pe baza analizei materialului descoperit în ultimul strat de depunere arheologică înregistrat (-1,20/-1,25 m) și care se caracterizează printr-un amestec ceramic ce se întinde începând cu prima jumătate a secolului al XV-lea și până spre sfârșitul secolului al XVII-lea. Specific acestui nivel de depunere îi este ponderea mare de material ceramic din prima jumătate a secolului al XV-lea. Aflat într-o stare foarte fragmentară dar reintegribil, pătat de mortar, acesta este întâlnit doar pe suprafața ce corespunde construcției C1A.

Construcția **C1B** a fost interceptată în suprafața B, în continuarea C1A, fiind dezvoltată pe aceeași axă ca și pivnița din prima fază. Pivnița C1B este pusă în evidență prin descoperirea fundației vestice și a unui decroș pe latura estică. Fundația vestică, cercetată pe o lungime de 8,60 se prezintă sub forma unei zidării îngrijite, ridicată din piatră legată cu mortar din abundență. În raport cu zidăria corespunzătoare fazei a III-a, aceasta se adâncește în medie cu cca. 0,40 m (-1,30/-1,70). Amintim faptul că din cei 8,60 m, 0,40 m intră sub fundația de nord a C2, traseul zidăriei putând fi cercetat datorită prezenței unui gol de zidărie păstrat din ultima fază de construcție. De asemenea, fundația vestică a C1B pare a se mai continua cu cca. 0,35 m, dar în situația de față, din motive obiective (injecțiile efectuate în zidărie au cimentat zona), nu s-a putut valorifica pe deplin observația noastră. Pe alocuri au fost identificate atât cărămizi întregi, cât și fragmente, cu precizarea că, în primul caz utilizarea acestora poate fi pusă în legătură cu o încercare de egalizare a zidăriei în momentul ridicării C2, ele fiind întâlnite exclusiv în partea superioară a fundației C1A.

că, în raport cu această cotă, pragul exterior al gârliciului C2 se află la +1,23 m.

²⁷⁹ Gh. Dumitroaia, A. Bătrina, *et alii*, CCAR. Campania 2011, 2012, p. 245.

²⁸⁰ Prima măsurătoare corespunde limitei inferioare a C2, în timp ce a doua indică limita inferioară a C1A.

²⁸¹ Toate adâncimile sunt raportate la cota 0, care coincide cu limita superioară a pragului interior al gârliciului C2 dezvelit *in situ*. Menționăm

Pe latura de est, singurul element de zidărie atribuit în mod cert fazei a II-a constă în prezența unui decroș ce are legătură cu practicarea unui gârlici pentru accesul în pivnița C1B. Lung de 2,40 m, acesta se adâncește față de zidăria C2 cu 0,50 m (-1,25/-1,75m). La amenajarea acestuia, în partea superioară, pentru egalizarea zidăriei, meșterii s-au folosit de un pat de cărămizi, opt la număr, care urma să primească, în mod firesc, o lespede de piatră de talie mare cu rol de prag.

Mortarul folosit este mult mai omogen decât în cazul C1A, având în compoziție o cantitate mai mare de var, de unde și culoarea mai gălbuie. De asemenea, în compoziția sa s-au observat atât pigmenți, cât și fragmente de cărămidă de cca. 1 cm. Acestei faze îi corespunde tipul I de cărămidă cu dimensiunile de 7 X 29,5 X 14,5 cm²⁸², tip ce este întâlnit atât în cazul gârliciului atribuit C1A cât și, sub formă de material recuperat, în zidăria C2, în special în cazul fundațiilor pilăștrilor (sub formă fragmentară) și a consolelor.

Ca și în cazul construcției C1A, nu au fost depistate elemente care să permită avansarea unor observații cu privire la sistemul de boltire.

Din păcate, și în acest caz stratigrafia obținută nu permite o abordare satisfăcătoare a problemei cronologice a acestei faze, din motivul expus mai sus. Pe baza analizei materialului ceramic, descoperit în aceleași condiții ca și în cazul suprafeței A, dar fără a se mai constata prezența ceramicii din prima jumătate a secolului al XV-lea, considerăm că această fază trebuie pusă în legătură cu ridicarea ansamblului medieval de epocă ștefaniană. De asemenea, opinăm că spre sfârșitul secolului al XV-lea cele două construcții C1A și C1B au funcționat concomitent.

Construcția **C2** este reprezentată de pivnița descoperită în 2011 (Pivnița II). În cursul cercetării din 2014 au fost dezvelite fundațiile acesteia, atât în suprafața A, cât și în suprafața B. Astfel, în suprafața A au fost interceptate fundațiile de est și sud, în timp ce, în suprafața B, elemente de zidărie aparținând C2 au fost depistate, fie pe latura estică, fie pe latura nordică.

Zidăria C2 se coboară până la un nivel ce variază în funcție de geologia solului sau de elementele de zidărie anterioare acestei faze. Astfel, dacă în cazul gârliciului C2 sau a fundației de nord, zidăria este una mai superficială, ajungându-se până -1,15 m, respectiv -1,30 m, în cazul fundațiilor de est și sud, acestea se dovedesc a fi mult mai adânci, limita inferioară fiind pe la -1,80/-1,85 m.

Fundațiile pilăștrilor P3 și P4 din suprafața A se remarcă prin masivitatea lor, acestea fiind de formă paralelipedică (1,25/1,30 X 1,15/1,05 X 0,60), cu muchiile ușor rotunjite. Zidăria este una îngrijită, piatra fiind așezată în asize, patru la număr, legate cu mortar din abundență. De asemenea, rândul superior de piatră a fost realizat din lespezi de gresie cu o formă cât mai regulată și mai plană, avându-se în vedere egalizarea suprafeței ce urma să primească pilăștrii. De remarcat este faptul că, inițial, fundația pilăștrului 3 a fost amplasată pe o poziție care nu permitea închiderea arcadelor, atât cea din dreapta cât și cea din stânga. Ulterior, această eroare a fost corectată printr-o extindere a fundației cu încă 0,50 m spre sud (dar cu o grosime de cca. 0,30 m și nu de 0,60 m) și prin introducerea unui rând de cărămidă, de o parte și de alta, la îmbinarea segmentelor arcadelor.

În schimb, de o cu totul altă factură se prezintă fundațiile P1 și P2, din suprafața B, care au fost tratate într-un mod mai superficial, atât calitativ, cât și cantitativ. În cazul de față, lespezile de piatră, împreună cu fragmente de cărămidă de tipul I amestecate cu spărtură de piatră, au fost aruncate direct în șanțul de fundație. Încercări de uniformizare a fundației prin lespezi de gresie, așa cum s-a constatat în cazul P3 și P4, au putut fi sesizate parțial doar în cazul fundației P2. Grosimea maximă a acestor fundații este de 0,40 m. De asemenea, la extremitatea nordică a P2 a fost interceptat un șanț, cu capetele rotunjite și care se desfășura pe toată lățimea fundației. Tăiat de fundația actuală a P2, totuși, acesta se află într-un raport de contemporaneitate cu ultima fază de construcție, existența lui putând fi explicată prin eroarea de poziționare a pilăștrilor P2 și P3.

O altă observație are în vedere latura nordică a C2, în dreptul consolei de sprijin a arcadei, unde, pentru a-i da mai multă consistență, fundația a fost supradimensionată, meșterii perforând stratul de balast pe o lungime de cca. 1,15 m și adâncindu-se cu cca. 0,25 m (-1,30/-1,55 m).

Și aici mortarul folosit este unul cenușiu, dar mult mai omogen decât în cazul C1A, fără puni de var în compoziție, ci numai cu granule. În privința tehnicii, așa cum aminteam, fundațiile sunt de o factură mai modestă, piatra fiind aruncată direct în șanțul de fundație, în straturi neregulate, cu numeroase goluri de zidărie. De altfel, în golurile de zidărie s-au descoperit numeroase fragmente de ceramică antrenată specifică secolelor XV-XVI. Acestei faze îi corespunde al doilea tip de cărămidă, mai deschis la culoare, de o consistență ușor diferită și cu dimensiuni ceva mai mici decât tipul I, de 5,5 X 28 X 13,5 cm. Tipul II de cărămidă poate fi sesizat cu ușurință în cazul nașterii bolților, fiind utilizat mai rar în umplerea golurilor de zidărie sau în cazul consolelor de sprijin a arcadelor din zidul de nord și de sud.

Acestei faze îi sunt atribuite și gropile de pari de schelă (G1²⁸³, G2 și G3), în umplutura cărora s-au găsit material ceramic ce acoperă secolele XV-XVII sau fragmente de cărămidă corespunzătoare tipurilor menționate mai sus.

Apreciem că această construcție (C2) a fost ridicată în ultimele decenii ale secolului al XVII-lea.

Cu privire la conservarea, protejarea și punerea în valoare a noilor vestigii s-a propus beneficiarului, în speță Primăria Municipiului Piatra-Neamț: a) marcarea corespunzătoare a fundațiilor C1A, C1B și C2 prin materiale cât mai apropiate de cele originale și fără a se face priză directă cu acestea prin intermediul mortarului, ci printr-un pat de nisip; b) marcarea în elevația construcției C2 a elementelor atribuite C1A și C1B printr-o zidărie cu moloane ușor rostuite; c) renunțarea la suprafețele betonate și protejarea cât mai corectă a vestigiilor, astfel încât, într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat, în cazul în care se va considera oportună o nouă cercetare a sitului, acest lucru să se facă lesnicios.

138. Ploiești, jud. Prahova

Punct: Tumul Gara de Vest

Autorizație cercetare arheologică preventivă nr. 302

Cod RAN: 130543.43

²⁸² Cărămizi cu dimensiuni identice au fost descoperite și în cazul fundațiilor pilăștrilor Pivniței I, în anul 2011. Aici, pilăștrii au fost așezați pe două rânduri de cărămizi zidite.

²⁸³ Această groapă a fost cercetată și în anul 2011, dar insuficient.

Colectiv: Alin Frînculeasa (responsabil științific), Bianca Preda (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova), Daniel Garvăn (Muzeul Județean Buzău)

Introducere: la sfârșitul anului 2014, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova a derulat cercetări arheologice preventive pe raza localității Ploiești. Acestea au fost necesare deoarece Primăria Municipiului Ploiești derulează o investiție finanțată din fonduri structurale ale Uniunii Europene prin care se urmărește amenajarea Parcului Municipal Vest. Implementarea respectivei investiții urma să afecteze situl arheologic *Tumul Gara de Vest Ploiești*.

Amplasament, descriere sit: situl arheologic *Tumul Gara de Vest* se afla la aproximativ 50 m V-SV de peronul *Gării de Vest* din Ploiești, în imediata apropiere a drumului de acces către INSPET. Era o movilă de pământ ce avea înălțimea de aproximativ 0,90 m și diametrul de circa 40 m, suprapus în zona centrală, de la E la V, de o linie de tensiune medie.

Metodologie: au fost trasați doi martori stratigrafici principali, orientați E-V (martor I) și N-S (martor II), cu lungimi de 40 m și lățimea de 1 m, ce s-au intersectat în centrul movilei. Astfel au fost create 4 suprafețe, denumite în funcție de amplasamentul față de cei doi martori stratigrafici în ordinea sensului acelor de ceasornic, astfel: suprafața NE (1), suprafața SE (2), suprafața SV (3) și suprafața NV (4). Aceste suprafețe au fost cercetate succesiv și alternativ. Cu ajutorul unor martori stratigrafici groși de 1 m, orientați alternativ N-S sau E-V, la distanțe de aproximativ 6 m față de martorii principali, aceste patru suprafețe au fost împărțite în altele mai mici, obținându-se astfel 8 (opt) sectoare de cercetare. Săpăturile s-au derulat cu utilaje mecanizate, dar și cu muncitori zilieri utilizați pentru îndreptarea, curățarea și răzuirea martorilor stratigrafici, a suprafețelor decapate, dar și a mormintelor cercetate.

Stratigrafia: este una relativ simplă, fiind decelate următoarele straturi antropice (de construire a structurii funerare), dar și naturale:

I. strat vegetal, gros de 0,25 m, culoarea brună, consistență argilooasă;

II. lentilă negricioasă, argilooasă, ce suprapunea doar poalele movilei, groasă de 0,20-0,40 m;

III. manta movilă, groasă de maximum 0,70 m, cu diametrul de circa 25 m, culoarea gălbuie, argilooasă; aceasta suprapunea mormântul primar (M.2), fiind secționată de mormintele secundare (M.1 și M.3);

IV. strat antic natural, gros de maximum 0,30 m, culoarea brun deschis spre cenușiu (la uscare), consistență argilooasă;

V. depozit natural de nisip aluvionar., gros de aproximativ 0,60 m;

VI. depozit natural de pietriș.

Complex: au fost descoperite trei morminte, toate amplasate spre centrul movilei. În cele trei morminte au fost identificați șase indivizi (mormânt simplu, dublu și triplu), a căror stare de conservare este de la foarte precară (M.3), precară (M.1), relativ bună (M.2). Din cele trei morminte doar două aveau inventar, respectiv M.1 și M.2, format din două vase în cazul M.1 și un topor de piatră, la care s-au adăugat două mici piese din silex în M.2.

Mormântul 1/M.1 - mormânt secundar, descoperit în suprafața NV (4), spre centrul movilei. A fost surprins la adâncimea de -0,94 m, baza gropii era la maximum 1,10 m față de punctul

zero. Mormântul perfora mantaua și stratul antic argilos, umplutura nu a permis identificarea în plan a gropii decât în momentul descoperirii scheletelor umane. Groapa mormântului avea forma dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, avea dimensiuni de 1,35x0,93 m, orientată N-S. În mormânt se aflau două schelete:

- Individ A - se afla depus chirchit lateral pe partea stângă, brațele îndoite aduse spre mandibulă, picioarele îndoite; era orientat N-S.

- Individ B - se afla depus chirchit lateral pe partea dreaptă, brațele îndoite aduse spre mandibulă, picioarele îndoite; era orientat N-S.

Mormântul a avut ca inventar două vase, respectiv o cană cu toartă suprainălțată, așezată în interiorul unui castron tronconic cu gura foarte evazată. Castronul era prevăzut cu patru mici proeminente alungite, dispuse simetric pe corpul vasului. Vasele au fost depuse la picioarele individului A, adică în colțul de SV al gropii mormântului. Starea de conservare a oaselor umane este una precară, vasele sunt foarte bine păstrate.

Mormânt 2/M.2 - este mormântul primar; a fost descoperit în suprafața NV (4), intra în ambele profile stratigrafice, era suprapus direct de M.1. A fost surprins la adâncimi de -1,15 m-1,20 m, baza gropii se afla la -1,27-1,30 m față de punctul zero. Mormântul perfora stratul antic argilos și depozitul aluvionar de nisip (circa 0,20 m), umplutura argilooasă nu a permis identificarea în plan a gropii decât în momentul descoperirii scheletelor umane. Groapa mormântului ce avea forma dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, avea dimensiuni de 2,40x1,30x1,05 m (partea de S era mai largă). Era orientată N-S și avea adâncimea de aproximativ 0,50 m. A fost acoperită cu un capac de lemn, câteva urme ale acestuia se aflau conservate spre nordul complexului, în zona neafectată de groapa M.1. În mormânt se aflau trei schelete:

- Individ A - se afla depus chirchit lateral pe partea stângă, brațele și picioarele îndoite, era orientat N-S, așezat de-a lungul gropii spre V. Nu a avut inventar.

- Individ B - se afla depus chirchit lateral pe partea dreaptă, brațele îndoite, picioarele doar ușor îndoite, era orientat N-S, așezat de-a lungul gropii spre E. Nu a avut inventar.

- Individ C - se afla depus în zona de S a gropii, așezat de-a latul acesteia; era depus chirchit pe partea dreaptă, brațele îndoite aduse spre față. Mormântul a avut inventar format dintr-un topor din piatră șlefuită, cu gaură de înmănușare, ceafa circulară, ce era depus în zona frontală; alte două piese din silex (fragmente) de culoare gălbuie au fost descoperite în zona aceluiași individ, respectiv pe bazin și cutia toracală. În zona de N a gropii a fost descoperit și un os de mamifer.

Mormânt 3/M.3 - mormânt secundar, descoperit în zona în care s-au intersectat cei doi martori stratigrafici principali. Scheletul s-a conservat foarte prost, era orientat V-E (avea craniul dispus la vest), picioarele îndoite căzute pe partea stângă, brațele păreau dispuse pe lângă corp. A fost descoperit la adâncimi de -0,75 m - 0,77 m, față de punctul zero. Nu a avut inventar.

Concluzii primare: având în vedere ritualul de înmormântare, dar și inventarul descoperit în acest obiectiv arheologic, toate mormintele datează conform diferitelor cronologii încă disputate, din eneoliticul târziu/perioada de tranziție la epoca bronzului/începutul epocii bronzului, putând fi decelate cronologic două etape de înmormântare, respectiv M.1 și M.2 ce aparțin perioadei de sfârșit a mileniului IV î.Hr., poate început de mileniu III î.Hr., iar M.3, ar putea aparține primei jumătăți a mileniului III î.Hr., respectiv culturii Jamnaja. Remarcăm căna descoperită în M.1 ce are analogii cu un vas descoperit în anul 2013 în M.5B provenind dintr-un tumul cercetat în localitatea Aricești-Rahtivani (jud.

Prahova). Datarea cu radiocarbon a respectivului mormânt se situează în ultima treime a mileniului IV î.Hr. (A. Frînculeasa *et alii* 2014). Descoperirile din acest tumul vin să completeze o serie de cercetări derulate în alte 12 astfel de obiective situate în zona metropolitană Ploiești (Ploiești-Triaj, Ariceștii-Rahtivani, Păulești, Blejoi, Strejnicu) (A. Frînculeasa *et alii* 2013).

Bibliografie:

Frînculeasa Alin, Preda Bianca, Nica Tiberiu, Soficar Andrei-Dorian (2014) Un nou tumul preistoric cercetat la Ariceștii-Rahtivani (jud. Prahova), *Studii de Preistorie*, 11, p. 189-227.

Frînculeasa Alin, Preda Bianca, Negrea Octav, Soficar Andrei-Dorian (2013) Bronze Age tumular graves recently investigated in Northern Wallachia, *Dacia N.S.*, LVII, p. 23-63.

139. com. Răchitoasa, Jud. Bacău

Mănăstirea Răchitoasa

Autorizația pentru supraveghere arheologică nr. 346/2014

Cod LMI: BC-II-A-00892

Responsabil de șantier arheologic: dr. Ion Mareș, Muzeul Bucovinei, Suceava

Scurt istoric

Mănăstirea Răchitoasa este un important monument de cult, fiind amplasată pe valea Zeletinului, în satul Răchitoasa, comuna Răchitoasa, județul Bacău.

În afara incintei Mănăstirii Răchitoasa, care are biserica cu hramul *Uspenia, Adormirea Maicii Domnului*, se află o cruce așezată pe locul mesei altarului primei biserici de lemn de stejar, cu hramul *Cuvioasa Paraschiva*, ctitorită la 1677 de către marele clucer Enache²⁸⁴, tatăl lui Ilie Enache Țifescu, cel care a ridicat biserica mănăstirii. Biserica de lemn a fost demontată și mutată în satul de la poalele mănăstirii, unde se află în prezent, fiind reparată între 1968-1969.

Biserica de zid *Adormirea Maicii Domnului* a fost construită la 1697 de Ilie Enache Țifescu (poreclit Frige Vacă, fost mare spătar, fost mare stolnic), împreună cu soția sa Teofana, în timpul domniei Moldovei, Antioh Constantin Cantemir (1695-1700, 1705-1707), fratele domnului cărturar Dimitrie Cantemir (1693, 1710-1711). După moartea lui Enache Țifescu, zidul de incintă și un rând de chilii au fost ctitorite la 1704, în conformitate cu testamentul ctitorului, de Teofana. Mănăstirea a fost înzestrată de Ilie Țifescu cu odoare și obiecte de cult, proprietăți, mori, vii și țigani. Conform testamentului ctitorului, toate bunurile sale au rămas, după moartea timpurie a sigurului său fiu Gavril, Mănăstirii Răchitoasa. La 1729, mănăstirea, cu toată averea ei, a fost închinată de către nepoții ctitorului, episcopii Teodor Palade vistiernic și Iordache Cantacuzino vel spătar, metoh Mănăstirii Vatoped, de la Sfântul Munte Athos. La 1738, biserica a fost dărâmată de cutremurul din

31 mai, care a ținut un sfert de oră. A rămas sub ascultarea celei de la Vatoped până la 1863, când averile mănăstirești au fost secularizate în timpul lui Alexandru Ioan Cuza. Ultimul egumen grec al mănăstirii a luat piesele de argint și alte odoare valoroase, însă a fost oprit la Dunăre și bunurile de patrimoniu au fost înapoiate mănăstirii. Episcopul Melchisedec a notat la 1885, că biserica a fost înnoită și pictată de călugărul Daniil și un alt egumen, în secolul al XIX-lea, care au fost pictați în nartică, în calitate de ctitori²⁸⁵. Pe la 1885, mănăstirea a fost transformată în penitenciar „pentru oamenii fără căpătai și vicioși”, construcțiile fiind reparate prin grija prefectului fostului județ Tecuci, Tache Anastasiu²⁸⁶. În timpul cutremurului din 1940, o parte a zidului de incintă, turnul de nord-est și clopotnița s-au prăbușit, iar biserica a fost grav avariata. O mare parte din arhiva Mănăstirii Răchitoasa se află la Mănăstirea Vatoped din Grecia. Mănăstirea a avut și un fond valoros de carte de cult.

Obiectivele supravegherii arheologice

În contextul aplicării proiectului „Restaurarea Ansamblului Mănăstirii Răchitoasa” în vederea introducerii în circuitul turistic, am efectuat, în calitate de arheolog expert, supravegherea arheologică, în conformitate cu autorizația pentru supraveghere arheologică, nr. 346 din 2014, emisă de Ministerul Culturii, Direcția Generală Juridică și Patrimoniu Cultural, având în vedere următoarele obiective:

Fundația zidului de incintă, a turnului de nord-est și a turnului clopotniță

- punerea în evidență a fundației zidului de pe latura de est și a turnului de nord-est în zona în care era amplasat zidul de incintă și clopotnița, prăbușite la cutremurul din 1940;

- pe latura de est, la Pavilionul 1, se afla o centură de beton, care trebuia desfăcută pentru a fi cercetată și dezvelită fundația zidului de incintă și a clopotniței.

- degajarea elementelor de obturare: moloz, pământ de umplutură, pietre și cărămizi sparte aflate în pivnița mică de la La Pavilionul 5;

- în Biserica *Adormirea Maicii Domnului* era necesară desfacerea pietrelor tombale, patru bucăți, care au fost ridicate și montate pe un soclu de cărămizi moderne, trebuind a fi curățate și așezate în locurile inițiale.

- în interiorul bisericii a fost semnalată prezența ciupercii *merulius*. În interiorul construcției de cărămidă, pe care au fost montate pietrele tombale, se vedeau scânduri atacate de ciupercă, de aceea a fost necesară demontarea cărămizilor moderne și curățirea locului de lemnul infestat de *merulius*.

Rezultatele supravegherii arheologice

Pentru cercetarea arheologică și punerea în evidență a fundației zidului de incintă de pe latura de est și a turnului de nord-est, a fost trasată secțiunea I (S. I), cu lungimea de 40 metri, lățimea de 2 m, adâncimea maximă fiind de 3,60 metri (măsurători de la cota zero stabilită de constructor). În această secțiune, fundația a fost dezvelită pe o lungime 39,8 m, adâncimea ei fiind cuprinsă între 2,30-2,60 m.

În urma săpăturilor arheologice a fost dezvelită și curățată fundația zidului de incintă de pe latura de est și nord, a clopotniței de la latura de est și a turnului de nord-est. Zidul de fundație are grosimea de un metru, fiind construit din piatră legată cu mortar de

²⁸⁴ Enache (Cunupi), fiul lui Eremia Cîrștian și al fiicei lui D. Gheuca, căsătorit cu Safta, fiica lui Stamate Hiotul, mare postelnic; și cu Anița, fiica lui Dumitrașco Nacu mare paharnic; nepotul lui Bejan Gheuca. Spătar II 1666 aug. 20 – 1667 feb. 5; spătar 1667 iul. 6 – nov. 7; paharnic II 1668 iul. 11 – 1670 iun. 1; mare clucer 1672 nov. 10 – 1673 mart. 4; clucer 1679 febr. 28. În mormântul la Mănăstirea Răchitoasa. Copii: Ilie mare spătar, botezat de Iliș Alexandru voievod și Postolache, mort fără urmași” (Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*. Sec. XIV-XVII, Editura enciclopedică, București, 1971, p. 399).

²⁸⁵Melchisedec Episcopul Romanului, *Notițe istorice și arheologice adunate de pe la 48 de mănăstiri și Biserici antice din Moldova*, Tipografia cărților bisericești, București, 1885, p. 305.

²⁸⁶*Ibidem*, p. 307.

var hidraulic, fiind ridicat după săparea șanțului de fundare în solul galben.

Pentru dezvelirea fundației turnului de nord-est și a zidului de pe latura de nord a fost deschisă secțiunea II, cu lungimea de 30 m, lățimea de 2 m; fundația zidului de incintă fiind surprinsă pe o lungime de 29,10, lățimea de 1 m, baza fiind de la -1m la -3, 60 m (cota 0 stabilită de constructor).

În secțiuni nu au ieșit materiale arheologice, terenul fiind alcătuit din umplutură de cărămizi sparte, pietre dislocate și lentile de sol amestecate. Stratul de depuneri este ulterior prăbușirii zidului după cutremurul din 1940, terenul fiind nivelat pentru accesul în mănăstire.

Pietrele tombale din biserică au fost desfăcute din construcția improvizată pe mormântul ctitorului, sub directă supraveghere a restauratorului expert. Cele patru pietre de mormânt au fost așezate provizoriu în biserică, pe o structură de lemn, urmând a fi montate la locul lor.

Mormântul ctitorului conținea oase umane adunate de la mormintele din biserică. Acestea au preluate de preotul mănăstirii pentru a fi reînchinate. Nu au fost găsite piese de inventar.

Pivnița mică de la Pavilionul 5 a fost curățată manual de elementele de umplutură, pământ amestecat cu cărămizi sparte, pietre. Nu au fost descoperite materiale arheologice.

Pivnița mare de la Pavilionul 3 a fost curățată de unele depuneri din interior. Nu au fost găsite materiale arheologice.

Fundația clopotniței

Clopotnița de piatră s-a prăbușit la cutremurul din 1940. În Secțiunea I au fost dezvelite fundațiile clopotniței amplasate aproximativ la mijlocul fostului zid de incintă de pe latura de est a mănăstirii, lipită de zidul pavilionului 1. Fundația are forma dreptunghiulară, cu laturile de nord și sud de 9 m și cele de est și vest de 8 m, zidul cu grosimea de 2 m, suprafața dezvelită a parterului fiind lată de 5, 80 m lățime. La nivelul de călcare au fost găsite, dislocate, dale de piatră provenite de la pardoseală.

Peste fundația de sud a clopotniței se află zidul pavilionului nr. 1, ridicat pe temelia clopotniței. Fundația are aceeași structură cu cea a zidului de incintă, fiind ridicată din pietre mari, plate legate cu mortar.

Fundația turnului de nord-est și a zidului de nord

Turnul de nord-est, ca și celelalte turnuri de colț, are forma circulară, cu deschiderea ușii dinspre curtea interioară, pe suprafața conservată din elevație, de un metru, diametrul interior fiind de 6 metri, iar cel exterior de 8 metri. Grosimea (lățimea zidului) fundației lucrată din pietre și cărămizi este de 1,20 m.

Pivnița de la pavilionul 5

La Pavilionul 5 se află pivnița mică, din care au fost degajate manual elementele de obturare: moloș, pământ de umplutură, pietre și cărămizi sparte etc. Pivnița are o intrare boltită, oblică (tip gârlici), cu trepte, pardoseala fiind din lespezi.

În partea din față, la dreapta intrării de tip *gârlici* cu boltă arcuită, se află elevația unui zid din structura construcției (pe care au fost montate elementele de lemn ale clădirii de pe pivniță, acum dispărute). În acest zid au fost încastrate pietre refolosite, inclusiv un buiandrug.

Pivnița mare

Sub clădirea Pavilionului 3 se află pivnița mare, o construcție solidă de piatră, cu două camere boltite semicirculare. Pivnița este tipică pentru perioada secolului al XVIII-lea, fiind similară cu cele de la mănăstirile din acea perioadă. Intrarea în pivniță se face oblic, pe scări de piatră. Pivnița are două încăperi

boltite, clădite din piatră de carieră, legate cu mortar. Dublurile de fundal și boltile sunt din cărămidă și piatră legate cu mortar.

Mormintele din biserică

În interiorul bisericii, în pronaos, a fost desfăcut un mormânt, refăcut după anul 2000, de adult, lipit de fundația de nord, de la nivelul pardoselii de piatră a bisericii, până la -0,50 m. Lățimea mormântului la baza mică este de 0, 60 m, iar la mijloc de 0, 80 m. Deasupra mormântului, de la nivelul pardoselii, a fost ridicat din cărămizi arse un cavou trapezoidal, peste care a fost așezată lespezea funerară. Nu știm care dintre cele două lespezi tombale pentru adulți a fost inițial peste acest mormânt. Pietrele funerare fuseseră dislocate de la locul lor și ridicate la aproximativ un metru față de nivelul actual de călcare, fiind așezate câte două, cap la cap, formând o construcție improvizată, de tip *masă* pentru pomenire. Deasupra cărămizilor mormântului a fost zidită din cărămizi actuale și ciment o construcție tip *masă*. În interiorul mormântului se aflau scânduri atacate de ciuperca *merulius aureus*. A fost necesară intervenția de urgență pentru desfacerea construcției improvizate. În interiorul mormântului se aflau oase umane amestecate, ceea ce denotă că mormintele au fost deranjate anterior.

Pietrele de mormânt

După desfacerea din construcția improvizată, patru pietre tombale au fost așezate provizoriu în biserică, pe o structură de lemn, urmând a intra în procedeul de restaurare, curățire.

Pe parcursul efectuării lucrărilor de restaurare la Mănăstirea Răchitoasa, este necesară supravegherea arheologică pentru toate lucrările de săpături manuale sau mecanice.

140. Cornești, județul Timiș

Punct: Iarcuri

Autorizații de cercetare preventivă nr. 99/2014

Cod RAN 158047.01

Colectiv: Alexandru Szentmiklosi (responsabil științific), Dr. Rüdiger Krause, Anthony Harding, Bernhard S. Heeb, Andrei Bălărie, Andrei Georgescu, Cristine Harnischfeger, Iulian Leonti, Andrei Talagiu, Bernd Bachmeier,.

Localitatea Cornești, com. Orțișoara, jud. Timiș este cunoscută pentru descoperirile de epoca bronzului, făcute la „*Cornești*”²⁸⁷ și „*Iarcuri*”²⁸⁸ (Pl. I/1). Alături de săpăturile arheologice au fost efectuate și cercetări arheologice interdisciplinare (prospecțiuni magnetometrice, geologice, analize paleobotanice și periegeze sistematice).

Campania arheologică din anul 2014 s-a desfășurat în perioada august-noiembrie și a continuat cercetarea locuitorilor preistorici din arealul sitului arheologic Iarcuri, obiectivul principal al proiectului internațional de cercetare finanțat de Deutsche Forschungsgemeinschaft²⁸⁹. Obiectivul urmărit în anul 2014 a fost cel de cercetare a uneia dintre structurile de formă circulară

²⁸⁷ Radu 1972a, 271-283; Radu 1972b, 35-39; Soroceanu-Radu 1975, 33-40.

²⁸⁸ Medeleț 1993, 122-139 (cu bibliografia mai veche); Szentmiklosi *et alii* 2011, 819-838.

²⁸⁹ Instituțiile participante la acest proiect de cercetare sunt Muzeul Banatului Timișoara (România), Museum für Vor- und Frühgeschichte der Staatlichen Museen zu Berlin, Johann Wolfgang von Goethe Berlin, Institutul Goethe Universität Frankfurt am Main și University of Exeter.

relevante de prospecțiunile magnetometrice²⁹⁰ în Incinta I a fortificației de la Cornești.

Secțiunea T.IX/2014, a avut lungimea de 40 m și lățimea inițială de 6 m (ca urmare a surpării profilului vestic, secțiunea a fost lătită cu 0,20 m). Pentru a lămurii limitele sudice ale șanțului circular al Structurii 1, profilele secțiunii T.IX au fost prelungite cu câte două secțiuni de 4 m lungime și 2 m lățime (T.IXA și T.IXB). Orientarea N-S a secțiunii a avut ca obiectiv principal secționarea structurii circulare, în corelare cu șanțul surprins în planul magnetometric (Pl. II/1). Suprafața a fost cercetată în 4 planuri succesive. Primul strat, corespunzător lucrărilor agricole, a avut o grosime de aprox. 0,40 m – 0,45 m. În Planul 1 au fost vizibile urmele de la brăzdările de plug (probabil, urma unor scarificări mai vechi). Planurile 2 și 3 s-au aflat la adâncimea de -0,65, respectiv -0,85 m, ultimul plan (Planul 4) aflându-se la o adâncime de -1 m.

Structura 1 a fost localizată în partea de sud-est a Incintei I, în apropierea valului de pământ al fortificației de epoca bronzului (Pl. I/1). Spațiul circular delimitat de un șanț de apărare a avut un diametru de aprox. 30 m, în mijlocul ei fiind observate anomalii de formă rectangulară (Pl. I/2).

Șanțul care a delimitat Structura 1 a fost surprins încă din Planul 1, cele două segmente fiind documentate individual (A.U.004 și A.U.005). Segmentul de șanț A.U.004, surprins în partea de nord a secțiunii T.IX, s-a delimitat cu claritate, umplutura de culoare neagră fiind în contrast cu umplutura șanțului din partea sudică a structurii. Segmentul sudic al șanțului, dezvelit în secțiunea T.IX (segmentul A.U.005), a avut o umplutură a cărei limită exterioară a fost surprinsă cu claritate, abia în Planul 2 de cercetare. Această dificultate în delimitarea marginii exterioare a șanțului ar putea fi explicată și prin faptul că terenul pe care a fost amenajată Structura 1, se află într-o pantă ușoară, de la nord spre sud, Planul 1 forfecând în partea sudică a secțiunii T.IX baza stratului de arătură adâncă. Șanțul circular care a delimitat Structura 1 a avut, în partea nordică, o lățime de 8,20 m și o adâncime de 2,10 m de la nivelul actual de călcare. Segmentul sudic al șanțului a avut o lățime de aprox. 8 m și o adâncime de 1,50 m. În ambele părți, șanțul a fost cercetat în etape succesive, urmându-se lentile de umplere evidente.

În umplutura șanțului (A.U.004) au fost observate două niveluri succesive de fragmente ceramice (notate pe grupări), fapt care sugerează utilizarea șanțului ca loc de depunere a resturilor menajere. Umplutura segmentului nordic al șanțului Structurii 1 a fost tăiată de groapa mormântului A.U.085, în care, fragmentul de schelet, posibil uman, s-a conservat extrem de precar.

La extinderea către sud a profilelor secțiunii T.IX, s-au conturat complexe A.U.131 (T.IXB), cu diametrul de 1,10 m și adâncimea de 0,20 m de la nivelul de conturare, și A.U.130B (T.IXA), cu diametrul maxim de 2,86 m și adâncimea de 0,30 m de la nivelul de conturare. Groapa A.U.130B a fost surprinsă parțial, limita vestică a complexului fiind la 0,70 m de profilul estic. Din punct de vedere stratigrafic, A.U.130B suprapune complexul A.U.130A.

În Planul 2, în partea de nord a secțiunii T.IX, s-au conturat două complexe arheologice (A.U.87 și A.U.88). Groapa A.U.87, de formă, probabil, ovală, a fost surprinsă parțial, complexul arheologic suprapunând limita exterioară a șanțului A.U.004. Diametrul surprins în profilul estic al secțiunii a fost de 2,50 m.

Adâncimea gropii a fost de 0,85 m de la nivelul actual de conturare (Planul 2). La nord de segmentul de șanț A.U.004, s-a conturat o groapă de formă elipsoidală (A.U.088), cu diametrul de 3,10 m x 2,30 m și adâncimea de 0,40 m de la nivelul de conturare (Planul 2).

În partea de sud a secțiunii T.IX, umplutura șanțului (segmentul A.U. 005), a fost tăiată de groapa A.U.057, de formă aprox. circulară, cu diametrul de 1,50 m și adâncimea maximă de 0,47 m de la nivelul de conturare. La golirea umpluturii șanțului, au fost observate și alte intruziuni de natură antropică (A.U.078, A.U.130A), fapt care indică o activitate umană și după colmatarea șanțului Structurii 1. Groapa A.U.078, de formă circulară, a avut un diametru de 1,40 m și o adâncime de 0,80 m de la nivelul de conturare în șanț (Planul 2). Pe fundul complexului au fost descoperite fragmente ceramice.

Groapa A.U.130A, surprinsă doar parțial, în partea de est a secțiunii, a avut un diametru de 1,60 m, adâncimea fiind de 0,70 m (Pl. II/2). Pe fundul gropii au fost descoperite mai multe vase ceramice în stare fragmentară și numeroase așchii de oase, în stare de conservare extrem de proastă. Unele dintre aceste oase, păstrate în profilul estic al secțiunii, la nivelul vaselor fragmentare, grosimea pereților fiind de aprox. 3-4 mm..

Groapa A.U.130A, de formă ovală, a avut un diametru maxim de 2,86 m, adâncimea fiind de 0,70 m de la nivelul de conturare (Planul 2).

În interiorul structurii circulare s-au conturat gropile de implementare a unor stâlpi. Dispunerea unora dintre gropi în aliniamente sugerează prezența unei structuri de suprafață, probabil o locuință sau un saivan pentru animale.

Din punct de vedere al funcționalității, aliniamentele de gropi de stâlp sugerează prezența unei structuri de suprafață, probabil, o locuință sau un saivan. În sprijinul acestei ipoteze vine și șanțul circular care a fost, probabil, o sursă de lut iar și, în paralel, un mijloc de drenare a terenului. Unei etape mai târzii aparțin complexe A.U. 087, A.U.088 și A.U.130A. Unei etape finale de activitate antropică îi aparțin complexe A.U.57, A.U.78, A.U.085, A.U.130B. Prezența oaselor umane din A.U.085 și, posibil, A.U.130B, sugerează faptul, că, într-o etapă târzie, șanțul Structurii 1 a fost reutilizat în scopuri funerare.

Materialul arheologic este variat și a constat din fragmente ceramice, minereu de cupru (malachit) precum și dintr-un fragment de dăltiță de cupru. Fragmentele ceramice descoperite în umplutura șanțului circular și în complexe arheologice aparțin epocii cuprului, starea de conservare fiind una precară. Din punct de vedere al atribuirii culturale, materialul ceramic aparține fazei B2 a culturii Tiszapolgár, fază care se datează între 4326-4235 cal BC²⁹¹.

Chiar dacă materialul ceramic este unitar și marchează o secvență cronologică relativ clară, evidențele stratigrafice indică cel puțin trei etape cronologice distincte, de activitate umană.

Rezumat

Die archäologische Forschung von Cornești-Iarcuri ist Teil eines Internationalen Projekts gefördert durch die Deutschen Forschungsgemeinschaft (DFG). Die 2014 Compagnie hatte als Ziel die Erforschung einer kreisförmigen Struktur (Struktur 1), die in der Magnetischen Prospektion innerhalb des Ringes I der Bronzezeitlichen Festung identifiziert wurde.

²⁹⁰ Scanarea a fost efectuată de către Dr. Helmut Becker (Becker Archaeological Prospection, Germania).

²⁹¹ Diaconescu 2013, 48.

Im Innenraum, der vom Graben begrenzt ist, mit einer Breite von 8 m und 1,50 m tiefe (im Süden) und 2,10 m (im Norden), wurden Pfostengruben dokumentiert die auf eine mögliche Oberflächenstruktur hinweisen (vielleicht ein Haus oder ein Tier Zwinger).

Das archäologische Material ist variiert und bestand aus Keramik, Fragmentierte Ton Gewichte Fragmentierung, Kupfererz (Malachit) und ein Fragment von einer Kupfer Meißel. Die Keramik Fragmente in der Kreisgrabenfüllung und in den archäologischen Befunden gehören der Kupferzeit an, und sind der Kultur Tiszapolgár Phase B2 zu zuweisen (4326-4235 cal BC). Auch wenn die keramischen Funde einheitlich sind und eine deutliche relativ chronologische Sequenz markieren, stratigraphisch sind mindestens drei verschiedene zeitliche Phasen der menschlichen Tätigkeit zu bemerken.

Bibliografie

Diaconescu 2013 - Diaconescu D., *Considerații privind cronologia epocii timpurii a cuprului în estul Bazinului Carpatic (cultura Tiszapolgár). Regarding the Chronology of the Early Copper Age in the Eastern Carpathian basin (the Tiszapolgár Culture)*, în *AnB*, XXI, 2013, 35-60.

Medeleț 1993 - Medeleț Fl., *În legătură cu fortificația de pământ de la Cornești (comuna Orțișoara, județul Timiș) (Sur la fortification en terre de Cornești)*, în *AnB*, II, 1993, 115-146.

Radu 1972a - Radu O., *Contribuții la cunoașterea culturii Vatina-Săpăturile de la Cornești, jud. Timiș (Contribution à la connaissance de la culture Vatina)*, în *SCIV*, 23, 2, 1972, pp. 271-184.

Radu O., *Cultura "Vatina" în așezarea de epocă a bronzului de la Cornești județul Timiș (Die Vatina-Kultur der Bronzezeit aus der Niederlassung von Cornești Timiș)*, în *Tibiscus*, II, 1972, pp. 35-37.

Soroceanu-Radu 1975 - Soroceanu T., Radu O., *Șantierul arheologic Cornești (jud. Timiș). Săpăturile din 1973 și 1974 (Archäologische Ausgrabungen der Jahre 1973 und 1974 im Cornești, Kr. Timiș)*, în *Tibiscus*, IV, 1975, 33-40

Szentmiklosi et alii 2011 Szentmiklosi Al., Heeb B.S., Heeb J., Harding A., Krause R., Becker H., *Cornești-Iarcuri — a Bronze Age town in the Romanian Banat?*, în *Antiquity*, 85, 2011, pp. 819-838.

141. Sălcioara, com. Jurilovca, jud. Tulcea

Punct: Zimbru II

Autorizațiile de cercetare preventivă nr. 139 și 140/2014 Cod RAN 160653.06

Colectiv: Dorel Paraschiv, Mihaela Iacob (ICEM Tulcea), Natalia Mateevici (Muzeul Național de Istorie a Moldovei Chișinău)

Cercetarea a avut caracter preventiv, fiind prilejuită de construirea a două pensiuni („Gabrielle Delta Tour” și „Anghilla Deltei”), pe proprietăți învecinate.

Punctul e situat la cca. 1,5 km NV de localitatea Sălcioara și la 5-6 km N de cetatea Orgame / Argamum. Cercetările de suprafață din zonă au dus la identificarea unor materiale arheologice din perioade diferite (din eneolitic până în evul mediu timpuriu). După concentrația artefactelor, considerăm că cele mai multe dintre așezări erau situate pe platoul de la V de cele două proprietăți, zonă cultivată în prezent cu viță de vie.

Terenul pe care urmează să se desfășoare investițiile fusese afectat parțial cu prilejul construirii unei cherhanale, în vecinătatea de N, de către același proprietar.

În 2010 au fost cercetate două morminte și câteva gropi menajere de către V. Lungu și Al. Baralis, după o excavare mecanică realizată până la steril, în zonele în care urmează să fie amplasate pensiunile. La acestea, se adaugă trei sondaje cu dimensiunile de 5 x 2 m. Suprafața cercetată cu acest prilej e de cca 400 mp²⁹².

Pe suprafața viitoarei construcții „Anghilla Deltei” au fost trasate două secțiuni, orientate aproximativ N – S, S 1 (la limita de E a acesteia), cu dimensiunile de 15 x 3 m, respectiv S 2 (la limita de V) cu dimensiunile de 14 x 3 m. Distanța dintre cele două secțiuni e de 11 m. În zona dintre acestea, în toamna anului 2010, V. Lungu și Al. Baralis au realizat cercetări, după excavarea mecanică amintită. O altă secțiune, S 5, cu dimensiunile de 18 x 4 m, a fost amplasată la limita de V a proprietății, la 8 m V de S2, în zona cea mai înaltă.

Pe suprafața construcției „Gabrielle Delta Tour” a fost trasată o singură secțiune, orientată aproximativ N – S, cu dimensiunile inițiale de 15 x 3 m (cinci carouri de 3 x 3 m). Ulterior, aceasta a fost lătită cu 1 m. Secțiunea (S 3) a fost amplasată la limita de V a viitoarei construcții. Restul suprafeței pe care urmează a se derula investiția a fost cercetată în toamna anului 2010. La 5 m V de S 3, la limita proprietății, a fost trasată o altă secțiune, S4. Inițial aceasta a avut 15 x 2 m, dar a fost prelungită cu 3 m, pentru cercetarea unui complex apărut la limita de S. Secțiunea a fost împărțită în șase carouri de 3 x 2 m.

S 1. Stratul vegetal are o grosime de cel mult 10 cm, după care urmează pământul galben, steril. Adâncimea maximă la care s-a săpat de de 35 cm. În secțiune nu au fost identificate complexe sau piese arheologice.

S 2. Stratul vegetal are o grosime de cel mult 12 cm, după care urmează pământul galben, steril. Adâncimea maximă la care s-a săpat de de 45 cm. În secțiune nu au fost identificate complexe sau piese arheologice.

S 3. Pe toată suprafața secțiunii sterilul a apărut la mică adâncime.

În zona de N a secțiunii, în caroul 4, s-a conturat o groapă (G 1); aceasta a apărut la adâncimea de 0,20 m față de profilul de E și are adâncimea de 0,40 m (fundul găsindu-se la 0,60 m față de actualul nivel de călcare. Groapa, cu diametrul de 1,30 x 1,20 m, a fost săpată în steril. Aceasta conținea mai multe fragmente de amfore datate în al doilea și al treilea sfert al sec. IV a. Chr. (între care șase picioare de piese produse în Thassos, unul în Chios și o ștampilă heracleiană, aceasta din urmă datată în anii 360-350 a. Chr.).

În caroul 3, la adâncimea de 0,30 m, s-a conturat o altă groapă (G 2); fundul acesteia se găsește la adâncimea de 0,95 m față de actualul nivel de călcare. Groapa, ce intră în profilul de E, are diametrul de 1,80 m, iar pe axa E – V a fost surprinsă pe 1,45 m; ulterior, aceasta a fost săpată integral. Complexul conținea foarte multe amfore fragmentare de Thassos, Chios și Sinope

²⁹² A se vedea Mihaela Mănușu-Adameșteanu & alii, *Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea, [Orgame/Argamum] Punct: Cetate, Zimbru, Tumulul Ivan Bair*, Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2010, Sibiu 2011, p. 72-82 (pct. Zimbru 2, p. 80-81 și pl. 7) și A. Baralis, D. Nedev, M. Gyuzelev, M. Iacob, V. Lungu, M. Mănușu-Adameșteanu, K. Panayotova, *Appolonia du Pont et Orgamé/Argamum - bilan des campagnes 2010*, Dialogues d'Histoire Ancienne, 36/ 2, 2011, p. 178-188.

(între care un mâner ștampilat de Thassos, ce se datează în jurul anului 330 a. Chr.), fragmente de vase getice lucrate la mână, oase de animale și cenușă.

În carourile 2-3, spre profilul de E, la adâncimea de 0,40 m, a fost surprinsă groapa nr. 3; fundul acesteia se găsește la -0,73 m. Complexul, cu diametrul de 1,70 x 1,60 m, conținea câteva fragmente atipice de amfore elenistice și oase de animale.

În caroul 2, spre profilul de V, la adâncimea de 0,30 m, a apărut groapa nr. 4, care intră în steril până la -1,20 m. Groapa, cu diametrul de 1,20 m, conținea mai multe fragmente de amfore de Thassos, Chios, Cos, Sinope și Heraclea (între care un gât de la o piesă thassiană cu dipinto roșu) și o bază de ulcior; aceasta se datează în sec. IV-III a. Chr.

În primul carou, în profilul de E, a apărut o nouă groapă, G 5; aceasta a fost surprinsă la adâncimea de 0,60 m, iar fundul se găsește la -0,92 m. Complexul a fost surprins pe 1,30 m pe axa N – S și pe 0,75 m pe cea E – V. Groapa a fost săpată integral; din aceasta au fost recuperate mai multe fragmente ceramice – de la amfore de Thassos, Heraclea și Sinope, vase grecești de factură locală, vase-borcan getice și oase de animale.

După lărgirea secțiunii spre V a apărut o nouă groapă, G 6; aceasta a fost surprinsă pe 1 m pe axa N – S și pe 0,50 m pe cea E – V. Groapa a apărut la adâncimea de 0,40 m, fiind săpată în steril până la 0,90 m; materialul arheologic a fost recuperat în totalitate. Complexul conținea mai multe amfore fragmentare (de Thassos, Cos, Sinope și Heraclea), un fragment de castron, și două vase lucrate la mână, dintre care unul întregibil.

S 4. În stratul vegetal au fost descoperite mai multe fragmente de amfore elenistice și de vase getice lucrate la mână și unul de la o ceașcă din prima epocă a fierului.

În carourile 5-6, la adâncimea de 0,30-0,45 m, în profilul de E, a apărut o groapă (G 7); fundul acesteia se găsea la -1,75 m. Groapa a fost surprinsă pe 1,50 m pe axa N – S și pe 0,75 m pe cea E – V. Complexul, ce a fost săpat integral, conținea foarte multe oase de animale (în special de la bovine și ovicaprine), un nucleu de silex, câteva fragmente ceramice de epocă elenistică și unul medieval târziu, acesta din urmă ajuns probabil întâmplător aici.

În primul carou, la adâncimea de 1 m a apărut altă groapă (G 8); fundul acesteia se găsea la -1,70 m. Complexul intra în profilul de V, fiind surprins pe 2,25 m pe axa N – S, respectiv 1,60 m pe cea E – V. Din groapă a fost recuperat întregul material arheologic – mai multe fragmente de amfore elenistice de Thassos, Chios, Sinope și Heraclea (între care un mâner ștampilat de la o piesă de Sinope, datată în anii 290-280 a. Chr.), de castroane și de vase getice caracteristice sec. IV-III a. Chr., precum și o buză și o bază de la o amforă de Samos ce poate fi încadrată cronologic în sec. VI a. Chr., câteva fragmente ceramice din prima epocă a fierului și o lamă de silex eneolitică, acestea din urmă antrenate (ajunse aici din așezarea de pe platou).

S 5. Secțiunea a fost amplasată la 8 m V de S 2. După stratul vegetal, cu o grosime maximă de 60 cm (în colțul de NV al acesteia), urmează sterilul – pământ galben. În secțiune nu au fost descoperite complexe arheologice. Din vegetal au fost recuperate mai multe fragmente ceramice – unul de la un vas eneolitic, unul de la o ceașcă din prima epocă a fierului, câteva de amfore elenistice și de vase getice, lucrate la mână.

142. Mănăstirea Secu, com. Vânători – Neamț, jud. Neamț

Punct: Vechiul Schit Nifon

Cod RAN: 125043.04

Colectiv: Costică Asăvoaie – responsabil, Lăcrămioara Stratulat, (CMNM Iași), Bogdan Minea, Lucian Munteanu (IA Iași), Vitalie Josanu (IPJ Neamț), Cosmin Niță

Față de Rapoartele anterioare²⁹³, din punct de vedere istoriografic mai trebuie adăugate următoarele: Vechiul Schit Nifon, ar fi fost ctitorit în anul 1667, având ca hramuri Buna Vestire și Sf. Ierarh Modest²⁹⁴, iar altă sursă dă ca an de fondare anul 1690²⁹⁵, fiind rectificat la anul 1765²⁹⁶. După desființarea Cetății Neamțului, în anul 1718, la Schitul Nifon a fost adusă, împreună cu alte bunuri, icoana Maicii Domnului, cunoscută în popor „Chiprioata” care a fost dăruită de Vasile Lupu paraclisului din cetate. Aceasta a fost păstrată la schit până la anul 1758²⁹⁷.

După cum s-a mai arătat în anii anteriori, cercetarea arheologică sistematică a fost începută în anul 2011, descoperindu-se un ansamblu monahal format pe lângă biserică, din chilii, fântână, rezervă de nisip pentru degresare adus din altă parte și cuptoare folosite pentru fabricarea de cărămizi, ultimile nefiind încă necercetate.

Pe parcursul campaniei 2014 s-au efectuat următoarele:

1. Igienizare și săpătură arheologică;
2. Desfășurarea celei de-a treia ediții a *Simpozionului național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*;
3. Conservarea primară a ruinelor ansamblului monahal.

Încă de la începutul cercetărilor arheologice, în altarul bisericii de la Vechiul Schit Nifon au fost observate două cruci confecționate din material lemnos – cherestea (Fig. 1). Prima cruce are următoarele dimensiuni:

- Înălțime (păstrată): 2,23 m;
- Lungimea brațelor: 1,04 m;
- Lățime: 0,17 – 0,18 m;
- Grosime: 0,03 m;
- Grosimea literelor: 0,05 m.

Pe extremitatea superioară a stâlpului este atașată o reprezentare de metal (tablă) a cocoșului iar sub acesta se află „Ochiul lui Dumnezeu” sau „Ochiul atotevăzător”, pictat cu vopsea albă. Sub „Ochiul lui Dumnezeu” este un text cu următorul conținut: „PACEA/ MEA /O LAS /VOUĂ /1840”.

Pe brațul drept este un simbol rotund deteriorat. Primul rând este foarte deteriorat din această cauză neputând fi descifrat. Celelalte două rânduri au următorul conținut: „PE CRUCE A FOST RĂSTIGNIT HRISTOS/ CRUCEA ESTE SLAVĂ BISERICII”. În continuare pe stâlp se poate citi următorul text: „[CRUCIA] / ESTE /

²⁹³ *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2011*, 2012, p. 252-254; *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2012*, 2013, p. 115-117; *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2013*, 2014, p. 125-126.

²⁹⁴ *** *Atlasul istoric al mănăstirilor și schiturilor ortodoxe din România. Sec. XI-XXI*, București, 2010, p. 68.

²⁹⁵ Macarie Ciolan, *Mănăstirea Secu*, Iași, 1987, p. 61.

²⁹⁶ Radu Rosetti, *Conflictul dintre Guvernul Moldovei și Mănăstirea Neamțului. I Înainte de 1 iunie 1859 în Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria II, tomul XXXII, 1909-1910, București, 1910, p. 801.

²⁹⁷ Macarie Ciolan, *op. cit.*, p. 51.

SLAVĂ / PUSNICI / LOR / [CR]UCIA / [E]STE / SLAVA / CRESTINI / LOR / CU NOI / ESTE / DUMNE / ZEU / ACEASTĂ / TEMELIE / ESTE ZIDI / TĂ / DIN ANI / 1921. [...] 18 [...] / DE / EROMON[H] / NIFON / CU UCINICII / LUI / AMINTIRI / I SE PĂ / STREAZĂ / [VE]SNIC / PIE [...]A / NE [...]S". Din cele arătate mai sus se pot trage următoarele concluzii:

1. Simbolurile sunt creștine și au caracter de pomenire sau evocator;
2. Crucea este dedicată ansamblului monahal de la Schitul Nifon, redat prin termenul *temelie*, arătând ca a fost ctitorit de un ieromonah Nifon cu ucenicii lui.
3. Crucea a fost confecționată în anul 1921 și nu se știe locul inițial unde a fost așezată;
4. Probabil anul 1840 indică data rectitoririi – sau a morții lui Nifon?

A doua cruce este tot din lemn și are următoarele dimensiuni:

- Înălțime: 1,56 m;
- Lungime brațelor: 0,75 m;
- Lățime: 0,13 m;
- Grosime: 0,07 m.

Și pe această relicvă a fost un text care în prezent este indescifrabil; se pare că este mult mai veche decât prima sau vopseaua cu care a fost scris textul a avut o calitate proastă.

Pe parcursul acestei campanii a fost continuată investigarea chiliei (K) nr. 3, a cărei cercetare a început în campania 2013, fiind trasate două casete, C2 și C3, prin care s-a reconstituit perimetrele celor două camere ale chiliei. Casetele au următoarele dimensiuni: C2: 2,10 × 1,20 m; C3: 2,10 × 1,30 m (Fig. 2). În urma cercetării până la – 0,20 – 0,30 m s-au putut observa doar prezența cărămizilor în poziție secundară, restul fiind numai pământ de umplutură. Cotele de fundare variază din cauza terenului, construcția fiind situată pe o pantă ușoară, cu înclinare de la E spre V; la E cota este de – 0,90 m iar la V ajunge – 1,30 m.

În timpul curățirii K2 de stratul de literă s-a observat prezența unui fragment de bârnă de cca. 0,30 m lungime iar perpendicular cu aceasta un rând de cărămizi – fragmentare ce au fost refozite și care au fost mișcate, în timp, din poziția lor inițială de rădăcinile arborilor ce au crescut pe suprafața chiliei. Aceste elemente sunt situate la intersecția pereților dintre camerele A și B, în partea de N-V, pe mijlocul zidului. Bârna este poziționată pe perețele de V și rândul de cărămizi pe perețele de N (Fig. 2, 3).

Lipsa artefactelor și stratigrafia simplă și din acest sector confirmă încă odată că schitul nu a suferit incendii sau alte catastrofe, cum se susține pe cale orală, și a fost abandonat în mod pașnic. Motivația urmează a fi lămurită.

În timpul acestei campanii, în perioada 18-20 septembrie 2014 s-a desfășurat a III-a ediție a Simpozionului Național **Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei**, la care au fost invitați istorici și arhitecți din România și Republica Moldova. Aici se amintesc dintre cei ce au onorat manifestarea cu prezența: Conf. Univ. Dr. Ion Gumenii – *Întemeierea și împrăștierea Mănăstirii Secu reflectate în lucrarea lui Andronic Popovici – Istoria Mănăstirii Neamț și Secu*, Pr. Dr. Octavian Moșin – *Perioada paisină și Mănăstirea Secu*, Arh. Dr. Hab. Mariana Șlapac – *Mănăstirea Noul Neamț din Chițcani. Repere istorico-arhitecturale*, Lect. Igor Bercu – *Andronic Popovici și perioada de viață la Mănăstirea Secu*, Dr. Arcadie Bodale – *Contribuții la cunoașterea evoluției domeniului Mănăstirii Secu. Sfârșitul sec. XVI – începutul sec. XVIII*, Arh. Ioan Sasu – *Alcătuirea așezămintelor monahale din Moldova în secolele XVII-XVIII*. În cadrul acestui simpozion a

fost organizată și o expoziție de cărți poștale ce au circulat de la sfârșitul secolului XIX și până în prezent, în care erau ilustrate Mănăstirea Secu și schiturile ei. Aceasta a fost organizată cu sprijinul domnului Viorel Nicolau, colecționar din Piatra Neamț.

În urma acestei manifestări științifice s-au descoperit noi date privind evoluția istorică a Mănăstirii Secu și s-a putut întări convingerea că aceasta merită cercetată detaliat din punct de vedere istoric, religios și cultural.

Tot în cadrul acestui simpozion a fost lansat primul număr al revistei *Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei*, apărut în format electronic (Fig. 4). Colegiul director este format din Dr. Lăcrămioara Stratulat, Arhim. Vichentie Amariei și Pr. Florin Aurelian Țuscanu iar membrii redacției sunt Costică Asăvoaie, Vitalie Josanu și Cosmin Niță – secretar de redacție. Revista cuprinde *Nota redacției*, *Cuvânt duhovnicesc* – Arhim. Vichentie Amariei, *Cuvânt înainte* – Dr. Lăcrămioara Stratulat și articole semnate de Costin Clit, Cosmin Niță, Vitalie Josanu, Aurel Nicodei, Laurențiu Chiriac, Dumitru Vitcu, Ion Tentiuc, Valeriu Bubulici, Vlad Vornic și Sergiu Tabuncic. În conținutul revistei sunt tratate diverse tematici, cum ar fi: istoria Mănăstirii Secu, biserici din Moldova, relațiile statului cu biserica, monumente istorice și săpături arheologice (Fig. 4).

După desfășurarea simpozionului principalele activități au fost desfășurate în interesul conservării structurilor dezvelite și protejării lor în timpul sezonului rece. Necesitatea salvării zidurilor decopertate în campaniile anterioare s-a impus în capul priorităților, după ce - încă din primăvară - s-au observat degradări ale zidărilor legate cu mortar pe bază de var și nisip, cu priză foarte slabă. Totodată, în ciuda acoperirii secțiunilor cu "capace" din dulapi și folie s-a constatat că topirea zăpezilor dar și ploile abundente de la începutul sezonului care au contribuit la umplerea șanțurilor cu apă, astfel încât o parte importantă din resursele disponibile au fost consumate la degajarea apei și curățarea secțiunilor. După finalizarea cercetărilor din secțiunile deschise pe biserică și analiza datelor oferite s-a luat decizia acoperirii cu pământ și tasarea, astfel încât să se evite riscul infiltrației excesive de umiditate la nivelul fundației și chiar amenințarea de prăbușire a absidei altarului care - așa cum s-a constatat - nu se țese de pereții naosului. Astuparea cu pământ a secțiunilor deschise în anii anteriori și stabilizarea terenului, va permite - printre altele - și verificarea pe latura de nord a modului de joncțiune dintre absida centrală cu sânul lateral al bisericii.

Încă din anul precedent s-au practicat cele trei metode: zidirea unor acoperișuri de cherestea și carton bituminos, acoperirea zidurilor cu material textil impermeabil și acoperirea casetelor cu capace confecționate din cherestea²⁹⁸. Aceste trei metode sunt eficiente deoarece protejează zidul și săpătura arheologică pe parcursul unui sezon rece și nu împiedică aerajul în zona acoperită (Fig. 5). În timpul acestei perioade ele trebuie întreținute și înlocuite deoarece se pot deterioara din pricina schimbărilor climatice și ale căderilor de crengi uscate. Pentru întreținerea lor și asigurarea pazei permanente a sitului, conducerea Mănăstirii Secu a delegat un membru al obștii monahale.

²⁹⁸ Costică Asăvoaie, Lăcrămioara Stratulat, Cosmin Niță, Bogdan Minea, Lucian Munteanu, Vitalie Josanu, Laura Castellani, Secu, com. Vânători Neamț, jud. Neamț. Punct: *Vechiul Schit Nifon al Mănăstirii Secu*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2013, 2014*, p. 126.

Pe lângă aceste trei metode s-a luat decizia, ca pe sit să se implementeze o nouă metodă ce poate conserva situl pe o perioadă de cca. 4 – 5 ani. Această metodă constă în aplicarea unui strat de mortar de cca. 2 cm pe zidurile decoperite. Prin aplicarea acestei metode zidurile pot fi salvate de eroziunea continuă provocată de factorii climatici cât și de săpătura arheologică. Pe parcursul acestei campanii au fost acoperite zidurile chiliilor, K1 și K2 la nivelul camerei B (Fig. 3, 6).

Aceste soluții sunt viabile doar pe o perioadă scurtă spre medie, sunt relativ scumpe și nu sunt universal valabile, iar prezentarea are ca rol îmbunătățirea lor ulterioară pe baza sugestiilor colegilor de breaslă.

În anul 2015 se va continua cercetarea arheologică odată cu obținerea Autorizației de săpătură arheologică sistematică iar până atunci se vor lua măsuri de igienizare.

143. Biserica Evanghelică, Sibiu, jud. Sibiu

Punct: Biserica Evanghelică

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 10/04.02.2013

Cod RAN: 143469.05

Tip sit: (133) biserică – (4) sec. XIII-XVI

Colectiv: Ioan Marian Țiplic - responsabil (ULB Sibiu), Maria Emilia Țiplic (ICSU Sibiu), Cosmin Ioan Ignat (ULB Sibiu)

Perioada desfășurării: 10 februarie – 10 martie 2013

Scurtă situație istorică. Biserica parohială evanghelică se află în centrul Pieței Huet, piață ce a reprezentat prima incintă fortificată a Sibiului medieval, monumentul, așa cum se prezintă el astăzi, fiind construit între începutul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XVI-lea, perioadă în care la planul romanic inițial au fost aduse o serie de modificări. Începând cu jumătatea secolului al XIX-lea (1853-1855) biserica intră într-un proces amplu de restaurare în urma cărora în interior se fac numeroase schimbări majore, una dintre ele fiind schimbarea pardoselii prin scoaterea tuturor pietrelor de mormânt din interiorul bisericii și montarea lor pe pereții ferulei; implicit aceste intervenții au afectat stratigrafia interioară a monumentului într-un procent foarte mare. O a doua restaurare majoră are loc între 1905-1911, când sunt retencuite fațadele, sunt schimbate în exterior elemente deteriorate de plastică, se fac subzidiri cu beton la fundația turnului etc. Alte intervenții de restaurare au fost efectuate în repetate rânduri, și anume în anii 1955-1956, în anii '70, '80 și '90, pentru ca începând din 2013 să intre într-un nou program amplu de restaurare, prin demararea proiectului de restaurare nr. 168/2013: *Protejarea și punerea în valoare a clădirii de patrimoniu - Biserica Evanghelică C.A. Sibiu - prin lucrări de conservare, restaurare a clădirii și modernizare a infrastructurii conexe - Piața Huet, Sibiu, județul Sibiu*. Drept urmare a proiectului inițiat în 2013 a fost demarat și un proiect de cercetare arheologică în interiorul bisericii, în cadrul căruia a fost efectuată o primă serie de sondaje arheologice. În ciuda faptului că de-a lungul secolului XX au fost efectuate numeroase restaurări, primele sondaje arheologice autorizate ce au vizat interiorul și exteriorul bisericii parohiale evanghelice din piața Huet s-au realizat începând din anii '90 ai secolului trecut, și anume: în 1994 - s-a săpat în exteriorul bisericii (arheolog P.

Munteanu Beșliu)²⁹⁹; în 1996 au avut loc cercetări arheologice în sacristie (arheolog P. Munteanu Beșliu)³⁰⁰; în 2000 cercetări arheologice în interior, în prelungirea transeptului de nord (arheologii Z.K. Pinter și I.M. Țiplic)³⁰¹ și în exterior, la est de corul bisericii (arheologii P. Munteanu Beșliu, Adrian Georgescu și Nicolae Rodean)³⁰²; în 2001, cercetări arheologice în exterior, pe latura de est, în zona rotondei (arheologii Z.K. Pinter și I.M. Țiplic)³⁰³; în 2005, cercetări arheologice în exteriorul bisericii pe laturile de sud, est și nord (arheolog Daniela Marcu Istrate și colab.)³⁰⁴; în 2010, cercetări arheologice în capela cunoscută sub denumirea de Bischofsloge situată pe latura de sud a bisericii evanghelice (arheologii I. M. Țiplic și M. E. Țiplic).

Cercetarea arheologică. Cercetarea arheologică din 2013 februarie-martie s-a efectuat în interiorul corului (S1, C1 - fig.1), în colaterală nordică (C3 - fig.1) și în spațiul de legătură a colateralei sudice cu transeptul (C2 - fig.1).

S1 (l = 1,50 m, L = 8,00 m) a fost amplasată pe axul corului, pornind de la pragul ce delimitează arcul de triumf de corul bisericii. Trasarea acestei unități arheologice a vizat identificarea în zona corului actualei biserici a prezenței substructurilor aparținând de vechea bazilică romană, bănuită ca fiind la originea planului actualei biserici gotice. Corul gotic, actual, este pardosit cu lespezi mari de piatră (gresie) așezate pe un strat gros de cca 20 cm de nisip și moloz mărunțit (compus în special din var și praf de calcar). Sub acest strat de susținere al pardoselii, dar și cu rol de strat izolat, impermeabil, se află un nivel de umplutură deosebit de consistent, provenit de la umplerea criptelor ce au fost construite în tot interiorul bisericii între secolele XVI-XVII. În S1 au fost descoperite parțial 4 cripte, dintre care o criptă dublă și alte trei individuale, toate realizate din pereți de cărămidă tencuiți la interior. În interiorul lor, nu au fost descoperite nici un fel de rămășițe sau de obiect provenite de la mormintele pentru care au fost construite, acestea fiind dezafectate la mijlocul secolului al XIX-lea (1853) când au avut loc ample transformări în interiorul bisericii. În partea de vest a S1 a fost descoperit un fragment de zid de formă semicirculară parțial afectat de realizarea criptei nr. 1, pentru care a fost necesară lărgirea secțiunii S1 pe latura de nord a capătului vestic. Acest zid a fost demontat neuniform, păstrându-se în anumite porțiuni doar la nivelul fundației, iar în altele chiar până la primele asize ale elevației (fig. 2). El denotă o manieră îngrijită de realizare prin utilizarea pietrei de talie pentru crearea unor paramente legate prin intermediul unui miez din piatră legată cu mortar de foarte bună calitate. În structura fundației, precum și în mica porțiune de elevație nu a fost identificat alt material de construcție decât piatra brută de carieră.

Caseta C1 (l = 1,90 m, L = 2,90 m) – a fost trasată pentru dezvelirea unui segment mai mare din substructurile absidei corului romană, descoperit în S1. Ea a fost realizată prin extinderea spre nord a treimii de vest a S1. C1 a permis dezvelirea unui segment păstrat intact de la nivelul primelor asize ale elevației absidei corului, exteriorul zidului fiind realizat din piatră fățuită / de talie de carieră, iar miezul din piatră de carieră (fig. 2). Așa cum rezultă din săpătură stâlpii de nord al arcului de triumf gotic este așezat peste

²⁹⁹ MUNTEANU BEȘLIU, P., 1998, p. 87-102.

³⁰⁰ MUNTEANU BEȘLIU, P., 1998, p. 87-102.

³⁰¹ ȚIPLIC-CRÎNGĂCI, 2002, p. 75-83.

³⁰² MUNTEANU BEȘLIU și colab., 2000, p. 471-484.

³⁰³ PINTER-ȚIPLIC, 2003, p. 284-285.

³⁰⁴ MARCU ISTRATE, 2007.

joncțiunea dintre absida și latura nordică a corului romanic, unde se afla arcul semicircular ce separa corul romanic de absidă.

Caseta C3 (l= 4,00, L= 4,10) – a fost realizată în vederea obținerii de informații cu privire la planimetria fazei romanice și în special pentru a clarifica existența sau nonexistența unei absidiole a navei laterale de sud. Pentru cercetarea acestei unități arheologice a fost necesară scoaterea băncilor din spațiul de legătură dintre transept și nava laterală sudică. După îndepărtarea acestora a fost evidențiat sistemul electric, foarte bine conservat, al rezistențelor electrice montate la începutul secolului XX în vederea încălzirii interiorului bisericii, lucru ce a impus reducerea ariei cercetării arheologice. În perimetrul rămas, cuprins între primul stâlp al lojei de sud și perețele de sud al navei laterale, au fost descoperite, din nou mai multe cripte din cărămidă. La fel ca și în S1 acestea au fost dezafectate și nu au mai păstrat nici un element de inventar funerar și totodată, prin construcția lor, au distrus o parte din fundația de est a navei colaterale sudice. Cu toate acestea se poate spune, pe baza dovezilor existente că nava laterală sudică a bazei romanice a avut absidiolă (fig. 3). A mai fost evidențiat un fragment din zidăria fundației scării ce permitea accesul din transeptul sudic la nivelul superior al letner-ului care a fost dezasamblat cu ocazia primei restaurări din sec. XIX (fig. 3). În această casetă au fost descoperite și 5 morminte (M1-M5), dintre care M2-M5 datează din perioada anterioară momentului realizării transeptului sudic, ele aparținând de cimitirul care a funcționat în jurul bazei romanice. M1 este un mormânt realizat în interiorul bisericii în intervalul cuprins între secolul al XIII-lea și secolul al XV-lea, până la apariția primelor cripte în navele și corul bisericii.

Caseta C2 (l= 1,30 m, L= 1,90 m) – a fost realizată din inițiativa inginerului de rezistență, fiind deja săpată la momentul începerii cercetării arheologice. Ea a fost realizată în vederea clarificării situației geologice în spațiul dintre stâlpii ce separă nava laterală nordică de nava centrală. Din păcate realizarea acestui sondaj fără supravegherea unui arheolog a dus la dislocarea unui porțiuni din fundația ce reprezintă eșafodajul pe care se descarcă toată greutatea arcelor gotice, transmisă prin stâlpii navei centrale. În vederea obținerii unei statici cât mai durabile a clădirii a fost realizată o fundație continuă în zona de separație a navelor laterale de nava centrală. După modul cum este realizată această fundație (piatră de carieră cu mortar de foarte bună calitate) și datorită poziționării ei și a asemănării cu fundația absidei romanice dezvoltată în corul gotic, ea pare a fi fost realizată încă din faza romanică.

Concluzii preliminare

Din analiza cercetărilor unităților arheologice S1, C1-C3, rezultă cu claritate existența unei faze romanice de tip bazilical (evidențiată prin dezvelirea substructurilor din fundațiile absidei romanice), adaptată ulterior stilului arhitectural gotic. Această adaptare a fost realizată prin construirea unui cor gotic pornindu-se de la absida corului romanic, absidă demolată la momentul finalizării noului cor. În această primă etapă planul bisericii era unul de tip bazilical păstrând cel mai probabil și absidiile romanice la navele laterale. Arcul de triumf romanic a fost transformat în arc ce descarcă arcul primei travee a navei centrale, iar fostul arc ce separa pătratul corului romanic de absidă a devenit portanța actualului arc de triumf. Cercetările din 2013 au mai pus în lumină existența unor substructuri ce provin de la absidiola navei laterale de

sud și fragmente din fundația scării letner-ului ce a funcționat în faza gotică a bisericii.

Datorită caracterului cercetării arheologice și necesităților de a nu interveni asupra derulării activităților de restaurare aflate în curs, la acest moment nu pot fi date răspunsuri clare cu privire la cronologia absolută a fazelor de evoluție și nici cu privire la planimetria reală a bazei romanice în zona de vest și nord. Din aceste motive susținem realizarea unui nou calup de sondaje în interiorul bisericii pentru a încerca elucidarea problemelor legate de cronologia absolută, de relația turnului clopotniță cu nava și de dimensiunile navelor laterale ale absidei romanice.

Abstract:

Lutheran parish church from Sibiu was built between the beginning of the 14th century and 1520; during this period, the initial Romanesque plan was modified gradually. Since the mid-19th century until the late 20th century, the church was repaired and restored radically and repeatedly. Since 2013 has begun a new program to restore the gothic church. Consequently has started an archaeological excavation inside the church, namely in the gothic choir (S1 and C1), in northern side aisle (C3) and in the intersection area of the southern side aisle and transept (C2). The archaeological research discovered foundation of the Romanesque apse, southern side apse (lateral chapel) and a fragment from the foundation of the gothic choir screen (jube) stairs.

Bibliografie

Marcu Istrate 2007 - MARCU ISTRATE, Daniela, *Sibiu. Piața Huet. Monografie arheologică*, vol. I-II, Alba-Iulia.
Munteanu Beșliu 1998 - MUNTEANU BEȘLIU, Petre, *Cercetări de arheologie medievală în perimetrul orașului Sibiu efectuate în ultimul deceniu*, în *Arh. Med.*, II.
Munteanu Beșliu și colab 2000 - MUNTEANU BEȘLIU, Petre, RODEAN, Nicolae, GEORGESCU, Adrian, *Cercetări arheologice de salvare în Piața Huet din Sibiu*, în *Apulum*, XXXVII.
Pinter-Țiplic 2003 - PINTER, Zeno Karl, ȚIPLIC, Ioan Marian, *Sibiu, jud. Sibiu. Punct: Piața Huet – Rotondă*, în *CCA. Campania 2002*, București.
Țiplic-Crîngaci 2002 - ȚIPLIC, Ioan Marian, CRÎNGACI, Maria Emilia, *Sondajul arheologic din interiorul Bisericii Parohiale Evanghelice din Sibiu*, în: *Ziridava*, XXIII.

144. oraș Șimleu Silvaniei, județ Sălaj

Punct „Pământul lui Bacsadi”

Autorizație de cercetare preventivă nr. 153/2014

Cod RAN 139893.14

Tip sit: 111

Încadrare cronologică: 14 (142, 143); 15 (152).

Colectiv: Sanda Băcuet Țișan-responsabil de șantier (MJIA Zalău); Dan Culic (MJIA Zalău); Dan Băcuet Țișan (MJIA Zalău)

Date de început: 28.08.2014

Date de sfârșit: 29.08.2014

Situl de la Șimleu „Pământul lui Bacsadi” a fost identificat încă din 1995 cu ocazia unor cercetări arheologice de teren, în anul 2003 fiind efectuată prima cercetare arheologică preventivă. Cu aceea ocazie au fost identificate complexuri arheologice și

materiale aparținând culturilor Tiszapolgar, Wietenberg și grupului Cehăluț.

Cercetarea arheologică preventivă efectuată în anul 2014 s-a desfășurat în două etape, într-o primă etapă fiind investigată zona de amplasare a gardului de proprietate, unde nu au fost identificate vestigii arheologice, iar mai apoi s-a trecut la deschiderea a două suprafețe pe traseul viitoarei construcții de locuit, S1 14X8,6X14x 10,8 și S2 de 11,5 X18 X 16,8 X 12.

Din punct de vedere stratigrafic sub nivelul arat apare sterilul în care s-au adâncit complexurile arheologice.

În cele două suprafețe deschise au fost cercetate 7 complexuri arheologice de tip groapă, 1 complex în S1 și 6 în S2, în fapt funduri de complexuri. Două dintre acestea au conținut materiale și ca atare pot fi datate, C1 din care a fost recoltată o ceașcă Coțofeni III și C3 din care a fost recoltate câteva fragmente ceramice precum și o ceașcă fragmentară atribuite grupului Cehăluț.

Concluzie:

Spre deosebire de cercetarea anterioară când au fost identificate materiale Tiszapolgar, Wietenberg și Cehăluț, în 2014 au fost identificate în plus materiale aparținând culturii Coțofeni, ridicând astfel numărul comunităților care au locuit mai mult sau mai puțin acest sit.

Abstract:

In the archaeological researches from 2014 were discovered 7 archaeological features, pits, belonging to Coțofeni culture and Cehăluț group.

Bibliografie:

I. Bejinariu, Z. Csok, Șantierul arheologic Șimleu Silvaniei „Pământul lui Bacsadi”, în CCA, campania 2003, (2004), p. 337.

145. Șoimești, comuna Ceptura, Jud. Prahova

Punct: „Dealul Merez/La Merez”

Număr autorizație diagnostic arheologic: 133/2014

Cod LMI: PH-I-s.B-16214

Colectivul arheologic: responsabil științific - Alin Frînculeasa (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova), Daniel Garvăn (Muzeul Județean Buzău).

Situl arheologic se află la V de satul Șoimești, la N de Valea Semanului, la N-E de orașul Urlați, pe Dealul Merez ce are o altitudine maximă de 446 m. Platoul Merez are un diametru de circa 90 m. Dacă marginile de N și V sunt foarte abrupte, spre S și E terenul prezintă spații ceva mai orizontalizate propice locuirii. Accesul mai lin spre platou se face dinspre S. Din punct de vedere geomorfologic, zona în care este situat acest obiectiv arheologic corespunde dealurilor subcarpatice. Situl este cunoscut de la începutul secolului XX, C. Moisil a publicat câteva materiale arheologice descoperite de un învățător (C. Moisil 1911, p. 147). Ulterior situl a fost semnalat de o serie de arheologi printre care amintim pe M. Petrescu-Dâmbovița (M. Petrescu-Dâmbovița 1945, p. 211), V. Teodorescu (V. Teodorescu 1994, p. 281), V. Leahu (V. Leahu 2003, p. 25).

În anul 2010, în zona cea mai înaltă a sitului, a fost amplasată o antenă de telefonie mobilă ce a afectat obiectivul arheologic pe o suprafață de aproximativ 200 mp, la care se

adaugă un șanț realizat pentru introducerea unor cabluri de alimentare cu energie electrică a obiectivului respectiv. Demersurile realizate de către Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova au generat un proces ce și-a urmat cursul, soluția a fost că antena a rămas în același loc.

În urma unor cercetări de suprafață realizate anterior, pe Dealul Merez au fost descoperite materiale arheologice din epoca bronzului, culturile Glina, Monteoru și Tei, posibil și Cernavoda II, marcând prezența unui sit foarte important pentru cronologia și evoluția epocii bronzului la Dunărea de Jos. Având în vedere acesastă situație, dar și în contextul derulării și dezvoltării unui proiect privind evoluția în nordul Munteniei a mormintelor tumulare cu ocră (Jamnaja și Catacombajna) și interacțiunea acestora cu comunitățile locale, acest sit oferea o oportunitate importantă.

În această primă campanie ne-am propus realizarea unei diagnoze pentru stabilirea unei strategii de cercetare pentru o perioadă de trei ani (campanii). Am urmărit să surprindem atât stratigrafia sitului, cât și să identificăm zone de interes ce merită abordate sistematic în campanii viitoare de cercetare.

Metodologia de cercetare a fost adaptată obiectivelor principale, fiind trasate 3 secțiuni și un mic sondaj arheologic, după cum urmează:

S.I - a avut dimensiuni de 15x1m, orientată NE-SV, amplasată la 70 m sud de antena de telefonie mobilă; secțiunea a fost trasată pe terenul ce prezintă o pantă relativ lină;

S.II - a avut dimensiuni de 14x1,2m, orientată N-S, dispusă aproximativ paralel cu S.I, amplasată la circa 8 m est de S.I; terenul este puțin accidentat, la suprafață în rupturi naturale apărea foarte multă cenușă și ceramică;

S.III - a avut dimensiuni de 4x1m, orientată V-E, trasată perpendicular pe S.II, amplasată la 0,5 m S de limita de N a caroului 5 al secțiunii II; (secțiunea nu a fost finalizată);

Sondajul 1 - a avut dimensiuni de 3x1 m, amplasat în zona cea mai înaltă a dealului, la circa 20 m V de antena de telefonie mobilă. Nu a fost identificat un strat arheologic, la adâncimea de - 0,20 m izolat apăreau pigmenți de chirpic și lemn ars, fragmente ceramice.

Stratul arheologic în S.I apare la -0,20 m și are circa 0,15 - 0,20 m grosime, culoarea cenușie, pigmentat cu chirpici și lemn ars. În S.II și S.III au fost identificate două niveluri de depunere de cenușă, despărțite de un strat de pământ având culoarea cenușie, gros de 0,20 m. Primul strat de cenușă, parțial spălat de apele pluviale, apare imediat sub nivelul de vegetal. Avea grosimea de circa 0,15 m și se subția spre S și N. Al doilea strat, în fapt un depozit de cenușă și materiale remaniate, pornea de sub nivelul de pământ cenușiu (sărac în material arheologic), avea grosimea de 0,80 - 0,90 m. Depunerea antropică constă în cenușă, bucăți de perete ars, ceramică, alte piese mărunte, toate apar amestecate, fără să poată fi observate/existe straturi uniforme depuse pe orizontală. Ceramica, era toată fragmentară, avea culoarea portocalie sau gălbuie, arsă oxidant. Au fost descoperite și oase de mamifere, unelte și arme din piatră șlefuită, reprezentări zoomorfe, roțițe de car, izolat unelte din os și corn, etc. Toată ceramica, oasele de mamifere, piesele erau puternic arse secundar, având pe suprafețele exterioare o depunere de cenușă. Baza stratului arheologic este incendiat, în anumite zone la roșu (oxidant), în altele negricios (reducător). Pe acest nivel (inițial) au fost descoperite și câteva fragmente ceramice ce nu sunt arse oxidat, izolat câteva oase de mamifere. Menționăm că o depunere de

cenușă cu o grosime de 0,50-0,80 m, era prezentă și în așezarea eponimă a culturii Glină (M. Petrescu-Dâmbovița 1944, p. 66).

Deocamdată nu am surprins în nici una din suprafețe o succesiune stratigrafică care să confirme descoperirile provenind din cercetările de suprafață realizate anterior. Materialele arheologice *aflate in situ* pot fi atribuite culturii Glină. Mare parte din ceramică este decorată în manieră specifică acestei culturi, respectiv găuri buton, găuri simple, brăuri alveolate, brăuri crestate, incizii largi, hașuri realizate prin incizie, excizii, adâncituri, etc. Dintre forme evidențiem castroanele, ceștile, pahare, vasele bitronconice, vase amforoidale, vase miniaturale, etc. Un fragment de vas rectangular (car?) a fost descoperit prin cercetări de suprafață. Apar și fragmente ce au analogii cu cele din situl de la Năeni-Colarea (Al. Vulpe, V. Drîmbocianu 1981) sau în mediul cultural Schneckenberg (A. Prox 1941), la care se aduagă cele specifice culturii Monteoru. Un singur fragment de vas era decorat pe buză cu șnurul.

Au fost realizate și două date radiocarbon, ce certifică o încadrare a locuirii preistorice din acest sit la jumătatea mileniului III î.Hr.

Bibliografie:

Leahu V., 2003, *Cultura Tei. Grupul cultural Fundenii Doamnei. Probleme ale epocii bronzului în Muntenia*, Biblioteca Thracologica, XXXVIII, București.

Moisil C., 1911, Descoperiri preistorice, *BCMI*, IV, p. 147.

M. Petrescu-Dâmbovița, 1944, Raport asupra săpăturilor de la Glină, jud. Ilfov, 1943, *Raport MNA (1942 și 1943)*, p. 65-71.

Petrescu-Dâmbovița M., 1945, Nouvelles donnees concernant le neolithique carpatobalkanique, *Balkanica*, VIII, 193-215.

Prox A., 1941, *Die Schneckenbergkultur*, Kronstadt/Brașov.

Teodorescu V., 1994, *Ceptura*, Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi a României, volum I, p. 281.

Vulpe Al., Drîmbocianu V., 1981, Cercetări arheologice în raza comunei Năeni (Buzău), *SCIVA*, 32, 2, p. 171-193.

146. Sânmartin de Beiuș, jud. Bihor

Punct: DN 76 - „La piatră”

Cod sit: 30461.01

Colectiv: Călin Ghemiș (responsabil), Gruia Fazecaș (MȚC), Marian Adrian Lie, Ana Ignat (IAIA Cluj), Mihaela Savu (APPAT, Cluj-Napoca).

Cu ocazia modernizării DN76 și lărgirea părții carosabile a acestuia, Muzeul Țării Crișurilor a fost contractat pentru realizarea unui diagnostic arheologic intruziv pe tronsonul Ștei-Pocola. Pentru îndeplinirea acestui obiectiv în lunile februarie-martie au fost trasate 158 de secțiuni de o parte și alta a șoselei, mărimea acestora și distanța dintre ele variază în funcție de realitățile din teren (lățime 1,5-2m; lungime 5-20m). În urma cercetărilor a fost identificat un singur punct cu potențial arheologic, și anume în dreptul localității Sânmartin de Beiuș, kilometrul 126+500 – 126+750. Situl era cunoscut din bibliografia arheologică³⁰⁵, I.Crișan de la Muzeul Țării Crișurilor deschizând în primăvara

anului 1999 în punctul numit „La Piatră” o secțiune cu dimensiunile de 50/1m. El încadrează materialul arheologic găsit aici între secolele XI-XIII respectiv XIV-XVI. Inițial au fost surprinse de noi în secțiunile de control patru complexe conturate în solul steril, fiind suprapuse doar de nivelul vegetal și posibil o arătură mai veche. Din cele 4 complexe cercetate într-unul singur (Pl.1.1.1.2) au fost identificate fragmente ceramice (Pl. 2) și zgură de fier, care din cauza condiției de păstrare și a lotului mic, au putut fi datate ca medievale, fără a putea preciza o perioadă mai exactă. La fel ca și arheologul orădean nici noi nu am putut identifica un nivel de cultură în cadrul săpăturilor de diagnostic. În consecință, în area km 126+500-750, ne-am extins zona cercetată de-o parte și de alta a șoselei, în funcție de caracteristicile terenului, prin trei suprafețe: S I și SIII/2014 (pe partea dreaptă a drumului care duce spre Beiuș) și SII/2014 pe partea stângă a aceluiași drum, paralelă cu SIII/2014. În final a fost excavată o suprafață de circa 1840 m², în apropierea zonei neafectate de șoseaua DN76. Scopul cercetării a fost de a obține informații corecte referitoare la stratigrafia generală a sit-ului, atribuirea acestuia uneia sau mai multor secvențe cronologice, cercetarea complexelor arheologice, precum și suprinderea unor posibile limite ale sit-ului. Astfel au fost identificate și cercetate în cadrul suprafeței I/2014, 27 de complexe arheologice, în S II/2014 au fost surprinse și documentate 6 complexe arheologice, dintre care două de dată recentă iar în S III/2014 nu a fost identificat nici un complex arheologic. Cea mai mare parte a complexelor cercetate sunt de mici dimensiuni fiind grav afectate de lucrările agricole dar și de cele de infrastructură. Așadar demersul din cursul anului curent, s-a materializat în 37 de complexe arheologice cercetate în zona km 126+500-750 a DN76. Materialul arheologic prelevat constând în material ceramic (Pl. 2, 3), zgura de fier și material osteologic poate fi încadrat în linii mari perioadei sec. XIV-XVI.

Abstract:

A series of 158 archaeological test trenches were conducted along DN76, due to new scheduled road projects in the area from Ștei to Pocola. In the initial phase between km 126+500+750 (near Sânmartin de Beiuș) a few archaeological features were identified, consisting of four pits containing Medieval pottery. The site was already known in the archaeological literature. Consequently we decided to extend the archaeological excavation in that area in order to obtain accurate scientific information, by drawing three more sections: SI, SII and SIII/2014. All in all, besides the four pits identified in the test trenches, during the archaeological researches carried out we identified 27 features in the first section and 6 other in the second one. The ceramic and slug fragments recovered could be dated to the XIV-XVI centuries.

147. Suplacu de Barcău, com. Suplacu de Barcău, jud. Bihor

Punct: „Dealul Roșu”

Autorizație de cercetare preventivă nr. 155/2014

Cod. RAN: 31271.10

Colectiv: Călin Ghemiș (MȚC-responsabil), Cristian Ioan Popa (UAB), Marian Adrian Lie, Ana Ignat (IAIA Cluj-Napoca), Vlad Roman (student UBB Cluj), Marius Râza.

³⁰⁵ I.Crișan, *Sondajul arheologic de la Sânmartinul de Beiuș (jud.Bihor)*, în *Crisia* XXIX din 1999, p. 45-57.

Raportul de față face referire în special la punctul „Dealul Roșu”, com. Suplacu de Barcău, jud. Bihor. Punctul este amplasat la ieșirea din comună, pe o terasă mai înaltă a pârâului Borumblaca. În anii precedenți pe această terasă dar și într-o zonă apropiată acesteia, au fost amplasate de către compania OMV Petrom S.A. un număr de 11 sonde de injecție (2253/I; nr.2254/I; nr. 2255/I, nr. 2279/I, nr. 2767/I, nr. 991/I, nr. 948/I, nr. 905/I, nr. 123/I, WPA01, WPA02) cu platformele aferente. În consecință, în vara anului 2014, ca urmare a constatării existenței cel puțin a unui sit afectat în acest areal (rezultatele campaniei din 2012)³⁰⁶, cercetarea arheologică s-a concentrat în două zone distincte. Prima dintre ele se află în imediata apropiere a SI/2012. Astfel, în campania din 2014 scopul nostru a fost de a completa informația arheologică din anul 2012 dar și conturarea stratigrafiei generale și a etapelor de evoluție ale sit-ului. Din punct de vedere metodologic am optat pentru deschiderea unei suprafețe (notată în continuare cu S III/2014) în zona nordică a SI/2012 (păstrând un martor stratigrafic de 0,4 m) și respectiv NV a sondei nr. 2254/I, cu o suprafață de circa 252 m².

În general, situația stratigrafică este similară cu cea cunoscută din campania anului 2012. Am identificat nivelul de amenajare rezultat în urma lucrărilor pentru amplasarea sondelor de injecție, nivelul vegetal dar și cel de arătură (unde a fost cazul). Imediat sub aceste niveluri în solul galben-roșiatic, steril din punct de vedere arheologic s-au conturat urmele unor amenajări preistorice. În zone mai restrânse sub nivelul de arătură a fost identificat un nivel depozitional, cenușiu închis, compact, cu pigment de chirpici, material ceramic și cărbune. În acest caz, abia sub acest nivel au fost surprinse alte complexe arheologice. În total au fost identificate șapte complexe arheologice. Dintre care Cx. 01 (Pl. 1.2), a fost cercetat parțial în campania anului 2012, fiind finalizat în campania din anul 2014. Celelalte șase reprezintă complexe de circa 1-2 m în diametru. În momentul cercetării Cx. 01 (complex Coțofeni) și în suprafața S III/2014, am extins zona în care era posibilă conturarea unui alt complex (din care ulterior a fost prelevat material ceramic din mediul Tiszapolgár - Cx. 03-Pl. 1.3). Păstrarea martorului stratigrafic dintre cele două suprafețe a avut ca scop și obținerea unui profil stratigrafic vertical în care să poată fi verificată relația stratigrafică dintre Cx. 01 și Cx. 03/ S III/2014. De asemenea, material similar cu cel din Cx. 03 a fost prelevat din Cx. 05. Din Cx. 02, 03 și 07 materialul prelevat a fost de mici dimensiuni astfel că o încadrare cronologică a acestora nu este posibilă în acest moment. În schimb, situația diferă în cazul Cx. 06, care s-a conturat în nivelul de pământ cenușiu închis din care a fost prelevat material ceramic care, după factură, ar putea aparține unei etape a epocii bronzului târziu din acest areal.

În același timp, alte sondaje au fost deschise în jurul celorlalte sonde amintite mai sus, ca urmare a condițiilor contractuale. Așadar, în vederea unei cercetări exhaustive, în zona sondelor nr. 2254/I și nr. 2255/I a fost trasată S IV/2014 (plasată la N a S III/2014 și la E de sonda de injecție nr. 2225/I. În jurul sondei nr. 2253/I situația terenului nu a permis efectuarea unor sondaje. În jurul celorlalte sonde de injecție 2279/I, nr. 2767/I, nr. 991/I, nr. 948/I, nr. 905/I, nr. 123/I, au fost efectuate în total încă șapte sondaje, de circa 10 m² fiecare, notate cu SV, SVI, SVII, SVIII, SIX, SX, SXI/2014. În cazul acestor opt sondaje (SIV-SXI), în stratigrafia verticală am suprins nivelul de amenajare rezultat în

urma amplasării sondelor de injecție, stratul vegetal împreună cu cel de arătură cu o grosime de 0,2 m-0,3 m, fiind de culoare brun-cenușiu, cu resturi organice, compact. Acesta este urmat de un sol, galben-roșiatic, foarte compact, steril din punct de vedere arheologic. Suprafață totală cercetată a fost de circa 500 m² în zona sondelor nr. 2253/I; nr.2254/I; nr. 2255/I; nr.53/I; nr.1234/I; nr. 905/I; nr. 948/I; nr. 991/I; nr. 2767/I; nr. 2279/I. fiind efectuate 9 secțiuni și cercetate 7 complexe arheologice (SIII/2014).

De asemenea, cea de-a doua zonă în care s-au desfășurat cercetări arheologice a fost în perimetrul afectat de sondele nr. WPA01 și WPA02. Pentru platforma aferentă sondei nr.WPA01 am putut deschide 12 casete în jurul perimetrului acesteia. Sonda nr. WPA02 nu a permis acest lucru deoarece întreaga suprafață cumpărată de Petrom de la RomSilva a fost excavată mecanic dincolo de limita cu posibil interes arheologic. Alte 8 casete au fost trase în zona dintre cele două platforme. În partea NV, N și NE a sondei nr. WPA01 a fost surprins un nivel de culoare brun-cenușie în care a fost identificat material ceramic de factură sarmatică (Pl.2) precum și numeroase fragmente de chirpici. Sub acest nivel, dar numai în partea N a sondei nr. WPA01 a fost găsit un nivel de culoare brun-închis cu dimensiuni ce variază între 0,2-0,5 m în care a fost identificat material ceramic de factură neolitică. Atât pentru faza sarmatică cât și pentru faza neolitică materialul ceramic este foarte rulat iar nici unul din cele 5 posibile complexe pe care le-am cercetat nu sugerează prezența aici a unei așezări. O posibilă explicație a acestui fapt este că atât nivelul brun-cenușiu cât și nivelul brun-închis surprins de noi sunt scurse de pe panta dealului din partea nordică a platformei. În cercetările de suprafață efectuate de noi în această zonă nu am putut identifica situl, vegetația deasă și pătura de frunze constituind un obstacol în această privință. Cele 2 niveluri au fost surprinse și în zona dintre cele două sonde (aceasta se concentrează aproape în totalitate pe o pantă de deal) dar aici în afară de câteva fragmente de chirpici nu a fost găsit nici un alt material arheologic.

Abstract

The archaeological site from „Dealul Roșu”, Suplacu de Barcău, is situated on a high terrace on the right side of the Borumblaca river. In the past couple of months, Petrom Company has placed in this area 11 gas wells (2253/I; nr.2254/I; nr. 2255/I, nr. 2279/I, nr. 2767/I, nr. 991/I, nr. 948/I, nr. 905/I, nr. 123/I, WPA01, WPA02). The aim of 2014 archaeological campaign was the continuation of the researches carried out in the 2012 campaign and the archaeological evaluation of the area affected by the gas wells mentioned above. Consequently, on the Northern side of SI/2012, we opened SIII/2014. In this section we continued the excavation of Cx. 01, that we have started in 2012. Besides Cx. 01 (assigned to an early stage of the Coțofeni culture), we identified and researched six more features. Two of them could be assigned to Tiszapolgár culture (Cx. 03 and Cx. 05). In Cx. 02, 04 and 07 the archaeological material was poor, therefore we couldn't assign them to any chronological stages. On the other hand, Cx. 06, has been identified in a dark grey deposition layer which contained a series of potsherds that could be linked with the late bronze age features from this area. In order to obtain accurate archaeological results we opened for each of the next six gas wells (2279/I, nr. 2767/I, nr. 991/I, nr. 948/I, nr. 905/I, nr. 123/I) a surface between 10 and 33 m², but the general stratigraphy showed no archaeological features. Furthermore, for WPA01, WPA02 we have drew 20 more cassettes. Eventhough, in these cassettes we

³⁰⁶ Cronica Cercetărilor Arheologice din România. A XLVII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, 27-30 mai, Craiova, 2013 (campania 2012), 182-183.

identified sarmatian and neolithic pottery, we couldn't connect them to any archaeological site.

148. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui

Punct: Dealul Miclea/Paic

Autorizație de cercetare preventivă nr. 110/2014

Cod sit: 166244.01

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea (Liceul *Ion Neculce* Târgu Frumos), Ciprian-Cătălin Lazanu (MJ Vaslui)

Cercetările de diagnostic arheologic din situl de la Tăcuta – *Dealul Miclea/Paic*, efectuate în anii 2011-2012³⁰⁷, precum și prima campanie de investigații sistematice din anul 2013, au arătat și confirmat însemnătatea vestigiilor eneolitice (Cucuteni A3) și din bronzul final (Noua I). Cu toate că a fost proiectată campania din 2014, în baza planului de cercetare și a protocolului de colaborare științifică dintre Universitatea "Ștefan cel Mare" din Suceava și Muzeul "Ștefan cel Mare" din Vaslui, instituția care gestionează patrimoniul arheologic obținut și se ocupă cu prelucrarea și valorificarea muzeală a acestuia, din cauza lipsei resurselor

financiare necesare efectuării săpăturilor arheologice, nu s-a putut desfășura. În această situație, putem arăta că s-au curățat și restaurat unele dintre materialele ceramice recuperate prin investigațiile anterioare (fig. 1-2) și s-a realizat cercetarea arheometrică a unor artefacte, care au constituit și vor fi obiectul unor studii și comunicări. Având în vedere importanța descoperirilor, colectivul de cercetare își exprimă speranța că vor fi găsite resursele financiare necesare continuării investigațiilor sistematice în situl de la Tăcuta – *Dealul Miclea/Paic*.

Abstract

The systematic archaeological investigation in the site Tăcuta – *Dealul Miclea/Paic* was not carried out in 2014 due to lack of the necessary financial resources. Only restoration works of the ceramic materials (fig. 1-2) and archaeometric investigations were undertaken.

149. Timișoara, județul Timiș

Punct Piața Timișoara 700 (City Business Center, clădirea E)

Autorizații de cercetare preventivă nr. 126/2013, nr. 232/2013, nr. 7/2014 și nr. 32/2014

cod RAN 155252.06

Colectiv: Ovidiu Bozu – responsabil, Alexandru Szentmiklosi (MBT), Andrei Bălărie (MBT), Andrei Georgescu (Universitatea de Vest Timișoara), Cristine Harnischfeger (Universitatea de Vest Timișoara), Iulian Leonti (Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași), Andrei Talagiu (Universitatea de Vest Timișoara).

Obiectivul Timișoara-City Business Center, clădirea E, se află în colțul sud-vestic al Pieței Timișoara 700, pe str. C. Brediceanu, în apropiere de calea ferată, pe locul în care s-a ridicat corpul E al complexului City Business Center (Pl. I/1). Cercetările arheologice preventive s-au desfășurat în 2 etape, cuprinse între iulie 2013 - aprilie 2014.

Descoperirile arheologice de la obiectivul City Business Center, clădirea E (Pl. I/2³⁰⁸) aparțin, în marea lor majoritate, sec. XVIII-XIX. Între zidurile de cămășuire care au format contragarda I au fost cercetate câteva complexe arheologice de sec. XVII-XVIII, aparținând suburbiei Palanca Mare (C.2, C.4) precum și o groapă preistorică, cu fragmente ceramice preistorice (C.1). Sondajul arheologic efectuat în zona *glacis*-ului (în colțul nord-vestic al sectorului B), a evidențiat prezența unui braț de râu, prezent și pe una din hărțile de la 1740, georeferențiate³⁰⁹.

Contragarda I a avut o lățime de 29,15 m, fiind construită din ziduri de cămășuire din cărămidă, între care au fost depuse, în lentile succesive, pământul și lutul excavat din șanțurile de apărare din fața escarpei. Lățimea embletonului a fost de 26,70 m.

Zidurile de cămășuire au fost construite din cărămidă standardizată (32x18x8 cm), dispuse „în țesere”. La bază, pereții fundației au fost drepti. În elevație, pereții se retrag, formând spre exterior, asize. Deasupra fundației, pereții au fost ușor oblici. Spre interior, pereții au rămas drepti, întăriți la intervale regulate, cu

³⁰⁷ D. Boghian, C.-C. Lazanu, M.-D. Vornicu, A. Vornicu, E. Vieru, Al. Gafincu, B. Munteanu, S.-C. Enea, T. Dogariu, *Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui. Punct: Dealul Miclea (Paic)*, în CCAR. Campania 2011, A XLVI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice Târgu Mureș, 23-26 Mai 2012, Institutul Național al Patrimoniului, 2012, p. 269-271; A. Asăndulescu, F.-A. Tencariu, S. Gania, *Aplicații de topografie arheologică și prospecțiuni geofizice în așezarea de la Tăcuta, jud. Vaslui*, în CCAR. Campania 2011, A XLVI-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice Târgu Mureș, 23-26 Mai 2012, Institutul Național al Patrimoniului, 2012, p. 271. O versiune detaliată pe CD volumului; D. Boghian, C.-C. Lazanu, S.-C. Enea, F.-A. Tencariu, M.-D. Vornicu, A. Vornicu, L.-M. Pricop, Al. Gafincu, R.-G. Furnică, B. Munteanu, *Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui. Punct: Dealul Miclea/Paic, Cod sit: 166244.01*, în CCAR. Campania 2012, Craiova, 2013, p. 205-206, 371; O versiune detaliată pe CD-ROM-ul volumului (www.inp.org.ro/ www.cimec.ro/); D. Boghian, S.-C. Enea, C.-C. Lazanu, I. Ignat, M.-R. Iftime, D.-I. Stigleț, B.-M. Vițelariu, *Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui. Punct: Dealul Miclea/Paic, Cod sit: 166244.01*, în CCAR. Campania 2013, A XLVIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Oradea, 5-7 iunie 2014, p. 136-137, 426-429; O versiune detaliată pe CD-ROM-ul volumului (www.patrimoniu.gov.ro/); D. Boghian, S.-C. Enea, C.-C. Lazanu, R.-G. Pîrnău, L. Bejenaru, S. Stanc, V. Vasilache, I. Sandu, A. Asăndulescu, F.-A. Tencariu, *Rezultate preliminare ale cercetărilor interdisciplinare din situl de la Tăcuta-Dealul Miclea (Paic), jud. Vaslui*, în *ArheoVest*, Nr. 1: *In Memoriam Liviu Măruia, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, Timișoara, 7 decembrie 2013 (editori: Andrei STAVILĂ, Dorel MICLE, Adrian CÎNTAR, Cristian FLOCA și Sorin FORTIU), Vol. I: Arheologie, Vol. II: Metode interdisciplinare și Istorie, JATE Press Kiadó, Szeged, 2013, Vol. I: [9] + X + 25-458 + [2] pg. + CD-ROM, Vol. II: [9] + 461-998 + [2] pg., ISBN 978-963-315-152-5 (összes/general), ISBN 978-963-315-153-2 (Vol. I), ISBN 978-963-315-154-9 (Vol. II); Vol. II, pp. 487-508; online: http://arheovest.com/simpozion/arheovest1/31_487_508.pdf; D. Boghian, R. Pîrnău, S.-C. Enea, C.-C. Lazanu, *Man and Natural Environment in the Area of the Tăcuta-Dealul Miclea Settlement (Vaslui County, Romania)*, în C. Preoteasa C.-D. Nicola (eds.), *L'impact anthropique sur l'environnement durant le Néo-Énéolithique du Sud-Est de l'Europe: in honorem dr. Gheorghe Dumitroaia*, Piatra Neamț, 2014, p. 283-310; D. Boghian, S.-C. Enea, C.-C. Lazanu, *The anthropomorphic plastic of Cucuteni A3 site from Tăcuta (Vaslui county)*, în C.-E. Ursu, S. Țerna, *Anthropomorphism and symbolic behavior in the Neolithic and Copper age communities of South-Eastern Europe*, Suceava, 2014, p. 415-434.

³⁰⁸ <http://www.eyeinthesky.ro/>;

http://farm8.staticflickr.com/7340/9512234346_392b0c7b2d_o.jpg.

³⁰⁹ Opriș 2007, 58-59, Fig. 28..

ajutorul unor contraforturi a căror formă, în plan, a fost trapezoidală. Fundația zidurilor a fost înaltă de 0,90 m, lățimea fiind cuprinsă între 1,20 m și 1,60 m (zidul escarpei). Elevația zidurilor (paramentele propriu-zise) s-au păstrat în mod diferit.

Zidul escarpei a fost amenajat pe o substructură din lemn de stejar, făcută din perechi de lonjeroane cu lungimi diferite, cuprinse între 6,70 m până la 10,50 m. Acestea au fost dispuse la o distanță de 1,10 m -1,16 m una față de alta. Lățimea bănelor masive care au format lonjeroanele a fost până în 0,30 m iar grosimea de 0,22 m. Deasupra lonjeroanelor, la intervale cuprinse între 0,50 m și 0,70 m, au fost dispuse antretoaze masive a căror lungime medie a fost de 1,65 m. Jumătatea sudică a contragardei I a avut substructura de lemn fixată pe trei șiruri de piloți masivi din lemn de stejar, cu vârful cioplit și lungimi cuprinse între 1,20 m și 2,75 m. Un al patrulea rând de stâlpi de lemn a fixat, în exterior (către șanțul de apărare), substructura de lemn a fundației.

Zidurile de cărămidă care au închis contragarda I precum și baza redanului triplu au fost construite direct pe lut.

Șanțul de apărare din fața contragardei I a avut o lățime de 18,75 m. În mijlocul acestuia s-au conturat mai multe cunete și amenajări hidrotehnice care au aparținut unor etape distincte în funcționarea fortificației. Cea mai elaborată dintre aceste amenajări a fost Cuneta 1, amenajată într-o etapă mai târzie decât momentul săpării șanțului de apărare. Cuneta 1, cercetată pe o lungime de 63,50 m, a avut o lățime variabilă, cuprinsă între 1,70 m și 2,70 m. Cuneta 1 a avut două tipuri de amenajare. Plecând din dreptul stăvilărilor, Cuneta 1 a fost podită cu lemn de stejar, podina fiind formată din grupe de câte patru scânduri paralele, cu lungimi aprox. egale (5,60 m), lățimea de 0,30 m iar grosimea de 0,07-0,09 m. Acest sistem a avut rolul de a facilita curățarea cunetei. Către sfârșitul sec. XIX, Cuneta 1 era deja colmatată, fapt care a necesitat unele amenajări noi, unele dintre acestea fiind făcute din scânduri din lemn de brad, fixate cu cuie din fier, produse pe scară industrială.

Contraescarpa șanțului de apărare a contragardei I a fost consolidată cu ajutorul unui zid de cărămidă construit pe substructură de lemn, fapt constatat și în alte cercetări arheologice din perimetrul Pieței Timișoara 700. Zidul contraescarpei a fost amenajat ca și zidul escarpei contragardei I, pe o substructură de lemn fixată pe piloți din lemn de stejar, de aceleași dimensiuni.

Stăvilărilor a avut o orientare NE-SV, axa longitudinală a construcției fiind perpendiculară pe linia șanțului de apărare a contragardei I (capătul sudic). Stăvilărilor a avut mai multe părți componente: platforma din fața stăvilărilor, corpul deversor și bazinul de liniștire. Urmele de reparație indică existența a cel puțin două faze de funcționare a barajului mobil.

Platforma de cărămidă a avut lungimea aprox. de 42,50 m, lățimea de aprox. 2,20 m și grosimea de 0,70 m. Modul de amenajare a substructurii de lemn a fost identic cu cel întâlnit la fundațiile escarpei contragardei I și a contraescarpei.

Pereții corpului deversor, dispuși la 7 m unul față de celălalt, au avut lungimi inegale (pereul nordic 17,90 m iar cel sudic, 16,40 m), înălțimea păstrată fiind de 1,30 m de la nivelul podinii de lemn. Podina corpului deversor a fost făcută din scânduri din lemn de stejar (de tip lambă-uluc). Lungimea acestora a fost relativ standardizată (lungimea de 4,90 m, lățimea de 0,20 m, 0,25 m iar grosimea de 0,08 m). Podina de lemn se va continua, unitar, și în bazinul de liniștire. Pereții corpului deversor au fost placați cu blocuri mari de gresie, unele incizate (marcaje). Pila a avut o lungime de 13,04 m și o lățime de 2,62 m. Miezul de cărămidă al

pilei fost placat, de jur împrejur, cu blocuri de gresie paralelipipedice, unele inscripționate. Cele două câmpuri deversoare (A și B) au avut lățimile egale, respectiv de 2,20 m. În faza a doua de funcționare a stăvilărilor, câmpul deversor B a fost îngustat la 0,98 m. prin adăugarea unor structuri de cărămidă de formă trapezoidală, tencuite pe exterior. Stăvilărilor a fost deservit, în faza inițială de patru porți (câte două în fiecare câmp deversor) pentru ca în faza a II-a de funcționare numărul acestora să se reducă la trei porți (două porți în câmpul deversor B și o poartă în câmpul deversor A). Tot în faza a doua de funcționare a stăvilărilor a fost amenajată și rigola în prelungirea căreia, către est, a fost amenajată Cuneta Principală, aceasta intersectându-se cu Cuneta 1. Rolul rigolei a fost de evacuare a apei din Cuneta 1, adusă dinspre sud.

Gura corpului deversor a fost formată din două ziduri masive de cărămidă dispuse oblic pe corpul deversor (cu deschiderea către sud-vest). În faza a II-a de funcționare, gura de deversare este dezafectată prin prelungirea pereților corpului deversor pe laturile bazinului de liniștire.

Bazinul de liniștire a fost dezvelit pe o lungime de aprox. 23 m. Lățimea bazinului a fost identică cu cea a corpului deversor, respectiv de 7 m. Înălțimea pereților bazinului de liniștire a fost inegală. Perețele de pe latura dinspre sud a bazinului de liniștire a fost prelungit în elevația prin adăugarea unei structuri de cărămidă care a păstrat panta înclinată a peretelui. În partea dinspre nord, perețele bazinului de liniștire a fost format din suprapunerea a două șiruri de blocuri de gresie calcaroasă.

Substructură de cărămidă a stăvilărilor a fost amenajată în spațiul format de cele șase șiruri de stâlpi de batardou (ecarisați pe sistemul lambă-uluc). Un al șaptelea șir de stâlp de batardou a fost dezvelit la capătul dinspre sud-vest a bazinului de liniștire.

Substructura de lemn de sub corpul deversor a fost formată din bărne masive suprapuse în cruce, formând lonjeroane și antretoaze de mari dimensiuni. Lungimea acestora a variat între 4,30 m și 8,60 m, fiind rectangulare în secțiune (0,24 m – 0,30 m).

Substructura de lemn a fost formată din lonjeroane și antretoaze de mari dimensiuni, fixate pe piloți masivi din lemn de stejar. Lonjeroanele bazinului de liniștire, lungi de aprox. 10 m și late de aprox. 0,30 m, groase de 0,30 m, au fost dispuse perpendicular pe axa longitudinală a bazinului de liniștire. Deasupra lor au fost fixate, în nișe ecarisate, antretoaze dispuse în pereche, prinse între ele cu ajutorul unor cuie masive din lemn.

Stăvilărilor este singura construcție hidrotehnică de sec. XVIII din Europa, cercetată, conservată și expusă în aer liber.

Zusammenfassung

Das Objekt Timisoara-City Business Center, Gebäude E, befindet sich an der südwestlichen Ecke des Marktplatzes „Timișoara 700“, an der Stelle der ehemaligen Fabrik Moda Tim. Das Gebäude E ist das letzte der fünf Gebäude des Komplexes. Die vorbeugende archäologische Untersuchung von Juli 2013 bis April 2014 haben die Fundamente des südlichen Endes der Kontergarde I, das Fundament der nördlichen Eskarpemauer des dreifachen Redans XXVII sowie einen der vier Dämme aufgedeckt, die die Verteidigungsgräben der Festung gebildet haben.

Zwischen den plattier Wänden, die die Kontergard I gebildet haben wurden mehrere archäologische Befunde des 17. und 18. Jh. untersucht, die dem Vorort Palanca Mare angehörten (C.2, C.4), und eine möglich eisenzeitliche prähistorische Grube (C.1). Die geringe Anzahl von archäologischen Befunden gehörend

dem XVII-XVIII Jh. zeigen auch die südwestliche Grenze des Palanca Mare Vororts. Die archäologische Sondage, durchgeführt im Bereich de Glacis (in der nordwestlichen Ecke von Sektor B), belegte das Vorhandensein eines alten Flussarms, der auch auf den georeferenzierten Karten des Jahres 1740 vorhanden ist.

Bibliografie

Opriș 2007. Opriș M., *Timișoara. Monografie urbanistică*, vol. I, *Descoperiri recente care au impus corectarea istoriei urbanistice a Timișoarei*, Ed. Brumar, Timișoara, 2007.

150. Timișoara, jud. Timiș

Punct: str. Lucian Blaga

Autorizație de cercetare preventivă nr. 9 și 67/2014

Cod RAN: 155252.06

Cod LMI: TM-I-S-A-06050

Colectiv: Alexandru Flutur (Muzeul Banatului Timișoara) - responsabil, Daniela Tănase (Muzeul Banatului Timișoara), Ana-Cristina Hamat (Muzeul Banatului Montan, Reșița)

Tip de sit: așezare urbană; cetate.

Încadrare cronologică: epoca medievală, epoca modernă.

Perioada cercetării: 16.01 - 10.04.2014.

Lucrările de reabilitare a spațiilor publice din centrul istoric al municipiului Timișoara au impus desfășurarea unor ample cercetări arheologice în cartierul Cetate, în piețele și pe străzile vizate de acest proiect urbanistic. Strada Lucian Blaga se situează în interiorul cetății medievale, precum și în fortificația bastionară din secolul XVIII. Suprafața cercetată, concretizată într-o secțiune cu lungimea de 133,5 m și lățimea de circa 3 m, începe din Piața Libertății și continuă spre sud până la capătul străzii, înspre Piața Huniade.

Inițial s-a realizat o excavare mecanică a straturilor de amenajare a străzii, aceasta atingând în medie 1 m adâncime. S-a trecut apoi la săparea manuală, ajungându-se la o adâncime medie de 1,30 m. La această cotă s-a putut crea un tablou general al situației arheologice. În afara structurilor de cărămidă de sec. XVIII care țin de sistemul de canalizare al cetății habsburgice au apărut primele urme din construcțiile de lemn ale cetății medievale și straturile arheologice aferente. Săparea manuală a continuat apoi pe tronsoane mici, în general de 5 m lungime, atingându-se cota lutului steril (între 3 și 4 m adâncime). Din cauza pericolului pe care săpăturile îl puteau genera asupra stabilității clădirilor din preajmă (fundatia clădirilor istorice se află la 2 m de secțiune), metodologia de lucru stabilită de către proiectant, beneficiar, constructor și arheolog a fost de a aborda excavările ce depășesc cota de -1,3 m pe tronsoane de 5 m; următorul tronson avea să fie săpat doar după acoperirea celui precedent (pentru a fi evitată descoperirea unei porțiuni mai lungi de 5 m). Soluția de umpluturi a fost dată de proiectant, primul strat de umplere fiind de nisip, apoi de pietriș. Am cercetat 12 sectoare unde era indicată în proiectul tehnic instalarea unor țevi verticale în canalizarea actuală. În aceste sectoare (denumite convențional B-uri), la care s-a adăugat unul suplimentar, am ajuns la verificarea concludentă a lutului steril (săpându-se până la peste 4 m adâncime). Acolo unde am dat de structuri de cărămidă (canalele de sec. XVIII), de piatră și cărămidă (canalul de aducțiune a apei din cetatea medievală), de lemn (structuri de lemn bine păstrate) sau amenajări importante

(stratul compact din mortar și cărămidă de amenajare a unei piețe din cetatea medievală) ne-am oprit, considerând că este necesară protejarea lor *in situ*. Intervenția constructorului a constatat doar în introducerea acelor conducte verticale în conducta de beton care a fost instalată la aproape 4,50 m adâncime (față de nivelul actual al străzii) la începutul secolului XX.

Au fost documentate mai multe faze de construcție în lemn din cetatea medievală, un canal medieval de aducțiune a apei din piatră și cărămidă, precum și structuri de cărămidă din sec. XVIII (canale din sistemul de canalizare al cetății bastionare). O amenajare cu un mortar compact, întinsă pe aproape 30 m în secțiunea noastră, pare să reprezinte o piață amintită de Evlia Celebi.

Principalele aspecte stratigrafice

Stratul de asfalt actual a fost pus peste pavajul de piatră cubică anterior, piatra fiind așezată pe un strat de nisip și pietriș de 30-40 cm, care vine peste un strat de nisip curat de 20-30 cm. Sub nisip sunt umpluturi de pământ și moloz, cu multe fragmente de cărămidă, care vin deasupra structurilor de cărămidă ale canalizării austriece. Nisipul pare să fie ultimul strat de amenajare a primei străzi din cetatea bastionară, pentru că apare direct peste canalul nr. 2, a cărui cotă superioară e situată deasupra celorlalte canale contemporane. Acolo unde nu sunt intervenții moderne (pentru conducte de apă, de canalizare, cabluri electrice, țevi de gaz) se observă nivelele succesive de amenajare a străzii trasate în secolul XVIII, care a rămas aceeași până astăzi.

În această parte a străzii L. Blaga s-a săpat la începutul secolului XX un șanț de peste 4 m adâncime pentru canalizarea de atunci a orașului (funcțională și acum), numită Vidrighin (deoarece coordonatorul acestor lucrări a fost inginerul Stan Vidrighin). Acest șanț, cu lățimea de 80-100 cm, este omniprezent în secțiunea noastră, tăind toate straturile arheologice anterioare.

Structurile din sec. XVIII descoperite sunt în primul rând canale de cărămidă care făceau parte din sistemul de canalizare al cetății habsburgice. Tot din cărămidă a mai rămas partea inferioară a unei clădiri, între metrii 78 și 82 ai secțiunii (punctul 0 fiind în capătul nordic, înspre Piața Libertății), clădire care a fost demolată în sec. XVIII, înainte de amenajările pentru noua tramă stradală; construcția ei poate fi datată și în ultima perioadă de stăpânire turcească.

Sub straturile de sec. XVIII apar straturi și structuri medievale. În această zonă a cetății construcțiile erau aproape în totalitate de lemn. Excepție face un canal de piatră, cărămidă și mortar (lat de 80 cm, cu o adâncime tot de 80 cm), care avea rolul de aducțiune a apei. Era acoperit cu scânduri care au fost prinse în mortar. Acest canal a fost construit în timpul celei de-a doua faze de lemn și a funcționat până în sec. XVIII, când este acoperit.

În cetatea medievală am surprins în general trei faze de construcție în lemn. Clădirile erau orientate de obicei pe direcția NE-SV, respectând trama stradală de atunci; nu am observat schimbări ale tramei stradale. Traiectul pereților este dat deseori doar de aliniamentul stâlpilor. Uneori a fost găsit restul împletituri de nulele a pereților, care era susținută și de o rețea de pari între stâlpi, sau urmele bânelor (sau scândurilor) care formau peretele. Rareori am găsit podeaua sau resturi din podeaua de lemn a încăperilor.

În partea de sud a secțiunii, pe o suprafață de aproape 30 m a apărut un strat compact de amenajare, din mortar și fragmente de cărămidă, gros de circa 30 cm, care reprezintă un spațiu deschis, cel mai probabil o piață. Sub mortar se observă un lut

negru-cenușiu (20-30 cm) care reprezintă primul strat de amenajare a aceluiași spațiu. Lutul a fost pus peste nisipul steril. Observăm că lutul steril din punct de vedere arheologic este ori un lut nisipos, ori un nisip, ceea ce confirmă aprecierile că orașul medieval a fost ridicat pe grinduri de nisip. Peste mortar vin nivele succesive de re-amenajare a spațiului pentru ca la un moment dat să asistăm la o desființare a pieței sau la o restrângere sensibilă spre sud, fiindcă apar diverse urme ale clădirilor de lemn (două faze de construcție).

În sectoarele în care am verificat lutul steril (nisip), am observat că acesta apare de obicei între 3 și 4 m adâncime față de nivelul de călcare actual. În cea mai mare parte a suprafeței cercetate deasupra nisipului steril a fost pus un lut nisipos care, probabil în contact cu apa, a căpătat o culoare albăstrie. Acesta pare să fie primul strat de amenajare din cetatea medievală, în legătură cu prima fază de lemn. Urmează apoi alte straturi, umpluturi succesive de amenajare specifice locuirii medievale din zonă, uneori cu o grosime destul de mare (până la 50 cm), cu multe resturi lemnoase sau vegetale (vreascuri, fragmente de lemn din construcții anterioare, paie, semințe diverse), fragmente de cărămidă, oase fragmentare de animale, fragmente ceramice, cuie, fragmente de piele (de încălțăminte) etc.

Structurile descoperite

Au fost surprinse cinci canale de cărămidă din **sistemul de canalizare a fortificației**, numerotate can. 1-5. Au fost construite pe la jumătatea secolului XVIII pentru deservirea cetății; aceasta a fost construită între anii 1732 și 1765. Canalul 1 este situat pe mijlocul străzii L. Blaga, urmează o direcție aproximativă nord-sud, venind dinspre Piața Libertății și având panta de scurgere înspre sud. Canalul 2 intră în secțiunea noastră dinspre vest, la limita nordică a sectorului B7, cotește în acest punct spre nord urmând tot mijlocul străzii, și deversa, la fel ca 1, într-un canal mai mare colector, can. 3, care urmează aproximativ direcția vest-est și se scurgea în Bega. Canalele 4 și 5 sunt mai mici decât 1 și 2, reprezentând de fapt racorduri ale celor două. De-o parte și de alta a canalului 3 avem o construcție interesantă din cărămidă care încadra și acoperea canalul, protejându-l printr-o boltă care făcea descărcarea sarcinii de greutate a străzii pe ziduri exterioare lui 3. Se pare că această structură cu boltă proteja canalul și sub clădirile pe sub care trecea acesta, pentru că apare pe unele planuri ale cetății. Aceasta se explică prin construirea acestui canal pe ductul unui mai vechi șanț cu apă (poate braț de râu) din cetatea medievală. Solul fiind mlăștinos și friabil, erau necesare lucrări suplimentare de protecție a canalului.

Identificat în capătul de nord al secțiunii (sectoarele B1 și B2'), **canalul medieval de aducțiune a apei** este alcătuit din piatră și cărămidă, prinse cu mortar; fundul lui este dintr-un strat de cărămizi așezate într-un strat consistent de mortar. Este lat de 80 cm, cu o adâncime de 80 cm, și avea rolul de aducțiune a apei. Era acoperit cu scânduri care au fost prinse în mortar. A fost construit în timpul celei de-a doua faze de lemn și a funcționat până în sec. XVIII, când este acoperit. Interiorul este relativ griuliu construit, cu mult mortar și cu pereții fațetați, spre deosebire de exterior, care a fost neglijent tratat, fiind neregulat. Nu este perfect rectiliniu, prezintă mici sinuozități; fundul lui este de obicei mai îngust (70 cm) decât partea superioară. Sub cei doi pereți ai canalului am depistat urme de stâlpi de lemn, care aveau cel mai probabil rolul de susținere a structurii. Canalul avea direcția de scurgere sud-vest – nord-est și asigura o parte din apa pentru cetate, poate și pentru unele mori aflate aici.

În sectoarele B8, B9 și B10 am identificat un strat gros (cel puțin 30 cm) de mortar cu fragmente de cărămidă. Acesta reprezintă un nivel de amenajare a unui spațiu deschis din cetate. Cel mai probabil este vorba despre acea **piață** la care se referă Evlia Celebi: "În această cetate se află chiar în fața palatului o piață spațioasă care e pardosită nu cu scânduri, ci cu un strat tare de mortar" (*Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, Buc., 1976, p. 500). Pentru B8 și B9, unde acest strat este compact, am propus păstrarea și protejarea acestuia. În B10, amenajarea nu mai are aceeași consistență, mortarul fiind amestecat cu pământ, însă cu aceeași grosime, de 30 cm. Aici acest strat a fost săpat (săpătura mergând până la steril), sub el fiind un lut negru-cenușiu care a fost pus pe nisipul steril. Probabil acest lut este o amenajare anterioară celei cu mortar a aceluiași spațiu pentru că îl găsim și în B8 și B9, tot sub mortar și deasupra sterilului, situație observabilă în șanțul canalizării Vidrighin.

Am identificat mai multe **faze de construcție în lemn**, în general în număr de trei. Refacerile sunt de multe ori pe același aliniament; trasa stradală pare să rămână neschimbată în toată perioada medievală. Distincția între perioadele de construcție este relativ dificilă pentru că deseori sunt refaceri succesive ale aceluiași clădiri.

Interpretări cronologice și concluzii

Locuirea cea mai intensă s-a manifestat în perioada stăpânirii turcești (1552-1716). Cel puțin în această zonă a cetății, cele mai multe construcții (de lemn) par să fie din acea perioadă. Majoritatea materialelor arheologice databile sunt din secolele XVI-XVII. Presupunem totuși că prima fază de lemn și chiar canalul medieval sunt anterioare venirii turcilor. S-au găsit relativ puține monede, aflate în general într-o stare de conservare precară. Avem astfel: 5 monede de argint otomane din sec. XVII (3 acele și 2 parale); 2 monede de bronz (mangări - unul probabil din sec. XVI, iar celălalt de la sfârșitul sec. XVII); 1 monedă de argint - dinar, 1694, Ungaria, Leopold I (Imperiul Romano-German); 1 monedă de argint - 6 Kreuzer, 1708, episcopatul Olmutz.

Dacă planul fortificației habsburgice este relativ bine cunoscut, datorită sutelor de planuri păstrate, despre construcțiile și amenajările din cetatea medievală se știe încă foarte puțin. Cel mai exact plan al acesteia este cel al căpitanului din armata habsburgică Perette, realizat la 1716. Coroborarea acestuia cu harta modernă a Timișoarei arată că strada actuală L. Blaga este cvasi-paralelă cu Ulița Belgradului de pe planul lui Perette, situându-se la mică distanță la est de aceasta. Așadar, urmele structurilor de lemn pe care le-am găsit în secțiunea noastră pot fi puse în relație, în cea mai mare parte, cu această stradă medievală.

Bibliografie:

F. Drașovean *et alii*, *Timișoara în amurgul evului mediu*, Timișoara, 2007;

M. Opreș, *Timișoara. Monografie urbanistică*, Timișoara, 2007;

A. Flutur, A.-C. Hamat, D. Tănase, *Cercetările arheologice preventive în cetatea Timișoarei, str. Lucian Blaga, anul 2014. Raport preliminar*, în *Banatica* 24/1, 2014, p. 225-252.

151. Timișoara, județul Timiș**Punct: Piața Unirii**

Autorizații de cercetare preventivă nr. 28/2014, 101/2014, 159/2014

Cod RAN 155252.06

Cod LMI TM-I-s-06050

Colectiv: Alexandru Szentmiklosi – responsabil (MBT), Dragoș Diaconescu (MBT), Sorin Tincu (MCC Hunedoara), Andrei Bălărie (MBT), Andrei Georgescu (MBT), Cristine Harnischfeger (Universitatea de Vest Timișoara), Iulian Leonti (Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași), Andrei Talagiu (Universitatea de Vest Timișoara).

Piața Unirii este situată în partea nordică a cartierului Cetate (Pl. I/1), fiind cea mai mare dintre piețele din centrul istoric al Timișoarei, (150 m x 110 m)³¹⁰. Georeferențierile hărților de la începutul sec. XVIII, întocmite după harta din 1716 a căpitanului Perette (Pl. I/2, Pl. II/1), a indicat prezența zidului nordic de incintă al cetății Timișoara din perioada otomană precum și a primului șanț de apărare care a deserved fortificația.

Proiectul „Reabilitarea spațiilor publice din centrul istoric al Municipiului Timișoara” a avut ca obiectiv refacerea rețelei de apă, canal și telecomunicații din perimetrul cartierului Timișoara-Cetate. Cercetările arheologice din Piața Unirii s-au desfășurat în perioada 21 februarie – 16 august 2014.

Pe fiecare din cele patru laturi ale pieței au fost trasate câte o secțiune magistrală, lățea de 2 m (S.I pe latura estică, S.II pe latura nordică, S.III pe latura vestică și S.IV pe latura nordică) (Pl. II/1, Pl. III). Stratul modern de amenajare a pieței, gros de aprox. 0,60 m - 1 m, a fost decapat mecanic, în straturi succesive de câte 0,20 m grosime.

Cercetările arheologice preventive au consacrat obiectivul Piața Unirii ca pe un sit arheologic multistratificat, în care cele mai vechi urme de locuire se datează către sfârșitul Epocii Cuprului (cca. 3650-2900 cal BC). Fragmentele ceramice descoperite în stratul de humus de deasupra sterilului, indică prezența în areal a unei comunități de tip Baden.

Tot în Piața Unirii au fost descoperite și 3 complexe aparținând perioadei mijlocii a primei vârste a Epocii Fierului (cultura Basarabi).

Prezența unei locuri de sec. II-IV în perimetrul Pieței Unirii este indicată atât de fragmentele ceramice descoperite în poziție secundară (în complexe otomane târzii) cât și în complexe arheologice clare (două locuințe semiîngropate și o fântână).

Prezența locuirii medievale, anterioare cuceririi otomane, este evidențiată de două complexe arheologice cu materiale arheologice caracteristice sec. XI-XII (o fântână) și sec. XV (o groapă cu funcționalitate incertă).

Descoperirile arheologice aparținând perioadei otomane se grupează, stratigrafic, în trei etape importante.

Majoritatea complexelor arheologice otomane din faza timpurie sunt, în fapt, gropi de împrumut lut, umplute ulterior cu material aluvionar sau cu resturi menajere (bucăți de schelete de mamifere ierbivore de talie mare (cai, bovidee).

Descoperirile otomane aparținând, stratigrafic, unei etape intermediare sunt formate din locuințe, fântâni și gropi de provizii. Locuințe, de formă rectangulară, amenajate cu pivnițe, sunt

prezente atât în exteriorul liniei de fortificație (la nord de șanțul de apărare) cât și în spatele zidului de incintă a cetății. La nord de șanțul de apărare au fost descoperite și morminte de înhumăție, simple, fără inventar funerar (probabil, creștine).

Toate complexele arheologice atribuie etapei intermediare de locuire a terasei nordice a brațului de râu sunt suprapuse de un strat lutos, cu grosimi cuprinse între 0,30 și 0,60 m, foarte sărac în materiale arheologice, care indică o nivelare a zonei în vederea reamenajării ei. Acest moment poate fi legat, cel mai probabil, de construirea ultimei linii de fortificație a cetății turcești (prima linie de la exteriorul cetății turcești vizibilă pe harta căpitanului Perette).

Ultimei secvențe stratigrafice aparținând locuirii otomane aparțin construcțiile ridicate pe structuri de rezistență masive, amenajate în șanțuri de fundație sau gropi de implementare, în care au fost dispuși baterii de fundare formate din țărui ascuțiți. Una dintre aceste locuințe, situată în S.II prezintă și un nivel de distrugere bine delimitat. În cadrul acestui nivel de distrugere a fost descoperită o monedă emisă de Suleyman al II-lea (sultan între 1687-1691). Cel mai probabil, această locuință a fost distrusă cu ocazia asediului și cuceririi Timișoarei de către Eugeniu de Savoya în 1716.

Dezvelirea zidului de incintă al cetății Timișoara a fost anticipată ca urmare a georeferențierilor hărților din 1716, întocmită de căpitanul Perette. Secțiunile arheologice au permis cercetarea zidului de incintă a cetății Timișoara în două locuri (în colțul de sud-est a pieței, respectiv, pe latura vestică a pieței). Cercetările arheologice au confirmat descrierile din izvoarele istorice ale vremii (Sigismondo de Prato³¹¹, Henrik Ottendorf³¹², Evliya Çelebi³¹³, Tutovicz János³¹⁴ etc.).

În ambele sectoare de cercetare, zidul de incintă a fost format din straturi succesive de pământ și lut albăstrui, depuse în spatele unei structuri de rezistență din stâlpi masivi de stejar. Acest sistem de fortificație a fost descris de Sigismondo de Prato ca fiind un sistem de fortificare *modo hungarico*³¹⁵. Palisada de deasupra zidului de incintă a fost formată din gabioane făcute împletituri de nuiele și viță de vie în care a fost bătut lut semnalat și de Evliya Çelebi³¹⁶.

În condițiile în care partea superioară a zidului a fost distrus de nivelările din sec. XVIII, evidențe arheologice surprinse în cadrul acestor cercetări arheologice preventive indică existența a cel puțin trei etape majore de reparații a zidului și mai multe reparații punctuale. Aceste reparații punctuale sunt evidente în tronsonul de zid dezvelit în colțul sud-estic al Pieței Unirii, zonă în care au avut loc și cele mai intense bombardamente ale artileriei austriece, în 1716.

După cucerire, cetatea avariata va fi reparată parțial și va fi în uz până la demararea construcțiilor noi fortificații, bazate pe principiile moderne ale arhitecturii militare. După începerea construirii catedralei episcopale romano-catolice, zona în care a existat zidul de incintă se transformă într-un spațiu de interacțiune socială care a deserved orașul în cadrul manifestărilor religioase. Cercetările arheologice au surprins evoluția amenajărilor pieței, începând din prima jumătate a sec. XVIII până la sfârșitul sec. XX.

³¹¹ Magina 2013, 301.

³¹² Ottendorf 2006.

³¹³ *Călători străini...* 1976, 494-503.

³¹⁴ Feneșan 2014 (mss).

³¹⁵ Magina 2013, 300-301.

³¹⁶ *Călători străini...* 1976, 496-497.

³¹⁰ Buruleanu-Medelet 2004, 25.

Zusammenfassung

Das Sanierungsvorhaben der Altstadt von Temeswar hat die Durchführung präventiver archäologischer Forschungen am Unirii-Platz, veranlasst. Es wurden Besiedlungsspuren mehrerer historischer Perioden gefunden (Kupferzeit, Eisenzeit, 2. – 4. Jh. n.Chr., Früh- und Hochmittelalter und Osmanische Zeit).

Archäologische Forschungen haben auch an zwei Stellen der Festungsmauer von Temeswar stattgefunden (in der südöstlichen Ecke des Marktes bzw. auf der Westseite des Marktes). In beiden Bereichen der Grabung wurde eine Mauer, bestehend aus massiven Eichenpfählen, festgestellt, die das Rückgrat der Festung gebildet haben. Die Palisade über der Mauer wurde von Gabionen aus Flechtwerk errichtet, die man mit Stampflehm anfüllte. Die erfassten archäologischen Befunde der Ausgrabung weisen auf die Existenz von mindestens drei Haupteinbauten der Festungswalls und mehrerer kleineren Reparaturen hin. Diese gezielten Reparaturen erfolgten offensichtlich in dem Abschnitt der Befestigung, in der südöstlichen Ecke des Unirii-Platzes, wo der österreichische Artilleriebeschuss 1716, am intensivsten war.

Außer der osmanischen Festung wurden auch archäologische Befunde des 17. und 18. Jh. entdeckt, die sich in drei chronologische Stufen einteilen lassen.

Nach der Eroberung Temeswars durch Eugen von Savoyen wurde die osmanische Festung abgebaut und der Platz ein Ort der sozialen Interaktion. So haben die weiteren archäologischen Untersuchungen eine Beobachtung der Marktplatzentwicklung in der ersten Hälfte des 18. Jh. bis zum Ende des 20. Jh. erlaubt.

Bibliografie

Antoniuc et alii 2011 - Antoniuc D., Hotopilă V., Medinski A., Micle D., Streian V., Zonte V., *Lista Monumentelor Istorice 2010 – Județul Timiș*, Ed. Graphite, Timișoara (2011).

Buruleanu-Medelet 2004 - Buruleanu D. N., Medeleț Fl., *Timișoara: Povestea orașelor sale. The Story of its Towns*, Ed. Miron, Timișoara, 2004.

Călători străini...1976 - *Călători străini despre Țările Române*, Vol. VI (Partea I: Paul de Alep, Îngrijit de M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Partea a II-a: Evlia Celebi, Îngrijit de Mustafa Ali Mehmet, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

Ottendorf 2006 - Ottendorf H., *De la Viena la Timișoara, 1663. Von Wien auf Temeswar, 1663. Bécsről Temesvárig, 1663. Od Beča do Temišvara, 1663*, Ed. Banatul-Artpress, Timișoara, 2006.

Feneșan 2014 - Costin Feneșan, O descriere a cetății Timișoara din august 1716. A description of the Fortress of Timișoara (Temeswar) from August 1716. *AnB*, XXII, 2014, 295-299.

Magina 2013 - Andrian Magina, Fortificațiile Lipovei și Timișoarei în preajma cuceririi otomane (1551). Fortification of Lipova and Timișoara on the Eve of Ottoman Conquest. *AnB*, XXI, 2013, 299-303.

Opriș 2007 - Opriș M., *Timișoara. Monografie urbanistică*, vol. I, *Descoperiri recente care au impus corectarea istoriei urbanistice a Timișoarei*, Ed. Brumar, Timișoara, 2007.

152. Toboliu, com.Toboliu, jud.Bihor

Punct: Dâmbu-Zănăcanului

Nr. autorizație: 162/2014

Cod sit: 29476.02

Colectiv: Gruia Fazecaș - Responsabil (MȚC Oradea), Marian Adrian Lie, Elena-Cristina Cordoș, Florin Gogăltan (IAIA Cluj), Mihaela Savu, Raluca Burlacu (APPAT), Claudia Radu (Institutul de Cercetări Interdisciplinare în Bio-Nano Științe), Mátyási Sándor (Geoprospect), Dan Ștefan (S.C. Digital Domain), Chris Voight (student University of Liecester), Alicia Hernández Tórtolas, Maria Ruiz Vega (studente Universidad Complutense de Madrid), Thomas Desaunay, Vlad Roman, Claudiu Suciu, Iulia Halbac, Cristian Popa (studenți UBB)

Cercetarea arheologică a tell-ului de epoca bronzului de la Toboliu „Dâmbu Zănăcanului” (Pl.1.1) a început în 1960 sub conducerea arheologului orădean N. Chidioșan. Cu unele întreruperi și modificări ale colectivului de cercetare, ultima campanie s-a desfășurat în 1972 sub îndrumarea celuiiași cercetător. Cu excepția unui profil stratigrafic și a câtorva materiale arheologice³¹⁷, respectivele săpături au rămas nepublicate. Vechea denumire a obiectivului a fost Girșu de Criș „Alceu”. Actualmente situl aparține comunei Toboliu, toponimul fiind „Dâmbu Zănăcanului”. Muzeul Țării Crișurilor din Oradea împreună cu Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca și Asociația pentru Promovarea Patrimoniului Arheologic din Transilvania au reluat cercetarea arheologică a acestui obiectiv în perioada 1 august-1 septembrie 2014. Pe lângă cercetările cu caracter non-distructiv și anume ridicare topografică Stereo 70, fotografii aeriene (Pl.I/1), cercetarea sistematică de teren și profile de electrezistivitate, au fost deschise 3 casete. Caseta I (7x5 m) a fost trasată în punctul de maximă elevație a tell-ului (106,68 m) iar caseta III (7x5 m) în marginea estică a acestuia. Caseta II (4x2m) a fost amplasată peste o veche secțiune parțial încă deschisă a profesorului Sever Dumitrașcu, pentru o determinare mai rapidă a stratigrafiei și compararea noilor rezultate cu cele obținute de acesta în campania din 1965-1966. În punctul central al tell-ului a fost surprinsă o necropolă modernă din sec. al XIX-lea. Astfel în caseta I s-au conturat, la o adâncime de 0,20-0,40 m de la nivelul actual de călcare, 13 morminte orientate vest (capul) – est, dispuse pe 3 șiruri paralele. Dintre acestea au fost cercetate integral 7 morminte, dintre care doar unul aparține unui bărbat adult (Pl.I/2) restul fiind copii. Din cercetarea antropologică a scheletelor s-a ajuns la următoarele concluzii: M8 aparține unui bărbat cu vârsta cuprinsă între 30 și 42 de ani, M2 și M3 infans I (32-34 săptămâni prenatală), M5 infans I (6-9 luni), M7 infans I (9-12 luni), M4, M6 infans I (1,5-2 ani). Din inventarul mormintelor merită amintite 7 monede de cupru, cea mai timpurie fiind emisă în 1812 (Francisc II (I)) iar cea mai târzie 1879 (Franz Joseph), 2 nasturi metalici și 3 nasturi de porțelan. În Caseta III a fost surprinsă o veche secțiune a lui N. Chidioșan și a D. Ignat ce nu a putut fi observată în prealabil la suprafață. Și aici au fost găsite resturi osteologice umane aparținând unui subadult, dar acestea se aflau în poziție secundară în ceea ce ar fi putut fi pământul de aruncătură al vechii secțiuni. Cimitirul pare să fi aparținut fermei de la *Puszta Alceu* a

³¹⁷ Chidioșan 1970, 289, fig. 1/2; Chidioșan 1974, 155, pl. 4/1-3, 5,6; Dumitrașcu 1989, 120-121, pl. II –IX.

căror urme încă mai pot fi observate și astăzi la sud de *tell*. Un prim indiciu pentru datarea cimitirului de la Toboliu „Dâmbu Zănăcanului” este dat de faptul că în prima ridicare topografică austriacă (1782-1785), deși movila este marcată pe hartă, nu este însemnată ca și cimitir. În cea de a doua ridicare topografică austriacă (1819-1869) apare atât cimitirul cât și așezarea de care acesta a aparținut. În ceea ce privește dispunerea șirurilor de morminte, cel vestic pare să fi fost cel mai târziu, urmat de șirul format de mormintele M3, M5, M7 și M8. În partea vestică a casei nu s-au mai conturat alte morminte, ceea ce ne face să credem că șirul format de mormintele M1, M2, M4, M6 și M19 reprezintă perioada finală a acestei necropole (Pl. II).

În profilul casei II (vechiul profil al lui Sever Dumitrașcu) au fost identificate platformele a două locuințe. De aici au fost recuperate mai multe fragmente ceramice, caracteristice stilului ceramic Otomani precum și un tipar bivalv pentru o daltă cu gură de înmănășur. Urme ale unor locuințe din epoca bronzului au fost găsite și în casa I și II. Cea mai de sus locuință din casa I (notată pe plan CX 12) a fost secționată de gropile mormintelor moderne (Pl. II), dar între mormintele 4 și 6 s-a păstrat un bogat material ceramic aflat în poziție *in situ*. Asupra dimensiunilor locuinței, în faza actuală a cercetărilor, nu putem trage nicio concluzie pertinentă, întrucât partea sudică, estică și centrală a acesteia este distrusă de gropile mormintelor, iar marginea nordică și vestică se află sub peretele casei. Dărămătura locuinței surprinse în casa III este tăiată de vechea secțiune a lui N. Chidioșan și a D. Ignat (cu o lățime de 1,5m) pe direcția NNE-SSV (Pl. I/3). Nici aici nu ne putem pronunța în privința dimensiunilor locuinței, singura limită pe care am surprins-o fiind în partea SV a secțiunii. În ceea ce privește datarea materialului ceramic găsit în cele două locuințe, acesta se încadrează în Bronzul Mijlociu III (Bz B1), fiind caracteristic etapei finale din evoluția stilului Otomani (faza a III-a). De pe suprafața locuinței din casa I (CX 12) a fost recoltată o probă de os pentru analize AMS. Rezultatul acesteia plasează locuința între 1600-1500 a.Chr.

În ceea ce privește stratigrafia generală a sitului în faza actuală a cercetării, se poate observa un nivel de depunere de culoare brun-cenușie ce variază între 0,10-0,30 m, ce suprapune atât depunerea de humus ulterioară abandonării așezării din epoca bronzului cât și nivelul de folosire a cimitirului modern. Ca și consistență și culoare este asemănător cu nivelurile inferioare ale tell-ului, observate în profilele mormintelor, dar materialul descoperit aici este modern/contemporan. În anumite zone poate fi observat faptul că acest nivel distruge parțial sau complet depunerea de humus rezultată în urma abandonării așezării din epoca bronzului cât și dărămătura locuințelor (Pl. II).

Abstract

Archaeological investigations in the Bronze Age tell settlement from Toboliu *Dâmbul Zănăcanului* were started in 1960 and were led by N. Chidioșan, continuing with a series of other campaigns, last conducted in 1972. With the exception of a stratigraphic profile and a few archaeological materials, the results of these campaigns have not been published. The former name of this objective was *Girișu de Criș „Alceu”*, but presently it belongs to the village Toboliu with the toponym „Dâmbu Zănăcanului”. Investigations here were resumed in 2014, consisting of excavations and non-intrusive methods (topographic survey, aerial photography, systematic survey and resistivity profiling). Regarding the actual excavations, three trenches were dug, named „Caseta”

I, II and III respectively. The first trench (7x5 m.) was located on the highest point of the tell settlement. In this part, a modern cemetery disturbed the upper layers of the prehistoric site, a total number of 13 graves being exposed, arranged on three parallel rows. Seven of these graves were fully investigated, revealing remains from one adult and six infants. Copper and bronze coins (the earliest was issued in 1812 (Francisc II (I)) and the latest in 1879 (Franz Joseph), as well as metal and porcelain buttons were identified. It was also observed here that the burial pits cut through a Bronze Age structure, from which a large number of pottery fragments (still *in situ*) were recovered. The second trench (4x2 m) overlapped an old archaeological trench and was intended as means of verifying and comparing old and new results. The third trench (7x5 m) was excavated in the eastern part of the mound. After removing the top soil and a disturbed layer, patches of compact adobe were observed, belonging to a surface dwelling. Unfortunately, here too we encountered an old archaeological trench (1,5 m wide), crossing our section on a NNE-SSV axis and cutting through the prehistoric structure.

Archaeological finds consisted of pottery, bone and adobe fragments, as well as other special finds, from which we mention a few whole or well preserved vessels, miniature cart wheels, a bone pendant and a bivalve casting mould for obtaining a socketed chisel. Based on ceramic style, the upper layer investigated was dated in Middle Bronze Age III (Bz B1), assigned to the Otomani III Cultural phase. From the surface of the house in *Caseta I* (features 10,12) a bone was sampled for Radiocarbon analysis. The result places the house between 1600-1500 B.C..

Bibliografie

Chidioșan 1970 – N. Chidioșan, *Contribuții la cunoașterea grupei Suci de Sus în contextul epocii bronzului din Crișana*, în SCIV 21 (2), 1970, 287-293.

Chidioșan 1974 – N. Chidioșan, *Sincronismele apusene ale culturii Wietenberg stabilite pe baza importurilor ceramice*, în *Crisia IV*, 1974, 153-176.

Dumitrașcu 1989 – S. Dumitrașcu, *Contribuții la cunoașterea tehnologiei metalurgiei din epoca bronzului în județul Bihor*, în *Crisia XIX*, 1989, 119-168.

153. Sat Viștea comuna Gârbău, jud Cluj:

Punct: Sit 2, Autostrada Transilvania, tronson Gilău – Nădășel, km 0+000-8+800, respectiv nod rutier Viștea.

Autorizație de cercetare preventivă nr. 221/2014

cod RAN: 57984.02

Tip de sit și încadrare cronologică: 211.

Colectiv: responsabil - Cociș Sorin Ilie, (IAIA Cluj-Napoca); membrii în colectiv - dr. Adrian Ursuțiu, dr. Sava Victor, dr. Florin Mărgineanu, Szabolcs Ferencz, dr. Vlad Lăzărescu, dr. Daniel Sana, Roxana Stancescu, dr. Ștefana Cristea.

perioada de desfășurare: 14. 09. 2014.-15.10.2014

Zona supusă cercetării este situată la sud de DN Cluj-Zalău, în dreapta șoselei la circa 1 km de nodul actual de legătură cu varianta ocolitoare Nădășel-Căpușu Mare. Teren în pantă cu orientarea pe direcția nord - sud, delimitat pe latura vestică de o râpă naturală.

Situl a fost inedit până în anul 2010, când cu ocazia proiectului de deminare a tronsonului au apărut primele obiecte de fier. În urma notificării făcută de consultanța de autostradă, porțiunea actualului Sit2 a fost verificată prin periegează arheologică și cu ajutorul detectoarelor de metale, de un colectiv de arheologi ai Institutului de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca. Prin periegează efectuată, în condițiile în care proiectul viitoarei autostrăzi nu era definitivat, toată zona a fost delimitată ca fiind cu potențial arheologic. Ulterior, în urma lucrărilor de diagnostic arheologic intruziv (august 2014) situl a fost delimitat în limitele actualului proiect de construire și au fost identificate și cercetate primele 3 complexe arheologice. În continuarea acestuia și pe baza datelor concrete rezultate, pe parcursul lunilor septembrie – octombrie 2014 au fost efectuate cercetările preventive pe situl 2.

Au fost identificate și cercetate 78 complexe arheologice aparținând primei și respectiv celei de-a doua vârste a fierului (secolele IV-III a.Chr - dintre care 56 de morminte de incinerare în gropi cu diverse vase de ofrandă și numeroase inventare specifice: podoabe, arme, ustensile de uz casnic).

154. sat Voinești, comuna Lerești, jud. Argeș

Punct: Voinești – Thermae

Autorizație cercetare preventivă nr. 183/21.04.2014

Colectiv: Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” Constantin C. Petolescu, Floriann Matei-Popescu; Muzeul Județean Argeș Ion Dumitrescu

Punctul „Malul lui Cocos” (Măilătoia) se află pe malul stâng al râului Târgului, în partea de est a satului Voinești (comuna Lerești), la circa 600 m nord-est de ieșirea din orașul Câmpulung-Muscel. Punctul se prezintă sub forma unui platou dominant, delimitat în partea de nord și vest de Valea Redei, iar la sud, către strada Roman, de gospodăriile din vatra satului.

Prezența unor vestigii arheologice din epoca romană în punctul „Malul lui Cocos” a fost semnalată încă din anul 1969. Sondajele și mai apoi cercetările arheologice din anii 1980-1981 au stabilit că în acest punct se află un castru și terme.

Castrul este amplasat în partea de nord-vest a platoului, el fiind distrus parțial de Valea Redei. La circa 40 m sud-est de castru, pe același platou (către strada Roman), se găsesc termele, între cele două obiective interpunându-se o vâlcică, în prezent, acoperită de vegetație.

Primele săpturi la terme au fost efectuate în 1973 de către Vlad Zirra de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, în colaborare cu Muzeul Municipal din Câmpulung-Muscel. Ele au avut caracter de sondaj, iar rezultatele au rămas inedite. Un alt sondaj a fost realizat în 1979 de Emilian Popescu, dar nici rezultatele acestuia nu au fost publicate. Săpturi a efectuat și profesorul de istorie de la școala Lerești, Marin Bădescu, dar ele nu au beneficiat de supervizarea unui arheolog, astfel că datele publicate de acesta cu privire la dimensiunile, planul și orientarea în teren a clădirii termelor sunt destul de confuze.

Monumentul a fost grav afectat în 1986, când șanțul unei conducte de alimentare cu apă a orașului Câmpulung-Muscel a distrus, așa cum se poate observa din fotografiile realizate în momentul săpării șanțului, o parte din clădirea termelor (colțul nord-estic).

În anul 2013, am reluat cercetările la clădirea termelor. Fiind prima campanie, ne-am propus obținerea unor date cu privire la dispunerea construcției în teren și întinderea ei, date absolut necesare în vederea organizării săpăturii arheologice (estimarea duratei săpăturilor și a costurilor). Totodată, s-a urmărit lămurirea unor aspecte legate de stratigrafia sitului. Se are în vedere și elaborarea unui proiect de restaurare, cercetarea arheologică constituind o etapă premergătoare acestuia.

Secțiunile, late de 2 m, orientate relativ vest-est – S1 și S2, trasate în 2013, au căzut aproape perpendicular pe zidurile clădirii termelor (fig. 1).

În S1 au apărut trei încăperi, pe axa vest-est șirul măsura 20,60 m.

Pornind dinspre vest, prima încăpere era prevăzută cu instalație de hipocaust, în interiorul ei fiind identificate parte din pilele care susțineau podeau și două bolți practice pe perețele sudic prin care trecea aerul cald. În colțul de sud-vest al încăperii au fost identificate două șiruri de *pilae*. Pila era compusă din cărămizi de formă pătrată, cu latura egală cu un picior roman (0,28 x 0,28 x 0,08 m). Din întreaga pilă s-au păstrat una până la patru cărămizi. Șirurile de *pilae* erau dispuse la 0,10 m față de zid (distanța corespunde cu lățimea unei *tegulae mammatae*, de altfel asemenea piese au apărut în zonă, precum și cuiele care le susțineau pe perete) și la circa 0,30 m una față de alta. *Pilae*-le au fost așezate pe un strat de pietriș bine bătut, puternic înroșit ca urmare a expunerii la temperaturi ridicate. Pe latura sudică a încăperii, zidul prezintă două întreruperi. Prima este marcată de o boltă cu o înălțime de circa 1 m și cu o deschidere de 0,90 m. Pereții bolții, realizați din cărămidă, au o grosime de 0,28 m. De remarcat că, din primul șir de *pilae* dispus paralel cu latura sudică a încăperii, a treia și cea de-a patra pilă au fost poziționate în fața pereților bolții, distanța dintre cele două corespunzând cu deschiderea ei. Este deci posibil ca din șir să fi fost omisă special o *pila* pentru a nu obtura gura prin care pătrundea aerul cald. O boltă similară, trebuie să fi existat și în zona celei de-a doua întreruperi din zid. Câteva cărămizi păstrate pe loc, pot proveni de la baza ei. Ambele structuri sunt legate funcțional de sistemul de încălzire. La exteriorul încăperii, colțul sud-vestic era susținut de un contrafort cu dimensiuni 0,70 x 0,70 m. Lățimea acestei încăperi este de 6,40 m. Perețele vestic al acestei încăperii marchează totodată și latura vestică a clădirii termelor.

Mai spre est, urmează o a doua încăpere lată de circa 7,90 m, situația arheologică surprinsă aici nu a fost clarificată nici în campania 2014, timpul nu a permis reluarea cercetării în această porțiune.

Șirul de încăperi se încheie cu o cameră absidată, care măsoară pe ax vest-est 2,60 m. În campania 2013, aici a fost constatată o situație foarte interesantă. După înregistrarea (desenare, fotografiere) și îndepărtarea stratului de dărâmatură, s-a observat că pereții încăperii erau izolați cu un strat de tencuială de culoare albă, peste care s-a aplicat un strat de *opus signinum*. Cele două straturi aveau o grosime de cca. 7 cm. Tencuiala aceasta s-a păstrat pe pereți până la înălțimea de 0,60-0,70 m. Pe fundul bazinului s-a așternut un strat de *opus signinum* peste care au fost bătut un strat compus din fragmente mici de *tegulae*. Pe această substructură a fost așezată cu o podea de *tegulae* făcute cu un strat de tencuială de culoare albă.

Un al doilea șir de încăperi a fost a apărut la sud de S1, în S2. El se compune din două încăperi. Latura vestică a acestui șir de încăperi era trasă mai în interior față de latura de vest a primului

șir de încăperi, cele două încăperi măsurând în lățime 11,50 m. Camera dinspre vest este de mai mari dimensiuni, măsurând 5,80 m pe ax vest-est.

Cercetările din campania 2014 s-au concentrat în porțiunea de la sud de S2.

În prima parte a campaniei au fost trasate două secțiuni S3 (15 x 2 m) și S4 (12 x 2 m). Ambele au fost trasate paralel cu S2. Între S2 și S3 a fost lăsat un marțor lat de 2 m, iar între S3 și S4, un marțor lat de 1 m. În partea a doua a campaniei au fost reluate cercetările și în S2, unde săpătura nu fusese încheiată și s-a demontat o porțiune din marțorul dintre S1 și S2. S-a demontat, de asemenea, marțorul dintre S3 și S4.

În S3 a fost surprins peretele sudic al încăperii de mari dimensiuni pe care am interceptat-o în campania precedentă și în S2. Peretele acesta marchează totodată și latura sudică a clădirii termelor. Structurile identificate, *pilae*, resturi de podea, gura de evacuare a apei, ne-au ajutat să identificăm funcționalitatea încăperii, fiind cel mai probabil vorba despre bazinul cu apă caldă (*caldarium*).

În campania 2013, pe peretele vestic al încăperii, sprijinită pe plinta zidului, a fost surprinsă podeaua bazinului, din care s-a păstrat doar marginea ei. Adâncirea secțiunii în această porțiune a dus la identificarea a două dintre *pilae*-le care susțineau podeaua. Aceași situație a fost constatată și în S3, în campania 2014, respectiv pe plinta zidului s-a păstrat o porțiune lată de 10-20 cm din podeaua bazinului. Însă aici, în colțul sud-vestic al încăperii (între peretele vestic și cel sudic), podeaua, s-a conservat *in situ* pe o suprafață de circa 0,70 x 1,00 x 1,25 m. Restul de podea se prelungește din această parte mai bine păstrată pe toată latura sudică, lățimea ei variind între 10 și 25 cm. De asemenea, trebuie spus că pe peretele de vest și sud al bazinului s-a păstrat statul impermeabil realizat din *opus signinum*, la fel ca în cazul podelei bazinului. El are o grosime maximă este de 7 cm.

Pe latura estică, resturile de podea și tencuiala au fost complet distruse. De altfel, la circa 0,80 m față de colțul sud-estic al bazinului, pe latura sudică a acestuia, structurile amintite sunt întrerupte brusc, fiind vizibil doar paramentul zidului. Acest fapt se datorează unei intervenții moderne, un sondaj mai vechi, al cărui șanț a fost observat și în S1 și S2, a cărei adâncime atinge 1,00-1,20 m. Șanțul este orientat relativ nord-sud, pe traiectul zidului care marchează latura estică a încăperii bazinului.

Podeaua bazinului era susținută pe *pilae* realizate din cărămizi cu dimensiuni de 0,28 x 0,28 x 0,7 cm. Rândurile de *pilae* erau dispuse la 0,30 m una față de alta, primele șiruri, erau dispuse la 0,09-0,10 m față de pereții bazinului. Din *pilae* s-a păstrat pe loc doar baza lor, respectiv prima cărămidă, și doar în anumite locuri două cărămizi. Pe peretele sudic, lipit de acesta au fost construiți trei piloni, a căror bază era formată din patru cărămizi de dimensiunile celor folosite la *pilae*. În parte superioară pilonul se evaza ușor. Distanța dintre cei trei piloni este de 0,75-0,85 cm. Alți doi piloni au fost descoperiți pe latura estică a bazinului (unul în S3 și un altul în S2), dar aceștia nu sunt lipiți de zid, ci între ei a fost intercalat un șir de *pilae*. *Pilae*-le au fost așezate pe un strat de pietriș, bine tasat, iar înălțimea lor măsura circa 0,70 m. Au fost identificate patru șiruri de *pilae*, orientate vest-est (două în S2 și două în S3). Peste *pilae* a fost fixat un rând de cărămizi și *tegulae* (unele *tegulae* sunt ștamplate). Peste podeaua de cărămizi s-a așternut un strat realizat din mortar amestecat cu cărămidă pisată mărunț (de culoare roșiatică), deasupra căruia s-a pus un al doilea strat gros de 25 cm constituit

din mortar, cu pietre de dimensiuni medii și bucăți de *tegulae*. Fățuiala podelei bazinului este constituită tot dintr-un strat de mortar amestecat cu bucățele mici de cărămidă pisată (*opus signinum*). Podea bazinului avea o grosime de 35 cm.

Pe latura sudică a bazinului, aproximativ la jumătatea acesteia, a fost surprins canalul de evacuare a apei. În zona gurii de evacuare, la interior, zidul s-a dărâmat, păstrându-se doar paramentul exterior. Din bazin, evacuarea apei se făcea printr-un tub de conductă, din aceasta fiind recuperate mai multe fragmente. La exteriorul zidului, gura de evacuare era perfect pătrată și măsura 0,25 x 0,25 cm. Gura aceasta de formă pătrată se vărsa într-un mic bazinet, urmele sale fiind indicate de un strat mai gros de mortar, lipit de zid, cu o suprafață de 0,70 x 1,00 m. Din acest bazinet apa se scurgea mai departe pe un canal. Materialele recuperate din acest mic bazinet s-au rezumat la câteva fragmente dintr-o căniță realizată dintr-o pastă fină de bună calitate, pe exterior prezentând urme de finis roșu. Bazinul de apă caldă măsura 7,20 x 5,80 m.

Tot în această campanie a fost demontat marțorul dintre S1 și S2, carourile 7-11, cu scopul de a dezveli integral absida cercetată parțial anul trecut și de a stabili relație dintre zidul dispus paralel cu latura estică a bazinului de apă caldă, surprins în S2, și al cărui traiect nu este pe aceeași linie cu cu traiectul zidului care separă absida de încăperea de la vest de aceasta. S-a reușit decaparea porțiunii din absidă rămasă nesăpată până la stratul de dărâmătură, iar în S2, sa ajuns pe nivelul structurii realizate din mortar, pietre și tegule fragmentare și al cărui rost nu era clarificat. Din păcate, timpul nu ne-a permis clarificarea situației arheologice în acest sector, urmând ca în campania 2015 să reluăm cercetarea.

Între materialele arheologice descoperite merită amintite opt *tegulae* fragmentare ștamplate, descoperite în S2, în încăperea bazinului; pe trei dintre ele apare în cartuș ștampila *leg(ionis) XI Cl(audiae) p(iae) f(idelis)*, pe patru ștampila *coh(ortis) Com(m)a(genorum) – cohors I Flavia Commagenorum*, iar pe una sunt prezente ștampilele ambelor unități militare.

Rezumat

În anul 2013, au fost reluate cercetările la termele castrului de la Voinești, săpături determinate de inițiativa autorităților locale de a demara un proiect de restaurare a lor.

Săpăturile din anul 2013 au dus la interceptarea a două șiruri de încăperi, primul compus din trei încăperi și al doilea din două. Podeaua camerei dinspre vest, din primul șir de încăperi era susținută pe *pilae* de hipocaust, iar în peretele sudic al încăperii au fost observate două bolți realizate din cărămidă ce perimeau aerului cald să circule dintr-o încăpere în alta. Către est șirul de încăperi se încheia cu o cameră absidată. Podeaua acesteia și parte din tencuiala de pe pereți erau destul de bine conservate.

În campania 2014, săpătura a fost extinsă cu scopul de a surprinde limita sudică a edificiului. A fost dezvelită, aproape în întregime, o încăpere de mari dimensiuni (7,20 x 5,80 m) dispusă pe latura sudică a termelor, și care face parte din cel de-al doilea șir de încăperi interceptate în campania precedentă. Structurile observate – *pilae*, părți din podea, piloni de susținere a podelei, precum și canalul de evacuare a apei, au permis stabilirea funcționalității acestei încăperi, respectiv un bazin de apă caldă.

ANEXE

Indicativ/Tip	Epocă/Datare/Cultură	Context
ARC/2014_1 Pendant amenajat pe canin perforat de câine	Latène târziu Sec. I î.Chr. – I p.Chr.	2014 SP 2 Passim Din pământul depozitat pe marginea suprafeței spre nord în anul 2002.
ARC/2014_2 Materie primă pentru pandantiv amenajat pe canin rezidual de ciută	Latène târziu Sec. I î.Chr. – I p.Chr.	2014 SP 4 Passim Din curățarea părții de vest a suprafeței în jurul cuptorului.
ARC/2014_3 Deșeu – rază de corn de cerb, segment distal	Latène târziu Sec. I î.Chr. – I p.Chr.	2014 SP 4 Passim.

Tabel nr. 1. Ardeu – „Cetățuie”, jud. Hunedoara (2014). IMDA – Date generale.

Taxon	Cx 265 3791	Cx 292 3508	Cx325 4592	L56 4951	L56 4892	L56 6061	L56 7250	7210	7211	7251	Total
Sturioni								1			1
<i>Esox lucius</i>	1			1				13	7		22
<i>Cyprinus carpio</i>	2	2	1	4				8	7		24
<i>Tinca tinca</i>								2			2
Ciprinidae								1			1
<i>Silurus glanis</i>	2	3						18	3		26
Pisces IND	2	1		1				17	8		29
Pisces Total	7	6	1	6				60	25		105
<i>Unio pictorum</i>	14		1	1				15	1		32
<i>Unio tumidus</i>	14	2	4		1	6	1	35	5	2	70
<i>Unio crassus</i>	7	2						3			12
<i>Unio</i> sp.	11	5	5	3			5	50	6	4	89
<i>Viviparus</i> sp.	3	1		1				3	3		11
<i>Pseudanodonta</i> sp.								4			4
<i>Anodonta</i> sp.	5	1		3				9	2	1	21
<i>Dreissena polymorpha</i>								1			1
Mollusca Total	54	11	10	8	1	6	6	120	17	7	240
											0
<i>Emys orbicularis</i>		1						1		1	3
Total	61	18	11	14	1	6	6	181	42	8	348

Tabel 1. Repartiția resturilor faunistice studiate (pești, moluște și reptile) pe specii

**ANEXA PRIVIND MATERIALELE SPECIALE DESCOPERITE
LA ȘIMLEU SILVANIEI-CEȚATE. CAMPANIA 2014**

A	DACICE		
1	CERAMICĂ CELTICĂ PICTATĂ		2
2	FIBULE BRONZ		2
	TOTAL DACICE	2	4
B	MEDIEVALE		
1	TABLĂ FIER		6
2	STICLĂ	MĂRGICĂ	1
3	ACCESORII RĂZBOINIC MEDIEVAL	ARMURI FRAGMENTE	5
		PINTENI FIER	2
		CATARAME FIER	13
3	ARME	CUȚITE, SPADE FIER	4
		BUTEROLE	3
		SĂGEȚI FIER	10
		BOLȚURI ARBALETĂ	9
4	ACCESORII CAL	POTCOAVE FIER	1
		APLICI FIER	2
		ZĂBALĂ FIER	1
5	UNELTE	TOPOR FIER	2
		VERIGĂ LANȚ FIER	2
		DĂLTIȚE FIER	2
		CUȚITE FIER	9
		CÂRLIG	1
		AMNAR	1
		CHEIE	1
		SCOABE	3
		FIER BRUT	8
6	NEDETERMINABILE DIN FIER		12
7	CUIE FIER		203
8	OS PRELUCRAT	INEL	1
9	PLUMB	TUB	1
10	BRONZ	FRAGMENT CLOPOT	1
		TABLE	5
		APLICI	3
11	ARGINT	MONEDE	7
	TOTAL MEDIEVALE	28	319
C	MODERNE		
1	GLONȚ MUSCHETĂ PLUMB		1
	TOTAL MODERNE	1	1
	TOTAL ȘANTIER		324

Tabel 1. Situația statistică a inventarului

Obiective	Total fragmente ceramice	Ceramica nisipoasă	C e r a m i c a cenușie	Importuri	Ceramica lucrată cu mâna
Șanț de apărare, Cas. A53-SK	346 ex.	168 ex. 48,55%	55 ex. 15,89%	71 ex. 20,52%	52 ex. 15%
Șanț de apărare, SF c.14-20	93 ex.	22 ex. 23,65%	8 ex. 8,6%	29 ex. 31,8%	34 36,55%
Segmentul de palisadă nr.2	139 ex.	28 20,14%	5 ex. 3,59%	50 ex. 35,9%	56 ex. 40,28%
Groapa de bucate (cas. B38/c.2)	64 ex.	13 ex. 20,31%	2 ex. 3,12%	19 ex. 29,68%	30 ex. 46,87%
Bordei getic (cas. B35-B36)	396	-	16 ex. 4,04%	78 ex. 19,69%	302 ex. 76,26%
Locuința de suprafață nr.3 (situație finală)	485	366 75,46%	93 19,17%	44 9,07%	29 5,97%

ANEXA 1. TIPURI FUNCȚIONALE DE COMPLEXE ARHEOLOGICE DESCOPERITE

Complex	Groapă de stâlp	Locuință adâncită	Groapă de ars vase	Groapă menajeră	Groapă de scos lut
1				X	
2				X	
3				X	
4				X	
5				X	
6	X				
7				X	
8		X			
9				X	
10				X	
11				X	
12				X	
13			X		
14	X				
15					X
16			X		
17				X	
18			X		
19	X				
Total	3	1	3	11	1

Tabel 1. Date pedologice în situl Costești-Cier

Orizont de sol / strat	Adâncimea (cm)	Porozitatea (%)	Densitatea aparentă (DA) (g/cm ³)	Densitatea (D) (g/cm ³)	Umiditatea (%)	Observații
Am	0–18	56	1,37	3,13	17,89	Tehnosol
AC	18–31	40	1,28	2,14	9,21	
CA	31–59	51	1,23	2,52	9,24	
MA	59–82	42	1,14	1,97	10,65	
MA ₂	82–97	50	1,25	2,50	10,66	
MA ₃	97–112	60	1,15	1,92	8,28	
MA ₄	112–117	50	1,23	2,46	14,5	
MA ₅	117–129	47	1,44	2,73	13,27	
Cca	129–150	56	1,47	3,35	10,15	
În caroul 10	65	45	1,26	1,87	14,46	Deasupra podelei
	95	45	1,13	1,67	15,58	Din podea (nivel de călcare)
	173	45	1,22	2,22	21,77	De sub podea
În caroul 3	107	32	1,14	2,08	21,57	Din podea (mijlocul stratului)
În caroul 2	146	68	1,07	1,86	9,51	Crotovină

Anexa tabele

Indicativ/Tip	Epocă/Datare/Cultură	Context
NOV 2014_1 Ac de cusut de os	Epoca romană (sec. II-III A.D.)	NOV 2014 TPF S6 Caroul 10 Complex 3 -1,00 m
NOV 2014_2 Ac de cusut de os – Eboșă	Epoca romană (sec. II-III A.D.)	NOV 2014 TPF S13 Caroul 11 Complex 15
NOV 2014_3 Vârf de săgeată de os – Eboșă	Evul mediu (sec. al XIII-lea)	NOV 2014 TPF S2-3 Complex 3B Sud criptă
NOV 2014_4 Plăcuță perforată de corn de cerb	Epoca romană (sec. II-III A.D.)	NOV 2014 TPF S6 Caroul 7 Complex 1
NOV 2014_5 Mâner de cuțit de corn de cerb	Evul mediu (sec. al XIII-lea)	NOV 2014 TPF S3 Complex 3 (7) -0,30 m
NOV 2014_6 Plăcuță decorativă gravată de os	Evul mediu (sec. al XIII-lea)	NOV 2014 TPF S1 Carourile 10- 11 Complex 11
NOV 2014_7 Cataramă de corn de cerb	Epoca romană (sec. II-III A.D.)	NOV 2014 TPF S3 Complex 3 (11)
NOV 2014_8 Corn de cerb – Materie primă	Evul mediu (sec. al XIII-lea)	NOV 2014 TPF S1 Carourile 10- 11 Complex 12
NOV 2014_9 Corn de cerb – Deșeu	Evul mediu (sec. al XIII-lea)	NOV 2014 TPF Passim

*Tabel nr. 1. Noviodunum (Isaccea), jud. Tulcea. Punct: Cetate.
Campania 2014. IMDA (epoca romană – evul mediu). Repertoriu – tipologie, datare, context.*

Secțiune	Complex	Datare	Artefact
S1	C11	Sec. XIII	NOV 2014_6 Plăcuță decorativă gravată de os
	C12		NOV 2014_8 Corn de cerb – Materie primă
S2	3B	Sec. XIII	NOV 2014_3 Vârf de săgeată de os – Eboșă
S3	C3	Sec. XIII	NOV 2014_5 Mâner de cuțit de corn de cerb
	C3	Sec. II-III	NOV 2014_7 Cataramă de corn de cerb
S6	C3	Sec. II-III	NOV 2014_1 Ac de cusut de os
	C1	Sec. XIII	NOV 2014_4 Plăcuță perforată de corn de cerb
S13	15	Sec. II-III	NOV 2014_2 Ac de cusut de os – Eboșă
Passim	–	Sec. XIII	NOV 2014_9 Corn de cerb – Deșeu

*Tabel nr. 2. Noviodunum (Isaccea), jud. Tulcea. Punct: Cetate.
Campania 2014. IMDA (epoca romană – evul mediu). Repartiția artefactelor pe secțiuni și complexe.*

**124. ISACCEA, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate, Sector: Sud-Est
Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2014**

Indicativ/Tip	Epocă/Datare/Cultură	Context
NGS-2014/I 1 Vârf de os I A1	Neolitic timpuriu Cultura Starčevo-Criș, faza IIIB	2014 Caseta 3 Caroul 2B -1,50 m Complex Cx17/L2
NGS-2014/I 2 Netezitor de os I B2	Neolitic timpuriu Cultura Starčevo-Criș, faza IIIB	2014 Caseta 3 Caroul 2B -1,40 m Complex Cx17/L2
NGS-2014/I 3 Lingură-spatulă de os I F	Neolitic timpuriu Cultura Starčevo-Criș, faza IIIB	2014 Caseta 1 PIN Complexul Cx14 - 2,20 m
NGS-2014/II 1 Omoplat crestat I A	Epoca bronzului Cultura Noua	2014 Caseta 1 Caroul 1B -0,60 m
NGS-2014/II 2 Deșeu de corn de cerb – rază V A	Epoca bronzului Cultura Noua	2014 Caseta 1 Complexul Cx14 -2,20 m
NGS-2014/III 1 Ac de os I A	Epoca romană târzie Cultura Sântana de Mureș	2014 Caseta 1 Complexul Cx6 -1,70 m
NGS-2014/III 2 Deșeu de corn de cerb – rază V A	Epoca romană târzie Cultura Sântana de Mureș	2014 Caseta 1 Complexul Cx6 -1,70 m
NGS-2014/III 3 Deșeu de corn de cerb – rază V A	Epoca romană târzie Cultura Sântana de Mureș	2014 Caseta 1 Caroul 2D -1,40 m

Tabel nr. 1. Negriștea – „Curtea Școlii”, jud. Galați (2014).
IMDA aparținând culturilor Starčevo-Criș, Noua și Sântana de Mureș. Date generale.

PLANȘE

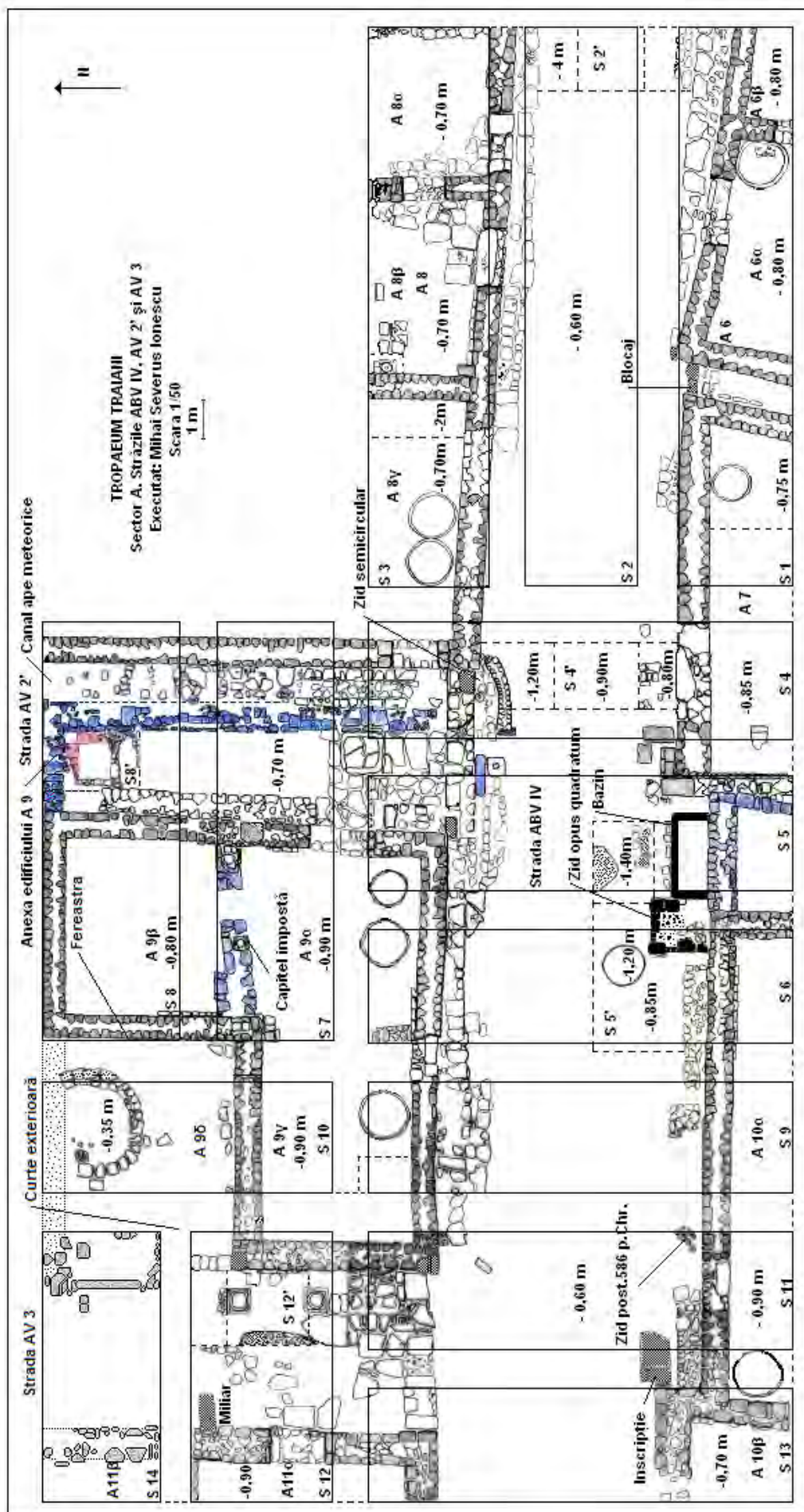

Fig. 1 - Sector „Strada ABV IV”, plan general

Fig. 2 - Secțiunea S 14, vedere spre vest

Fig. 3 - Secțiunea S 14, vedere spre est

Fig. 4 - Secțiunea S 14, zidul estic al încăperii A 11β

Fig. 5 - Secțiunea S 14, pragul curții exterioare cu fragmentul de fus

Fig. 6 - Fragment de zid aparținând fostei încăperii A 95

1. Adamclisi - Tropaeum Traiani 2013. Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3

Fig. 7 - Magazia circulară adosată zidului curții edificiului A 9

Fig. 8 - Vedere generală a străzii AV3 cu edificiul A 9, magazia circulară și curtea exterioară

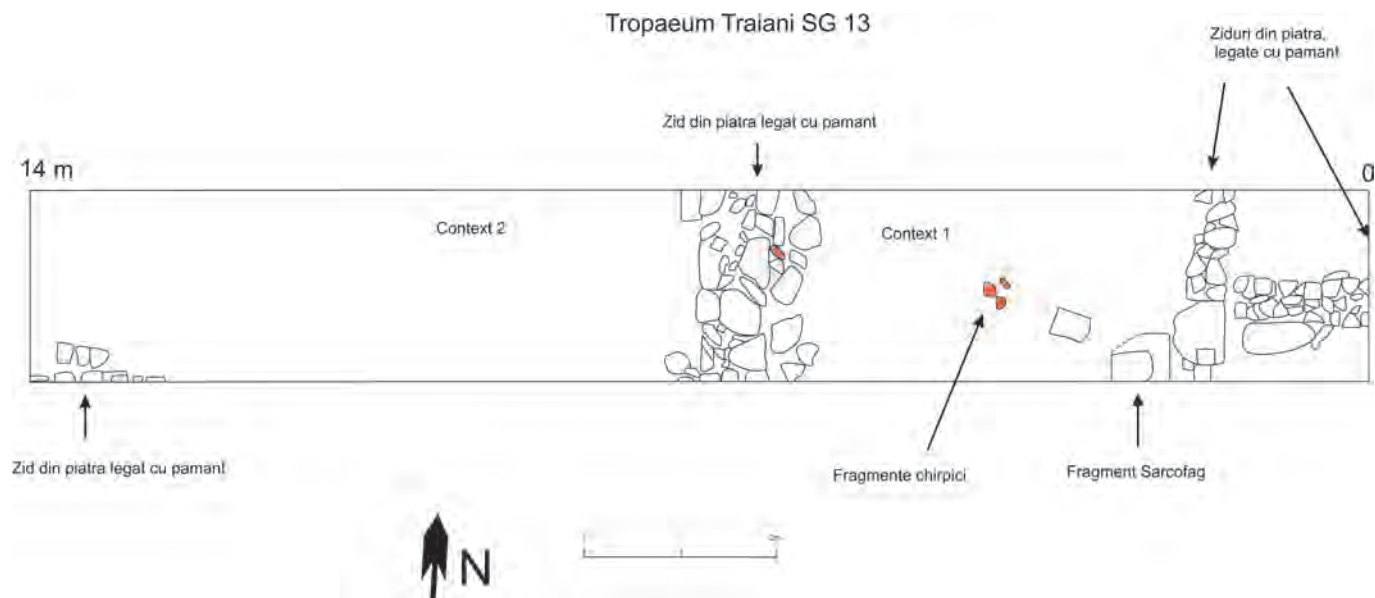

Fig. 1 - SG13 - plan

Fig. 2 - SG14 - zid central

Fig. 3 - SG13 - context 1

Fig. 4 - SG13 - context1 - sarcofag

Fig. 5 - SG13 - context 2

Fig. 6 - SG13 - context 2 - zid

2. Adamclisi - Tropaeum Traiani - Sector B – 2014

Fig. 7 - SG14 - vedere generală

Fig. 8 - SG5 - vedere generală

Tropaeum Traiani 2014, SG5

Fig. 9 - SG5 - vedere generală

Fig. 10 - SG5 - plan

Fig. 11 - SG13 - în timpul cercetării

2. Adamclisi - Tropaeum Traiani - Sector B – 2014

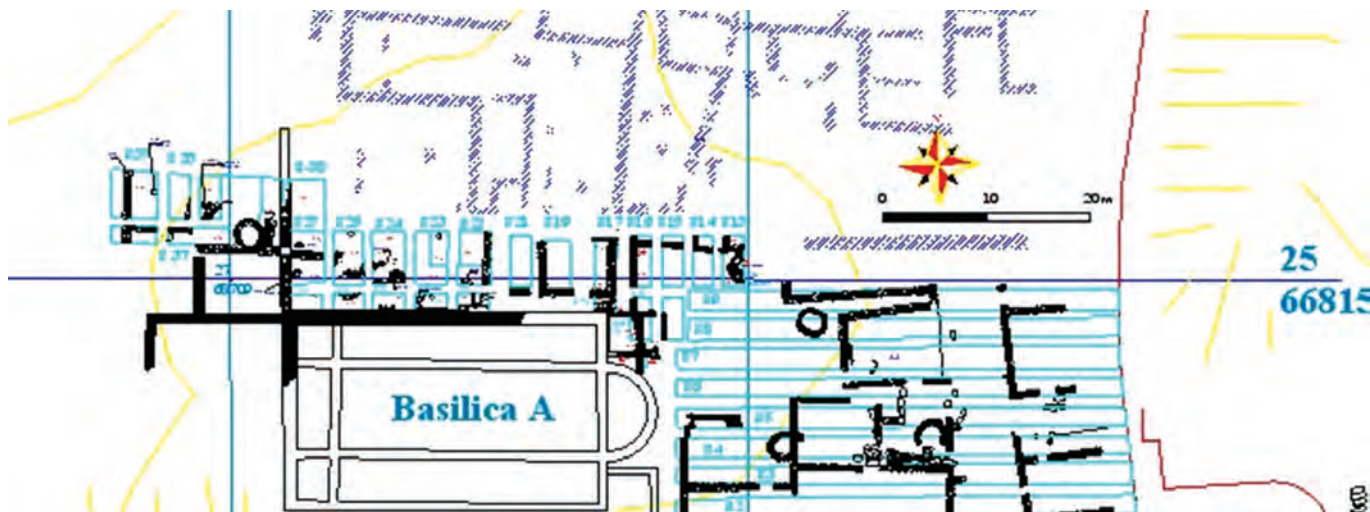

Fig. 1 - plan general al Sectorului A - la nord de Bas A

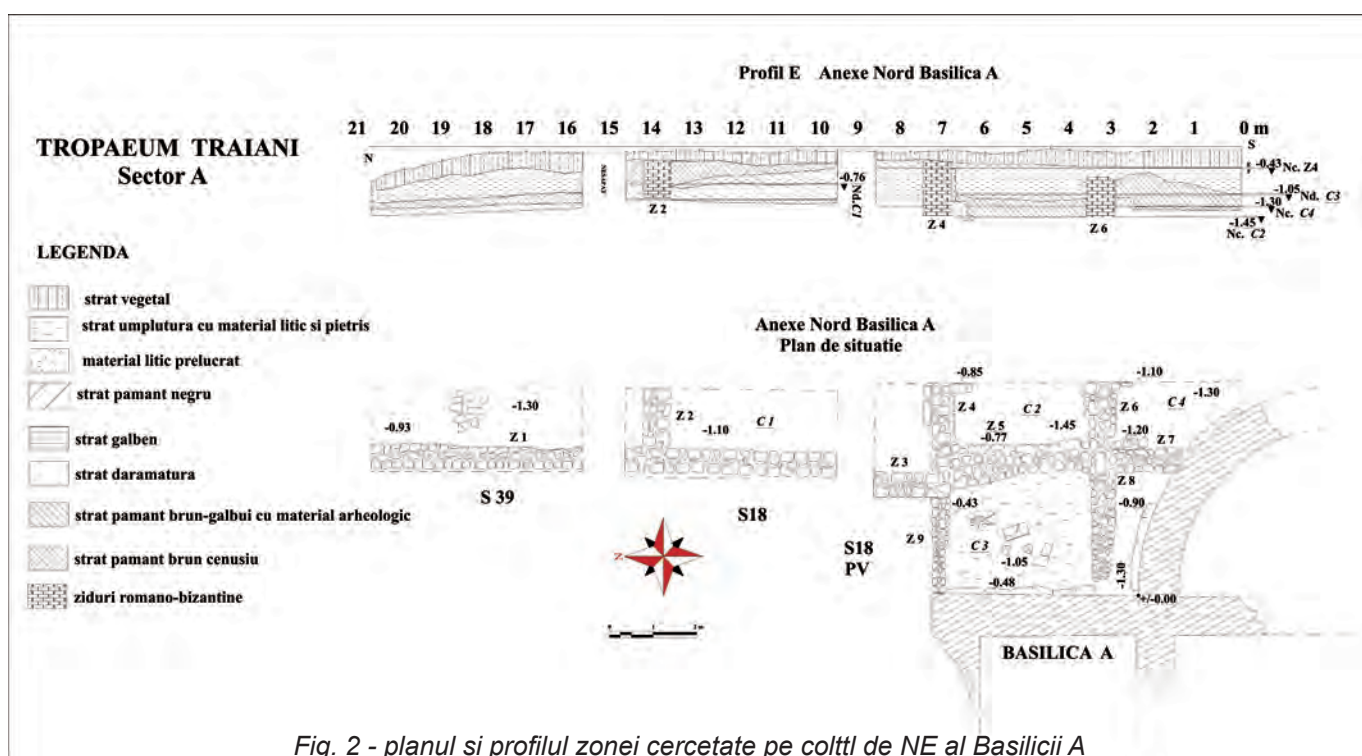

Fig. 2 - planul și profilul zonei cercetate pe colțul de NE al Basilicii A

Fig. 3 - zona anexelor unde au aparut scheletele

Fig. 4 - zona anexelor cu cele doua complexe identificate

Fig. 5 - zona anexelor in timpul cercetarii complexelor

Fig. 6 - intarea in edificiul A 17

Fig. 7 - S 43

Fig. 8 - acoperirea cu folie a zonei anexelor

Fig. 9 - acoperirea cu pământ și iarbă a zonei anexelor

3. Adamclisi - Tropaeum Traiani - Sector A, la nord de Basilica A – 2014

Fig. 1. Imagine de ansamblu a structurii sanctuarului la finalul campaniei 2014

Fig. 2. O parte a „pavajului” din cărămidă romană, reciclată, în jurul structurii medievale târzii

Fig. 1. c. 63-56 – vedere dinspre sud; se observă capătul de SV al zidului, pavajul superior care îl însoțește și pavajul inferior pe care amenajările amintite îl suprapun

Fig. 2. c. 62 – vedere dinspre nord; se observă pavajul superior și porțiunea deranjată din centrul caroului

Fig. 3. Profilul de Nord al c. 63-56: pavajul superior de o parte și de alta a zidului orientat NE-SV, stratul de pământ cenușiu peste care s-a așezat tasarea corespunzătoare zidului prins în profil

Fig. 4. Fața dinspre sud a zidului din c. 63 și câteva dale din pavajul superior care îi corespunde, ambele peste un strat de pământ de nivelare a urmelor de locuire anterioare (cărora le corespunde pavajul inferior)

6. Comuna Albești, Jud. Constanța, Punct: Cetate

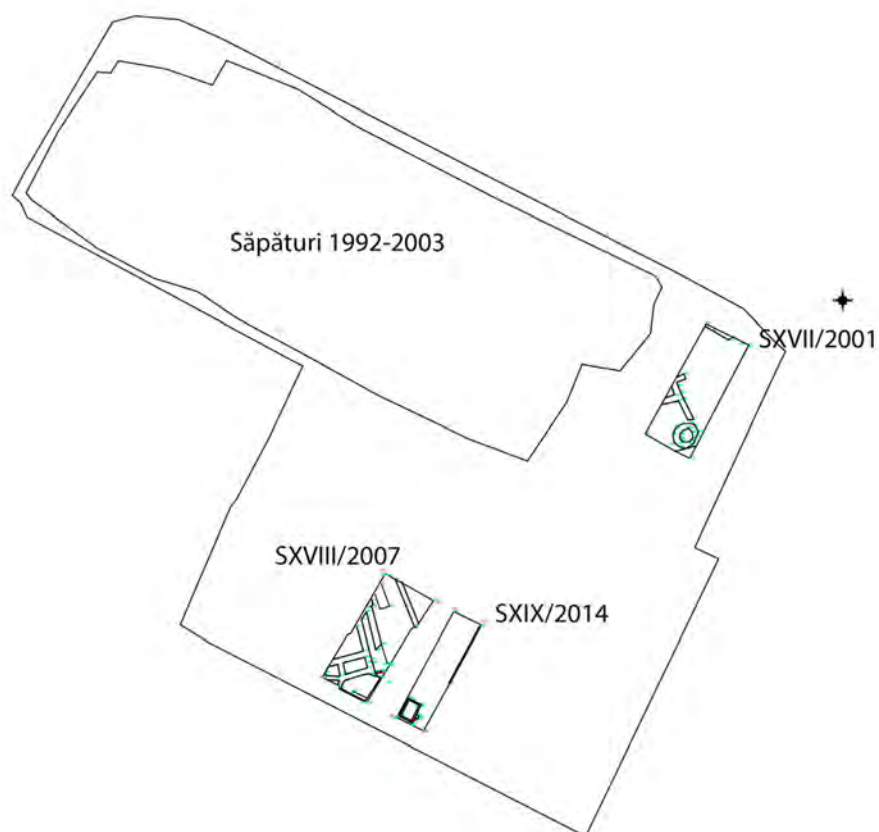
Fig.5. Platoul din sudul cetății cu cele două puncte înregistrate pe teren

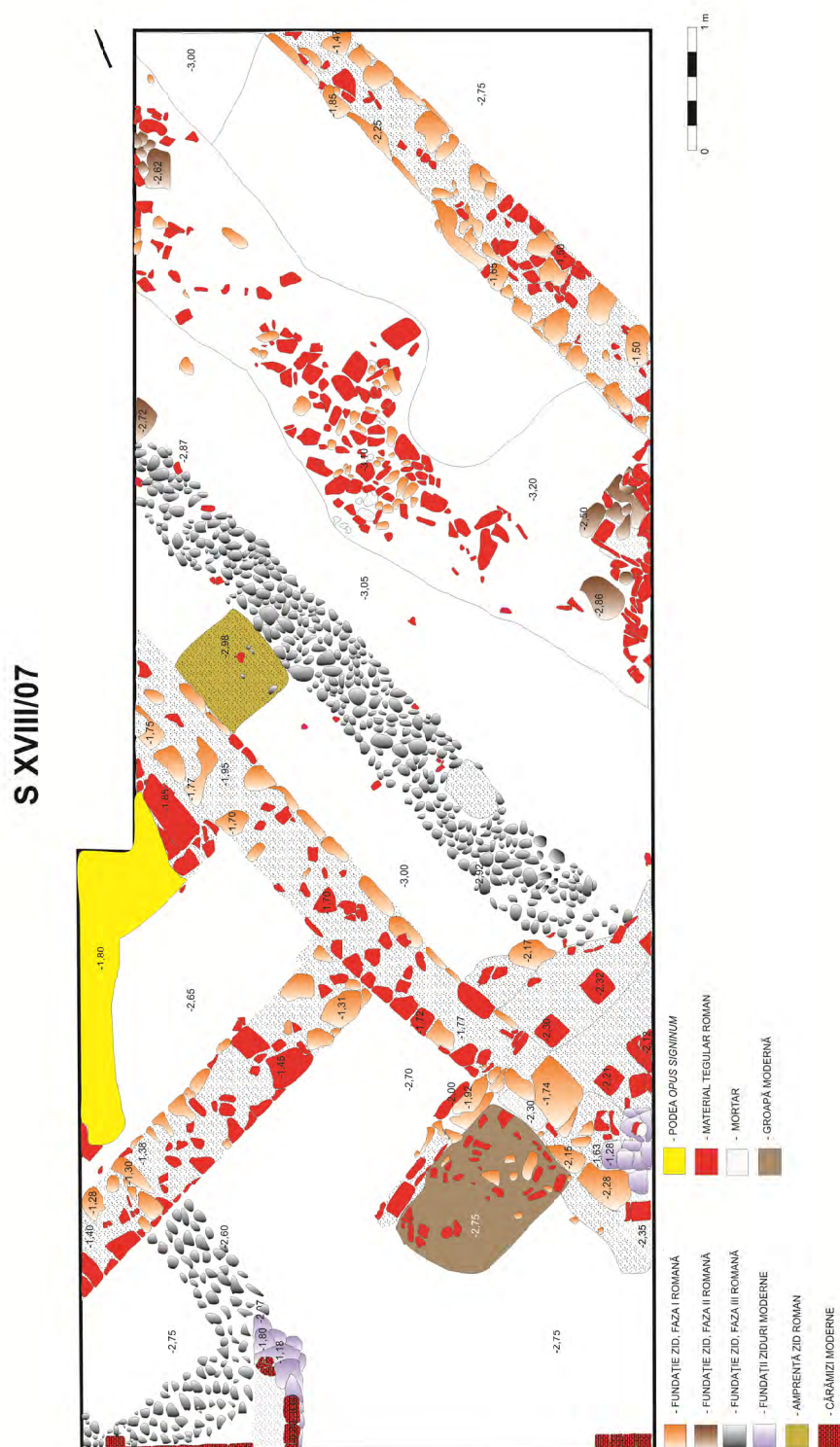
Fig.6. Punctul 1

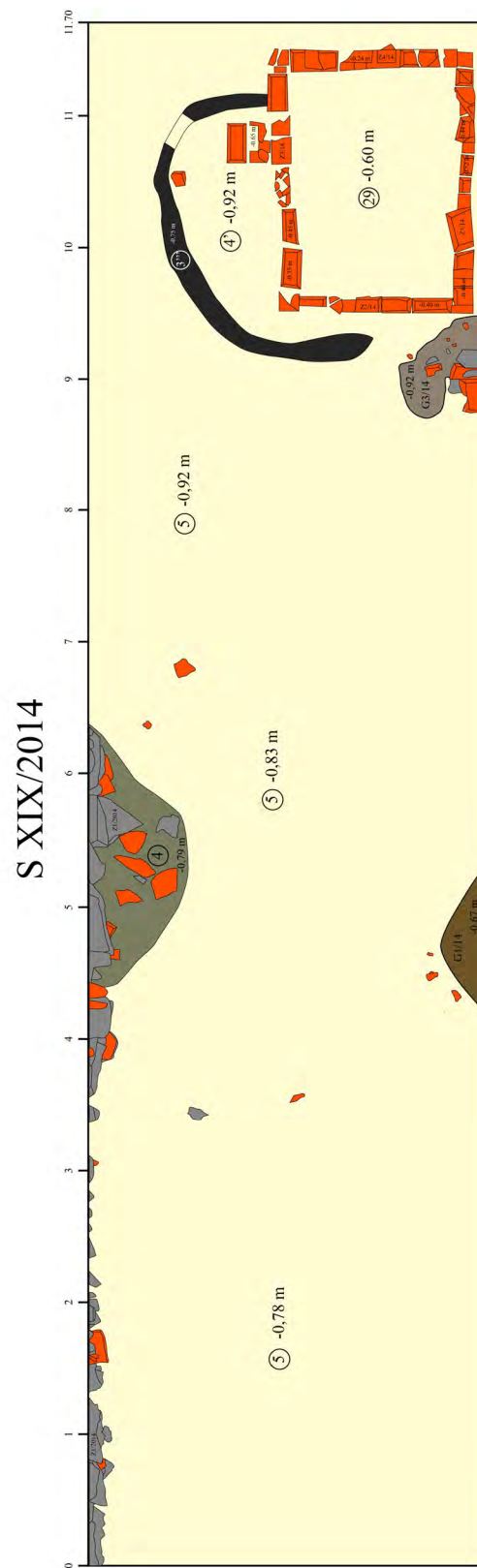
Fig.7. Punctul 2

Pl. I. Ridicarea topografică a cercetărilor arheologice de la Apulum, Palatul guvernatorului, cu amplasarea secțiunilor S XVII/01, S XVIII/07 și S XIX/14.

Pl. II. Secțiunea S XVIII/07 – plan (scara 1:20).

Pl. III. Secțiunea S XIX/14 – plan (scara 1:20).

a

b

Fig. 1. Apulum, Palatul guvernatorului, începutul campaniei arheologice: a. Secțiunea S XVII/01 (vedere dinspre sud); b. SXVIII/07 (vedere dinspre nord).

a

b

Fig. 2. Apulum, Palatul guvernatorului, începutul campaniei arheologice:
a-b. Secțiunea S XIX/14 (vedere dinspre nord-vest, respectiv nord).

Fig. 3. Apulum, Palatul guvernatorului: secțiunea SXVIII/07, imagine de ansamblu la începutul campaniei 2014 (vedere dinspre sud).

Fig. 4. Apulum, Palatul guvernatorului: secțiunea SXVIII/07, imagine de ansamblu la începutul campaniei 2014(vedere dinspre nord).

a

b

Fig. 5. Apulum, Palatul guvernatorului: a-b. secțiunea SXVIII/07, imagine de ansamblu la finalul campaniei 2014 (vedere dinspre sud-est și nord-est).

a

b

Fig. 6. Apulum, Palatul guvernatorului: a. secțiunea SXVIII/07, imagine de ansamblu a clădirilor romane la finalul campaniei (vedere dinspre sud-vest);
b. detaliu al camerei 5 (vedere dinspre sud-est).

a

b

Fig. 7. Apulum, Palatul guvernatorului: secțiunea SXVIII/07, clădirea romană din jumătatea sudică: a. imagine de ansamblu; b. detaliu cu praefurnium-ul din camera 4 (imagini dinspre sud-vest și sud-est).

a

b

Fig. 8. Apulum, Palatul guvernatorului: secțiunea SXVIII/07, clădire romană din jumătatea sudică: 1.-2. detalii cu praefurnium-ul din camera 4 (vedere dinspre nord-est, respectiv nord-vest).

5. Alba Iulia, jud. Alba, Punct: Cartier Cetate

a

b

Fig. 9. Clădirea romană din jumătatea sudică a secțiunii SXVIII/07: a. camera 5, cu praefurnium în colțul SV; b. detaliu cu tehnica de construcție a zidului compartimental al clădirii (vedere dinspre nord-est, respectiv nord-vest).

a

b

Fig. 10. Clădirea romană din extremitatea nord-estică a secțiunii SXVIII/07:
a. ansamblu dinspre sud; b. detaliu cu interiorul camerei 3 (vedere dinspre nord-vest).

a

b

Fig. 11. Clădirea romană din extremitatea nord-estică a secțiunii SXVIII/07:
a. ansamblu dinspre sud-vest; b. detaliu cu praefurnium-ul obturat
(vedere dinspre sud-vest).

a

b

Fig. 12. Secțiunea SXVIII/07: a. clădire romană din faza a II-a de locuire;
b. detaliu cu amprentă de perete de lemn din faza I de locuire (vedere dinspre nord-vest și est).

Fig. 13. Secțiunea SXVIII/07: fundație de zid din faza I de locuire (vedere dinspre sud-est).

a

b

Fig. 14. Secțiunea SXVIII/07: clădire din faza I de locuire cu fundații de ziduri din pietre de râu– imagini de ansamblu (vedere dinspre sud-est, respectiv sud).

Fig. 15. Secțiunea SXVIII/07: clădire din faza I de locuire – detaliu cu compartimentarea camerelor (vedere dinspre sud-vest).

Fig. 16. Secțiunea SXVIII/07: a-b. clădire din faza I de locuire – detalii cu compartimentarea camerelor (vedere dinspre sud-est, respectiv est).

Fig. 17. Secțiunea SXVIII/07: groapa de scoatere a unui zid roman – ansamblu dinspre nord-vest.

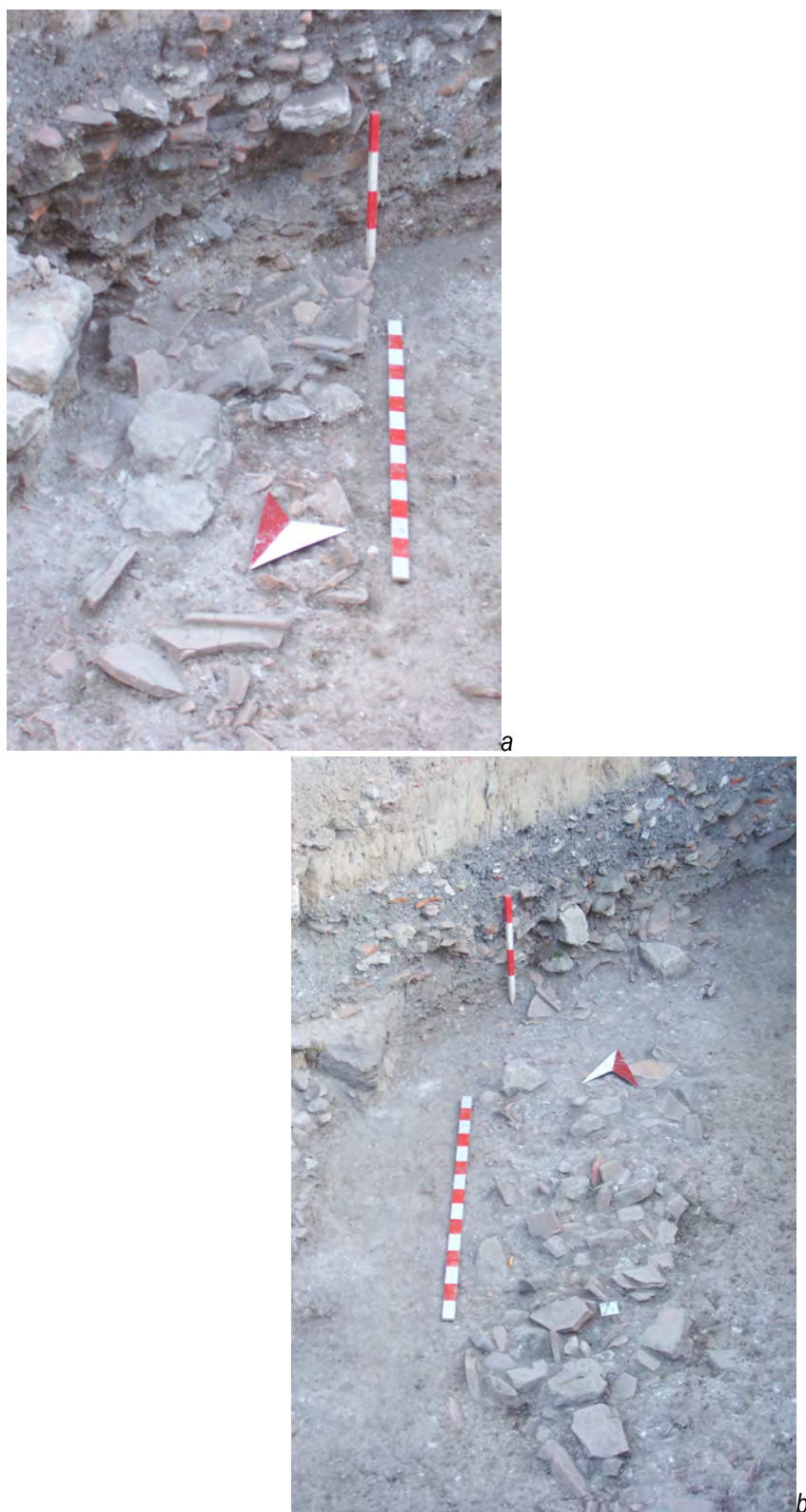

Fig. 18. Secțiunea SXVIII/07: a-b. groapa de scoatere a unui zid roman – detalii (vedere dinspre nord-vest, respectiv sud-est).

Fig. 19 . Secțiunea SXVIII/07: groapa de scoatere a unui zid roman – ansamblu după golirea gropii (vedere dinspre est).

a

b

Fig. 20. Secțiunea SXVIII/07: a-b. groapa de scoatere a unui zid roman – detalii (vedere dinspre est, respectiv sud-vest).

Fig. 21. Secțiunea SXVIII/07: amprenta unui perete de lemn – ansamblu (vedere dinspre est).

Fig. 22. Secțiunea S XIX/14 : ansamblu la finalul campaniei arheologice (vedere dinspre sud).

a

Fig. 23. Secțiunea S XIX/14 : a. ansamblu la finalul campaniei arheologice (vedere dinspre nord) ; b. detaliu cu fundțiile unei clădiri moderne (vedere dinspre est).

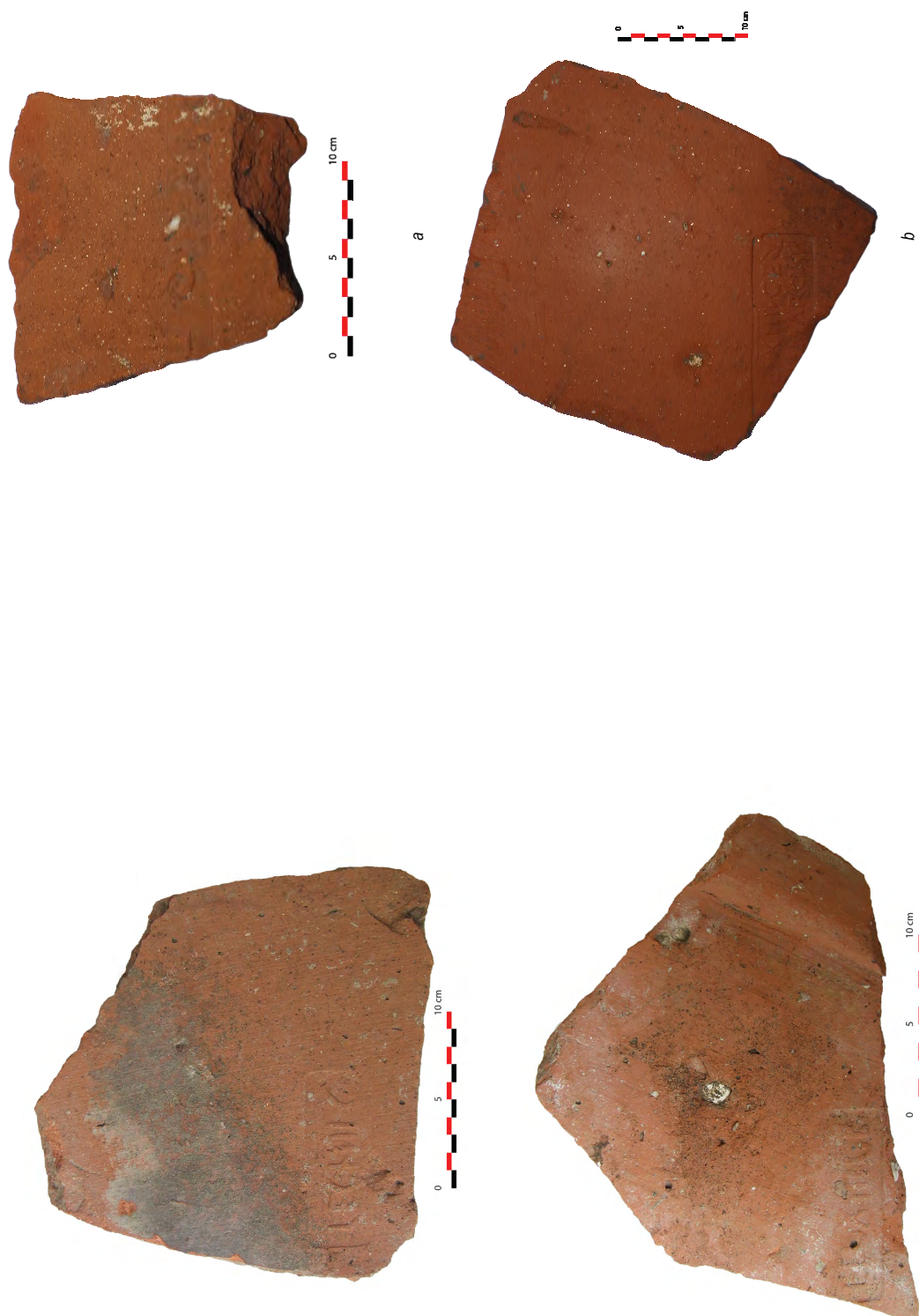

Fig. 25. Artefacte arheologice: cărămizi șampilate cu: a. sigla trupelor însărcinate cu paza guvernatorului P(edites) SING(ulares); b. Sigla legiunii a XII-a Gemina și antroponimul IVL(us) MARCIANVS.

Fig. 24 a-b. Artefacte arheologice: țigle șampilate cu sigla legiunii a XII-a Gemina (LEG XIII G(EG)).

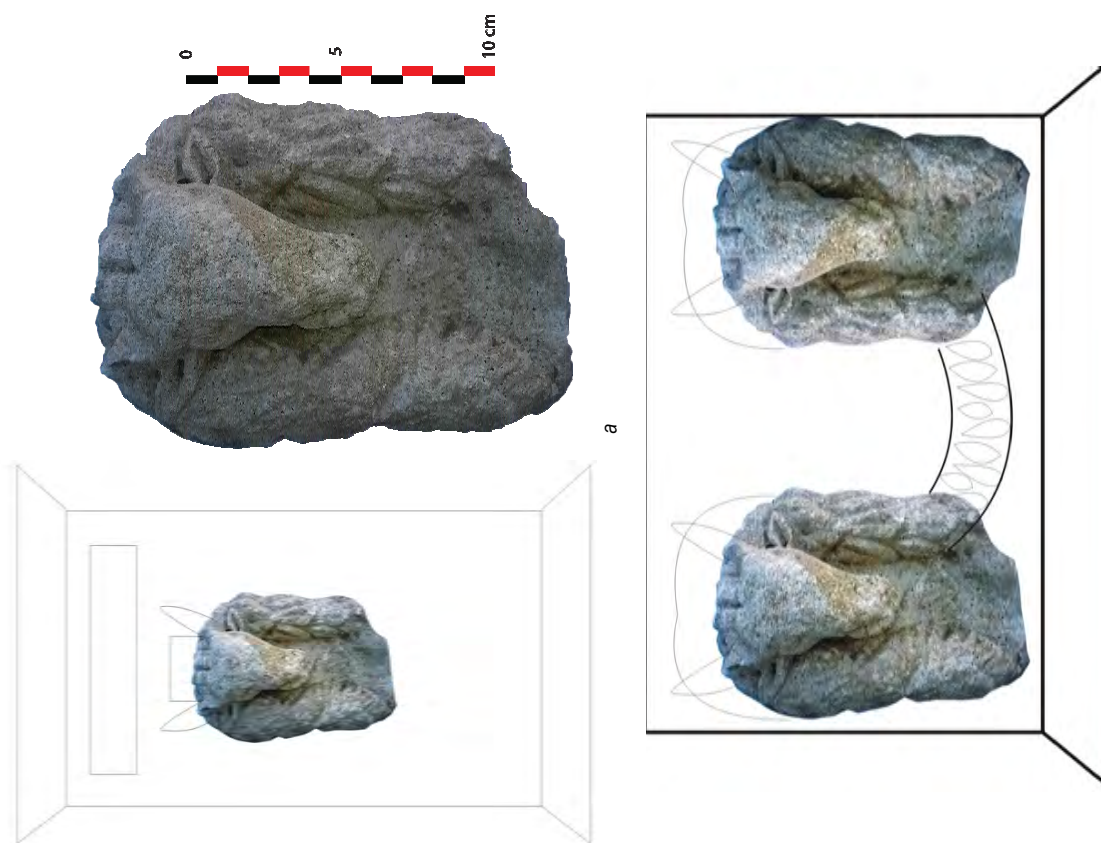
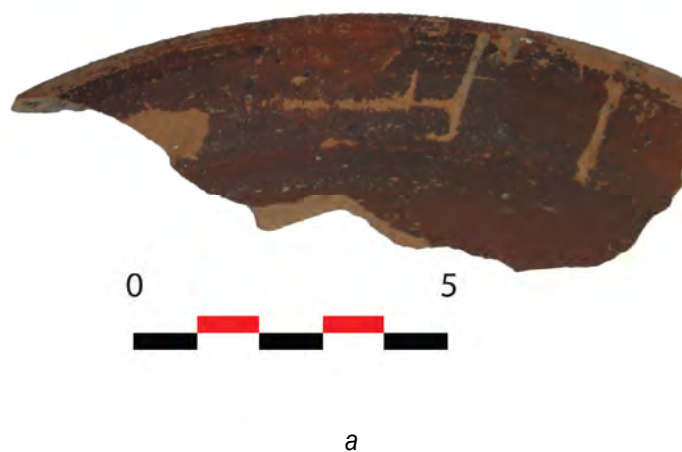

Fig. 26. a. Piesă sculpturală cu reprezentarea unui taur încadrat de ghirlandă;
b-c. propuneri de reconstituire a funcționalității acesteia (realizată de
dr. Radu Zăgreanu)

Fig. 27. Artefacte arheologice: ceramică fină - a. bazin fragmentar cu toartă aplicată (imitație după vasele de metal); b. bol fragmentar.

a

b

Fig. 28. Artefacte arheologice: a. buză farfurie cu graffiti; b. farfurie fragmentară descoperită in situ.

a

b

Fig. 29. Artefacte arheologice: a. Monedă de bronz emisă de regele Ungariei, Bela al III-lea (1172-1196); b. Monedă de bronz austriacă emisă de împăratul Francisc I în anul 1807 (15 kreutzeri).

Fig. 1

ARC/2014_2

Fig. 4

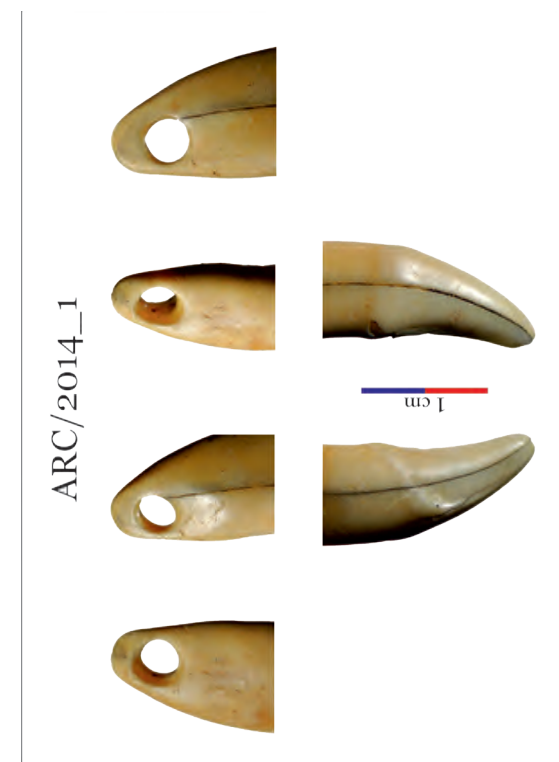

Fig. 2

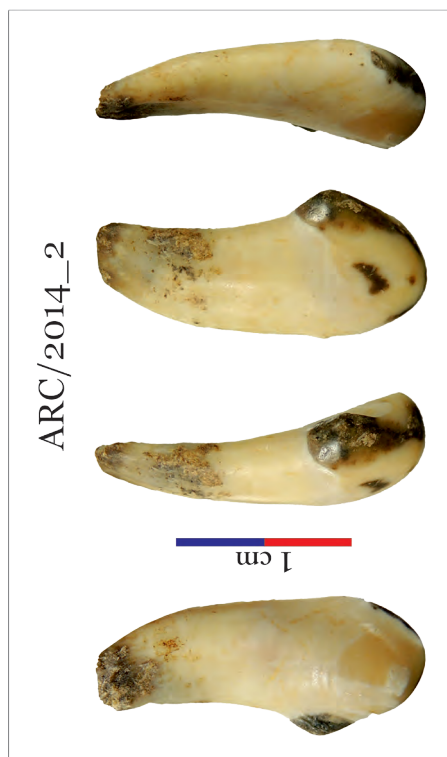

Fig. 3

Fig. 5

8. sat Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara. Punct Cetățuie.

Planșa 1. Orgame/Argamum - Capul Doloșman - punctele cercetate în 2014

Planșa 2. Orgame/Argamum, sector Extra Muros, S VIII-S IX, cercetări 2014

9. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea [Orgame / Argamum]

Planșa 4. Cetatea Argamum - Punct de informare - Sector Necropola greacă 2014:
aspecte generale de cercetare a) vedere dinspre sat; b) dere dinspre lac

9. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea [Orgame / Argamum]

*Planșa 6. Cetatea Argamum - Punct de informare
- Sector Necropola greacă 2014: Tumulul / Ringul nr. 1*

9. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea [Orgame / Argamum]

a

b

Planșa 8. Cetatea Argamum - Punct de informare
- Sector Necropola greacă 2014: a. Tumulul/Ringul nr. 3; b. Tumulul/Ringul nr. 4

9. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea [Orgame / Argamum]

11. Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud

1

2

Fig. 1. Situl Beclean – Băile Figa, jud. Bistrița-Năsăud. Suprafața S. XV – 2014: 1 – Începutul campaniei arheologice; 2 – extinderea spre nord a S.XV

11. Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud

1

2

Fig. 2. Situl Beclean – Băile Figa, jud. Bistrița-Năsăud. Suprafața S. XV – 2014 : 1 – Structura 1 (2013-2014), vedere generală dinspre est; 2 – Structura 1 – detaliu

11. Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud

1

2

Fig. 3. Situl Beclean – Băile Figa, jud. Bistrița-Năsăud. Suprafața S. XV – 2014: 1 – Structura 1 (2013-2014) și Troaca nr. 7; 2 – Structura 1 – detaliu gard

11. Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud

1

2

Fig. 4. Situl Beclean – Băile Figa, jud. Bistrița-Năsăud. Suprafața S. XV – 2014: 1 – Structura 1 (2013-2014) și Troaca nr. 7; 2 – Structura 1 – detaliu gard

11. Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud

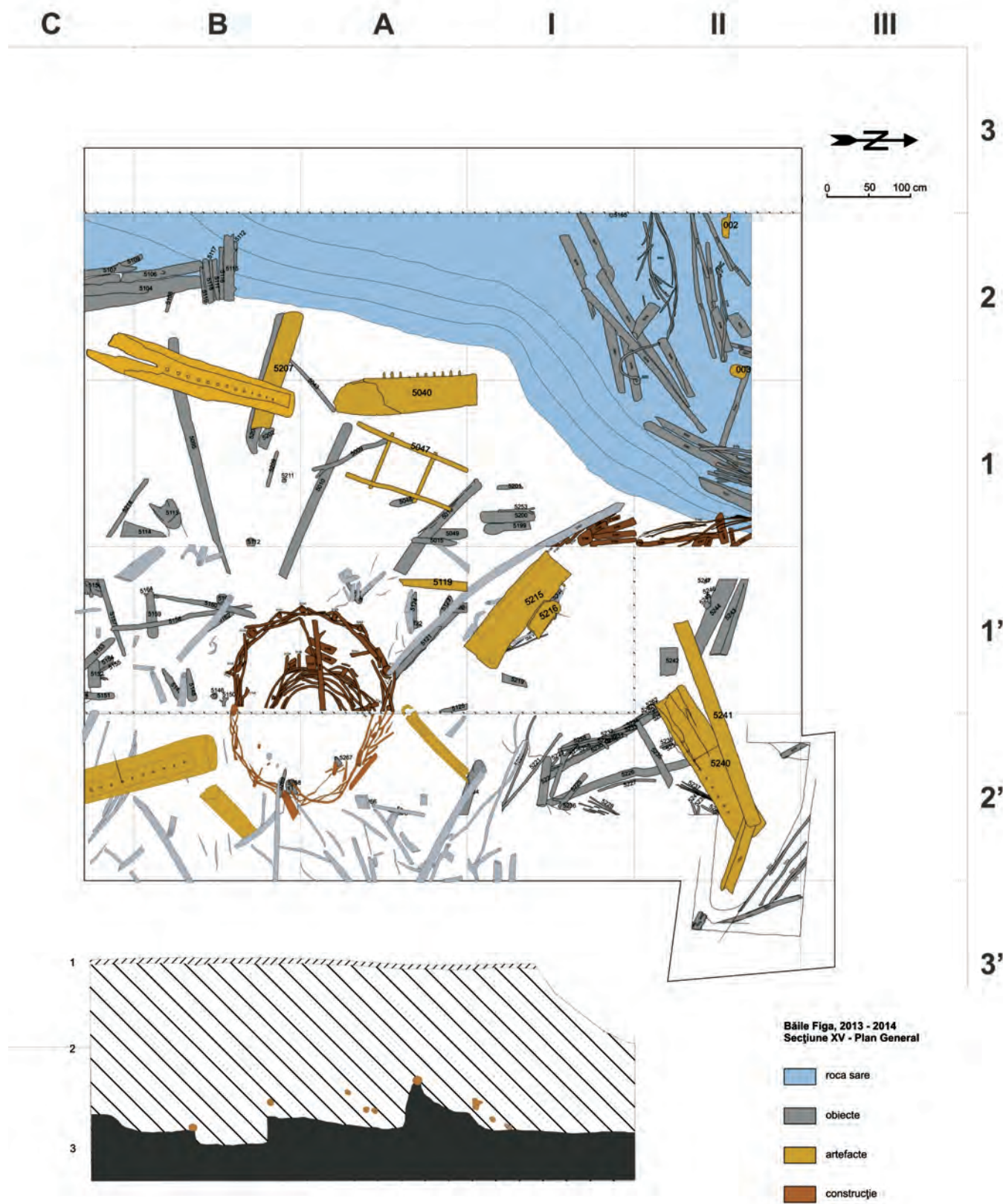
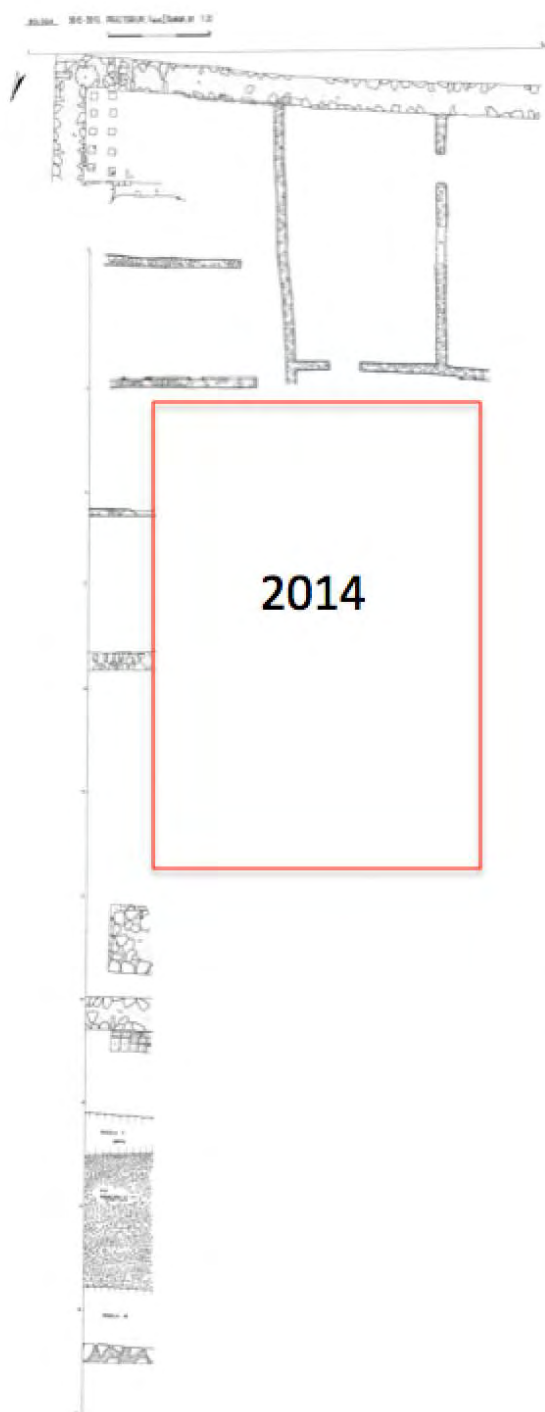

Fig. 5. Situl Beclean – Băile Figa, jud. Bistrița-Năsăud. Suprafața S. XV – 2014 : Planul secțiunii S.XV.

11. Băile Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud

Pl. 1 DTM sit Bologa

Pl. 2 Planul fazei romane principale

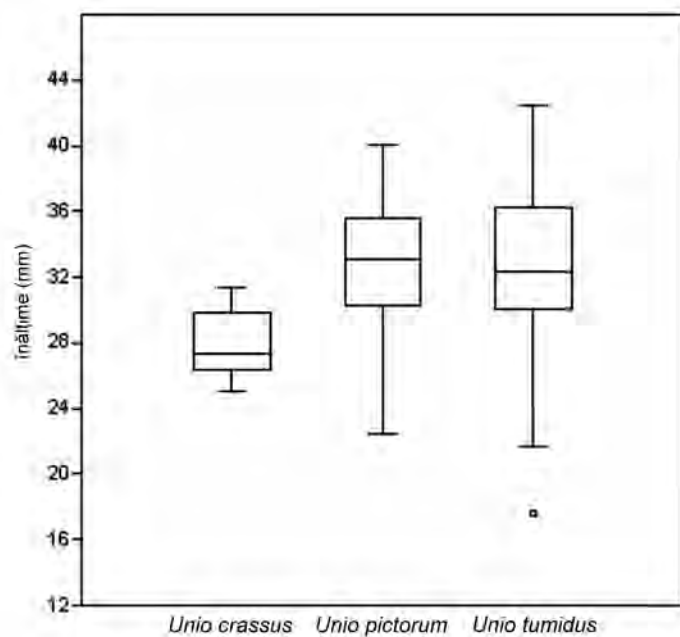

Fig. 1. Variația înălțimii cochiliilor din genul *Unio* prezente în eșantionul de la Bordușani-Popină (campania 2014).

Fig. 2. SL 56. Vedere generală dinspre sud

13. Bordușani-Popină, jud. Ialomița

Fig. 3. SL 56. Detaliu săpătură

Fig. 4. SL 56. Detaliu săpătură

Fig. 5. SL 56. Detaliu săpătură

13. Bordușani-Popină, jud. Ialomița

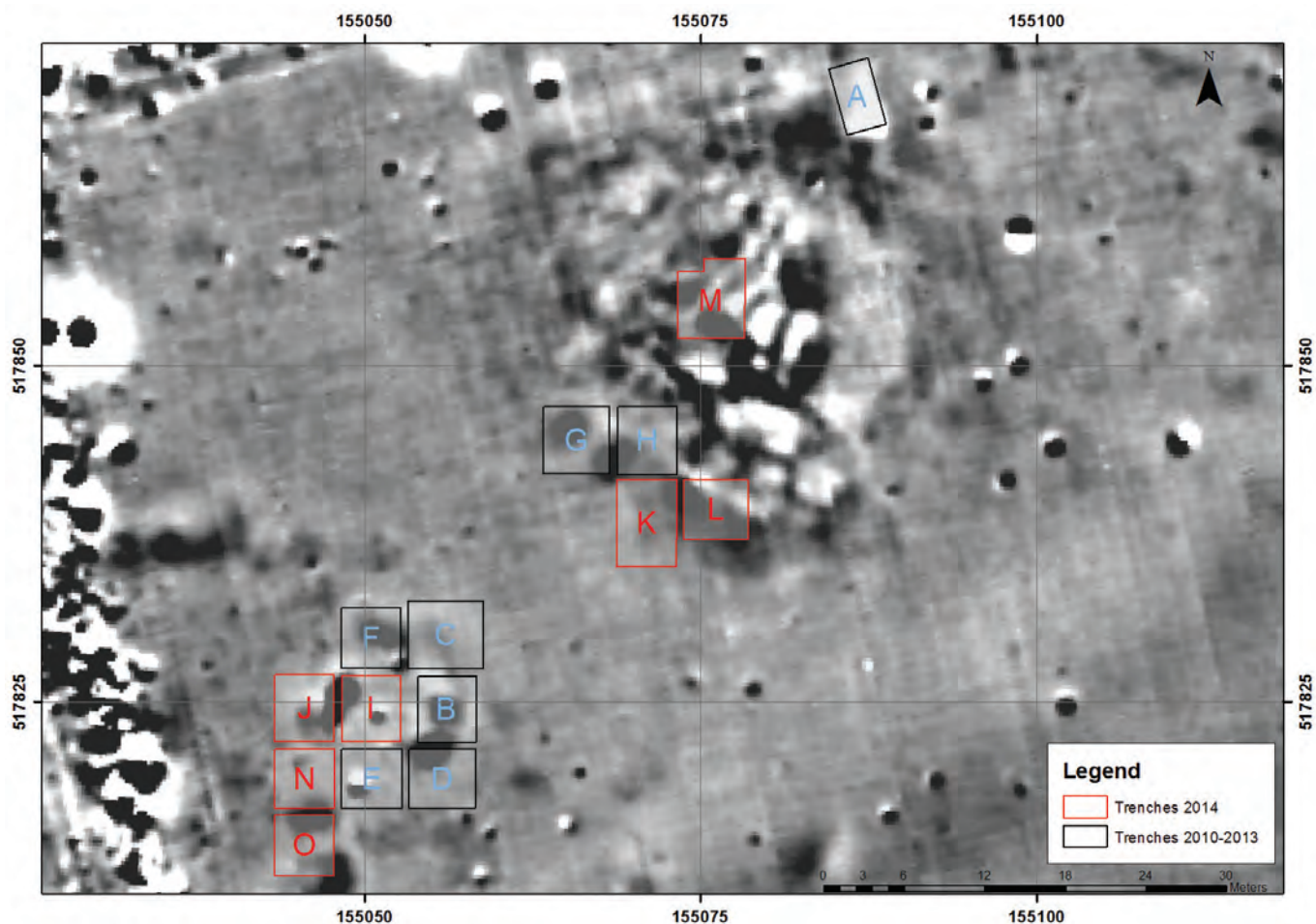

Fig 1 Geomagnetic mapping by Eastern Atlas Berlin

Fig. 2

15. Sânnicolau Mare, jud. Timiș, Punct: Bucova Pusta IV Bucova Pusta IV 2014

Fig. 4

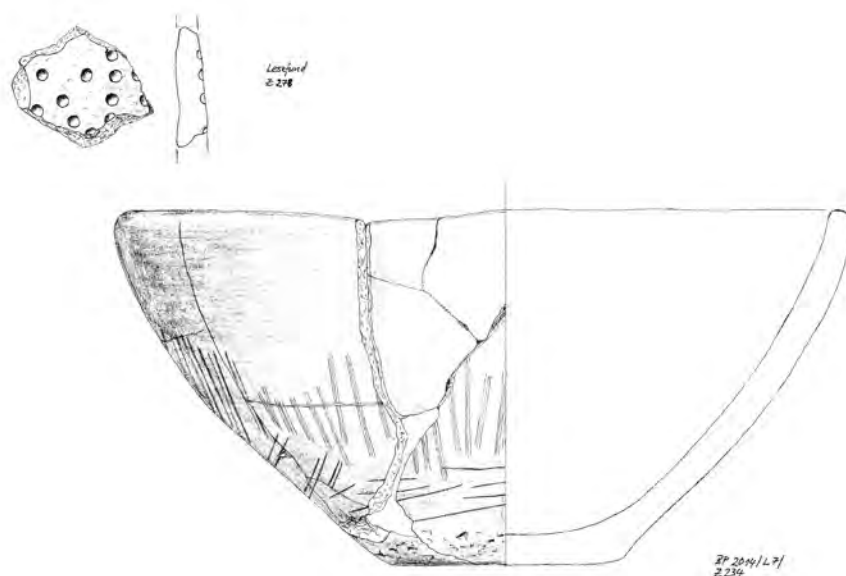

Fig. 5 Drawings by Achim Frey

Fig. 6

15. Sânnicolau Mare, jud. Timiș, Punct: Bucova Pusta IVBucova Pusta IV 2014

Fig. 7 Aerophoto by Andron Solutions (Sofia)

15. Sânnicolau Mare, jud. Timiș, Punct: Bucova Pusta IVBucova Pusta IV 2014

Fig. 8

15. Sânnicolau Mare, jud. Timiș, Punct: Bucova Pusta IVBucova Pusta IV 2014

Fig. 1-2. Detalii ale Loc2/2010. Săgețile roșii indică limita spațiului construit (perete și interior), materialul arheologic aparținând spațiilor ocupaționale exterioare.

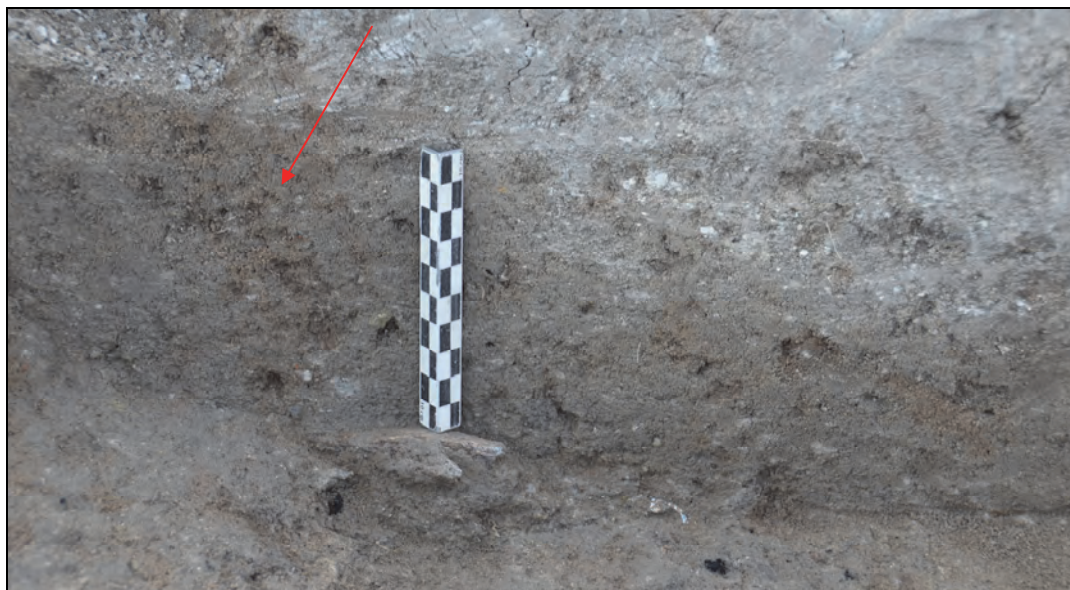

Fig. 3. Detaliu al peretelui de nord al Loc2/2010 și nivelurile ocupaționale exterioare (săgeata indică limita dintre cele două mari unități stratigrafice)

Fig. 4. Vedere generală asupra Loc2/2010. Săgețile indică gropile contemporane care au afectat depunerile antropice eneolitice.

Fig. 5. Aspect din timpul realizării de carote stratigrafice.

Fig. 6. Valea Neajlovului – inundație în luna iulie.

Fig. 7. Valea Neajlovului – inundație în luna iulie.

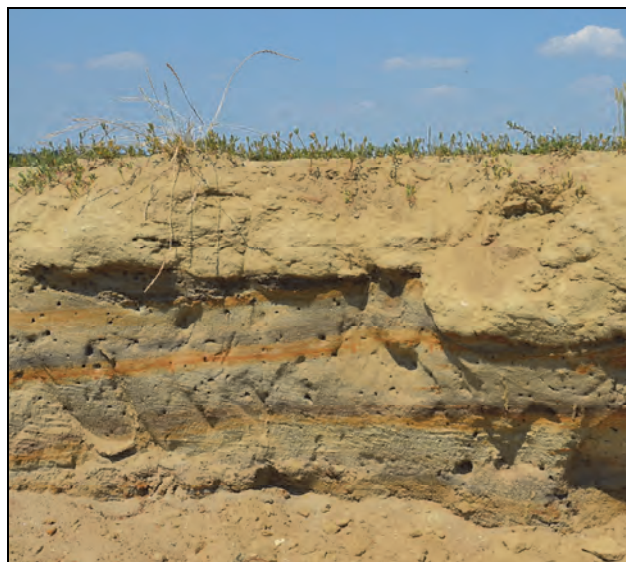
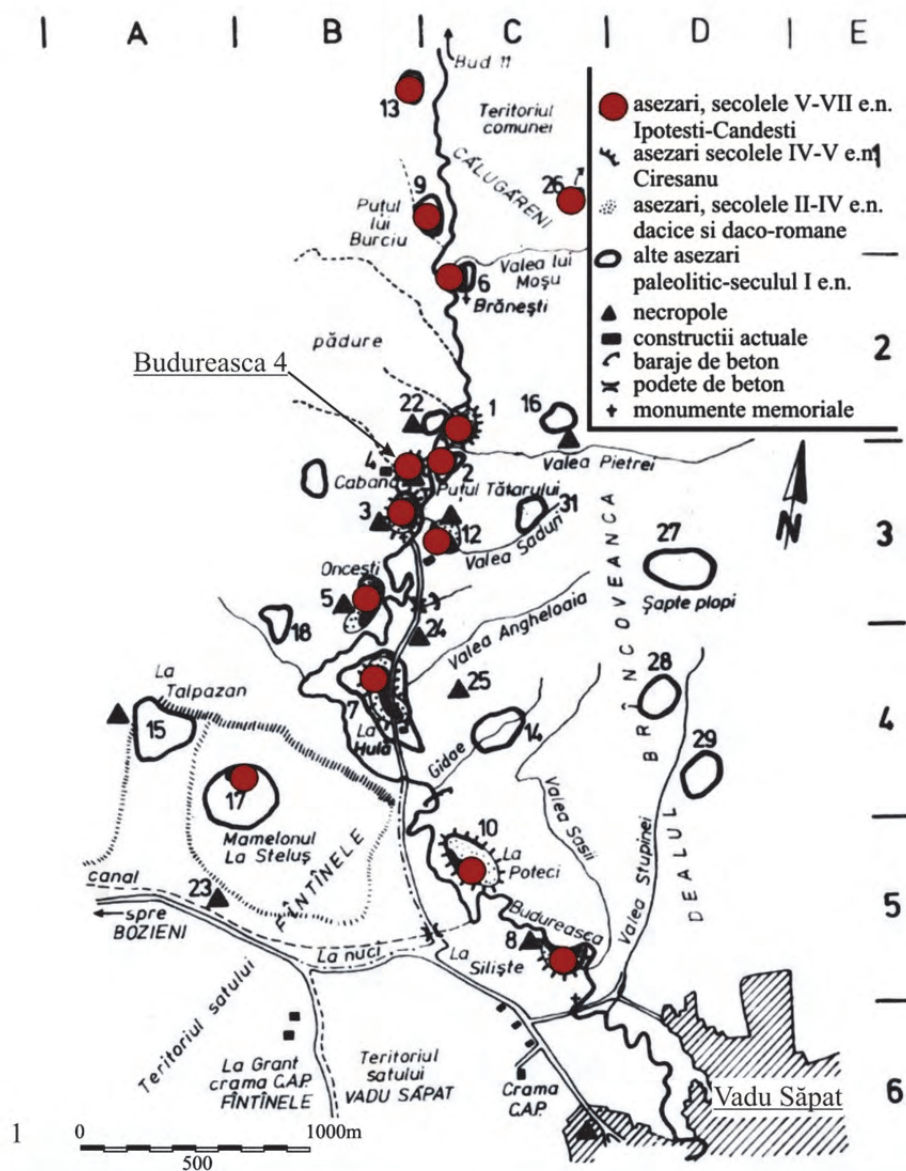

Fig. 8. Detaliu al unor depuneri de nisipuri holocene.

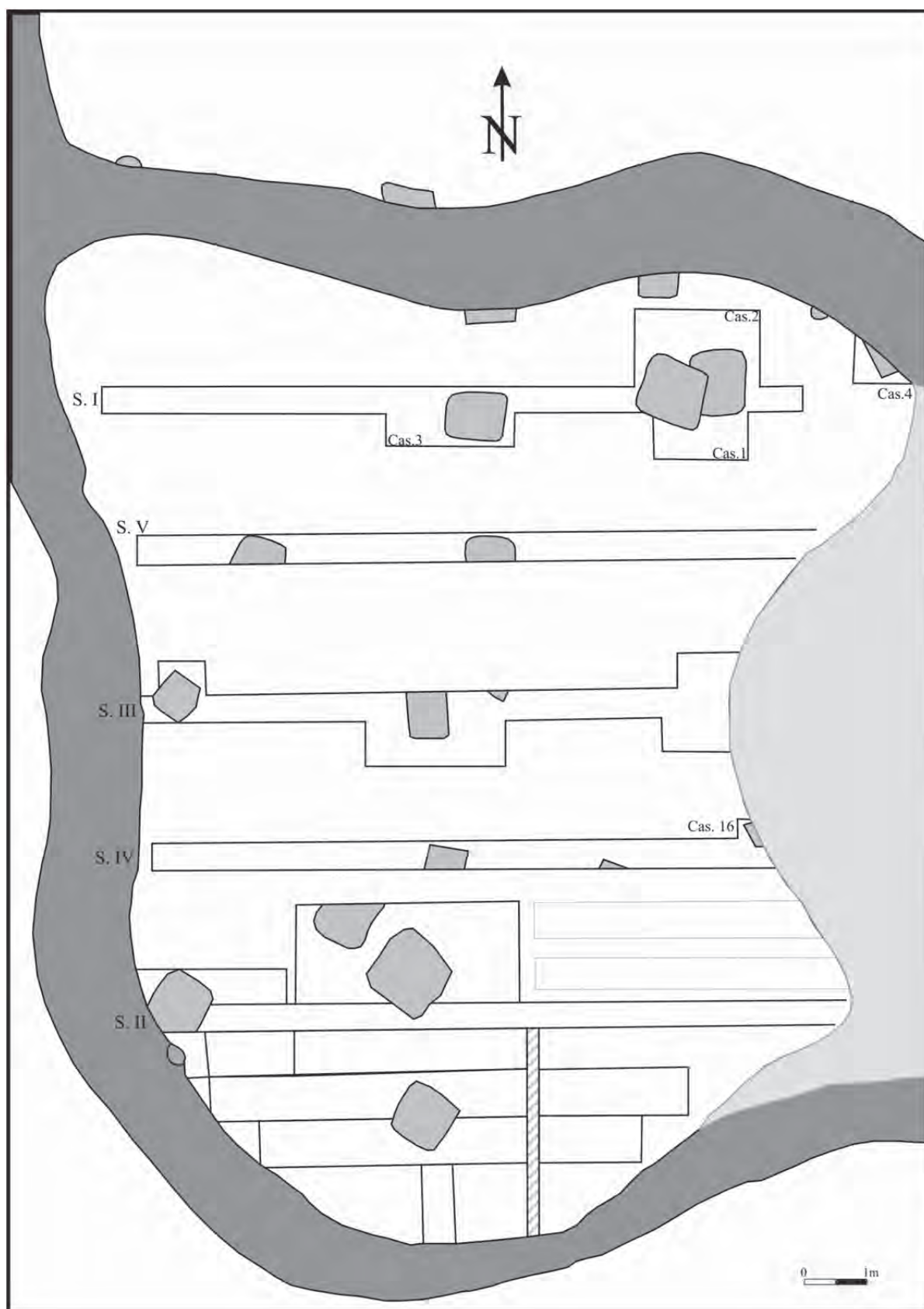
2

3

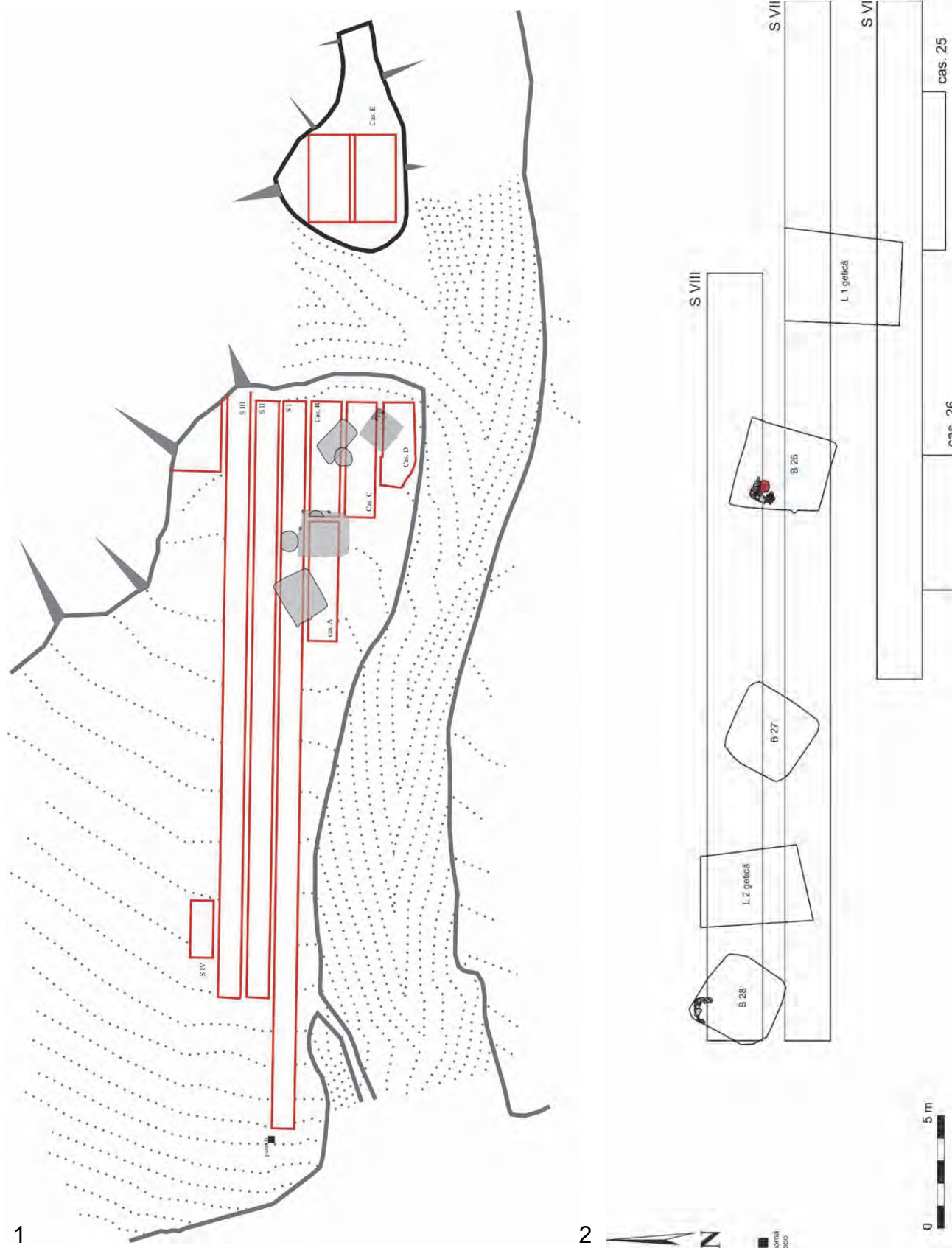
Valea Budureasca. 1 repartitia siturilor din Valea Budureasca;
2 partea de sud a văii; 3 partea de nord a văii.

17. Budureasca, com. Vadu Săpat, jud. Prahova, Punct: Budureasca 4 „Puțul Tătarului”

Budureasca 4 „Puțul Tătarului” – plan general (reconstituire) al cercetărilor efectuate de către Victor Teodorescu (complexe aparținând secolelor V-VII p. Chr.).

17. Budureasca, com. Vadu Săpat, jud. Prahova, Punct: Budureasca 4 „Puțul Tătarului”

Budureasca 4 "Puțul Tătarului": 1 sectorul nord, 2 sectorul sud

17. Budureasca, com. Vadu Săpat, jud. Prahova, Punct: Budureasca 4 „Puțul Tătarului”

Fig. 1 - Biroul din stanga principiei

Fig. 2 - Principia. Elemente ale fazei din lemn

18. Castrul roman, termăe și vicusul militar de la Călugăreni, jud. Mureș

Fig. 3 - Termae. Zona din fata praefurniului

Fig. 4 - Termae. Canalul de trecere a aerului cald

18. Castrul roman, termae și vicusul militar de la Călugăreni, jud. Mureș

Fig. 5 - Termae. Imagine de ansamblu

Fig. 6 - Termae. Canal de apa si aer cald

18. Castrul roman, termae și vicusul militar de la Călugăreni, jud. Mureș

Fig. 7 - Termae. Fragment de podea si fundatia peretelui

Fig. 8 - Termae. Imagine de ansamblu

18. Castrul roman, termae și vicusul militar de la Călugăreni, jud. Mureș

Fig. 9 - Termae. Imagine de ansamblu

Fig. 10 - Vicus militaris. Suprafata C

18. Castrul roman, termae și vicusul militar de la Călugăreni, jud. Mureș

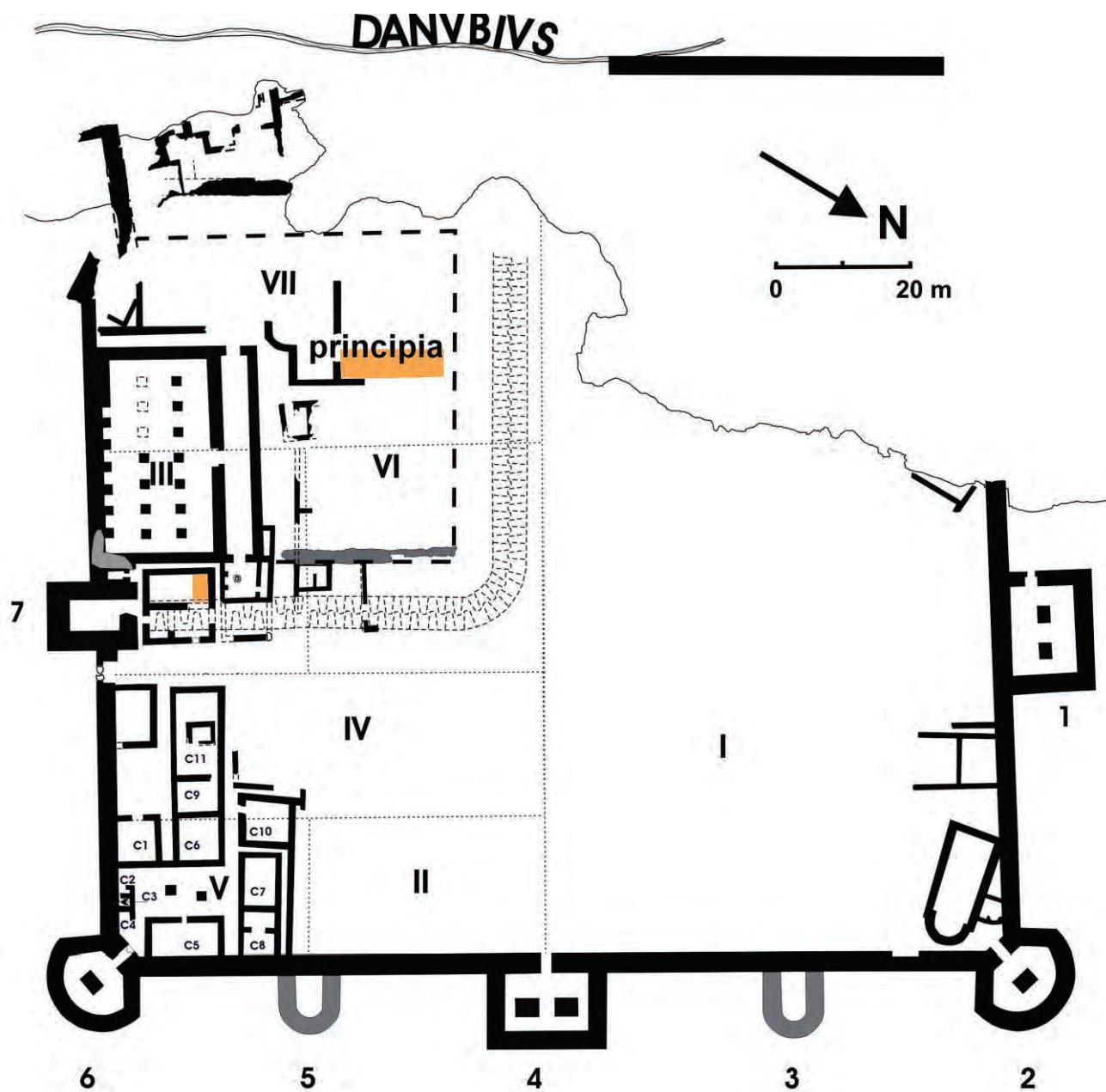

Fig. 1. Sectoarele III, VII – campania 2014. Sondaj Camera III - C1/1994, Principia din sectorul VII intra muros.

Fig. 2. Sectorul III 2014. Sondaj Camera III în C1/1994 - vedere aeriană.

Fig. 3. Sectorul III 2014. Sondaj Camera III în C1/1994. Detaliu zid și șapa de nivelare.

Fig. 4. Sector VII 2014. Principia târzie – vedere aeriană dinspre Dunăre.

Fig. 5. Sector VII 2014. Principia târzie - caroiajul săpăturii 2013-2014.

Fig. 6. Sector VII 2014. Principia târzie. Vedere V-E.

19. Capidava - sector III si VII 2014

Fig. 1. Capidava Est 2014.
Încăperea C1 la finalul lucrărilor

Fig. 2. Capidava Est 2014.
Încăperea C1, detalii

Fig. 3. Capidava Est 2014.
Coridorul de sud-est C1, la
finalul lucrărilor

Fig. 4-5. Capidava Est 2014. Încăperea C 6 la finalul lucrărilor.

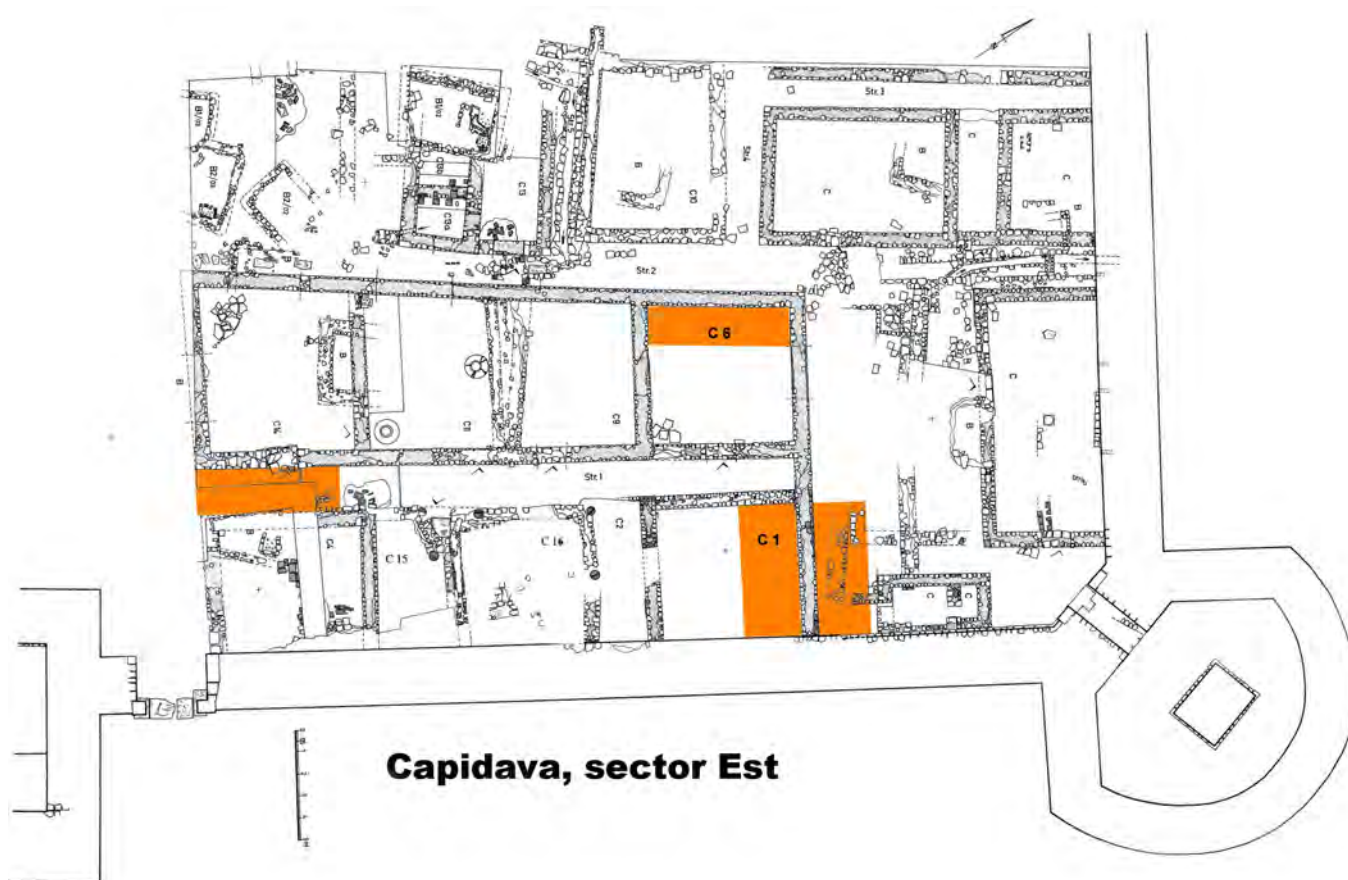

Fig. 6. Capidava Est 2014. Distribuția cercetărilor arheologice

20. Capidava, com. Topalu, sat Capidava, jud. Constanța - Punct: Sectorul de est

Fig. 1 Vedere aeriană cu sectorul VIII și sectorul X extra muros

Fig. 2. Secțiunile cercetate în 2014 (S II, S III, S IV)

21. Capidava, com. Topalu, sat Capidava, jud. Constanța, Punct: Sectorul X extramuros

Fig. 3. M 11

Fig 4. M 15-17, 19

Fig. 1. Amplasarea suprafețelor din anul 2014

Fig. 2. Su2/2014 platformă de chirpici, nivel BS II

Fig. 3. Su2/2014 platformă de chirpici, nivel BS I

Fig. 4. Su3/2014

22. Municipiul Caransebeș, comuna Buchini, sat Buchini, Jud. Caraș-Severin – Balta Sărată
Punct: „Câmpul lui Poșta

Fig. 1 Ortofotoplan

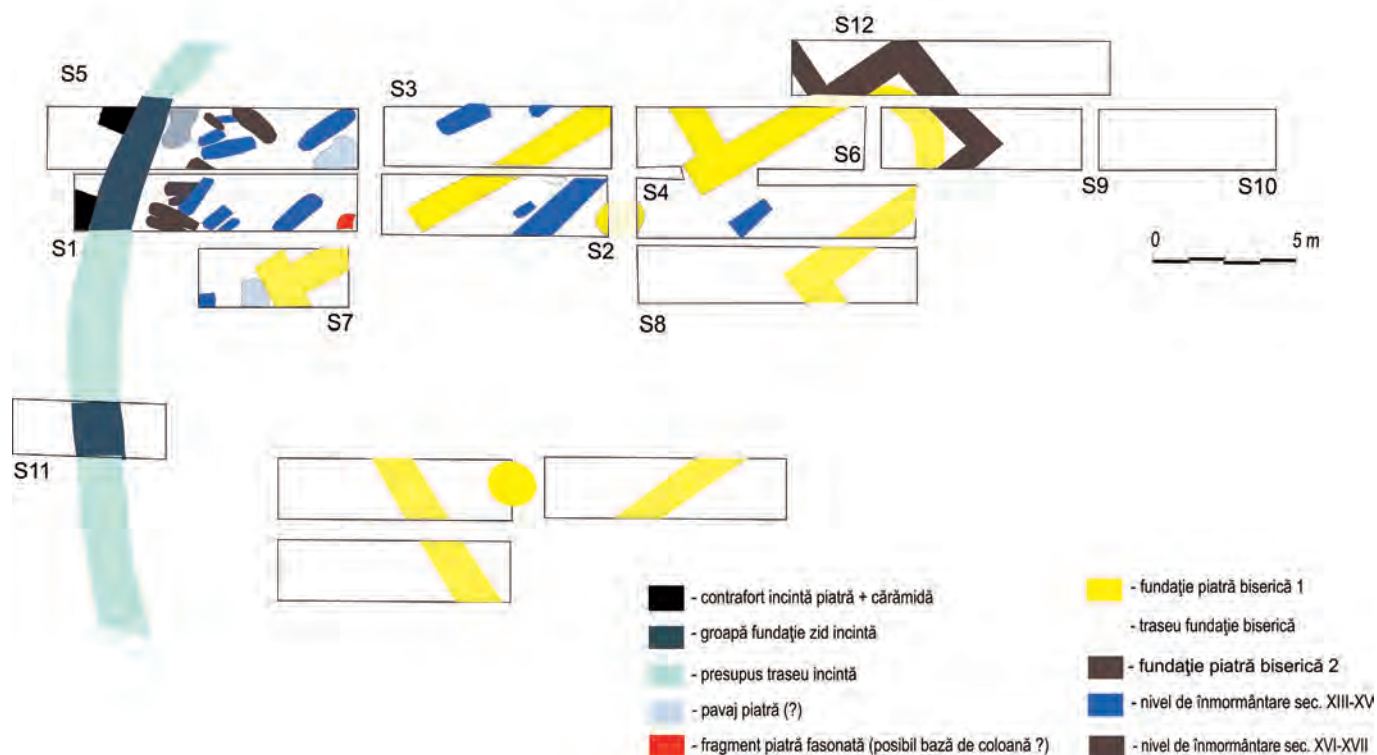
CAȘOLT - Dealul Bisericii**2007 - 2010****plan general**

Fig. 2 Plan de situația al săpăturilor arheologice

Fig. 3 Marcarea pe "Ridicarea Iosefină" a bisericii fortificate (azi dispărută)

a) T48, vedere către sud a profilului central prin movilă, b) Movilă săpată, în 1992, de G. Simion, reddezvelită pentru documentare, c) S17, la adâncimea de 0,70 m, vedere din UAV; d) Vedere spre valea Celicului, din UAV-ul ridicat în zona Mănăstirii

28. Așezarea și necropola de la Telița-Celic Dere, com. Frecăței, jud. Tulcea, Punct: Celic Dere

Pl. 1 Covasna - Cetatea Zânelor 2014. Aspecte din cercetarea S7H.

30. Sat Cheia, Comuna Grădina, Jud. Constanța, Puncte: Cheia – Vatra Satului, Cheia – La Pazvant I - III, Peștera La Baba, Peștera Craniilor

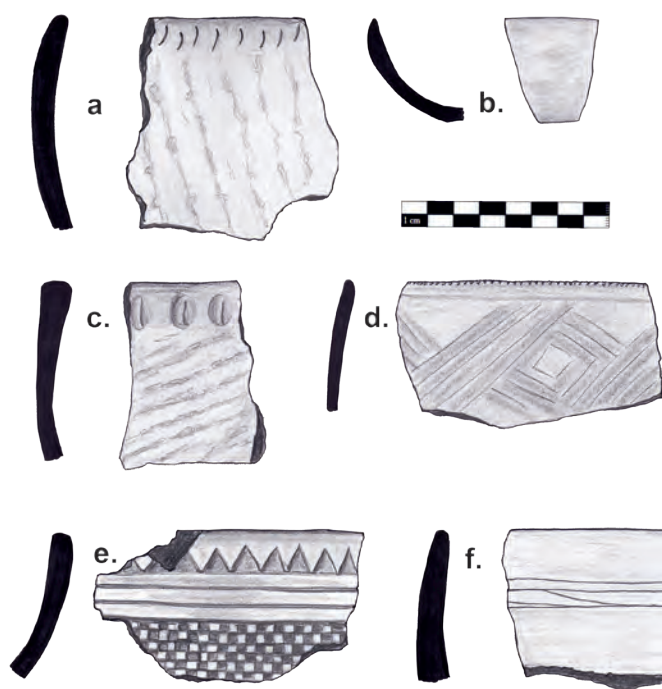

Fig. 1. Piscul Crăsani. Fragmente ceramice neolitice descoperite în S IX (strat): a, c, f. vase tronconice, b. vas în miniatură, d. castron, e. vas bitronconic.

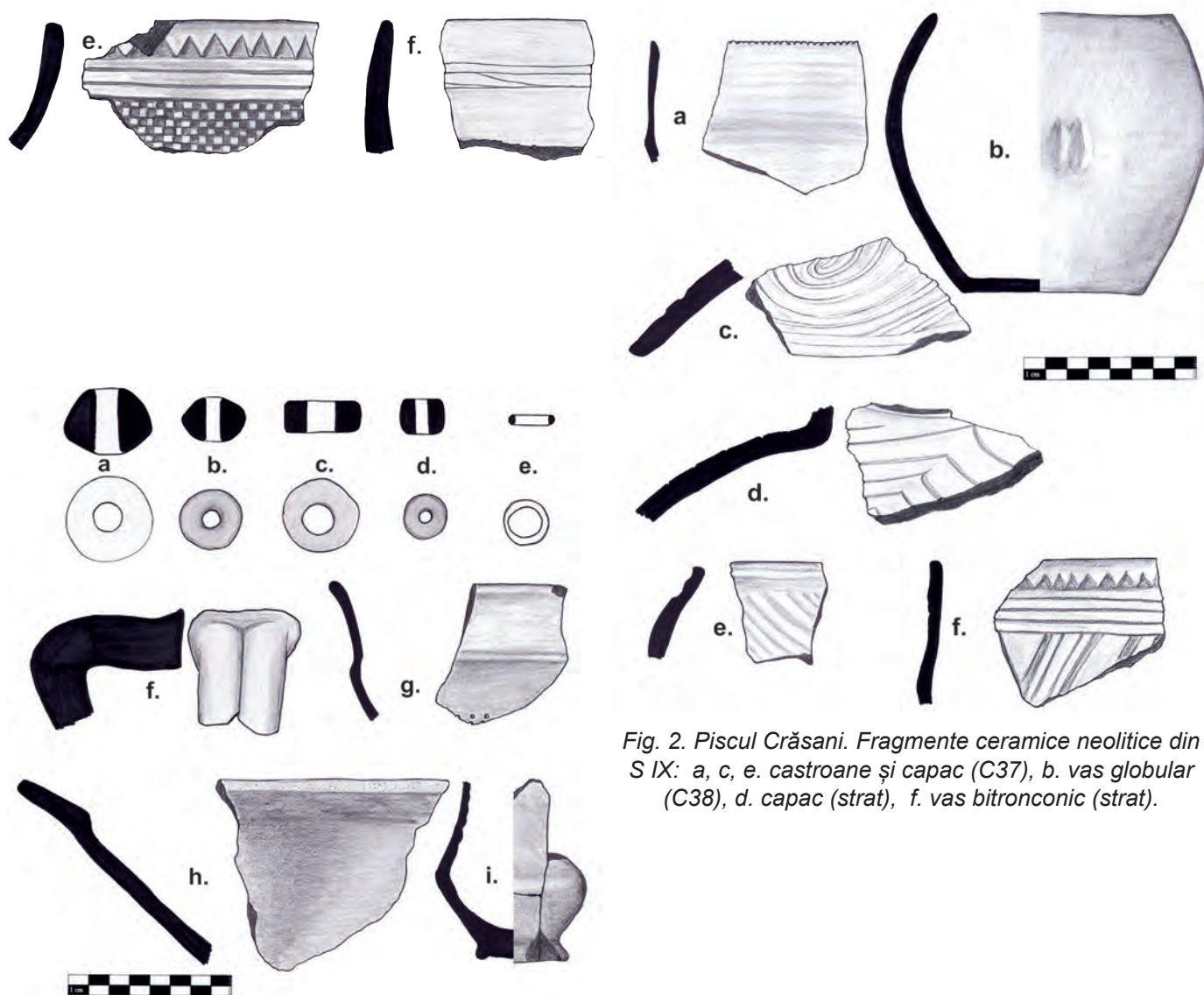

Fig. 2. Piscul Crăsani. Fragmente ceramice neolitice din S IX: a, c, e. castroane și capac (C37), b. vas globular (C38), d. capac (strat), f. vas bitronconic (strat).

Fig. 3. Piscul Crăsani. Materiale arheologice getice descoperite în S IX: a, c. fusaiole (C33), b, i. fusaiole, vas în miniatură (C35), d. mărgică (strat), e. inel din os (strat), f. toartă de amforă elenistică (strat), g. strecurătoare (C34), h. fructieră (C22).

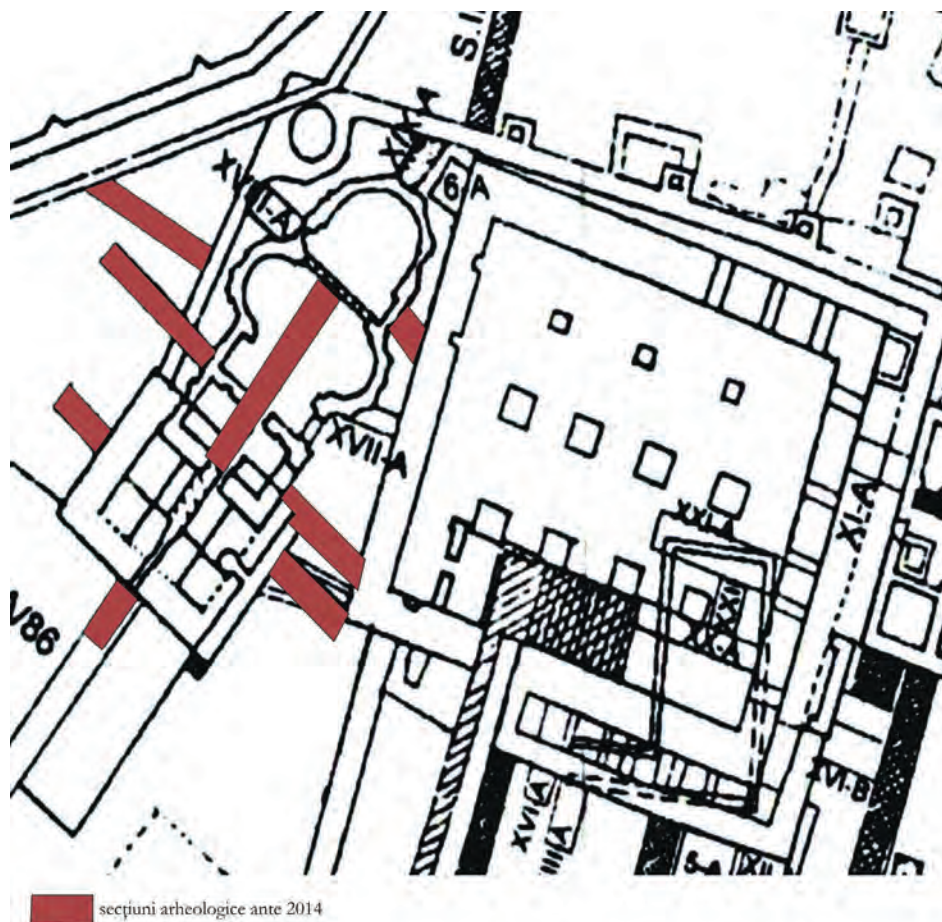
Fig. 4. Piscul Crăsani. Vas și fragmente de vase neolitice (cult. Boian): a-g. C37 (locuință), h. C38 (groapă).

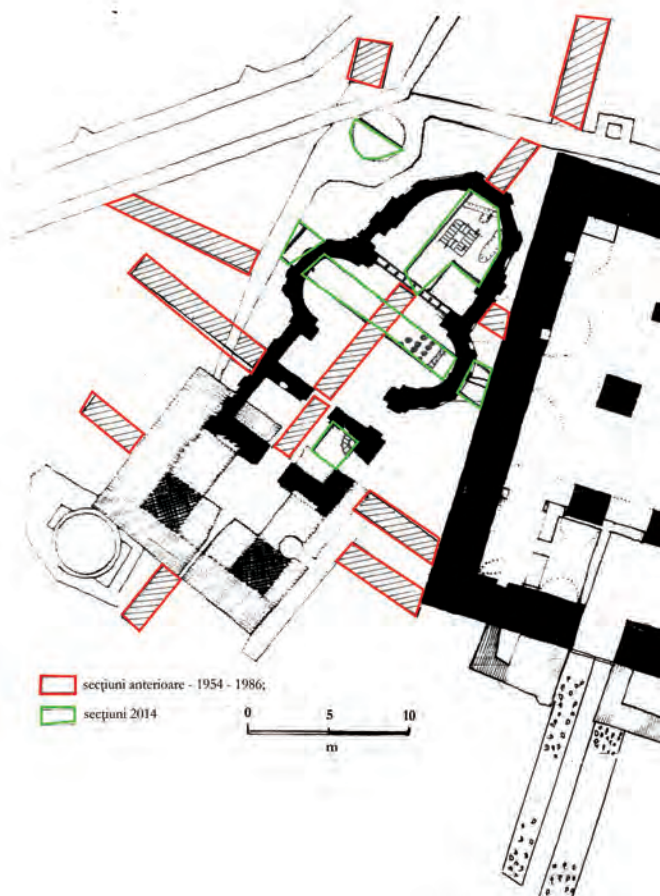
Fig. 5. Piscul Crăsani. S IX. Fragmente de vase getice și fusaiole - C 33, groapă (a-e), fusaiole - C35, groapă (f), fragmente de amforă elenistică și de vase getice - C34, groapă (g-i).

Fig. 6. Piscul Crăsani. Fragmente de vase getice: a-d. S IX, C22 (locuință), e. S X (șanț de apărare), f. S IX (strat).

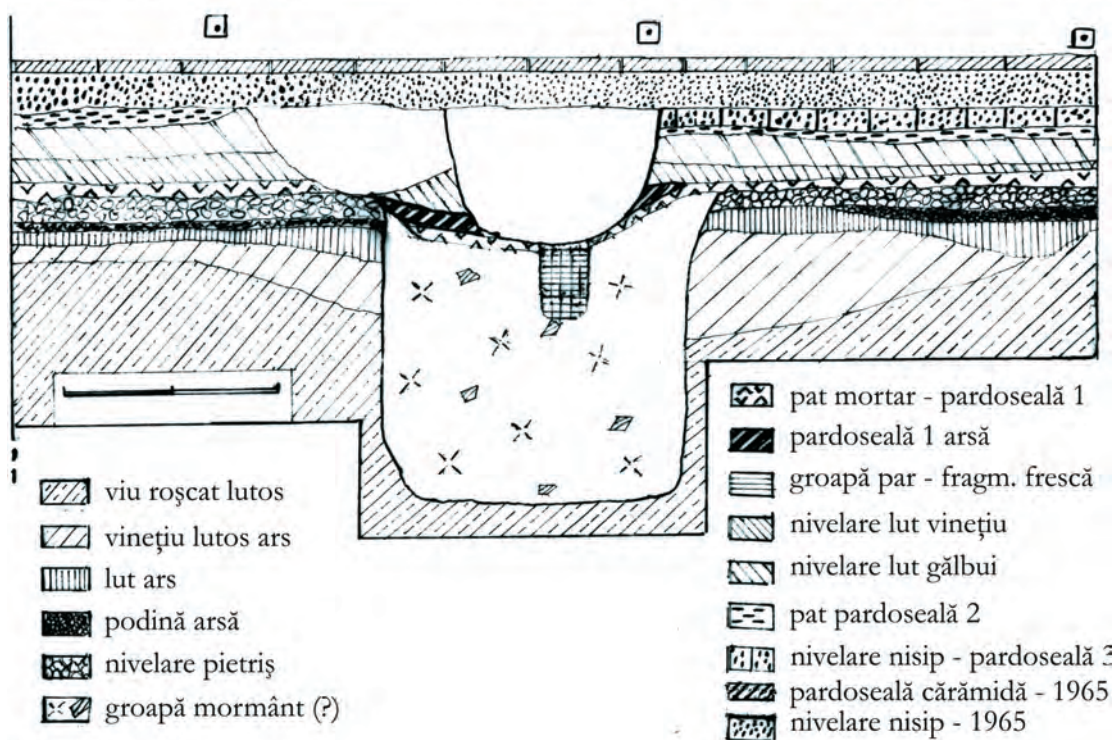

Pl. I: planul cercetărilor anterioare anului 2014
(după Ghe. I. Cantacuzino)

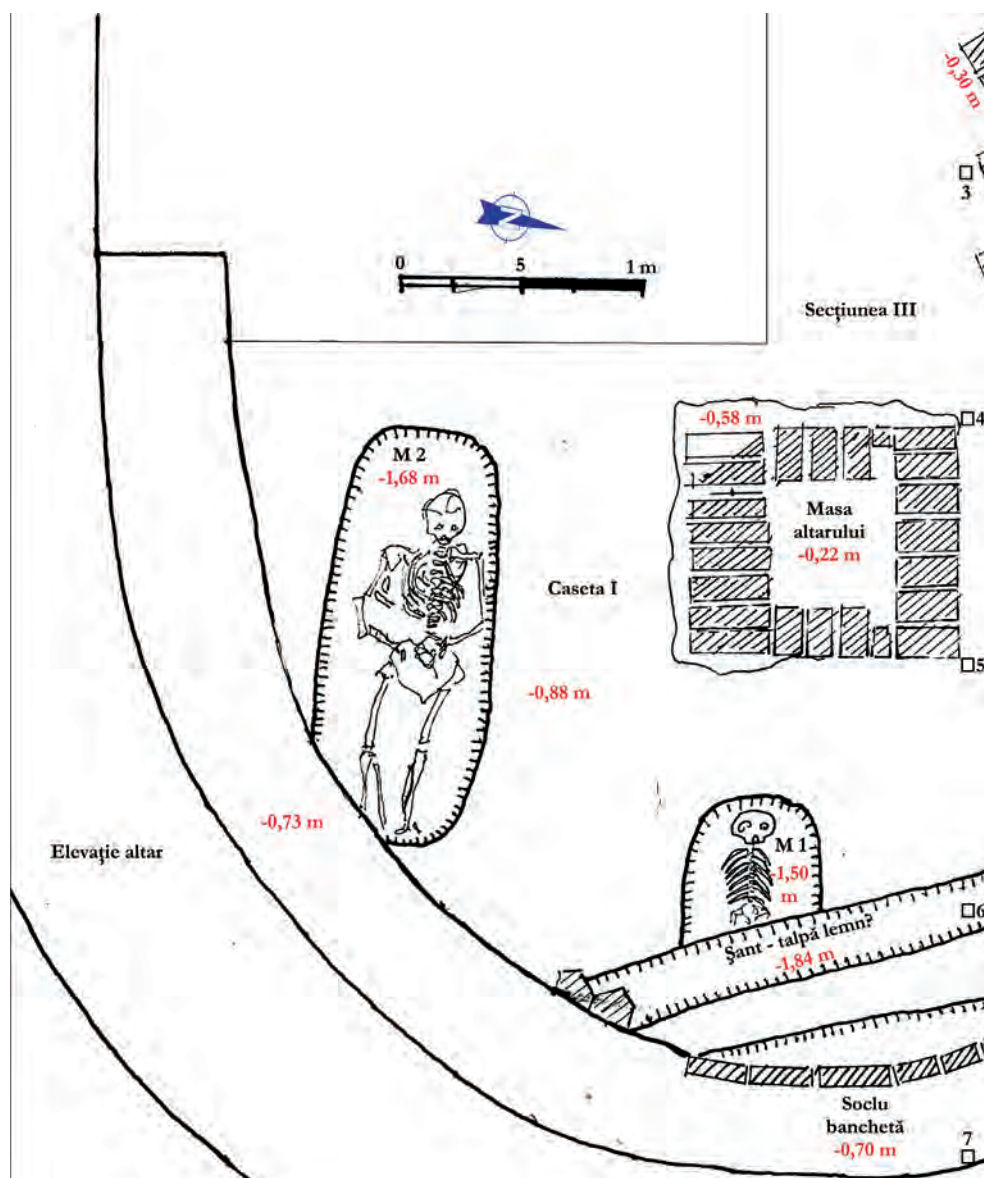

Pl. II: planul cercetărilor

34. Târgoviște – jud. Dâmbovița - Curtea Domnească 2014

Pl. III: secțiunea II, profil est, succesiunea pardoselilor (1 și 2). Imagine fotografică (sus);
Reprezentare grafică (jos)

Pl. IV: secțiunea III – caseta 1. altar – plan

Pl. V: 1. fundația adăugată – Turnul Chindiei; 2. suport pentru cristelniță; 3. fundație pronaos – sud

Pl. VI: secțiunea II: 1. construcție lemn anterioară bisericii (carourile 3 – 5); 2. talpă lemn carbonizată (caroul 12); 3. vatră (cuptor) anterioară bisericii (carourile 8 – 9)

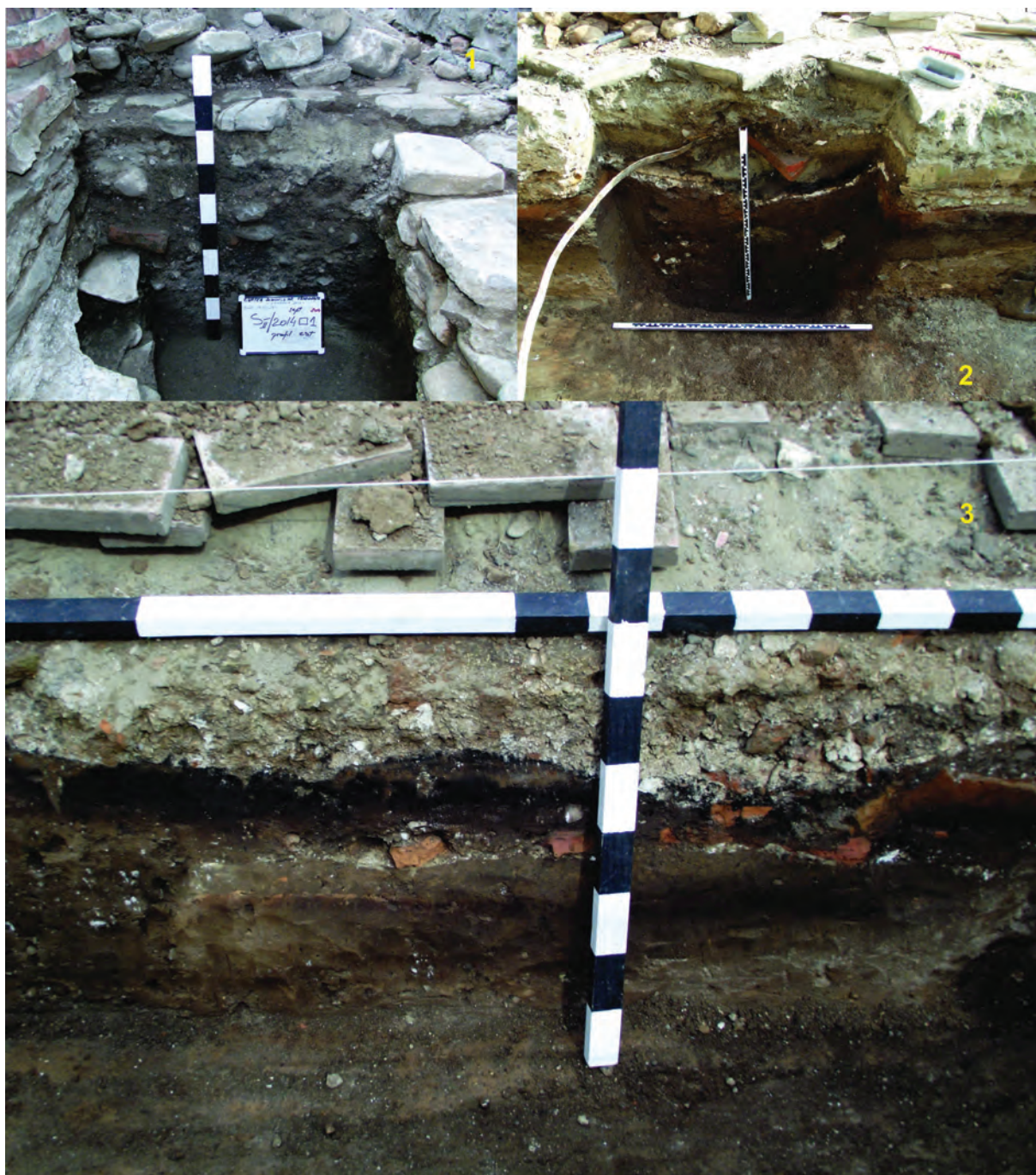
34. Târgoviște – jud. Dâmbovița - Curtea Domnească 2014

Pl. VII: secțiunea II: 1. pavaj cărămidă dreptunghiulară; 2. pavaj cărămidă dreptunghiulară (detaliu descoperire monetară in situ); 3. amprentă pavaj cărămidă hexagonală

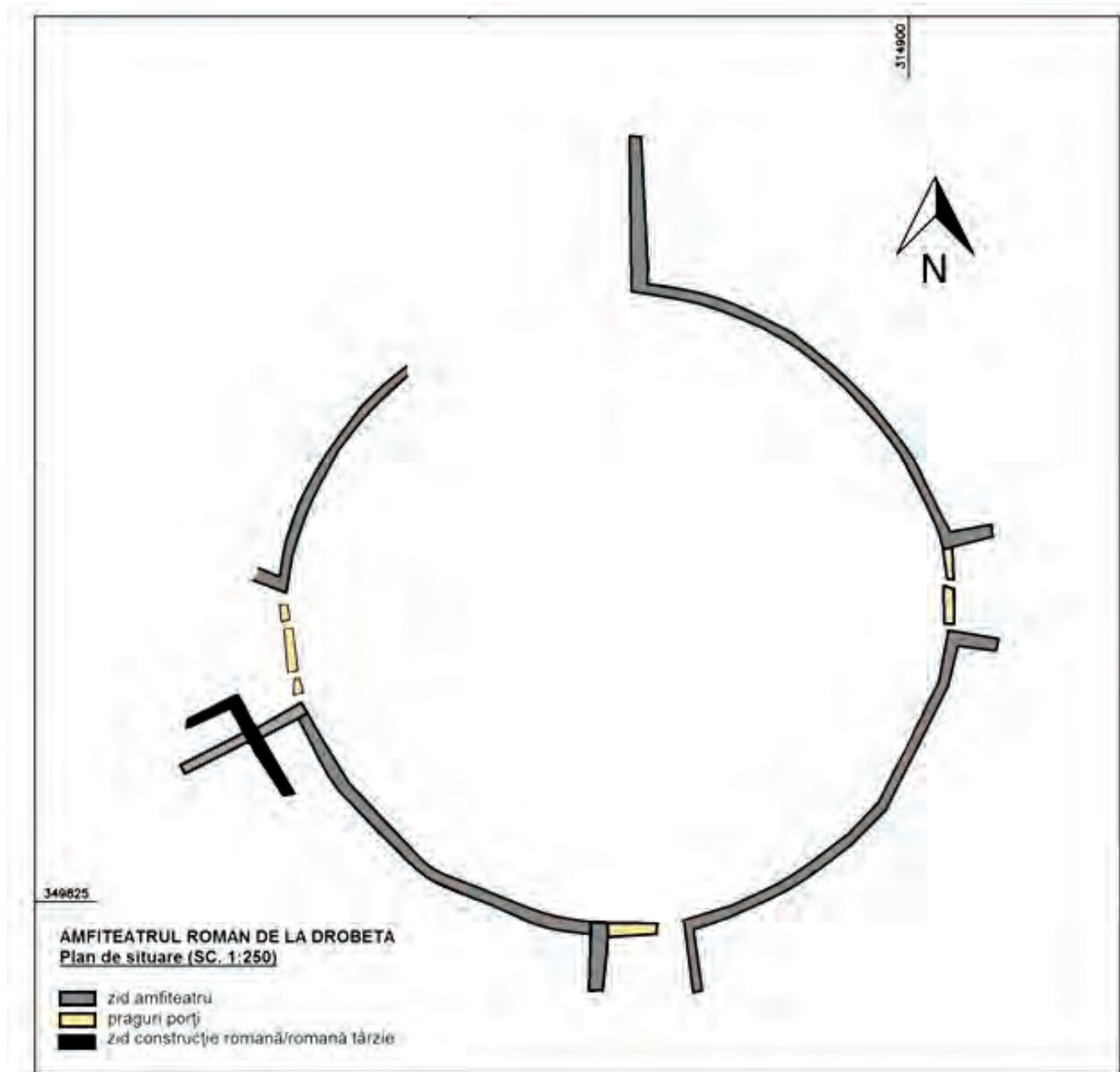
Pl. VIII: secțiunea II: 1. profil est (caroul 1); 2. profil est (carou 9); secțiunea III: 3. profil nord (carou 5 – 6)

Pl. IX: secțiunea III: 1. profil sud (carourile 1 – 3); caseta I: 2. amprentă gropa mormântul 2 (M 2) – plan;
3. mormânt 2 (M 2)

Pl. X: ceramică arheologică (buzes borcane cu streășină, fragmente străchini, cahle și olane de țiglă)

Pl. I Planul amfiteatrului

A

B

Pl. II Poarta de Sud: se observă zidul de est al porții, bararea și îngustarea intrării la începutul secolului al IV-lea (A); detaliu – pe noul prag a fost descoperită moneda bătută la Cyzic în anul 308-309 (B).

36. Drobeta Turnu Severin, județul Mehedinți, strada Independenței, nr. 2, Punct: amfiteatrul militar de la Drobeta

A

B

Pl. III Pragul porții de vest: se observă, de asemenea, zidul de sud al porții, precum și colțul de NE al clădirii care s-a așezat peste acesta (A); detaliu al pragului (B).

36. Drobeta Turnu Severin, județul Mehedinți, strada Independenței, nr. 2, Punct: amfiteatrul militar de la Drobeta

A

B

Pl. IV Zidul de sud al porții vest și clădirea care suprapune într-o epocă mai târzie acest zid (A); detaliu (B).

36. Drobeta Turnu Severin, județul Mehedinți, strada Independenței, nr. 2, Punct: amfiteatrul militar de la Drobeta

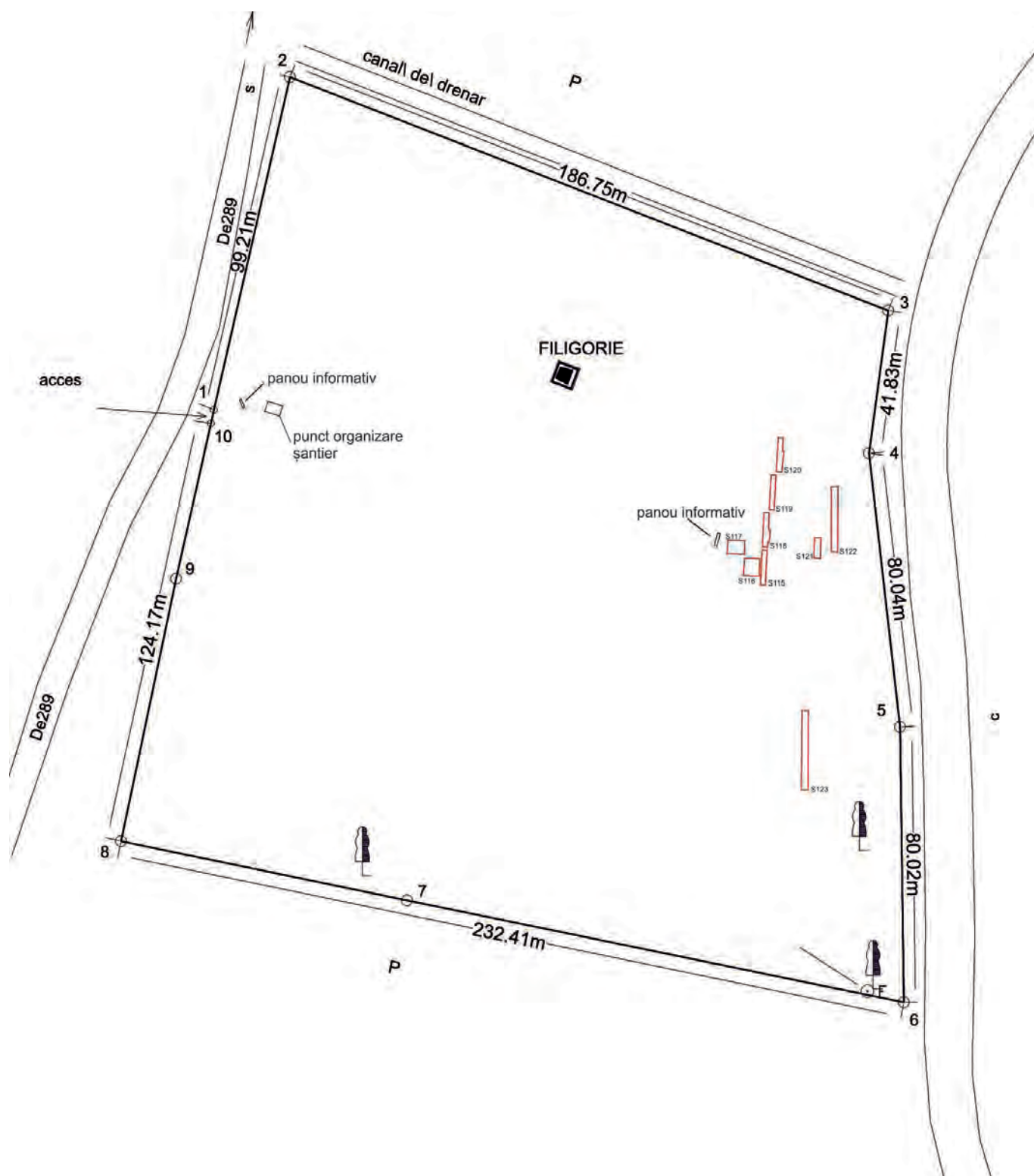

Fig. 1. Plan de situație al rezervației arheologice Mănăstirea Bizere cu amplasamentul secțiunilor executate în campania 2014.

37. Fântânele, com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud, Punct: „La Gâța”

Fig. 2. Fragment al podelei din faza târzie de funcționare a biserici abațiale

Fig. 3. Structura palisadei surprinsă în S 120

Fig. 4. Structura palisadei și gropi ale mormintelor surprinse în S119

Fig. 5. M 82/S 117

Fig. 1 Carioia limita de nord

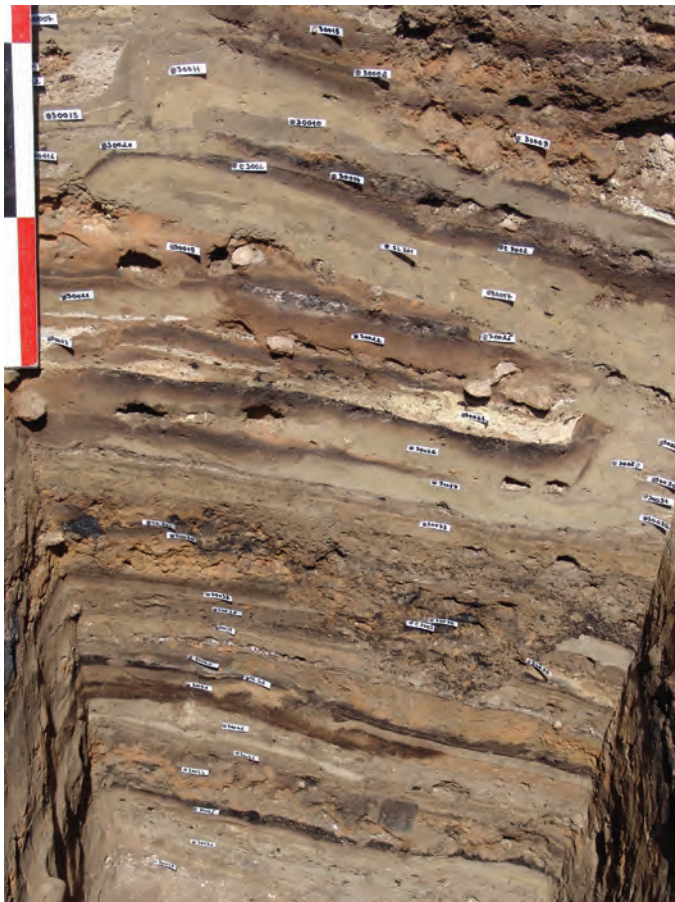

Fig. 2 S IV - profil est

Fig. 3 S 2 Est - profil vest

40. Hirșova, jud. Constanța, Punct: Hirșova-tell

Fig. 1 Fragmente ceramice cu inscripții cu vopsea roșie

Fig. 2 Fragmente ceramice descoperite

41. Hârșova, jud. Constanța, str. Cetății, str. Carsium, Punct: Poarta de nord a cetății

Fig. 3 Fragmente ceramice elenistice și terra sigillată

Fig. 4 Fragmente de opaițe descoperite în săpătură

41. Hârșova, jud. Constanța, str. Cetății, str. Carsium, Punct: Poarta de nord a cetății

Fig. 5 Pavajul din fața porții

Fig. 6 T 1 Frontul turnului

41. Hârșova, jud. Constanța, str. Cetății, str. Carsium, Punct: Poarta de nord a cetății

Fig. 7 Turnul T1, spre intrarea pe poartă

Fig. 8 Zidul care a micșorat intrarea pe poartă

41. Hârșova, jud. Constanța, str. Cetății, str. Carsium, Punct: Poarta de nord a cetății

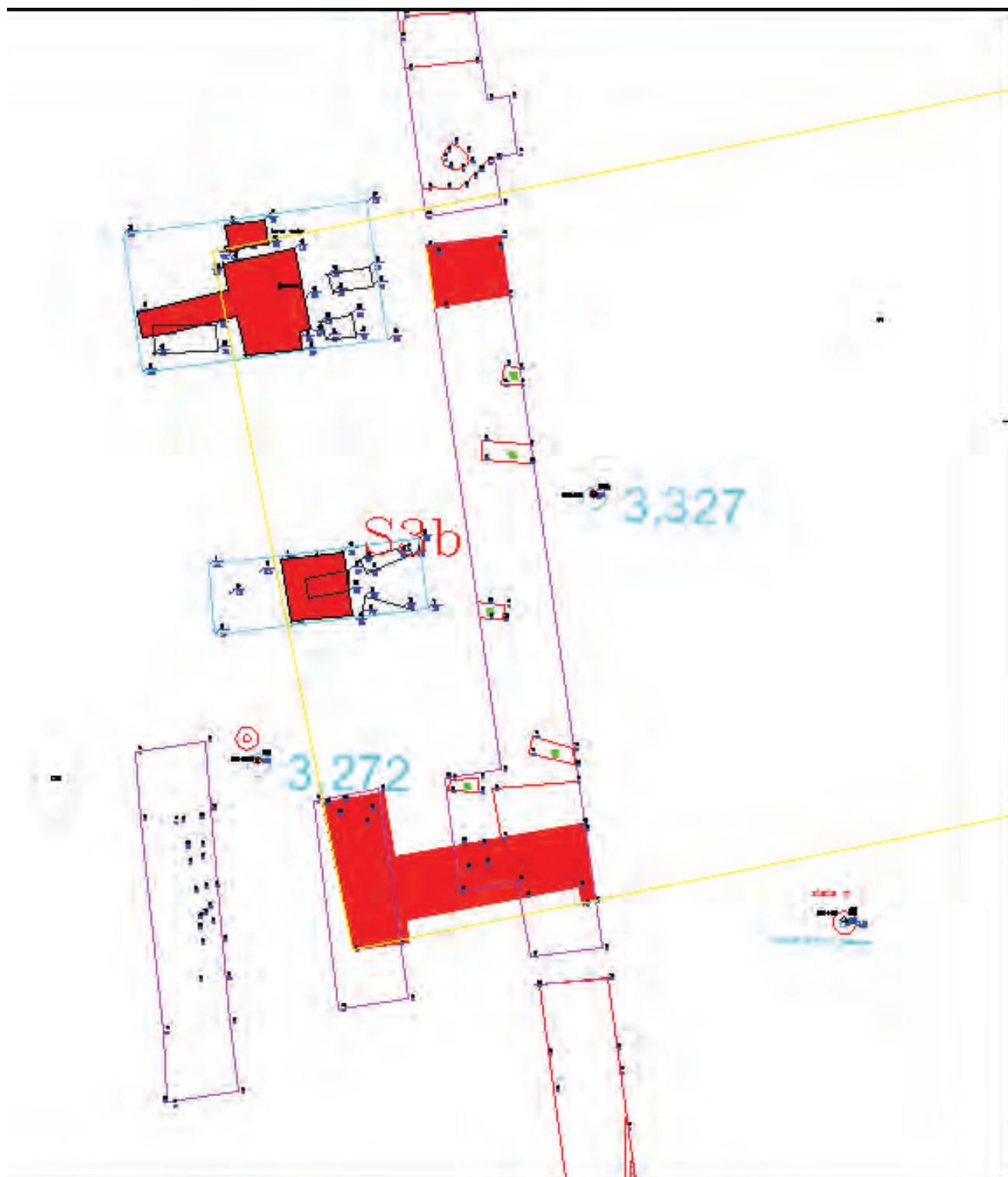

Fig. 1 Plan general Sector Sud 2013-2014

Fig. 2 S6 Vedere dinspre E

Fig. 3 S6 Vedere dinspre V

Fig. 4 S6 Z11 Vedere dinspre N

Fig. 7 S7 Vedere dinspre V

Fig. 8 S7 Vedere dinspre E

Fig. 9 S8 Vedere dinspre N

Fig. 10 S8 Vedere dinspre S

Fig. 11 S9 Vedere dinspre S

Fig. 12 S9 Vedere dinspre N

Fig. 13 S6 M16 Vedere dinspre E

Fig. 14 S6 M16 Vedere dinspre E

Fig. 15 S6 M16 Vedere dinspre E

Fig. 16 S7 M12 Vedere dinspre E

Fig. 17 S7 M12 Vedere dinspre E

Fig. 18 S7 M14 Vedere dinspre E

Fig. 19 S7 M14 Vedere dinspre E

Fig. 20 S7 colt NV edificiu

Fig. 21 S7 contrafort

Fig. 22 S7 Z14

Fig. 23 S7 Z15

Fig. 24 S7 Z12

Fig. 25 S7 Z13

42. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria], Histria B - Sector Sud

Fig. 26 S7 Z12

Fig. 27 S7 Vedere dinspre S

Fig. 30 S7 Vedere dinspre NE

Planșa 1. Ibida-Slava Rusă, Turnul 8

43. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida], Punct: Cetatea Fetei

Planșa 2. Ibida-Slava Rusă, Turnul 8 - detalii constructive

43. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida], Punct: Cetatea Fetei

Planșa 3. Necropola romano-bizantină - zona cercetată în 2014

43. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida], Punct: Cetatea Fetei

Planșa 4. Necropola romano-bizantină - zona cercetată în 2014

43. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida], Punct: Cetatea Fetei

Planșa 5 .Sector Turnul 10 - intramuros: strada romana si cladiri

43. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida], Punct: Cetatea Fetei

Planșa 6 .Sector Intra Muros

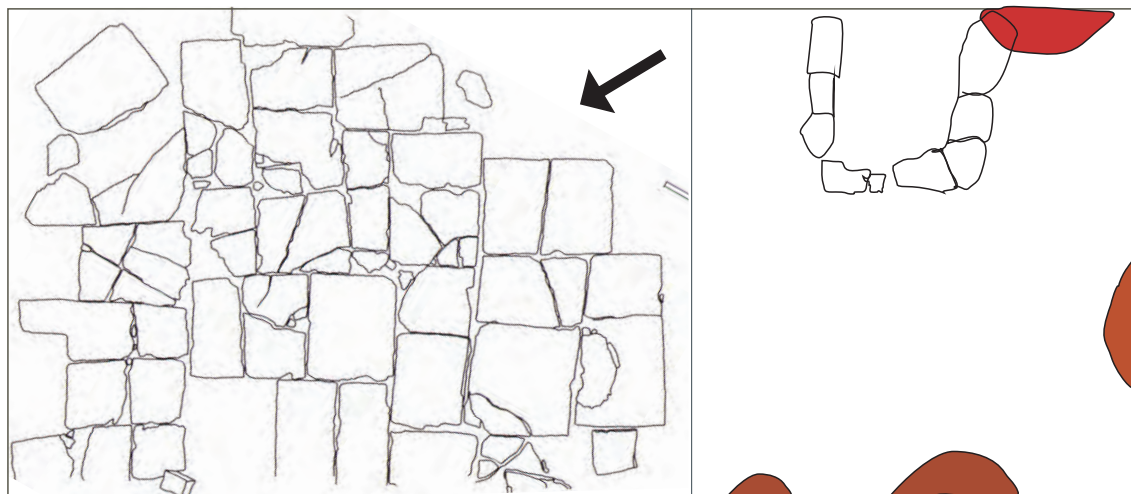
43. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida], Punct: Cetatea Fetei

fotografie verticală a secțiunii

detaliu secțiune până la steril

grund secțiune

chiupuri

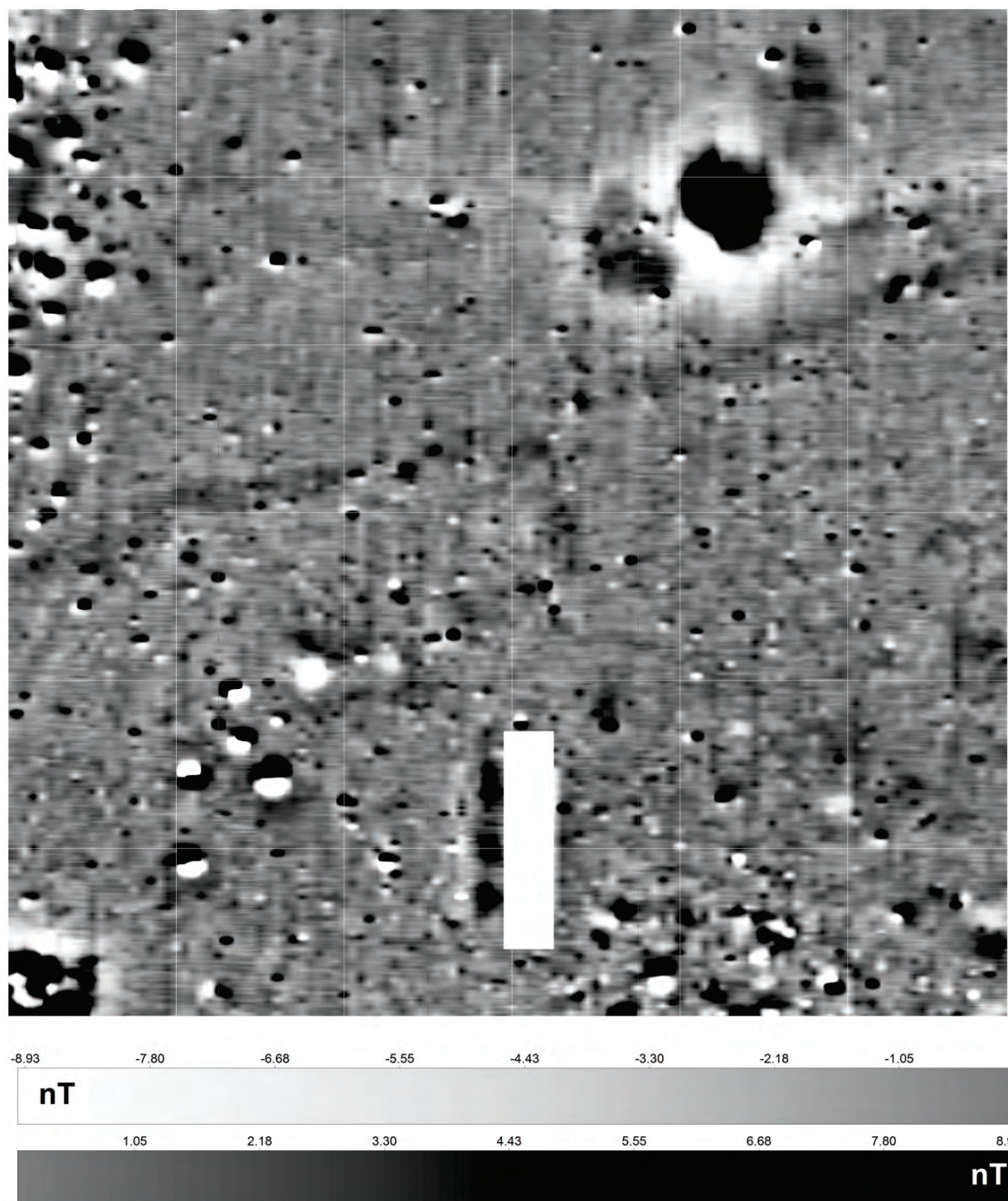
Planșa 7.Ibida-Baza 1. Secțiune pentru construcție grup sanitar

43. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida], Punct: Cetatea Fetei

Planșa 8. Proprietatea Andrusca. a. Fragment de zid aparținând unei construcții de sec. VI p. Chr. și colțul edificiului cu mortar; b. edificiu de sec. VI

43. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida], Punct: Cetatea Fetei

0 10m

Name: Slava-Grid_06...
 Kennung: 1
 Maßstab: 1:300
 Feldbreite: 59.50 m
 Spurlänge: 60.00 m
 Spurabstand: 0.50 m
 Punktabstand: 0.05 m
 Fläche: 3530.68 qm

Planşa 9. Fantana Seaca - rezultate ale masuratorilor extra-magetice.

43. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida], Punct: Cetatea Fetei

a.

b.

Pl. 1. a. TC3 (Extindere Est -TC2), c. 3-4, profil E-V; b. TC3 (Extindere Est -TC2), c. 1-4, profil N-S;

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

a.

b.

Pl. 2. a. TC 2, c. 3-4, șanț; b. TC 3, latura de Est a TC;

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

a.

b.

Pl. 3. a. Turnul de Colț - vedere de ansamblu; b. TC3, TC 3, latura de Est a TC
44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

Pl. 4. Turnul de Colț - Imagine aeriana (Foto: Asociația Pro Noviodunum).

Pl. 1

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

Pl. 2

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

Pl. 3

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

Pl. 4

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

Pl. 5

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

Pl. 6

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

Pl.7

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

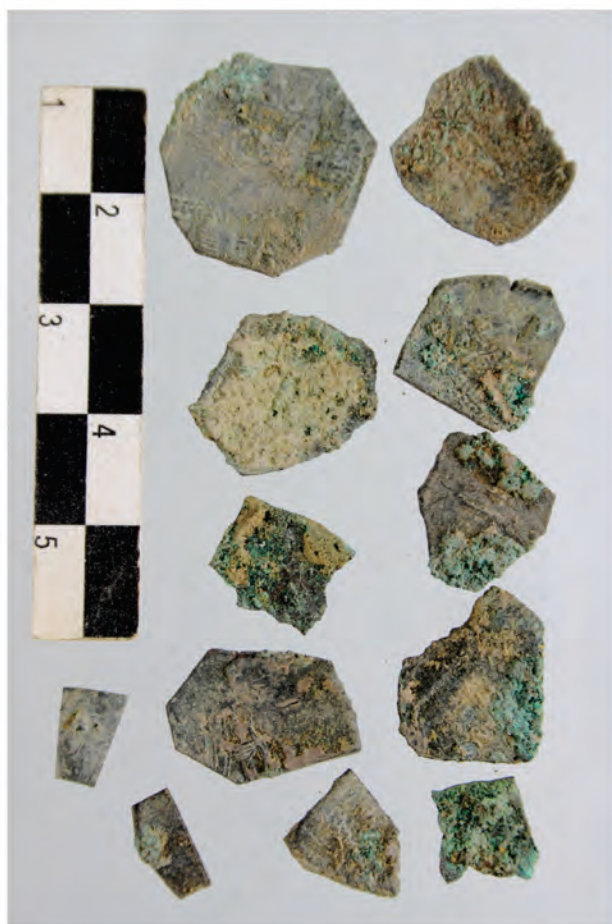
Pl. 8

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

Pl. 9

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

Pl. 10

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

Pl. 11

44. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi) - Sector: Sud-Est

Baraca de lemn (vedere generală)

b. Gropi de stâlpi. a. Rândul I, b. rândul V.

a. Gropa de stâlp nr. 11, rândul I

b. Groapa din carourile B2-B3

Fig. 1. Jucu de Sus – Parcul industrial TETAROM III („Râțul boilor), cu vecinătățile dinspre nord și est. Ia–c: așezare dins ec. VIII. II: villa rustica din perioada Daciei romane, cimitir cu morminte plane de incinerare, sec. VIII (posibil biritual); cimitir creștin din secolele XI–XII. III: așezarea corespunzătoare cimitirului din sec. XI–XII

Fig. 2. Cimitirul din sec. XI–XII, mormântul 26 (campania 2007)

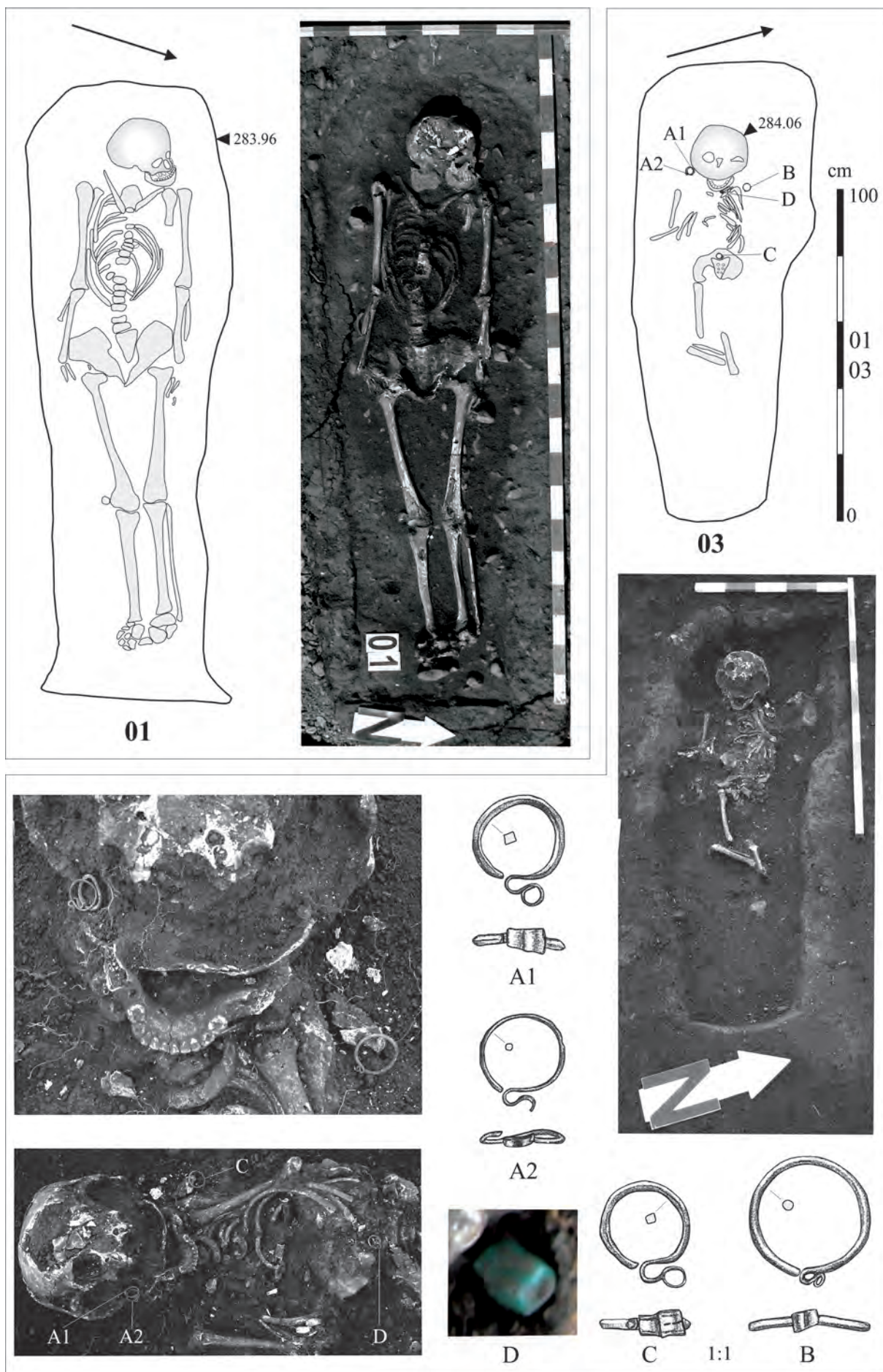

Fig. 3. Cimitirul din sec. XI–XII, mormintele 01 și 03 (campania 2007).

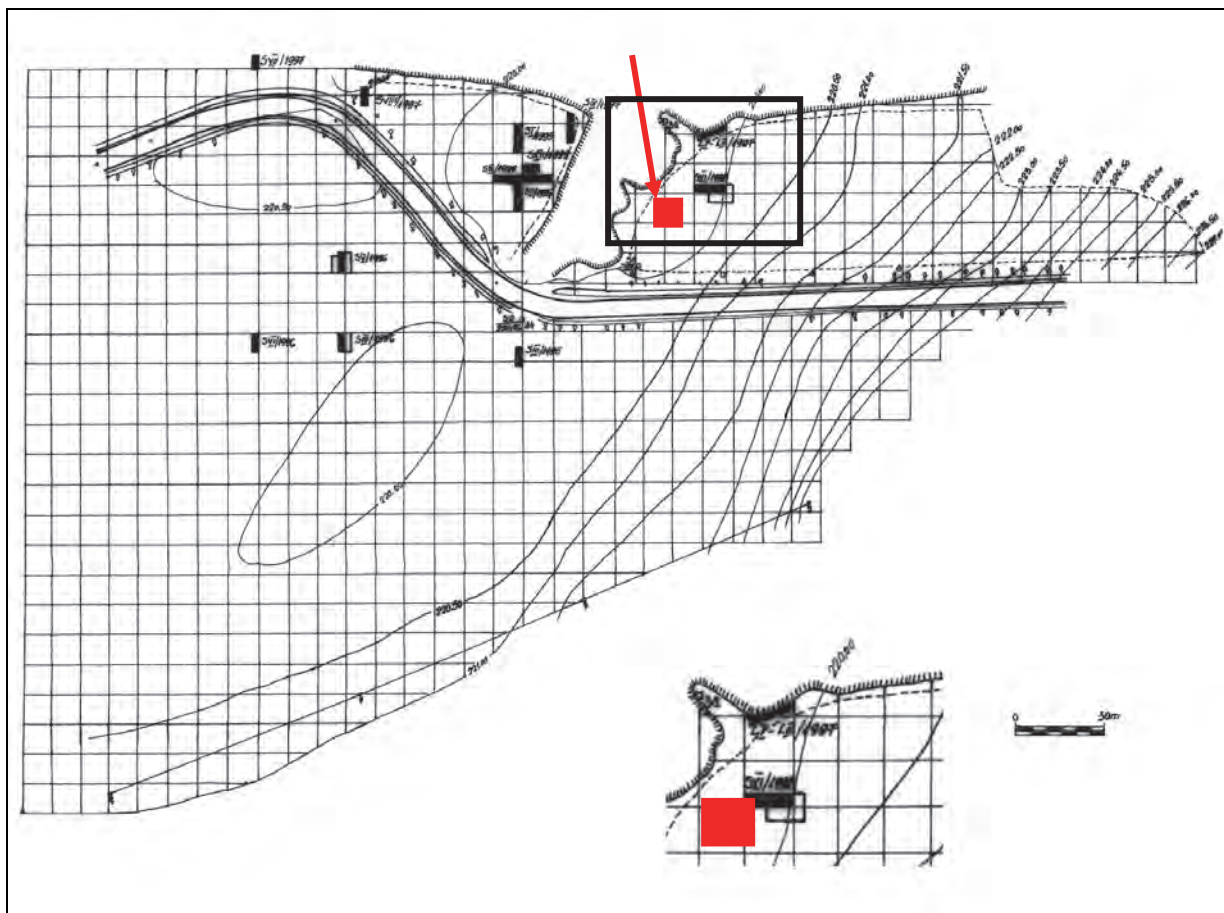

Fig. 1. Ridicarea topografică a sitului arheologic de la Limba-Oarda de Jos, cu precizarea poziției suprafeței SXVII/(2012)-2013 în cadrul sectorului Vărăria.

Fig. 2. Vedere asupra locuinței de suprafață L1/2013-2014, parțial relevată

47. Limba-Oarda de Jos, com. Ciugud (localitate suburbană Alba Iulia), jud. Alba, Punct: Vărăria

Fig. 3. Detaliu cu aglomerația de materiale specifică locuinței 1/2013-2014.

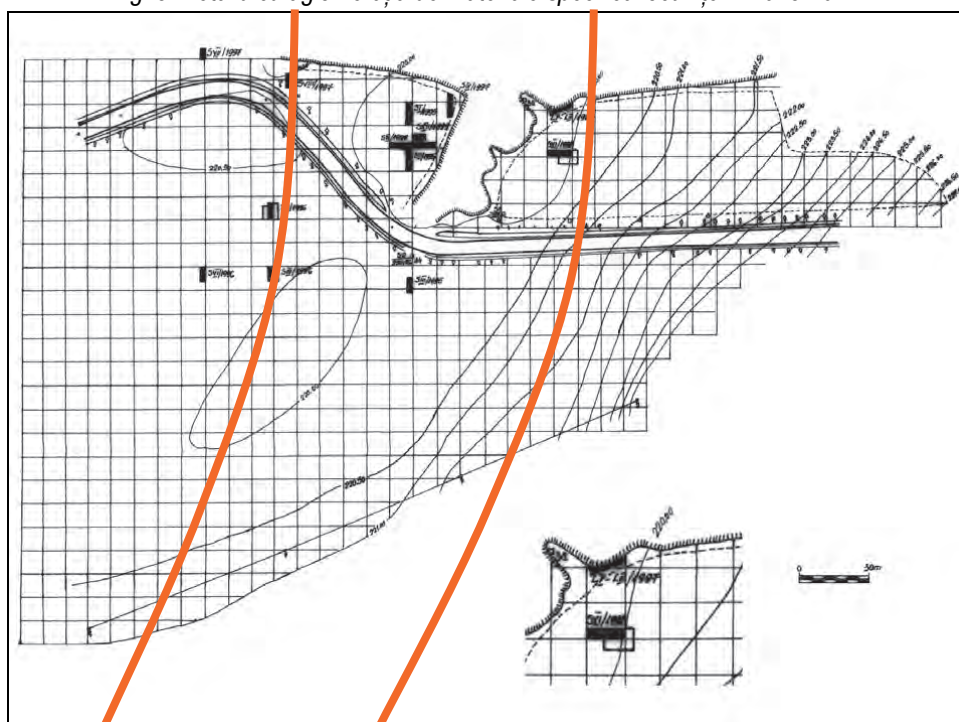

Fig. 4. Traseul Autostrăzii Sebeș-Turda, lot 1. Se observă că traseul suprapune integral arealul cercetat între anii 1995-2014, mai precis sectoarele Bordane (integral), Sescu Orzii și Vărărie (parțial). Este vorba exact despre acele sectoare care au fost "omise" a fi incluse în PUG-ul municipiului Alba Iulia ca zone protejate cu vestigii arheologice

47. Limba-Oarda de Jos, com. Ciugud (localitate suburbană Alba Iulia), jud. Alba, Punct: Vărăria

Fig. 5. Materiale ceramice din L1/2013-2014

47. Limba-Oarda de Jos, com. Ciugud (localitate suburbană Alba Iulia), jud. Alba, Punct: Vărăria

Fig. 6. Materiale ceramice din L1/2013-2014

47. Limba-Oarda de Jos, com. Ciugud (localitate suburbană Alba Iulia), jud. Alba, Punct: Vărăria

Fig. 1. Malnaș Băi-Füvenyestető. Planul stațiunii și a secțiunilor cercetate

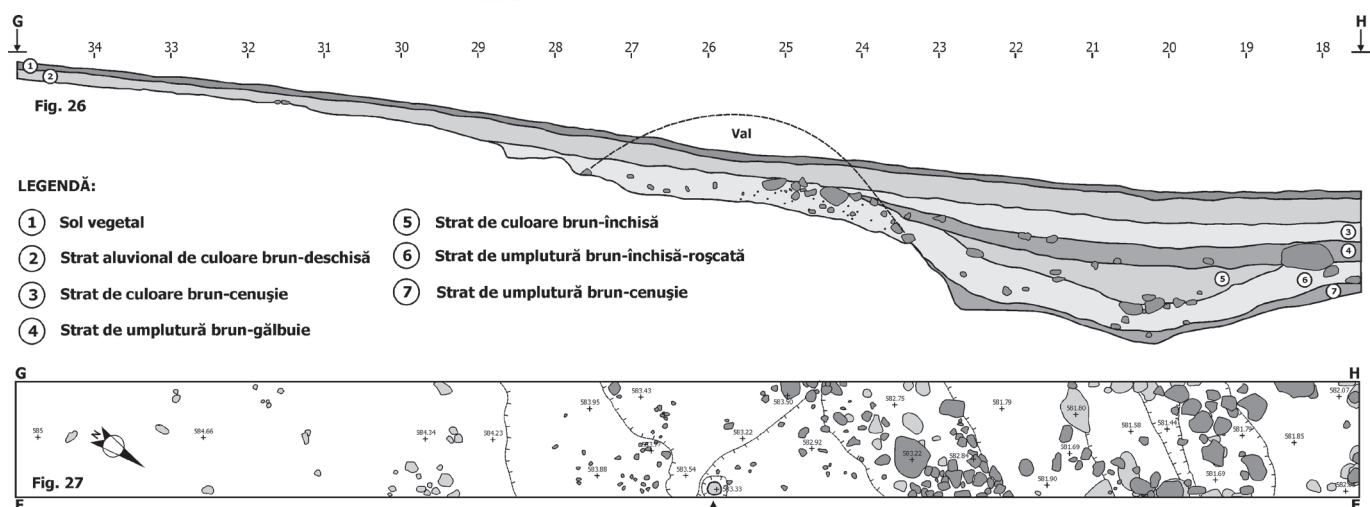
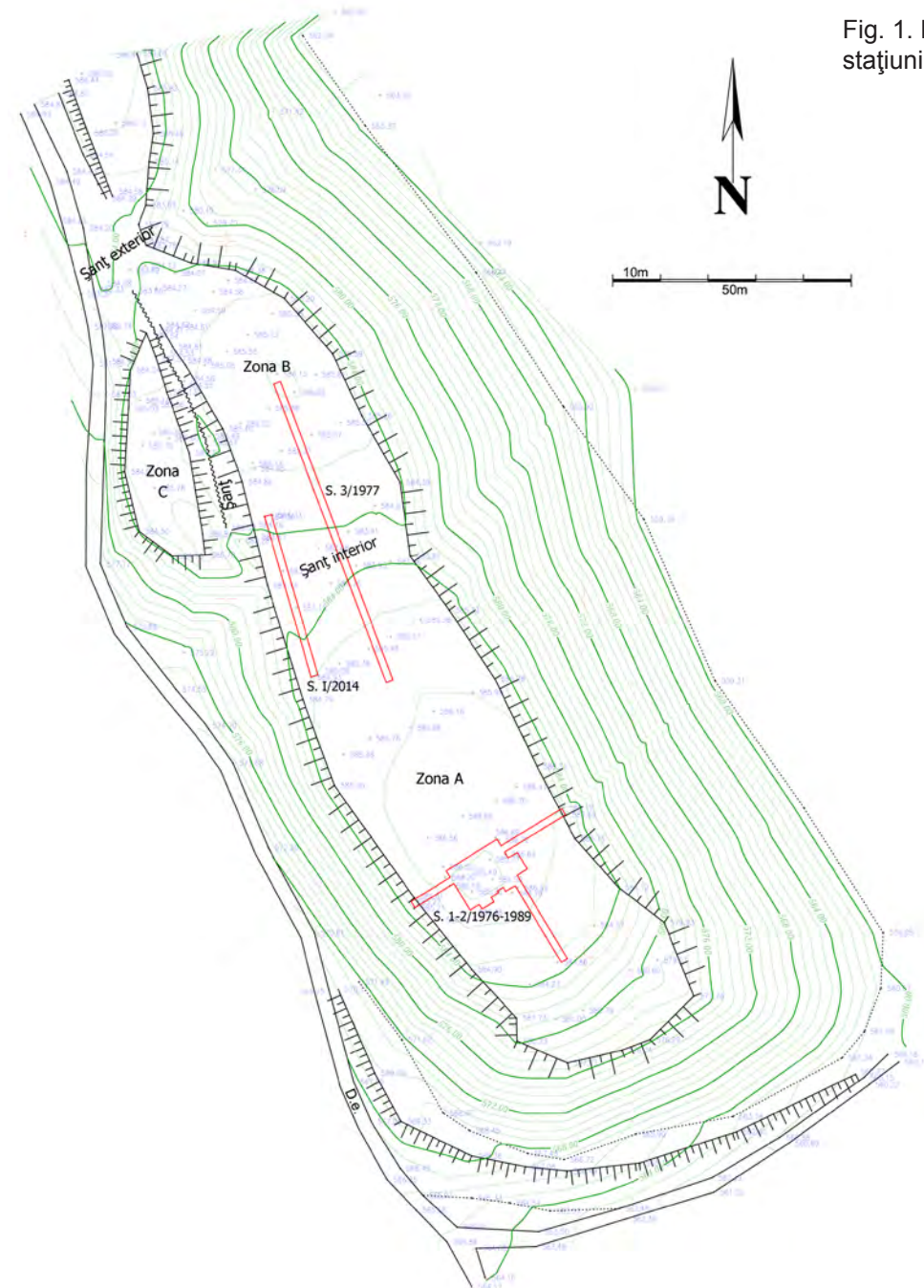

Fig. 2. Malnaș Băi-Füvenyestető. Secțiunea I/2014 Sud. Plan de suprafață și profilul vestic

51. Malnaș Băi com. Malnaș, jud. Covasna, Punct: „Füvenyestető” (Platoul nisipos)

Pl. 1- Micia, Sector NE Amfiteatru, Campania 2014, Imagine generală dinspre Est.

Pl. 2 - Micia, Sector NE Amfiteatru, Campania 2014, Detaliu cu zona investigată (vedere dinspre Nord)

58. Păuca-Biserica Ungurească com. Păuca, jud. Sibiu

Fig.1 – Suprafața B, contextul P14B375

Fig.2 – Suprafața B, contextul P14B518

Fig.3 – Suprafața B, contextul P14B330

Fig.4 - Suprafața F, contextul P14F423

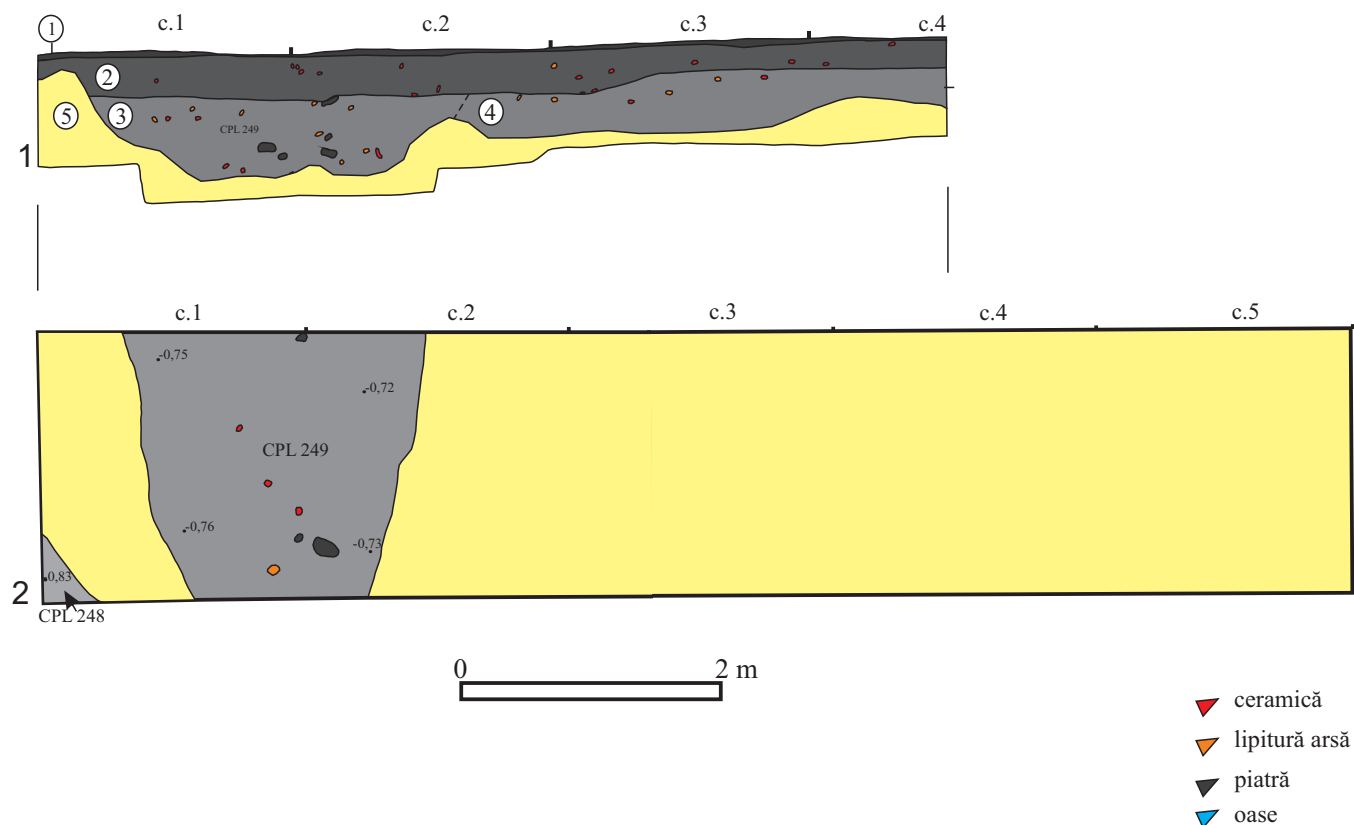
Fig.5- Suprafața F, vedere de ansamblu

Fig.6 – Suprafața T, contextul P14T624

Fig.7 – Suprafața T, contextul P14T626

- ①- nivel vegetal
 ②- pământ de culoare negricioasă, măzăros cu pigment de lipitură arsă și fragmente ceramice
 ③- CPL 249. Umplutură de culoare castaniu-negricioasă, compact, foarte dur, cu bulgări de lipitură arsă și resturi osteologice
 ④- pământ brun-castaniu, compact, cu bulgări de lipitură arsă și puține fragmente ceramice
 ⑤- argilă de culoare albicios-gălbuie (steril arheologic)

3

Pl. I - Secțiunea 32 - 1-2. Profil și plan; 3. Vedere dinspre sud.

60. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău, Punct: Gruiu Dării

1

2

3

4

5

Pl. II - Complexe din epoca bronzului: 1-2. Complexul 237; 3. Complexul 238; 4-5. Complexul 239.

60. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău, Punct: Gruiu Dării

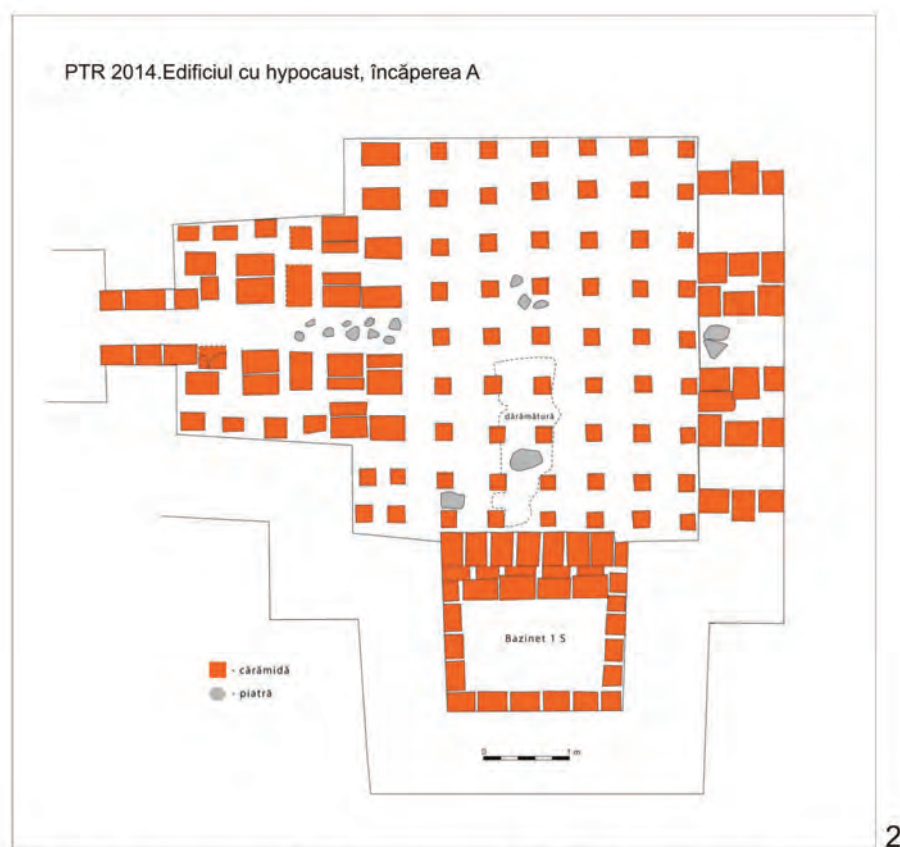
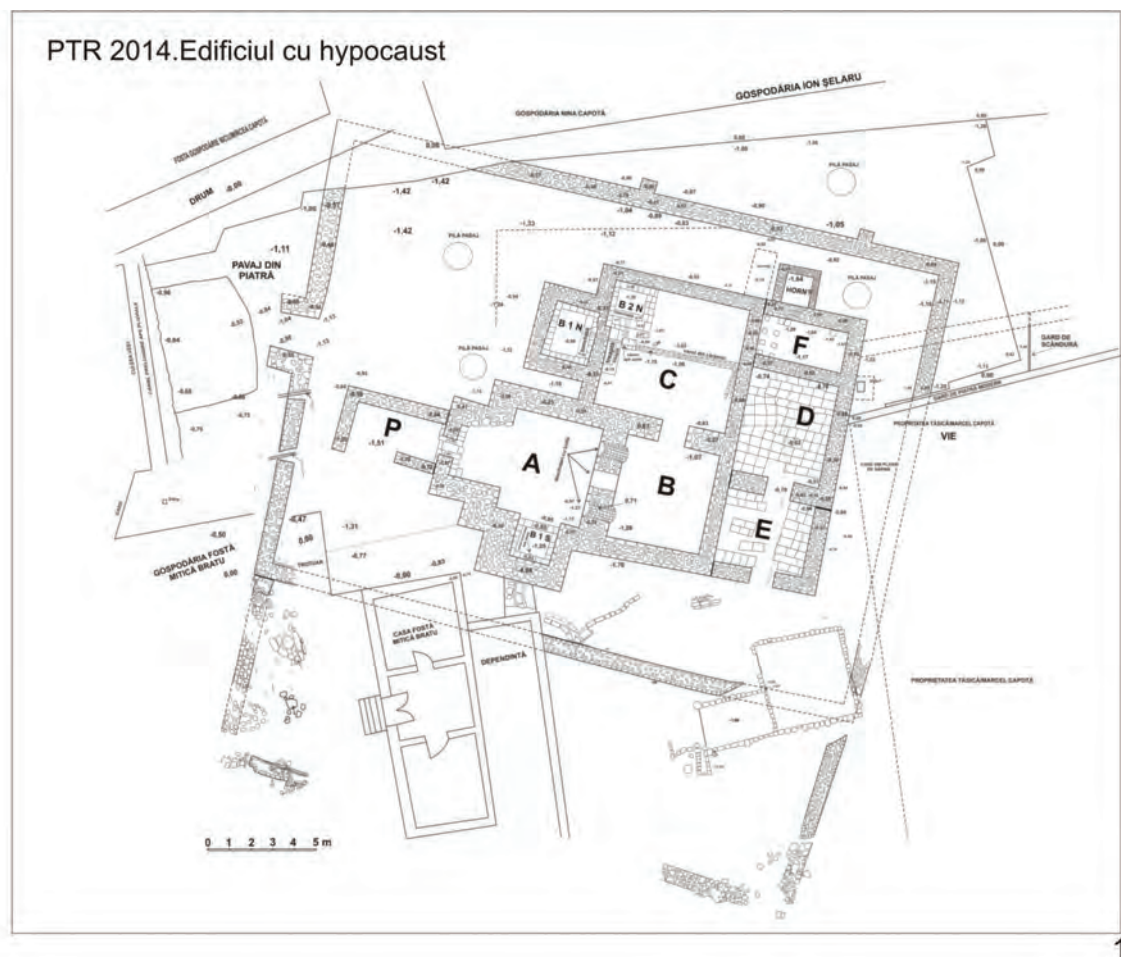
1

2

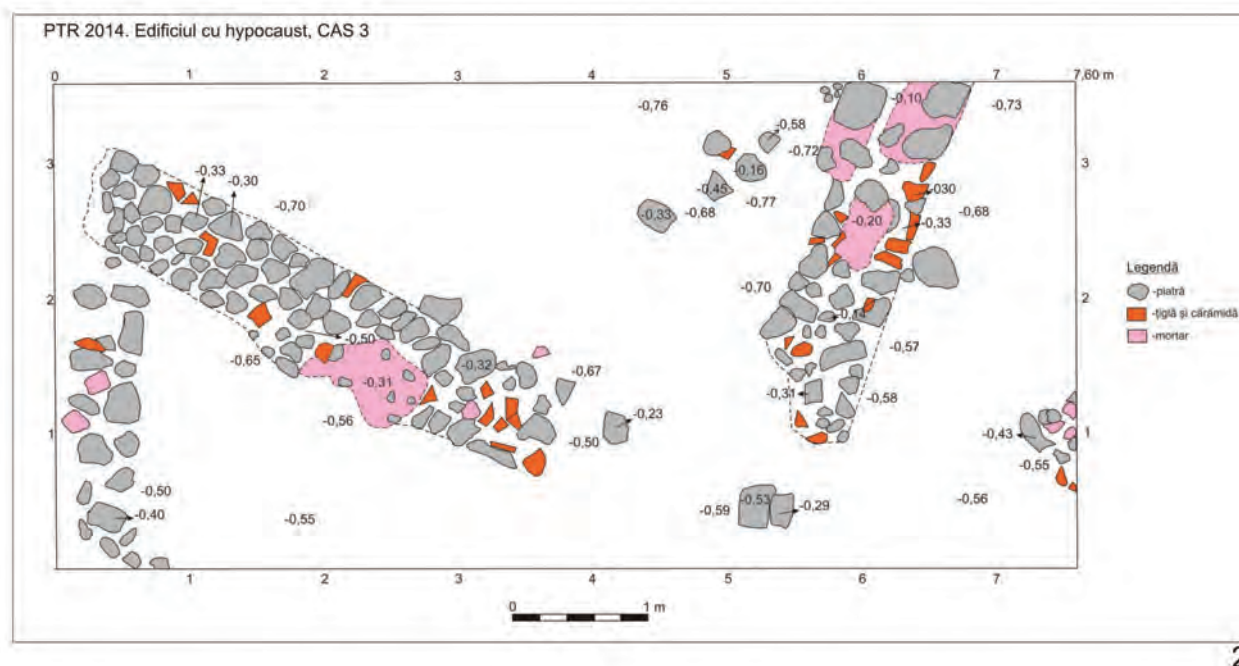
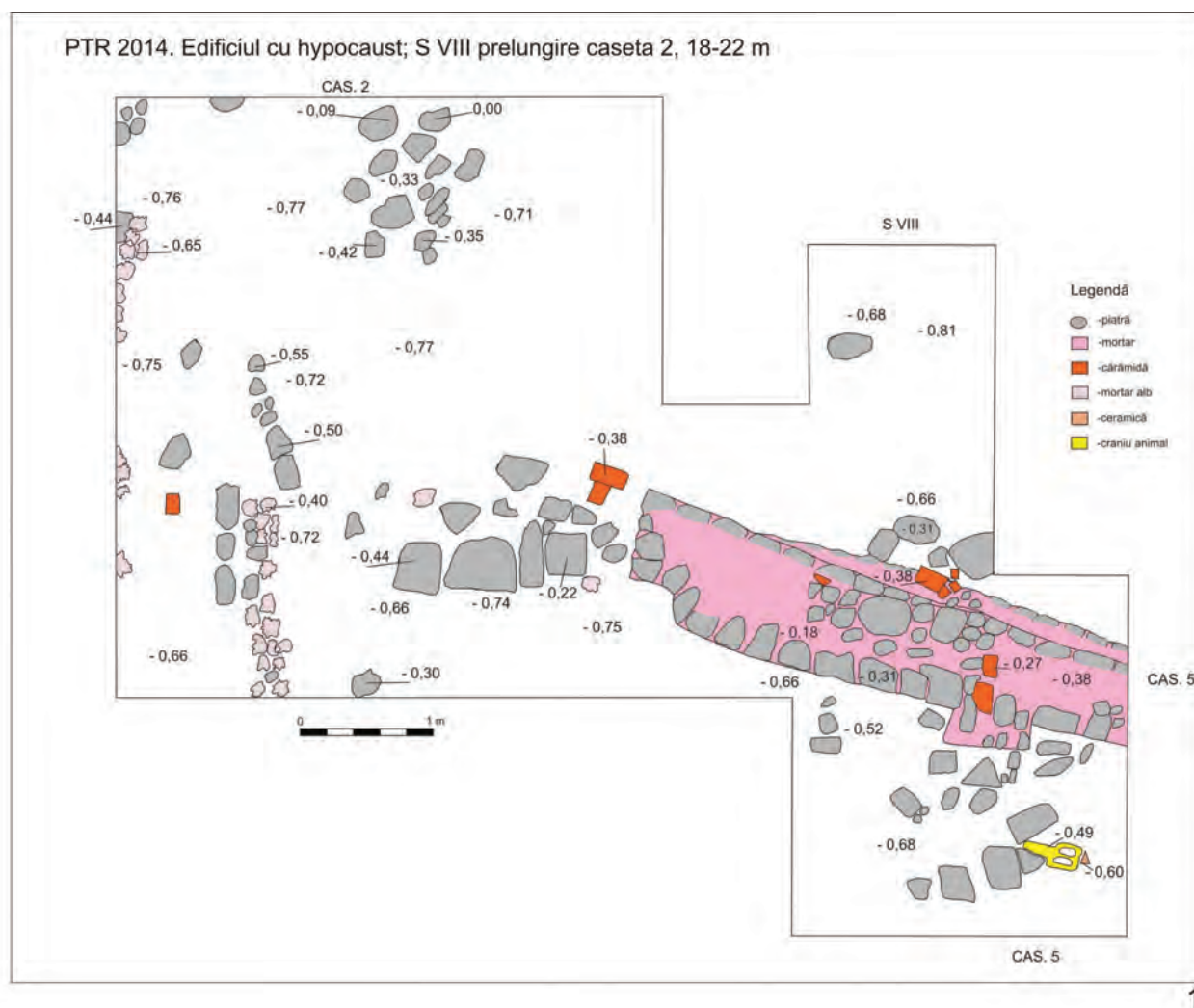
Pl. III - 1 - Secțiunile 28-31 - fotografie aeriană realizată cu drona; 2 - S27 - vestigiile fortificației de pe latura de vest;

60. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău, Punct: Gruiu Dării

Pl. 1. Pietroasele. Edificiul cu hypocaust. 1. Plan general; 2. Plan încăperea A.

61. Pietroasele, com. Pietroasele, jud. Buzău, Punct: Edificiul cu hypocaust, Necropola 2

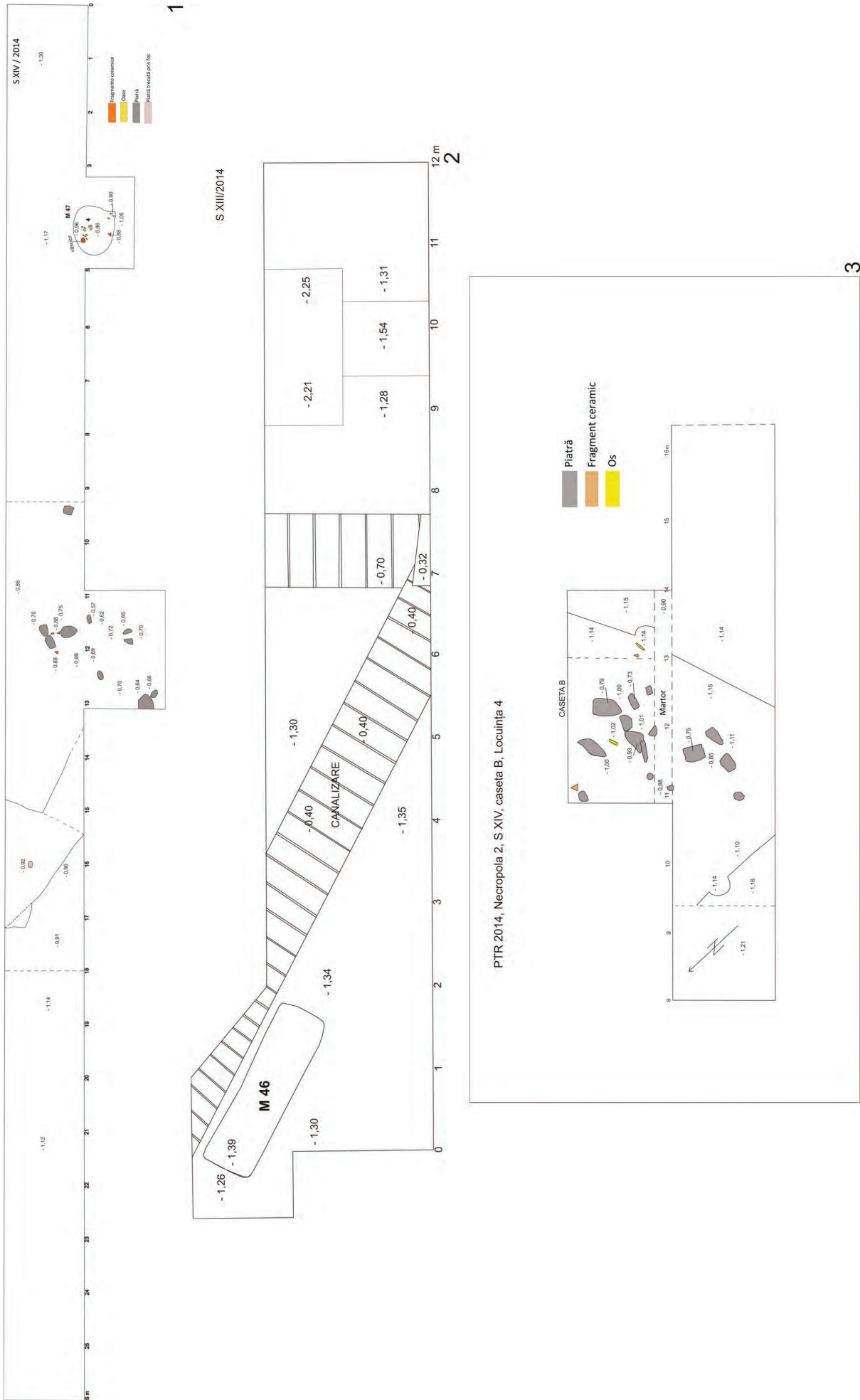
Pl. 2. Pietroasele. Edificiul cu hypocaust. 1. Plan de situație cu secțiunea S VIII; 2. Plan de situație cu caseta 3.

61. Pietroasele, com. Pietroasele, jud. Buzău, Punct: Edificiul cu hypocaust, Necropola 2

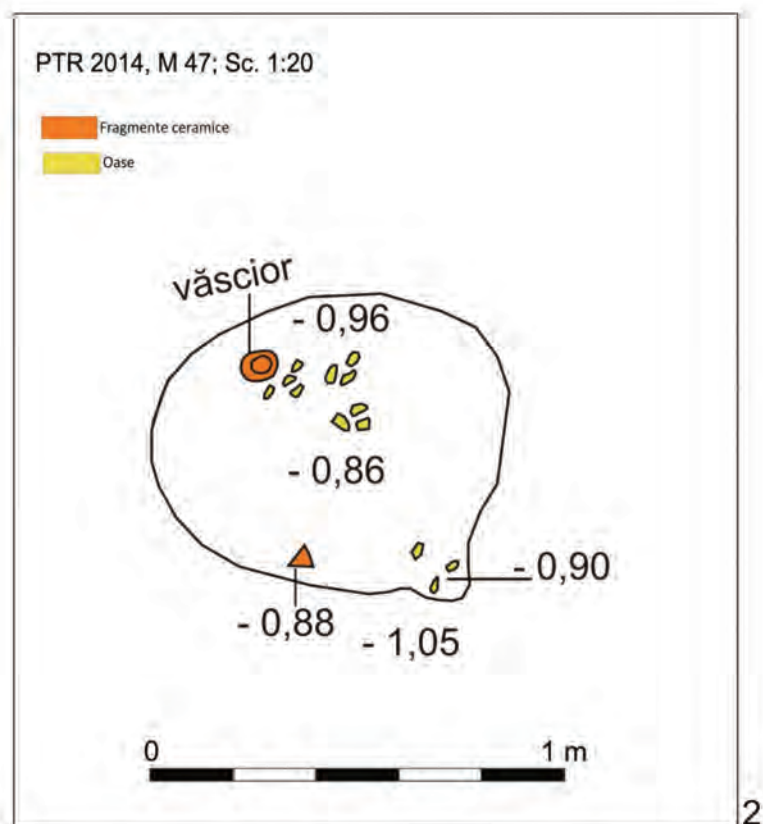
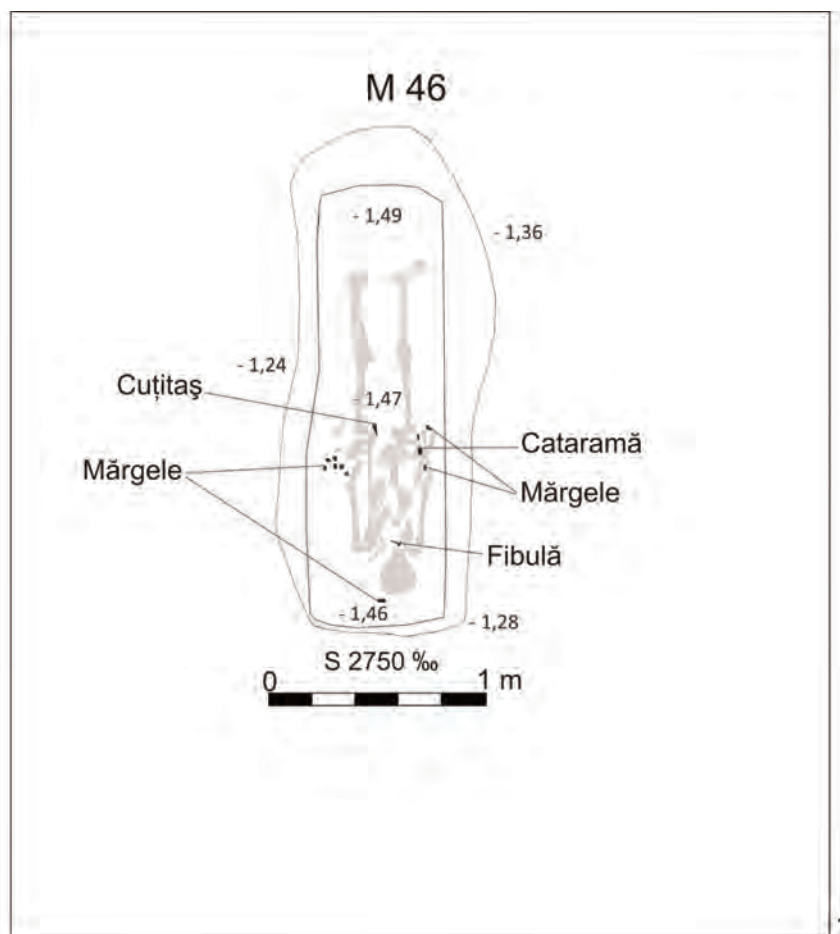

Pl. 3. Pietroasele. Edificiul cu hypocaust. 1. Plan de situație cu canalele de evacuare - zona sud;
2. Plan de situație cu canalele de evacuare din camerele D și E.

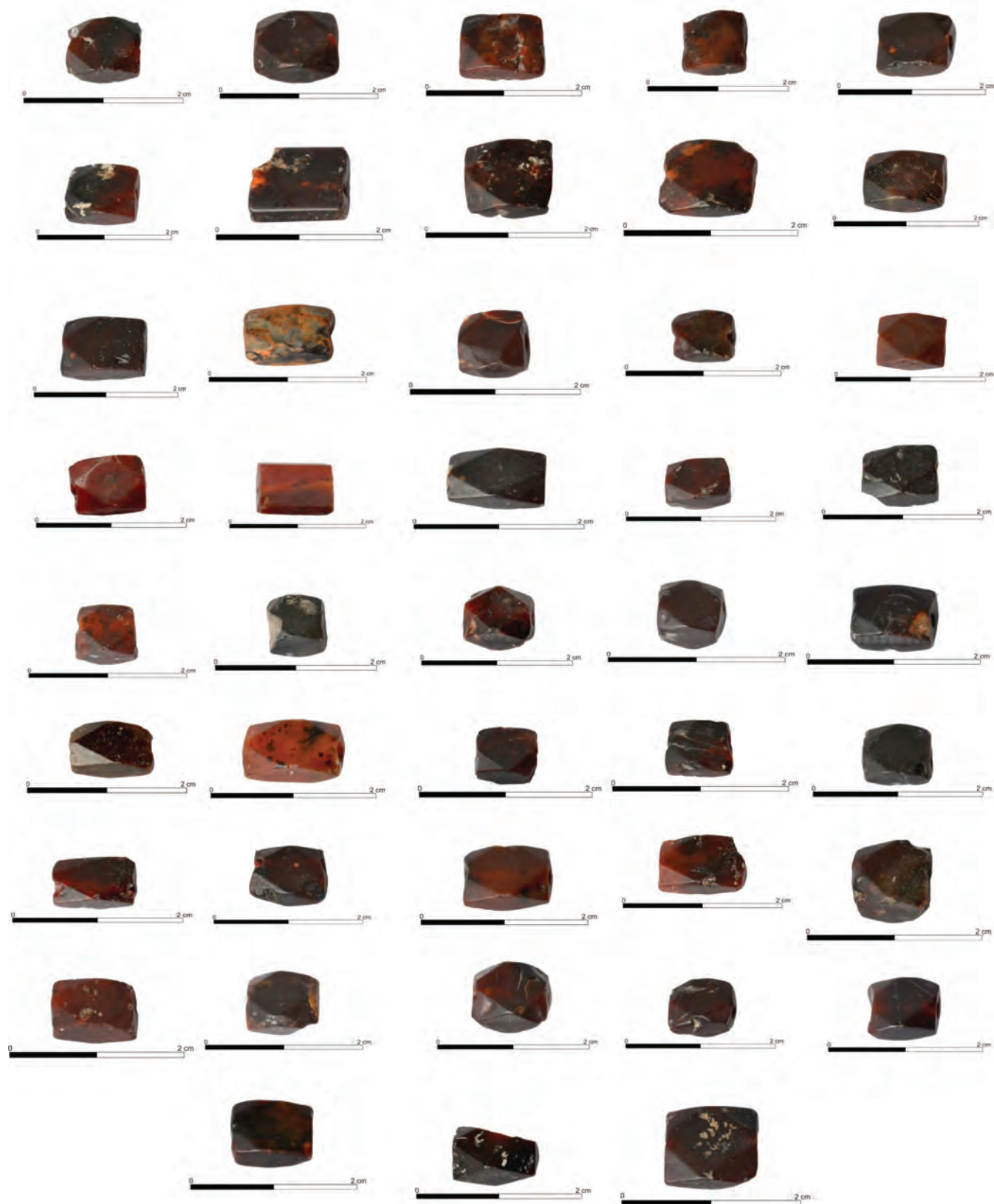
61. **Pietroasele, com. Pietroasele, jud. Buzău, Punct: Edificiul cu hypocaust, Necropola 2**

Pl. 4. Pietroasele. Necropola 2. 1. Plan general S XIV cu M 47; 2. Plan general S XIII cu M 46; 3. Plan cu L 4.

Pl. 5. Pietroasele. Necropola 2.1. Plan cu M 46; 2. Plan cu groapa mormântului M 47.

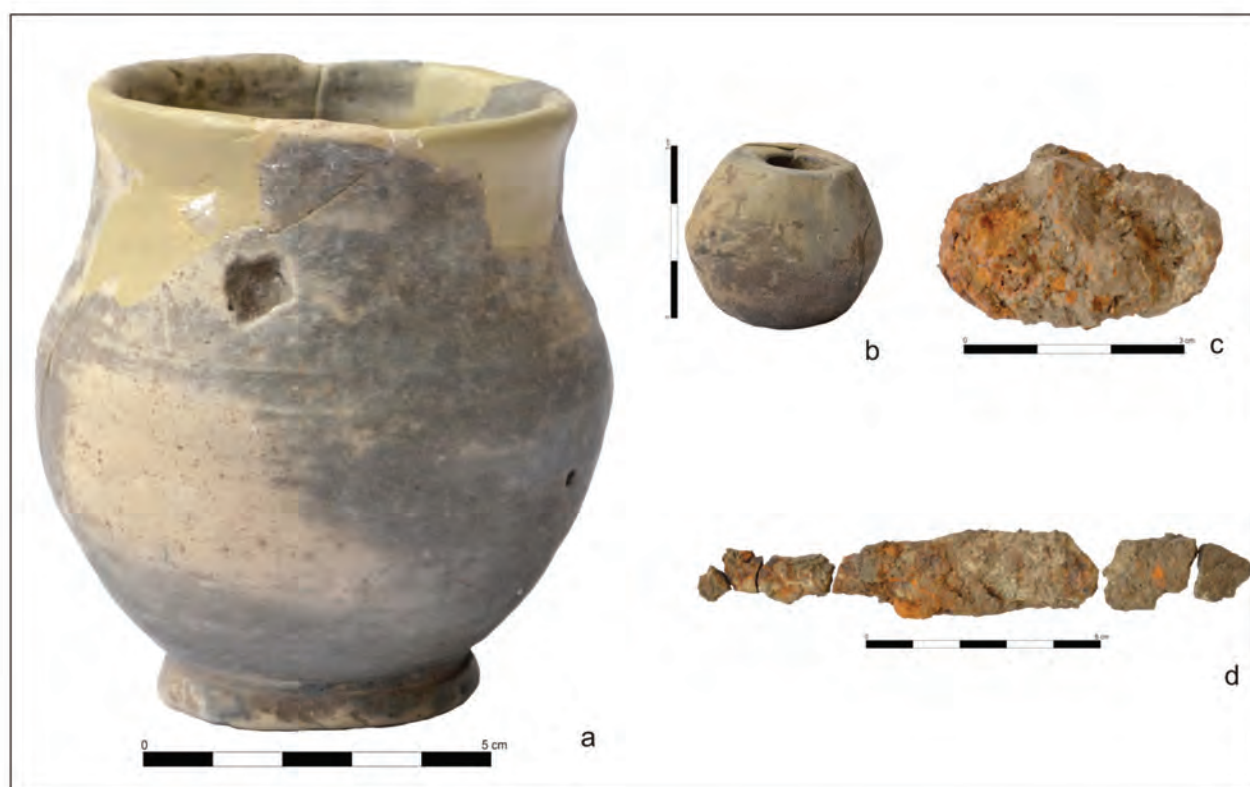

Pl. 6. Pietroasele. Necropola 2. Imagini cu măgelele din mormântul M 46.

61. Pietroasele, com. Pietroasele, jud. Buzău, Punct: Edificiul cu hypocaust, Necropola 2

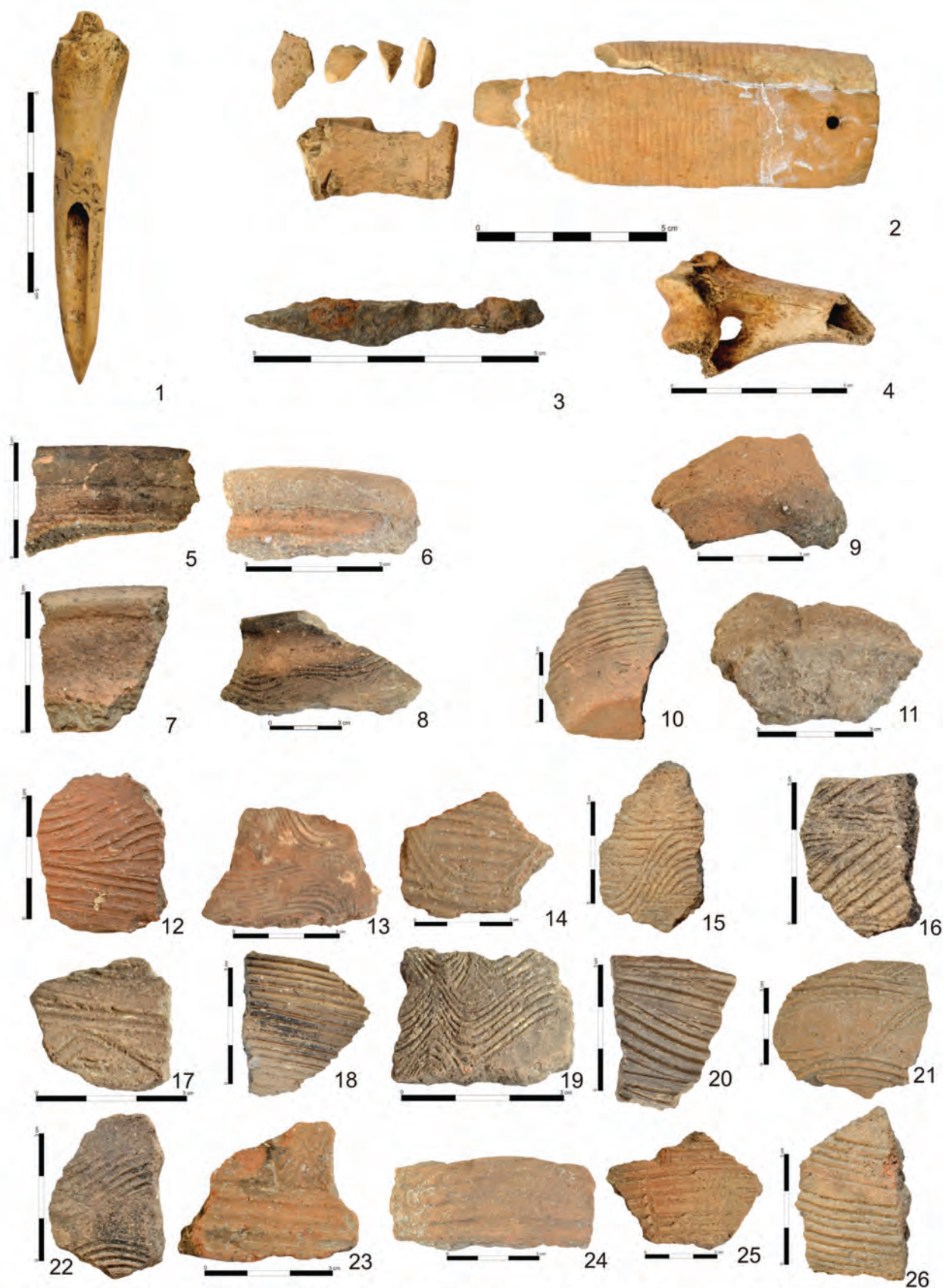

1

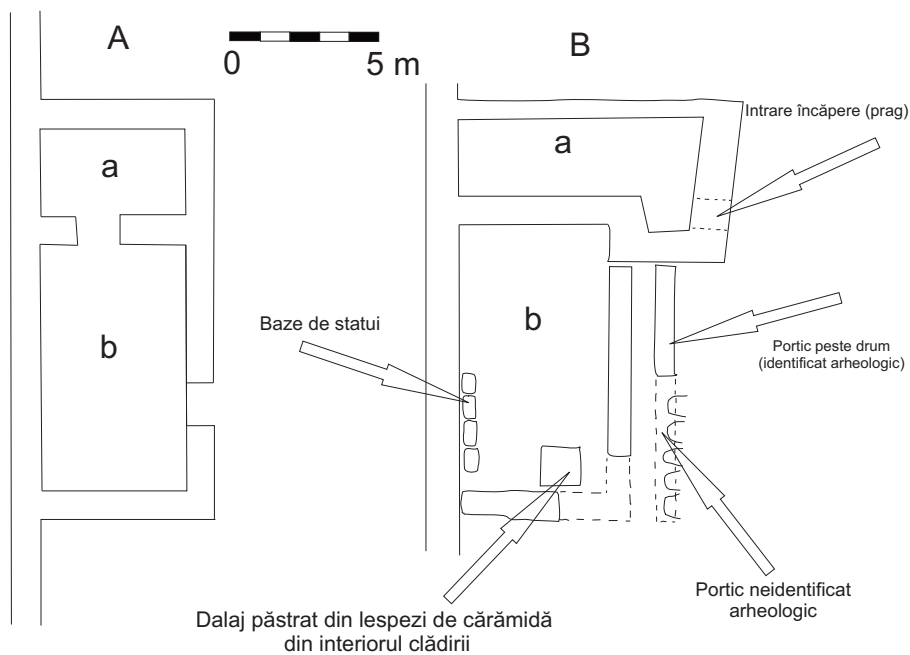

2

Pl. 7. Pietroasele. Necropola 2. 1. Obiecte din inventarul mormântului M 46: a) cataramă fragmentară; b) fibulă cu piciorul întors pe dedesubt; c) cuțitaș fragmentar; 2. Obiecte din inventarul mormântului M 47: a) vas bitroncic; b) fusaiolă; c) cataramă; d) cuțitaș fragmentar.

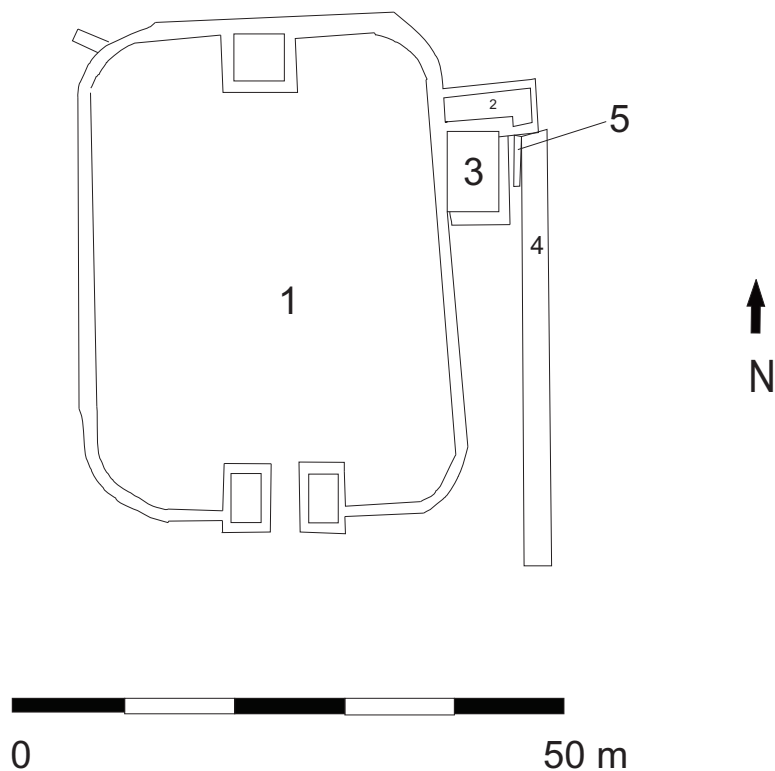
Pl. 8. Pietroasele. Necropola 2. S XIV. Obiecte și fragmente ceramice din umplutura locuinței L 4:
 1. Împungător din os; 2. Obiect din os fragmentar; 3. Vârf de săgeată cu trei muchii; Obiect din
 os cu perforație; 5-8. Buze de vase; 9-11. Funduri de vase; 12-26. Fragmente pereți de vase.

A. Planul clădirii după cercetările lui N. Gudea (Gudea 1996).

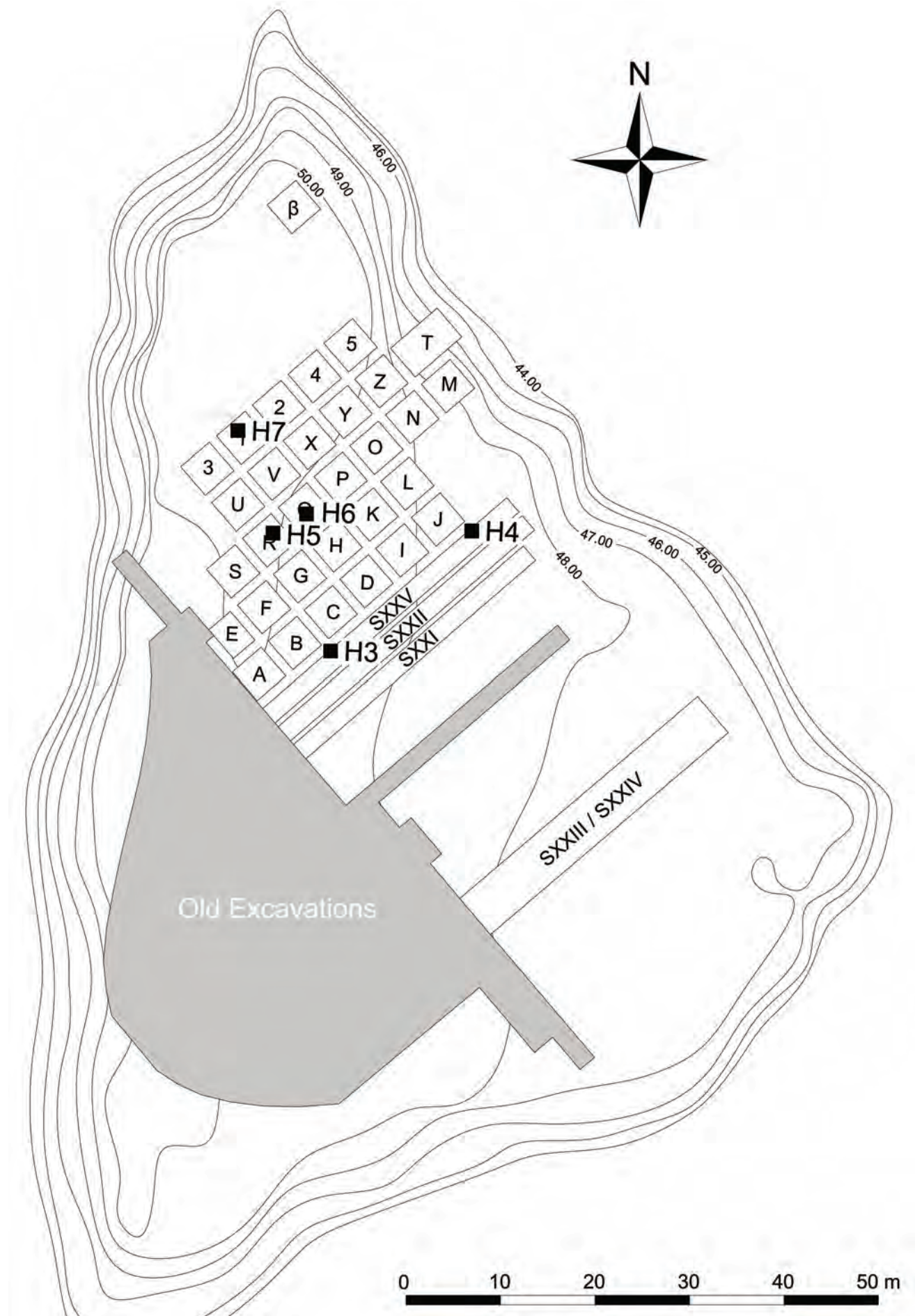
B. Planul clădirii după cercetările din anul 2014.

Planul topografic al vămii de la Porolisum

1. Fortlet-ul din zona vămii; 2. Compartimentul A al clădirii tabularium-ului.
3. Compartimentul B(templu) al vămii. 4. Drum roman. 5. Porticul vămii.

64. Porolisum, com. Mirșid-Creaca, jud. Sălaj, Punct: Porolisum, Moigrad-Jac

65. Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua

scara 1/20

65. Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua

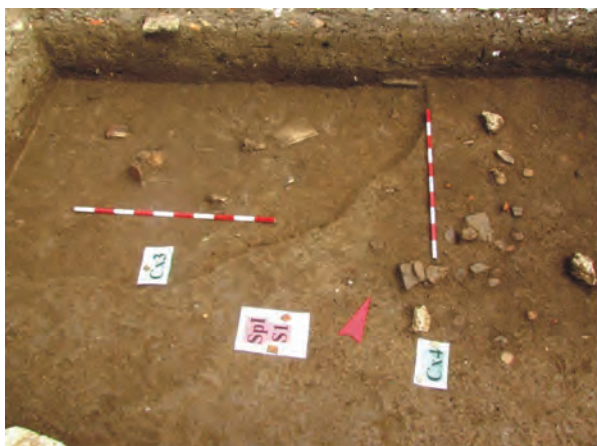

Fig.1 – Complexele preistorice Cx3 și Cx4

Fig.2 – Complexul preistoric Cx5

Fig.3 – Nivel de dărâmare a acoperișului din ultima fază a locuirii romane

Fig.4 – Detaliu asupra pavajului roman Cx1

Fig.5 – Profilul de vest al secțiunii S1

Fig.6 – Vedere aeriană a suprafeței Sp I

Pl. 1. Măgura Uroiului. S XX. Complexele 1 și 2

67. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, Uroi, oraș Simeria, jud. Hunedoara, Punct: Măgura Uroiului

Pl. 2. Măgura Uroiului. C 1/2013. Complexul 6 - profil și detaliu

67. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, Uroi, oraș Simeria, jud. Hunedoara, Punct: Măgura Uroiului

Pl. 3. Măgura Uroiului. C 1/2013 - Complexul 5 și S XVIII - vedere generală

67. Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, Uroi, oraș Simeria, jud. Hunedoara, Punct: Măgura Uroiului

68. Răcarii de Jos, com. Brădești, jud. Dolj. Punct: Castrul de la Răcari

Fig. 1 – Grădiștea de Munte, campania arheologică din anul 2014 – aspect din timpul săpăturii

Fig. 2 – Grădiștea de Munte – SII/2014 – aspect din timpul săpăturii

Fig. 3 – Grădiștea de Munte – SPI/2014 – aspect din timpul săpăturii

Fig. 4 – Grădiștea de Munte – SPII/2013 (2014) – aspect din timpul săpăturii

Fig. 5– Grădiștea de Munte – vas ceramic pictat și bucăți de sticlă

Șimleu Silvaniei - Cetate/Várhegy
Planul general al săpăturilor

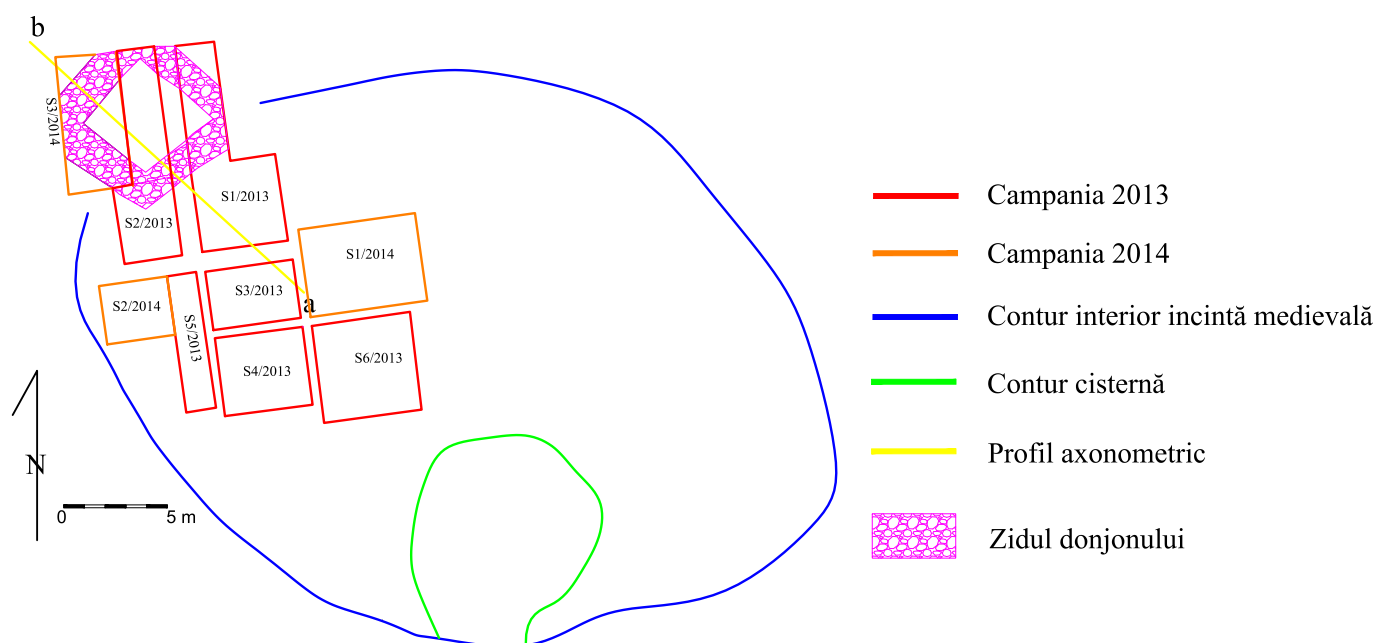

Fig. 1. Situl Șoimeni „Dâmbul Cetății”: 1, 2 – prelevare mostre de sol pentru analize pedologice.

74. Șoimeni, comuna Păuleni-Ciuc, județul Harghita, Punct "Dâmbul Cetății"

1

Fig. 2. Situl Șoimeni „Dâmbul Cetății”, Suprafața 1 (2014): 1-3, cercetarea valului de pământ;
4 – nivelul de cultură eneolitic

74. Șoimeni, comuna Păuleni-Ciuc, județul Harghita, Punct "Dâmbul Cetății"

1

2

Fig. 3. Situl Șoimeni „Dâmbul Cetății”, Suprafața 1 (2014): 1-2, Profilul estic a S.1.

74. Șoimeni, comuna Păuleni-Ciuc, județul Harghita, Punct "Dâmbul Cetății"

1

2

Fig. 4. Situl Șoimeni „Dâmbul Cetății”, Suprafața 1 (2014): 1- aspecte din timpul documentării profilelor S.1; 2 – conservarea S.1.

74. Șoimeni, comuna Păuleni-Ciuc, județul Harghita, Punct "Dâmbul Cetății"

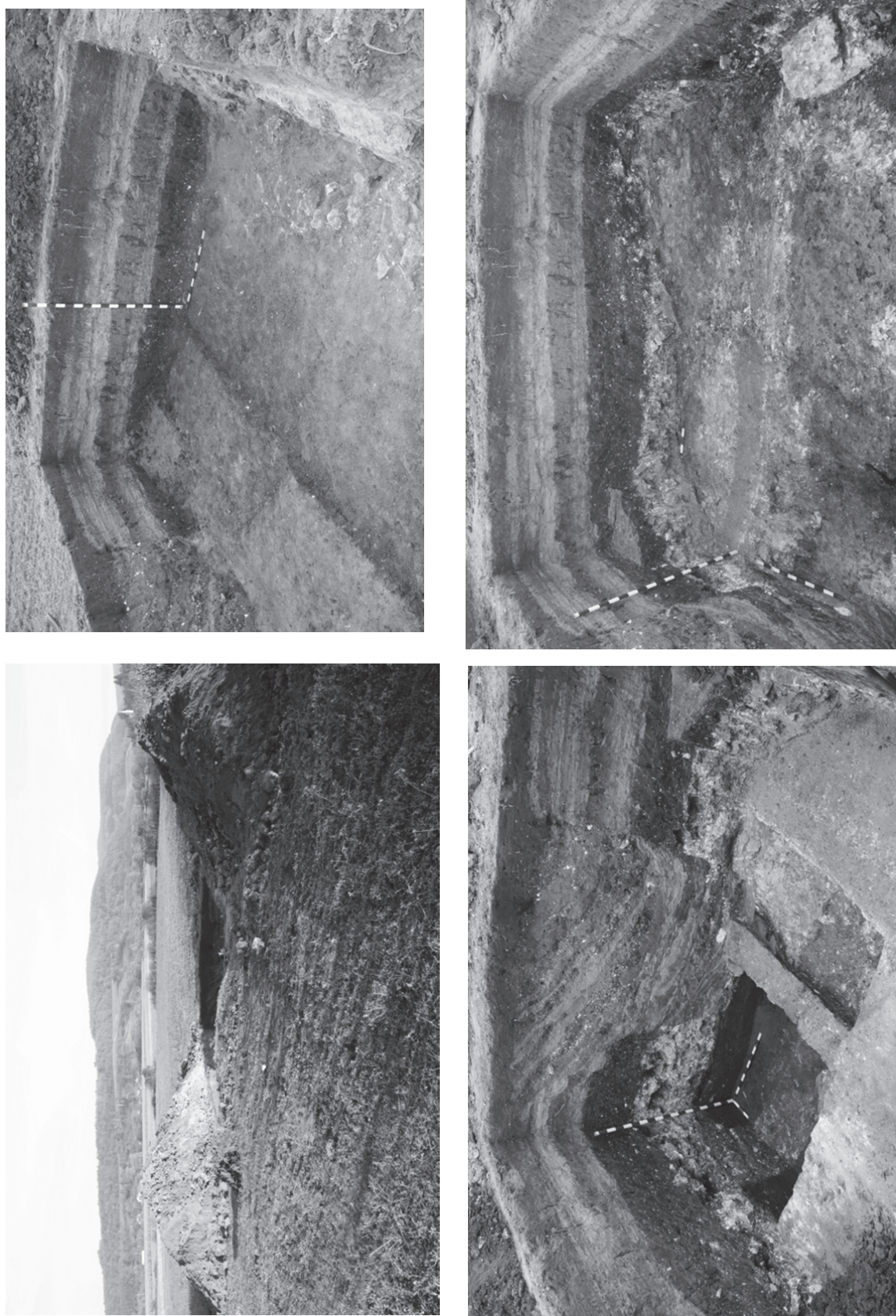

Fig. 1. Mormântul M75 din necropola de la Sultana-Malu Roșu, jud. Călărași

Fig. 2. Mormântul M77 din necropola de la Sultana-Malu Roșu, jud. Călărași

Fig. 3. Mormântul M2 din necropola de la Sultana-Școala Veche, jud. Călărași

Pl. 1: Campania 2014: imagini din timpul săpăturii

Foto 1

Foto 2

Foto 3

Foto 4

Foto 5

Foto 6

82. Tărtăria, com. Săliște, jud. Alba, Punct "Gura Luncii"

Foto 7

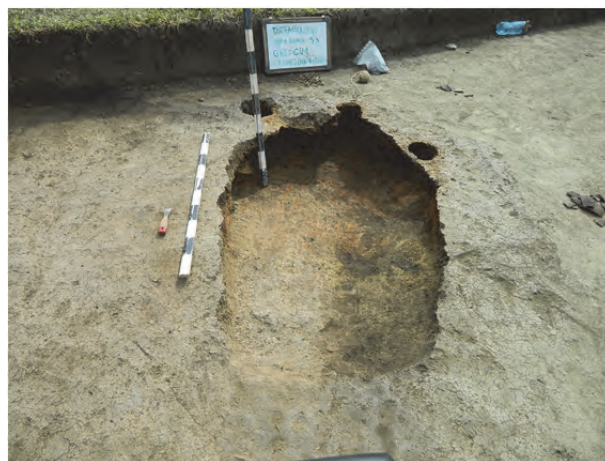

Foto 8

Foto 9

Foto 10

Fig. 1 Amplasarea sectoarelor

Fig. 2-3. Sector 1, S12014 u2013 detalii

83. Jupa, oraș Caransebeș, Jud. Caraș-Severin, [Tibiscum-Jupa], Punct: Cetate sau Peste ziduri

Fig. 4

Fig. 4. Sector 1, S2.2014

Fig. 5

Fig. 5. Sector 1, S22014

83. Jupa, oraș Caransebeș, Jud. Caraș-Severin, [Tibiscum-Jupa], Punct: Cetate sau Peste ziduri

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 6. Sector 2, zidul clădirii XV din vicus. Fig. 7.

83. Jupa, oraș Caransebeș, Jud. Caraș-Severin, [Tibiscum-Jupa], Punct: Cetate sau Peste ziduri

84. Turda, jud. Cluj [Potaissa], Punct: Dealul Cetății

Planșa I. Vedere generală

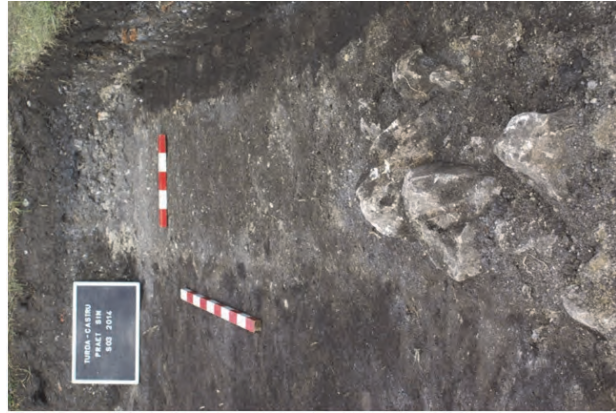

Planşa II. S01 – S05. G1. Locuinţa adâncită.

Planșa III. S01. G2. Groapa de provizii

84. Turda, jud. Cluj [Potaissa], Punct: Dealul Cetății

Planşa IV.S06/2013 + S03/2014. Zidul Nordic anterior al barăcii.

Platformă din S04. Amprenta zidului lung în S03.

Planşa V. Gropile G3 şi G4 din S05. S06. Amprenta zidului scos. Refacere zid

Planșa VI. S08 și S09. Gropi de scoatere lespezi din S11.

Fig. 1 Basilica Ulmetum aerofoto

Fig. 2 Basilica Ulmetum general - 1

85. Pantelimonul de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [ULMETUM]

Fig. 3 Bazilica Ulmetum general - 2

Fig. 4 Bazilica Ulmetum general - 3

85. Pantelimonul de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [ULMETUM]

Fig. 5 Sector est - M15

Fig. 6 Sector est - M16

Fig. 7 Sector Sud - M17

Fig. 8 Sector Sud - M17 - detaliu

85. Pantelimonul de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [ULMETUM]

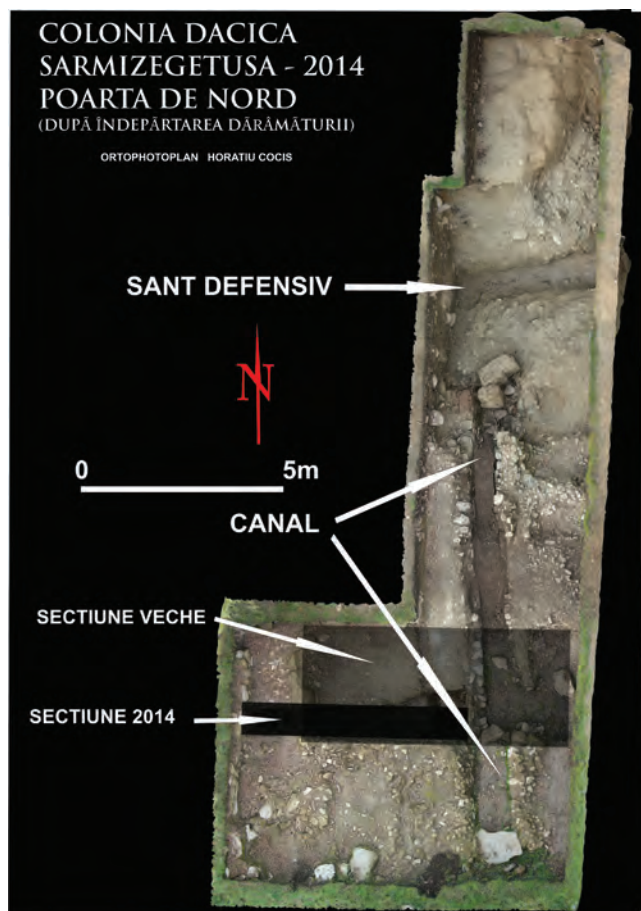

Fig. 1 Colonia Dacica Sarmizegetusa. Poarta de nord, ortophotoplan

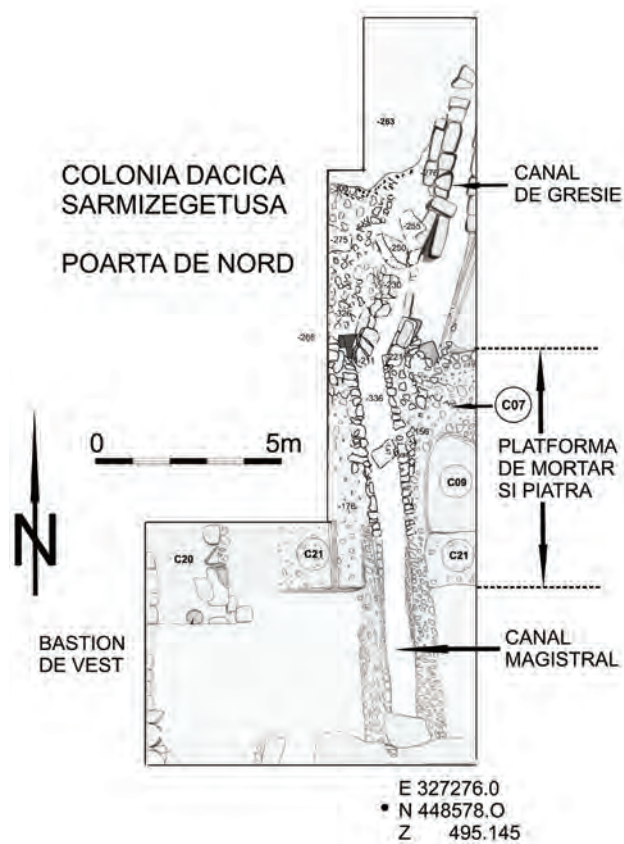

Fig. 2. Colonia Dacica Sarmizegetusa. Poarta de nord, plan grafic

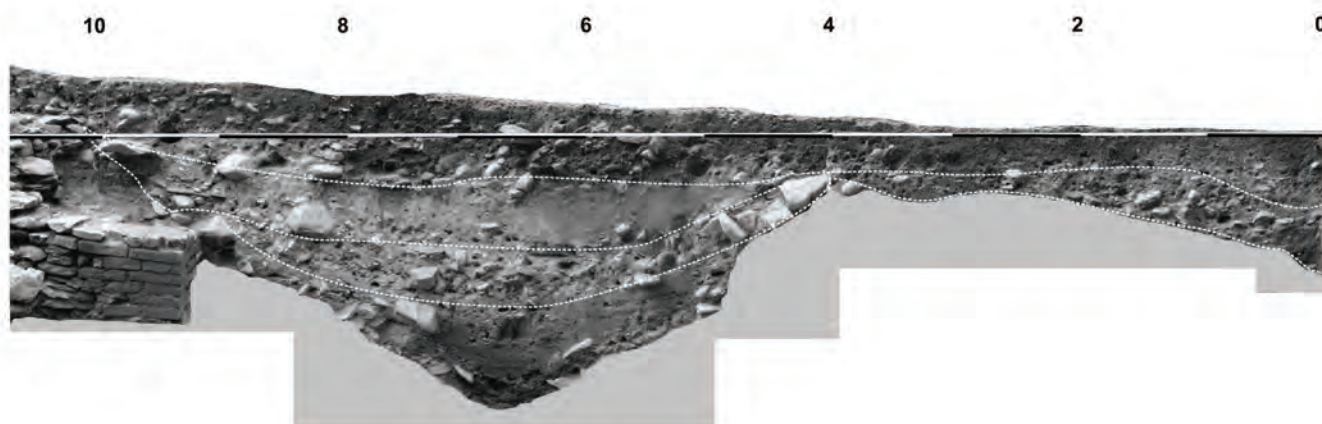

Fig. 3. Colonia Dacica Sarmizegetusa. Poarta de nord, șanțul defensiv, profil de vest

Fig. 1 Vitănești Măgurice – planul suprafețelor cercetate

Fig. 2. imagine de ansamblu a suprafeței cercetate în campania 2014

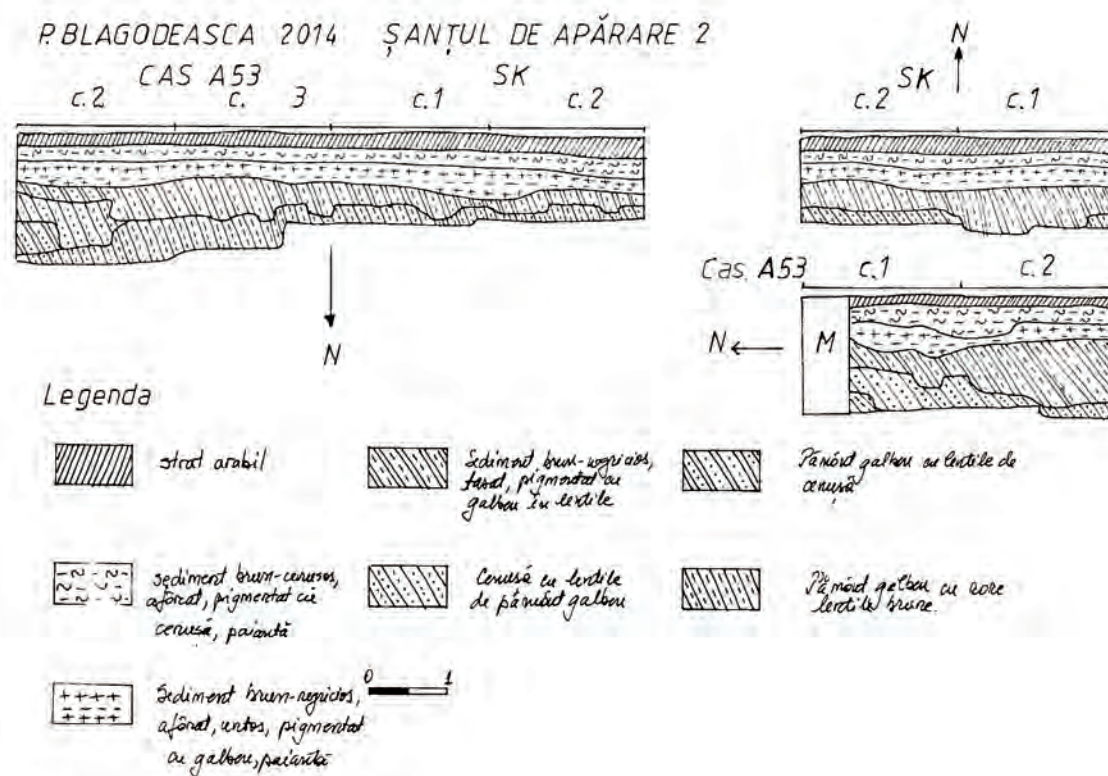
88. Comuna Vitănești, Jud. Teleorman, Punct „Măgurice”

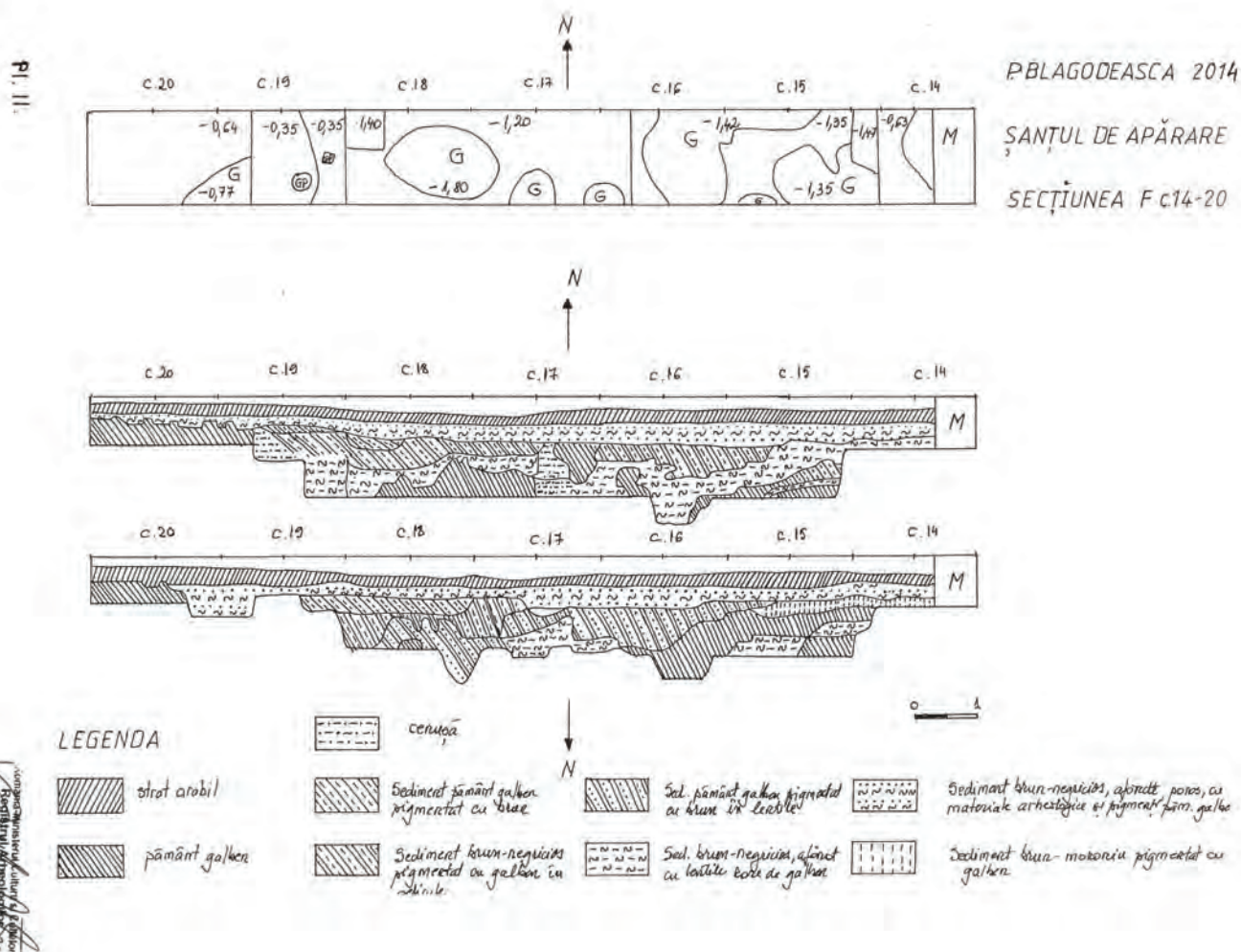
Fig. 3. coarne de cerb in situ

Fig. 4. „săpăligă” din corn cu gaură de înmănușare

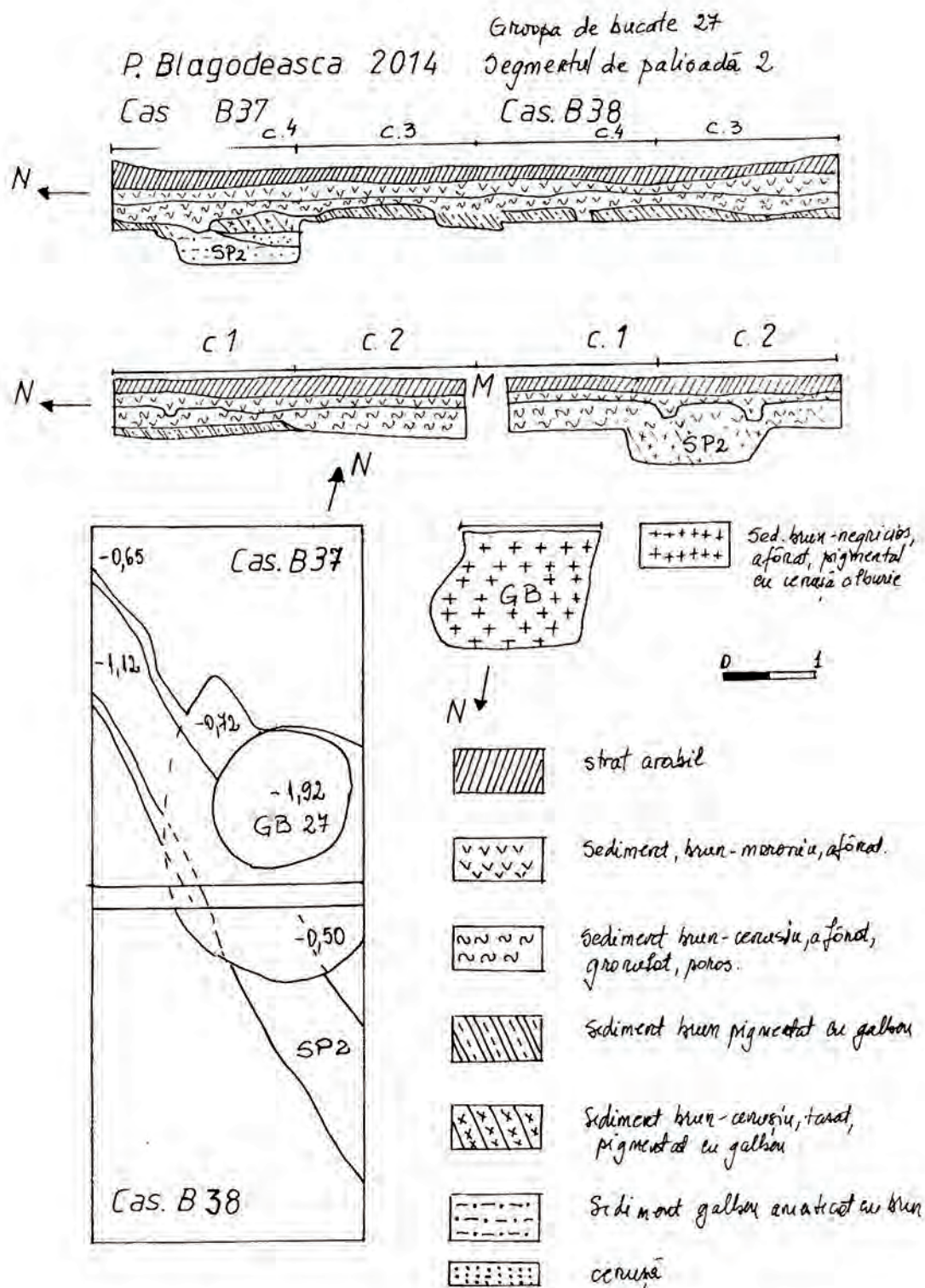

Pl. I Șanțul de apărare pe secțiunea F, c. 14-20

Pl. II Șanțul de apărare pe cas. A53, SK

89. Vlădeni-Popina Blagodeasca, jud. Ialomița

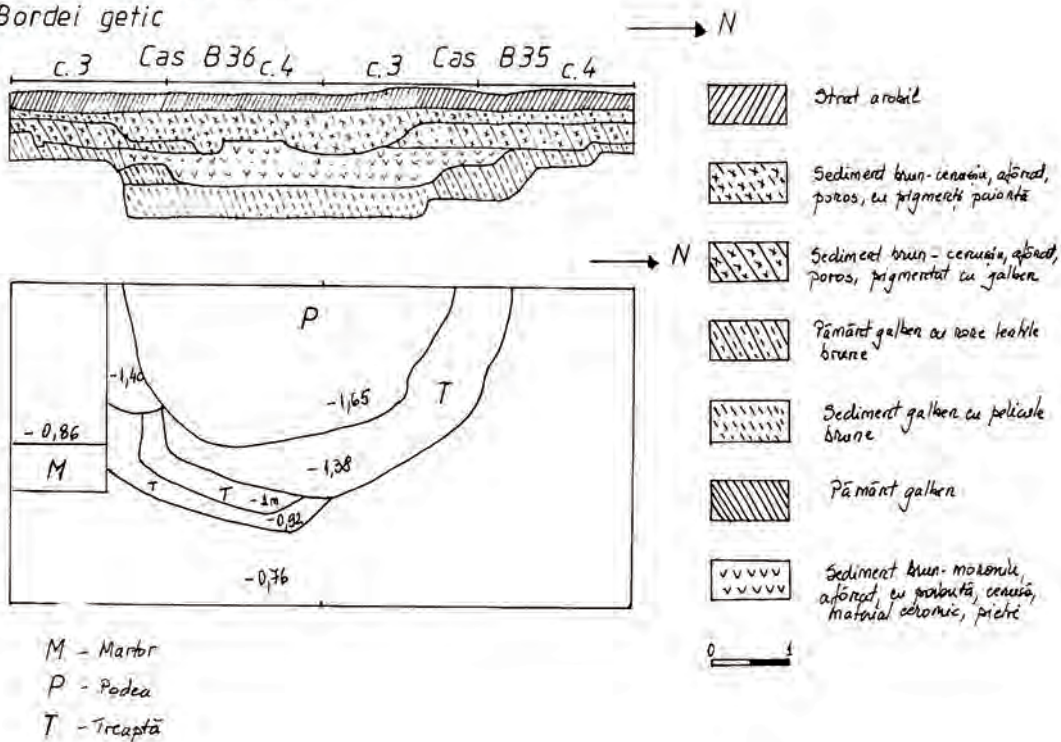

România - Ministerul Culturii și Cultelor
Registrul Arheologilor
DR. EMILIA CORBU
ARHEOLOG EXPERIMENTAL
AM - E - 57

Pl. III Segmentul de palisadă nr. 2 și Groapa de bucate nr. 27 (Cas. B37, B38)

P. BLAGODEASCA 2014

Bordei getic

Pl. IV Bordeiul getic (cas. B35-B36)

Fig. 1 Profilul sudic al șanțului de apărare pe Cas. A53

Fig. 2 Delimitarea șanțului de apărare pe SK

Fig. 2 Profilul estic al șanțului de apărare pe Cas. A53 în care se observă limita acestuia

Fig. 3 Delimitarea șanțului de apărare pe SK

Fig. 4 Șanțul de apărare pe SF c.14-20 cu delimitarea gropilor de pe fund.

Fig. 5 Capătul vestic al șanțului pe SF. c.14-20

Fig. 6 Capătul estic al șanțului pe SF c.14-20

Fig. 7 Segmentul de palisadă nr.2 pe traseul Cas. B.38

Fig. 8 Segmentul de palisadă nr.2 pe traseul Cas. B.37

Fig. 9 Groapa de bucate nr.27 și segmentul de palisadă nr.

Fig. 10 Bordeiul getic nr.3

89. Vlădeni-Popina Blagodeasca, jud. Ialomița

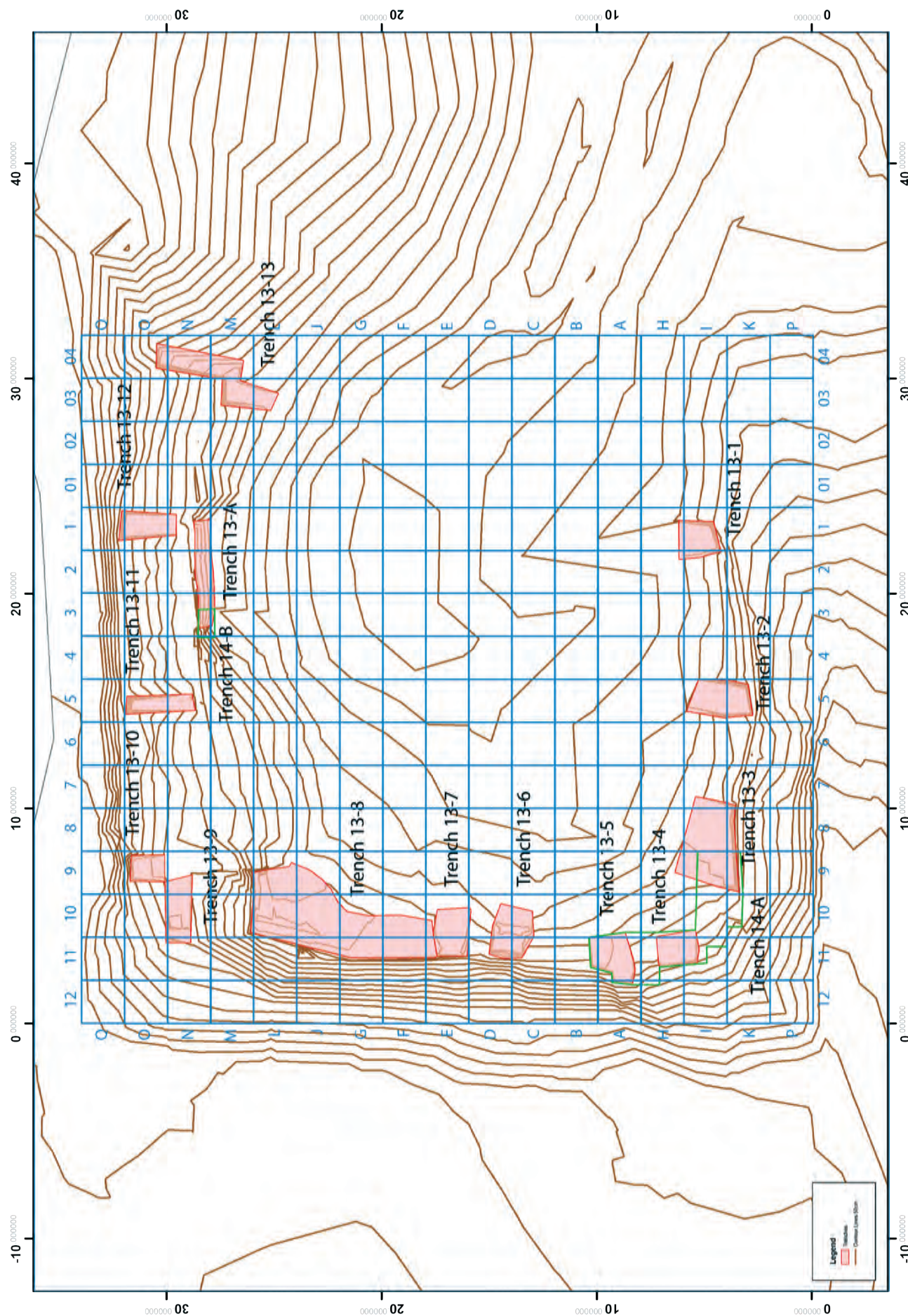

Fig. 1. Emplacement et numérotation des sondages stratigraphiques et des zones fouillées en 2014 (en vert) dans la topographie locale du site; écart entre courbes de niveaux: 50 cm (infographie: Ph. Nigst).

Fig. 2. Vue du dégagement du coin sud-ouest du chantier (2 juillet 2014; photo P. Noiret).

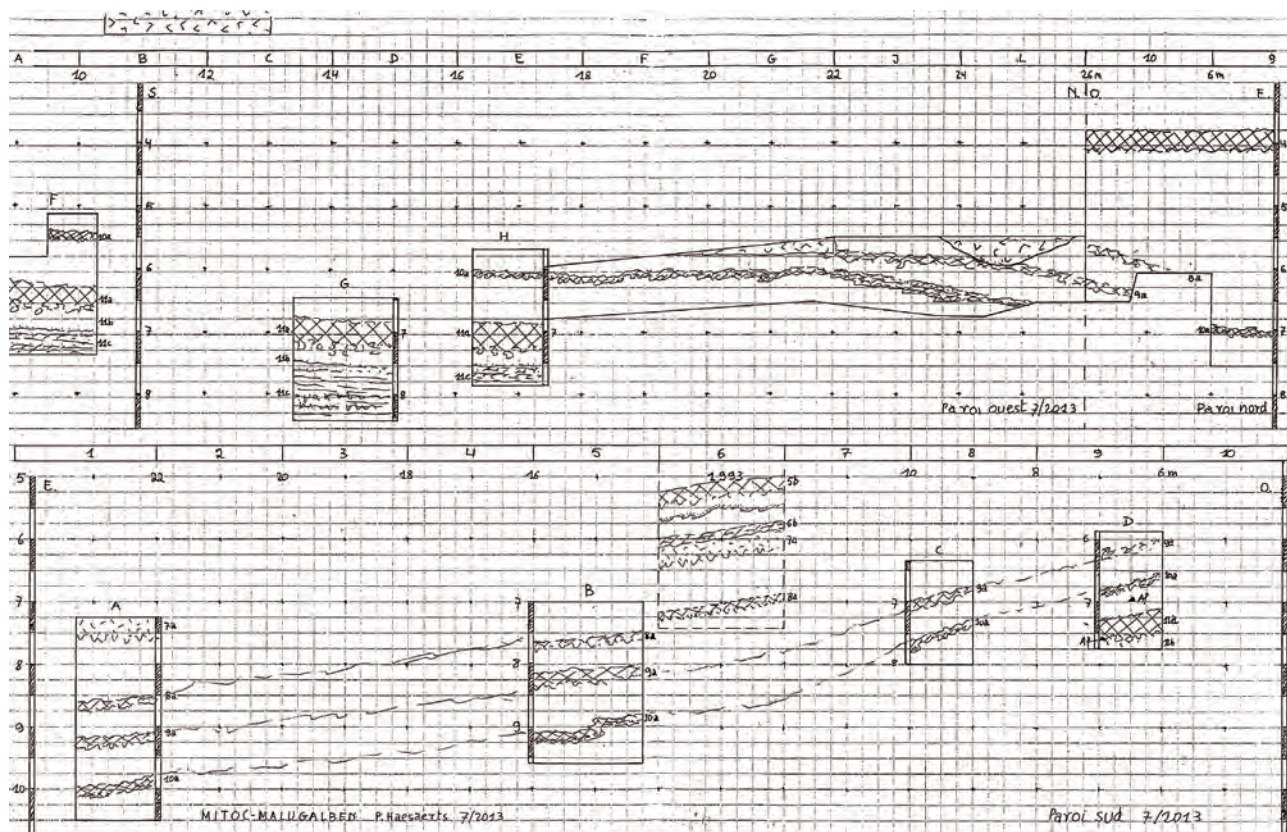

Fig. 3. Relevés stratigraphiques des sondages réalisés en 2013 (P. Haesaerts).

90. Mitoc, com. Mitoc, jud. Botoșani. Punct: Malu Galben

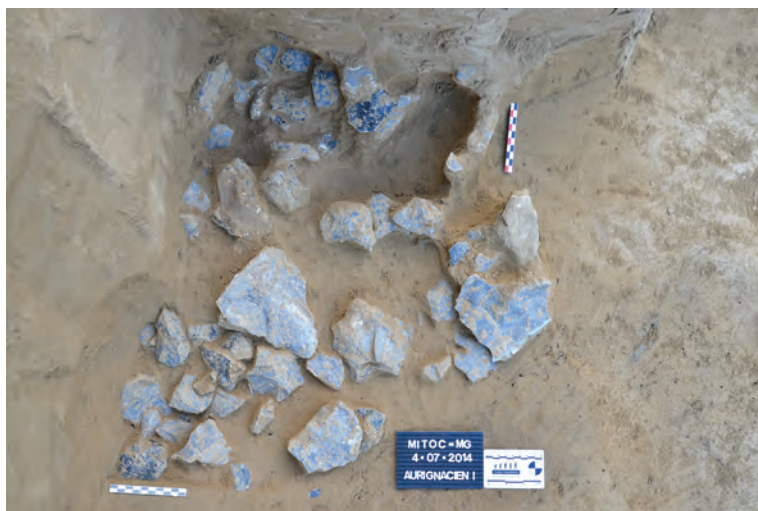

Fig. 4. Amas de débitage aurignacien dans les carrés K-I/10 (4 juillet 2014; photo: P. Noiret)

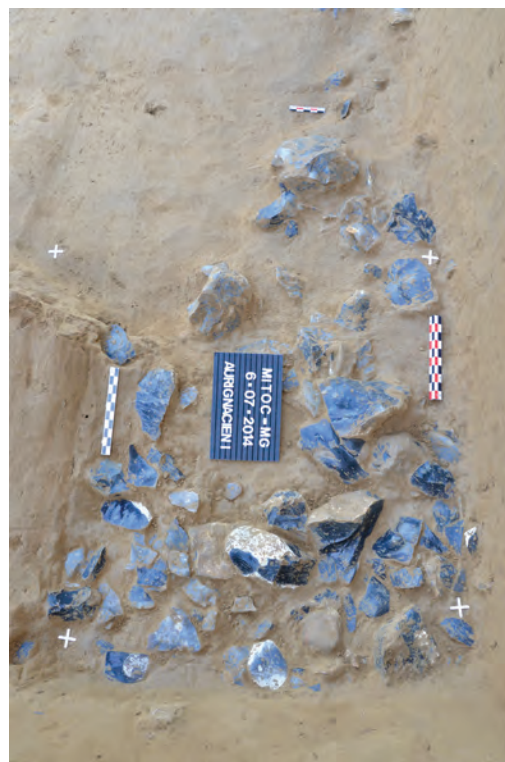

Fig. 5. Amas de débitage aurignacien dans les carrés K-I/10 (6 juillet 2014; photo: P. Noiret)

Fig. 6. Limite entre les sédiments en place et le remblai à hauteur des carrés H-A/11 (8 juillet 2014; photo: P. Noiret).

Fig. 7. Profil est-ouest à hauteur des carrés K/9-10, le 10 juillet 2014; les silex visibles dans la paroi appartiennent à l'ensemble «Aurignacien I», dans l'unité sédimentaire «11a» (10 juillet 2014; photo: P. Noiret).

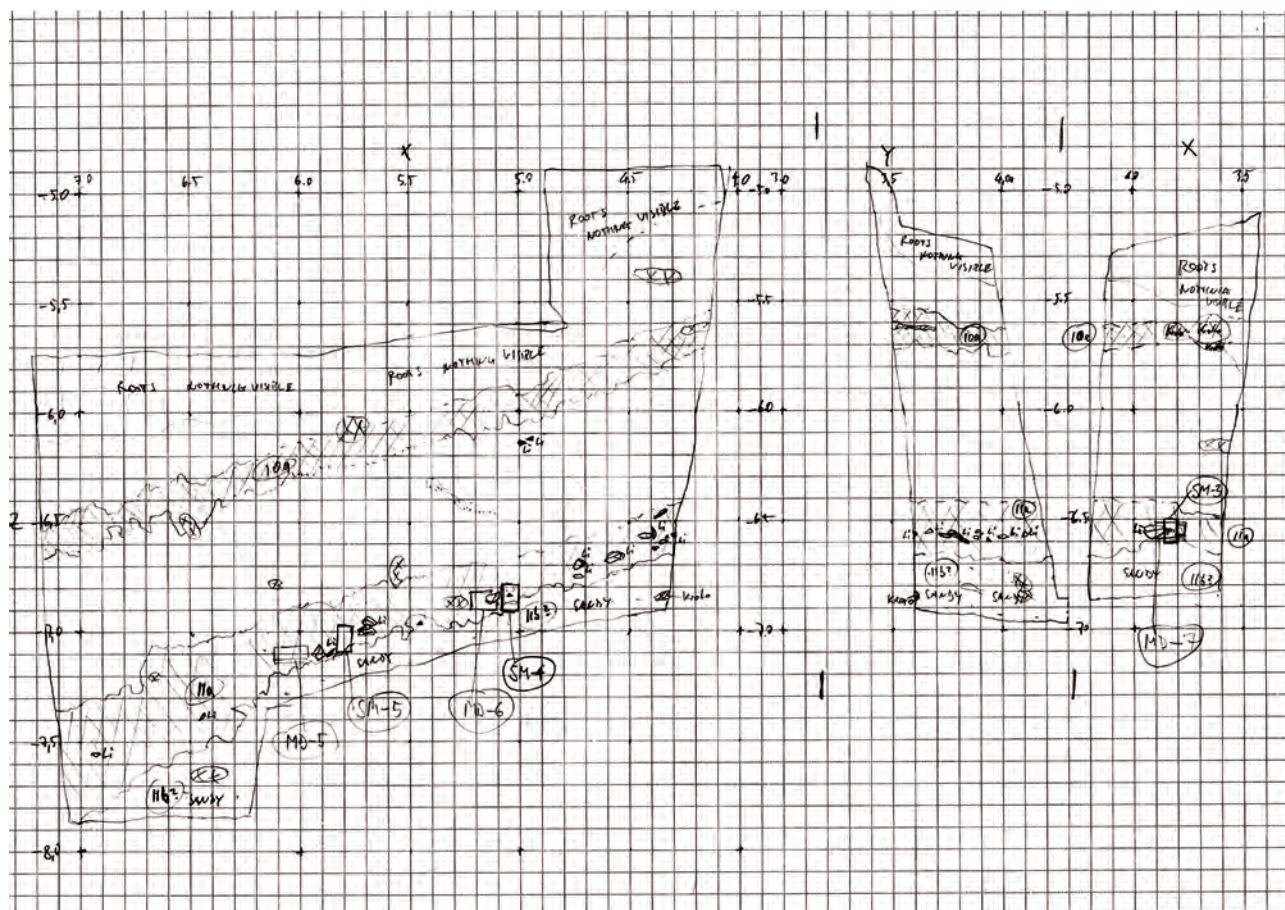

Fig. 8. Relevé de la coupe est-ouest à hauteur des carrés K/9-10 (10 juillet 2014; dessin: Ph. Nigst).

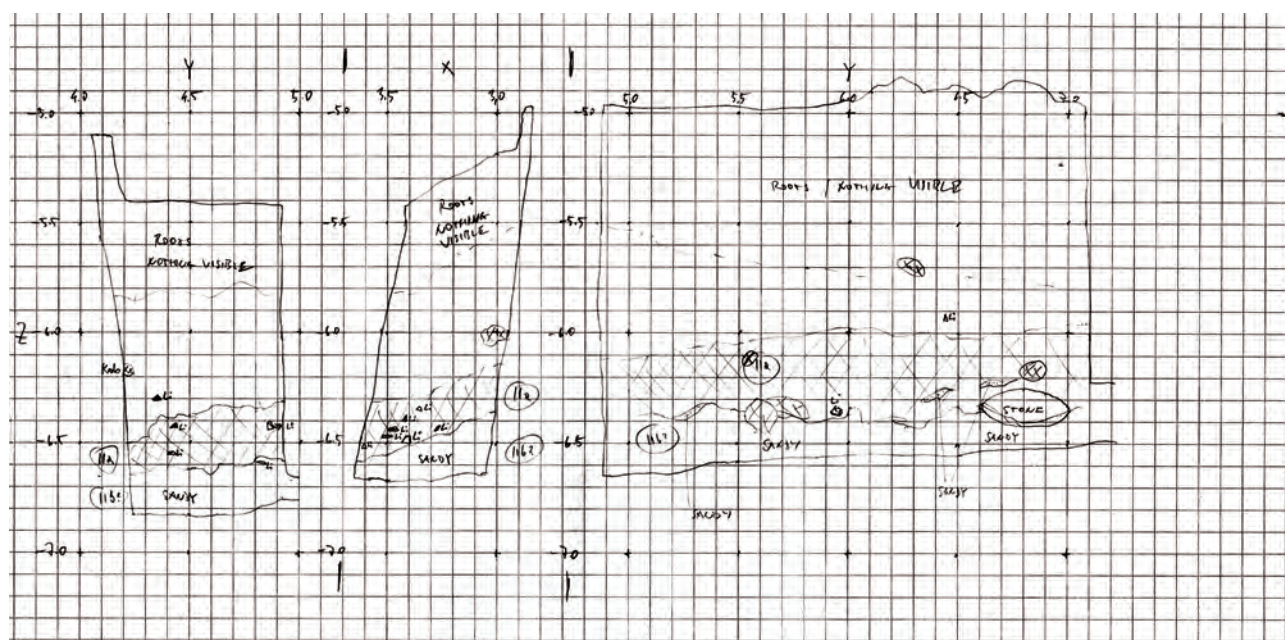

Fig. 9. Relevé de la coupe sud-nord à hauteur des carrés I-H/11 (10 juillet 2014; dessin: Ph. Nigst).

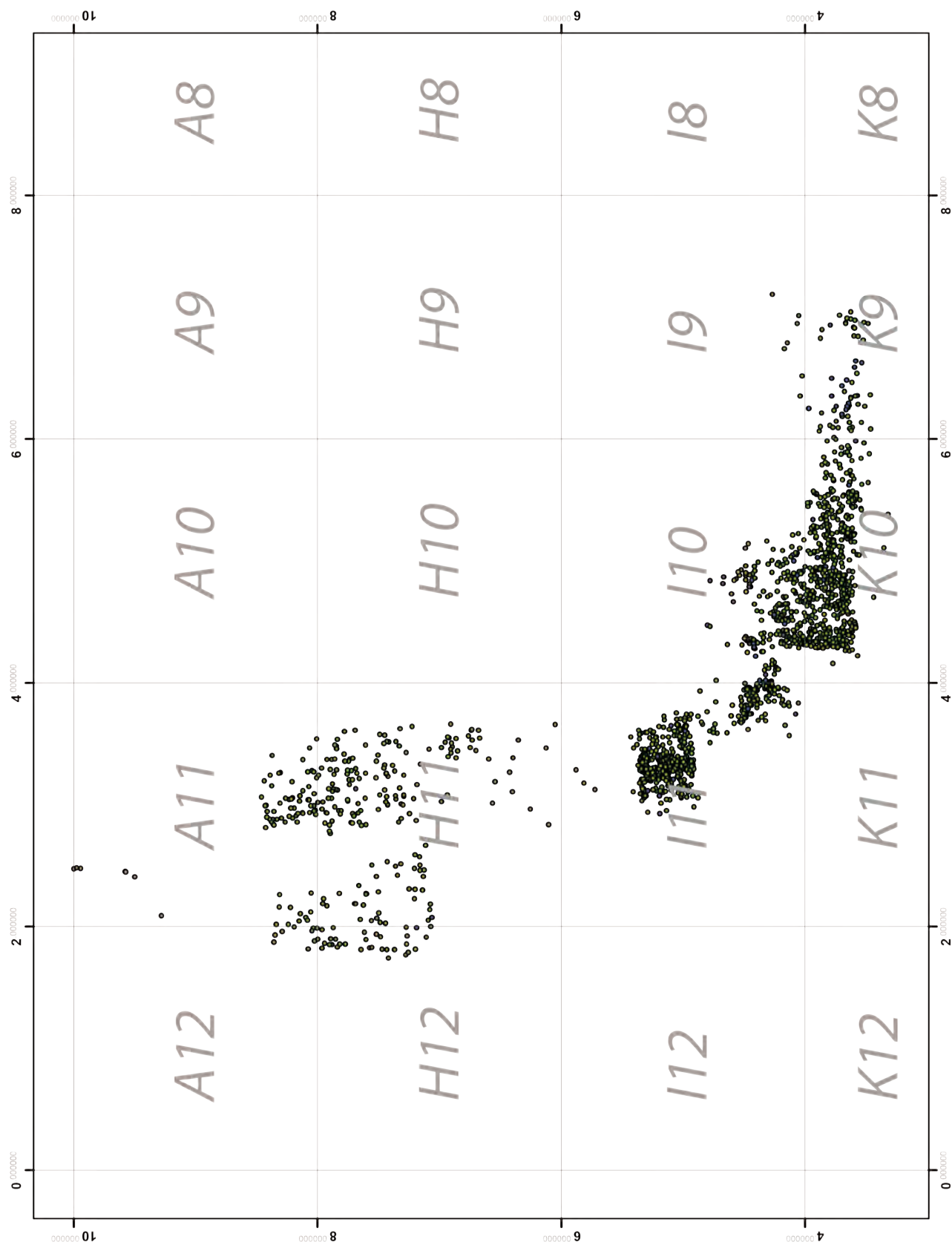

Fig. 10. Projection horizontale (XY) du matériel découvert dans la zone aurignacienne (juillet 2014; infographie: Ph. Nigst).

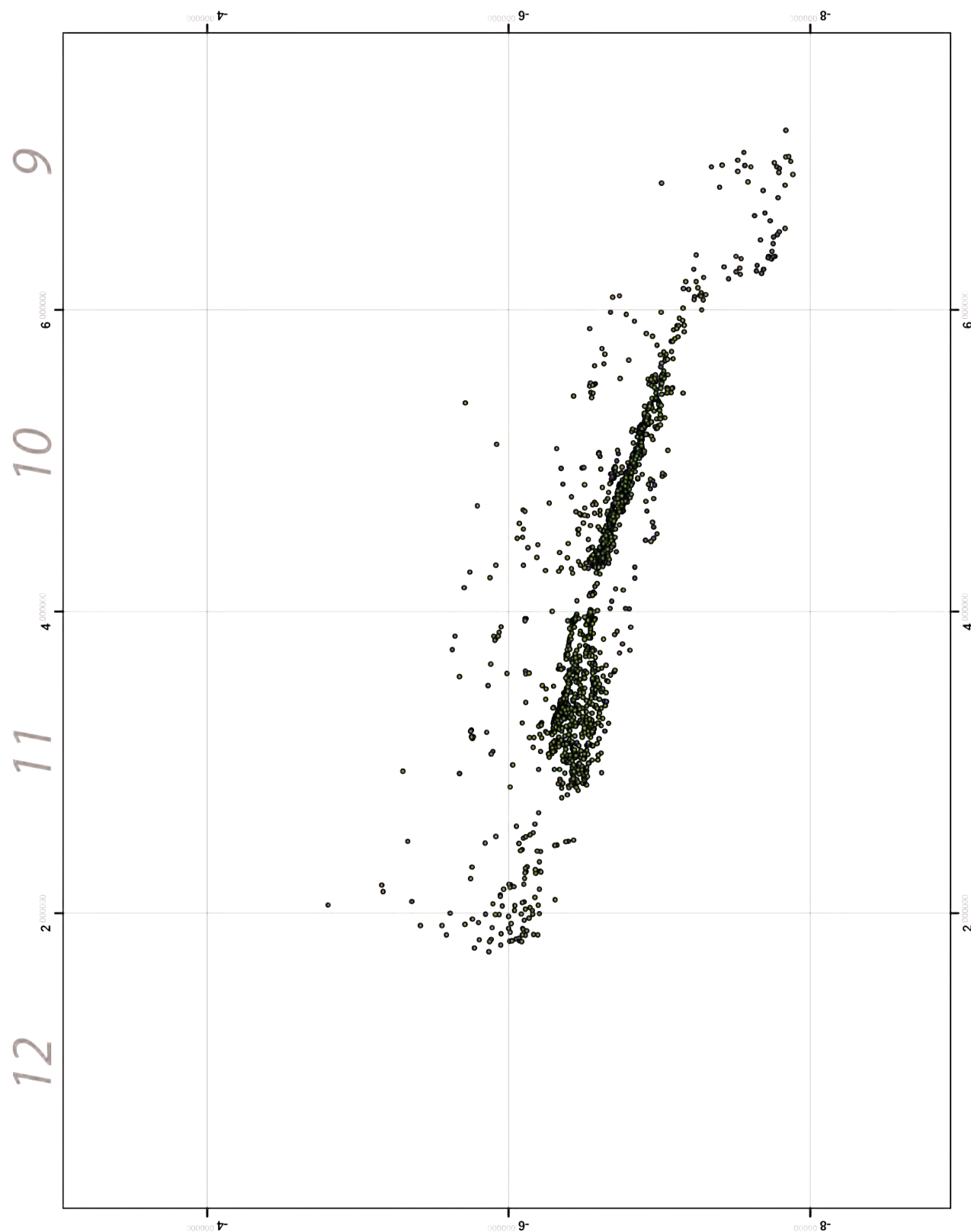

Fig. 11. Projection verticale est-ouest (XZ) du matériel découvert dans la zone aurignacienne (juillet 2014; infographie: Ph. Nigst).

90. Mitoc, com. Mitoc, jud. Botoșani. Punct: Malu Galben

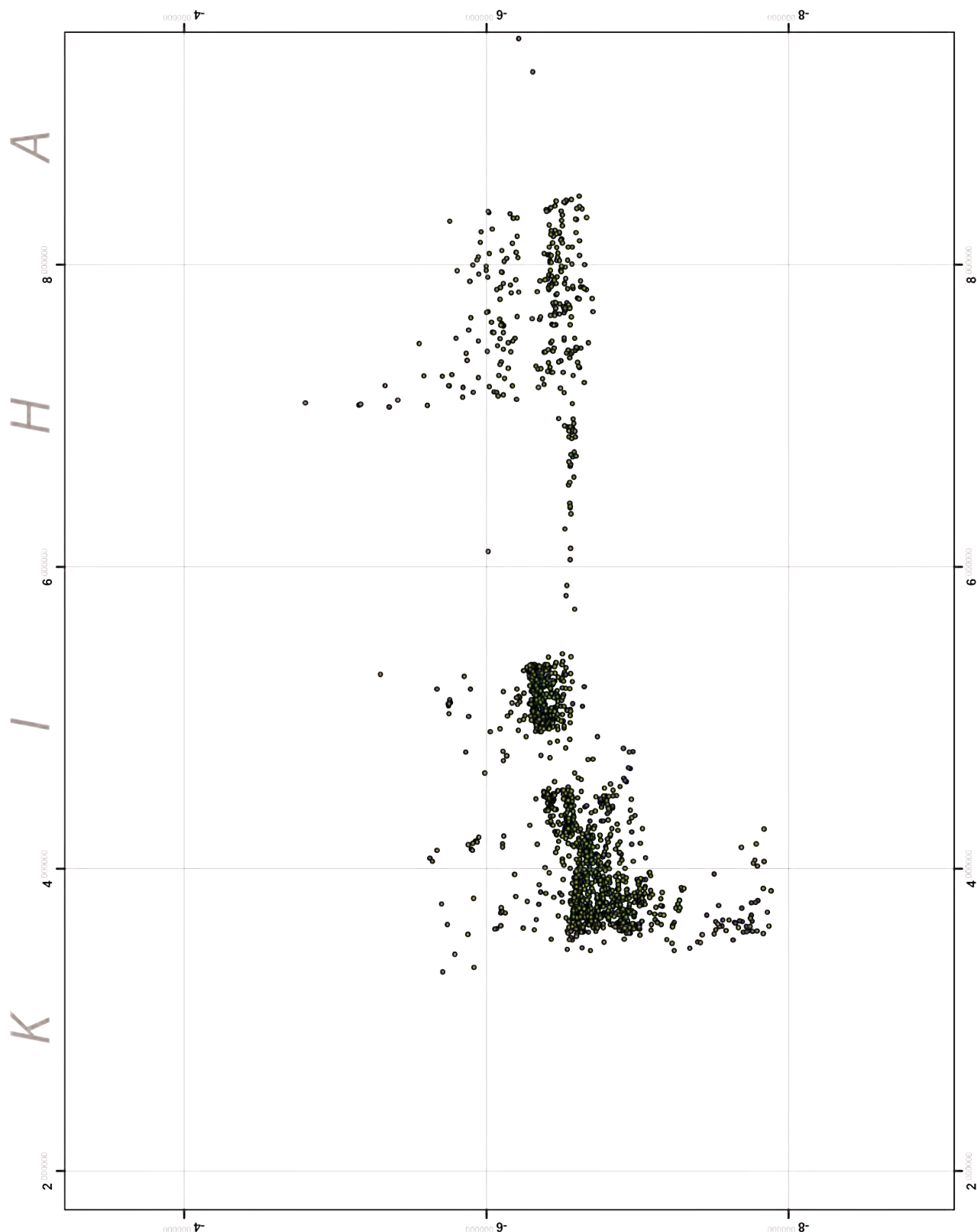
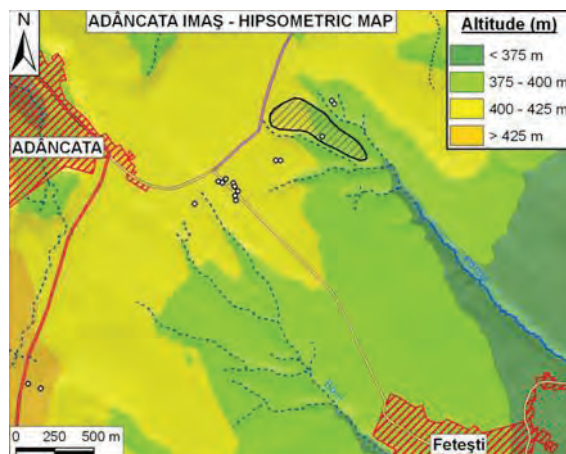
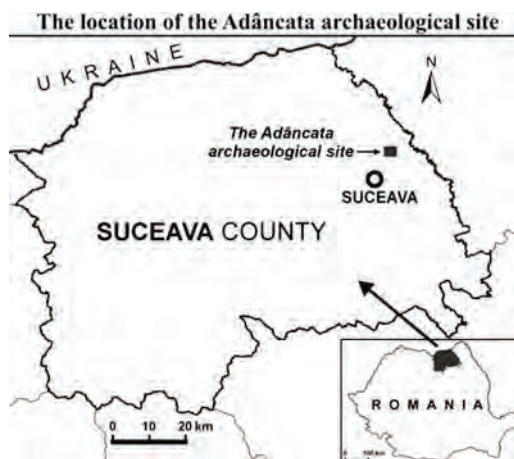
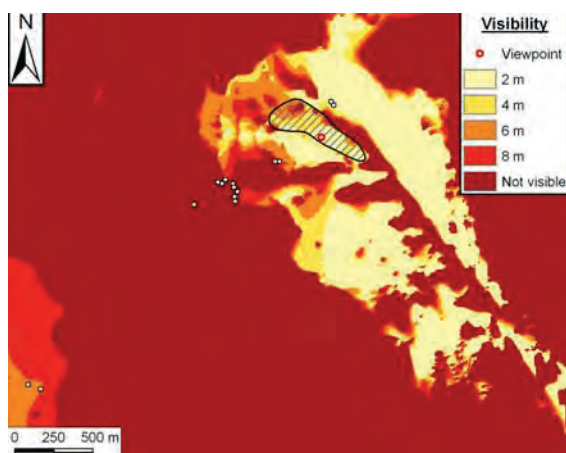

Fig. 12. Projection verticale sud-nord (YZ) du matériel découvert dans la zone aurignacienne (juillet 2014 ; infographie : Ph. Nigst).

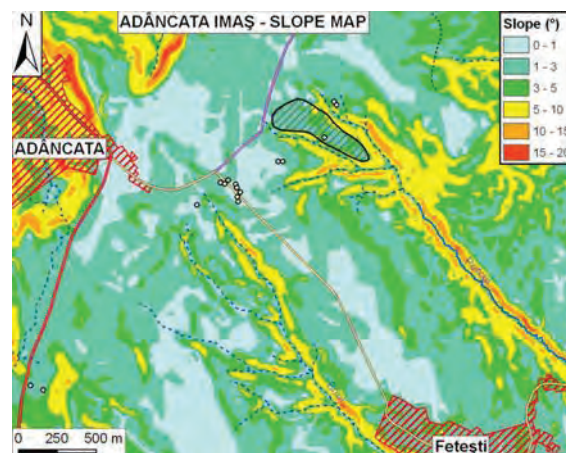
90. Mitoc, com. Mitoc, jud. Botoșani. Punct: Malu Galben

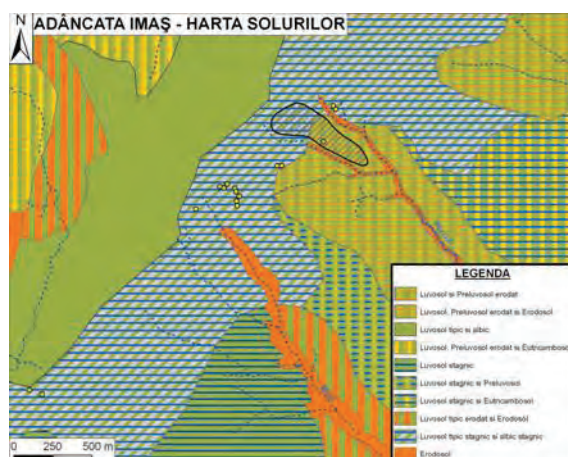
Situl arheologic Adâncata: poziționare în cadrul județului Suceava și hartă hipsometrică

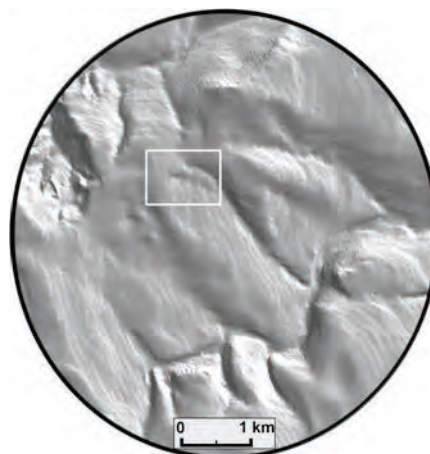
Adâncata – Sub Pădure: harta vizibilității

Adâncata – Sub Pădure: harta pantelor

Adâncata – Sub Pădure: harta solurilor

Adâncata – Sub Pădure: SRTM

91. Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava, Punct: Sub Pădure

Fig. 1. Adâncata - Dealul Lipovanului. Vedere generală a sitului dinspre vest

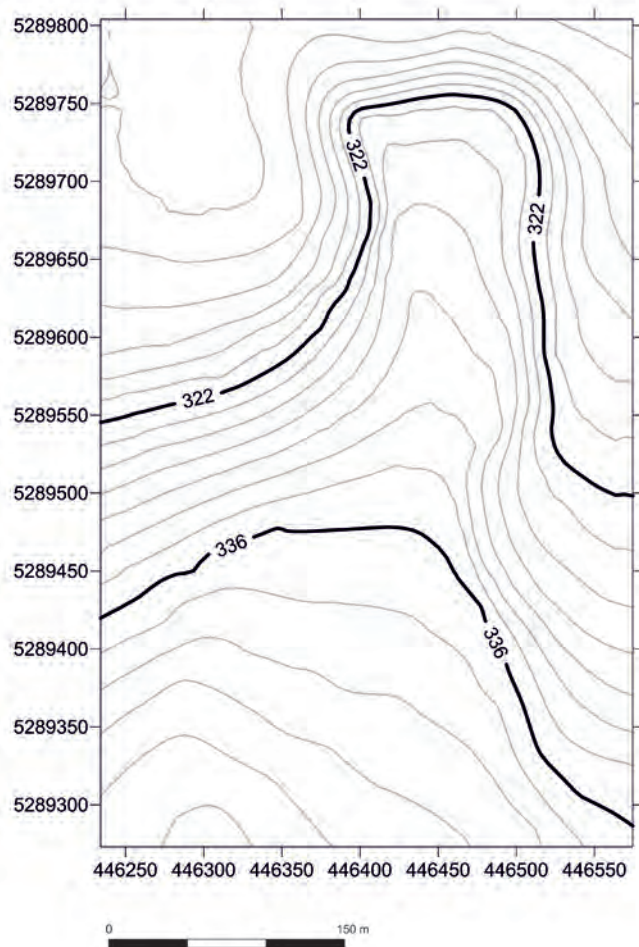

Fig. 2. Adâncata - Dealul Lipovanului. Ridicarea topografică a sitului

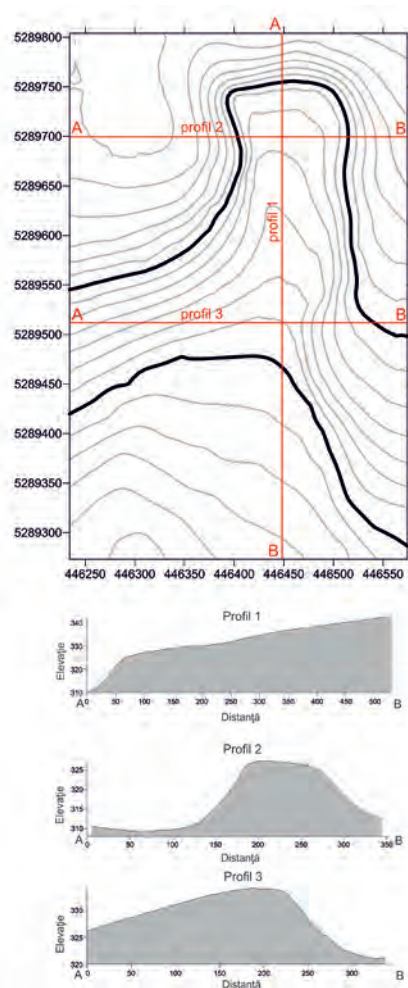

Fig. 3. Adâncata - Dealul Lipovanului. Ridicarea topografică a sitului

92. Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava, Punct: Dealul Lipovanului

92. Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava, Punct: Dealul Lipovanului

Fig. 7. Adâncata - Dealul Lipovanului. Imagine de ansamblu a cuptorului

Fig. 8. Adâncata - Dealul Lipovanului. Secțiune longitudinală prin cuptor și Gr. 1 / 2014

Fig. 9. Adâncata - Dealul Lipovanului. Secțiune longitudinală prin Gr. 1 / 2014

92. Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava, Punct: Dealul Lipovanului

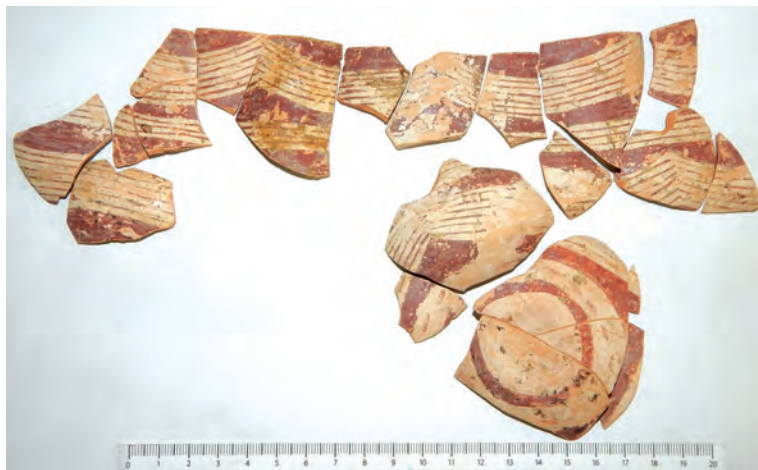

Fig. 10. Adâncata - Dealul Lipovanului. Pahar pictat descoperit la baza Gr. 1 / 2014

Fig. 11. Adâncata - Dealul Lipovanului. Vas cu suport din G1 / 2014

Fig. 12. Adâncata - Dealul Lipovanului. Fragment ceramic din G1 / 2014

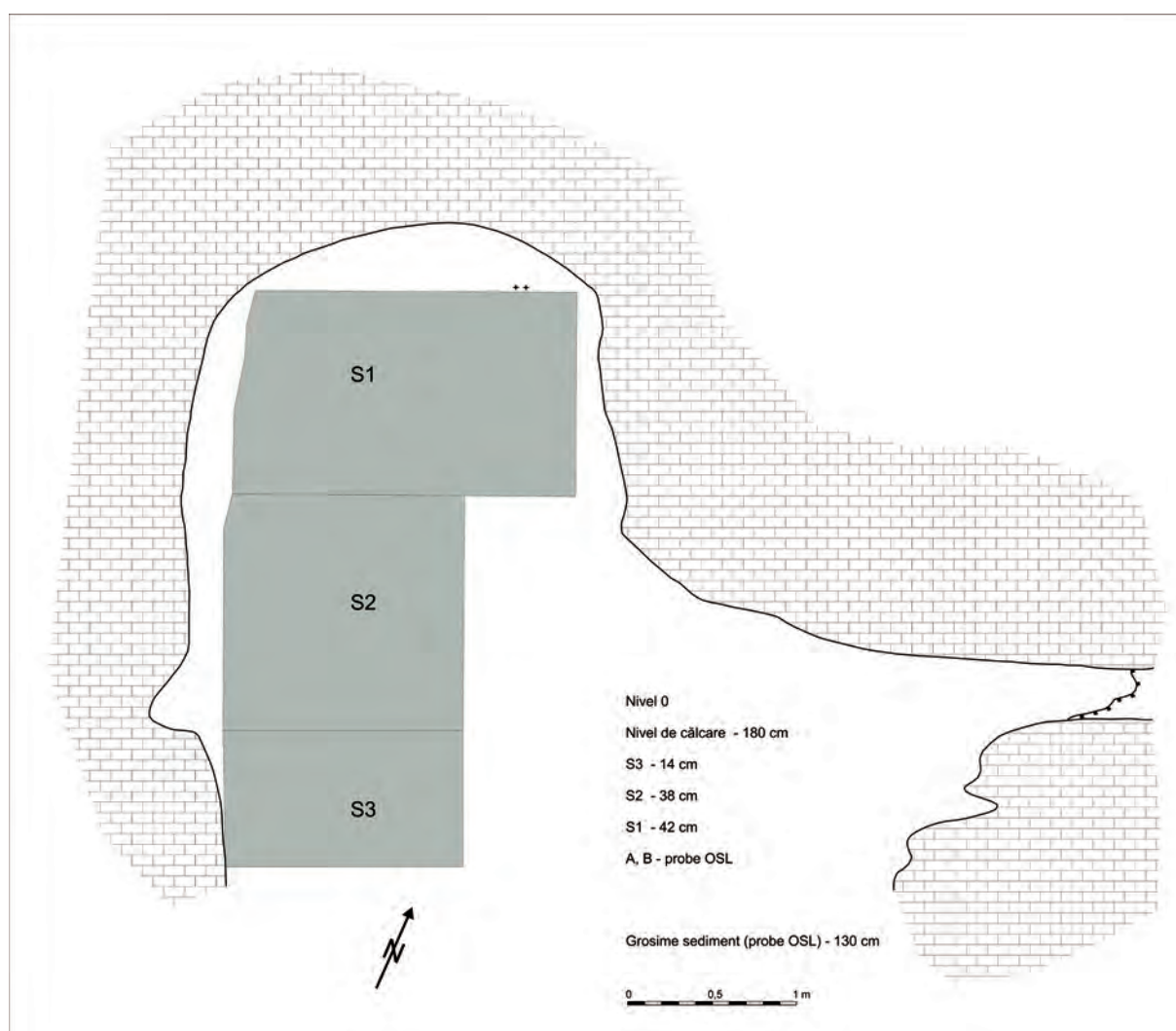

Fig. 13. Adâncata - Dealul Lipovanului. Fragment ceramic din G1 / 2014

Fig. 14. Adâncata - Dealul Lipovanului. Strachină de mici dimensiuni din G1 / 2014

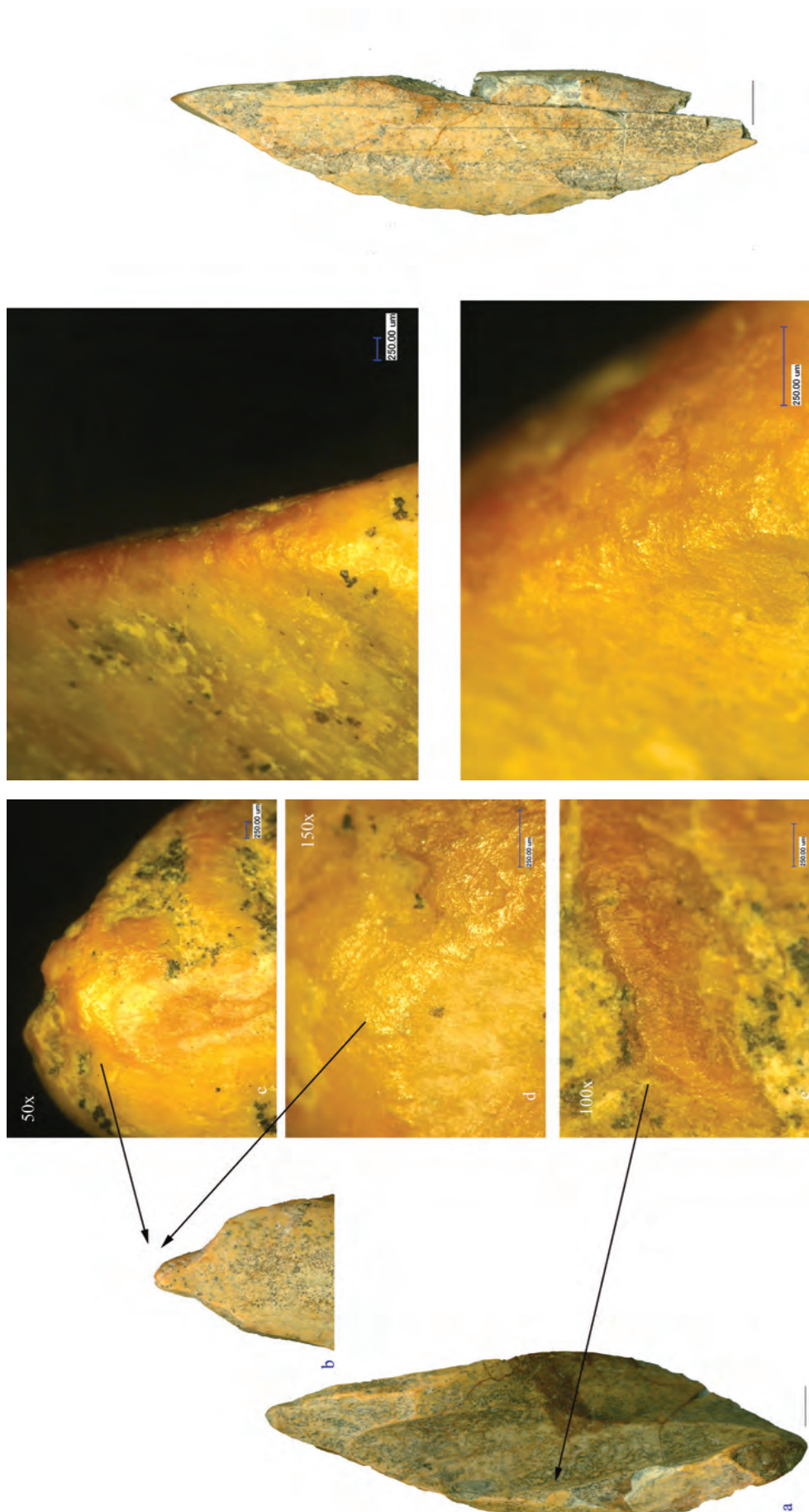
92. Adâncata, com. Adâncata, jud. Suceava, Punct: Dealul Lipovanului

93. loc. Merești, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita, Punct: Abri 122/1200

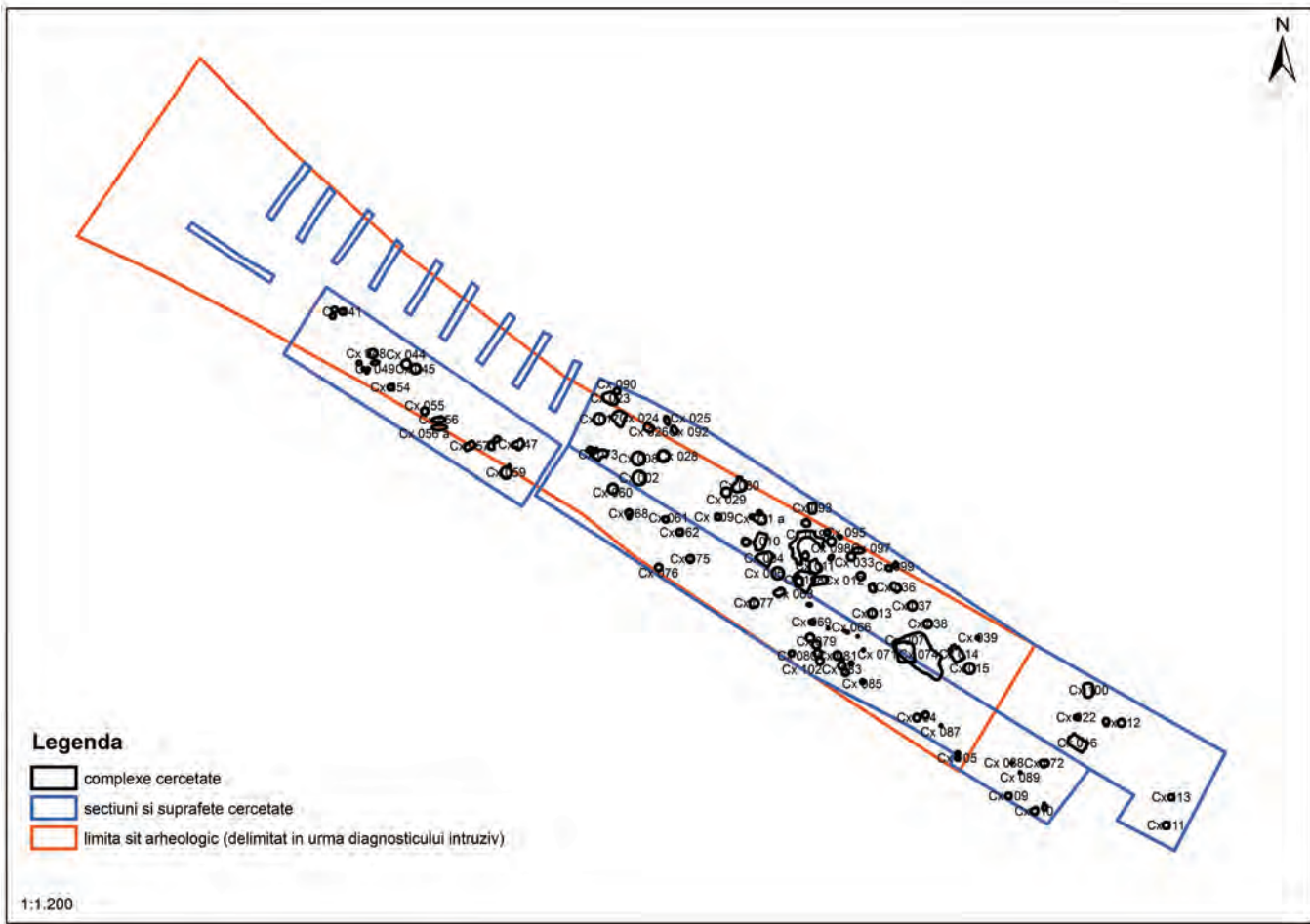
93. loc. Merești, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita, Punct: Abri 122/1200

93. loc. Mereşti, Cheile Vârghişului, Jud. Harghita, Punct: Abri 122/1200

93. loc. Merești, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita, Punct: Abri 122/1200

Pl. 1 Plan General

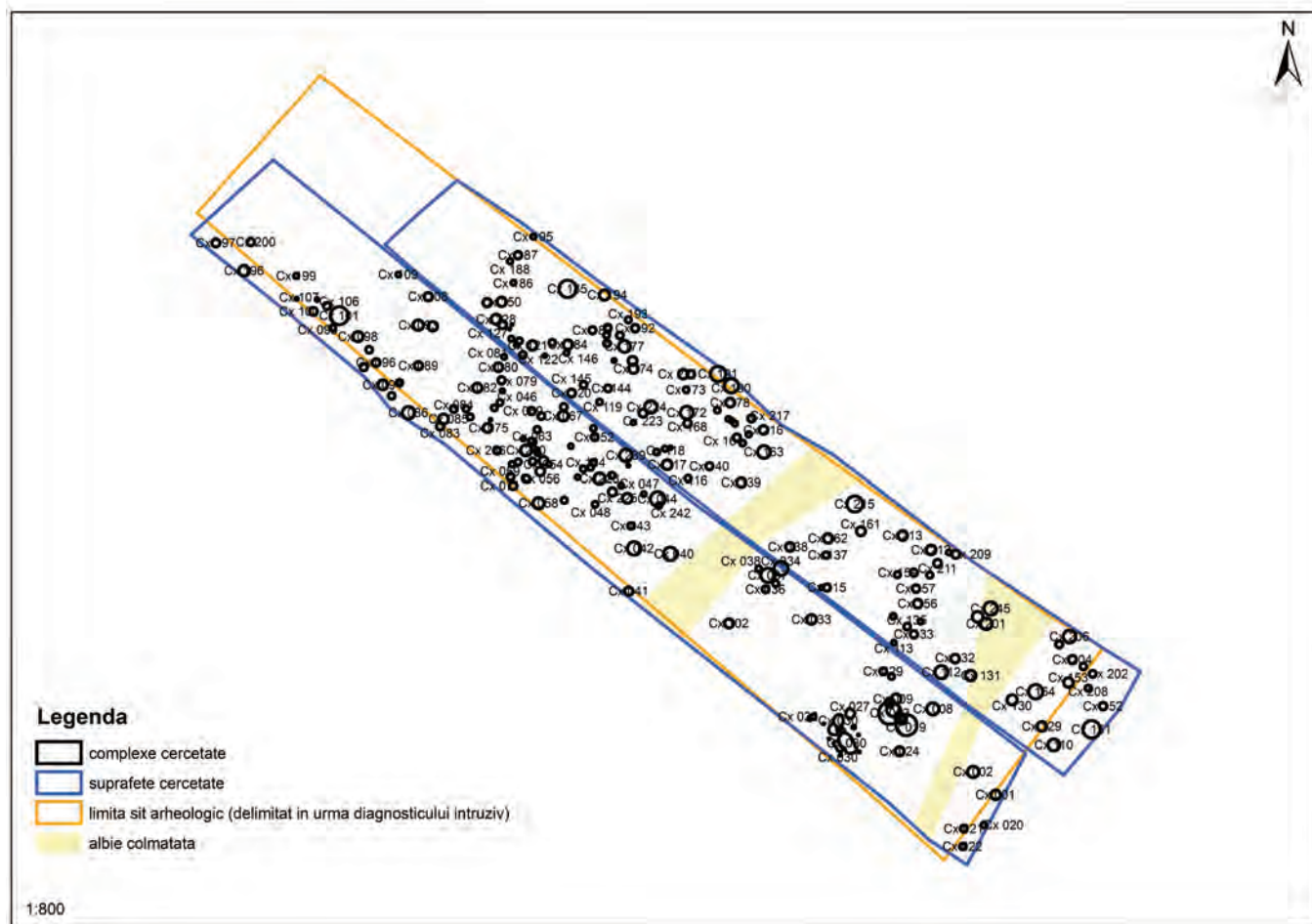

Pl. 2 Imagine de ansamblu a zonei cercetate, vedere dinspre Est

Pl. 3 Detaliu din timpul cercetării

**98. Brănișca, com. Brănișca, jud. Hunedoara, Punct - Pescărie Est
(Autostrada Lugoj – Deva, lotul nr. 4, Sîtul nr. 3, km 88+750–89+000)**

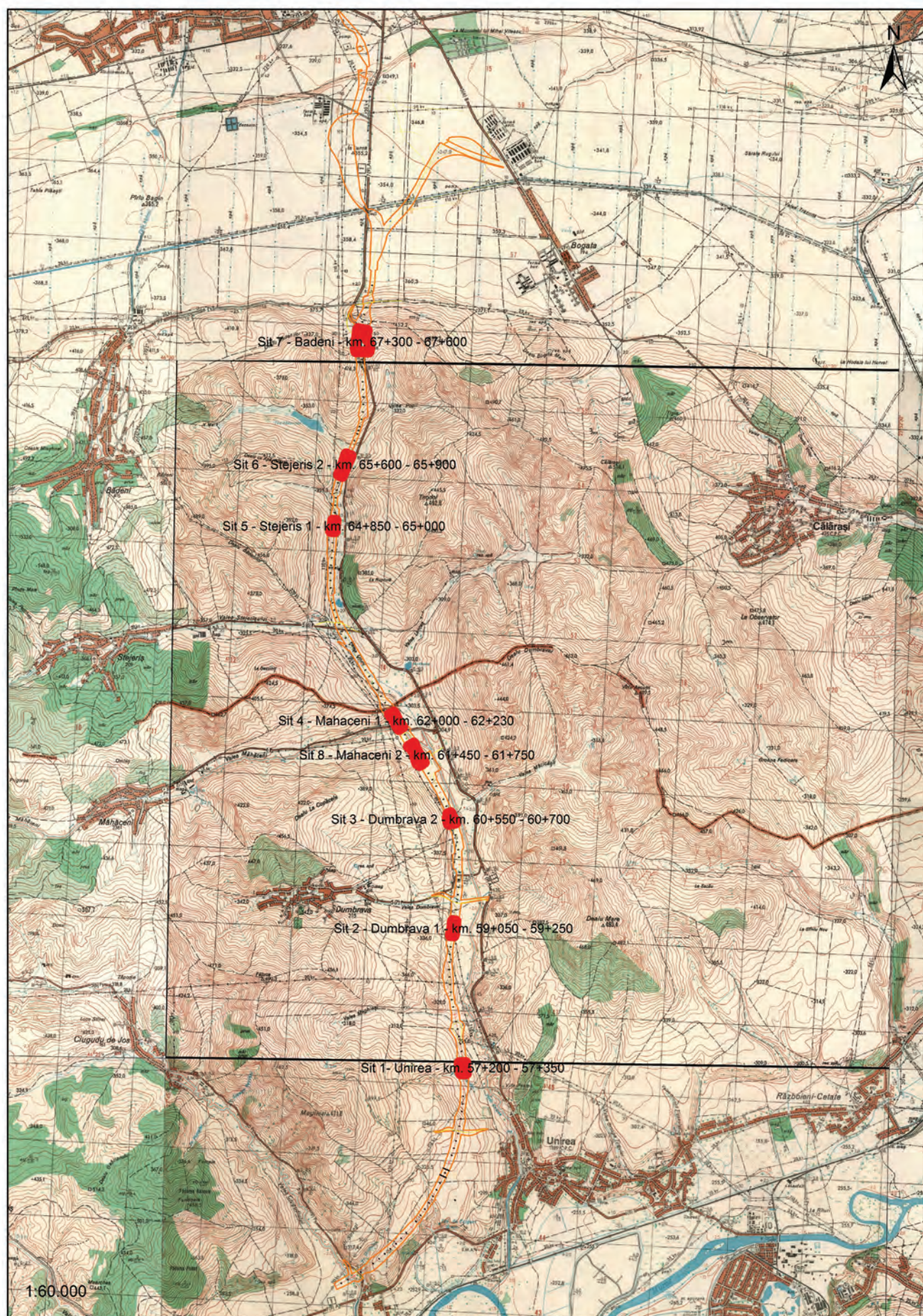

Planșa I Planul general.

Planșa II Vedere generală dinspre nord.

**98. Brănișca, com. Brănișca, jud. Hunedoara, Punct: Pescărie Vest
(Autostrada Lugoj-Deva, lotul nr. 4, situl nr. 2, km 88+450-88+625)**

100. Autostrada Sebeș – Turda, Lot 4: Inoc (jud. Alba) – Mihai Viteazu (jud. Cluj), km 53+000 – 70+000

a.

b.

c.

- a. Încadrare în zonă a sitului 2 (Dumbrava 1) - hărțile iosefine.
 b. Încadrare în zonă a sitului 2 (Dumbrava 1) - imagine preluată de pe Google earth.
 c. Planul sitului suprapus peste imaginea satelitară.

Figura 1.

102. Dumbrava, com. Unirea, jud. Alba, Punct: Dumbrava 1
 (Autostrada A10, Sebeș-Turda, lot 4, sit 2, 59+050-59+250)

a.

b.

c.

d.

a. secțiunea S15; b-d. suprafața Sp01.

Figura 2.

**102. Dumbrava, com. Unirea, jud. Alba, Punct: Dumbrava 1
(Autostrada A10, Sebeș–Turda, lot 4, sit 2, 59+050–59+250)**

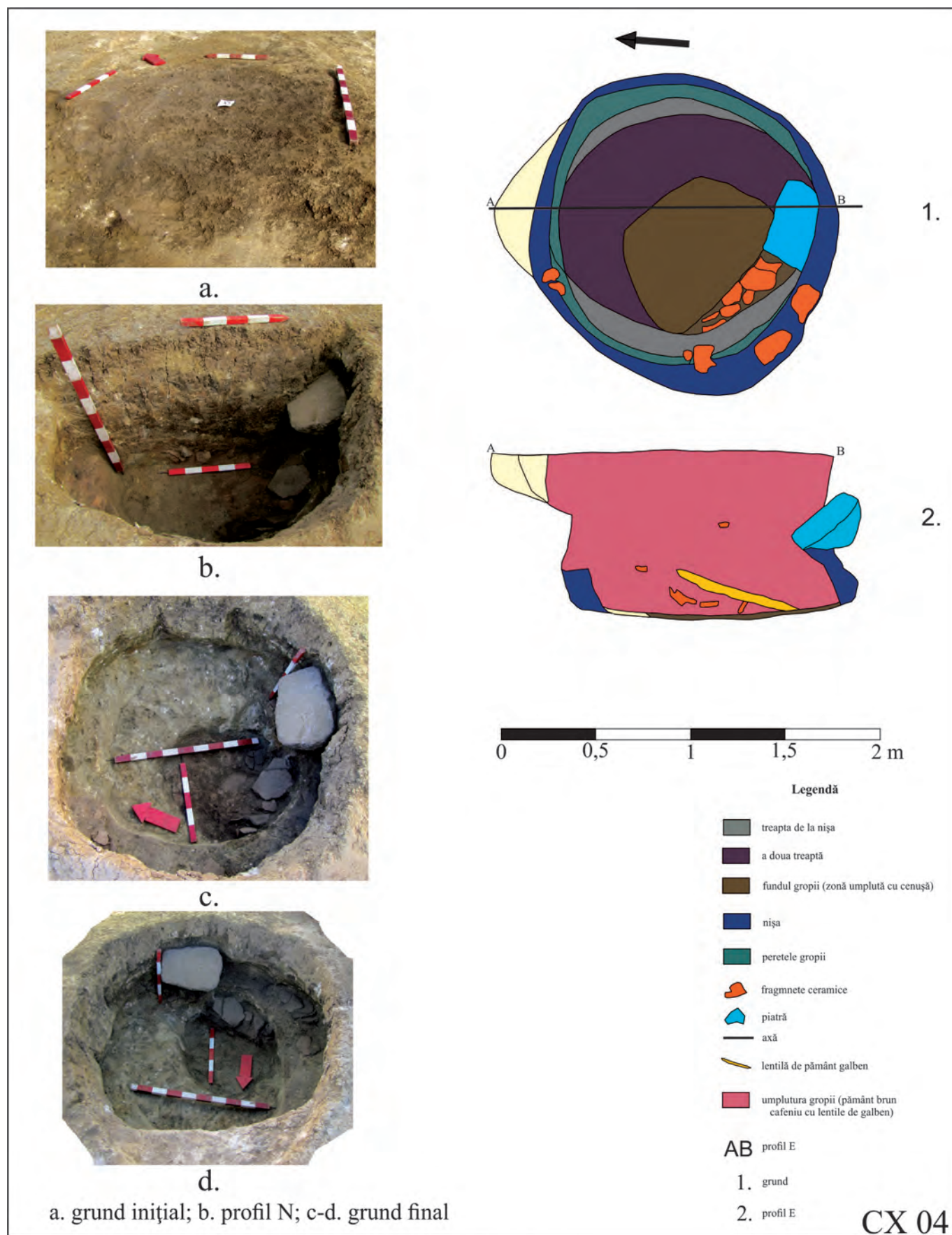
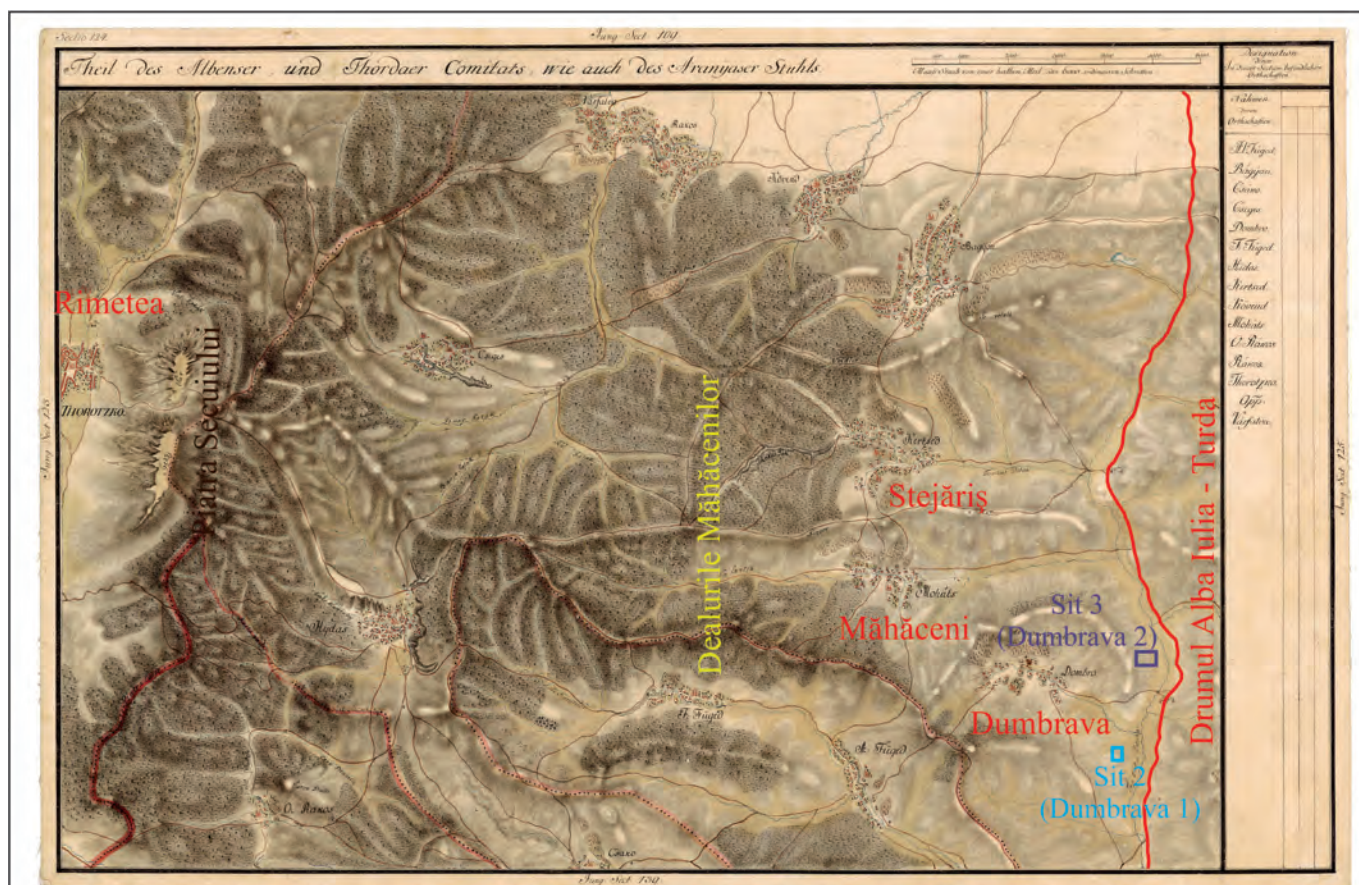
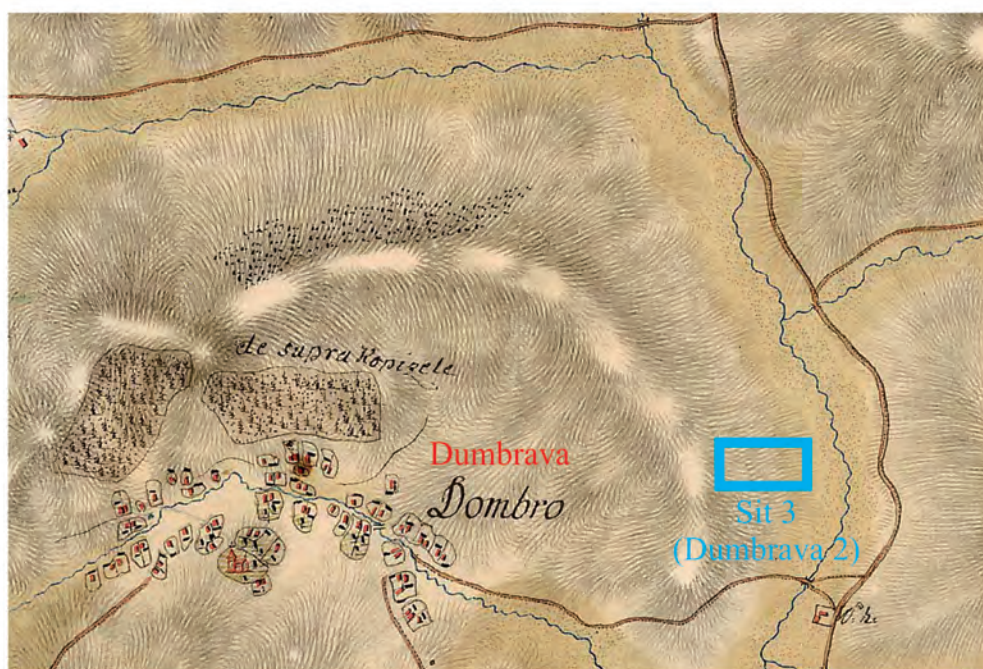

Figura 3.

102. Dumbrava, com. Unirea, jud. Alba, Punct: Dumbrava 1
(Autostrada A10, Sebeș – Turda, lot 4, sit 2, 59+050–59+250)

a.

b.

- a. Încadrare în zonă a sitului 3 (Dumbrava 2) - hărțile iosefine
b. Detaliu cu situl 3 (Dumbrava 2) - hărțile iosefine.

Figura 1.

102. Dumbrava, com. Unirea, jud. Alba, Punct: Dumbrava 2
(Autostrada A10, Sebeș - Turda, lot 4, sit 3, km 60+550-60+700)

a.

b.

- a. Încadrare în zonă a sitului 3 (Dumbrava 2) - imagine preluată de pe Google earth
b. Planul sitului suprapus peste imaginea satelitară, cu drumurile agricole ce au afectat zona.

Figura 2.

102. Dumbrava, com. Unirea, jud. Alba, Punct: Dumbrava 2
(Autostrada A10, Sebeș – Turda, lot 4, sit 3, km 60+550–60+700)

Figura 3.

**102. Dumbrava, com. Unirea, jud. Alba, Punct: Dumbrava 2
(Autostrada A10, Sebeș – Turda, lot 4, sit 3, km 60+550–60+700)**

Figura 4.

102. Dumbrava, com. Unirea, jud. Alba, Punct: Dumbrava 2
(Autostrada A10, Sebeș – Turda, lot 4, sit 3, km 60+550–60+700)

a. Încadrarea traseului autostrăzii A10 Sebeș - Turda pe ortofotoplan

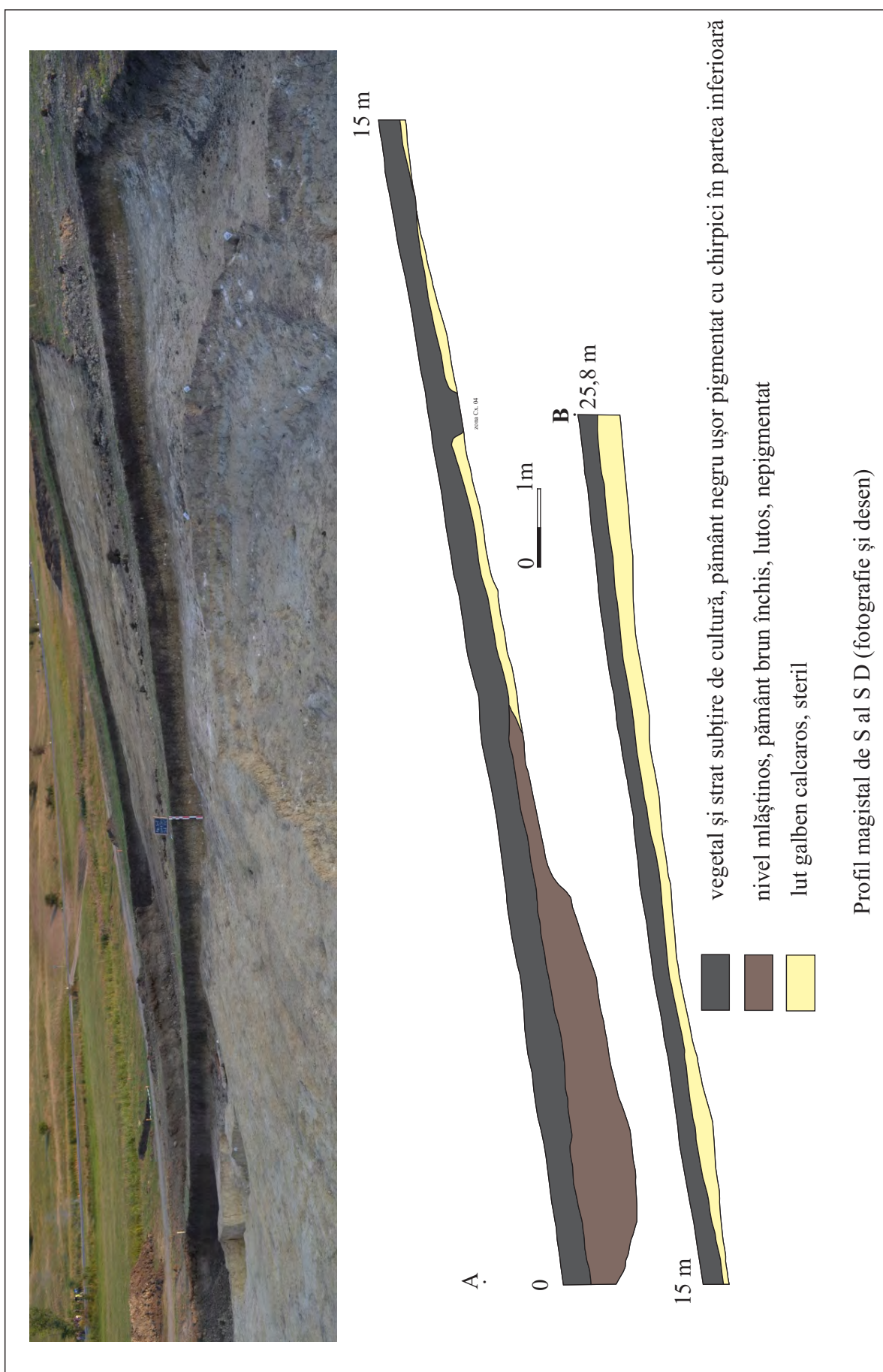

b. Imagine satelitară din 2012 suprapusă de delimitarea sitului 6 - Stejeriș II

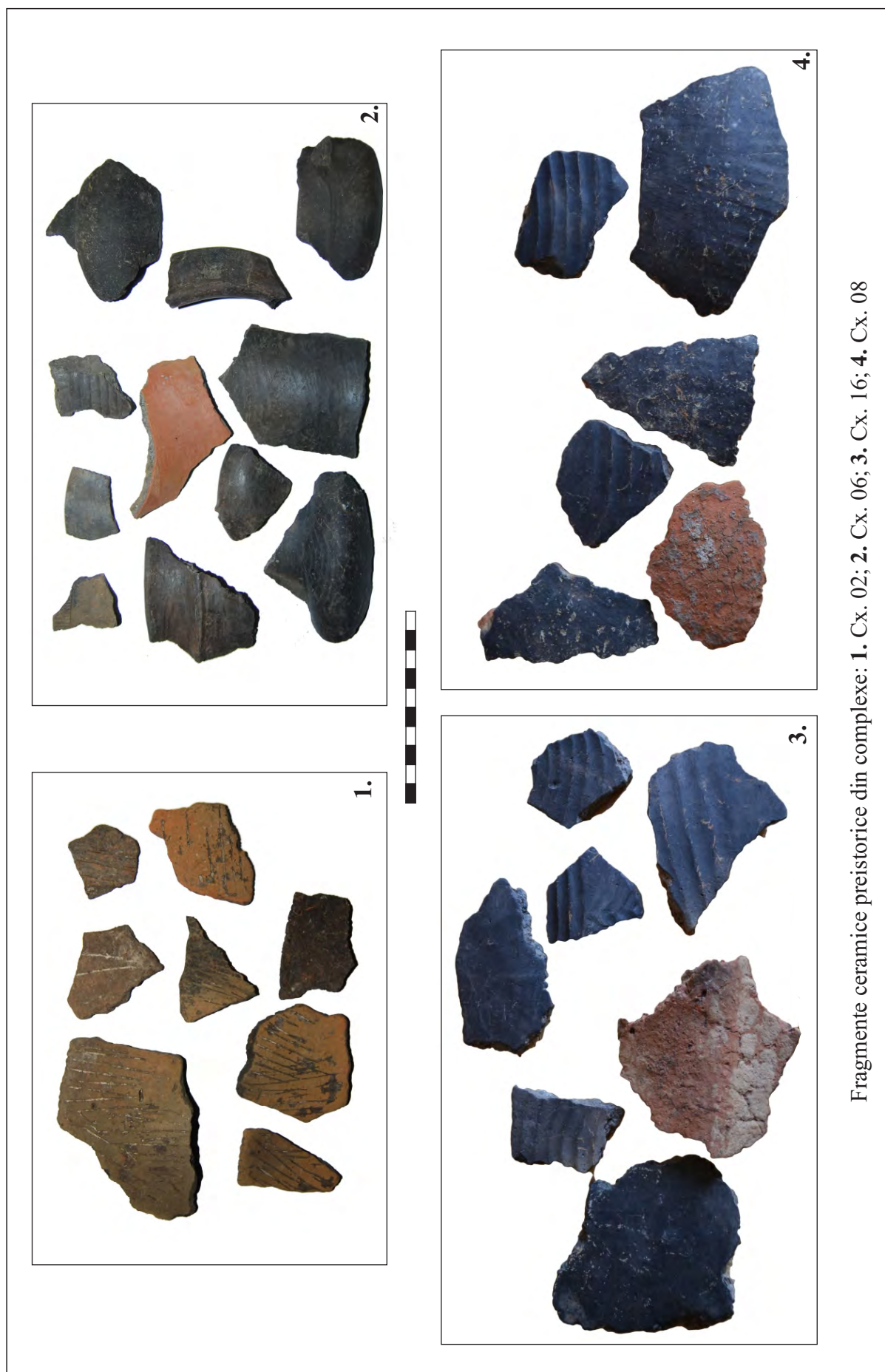
Zona cercetată încadrată pe ortofotoplan (2005) și imagine satelitară (Google Earth, 2012)

Pl. I

104. Măhăceni, com. Unirea, jud. Alba, Punct: Măhăceni 1
(Autostrada A10, Sebeș – Turda, lot 4, sit nr. 4, km 62+000–62+230)

104. Măhăceni, com. Unirea, jud. Alba, Punct: Măhăceni 1
(Autostrada A10, Sebeș – Turda, lot 4, sit nr. 4, km 62+000–62+230)

Fragmente ceramice preistorice din complexe: 1. Cx. 02; 2. Cx. 06; 3. Cx. 16; 4. Cx. 08

Pl. III

104. Măhăceni, com. Unirea, jud. Alba, Punct: Măhăceni 1
(Autostrada A10, Sebeș – Turda, lot 4, sit nr. 4, km 62+000–62+230)

Fig. 1 Imagine de ansamblu

Fig. 2 Cx 14, profil

Fig. 3 Cx 55, plan

Fig. 4 Cx 12/M 1, plan

Fig. 5 Cx 47, plan

**107. Bădeni, com. Moldovenești, jud. Cluj, Punct: Dealul Bădenilor
(Autostrada A10: Sebeș–Turda, tronson Inoc–Turda, sit 7, km 67+300–67+600)**

Fig. 1 Imagine de ansamblu

Fig. 2 Cx 5, plan

Fig. 3 Cx 6, plan

Fig. 4 Cx 24, plan

Fig. 5 Cx 48, plan

**108. Măhăcești, com. Unirea, jud. Alba, Punct: Turdăoi
(Autostrada A10: Sebeș-Turda, tronson Inoc-Turda, sit 8, km 61+500-61+750)**

Fig. 1. Conturare groapă de provizii din situl 1 (așezare barbară).

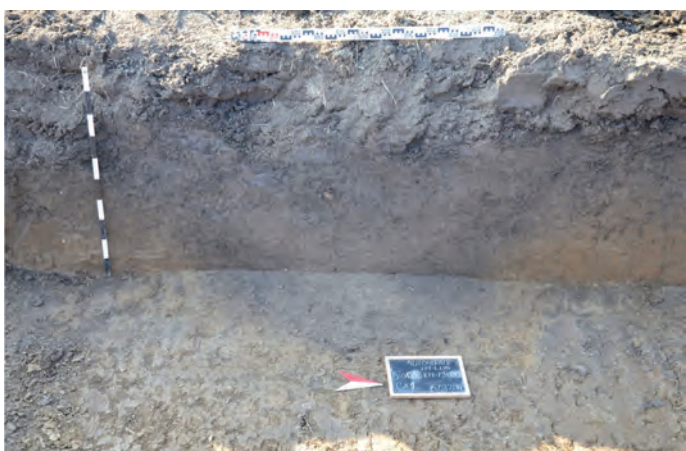

Fig. 2. Conturare și săpare groapă de provizii din situl 2 (așezare medievală).

Fig. 3. Construcție identificată prin șiruri de gropi de stâlpi din situl 3 (așezare eneolitică).

Fig. 4. Topor din piatră din situl 3 (așezare eneolitică).

Fig. 5. Conturare cuptor din situl 5 (așezare celtică).

1

2

3

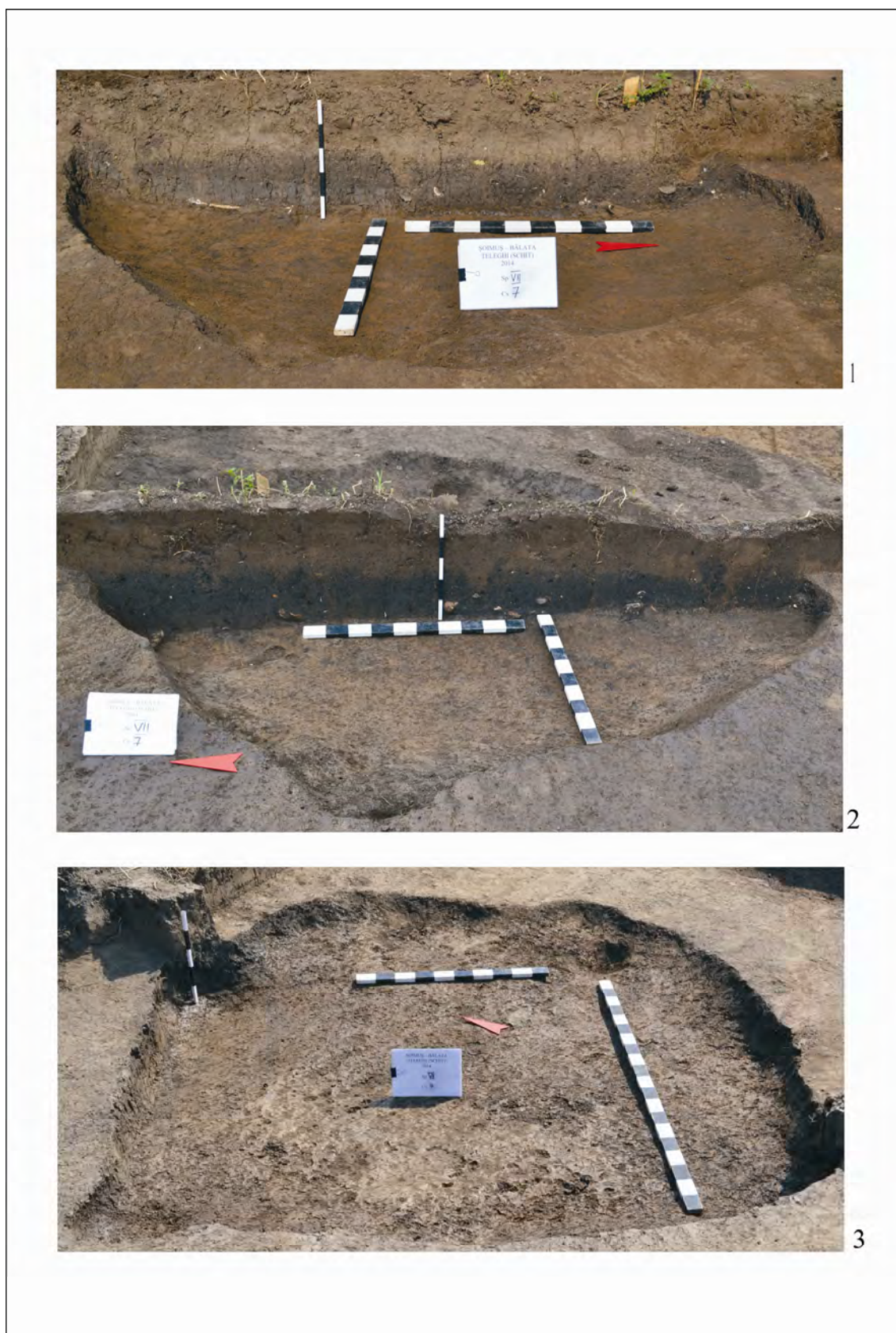
Planșa I. Suprafața Sp I – Complexul Cx 1, profilul nordic (1); Suprafața Sp I - Complexul Cx 16, profilul nordic (2) și detaliu (3).

110. Sat Bălata, com. Șoimus, jud. Hunedoara, Punct: Bălata – Pe Teleci/Teleghi

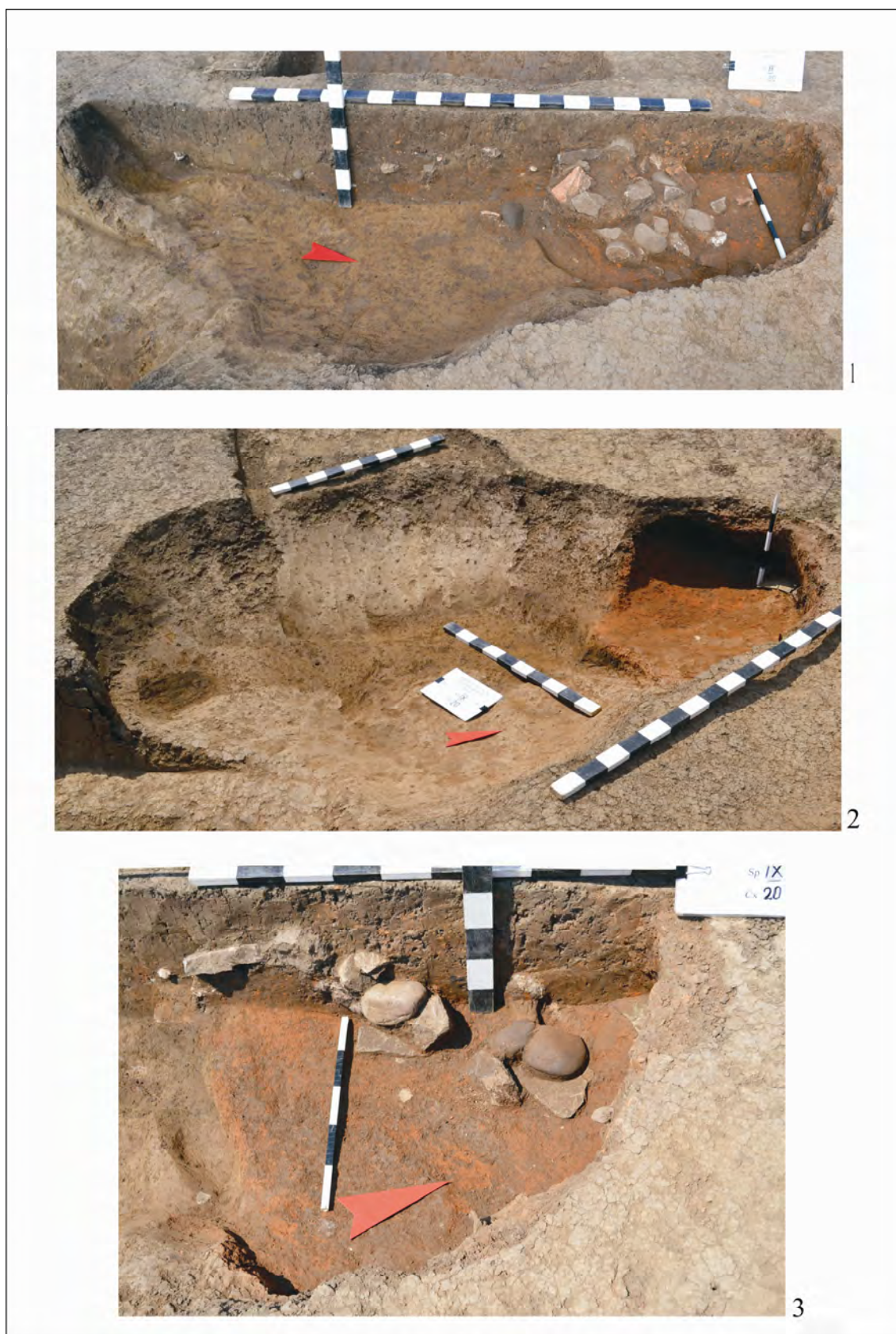
Planșa II. Caseta C2 – Complexul Cx 8 (1, 2).

110. Sat Bălata, com. Șoimus, jud. Hunedoara, Punct: Bălata – Pe Teleci/Teleghi

Planșa III. Suprafața Sp VII – Complexul Cx 7, profil vestic (1), profil estic (2) și foto final (3).

110. Sat Bălata, com. Șoimus, jud. Hunedoara, Punct: Bălata – Pe Teleci/Teleghi

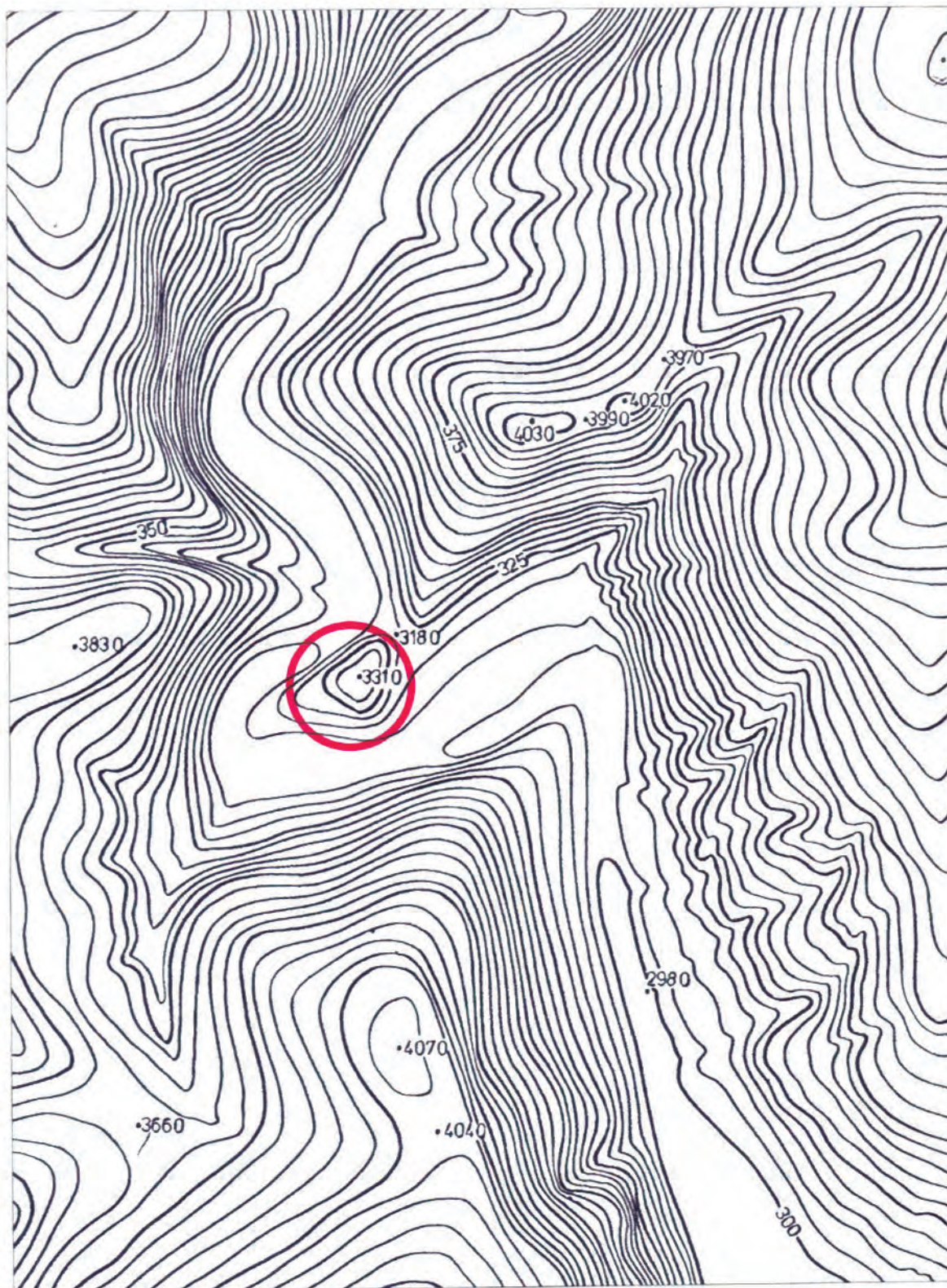

Planșa IV. Suprafața Sp IX – Complexul Cx 20, profil estic (1), detaliu cuptor (2) și foto final (3).

110. Sat Bălata, com. Șoimus, jud. Hunedoara, Punct: Bălata – Pe Teleci/Telegghi

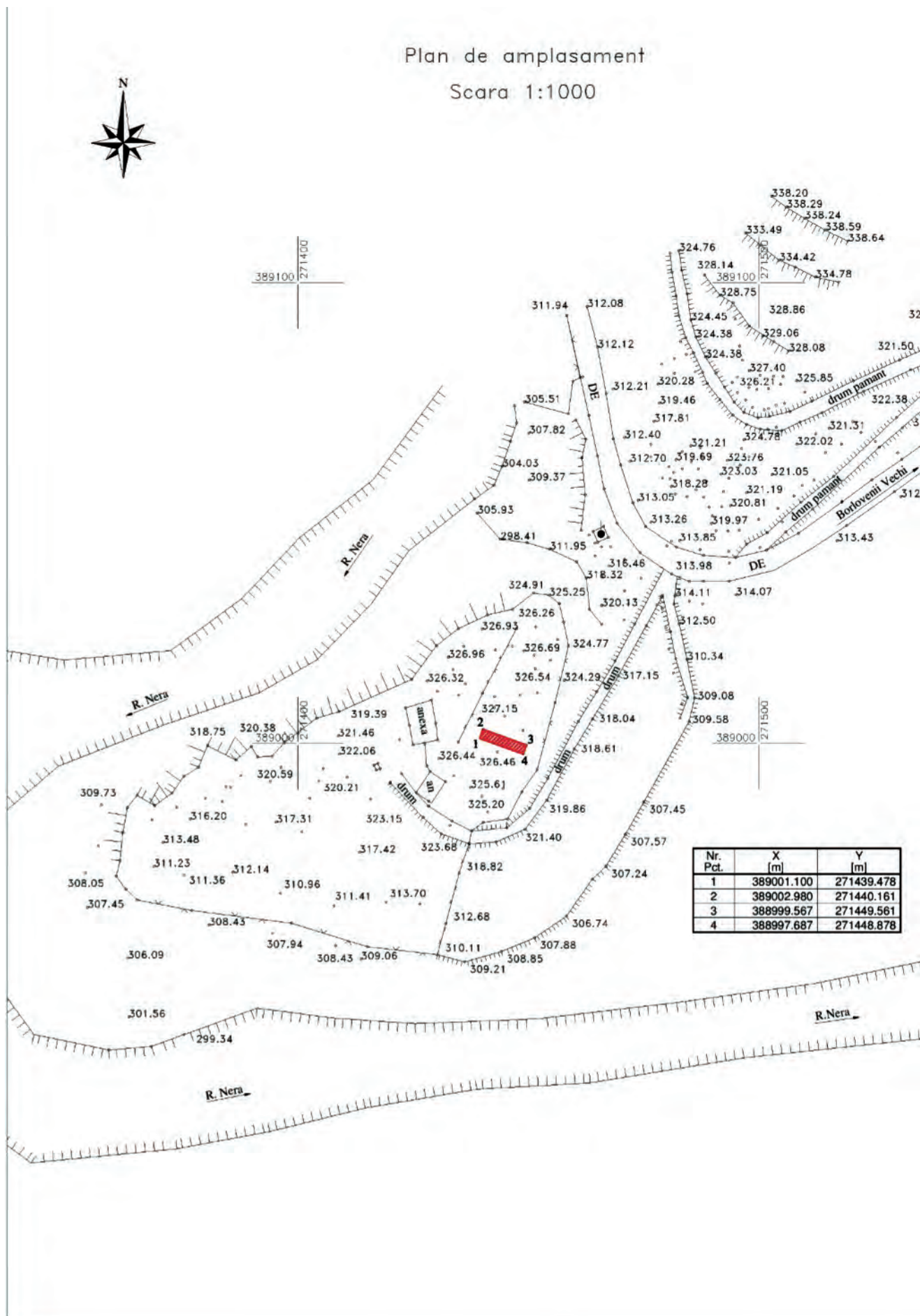

Plan de încadrare în zona
Scara 1:5000

Pl. I. Sit. Leu - Cetate. Plan de încadrare în zonă

111. Borlovenii Vechi, com. Prigor, jud. Caraș-Severin, Punct: Leu (Vârful Leului)

PL. II. S1/ 2014 - Plan de amplasament.

111. Borlovenii Vechi, com. Prigor, jud. Caraș-Severin, Punct: Leu (Vârful Leului)

1

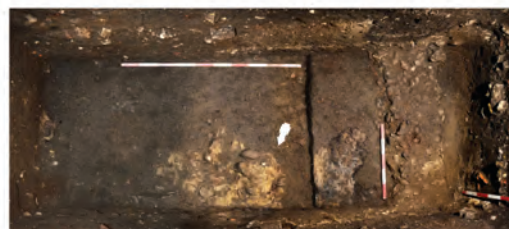

2

PL. III. 1. Dealul Leu - vedere din NE; 2. S1/ 2014

111. Borlovenii Vechi, com. Prigor, jud. Caraș-Severin, Punct: Leu (Vârful Leului)

<https://biblioteca-digitala.ro>

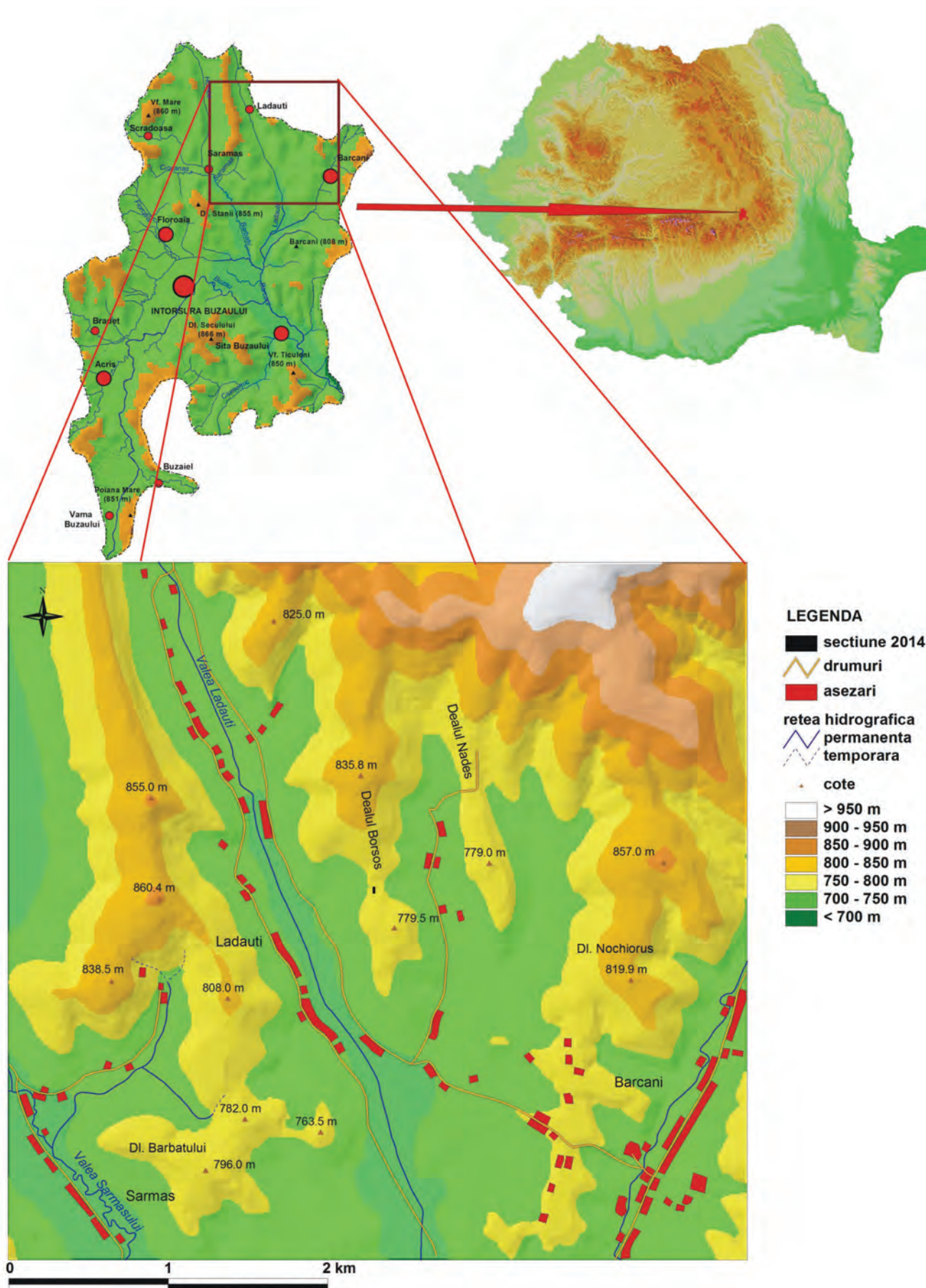
S1 - aspecte din timpul săpăturii

S 2 - aspecte din timpul săpăturii

Pl. Cluj-Napoca, Str. Șt. O. Iosif nr. 1-3

112. mun. Cluj-Napoca, jud. Cluj, Punct: str. Șt. O. Iosif nr.1-3

114. Costanda-Lădăuți, comuna Barcani, jud. Covasna, Punct: Borșoș

1

2

114. Costanda-Lădăuți, comuna Barcani, jud. Covasna, Punct: Borșoș

114. Costanda-Lădăuți, comuna Barcani, jud. Covasna, Punct: Borșoș

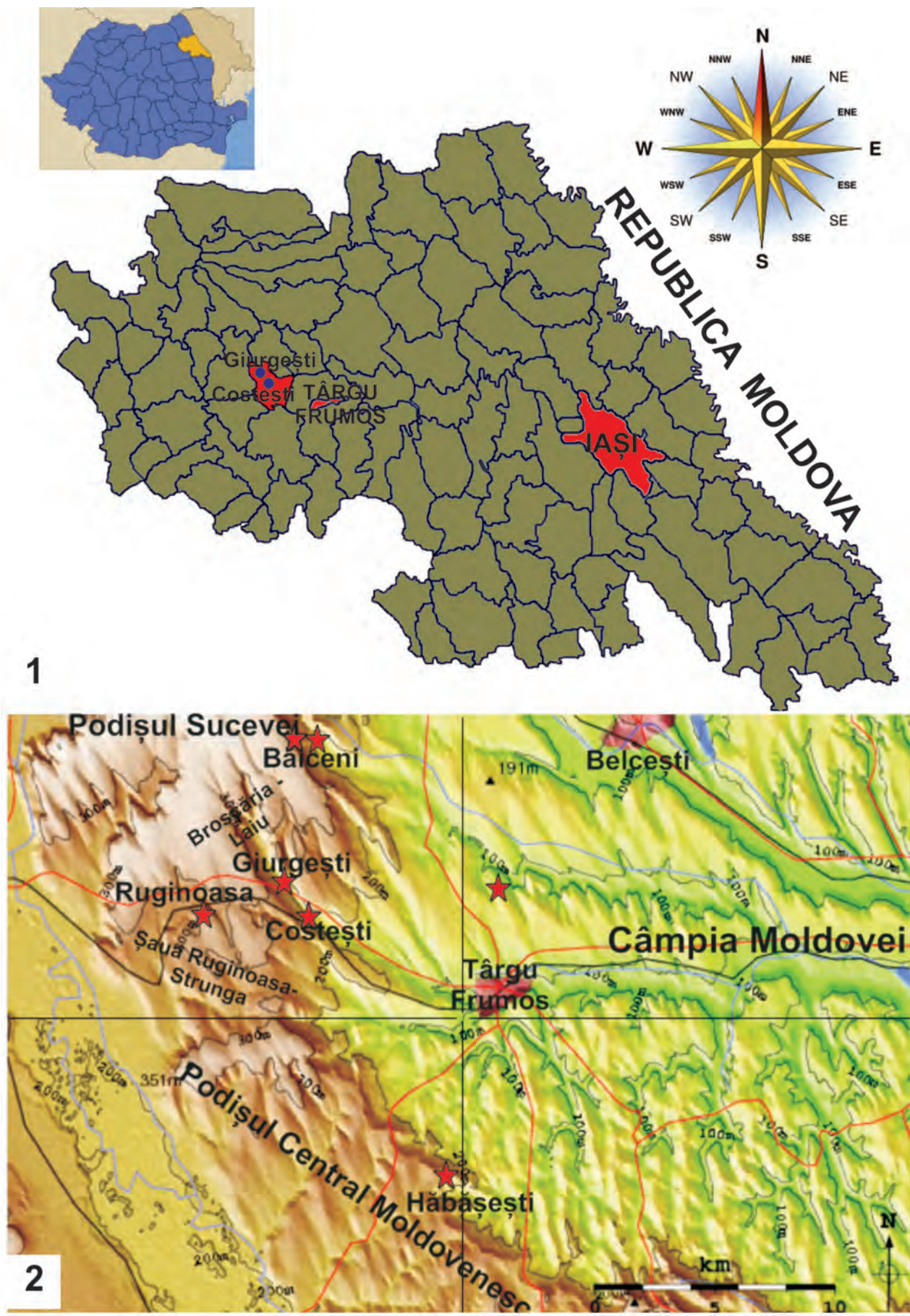

Fig. 1. Costești-Cier. 1. Localizarea generală a sitului. 2. Amplasarea sitului pe harta hipsometrică (suport cartografic <http://www.weather-forecast.com/locations/Tirgu-Frumos>)

117. Costești, com. Costești, jud. Iași, Punct: Cier/Lângă Școală

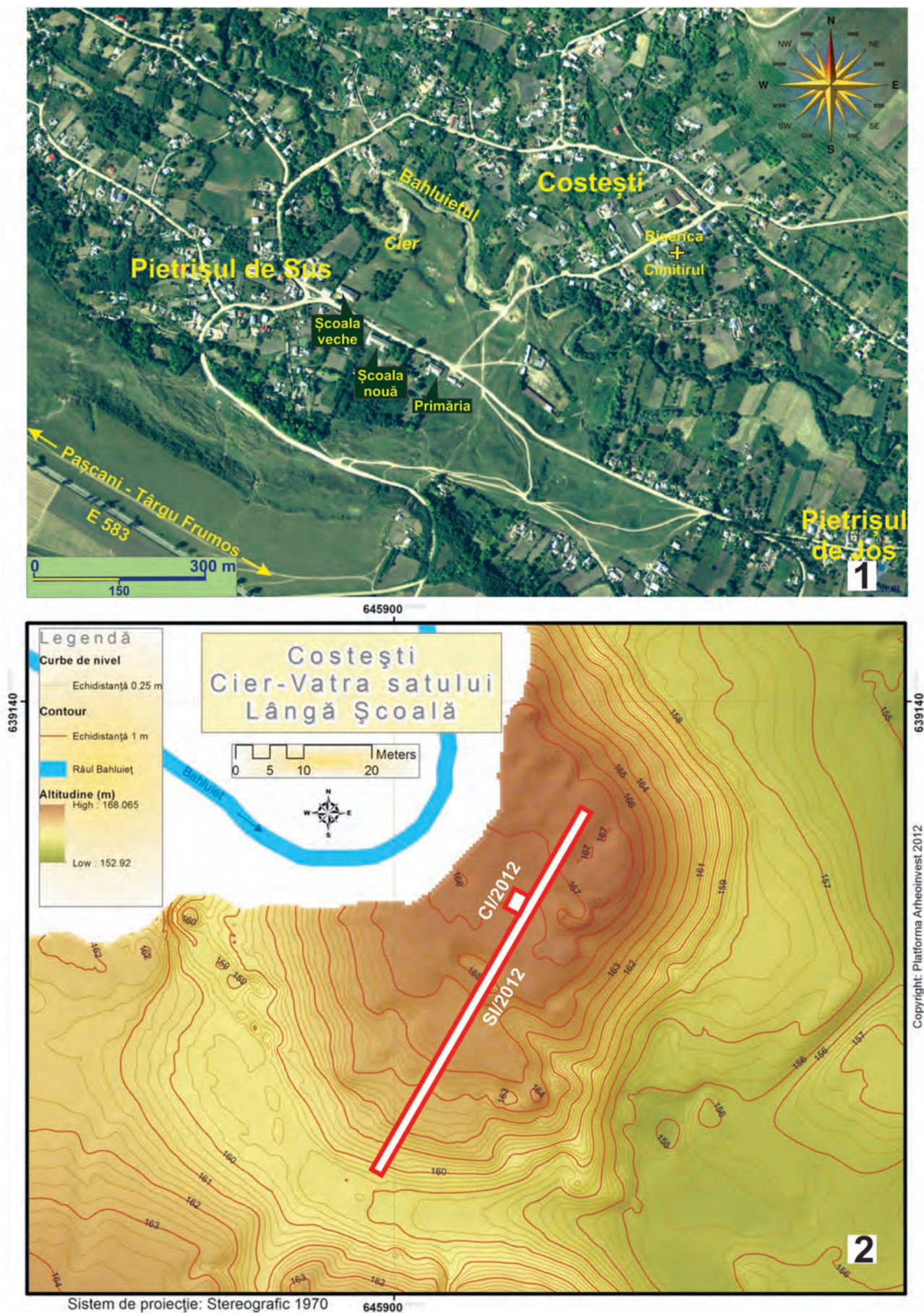

Fig. 2. Costești-Cier. 1. Localizarea sitului pe ortofotoplan (suport cartografic ANCPI). 2. Planul general al săpăturilor 2012-2014 (suport cartografic Arheoinvest UAIC Iași).

117. Costești, com. Costești, jud. Iași, Punct: Cier/Lângă Școală

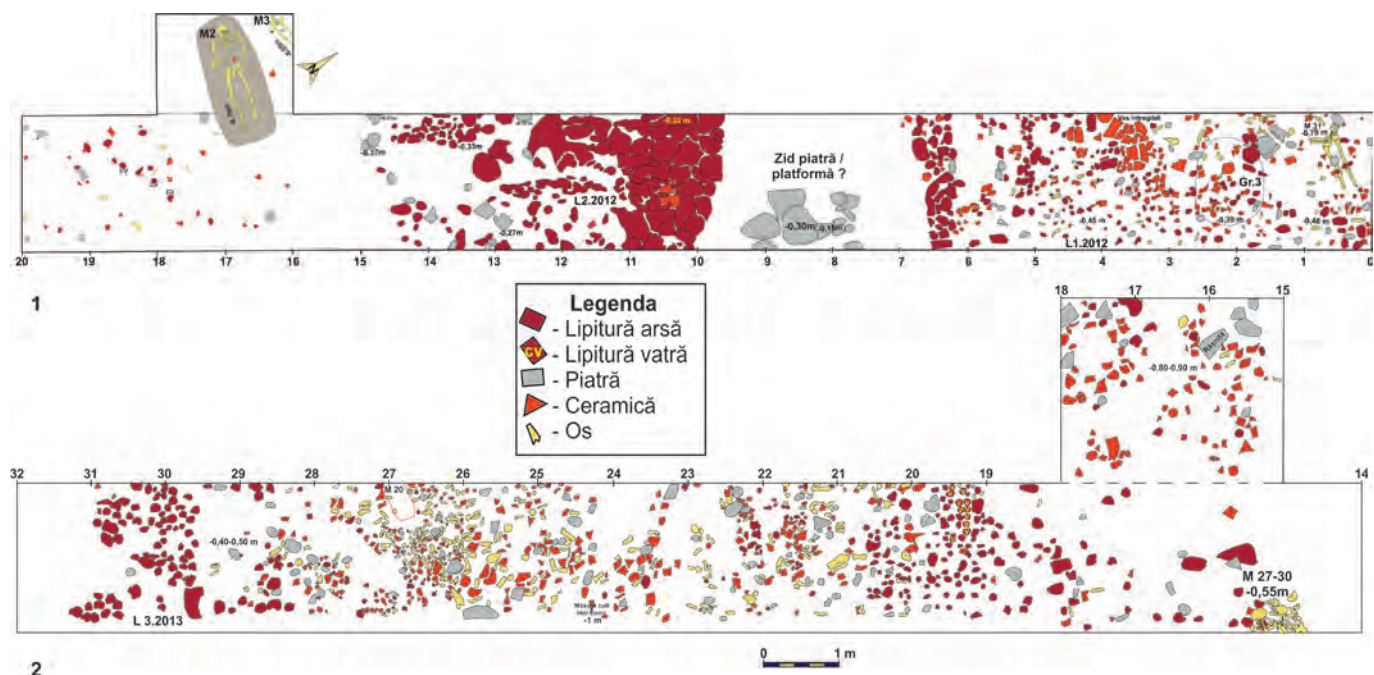

Fig. 3. Costești-Cier. 1. Planul S. I/2012, m. 0-20. 2. Planul S. I/2012, m. 14-32.

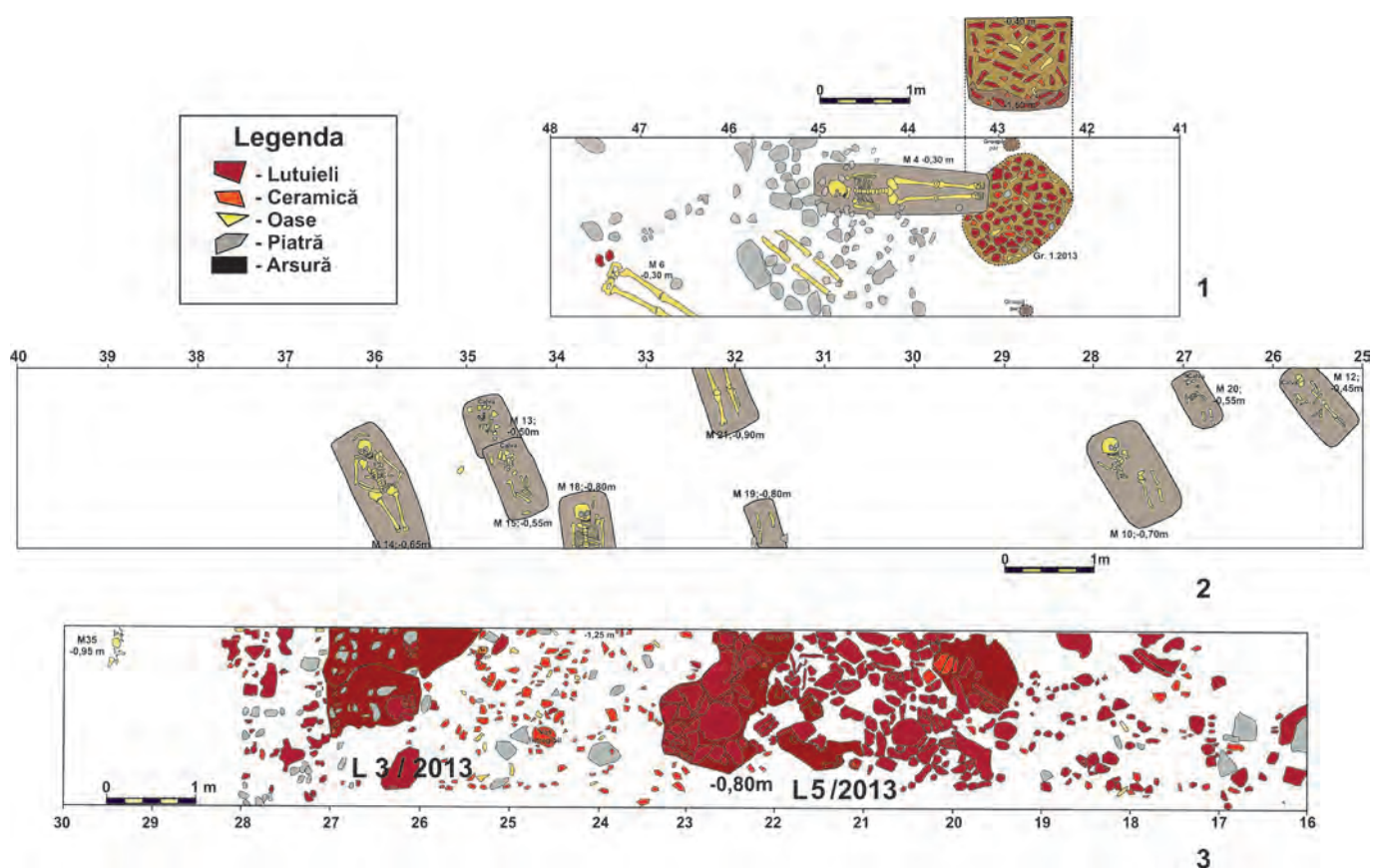

Fig. 4. Costești-Cier. Detalii complexe. 1. Planul S. I/2012, m. 41-48, Gr. 1/2013, morminte medievale (M.4-6). 2. Planul S. I/2012, m. 25-40, morminte medievale (M.10, 12-15, 18-21). 3. Planul S. I/2012, m. 16-30, L. 3, 5/2013.

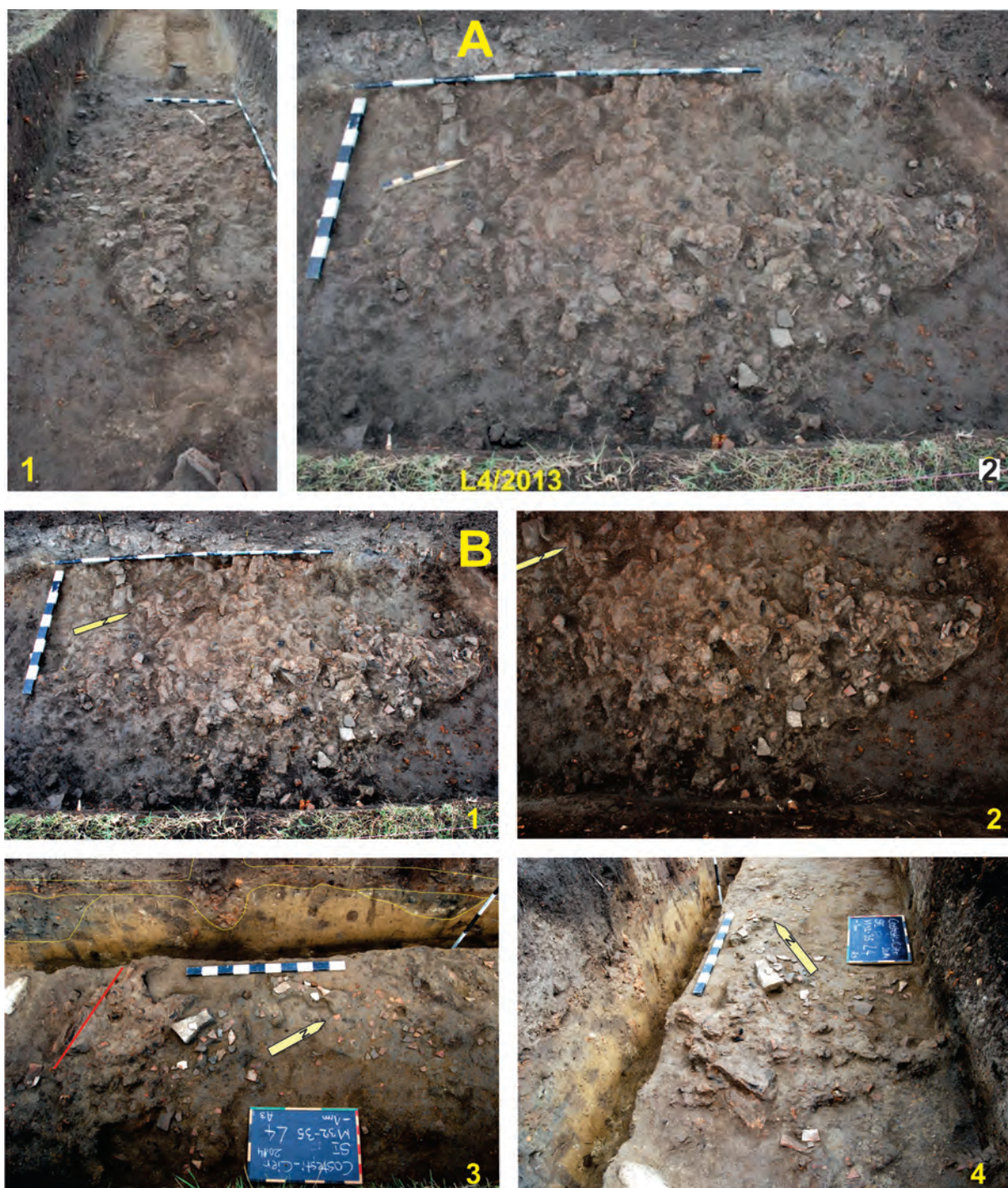

Fig. 5. Costești-Cier. Locuința 4/2013. A.1-2; B.1-2. Partea superioară a lutuielilor. B.3-4. Podeaua după demontare.

Fig. 6. Costești-Cier. Locuințele 1-2/2012. A.1, B1-4. Vestigiile L1/2012. A.2. Partea superioară a L.2/2012.

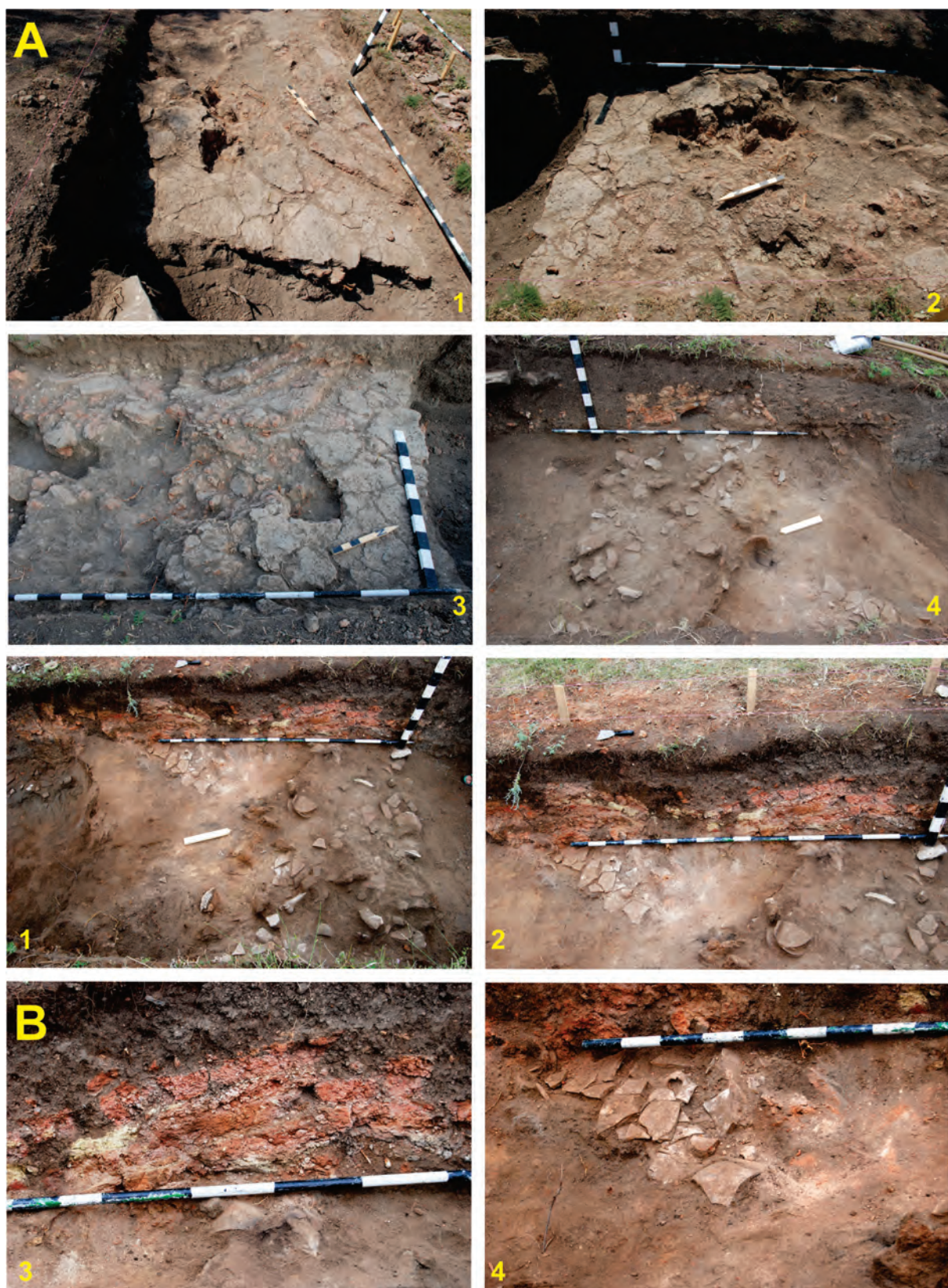

Fig. 7. Costești-Cier. Locuința 2/2012. A.1-3. Detalii dărâmături de pereți/plafon L. 2/2012; A.4, B.1-4. Detalii podea cu inventar.

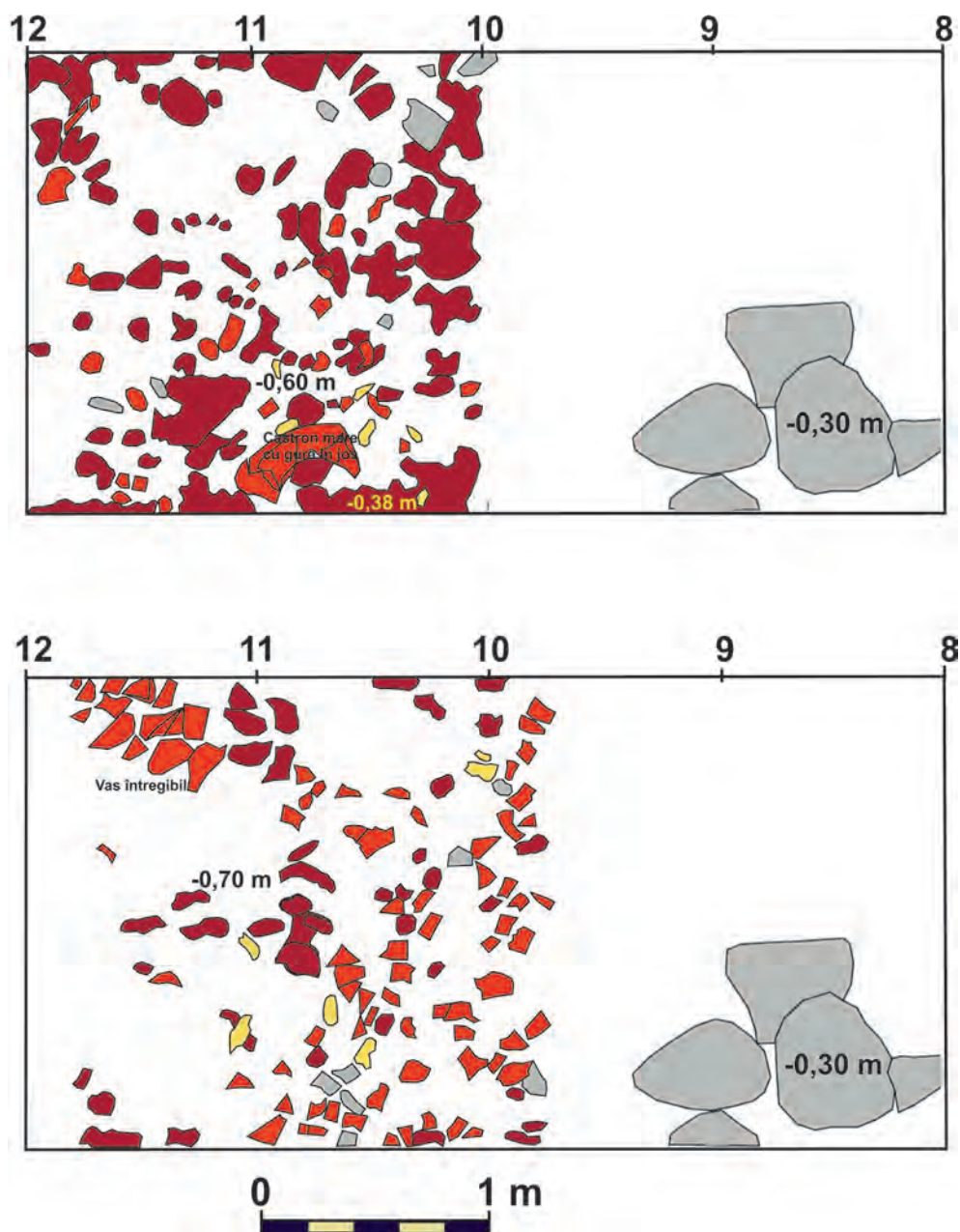

Fig. 8. Costești-Cier. Locuința 2/2012. 1-2. Detalii

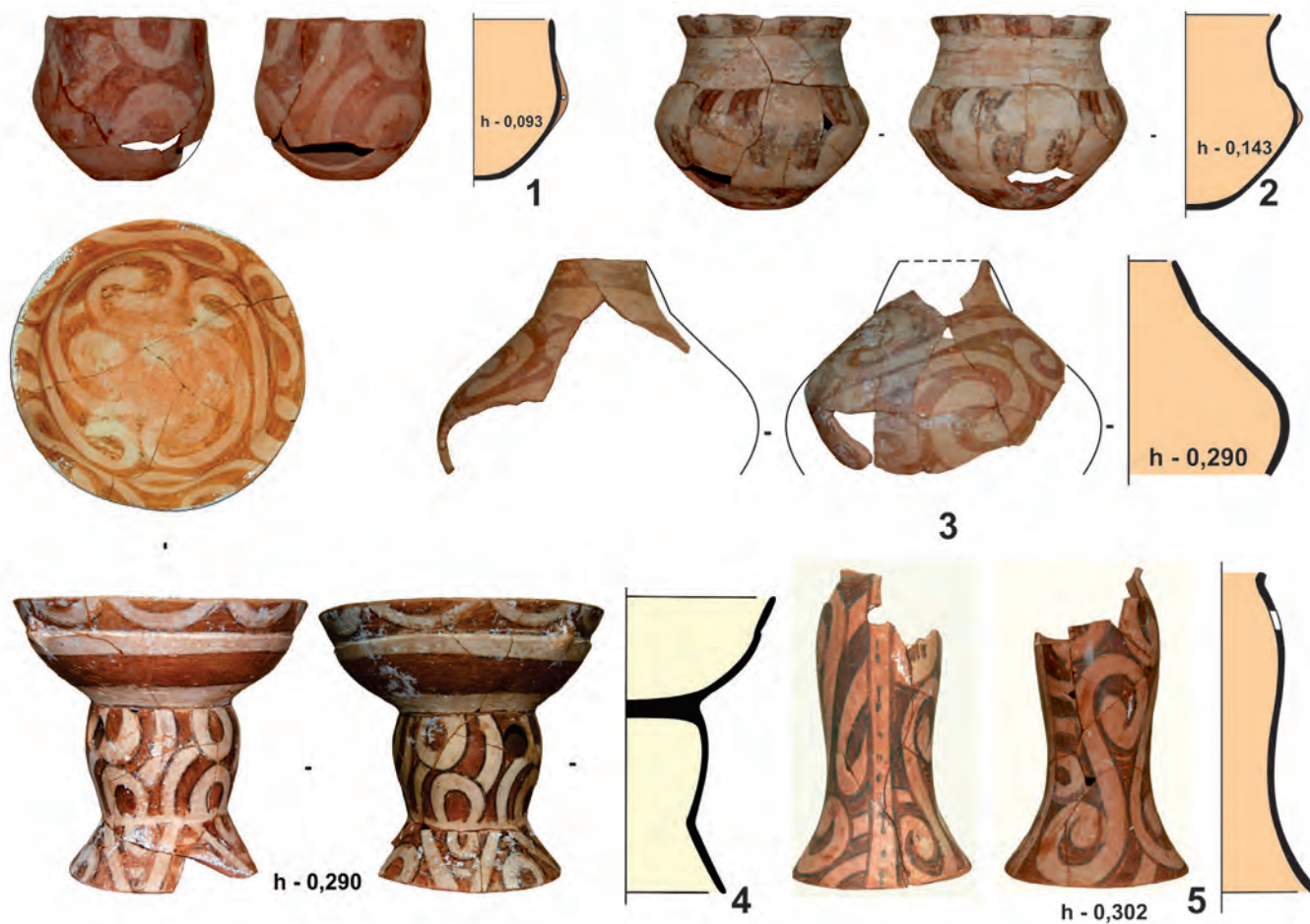

Fig. 9. Costești-Cier. Ceramică pictată Cucuteni A3.

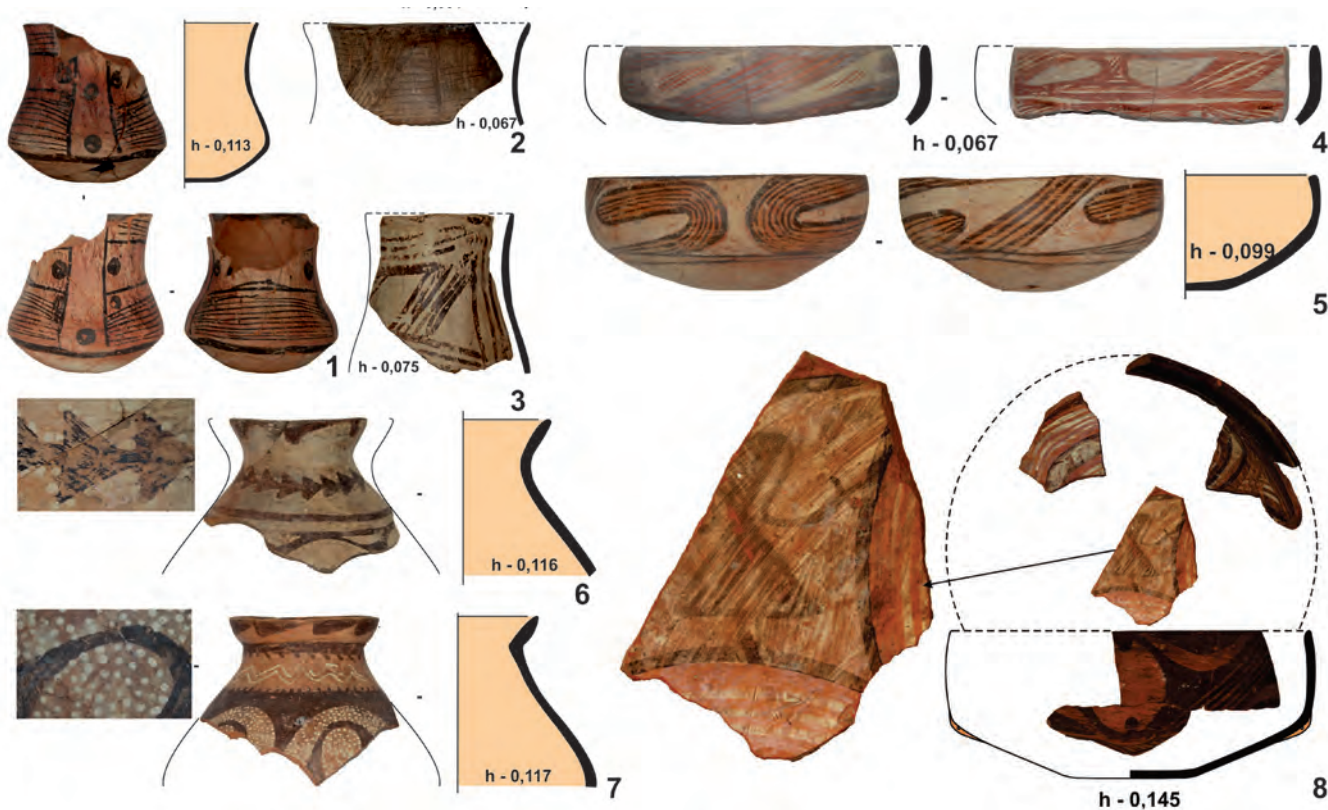

Fig. 10. Costești-Cier. Ceramică pictată Cucuteni A-B2/B1.

117. Costești, com. Costești, jud. Iași, Punct: Cier/Lângă Școală

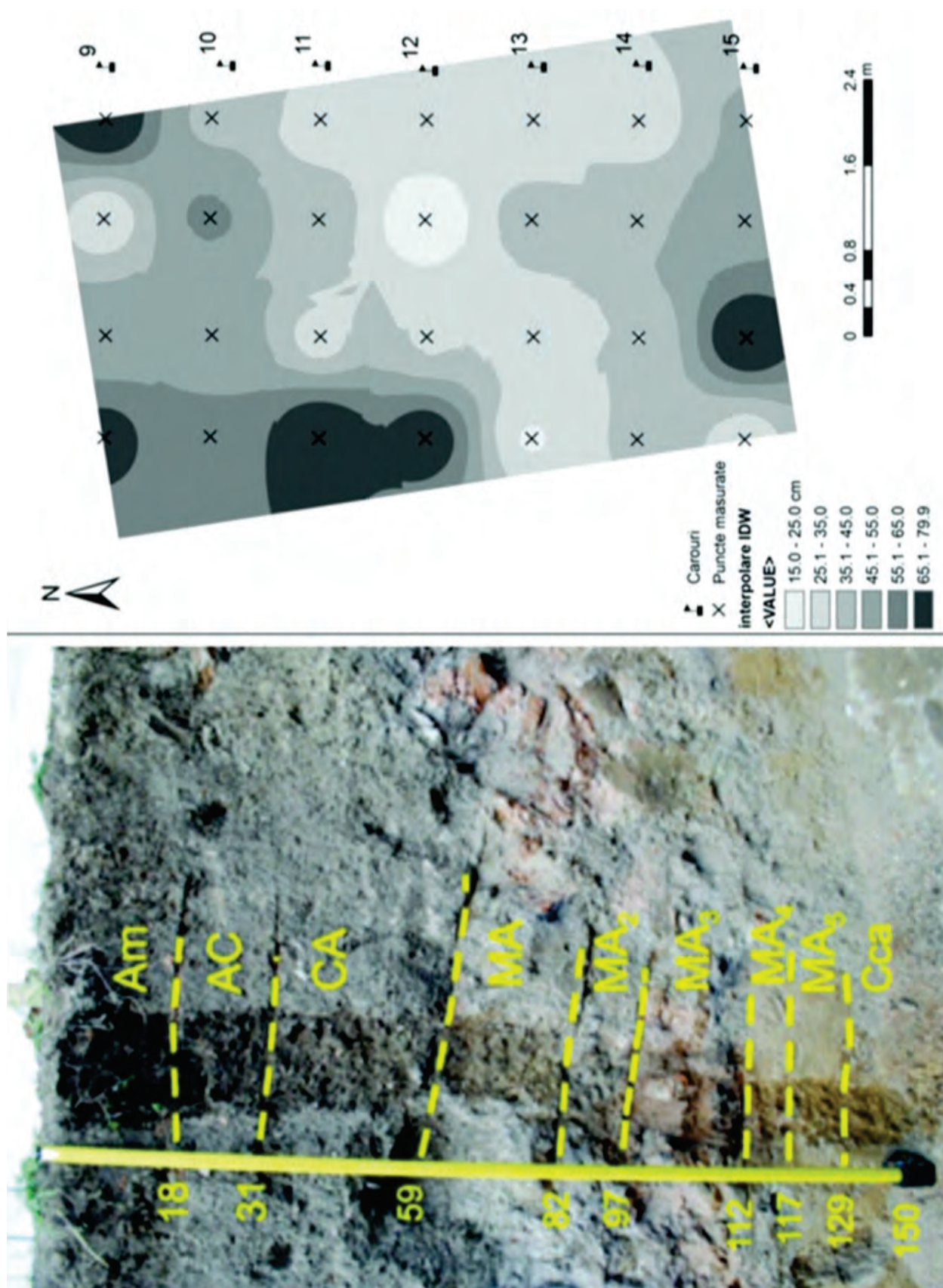

Fig. 11. Costești-Cier. 1. Profil de sol în sit; 2. Suprafața investigată cu penetrolonger-ul

117. Costești, com. Costești, jud. Iași, Punct: Cier/Lângă Școală

Scara 1 : 500 < T-p : 244.93m/185.17m - 49.0cm/37.0cm >

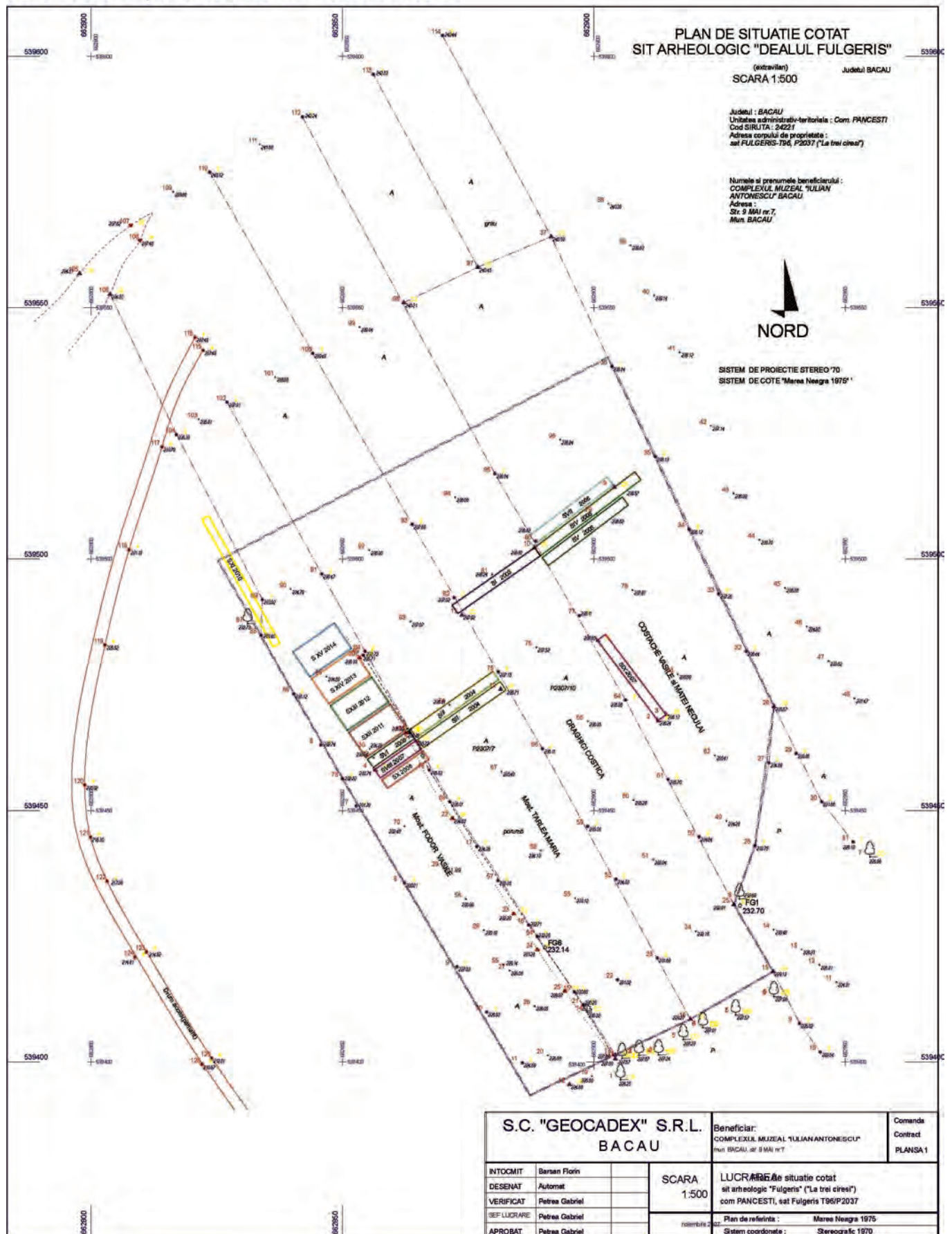

Fig. 1 – Ridicarea topografică a stațiunii de la Fulgeriș, cu amplasarea secțiunilor S I – XV/ 2003-2014

119. Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși”

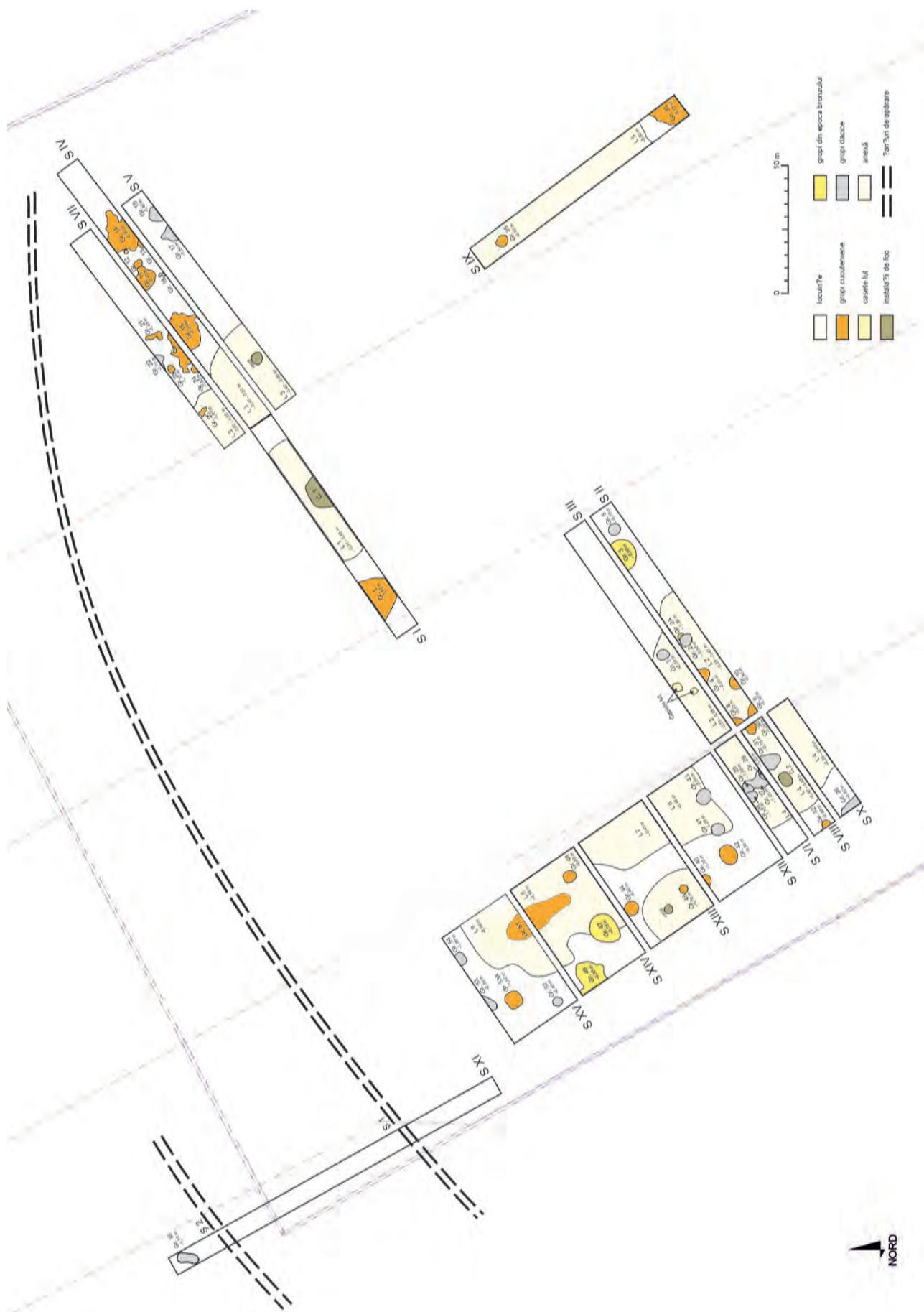

Fig. 2 – Planul general al săpăturii cu amplasarea locuințelor și gropilor descoperite până în prezent

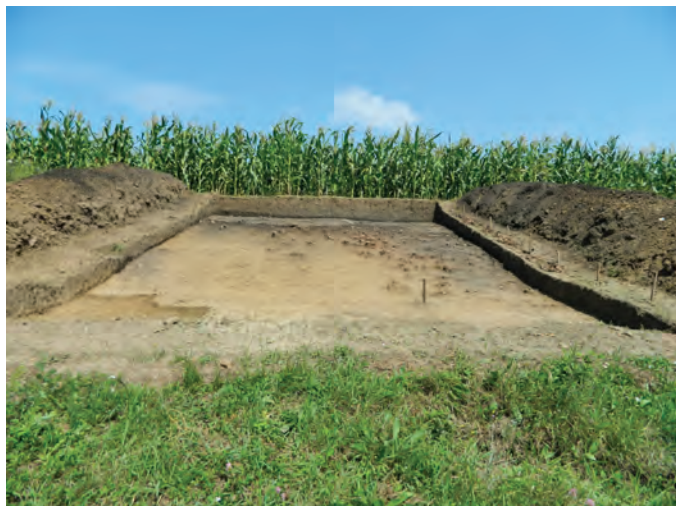

Fig. 3 – Aspecte din timpul cercetării secțiunii S XV

Fig. 4 – Aspecte din timpul cercetării secțiunii S XV

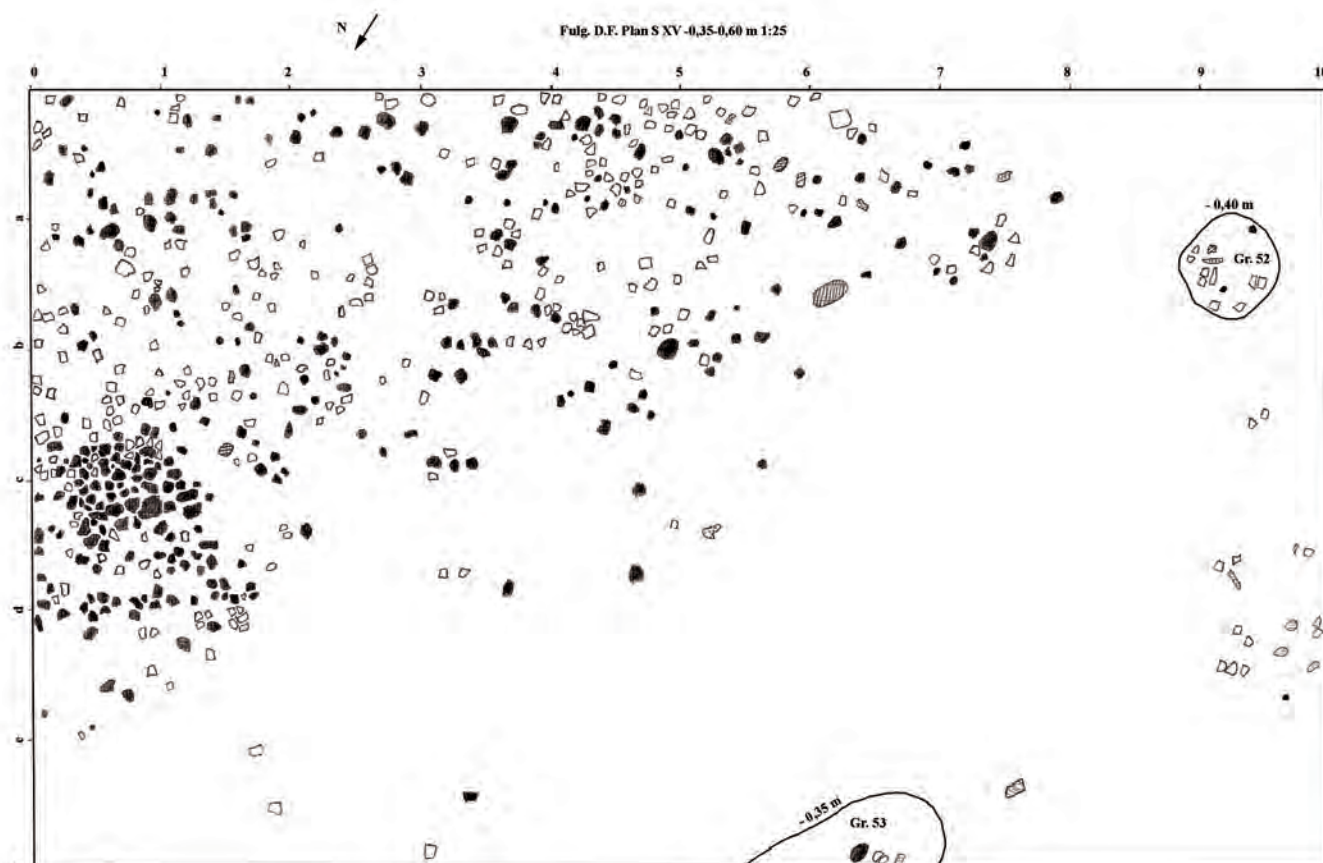

Fig. 5 – Plan secțiunea S XV, la adâncimea de -0,35-0,60 m

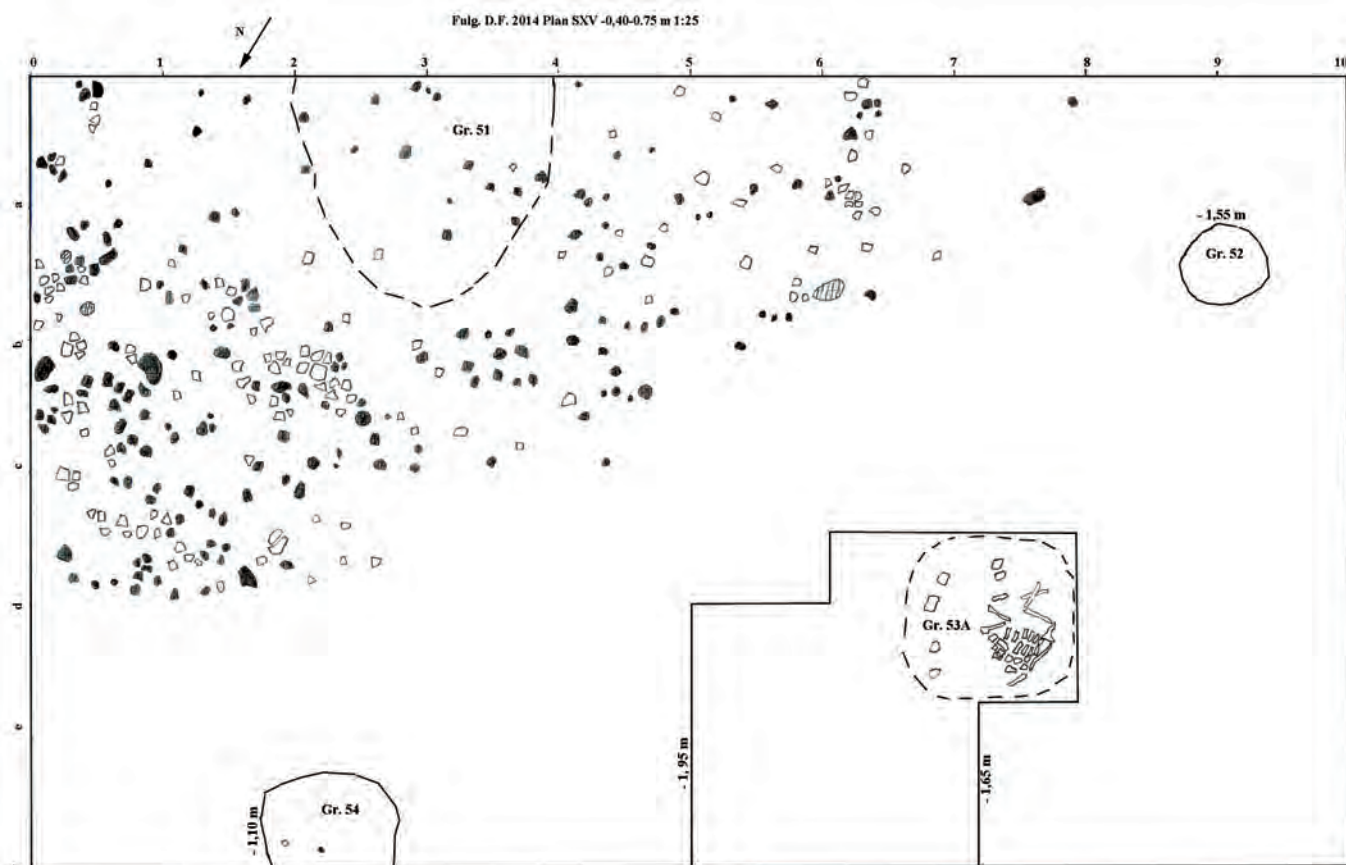

Fig. 6 – Plan secțiunea S XV, la adâncimea de -0,40-0,75 m

119. Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși”

Fig. 7 – Aspecte din timpul cercetării locuinței L9

Fig. 8 – Aspecte din timpul cercetării gropii Gr. 52

Fig. 9 – Aspecte din timpul cercetării gropii Gr. 53

119. Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși”

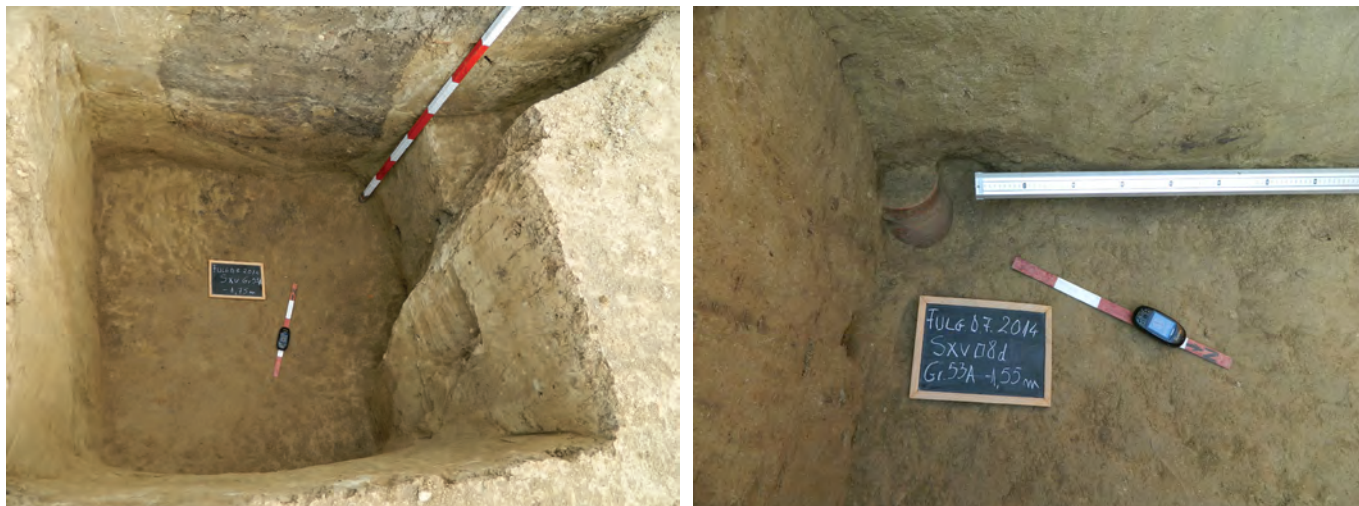

Fig. 10 – Aspecte din timpul cercetării gropii Gr. 53 A

Fig. 11 – Vas descoperit în inventarul gropii Gr. 53 A

Fig. 12 – Aspecte din timpul cercetării gropii Gr. 53 A

119. Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct: Dealul Fulgeriș / „La 3 cireși”

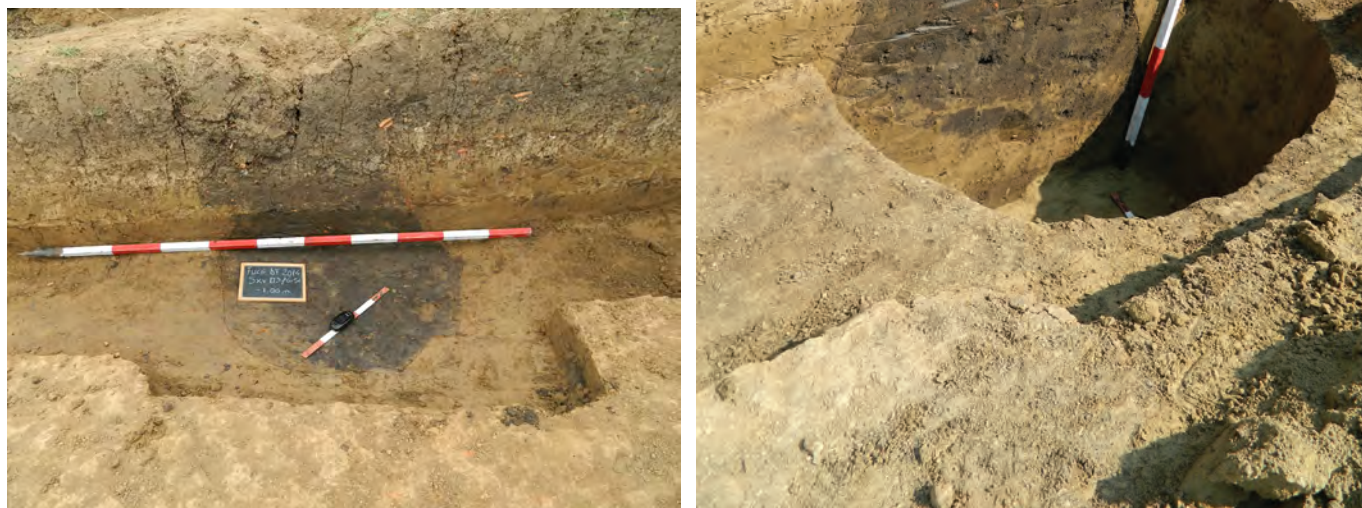

Fig. 13 – Aspecte din timpul cercetării gropii Gr. 54

Fig. 14 – a. Statuete descoperite în secțiunea S XV; b. Craniul scheletului din inventarul gropii Gr. 53 A

Fig. 1. Planul încadrării în zonă (harta <https://www.google.ro/maps/@44.6054476,27.1793542,229m/data=!3m1!1e3>)
 ■ Suprafața cercetată în vederea construirii investiției (așezare hallstattiană)
 - - - Așezarea getică din punct La Cărmidărie

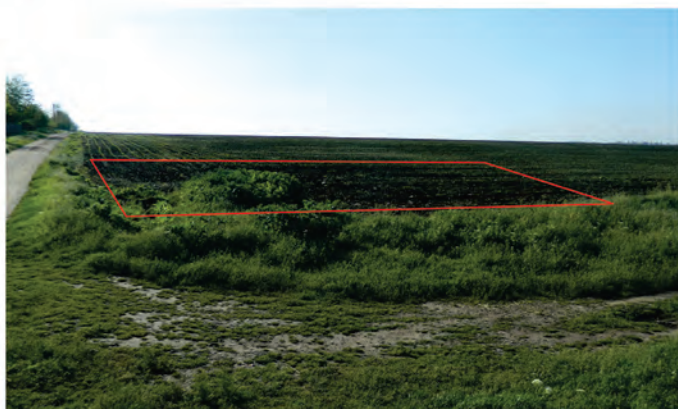

Fig. 2. Suprafața pe care s-a făcut descărcarea de sarcină arheologică (vedere dinspre NVV)

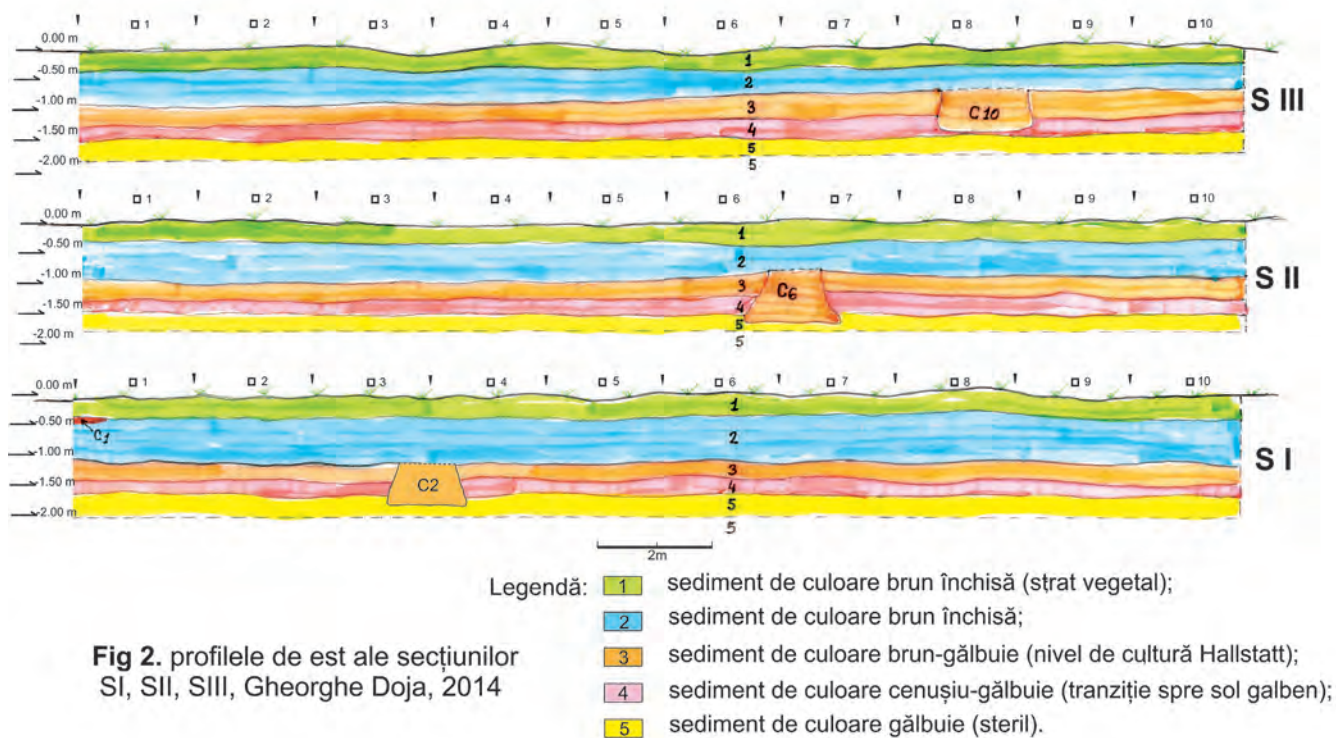
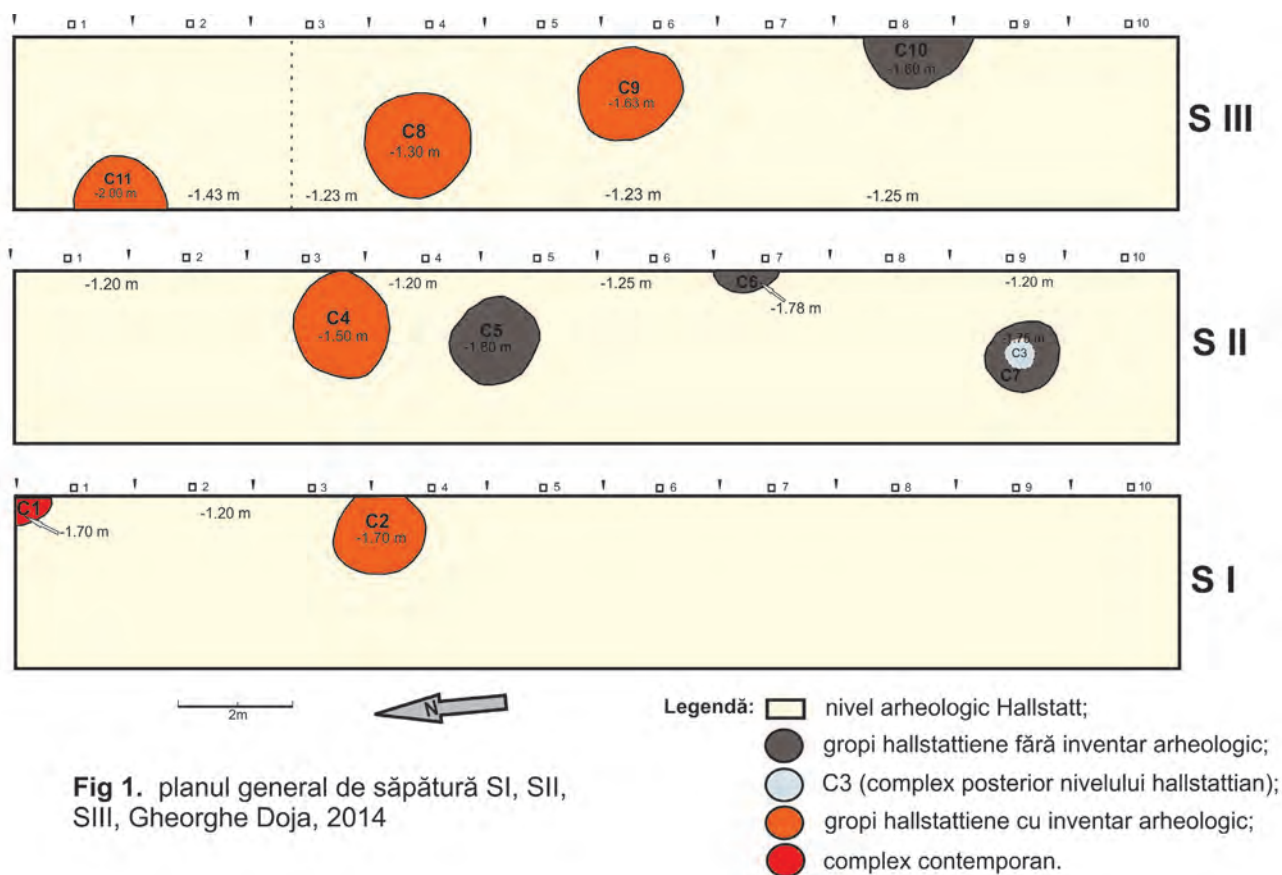
Fig. 3. Secțiunea II vedere dinspre sud, adâncime -1.25 m, vizibile C4, C5, C6 și C7

Fig. 4. Secțiunea III - vedere dinspre sud, adâncime -0.90 m, vizibil C8

Pl. 1

120. Gheorghe Doja, com. Gheorghe Doja, jud. Ialomița, Punct: La Văcărie

PI. 2

120. Gheorghe Doja, com. Gheorghe Doja, jud. Ialomița, Punct: La Văcărie

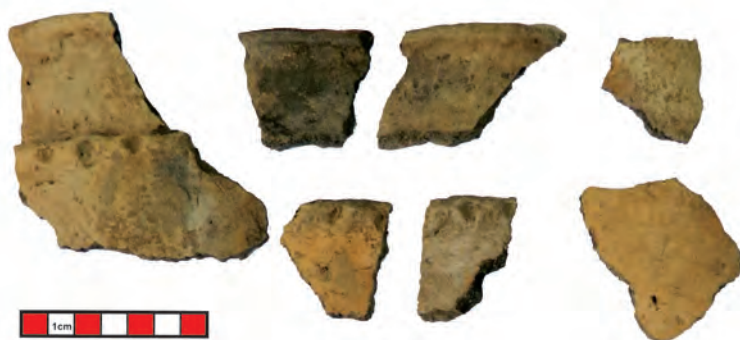

Fig. 1. Inventar arheologic descoperit în complexul nr. 2

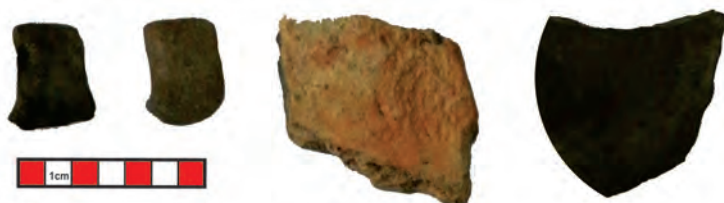

Fig. 2. Inventar arheologic descoperit în complexul nr. 8

Fig. 3. Inventar arheologic descoperit în complexul nr. 11

Fig. 4. Inventar arheologic descoperit în complexul nr. 9

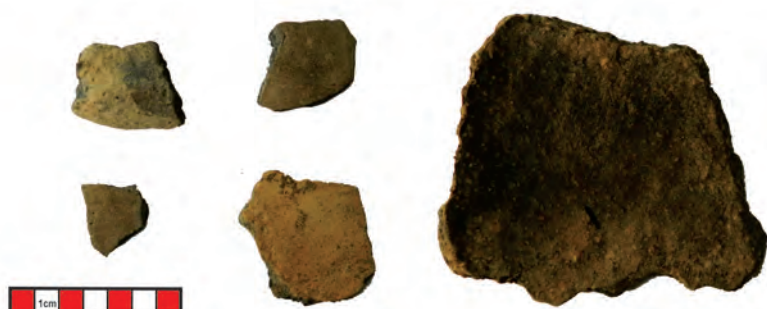

Fig. 5. Inventar arheologic descoperit în complexul nr. 4

Fig. 6. Inventar arheologic descoperit în nivelul de cultură hallstattian **Pl. 3**

Fig. 7. Inventar arheologic descoperit în nivelul de cultură medieval târziu

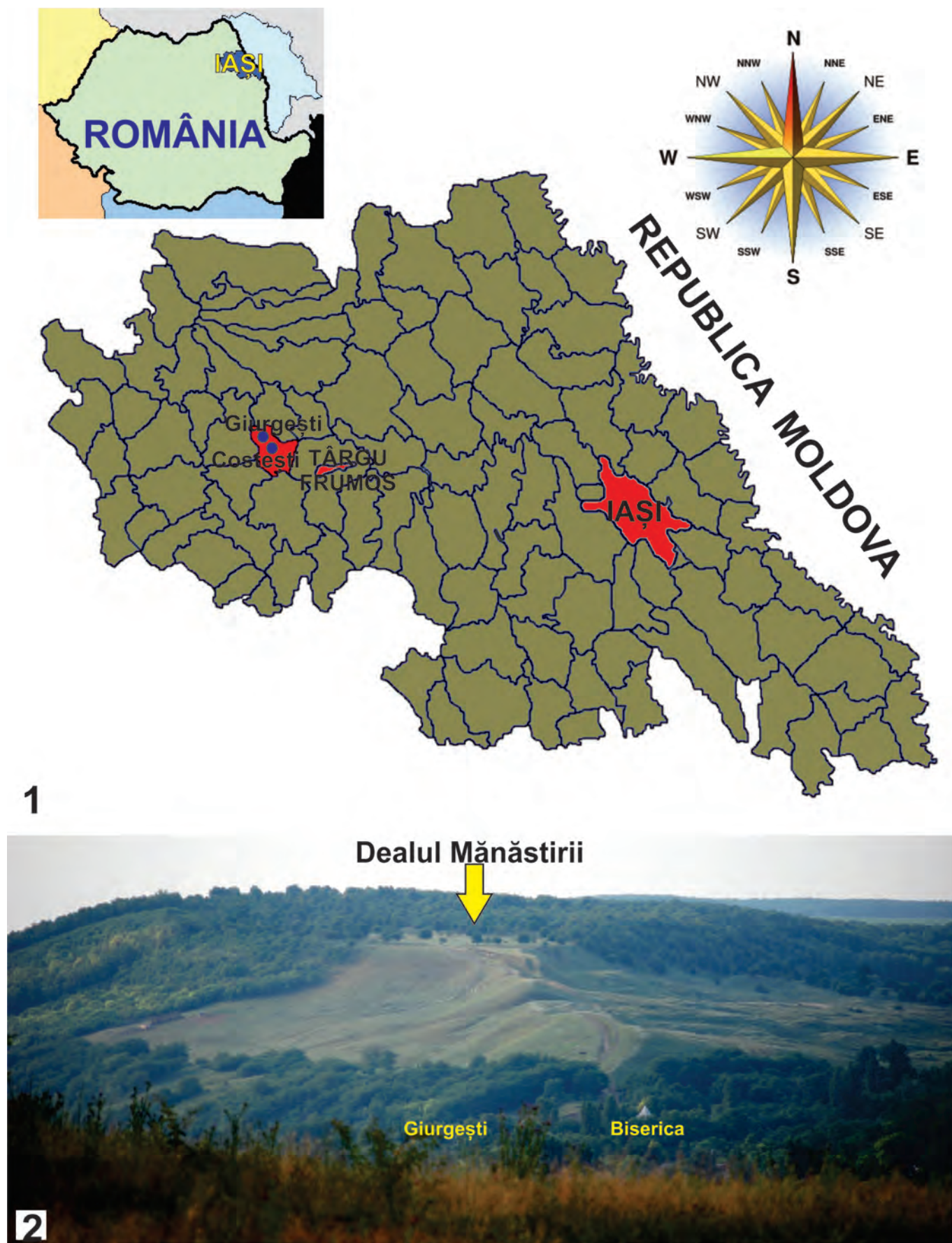

Fig. 1. Giurghești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu.Sub Pădure). 1. Localizare generală a sitului. 2. Vedere panoramică dinspre SSV.

121. Giurghești, com. Costești, jud Iași, Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu

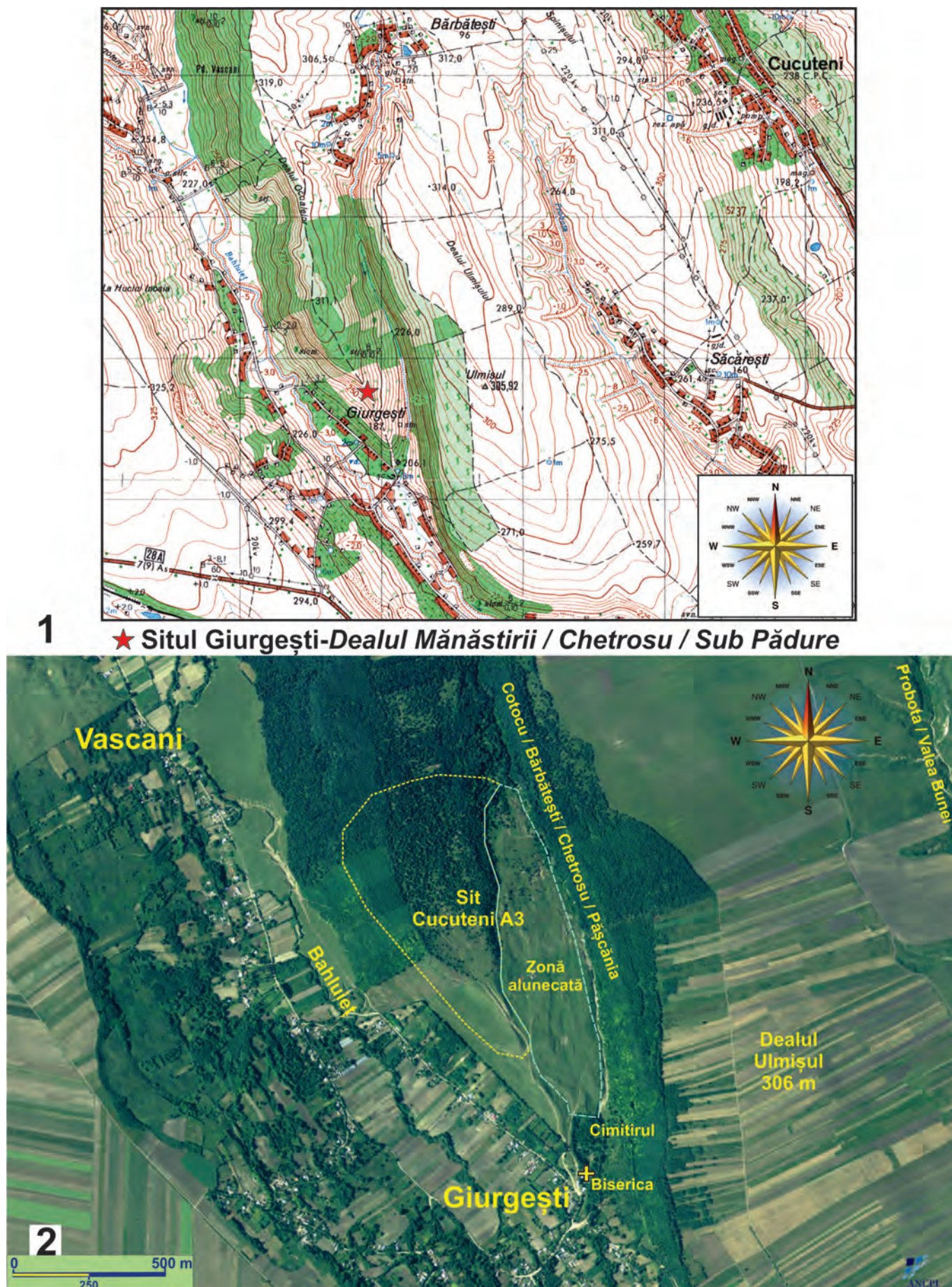

Fig. 2. Giurgești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu.Sub Pădure). 1. Amplasarea sitului pe harta topografică. 2. Delimitarea sitului pe ortofotoplan (suport cartografic ANCP).

121. Giurgești, com. Costești, jud Iași, Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu

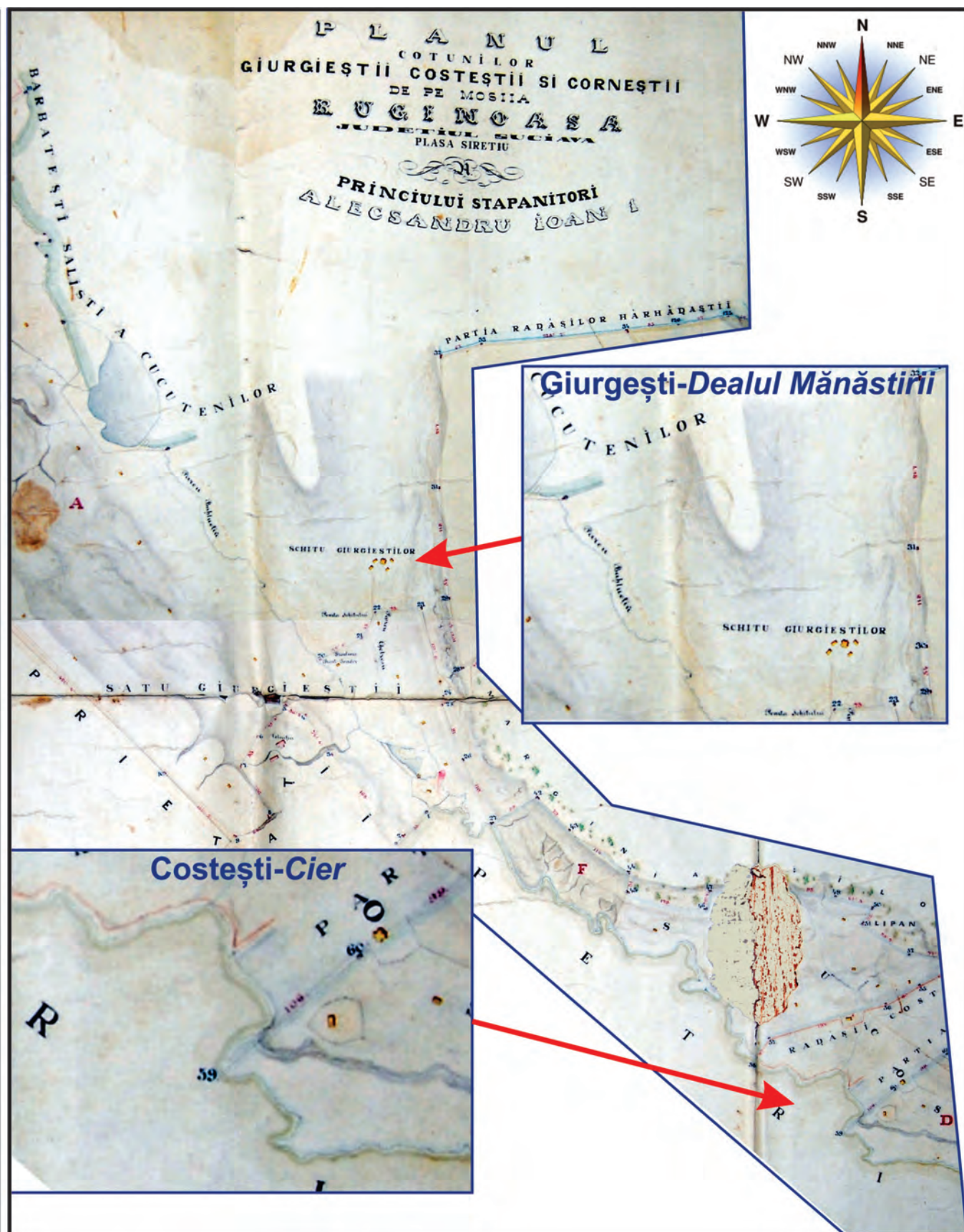

Fig. 3. Giurgești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu, Sub Pădure). Localizarea sitului pe Planul cotunilor Giurgeștii, Costeștii și Corneștii de pe moșia Ruginoasa, județul Suciava, plasa Siretiu, a Princiului Stăpânitori Alecsandru Ioan I, 1865

121. Giurgești, com. Costești, jud Iași, Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu

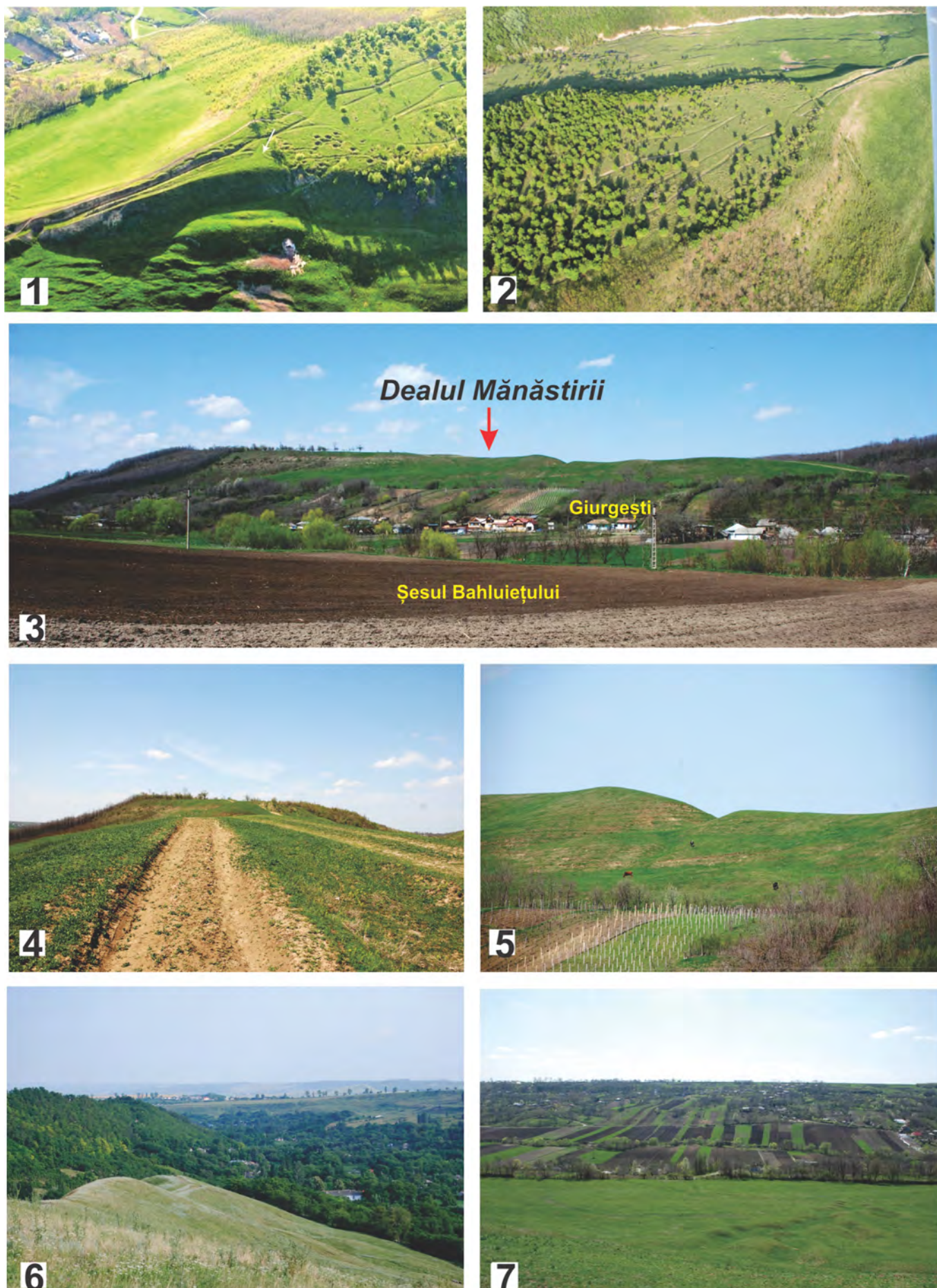

Fig. 4. Giurgești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu.Sub Pădure). 1-2. Aerofotografii (apud Asăndulesei, 2014). 3-5. Imagini dinspre V, SV și S. 6-7. Vederi asupra împrejurimilor de SV și V.

121. Giurgești, com. Costești, jud Iași, Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu

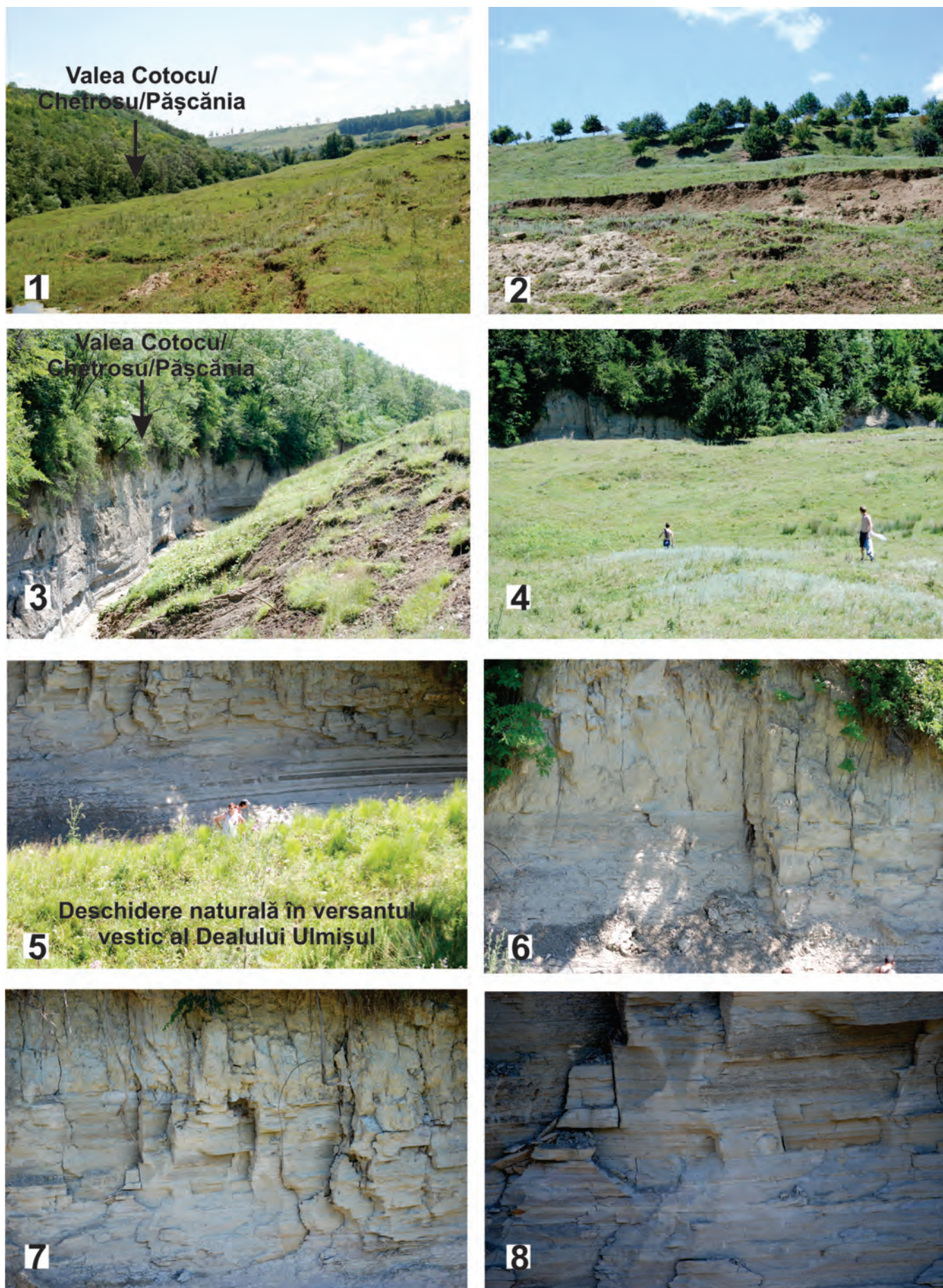

Fig. 5. Giurgești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu.Sub Pădure). 1-2. Imagini din sit. 3-8. Deschiderea naturală din valea Cotocu/Chetrosu/Pășcănia.

121. Giurgești, com. Costești, jud Iași, Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu

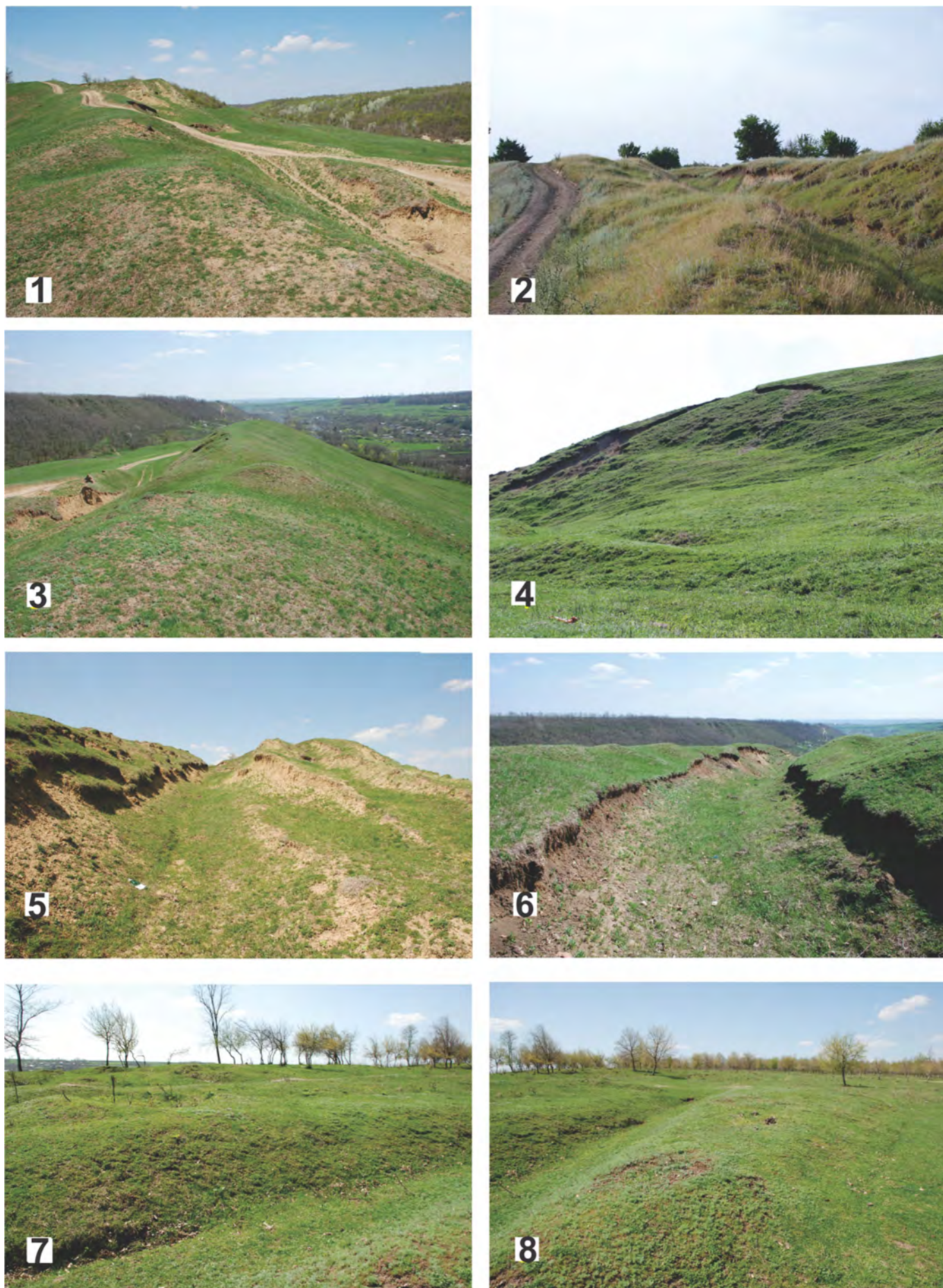

Fig. 6. Giurgești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu.Sub Pădure). 1-8. Imagini ale eroziunilor din sit.

121. Giurgești, com. Costești, jud Iași, Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu

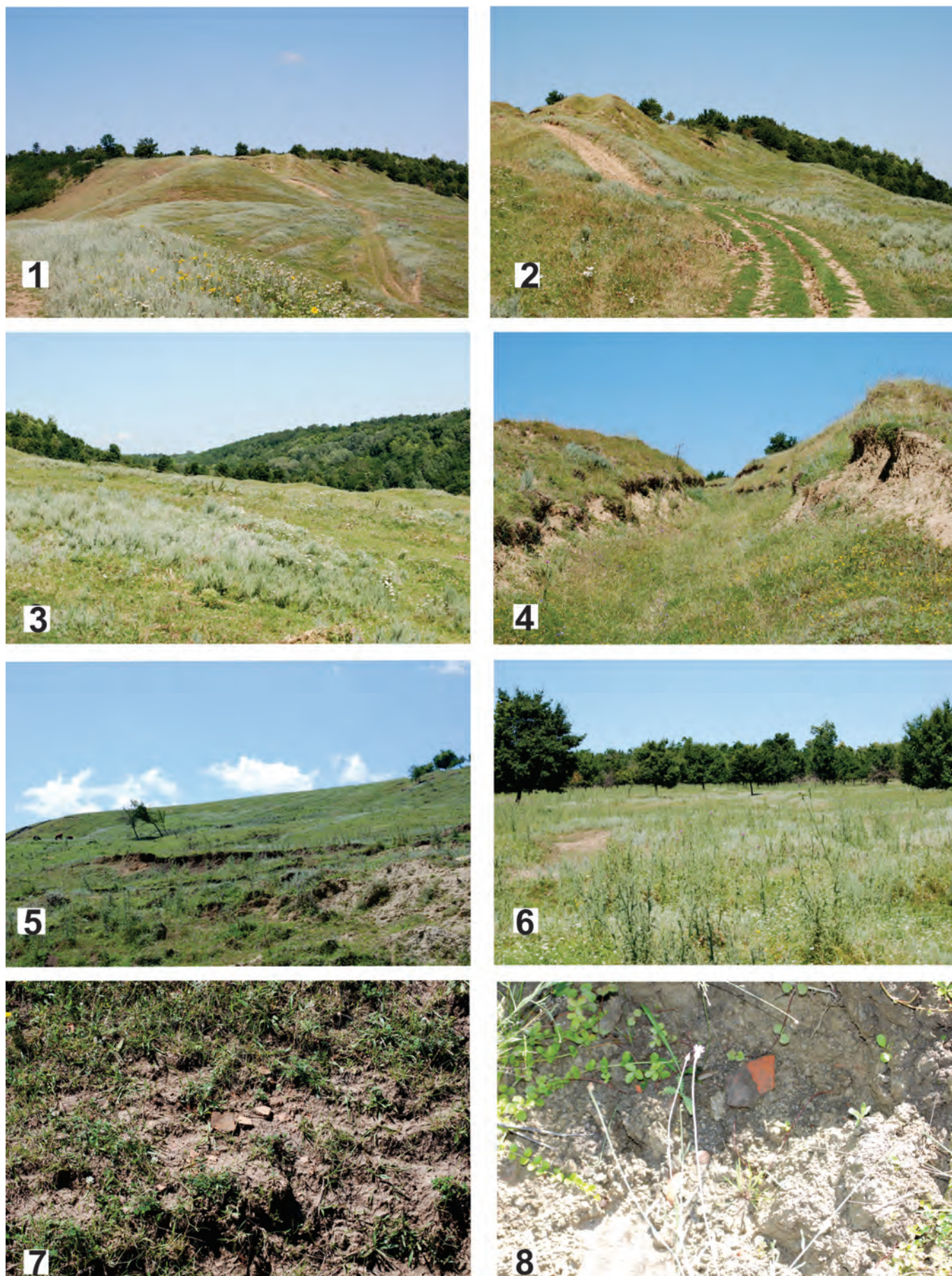

Fig. 7. Giurgești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu.Sub Pădure). 1-6. Imagini ale eroziunilor din sit. 7-8. Imagini cu afectarea stratului arheologic.

121. Giurgești, com. Costești, jud Iași, Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu

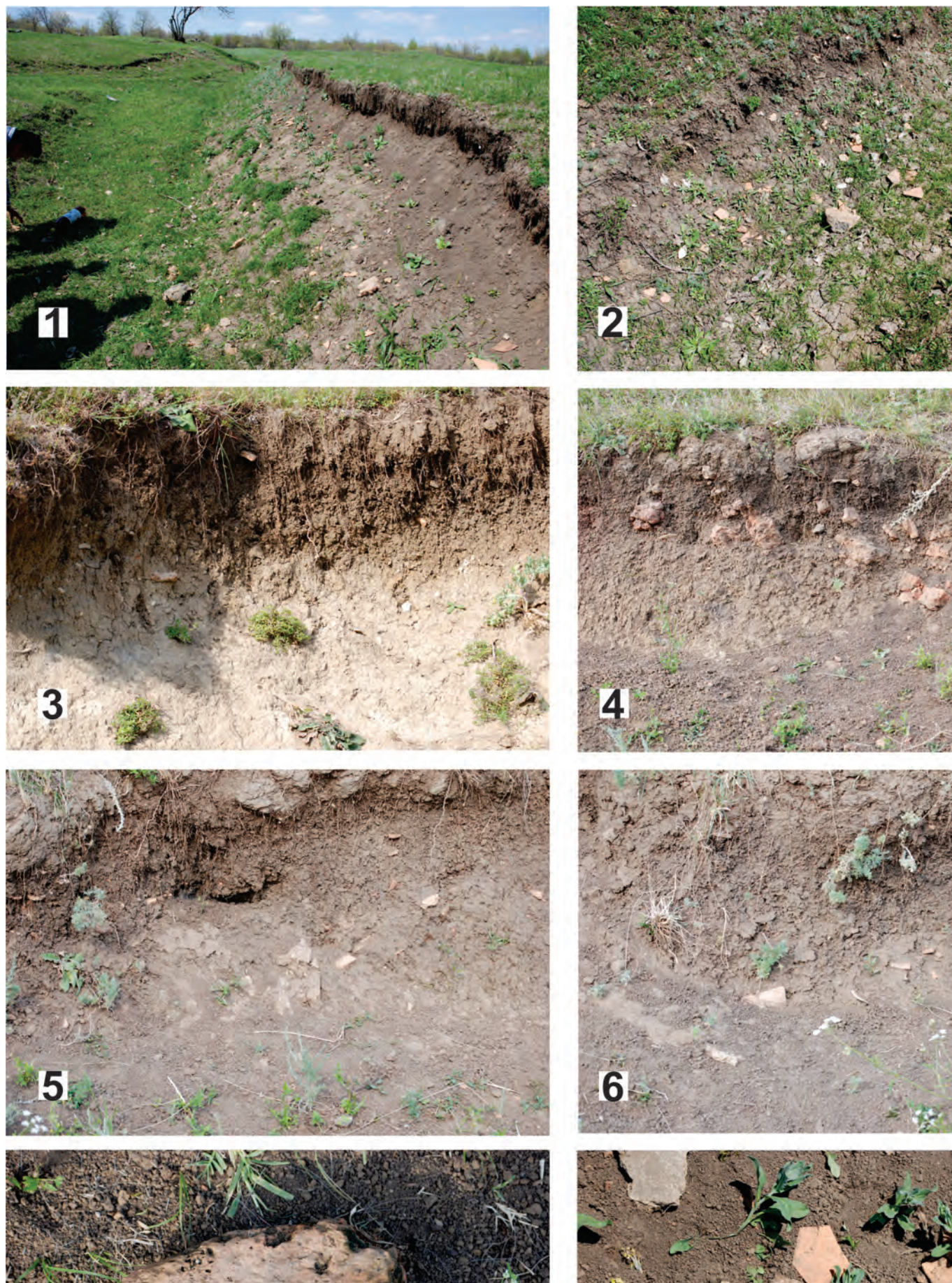

Fig. 8. Giurgești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu.Sub Pădure). 1-8. Imagini ale degradării depozitului arheologic.

121. Giurgești, com. Costești, jud Iași, Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu

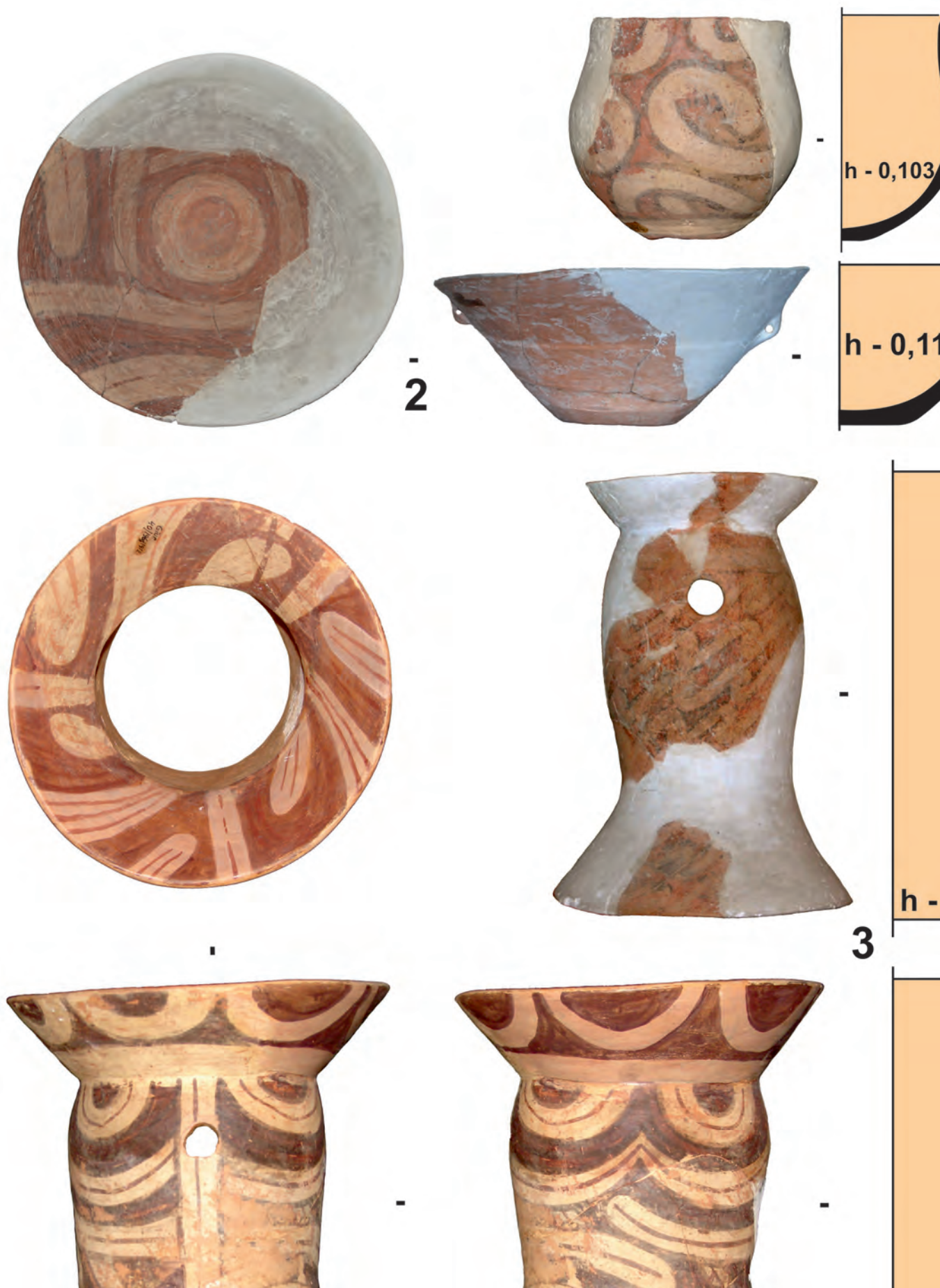

Fig. 9. Giurgești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu. Sub Pădure). Ceramică pictată Cucuteni A3 (cercetare Constantin Mihai, 1970; Colecția Liceului Ion Neculce Târgu Frumos).

121. Giurgești, com. Costești, jud Iași, Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu

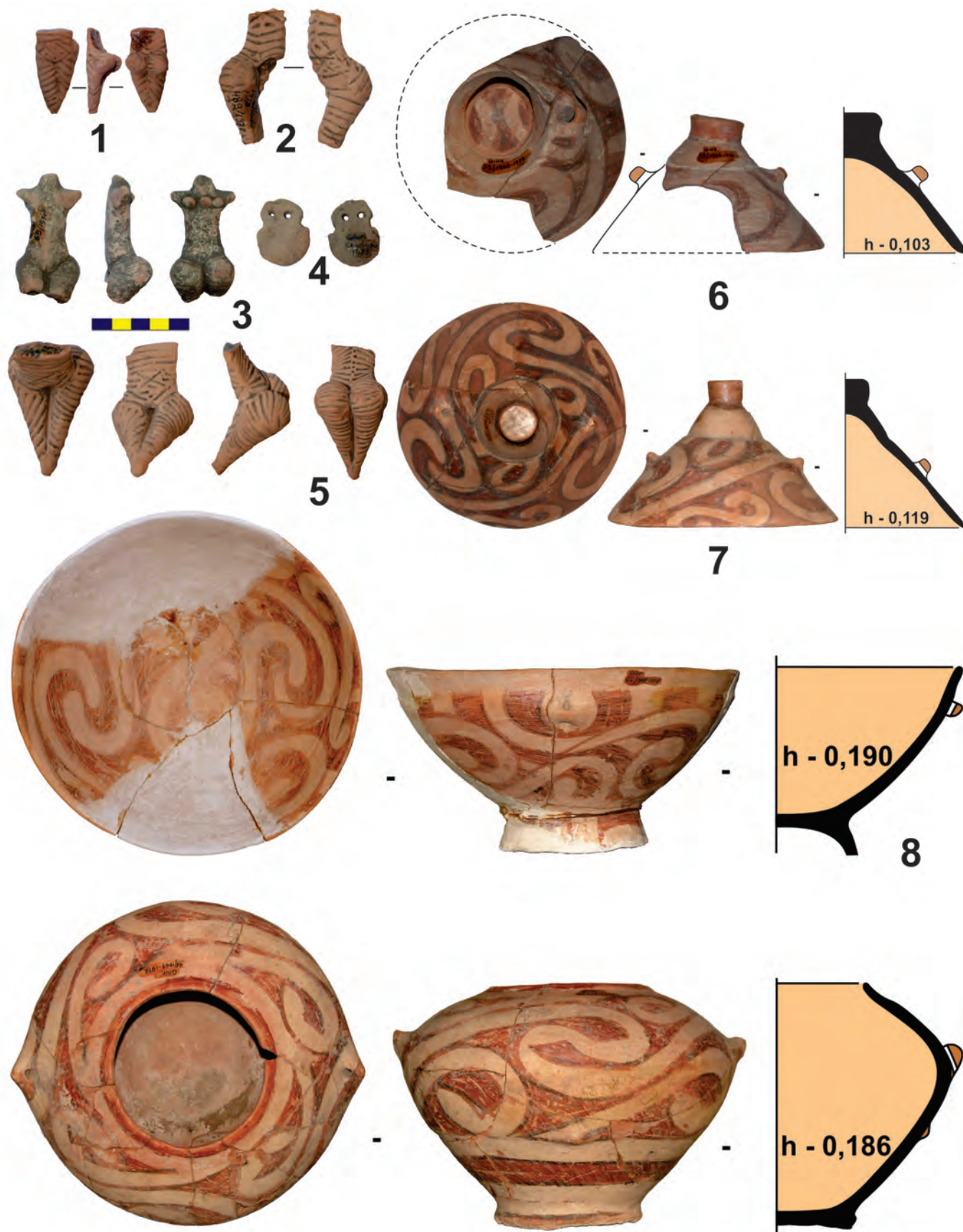

Fig. 10. Giurgești-Dealul Mănăstirii (Chetrosu.Sub Pădure). Plastică antropomorfă și ceramică pictată Cucuteni A3 (cercetare Constantin Mihai, 1970; Colecția Liceului Ion Neculce Târgu Frumos).

121. Giurgești, com. Costești, jud Iași, Punct: Dealul Mănăstirii / Chetrosu

124. Iscea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

Pl. 1

124. Iscacea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

Pl. 2

124. Iscea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

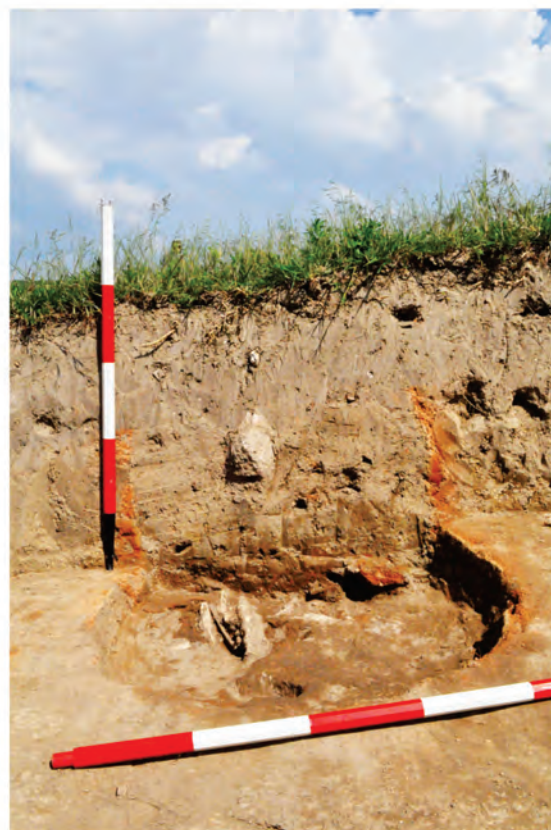
Pl. 3

124. Iscacea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

Pl. 4

124. Iscacea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

Pl. 5

124. Iscacea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

Pl. 6

124. Iscacea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

Pl.7

124. Iscacea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

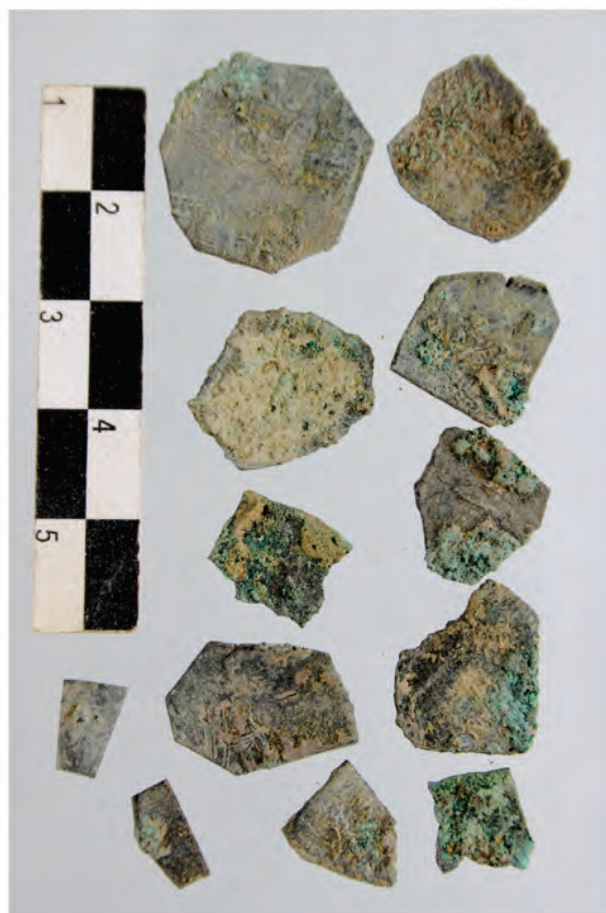
Pl. 8

124. Iscea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

Pl. 9

124 Iscacea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

Pl. 10

124. Iscacea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

Pl. 11

124. Iscacea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate (Pontonul Vechi)

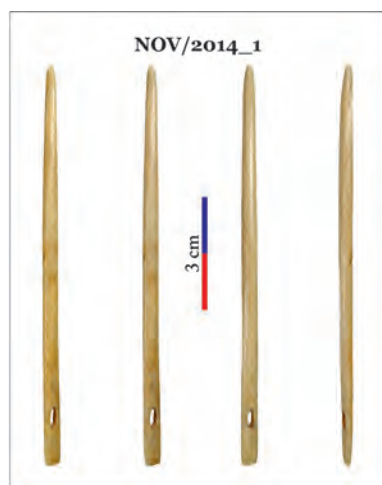

Fig. 1

Fig. 2

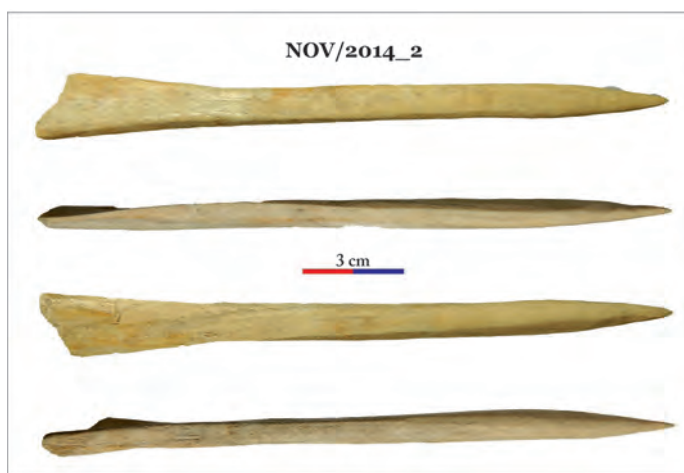

Fig. 3

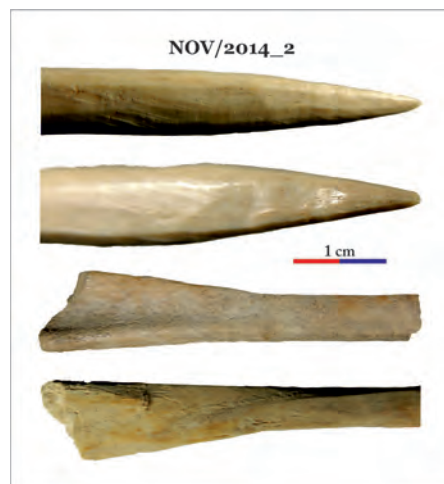

Fig. 4

Fig. 5

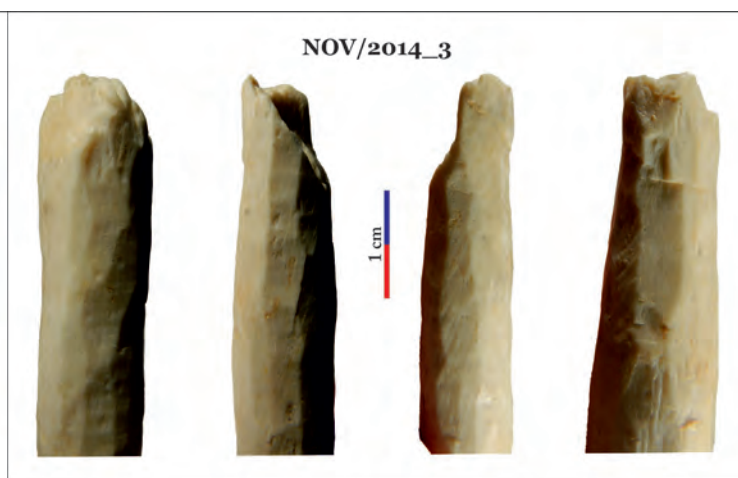

Fig. 6

**125. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate, Sector: Sud-Est
Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2014**

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

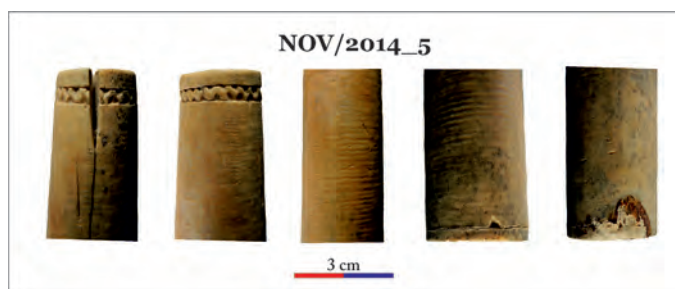

Fig. 10

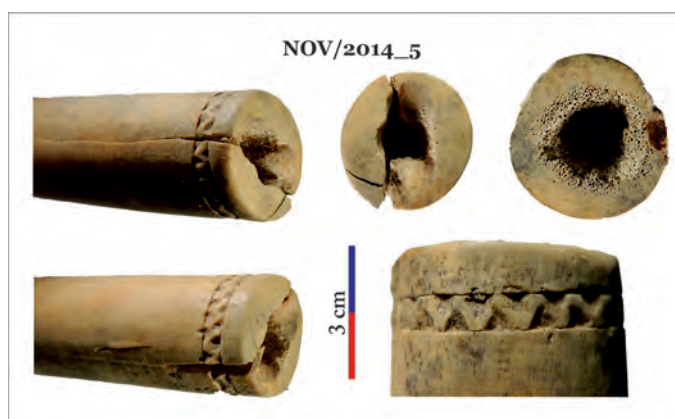

Fig. 11

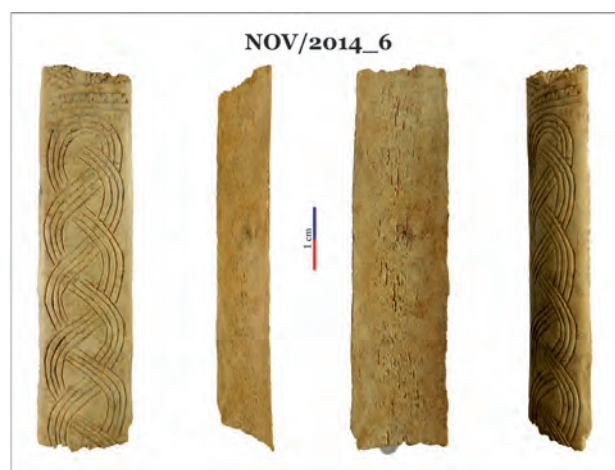

Fig. 12

Fig. 13

125. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate, Sector: Sud-Est
Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2014

Fig. 14

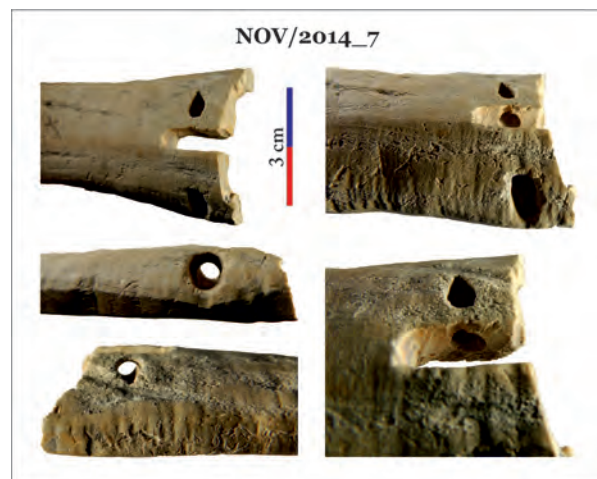

Fig. 16

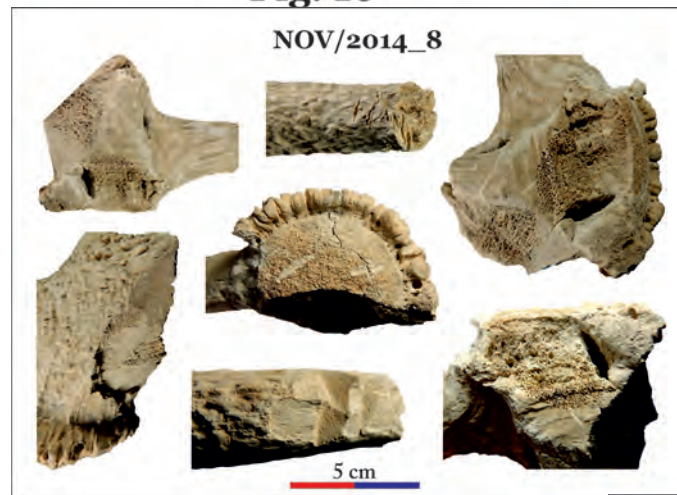

Fig. 18

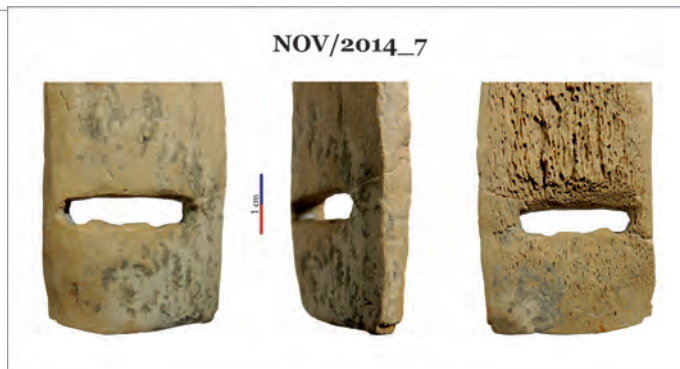

Fig. 15

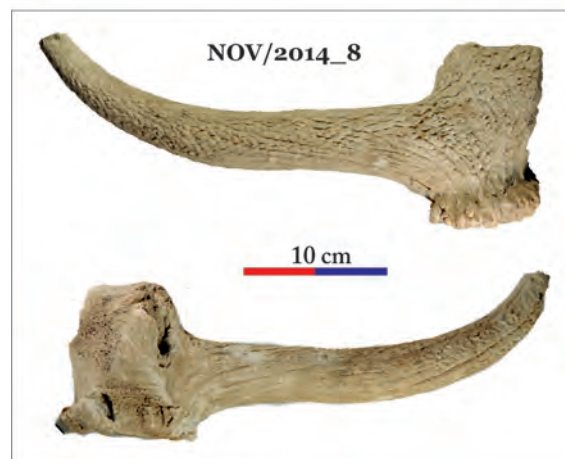

Fig. 17

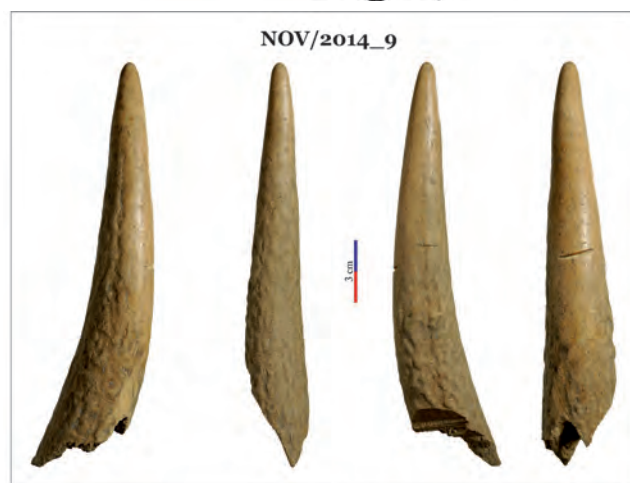

Fig. 19

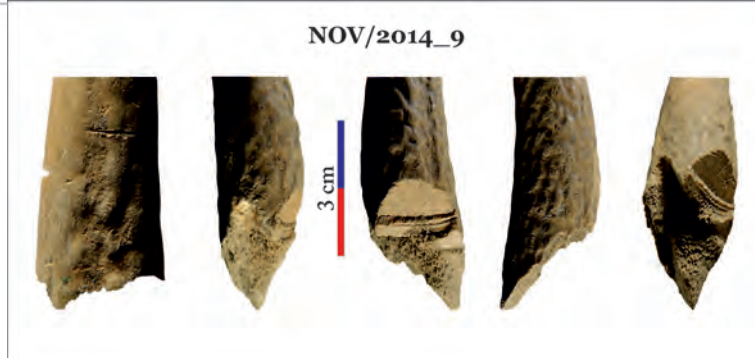
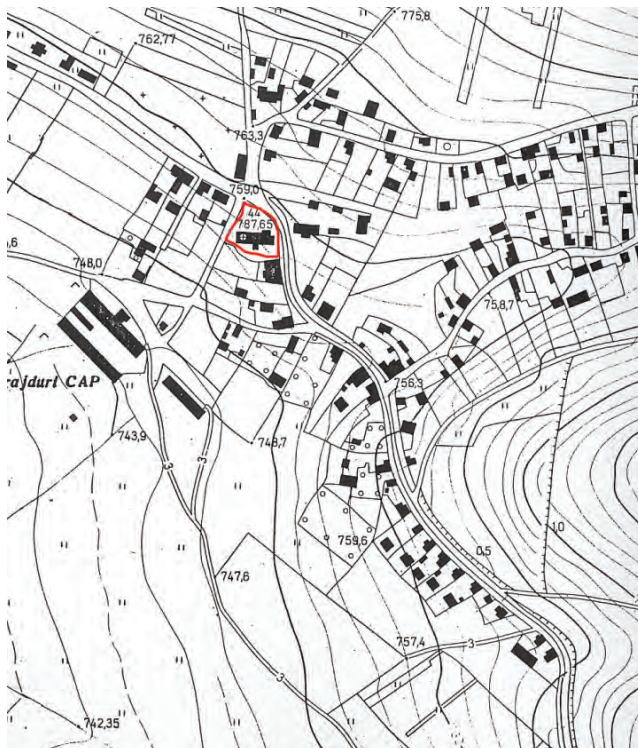
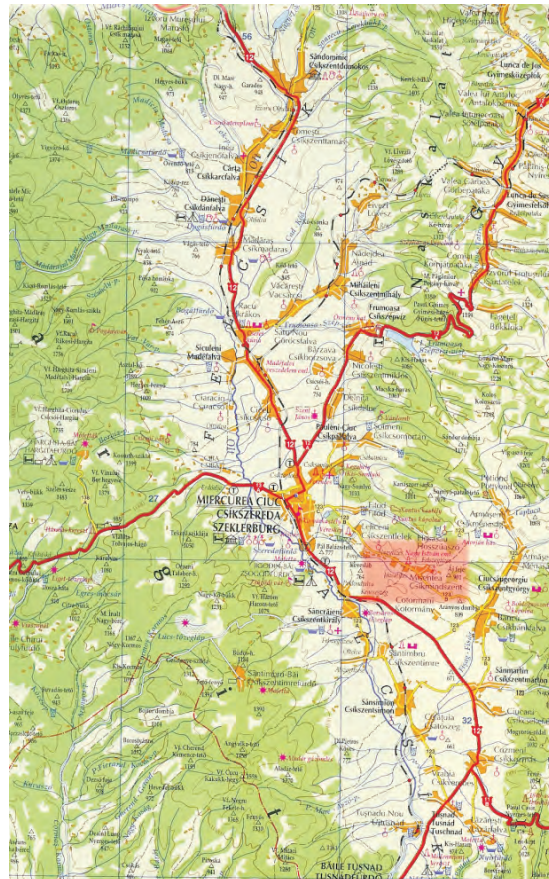

Fig. 20

125. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate, Sector: Sud-Est
Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2014

Pl. 1.

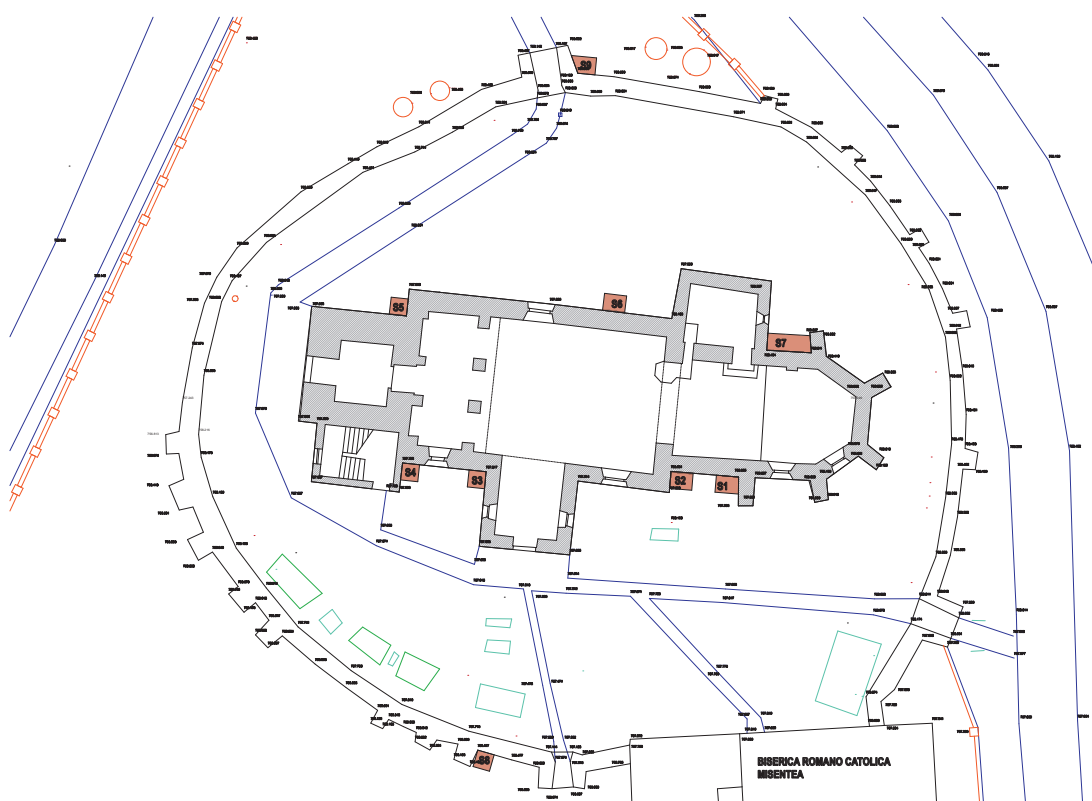

Misentea (m: Csikmindszent) biserica r. c. - 2014.
localizarea monumentului

127. com. Lelicieni, jud. Harghita , Punct biserica romano-catolică din Misentea

Pl. 2.

Misentea (m: Csíkmindszent) biserica r. c. - 2014.
vederea și planul bisericii (Tövissi Zsolt, TATR Line) cu incintă

Pl. 3.

1

2

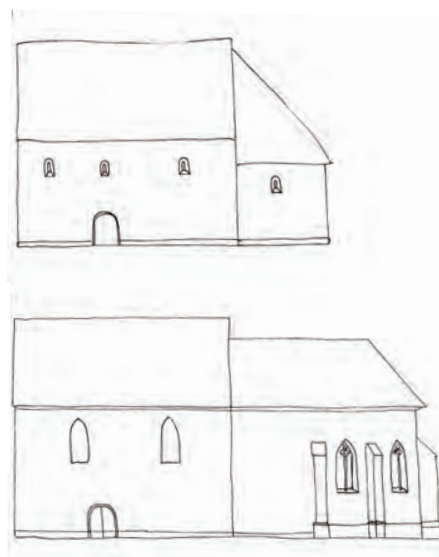
3

4

5

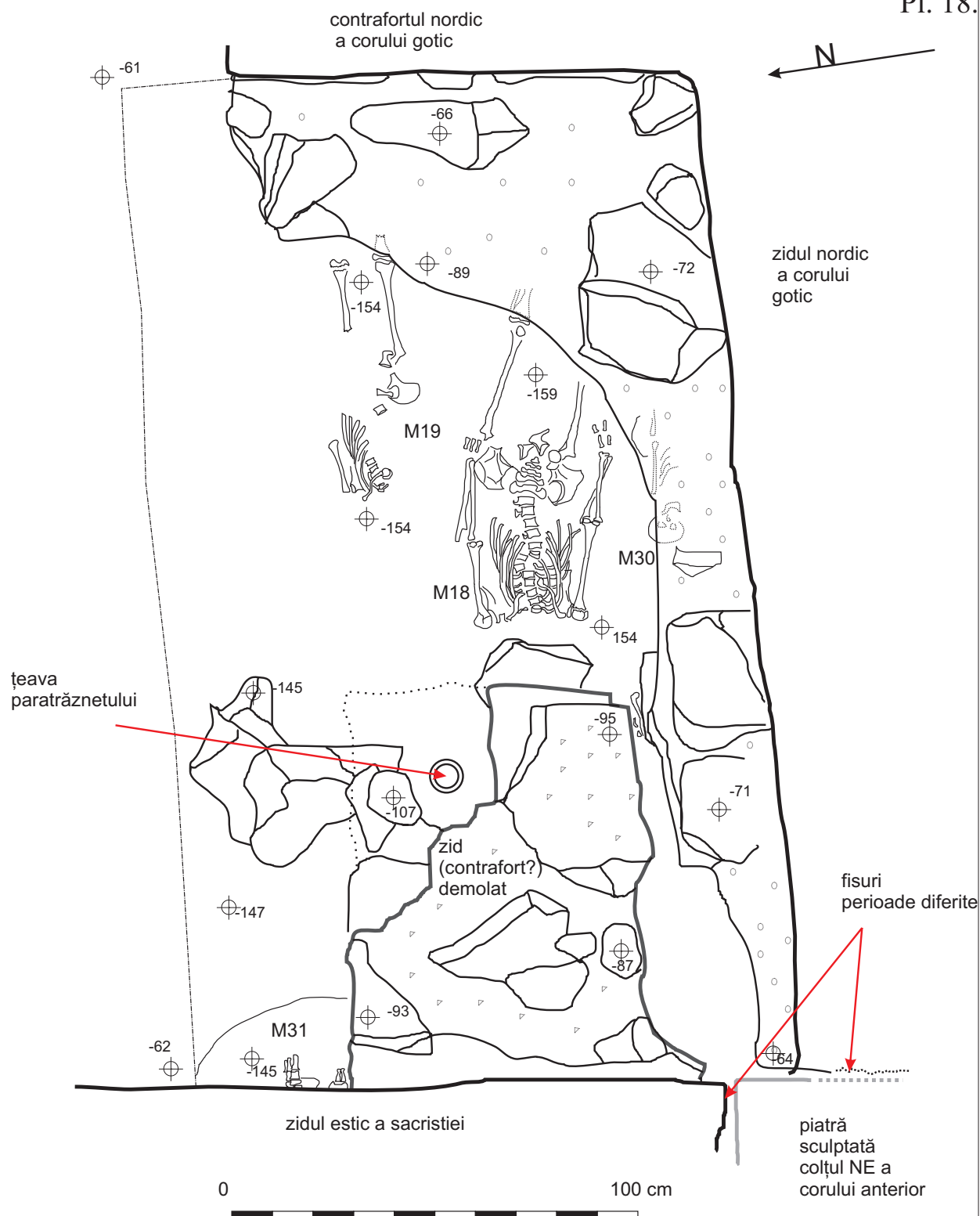

6

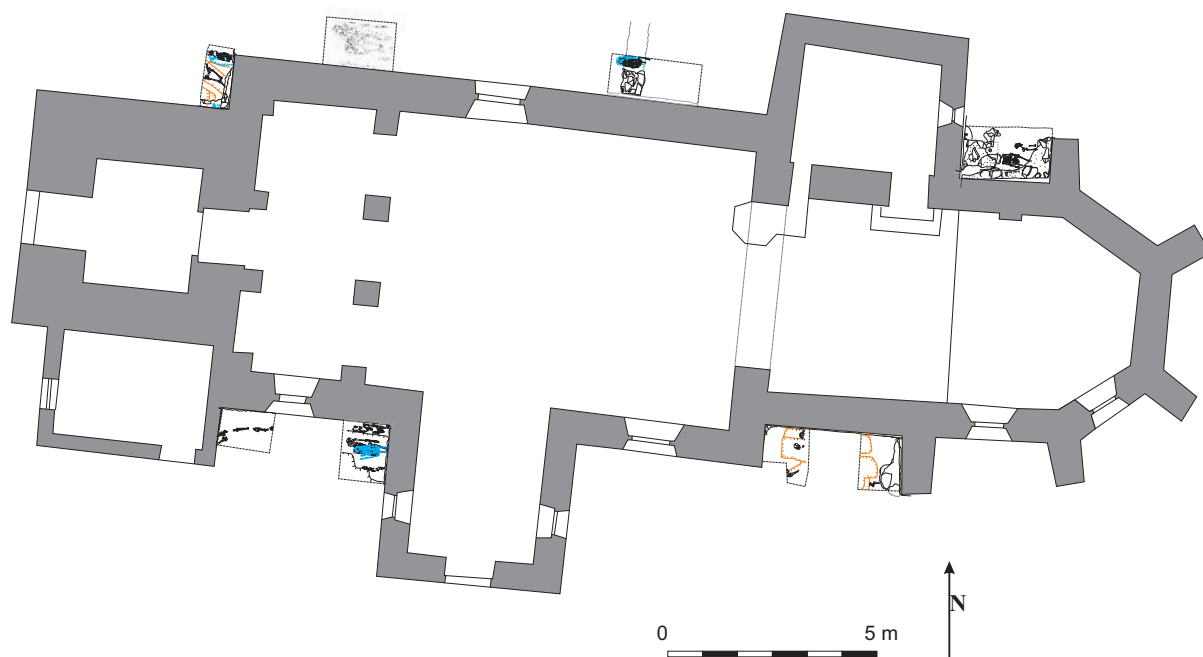
Misentea (m: Csikmindszent) biserica r. c. - 2014.

- 1: interiorul sanctuarului gotic; 2: tabernaclul gotic; 3: fragment de frescă (legenda Sf. Ladislau, sec. 14.); 4: extinderea zidurilor medievale pe partea nordică;
5: fereastra romanică (sec. 13., dezvelit în 2005);
6: schița de reconstrucție ipotetică a vederilor sudice medievale pe baza datelor din 2005.

Pl. 18.

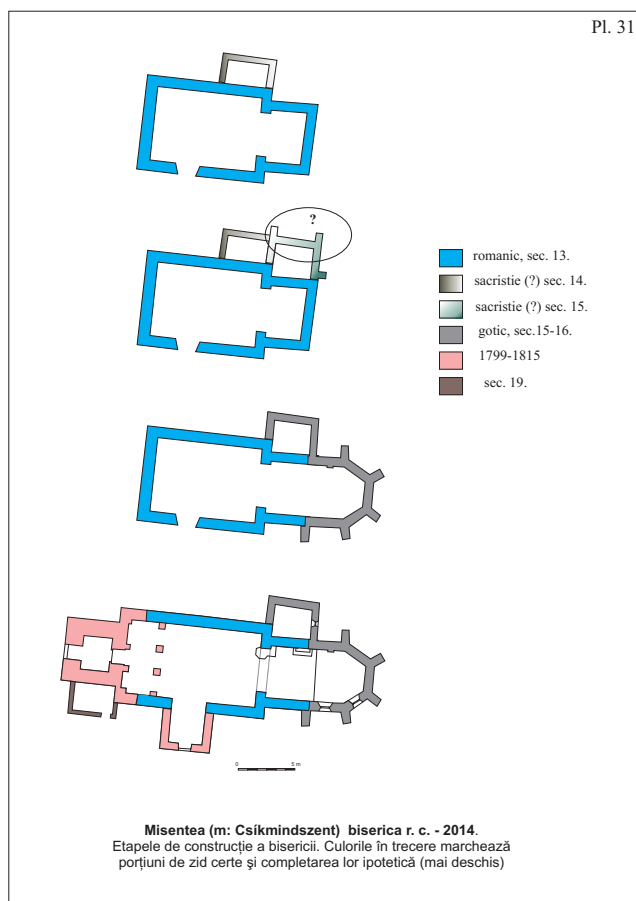

Misentea (m: Csíkmindszent) biserica r. c. - 2014.
S7 plan

Misentea (m: Csíkmindszent) biserica r. c. - 2014.
planul final al cercetării

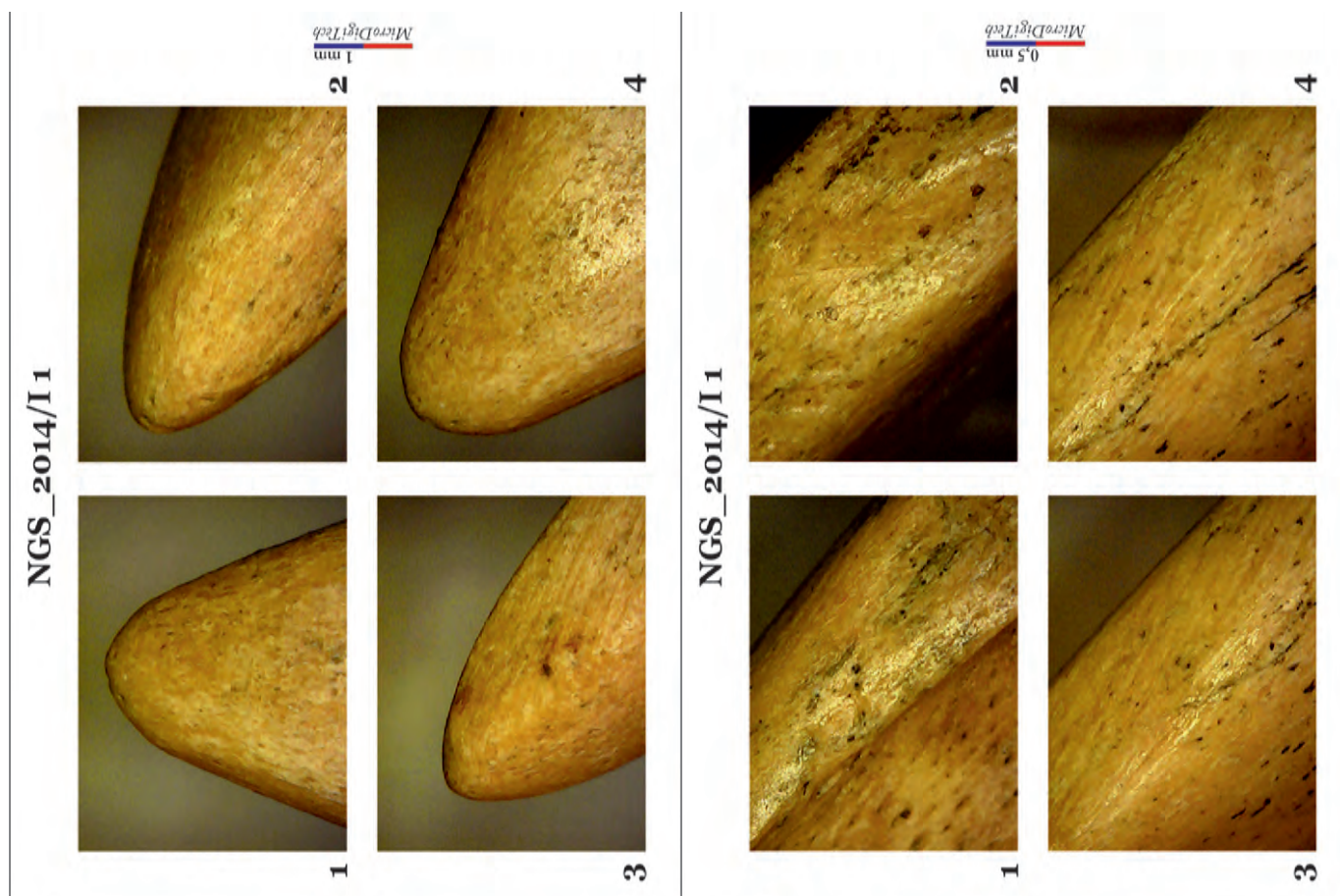
Pl. 30.

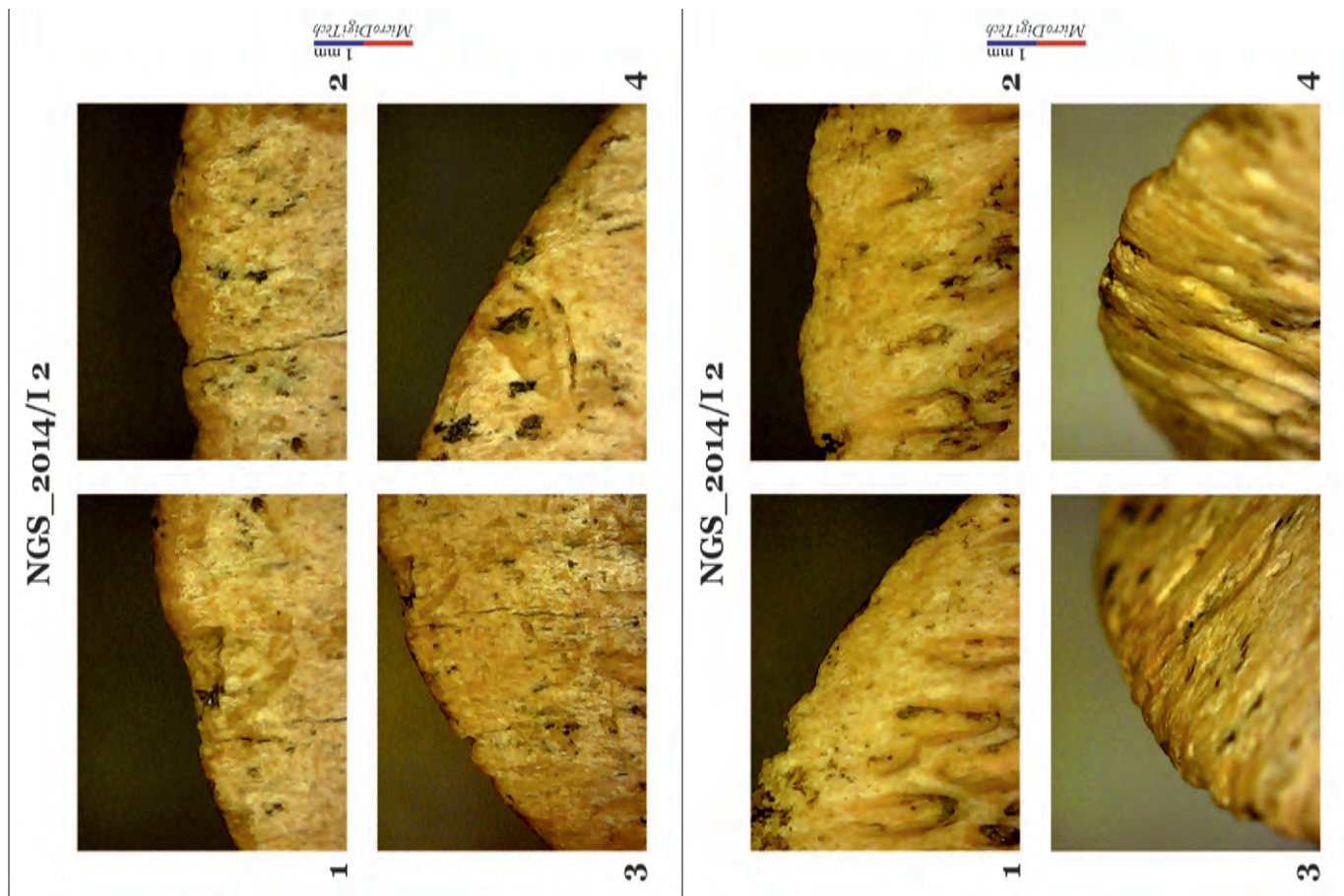
Pl. 31.

Indicativ/Tip	Epocă/Datare/Cultură	Context
NGS-2014/I 1 Vârf de os I A1	Neolitic timpuriu Cultura Starčevo-Criș, faza IIIB	2014 Caseta 3 Caroul 2B - 1,50 m Complex Cx17/L2
NGS-2014/I 2 Netezitor de os I B2	Neolitic timpuriu Cultura Starčevo-Criș, faza IIIB	2014 Caseta 3 Caroul 2B - 1,40 m Complex Cx17/L2
NGS-2014/I 3 Lingură-spatulă de os I F	Neolitic timpuriu Cultura Starčevo-Criș, faza IIIB	2014 Caseta 1 PIN Complexul Cx14 -2,20 m
NGS-2014/II 1 Omoplat crestat I A	Epoca bronzului Cultura Noua	2014 Caseta 1 Caroul 1B - 0,60 m
NGS-2014/II 2 Deșeu de corn de cerb – rază V A	Epoca bronzului Cultura Noua	2014 Caseta 1 Complexul Cx14 -2,20 m
NGS-2014/III 1 Ac de os I A	Epoca romană târzie Cultura Sântana de Mureș	2014 Caseta 1 Complexul Cx6 -1,70 m
NGS-2014/III 2 Deșeu de corn de cerb – rază V A	Epoca romană târzie Cultura Sântana de Mureș	2014 Caseta 1 Complexul Cx6 -1,70 m
NGS-2014/III 3 Deșeu de corn de cerb – rază V A	Epoca romană târzie Cultura Sântana de Mureș	2014 Caseta 1 Caroul 2D - 1,40 m

Tabel nr. 1. Negrilești – „Curtea Școlii”, jud. Galați (2014).
IMDA aparținând culturilor Starčevo-Criș, Noua și Sântana de Mureș. Date generale.

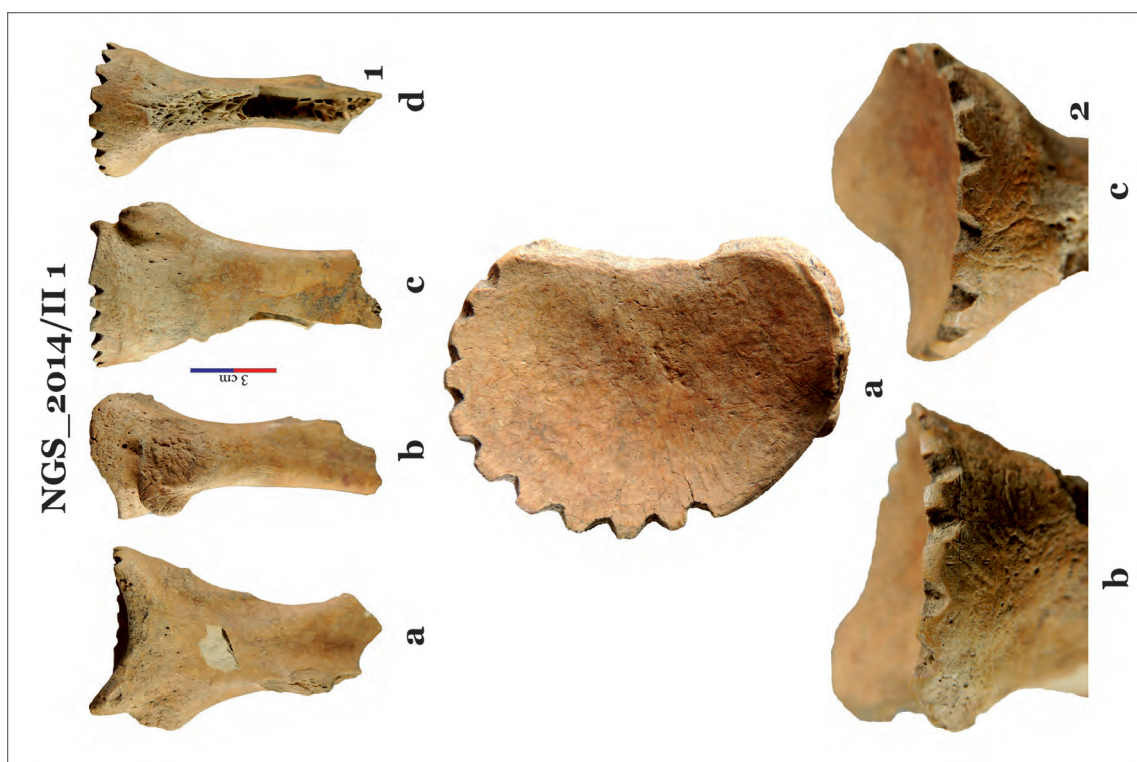
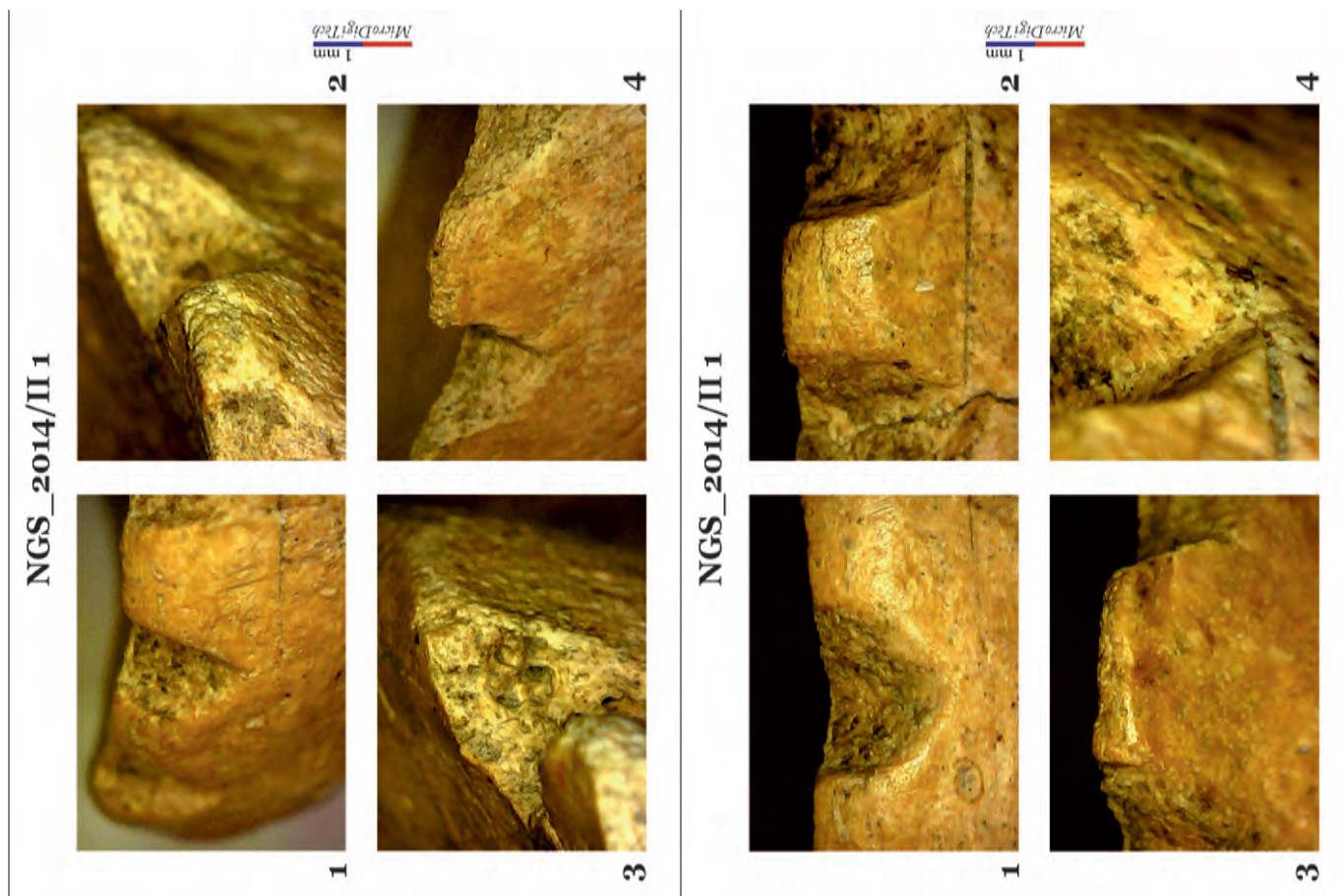
128. Negrilești „Curtea Școlii”, com. Negrilești, jud. Galați. Punct: Sectorul C3-C4 („La Punte” și „Pin”)

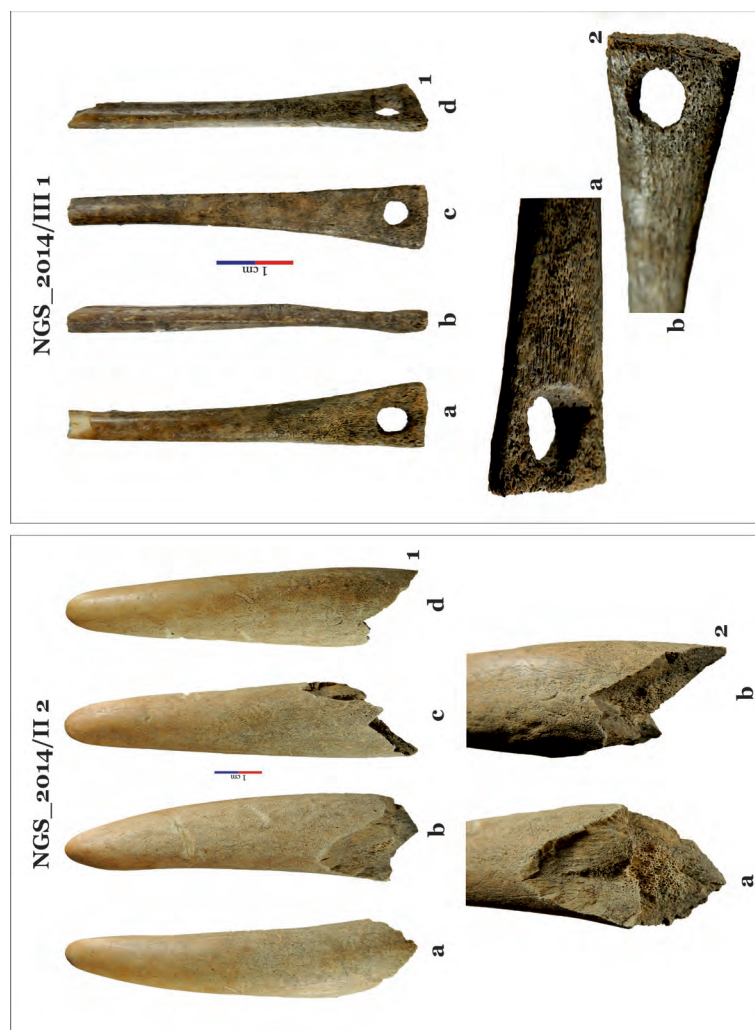
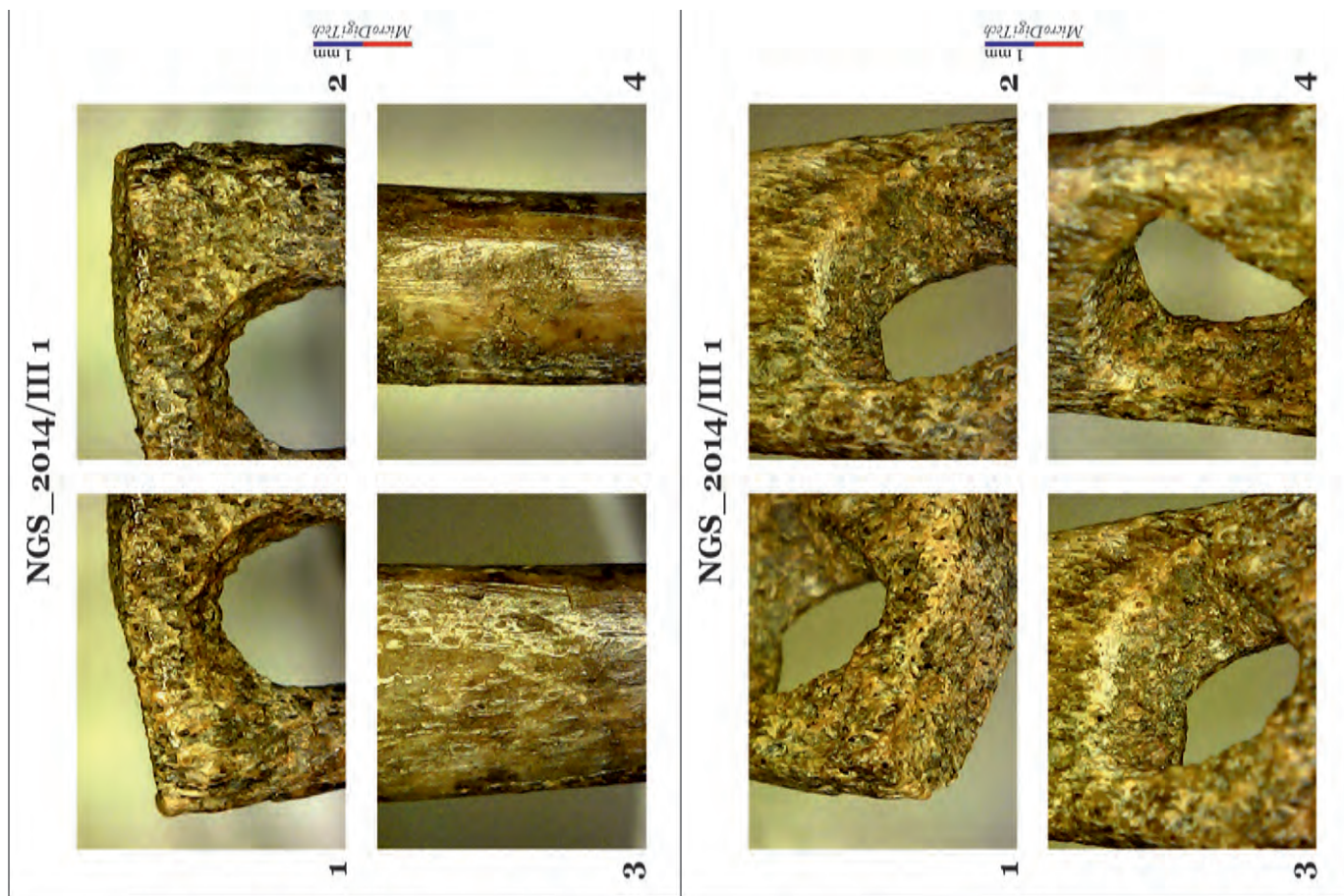
128. Negrilești „Curtea Școlii”, com. Negrilești, jud. Galați. Punct: Sectorul C3-C4 („La Punte” și „Pin”)

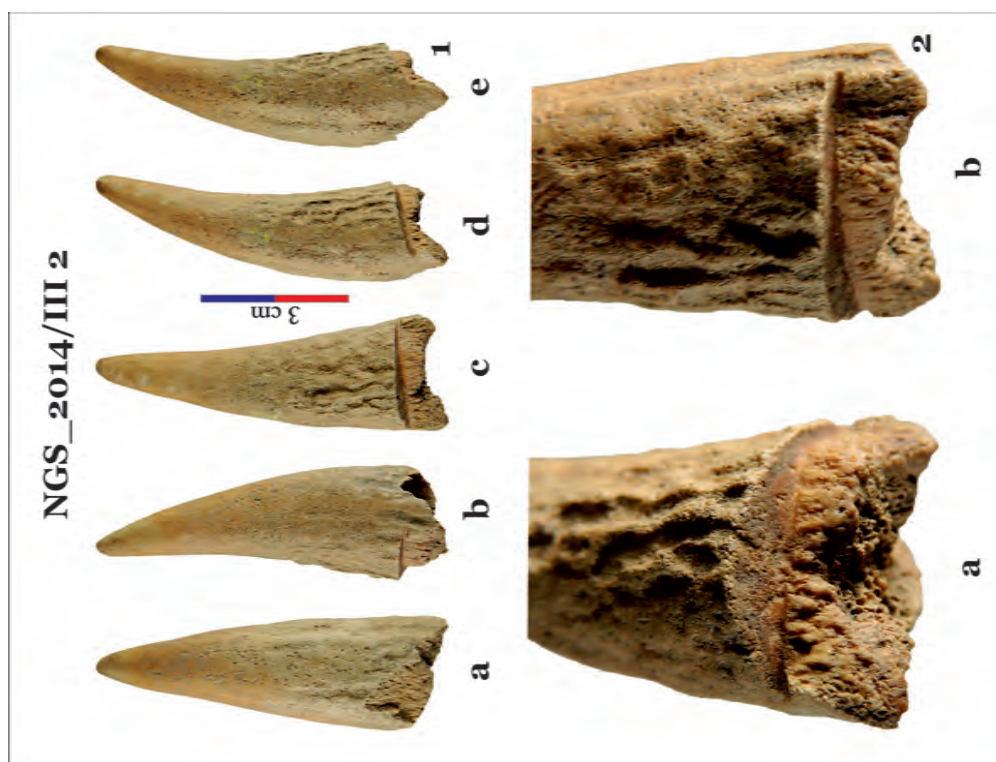
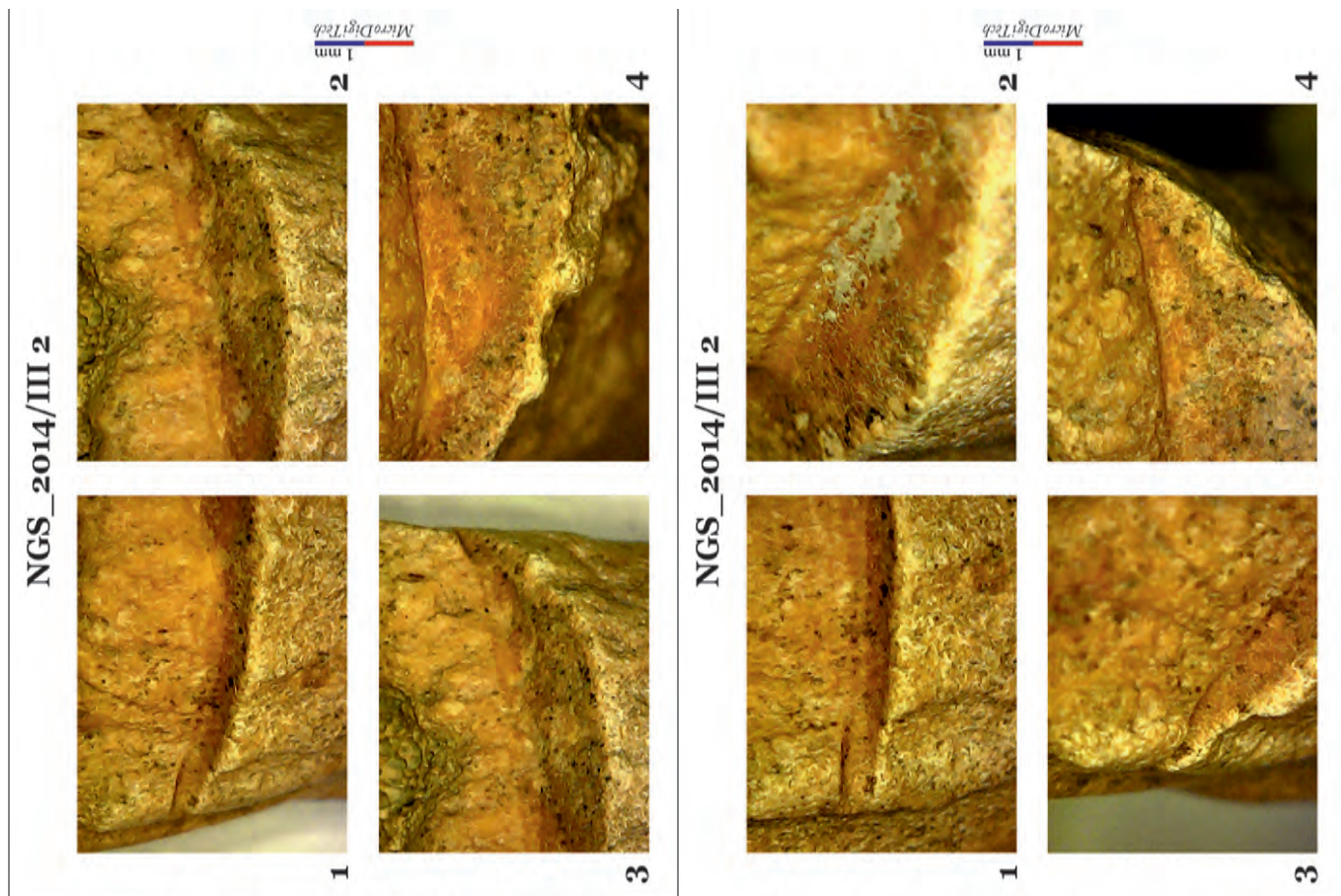
128. Negrilești „Curtea Școlii”, com. Negrilești, jud. Galați. Punct: Sectorul C3-C4 („La Punte” și „Pin”)

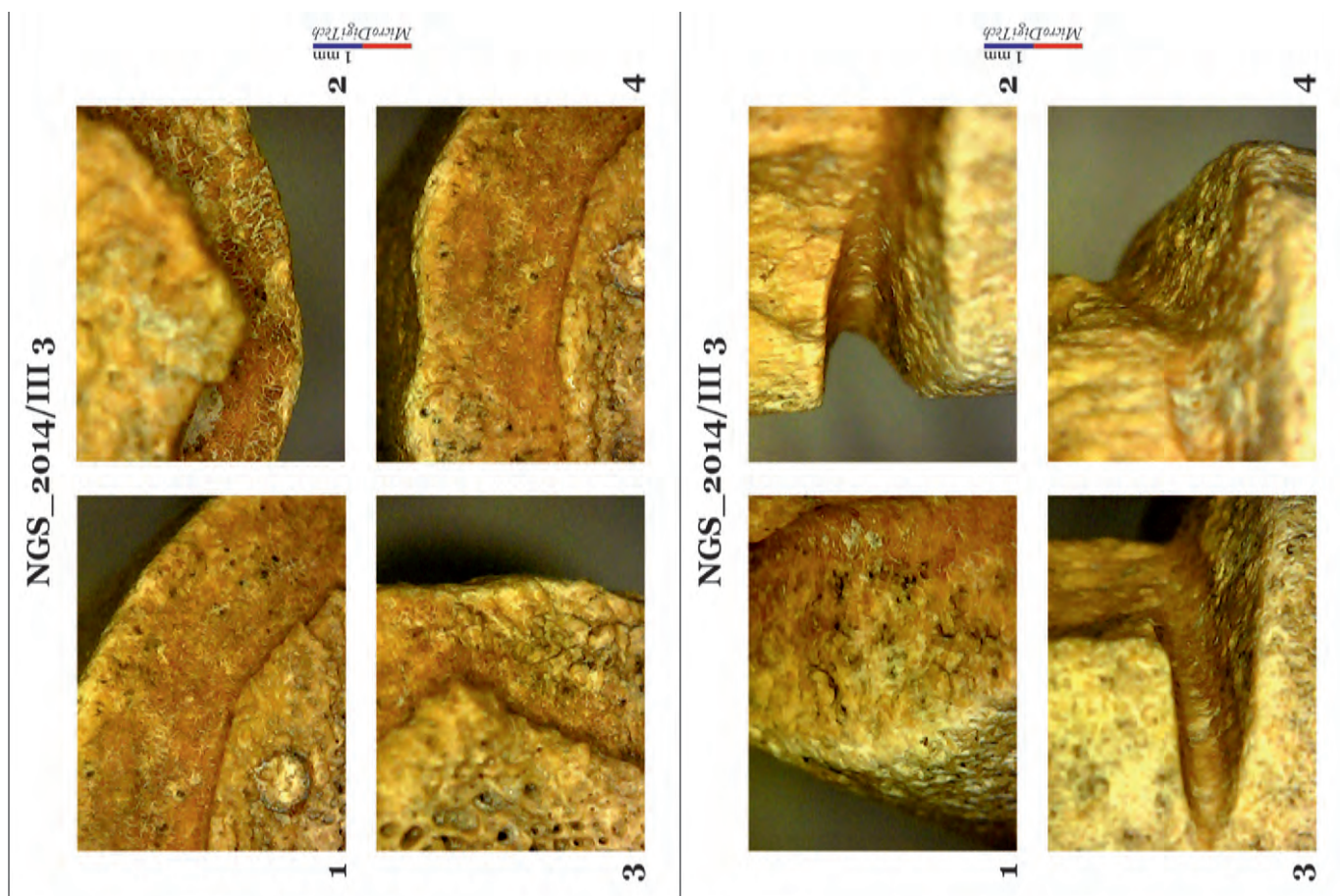
128. Negrilești „Curtea Școlii”, com. Negrilești, jud. Galați. Punct: Sectorul C3-C4 („La Punte” și „Pin”)

128. Negrilești „Curtea Școlii”, com. Negrilești, jud. Galați. Punct: Sectorul C3-C4 („La Punte” și „Pin”)

128. Negrilești „Curtea Școlii”, com. Negrilești, jud. Galați. Punct: Sectorul C3-C4 („La Punte” și „Pin”)

128. Negrilești „Curtea Școlii”, com. Negrilești, jud. Galați. Punct: Sectorul C3-C4 („La Punte” și „Pin”)

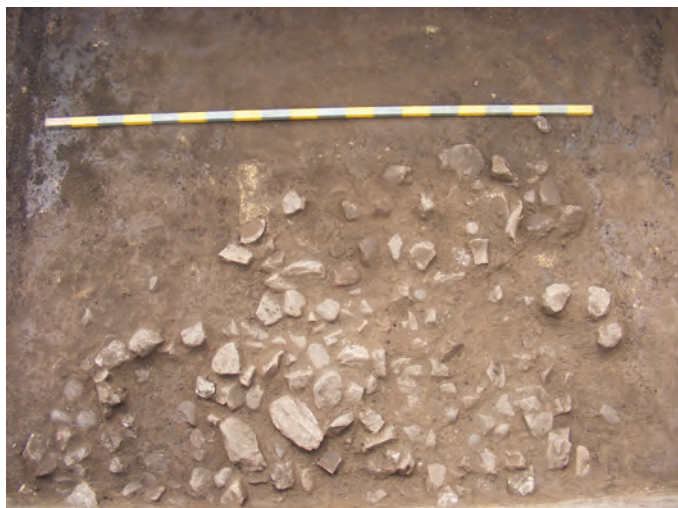

Fig. 1 pitruire

Fig. 2 vatra

Fig.3. S 2

Planșa I - Oradea - Salca Biserică - Suprafața 1/2014: 1. Casetă 1 - detaliu Cx 01 (cuptor); 2. Casetă 1 - grund final; 3. Casetă 2 - grund final; 4. Casetă 2 - locuință medievală timpurie

Planșa II - Oradea - *Salca Biserică* - Suprafața 1/2014 - descoperiri

130. Salca, Oradea, Jud. Bihor. Punctul Biserică

Fig. 1 Situația sitului înainte demarării investigațiilor arheologice

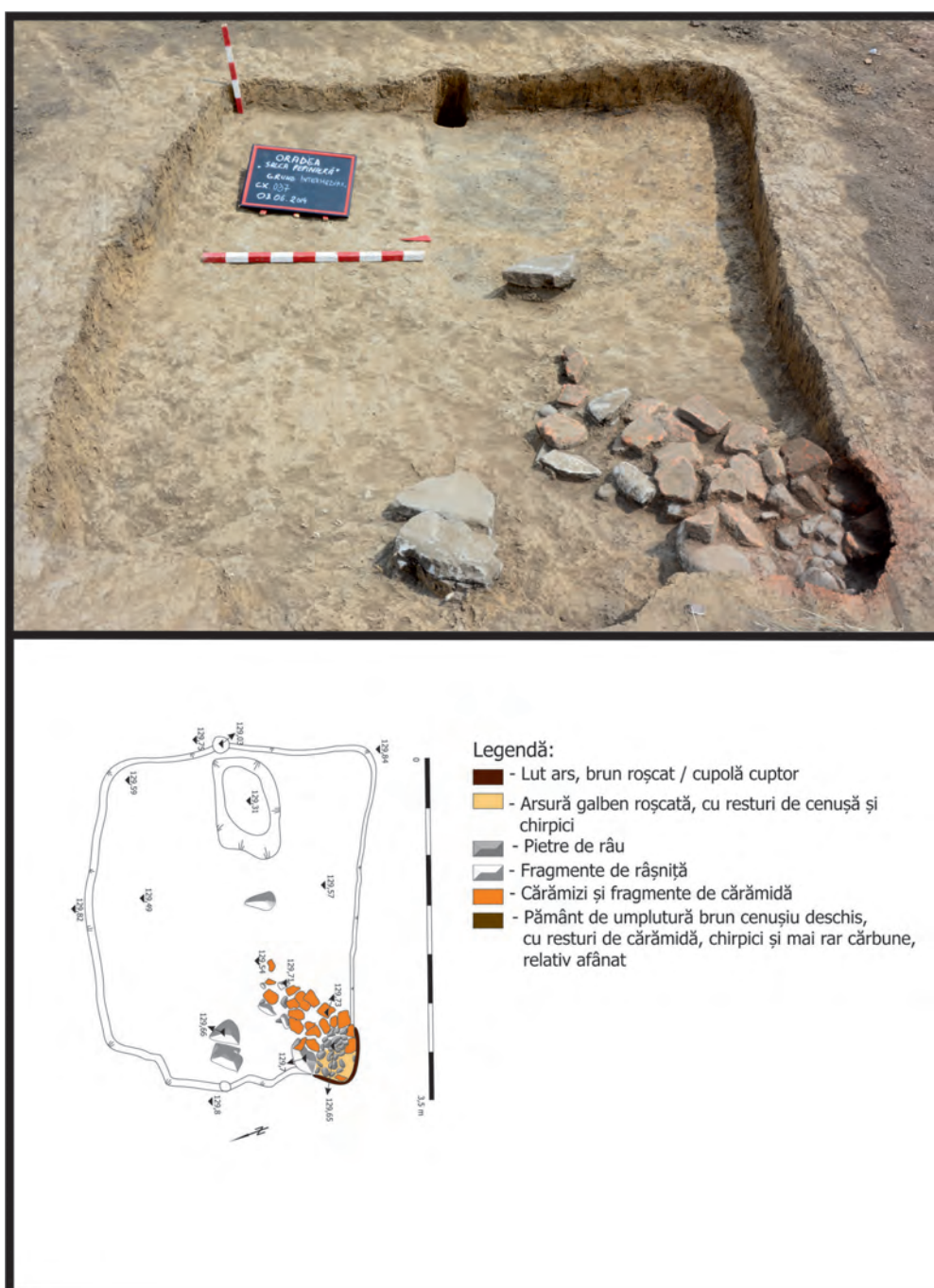

Fig. 2 Complexul 37 – Locuință de sec. XIII-XIV-lea (grund final)

131. Salca, Oradea, Jud. Bihor, Punctul Pepinieră

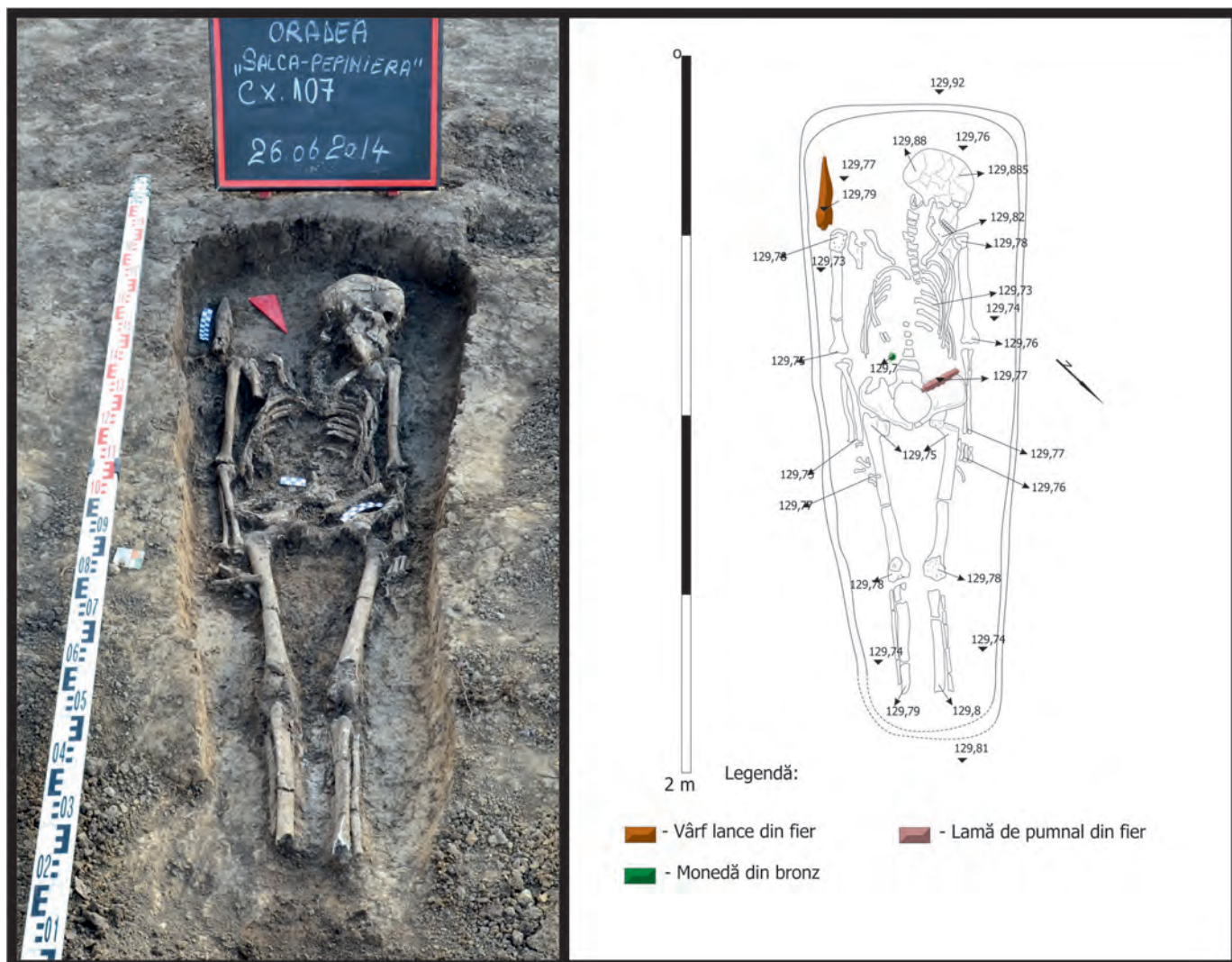

Fig. 3. Complexul 107 – Mormânt de înmormântare de sec. al IV-lea

Fig. 5. Fibulă fragmentară din fier (Cx 88)

Fig. 4. Pandantive din Bronz (Cx 3 și Cx 54)

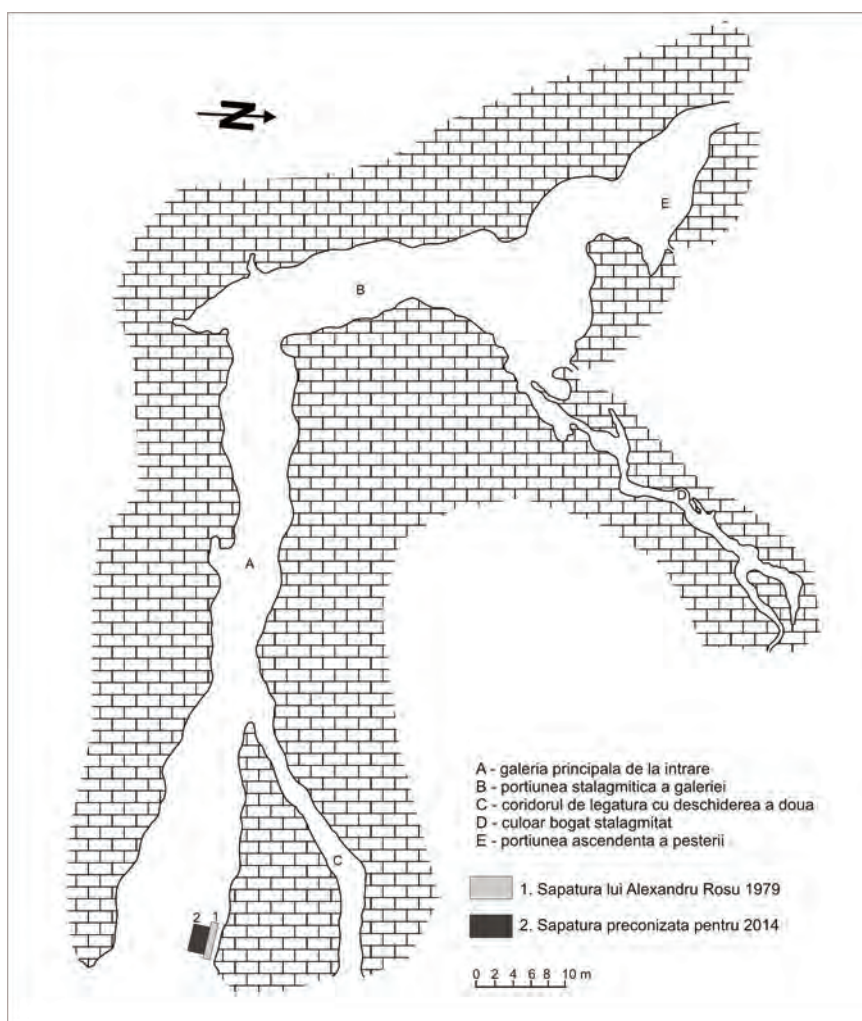

Oradea Salca, "Ghețarie,, Vedere de ansamblu cu caseta E în plan apropiat; 2. C.1; 3.C.9; 4.C. 12, 5. Idol și ceramică din C.1.

Oradea Salca "Lidl". Terasa Salca cu descoperiri arheologice.
Complexul C. 1 Idol din lut. Ceramică descoperită în complexul C. 2

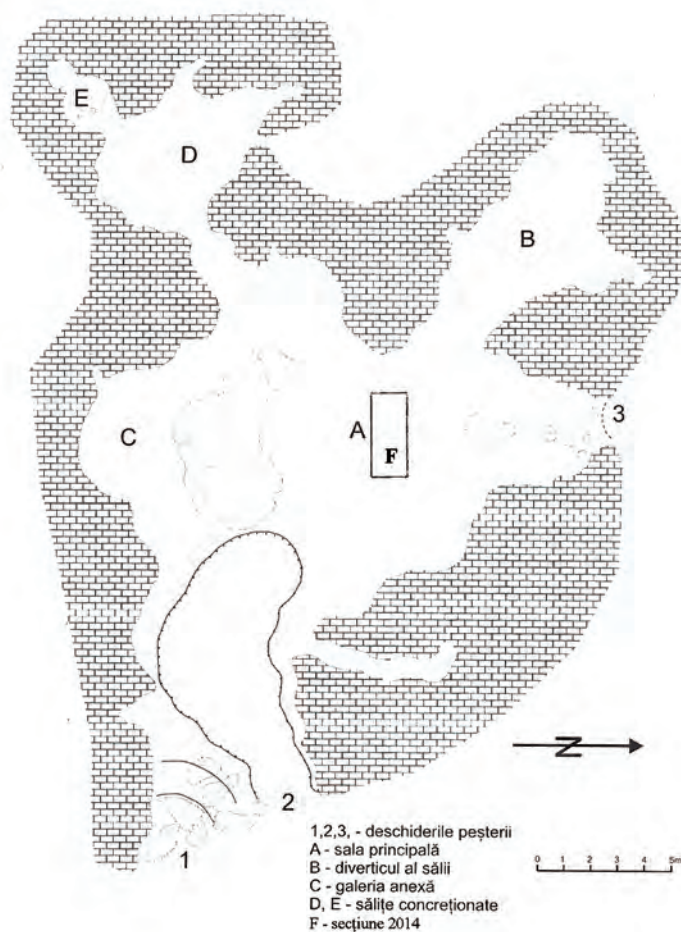
133. Pârteștii de Sus, com. Cacica, jud. Suceava, Punct: Tonog

135 Peștera Calului, loc. Merești, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita, Punct: Peștera Calului

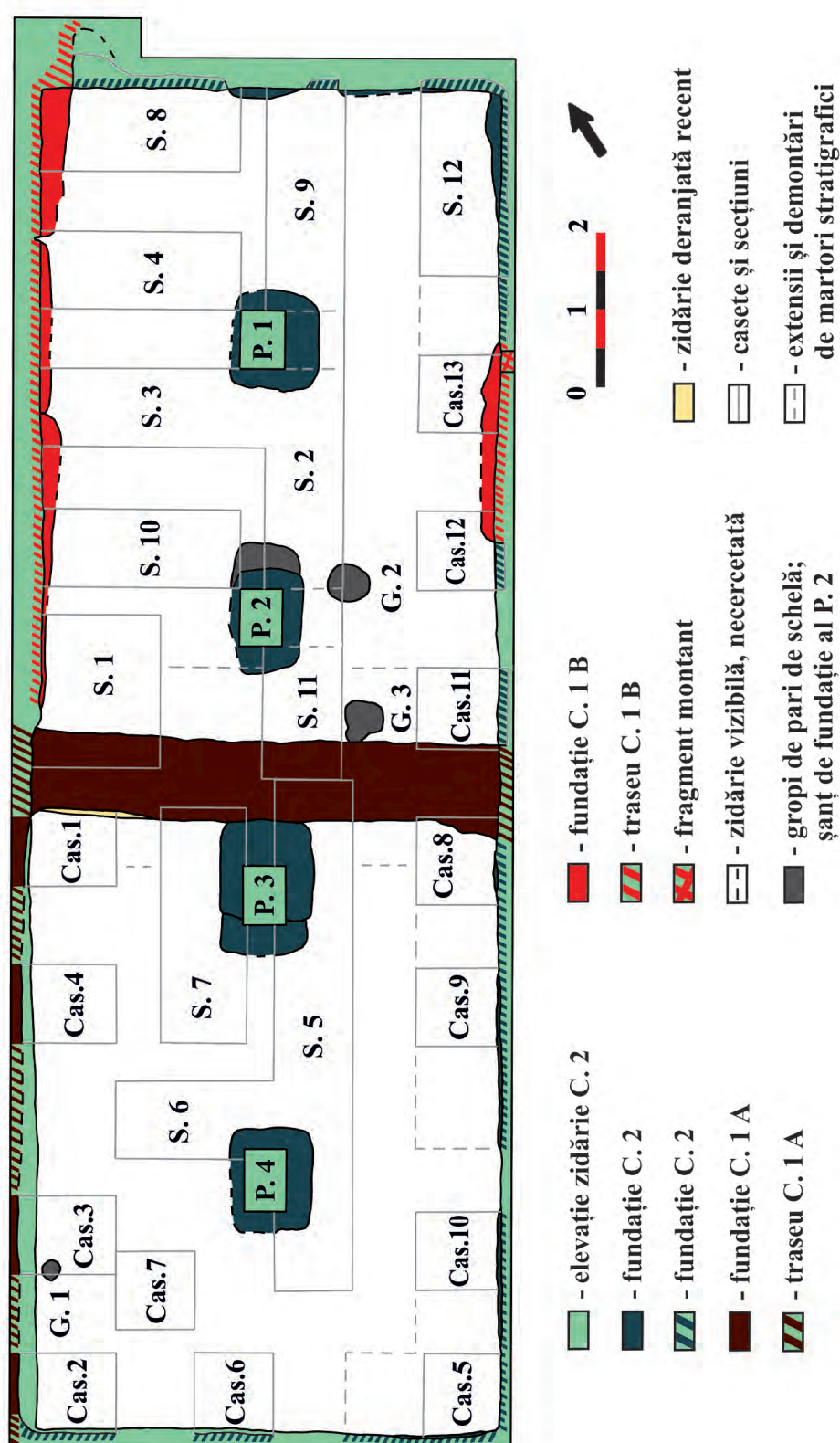
135. Peștera Calului, loc. Merești, Cheile Vârgheșului, Jud. Harghita, Punct: Peștera Calului

136. Peștera Ursului, loc. Vârghiș, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita, Punct: peștera Ursului

136. Peștera Ursului, loc. Vârghiș, Cheile Vârghișului, Jud. Harghita, Punct: peștera Ursului

137. Piatra-Neamț, jud. Neamț, Punct: Curtea Domnească

1

2

3

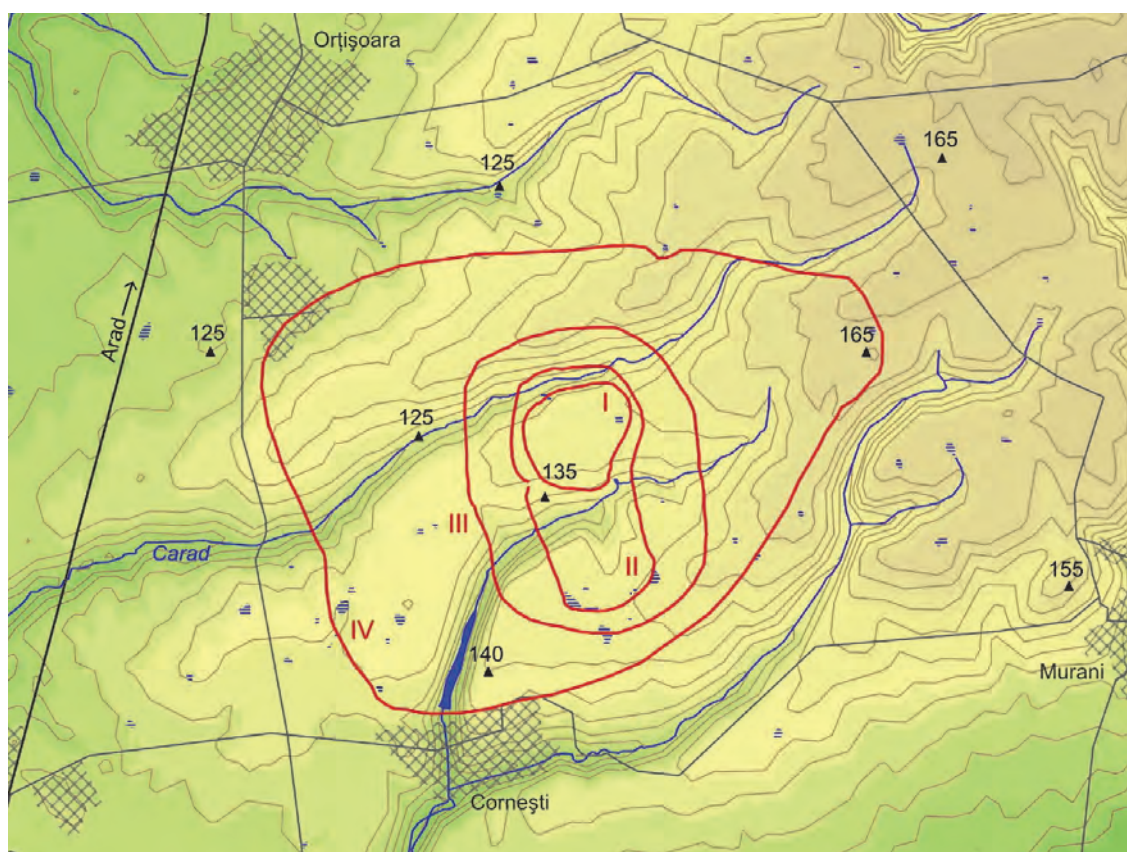
4

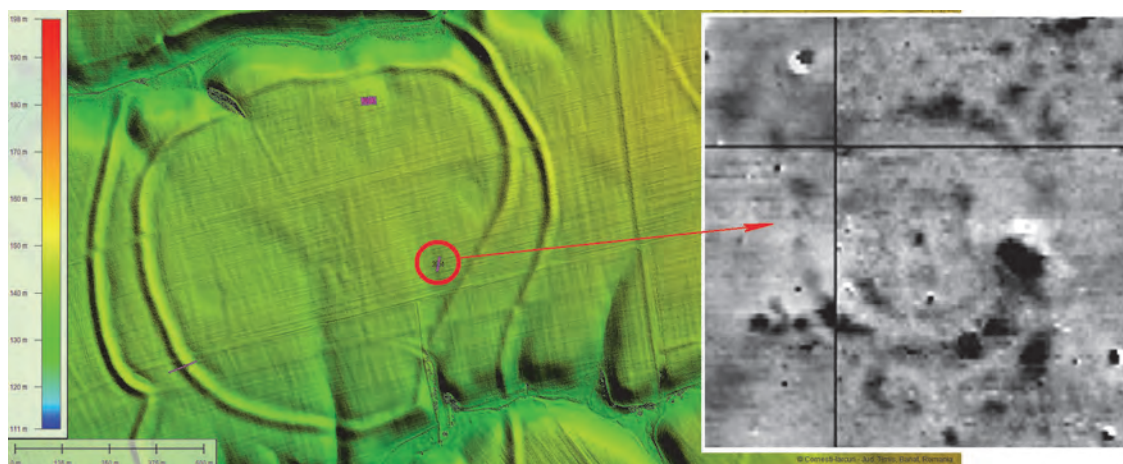
5

Planșa 1 - Ploiești - Tumul Gara de Vest: Imagini din timpul cercetării (1); mormântul 1 (2, 3); mormântul 2 (4, 5)

138. Ploiești, jud. Prahova, Punct: Tumul Gara de Vest

1.

2.

Pl. I: 1 – Fortificație de epoca bronzului de la Cornești-Iarcuri; 2 – Incinta I de la Cornești-Iarcuri (scanare LIDAR), cu detaliul Structurii 1 (prospecțiune geomagnetică 2013).

1.

2.

Pl. II: 1 – Secțiunea T.IX (cu prelungirile T.IXA și T.IXB);
2 – Detaliu cu fragmentele ceramice de pe fundul complexului A.U.130B.

140. Cornești, județul Timiș, Punct lărcuri

Fig. 1. Crucile din altarul bisericii Vechiului Schit Nifon

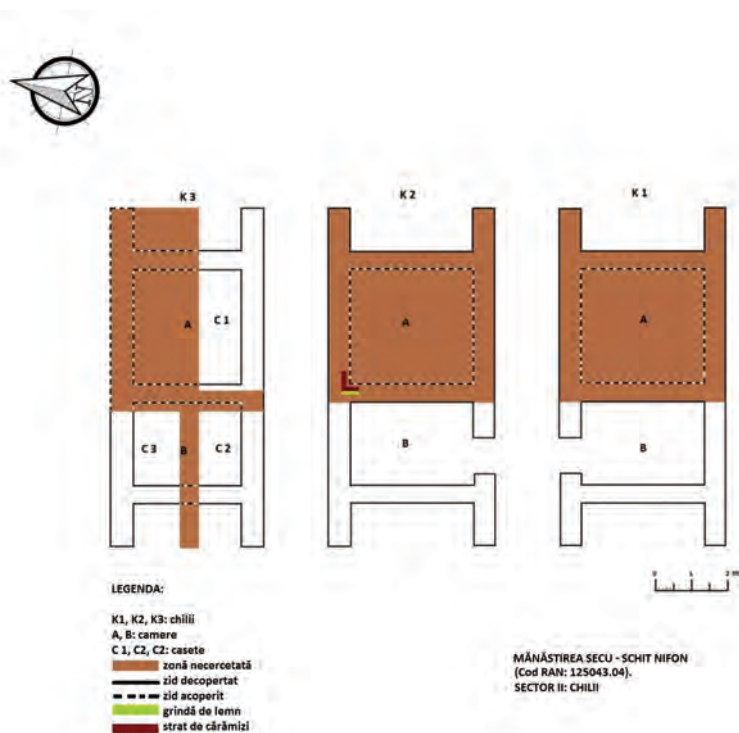
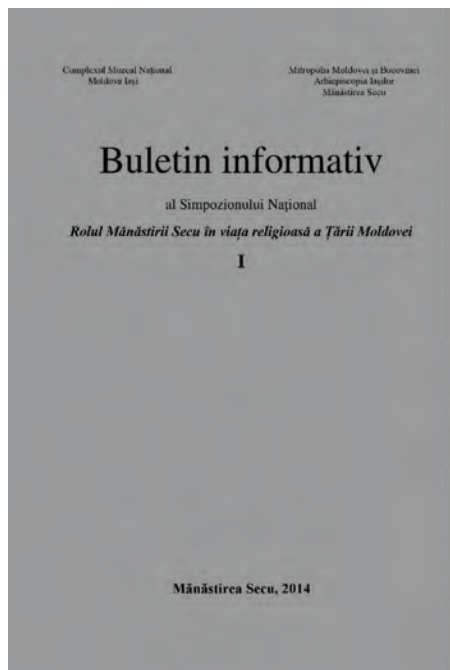

Fig. 2. Vechiul Schit Nifon – sector Chilia

Fig. 3. Sector Chilia – Bâră de lemn și cărămizi

Cuprins	
Nota redacției	7
Cuvânt dăruitorilor	8
Cuvânt înalțării	9
Costin Ciliț, Documente privind istoria mănăstirii Secu și Neamț	10
Coman Nijă, Îndruștatul de pe valea Secului – Schitul lui Zosim	21
Coman Nijă, Sfinții Mănăstirii Secu la apocalipsa de la 1821	59
Vitalie Jovan, Păstărie înaltă la Mănăstirea Bisericească	69
Aurel Nicodol, Biserica dintr-un context în secolul al XVIII-lea din frământările Franceze	75
Laurențiu Chiriac, Relațiile lui Al. I. Cuca cu Biserica Ortodoxă Română	106
Dumitru Vișea, Respect sporit monumentelor istorice seculare	123
Ion Terțiac, Valeriu Băbelici, Despre săpăturile arheologice pe coborâșul Mădărașului din catedrala istorică a Chetăreștilor	129
Sergiu Tabacnic, Vlad Voina, Din trecut la Mănăstirea Răchidă: scurte măști de documentare și arheologice	144

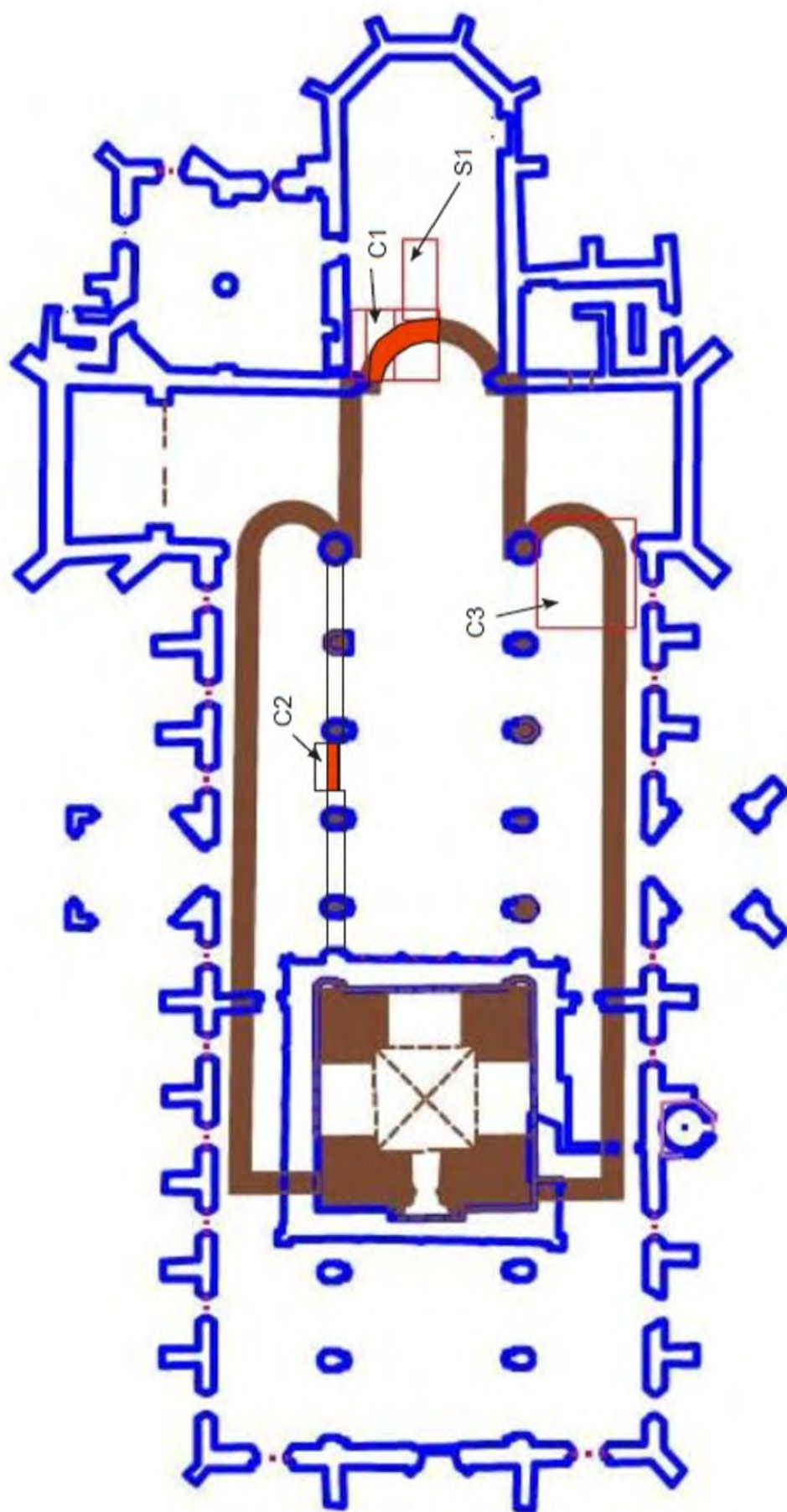
Fig. 4. Revista "Buletin informativ al Simpozionului Național Rolul Mănăstirii Secu în viața religioasă a Țării Moldovei"

Fig. 5. Măsurile de conservare primară în timpul sezonului rece

Fig. 6. Măsuri de conservare tempoarară

■ Propunere reconstituire plan bazilică romanică

Fig. 1: Amplasare unități arheologice și propunere de reconstituire a planului bazilicii romanice

Biserica parohială evanghelică Sibiu „Sf. Maria”

Fig. 2: S1 și C1: detaliu absida corului romanic (vedere dinspre est)

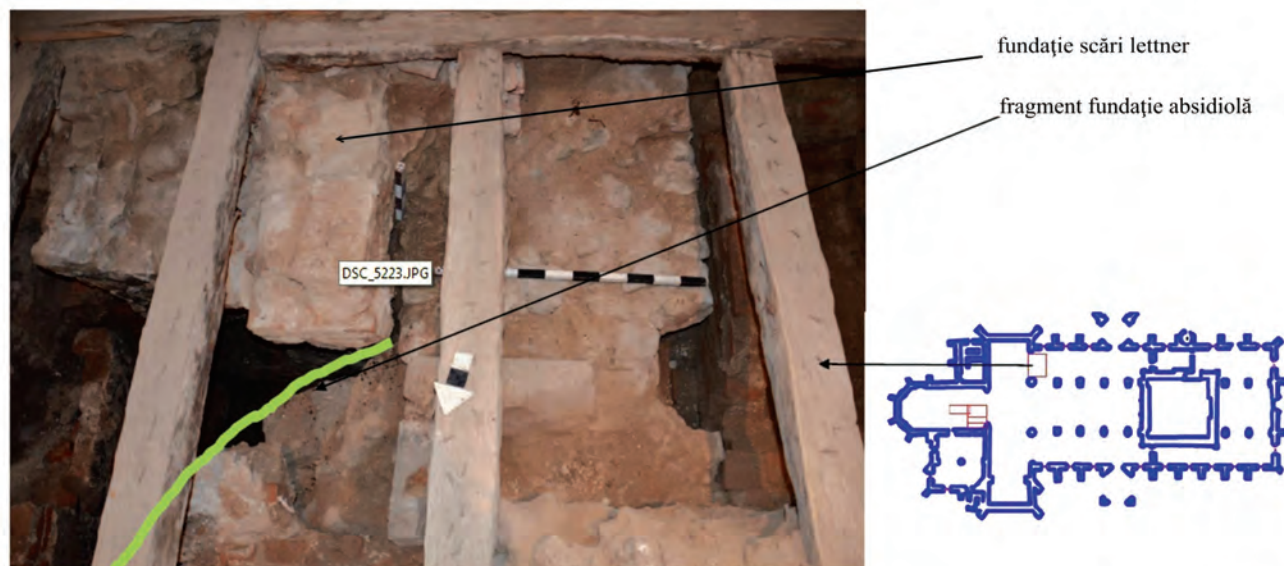

Fig. 3: C3 - detaliu cu fragmentul absidei colateralei sudice și fundației scării de la lettnerul gotic

Biserica parohială evanghelică Sibiu „Sf. Maria”

143. Sibiu-Biserica Evanghelică, Sibiu, jud. Sibiu

1

2

3

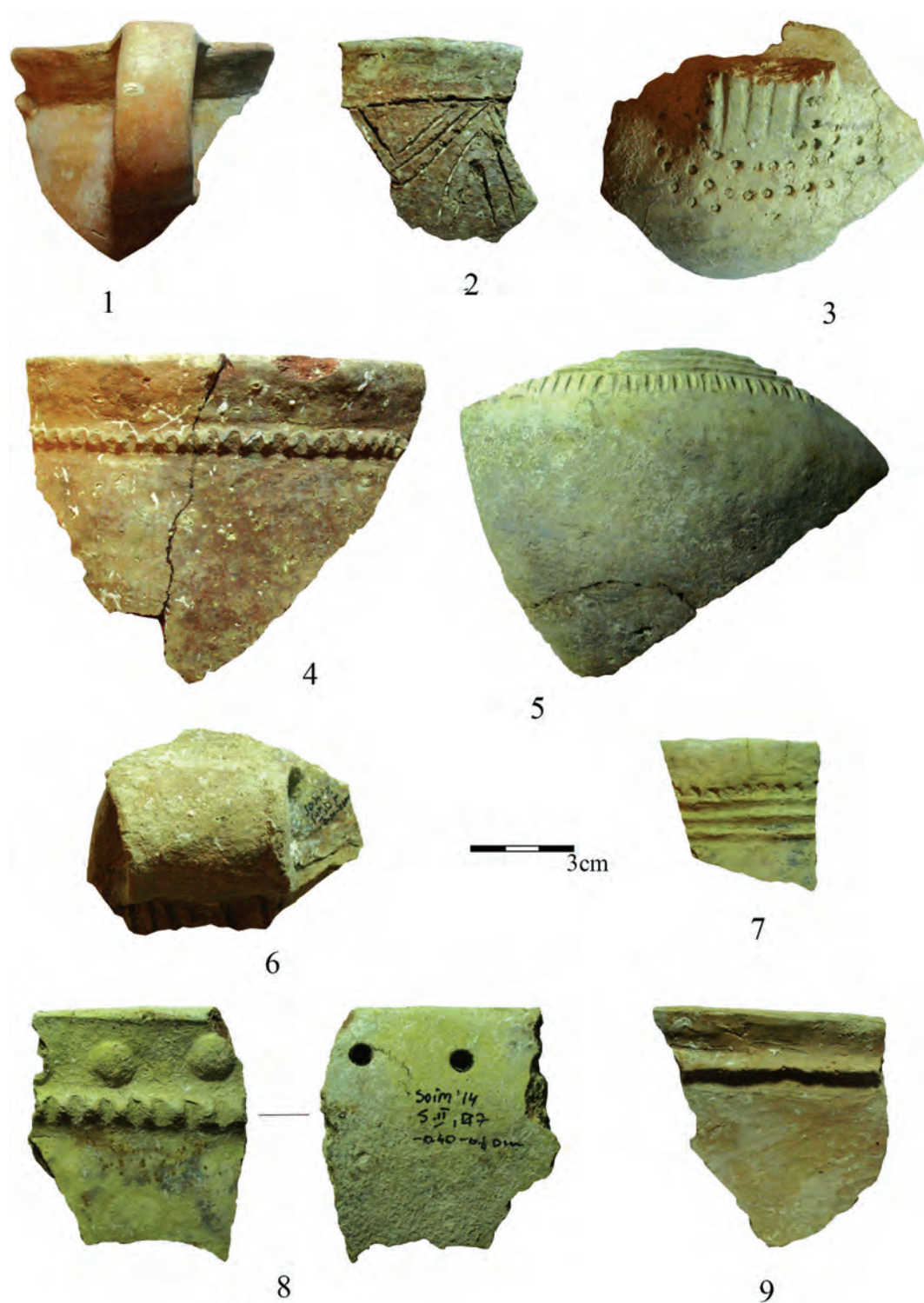
4

5

Planșa 1 - Șoimești - Dealul Merez: sit arheologic, vedere dinspre sud (1), vedere dinspre vest (5); secțiunea II, vedere dinspre sud (2), nord (3, 4)

145. Șoimești, comuna Ceptura, Jud. Prahova, Punct: „Dealul Merez/La Merez”

Planșa 2 - Șoimești - Dealul Merez: ceramică din perioada timpurie a epocii bronzului

145. Șoimești, comuna Ceptura, Jud. Prahova, Punct: „Dealul Merez/La Merez”

1

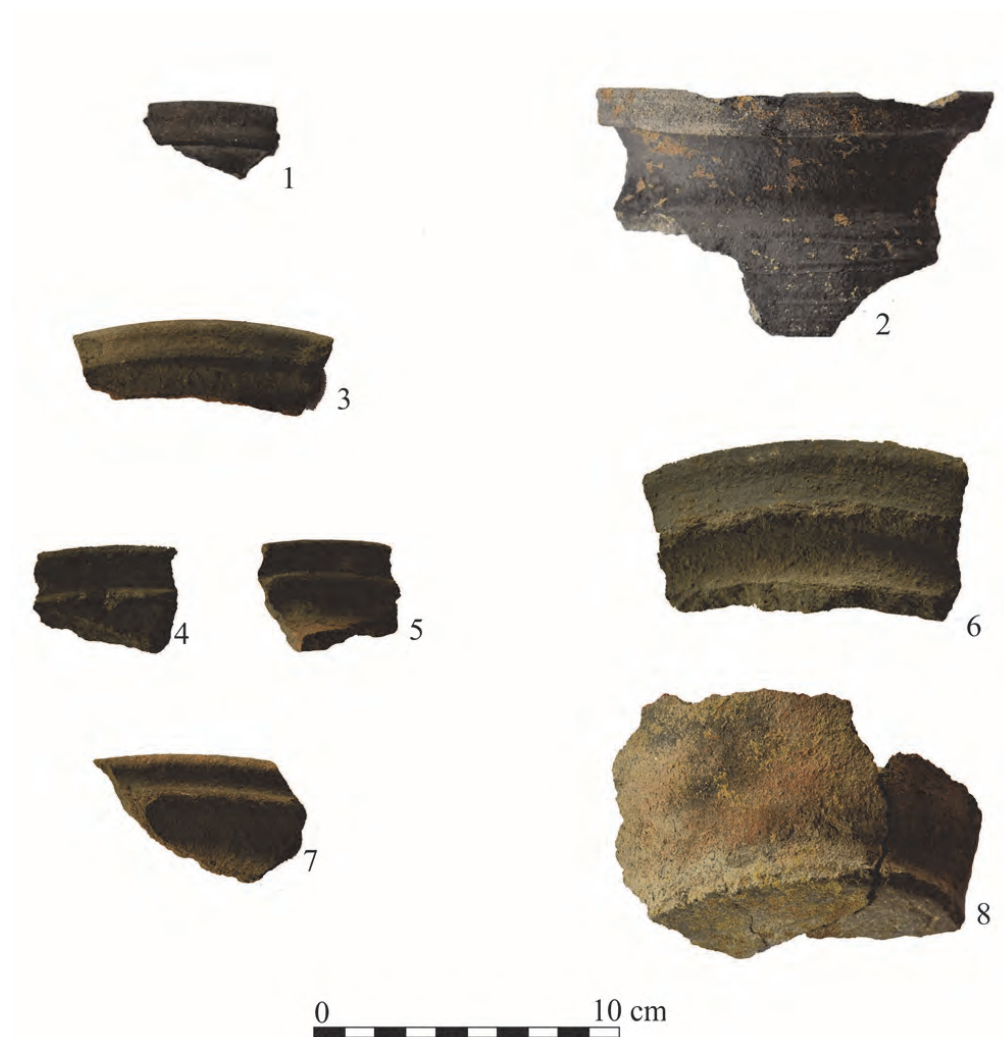
2

Pl.1.1. Cx. 01/S88-conturare; 2. Cx.01/S88-grund final.

Pl. 2. Material ceramic.

146. Sânmartin de Beiuș, jud. Bihor, Punct: DN 76 - „La piatră”

Pl. 3. Material ceramic: 1. Cx. 06/SI; 2. C. 11/SI; 3-5, 7. material ceramic din zona SII/2014; 6. Cx. 04/SIII; 8. Cx. 25/SI.

Fig. 1. Tăcuta – Dealul Miclea/Paic. Ceramică cucuteniană, faza A3

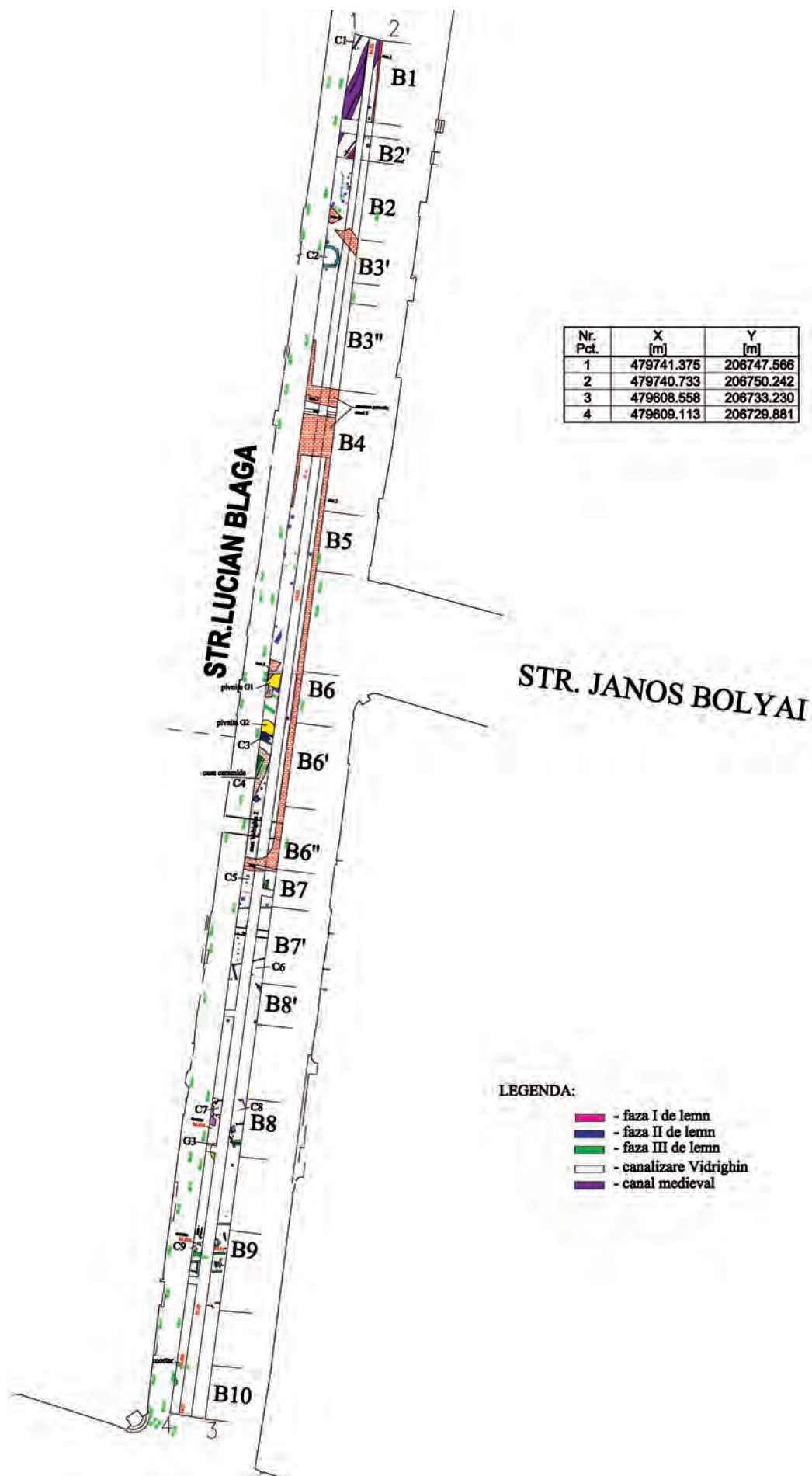

Fig. 2. Tăcuta – Dealul Miclea/Paic. Plastică antropomorfă cucuteniană, faza A3

148. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui, Punct: Dealul Miclea/Paic

149. Timișoara, județul Timiș, Punct Piața Timișoara 700 (City Business Center, clădirea E)

Planul general al secțiunii cercetate pe str. L. Blaga, Timișoara

149. Timișoara, județul Timiș, Punct Piața Timișoara 700 (City Business Center, clădirea E)

B1, canalul medieval de piatră și cărămidă

B1, aspect general în partea sudică, cu urmele stâlpilor din fazele de lemn.

B2', profil vestic cu porțiunea din canalul medieval

B2, urmele stâlpilor din faza III de lemn

B3', conturarea pereților de lemn ai locuinței C2.

B4, structurile de cărămidă din secolul XVIII

B5, cu canalul de cărămidă 2 (stânga), șanțul Vidrighin (centru) și urmele construcțiilor de lemn (dreapta).

B6, cu „pivnițele” G1 și G2

B6', casa de cărămidă C4.

B7, urmele construcțiilor de lemn.

B7', la conturarea clădirii C6.

B8', la final.

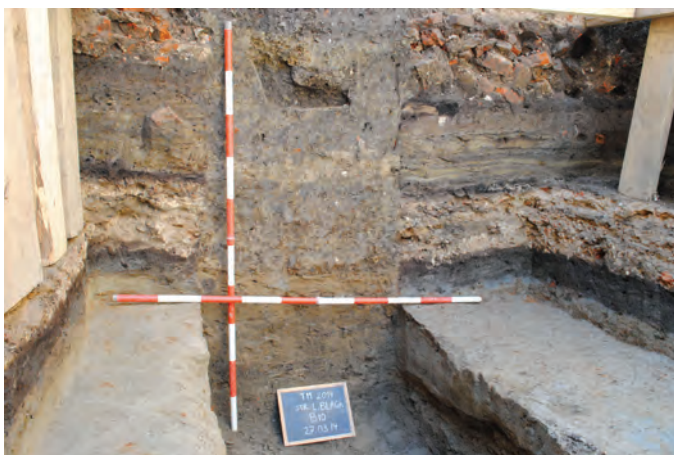
B8, clădirea C8.

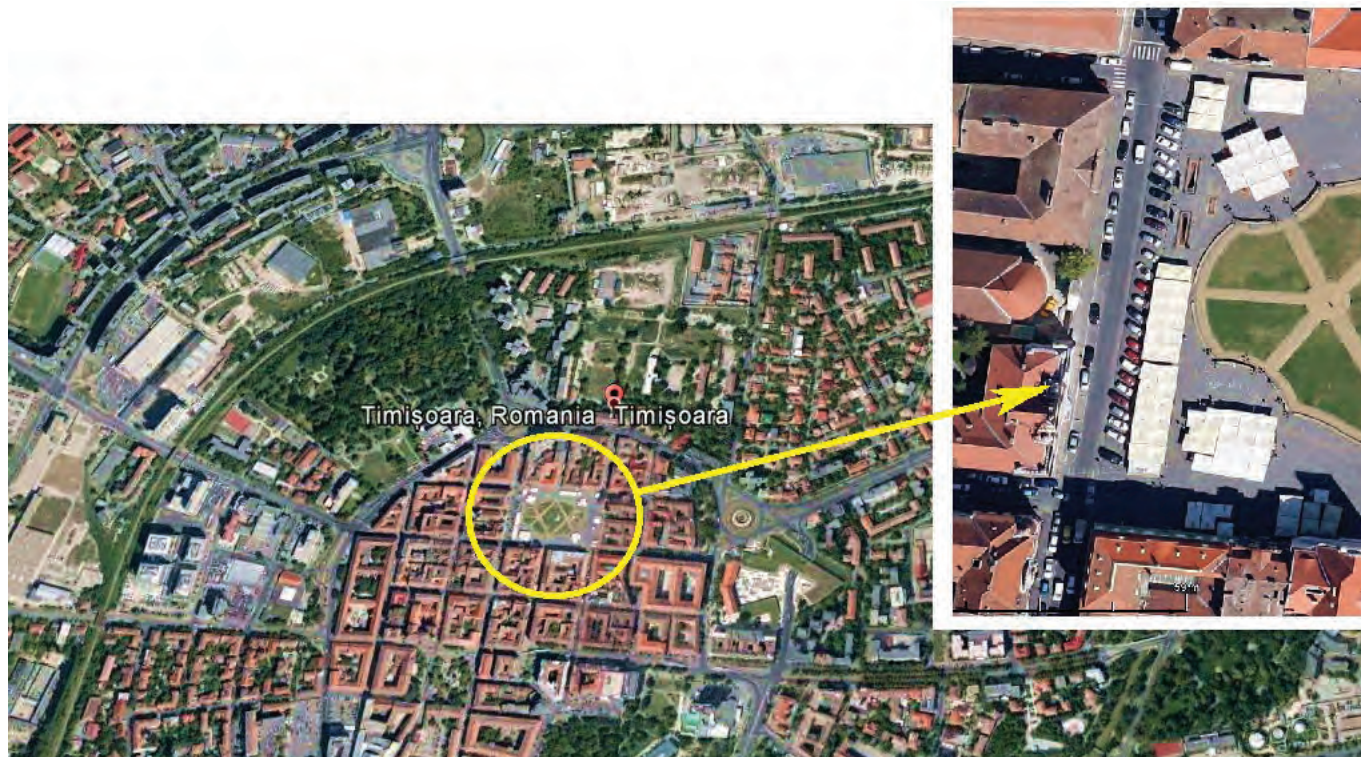
B9, structurile de lemn.

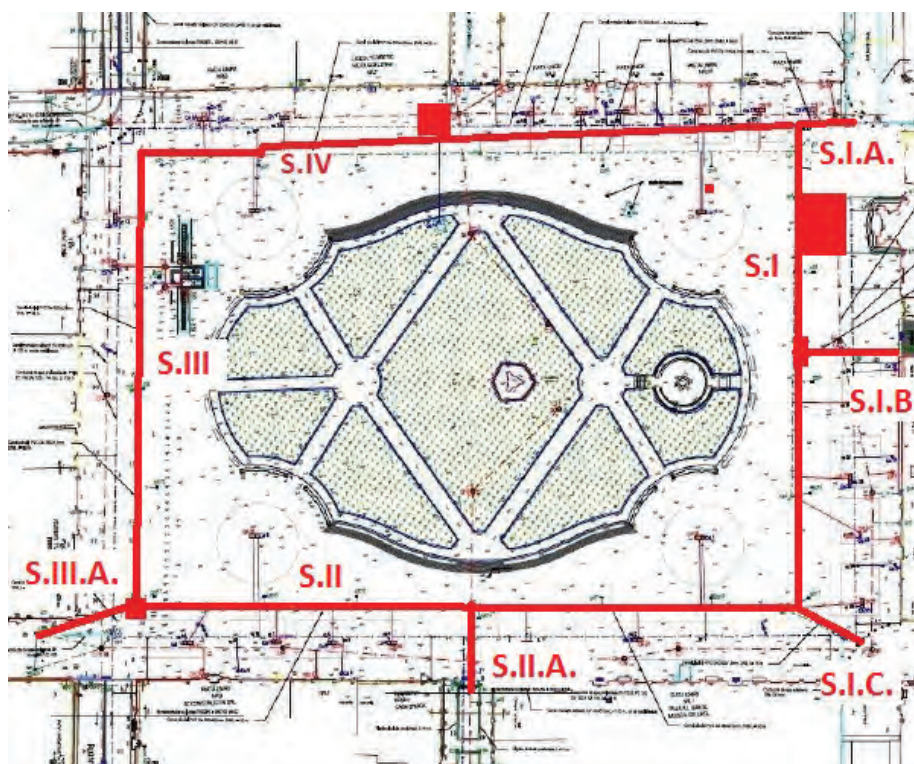
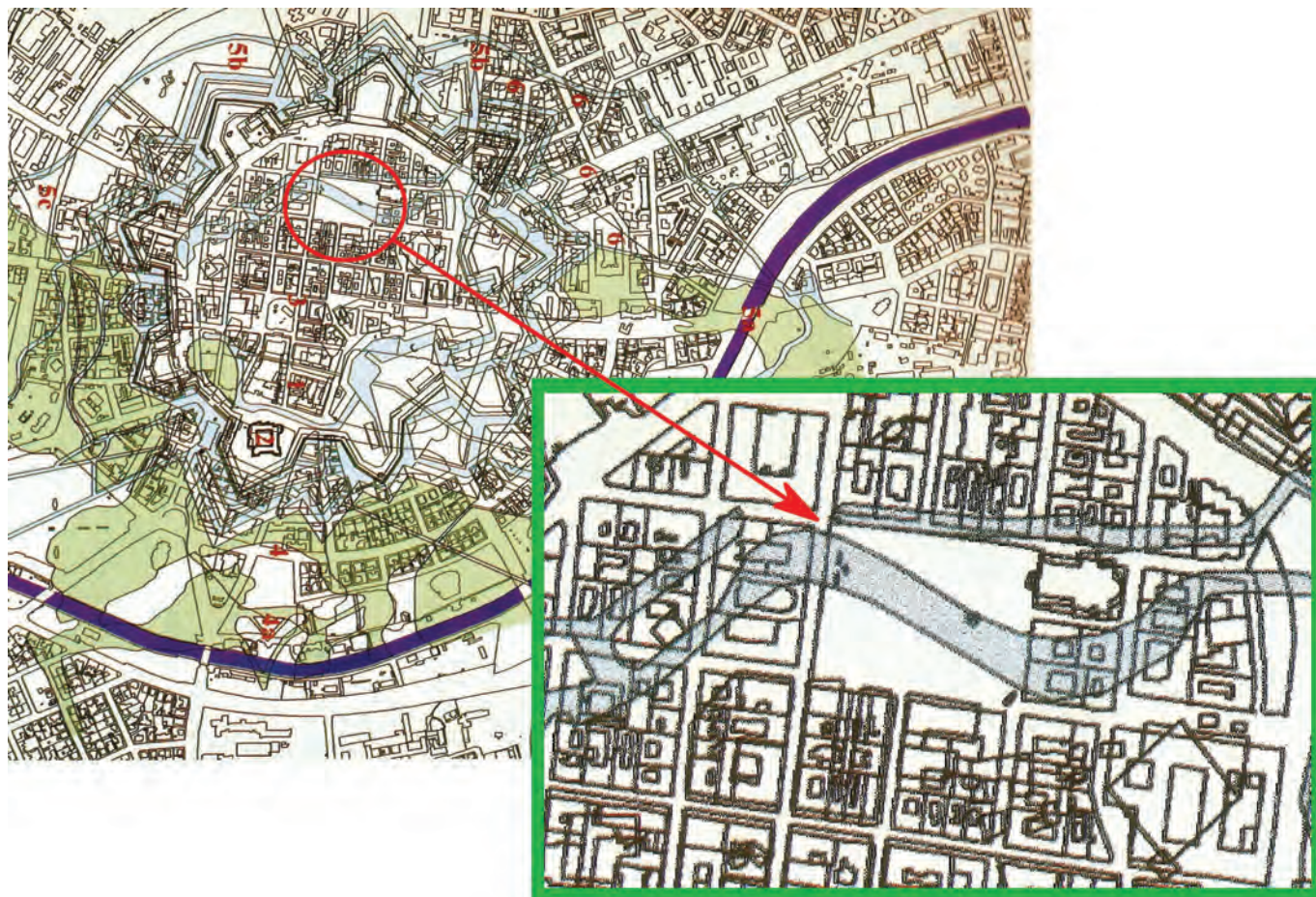
B9, stratul de mortar.

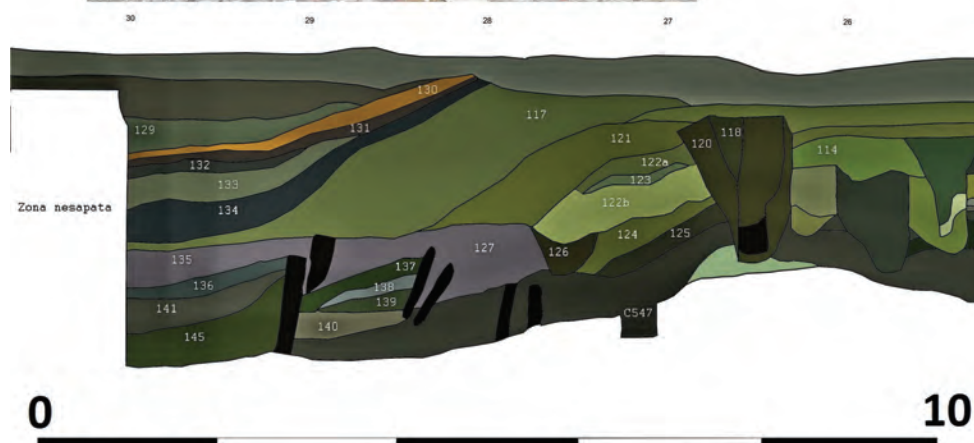
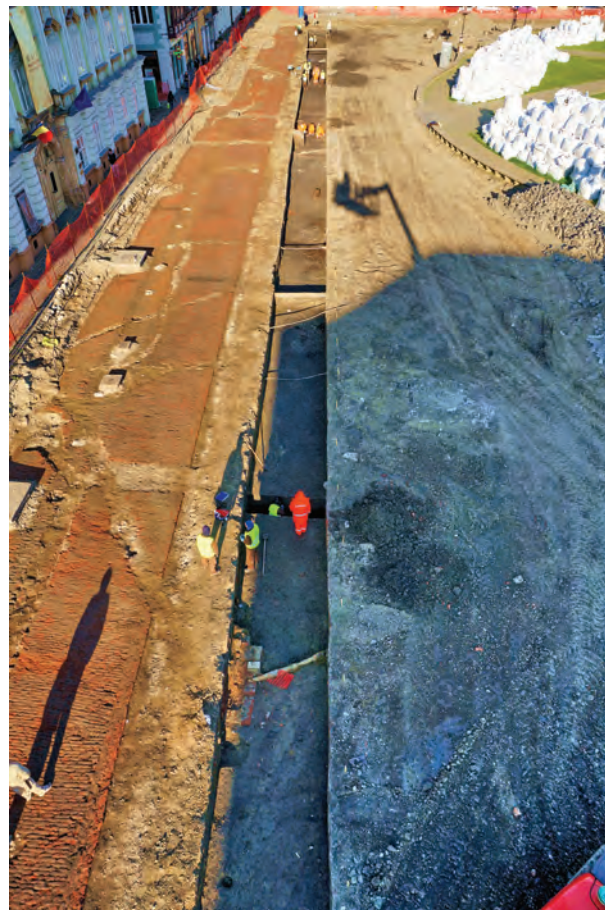
B10, limita sudică, la final

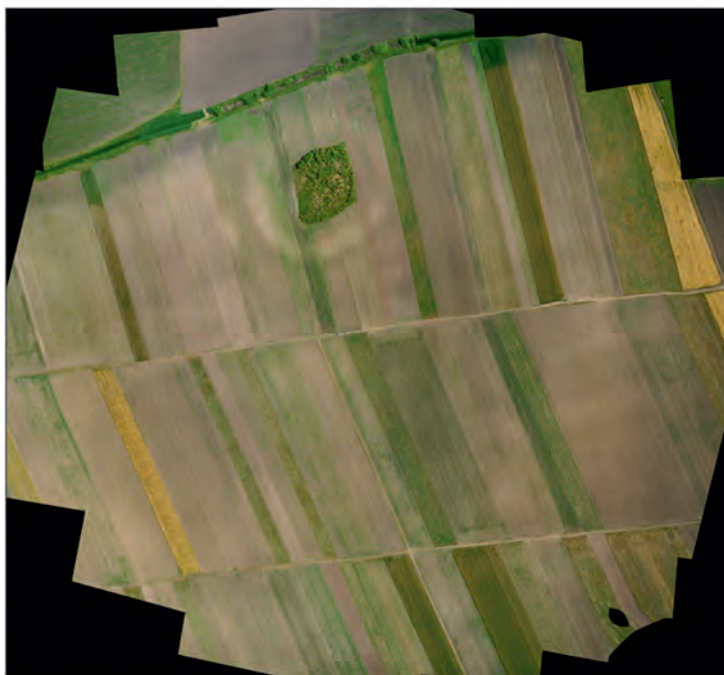
151. Timișoara, județul Timiș, Punct Piața Unirii

151. Timișoara, județul Timiș, Punct Piața Unirii

151. Timișoara, județul Timiș, Punct Piața Unirii

1

2

3

152. Toboliu, com.Toboliu, jud.Bihor, Punct: Dâmbu-Zănăcanului

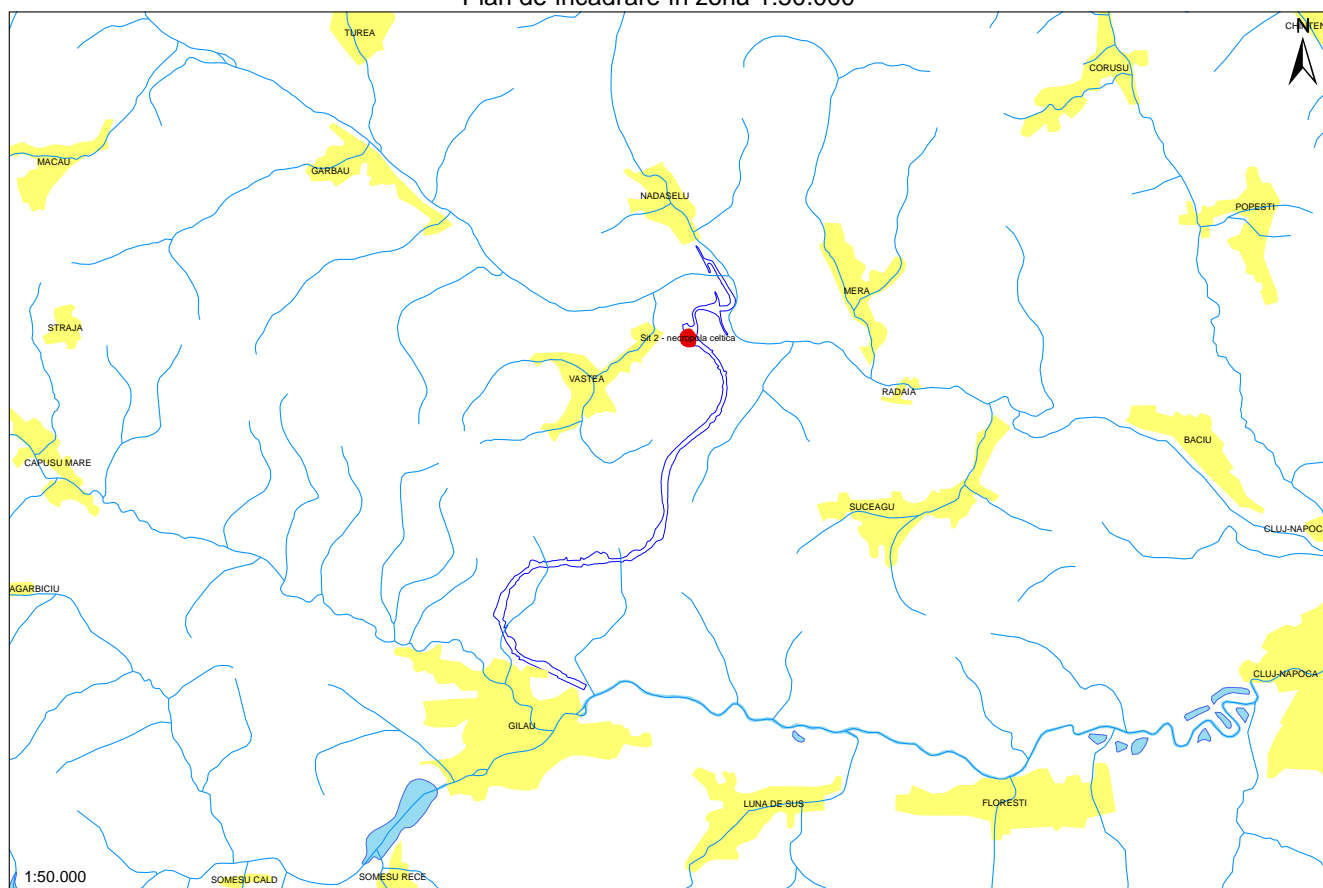

152. Toboliu, com.Toboliu, jud.Bihor, Punct: Dâmbu-Zănăcanului

Autostrada Gilău - Nădășelu. Proiect de construcție al tronsonului de autostradă

Autostrada Gilău - Nădășelu. Sit arheologic 2 – Nod rutier Viștea.
Plan de încadrare în zonă 1:50.000

Harta 2

**153. Sat Viștea comuna Gârbău, jud Cluj, Punct: Sit 2,
Autostrada Transilvania, tronson Gilău –Nădășel, km 0+000-8+800, respectiv nod rutier Viștea**

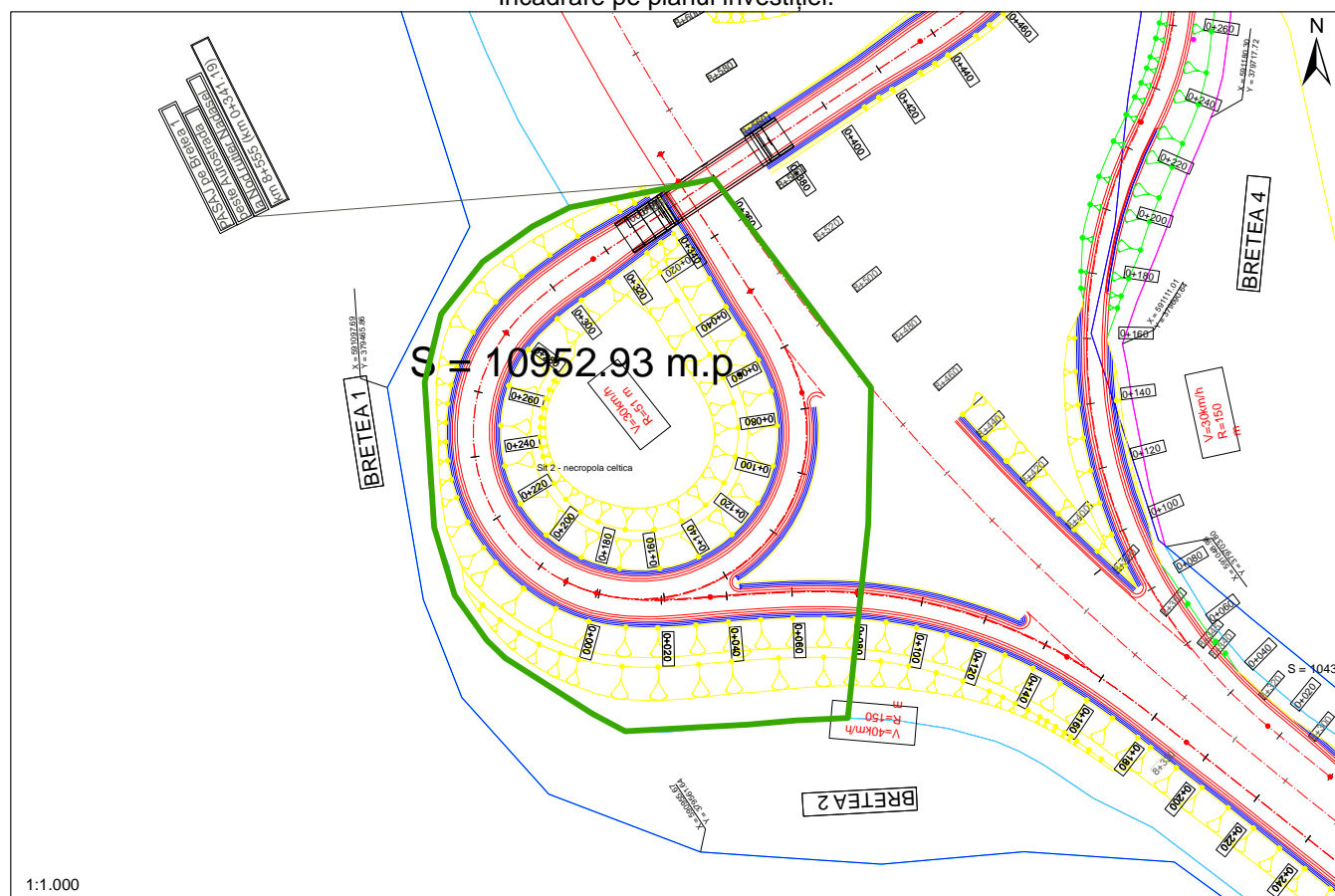
Autostrada Gilău - Nădășelu. Sit arheologic 2 – Nod rutier Viștea.
Plan de situație (încadrare pe ortofotoplan)

Harta 3

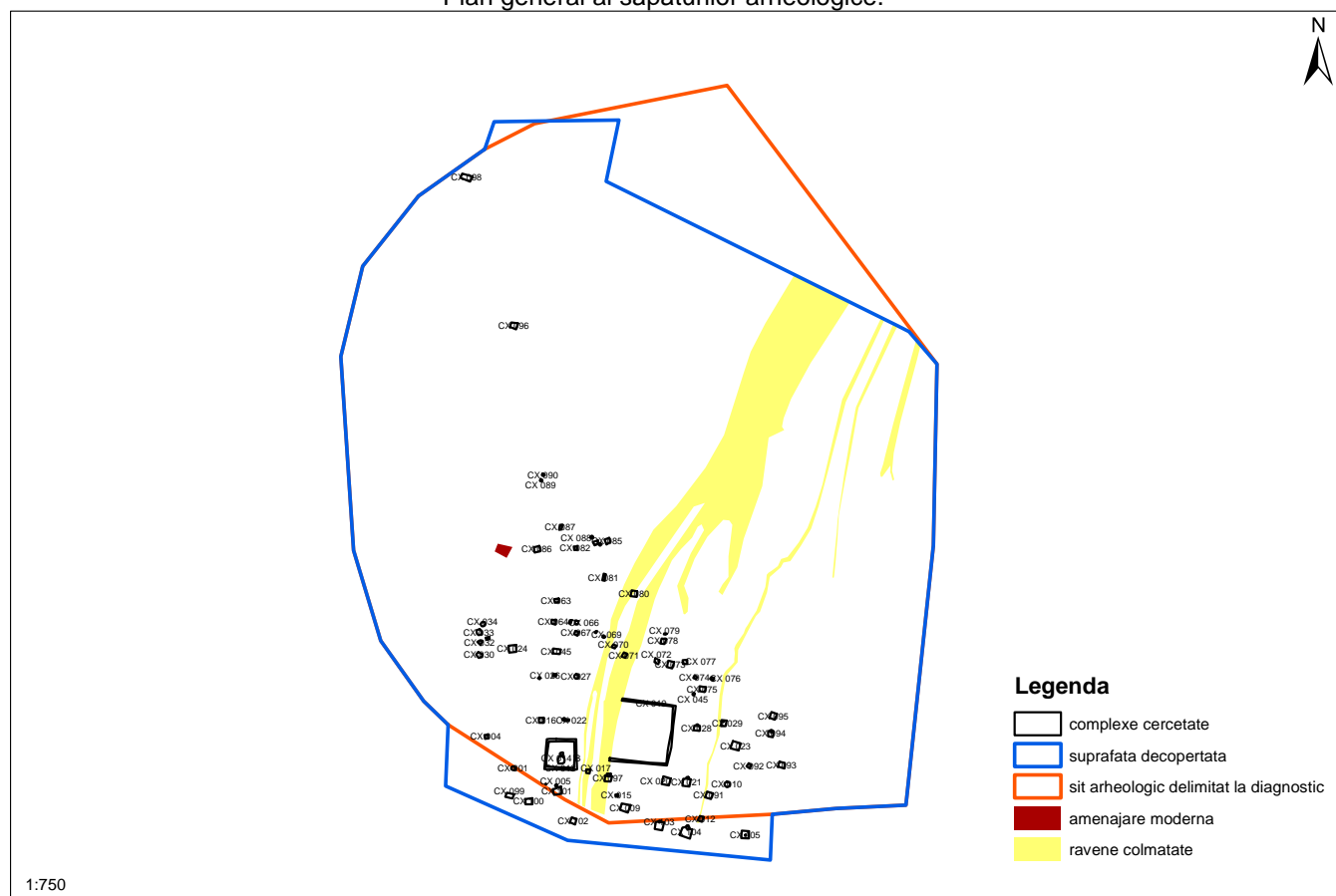
Autostrada Gilău - Nădășelu. Sit arheologic 2 – Nod rutier Viștea.
Încadrare pe planul investiției.

Harta 4

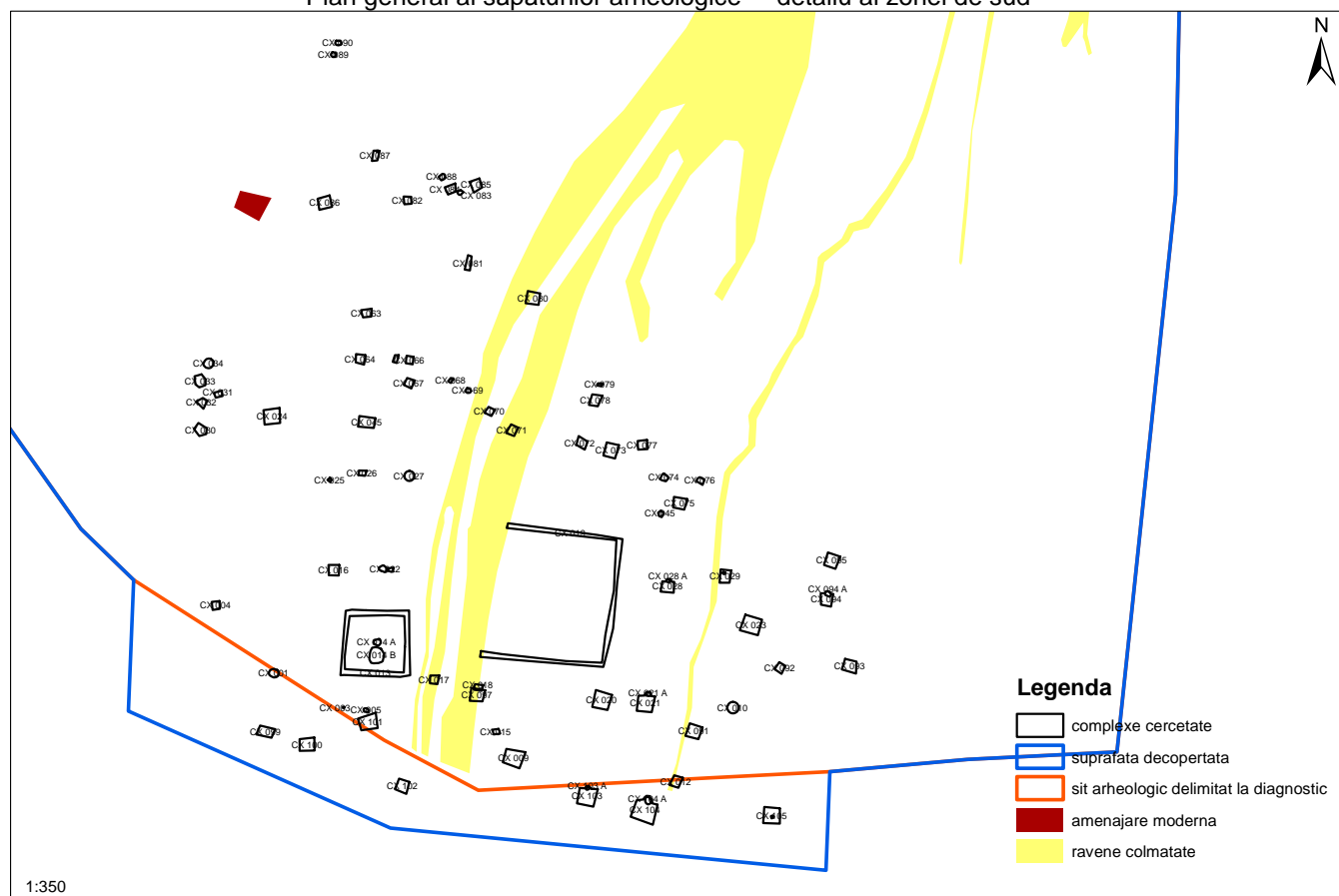

153. Sat Viștea comuna Gârbău, jud Cluj, Punct: Sit 2,
Autostrada Transilvania, tronson Gilău –Nădășel, km 0+000-8+800, respectiv nod rutier Viștea

Autostrada Gilău - Nădășelu. Sit arheologic 2 – Nod rutier Viștea.
Plan general al săpăturilor arheologice.

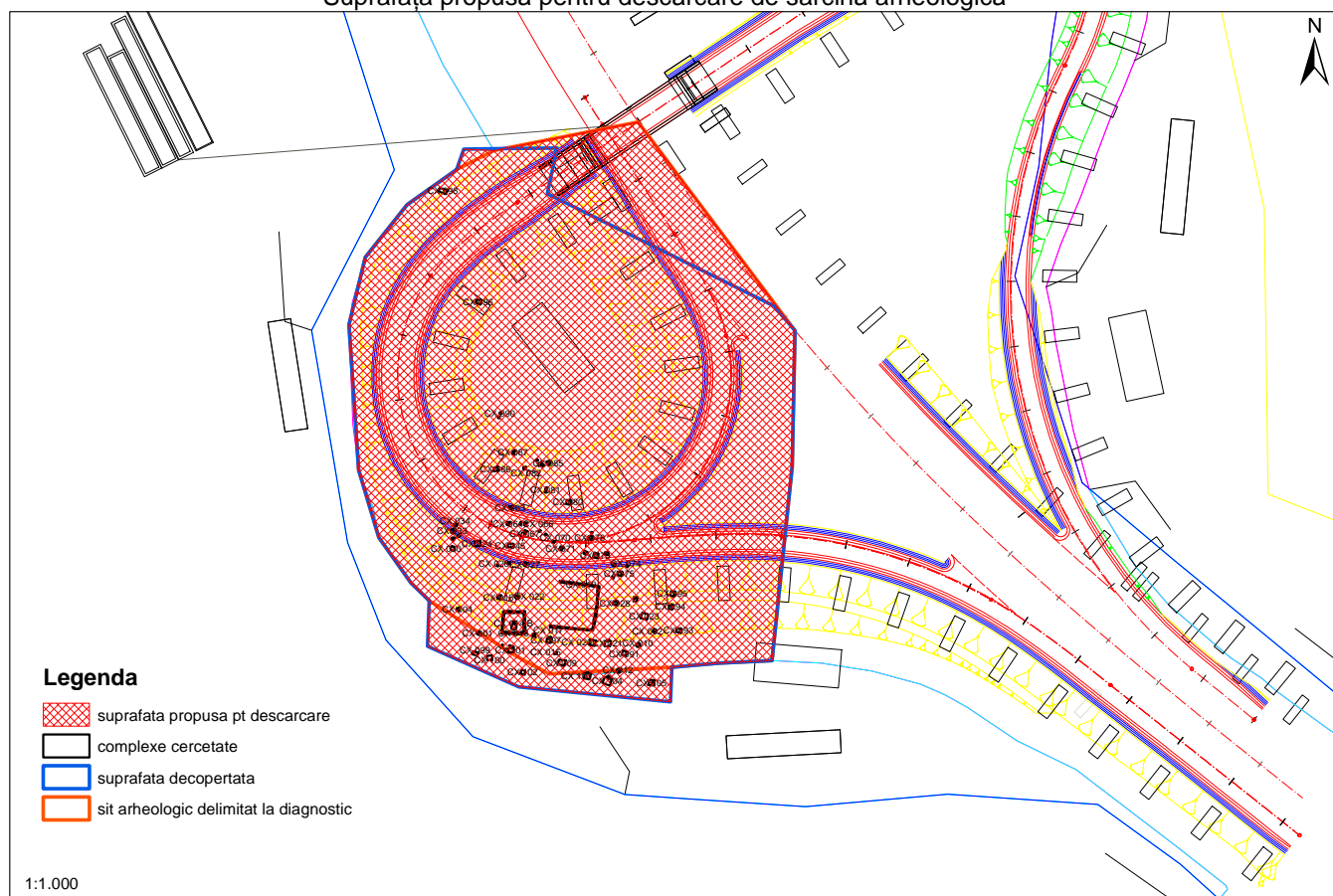

Autostrada Gilău - Nădășelu. Sit arheologic 2 – Nod rutier Viștea.
Plan general al săpăturilor arheologice – detaliu al zonei de sud

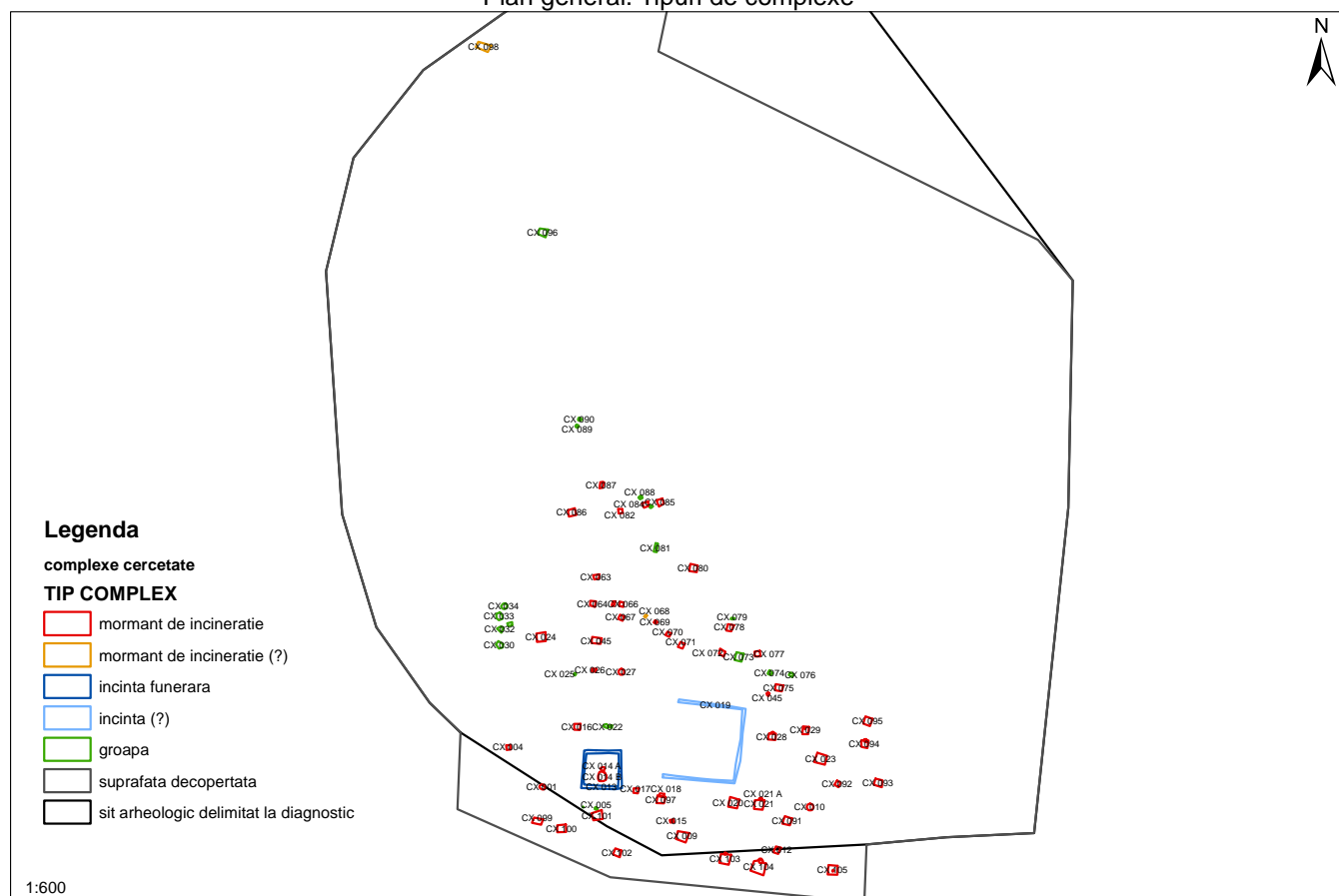

**153. Sat Viștea comuna Gârbău, jud Cluj, Punct: Sit 2,
Autostrada Transilvania, tronson Gilău –Nădășel, km 0+000-8+800, respectiv nod rutier Viștea**

Autostrada Gilău - Nădășelu. Sit arheologic 2 – Nod rutier Viștea.
Suprafața propusă pentru descărcare de sarcină arheologică

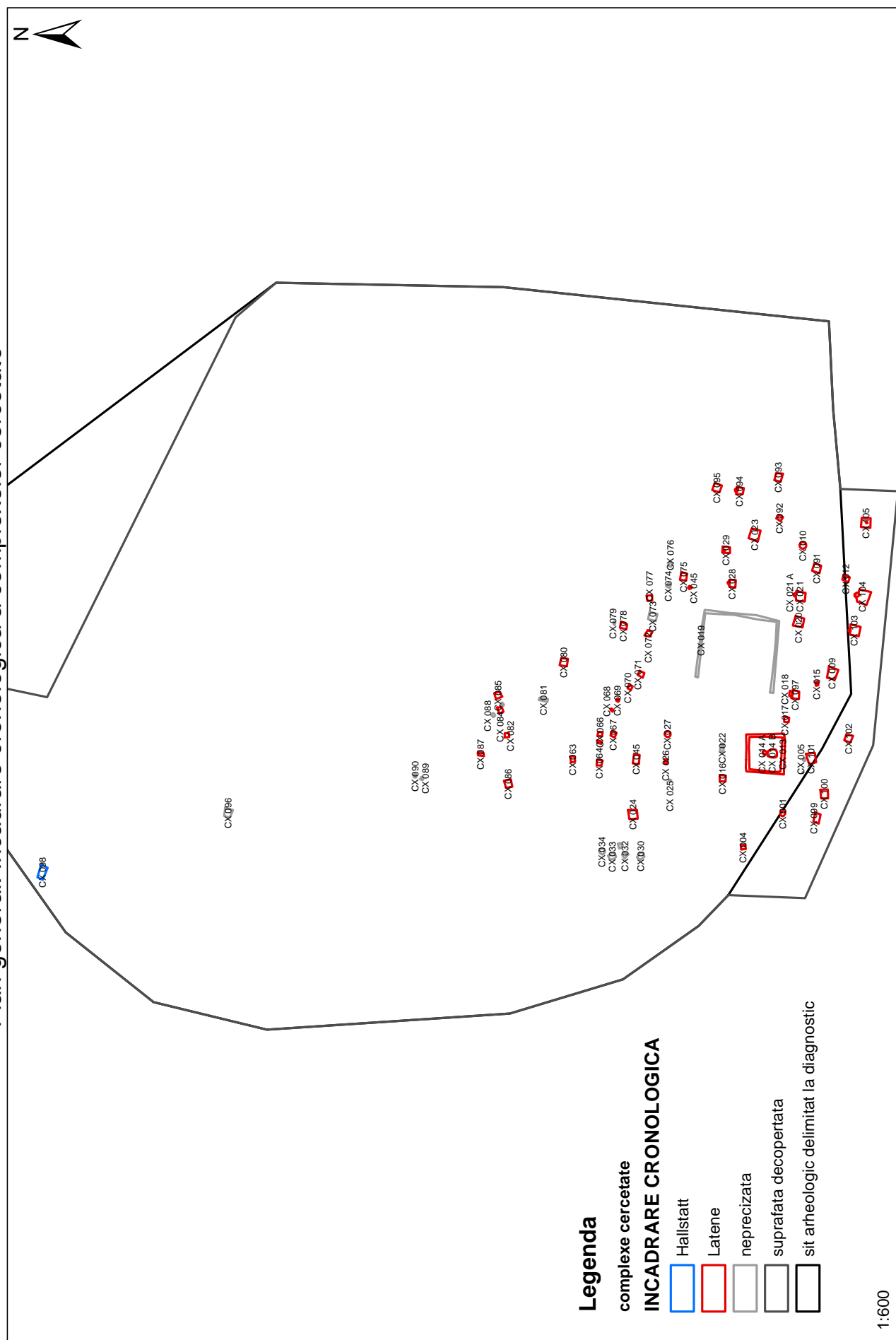

Autostrada Gilău - Nădășelu. Sit arheologic 2 – Nod rutier Viștea.
Plan general. Tipuri de complexe

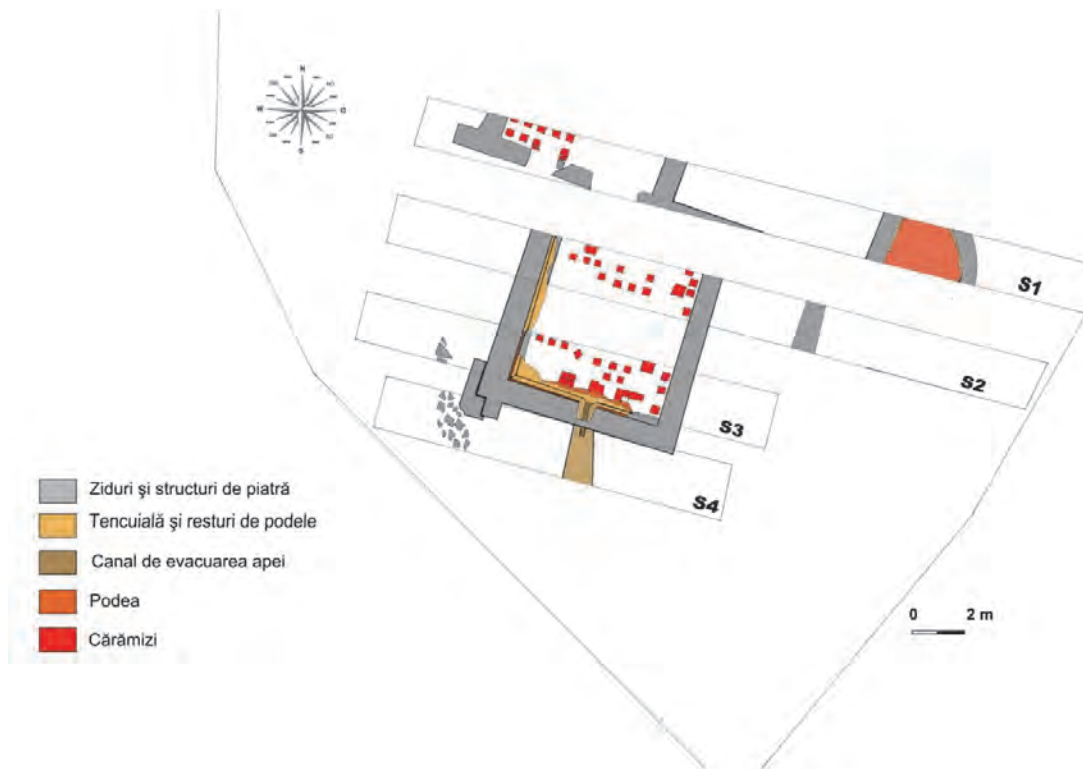

153. Sat Viștea comuna Gârbău, jud Cluj, Punct: Sit 2,
Autostrada Transilvania, tronson Gilău –Nădășel, km 0+000-8+800, respectiv nod rutier Viștea

Autostrada Gilău - Nădășelu. Sit arheologic 2 – Nod rutier Viștea.
Plan general. Încadrare cronologică a complexelor cercetate

**153. Sat Viștea comuna Gârbău, jud Cluj, Punct: Sit 2,
Autostrada Transilvania, tronson Gilău –Nădășel, km 0+000-8+800, respectiv nod rutier Viștea**

1. Termele militare de la Voinești – vedere generală Plan general – cercetări arheologice 2013-2014.
2. Planul general al cercetărilor arheologice (2013-2014).

154. sat Voinești, comuna Lerești, jud. Argeș, Punct: Voinești – Thermae

